

DE VARIA
REPVBLICA,
SIVE
COMMENTARIA
IN LIBRVM IVDICVM,

Benedicto Aria Montano Hispalensi

Descriptori.

Ex lib. de la region de Cuenca.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCII.

Q. 16689847

AD
S A N C T I S S . M A T R E M
E C C L E S I A M R O M . C A T H O L I C A M ,
E I V S D E M Q V E P O N T I F . M A X .
E T M I N I S T R O S O M N E S ,

Benedicti Aria Montani Praefatio.

D O S T primam antiquiorum va-
tum partem, hoc est, Iosuae histo-
riam, nunc secundam quoque ex-
plicatam exhibemus, cui vetus
nomen, I V D I C E S, iam pridem
factum, haecenus celebratū con-
stat: Verum ac viuum exemplum tam rectè ac bene,
quàm malè ac perperam institutæ Reip. & vtriusq;
generis euentorum; qualia ex diuinæ prouidentiae
iudicio expectari conueniat. Atque hunc laborem,
vti ceteros omnes, in sacris libris enarrandis positos,
non proprii aut priuati vllius commodi, compendij,
nominisve causa, sed communis ac publicæ utilita-
tis, quo ardemus, incenso studio susceptum, & hac
in parte exantlatum, vni tibi, sacrosancta mater Ec-
clesia, dicamus. Namque Deo spirituum omnium
auctori vnico, ac per illum tibi nos nostraque omnia
deberi agnoscimus, & vtrique probari exoptamus.
quin diuina ex benignitate, atque ex tua, sponsum
& caput proprium imitata, probatum iri speramus,

* 2 &

& nobis promittimus; magis ad eò sedulitatis nomine, quàm rei ipsius; quæ si ut nostra censeatur, quàm exigua æstimatione digna sit, satis agnoscimus: sin verò ut minimi discipuli, atque ex pusillo grege postremi, & omnia quæ nobis sunt aut insunt, Deo accepta referentis; extra omnem inuidiam candidis ac probis, Christianæque simplicitatis amatoribus, nos pro modulo nostro satisfecisse confidimus. detrahendi verò atque eleuandi quibuscumque animus fuerit, copiam liberam, quantū ad nos attinet, permittimus: ut qui perpetuò hac mente fuerimus futuri que simus, ut nulli nostræ consulamus gloriæ, nulli alienæ vlllo pacto inuideamus aut insidiamur; omnibus autem hominibus, itidem que nobis, illud diuinæ sapientiæ beneficium exoptemus, perpetuò que voto poscamus; quod vbi contigerit, contentio- nis, inuidentiæ, aut arrogantia nullus relinquatur locus à Deo edoctis, & extra omnem ignorationis, ambiguitatis, controuersiæ, atque simultatis, æmulationis que suspicionem, in perfectissimi ac simplicissimi veri cognoscendi lumen ex tenebris ac mortis vmbra traductis. Datum Hispali in secessu nostro, Idibus Decembris, cIo. Io. xc.

B. ARIÆ

B. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS
IN LIBRVM IVDICVM
COMMENTARIVS.

בעורה יהוה

TA natura comparatum est post primam illam humani generis labem, ut nulla res publica sine lege teneri & sine Magistratu gubernari possit. Namque vitæ huius mortalis cum priuatos tramites, tum publicas communes que vias lex munit, cuius rectum vsum, æquabilem que consuetudinem curare, Magistratum munus officium que est. Nisi enim, qui hoc legitime curet, adsit aliquis (ut hominum ingenium est ad perniciosæ libertatis insolentiam promptum) cum primis leges conténuntur, deinde verò silent ac dormiunt, demum que obliuione contritæ iacent: post hoc autem phas atque nephas miscentur, & in exitialem licentiam, ex licentia in perniciem, humana soluitur vita. S.S.E. In diebus illis non ^{Isaer. 11.} erat Rex in Israel; & vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. ”

Triplex autem constituendi Magistratus forma omnium regionum, nationum, ac seculorum exemplis obseruata est, atque singularum formarum decoris & commoditatis periculum variis euctibus est factum, ad eò verò variis, ut, cum à sapientiæ studiosis diu quæsitum controuersum que fuerit, quodnam ex illis generibus, cæteris planè præstaret, iudicium tamen ex illorum sententiis hætenus maneat incertum. Secus verò dicendum fuerit, cum ex diuinis oraculis, in quibus verum constat, ratio hæc petatur. Sed hæc disputatio nec loci nec otij huius est; satis autem fuerit, singularum huiusmodi formarum nomina ac modos indi-

3 care,

care, quæ ad horum commentariorum explicandum ar-
gumentum oportuna arbitramur.

Prima itaque gubernationis forma popularis est, sæpe à
Græcis Demarchia, sæpius Democratia dicta, cum popu-
lus sua sponte viuit & agit, vel ipse sibi ministros & Magi-
stratus vltro optatos ad arbitrium legit & creat, & cum li-
buerit, derogat aut abdicat: quem morem apud populum
Rom. aliquando seruatim legimus,

— Qui dabit olim

Imperium, fasces, legiones, omnia.

Atque hanc ferè formam ij qui apud Germanos Helue-
tiorum Circuli appellantur, bis illac peregrinantibus no-
bis tenere visi sunt.

Secunda verò forma, quam Græci Aristocratiam vo-
cant, iis in locis obtinetur, in quibus res non per populum
vel Magistratus populi presentatione creatos, verum per op-
timates seritur, constituitur & geritur: qualis Venetorum
nunc status est.

Tertium autem communissimum atque vsitatissimum
genus definitur, cum rerum summa omnis penes vnum
Principem est, siue is Rex, siue Imperator, siue Dictator
perpetuus, siue Dux, seu quocumque nomine, pro loci,
temporis ac linguæ ratione, salutetur: quæ forma notissi-
mo iam cunctis Græco verbo Monarchia dicitur. Atque
horum trium generum exempla apud varios authores illu-
stria reperiuntur; in sacris verò antiquorum temporum
libris longè illustrissima: quippe cum Israëlita omnibus
his formis variè vsi, commoda atque incommoda singulo-
rum manifestis experti sunt periculis, qualia ad posterita-
tis memoriam ac doctrinam, diuini Spiritus consilio & au-
thoritate, literis mandata sunt, scripta inquam propter nos,
in quos fines seculorum deueniunt. Atque superioribus
illis duobus voluminibus, maiore videlicet legis totius à
Mose

Mose conscriptæ, & minore altero per Iosua concinnato,
non tam Reipub. summa aliqua, quàm institutio tradita
nobis videtur. Quippe Moses vltra magni Vatis munus,
quod præteritis & futuris temporibus indicandis expleuit,
Legislatoris quoque officio functus, qualem populum,
quales populi magistratus & ministros esse oporteret, de-
finiebat, exponebatque genti suæ, certas promissasque se-
des nondum possidenti, cuique nec agri, nec vrbes, nec fi-
nes, nec pascua, nec vicini aut finitimi erant. Iosua verò
præcipuus labor in deducendo populo, hostibus bello ac
pugna pellendis, locis occupandis, hæreditatibusque diui-
dendis consumptus est, quibus in rebus ille vir optimi,
prudentissimi, piissimi atque innocentissimi & integerrimi
Imperatoris expressit imaginem. Iam verò Israelitis in pro-
missa antè, ac iam accepta regione habitantibus, & Reip.
populi que formam planè obtinentibus, cuiusmodi status
porrò fuerint, & duobus iis quos explicare aggredimur, &
quatuor proximis narrantur libris: ostendunturque tria illa
gubernationis genera fuisse alio atque alio tempore apud
Israelitas, varium in singulis commodorum & incommo-
dorum euentum expertos, pro diuinæ legis ac disciplinæ
vel obseruatæ vel neglectæ forma & vsu. demum verò il-
lud ad legentium vtilitatem conficitur; nullum ex illis ge-
neribus ineptum aut inutile esse, dummodo diuinorum
præceptorum atque institutorum normis ac regulis fuerit
informatum: vbi verò conditio hæc disciplinaque deside-
retur, nullum tutum, nullum apprimè vtile, nullum bea-
tum ac stabile planè esse posse. S.S.E. Nisi Dominus ædifi-
cauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificat eam. Psal. 126.
Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui cu-
stodit eam. Tanti refert à Dei præscripto ac verbo vel duci,
vel abduci, per quod omnia facta sunt, & sine quo factum
est nihil, quod factum est. Vt enim naturæ omnis author
&

& conseruator Dei sermo est, ita etiam publicarum priuatarumque rerum doctor, institutor, assertor & columen esse probatur. S. S. E. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, & recesseritis de via quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaueritis post Deos alienos, quos ignoratis. Itaque bene aut secus constitutæ Reipub. rationes & exempla ex sacris libris petenda sunt, ex quibus quales nam vtramque partem exitus maneant, viuis ostenduntur imaginibus. Atque huius tertij voluminis, in quo popularis & optimatum gubernationis continetur summa, nos interpretationem aggressuri, diuinam opem ex more implorabimus.

*Humani rector generis veraxq; Magister,
Æternum cuius gloria firmat opus;
Da, tua simplicibus monumenta probare volenti
Nosse mihi, certo dicere & iudicio.
Nam sine te insana est miseri prudentia mundi:
Te monitusq; tuos qui tenet, ille sapit.*

PRIMI

PRIMI AC SECVNDI CAPITIS
ARGVMENTVM.

Eos, qui declaratum sibi expulsionemque damnatum hostem expellere student, auxiliarem Dei manum presentem cognoscere & laudare historia indicat: Eos vero qui à diuini Spiritus præceptis ac monitis desciscunt, atque ex humano consilio fœdere cum hostibus paciscendo compendium facere student, magnum sibi malum parare, nullamque huiusmodi culpæ excusationem habere, præsertim non obscuris, sed manifestis Dei monitis ac reprehensionibus obiurgatos.

CAPVT PRIMVM.

POST mortem Iosue consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli?

POSTQVAM Israelitis à Deo monitis ac promotis tantum locorum, agrorum atque urbium occupatum esset, quantum illi qui tunc viuebat populo ad habitationem & culturam satis superque esse putabatur, ea quæ supererant promissæ regionis spatia, non vnica tantum expeditionis impetu, sed maturè ac paulatim expugnanda restabant, ad futura etiam numerosa sobolis commoditatem & usum. Interim verò, ne cultore prorsus deserta loca syluescerent aut vastarentur, hostis ita sine dux erat, ut hostiliter tamen tractaretur, hoc est, ut exterminij damnatus haberetur, & nunquam in amicitiam admissus, pium populum pestifera superstitionum atque morum consuetudine contaminaret, nec sibi vnquam ex fœdere perpetuas cõcessum iri sedes arbitraretur, sed magis in metu semper & suspitione positus, Israelitas horreret, & se, suasque vrbes ut tueretur, armis operibusque munit; qua re Israelita minimè desides aut negligentes redderentur, sed continuandis bellis tam diu se exercerent, quoad hostis omnino pulsus, regionem rebus omnibus oportunis instructam, & populi sancti religionem nullo commercio violatam relinqueret. Quàm diu enim bella atque inimicitie gerebantur cum Gentibus, magnas non modo studiorum & morum, sed religionis etiam simultates retineri necesse erat. Atque huius obseruationis summa ratio ex ipsa diuina lege petenda fuit, in qua scriptum est: *Exodi 13.*
mittam Angelum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem præparaui. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo.

A

Quod

Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia quae loquor, inimicus ero
 inimicis tuis, & affligam affligentes te: praecedetq; te Angelus meus, & in-
 troduret te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezaum, Chananaum,
 & Heueum, & Iebusum, quos ego conteram. Non adorabis Deos eorum,
 nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas
 eorum; seruietisq; Domino Deo vestro, ut benedicā panibus tuis & aquis,
 & auferam infirmitatem de medio tui. Non erit infœcunda nec sterilis in
 terra tua: numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in
 praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cum-
 etorumq; inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones
 prius, qui fugabunt Heueum, & Chananaum, & Hethæum antequam
 introeas. Non eijciam eos anno uno, ne terra in solitudinem redigatur, &
 crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eas à conspectu tuo, donec au-
 gearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro usq;
 ad mare Palaëstinarum, & à deserto usque ad fluiuium. Tradam in manibus
 vestris habitatores terrae, & eijciam eos de conspectu vestro. Non inibis
 cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne fortè pec-
 care te faciant in me, si seruietis diis eorum; quod certè tibi erit in iocanda-
 lum. Itaq; Israelitis, quamquam suas vrbes tuto possidentibus, tamen quoad
 cetera omnes hoste expellendo protinus expugnarentur, perpetua bellica
 disciplina meditatio exercitatioq; restabat: id quod primi illi patritij maio-
 resq; nati, qui Iosue vita functo superstites fuerant, probè tenentes obser-
 narunt; non in unicā tantum expeditione parati, verum continuatis bellis
 operam daturi. Atque primam illam Iosue duce inuasionem, quoad satis
 loci omnibus iis, qui tunc viuerent, oportuni occuparetur, omnibus totius
 gentis copiis pariter coniunctis fieri oportuit; & quod consentaneum fue-
 rat arbitrari, propugnationem omnium incolarum viribus & opibus fœde-
 ratis susceptum iri, ut certè euenit: quod ita ut fieret, diuino oraculo fuerat
 imperatum. Nunc verò illa opum atque potentiae mole iam fracta ac penè
 dissipata, interiectisq; iam per diuersa loca Israelitis, per quos eiusmodi fœ-
 deratio & communicatio interturbari posset, res ita gerenda erat, ut, quam-
 quam Dei iussu ac miraculo cum primis niteretur (id quod Israelitis per-
 suasum certumq; esse debuit) apud Gentes tamen, quae non solum diuina ef-
 ficientiae, sed humana etiam industria ac virtuti plurimum tribuere solet,
 Israelitarum fortitudinis opinio, quae primis illis bellis facta fuerat, perpe-
 tuis successibus confirmaretur ac duplicaretur etiam, cum magna admira-
 tione industrie, quae fortitudinis caput esse creditur. Consilium igitur fuit,
 ut singule tribus finitimos sibi, id est, sua in sorte degentes hostes oppugna-
 rent. Siquidem diuisus hostis minori negotio ac labore impeti debellarique
 poterat, quam si coalescere sineretur. Vnaquaque verò hostiū pars ubi victa
 esset, ei tribui, à qua vincebatur, gloriam auzebat; ex eoq; in omnē terram
 fama permanabat, Israelitas vnā coniunctos, in superabiles fore, cum se-
 iunctos

iunctos etiam vincere non esset. Quod si vna superaretur ab hoste tribus,
 undecim tamen integras adhuc constare, singulas quidem nec ignauas, nec
 desides; omnes verò simul coniunctas vehementer metuendas. Atque hoc
 pacto hostium animos perpetuo consternatos fore conueniebat. Quamobrem
 primum hoc ex diuino monitu constitutum fuit, ut sua à singulis tribus
 ad bellum gerendum susciperentur partes. Verum quanam ex omnibus ex-
 peditionum initium factura esset, nondum illis (viri res ipsa docet) ex sin-
 gulari Dei responso declaratum fuerat; itaque oraculum petere expediuit,
 diuinumq; de ea re consiliū summo Sacerdote interprete rogari. Hoc autem
 curatum est ritu illo arcano, quem in VRIM & THVMIM sacrum
 constitutumq; esse, & soli Sacerdoti maximo patere Deus voluit. Quam-
 quam enim Iosue, quo tempore rem gessit, vatis etiā officio ac munere fun-
 geretur sapiissime, ut qui Mosis spiritum Deo donante acceperat, atque ipse
 etiam Deum compellens, oportuna responsa referret; tamen ab initio, cum
 Magistratus & ministrorum ratio in Arabia montibus constituta fuit, il-
 lud cum primis sancitum decretumq; est, ut nihil magni ac noui Rempub.
 spectantis negotij vel obiretur, vel deponeretur, nisi Deo primum per Sa-
 cerdotis procuracionem consulto, quod quidem praeceptum viuente etiam
 Iosue vixit & valuit, ut in sortibus ducendis manifestè ostensum fuit.
 Huiusmodi verò mandati ac iuris Pontifici adscribendi illa fuit lex: Tolle Num. 27.
 Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus; & pone manum tuam super
 eum: qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine, & dabo ei
 praecepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae, ut audiat cum omnis
 synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos
 consulat Dominum. Ad verbum eius ingredietur & egredietur ipse, &
 omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo. Itaque Iosue, quamquā du-
 ctus diuino Spiritu, quamquam publicis auctoramentis à Deo atque à Dei
 ministro Mose ornatus, & manifesta auctoritatis ac muneris traditione
 amplificatus, quamquam porro singularibus Dei allocutionibus appellatus
 & monitus, tamen summum Sacerdotem agnoscendi & obseruandi, &
 cum opus esset, consulendi lege tenebatur. Ipse, inquit diuina lex, ipse quem
 tot partibus amplificandum suscepi, amplificatumq; ostendam, quem non
 raro ut Prophetam alloquar, ad verbum Eleazari ingredietur & egredie-
 tur. Quod si ipse sic acturus est, & omnis Israel cū eo, & cetera multitudo
 eodē modo aget. Duobus itaq; muneribus Iosue praeditus, altero vaticinan-
 di, populi deducendi ac gubernandi altero, quod ad Propheticum officium per-
 tinebat, cum ipsemet diuina responsa saepe acciperet, non iubebatur Sacerdo-
 tem consulere: quod verò gubernationem spectabat, ubi quicquam magni
 atque ardui consilij incidisset, Pontificem petere ex religione debuit. Illo au-
 tem vita ac muneribus defuncto: quamquam gubernanda rei ius & autho-
 ritas ad successores deferretur legitime, tamen singularis illa vaticinandi
 prerogatiua non omnibus gubernatoribus à Deo data est; sed ea auctoritas

ad publicarum rerum usum apud Sacerdotem haesit; quem nunc petentes Israelitae, consuluerunt Dominum: Quis ascendet ante nos contra Chanaanum, & erit dux belli? Non de singulari aliquo capite atque omnibus tribubus imperaturo Duce consulitur hoc loco Deus, verum de ea tribu quae instaurandi in Chanaanos belli initium factura erat, ut ex responso, ex re ipsa, atque ex Hebraica lectione aperte declaratur: Quis ascendet nobis ad Chanaanum initio ad praeliandum cum eo? Ad Chanaanum, eum videlicet, qui nondum expugnatus pulsusque fuerat. Namque, ut saepe iam legimus, omnis illa regio, quamuis multis regnis antea diuisa esset, unico nomine Chanaan, ab uno Chanaan, totius gentis quondam parente, dicebatur.

Dixitque Dominus, Iudas ascendet: Ecce tradidi terram in manibus eius.

DIVINA responsa, quocumque loco, quocumque tempore, quocumque pronuntientur ministro, quamquam oratione aliquando varient, sententis tamen ac rebus perpetuo sibi ipsa constant. Apud Aegyptum moribundus ille senex, diuinusque vates, ita de Iudeorum tribu vaticinatus fuerat. *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad praedam filij mi ascendiisti: requiescens accubuiisti ut leo, & quasi leona: quis excitabit eum? Idem etiam alta elocutionis forma Moses, peregrinationis ac vitae suae fini proximus, praedixerat: Audi Domine vocem Iuda, & ad populum suum introduce eum. Manus eius pugnabit pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius eris. Omnia haec quisquis diligenter expensa intellexerit, tertio hoc respondentis Dei oraculo confirmata praestitaque cognoscat. Nam quod Iacob dixerat, Manus tua in ceruicibus inimicorum; & Moses interpretatus declarauerat, Manus eius pugnabit pro eo, hoc Deus euenturum esse ait, dummodo ipse non segnis otiove torpens cesset, sed, diuino fultus promisso, hostes expugnaturus petat. Ecce tradidi terram in manu eius. Quod vero à Iacobo dictum est, Adorabunt te filij patris tui, illud significabat, in rebus gerendis omnibus Iudam primas laturum, quas hoc in responso à Deo datas, & à fratribus concessas videmus. Atque omnia haec volentis Dei consilio ac proposito Iuda consistura, & ex hoc uno speranda ac petenda fonte, vaticinium indicabat: Audi Domine vocem Iuda, & ad populum suum introduce eum. idem vero declarauit hoc loco responsum Israelitis relatum, Iudas ascendet. Praeterea regionem motu anam ac totius terrae illius editissimam, Iudaeis tum ad expugnandum, tum ad habitandum cessuram, verbum tertio iam repetitum ostendit: Ad praedam ascendiisti filij mi; & quis ascendet nobis primus; & Iudas ascendet. Primam enim illam partem inuadi voluit Deus; quae, quod motibus frequens erat, ceterarum omnium tanquam arx videbatur: hanc vero nisi prius occupandam diuina prouidentia tradidisset, ex ceteris locis pulsos hostes petere ac munire sibi possent, non ita facile postea fundendi, praesertim si*

praesidia sibi opportunè constituere sinerentur. Demum Iudaeis Dei consilium & propositum facessentibus certum fore diuinum auxilium, praedixerat Moses: Adiutor illius contra aduersarios eius eris. & idem hoc promittitur oraculo: Ecce tradidi terram in manibus eius. Atqui huiusmodi felicitatem perpetuo experti laudabunt, quicumque iussis ac monitis Dei parentes, quamuis maxima atque difficillima subierint negotia. Animaduertendum vero est, in hoc aliisque huiusmodi responsis effatum simul atque iussionem contineri: quorum alteri fides, alteri vero obsequium ab hominibus debetur. Est autem effatum, siue promissum hoc in loco appellare placeat, Ecce tradidi terram in manibus eius: iussio vero illa, Iudas ascendet. Non enim caperet Iudas terram, nisi Deus traderet. hoc primum fidei fundamentum iactum oportuit: verum illi non traderet Deus otioso, cessanti, au: negligenti, sed alacriter satagenti. Iam vero utriusque virtutis periculum Iuda studio atque conatu ipso factum est, cui libenter & intrepide bellum fuit quam primum susceptum, adeoque fidenter, ut ad gloriae & commodorum partem vicina sibi & charissima tribus fuerit inuitata.

Et ait Iudas Simeoni fratri suo, Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chanaanum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

BELLUM hoc à Iuda magna fide fuisse susceptum, res ipsa indicat, nullius cunctationis aut exceptionis mentione facta, & euentus aperte declarauit: atque illud etiam confirmat, quod ille nihil hesitans, verum certissima spe fultus, vicinam Simeonis gentem sibi sociam adsciscit, non solum victoria ex illo bello reportanda certus, verum etiam illius quam Simeon postea suo tempore assecutus erat: Ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Victorem atque adeo integrum unà cum socio se ex illo bello redituum Iudas credit, & pari fide atque studio fraternas quoque partes adiuturum pollicetur. Cum autem ab initio constitutum fuerit, ut singulae tribus finitimos hostes, ac permixtos sorti suae, inuaderent atque expugnarent, cur Iudas Simeonem secum deducendum curaret, in causa fuit antiqua & vetus amicitia, inter has tribus iam inde à primis parentibus conflata & culta, cum communione ac societate periculis commodorumque omnium, adeo ut non modo coniunctas regiones ambae tribus fuerint sortitae, verum in ipso Iuda latius patente agro, ac veluti intra proprium sinum inclusas vrbes obtinuerit Simeon. Quamobrem hunc fidei, virtutis, ac felicitatis suae socium nunc etiam habere Iudas vult, idem (ut par erat) officium se repensurum pollicitus. Hanc adeo rationem ipsa nobis lectio indicat, quod, cum cetera tribus omnes Iudae quoque fratres essent, huic tamen singulari charitatis coniunctionisque pacto fratris nomen fuerit adscriptum: Et ait Iudas Simeoni fratri suo. Magno ac probando exemplo societatis nunquam deserenda, sed officii omnibus fouenda & excolenda: quae coniunctis animis mutuatisque opibus facilitatem, alacritatem, & felicitatem generat, & aduersariae

uersaria parti terrorem incutit, opinionemq; serit insuperabilis fortitudinis. Nec verò in Simeone minor quàm in Iuda fides & virtus spectatur: qui & fratri & sibi suas regiones debellatum iri credidit, & charitatem suam officio promptè ac sedulo faciendo ostendit. Non enim ille fratri quicquã respondisse, verùm se ipsum continuo pro responso prebuisse narratur.

Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananaeum & Pherezæum in manus eorum, & percusserunt in Bezec decem milia virorum.

FIDEM diuino responso habitam, certissimum euentum consecutum fuisse, versus hic ostendit, qui totius gesta rei summam complexus, diuinis effatis credere manifesto boni successus exemplo docet. Ut, inquit, Iudas promisso diuino animatus, nihilq; hæsitas, hostem sibi expugnandum continuo petiuit, nullaq; locorum difficultate detentus ascendit, atque ipsum cum primis regni caput aggressus est: ita veracem agnouit Deum, cuius presidio ac beneficio victoriam est adeptus. id verò quemadmodum gestum, expeditum, confectumq; fuerit, mox diserta narratione exponitur.

Inueneruntque Adoni Bezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, & percusserunt Chananaeum & Pherezæum.

CONIUNCTARVM Iudæ ac Simeonis copiarum consilium, Chananaeum Principem illum non potuit latere, præsertim fortem, strenuum, & cautum, atque ex finitimi hostis vicinitate in suspitione & cura positum, sibiq; ipsi per excubias & exploratores haud ignauè prospicientem. Oportet enim bellicæ rationis non modo studiosum propter timorem, sed peritissimum etiam ex longo usu fuisse eum, à quo septuaginta, ut minimum, Reges antè fuerant superati & capti. Is igitur vel diu ante Iudæ inuasionem, vel eodem tempore quo inuasum iri se intellexerat, propugnatione deliberata & constituta, presidium comparauerat ex duabus gentibus loci ac sanguinis affinitate sibi propinquis, Chananaea & Pherezæa: quod presidium intra regie urbis mœnia collocatum, firmissimum propugnaculum fore putauerat. Nam locus natura regioq; opere munitus, copioso etiam strenui propugnatoris apparatu, omnibusq; opportunis instructus rebus, validius propugnari, & obsidionè diutius ferre valet, atq; opportunitates obseruare ad inuadendum vel turbandum hostem. Quamobrem Princeps ille, cui nomen non proprium, sed ex dignitate ac dominatione factum, Adoni Bezec erat, collectis strenuorum virorum Chananaeorum & Pherezæorum auxiliariibus copiis, venientis hostis impetum in vrbe sua expectare & sustinere constituit: cetera autem oppida non tanti fecit, dummodo maximum ac firmissimum suæ ditionis presidium tueretur. Hoc autem consilium ex bellicæ artis ratione & illi, & iis, quos sibi ascuerat, probatum fuit. Contra verò Iudæ, diuini promissi fide innixus, minoribus ac infirmioribus locis contemptis, conficiendaq; quàm celerrimè rei cupiditate ac spe impulsus, caput ipsum initio petendum sibi proposuit, hoc est, regionis Principem, quem qua-

situm

situm inuenerunt in Bezec: atque hoc pacto duo maxima propugnationis firmamenta, Principem, & regiam urbem, eadem opera tanta celeritate atq; alacritate inuaserunt, ut occisis Chananaeorum ac Pherezæorum decem millibus, quorum summam proximè tenebamus, Principem ipsum ad fugam cœgerint.

Fugit autem Adoni-bezec, quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum.

NON satis esse vincere, sed oportere scire victoria uti, prudentium ac strenuorum virorum præceptis & exemplis declaratum est. Sapè enim eos quos fugientem hostium ducem (maximè verò quem latibula aut subsidia non longè habere constaret) insequi piguerit, pœnituisse comperimus. Accidit autem hoc vel ex ignauia, vel ex imperitia, vel ex contemptione Ducis, vel ex cupiditate aut socordia militum, qui laborem refugientes, vel præda inhiantes, diducuntur, & moras trahunt, adeò ut hostis fuga suæ interim saluti consulere, & ut ille aiebat, inter fugiendum de instauranda pugna cogitare possit: id quod summo belli duce capto vel occiso agere non licet. Igitur Iudæ quamquam parta iam ex tot millibus hostium victoria, regeq; fugato, nulla tamen de diripienda spoliandaq; vrbe cogitatio incidit; sed fide fultum illud consilium perstitit insequendi hostium Principem, quoad capere contingeret, ex oraculo illo, **ECCÈ** tradidi terram in manibus eius. Namque ex illo promisso Regem etiam, terræq; caput in suas manus tradendum sperare phas fuit: atque id ipsum agere oportuit, quod secundo euentu confirmatum est, capto videlicet Principe. Cui comprehenso, ex bellicè iudicij sententia, manuum ac pedum digiti præcisi fuere, non omnes quidem, sed pollices tantum, qui ceterorum firmissimi, vsuq; commodissimi, & significatione habentur honestissimi, in opprobrium ignauia ac fugæ. Minimè enim decet Principem fugere, regnumq; suum deserere, sed vel ditionem dignitatemq; suam tueri, vel propugnando ac dimicando defendere; atque ita vel vincere, vel capi, vel fortiter occumbere oportet, pastoris optimi exemplo, qui animam suam pro ouibus ponit propriis. Sunt verò manuum ac pedum extremi digiti ij, qui, quòd polleant, pollices Latine dicuntur, fortitudinis ac virtutis symbola, ut in libro Ioseph inscripto docebamus: ydem Hebraicè **BOHENOTH** appellati, ex simili etiam Latine significationis verbo. Euenit autem, ut, quod bellicè iudicij consuetudine factum erat, diuina sententia confectum ex ipsius Principis confessione intelligeretur.

Dixitque Adoni-Bezec: Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est.

PROVIDENTIÆ ac iustissimi iudicij Dei exempla quàm plurima & illustrissima opportunis temporibus edi solere, ijs constat, qui vel vitæ ac rerum longiore vsu, vel attentiore sacrarum ac prophanarum historiarum

lectio-

lectione, sapientie partem aliquam consecuti sunt. Ex huiusmodi exemplis unum etiam in Principe hoc statutum, & ad posteritatis memoriam literis consignatum fuit; quo manifestè docemur, nullam quamuis minimam mortalium actionem diuinum iudicium latere aut effugere posse; imò quàm sapissimè hominum quorundam facinora, in aliorum contumeliam peracta, simili pœnarum genere iudicari ac redargui. Simul etiam indicatur qualis nam superbia, arrogantia, fastus, ac luxuria, insolentiaq; expectandus sit exitus. Oportet enim opulentum, superbum, ac secundis rerum successibus elatum fuisse existimare Principem illum, cui septuaginta Reges in pugna capti fuerint: id quod non unico pralio factum arbitramur; verum, sicuti res indicare videtur, variis temporibus, aliis atque aliis manuum consertionibus: eundem verò insolentem crudelēq; euasisse, excogitatum ac toties usurpatum opprobrii & contumelie genus, omnibusq; a se captis Regibus impositum declarat, famoso atque audientibus omnibus detestando exemplo, quo victor fortitudinis suæ, & Regum quos vicerat, ignauie ac dedecoris, assiduum quotidie spectaculum præberet. Oblitū quoq; humanitatis omnis credere licet eum, qui mensæ tempore, cum ex labore membra, animum verò ex curis releuari ac refici natura voluit, tamen illa magna magnorum hominum miseria usque adeò delectaretur, ut ludi ac ioci materiam duceret, tot Reges, manibus ac pedibus resectis, pollicibusque præcis, decidua ciborum fragmenta, ac proiectas reliquias, in canum vel simiarum morem, festinè tenere, & contentiosè colligentes ac deuorantes spectare. Ad hæc quem nam luxuriæ epularūque modum illi fuisse credendum est, cuius mensæ reliquæ septuaginta Regibus alendis esse potuere satis? Atqui omnia hæc Deum nec ignota, nec impunita præterisse, tandem ipse pœnis dandis declarabat Tyrannus manifesta prouidentie confessione. Quippe qui regno atque honore amissis, pollicibus præcis, propriæ conscientie impulsu, sui ipsius supplicij præco esse, atque exempli in se editi præconium ita claudere coactus est: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Hebraica verba omnia grauißima sunt, atque ex legali ac forensi sermone petita. Dei etiam nomen ELOHIM hoc loco appellatur, quod prouidentie ac iudicij spectare rationes iam sæpius docuimus. Intellexit nempe Tyrannus hic, Israelitis victoriam diuino beneficio, sibi verò pœnas diuino constare iudicio: nec tamen vitam, quamquam illa conditione miserrimam, diu prorogare potuit, sed conscientie propriæ fastidiosa agrimonia vulnerum (quæ aliàs non erant letalia) dolorem adeò exacerbauit, ut mori non multo post attulerit homini capto, et à victoribus deducto ad castra quæ in Ierosolymorum obsidionē posita fuerunt. Deductus autē fuerat ad exemplum promulgandum, tum victoria Iudæis ex Deo ac voluntate partæ, tum iustissimi iudicij Dei omnibus patefaciendi iis quibus Tyranni illius insolentia & superbia nota fuerat. Iam verò primum in hac expeditione victoriarū initium secundis rerum successibus auctum promotumq; fuisse, historia declarat.

Oppu-

Oppugnantes ergo filij Iudæ Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem.

DIVINI consilij ac iudicij iam diu aduersum Chananeos pronuntiati satellitem sese Iudæ tribus præbet, munitissima illa vrbe vastata, quæ totius regionis caput erat. Nam fidetes Iudæi illi Dei promisso, Ecce dedi terram in manibus eius, urbem aggrediuntur & inuadunt; habitatoribusq; ferro interfectis, mœnia adificiaq; cetera igni incendunt. Erat verò Ierusalem magna vrbs, cui, post interiectā vallem, vicinus assurgebat mons Sion, firmissima arcis præsidio insignis: qui locus eodem tempore captus non fuit, quod non ad Iudæ, sed ad Biniamini sortem pertineret, cum parte etiam populi secundum arcem habitantis. Itaq; altera pars, Ierosolyma, inquam, quæ antea capta non fuerat, Iudæorum adscripta tribui, nunc primum expugnata, capta, & incensa fuit: deinde verò cetera Chananeorum loca pari felicitate superata sunt & expugnata.

Et postea descendentes, pugnauerunt contra Chananeum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus.

POST Bezec expugnatam, quidquid à filiis Iudæ petatum est, debellatum planè fuisse narratur, ad fidei efficacitatem significandam. Namque ubi diuino promisso ac præcepto fides obseruatioq; adhibetur, non multum refert magnūne an paruum sit quod initur negotium, multis an paucis humanis viribus & opibus conficiendum suscipiatur: nam demum oportune conficitur & perficitur volentis ac promittentis Dei virtute ac numine, quia non est impossibile apud Deum omne verbum. Id verò quàm certum exploratumq; sit, rerum à tribu Iudæ gestarum narratione paulo altiùs repetita demonstratur. Primo enim loco ea commemorantur, quæ tribus illa coniunctis copis gesserit, nempe Bezec expugnatio, victoria de Principe reportata, Ierosolymorum cades & incendium, ceterorum deinceps locorū omnium, quacumque in parte sitorum, siue in montano & arduo, siue in plano campestriq; tractu. Nam difficillima quæq; primum inuasa & feliciter confecta fuerunt, ut Bezec & Ierusalem, in editis naturaq; munitis montibus posita: ex qua ad alias omnes vrbes, quamquam non mediocri ex parte montanas & asperas, tamen descendendum fuit, idq; breui admodum tempore, ut nec tempestatum varietas (quæ alio atque alio modo in editioribus ac frigidioribus, atque in planis aridioribus calidioribusq; regionibus pugnare cozi) quicquam illis negotij exhibuerit, quo minùs omnia feliciter atq; celeriter caperentur. Qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus. Iam verò his posterioribus bellis in summa narratis, priora omnia recensentur quacumq; Iudæ tribui adscribi iure possunt, cum comparatione ceterorum quæ ab aliis tribubus vel suscepta sunt, vel suscipi & confici facile potuere, eadem tamen fide, qua Iudæi niterentur, instructis & animatis, aliàs enim nihil pari successu euenire poterat.

Pergensque Iudas contra Chananeum, qui habitabat in Hebron

B

(cuius

(cuius nomen fuit antiquitus Kiriath-Arbee) percussit Sefai & Ahiman & Tolmai. Atque inde profectus, abiit ad habitatores Debir, cuius nomen vetus erat Cariath-Sepher, id est, ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Cumque cepisset eam Othoniel, filius Chenes, frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam coniugem: quam pergentem in itinere monuit vir suus, ut peteret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset, sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem: quia terram aren-tem dedisti mihi, da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.

IN superiore proximo libro ea omnia bella narrata sunt, quacumq; Iosue summo Duce, & publicam rem curante, gesta fuerant. Oportuit enim id ita scribi, tum ad optimi Ducis virtutem & præstantiam significandam, sine cuius vel consilio vel monitu, vel voluntate ac munere denique, memorabile nihil actum est; tum etiam ad historiam suis temporibus aptè & commodè distinguendam. Itaq; omnium rerum à Calebo Ghathnieleg, confectarum causas, modos, extremosq; exitus, cum cæteris memoratu dignis circumstantiis, illo in libro legebamur, & quatenus licuit, perspicuè exponebamus. Atque eadem illa hoc loco repetita esse, nonnulli ex lectoribus interpretibusq; mirati, rationibus excusare laborant, nō satis iudicio nostro idoneis, imò neque postulandis, dummodo auctoris historia huius pernoscatur consilium, ab omni pugnantia vel repetitionis nota alienum, atque eò solummodo intentum, ut vel unico Iudæ tribus cum aliis comparato exemplo, rerum Fide duce gerendarum cognoscatur felicitas, & Spes omnibus confirmetur credentibus optimi euentus in quouis negotio, quamuis natura sua difficillimo, tamen ex Dei voluntate ac iussione ineundo & explicando. Quamobrem, ubi quid quantumq; ab omni Iudæorum tribu, Simeonitis coniuncta, quam celerrimè peractum fuerit, hoc libro narratum est: quid etiam & quantum initio ab eiusdem tribus non omnibus, sed quibusdam viris Fide ac Spe incensis, breuissimè etiam fuerat confectum, commodè recensetur, ut id demum ostendatur apertè, non temporum, non natura rerum difficultate, sed hominum ipsorum vitio stare, quo minùs maxima quaq; à Deo promissa & iussa præstentur, & plenè cumulateq; constant. Est itaq; huius loci sententia, nulli mirū videri debere, si Iudas Simeone adscito, Bezecam cum Principe suo, Ierosolymam munitissimam, omnesq; alias Chanaanorum in sua sorte sitas vrbes, tam montanis quàm campestribus locis, tanta celeritate & felicitate expugnasse narretur, cum non minores victorie non multo antè eidem tribui contigerint, singularibus ac propemodum priuatis opibus tum Calebi, viri iam senis, cuius virtuti maxima, fortissima, & celeberrima, antiquis nouisq; fortitudinis nominibus commendata Hebron vrbs, cum tribus horrendis Principibus expugnata cesserit; tum etiā Ghathnieleis

nielis atate longè minoris, cui proposito solummodo vnius puella sine dote coniugio, dos ipsa quaesita fuit, urbem non minùs difficilem, nec minoris fortitudinis fama antiqua ac veteri celebrem, bello atque armis inuadenti & obtinenti. Singularum itaq; partium & vocum narrationis huius explanationes, ex Commentariis nostris in Iosuen petere lectori, si placeat, licebit; hic tantum satis fuerit, rationem recensite historia indicare. Quæ verò illa quoque narratio subtextitur, de irriguis locis Axa arte à patre impetratis, eodem etiam refertur, videlicet partem non modicam agri, natura & cultorum industria fertilissimi, non minore facilitate Calebo ad donandū constituisse, quàm Kiriath-Arbagh: quæ cum nondum capta esset, tamen optimo viro dotis nomine capiendæ proponebatur. Perinde enim duo irrigua loca, superius & inferius, filia suspiranti donata sunt, ac si pomorum canistrum, vel florum donaretur calathus. Hanc verò felicitatis rationem ipsa narrationis conclusio indicat: Dedit ergo irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum tantummodo postulanti, duplex irriguum datum est. Itaq; omnia hæc eò pertinent, ut pernoscamus quantum vnicæ tribus, dum promissus iussuq; diuinis fidem & obsequium præstabat, assecuta sit. Nō enim ea tantum occupauit, quæ sibi satis abundèq; magna & commoda essent, atque etiam quæ Simeoni fratri porrigi poterant; sed alia quoque amicis & hospitibus inuandis, alendis, fouendisq; idonea.

Filij autem Cynçi, cognati Moyli, ascenderunt de ciuitate Palmarum cum filiis Iuda in desertum fortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo.

CONNEXIONEM historiae huius, & rationem quamobrem Recabitarum mentio hoc potissimum loco inducta fuerit, satis apertè indicasse nobis videmur. Illud etiam addemus, huius gentis honestam olim nō solum commemorationem, verum etiam tractationem semper fuisse, idq; tum patris ipsorum Iethrus merito, tum eorundem quoque fidei ac virtutis ex paterna disciplina perpetua obseruata ergo. Fuisse verò Iethro, Mosis socero, plura nomina (ut multis etiam aliis antiquorum) frequenti testimonio nouimus. Namq; hoc loco Kini commemoratur nomen; apud Ieremiam verò Ierem. 35. idem Recab appellatur, cuius posterij ex antiqua gentis consuetudine non vrbes aut domos, verum tentoria habitauere, pecoribus armentisq; alendis intenti, atque religionis & commerciorum communionis amicitiaq; officio Israelitis coniuncti. Hi initio cum exiguo numero adhuc essent, hoc est, quo tempore Israelitæ, Iordane transmissi, terram inuasere, eam partem ponendis tabernaculis optarunt, quæ secundum Ierichontis agros latius porrecta extendebatur in dictione vrbs, cui nomē Vrbs Palmarum fuit, ex illarum arborum copia impositum. Post diuisam etiam inter Israelitas hereditatem, illum locum huic Cynaorum familia omnium tribuum calculis concessum mansisse, lectio ipsa indicat. Sed Iudæorum tribus ingenio & consuetudine liberalior, eademq; ad amicitias fouendas promptior, ubi satis superq; sibi

atque Simeonitarum partibus loci definiuit, spatia urbibus vacua & pecuarie rei curandæ opportuna, Cineaorum genti prospexit, atque hoc pacto amicorum commodis, atque suæ etiam ipsius securitati consulendum duxit. Non enim in ultimis Israelitarum terminis Cynaus ita commodè degere poterat, ut intra unius tribus agrum, ubi locus ad vitæ genus aptus erat, videlicet desertum, siue solitudo nullis urbibus aut oppidis occupata, quæ Iudæis ipsis urbium cultoribus nulla ex parte prodesse poterat, caterùm poterat obesse, vel multo ac vario ferarum genere procreando, vel hostibus nonnullis locum ad habitationem patefaciendo, vel ad pradæ & grassationes commoditatem creando, quas res Iudæis citra perpetuum negotium atq; sumptum vitare aut impedire non erat, amicis verò illa loca tradere, utriq; parti utile atque honestum esse, multis nominibus iudicabatur: atque tractum illum ex hoc tempore usque ad Saulis Regis ætatem habitatum fuisse intelleximus. Namque Rex ille, incensis undique ac latè flagrantibus Palestinorum bellis, gentis huius tutelæ ac salutis rationem habendam duxit, regiãq; curam & grati animi officium erga illos ostendit, utpote quos de Israelitis iam inde à Mosis exilio bene semper nouerat promeritos. Itaque Iudas in expeditione illa sibi atque amicis commodi oportuniq; loci satis magnam copiam fecit, deinde verò fidem Simeoni datam persoluendam censuit.

Abiit autem Iudas cum Simeone fratre, & percusserunt simul Chanaanum, qui habitabat in Sephat, & interfecerunt eum: vocatumque est nomen urbis Horma, id est, anathema.

IUDÆ fides tam fratri data, quam Deo habita, his porrò commendatur narrationibus, felicibusq; gestarum rerum successibus prædicatur: præclaro exemplo promissæ officij, opportuno tempore ultrò tribuendi, quod nunquam ei etiam à quo tribuitur, inutile euadit. Siquidem Iudas adiuuando Simeone fratre securitatem sibi quoque parabat ex hostibus iis quos à fraterna sorte pepulisset. Atqui nomen illius regionis primæ urbi mutatum rei gestæ magnitudinem indicabat, & monumentum ad posteritatis memoriam constituabat. Namque anathematis siue desolationis verbum idem illi urbi ac Ierosolymis factum docebat. Atque illud animaduertendum est, interpretationem verbi cum exponente oratione, vel ex margine in contextum irrepisse, vel ab interprete Latino ad sententiæ significationem addi aliquando: cuius generis alias complures voces in sacris libris, præsertim iis in quibus historiae narrantur, reperire est. Hac igitur à Iuda & Simeone gestarum rerum initia progressus habuere secundos.

Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Acalonem atq; Accaronem cum terminis suis.

HAS vrbes, atque harum urbium agros, ut fertiles & cultoribus ac propugnatoribus frequentes, ita etiam commemoratione dignos, pari felicitate cum superioribus Iudas expugnasse & occupasse dicitur; quas vrbes ipsorum possidentium culpa amissas, & in Palestinorum potestatem postea redactas

Fertilitas
foli.
Felicitas
gentis.
Culpæ exitus.

redactas legimus. Fuerunt verò tres non apud eos tantum qui Asiam incolabant, sed apud Græcos etiã & Latinos valde celebres, Gaza, Acalon, & Accaron, ipsis etiam nominibus commendata: quæ nomina nos aliàs interpretabamur. Harum verò tantarum victoriarum planè explicata causa, earum calamitatum & iacturarum, quæ postea vice versa acciderunt, culpam arguit.

Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

NOSTRI in exponendis sacris libris instituti illud proprium cum primis fuit, singulorum locorum, quæ offendere aliàs posse viderentur, difficultates ita complananda sententia mollire, ut vel nullus vel perquam exiguus questionibus & controuersis alendis relinquatur locus. Verùm enim verò nonnulla lectionum partes, vel propter orationis breuitatem, vel propter sacrae linguae stylum, quem Latina versio imitari per sæpè conatur, eius generis deprehenduntur esse, ut, si non questione, tamen interrogatione saltem egeant, ad eam difficultatem indicandam, in quam vel alij fortassis interpretes incurrerint, vel simplex lector, nisi moneatur, delabi facile possit. Ex his autem vnus nobis occurrit locus, in quo cum omnia quæ à Iudeorum tribu suscepta sunt bella, felicissimè confecta fuisse narrentur, illud tamè subiungitur: Nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Nam si illa omnium de montanis locis victoriarum vera, vnica, & manifesta causa fuit, quòd fuerit Dominus cum Iuda; num Dominus idem vel non potuit, vel noluit, vel demum desit cum Iuda esse, quòd hostes plana tenentes loca falcatis curribus abundabant? An ne Deo fauenti ac fouenti falcati currus obesse potuerunt, quo minùs Iudeorū res promouerentur, magis quam montana & aspera loca, atque illarum gentium & urbium, quas expugnatas legimus, virtus, industria, artes & munitiones? Verùm enim verò dubitatio hæc duobus modis prorsus tollitur: altero videlicet, rerum ipsarū natura & vi considerata; altero verò, lectionis contextu penitiùs inspecto, tametsi nulla adhibeatur sacrae linguae cognitio. Namq; hac adhibita, planissimus apparet huius loci sensus. Primùm igitur meminisse oportet animaduersionis illius, quam in Iosue libro explicabamus cum de singularum tribuum hereditatibus ageretur, in qua apertè sacra lectio indicabat, multa ab Israelitis non fuisse debellata, quæ debellari debuissent & potuissent, nec minori negotio quam cætera constitissent; in causa verò fuisse exiguam ipsorum fidem, magnam ignauiam, & improbam pecunia cupiditatem; quamquam ipsi alias prætexerint causas, quas tamen diuina virtutis magnitudo, & eorū, quæ capta fuerant, locorum exemplum vanas & confictas arguebant: demumq; illud conficiebatur, hominum culpa nimirum adscribendum, quidquid ex Dei promissis requiri aliquando posse videretur. Idem autem ipsum hoc loco Spiritus sanctus, qui illius & huius libri primus atque vnicus auctor est, agit, idemq; docet; atque ex illa

Gaza, Acalon, & Accaron intignes.

Interpretationis facilitas & perspicuitas.

Negotiū interpreti quid faciat.

Lingua sacra.

Infelicis successus origines.

disputatione opportuna argumenta promit ad hanc evertendam exceptionem, aptissimoq; utitur schemate, quod Rhetores Mimesin vocant. Deinde verò argumentationem ex contentione seu comparatione struit (quam Dialectici nostri A minori ad maius dicere solent) eadem repetitis confirmat exemplis. Atqui mimesis hac causam quidem continet, eam tamen minimè certam aut veram; sed ex hominum commento ac prætectu ad dissimulandum vel cauendum ignauiæ & exiguæ fidei crimē inuentam. Erat enim illorum promptum ac tritum respōsum, si quis peteret, cur nam hostis is, qui planam incolebat regionem, nō fuisset pulsus? Quia, inquiunt, falcatis curribus abundabat. Hanc vulgarem atque ex humane imbecillitatis arguta productam rationem idem auctor, qui argumentando iugulaturus est, ex aduersariorum persona pronūtiat: nec verò opus fuit illud addere, Quia dicebāt, vel respondebant, vel excusabant; satis enim in huiusmodi actionibus fuerit, alterius partis orationem ipsam referre, cum varietate quadam pronūciationis voce aut gestu facta, quam si quis nō audiat, sed scriptam reperiat, iudicio atque animaduersione ut excipiat, consentaneum fuerit. Complura autem disputationum huiusmodi exempla in sacris libris, & apud exteros etiam auctores, passim reperire est. Vt illud, Omnia mihi licent: quod Apostolus ex persona hominis culpam defendentis refert: ex sua verò illud subiungit, Sed non omnia expediunt. & illud ex querela eius qui sub lege militat, necdum Christi virtutem & efficacitatem agnouit: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? cui Paulus ipse, ut Christianæ virtutis atque gratiæ compas, ita respondet: Gratia Dei per Iesum Christum. Huic affine illud apud prophanos auctores obseruatur:

-Pictoribus atque Poëtis

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim,

Sed non ut placidis coeant immitia, &c.

Atq; illud apud Poëtam, totidem ferè partibus ac modis huic persimile,

-Mene incepto desistere victam,

Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem?

Hac propositio est: causa verò illa ex defendentis persona imitatione,

Quippe vector fatis. -

Argumentatio autem ex contentione ita struitur:

-Pallásne exurere classem

Argiuūm, atque ipsos potuit submergere ponto,

Vnius ob noxam & furias Aiæcis Oilei?

Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,

Disiecitque rates, euertitque æquora ventis.

Illum expirantem transfixo pectore flammam

Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

At ego, quæ diuūm incedo regina, Iouisque

Et soror & coniux, vna cum gente tot annos

Bella gero, & quisquam numen Iunonis adorèt

Præterea, aut supplex aris imponat honorem?

Ex hac rerum & personarum comparatione, atque ex consecutis porrò calamitatibus ac detrimentis Troianorum, consequitur, Innonem non fuisse fatis prohibitam, sed aliam fuisse causam quamobrem gens illa non periret funditus, id est, ut Poëtarum ipsorum Theologiam referamus, Dei mitius consilium, & insignem gentis, in primis verò Ducis ipsius pietatem, quam Poëta plurimis in locis commendat. Atque hoc totum disputationis exemplum in hunc locum ad artem patefaciendam transtulisse non pigebit.

Prima itaque ex Rhetoricis obseruationibus reperitur hac in oratione mimesis: Quia falcatis curribus abundabant. Hebraica lectio sic habet, Quia currus ferrei illis, in usu erant videlicet; utpote quem usum locorum admittebat planities: itaque nullam aliam præter curruum facultatem illis præcipuam præstantiam defensor culpæ adscribit. Hanc verò rationem, ex hominum metu atque commēto productam, vanam esse, ipso huius carminis initio diuinus arguit Spiritus: Fuit Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Hebraicè sic: Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit montem illum, quòd non ad expugnandum habitatores vallis, quia currus ferrei illis. Argumentatio hæc planissima fiet, si ex poëtica atq; oratoria dispositione ad dialecticum referatur modum, orationis membrum transpositis, ut illud:

Quippe vector fatis, Pallásne exurere classem, &c. In hanc formam:

Quòd non ad expugnandos habitatores vallis, quia currus ferrei illis. Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit illum montem, siue, & montana possedit. Cuius argumentationis pondera sic examinanda sunt. Earum difficultatum qua in bellis faciendis maxima habentur, illa, quæ locorum ac temporum natura affert, longè duriores esse deprehenduntur, quas hominum ars vel industria inuenit. Nam quæ ingenio ac labore tantum constant, ingenio etiam laboreq; pari vel tolli prorsus, vel molliri possunt. Verum ubi humana vires, locorum, soli atque cæli natura fulcra adiutæ atque additæ exercentur, tantum homo homini, quantum arti natura præstat. Atqui ex locis ad bellum gerendum comparatis, montana difficillima habentur multis nominibus, præcipuè verò ad expugnationis oportunitatem, tum quòd ascensum arduum habeant, quem ordinibus distinctæ acies vincere non valent (necesse enim est, vel temerè dispersa, vel in angustum coacta hominum serie conscendi) tum verò quòd facilius & commodius aggressor hostis impeti, offendi, ac retardari potest ex superiore loco, non solum à strenuis, propugnandiq; peritis, sed ab imbecillioribus & rudioribus, atque adeò à mulieribus & pueris, præsertim habitandi, ascendendi, descendendi, anfractusq; petendi usu exercitatis. S. S. E. Quare accessistis ad murum ut præliaremini? an ignorabatis quòd multa de super ex muro tela

mittantur.

Bella

Mimesis.

1. Cor. 6.

Rom. 7.

Horat. in arte.

Ancid. v.

1. Reg. 11. mittantur? Quis percussit Abimelec filium Ierobaal: nonne mulier misit
 2. Reg. 5. super eum fragmen mola de muro, & interfecit eum in Thebes? Illud
 etiam ex hoc genere est: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cacos & clau-
 dos, dicentes: Non ingredietur David huc. Hactenus argumentationis pro-
 positio explicata est. cui deinceps assumptio subiungitur: Iudas vrbes maxi-
 mas in montibus positas, natura atque opere munitas, cum habitatoribus
 suis, bello etiam strenuis, Deo propitio vicit, superauit, & possedit: conse-
 quitur ergo, eundem plana loca, qua tantum arte, eaq. non valde expedita,
 (cutusmodi est ferreus currus) defendebantur, potuisse quoque debellare &
 possidere. Nam ferrei currus tum ipsa sua mole graues impeditiq. sunt, &
 equis indigent, quadrigis videlicet, vel ut minimum bigis, alias vsui inha-
 biles futuri: equi vero etiam cum singulares exercentur, nimium delassari
 solent, ne dum ubi bini aut quaterni coniuncti sese mutuo impediunt & fran-
 gunt. S. S. E. Et Aegyptij homines sunt, & non Deus; & equi eorum caro,
 & non spiritus. Igitur si Iudaea tribus hanc gentem debellare non potuit, id
 accidit, vel quod Deum a se abalienauerat, vel quod arte ac viribus minus
 valebat: sed posterius hoc arripere non potest; quippe cum iis qui ex montanis
 ad plana pugnandi causa descendunt, materia & industria afferri possit,
 qua curruum hostilium copia impedita & implicata contemnatur.
- Iosue 17. S. S. E. Transibis ad montem, & succides tibi atque purgabis ad habitan-
 dum spacia, & poteris ultra procedere, cum subuerteris Chananaeum, quem
 dicis currus habere ferreos, & esse fortissimum. Itaque ex humana etiam
 disciplina militaris definitionibus constat, eos, qui ex superiore loco inferio-
 ra expugnanda adorti fuerint, longè commodius ac facilius expugnare posse.
 Quamobrem non fuisse ferreos currus impedimento, quo minus plana loca
 à Iudaeis caperentur, aperta argumentatione colligitur; ex eoq. intelligitur,
 veram causam huius rei fuisse alienationem singularis providentiae Dei ob
 diffidentiam, ignauiam, animiq. fracti metum, quem fortasse stulta aliqua
 opinio incusserat firmitudinis curruum illorum, quorum efficaciam hi non-
 dum fuerant experti; sicut nec Iosephita antea, cum Iosue Duci illud excu-
 sarcnt; Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus utan-
 tur Chananaei, qui habitant in terra campestri: quos Iosue eo, quod proximè
 referebamus, responso cofutauit. Ita metus ex opinione, ex metu diffidentia,
 ex diffidentia Dei sese subducētis neglectio profecta est: ex Dei neglectione,
 timoris & ignauia incrementa consequuta, locū alias captu non difficilem,
 difficillimum reddiderunt illis, quibus montana omnia debellata cesserant,
 Duce ac propitio Deo, bellatore summo, locorumq. omnium, tam sublimium
 quam depressorum, expugnatore strenuissimo. S. S. E. Quia ecce formans
 montes, & creans ventum, & annuncians homini eloquium suum, facies
 matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terrae: Dominus Deus ex-
 ercituum nomen eius. Igitur argumentationis totius ad enthymema reducta
 summa haec est, Chananaeos, qui ferreis curribus in campestri loco utebantur,

702

non fuisse à Iudaeorum tribu expulsos, cui nuper, propitio ac praecunte Deo,
 montes illi adeo magni & excelsi, totq. difficultatibus inexpugnabiles,
 habitatoribus interfectis, subacti, occupati, ac possessi fuissent. Nullam vero
 aliam certam causam afferri posse huius in Iuda exceptionis, quam aliena-
 tionem neglectioemq. Dei, qui eos, quos promouendos susceperit, quocum-
 que ex loco, vel magnis vel exiguis copiis, tamen victores producit. id quod
 altero etiam in eadem gente, aduersus eosdem hostes, in difficillimis locis
 facti periculi exemplo confirmatur.

Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyles: qui delcuit
 ex ea tres filios Enac.

EORVM qui Deum sibi per fidem & obseruantiam conciliatum obse-
 quio retinere student, virtutis ac felicitatis in gerendis bellis, obtinendis que
 victoriis, exemplum aliud hoc versu apponitur; ut argumentatio, qua per
 enthymema facta est, inductione quoque roboretur, adiuncta etiam rei am-
 plificatione per incrementum. Nam si res rei, locus loco, persona personis
 conferantur, longè maior ac durior videri posset prouincia, qua Calebo op-
 tanti volentiq. vltro non ita pridem decreta fuerat, viro seni, octogenario
 inquam, solis, suorum tantum familiarium opibus armisq. adiuto. Fuit au-
 tem illius prouincia Hebron, toties totq. nominibus decantata; quam ille,
 quia fide ex diuino promisso concepta animatus, perpetuus quadraginta an-
 nis perstiterat, non modo superatam in suam potestatem redegit, sed tribus
 etiam fratribus concordia, potentia, & antiqua auitaq. fortitudinis opinio-
 ne celeberrimis interfectis, eorumq. familiis & opibus deletis, vacuā expe-
 ditamq. reddidit. Cumq. vnius maximi & strenuissimi viri cura, opera &
 felicitate magna res confici, magna & multa conseruari, & integra am-
 plissimaq. regna teneri, eademq. omnia eodē deficiente pessundari & eueri
 persape soleant; quantum ne praesidij Hebronis fuisse existimandum est in-
 tutela atque virtute tergemorum fratrum, ex famatissima Enachitarum
 familia illo tempore superstitem, ita ut Geryonis tricorporis victi laus,
 Herculi suo à Poëtis adscripta, huic verè Calebi virtuti ac praestantia lon-
 go interuallo inferior iudicetur. Quod verò exemplū hoc, ad inductionem
 illatum, illis verbis pronunciatum sit, Dederuntque Caleb Hebron, sic-
 ut dixerat Moyles; ad duo tempora referendum est: alterum quidem cum
 Calebus de iure suo ex Moysis declaratione coram Iosue actionem instituit,
 Hebronemq. ex lege sibi adscribendam euicit; id quod magnum argumētum
 fuerat fidei ac virtutis viri illius, qui rem tantam, tamq. arduam, sibi non
 modo optasset, verum etiam postulasset, exemplumq. esse oportuit Iudaeorum
 tribui, nihil ut dubitaretur aut metueretur, ubi Dei promissum vel iussam
 constaret. Alterum verò tempus fuit, cum, ceteris Iudaeorum familiis sua
 singulis loca aduentibus, Hebronis ager omnis Calebo in usum cessit. Nam-
 que ea res fidei Dei responsis habendae admonere contribules debuit; & du-
 bitatione omni sublata, ad maximam quamq. hereditatis suae partem, Fide-
 duce,

Fides.
Obiectiua.

duce, adeundam, si mens non laua illis fuisset. Iam igitur quid quantumq; Iuda tribus, vel communicatis coniunctisq;, vel priuatis opibus, propter fidem atque obseruantiam assecuta fuerit; quid rursus ob fidei defectum atq; ignauiam infectum reliquerit, abunde declaratum est. Deinceps autem quid alius etiam tribubus propter easdem causas vel contigerit, vel requisitum fuerit, sigillatim porrò exponitur.

Iebusæum autem, habitatorem Ierusalem, non deleuerunt filij Benjamin: habitauitque Iebusæus cum filiis Benjamin in Ierusalem vsque in præsentem diem.

Iebusæi.

I E B V S Æ O R V M gens magnam regionis eius partem incoluit, in qua Ierusalem metropolis sita erat. Sed cum in hereditatum partitione alteram Ierosolymorum portionem, cum adiacente sibi vicorum, oppidorum, & urbium numero Iudæis, alteram verò Beniaminitis adscripsisset fors; Iudæi ex ea urbis parte quam sibi expugnauerant, atque adeò ex sua regione Iebusæos omnes pepulerunt, præter eos qui ad Sionis arcus munitionem sese receperant. Nam nec Sion vsque ad Davidis tēpora capta fuit. At verò Beniaminita in occupata à se urbis ac regionis parte Iebusæos, qui ex bellis superauerant, manere siverunt, tributi nimirum cupiditate inducti: atq; hoc pacto utrique Hierosolymis manserunt. Fuerat autem à Beniaminitis regio sua à tempore Iosue habitata, cum parte urbis illis asserta. Sed ea pars, quam Iudæis tribuerat fors, nondum fuerat ab ipsis vendicata, vsque ad hanc expeditionem. Itaq; hoc loco nihil de iis quæ per Beniaminitas occupata fuerant, narratur; sed ea tantum notantur, quæ illis ob negligentiam & cupiditatem tributi defuere: idcoq; nihil historia hæc cum iis quæ apud Iosue leguntur, pugnat. Vtque in præsentem diē. Ad eius, qui hanc historiam conscripsit, aetatem referenda ratio est. Atque iis de Beniaminitica tribu commemoratis, quidnam duæ tribus ex Iosepho prognatae, rerum gesserint, quid singula ex illis familiis, quod factum oportuerat, omiserint, indicatur.

Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nam cum obsiderent urbem quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Qui dimissus, abiit in terram Hithim, & ædificauit ibi ciuitatem, & vocauit eam Luzam, quæ ita appellatur vsque in præsentem diem.

Promissa fides.

Gen 49.

Deut. 33.

Q V A M D I V Iosephitæ suarum rerum ex Dei promisso ac monitu satagebant, incrementa magna, felicesq; fidei ac diligentia sua euentus habuerunt, verissimumq; experti sunt oraculum illud: Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu. & illud quoque: Quasi vnigeniti tauri pul-

pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terra. Hac sunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manassa. Huiusmodi responsorum atque promissorum veritatem spectat oratio illa, fuitque Dominus cum eis: est enim hæc totius orationis explicanda propositio. Cum, inquit, Iosephitarum gens, Dei oraculis atque promissis fulta, Bethelam expugnatura conscendit, fidem obseruantiamq; erga Deum suam ostendit, quem veracissimum & efficacissimum agnouit, felici ac breui successu citra vllum ferè negotium ac laborem, præter eum quem inter ascendendum montem posuit; hunc verò adeò facilem fidei alacritas reddidit, ut nec sensisse dicenda sit. Itaq; cum primum ascendit, Deum sibi, quem precibus exorauerat, propitium experta est. Rei verò conficienda ratio ac series illa fuit: Cum obsiderent urbem, quæ prius Luza vocabatur. Principio consilium illis in sedis urbem illam capiendi, in qua diuinorum beneficiorum, tam sibi quam parenibus olim suis collatorum, monumentum conseruarent, illo propagando, & perpetuo appellando nomine, quod à Iacobo fuerat olim impositum, & à posteris illius tantum domestica commemoratione usurpatum. Nam locus iam inde à principio ab incolis propter nucum copiam & elegantiam, Luza fuerat semper dictus. Est enim Luza Hebraicum nomen arboris eius, quæ Latinis, variata paululum voce, Nux dicitur. Arabes eandem plantam, præfixo articulo, Alloz vocant: Hispani Pharmacopola exiguos nucum fructus Allozas dicitant. Itaq; parenthesis illa, (Quæ prius Luza vocabatur) consiliū indicat Iosephitarum, qui, quo tempore urbem illam inuasere, quam primum captam, illustri illo nomine salutare & initiare decreuerant, quo nomine à Iacobo sacram accepserant. Hoc igitur consilio firmato, atque ipso nomine inter eosdem appellato, auspiciati urbem obsident. Viderunt hominem egredientem de ciuitate. Atqui obsidio illa non ambibat totum locum, urbisq; situm, sed eam partem quæ aditu & expugnatu minus fore videretur difficilis. Nam quæ loca montanum situm occupant, difficiles alicubi accessus habent, quos vel subire non sit, vel nullis, præterquam incolis, notos esse contingat. Hæ verò regiones magis trita sunt, natura artis adiuncto præsidio: in cæteris verò partibus tutandis maior ars atque industria ponitur. Sed quamquam hæc ita habeant, strenui pugnatoris cura est, nullam partem negligere, aut prætermittere inexplorata. Persæpe enim accidit, ut vnde minus expectetur, commoditas occasioq; offeratur aliquid vel agendi vel cauendi, cuius prætermissa perpetuo pœniteat. Verum huiusmodi cura paucis & strenuis dari debet, qui nec propter multitudinem prodantur, nec se inuicem impediunt, nec facile ab obsessis conspici, sentiri, deprehendiue possint. Hi vulgaribus militia vocabulis exploratores aut excubie dicuntur, quorum pars loca exploranda suscipit; alij autem noctu atque interdium partitis horis vigilant, stationesq; tuentur proprias, & signis constitutis, ubi quicquam obseruauerint, oportunè indicant; vulgò spias, centinellas, & recognitores, & guardias,

Luza.

Nux.

Alloz.

Loca edita.

Pugnatoris artes.

Exploratores.

שומרים *di* hoc genus ministrorum vocant; Hebraico vero sermone SOMRIM, id est, custodes, siue obseruatores vocitantur. Atqui huiusmodi custodum siue obseruatorum industria ac simulatione facile decipi potuit homo, pacis causa illos accessisse ratus, quippe quorum honestam, humanam, benignamq; orationem audierat: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Hebraeae voces amicitiam humanitatemq; praeferrunt. Nec verò ille aliquid laboris adire, nec aliud agere rogatur, quam ut urbis aditum indicet, siue (ut Hebraicè est) videre faciat. Oportet autem illum aliqua ex parte produsse, quae ciuibus tantummodo nota esset; hanc verò laboris ac negotij vitandi, & cauendi tumultus causa, sibi tantum ostendi postulabant, idq; non absque officij promerendi promissione, suo exoluenda tempore. Faciemus tecum misericordiam. quo dicendi tropo, beneficium conferendum significatur, quod vel grati animi memoria exoluitur; idq; ad benignam hominum inter se consuetudinem & collocationem per saepe usurpatur, ut apud Latinos, Gratiſſimum mihi hoc, tibi verò non inutile fore polliceor. Gallicè, Je vous le remerciery. Itaq; quamquam saepe oratio haec certum premium beneficii ve polliceatur reapse praestandum, maximè cum à Deo, vel potentioribus viris enunciatur, tamen non raro ad gratam & humanam officij recordationem refertur. quod quidem humanitatis genus magis quam magnum aliquod premium, quale postea adeptus est, homo ille spectasse nobis videtur; utpote qui nullum cum illis periculum, nullum laborem subierit, sed aditum solum indicauerit custodibus iis, quos vel pacis vel priuati negotij causa venisse existimabat. Hoc significat verba, Qui cum ostendisset. Hebraicè verò simpliciter, Et videre eos fecit [certum] aditum urbis. Post indicationem aditus, non amplius comitatus eos fuisse videtur, nec illi eodem praesente quicquam egisse aut ocepisse; verum, dimisso homine, rem ad suos detulisse; qui, constituta hora ingressi, percusserunt urbem in ore gladij. Hoc ad gerenda rei dexteritatè & felicitatem pertinet. Quippe Dei beneficio hominem aditus indicem naçti, & custodum tantum officio adsciti, nulloq; negotio potiti urbis, urbanos omnes, nemine repugnante, confecerunt: intellexeruntq; hominem illum sibi non sine numinis prouidentia singulari obuiam factum, morem gessisse, cui cuiusq; familiae omni, & ex grati animi officio, & ex beneficij promissi amplificatione, atque ex boni euentus interpretatione, denique ex Dei indicio, parcendum consulendumq; esse censuere. Nam fides vel hosti hostiliter agenti promissa seruanda creditur; nedum ei, cuius opera in grauisſimo negotio commode, oportuneq; fueris vsus. Nec verò premium ab illo sibi debitum postulatum, sed ab omni Iosephitarum magistratu ultro collatum, & cumulatè amplificatum narratur. Hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Polliciti quidem fuerant misericordiam illi homini factum iri; quo verbo, tam Latino quam Hebraico, plus etiam, quam debeat, promittitur; nullum enim vel maximi beneficij exemplum est, quod benigna

Misericordia.
Beneficium.
Gratus animus.

benigna misericordia amplitudine non contineatur. Dilatat namque misericordia sinum, manum, ac brachia ultra omne promeritum. Quamobrem humana atque ingenua artis est, quidquid beneficij nomine promissum fuerit, liberali interpretatione, quam maximè fieri possit, producere. Itaq; quamquam uni homini fides data fuerit beneficij opportune conferendi; Faciemus tecum misericordiam; hanc non angustis terminis claudi oportere Iosephita censuerunt, sed eò vsque extendi, quoad contingere significatio perquam ciuilitè posset. Etenim si vel vnusquispiam ex illius hominis familia & cognatione à beneficij communiōe excideretur, verbis illis, tecum misericordiam, non abundè satis factum esse videri posset; quāquam id nec debebatur hominis officio, nec promissi nomine exigi postulariq; poterat. Satis namque illi clementer secum actum videretur illa tempestate, si vel vnico, vel vnà cum uxore & natis incolumibus, exire liceret. Verum data fidei benignitatem, atque diuina etiam clementiae imitationem decuit, benemerenti homini omnem etiam cognationem seruare & condonare, comprobato praesertim eiusdem consilij ac facti exemplo & prauidicio, non multis antè annis cum Rahaba Ierichuntina mulieris domo ac familia facto. Nec verò hos, quibus parçitum fuerat, nudos despoliatos, vitāq; tantum contentos, dimittere satis visum fuit; sed familiaris copia rei, atque omni supelleçtili instructos, nulliusq; commodi, praterquam loci ad habitandum, egentes, adeo ut opportunum situm naçtis facile fuerit urbem condere, non vicum aut pagum, vel villam, vel oppidulum aliquod, sed urbem, quae soli ac cali natura consimili, & nomine eodè relictae patriae, desiderium non modo leniret ac minueret, verum prorsus etiam adimeret, conditione in melius honestiusq; mutata atque amplificata. Nam qui in patria antè obscuro forsitan loco, & gradu ferè extremo, saltem non adeo conspicuo ac nobili fuerat, utpote qui exploratoribus, solus ex urbe ac singularis prodiens, occurrerat; nunc iam deinceps noua condenda urbis, patrijq; tuendi nominis author princepsq; dicatur; quiq; viuens ac sentiens patriae patris honorem ac titulum adeptus, memoriam auctoritatemq; suam posteritati mandauerit. Magna quippe laudi, imò felicitatis admirationi quondam apud Gentes dabatur, prima urbis cuiuspiam iecisse fundamenta: ex qua ratione, tam praecleara ac frequens Mineruae, Assaract, Cadmi, Romuli ac Remi apud poetas & historicos, commemoratio emanauit: & celebratissima illa Phœnix mulier grauisſima orationis, coram se ab hospitibus confecta, initium illud singulare audiebat:

Misericordia interpretatio.

Urbium conditores.

O Regina, nouam cui condere Iuppiter urbem,
Iustitiaque dedit gentes frenare superbas.

Sed in sacris etiam historis Iairus, & alij oppidorum urbiumq; conditores, patres & instauratores multa cum laude recensentur. Hac itaq; hominis, atque rei huius commemoratione, diuinum iudicium, certissimamq; prouidentiam, humanum officium, grati animi exemplum, & liberale misericordiae ac

C 3

benigni-

benignitatis monumentum, compluresq; alia huius generis rationes indicantur; & rerum præterea ac temporum mutationes, varietates, ac vices obseruantur, atque antiquitatum studiosi adhibenda ad veritatis inuestigationem, diligentia admonentur; ne incognita pro cognitis (quod non raro accidit) habeantur, neve rerum, locorum, ac personarum discrimina ex nominum similitudine confundantur, erroremq; pariant, qui vero iudicio obesse aliquando possit. Atqui si qua maxime disciplinarum pars, temporum causa, errorem admittere potest; ea præcipue est, qua in orbis terræ atque locorū situ cognoscendo ac describendo versatur, quæq; Græco vocabulo Geographia dicitur, cuius partes chorographia ac topographia sunt. Huic enim vni, præter cetera disciplinarum genera, temporum cum primis interualla atque iniuria, rerum, qua sub celo fiunt, inconstantia, gentium transmigrations, mutationes regnorum, atque linguarum diuersitas, assiduam varietatem turbationemq; adferūt: in qua distinguenda qui studium ponere constituit, non parum desudare, vero tamen inuenio, atque ex antiquitatis tenebris eruto, vehementer gaudere solet. Causa igitur quamobrem variis locis idem nomen impositum sit, eadem præsertim lingua, non casu semper, sed plerumque consilio adscribenda est, aut ex similitudine, aut ex desiderio alterius loci, aut ex utraque simul ratione orto: ita etenim nostra ætate contigit, in recens reperta orbis terræ parte, eadem locorum, prouinciarum & urbium nomina audiri, qua Hispanis illuc migrantibus, vel negotiorum causa nauigantibus, chara grata, vel etiam ex patrij solis imitatione ac desiderio deprompta fuerint, Noua Hispania, noua Gallecia, Granata, Trugillum. A Carthaginensibus quōdam in Bethici maris littore Carthago condita & nuncupata, idem hæc nomen retinet: nec tamen hac illa Carthago est, Romani quondam nominis, atque totius orbis imperij amula. Existimo autem Granatam, Illiberorum celeberrimum hoc tempore conuentum, à Palestinis, Machometi insanientem doctrinam secutis, idem nomen fuisse factum, quod in Palestina Syriaq; regionibus non vni loco inerat. רמון Rimon. Namque ita appellatur urbs illa tam Hebraicis quàm Arabicis historicis: significat autem Rimon idem quod Hispanorum vulgo Granada. In Bethica etiam prouincia, non procul à Lusitania antiquis finibus, duo oppida sunt, frumenti fertilitate illustra, Almendral, & Almendralezo, quorum alterum ex altero & colonos & nomē deduxisse videtur. Sic etiam ex eo factū, quod hac in historia narratum est, euenit, ut ex antiqua Luza profecti homines, urbem in Hethæorum regione conderent; patriæ nomine appellandam, cum prioris Luza nomen ab expugnantibus Iosephitis extinctum, atque in Bethelæ vocem deinceps mutatum fuerit. Itaq; cum audierimus ante horum ætatem Luza nomen, ad priorem illam; post horum verò occupationem, ad posteriorem fuerit referendum: atque ita nulla in historiis cum prophanis tum sacris nominum horum Bethelæ & Luza, reuerentia turbatio aut pugnantia timebitur; quod ut animaduertetur, historia

Locorum nomina.

Antiquæ vntatis studium. Geographia. Chorographia. Topograph.

Variorum locorum nomina idem.

Carthago.

Granata.

רמון

Almendral.

Almendralezo.

Luza.

Bethel.

Synonyma loca.

ria author cauit: Quæ ita appellatur vsque in præsentem diem; cum altera illa iam non amplius Luza simpliciter, sed vel Bethel, vel Luza olim dicatur. Deinde verò illius recentioris Luza nomen Iosephitis victoria ex Dei beneficio obtenta, & ciuibus ipsis Luzensibus à Iosephitis concessa, salutis monumentum perpetuum fuit. Hæc nomen Iosephitarum felicitas ex fide & obsequio profecta commemorabatur: iam verò deinceps quid in illis ob neglectiōem & socordiam, atque adeo ob auaritiā requisitum fuerit, indicatur.

Felicitas, fides, & obsequium.

Manasses quoque non deleuit Bethsean & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaan, & Magedo cum viculis suis: cœpitque Chanaanæus habitare cum eis.

NVLVM fortuna numen esse, etiā prudentiores illi ex Gentibus intellexerunt, qui verum Deum non rectè coluerant: inter quos illud à quodam pulchrè dictitatum celebratur, Vnumquemque sua fortuna sabrum esse. Namque totius alicuius vel gentis, vel urbis, vel latius propagata familia calamitas non aliunde quam ex hominum ipsorum vitio vel culpa hauriri solet, qui persapè non ita purè ac diligenter suarum rerum rationes componunt, quin facis non nihil, imò non parum relinquunt, ex cuius neglectiōe primùm, deinde etiam contagio, in miseriam demum pestemq; incidunt. Chanaanæorum gens hostilis, inimica, infesta, prorsusq; vitanda Israelitis omnibus, Dei iudicio atque præcepto declarata fuerat, omniq; commercij & consuetudinis communionē alienata, quacumque ex Chanaanæi familia, quacumque pars esse diceretur. Verum enimverò Israelitis magna religionis interditiq; huius neglectiō admissa, magnam labem demum intulit. Nam singula ferè tribus vicinorum sibi Chanaanæorum partem lege tributi indicta, suis in locis atque urbibus viuere permisit præter ius atque phas; quæ res quem exitum habuerit, suo postea indicabitur loco. Cum Iosephita omnem sibi adscriptam regionem cultoribus primis pellendis, expugnare & occupare debuissent, idq; quàm diu egerunt, feliciter assequuti fuerint; tamen Manasses primogeniti Iosephi tribus, complures vrbes, & easdem præclaras, cum totis agris intactas reliquit; quarum vel nomina ipsa terra fertilitatem & commoditatem indicant, ea si quis cognoscere velit, nostros in Iosua Commentarios petat. Quod verò additur, Cum viculis suis, id significat, non solum eos hostes, qui in urbibus conclusi fuerant, relictos fuisse, ibidemq; vel angustiſsimè vixisse, vel artibus tantum, manuūque operis intentos & incumbentes, vitam pauperem, & ad nouandas res ineptam, traduxisse, cuiusmodi aliquando conditiones victarum gentium ciuitatibus imponi solebāt, qualesq; nunc etiam Roma, Venetijs, & alijs non vno in loco Iudæis ferri videmus, quorum cophinus, sænumq; supellex, non itaq; in hunc modum hostes tractatos fuisse significat historia; imò contra, libertatem illis factam, habitandi etiam vicos villasq; omnes urbibus adiacentes, & eadem omnia colendi, idq; magna frequentia, non antiquorum modo

Fortuna.

Ruina publica.

Victarū gentium conditiones. Iudæi huius tempestatis. Iuuen. sat. 10.

modo cultorum, sed plurimum etiam ex iis qui ex aliis urbibus eieci, nullam hactenus habuerant certam sedem: ita ut urbes haec satis antea celebres, hostibusq; multis referta, nouo adiuncto cultore ampliores facta excreuerint. Hoc nobis Hebraica oratio aperte indicat, usurpato verbo *IAAL*, quod deliberationem, consilium, animi sententiam, & inceptionem significat, Latine autem legimus, *Cœpitq;*, eadem significatione ut illud: Nam inceptum amantium non amantium est, quidquid peperisset, decreuerunt tollere. Habitare cum eis. Ex Hebraico, *Habitare in terra*, qua verba, ut in illa lingua usurpantur, omnem colendi & habitandi commoditatem vsumq; indicant, eademq; Israelitarum aduersum Cananeos indulgentiam arguunt, aduersus hostes, nimirum legibus primùm sacris, deinde omnium inimicitiarum ingratis capitales declaratos, ita ut futurorum postmodum malorum semina ipsi sibi Israelitae non solum surgere & grandescere siuerint, sed vltro etiam sparserint, iecerint, & fouerint, quamuis multis antea preceptis & animaduersionibus, ut ne facerent, commoniti essent. Atque rerum ratio naturaq; postulat, ut, qui periculum amat, in eodẽ pereat: caterum qui cum cauere potuisset, non cauit, imò aluit, amasse redarguendus est. Atque hanc redargutionem suo tempore opportunè citandam, Spiritus sanctus hoc ipso in loco praefigens pronunciat.

Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit.

OMNIVM omnino Israelitarum summa culpa hoc breui versiculo arguitur; quod ad hostium illorum rem rationemq; pertinet; cuius Hebraica verba sic Latine sonant: Et fuit, cum confortaretur Israel, ponebat quidem Cananeum ad tributum, sed tollere non sustulit illum. Et fuit, quod Latine dici potest, Persape profecto euenit, ut collata sibi diuinitus aduersus Cananeos fortitudine ac praestantia abusus, hostem, quem tollere exturbareq; poterat, quietè viuere permisit, imposita tributum conditione contentus; imò hoc studiosè agens, uti res ipsa docet. Atque haec omnium Israelitarum communis mens, & una sententia fuit, quam nonnulli etiam largioribus quoq; conditionibus auxere, tantum abest ut correxerint. Nã &

Ephraim etiam non interfecit Cananeum, qui habitabat in Gezer, sed habitauit cum eo.

CVM nulla hic tributum mentio, ut apud alias tribus, fiat; suspicio nobis ex re ipsa incidit, Israelitas amicitiae & commerciorum fœdus cum istis egisse, penè pro sociis habitis citra omnem tributum exactionem, id quod Hebraici sermonis formula quoque subindicat: Et sedit Cananeus in medio eius in Gezer. qua dicendi formula in superioribus exceptionibus non fuerat usurpata. Sedere autem, siue habitare in medio populi vel gentis cuiuspiam, idem significat, quod quietè, tranquillè, & aquabili iure communem vitam agere, ut illud: In medio populi mei ego habito. Itaque cum tributum conditio non explicetur, sed habitatio tantum in medio fuisse indicetur;

dicetur, singularem aquabilemque his Chanaanorum urbibus habitandi copiam factam interpretamur.

Zabulon non deleuit habitatores Geron & Naalol, sed habitauit Chanaanus in medio eius, factusq; est ei tributarius.

CONDITIONIS mixtae genere usus est Zabulon cum harum urbium habitatoribus: quos cum delere posset, in amicitia gratiam adsciuit, exceptione tantum tributum definita: ita ut unum illud Israelitis omnibus erga finitimos, vel potius confines hostes commune fuerit salutis videlicet consilium, ceterum in conditionibus non eadem omnibus ratio fuerit obseruata, sed unicuique sua ex priuato arbitrio; perinde quasi nullum de hac re certum monitum aut preceptum constitisset, quibus tamen, ut indicabamus, certum, grauisimum, & commune fuerat. Iam verò & illa diuini iuris omni loco atq; tempore obseruanda norma neglecta fuit his, videlicet: Non facies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quamobrem & ab his & ab illis ad varias conditiones descensum est, inter quas etiam illam turpissimam Asseritarum tribus ferre potuit.

Asser quoque non deleuit habitatores Acco & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob: habitauitque in medio Chanaanæ, habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

INDIGNÆ huius conditionis causam ipso narrationis fine, historia scriptor exponit. Potuit, inquit, ac debuit initio Asser Chanaanos omnes intra sortis suae agrum comprehensos interficere ac tollere. S. S. E. Non est alius ut Deus rectissimi: ascensor cali auxiliator tuus: magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna eiciet à facie tua inimicum, dicetq;, Contere. Habitabit Israel confidenter & solus. Hanc Dei iussionem & voluntatem cum sequi initio noluerit Asser, eò turpitudinis redactus est, ut, quod alias aliae Chanaanorum ciuitates ab Israelitis aliis beneficij loco acceperant, Asser tamen sibi optauisse, ambisse, ac rogasse videatur, nimirum ut inter Chanaanum habitare liceret; ita ut regionis nomen Chanaan integrum esset, non apud alias gètes modo, verum apud Israelitas etiam. Atque ita profecto euenit. Nam Graecis & Latinis omnibus maritima illa regio atque ora, qua ab occasu nauigantibus occurrit, nusquam Israelitarum vel Asseritarum, vel alicuius tribus nomine dicta legitur, sed aliis atque aliis nominibus, à Chanaanorum incolarum gente acceptis, nuncupatur, nunc Phœnicia, nunc Syria, siue Syria Palaestina, siue Palaestina tantum, interdum Panchaia, non raro à celeberrimis illis urbibus Tyro & Sydona, Sidonia vel Tyria regio. Igitur quam turpissimè sibi consuluit Asser, qui cum Chanaanum interficere, atque è regione penitus tollere posset, non interfecit tamen, sed penè integrum atque incolumem ab initio reliquit, ut non multo post perinã: atque dominum tulerit, saltem nulla nec nominis parte, nec habitatoris commoditate imminutum. Habitatore illius terræ, qua & usu & nominis appellatione Asseritis cedere debue-

D

debue-

debuerat & potuerat. Verum opprobrio huic Asser ipse causam ansamq. dedit, quippe qui non interfecit eum. Iam vero cum infamia hac & ignominiosa conditio aliis omnibus tribubus displicuisset; ne magis tamen fortiter illis agere in animo insidisset, pactiones quadam nonnullis probatae fuere, ut minus incommoda, minusve inutilis, quae tamen legis praecepta observaturis damno & simula ac probrosa videbantur. Nimirum,

Nephtali non deleuit habitatores Beth-semes & Beth-anath, & habitavit inter Chananaeum habitatorem terrae: fueruntque ei Beth-samitae & Bethanitae tributarij.

Exemplum viciniam.

Nominare-
gionibus
mutanda.

Iolue 1.

Chananaei,
Beth-semi-
thae, Beth-
anath.

Gen. 10.

QUANTI referat extremi vel decoris vel dedecoris vicinum habere exemplum ad publicos & privatos mores componendos aut corrumpendos, innumeris locis à Spiritu sancto arguitur: ex quibus hic unus minimè obscurus est; quo Nephtali fauore crimem deridare videbatur comparatione maioris culpe, nimirum Asseritarum, qui & tributum, & nomē integrum Chananaeis reliquerant, cum ipsi de nomine regioni promissa dando nihil solliciti, tamen tributū exigendam exoluendamq. sibi pensionem alicunde prospexerit. Atqui nephtali non paruum vel leue fuerat, nomen quod ex Dei consilio ac iussu ad ipsius gloriam mutari oportuerat, integrum Chananaeo, cum habitationis etiam iure, permittere. Scriptum namque fuerat: Surge, & transi Iordanem istum, & omnis populus tecum, in terram quam ego dabo filiis Israel. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi, à deserto & Libano, usque ad fluvium magnū Euphraten: omnis terra Hetheorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. Nec verò ab omnibus iis, quos diripere ac delere potuissent Nephtalite, tributum exegere: imò quod ad Chananaeum hostem in genere attinet, eandem cum Asseritis conditionem egere; sed tantum Beth-semitas & Beth-anathitas, gentem videlicet aliam ab iis qui communi nomine Chananaei dicebantur, ad tributū pactionem admiserit; ita ut qui hoc nomine honestè sibi consuluisse videbantur, tamen ignavè ac turpiter fecerint, quippe qui nec duas illas urbes expugnare & occupare voluerint, quod per facile factū esset, nempe habitatoribus nullo pacto per vicinum Chananaeum defensis. Hanc adeo gentis huius exceptionem, nomina ipsa Beth-semitarum, & Beth-anath significant, quos à Chananaeis lectio distinguit. Quamquam enim duodecim illas antiquas à Chama deductas nationes, de quibus in sacro Apparatu differabamus, Chananaeorum nomen complectatur, tamen iis praecipuè hoc nomen haesit, qui maritimam siue occidentalem terram illius partem incoluere. S. S. E. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum & Iebusaeum, Amorrhaeum & Gergeseum, &c. & paulo post: Factiq. sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraran usque ad Gazan; donec ingrediaris Sodomam & Gomorrhā, Adaman & Seboim usque Lasa, & cat. Itaque duae illae urbes, Beth-semes, & Beth-anath, vel ad Palaestinos aliunde oriundos perti-

pertinebant, vel, si Chananaeis affines erant, Chananaeorum tamen illorum habitatorum terrae nomine non censebantur. Hos tributarios tantum sibi Nephtalite fecerunt; cum Chananaeis venialius ad eandem, quam Asserita, pactionem venerunt. Atque hoc modo Asseritis prestare sibi persuadebant; quod illis nulli, sibi verò nonnulli tributarij relictis essent. his indulgentiis, vel potius his maximis Israelitarum negligentis, hostilis potentia ac vis, Deo ita indicante, adeo crevit, ut non lenia nec brevia Israelitis negotia deinceps porro facefferit.

Arctavitque Amorrhæus filios Dani in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent: habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Aialon & Selabim.

DANITIS spatia, quae sorte contigerant, satis ampla atque varia, celsi soliq. ingento fertilia & pulchra; tamen impetu ab Amorrhæis facto, contracta sunt: ita ut tenente planiora loca hoste, fortiterq. propugnante, altiora tantum & asperiora, atque adeo angustiora relictis fuerint; nec verò illa omnia, sed quae tam citò non potuere Amorrhæi occupare, inferioribus muniendis & colendis intenti. Namq. non multo post & montem inuaserunt, studio atque animo expugnandi ac pellendi prorsus Danitas; duosq. in montanis locis praesidia primum caepa muniunt, ut habitare atque colere possent: nempe Aialon & Selabim, ita ut in nimium iniquas angustias Dani tribus cogeret, ex campestri primum regione in montem sese recipere coacta; deinde verò & illic inuasa, ac duabus j. quentibus & celebribus urbibus priuata, atque ulterius etiam ad internecionē usque premenda, nisi Dei providentia & virtute ab excidio defenderetur. Nam cum Deus vltimam illa tempestate tribum perditam nollet; Iosephitis, Dano atque Amorrhæo vicinis, curam animumq. addidit, ad hostes illos, fratris suo Dan infestissimos, reprimendos. Arctavit, Hebraicum verbum, premere, cogere, compellere, & in angustias redigere significat, ut in illo versu bis usurpatum ostenditur: Clamor filiorum Israel venit ad me, vidiq. afflictionē eorum, qua ab Aegyptiis opprimuntur. Habitavitq. in monte Hares. Ad Amorrhæum referimus verbum Habitavit, quod Hebraica lectio aperte explicat (ille) habitare in monte Hares, quo verbo consilium & inceptum, imò factum etiam indicatur: illud verò, quod interpretationis usu additum est, Quod interpretatur testaceo, nec lectionem turbat nec variat. Quem admodum verò huic Danitarum calamitati à Deo prospectum fuerit, subiunctum carmen declarat:

Et aggravata est manus Ioseph, & factus est ei tributarius.

LOCORVM propinquitatem, tutelam Danitis esse Deus voluit, qui Iosephitas ad ferendum fratribus auxilium incitavit, felici successu hostes imdetentes, atque etiam pulsuros vel excisuros omnino, nisi suarum rerum perperam nimiumque studiosos tributū extingendi cupiditate, potius quam hostium abolitio, aut fratrum amplificatio, afficeret. Causa autem & apert-

unitas conseruandi tributum, & exigendi ab Hemorrhais, ex locorum propinquitate facta esse, ab historia scriptore indicatur.

Fuit autem terminus Amorrhæi ab ascensu scorpionis, petra, & superiora loca.

HÆC loca omnia Iosephitarum agris vicina fuisse, ex sortium diuisione apud Iosnam facta didicimus. Quamobrem tributum ab hisce exigendi auctoritas conseruata fuit, praesidium in confine constitutus, per quos Hemorrhais in officio contineretur, non sine sumptu & cura Iosephitarum, qua carere commodius faciliusq; malo fuisset, idq; longè honestissimū & utilissimū tam Danitis quàm Iosephitis, imò & Israelitis omnibus euasisset. Nec verò omnibus Hemorrhais tributum imperatū fuisse arbitramur, sed iis tantum qui confines Iosephitis vrbes habebant Aialon & Selabru in monte sitas: quas cum vi antea cepissent, non amiserunt rursum, sed pacatione accepta retinuerunt, cum illis communicato agro, adnotatis tamen finibus usque ascensum siue cliuum scorpionum dictum, & petram siue rupem insignem. quibus ex singularibus narrationibus omnibus illud arguitur, iussum à Deo de hostibus pellendis, vario consilio, nec vno aberrandi modo ab Israelitarum tribubus fuisse praetermissum, & quamquam varias ob causas diductis, vnum tamen crimen esse admissum discedendi à Dei lege atq; instituto, velut syluis, ubi passim

Horat. 1.
Seru. Sat. 3.

Pallantes error certo de tramite pellit.

Ille sinistrorsum; hic dextrorsum abit: vnus vtrique

Error, sed variis illud partibus.

CAPVT SECVNDVM.

ASCENDIT QVÆ Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.

SUPERIORE proximo capite, Iudeorum ac Iosephitarum felicem in hostibus vertendis, expoliandis, interficiendis, & pellendis contemplabatur successum, tam diu secundum ac certum, quàm diu ipsorum fides & obsequium constitit, adiunctis harum virtutum comitibus ac testibus, votis & precibus. Vidimus etiam ceteros omnes Israelitas vel ex negligentia & ignauia, vel ex auaritia hostibus parcentes, aut etiam indulgētes, perperam sibi consuluisse, eiusq; rei culpam ex temeritate & contumacia commentando definiebamus. Id verò ne nostro ingenio vel commento tribuatur, hac ad Israelitas facta denunciatio declarabit apertissimè. cuius duæ sunt partes; promissorum ac beneficiorum Dei commemoratio, & exprobratio prauitatis atque contumacia ipsorum: ex quibus illud conficitur, Deum sibi semper constituisse, cōstituturamq; semper, ipsos verò Deo & sibi defuisse, suisq; ipsorum cōsiliis, studiis, & factis calamitatem omnē sibi fuisse molitos. Quisnam verò obnuntiationis huius minister fuerit, cum à multis curiosè quaesitum sit, à nemine tamen commentatorum asseneranter est indicatū. Certè

Consilium
infelix vnde.

Promissa &
beneficia.

Contumacia
humana.

opor-

oportere esse spiritum aliquem ex iis qui in ministerium propter hominum utilitatē mitti solent, non satis ostendit nomen Angeli, quod, ut diuus Gregorius cum aliis sacris interpretibus edisserit, non natura, sed muneris nomen est, tamq; hominibus quàm spiritibus bonis & cacodemonibus tribuitur. Haggæus enim nuncius Domini aduocatus est, & vnus ex Sacerdotum titulus Domini exercituum Angelus celebratur. Atque locorum à quo & ad quem adnotatio, cum adiuncto verbo ascendit, hunc Angelum siue nuncium hominem fuisse declarat, atque inter homines agentem in Galgal siue Galgalis antè versatum, indeq; ad certum locum editū cum Dei mandatis venisse. Nam si ex calo mitteretur Angelus hic, non ascendisse, verum descendisse diceretur. Sunt qui hunc Plineam Eleazari filium Sacerdotio illa etiam tempestate fungentem esse dixerint; quod tamen nulla certo confirmant argumento: atqui Phinees non in Galgalis, verum in edito oppido Gabaath, apud Ephraitas domicilium posuerat. Certè nominis indicandi nulla necessaria causa fuit, cum res ipsa non ex dicentis nomine & gratia, sed ex muneris ac mandati auctoritate fidem postularer. Muneris autem auctoritas aded certa apud ipsos Israelitas tunc fuit, vt certo titulo, atque graui appellatione sit signata; Ascendit Angelus Domini, nuncius Domini, quem verè nuncium Domini esse constabat. Atque huic titulo locorum ac temporis adnotatio ad rei certitudinem & confirmationem addita fuit, De Galgalis. Ex quo apparet, illū Israelitam fuisse, qui non aliunde, quàm ex Galgala ipsis regionibus Israelitarumq; agris, ex eodem illo loco in quo promissa à Deo beneficia accepturi Israelita se ipsos sacro circumcisionis ritu initiauerant. Quo loco quoniam initium possessionis faciendum erat, fidē suam Deus illo effato liberauit: Hodie abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Vocatumq; est nomen illius Galgala, vsque in presentem diem. Fueruntq; filij Israel in Galgalis, & fecerunt phase quartadecima die mensis ad vespertum in campestribus Hiericho, & comederunt de frugibus terra die altero, azymos panes, & polentā eiusdem anni. Defecitq; Manna postquam comederunt de frugibus terra, nec vsi sunt ultra illo cibo filij Israel, sed comederunt de frugibus presentis anni terra Chanaan.

Consilij itaq; diuini fuit, vt inde mitteretur nūcius, vnde beneficia cepta fuerant, quorum ipsa obnuntiatio in commemorandorum initium ducta fuerat. Illud etiam hac voce, De, vel Ex, vel A, significatū Spiritus sanctus voluit, quod aliàs non vno in loco dicebamus, hoc est obnuntiationis ipsius argumentum. eundem namque esse vocum harum sensum in sacris sermonibus, qui apud Latinos prepositionis Propter, multis in locis est obseruatum: vt, Dominus de Sion rugiet, de Ierusalem dabit vocē suam. nec verò usurpatio hac Romano in sermone ignota est: vt,

De re communi scribæ magna atque noua te

Orabant hodie meminisses Quinte reuerti.

Itaq; venisse nuncium Dñi de Galgalis, & illum illinc profectū, & illius loci

D 3

ratio-

Angelus.
Nuncius.

Galgala

cc

cc

cc

cc

cc

De, Ex.
A.

Propter.

rationem acturū significat. namq; hoc oratio ipsa declarabit ipso in exordio: & illius loci testimonium opportunum valde erit ad probandam constantiam & veritatem Dei in præstandis promissis, rursus etiam ad Israelitarum improbitatem atque adeo perfidiam arguendam. Locus verò ad quem nuncius ille missus fuerit, certo antea nomine non exprimitur, sed ex rei atque tempestatis occasione tunc notissima indicatur, Hebraicè **אל הבוכים** **ELHABOCHIM**, Ad flētes, quod interpret noster vertit Ad locum flentium; indicavitq; aperte, non esse loci ipsius nomen antiquum, sed è re nata exponi debere. Videntur enim Israelitæ miseriarum sensu, atque hostium importunitate pressi, eò loci conuenisse, suā calamitatē deplorantes; quod facere solent ij qui in angustiis redacti sunt. cuius rei illud exemplum est: Post multum verò tēporis mortuus est Rex Aegypti, & ingemiscētes filij Israel propter opera vociferati sunt, descenditq; clamor eorum ad Deum ab operibus. atq; hoc exemplum eadem orationis formula, qua hic quem nunc commentamur versus, conscriptum est. Postquam igitur suam calamitatem agnoscere, atq; communi luctu lamentari cœperunt Israelitæ, à Dei providentia oportune admoniti sunt, tam bonorū diuinitus acceptorum, quàm malorum suo ipsorum studio & negotio sibi ipsis comparatorum. Et ait:

Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum ut non facerem irritum pactum meum vsque in sempiternum; ita dumtaxat, ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis: & noluitis audire vocem meam. cur hoc fecistis?

Comparatio. **COMPARATIONE** & contentione rerum ipsarum, & actionum utriusque partis, omnis de officio disputatio commodissimè discerni solet. Cuiusmodi argumentandi ratio sacris Vtibus, & Psalmorum auctori familiaris admodū est. ut, Dilexi vos, ait Dominus: & dixisti, In quo dilexisti nos? Nonne frater fuit Esau Iacob, & Iacob dilexi, Esau autem odio habui? &c. Ad hunc igitur eundem argumentandi modum, presentem reprehensionem Deus instituit, suam illis in promissis misericordiam, in beneficiis conferendis veritatem, & in utraque parte constantiam commemorans, illorumq; aduersum quos agit, demeritiam, contumaciam, & rebellionem exprobrans. Atque suorum beneficiorum narrationem non langius nunc repetit, quàm ab eo tempore cum Israelitæ apud Aegyptios miseram omnino seruitutem seruebant: cuius conditionis cogitationem si perpetuam conseruarent, non certè consecuta postea libertatis felicitate abusi fuissent. Atqui exordium vultum in hac oratione auditur, utpote qua manifestam expostulationem & reprehensionem continet; sumitur autem principium ex ipso Israelitarum luctu: oportet enim illos (ut hominum moris est) inter lamentandum suam calamitatis authorem Deum appellasse, conquestosq; sepe illud repetiisse, sese à Deo in calamitosa tempora fuisse deductos; ita ut, quantum possent, culpam à se remouentes, vel ad rerum humanarum in-

constam-

constantiam, vel ad mutam erga se Dei voluntatem, illius miserie usum referret. Hoc ita habere, Nuncius hic diuinis mandatis negat; illudq; grauius statuit, Deum illis semper honorum authorem & fuisse & costare, suarum verò miseriarum officinam ab iisdem fuisse constructam. Principio manifestissimum esse, illos quondam in Aegypto oppressos fuisse grauius, indeq; nec sua virtute, nec alia vlla quàm Dei misericordia & ope fuisse erutos; ob eamq; rem nihil ipsis cum Aegyptiorum, nec cum horum similibus gentibus consuetudinis, aut commercij, aut fœderis fuisse oportere; sed omnem rerum suarum rationem ad unum Deum referri debere, etiam si nihil præterea beneficij, meliorisq; conditionis ex singulari Dei providentia contigisset, nedum cum illud longè illustrius atque commodius eodem Deo authore obtigisset: Introduxi in terram, quam iuravi patribus vestris. Iam ad antiquiora nomina ratio recurrit, & longius repetitum requirit officium. Non nouum, inquit, fuit, nec ipso temporis articulo natum, illud beneficium in vos à Deo collatum, ita ut nouam aliquam mutationem in Deo argueret; sed iam olim definitum, & constitutum, atque cum patribus vestris iurandi sanctitudine ac fide pactum: quod ut ab illis creditū & obseruatum antea, sic à vobis acceptum fuit. Atque patres quidē vestri promisso tantum accepto, nondum etiam præstito, in officio pietateq; perstiterunt, ad ipsum vsque constitutum tempus, quo vos, illis iam vita functis, qua expectata fuerant, ex me accepistis: oportuerat autem vos officium præstare vestrum tanto diligentius, quàm maiori debito obligatiore; siquidem illi promissum tantum acceperant, vos rem ipsam accepistis. Dedi enim vobis terram, pro qua iuravi patribus vestris. Illis non dedi, sed pollicitus sum, & tamen illi crediderunt promisso, & sese mihi in obsequium tradiderunt: vos verò à patrum vestrorum fide & pietate nimium degenerastis, qui doni per me præstiti compotes facti, tamen perpetui possessores esse noluitis. Atqui ego in vestram causam promiseram, & illi propter vos optauerant. Quod verò nunc excipere, aut obycere, & conqueri vestris de miseris potestis, id nihil omnino est: nimirum humanarum mutationem rerum, vel temporum decursionibus, vel mea auctoritate & voluntate factam: & quidem temporum interualla non tanta fuerunt hæcenus, ut à vobis vlllo modo excipi possint; maximè cum nihil præter voluntatem providentiamq; meam, vel quàm longissima tempora mutare valeant. Reliquum autem est, ut ad meam voluntatem & efficientiam ista calamitas à vobis referatur. Id verò duplicem rationem habere potest: vel quod ego ipse vltro vos premere voluerim variationis ac mutationis rerum studio, vel quod in culpa fueritis, quamobrem ista rerum mutatio meo ex iudicio euenerit. Atqui me non vltro hoc egisse, nullo vestro demerito irritatum; illud manifestum & firmissimum abud vos argumentum esse potest: nempe dictū promissumq; à me vobis ipsis factum, ac penè recens, quod mentibus habere debuit vestris. Et dixi ut non facerem irritum pactum meum vsque in

Promissum
donum.

sempi-

sempiternum. Hoc pactum non idem illud exponimus, quod cum patribus fuerat in initum; sed id, quod cum ipsis illorum nepotibus, hereditatem adituris, paulo ante inuasionem firmatum est. S. S. E. Constituet te Dominus in caput & non in caudam, & eris semper supra & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quae ego precipio tibi hodie; & custodieris, & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram; nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

Huiusmodi dictum atque promissum non semel ipsis Israelitis terram ingressuris repetitum est. Hebraicus versus hoc loco habet: Et dixi ut non facerem irritum pactum meum vobiscum. sic etiam Chaldaice atque Graece legimus. ita ut ad hanc posteriorem pacti confirmationem à nobis indicatam, sit referenda oratio: ex qua manifestè consequitur, calamitatem hanc nec ex obliuione, nec ex mutatione, cui nulla causa subsit, esse factam. Nec enim Dei consilium mutatur unquam, nedum mutetur promissum certis verbis factum, & confirmatum. Pactum meum vobiscum. Quod ego nec irritum feci, nec facio. Cum verò pactum inter duas partes fiat, cumque alteram partem immutabilem esse constet; si quid ex pactiois materia requiratur aliquando, necesse est id ex alterius partis opera esse profectum: maximè verò, cum eiusmodi res fuerit, quam alterius partis defectus, vel culpa aliqua corrumpere possit. Atqui in pactioe illud definitum praedictumque apertè fuerat fore, ut si illius terra, quae Israelitis contingebat, antiquis incolis parceretur, aut indulgeretur; Israelitis indulgentibus, & à praescripta discedentibus lege, maxima & publica esset expectanda calamitas. S. S. E. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam; emittes crabrones prius, qui sugabunt Heueum, & Chananaum, & Hethaem, antequam introeas. non eyciam eos à facie tua anno vno; ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari Rubro vsque ad mare Palaestinarum, & à deserto vsque ad fluiuium: tradam in manibus vestris habitatores terrae, & eyciam eos de conspectu vestro. Omnia haec sese illorum causa facturum receperat Deus; quae quidem, compluraque alia beneficia, perpetua illis fore promiserat: Et dixi, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum. Verum enimverò illis ut haec propria certaque manerent, illa siue lex, siue conditio, in eodem ipso pacto exposita erat: Non inibis cum eis foedus, nec cum diis eorum: non habitet in terra tua: ne forte peccare te faciant in me, si seruieris diis eorum; quod tibi certè erit in scandalum. Huius conditionis postremum hemistichium Israelitas, ubi cum Gentibus foedus inire iuuerit, suum sibi malum parituros apertè declarat. Quod certè, inquit, erit tibi in laqueum, siue offendiculum. Hoc est, tute tibi hoc pacto ansam ad calamitosos euentus praebebis: in tibi tua conditionis, quam res ipsa afferet, author eris. Quamquam enim

Deus

Deus ut natura author, princeps & gubernator, quidquid sub caelo fit, etiam pessimum ac turpissimum; non quatenus tale est, sed quatenus natura opus est; efficere creditur, ac dicitur: (materialiter, ut scholae verbis rem exponamus) tamen ut culpa vitioque dari possit, illi minimè addicitur; (quod scholis formaliter dici solet.) S. S. E. Omnia per ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil, quod factum est. id est, quidquid irritum & vanum vitiosumve euenit, sine ipso tale factum est. Nam si quis in aliena segetis aruo carduos & paliuros aut lolium serat, quidquid infelicitatis & arumnae inde eueniat, non agri domino arationisque ministro, non d'niue natura efficacitati, sed ipsius, qui hac mala semina sparserit, malitia & peruicacia adscribitur. S. S. E. Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? & quomodo nata sunt zizania? Respondensque dominus agri, ait; Inimicus homo hoc fecit. sic ille corruptorum morum notator, auarum patrem improbissima auaritia authorem filio suo esse, arguebat.

—Hæc ego nunquam

Mandavi puero, dices, nec talia suasi.

Mentis causa malæ tamen est, & origo penes te:

Nam quisquis magni census præcepit amorem,

Et læuo monitu pueros producit auaros:

Et qui per fraudem patrimonia conduplicare

Dat libertatem, & totas effudit habenas:

Et te contempto rapitur metisque relictis.

Huiusmodi distinctionum atque exceptionum formis disputando in hac oratione Deus vsus, ipsos Israelitas suum, quod nunc lamentantur, malum sibi molitos, disertè arguit. se enim nunquam à consilio atque promissi constantia discessisse, primum ostendit; verum ipsos & illi, & sibi ipsis defuisse, & hostium rebus non modo consuluisse, verum & indulgisse, demonstrat. Cur hoc fecistis? hoc, inquã, quod nunc factum deploratis, cur vos ipsi fecistis? & cum feceritis, quidnam exitum admiramini? vos me inconsulto, imò me dissuadente, atque adeò prohibente & repugnante, id consilio cepistis, & perfecistis. & noluitis audire vocem meam. cur hoc fecistis? Hebraice ad verbum: Quid hoc fecistis? Appositiissimo tropo simulat, se rem confectam nunc, velut ignotam sibi, interrogare: ut omnino ab eo consilio se alienum fuisse ostendat: & clementiam orationis formula, incusationem & postulationem, præterea & ironicam permissionem exprimit. Videte, inquit, quidnam vos ipsi feceritis; namque id per vos ratum certumque futurum esse existimare licet. Neque enim par est, tanto consilio & consensu, tam publicè, imò contentiosè esse à vobis factum, monitis iussisque meis posthabitis, & mutari infectumque reddi: nec, si maximè id velitis, corrigere iam vestra virtute potestis: quandoquidem vos ipsi hostibus vestris ad presentem potentiam, & futuram præstantiam quoque, auxilium, opem, subsidiūque ultro tulistis. Ego illos vobis inimicos hostesque declaravi, & hoc nomine

E

pellen-

Iuuen. sat.
10.

pellendos & perdendos tradidi, meum ad eam rem auxilium certum pollicitus: vos verò, definitionibus ac iussis meis contemptis, illos vobis amicos optastis & fecistis; amicos igitur seruate: nam quos vos fœdere vobiscum iunxistis, ego non delebo. hoc volueram, hoc ipsum per vos fieri caueram, in vestram causam: vos aliud consilij capientes, meum corrigere voluisse videmini; & nunc itaq; ut voluistis, utq; confecistis, habetote; & quem ex ea re vobis exitum prœdixeram, expectate. Hanc diuina obseruanda exceptionis contemptio, magnorum malorum causam Israelitis fuisse, & Vates hic

Contemptio præceptorū.

Psal. 106. Dei nomine pronunciat, & regius etiam incusando cōmemorat. Et distinguit in labiis suis; non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. Atqui in primis & communibus diuinarum præceptionum ac legum principiis illud grauißimum statuitur, Dominum Deum non esse tentandum. Tentatio autem huiusmodi inicitur, ubi quis periculum facere studet in Dei constantia ac veritate: hoc est, videre num qua semel nefaria, infauista, vitiosaq; Deus pronunciauerit, placere probariq; illi aliquãdo possint: an qua vetuerit, tamen minimè vitanda censeat: an qua facienda iusserit, negligi, aut minui etiam facile patiat: demum, an Dei iudicium voluntasq; mutetur. Atqui hoc vel cogitare nefas omnino est, nempe ut humanum ingenium, aut peruersum iudicium ea corrigat, & mutanda censeat, qua diuina sapientia definierit, & pronunciauerit. Huiusmodi autem nefaria opinione incitati Israelita, qua de tota obtinenda hereditatis ratione præscriperat Deus; ciuili quadam, ut ipsi rebantur, moderatione expectanda censuerant: nimirum satis esse, hostes ita vincere, ut publica utilitati seruire cogèrent. Est enim illud humana sapientia iudicium, in speciem plausibile:

Vendere cum possis, captiuum occidere noli.

Seruiet vtiliter, sine pascat durus, aretque:

Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis;

Annonæ profit, portet frumenta penusque.

Quod quidem consilium ut nonnullis in locis probari potest, utq; diuinis etiam præceptionibus, cum de bello aliis gentibus indicendo agitur, probatum est, ita rursus certis, & à Deo decretis causis & opportunitatibus, omnino repudiandum fuit, omni utilitatis opinione atque spe posthabita. Voluerat enim Deus, gentes illas, omni iam scelerum crimine flagrantes, extinguere prorsus ac deleri, idq; negotij & curæ Israelitis ad conficiendum dederat; adiuncto facultatis promisso, & direptionis atque occupationis possessionisque illarum regionum auctoritate præscripta. Huic Dei consilio, iudicio, & iussui illi cum defuerint, sibi ipsis omnino defuerunt. illam enim de hac re

Deut. 6. legem satis aperta expositione declaratam acceperant: Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. Custodi præcepta Domini Dei tui ac testimonia, & ceremonias, quas præcepit tibi: & fac quod placitum est, & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi, & ingressus possideas terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, ut dele-

ret

ret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. & profectò omnia hæc illis præstiterat Deus, nisi mens leua, humanumq; ineptè atque impiè iniuriam consilium obfuisset. Quid hoc fecistis? vos pacta cum illis fecistis; quæ ego cum non fecerim, mutabo minimè. Seruate ergo atque urgete factum vestrum, quod vestris, hoc est gentium moribus transactum, minimè arbitramini rescindendum. Hæc huius diuini nuncij expositio interpretando apta videbatur. Verum enimvero apud complures sacrorū scriptorum narratores legentibus nobis, gentes hæc in Israelitarum exercitatione fuisse à Deo relictas; perplacuit quidem causa & expositio; quæ tamen non citra distinctionem excipienda visa est. Nam antequam Israelita cum gentibus his paciscerentur, nullam amicitiam contrahere permissi sunt: imò perpetuum bellum ad internecionem vsque gerere iussi, nulloq; illorum vel potentia vel opum, vel artis bellica aut industria metu terreri; fidere verò Dei tutela & verbo, quo illis pauorem perpetuò iniectum iri, fuerat promissum.

Auferet Dominus à te omnem languorem; & infirmitates Egypti pessimas, quas nouisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. Deuorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parces eis oculus tuus, nec seruias diis eorum, ne sint in ruinam tibi. Si dixeris in corde tuo, Plures sunt gentes ista, quàm ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni & cunctis Egyptiis: plagas magnas quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumq; robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuis. Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere potuerint. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est. Deus magnus & terribilis, ipse consumet nationes hæc in conspectu tuo paulatim, atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestia terra. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, & interficiet illos, donec penitus deleantur. Tradetq; Reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub calo: nullus poterit resistere tibi donec conteras eos. sculptilia eorum igne cõbures, &c. Ex qua lectioe manifestè apparet, illos Dei posthabito iussu, proprio atque humano consilio inductos, amicis ac tributariis, quàm hostibus, istis populis uti maluisse, ideoq; singularem illam erga se Dei curam & prouidentiam abalienasse; qui quidem humana superbia ac temeritatis perpetuus exitus, omnibus in seculis fuit quàm spectatissimus. S. S. E. Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro est. Hoc igitur suum consilium populo per Angelum Deus aperit.

Quamobrem nolui delere eos à facie vestra, ut habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam.

TOTIVS antè habiti sermonis, atque explicata accusationis peroratio est, qua fœderis author se immunem à fœdere præstando, ipsorum vitio &

E 2

culpa,

culpa, factum confirmat: atque adeo illos suo consilio permissum deinceps iri, declarat. Ego, inquit, vobis hos hostes & esse & haberi iusseram, penitusq; mea virtute per vos deletum iri receperam, nomine hostilitatis, & inimicitarum perpetuo à vobis gerendarum. Nunc vero cum pro inimicis amicos, pro hostibus haberi & esse socios vobis, manifestè deprehensum fuerit; ipse pactum subducam meum, vestros vobis amicos ex animi sententia colendo relinquam: nam quos vos contra consilium iussimq; meum saluos esse voluistis, velleo nomine ego non delebo. hoc tamen exitu predicto, quem vobis, dum leges ferrem, subinde inculcaueram, istos istorumq; superstitionis cultum & imitationem magno vobis malo futuram, istos spinosos & calamitosos admodum; istorum vero deos perniciosissimos experturus. Hebraicè sic legimus: Etiam dixi, non expellam eos à facie vestra; & erunt vobis in T S I D I M, & dii eorum erunt vobis in captionem. Vocabulum T S I D I M, ex variarum thematum affinitate, captatores siue venatores, atque inescatores, & arctatores seu angustiatores significat: ideoque variè à variis Græcis ac Latinis interpretibus exponitur, omnibus tamen verbi vim consecutus. Est enim figurata oratio, ex venatorum translatione desumpta; qua significatur, Chananaeorum populos omnem curam operamq; posituros, in Israelitis ad vanorum deorum culturam vel pelliciendis, vel impellendis; quibus nulla nec certior, nec presentior calamitas ac ruina afferi possit: quemadmodum aubus & feris accidit, ubi in laqueos vel in retia impulsio, siue inductio facta fuerit. Voluistis, inquit, vobis hostes istos incolumes relinqui, per me incolumes modo relinquentur; qui tamen omnino studio & opera id agent, nimirum, ut vos in ruinam & exitium impellant. Vobis: non mihi. namque ego non mihi, sed vobis prospiciens, hostes hos declaratos haberi volueram; utpote nimium infensos infestosq; futuros, si incolumes esse visum foret: visum est autem vobis incolumes relinqui oportere. Igitur vos vobis vestrum malum alere & fouere voluistis. non igitur eos delebo, mihi nil quicquam nocituros; quos vos vobis perniciem magnam allaturos manere non solum passi estis, sed vltro etiam, procurato sanctoq; fœdere, voluistis. Atque ex hoc aliisq; locis manifestè docemur, eos qui præter voluntatis diuina præscriptum, vita actionumq; suarum quamuis speciosam rationem, quocumque nomine pactoq; inierint, in suam ipsorum perniciem iustissimo Dei iudicio relictum iri, uti ille aiebat:

Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter.

Humanæ
miseriæ
cau.

Horatius.

Psal. 74.

Quis enim inuitum seruare labores? S. S. E. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non intendit mihi. & dimisi eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis. Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset; pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliasem, & super tribulantes eos misissem manum meam.

Cum loqueretur Angelus Domini verba hæc ad omnes filios Israel, eleuauerunt vocem suam, & fleuerunt. & vocatum est nomen

nomen loci illius, locus flentium, siue lachrymarum: immolaueruntque ibi hostias Domino.

QVINAM in hoc diuinis verbis facto iudicio rei constituti fuerint; quis reorum vultus, quæ mens extiterit; quales demum futuri exitus spes aut coniectura capi posset, his duobus versibus declaratur. Nimirum totius tum accusationis, tum iudicij reos factos & conuictos Israelitas omnes; quos pietatis officium studiosissimè colere, & facere debuisse, vel ipsum Israel appellatum nomen docet. Namque ut illi apud homines, apud ceteras inquam gentes, dignitatem, authoritatem, decus, remq; omnem suam publicam priuatamq; tuerentur: non proprium, humanum, sibiq; ipsis excogitatum, non ex aliarum nationum moribus exemplisq; deductum; sed Dei protectoris, propugnatoris, custodis & vltoris consilio uti debuissent, ita ut verè potentes cum Deo dici possent: & tamen ratio hæc ab omnibus non communiter modo, sed tributim quoque ac singillatim inuersa, perturbata, desertaq; fuerat. Verba hæc ad omnes filios Israel. Namque verba rationesq; quibus oratio hæc instructa fuerat, omnes communiter omnium tribuum homines tetigerant: qui tamen angustiati atque conuicti, nullam verè atque sapienter instituta pœnitentia, mutatiq; prudenter atque efficaciter consilij significationem confecere; sed humana tantum stultitia exemplum prodidere, fletu quodam & ciulatione communiter ac populariter perturbati. puerorum instar, qui obiurgantis patris monita ac reprehensiones, non tam ex animi mutatione, quam ex obiurgatione dolentes, plorare solent. Est enim huiusmodi vulgaris, inconstans, & parum efficax respicientia, hominum corruptorum moribus explorata; quos non tam peccati dolor verus, quam pœnarum & supplicij metus mouet; non tam dedecoris ac turpitudinis odium, quam opprobrij offensio ac tadium subit. atque hoc quod in illo antiquo Israelitarum populo visum est, nostro, hoc est Israelis, què verè Israelè esse oportebat, exemplo plusquam assiduo quotidie referimus: dum momentis, vel obiurgantis, vel increpantis, aut etiam corrigentis Dei verba & flagella sentimus quidem, & lugemus; causas verò ex nobis ortas non præscindimus, nec per nostrum patimur scelus, iracunda Deum ponere fulmina. Hoc autem ex eo fit, quod prauis ac falsis acclinis humanus animus meliora recusat; seq; suaq; omnia non ex præscripto Dei consilio ac iussu, sed ex proprio sensu atque arbitrio gerere constituit: quamquã id non sine quadam pietatis specie agat, qua quidem non solum sibi blandiri ac placere, sed à Deo salutem, pacem, felicitatemq; omnem sententia ac voto impetrare, atque adeo emere, sibi persuadeat. S. S. E. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quarunt, & scire vias meas volunt; quasi gens qua iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiae, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die ieiunij

Resipiscit
inconstans.

Etia 8.

E 3

vestri

vestri inuenitur voluntas vestra, & c. Atqui hic mos, hac minime apta pœnitentiæ species ab Israelis filiis illis, carnis tantum sensum referentibus, in hoc loco narratur: qui audita illa diuina per vatem reprehensione atque minitacione, lachrymas tantum, & popularem fletum effudere, atque ad externa sacrificia faciendanda animum adiecere; consilij vero ex vera pœnitentia mutandi nullam, vt res ipsa indicat, rationem habere visi sunt. Hebraica orationis verba sic numerata Latinè reddimus, explicanda sententiæ causa: Et fuit, vt locutus est nuncius Domini verba hæc ad omnes filios Israel, & extulerunt ipse populus vocem ipsorum, & fleuerunt. Nomine quidem & appellatione filiorum Israel, allocutionem factam lectio significat: perorationis autem euentum non ad Israelis, sed ad populû nomen refert: vt promiscuam & vulgarem, nec modo ratione, tractatam rem indicet. qualia omnia ferè sunt, qua populi concursu atque impetu aguntur, quamcumque in partem ea referantur, siue in latitiam, siue in mœsticiam, siue in gratiam, siue in odium; quippe multorum capitum bellua vulgus aptè dicitur. Hoc autem maximè in religionis, aut etiam superstitionis rebus spectatur, cum imitatione, contentione, emulatione, atque interdum temeritate ac tumultu magis, quam certo consilio, aut sapientum iudicio ac monitu, populus agitur. Huiusmodi quoque illius apud Satyricum notationis exemplum est:

Vulgi inge-
nium.Iuuen. satyr.
6.

Ergo hic præcipuum summumque meretur honorem,
Qui grege linigero circundatus & grege caluo,
Plangentis populi occurrit latrator Anubis.

Hoc genus planctum atque fletum hoc in loco notatum intelligimus; Extulerunt vocem suam pluraliter legendum, suam: vt popularem eiulatum, tumultuosum certè, atque ritè instituta pœnitentiæ ponderibus vacuum fletum intelligamus. Cuiusmodi & ille describit:

Hor. Epod.

O quantus instat nauitis sudor tuis,
Tibi que pallor luteus;
Et illa non virilis eiulatio
Et preces aduersum ad Iouem;
Ionijs vdo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!

Psal.

Psal. 49.

Hunc popularem planctum, vt ieiunium aliàs quod Esaias notabat, sacrificiorum procuratio popularis etiam consecuta est: quò deo modo Dei auriculas emendas sibi populus putaret. Cum tamen sacrificiorum studium, quamuis frequens, citra animorum atque morum probatam institutionem exercitationemque, ingratum sibi esse Deus ipse Israelitis declarauerit. Debent namque sacrificia illa externa sacrificantium antea pectus contritum atque humiliatû cor Deo primùm probare. S.S.E. Audi popule meus, & loquar;
Israel, & testificabor tibi. Deus Deus tuus ego sum. Non in sacrificijs tuis
arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non acci-
piam

plam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes fera sylvarum, iumenta in mille montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia celi, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis terra, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua; & inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Sacrificium laudis in hoc atque in ultimo Psalmi huius versu, idem quod confessionis sacrificium esse interpretamur, cum homo miseriam propriam agnoscat, & benigni Dei erga se iram, confessionis vera munere placat, atque misericordiam postulatione ac voto conciliat. illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Psal. fat 1.

Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Mæsticæ lippa propago?
Compositum ius, factumque animi, sanctoique recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.
Hæc cedo, vt admoueam templis, & farre litabo.

Ita illos plorasse quidem, & sacrificia factitasse legimus; mentem verò mutasse, aut initum cum Gentibus fœdus perripisse, non legimus: utpote quibus turpe & à Gentium moribus & iure alienum videretur, damnosum etiam duceretur, fœdera rescindere; consultiusque putaretur, eadem retinere ac seruare; Deumque sacrificijs faciendis placare, quasi ille mutare consilium posset; atque coactus etiam sacrificijs mutare deberet; isti verò suû consilium non deberent mutare. Hac iudicij peruersitate plerumque viuunt. S.S.E. Cum occideret eos, quarebant eum, & diluculo veniebant ad eum. Et memorati sunt, quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorû non erat rectum cum eo: nec fideles habitati sunt in testamêto eius.

Psal. 77.

Iuuen.

Mobilis & varia est ferme natura malorum,
Cum scelus admittunt, superest constantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus; tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari nescia. quisnam
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem?

Nihil verò aliud ab illis insigni notatione dignum factitatum fuisse, præter sacrificia ex illo plorandi & eiulandi tumultu consecuta; nomen ipsum ad posteritatis memoriam, & rei gesta monumentum loco impositum, aperte indicat: quod quidem nomen non illius nuncij consilio aut iussu, nec sapientis cuiuspiam monitu, sed ipsius turba lugentis arbitrio factum videtur; namque Hebraicè multitudinis numero verbum atque nomen etiam pronunciantur: Et vocauerunt nomen loci illius, flentes; & sacrificauerunt ibi Domino. vt quod illis visum satis fuerat, (hoc est flere & sacrificare)

care) iam curatum esse, loci nomen testaretur. testatum autem est, atq; posteris illud demum indicauit: nempe Deum obiurgando ac monendo suas apud illos partes plenè egisse; illos verò apud Deum suas, quas oportuit, egisse minime. Superioris autem narrationis, tam quæ nunciationem, quam quæ nunciationis argumentum spectat, causam omnem à principio subiunctis versibus expositam Spiritus sanctus voluit.

Dimisit ergo Iosue populum; & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam, vt obtinerent eam.

Commodū
priuatum.

Beneficentia
Dei.

Conuiuium
nuptiale.

Ex priuati commodi studio & cura, publicarum rerum neglectiōem; atque ex hac, religionis veræ contemptiōem, demum calamitatem summam oriri, omnibus omnium atq; exemplis, & sapientum obseruationibus exploratum est. Atque hæc maximorum malorū causam esse, quòd ab illa communis officij curatione, quam diuina beneficentia ex se ad imitandum proponit, & frequentibus præceptis commendat, ad diuisionē & dissensionem, vtilitatis priuata causa, desciscitur. Ex quo fit, vt humani generis acerrimo illi hosti aditus locusq; detur oportunißimus, ad res hominum non publicas modo, sed priuatas etiã, perdendū. Id quòd illustrißimo illo nuptialis conuiuij, à conuiuij repudiati, exemplo, per Iesum vitæ Magistrū enarraio, facile cognoscitur. Atque ratio hac hoc loco nobis exponitur: nimirū quamobrem Israelitæ in illā mentem impulsifuerint, vt fædus cū Gentibus inire, quàm bellū gerere maluerint, quòd singula tribus vt possessionū peculiarē sortem, ita hostiū etiã partiōnē sibi obtigisse arbitrata, dum componendis augendisq; priuatis rebus operā nauare instituunt: finitimorū hostium bellum nec excipere, neq; suscipere volunt, imò quibus suis cōditionibus declinare optāt. Oportuit enim singulos non solum finitimos, verū etiam remotiores hostium numero conclusos expugnare, & profligare primū: id quòd coactis coniunctisq; opibus, omni Israelitarum populo facillimum foret, eam rationem secuto, quam Deus author, promissor, & produgnator præscripserat: Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis: ipse consumet nationes has, in conspectu tuo, paulatim & per partes. non poteris eas delere pariter, ne fortè multiplicentur contra te bestia terra. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos, donec penitus deleantur. Itaq; versus hic, earū quæ narrata sunt rerum, quæq; narrabuntur deinceps, causam indicat. Nempe quòd Israelitæ, postquam à Iosue in illo celeberrimo concilio dimissi sunt, singuli in suas regiones diuertentes, propter priuatarū rerum studium & curam, non solum illud Dei de perdendis hostibus iussum ratū ac firmum noluerint; sed officium omne, quòd pietatem in primis, quòdq; ipsius gentis communē societatem, decus & splendore spectabat, breui tēporis interuallo neglexerint. Quæ continua perpetuaq; hominū peruersitas, atque maximorum malorum causa fuit, ex diuina voluntatis (in qua humana felicitas posita est) obseruantia in priuatum propriūq; singulorū consiliū & studiū. Verbum præteritum, dimi-

dimisit, plus quàm perfecti Latini vim obtinet. Iosue quidem populum dimiserat omnē; vt vnaqueque tribus uxores, liberos, reliquamq; imbellē familiā suis in sedibus locaret: idq; cōmodè hætenus & non importunè fieri poterat, si exemplo eorū, qui cis Iordanem degere optauerant, impedimentis semotis, qui bello apti, & Israelitarum nomini atque decori tuendo idonei essent, coactis copiis ad profligandū delendumq; hostē summo studio incumbere, diuini promissi exemplū præsens certū atque efficax experturi. Verū enim uero filij Israel, qui ad eam rem vocati informatiq; fuerant, vt potentis cū Deo viri nomen conseruarent, Abierunt vnusquisque in possessionem suam, vt obtinerent eam. Apertè satis indicatur studium & consiliū filiorum Israel id fuisse, nimirum frui paratis, & belli laborem tediumq; declinare: Vt obtinerent eam. siue, vt Græci ex Hebraico verbo reddiderunt, Ad possidendum terram. studiū omne fuit terrā possidere, mortalisq; vita cōmodis ex terra vsu prospicere. ea res & hostium bellum cū fædere sanciendo mutare suasisit, & ceteros pietatis veræ cultus tantum suscipere & curare, quantū ad terræ possessionem cōmodè ac facillè vrgendam conferre posse videretur, adeò ad terrenarū humanarūq; rerū amorem Israelis filij degenerant. O bone Iesu Christe, humana salutis author, MyReciura, quid non nobis hoc loco de tuis, de nostrisq; rebus, moribus, atque studiis putandum occurrit? Sed nostrum teneamus commentationis modum.

Seruiertque Domino cunctis diebus eius, & seniorum qui longo post eum vixerunt tempore: & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel.

FELICISSIMOS cum primis eos esse, qui sua sponte saperent, anti- Felices qui, qui cordatiq; viri iudicauerunt, ac proximo quidē loco eos felices dictitarunt, qui ex aliorum consilio aut exemplo saperent: illos autem penitus miseros Hefiod. in oprib. fore censuere, qui nec sua sponte saperent; nec sapientum vterentur consilio. De primo hominum genere dictum est: Beatus vir qui non abiit in consilio P. Gal. 1. impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit; sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secundum verò genus ita Deo sibiq; maiorū disciplinam gratulatur: Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annunciauerunt nobis opus, quod operatus es in diebus antiquis, & c. Tertium porro sic notatur genus: Timor Domini principium sapientie. Sapientiam atque doctrinam stulti Prou. 1. despiciunt. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam? & stulti ea quæ sibi noxia sunt, cupiunt? Comedent igitur fructus vitæ suæ, suisq; consiliis saturabuntur: & auersio periculorū interficiet eos, & prosperitas stultorū perdet illos.

Priuatorum commodorum cupiditate inducti Israelitæ, nimium iam vltro desipuerant; verū tamen grauissimorum quorundam virorum, qui ex veteri republica superstites adhuc fuerant, autoritate in pietatis cultu, saltē rituali, atque in melioris politie disciplina continebantur. his porro è viuorū numero sublatis, posteritas omnis insaniuit: aque in omne nefas inducta,

inducta, religionis speciem si quam retinuit, eam non ex Dei præscripto atque noto iudicio & consilio, non ex sapientum responso aut monitu, sed ex vulgari gentium aliarum vel imitatione vel contentione procurare. At qui populus maiorum auctoritatem plerumque sequi consuevit: qui si boni sapientesq; contigerint, bene habet; sin vero contra, pessimè. Vnde fit, ut miserorum Reipub. temporum culpæ maxima pars in optimatibus, ducibus, ac magistratu resideat. Hos enim pietatis, virtutis, ac sapientie omnes magistros antistitesq; reliquo populo esse, atque ideo certæ disciplinæ præceptis, institutis, exemplisq; abundare oportet: sed humana prauitatis error exiguo temporis interuallo maiores etiam ad priuatarum rerum studium, deinde ad ambitionem, atque rerum publicarum negligentiam vel corruptelam, luxu demum ac voluptatibus colliquecentes traducit. S. S. E. Va qui con-

„ surgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vespèram,
 „ ut vino astuctis. Cithara & lyra, & tympanum & tibia & vinum in con-
 „ uuiuis vestris; & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consi-
 „ deratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scien-
 „ tiam: & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Duo
 verò magna rerum publicarum adiumenta & ornamenta, atque vera felicitatis capita, apud Israelitas intra non multos annos extincta, tenebrosis & calamitosis Reip. temporibus initium fecisse, sacra lectio indicat: nempe seniorum virorum auctoritatem, grauitatem, & curam certa diuinarum rerum atque vera pietatis notitia instructam. Namque in bene constitutis ciuitatibus magnum momentum ad res foris ac domi gerendas canities habet, ea præcipue quam iuris, legum, pietatis, atque equitatis omnis peritia ornat, quamque antè actæ vitæ tum exempla, tum experimenta communiunt.

S. S. E. Corona dignitatis senectus qua in visis iustitiæ reperietur. Atqui Iosue non testis modo, sed minister etiam fuerat partis maximorum beneficiorum, qua Israelitarum populo diuinitus fuere collata: testes etiã fuerant ij, qui Iosue superstites eandem sacræ disciplinæ rationem obseruabant, & assidua exemplorum notorum commemoratione populum instruebant, atque hac doctrina imbutum, in officio, quoad id curare ac pro virili præstare poterant, continebant. Atq; idem hoc loco oratio illa, Qui longo post eum vixerunt tēpore, significat; quod aliàs Latinè dicitur, superstites alicui viuere. Hanc enim significationem cum Hebraica lectio ostendit, tum reipsius ratio manifestè declarat: siquidē ex Iepthæ legationis testimonio cōputatis temporibus, non plures quam septē & viginti anni à Mosis obitu ad primum Iudicem vsq; obseruantur; quo spatio satis breui, & Iosue, & qui eum etate atq; rebus gestis comitati fuerant, apud superos esse desierunt. Hi autē & legis diuina compotes, & totius maximi illius beneficii, quo Israel à principio ad suam vsq; ipsorum etatem affectus, auctus, ornatus, amplificatusq; fuerat, rationem feriemq; tenebant, ad hancq; normam populū instruentes, Remp. gubernabant. His verò sublatis, continuo mala disciplina deprauari populus cepit.

Dama-

Damnosa quid non imminuit dies?
 Ætas parentum peior auis, tulit
 Nos nequiores, mox daturos
 Progeniem vitiosorem.

Horatius.

Et nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel. Non solum ea exempla, quæ tempore Iosue edita fuerant, sed historiã omnem rerum, videlicet, deductum populum, fluium diuisum, solem hærentem, Reges occisos, & proxima quæ ornandi atque amplificandi Israelis causa Deus fecerat, à principio vsq; obseruatam, cogitatã atque cognitã hæc verba significant. Hebraicè namque, atq; Chaldaicè, & Græcè in hanc formã hæc pronunciantur: Qui viderunt, siue nouerunt omne opus Domini magnum, quod fecerat Israeli. Verbum verò Hebraicum, viderant, cum Latinis & Græcis interpretibus pro cognouerant accipimus; seruata tamen videndi ac sentiendi significatione Latina, ad Christi mysteria, cum Deus voluerit, aperienda. Quamquã verò nonnulli ex iis, qui post Iosue populum instruebant, ea quoque vidissent, quæ ab Ægyptiaca calamitatis atque salutis tempore acta factaq; fuerant, totis sexaginta ac septem annis: (quippe non plures ab exitu effluerant) non tamen ea omnia magnum illud opus consuevit, quod Deus in Israele ornando amplificandoq; apparuit. Ita fit, ut, cum populus vel sua sponte, vel seniorum defectu aut negligentia, legitimam Dei cognitionem abiecerit, ad ignauiam & vitia omnia prolatur, vel ipse sibi religionis colendæ formas fingat, ex opinionis materia magis, quam veræ ac probandæ rationis iure constantes. Atq; hoc ipsum arguit humanarum rerum vicissitudinem & inconstantiam, ac testamenti veteris imbecillitatem, quæ cultores suos, propter desideratum in ipsis Spiritum diuinum, nec perfectos efficere, nec in illo ipso cultu, quod figuris & imaginibus atque externis ritibus exhibebatur, diutius conseruabat; nisi quantum Respub. melioribus vteretur ducibus ac magistratibus, quorum studio atque auctoritate res agerentur. Longè autem aliter cum noui Testamenti hominibus actum est, quicumque recepto Christo potestatem obtinuerunt ut fierent filij Dei.

S. S. E. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod faciam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populū. Et non docebit ultra vir proximum suum & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum; quia omnes cognoscent me à minimo eorum vsq; ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. Verum hæc modo non ab omnibus passim capiuntur, nec capi ab huius seculi sapientibus possunt: quæ nos simplicioribus ac exiguo gregi,

Testamentū
vetus.Testamentū
nouum.

Ierem 37.

F 2

nunc

nunc tantisper indicantes, cognoscenda relinquimus, illuc reuerſi, ut obseruemus permagni referre, qualibus ministris populus utatur, interim dum dies illucescit, & Lucifer in hominum cordibus ex alto oritur. Atqui breue admodum fuisse temporis interuallum illud, quo Israelita, senioribus ac sapientioribus procurantibus pietatis cultum legitimum seruauerint, & Iosue & aliorum, qui superuixerunt, monitis obtemperarint, subiuncta lectio significat:

Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum.

MINISTER ille, dux, imperatorq; optimus, cuius opera Deus terrena promissa Israelitis presterat, in officio suo constans perseueransq;, vitam cum morte commutauit, paucis post Moſis obitum annis, viginti octo ad summum. Neque enim inter Iosue & socios comitesq; illius pluribus quam octo & viginti annis locus patet. Erat autem Iosue Aegyptiaca salutis tempore annos quadraginta, aut plures etiam natus; Harabici itineris circuitiones & ambages quadraginta etiam consumpsere annos: qui superant ad centesimum ac decimum, Iosue & sociis, hoc est, Eleazaro Sacerdoti, & aliis ex sapientibus ac bonis uiris tribuuntur. Mortuum autem legimus Iosue illum filium Nun, nomine, titulo, atque munere famuli Dei iure conseruato & adscripto; cum illa etas nihil ulterius prestaret, quam famulorum Dei decus & pretium; nihil enim ad perfectum perduxerat lex. At vero noui Testamenti probatis ministris, prestantius multo atque gratius amicorum & filiorum cognomen accreuit. S. S. E. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius; uos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui a Patre meo, nota feci uobis. Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, & posui uos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det uobis. Tantum autem differt inter Iesum Filium Dei, & inter Iosue filium Nun; qui tamen optimi serui munere, honore, atq; uita defunctus, in propria regionis agro monumentum sepulchrumque obtinuit, diuinorum promissorum constantiam & ueritatem, atque fidei etiam sua memoriam, ad posteritatem omnium seculorum propagaturus.

Et sepelierunt eum in finibus possessionis suae in Thamnath-sare, in monte Ephraim, a Septentrione ad plagam montis Gad.

SEPULCHORVM cura omnibus ferè nationibus antiqua est, ex innato hominibus immortalitatis amore; quam cum non omnes, quonam pacto nancisci possint, intelligant; uariis tamen affectant rationibus, ut certè corporum & ossium, aut cinerum custodia, sepulchris, statuis, titulis, molibus, atque aedificiis aliis erigendis, nummis cudendis, historiarum & poetarum narrationibus, innumerisq; aliis monumentis, utcumque consequi student. Quae res cum ipsis uiuentibus atque sentientibus curanda putatur; tum heredibus atque amicis, aliisque quibus defuncti uita nomen carum gratumq;

eumq; fuerit, inter officij munera numeratur. Verum praeter has rationes, omnibus ferè Gentibus communes, alia potior iis, quibus uera religio cognita fuerit, probatur, quae ex resurrectionis corporum fide ac spe repetitur. Equum enim uisum est, ea membra certo loco seruanda reponere, quae immortalis animi, suumq; corpus demum repetituri domiciliu fuerant. Atq; hinc sanctorum uirorum ossa, cineres, et partes cetera, quas uulgo reliquias dicimus, & custodia & asseruatione atque honore digna, pie sentientibus existimantur. Multa itaq; sunt causa, propter quas de Iosue sepulchro ac sepultura mentio in hac sacra historia facta fuit. Quod uir & memoria & honore dignissimus, eo in loco sepeliendus duceretur, qui & uiuenti habitatus, & uita functo occupatus, ipsius fidem & promissorum Dei constantiam non solum suis contribulibus, sed aliis etiam tribubus, uicinis, & finitimis, perpetuum exemplum testaretur: ideoq; in finibus possessionis suae sepultus dicitur, atque adeo in montibus Ephraim, quae etiam montis pars est versus Austrum, ut ex Gaas montis Boreali parte conspici sepulchri locus, uisig; posset. Atque haecenus humani honor officij optimo atque de Repub. bene merenti uiro a uiuis ac superstitionibus decretus est, nulla uero posteris eorum officiorum parte auctus: quae officia nunquam intermitteri uel desiderari fas fuerat, nempe uerum pietatis colenda studiū, ipsius uiuentis, & iam etiam morituri uerbis & exemplis tantopere commendatum: neque enim Propheta sanctiq; Dei ministri, quamquam uita iam functi, quod ad doctrinam, disciplinam & admonitionem, cui dum uiuerent, operam nauarunt, quamuis mortui fuerint corpore, tamen moriuntur aut cessant beneficio. S. S. E. Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Atque breuiter de comemorato Iosue sepulchri loco, ut ad illa tempora referre uisum est, explicare satis fuerit. Illud uero nobis pro seculi nostri usu significandum uidetur; sacram historiam magnum semper discrimen indicare inter ueteris Testamenti ministros, qui serui plerumque appellantur, utpote nec uera animorum salutis auctores, nec procuratores; & inter Iesum Christu, Testamenti noui summum singularemq; Pontificem, & procuratorem, atq; adeo auctorem, cuius potestati Pater omnia, mortem, uitam, calum, terram, regnum, iudicium, & quidquid ad aeternam hominum felicitatem facit & pertinet, plene tradidit: Ceteri uero ante illum omnes seruilis atque figuratiui negotij ministri interpretesq; fuerunt, atque hunc omnes respexerunt, uerum, unicum Dei Filium, aeterni foederis legatum uerum solumq; auctore, uitaq; principem & compotem, & sibi ipsi tenenda, ponenda, recipienda, atque aliis communicanda: quem mortis uinculis detineri impossibile erat. S. S. E. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi fecisti uias uita, adimplebis me letitia cum uultu tuo. Licebit namq; nobis de Iosue, hoc est, de ministro illius uera, per umbram & figuram tamen allata antiquo populo salutis, id quod D. Petro de Dauide dicere, hoc est, Iosue nec uitam nec salutem spiritualē hominibus aliis attulisse, utpote quam nec ipse ex se haberet,

Resurrectio corporum.

Sanctorum reliquias.

Lucz 16.

Ministorum discrimina.

Psal. 15.

Iosue gubernationis anni.

Famulus Dei. Antiquorum temporum laus quanta. Nouum tempus. Ioan. 15.

Monumentum Iosue.

Sepulchra.

sed in eterna vite atque resurrectionis corporum spe diem suum obisse, corruptionemq. vidisse; idque manifestè testari ipsius sepulchrum, quod in monte Ephraim ad Septentrionem montis Gargas multis postea seculis visebatur.

Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat in Israel.

Virg. Geor. 1

Vidi lecta diu, & multos seruata per annos
Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret; sic omnia culpis
In peius ruere, ac rettò sublapsa referri:
Non aliter quàm qui aduerso vix flumine lembum
Remigis subigit, si brachia fortè remisit,
Atque illum in præceps pleno rapit alueus amni.

Spiritus timoris Domini. Opinio spiritus.

SINGVLORVM quidem seculorum frequentibus exemplis comper-
tum est, vnde spiritus timoris Domini discesserit, eodè opinionis ac privati
consilij spiritum, diuina atque humana omnia turbantem, succedere. Atqui
Spiritus Domini nullo pacto apud eos consistere, qui carnis & sanguinis
improbam & peruersam viam insistant; aeterni Verbi responso declaratum
est. Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro est. Igitur Iosua,
veteris pacti fidei ministro, è viuis sublato, ceterisq. bonis ac sapientibus
illius ætatis viris non multo post etiam desideratis; noua ætas cæpta est. Illa
quidem argentea fuerat; sed qua secuta est, plumbū quidem aut as, primum;
deinde ferrum est imitata moribus. Iam verò quinam fuerint illi, qui gene-
rationis nomine cõprehenduntur hoc loco, ex superiori expositione cognosci-
mus, nempe seniores eiusdem cum Iosua aui, qui nouerant opus Domini
quod fecerat cum Israel, ex quorumq. vita ratio sumitur ad tempestatē il-
lam indicandam. Namq. nomen ipsum sacra lingua DOR, pro quo Latinus
interpret generationē, hoc, & alius in locis reddit, à verbo DAR deductum,
quod peregrinari, habitare, & struere significat, solet ad eos tantum referri,
qui tempore certo quopiam aliis hominibus gubernandis aut ducendis in-
cumbunt: ita ut plerūque videamus hoc nomen DOR ad insigne aliquod ca-
put referri; quòd obseruari oporteat eos, qui temporum rationē fuerint sub-
ducturi. cuius rei exempla multa sunt, ut illud: Omnes itaq. generationes
ab Abraham vsq. ad Dauid, generationes quatuordecim; à Dauid vsque ad
transmigrationē Babylonis, generationes quatuordecim; à transmigratione
Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Totidē quidem
numeratis illustribus viris, suæ vnoquoque ætatis ductore, hic numerus à
Matthæo confectus est. Cùm itaq. ex temporum à Iosue ad primum vsque
Iudicē supputatione, vix triginta, ut diximus, anni Iosua ætati tribui pos-
sint; nomen generationis ad illos tantummodo viros pertinere arbitramur,
qui illustri notatione paulo superius indicabantur; qui nouerint opus Do-
mini,

Generatio.

77

Math. 1.

mini, &c. Namque ut de tota illa gente, quæ ab Ægypto profecta in Chana-
neam regionē deuenerant, exponatur hoc nomen, natura rei minimè fert:
neque enim tot hominum millia, septuaginta ferè annis extincta fuisse dici
possunt. His & illud accedit, arcana lingua orationem duobus articulis no-
tificatus ornari, quæ singularem certamq. rem aliquam, cùm vsurpantur,
indicare solent, in hanc formam: Et etiam omnis illa generatio, illa, illa
congregata est ad patres suos. Quin & illud, congregari ad patres suos,
non vulgariter de turba promiscua dici solet; sed de iis, qui & paternā pie-
tatem viuentes sectati imitatiq., fidem & spem morientes paternæ similem
retinuerunt; & eodem loco post mortem repositi sunt, ubi ipsorum parentes,
futuram expectantes salutem, manebant. Itaq. viris illis, illa inquam gene-
ratione, illis populi ducibus ad patres suos commigrantibus, noua hominum
morumq. facies extitit, ab illa priore longè dissimiliū. Qui non nouerunt
Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Verbum, Surrexerunt, ut
iam sæpius in aliis Cõmentariis docebamus, non solet vulgo, vulgaribus, aut
plebeis hominibus, sed illustribus, atque ad agenda gerendaq. cùm domi-
tum foris res natis, vel constitutis tribui; videlicet Sacerdotibus, Prophetis,
Regibus, & Magistratibus, atq. hoc modo tum locos alios, tum illum explica-
bamus: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quam-
obrem & verbum hoc nostram expositionem comprobat. nam qui surrexe-
runt, pari potestate iis qui perfuncti iam fuerant, pollere dicendi sunt; dis-
pari tamen probitate, virtute, ac pietate, utpote qui non nouerant Deū. Non
qui Dei nomen aut ignorarent, aut negarent; imò fortassis qui frequenter
predicarent & repeterent; verum qui non ea ratione colerent, qua, si rectè
nosset, colere debuissent; colerent autem suo ipsorum modo, sibi excogitato
ad suum sibiq. optatum usum. Quicumque enim hoc modo Deum diuinisq.
res colit, non solum negligere & offendere, sed non nosse etiā dicendi sunt.
Neque enim Deum cognoscit, qui aliter quàm oporteat cognoscit, aliterque
quàm sit fas colit. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in
regnum celorum; sed tantum qui facit voluntatē Patris mei qui est in ca-
elis. Confitentur quidem (aut Paulus) se nosse Deum, factis autem negant,
cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Isti
quidem & nomen Dei ore quidem vsurpabant, quod vel ipsum retentū &
ambitiose iactatum, Israelis nomen declarat: verum qua ratione Dei no-
men venerari & colere; qua item Israelitici nominis dignitatem, qua sine
Deo constare non poterat, conseruare deceret; hoc agere omnino neglexerāt,
obliti prorsus magni illius operis, quod fecerat cum Israel. Chaldaeus para-
phrastes egregiè, uti solet, huiusmodi orationes explicat, Qui non noue-
runt ad timendum ab ante Dominiū. Igitur neque ipsi viderant facta Dei,
nec intellegunt etiam fuerant contemplati: nec pietatis colendæ studiis pro-
bauerant. sic etiam aliàs sæpè, nosse, idem, quod cognoscendo probare, fouere,
atque curare significat; ut, Quia nouis Dominus viam iustorum. & Amen
dico

Congregati ad patres.

Cultus non rectus.

Math. 7.

Tit. 1.

Gal. 1.

Religio po-
pularis.

Esaiz 29.

disco vobis, nescio vos. Quod si vera disciplina cognoscendi colendique Dei ab istis neglecta desertaq. fuerat, consequitur illis religionis ac vite instituta non ex certa ratione, qua Israelis doctrina continebatur; sed ex consuetudine tantum, atque ex altarum imitatione, comparatione, & contentione gentium, fuisse inita. Ita enim non raro accidisse nouimus, ut populus, cum ex politica (ut ipse dicere solet) ratione, sine religione viuere non possit; religionis normam vel sibi ipse comminiscatur, vel ex vicinis aut finitimis, atq. etiam ex remotis nationibus aduchat; vel suam quoque à maioribus acceptam, externo quidem ritu, minus tamen certo aut constanti, atq. adeo à diuini Spiritus sanctitudinem alieno, retineat. S. S. E. Eo quod ap-
propinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, & timuerunt
me mandato hominum, & doctrinis. Ex his ignorationis tenebris quidnam oriri aut sperari possit, attendamus, nimirum tenebrarum opera, iniuria, impietatisq. omne genus, ad idolomaniam vsque insaniam.

Feceruntque Israel malum in conspectu Domini, & seruiuerunt Baalim.

Scriptura-
rum vltus.

SÆPE iam aliàs lectorem admonuimus, sacrae historiae scriptores earum rerum, quas continuata longaq. serie narrare instituunt, summam prius explicare & generatim dicere solere, in qua causa atque euentorum rationes, & quacumq. utilitatem eorum, quibus hæc scribuntur, spectant, continentur. Nec enim hac ad nudam historiae cognitionem, sed ad doctrinam narrantur, ideog. & rerum causa & vitia & modi tractantur, que in exemplar, vel in exemplum etiam, ad posteritatis conformanda, vel damnanda, vel reformanda tempora, proponuntur. Est autem omnium huiusmodi narrationum summa illa ratio; Dei in primis erga humanum genus beneficentiam, gratiam, curamq. ostendere, atque in eos qui fidem pietatemq. coluerint, certissimis semper constituisse exemplis, declarare: rursus etiam comonstrare, omnium humanarum miseriarum causam non aliunde quam ex ipsis hominibus nasci, qui à diuini consilij ratione ac prescripto desciscentes, ad priuatarum cogitationum commenta & fragmenta, atque adeo ad vitia & scelera, demumq. ad impietatem delapsi, Deum, quem beneficum benignumq. prospectorem habere neglexerint, iustum seuerumq. iudicem & ultorem experiri coguntur. Hanc rationem toto hoc capite ad finem vsque si tenuerimus, que deinceps legentur omnia, certo ordine faciliq. negotio explicabimus. Certè hæctenus cuncta Israelitis prosperè processisse videbamus; verum deinceps magna rerum ac temporum varietate vsos intelligemus: cuiusmodi rerum mutationem, cum ad publicam fortunam humana atque insanientis sapientie consulti referre soleant, ad certam & constantem Dei providentiam referri debere, nostri nobis authores, diuino Spiritu dictante, declarant. igitur nec secundarum rerum, quas antea cognouimus, causam ex Iosua virtute ac felicitate quaerendam; nec eorum que deinceps variè euenisse narrabuntur, ex desiderata principum ac ductorum vel probitate, vel felici-

felicitate definiendam esse, docemur: sed vtriusque rationis auctoritatem unica Dei providentia tribuendam; causam vero siue opportunitatem aduersarum quidem rerum, vel culpa, vel impietati hominum; secundarum vero, pietati ab ipsis diligentius culta adscribendam. Nam ne quispiam Iosua virtuti praterita optima quaq. exempla attribueret; manifestè indicat nobis author, aliud in causa fuisse, nempe Deum à populo cultum omnibus diebus Iosua, & seniorum, qui nouerant omne opus magnum quod fecerat Dominus cum Israel: atque ad hanc normam cultus ratio omnis dirigebatur. Idem etiã ea, que deinceps narrabuntur, declarant & confirmant: quãdoquidem facile ostenditur, non defuisse optimos, fortissimos ac piissimos viros posterioribus etiam atatibus, quorum tempore nec omnia prospera, nec omnia aduersa populo euenirent. Quamobrem non tam quid viri illi vel publicè vel priuatè praestiterint, sed quem ad modum populus sese gesserit, obseruandum est; quem Deus vel corruptum & perditum de prauitate deducere, vel emendatum & correctum iuuare & fouere curauerit. Itaque nulla astris, astrorumq. efficiendis, nulla casui, fortuna nulla, denique nulla priuati cuiusquam viri vel felicitati, vel virtuti ad rerum publicarum varietatem, vis & auctoritas est; sed vnus Dei, cuncta iustissimè gubernantis, providentia & virtus locis temporibusq. cunctis constans atq. praesens asseritur. Causa autem quamobrem ea, que posthac porro narrabuntur, adeo varia, prateritisq. non raro dissimillima euenirent, illa nimirum est; quod fecerunt filij Israel malum in conspectu Domini. Indignitas ac deformitas rei omnibus nominibus. Primùm, quod filij Israelis, quos paterni tituli amplitudinè pietate fortiter colenda tueri oportebat, contra ius, contra fas, contra proprium decus, malum fecerint. Hebraica oratio notificatiuam vocem vocabulo, mali, adiungit, ut omne genus mali, idq. grauiter admissi, intelligamus. Hanc etiam adnotationem interpretes Graeci obseruarunt, addito articulo, quo sermo Latinus caret; τὸ ἁπορνύον. Verùm quia nec mala sub ratione mali admitti primùm, nec repente quemquam turpissimum esse videmus; sed morum ac vite corruptione, recti specie, hominum animos plerumque decipi, atque ita paulatim prauitatis erroribus imbuti; adiunxit scriptura, In conspectu Domini. quod non solum significat publicè ac palam admissum malum, sed malum eiusmodi fuisse, quod tamen si honestum aut vtile, aut aliqua recti specie commendabile, & plausibus humanis excipiendum, aut aliàs tolerabile fuerit; tamen in oculis Domini, quibus recta tantummodo ac vera probantur, malum erat. Duo enim in vniuersum malorum genera sunt, que magnam apud Deum offensionem habent: alterum vitiorum ac scelerum caterua, sua sponte turpis, complet; que tamen quamuis publicè priuatèq. admittantur, suam tamen deformitatem non ita celare aut dissimulare possunt, ut non vel aliqua ex parte hominibus, atque adeo ipsis etiam, quibus suscipiuntur, facta turpiaq. appareant. Nam nec scelerum prauitatem natura omnino celari patitur, nec ita

Israel.

Recti species
fallax.Malorum
genia.

G

huma-

humanas mentes, etiam eorum quibus vera religio ignota est, ita deserit Deus, ut à turpis atque honesti diiudicanda ratione prorsus alienas esse fiant. S. S. E. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea qua legis sunt faciunt: huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente cōscientia ipsorum, & cogitationum inter se inuicem accusantiū, aut etiam defendētium. Id quod ab ipsis etiam ipsorum, qui lege carent, sapientibus aperto testimonio declaratur.

Iuuen. sat. 11

Cur tamen hostia
Eualisse putes, quos diti conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verberare cædit,
Occultum quatiēte animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sæuior illis,
Quas aut Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamanthus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Simulatio.

Superstitio.

Alterum verò malorum genus est, quod opinionum à Dei veritate alienarum variis commentis, atque studiis, humana superbia, & proprii commodi cupiditas cum sibi finxerit & conflauerit, virtutis, probitatis, atque etiam pietatis nominibus consecrat, & magna contentione defendere, tueri, atque amplificare conatur. Quod in priuatis moribus, simulatio siue hypocrisis; in publicis verò, superstitio plerumque dicitur: quamquam & superstitio ad singularia quoque capita pertineat. Atque hoc peccatum sædius, grauius, maiorisq; periculi plenum censetur, eo quod cum diuina sapientia impudentius contendat, & sanctitatis personam induere, gestare, atque obijcere vsq; adeò audeat, ut laudem etiam praripere, & virtutis vera palmam & plausum sibi vni deferri postulet. Atque hoc genus in duas formas partiri solet. altera est, cum ea qua aliàs turpissima vitia sunt, virtutis ementita specie ac fuco occultantur, ita ut qui istis contaminatissimi introrsum cognoscantur, tamen viri boni ac sancti videri, haberi, diciq; postulent. de quibus scriptum est: Qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. & illud ab exteris:

Matth. 7.

Iuuen. sat. 2.

Horatius.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet, & glaciale
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt.
-Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges iuraque nouit,
Quo responfore, & quo caulæ teste tenentur,
Quo multæ magnæque secantur iudice lites.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.
Atqui, ut ille dicebat; -rectius ergo
Et magis ingenuè Peribonius: hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum incessuque facetur.
Horum simplicitas miserabilis, &c.

Namq;

Namque hi, cum suorum vitiorum deformitate ipsi sibi displicuerint, à penitentia non longè absunt, atq; ex consequenti, curationem & optabunt, & quærent. de huiusmodi autem scriptum est: Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei: publicani autem & meretrices crediderant ei; vos autem videntes nec penitentiam habuistis postea ut crederetis. Ex eo nimirum, quod hi suam sibi iam iustitiam confinxerant, qua ex propria sapientia artibus, vera iustitiæ viæ, quæ Ioannes institerat, aduersabantur, specie quidem pietatis, ut Paulus ait, verum à pietatis virtute, & vera custodia longè remoti: cum hominibus onera importabilia alligantes imponerent, à quorum pondere ferendo immunes tamen ipsi esse vellent. Itaque dupliciter peccatur hoc pacto; tum quod vitia, virtutis specie tecta, & ipsos actores cum spectatoribus decipiunt; tum verò, quod pro vera sanctitate & pietate, superstitio, aut inutilis aliàs occupatio, insipienti populo venditur. Atque aduersus utrumque hoc vitium, illud per Vatem pronuntiatum est: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes: qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis ab eo. Nec enim putandum est, Israelitas hos, qui Iosua saculo successerant, nomen Israel tenentes, consultò vitia & superstitionem suis nominibus conscribere, ac palam profiteri voluisse.

Mat. 23.

Esa 5.

Iuuen. sat. 2.

Nemo repente fuit turpissimus, ait ille; sed acuto atque ingenioso commento ac prætectu, vel Reip. vel vicinorum gratia conciliande causa, vel etiã emulatione atq; contentione aliarum gentium, multa admisisse, qua honestis vocabulis atq; expositionibus & utilia, & commoda, & speciosa ipsis ducerentur; atque hoc pacto prauorum docili vulgo persuadere possent: cuiusmodi & illud infelix consilium inceptumq; fuit, de Rege optando & constituendo, Samuelis tempore. Quamobrem diuina hac narratio non simpliciter malum illos fecisse ait, ita ut mali seruato nomine illis fuerit susceptum: sed malum in conspectu Domini: siue, ut Hebraicè legimus, in oculis Domini. quod aliàs in ipsorum oculis & iudicio probari fortasse potuit. Verum enimvero nulla Israelitis hoc nomine defensio prodesse potuit, quibus, authore Deo, huiusmodi tentandis, nouandis, aut ineundis rebus, quamuis probabilibus, cautum fuerat. Et nunc Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, ut faciens ea, viuas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beel-phegor, quomodo contriuerit omnes cultores eius de medio vestri; vos autem, qui adhaeretis Domino Deo vestro, viuitis vniuersi vsq; in præsentem diem. Scitis quod do-

Malum in conspectu Domini.

Deut. 4.

G 2

cuerim

cuem vos praecepta, atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus. Sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Haec est enim uestra sapientia & intellectus coram populis. & alia: Custodi praecepta Domini Dei tui, & testimonia, & ceremonias, quae praecepit tibi, & fac quod placitum est, & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi, & ingressus possideas terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, ut deleter omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. Itaque voces illius, in conspectu Domini, sic interpretamur, non modo aperte & palam factum esse malum: sed quantumlibet alia probabile aut excusabile uideri posset id quod admissum est, si humana sapientia cecutientibus oculis cerneretur, Deo tamen nefarium iudicatum fuisse, & hominibus etiam, quicumque diuinorum effatorum ponderibus ad rerum iudicandam rationem uterentur; quibus quidem effatis neglectis, aut sinistra interpretatione contaminatis, ad omnem errorem, ad varia vitia, ad perditissimum malorum praecipitium miseri homines traducuntur, ut hic etiam obseruamus. Namque hi, quod praeter fas, praeter sacrum cum Deo sancitum, amicitias ac foedera commerciaque cum vicinis nationibus coniuxerint, malum admisere. Neque enim ex illa consuetudine aliud quam uitiorum imitationem sperare poterant: id quod sapius moniti admoniti que fuerant, ne tentare auderent. Quam profecto rationem Lacedaemonij videlicet tenentes, ciuibus suis peregrinationem & uagationem sancitis legibus uenerunt. Nam promiscua aliarum gentium consuetudo & familiaritas, quamquam cordatioribus (qui rari admodum sunt) non nihil ad prudentiae usum conferat, sicut Ulyssi contulisse dicitur: populo tamen reliquo, ac uulgaribus ingenis, cuiusmodi magna hominum pars esse deprehenduntur, morum magis corruptelam, quam uirtutis experimenta aliqua molitur. Ut de eiusdem Ulyssis comitis ac socii Poetae concinunt:

Peregrinationis usus & abusus.

Horatius Epist. 2.

Sirenum voces, & Circes pocula nosti:
 Quae si cum fociis stultus cupidusque bibisset,
 Sub domina metetrice fuisset turpis & excors,
 Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
 Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
 In cute curanda plus a quo operata iuuentus,
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
 Ad strepitum citharae cessatum dicere curam.

Huius nota malum & crimen primum postquam Israelitae admisserant, in omnia deinceps iniusta, nefasta, uitiosa, ac dira inciderunt, usque adeo ut etiam seruirent Baalim. Diximus sapius alia, nomen Hebraicum BAGHAL, quod dominij siue potestatis rationem indicat, posse Latine commode uerti, numen; siquidem a nuendo & nutu hoc nomen significationem sortitur: usurparique Hebraicum illud, non modo ad deorum uim, sed ad principum etiam

etiam & maritorum potestatem declarandam, atque adeo etiam ad omnem artis peritiam & facultatem, imò ad possessiones quoque rerum externarum, cuiusmodi sunt seruitia, opera, domus, fundi, argentum, aurum, & quaecumque sub hominum potestatem redigi possunt. Cum uero ad haec humana uerbum refertur, auctor siue auctoritas Romano sermone exponi potest. Atqui antiqui, magni, ut uideri uoluerunt, natura rerum obseruatores & cultores, ex Poetarum insaniente sapientia inducti, ultra unicum Deum, quem ab antiquissimis cognitum & cultum acceperant, aliis etiam mundi caeli que partibus, quas perpetuas esse, atque ad ceterarum rerum procreationem, conseruationem & extinctionem etiam conferre posse putauerant, numen inesse canebant, cultumque propterea uel ipsi tribuebant, uel, ut alij tribuerent, suis carminibus efficiebant: impositis nominibus, quibus res illae, alia inanimatae aut simplices, per marium uel feminarum notas distinguerentur, iuxta singularum linguarum usum. sic Latini tempus, Saturnum; temporis patrem, Calum, Iouem, aërem superiorem; inferiorem uero, Iunonem; Aquam, Tethidem; aquarum locum amplissimum, Oceanum; Solem, Phoebum; Lunam, Dianam; atque ex astris alia atque alia variis nominibus consecrarunt. Demum huiusmodi sapientia, crassa tenebrae per omnia caelestia, terrestria, ac marina, ingeniorum petulantium studio, omni ferè mundo, sua antea simplicitate satis lucenti & claro, circumfusa fuerunt, usque adeo, ut quicumque de hac re ex professo disserere uoluere, longam magis quam benignam materiam ad scribendum sibi datam intellexerint; qua de re nos etiam poetices aliquando studiosi plura legimus, quam hic referre uacet, aut libeat. Igitur Israelitae, siue quod Gentium consuetudine ad easdem cum illis excolendas disciplinas allicerentur, siue ad faciliorem rerum inter se & amicitiarum culturam rationes has opitulaturas sibi ducerent; siue etiam ad publicarum rerum atque ciuitatum ornamentum, demum ad populum latitiae & ludis festis releuandum & retinendum; siue omnibus his nominibus pariter inducti, certè errorem suxerunt, ut & iis rebus, quas à Deo olim ad naturae ministrationem factas acceperant, & animas inesse crederent, & diuinos honores tribui debere ducerent. Atqui & error ex alienis doctrinis quondam imbibitus, à nonnullis ex Hebraeorum doctoribus, qui doctrina nomine celebres habentur, nondum exsputus est. Hi enim, quamquam nullum astris cultum decernant, animam tamen ipsis adscribunt, maximè qui astrologiam profitentur.

Deorum inueniendorum origo.

Agricolae prisci fortes, paruoque beati,
 Conditae post frumenta, leuantes tempore festo
 Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
 Cum fociis operum, & pueris, & coniuge fida,
 Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant,
 Floribus & uino Genium, memorem breuis aui.

Horatius Epist. 2.

Huiusmodi morem ritusque secuti Israelitae, iis rebus, quae natura perpetuam uim aliquam obtinere putabantur, religiosum officium, ac diligentem cultum

tribuerunt. Itaque hoc loco Baalam, siue numina illa indicari arbitramur, quibus ad vitæ naturæq; usum & gubernationem numen inesse existimatur, ut Solem, Lunam, astra, & ventos fortassis, & anni temporisq; momenta certa, quas horas poëta cum Græcis vocant, atque ea demum omnia que in sermone sacro, celi militia vocitantur. S. S. E. Extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitantes in Hierusalem, & disperdam reliquias Baal & nomina adituorum cum sacerdotibus, & eos qui adorant super tecta militiam celi. Consideranti itaque Israelitarum res, atq; eidem de prouidentia disputanti, tria præcipuè inquirenda sese offerent; quibus ubi quid respondeatur, inuentum fuerit, causam omnem à prouidentia stare consequitur. Est autem prima quaestio Israelitis, cur viuentem Iosue tam prosperè omnia euenerint: an id ipsius ducis vel virtuti vel felicitati adscribendum fuerit. Huic historiographus cumulatè satisfacit, docens videlicet, illam prosperitatem ad Deum, tanquam ad verum authorem, esse referendam, cuius iussis & legibus quam diu Israelita suas res publicè priuatèq; gesserit, secundas constanter experti sunt, quoad illis non defuere viri probi atque pi, qui & Dei beneficia commemorarent, & pietatis officia persuaaderent. Proxima verò huic erat quaestio, curnam illis, post illorum optimorum virorum etatem, plurima aduersa ac dura, nonnulla meliora, sed tamen omnia varia & instabilia acciderint. Hanc verò manifesta reddenda causa facile dissoluit author: nempe quod illi à pietatis cultu & obseruantia degenerantes, crimen crimini cumulauerint; atque ita sibi ipsis malum auxerint varia incrementi accessione: ita ut hac etiam parte prouidentia valde afferatur, cuius munus illud inter cetera est, reddere unicuique secundum opera sua. quo enim deterior quisque sit, hoc sibi grauius molitur malum. Atqui isti initio malum coram Domino fecisse arguuntur; deinde etiam & numinibus hoc nomine ac titulo cunctis inseruisse; atque in eam demum insaniam incidisse, ut à vero, certo, ac tutelari sibi patribusq; suis notissimo Deo desciscetes, totos sese vicinarum gentium impiis de diis, deq; religione opinionibus atque erroribus fouendus commiserint: atque adeo cum unicum Deum, verum, beneficentissimum, simplicissimum, prouidentissimum, ac perfectissimum colere, aliisq; colendum prædicare debuerint; furiosa temeritate ac dementia deprauati, deos atq; deas, ex hostilibus gentibus petita numina, sibi sacrauerint. hoc est quod subiungitur:

Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deos quoque populorum, qui habitabant in circuitu eorum: & adorauerunt eos, & ad iracundiam concitauerunt Dominum.

GRAVISSIMIS oppositionibus & comparationibus Israelitarum crimen amplificatur. Nam paterna religionis obseruatio sancta esse illis debuit, quibus & patres boni viri & sapientes fuerant. Quod si Israeli nomen atq; decus non ex gentium illarum diis, verum ex illo vero, quæ Abrahamus,

hamus, Isaacus, Iacobus, & horum posteri coluerant & publicè prædicauerant, emanasse noscebatur, peruersissimo iudicio ab istis, Israelis retento nomine, alij adscisciebantur dii: maximè verò, cum cetera gentes quamobrem deos suos colerent, vel nullam causam, vel ad Israelitas nihil attinentem, reddere possent. Diuinam enim naturam cum ex veris, propriis, & certis principiis, humana mentis ratio demonstrare non possit, ex effectis tamen atque ex utilitate commodòq; diuinitus percepto probari posse, omnes ferè gentium omnium sapientes docuere. Inde autem factum esse intelleximus, ut singuli eos sibi deos præficerent, à quibus iuuari se putarent: qua in re maxima esse potuit, maximaq; apud alios atq; alios falsitas fuit; dum ea quæ vnius natura effecta essent, alij adscriberentur; dum etiam quæ ad supremum autorem referri oporteret, ad inferiores & administras referrentur vel res, vel causas. His illud adiungitur, quòd quadam ex metu, quadam ex opinione, nonnulla ex gratia & fauore, atque otioso poëtarum studio consecrata numina legimus.

Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus, & vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Reiectæque retrorsum Hannibalis minæ;
Non incendia Carthaginis impiæ,
Eius qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque
Si chartæ fileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ,
Mauortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis inuida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & fauor, & lingua potentium
Vatum diuitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori;
Cælo Musa beat. Sic Iouis interest
Optatis epulis impiger Hercules.
Clarum Tyndaridæ sydus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates,
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

Igitur siue ex hominum ingenio & studio, siue ex aliqua utilitatis vel naturæ consideratione, vel opinionibus producta ratione, gentes illa suos sibi finxissent deos; tamen illis nihil commune esse potuit cum Israelitarum populo, cui nullus fictus falsusq; deus, imò potius verus, unicuique, efficientissimus erat, non illis electus aut optatus, sed volens vltro ipsorum patribus & maioribus oblatum olim, ac non multo antè manifestissimis beneficiis probatus,

Israëliticaru
reru animad
uertio.

Prouidentia.

Dei cogitatio.

Horat. Car.
lib. 4. 8.

tus, videlicet, salutis primùm & libertatis ex Ægyptiaca seruitute data, atq; amplitudine maxima cumulata, cum accessione concessa prouincia, ab ipsis illis populis, populorumq; diis, diuina vi ac valida manu erepta, ita ut populorū dū nihil ad suos cultores liberandos aut propugnandos valuerint, nec sese Israelitis vel metuendos, vel suspiciendos prabere potuerint. Atque ita per summam amentiam non vnū tantum, sed plurima scelera istis fuisse suscepta; nimirum Deo proprio, certo, cognito, probato, beneficentissimo, singulari erga se prouidentia atque efficientia celebratissimo, noua recētiaq; Deorum commenta mutantibus; atque adeo inimicarum ac barbararū gentium mores paterno sensui, iudicio, atq; exemplo prapponentibus: ita ut cum Israelita dicitarentur, si verum excutias, nihil mirūs quàm Israelita appellari diciq; mererentur. Hac profectò maxima perditissimaq; sui ipsorum contaminatione, Ad iracundiam concitauerunt Dominum. Id quod ex Gentium consuetudine facile euenturum Moses prædicens, ne omnino admitteretur, prouido vetabat carmine: Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Constituit eum super excelsum terram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Butyrum de armento & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, filiorum Basan, & hircos cum medula tritici, & sanguinem vua biberent meracissimum. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit; incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt demoniis & non Deo, diis quos ignorabant. noui recenteq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui & filia. Neque enim parum momenti habet femineum studium in iis promouendis vel deterendis vel immutandis rebus, quæ religionem spectare videntur. Prima enim antiquissima illa omnium hominū mater Eua fuit, quæ timorem atq; religionem erga Deum profiteri visa est. De fructu, inquit, ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Rursus verò eadem à Dei iussu & cultu prima discedens, discessionem quoque viro persuasit. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit. Deditq; viro suo, qui comedit. Atque muliebri hoc vitium prudentissimè contemplatus Moses, feminas quoq; in illo discessionis crimine inuoluit. Prouocauerunt, inquit, filij sui & filia. Vsq; adeo enim sexus ille diuina laudis appetens ex illa prima degeneratione euasit, ut cum à modestia (quæ optimam quamq; maximè decet) discesserit, non modò aurum, argentum, monilia sibi aliàs carissima, ad superstitionem vltro donata impendat; (sicut in aurei vituli exemplo innotuit) sed deorum numerum augeri cupiat, & iis vel matres, vel sorores,

vel

vel filias adscribi studeat. Namq; poetas in feminarum gratiam dearū collegia consecrassè arbitramur; quamuis & hi, & horum interpretes, ad naturæ rationem omnia ferè quæ de diis fabulati sunt, referre laborent: tamen omnia commenta prorsus fuere eorum, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum adorauerunt; imò potius,

Dex à poë-
tis factatæ.

Rom. 1.

22

Dimittentes eum, & seruientes Baghal & Astaroth.

QVID nomen Baghal significet, iam hinc superius & non vno aliàs loco exposuimus; verum de Astaroth nihil nos hæcenus scribere meminimus, nec nūc plura scribemus, quàm quæ ad rem indicandam satis esse videbuntur; plura, ut speramus, dicturi cum hoc argumentū paulo altiùs repetemus. Diximus nomen Baghal, posse Latinis numen verti; verum non ita latè omnia, quæ Latini nominis vi continentur, significare Baghal, ex eo docemur, quòd nomen hoc de feminis nunquam Hebraicè dicitur, cum tamen numinis nomen feminis quoq; tribui apud Latinos nihil vetet, ut illud:

Astaroth.

Virg. Æneid.
dos 1.

— & quisquam numen Iunonis adoret

Præterea, aut supplex aris imponat honorem?

Verumenimverò ne suis etiam sacris titulis & appellationibus feminarum, quæ cultu atq; adoratione dignæ haberentur, collegium careret, cum Baghal tantum maribus conueniret, propter incumbendæ significationem, quam in se continet; commune nomen in illa Chananæorum lingua inuentū est, quod & uni & pluribus deabus adscribi posset, idq; singulari numero GHASTHERETH; plurali verò, GHASTHAROTH, pronuntiatur, à verbo GHASSAR deductum, quod ditari, & locupletari, ac propriè beari significat. Atq; ita Latine pro Ghastheret, beatam; pro Ghastharoth, multitudinis numero beatas reddere possumus. namq; beandi & beati vocabulis, diuitiarū & felicitatis summam omnem; atq; beatitudinis siue beatitatis nomine, bonorū omnium statum aggregatione perfectū significari Latini voluerūt. ut:

Beare.

Nil admirari propè res est vna Numici,

Horatius
Epist. 1.

Solaque quæ possit facere, & seruare beatum.

& Esto beata, fumus atque imagines

Hor. Car.
lib. 4.

Ducant triumphales tuum.

& — quidquid scripsere beati.

Et apud Comicum: O factum bene! Pol beasti me. Igitur quæ in deorū numerum relatas esse stulta illa antiquitas voluit, Ghastharoth, hoc est, beatas vocauit, latiori & ad plures referendo verbo, quàm illud Latinorum ALMA; quòd tametsi deabus adiungatur, non omnibus tamen tribuebatur, nisi iis quæ minimè steriles haberentur, ut Iunoni, Cereri, Veneri, ac Telluri. Hinc autem illud etiam docemur, nomen Ghasthereth, siue Ghastharoth, quamquam uni cuiquam, aut pluribus etiam certis deabus adscriberetur: non tamen propriū cuiusquam nomen esse, sed epitheti vim obtinere, etiam cum nullū proprium pronunciareretur nomen. potuit enim iis deabus, quæ in singulis locis colerentur, id epithetum proprii nominis vicem, vel antono-

Alma.

H

masticè

Virgo.

maficè, vel singulari & publica omnibus notatione usurpari; ut apud nos nomen virginis, nulli proprio nomini adiunctum, præcipuo quodam excellentiâ, iure, sanctissimam Iesu matrè Mariam indicat; cum tamen & multe & sanctæ virginis in Christiana religione celebrentur. Atque ut obiter antiquarum rerum historiis luce aliqua iuuenus, silentio præteritum nolumus, hoc idem nomen esse quod apud nonnullos tum Græcos, tum Latinos scriptores legimus, Assyriorum quandam deam commemorantes, Astharten per ipsos vocitatum; qui sanè ut ex antiquis rebus multa ignorabant, sic etiam in Orientalium gentium tum referendis verè historiis, tum pronuntiandis rectè nominibus, negligentiores erant, maximè cum certis carerent literis, quibus ea, quæ gutture tantum pronuntiantur (qualia nulla ipsi imitabantur) possent referri. in hac enim pronuntiandi parte, subiectæ tantum vocales ab istis usurpantur, aut, quod non minùs improprium est, pro gutturali V, Z, proferunt, sic pro עמורה Gomorrhæ, pro בוצר Booz, pro יעקב, Iacob sonant: atq; ita pro עשתרת Astharten dicunt, quam nonnulli certam singularemq; Assyriorum deam esse existimabant; nonnulli verò eandem esse Venerem exponebant, nomen Asthathis idem quod ἀσπιδίτης significare opinati: cum, uti diximus, & commune sit nomen, & beatam siue felicem significet, & pluralem admittat numerum, ut BAGHALIM, sed ad institutum reuertamur. Quale Israelitici nominis decus, qualis rerum ac religionum permutatio fuit, Dominum relinquere, & Baghal & Astharoth, hoc est, numini ac beatæ deabus seruire!

Iratusque Dominus contra Israel, tradidit eos in manibus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus qui habitabant per gyrum, nec potuerunt resistere aduersariis suis.

EX antecedentibus causis, hoc est, ex maxima Israelitarum impietate, atq; affectata veri ignoratione ac desertione, quid expectandum esset eis, qui diuinam providentiam in humanis factis pro iusti iudicij ratione vel premio probandis, vel pœna mulcèndis attendunt; nempe id cum primis querendū erat, an iudicij consequens forma cautionibus ac prædictionibus Moise interprete expositis responderet; an ipsis iisdem inquam ministris, quæ iam propositæ à Deo fuerant minæ, certo euentu veræ constantesq; sentirentur euadere. Namque, ut iam paulo superius referebamus, amicitia cum hostibus coniungenda prohibita fuerant Israelitæ, ea lege atq; prædictione, ut si secus agerēt, quos amicos sibi reddere studuissent, insensissimos inimicos, iudice & impietatis ultore Deo, experiri cogerentur. Id autem euentu ipso firmatum historia commemorat, concitatos videlicet animos eorum, quos vicinos, atq; fœdere coniunctos optauerant, inter quos fuere Cusan, Rishataim, Eglon, & Sifara, eosq; viribus ac potentia ad Israelitarum direptionem & vastationem fuisse auctos. Tradidit eos, non casu, non virtute hostiis, sed Dei iudicis voluntate in direptionem traditos, cuiusmodi verò direptio illa fuerit, Hebraico verbo סוּזְזִים declaratur, quod simul rapere,

perire, pessumdare, & conculcare significat huic affinem ferè significationem verbum Latinum vastare habet. Quod verò adungitur: Qui ceperunt eos, & vendiderunt; verbū Ceperunt cū superiori verbo Diripientium, est coniungendum: Vendiderunt verò ad Deum referendū est, à quo traditi & venditi fuerunt, ut iis serui tributarij, essent, quorum tributa victoria omni & internecioni, atq; consecutura inde pari tranquillitati prætulerant. Significanter autè indicantur ij, quibus venditi fuerint; videlicet hostibus qui habitabant per gyrum, ut euentus prædictioni, & pœna culpe conuenirent. His illud subiungitur diuinæ ultionis & castigationis argumentum; Nec potuerunt resistere aduersariis suis. Vastationem, direptionem, calamitatemq; hanc omnem non à longius remotis, sed ab iis ipsis, quos amicos optauerant & existimauerant, allatam, diuinæ ultionis, certæq; prædictionis ac singularis providentiæ opus esse fateri oportet, iis etiam rerum & euentuum observationibus adiunctis, nempe quod nec potuerunt resistere aduersariis suis, ij, qui paulo antè nullos hostes timere, nullos non fundere, perdere, profligare, nullas vires, copias, opes, potentias, artes magnorum populorum, multorumq; Regum non euertere solebant, tamen nunc iam non à tantis, tam multisve hostibus, imò ab illorum reliquiis, nulla pugna non vincuntur, superantur, franguntur, & pessumdantur, siue intra suos agros inuasi essent, ubi incolæ propter locorū notitiam & usum, atque propter domorum & coniugum liberorumq; amorem, & audacijs, & firmius obistere solent. Tamen resistere non potuerunt. Hebraicè, Et non potuerunt iam stare ad facies hostium suorum. non factum ab hostibus in se impetū frangere, imò nec sustinere potuerūt. quod verò additur Iam, ad certam providentiæ considerationem tēdit, qui in cunctis olim præliis superiores euaserant, iam nunc contra in cunctis franguntur & funduntur. nā aliàs ubi inter finitimos, atq; etiā inter eos qui remotiores viuunt, contentio, emulatio, simultas, atq; inimicitia pacem turbat, nonnunquam altera pars, rursus verò altera vincit; interdum verò dubio, ut Latine dicimus, Marte pugnatur, Deo orbis moderatore ita rem temperante, dum neutram partem omnino perire, neutram prorsus inolescere oportet. Verū hic adeò manifestè sese ira Dei ostendebat, ut nullum irruentium hostium impetum sustinere Israelitæ possent. Quin & si, ut fieri solet, mutato consilio, & bellicæ disciplinæ artibus noua tentata sorte, ipsi in hostes hostiumq; agros irruere primi tentarent, tamē illud experiebatur, quod subiunctū est:

Sed quocumq; pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est & iurauit eis, & vehementer afflicti sunt.

NON ita pridem, cum terram occupaturi & expugnaturi hospites & locorum ignari venissent, nullam pugnam non feliciter pugnaverant, ad quam vel illi euocauissent, vel euocati essent; atq; hic perpetuus victoriarum successus illos duce & conseruatore propugnatorēq; Deo rem gerere probabat: nunc verò contra iam non hospites, sed cultores locorum, pugna & bel-

bandi non imperiis, nec ignari rerum, morum, & consiliorum, quibus valere hostes possent; tamen siue inuadantur, siue ipsi in hostes inuadant, iniquum pariter exitum habent, manifesto argumento, Quod manus Domini super ipsos esset in malum, siue in mala, ut Hebraice atq; Græcè legitimus. Chaldaicus paraphrastes ita vertit, In omni loco quo exiere percussio ante Dominum, fuit in eis in malum, ita ut nulli alij rei, quàm Dei ultoris voluntati ac iudicio iustissimo, constantiq; sibi providentiæ, superiores semper hostium partes adscribere possent, quippe hæc cum prædictionibus maxime conueniebant. quarum quia magnum est ad omnem de providentiâ disputationem argumentum, hic repetere in utramvis partem non pigebit.

Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet mesium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem; & comedetis panem vestrum in satietate, & absq; pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in sinibus vestris, dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruet coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia, &c. & paulo inferius: Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis semetem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiciemini ijs, qui oderunt vos: fugietis nemine persequente. Itaq; Sicut locutus est, & iurauit eis, vehementer afflicti sunt. Atq; hæcenus primam de providentiâ interrogationem absoluimus; nunc verò secundam quemadmodum diuina scripta excipiant, attendamus.

Suscitauitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus.

DEI aduersus Israelitas iustissimam iram non ita initio exarsisse, quin benignissima erga eosdem misericordia intercedendo per sæpe sedaret, historiae auctor Spiritus sanctus declarat: urgebat enim semper diuina benignitas propositum suum, de Israele ad magnum illud de salute orbis consilium instruendo & adornando. Quamobrem nunquam iratus adeo fuit, quin misericordie (ut Vates canebat) recordaretur. Erat autem secunda in hoc genere quaestio, cur post illam priorem castigationem tam variè actum cum Israelitis fuerit, ut iam victores ab hostibus, iam victi euaderent. Hanc ex rerum ac temporum varietate allatam ita dissoluit auctor, ut ostendat voluntatem quidem Dei in illis ad sanam mentem reducendis, atq; in eisdem fouendis & ornandis constantem fuisse semper; verum ipsos magna officij faciendi

faciendi & pietatis colendæ inconstantia, immò frequenti violatione, impedimento sibi fuisse, quo minus perpetuo Dei beneficio esset utendum: demum quidquid mali, quocumque tempore ac loco accidisset, eosdem sibi sua temeritate, stultitia, & impietate fuisse molitos. S. S. E. Perditio tua ex te Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. Hæc igitur huius versus, atque eorum qui subiunguntur, simplex explicatio est: nempe Deum clementissimam castigatione aduersus illos fuisse usum, consuluisseq; istorum calamitati ac ruinae, ducibus optimis, atq; sapientiæ & fortitudine auctis, in populi liberationem & salutem subinde mittendus; nihilominus tamen illos sese à sanitate abalienasse, itaq; medicinam respicientes tamen optimi medici ac patris vindicæq; iudicio & sententiâ vapulasse. Quos iudices hic Latine dicimus, summa rerum gubernatores exponere possumus, Chaldaico verbo, NECADIN, instruente.

Sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam per quam ingressi sunt patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

IMPROBISSIMVS ille opinionis & priuati consilij spiritus, qui ab initio mundi hominum mentes occupare cepit, nihil aliud perpetuo agit, quàm ut à Dei iussu & doctrina alienatas ad varia studia traducat, de unico illo recto obedientiæ tramite pulsas, in priuatam, singulisq; optatam viam diductas perturbet, atq; hoc pacto à Dei vita quàm longissimè exulare faciat. Constans profectò sibi, perpetuum ac certum est Dei propositum erga humanam naturam, quàm ad suam imaginem & similitudinem Deus effinxerat; constans erga Israelem suum ornandum, promouendū, & amplificandum: sed Israel à vocatione sua nimium degenerans, qui magni boni ex diuino beneficio compos fuerat, bonum & malum scire præoptat; atq; ita Dei præceptum pactumq; transgressus, magnum ipse sibi molitur malum, tanta auiditate & insania, quanta solent impudica femina, eam, quàm honestis propriisq; viris debent, fidem deserentes, in turpes concubitus atque adulteria insanire, quibus non tantum optima consilia ac monita reijciuntur, sed commoda omnia postponuntur, pericula & incommoda contemnuntur, præ libidine atque impotentia amoris, quo in furorem illum præcipites rapiuntur. cuiusmodi illud exemplum est:

Nupta senatori comitata est Hippia ludum,
Ad Pharon, & Nilum, famosaque mœnia Laxi,
Prodigia, & mores vrbs, damnante Canopo.
Immemor illa domus, & coniugis, atque fororis,
Nil patriæ indulsit, plorantesque improba natos,
Vtique magis stupeas, ludos, Paridemque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus, plumaque paterna,
Et segmentatis dormisset paruula cunis,
Contempit pelagus; famam contempserat olim,

H 3

Cuius

Iuuen. satyr.
6.

Cuius apud molles minima est iactura ca: hedras.
 Tyrrhenos igitur fluctus, lateque sonantem
 Pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
 Mutandum toties esset mare; iusta pericli
 Si ratio est, & honesta, timent, pauidoque gelantur
 Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.
 Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.
 Si iubeat coniux, durum est conscendere nauim.
 Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër.
 Quæ mæchum sequitur, stomacho valet, illa maritum
 Conuomit, hæc inter nautas & prandet, & errat
 Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

His versibus, quamquam prolixius, tamen quia insanam earum, quæ à conjugali fide ad adulteria prolapse sunt, mulierum impotentiam depingi intelleximus, ad huius loci explicationem, uti libuit: quod huiusmodi effrenatam alienos, neq. veros Deos adsciscendi & colendi libidinem Israelitis exortam, primæque lingue verba significant: Fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Omne diuini cultus genus, quod scholastico vocabulo *λάτρηια* dici solet, hoc verbo, Adorantes, in hoc loco significatur. Atqui natura rei, ratioq. aperte docet, Iudicum apud illos sermones, publicè ac priuatè habitos, auobus præcipuis fundamentis fuisse innixos: videlicet, commemoratione & admonitione virtutis, maiestatis, sapientie, & efficacitatis Dei; qui cum omnia gubernaret, tum ipsis, singulari beneficentia ac prudentia sese agnoscendum, amandum, colendumq. exhibuerit, tamq. multis ac tam præclaris signis, portentis, ac miraculis primùm patrem, doctorem, Regem, denique Deum probauerit; iam verò idem, præsentibus inferendis calamitatibus, officium ac munus præstaret optimi patris ac medici, qui liberos, quos aliàs fouerit, tamen insaniam laborantes, virgis, minis, vocibus, terroribus, interdumq. monitis curare, & ad sanam mentem reducere tenderet. Hoc prius fundamentum, Iudicum & præfectorum orationibus substratum est; illud verò alterum, minis quidem graue ac solidum natura sua, verùm hominibus, qui humane sapientie magis interdum quàm diuina rationibus ad agendum impelli solent, mouendis non leuiter opportunum adiugebatur, nempe paternorum exemplorum, quæ pleriq. omnes in vita vitæq. actionibus imitari atq. sequi solent: Magnis cum tubent animos auctoribus, ut ille inquit. Sed isti tamen cum primis Dei timorem respicientes, à parentibus etiam suis degenerare voluerunt. Iudex quidem cum homo esset, atq. diuina legis illius figuratiua & scripta minister tantum, populi animum mutare & informare virtute sua non poterat: punire etiam, hoc est, occidere & vlcisci totum populum, ac genus Israeliticum illo scelere communiter contaminatum, non valebat: monere tamen, hortari, arguere, increpare, incusare, atque ad ceteros certis minis, ac diuinae iræ denunciationibus perterrefacere, maiorum suorum antiquis recentibusq. exemplis propositam suasio-

nem

mem confirmare poterat, vestigiaq. parentum adhuc integra & conseruata iudicare; cum non ita multi anni interessent inter ipsos & ipsorum patres, qui primi in illam regionem à Deo deducti fuerant. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum. Sceleris grauitas, temporis acceleratione augetur. Namque longa intervalla in rebus humanis non nihil vitij facere solent, maxime incuria ac neglectione eorum qui publicis præsumunt rebus, quorum interest, morum ac legum sanctitatem curare & instaurare. Cum verò his non cessantibus, tamen populus officium deserit, vel importunissima obliuionis, vel immanis & furentis dementia, vel affectata improbitatis, & nefariae impudentiæ iudicium est. Citò deseruerunt viam, notam, tritam, probatam, & exploratam, non ab alienis aut ignotis, verùm, per quam ingressi fuerant patres eorum. Illorum enim communis atq. unica fuerat cura, in omni tum comunis tum priuatae vitæ consilio, à propositis & sancitis legibus, atque à sæderis cum Deo pacti rationibus, nõ discedere. Et audientes mandata Domini, omnia, quæ rectè in ita secundo probabatur exitu. Ita exponi nus oratione hanc, Audientes mandata Domini, ut hanc viam esse interpretemur ab horum patribus obseruatam. Hebraicè enim facile cognoscimus hanc posteriorem partem anterioris esse expositionem, sic: Reccesserunt citò ex via illa, quam ingressi fuerant patres eorum, ad audiendum præcepta Domini. Deinde verò ex Antithesi, istorum impietas comparata ostenditur: Omnia fecere contraria. Aptæ ac distinctæ expositione Latinus interpret vsus, Hebraici Idiotismi non simplicem significationem paucis etiam verbis reddidit. Nam Hebraicè est, Non fecerunt REN, atqui vox REN, & similitudinis, & rectitudinis habet significationem. Latine duabus ad minimum vocibus reddi potest: Ita & rectè, siue aptè & concinnè, ac firmiter. Quæ omnia cum ab his præstita oportuerit, videlicet ut ex diuinorum præceptorum norma, & præcripto, noto, constanti, ac certo, omnia cum priuatè, tum publicè constituerentur & agerentur, tamen omnia contra acta & facta arguantur: itaque adiuncta verbo negatio, omnia aufert, quæ vocis REN significatione comprehenduntur. Græca oratio ita vertitur: Declinauerunt citò ex via, quam ingressi fuerant patres eorum, ut audirent mandata Domini: non fecerunt sic. Pergit porò historia author Spiritus sanctus in itam de prudentia perpetuam demonstrationem asserere; illudq. semper urget caput, Deum & misericordie suæ probationi, & Israelitarum utilitati, per commoda sapius, interdum verò per incommoda consuluisse: illos verò contra miseriam & calamitatem sibi ipsis fuisse perpetuò molitos.

Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum fletebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.

NON propter istorum meritum, aut propter eximiam virtutem, ac vitæ

in

Adorate.

Sermorum
Laicum ca-
pita.

Iuu. fat. 10.

Restitutio.
discauia.

Iudices.

Misericor-
die con-
stantia.

in melius correctionem; sed propter propriam clementiam & misericordiam, salutis & refrigerij beneficium illis prestitum esse docet; verū tamen, ut ab improbis, & sui propositi corruptiq; animi tenacibus, non recte exceptum, nec commodè conseruatum. Causam itaque reddit, quamobrem Israelitarum res iam pereuntes, ac ferè perditæ restituerentur; misericordiam videlicet Dei, oppressorum gemitu & lamentatione excitatam. Tandem, inquit, magno calamitatum pondere pressi Israelitæ, non gemere ac lamentari non poterant, atque interim eam pœnitentiæ viam inibant, quæ magis metu quàm moribus optaretur; verum eare Deus ita flectebatur, ut per creatos & auctos, atq; Spiritu suo animatos ministros, quos iudices Latine interpretamur; illis foris securitas præstaretur; domi verò ius diceretur, & pietatis ac virtutis veræ studium suaderetur, cuius legitima atque constanti obseruatione, ipsorum publica salus libertasq; stabiliri posset: verum illi, id quod nostris etiam seculis pudendo magis quàm dolendo spectaculo visitur, ad vomitum reuersi, & vitiis cumulum addebant, & miseriarum nullum admittebant modum. Huius expositi à nobis versus verba, ut ex primæua lingua, cui etiam Græca accinunt, Latine expendere possumus, expendamus. Et cum cõstitueret Dominus illis iudices illos, & erat Dominus cum iudice illo, & seruabat illos de manu hostium suorum omnibus diebus iudicis illius: quia pœnitebat Dominum propter gemitum ipsorum, à facie affligentium eos, & opprimentium eos. Multa nobis hisce indicantur verbis, illa verò cum primis obseruanda misericordia videlicet Dei, quem gemitus permoueret eorum, qui tamen, ut recte resipiscerent, non permouebantur ipsi. Deinde authoritas ad res & bello & pace gerendas, quæ nec ad iudices plures, nec ad illorū quempiam, sed omnis ad Deum refertur. Attentiùs igitur considerandum est, quàm sibi similis diuina misericordia prouidentiaq; erga homines perpetuò constet: mox etiã spectandum quàm leue, quamq; boni consilij negligens, & mali cõtrà pertinax humanum ingenium sit, propter illum, regnantem in hominum membris ac mentibus, proprii consilij ac vitij appetitum, quo prima hominum copia natura q; impulsæ fuit, nemine cogente, verum opinionis priuata spiritu suadente.

Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant peiora, quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos; seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare confueuerant.

OPTIMUM esse Reipub. statum, cum non ex metu, aut hominum auctoritate ac reuerentia, non ex iudicij ac pœnæ formidine, sed Dei timore, & unico virtutis amore recta ab hominibus capeffuntur, & exercentur; manifestius est, quàm ut demonstratione indigeat: idq; omnibus, cum sapientum aliorū, tum verò diuini Spiritus sententiis confirmari & suaderi audimus. Initium sapientiæ, & plenitudo sapientiæ, & corona sapientiæ est, timere

timere Dominum. Qui timet Deum, faciet bona; & qui continens est iustitia, apprehendet illam. Oderunt peccare boni virtutis amore. Sed quamquam hac optima, rectissima, & cõpendiosissima ad rectè viuendū via ratioq; sit; tamen cum ab hac deflectitur, illa non incommoda adeò est, ut inuenda non sit, videlicet, cum optimorum Reip. ministrorum exemplo & auctoritate homines à maleficio deterrentur, & ad innocentiã, vitæq; emendatæ vsum reuocantur, siue id ex metu, siue ex emulatione, siue ex præfectorum imitatione, siue deniq; ex consuetudine fiat. nam hoc pacto, tum fieri potest, ut nonnulli ad verum virtutis ac pietatis studium seriò incendantur, tum verò alij à peruersis moribus publicè abstinentes, & Reip. faciem minus contaminent; & punitionem, quæ ex publico scelere consequi solet, non ita accelerari faciant. Permagis igitur interest, quibus præfectis publicæ res vtantur, quibus artibus præfecti instructi populorū salutem consulant. Solent enim optimi quiq; religionem cum primis colendã curare, populos ferendis vel instaurandis legibus emendare, moribus ornare, ex eaq; re non solum publicam calamitatem, cum nulla culpa est, non metuere licet; verum etiam aliquando contingit, ut imminentem, ob præteritorū temporum scelera, animaduersionem & pœnam, optimorum Principum cura, opera, & procuratio vel omnino deprecetur, ut Moysis exempla ostendunt, vel valde imminuat, vel longiùs etiam in posterum differat, ut ex Iosue historia manifestè docemur. S. S. E. Hac dicit Dominus: Ecce ego adducam mala super locum istum, & super habitatores eius, omnia verba legis quæ legit Rex Iuda: quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Regi autem Iuda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hac dicit Dominus Deus Israel: Pro eo quod audisti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es corã Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores eius: quod videlicet fierent in stuporem & in maledictionem, & scidisti vestimentatua, & fleuisti coram me, & ego audiui, ait Dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, & colligèris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum super locum istum. Itaque orandum in primis, ne integri sanique mores populo desint: deinde, ut nunquam optimis præfectis destituatur Respublica.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare nauitæ,
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos, & lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerperæ,
Culpam pœna premit comes.

I

Multo

Horatius
lib. 4. od. 9.

Multo faciebāt peiora, quā fecerant patres eorum. *Hebraica oratio schematicōs pronuntiatur, Corrumpebant prae patribus suis. Viam, inquit, pietatis & morum multo magis, quā patres ipsorum, contaminabāt, insolentiū & impudentiū multo agebant. Sequentes deos alienos. Hoc erat primum in mente vitium, animo ac studio ferri in propria sibiq; optata & conficta religionis formam. Seruientes eis. Thure, farre, altaribus, templis, delubris, pulvinaribus, aris, lucis, & titulis constitutis; hostiis mactandis, atq; omnis cultus generibus variis frequentandis, ludis etiam celebrandis. Et adorantes. Capitis, membrorum, ac totius corporis habitu ac gestu, vario ritu, quo vel metus, vel supplicatio, vel suspectio, vel deuotio, deniq; omnis erga diuinam naturam animorum affectio significatur. Hebraice, Ad inclinandū sese illis. Quo habitu ex ceteris omnibus, quicūq; per varios hominum ritus spectari solent, nullus maiorem animi, ut ita loquamur, submissionem indicare potest quod Latini dicunt, prosterni ad pedes. Est autem cum de religione agitur, habitus hic supplicantium, & sese abijcientium, misericordiam ac delicti veniam petentiū, omnibus ferē Gentibus cōmunis; atq; habitus huiusmodi, frequentissima in sacris libris mentione notabilis, atque adeo apud vanorum deorum cultores, quos Israelitae unitati esse arguuntur.*

Tibull. lib. 1.
Elegia 2.

Num Veneris magnæ violari numina verbo,
Et mea nunc pœnas impia lingua luit?
Num feror incestus sedes adisse Deorum,
Sertaque de sanctis diripuisse focis?
Non ego si merui, dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.
Non ego tellurem genibus perrepere supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput.

Huiusmodi etiam habitu & gestu vana Gentium numina, & monstrosa feminarum dearum signa, venerari ac colere Israelitas, hoc est, potestem cum Deo populum, non puduit. Est autem hæc commemoratio, quædam criminis per incrementum amplificatio, qua illi conuincuntur non dimisisse adinventiones suas, siue, ut Hebraicum verbum habet, opera superstiosa sua, nec viam, quam durissimam author cognominat, vel propter exitum, quem durissimum esse & miserrimum non semel senserāt; vel propter propositi pertinaciam, quam interpret noster eleganter declarat: Per quā ambulare consueuerant. Nam ex frequentatione assidua viarum solum tritum duratumq; redditur, atq; omni aliis crescentium plantarum, herbarum, & florum amœnitate priuatur. Est autem via nomen, cum ad animum transfertur, ad consuetudinem morisque significationem apprimè accommodatum. Vt, Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. & apud Latinos:

Enn. Sat. 10.

Et pater ergo animi felicitis credit auaros,

Qui

Qui mirantur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis esse putant, iuuenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere sectæ.

Quem verò via istius frequentatio exitum habuerit, subiuncta expositio declarat:

Iratusque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit.

DEVM non irasci, nisi maxima & iustissima ratione, qualem oportet eam esse, quæ iustissimum & integerrimum, atq; aliàs patientissimum iudicem commouere, & ad animaduersionem, vel ad supplicium de improbis sumendum excitare posset, iam sæpius in sacris libris obseruauimus, & in commentariis non uno loco indiscuimus. Deus iustus iudex, fortis, & patientis, nunquid irascitur per singulos dies? Nec verò necesse nunc fuerit subtiliùs disputare, quemadmodum huiusmodi animi affectiones Deo simplicissimo, & ab omni perturbatione alienissimo, tribuantur; cum hæc & à philosophis, & à scholasticis theologis distinctè explicata sint, & à nobis opportuno loco tractata; & nemini, qui pietatis notitia imbutus est, ut existimamus, ignorata. Omnibus namque iam illud vulgatum protritum est, huiusmodi verba, quæ ex humano sensu vsurpantur, non affectum, sed effectum Deo adscribere. Verum iam iræ causas, multis partibus ac circumstantiis auctas, expendamus. Hebraicum schema sic habet: Et exarsit nasus Domini. Nam nulla totius oris pars citiùs & apertiùs iram, iratumq; hominem indicat, quàm nasus, quo incensus in corde spiritus efflatur, atq; totum deinde corpus commouet; maximè verò eorum, qui naso vel breuiore vel angustiore sunt; hi enim facile irritantur: irritati autem nec expleri mentē, nec consistere queunt, præcipuè ij, qui indocti vulgaresq; habeantur.

Dei ira.

Nasus.

— Quorum præcordia nullis

Interdum aut leuibus videas flagrantia causis,
Quantulacumque adeo est occasio sufficit iræ.

Iuu. Sat. 10.

Quare Deum, quem non ita frequenter, nec leuibus causis, ad ultionē proferare, sacri nobis auctores prodiderunt, & natura ipsa vsusq; ostendit; naribus amplissimis Hebraica carmina depingunt, quoties illorum verborum vice Latinus interpret longanimem vocat. Domini verò nomen illud mysticum, quatuor literis constans, ad humane salutis, atque misericordie rationem plerumque appellari, trecentis exemplis iam ostendimus. Grauem verò oportet esse causam, quamobrem Domini illius misericordis, clemētis, ac salutaris nasus ira aduersus Israelem, sibi electum, auctum, & ornatum, incensus fuerit: grauem profecto & multiplicem. Primum, quod Israel, qui totum id quod erat, cum suo etiam nomine ac titulo, Domino acceptum referre debuerit, tamen à Domino descuerit. Deinde, quod pactum violauerit, irritumq; effecerit: pactum autem non nouum, nec obscurum, sed cum

Dei nates
amplif.
Longanimis

Pactum Dei

12

patri-

patribus sancitum, & omnibus quas Dominus susceperat conditionibus firmatum. Denique, quod nec ipso pacto pactiq; tempore per Prophetas edocti, nec postea sapius moniti, admoniti, & obiurgati, tamen Domini vocem audire voluerint: sed per summam improbitatem & superstitionem, aliarum gentium moribus ac ritibus, magis adeo ex imitatione quam ex persuasionem, obsecuti fuerint. namque à Gentibus ipsis ad sua colenda numina inuitatos non legimus, multo autem minus ab illorum diis ad suum cultum vocatos, quos constat habere quidem os & collum, verum nec ore loqui, nec gutture clamare posse: Deum autem, qui nec os, nec guttur habet, illos per Prophetas certissimis signis, & illorum patres publica voce fuisse allocutum. Et vocem meam audire contempserunt. Atq; ex hoc aliisq; locis quam plurimis docemur, omnia Dei beneficia ex misericordia, omnia rursus ab eodem leuiter, vel grauiter constituta supplicia ex iustissimo iudicio proficisci. Audimus nunc Dominum allegantem pactiōem suam legitime sancitam, & à se obseruatam, ab illis verò perturbatā: allegare monitiones, admonitiones, & obiurgationes, atque obestationes, ab istis neglectas, & contemptas. Fuerat autem pactum, quod ad hanc rem attinet, huiusmodi: Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia quae loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: praecedetq; te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananaeumq;, & Heueum, & Iebuseum; quos ego conteram. Non adorabis deos eorum, nec colas eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Seruietisq; Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatē de medio tui. Non erit infæcunda nec sterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris. Cunctorum inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heueum, & Chananaeum, & Hethæum, antequam introeas. Non eyciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro usque ad mare Palaëstinorum, & à deserto usque ad fluium. Tradam in manibus vestris habitatores terrae, & eyciam eos de conspectu vestro. Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si seruieris diis eorum: quod tibi certè erit in scandalum, &c. Atqui hoc pactum adeo studiosè perturbauerant Israelitae, ut non contenti primùm tributorum pactiōe, cum iis transgere, quos delere funditus debuerant, pro perpetuis inimicitis, amicitis, & consuetudinibus studiosè ambitis uti praoptauerint, & illorum sese sceleratis sacris comunicauerint, atq; in omnem idolomaniae superstitionem auidiissimè incubuerint. Ita cum Dominus illorum hostes sibi etiam pro hostibus habendos receperit, nunc tam ambitiosè in amicitiam adscitos, sibi ex vi pactiōis, quam

isti

isti irruperant, hostes haberi, nec perdi oportere: imò ut vel suo malo resipiscant, illis optatos amicos ac vicinos relinquendos esse: ut, qui amicitias & societates, more Gentium, utilitatis nomine colēdas esse duxerint, cuiusmodi istarum amicitiarum fides vsusq; esse soleat, experiantur.

Et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est.

D V Æ (quod ad Gentes attinet) pactiōis partes siue conditiones fuerāt, altera, ne amicitiae cum Gentibus vlllo pacti genere, siue propter utilitatem, siue aliam ob causam inirentur, sed perpetuae inimicitiae vsq; exercerentur, interim dum aucto Israelis populo, vicina omnino delerentur reliquiae: altera verò, ne etiam per id tempus, quo hostium reliquiae durarent vllae, illorum superstitionum communicatio admitteretur. Cum verò prior pars ab Israelitis contra diuina consilia, iudicia, iussuq; perturbata fuerit, atq; ex Gentium sapientia & prudentia (quam consilium status nunc etiam dicere Gentes solent) in amicitiam vocati fuerint, quos perpetuos hostes duci haberiq; oportuerat: eam rem ita improbat Deus, ut Israelitas gentem iam sibi appellatos, quod Gentium morem probasse cognosceret, ad eos exitus relegauerit, qui ex huiusmodi gentium societatibus exstare spectarique solent: quae gentes nulla certa fide innixae, vel utilitatis opinione, vel potentiae metu tantum fulcirentur, hisq; tubicinibus subductis, continuo magna cum alterius vel utriusq; partis pernicie corruunt. Atque hac huius decreti diuini simplex atque sequax explicatio est: Nolo, inquit, eas gentes ego delere, quas Iosue, cum moreretur, nondum expugnatas eo consilio reliquit, ne vastata regione, cultoremq; desiderante, fera succederent. Quandoquidem ista etiam gens non propterea, sed propter tributi utilitatem, & potētia ad opportunos vsus societatem sinendas, imò conseruandas & fouendas censuerit. Atque hoc est, quod legatus ille diuinus inter orandum praedixerat: Cur hoc fecistis? quamobrem nolui eos delere, &c. Erat autem altera pactiōis pars, uti commemorauimus, ne vlllo modo harum gentium colerentur dii. Atqui initio, cum pacta fœderaq; inirentur, vero simillimum est, Israelitas inter ineunda pactiōis causas nullam de alieno cultu fecisse mentionem, imò nihil sibi minus in animo esse professos, quam eiusmodi impietatē admittere, tantum tributa, commercia, atque ad summum subsidia mera crepuisse, idq; initio post firmatas pactiōes acriter curasse & cauisse, ne scilicet religiones contaminarentur. Quod tamen studium quantum durare potuerit, facile cerni, atque ex prima huius capituli parte etiam cognosci potest. Seruiertur, inquit, Domino cunctis diebus Iosuae, & seniorum, qui superstites illi fuerant, & nouerant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israel. Namque illa tempestate singulae tribus cum vicinis pacifcebantur, hoc tantum contentae, nimirum agendis & conseruandis suis rebus, componendisq; domibus, & urbibus ornandis, agris viritim assignandis, oppidis condendis. Vbi iam illa cura imminui, & commodorum vitae vsus iucundior per securitatem contingere cepit, ad vitia & ad luxum, atque adeo ad genus

Sapientia
Gentium.
Status con-
siliū.

Oua publica

I 3

omne

omne deliciarum paulatim prolabi humanum ingenium more suo cecepit. Anti quum quippe & vetus illud est, quod in lege scriptum de Israelitis, à D. Paulo in exemplum vitandi otij relatum fuit: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

Exod. 32.
1 Cor. 10.

Horatius
lib. 2. Ep. 1.

Cùm primùm positis nugari Græcia bellis
Cæpit, & in vitium fortuna labiet æqua;
Nunc Athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragædis;
Marmoris, aut eboris fabros, aut ætis amauit;
Suspendit picta vultum mentemque tabella:
Sub nutrice puella velut si luderet infans;
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventique secundi.

Inu. Sat. 6.

Eadem etiam incommoda Romanis ex causa simili accidisse legimus.

Vnde hæc monstra tamen, vel quo de fonte requiris?
Præstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiiis contingi parua sinebat
Tecta labor, somni que breues, & vellere Thusco
Vexatæ duræque manus. ac proximus vrbi
Hannibal, & stantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior armis
Luxuria incubuit, victumque vlciscitur orbem.

Igitur desideratis iis, quorum tempore terra illa ab hostibus expugnata, non oporum artibus, viribus, & strenuitate, sed unica Dei virtute, ipsis in usum concesserat, atque recenti adhuc diuini beneficij memoria possidebatur & colebatur; in aliam ætatem deuentum est hominum, qui non nouerant Dominum, & opera que fecerat cum Israel: atque hi non contenti communicatione Gentium, quoad commerciorum ac tributorum usus pateretur, vltèrius etiam progressi sunt, ad suscipiendas nimirum earum gentium religiones; que quoniam deorum ac deorum cultibus constabant, ludis, choreis, carminibus, vestitu atq; apparatu vario, aliisq; ritibus colendæ, pro populorum, poetarum, & sacrificulorum arbitrio & ingenio, iocundæ ac populares magis ducebantur, quàm simplex illa, à patribus Israelitis obseruata, in qua nihil addere, aut imminuere fas erat ritibus iis, qui à Deo instituti, certam quandam referebant rationem earum rerum, vel que olim ad Israelis utilitatem editæ, vel postea ad amplificationem expectandæ essent. Sed postera (vt vidimus) ætas multo faciebat peiora, quàm patres eorum; nam patres alteram pactionis diuinæ partem, posterì verà utramque perturbarunt, seruientes diis, & adorantes illos. Atque ita paterna quidem fides in altera tantum parte imminuta fuit; & tamen altera, que supererat, perditio filiorum periculo, atque exemplo turbata, omnino euasit. hæc ad eò illius, quam lectio nobis indicat, causæ expositio consecutioq; nobis fit.

Vt

Vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, sicut custodierunt patres eorum, & ambulauerunt in eam, an non.

D V P L E X, vt diximus, fuerat pactionis conditio: altera de pellendis hostibus; altera verò de superstitione Gentium vitanda. priorem quidem patres omiserant, posteriorem sibi mansuram professi: in qua filij periculo faciendo tentati, infidelissimi & perditissimi deprehensi fuerunt, utpote qui non solum inuis à parentibus cum Gentibus amicitias conseruarunt, sed peiora quàm patres eorum fecerunt, via Domini, veraque religionis forma, & pietatis vere studiis desertis, impiam Gentium superstitionem professi. Atque expositionis eius, qua hæcenus tractata est, summa illa, qua mox subiungitur, conclusio statuitur:

Dimisit ergo Dominus omnes nationes, & citò subuertere noluit; nec tradidit in manus Iosua.

H V I V S carminis vt rectus atque sequax percipiatur sensus, posterior pars exponendi causa priori prælegendæ est, cuiusmodi obseruatio in iis, qui pedibus ligata oratione vtuntur, frequens admodum est. Vt,

Disce docendus adhuc, quæ sentit amicus. Sic autem parabhrasticòs Horatius, nobis oratio contexitur. Nationes igitur, quas Dominus nec citò subuertere voluit, nec tradidit in manus Iosua, dimisit. Prius decretum fuerat, etiam utraque pactionis conditione Israelitis manente, ne citò gentes illæ omnes simul expellerentur, ob regionis vastitatem vitandam; sed vt hostium numero habitæ, paulatimq; detrita, tandem extinguerentur. Verum id Iosua tempore fieri, etiam ob vrri ætatem, non contigit. Nam is breui post occupatam regionem vitæ cursum confecit. Relictæ igitur sunt ea causa, quam Deus exceperat; relictæ inquam hostili nomine ac lege, vt explicatum est. Illa verò lege Israelitis contempta, effectum est, vt à Deo etiam non delerentur alia ratione, hoc est, ad faciendum periculum fidei & obseruantia Israeliticæ. hæc cum fefellerit, in ipsorum, per quos seruati fuerant, perniciem dimissi sunt. Dimissi verò, id est, non afflicti, nec consternati, nec perterrefacti à Deo, vt antea; sed suis ingenis, artibus, consiliis, viribus, & opibus liberè vti permisi, vt hoc pacto ipsi, qui conseruati ab Israelitis fuerant, ipsos vehementer affligerent, per quos viui incolumésque regnabant. Duo autem verba in hanc enarrationem à Latino interprete usurpata sunt, Relinquere, & dimittere, pro duobus etiam in sacra lingua obseruatis, **S E A R**, & **N A H H A H**, Alterum simpliciter relinquere, alterum remittere, & quietem præstare significat. Namque antea Deus Gentes tantum reliquerat, hoc est, reliquas esse iusserat, vt tam diu viuerent, quoad ab Israelitis funditus perderentur. Sed illas Israelita & viuere, & manere, & sibi conciliari optarunt: quomobrem Deus eosdem non manere solum, sed quiescere, securè agere, & sibi consulere permisit. Itaque verba illa, Non tradidit in manus Iosua, non causam indicant, sed certam expositionem habent, & significationem communem earum omnium gentium, quas in amici-

Quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chananzum, & Sidonium, atque Heuzum qui habitabat in monte Libano, de monte Baghal Hermon, vsq; ad introitum Emath.

NON cum uno aut altero, nec cum paucis tenuibus, aut inopibus, nec cum imbellibus, nec uno loco tantum sibi negotium machinati Israelitae arguuntur: sed cum quinque Palaestinarum satrapis, quos populorum copia opulentos, nobilitas potentes, concordia munitos, felicitas alacres effecerat. Nam hi quinque Ascalonem, Gazam, Azothum, Gatham, Gbekro, insignes urbes, cum suis agris, ut alias legimus, occupauerant, & satis superque Israelitas exercere vel hi quinque tantum valuissent. verum prater hos, complures alij fuere hostes, & strenuissimi, & insensibiles, per quos a labore numquam cessarent Israelitae; Chananeus, qui antiquitate firmus stabilisque in regione sua manserat; Sidonius, cuius opes terra marique illustres erant, & durissimum Heuorum genus, in montibus educatum, & soli natura, atque operibus munitum; in monte inquam non sterili, nec infelici sed omnium totius orbis montium fertilitate & pulchritudine eximia celeberrimo, Libano videlicet, cum suis ramentis & continentibus locis.

Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israelem, utrum audirent mandata Domini, quae praeceperat patribus eorum per manum Moyli, an non.

TOTIVS anthyphora sine occupationis, per multos antea versus discussa, brevis haec summa periodus est: in prima illa per Iosuum facta invasione ac debellatione, has gentes omnes fuisse quidem relictas, non ad exercitacionem bellicam, eamque perpetuam primum, sed ad conseruandam regionem, a ferisque defendendam, quam paulatim Israelitae, si sanctam Mose ministro Dei legem seruare vellent, debellare atque occupare facile possent, incolis non amicorum ac sociorum, sed hostium nomine habendus tractandisque. Qui quamuis multi, fortes, & longe lateque dispersi essent, minimo tamen negotio disperdi potuerunt; manentibus videlicet diuinae pactiois conditionibus. Verum enimvero Israelitis longe secus existimantibus res acta est, quibus interdicta gentium istarum amicitia & societas, accepto per Moysen mandato diuino potior fuit.

Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananzii, & Hethaei, & Amorrhaei, & Pherezei, & Heuzi, & Iebusaei.

OMNIS oratio antithetis constat, ad amplificandam rei indignitatem; filios enim Israelis a ceteris nationibus moribus, consuetudine, & omni societate alienos esse oportuit, ac decuit; maxime vero a Iebusaeis, Chananeis, & reliquis gentibus, quorum vita apud ipsos diuinis legibus & monitionibus vehementer vituperata improbatam fuerat. Deinde non solum ut nationes alias longius remotas haberi illos par fuit, sed ut hostes, animo ac studiis discordes, sibi omnino infensos; saltem infidos, uti res ipsa demum docuit. Et tamen habitauerunt in medio illorum. Est autem hac

perpe-

perpetua ferè elocutio Hebraico sermoni familiaris, cum securitatem, concordiam, amicitiam, pacem, consuetudinem, & familiaritatem indicari vsu venit. quod vel illo exemplo ostenditur: Ecce (inquit Eliseus) sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, & vis ut loquar Regi, sine Principi militia? Quae respondit: In medio populi mei habito. Hoc igitur pacto Israelitae in medio istorum habitare optarunt, idque tanto tamque contento studio egerunt, ut, ne aliquando illam familiaritatem discissum iri metuerent, non solum vita & negotiorum communione, sed necessitudinum etiam vinculis astringerent.

Et duxerunt uxores, filias eorum; ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt: & seruiuerunt diis eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliui sunt Dei sui, seruiueruntque Baalim & Astharoth.

NULLA in gentium omnium societatis maiora pignora sunt, quam coniugum ac liberorum communes necessitudines; nullaque minus momentum ad rectam vel prauam morum institutionem habent, quam domestica & quotidiana consuetudo.

Sic natura iubet: velocius ac citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus.

Iuuen. Sat.
20.

Atque hinc fit, ut vel nullo pacto, vel vix fieri possit, ut liberi apud prauos parentes educati, domesticam illam disciplinam non referant moribus.

Scilicet expectas, ut tradat mater honestos
Aut alios mores, quam quos habet? Vnus & alter
Forfitan haec spernat iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit praecordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpa.

Ibidem.

Iam vero quis nesciat, magnam religionum confusionem esse, cum eadem in domo alter coniugum alia atque alia numina sibi habenda colendaque putat? Quandoquidem discordia haec non domibus tantum, sed totis populis ac gentibus ruina causas afferat.

Inter finitimos verus atque antiqua similtas,
Immortale odium, ac nunquam sanabile vulnus
Ardet adhuc, Combos & Tentyra, summus utriusque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, cum solos credat habendos
Eisse Deos, quos ipse colit.

Quamobrem quicumque huiusmodi gentes & populos hac necessitudine sibi conciliare curant, de religionum ac rituum communione cum primis pacisci solent. Sicut scriptum est: Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso, quod illicitum & nefarium est apud nos. Sed in hoc valebimus foederari, si vo-

Gen. 34.
Consuetudinis
vinculis
religio.

K 2

lueri-

11 lueritis similes esse nostri, & circūcidatur in vobis omnis masculini sexus.
 12 Tunc dabimus & accipiemus mutuò filias vestras ac nostras, & habitabi-
 13 mus vobiscum, erimusq; vnus populus. Atqui vero simillimum consenta-
 14 neumq; est, eos, qui primi aliorum connubia ambierint, religionum etiam
 15 conditionem primos subire, sicut & ex eadem obseruare licet historia. Sic
 16 enim princeps ille ciuibus persuadebat suis: Viri isti pacifici sunt, & volunt
 17 habitare nobiscum; negotientur in terra, & exerceant eam, qua spatiosa &
 18 lata cultoribus indiget. Filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis da-
 19 bimus. Vnum est, quod differt tantum bonum, si circumcidamus masculos
 20 nostros, ritum gentis imitantes. Itaque necessitudinum appetentiam mo-
 21 rum similitudo atque religionum societas consequitur.

Horatius.
lib. 1. Od. 6.

Fœcunda culpæ seculâ nuptias
 Primum inquinare, & genus, & domos.
 Hoc fonte deriuata clades
 In patriam populosque fluxit.

Id verò ita etiã Israelitis euenisse intelligimus: Et seruiuerunt diis eorum.
 Atque hinc demum malum omne penitus in Israelitarum animos & popu-
 los perripisse, adeò, vt oblitos etiam Dei sui, Baalim & Ghasaroth seruire
 non puduerit. hoc loco vocabulum Asteroth, quod beatas significat, idem ex-
 plicat quod de GASTAROTH expo. ueramus hætenus. Totius culpæ longè
 lateq; patenti summa decripta est: qua narrandis singulorum temporum
 historis deinceps explicabitur.

Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Chusan-
 ratathaim Regis Mesopotamiæ, seruiueruntque ei octo annis.

PRIMA singularis Israeliticorum temporum historia à postremis illis
 viris, qui Iosue superstites fuerant, recensenda est; namque illis desideratis,
 in omnem licentiam Israelita concessere, ad sanctam illius disciplinam mu-
 tandam, usq; ad religionis etiam proditionem; ita vt Domini oblitis, vanis
 decorum dearumq; cultibus operam intolerenter darent. Primos Aramaeos siue
 Syros, impetu in Israelitas facto, victores euasisse legimus; quod quidẽ ami-
 citie cum Chanaanis & Palestinis inutiliter inita primum periculũ fuit.
 Namque terminus Israelitis ad habitandum præscriptus, ultra Euphratem
 fluium non dilatabatur. Verum cum omnis potentia inuidiam, inuidia ve-
 rò suspicionem apud homines variat; primi y, qui ultra Euphratem habita-
 bant, siue ex metu, siue ex odio, siue etiam ex dominandi imperiumq; dila-
 tandi cupiditate, transmissa amne Israelitas inuaserunt, & expugnatos ac
 debellatos non solum ad tributa ac vectigalia soluenda, sed ad publicã etiam
 seruitutem seruiendam adixerunt. Aperiè autem exponit author quemad-
 modum illa Israelitis calamitas venerit, nempe quod traditi fuissent à Do-
 mino, ipsorum videlicet impietate offenso. Fuit autem Regi illi nomẽ Chu-
 san, satis suo seculo celebre: Cognomen verò Re'athaim, siue Risghathaim,
 videtur vel patria, vel muneris publici causa factum. Nam si Hebraicũ est,

vb

vt ex pronuntiatione existimari potest, geminam improbitatem Latinè ver-
 zere possumus; atq; ita vt Egyptios Reges, ex officio ulciscenda & coercen-
 da licentia Pharaones; Aramaeos etiam illius prouincie Reges, gemina im-
 probitatis vindices dictos existimare possumus. Namque Risghab improbi-
 tatem eius, cuius in iudicio peior causa est, significare, permultis Hebraice
 lectionis exemplis obseruauimus, & docere possumus. Duobus autem potis-
 simum generibus, omnis regia iurisdictionis ratio concluditur; altero quod
 ciuiles, altero verò quod criminales, quas vulgò dicimus, causas continet.
 Viriusq; autem generis iudicem ac vindicem illum Regem appellatũ fuisse,
 nobis etiam Chaldaicus Paraphrastes indicare videtur, qui nimirũ Chusam
 HHOBAlA interpretatur. HHobaia verò Chaldaicè culpæ siue debita si-
 gnificat. Sunt qui loci nomen fuisse opinentur; sed nos aliorum sententias
 non numeramus, nostram tantum indicare contenti. Seruiueruntq; ei octo
 annis. Deo, quamuis irato, tamen misericordia numquam immemori, &
 Israelitas castigare, non perdere volenti, seruitutis, qua longissima aliàs ef-
 set, tempus contrahere placuit. Animaduertenda tamen est orationis sacra
 formula Antithetis constructa, quam Chaldaici Graciq; interpretes imi-
 tantur: Et seruiuerunt filij Israel. Qui Deo tantum seruietes, nulli aliĩ
 seruire coacti essent: tamen quia vero Domino ac Deo suo cum summo ho-
 nore seruire noluerant, magno cum nominis sui dedecore ac probro in serui-
 tutem venerunt. Chusan Risghathaim octo continuis annis. Eam verò
 seruitutem non propria virtute aut potentia aut dexteritate, nõ vicinorum
 Chananaeorum opibus auxiliisq; reiecerunt; sed

Et clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem, & li-
 berabit eos, Othoniel videlicet, filium Canez, fratrem Caleb
 minorem.

SERUITVTIS durissima ac iam longius protracta inualescentisque
 sensu impulsos clamasse intelligimus, non qui viriliter pœnitentiæ consilium
 inierint, sed qui miseriarum spectaculo clementem ac misericordem Deum
 lenire studuerint, nomine illo sese appellantes, quod à Deo quondam impo-
 situm, semper vindicandum asserendumq; esse sperabant. Hebraicè, Chal-
 daicè, atq; Gracè est: Et clamauerunt ad Dominum filij Israel. Ita vt
 nomẽ illud, filij Israel, significatione, siue, vt Logici loquuntur, connotatio-
 ne non careat. Fuerat enim huiusmodi clamoris argumentum; nempe Iaco-
 bum olim indignis modis apud Aramaeos in Mesopotamia exceptum, à Do-
 mino fuisse liberatum, & ex seruitute dura Laban in libertatem assertum,
 atq; egregiè ornatum & auctum, magnoq; Israelis cognomento amplifica-
 tum; nunc verò eiusdem viri filios, & nominis atq; gloriæ heredes, in Ara-
 maorum potestatem reductos, seruitutem seruire tanto cognomento indi-
 gnam, incolunt eodem Domino, & cognominis illius auctore tanto. Ita au-
 tem non illorum merito, sed misericordia tantum, atq; promissi sui, (quod
 Israelis cognomine significatur) fide commotũ Dominum, illis seruatorem

K 3

exci-

excitasse historia refert. Semper enim nominum atq; verborum inter se relationes, oppositiones, habitudines, figuræq; omnes obseruanda sunt. Et suscitauit Dominus filiis Israel saluatorem, & seruari fecit eos. Ita Hebraicè, ut verbū, seruari fecit, ad Dominum ipsum referri possit. namque nomen Othoniel, accusandi casu Hebraicè legimus, coniunctum cum verbo suscitauit, per Appositionem figuram. Hunc autem Ghashnielem adhuc superstitem fuisse nihil prohibet, utpote Calebo fratre natu minore, hoc est, atate imparem, cum nihil obset Calebū unum ex iis, quō Iosua superstitēs fuerant, inter seculi illius postremos diem obuisse vltimum; neque verò longum postea interuallum fuerat, nimirum octo, aut summū nouem decēve annorum. Hunc verò quamuis aliās strenuum & fortem, atque Dabiris iam pridem capta gloria insignem, tamen nec robur, nec consilium proprium ad tanta rei vel cogitationem impulit, sed ipse Dominus excitauit seruatorem: excitatum autem, hoc est, animo atque corpore confirmatum, atque omnibus sapientia ac fortitudinis partibus, quæ in magno duce exiguntur, instructum intelligimus.

Fuitque in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chufan-Resathaim Regem Syriæ, & oppressit eum.

„ NISI Dominus adificauerit domum, in vanum laborauerunt qui adificauit eam: nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Manifestum diuina erga Israelitas prouidentia illud exemplum inter alia fuit, quod hac tempestate editum legimus. Quippe illos quos vincere aliās multi magniq; Reges, quamuis plurimis coniuētis copiis, non potuerant, vnus non ita potens Mesopotamia princeps, à Deo traditos, in suam potestatem redactos, octo integris annis seruire cōegit; rursus verò exiguo admodum tempore idem vnus viri virtute oppressus, amittere coactus, atq; in libertatem redactos, totis quadraginta annis, nec retentare quidem ausus est. Hæc omnia temporum, locorum, ac personarum pondera si simul collata expēdantur, Dei singularem prouidentiam legentibus omnibus apertè probabunt. Eum autem quem tanta rei gerenda ministrū esse Deus voluerit, quibus artibus, quibusq; rebus ipse instruxerit, vnū illud nomen, Spiritus, significat, quem ex effectis sanctum intelligemus. S. S. E. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; & diuisiones ministrorum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus; vnicuiq; autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem, &c. Igitur eiusdem Spiritus efficientia ad duo præcipua munia obeunda, & strenuè, grauiter, atque feliciter exercenda, Othoniel auctus fuit, ad populum Domini intra regionis fines iudicandum, & gubernandū, & ad eundē bellica virtute ex hostium tyrannide liberandum. Hoc est, quod per expositionem legimus, Et iudicauit Israel, legibus ac moribus, qualibus eam gentē viuere oportuit, instauratis. & egressus est ad pugnam, vltro ipse hosti bellum illaturus, nihil veritus vel consuescē iam serui-

Prouidentia singularis.

Spiritus.

1 Cor. 12.

Iudicare.

seruitutis iugum depellere, vel ferocem hostem, quem antiè & ferre dominum sine tyrannum, & formidare soleret, bello laceffere, & laceffitum aggredi, atque fundere, & obtenta iam seruitutis possessione priuare. & oppressit eum, ipse solus, nullius alterius vel Principis vel gentis subsidio adiutus, nec per dolū, aut fraudē, nec vllis aliis artibus, ambagibus, aut pactis usus, sed manu armisq; ex diuino auxilio præstantibus. Hebraicè, Et roborata est manus eius super Chufan Risgataim. quo schemate non vnus prælij aut pugna tantum compositem, victoremq; euasisse illum intelligimus; sed ita hosti oppresso metum terroremq; iniiecisse, ut nunquam deinceps Israelitarum res turbare, imò nec tentare quidem licuerit. Nomen verò Chufan significanter hoc loco appellatur, ad comparationem virtutis Ghashnie- lis, qui solus tantum hostem non modò fuderit, sed oppresserit etiam, atq; ita generi populog; suorum tranquillitatem otiumq; fecerit.

Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.

PACIS atque otij vsum hominibus, qui rectè vitam instituere, & bonis artibus operam nauare student, ut utilem & commodum apud sacros profanosq; scriptores laudatum scimus, atq; ad veræ religionis cultū à Deo promissum sæpe legimus. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes; & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem. & iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non tenabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in nomine Domini. Itaq; otij copia, cum in bona studia animus intenditur, & optabilis quidem, & expetenda creditur.

Otium diuos rogat in patenti
Prensus Egæo, simul atra nubes
Condedit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.

Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphæ non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.

At verò innata hominibus nequitia, & erroris ac stultitiæ pertinax mens, otij commoditatem in desidia, libidinis, deliciarum, atque omnium demum licentiam scelerum dare sæpe solet. S. S. E. Incrassatus est dilectus, & recessit à Deo salutari suo. Promocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Ita otium, quod

Horatius lib. 1.

Otium.

Deut. 32.

quod probandi usus causa expetendum aliàs ducitur, ubi ad corruptelam male consuetudinis ansam dat, improbari contra solet.

Catull. lib. 1

Otium Catulle tibi molestum est,
Otio exultas, nimiumque gestis,
Otium Reges, simul & beatas
Perdidit vrbes.

Quadraginta annorum otium, quo Israelitarum regio fruebatur, à primis Othonielis diebus recesendum est: nam cum primum ille hostem superavit, pacem & quietem populo parere cepit, atq; sacras publicasq; res omnes ita moderari, ut se viuo nihil nouarum rerum Israelita publice agerent; qui tamen, mutationis auidi, illius temporis austeram disciplinam fastidire ceperunt, ac priorum malorum obliu, in deteriora se per luxuriam atque libertatem coniecerunt.

Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersus eos Eglom Regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius.

Verborum
obseruatio.

PRÆTER relationes & antitheta, quæ magnam ad exaggerandas res vim habere solent, singulorum etiam verborum significationes expendere atq; animaduertere operæ precium fuerit. Iam illud turpe est, quod homines, quicumq; illi sint, malefici arguantur; grauius verò, quod Israelita eiu smodè notam subeant; longè verò turpissimū, omninoq; criminofum, quod idem in conspectu Domini agant; nec verò contenti fuerint præteritorum illorum scelerum exemplo, cuius causa in seruitutem Syris dati fuerint, nisi etiam quietis illius temporis dispendium, flagitiorum numero & magnitudine compensarēt, vel superarent magis. Sic enim interpretamur verbum addiderunt, ut non modò repetita crimina, & præteritis illis aucta, sed longè etiam maiora turpioraq; interpretemur. Quamobrem castigationis causa, aliorum etiam sibi vicinorum hostium non potentia, sed sauitia atq; dominationi concedere coacti sunt: & qui primos illos longius disitos, atq; idè minus sibi imminentes, senserant, nunc vicinos, atq; finitimos, neq; a generis sui necessitudine alienos, infestos instantesq; patiuntur adeò, ut qui ex propriis & certis hostibus atq; inimicis, amicos fæderatosq; reddere in suū malum studuerint, tanta rerum varietate, primum eos, quos non timerent Aramæos, longius positos, deinde, quos ob affinitatè minimè suspectos haberent, Moabitas & Amonitas, contragentium morem atq; consuetudinem publicaq; exempla, in se concitatos & infensos, pertinaciterq; infestos experiantur. Namque Moabitas & Amonitas Loto patre, Abrahami nepote, prognatos, auxilio potius & subsidio, quàm exitio fore sperare poterāt Israelita. Sed huius insperatæ sortis causa facillè cognoscitur, nimirum, Quia fecerunt malum in conspectu eius; Hebraicè, in oculis Domini. Quid enim monstruosum esse magis potuit, quàm Israelem ab eo Deo desiscere, cuius ope, voluntate, & dono ipse Israel effectus dictusq; fuerat?

Nunc

Nunc ergo iustissima animaduersionis forma est, ut ab iis, quos minusauerint, opprimantur, eodem domino iudice ac vindice, à quo exigua regionis Rex confortatus, consilio, robore, ac dexteritate auctus est, auxiliariis etiam copiis instructus.

Et copulauit ei filios Amon & Amalech. abiitque, & percussit Israel, atque possedit urbem Palmarum.

Si regionis situs, si magnitudines, si gentium copias & opes comparemus, mirabimur profectò Moabitarum Regis audaciam, qui exigui populi princeps, tam latè patentem Israelitarum provinciam vel tentare instituerit. Namq; ut maxima odij atq; emulationis offensionisq; causa extitissent, quæ Egloni illam cogitationem inijcerent, ut Israelitarum res attritas vel labefactatas cuperet: tamen, ut ipse id aggrediretur, difficillimam erat sese suasq; opes æstimanti, nisi Deus ipse iudex & ultor, impari aliàs futuro Principi, animum, consilium, opesq; addidisset, quibus instructus, in bellum prodire, & cognatis ac sociis opem sibi ferendam persuadere posset. Hac adeò significatio est illius verbi, Confortauit aduersus eos, siue, ut Hebraicè est, aduersus Israel. qua nominum ac verborum collatione, singularem Dei in hac re prouidentiam declarari cognouimus: nò enim aduersus aliam gentem, sed aduersus Israel, quocum aliàs manū conserere minimè fuisset ausus, nisi à Deo & animatus, & consilio roboreq; firmissimo auctus: atq; ita inibi belli felicem euentum sortitus, capta videlicet Hierichute, Palmarum aliàs dicta vrbe, prima totius regionis, & quondam regia, multisq; rebus iam olim nobilitata, palmarum videlicet copia, & balsami singulari felicitate, illi tantum loco in omni ferè terrarum orbe concessa, in qua vrbe præsidis locatus, parta sibi victoria totos octodecim annos Rex ille fruebatur, oppressorum videlicet Israelitarum seruitute, eaq; inclemente adeò, ut ad miseræ preces, atq; ad vota recurrere demum Israelita cogerentur.

Prouidentia
singularis.Hiericho
Palmæ
Balsamum.

Seruieruntque filij Israel Eglon Regi Moab decem & octo annis. & postea clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem vocabulo Aioth, filium Gera, filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera utebatur. Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon Regi Moab.

DOMINI esse salutem ac benedictionem super populum suum, diuinus Vates canere solet; illud pulchro epiphonemate significans, eum populum, qui in diuina tutela præsidio lateat, præter hominum spem, ultra aliarum gentium sortem, ex victo victorem, ex misero felicem, ex atrito & exhausto præstantem ac beatum euadere posse. Id quod multis variisq; exemplis apud Israelitas probatur; qui persæpe imbecillum & inopum, nonnumquã etiam impeditorum virorum opera, ex magnis calamitatibus leuati sunt. Animaduertere verò est, quibus verbis hoc loco salus hæc facta depingatur. Primum Israelitas dura seruitute oppressos clamasse ad Dominum, misericordie fontem, intelligimus; clamoris autem argumenta ex duobus locis pro-

L ducta

ducta fuisse, videlicet Domini & Israelis nominibus appellandis. nec enim accidit ut Dominus Israelem suum non tueatur, modo Israelem se ille prestare studeat, & conetur. Deinde verò ex illis miseris & calamitosis Israelis filiis, quendam singulariter, etiam innotum & impeditum, fuisse à Domino suscitatum, atq; ex humili conditione, vel ex ipso terra solo sublatum & euectum, ad salutem & libertatem populo afferendam; ita ut, quo grauior causa oppressionis antea fuerit, eo maior Domini luceat misericordia. Oppressa fuerat primum Israelita ob scelera: constitutus est seruator Gbathniel, per quem, oppressore oppresso, in libertatem asserti fuerunt. nunc post aucta prima scelera, & cumulo ac turpitudine exaggerata, cum rursus clamauerint, liberantur, hoste non oppresso tantum, sed occiso, ita ut secundus hic recte seruator appelletur, magis ad admirandum, utpote qui, nisi excitatus, & animo, consilio, ac dexteritate auctus à Deo esset, id quod effecit, vel tentare minime aliàs fuisset ausus. Et quoniam tota descriptio singularis providentia rationibus abundat, præcipuis verbis expensis exponenda nobis est. Nominis, cognominis, ac generis notatio non solum ad veritatem firmandam, remq; ex ordine cognoscendam, atq; sua tribus laudibus adscribendam, refertur; sed eo etiam pertinet, ut clarius diuina providentia lumen eluceat, cum id de quo agitur, is personis, modis, ac rebus gestum describatur, quibus minus sperari potuit gerendum, imò quibus ut efficeretur, nihil humanum consilium optare posset impeditus. Solent Principes qui alienas regiones & urbes bello armisq; oppressas, & occupatas, per vim & potentiam tenent, omnia cauere, quæcumque consilio provideri possunt, ne iis videlicet qui oppressi sunt, vlla nouandarum rerum vel copia, vel facultas, vel ansa, vel occasio permittatur. Atq; ideo arma in primis vel subducunt, vel omnino detrahunt viris vel ingenio, vel gratia, vel virtute ac dexteritate præstantibus; ne vllus in Reipub. locus relinquatur, ne vllus ad bellum pateat aditus, prospiciant: unde per sæpe conditionum & familiarum mutationes oriuntur, melioribus videlicet vel omnino sublatis, vel ad extremam inopiam reductis; humillimis contra quibusque Reipub. præfectis. Hi verò ut suum tueantur locum, nisi tyranni gratia & ope studiosè conseruata, aliorumq; oppressa dignitate fieri non posse arbitrantur. Atque hinc est, quòd y magis apud tyrannum fouentur, qui à suspitione longius abesse creduntur. Horum quidè ex numero, quòd ad speciem attinet, Aioth, siue, ut sua lingua vocabatur, Ahoudus, erat, à quo nullas sibi fieri insidias Eglò metuere potuit, ipsius nimirum partibus & facultatibus perpensis: quippe, quòd genus natalesq; spectat, vir hic, cuius historiam exponimus, ex minima tribu erat. Sicut cum se ipsum Saul coram Samuele dimittens extenuaret, allegabat: Nūquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel? in qua etiam tribu nullus viro huic, aut ex publico munere & officio, aut ex paterna familia imaginibus, splendoris ac dignitatis locus contigerat, utpote ex eorum ordine appellato, qui suo tantum nomine continerentur. quo nomine nihil de se magnificum

Principum
oppressionem
conuulsa.

Iemini.
1. Sam. 9.

eum promitteret, nempe AHHOVD. quòd si vel vnicum, vel solitarium interpretaris, humilitatem profectò hominis ex nomine argues; si vero Latinitatem, iocunditatè, non triste quicquam aut metuendum augureris; imò magis ad comitatem referas, cum ridiculum aut ridendum dicere nolis. Iam verò quo patre natus homo fuerit (cuius matris nulla mentio fiat, ex eadem nimirum tribu existimanda) nomen ipsum declarat, GERA, quòd vel peregrinum, vel ruminantem exponere licet. Atqui apud magnates principesq; viros, & ferè vulgi omnis iudicium, si non ignominia, at extrema humilitatis genus esse ducitur, si quis nomen tantum tueatur suum. Sic ille:

Vos humiles, inquis, vulgi pars vltima nostri,
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis.
At ego Cecropides.

Itaq; nec viri nomen, nec familia, nec genus, ex iis erant, quæ à tyranno excipi metuiq; possent: longè verò minus illius partes, & artes, aut virtutes, quarum nullum antea narratur editum exemplum; imò nullus mitti potuit, à quo minus cauendum sibi Eglon duceret, quamuis inermis, qui nec si arma haberet, capere aut exercere posse putaretur; utpote qui dextera impeditissimus esset, sinistra pro dextera vteretur. Hunc enim in modum Latina lectio exponenda est ex Hebraica significationis, Chaldaicæq; interpretationis vi. Namq; Latinus, Græcum verbum ἀμφοτερόθεν imitatus, exposuit, Qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Verum dextera nemo pro dextera vitur, cum ipsa dextera sit, nec sinistra pro dextera, quæ sinistra est, quamquam expeditissimè aliàs exerceatur. quòd si quis vtraque pariter uti potest, ex vocabulo Græco ambidexter dici solet. iam verò Hebraicus sermo ita nostrum AHHOVDVM depingit, AIS ICTER IAB IEMINO, virum obturatum, siue inutilem manu dextera sua. Hoc vocabulum sic Chaldaicus explicat, GEBAR GEMID, vir contractus in manu sua, dextera inquam. Italicè stropiato dicitur. Hunc, quia ita Israelitarum tempora ferebant, atq; ita tyranni metus exigebat, muneris, non vectigalis, nec tributis, sed potius doni, in gratiam deferendi nuncium Israelita delegauerunt. Nam vectigalia atq; tributa per quæstores aut procuratores suos exercere exigereq; Principes consueuerunt. Munera verò, quæ vltro ipsis præbentur, per ciues mitti solent, quorum vel gratia maior, vel suspicio minor esse possit; ideoq; significanter in narratione hac adnotatur: Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon Regi Moab. Totius legationis argumentum, rationemque omnem breuiter complectitur oratio hac, siue ea ratio in tabulis continetur scripta, siue conceptis verbis de presenti exponeretur sermone. Indicat enim quid, à quibus, ad quem, & per quem mittatur. EGLONI MOABITARVM REGI, ISRAELIS FILII PER AHOVD GERÆ F. IEMINITEM VIRVM, DEXTERA SVA IMPEDITVM, MINHA REGIÆ GRATIÆ ERGO MITT. CVR. Atque MINHA, Munus gratia causa delatum significat, quo nomine & simpli-

Nomé simplici.

Iuuen. Satyr. 6.

Munus.

ciſſimum atque placidiſſimum ſacrificij genus dicitur, cuius in Leuitico ratio, modus, ac materia exponitur. Itaque hoc nomine, atq; huiusmodi conſilio *AHHOVD* delectus nominatusq; fuit ab Iſraelitis, nihil minus quam ſalutem & libertatem, huius opera ſibi partum iri cogitantibus; legantibus, inquam, ſingularem ſingulari nomine virum, ex minima tribu, atq; ipſum quidem non ſolum inermem, cum comitibus inermibus, ſed propè etiam mancū. Itaq; quod ad humana conſilia, tum ad victi ac dediti populi vitandam ſuſpicionem, tum etiam ad Regis victoriſque ſecuritatem, nihil, quod utriuſque partis referret, cogitari prudentius, commodiusq; agi potuit. Verum enimvero Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vana ſunt. Atque idem *AHHOVDVM*, ad ſalutis afferenda ratione inutilem aliàs iudicatum, & ad res ſtrenue gerendas, minimè, ut putare vulgus poſſet, natura comparatum, ita animo inſtruxit, conſilio ac prudentia firmavit, & corporis viribus, ac dexteritate, agilitate, & alacritate auxit, ut in tyranni necem, & populi ſui liberationem intentum, feliciffimo ſucceſſu amplifica- uerit. Eodem enim tẽpore, quo ille à ſuis publice mittebatur, eodẽ, inquam, occulta illabentis in ſe fortitudinis ſpiritus virtute cõmunitus incitabatur: qui diſſimulata ea, quæ diuinitus in ſe demiffa erat, gratia, legatione ſuſcepit, & quemadmodum etiam Dei mandatum faceſſeret, agere ſerio occepit.

Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum, longitudine palmæ manus; & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.

OMNIA hæc, quæ ad diuini conſilij expeditionem faciebant, teçtè ac diſſimulanter ab *AHHOVD* parabantur, nullo conſcio hominũ; ideoq; ſibi feciſſe is dicitur. Iam verò, quod Hebraicè nomen ipſum hoc loco repetitur, Feciſſe ſibi *AHHOVD*, myſterio apud nos minimè vacat. namq; ut ſimplicitatem aliàs nomen illud indicabat, ut à nobis iam fuit expoſitũ; ita rurſus alia ſignificatione, ex eodem verbo obſeruata, ſingularem & acutum virum, atq; adeò perſpicacem nominabat. Effecitq; Deus, ut cuius nomen tyranno ad ſecuritatem, immò ad contempſionem potius rapi uſurpariq; potuerat, ipſe ſibi, ſuoq; conſilio expediendo, dignũ atque aptum præſtaret. *AHHOVD* inquam ille ſimplex, iam nunc *AHHOVD* perſpicax acutusq; à Deo effectus, gladiũ ſibi excudi iuſſit, quod nec faber ipſe in alium quam in ſuum priuatum uſum huiusmodi forma curatũ ſuſpicari poterat. Nã breuitas cum primis ipſa gladij, nullã nec cominus, nec eminus pugnandi commoditatẽ præferebat; deinde verò forma anceps, in tanta breuitate inepta dextera homini, ac ad ſiniſtræ miniſteriũ habilior videbatur, atque non ad alias res ſcindendas, quàm eas, quarũ familiaris quotidianusq; uſus indigeret. Longitudinis palmæ manus. *Menſurarũ nomina* & rationes non ſibi perpetuò omnibus in linguis reſpondent: ex quo effectũ eſt, ut veri inueniendi cauſa cum labore complures ſuſceperint, obſeruandi atq; examinandi ex libris, monumentis, veſtigis ac reliquiis aliis antiquorum, ea quæ ad certam ponderum,

Pag. 93.

Menſurarũ nomina.

derum, & menſurarum, numorumque tractationem pertinerent; magis adeò rebus ipſis, quàm interpretum authoritati tribuentes: atq; ita de Græcis Latinisq; huiusmodi rationibus libri ſatis multi noſtro ſeculo editi ſunt, & quotidie nouis animaduerſionibus aucti & correcti eduntur. Nobis quidem in Apparatu ſacro, quæ ad huiusmodi argumentũ ex ſacris chartis explicandum conducet, breuis quadam ſumma facta eſt, quæ Græcorum ac Latinorum quoque diſputationibus nonnihil afferre luminis poſſit. Iam vero huius pugionis, ab *AHHOVD* prudenter comparati, magnitudo quanta fuerit, ſi certa Hebraici nominis ſignificatio habeatur, conſtabit ſanè. Atqui Græci interpretes pro Gomed Hebraico *σπιραμν* reddidere, quæ menſura duodenũ digitorum eſſe dicitur, quantum aperta extenſaq; manus à pollice ad minimum uſque digitum metitur; quem Latini, uti Budæus ait, *do-drantem* dicere ſolent. atque hoc modo Latinum verſionis vulgatae vocabulum ex illo Græcorum conuerſum accipiendum eſt. Hiſpani hunc palmũ dicunt, quibus & Itali quoque conſentiunt. Quamquam & hi aliud huic menſura imponant nomen, Spanna, Græco ſatis affine. Verum an hæc ipſa exactè menſura cum Hebraorum *GOMED* conueniat, non planè diſcoſcere poſſumus, cum Hebrai ferè omnes Chaldaicum nomen *GARMIDA* ſecuti, *EMAH*, cubitum interpretentur, præter Iarchium, qui Teutonico vocabulo perperã pronunziato & ſcripto, dum elana, pro duin elen verte- bat, ideſt, duas vlnas, quo nihil minus aptũ verti potuit. Neq; enim tam longum eſſe ferrum potuit, quod ad illam rem ſapienter à viro illo compara- batur; id quod uſus ipſe mox eſt indicaturus; nec etiam unius cubiti menſura conuenit, cum nihil frequentius ac vulgatius in ſacris libris paſſim reperiatur, quàm nomen *AMAH* pro cubito, pro quo non erat cur hic *GOMED* ſubſtitueretur. Atqui nobis, more noſtro huius vocis uſurpatio apud ſacros authores obſeruantibus in frequens admodum reperta eſt, duobus inquam, ſolummodo exemplis; altero in hac ipſa lectione, qua manifeſtè menſura quadam, eaque certa ſignificatur: altero apud Ezechielem, qua breuiſſima *Ezech. 27.* ſtatura homines (quales Pygmaei eſſe traduntur) à Vate numerantur. Sed & Pygmaei, qui erant in turribus tuis, pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum. Ipſi compleuerunt pulchritudinem tuã. id quod Latinus interpreter verte- bat, in Pygmaei. Hebraicũ nomẽ *GAMADI* adiectiuũ à *GOMED* *Pygmaei.* eſt, cuius videlicet corpus *GOMED*, non excedit. Porro Pygmaei, ſi qui eſſe dicuntur homines, palmo maiores quidẽ, ſed cubiti mẽſurã nõ dicuntur attingere.

Ad ſubitas Thracum volucres nubemque ſonoram
Pygmaeus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti raptusque per aëra curuis
Vnguibus à ſæua fertur grue. Si videas hoc
Montibus in noſtris, riſu quatiere; ſed illic
Quamquam eadem aſſidue ſpectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede non eſt altior vno.

Iuu. ſat. 13.

L 3

Hiſ

Gomed.

His coniecturis eò deducimur, ut asseramus GOMED non cubitum, verum communi palmo longiorem esse mensuram, ad pedemq; accedere; ita fiet ut acies quidem gladij palmi modum non excefferit, una tamen cum capulo (quod noster adiunxit interpretes) vel totum Gomed pedi propè æqualem conficiat. Anceps autem parabatur gladius, ut facilius in vitæ cera impactus penetraret. Namque Abhoudus diuinitus instructus non solum de facinore præclarissimo, sed de obcundi facinoris modo quoque cogitauerat, ut summa taciturnitate rem ipsam secum deliberatam, nemini homini indicarit, verum unico authore, impulsore, conscioq; Deo, facerit. Rarò enim, vel nunquam adeò contingit, ut qua in maximos Principes ineuntur consilia, ab iis, à quibus minùs timeas, consensu non prodantur. S. S. E. In cogitatione tua ne detrahas Regi, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti: quia & aues celi portabunt vocem tuam; & qui habet pennas, annuntiabit sententiam. Itaque non modo consilium & propositum, sed omnem rem adeò dissimulauit, ut nemo conicere aut suspicari quicquam posset: namque & gladium ipsum non tantum celauit, sed ubi minimè ab ipso gestari posse crederetur, hoc est, dextro latere, quo ipse propè mancus erat, subtextit. Subter sagum. Hebraicum verbum M A D. omne vestimenti genus, tam regium quàm populare, significat; atq; ita Abhoudum iis vestibus indutum prodit se existimamus, quæ hominem, munus Regi deferentem, decerent. Huiusmodi quidem vestes nomine Latino sagi hoc loco indicantur. Iam verò tantam, tamq; sapienter initam rem, quemadmodum vir ille confecerit, audiamus.

Obtulitque munera Eglon Regi Moab: erat autem Eglon crassus nimis.

Nihil omnino in legationis initio factum, aut nihil actum quod non summam simplicitatem securitatemq; præ se ferret. Nam cum ille consilium celauisset suum, ita non solum anticos, ac regie familie ministros omnes fallere potuit, sed comites etiam suos, nihil tale opinantes, quieto animo ac vultu simplicissimo, secum officium facere, hoc est, munera deferre, coram exponere & explicare, accepturis ac seruaturis Regis ministris tradere iussit, ipse imperterritus constanti pectore & vultu rem omnem agens, atque hoc nomine admissus, qui munera Eglon Regi Moabitarum deferret. Verbum Latinum Obtulit, ex Hebraico K A R A B redditum est. Significat autem K A R A B, non solum offerre, sed propè etiam adiuuere, coramq; apponere. hoc ut ita faciendum esset, ex ipsa Regij corporis opportunitate habilitate que euenit, quæ pinguis adipalisq; erat, minusq; agilis ad sese in omnes partes flexendum, aut conuertendum. cuiusmodi quacumque est, vel cubitu, vel sessione potius quàm villo alio gaudet habitu. Atque ea etiam res ad præclarum inceptum perficiendum commodam se etiam adiunxit, ideòque hoc loco opportunè indicatur.

Cum-

Cumque obtulisset ei munera, profecutus est socios qui cum eo venerant.

DVAS res unico verbo noster interpretes complectebatur. Nam prosequimur eos qui præcessere. Atque ita factum hoc narratur, quod Hebraicè sic enunciatum est: Cumque finisset offerre munus, dimisit populum, portatores muneris.

Nec enim vllum secum ipse socium duxerat aliquo nomine aut titulo collegam, nec alio singulari nomine notum, sed ex popularibus, ac medio vulgo, quotquot satis esse potuerunt ad portanda vasa, atque ea omnia quæ munus Regi dignum complebant: ita ut ad eam rem illorum opera utendum esset, ipse solus mandata curaret, atq; ita in nullam omnino suspicionem venire posset; cum præcipue ipse solus præmissis comitibus decederet primum, ac mox etiam quasi aliquam partem, quam oblitus fuerat, mandati denuo recordatus, rediret. Deinde etiam ut solus periculum subiret, denique regressus, & ingressus, atque egressus tandem, minùs obseruari sentiriq; posset: itaque notanter confusum populi nomen Hebraicus sermo hic habet, quod etiam singulari expositione distinguit, ut populares & è medio vulgo captos fuisse indicet, nec plures quàm ferendi muneris rationes ac sarcina exigent; atque eosdem muneribus mandatisq; expositis præmissos, ipsum nuntium profecutum fuisse ait.

Et reuersus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad Regem: Verbum secretum habeo ad te o Rex. Et ille imperauit silentium. Egredisq; omnibus qui circa eum erant.

SOLVM redisse Hebrae lectio significat, idq; propter eas, quas indicabamus, causas, ut commodius faciliusq; confecta re, sese expeditius in fugam proriperet. Nec antea reuersus est, quàm ad Gilgalis lapidicinas vsque perrexisset, ubi videri posset loci opportunitate perditam casu mandati memoriam repetisse. Quod verò legimus, Vbi erant idola; Hebraicè habet, Et ipse regressus est à dolatis, quæ iuxta Gilgal. Gilgal notissimi loci nomen fuit, loci inquam terminum aut finem vel prouincia, vel agrorū præscribentis. quòd verò sculpsilia vel dolata interpretamur, fieri potuit, ut essent lapides, quales in agrorum confinibus figi solebant, virorum fama dignorum imaginibus, capite aut humero tenus sculptura referentes, in aliquam vel effigiem, vel figuram elaborati, ut consultò atque in termini iudicium monumentumq; constituti, atque ideo sacri haberentur. vulgatissima namq; hæc sacrandorum finium ratio antiquis gentibus fuit.

Termine, siue lapis, siue es defixus in agro

Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.

& ille: Nam veneror, seu stipes habet defixus in agro,

Seu vetus in triuis florida ferta lapis.

Siue hoc sculpsilis vel idoli nomen significet, siue, quod Chaldaeus interpretes exponit, dolatoria, hoc est, lapidicina potius fuerint, ubi ad varios sculpturæ adifi-

Ouid. Fast.

Tibul. Elcg. 1

Obefitas corporis.

adificiorumq; usus lapides excisi sifsi que eruebantur, certè locum insignem intelligimus, non longè à regia Eglonis vrbe distantem, à quo reuersus Abhoud, facile Regi persuadere potuit, sibi aliquam mandati partem memoria excidisse, eamq; repetitam expositurum sese, ab ipsis Gilgad sculptilibus rediisse; quam cum ideo non leuem fore existimaret Rex, quòd illi iam vrbe profecto, iamq; parte via perambulata redeunti, grato labore ut officium fieret non pratermittendum intelligeret; audè audire cognoscereq; optauit, maxime quòd propositionis forma graue rem, & ad regij muneris aut splendoris rationes pertinentem, significaret; atq; adeò ipsi tantum Regi, ut Regi, committendam. Verbum secretum habeo ad te ò Rex. DEBAR, nomen Hebraicum omnem rem & rationem significat, qua dici possit; cuius tamen distinctio adiunctis circumstantiis dignoscitur; ut hoc loco, cum Abhoud rem arcanam planeq; regiam, Regiq; tantum conscio dignam, seclusisq; arbitrè cognoscendam, sibi uni creditam, nec per literas, nec per alium nuncium, nec per regij etiam consilij ministros exponendam; sed, mihi ad te. Cum verò Rex ita propositam rem, nec ullo modo sibi diuinatam, ut fieri in incertis ac repentinis huiusmodi exemplis solet, maiorem etiam grauioremq; putasset, & quam citissimè atq; expeditissimè cognoscere cupisset; nulla ex parte vel minima significatione indicari antè voluit, quam y semouerentur omnes, quicumque adstabant; ne ullo modo in aulicorū, vel in populi aures quicquam promanaret. Namque in iis consiliis ac rebus, qua ad regium statum pertinere creduntur, maximam commendationem occulti arcaniq; observatio habet; cuius primas partes sibi ipsis Reges vindicant. hoc est, quod hoc loco significatur: Et ille imperauit silentium, Rex ipse Abhoud tacere iussit. Hebraicè est, Et dixit, Tace. Sic etiam Graci interpretes verterunt σιωπή. Quamquam Chaldæus ex eodem verbo ZZALIQ, hoc est, ascende, posuerit, certè utrumque significatur Hebraica voce HAZZ. Atque utrumque pariter Regem iubere voluisse, ac iussisse arbitramur, ut Abhoud ex humiliori loco Regem compellasse, Regem illi accessum & silentium vnà imperasse intelligamus. Egressisque omnibus qui circa eum erant. Hebraicè, Et egressi sunt omnes stantes iuxta eum. Aulica disciplina atque obseruantia exemplum refert historicus. Reges enim Gentium dominantur eorū, nec quemquam ex familiaribus se coram sedere permittūt. Porro familiares Principum sic vel nutus horrent, ut audita tantum voce Eglon, qua Abhoud tacere ascendereq; iubebatur, ipsi ultro cesserint, & ad communicandam secretò rem locum vacuum facerent. quod modestie atque obedientie officium fuit, non ignotum viro tantum facinus animo voluenti, atque prudenter maturanti.

Ingressusque est Aod ad eum. Sedebat autem in æstiuo cenaculo solus. Dixitque, Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

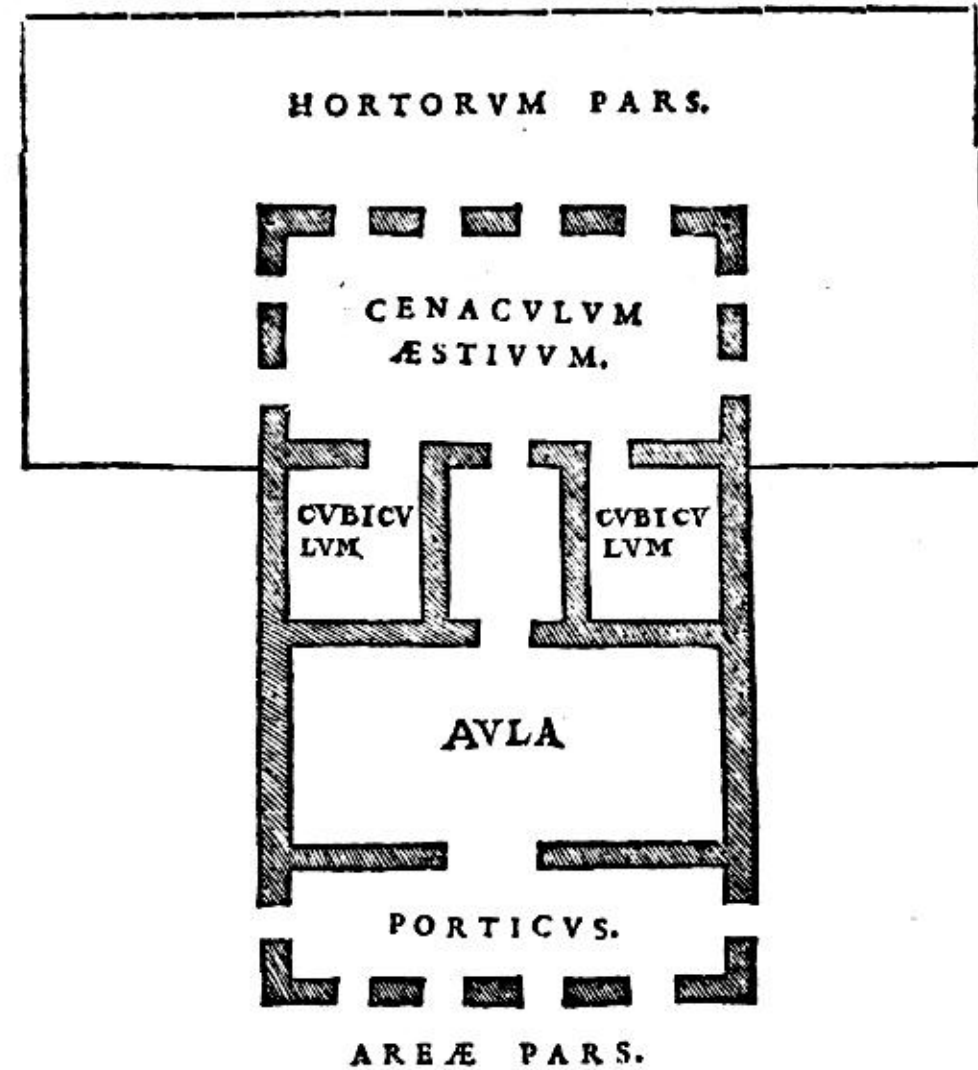
Ut opportunitatem ex hora atque ex loco etiam Abhoudo paratam, atque rem

Arcana regia.

Aulicorum ob e. u. a. ia.

rem omnem ex diuina prouidentia ab initio ad finem usque maturatam & confectam intelligamus, partes etiam regiarum ædium, in quibus hac gesta sunt, author diligenter describit; namque ad facultatem cuiusque rei efficienda, atq; ad eiusdem facti fidem, loci atque temporis commoditates plurimum conferunt. Igitur omnis illius domus partibus, qua ad nostrum nihil nunc attinent institutum; earum, quas author indicat, ratio & forma nobis opportunè est describenda. Post aream domus porticus, siue columnis ornata, siue interrupto muro constructa fuit: huic adiuncta aula, qua Hebraicè MIZZRONA dicitur: ultra quam etiam cenaculum æstiuum adibat, idq; tribus ad minimum partibus liberis ventorum auras, refrigerationis causa, admittebat. huic cenaculo secreta cubicula adstructa erant, in qua Rex, vel quieti vel corporis vsibus vacaturus, poterat secedere; atque hac loca ita Regi priuatè inferiebant, ut nec populo paterent, nec famulis etiam regijs, nisi ipso volente, adirentur. Atqui rationi huic, ipsarum partium Ichnographia lucem non iniocundam afferet.

Ædium Regiarū pars.

Igitur cum Rex silentium fecisset, familiares, ceteriq; omnes quicumque adstabant, non modo cenaculum, sed conclaue etiam anterius vacuum reliquerunt

M

querunt

querunt; poterat enim sermonem alius miscentium vox facile à conclavi audiri: quare in porticum, tertium à cenaculo locum, secedendum fuit. Quod enim Latine legimus, Sedebat autem in æstiuo cenaculo Iolus; non de ea solitudine, quæ illa hora contigit, interpretamur; namque ea iam ex superioribus constat verbis, Egressis omnibus, &c. sed ad consuetudinem referendum est Regis, illo eodem loco sæpe aliàs secedere soliti, omnibus familiaribus exclusis: ita enim euenit, ut nec nouum nunc videretur, si ipse solus ibidem mansisset; nec adeo impatiens mora familiarium ingredi volentium festinatio esset. Hebraicè sic hæc describuntur: Et Ahhoud venit ad eum, & ille sedens in superiori cenaculo refrigerationis, quæ ipsi priuatim. Gallicè sic dicitur ex verbo: Ce que estoit son retraict. Dixitque, Verbum Dei habeo ad te. Integro atque constanti animo vir omnia maturè obseruata sequebatur, quæ ad incepti sui commoditatè, opportunitatem, atque exitum demum optatum conferre iuuareque possent. Quoniam verò sedentis Regis habitus minùs ad pugionè excipiendū opportunus videbatur, quòd viscerosum hominis corpus solum occuparet totum; solitū verò tribus partibus conclusum, cæterisque ornamentis munitū, anteriorem tantum partem, & hominis ventrè ac pectus exposita relinqueret; viro itaque rem expedituro, & sinistra vsuro, quæ in oppositū quippiam rectè extendi non poterat, subitū consilium subitū compellendi Regem auctoritate nomineque Dei, cui statim assurrecturū sperabat. Hebraicè, Verbum Dei mihi ad te. Ut hominè vel religione ac metu perculsum, vel admiratione ac latitia turbatum, loco moueri cogeret; magnā sibi rem ait communicandā, non suo consilio susceptam, sed Deo auctore mandatam, tantique nominis obseruantia, & diligenti attentione dignam. Quod initium ubi Rex audiuit, venerationis habitū profecutus est. Consulto autè Ahhoudus non Dei nomen appellauit, quod Israelitarū generi peculiariter sacrum sanctū habebatur; sed id quod Gentibus omnibus, quæcumque diuine naturæ terrarū orbè subesse credūt, venerarentur, ELOHIM, Dei Regis, gubernatoris ac moderatoris mundi totius. Qui statim surrexit de throno. Ahhoudum ut Rex auditorius, in solio sederat; nunc cum se non ut Regem, sed ut hominè Dei gubernatoris nomine compellari intelligit, Verbum Dei ad te; ex solio regio ut homo assurgit, demum ut homo moritur, atque ut vnus è Principibus concidit.

Extenditque Aod sinistram manum, & tulit ficam de dextero femore suo, infixitque eam in ventrem eius.

TANTAM in agendo prudentiam, in conficiendo presentis animi constantiam, maturitatem, dexteritatemque, tamque opportunū ex sententia successum, ut nemo qui audiret, ad diuinam virtutem & auctoritatem referre dubitaret, diligenter ac minutim enarrari Spiritus sanctus voluit. Pingamus Regem, quamuis maximum tyrannum, quamuis aliàs ignauium, qualis tamen hic non erat, sed strenuus, & totius Israelitarum gentis quondā victor, & tunc etiam imperator, atque dominus; rursum etiam tyrannicidam quem-

quempiam deligamus ex iis qui hoc nomine celebres habentur, quem nisi vnū ex familiaribus, atque longa consuetudine notis, ab omnique suspitione alienum aliàs queramus; nullū profectò inueniemus, qui solus eiusmodi facinus suscipere audeat. Coniurationis arcana cum primis statuenda sunt: modus, ratio, forma & opportunitas querenda; adiutoribus & consciis fidendū, potentia & gratia maiorum & procerum vilioris populi tumultibus prospiciendum; custodibus & adiutoribus ad euasione utendum: atque ijs, aliisque multis magno consilio multoque labore comparatis, etiā maxima in tyrannū antè concitata inuidia; tamē non raro conatus omnes irriti redduntur, infecta omnino re: & nonnunquam etiam accidit, ut vel ipso Regis ac tyranni vultu, rem iam aggressus homo terreatur, animumque demittat, atque sese consciosque prodat. Nunc verò cum nihil huiusmodi artium aut partium in suscepto per Ahhoudum facinore indicare possimus; hominè scilicet vnicum, priuatū, imbellem aliàs, atque ad omnem armorum usum ineptū existimatū: quid nisi diuinam placè efficientiam agnoscere debemus, Dei videlicet consilium & opus, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt?

Tam validè, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguisimo adipe stringeretur: nec eduxit gladium, sed ita ut percusserrat, reliquit in corpore, statimque per secreta naturæ alui stercora proruperunt.

ANIMI promptitudinem, virtutemque percutientis manū diuinitus auctam, ex ipsa etiā maxima conficienda rei celeritate & facilitate probare licet. nempe unico temporis momento, unico iectu, subiso dolore, ac intestinorum omnium repentina perturbatione, fieri non potuit, quin mens ita concideret, sensumque opprimeret, ut nec ad gemitum tempus copiamve reliquerit. Quod verò hic legimus Latine, Sed ita ut percusserrat, reliquit in corpore; explicationis causa ab interprete est additum. illud verò, Statimque per secreta naturæ, &c. sic Hebraicè legimus, VAI ESSE HARSEDONA. & exiuit: Harsedona. Atqui semel tantum hoc vocabulum, harsedona, in sacris reperiuntur libris, non mirum si negotium interpretibus facefferit, ita ut Latinis stercora, Chaldaus cibus, Græcis porticum redditum sit. Est autem non simplex verbum, sed compositum, ut videtur, à P E R E S, quod stercus aliquando significat, aliquando verò diuisionem siue separationem: & addita voce SEDONA; ita ut non simpliciter stercus videatur significare, sed intestinum ipsum, quo cibi excrementa secedunt. Existimamus autem, post gladium in intima ventris demersum, proximam pelli aperta intestini partem cum reticulo, siue diaphragmate crasso prodisse, atque id in primis ita vulnus obturasse, ut nec ea parte respirations exitus esset, ut in penetrantibus vulneribus esse solet; ideoque euenisse ut homo, sensu omni priuatus, repetè concideret. Namque eatenus Ahhoudus vulneris à se facti exitum expectauit; & cum intestinum læsum prodisse videret, confectum hominem intellexit. In antiquis Hispanis versionibus,

M 2

que

qua cum Hebraici sermonis forma valde conueniunt, legitur, Y falio la tripa. Iam verò quæ sequuntur omnia integritatem animiq; præsentiam planè diuinitus constantem depingunt.

Aod autem clausis diligentissimè ostiis cenaculi, & obfirmatis fera, per posticum egressus est. Seruiq; Regis ingressi, viderunt clausas fores cenaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat aluum in æstiuo cenaculo.

Ex cenaculo æstiuo, siue refrigeratorio, in Aulam siue MIZZDRONAN exitus erat: inde verò in porticum. Ahhoud autem constanti animo, vt qui Deum authorem dextrumq; haberet, hominis occisi casum expectauit; deinde verò portæ, per quam Aulam siue conclauē egressus est, valuas coniunxit; & quia interiùs etiam claudi apeririq; posse vidit, ita obfirmavit sera, vt nec aperiri sine claue possent, nec suspicionem dare obserationis ab hospite curata. Hebraicè ita actio hæc describitur: Et exiit Ahhoud in MISDRONAN, & conclusit valuas cenaculi in vsque se, & obserauit. Primum non vnã tantum valuam, qualium apud Germanos vsus est frequentissimus, sed plures, minimum duas, fuisse intelligimus; quam rem maioris moræ fuisse oportet, quàm si vnica valua esset: deinde verbum, in vsq; se, non festinantem, nec turbatum, sed sedatum, atq; constantem animi virum indicat, cuius significationem verbi Chaldeus interpres bene expressit, In facie sua clausit. ita vt quemadmodum claudi, recteq; firmari ianua posset, sensu atque mente cognosceret priùs, atq; ita etiam persiceret, non qui valuas post se traheret aut impelleret: nam cum duæ essent, non ita obfirmari poterant, ac si vnã tantum simplexq; fuisset. oportuit alteram primùm vecte pessuloq; firmatam, alteri in qua sera erat excipienda retinendaq; constare.

Quæ omnia ab Ahhoudo aptata comparataq; fuere, atq; ita hæc Latinus interpres pulchrè significauit: Clausis diligentissimè ostiis cenaculi, & obfirmatis fera. Quod verò additur, per posticũ, sic accipimus per eã partem egressum, qua in porticum prodibatur, eandem nimirum qua & familiares, illo quàm primùm egresso, ad dominũ recurrebant. Nam sic hæc Hebraicè narratur: Et ille exiit, & serui eius intrarunt, & viderunt; & ecce valuæ cenaculi clausæ. Atque dixerunt, Certè operit ille pedes suos in cubiculo cenaculi. Vultus, habitus, atque incessus prodeuntis Ahhoudi, serenus ac simplex, sibiq; cõstans, nihil minùs illis cogitandum dedit, quàm quod acciderat. Ideoq; illo exeunte, illi ingressi, id quod esse potuit, aliasq; sæpe factũ erat, tunc etiã fieri existimãtes, conqueuerũt; namq; id cogitantibus aliud agere, inciuile prorsus inofficiosumq; duceretur. Hæc omnia ita ex Dei consilio comparabantur, qui facit mirabilia magna solus.

Expectantesq; diu donec erubescerent, & videntes quod nullus aperiret, tulerunt claue; & aperientes, inuenerunt dominum suum in terra iacentem mortuum.

EXISTIMANTIBVS quidem id quod narratum iam est, aliquantulum

tulum expectare par fuit: verum ubi diutius porta conclusa manebant, negligentia ac securitati nimia tribuendum erat, nec dominum suum adire, nec quicquam ampliùs curare. Hanc negligentiam apud fidos Regis seruos pudorem consequi oportuit: quamobrem quæsita claue, ac postulata per cubiculi ministros, apertisq; foribus, inopinatũ & tragicum planè spectaculum patuit domini sui, in terra iacentis mortui. Quam profecto famulorum perturbationem, admiratione ac dolore permixtã, impedimentum etiam attulisse intelligimus, atq; consiliũ retinuisse cogitandi tunc subito de vltione, præsertim cum mortuus dominus iacensq; in terra videretur; mortis causa atq; modus tunc primùm ignoraretur, ubi nullũ adhuc occisionis argumentum constaret. siquidem vulnere illa parte factò, corpori obesissimo non tantum effundi cruoris potuit, quin omnis ipsius iacentis, & vestimentorum regionum distentione operiretur. Raræ namque in ventre vena sunt, eaq; exiguæ, sanguinis parum continentes; in obesio verò corporibus longè tenuissima ac frigidissima: ex quo fit, vt sanguinis materia in adipẽ conuertatur. quamobrè hæc omnia secum conferenda ab Historico descripta sunt.

Aod autem, dum illi turbarentur, effugit; & pertransiit locum idolorum, vnde reuersus fuerat.

HEBRAICVM vocabulum, HITMAHAMAM, turbationem magnam, & consilij inopiam atq; stuporem vel ipsa pronuntiatione & coniugatione significat: ita enim turbati fuisse videntur, vt principio nihil de nece, aut de occisore cogitarint, quem illo die sedatum, inermem, & mancum viderant: deinde cum cadaver etiam tolleretur, vulnus quidem videri potuit; qui verò latebat pugio, non fuit statim deprehensus. opertus quippe erat omaso; ac prodeuntis intestini parte vulneris apertio occupabatur; ita vt aliis putari posset ex folio concidentem dominum, ipsius corporis mole, & venarum ac muscutorum, quæ in ventre sunt, debilitate, cutisq; tenuitate ruptum crepuisse; aliis verò aliud. atque hoc est, HITMAHAM, seipsos cogitationibus, vocibus, opinionibus, ac sententiis & verbis confundere ac turbare.

Interim Medici accedere potuerunt, examinari vulnus, & demum pugio deprehendi. tam diu autẽ turbatio hæc durauit, quoad Ahhoudo ex omni vrbe ac loci illius prospectu excedere spacium fuit. Erat autem prospectus ad collem, vel montem vsq; illum, quem iam antea describebamus; atque hoc totum interuallum, quod vrbi proximum esset, ciuib; & viatoribus frequens esse potuisse, ex situ conycere licet; quamquam illa diei hora, nempe vigente æstu, non ita multi offendi poterant. vtcumque sit, ex orationis figura verborumq; vsu intelligimus, Ahhoudũ à domo atq; vrbe regia ad vsque illum locum, quã prospici ex vrbe, vel hominum frequentia occurri potuit, nihilo celeriori quàm iter agentis gressu, viam esse permensum; vt qui intellexit expectationem primùm famulorum, mox etiam turbationẽ eatenus esse duraturam: atq; ita porrò confectum à se facinus dissimulasse, vt nec viatoribus, si quibus occurreret, vllam ad suspicandum ansam datam existimemus.

Verbum autem Latinum, Effugit, idem nobis quod, euasit, significat hoc loco. Euasio verò non semper fugam arguit. Hebraicè ita hac distinguuntur: Et Ahhoud euasit, dum illi sese inturbaret; & ipse transit dolatilia, & euasit in Seghirath. Huic lectioni & Græca pariter cum Chaldaicis accinunt. duo autem termini constituuntur totius via ad euasionem usque integræ confectæ, vnum autem continuum euasionis tempus. id verò fuit, dum illi sese inturbarent; quod adeo longum extitit, ut interim euadere ipse posset: atque hæc tenet propositio; deinde verò via factæ distinctio est, duabus diuisæ terminis. Et ipse transit dolatilia primum. hoc est, rectam viam primum institit, non ut qui fugeret, sed ut qui iter idem rediens haberet, quod adueniens fecerat, quiq; præcedentes sequeretur comites: ubi verò locum illum pertransiit, ne, si rectà tenderet, vel indicari ab occurrentibus posset, vel ab insectantibus inuestigari. Demum ubi ad eum locum peruenit, ubi nullus in urbem illâ prospectus esset; de via in arbusa deflectens, ad locum Seghirath dictum diuertit, quem locum in Israelitarum ditone situm fuisse res ipsa docet. Est autem loci nomen, Seghirath, quem Latine arbusetum dicere possumus, ex natura, uti videtur, impositum, quòd ea regio, arborum densitate fertissima, proximo oppido & lignorum & vocabuli copiam daret; atque ita non solum ad euasionis terminum, sed ad opportunitatem etiam viæ, quam euadendi causa Ahhoudus institit, significandam, nomen ab Historico appellatum est: poterat enim ille etiam si ab insectatoribus urgeretur, cum vnicus esset, inter arbusa latere; aut in dextram vel sinistram diuertens, vel retro etiam reuertens, euadere facilius, quam si per patentem campum viam teneret.

Seghirath.

Vfus.

Quæ verò in historia huius lectione obiter obseruanda duximus, illa sunt: nullum humanum, vel publicè vel priuatè susceptum, crimen à Deo impunitum relinqui, ubi opportuna pœnitentia non antea expiauerit. S. S. E. Dominus patiens & multa misericordia; auferens iniquitatē & scelera, nullumq; innoxium relinquit. Qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Deinde verò nullam tyrannidem diuturnā esse posse; sed quæ firmissima videntur & securissima, per vim occupata, atque per iniuriam oppressa regna, subita ac repentina ruina obnoxia esse, iudice atq; ultore Deo, qui deiecit potentes de sede, & exaltauit humiles. Demum nulli priuato licere integrumve esse, tyrannum occidere, nisi cui certa & manifesta Dei virtus auctoritasq; constet; quæ cum multis minimè consistet, infelici successu res est persepe tentata. S. S. E. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere, &c. Quamobrem & Dauidem impij, ac sibi immeritò infestissimi inimici Saulis, nullo negotio occidendi, oblatā non semel occasionem prætermisisse nouimus, quamuis à comitibus monitum, diuinæ etiam auctoritatis nomine suadentibus. Et dixerunt serui Dauid ad eum: Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te; Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei, sicut

pla-

placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis, Saul silenter. Post hæc percussit cor suum Dauid, eo quòd abscidisset oram chlamydis Saul, dixitq; ad seruos suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum; quia christus Domini est. Viuit Dominus, quia nisi Dominus percussisset eum, aut dies eius venerit ut moriatur, aut descendens in prælium perierit; propitius sit mihi Dominus, ut non mittam manum meam in christum Domini. Et confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut consurgerent in Saul. At neg. Ahhoudi facinus in exemplum opponendum est ab eo, qui sese tot humanis partibus destitutū, tot rursus diuinis instructum, atq; ad gerendam rem incitatū & constitutū probare non possit; eum verò qui probauerit, nec in hanc disputationem, nec in nostram deliberationem casurum arbitramur. Nec enim quisquam qui rem hanc confectam ex ordine cognouerit, consilio, copia, viribus & artibus humanis iure est adscripturus; sed Dei vnus voluntati, ac iudicio, & virtuti, qui Eglonem impium, & graui seruitute Israelitas plus iusto prementē, vlcisci; & ut Dauidis vitam verbo, percutere volens, ut suum planè consiliū & opus ostenderet, eum suscitauit ministrū, cuius notis antea artibus aut partibus, eiusmodi quidquam tribui non poterat. Hic igitur diuino auctus atque animatus Spiritu, mandatam sibi rem maturè confectam, consequentibus etiam actionibus prudenter ac feliciter promouit.

Exemplorū
ex amca.

Et statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij Israel, ipso in fronte gradiente.

TANTAM animi constantiam, laborisq; patientiam, & victoriæ firmam pertinaciam, quisquis ad virtutem diuinam non retulerit; is planè suarum ipsius, hoc est, humanarum virium modum, immò imbecillitatem potius, minimè agnouisse dicendus est. Ahhoudus is, qualem iam depingebamus, nulla suscepti laboris vel requie, vel intermissione quasita, tam multis horis in opere, cura ac negotio perdurat; dum munus Regi defert, dum mandatum expositurus redit, dum Regem conficit, dum longis interuallis, per aperta verq; densa loca, in oppidum euadit, atq; ex eo loco in montosa, aspera, & salebrosa conscendit; dum non contentus vel solo gressu viam facere, vel, quæ vix bene viam ambulantiibus edi possunt, vocibus magnis, clamoribusve suos aduocare, nisi buccina inter eundem sonet, tanta contentione ac vi, ut belli signo dato, Ephraim variis ex oppidis, urbibus, atq; vicis, ex agris etiam breuissimo tempore coactos, ipse dux bonus atq; miles anteat. Et statim insonuit. Hebraicè est, Et fuit cum iret ille, & clangebat buccina in monte Ephraim.

Perseuerantia.

Eum verò non ad montis radices, aut ex loco inferiore tantum sonuisse, illa duo verba indicant; In monte Ephraim; & Descenderunt cum eo filij Israel ex monte, & ipse ante illos. Porro fidem, pietatem integram, atque animi præstantiam, studium, curam, omnes veræ fortitudinis partes

viro

viro diuinitus instructo inesse, omnia hæc simul observata ostendunt, simul etiam cum cupiditate magna salutis populo suo afferenda.

Qui dixit ad eos: Sequimini me, tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras.

Ducis partes

FORTIS militis, & sapientis ducis personam, sibi à Deo impositam, Abhoudus muneribus officiisque omnibus gerit, qui hæcenus tyrannicidam eadem auctoritate ac virtute prudenter atque feliciter egerat. Principio igitur Israelitas buccina sono conuocatos cogit, nunc verò coactos alloquitur, atque ad hostem conficiendum & coercendum oratione animat & firmat, breui quidem oratione, sed efficaci, duabus partibus constante, nempe adhortatione & ratione, in qua omnes persuasionis nerui sunt. Atque habendi sermonis finis erat, auditores ad pugnam capeffendam inducere. Id verò initio ipso dicendi faciendum proponit: Sequimini me. Hebraicè; Insequimini post me. Nullum deliberationi locum constare iam posse significat, neque rem ipsam pati moras, sed dicto citius inchoandam, certissima boni euentus concepta spe atque fide, nullius cogitatione periculi, quod tantum abest ut timendum sit, ut ipse non modo tentandum suadeat, sed vltro etiam precedens subire velit, ut ipse qui firmissimo Dei presidio fidat, quamobrè illos sequi, se verò ipsum primum periculo obycere velit. Neque verò illos ad pugnam ad se vocari ait, sed ad victoriae usum tantum, hoc est, ad costernatos, fractos, & victos hostes perdendum. Insequimini post me. Verbum ab iis, qui fugientem insequi contingere & capere student, sepius usurpatum. Pugna totius caput iam petiitum atque oppressum indicat, idque Dei voluntate & virtute, sua verò ipsius opera, qui nunc etiam parva victoria vti velit. Hæc totius propositionis atque exhortationis sententia summa est, quam quia suis neruis rationibusque instrui ac firmari oportuit firmissimis argumentis confirmat: primum à copia, facultate, & opportunitate, deinde à causa, honestate, atque utilitate productis: quæ in hoc orationis genere maximam vim ad persuadendum habent. Atque facultas & opportunitas ipso illius rei gerenda auctore petitur, qui non id iubet ut res bello tentetur, sed ut confecta iam in exitum ducatur extremum: ut ipse qui ipse vicerit & fregerit hostes, fractosque peti ac perdi velit. Tradidit enim Dominus. Hebraicè pro enim, est כִּי, atque hæc vocula & affirmationi & rationi pariter ministrare solet. ac si dicamus, certum quippe est hostes iam victos, à Domino Israelitarum Deo traditos, nullo negotio vobis conficiendos; atque ita unum hoc Dei nomen appellatum, facultatem & honestatem declarat. Deinde verbum Tradidit, copiam & opportunitatem non prætermittendam ostendit; eandem verò copiam ipsis nunc, quibus suadetur, eodem Domino auctore constare. In manus vestras quas manus, dummodo fideles virique esse, & vobis atque ipsi non deesse velitis, abundè satis potentes hodie experiemini. nam quantum illis spiritus, virtutis, roborisque, victis & fractis detraxit, tantum vobis concessurus aucturusque est. Vestras namque manus, vestram operam is huic

huic rei conficiendæ admouere vult. Consequens autem est, ut quas illis vires ademerit, sit vobis aucturus; nec verò fas est, ea, quæ Dominus per vos facta vult, vestra vel negligètia, vel ignavia, vel perfidia omitti: præsertim cum vestra maximè agatur res, vestraq; libertatis ac salutis hoc præcipue referat. Non enim vos ad iustorum vel piorum, vel vobis etiam amicorum hominum perniciem, sed ad hostium, durissima seruitute vos opprimendum, vltionem productos vult Deus. Inimicos nostros, inimicos vestros. Ipsum profecto inimici nomen abundè odiosum sua sponte est, & quamcumque vel petendam, vel tentandam vltionem suadet, nedum persuadeat oblatam & certam. Atque ex natura ratione, atque ex Gentium more bellum cum hoste inimicoque publico gerere, non licere modo, sed & oportere putatur. Hanc enim satis honestam sui in Troianos odij Iuno, Æolum ad vltionem hortabunda, indicasse videtur: Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor. Atque notanter Abhoudus dixit, inimicos vestros, ad persuasionis firmitermentum. Nam si Deus inimicos, eo nomine quod inimici sunt, non Dei ipsius inquam inimici, sed vestri, vobis tradidit, vos traditos vbi neglexeritis, aut timueritis, seruarique malueritis; ventura ab ipsis in vos calamitatis authores vos præbebitis. Hebraicè & Chaldaicè vestros legimus, facile verò ex ἰμῶν, Græci scriba ἰμῶν ponere potuerunt, quam lectionem Latinus interpres in his libris præcipue videtur secutus. Atque pronomen nostras, pluraliter, secunda etiam persona vim significationemque præstat. Id quod in secunda persona pronome non obseruatur. Vt autem certior promissi fides esset, ipsum inimicorum nomen expressit; Moabitas. Alij namque iam publicè & palam hostes fuerant, Israelitis infesti, ut Mesopotamij non ita pridem; alij multo antè inimicitiam aperuerat, ut Amalechitæ; alij conceptam tegebant, & dissimulabant, ut Idumæi; alij verò grauissimum decoquebant odium, ut Chananæi; quamquam hi Israelitis ob sancitas pactiones fideles putarentur: verum tamen omnes hi hostes erant, præter Ægyptios, & gentes alias longius distitas. oportuit igitur Prophetam hunc dati sibi mandati fidem certo hostium nomine indicato firmare, ad eorum apud quos agebatur confirmandos animos, atque ad perpetuum diuinæ virtutis ac veritatis, vaticiniique sui statuendum exemplum. Nam si Astrologorum more modoque hostes tantum diceret, quamquam illi ipsi Moabite illa tempestate non premerentur, resque ex animi sententia non succederet; tamen, qua dictum defendi posset, euasio restabat; hostes se dixisse multos, variosque esse illis hostes, hos quidem non deditos; tamen restare alios qui expugnarentur: tentandos omnes, donec successus effata declararet. Namque huiusmodi tripodum, quercuum, & adytorum oracula, & aruspicum responsa, & Chaldaeorum prædictiones fuisse accepimus. Verum quæ à Deo prædicuntur, omnium simplicissima, certissima, atque apertis signis, imò nominibus, singulariter excepta esse solent, absque ulla omnino ad eludendum ansa, vel ad euadendum lubricitate, absque ambagibus ullis. Inimicos vestros Moabitas.

Inimicus.

Bellum qui cum gerendū.

Virg. An. 1.

Pronominum vsus.

Hostes & inimici populi.

Astrologorum prædictiones.

Responsa Dei.

N

hos,

hos, quos hactenus oppressores habuistis, quorum vim & molestiam nunc experimini, non tantum tributis ac vectigalibus, aliisq; seruitutibus vexati, sed urbibus & agris privati vestris, qua illi occupata tenent, hos non in futurum tradendos, verum iam a Deo victos, vobisq; traditos annuncio: ita ut vincere non sit opus, victos insequi, perdere, & expoliare liceat. Prater hanc faciendae fidei ratione, ad augendam etiam, praesentium calamitatum sensu ac recordatione, inuidiam, opportunissime notatum est hostium nomen Moabitas. Namque illi, quod aurissimo imposito iugo in praesentiarum imperarent, odiosissimi atq; execrabiles habebantur, atque ita breui quidem, sed efficacissima oratione, bonus Dei legatus peroravit, perorationiq; sui ipsius exemplum adiunxit, qui primum se in viam daret, & rem consilio atque opera gerere inciperet, inceptamq; conficeret.

Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quae transmittunt in Moab, & non dimiserunt transire quempiam.

NON fuerat Abhoudi consilium, Moabitas omnes perdere, neq; enim id a Deo in mandatis acceperat; sed Israelum labore, seruitio, & cura, quibus illa tempestate opprimebatur, soluere, idq; praestari poterat confectis ac de medio sublatis iis, per quos seruitutem seruire cogebantur. Atqui principes ij, qui alienas regiones armis debellatis in seruitute atq; obedientia retinere student, nullum maius aut commodius ad eam rem compendium facere possunt, quam si praesidiis ea praecipue loca muniant, ex quibus opportunus sibi, apertusque semper in deditam provinciam aditus exitusq; pateat, idemq; Gentibus ipsis victis, aut earum sociis, aut auxiliaribus copiis, sint omnino praecclusi. huiusmodi vero loca sunt, montium transitus, viarumque angustiae; sed marini portus, & fluuiorum vada, omnium maxime opportuna habeantur: nam qui haec occuparint, tum mediterraneorum omnium, tum exterarum, quaecumque in provinciam deduci, deferri, asportariq; possunt, copiarum ac rerum arbitri dominique, habentur. Alias enim diuisa per singulas urbes praesidia, praeterquam quod infiniti sunt sumptus, infirmissima prorsus, & perpetui multiplicisq; negotij plena sunt. Curant igitur ij, qui dominiandi periti habentur, ut vada, portus, atque exitus omnes per praesidarios milites custodiantur, atque huius causa rei, proximam vadis vel portus urbem, operum atque militum propugnaculis instructam firment: ita, ut ipsi, quamquam deditae provinciae partem semper occupent ac frequentent, caput tamen & pedes velut vinculis ligata teneant. Atqui Moabita, Eglone duce ac Rege, hoc ipsum cauerant, opportunissima atque vadis Iordanis proxima Palmarum urbe occupata, fortissimorumq; gentis suae ducum ac militum deductis praesidiis confirmata, quo & ipsis fluuij, vadum, transmissionumq; copia suppeditaretur; alius vero, nisi ex ipsorum arbitrio, nulla fieret. Igitur prudentissimus, atque Dei beneficio fortissimus Abhoudus, ut traditos iam sibi praesidarios Moabitas ulcisceretur, Iordanis vada quam primum intercludenda curat, ut & praesidarius fuge, & auxiliaribus trans-

transmissionis facultatem prorsus adimeret. Et non dimiserunt transire quemquam, vel ex iis, qui citra fluvium in praesidio erant, vel ex iis etiam qui ex Moabitarum proximis agris & urbibus auxilium operumq; Palmaribus militibus ac ducibus, & ipsis Israelitis negotium afferre poterant.

Sed percusserunt Moabitas in tempore illo circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros; nullus eorum euadere potuit.

REM praclare, feliciter, utiliter, atque commode, maximaq; celeritate (qua praecipua in agendo pars est) gestam, haec nobis temporis, numeri, atq; conditionum adnotatio indicat. Nihil enim potuit aut sapientius institui, aut commodius & felicius expediri, quam ut extincto hostium capite, verui omnes, quibus gentis illius virtus roburq; constabat, inciderentur: quibus omnibus sublatis, reliquum vel aulicorum atque ciuium, vel rusticorum mercatorum, cerdonumq; imbellis vulgus nihil opus erat perij, sua sponte cessurum, atq; metu, stupore, & ingravia intra suos se fines contenturum. In tempore illo, Hebraice, In opportunitate illa, cum maxime illud expediebat fieri; Gallice apti verti potest, En ceste mesmes saison. Namque, ut diximus, in omni expedienda, conficienda tum belli, tum domi re, magnam momentum maturitas, opportunitas, & celeritas habet. Atque in eodem tempore post occisum Regem decem millia hostium non gregariorum interficere, rem omnem prorsus conficere fuit, non gregariorum (inquam) militum, sed omnes viros fortes & robustos. Hebraice: Omne adeps, & omnem virum virtutis. quorum translatione verborum, utraque belli significatur pars, atque utraq; selectissima indicatur. Constat enim militia omnis ducibus, & militibus. duces non tantum strenuos & manu promptos, sed etiam potentia, opibus, consilio, atque dexteritate valentes esse oportet; milites vero robustos, & ad agendum paratos celeresq; laudamus. altera igitur pars ita describitur, Omne adeps, Hispanicè, Toda la nata, & omne virum virtutis; de militibus hoc dicitur, ita tamen ut eadem enunciatione duces etiam includantur. nam ex Hebraica lingua Dialectica ratione, prius uniuersale signum posteriore etiam colligitur. Atqui ex eiusdem lingua idiotismo intelligimus, eos quoque qui militum tantum partes tuerentur, adeo fuisse praestantes, ut & singuli etiam duces esse possent: quippe qui viri primum, quod in praestantiae laude satis magnificum nomen est; atque hinc cognomè possessiuum adiungitur virtutis, Omnem virum virtutis, siue omnes viros fortes; nomine enim H. H. A. I. I., pro quo Latini virtutem reddere plerumque solent, omnes strenui viri partes comprehendunt: quod apud Latinos fortis vocabulum per sepe etiam praestat, ut: Ennius & sapiens & fortis & aliter Homerus. Ex his itaque tot tantisq; ducibus ac militibus nullum euasisse, historia sacra narrat, nec dimicatione, nec fuga sibi salutem consulere potuisse. Itaque oppressos nuper, nunc vero tam repente victores feliciter gestares, non humanum consilia & artem, sed divina efficiencia, dabo procul adscripta est, quam conditionem quoriam nullo modo negare

Occasio.
Maturitas.

Militia.

Virtus.

Horatius
Ep. 2. lib. 2.

Loca muni-

Viarum prae-

negare poterant, auctore Deo constare vel inuitis, imò victi & tristes subire coacti sunt.

Humiliatusq̄ est Moab in die illa sub manu Israel, & quieuit terra octoginta annis à præliis.

MOABITÆ suam antea victoriam an aliena vel hominum, vel deorum, quos ipsi colerent; vel, ut verè debuerunt, unius Dei Israelitarum virtuti tribuerint, nec scire ex historia possumus, nec laboramus: certè illos nolente Deo Israelitarum res labefactare non potuisse, primùm cognouisse oportuerat: quod si tunc, propter victoria insolentiam, non intellexerant, at nunc victi, atque intra vnum tantum diem confracti, Rege interfecto, optimis & fortissimis quibusq̄ gladio occisis, præsidis occupatis, vadis & viis ad omnem opem vel expectandam, vel porrigendam, interclusis, non potuerunt non agnoscere, se se non humana tantum, sed ultra humanam sortem potèti manu oppressos & confractos, hoc est, manu Israelis, potentis cum Deo viri, cuius virtus in ipso Deo semper constaret, Israelitis, cum opus esset, affuturo. Ita notanter interpretamur nomen, quod ab historico notanter appellatum est, qui non dixit sub manu filiorum Israel, vel sub manu Ahhoudi & Ephraitarum, quorum copias præcipuè Ahhoudus coegerat; sed sub manu Israel, qui tunc Israelis partes, & nomen tuebatur suum, cum non sua (hoc est humana) sed accepta à Deo virtute rem gerebat. Quandoquidem Israel potentem cum Deo significat. Atque ita eadem die, huius tanta virtutis efficientia confracti cesserunt, non qui omnino perirent; nec enim hoc Dei consilium, nec Ahhoudi animus fuit, sed in quo fracto hostes in metu continere, regioni ac genti sua pace ac securitate parta. Hac significatio est verbè humiliatus apud Latinos hoc loco, in quo Chaldeus, fracti sunt, vertit, cuius verbi significationem, qui consecutus est euentus, exponit. Et quieuit terra octoginta annis à præliis, illud à præliis, quietis rationem explicat. Namque ab eo tempore quo Israelita Moabitis manus dederant, hoc est, totis decem & octo annis, ante salutem Ahhoudo ministro ac duce partam, usq̄ ad finè vitæ ducis ac iudicis ipsius, nullo ab externis vicinisq̄ hostibus prælio laceßiti sunt, atque ita numerandi sunt octoginta anni, quod subducta temporum ratione est à nobis in Apparatu sacro indicatum.

Post hunc fuit Sangar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israel.

H V I V S viri facinus illustrissimum, cui nullum umquam apud alias gentes vel editum, vel fictum, atque poëticus commentis decantatum, equari possit; manifestum diuinæ efficientiæ, singularisq̄ providentiæ argumentum fuit; ita ut quamquam nihil amplius ille præstiterit, quam unicâ populi propugnationem, tamen illud abundè efficax fuit ad hostes reprimendos; quoad ipse Sangarus dux iudexq̄ rem gessit, quem exiguo tempore durasse, ipsa annorum supputatio indicat. Neq̄ enim ultra annum populo illi præfectum antiqui scriptores autamant; si quid ulterius produxerit temporis,

poris, id ad Deborâ etatem est referendum. Igitur Ahhoudo illo, qui & populum in disciplina, & hostes in metu continuit, vita munereq̄, perfuncto, rursus Israelitarum vulgus licentiùs vinere, aberrareq̄, cæpit: quamobrem Palestinus aditus ad grassationes atque infestas inuasiones patefactus est, ita correptionis causa permittente Deo, cuius virtute effectum est, ut vnus Sangarus inuadentium Palestinorum turmas, sexcentis vno tempore, unicâque dimicatione occisis, represserit, adeo ut salutis data auctor & minister audierit. quam tamen ipsorum Israelitarum culpa non longâ esse passa est; quippe quos continuata, ut mox indicabitur, scelera maiori ac diuturniori animaduersione dignos reddiderint. Ideo non legimus hoc in loco, verbum vel iudicandi, vel deducendi, vel gubernandi huic viro adscriptum; sed tantum fuit, quod breuem illius opem administrationemq̄, fuisse significat. Atque rem ipsam breui ac repentino temporis momento confectam, ipse apparatus declarat; nempe stimulus quo bubulci aratoresq̄ ad boues domandos atque instituendos vtuntur. Nam sic interpretamur vocabulum, vomere, quod nostra versio, Gracû fortasse ἀπορπόωδος imitata, posuit. Hebraicum enim verbum, MALMAD HABAKAR, instructorium bouum Latine sonat; estq̄ id armorum instrumentiq̄ genus, quod diximus, quodq̄ Chaldeus interpretes, PERAS THORAIA, stimulus bouum interpretatur. Nec verò ignavos aut timidos aliâs fuisse illos, quos Sangarus interfecit, nomen ipsum & genus satis declarat, viros de Philisthiim. Libet autè hoc loco id referre, quod apud veteres Israelitarum scriptores obseruatum adnotatumq̄, legimus: nullam videlicet fuisse tribum, quæ ortu ex se publicum Iudicem vel Regem prædicare non possit, præter vnâ Simeonidem, cui propter nefarium Zamri scelus, honorem hunc negatum autumant; adeo quippe libidinis turpia ac probrosa exempla Deo esse creduntur inuisa. Ghathniel Kenesi filius, Iudæ tribui adscribitur, Ahhoudus Biniaminitis, Deborâ & Barach ex monte Ephraim & ex Kades Nepthali, Gedeon cum Abimelech filio ex Manasse, Tholagh Pua filius ex tribu Issachar, Iairus ex Hanoth-iair ex Manasse, Iephte etiam ex iis qui Gilghadam ultra Iordanem incolebant, Absanus Bethlehemitæ Iudæus erat, Elon Zabulonites, Gidghon Ephraites, Samson verò Danites, Eli & Samuel ex Leuitica tribu. Reges verò qui nã ex Biniamin & Iudæ extiterint, Saulis Davidisq̄ familia indicant. Ex Ephraim verò Ieroboamus, ex Manasse Iehu Namsi filius; Sacerdotum verò tiara regis coronis, & vnctionibus minimè minor existimanda est.

Stimulus.

Iudices ex
singulis tri-
butus.

CAPVT QVARTVM.

Addideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod.

HUMANÆ malitiæ ac nequitia impotentia, ubi metu, quo compefcitur, exalui cæperit, continuo ad damnatos recurrit mores,

— fixa & mutari nescia, nam quis

Peccandi finem posuit sibi, quando recepit

Eiectum semel attrita de fronte pudorem?

Quisnam hominum est, quem tu contentum videris vno

Flagitio? Cùm itaque Ahhoudi præfectura, quæ totos sexaginta

duos durauerat annos, longa atq; imbecilla viri senecta, postremis iam vitæ mensibus languesceret; is qui iam illa tempestate valebat populus, atate inerior, atq; insolentior, præteritarum, salutis primùm, deinde seueritatis ac disciplinæ obliuione, aut insolenti potiùs fastidio ac satietate affectus, in veterem recidit insaniam, ysdem ipsis diebus; qui Ahhoudi vitæ atque administrationis postremi numerati sunt. sic enim interpretamur verba illa, Addiderunt facere malum post mortem Ahhoud. quippe eodem adhuc viuente, pelliculâ veterem retinentes, vulpinos mores iam reuocare cæperant, quos, vita defuncto viro, licentiùs etiam audaciusq; referre ac promouere studuerunt. Hebraicè hæc postrema versus pars ita habet; Et Ahhoud mortuus est, ea significatione quam diximus: vix dum Ahhoudus è viuis decesserat, cùm illi totos improbitatis atque licentiæ sinus pandere cæperunt; quæ quidem, vt apparet, aliasq; demonstrabitur, causa fuit, quamobrem & Palestinarum manus in illos impetum facere cæperit, & allata à Sangaro salus minùs diuturna euaserit.

Et tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan, qui regnauit in Afor.

NON humanis viribus aut artibus, verùm Dei irati ac vindicis voluntati, horum animaduersionem adscribere monemur, illa oratione: Et tradidit illos Dominus. Hebraicum verbū, Vendidit, verti potest. Quippe nonnihil operæ ac laboris à Chanaanais positum est in Israelitarum debellatone. id quicquid quantumq; fuerit, etsi longè maius, imò maximum fuisset, nihil tamen profecisset ad gentem illam superandam, quæ Dei vnius beneficio ac presidio inuictam antea perstitisse, imò cæterarum omnium victricem, ysdem ipsi, qui nunc victores euasere, senserant; sed vt prædictianibus, admonitionibusq; euentus conuenire ostenderetur, verbum idem vsurpatum est. Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent dicè millia? Nonne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Non enim est Deus noster vt dyeorum, & inimici nostri sunt iudices. Itaque animo his detractò, illis adiectò, his pauore immisso, illis sublato; Israelitas in manum illius Regis vendidit, quem à Iosua tempore ex Hhasor

quan-

quondam pulsum in conmodo ac damno accepto paupertas reddebat, nunc in victos, atq; sub iugū missos grauius etiam vlturum. Atqui non hūc eūdem fuisse Iabinū Regem, quem Hhasora vrbe debellata & incensa captū, Iosue iubente occisum legimus, res ipsa declarat; verūm prognatum quempiam ex illius Regis stirpe, qui cum familia ac gentis suæ reliquijs siluam quāpiam inaccessam occupauit, quam castellis, molibus, munitionibusq; opportunis septam, sibi alijsq; profugientium nationum populis, ad vitæ, regni, atque commerciorum vsum comparandam curauit, patris adhuc vel aus illius, qui à Iosue fuerat occisus, retento nomine Iabin, siue id propriū gentilitiūmve fuerit, siue officij ac muneris, quo gentis illius Principes præcipuè ex veterum more cognominarentur: vt Hierosolymorum Principes, Melchisedech & Adonisedek; Agyptiorum, Pharaones primùm, deinde Ptolemæi; & Romanorum, Casares appellati sunt. Namque Iabin idem significat, quod intelligentiæ & prudentiæ perpetuæ compos. Cuiusmodi virtute eos præstare oportet, qui imperij clauum tenent.

Habuitque ducem exercitus sui nomine Sifaran: ipse autem habitabat in Aroseth gentium.

FACULTATIS ad gerendam rem prima & potissima pars Iabino fuit, animus à Deo excitatus, & additus. Cui strenui etiam Ducis opportunitas cum ingenti hominum armorumq; copia & apparatu accessit, ut ipse qui nongentis ferreis curribus in expeditionem prodire posset; præter cæteras peditum cateruas, atque equitum turmas. Magna siquidem & ad oppugnandum & ad expugnandum, atq; etiam ad propugnandum in ferreis falcatisq; curribus vis erat: quorum vsum cognoscere qui velit, Vegetium, Frontinum, Leonemq; antiquos militaris disciplinæ magistros, legat. Hharoseth gentium, quantum ex nomine adiunctoq; interpretari licet, non vnā quandam simplicem urbem, sed multis partibus constantem ciuitatem fuisse intelligimus. Namque H H A R A S, à quo Hharoseth dicta est, siluescere, densari, putare, cogitare, artibus operā dare, & plura huiusmodi significat. Existimo autem ex concursu & confluentia gentium illarum, quæ ab Israelitis; Iosue Duce, pulsa fuerant, conflatam fuisse ciuitatem pluribus constantem oppidis, ac pagis, & vicinijs, siue iis longiori interuallo distitis, vt olim in Hispaniæ parte, quæ Lusitanos à Bethicis dirimebat, Arocitana ciuitas erat varijs oppidis instructa, ex quibus nunc Mora, Arociū, & Illex, quam vulgò Enzinam solam dicunt, cuius ciuitatis adhuc vestigia documentaq; manent, agris atq; siluis compascuis, quæ hodieq; Contiēda appellantur: siue conciuibus non nimis longè inuicem distantibus huiusmodi ciuitas constiterit, cuius exemplum Lusitanorum regia Vlyssipone præbet, magna prospectantium hospitum admiratione. Vtrouis modo illam, quam nunc describimus, ciuitatem sitam fuisse existimemus; certè magnam, frequentem, pluribusq; geniibus & familijs habitatā, natura operibusq; munitam, bellandi peritia & facultate insignem, multis ac varijs artibus, ysdemq;

Temporum
& morum
mutatio.

Regum ti-
tuli varij.

Curruum
vltus.

Arocitana
ciuitas.

Vlyssipone.

isdemq; elegantibus celebrem, quales architectura, sculptura, pictura, aulaorum textura, & acupictura, quam recamaturam dicimus, & alia omnes quae sub Hharas, hoc est, fingendi ac cogitandi vocabulo indicari possunt.

Quamobrem Chaldaeus interpres ciuitatis nomen exponendum potius, quam exprimendum duxit. In munitione arcium gētium. Vbi Latine in ver-

2 Sam. 13. sione vulgata legimus: Porro David erat in deserto Ziph in sylua. & rur-

2 Paral. 17. sus de Ionatham scriptum est, Vrbes adificauit in montibus Iuda, & in

22 saltibus castella & turres. Idem nomen H H A R A S S A H, in exemplari visitur, pro quo Latinus syluam, & saltum reddidit.

Clamaueruntque filij Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos.

11 HUMANAE vitiositatis improbitas eò nequitia persapè procedit, ut
12 non nisi grauisimis remedijs curari se patiatur, S. S. E. Liuor vulneris curabit mala, & plagas penetrantium ventris. Numquam Israelita vel Sanguaris tempore, vel primis annis, in quibus à Iabino oppressi laborauerant, ad medicum recurrere cogitarunt; numquam sibi parcere studuerunt, donec iam omnibus artibus, auxilijsq; humanis desperatis, ad summam redacti miseriam, oculos in calum tollere demum cœpere, ad Aegyptia oppressio- nis exemplum totos annos viginti duram seruitutem perpepsi. Non videtur Iabinus tyrannidis initio tanto apparatu, tantoq; molimine bellico instructus fuisse: sed postea prospero rerum successu, copijsq; suorum aduētis, atque Israelitarum are omni tributis vectigalibusq; assidue imperatis exhausto, tantum opum congeisse, ut suum sibi regnum, omnibus ad confirmandum commodis atque artibus instructus, tueri posset: libertatisq; spem oppressis adimere, tum nouis operis, nouisq; tributis augendis, tum praesidijs firmissimis ponendis, quibus in metu atque obedientia Israelita continerentur. Hoc significare nobis videtur rationalis vocula, enim; Clamauerunt, inquit, filij Israel ad Dominum, cum iam Iabinus post praefectum rebus bellicis Sisaram, nongentos currus ferreos, qui, quocumque ducerentur, firmissimi praesidy instar haberent, sibi instruxisset, insolenti atque durissima dominatione in victos & subactos usus.

Nec dum etiam causae irarum sauique dolores
Exciderant animo; manet alta mente repostum
Dedecus amissi, damna atque iniuria regni,
Et genus inuisum, stragesque necesque suorum.

Itaque diuturno durissima seruitutis sensui, longè maioris miseria metus adiunctus fuit, postquam tyranni potentiam & vim tanto molimine confirmari compertum esset. Eadem vero opportunitas & illis ad implorandum, postcendum ex Deo auxilium, fidem ac sensum excitauit, & ad diuinae prouidentiae probanda exempla commodissimum tempus attulit. ea enim res auctoritati efficientiaq; Dei apertissime tribuitur: quae ex extremis miserijs

& calamitatibus, ex turbulentissima tempestate ad quietem & tranquillitatem subito transfertur. nulloq; tempore humani consilij stultitia apertius arguitur, quam ubi ea, quae summam videbantur vim habitura, repente confraeta corruunt, idq; exiguo aut nullo ferè eorum, quos sonere Deus velit, negocio. Igitur quo tempore Iabin exercitu magno, Duce selectissimo, armis, copijs, & apparatu tanto firmum sibi regnum, & imperium in Israelitas promittebat, omnia exiguo tempore vidit euersa, atque suos armis ferrog; cadentes. id verò quemadmodum confectum sit, attendendum.

Erat autem Debora prophetis vxor Lapidoth; quae iudicabat populum in illo tempore.

OMNIA haec iam sua sponte diuinam efficientiam indicant. Namque viriusque partis descriptio & pictura oculis subiecta, & humanae superbiae vanitatem, & contra humillimorum, seseq; Deo totos permittentium hominum declarant felicitatem. Quamquam autem huius rari exempli ratio, & causa, atq; series in ipsa narratione à principio non repetatur, facile tamen nobis, ex temporum ac rerum opportunitatumq; comparatione, cognosci posse videtur, fundamentum in Dei prouidentia iacentibus. Vero namque simillimum est, Iabinum ex anteaetorum temporum memoria & obseruatione curasse, quantum in se esset, & cauisse ne quisquam magnus, fortis, ac sapiens vir publicis rebus & causis cognoscendis apud Israelitas praeficeretur, maluisseq; omnino illos confusis ac populariter constituendis iudicijs, ea quae ad suas priuatas leges pertinerent tractare, quam totum populum Ghathnielis, aut Abhoudi, aut etiam Sanguaris, cuiuspiam, ut antea, consilio duci, ac virtute gubernari. Sin minùs id fieri commodè posset, optasse potius ut vilissimus, ineptissimus, saltem ad bellum inertissimus aliquis deligeretur, à quo nihil omnino sibi esset metuendum, maximè tam copioso parato exercitu, per strenuissimumq; Ducem gubernando; cum quo negotium, si quod fortassis offerretur, prius esset habendum quam secum: Itaque noluit intra Israelitarum terminos praesidia, ut Moabita, collocare; sed exercitum instruere, atque praestantibus curruum propugnaculis, isdemque pro temporum opportunitate mobilibus, munire.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. S. S. E. Qui habitat in calis, iridebit eos: &

Horat. lib. 3.
Carm.

Psal. 1.

Dominus subsannabit eos. Ille autem qui sapientes in sua sapientia venator prudentissimus capere ac deturbare solet; sapientes inquam mundi huius; Iabini callidum sic elusit consilium. Feminam Israelitidem, probam alias & honestissimam quidem, feminam tamen, Prophetico spiritu ita auxit, ut iuri apud populum dicendo idoneam declarauerit; multis sapientissimisque responsis anim ac variè perspectam; quae ultra omne muliebris fortis exemplum, illam gubernatione populi dignara praedicabat. Cui etiam laudi multa

Mulier Iudex.

acce-

accedebant, quæ Iabinum non solum ad intercedendum illius muneri non mouebant, immo ad nihil potius deligendum hortabantur; ut mulieris modestia, simplicitas, solitudo, vacuitas eorum omnium, quæ nouandarum rerum suspicionem recipere possent, atque ita populo, cui iura dicere necesse erat, iudex constabat, qualem & ad muneris usum, & ad tyrannidis securitatem non modo probari, sed optari vltro etiam, foueri, & conseruari consultissimum tyranno videretur. Iam verò omnia hæc, quæ in mulierem illam conuenerant, ex ipsa historia lectione adnotare libet. In tempore illo. Hebraicè BAGHETH HAH I. duplici singularitatis notatione constructa oratio, opportunitatem & commoditatem indicat maximam. Tempus hoc loco pro opportuna ad rei cuiuspiam usum commoditate accipimus, ut Latine dici solet, in tempore venire. Sic Poeta dixit:

— Messis que diem tempusque ferendi.

Tempus. & Tempore non alio catulorum oblita læna
Sæuior errauit campis. Sallustius, Illa tempestate, frequenter in hanc significationem usurpat: Gallicè, En ce saison icy. Illo eodem tempore, quo Iabinus tyrannidem tanto apparatu firmabat, Israelitica res domi etiam ita humilis atque prostrata iacebat, quod ad humanam gloriæ ac potentie faciem spectat, ut vnius femine auctoritate, & opera, officioque gubernaretur, cuius ad id agendum virtus per spectata iam fuerat; utpote prophetico spiritu aucta, sacrarumque legum cognitione diuinitus instructa. cum verò prophetarum ministeria multa variisque sint, (aliorum namque munus est, præterita, præsentia, futuraque, exponere; aliorum verò, sui temporis tantum res indicare ac docere; omnium verò commune officium est, populo penitentiae ac pietatis studium suadere) hæc nihil, quod ad futurum tempus pertineret, protulisse dicitur; sed ea diuinitus accepta prædicare, quæ sua ipsius tempestate opportuna essent. hoc est, quod ex illa singulari expositione, vxor Lapidoth, intelligimus. Quamquam enim plerique omnes commentatores illum varo, Lapidoth nomine, nuptam fuisse putent, & à viro suo post vaticinij acceptum spiritum (eiunctam dicant; tamen singularis Hebraicæ sermonis forma, aperta nominis interpretatio aliud nobis ab historico significatum indicat. primum, ISSA, non semper Hebraicè relationem ad virum coniugemve continet, ut vxor & coniux apud Latinos, cum potius nomen absolutum ex primæua institutione sit, ut apud Latinos mulier, quamquam nonnumquam relativi officium subeat, ut vir apud Latinos. Dicitur enim SARA ESSETH Abrahami, ut à Virgilio Vir gregis ipse caper dicebatur: cum tamen hic sexum præcipuè, secundo loco virtutem atque virilitatem indicet; tertio verò loco accidit, ut pro marito usurpetur. sic apud Hebræos NEKEBAH in omni animalium genere feminam significat: ISSA verò absolute feminam hominem indicat, vocabulo à primo generis parente imposito: qui cum ad vitæ communionem, atque ad propagandi generis facultatem, datam sibi adiutricem gratulatur, Hæc, inquit, vocabitur

ISSAH,

ISSAH, quia de ISSA assumpta est. quod Latinus interpres ita vertebat: Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est. Itaque ISS, in sacra lingua ex humano genere virum prima impositione significat, idque proprie; per similitudinem verò ad alias animantes nonnumquam transfertur. Ex natura verò præstantia non raro nomen hoc ad singularem virtutem significandam usurpatur, in quacumque id arte appareat. Sic Noë vir iustus, & vir agricola: & Ioseph vir prudens & sapiens; & Esau vir venationis dictus. Tertium porro ad coniugij rationem transfertur, ut: Sub viri potestate eris. Idem omnino & huius vocis ISSAH usus, eisdemque modis distinctus in sacra lingua obseruatur, quæ primum mulierem; deinde mulierem aliquo nomine celebrem; tertio verò loco ad virum relata vxorem significat. Sic Abraham, Noni, inquit, quod pulchra sis mulier, hæc est, eximia pulchritudinis. & Mulierem fortem quis inueniet? dixit Salomon, ISSAH HAIL, egregia virtutis mulierem significare volens, qualemque ipse mox depingebat. Atque hunc secundum huius vocabuli usum hoc loco nobis oblatum exponimus: quo quemadmodum celeberrimæ illi femine Prophetidis primum, deinde iudicantis auctoritas tributa fuerit, doceamur: nepe quod esset mulier Lapidoth. Lapidoth feminino ac masculino genere in sacris libris inuenitur, unde & Græcorum atque Latinorum, Lampas, desumptum credimus; eadem quippe huius vocabuli in his tribus linguis significatio est accensa tædæ, aut ignis, lucis, aut splendoris. Atque ita quo tempore Deus in Sina leges laturus primum auditus est, tonitruis atque lapidibus, hoc est, splendoribus fulgoribusque, suam esse testatus præsentiam. Quamobrem Deborah mulierem Lapidoth, hoc est, diuinis imbutam & illuminatam splendoribus interpretamur; ita ipsius auctoritatæ ex prudentissimis ac planè diuinis responsis, & populo & populi vicinis probatam intelligimus. Quod verò Lapidoth femineo genere pronuncietur, ad id referre possumus, quod huius vaticiniorum exempla inferiori, quam aliorum magnorum Prophetarum, ordine esse visa fuerint: ut quæ non ad præteritum ac futurum porro tempus protenderentur, qualia Moysi complura fuisse nouimus; sed suam tantum ætatem, ac tempestatem illius conditionem spectarent. Atque vxoris nomen, à Latino interprete positum, ἀναλογικῶς accipiendum est. Sic sacras virgines, Christi sponsas vocamus. Sic Moysi vxor virum suum, sanguinum sponsum appellabat. Igitur ex nomine primum, deinde ex illuminationibus, hoc est, responsis diuinitus acceptis, satis illustra auctoritatis documenta sancta illi mulieri, ad suadendum populo officij ac pietatis veræ studium, atque etiam ad ius dicendum, cum nemo esset tanta sapientia vir, cumque per ea tempora tyranni potentia præstantem insignemque virum iudicij publicis præesse minus fortasse pateretur. Id quod etiam ex circumstantiis aliis arguitur, quibus hoc munus ab illa exercitum & adornatum describitur.

O 2

Et

Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium.

LOCVS, tempus, & cætera omnia, manifestam illius sanctæ femine vitæ & administrationis rationem ab omni suspitionis genere alienam publicè probabant. Quis enim aduersus illius decus atque honestatē quicquam fingere auderet, cuius sapientia & sanctitas diuinis illuminationibus commendata & comprobata erat, cuius studiū vel in suadenda hominibus virtute ac pietate, pœnitentiæque postulanda, vel in dirimendis iudicandisque causis consumebatur, idque non intra priuatos parietes, vel occulto aliquo aut obscuro loco, sed palam in edito situ, in monte Ephraim, sub palmeto, quod docenti, atque iudicia exercenti umbram præbebat, ipsi & confluenti populo communem? Quis porro in tanta tamque aperta conuententium hominum simplicitate, aut coniurationem, aut insidias, aut aliquid huiusmodi struere aduersus tyrannum posse diceret? Itaque hoc tempore & actionibus, tum mulieris ipsius probitati, tum Principis securitati, tum etiam populi iudicia adituri commoditati, egregiè consultum fuerat. Ideo illa sedere dicitur, quod huiusmodi habitus docentibus atque ius dicentibus conueniat. S. S. E. In cathedra derisorum, siue pestilentie non sedit. Etenim sederunt Principes, & aduersum me loquebantur. & Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terra. Muneri igitur suo vacasse illo habitu significatur: deinde à populo nihil illinc petatum, præter iudicia, quæ publicè dicebantur sine ullo tumultu, à femina, in medio ferè totius regionis perpetuū confidente. hoc est, quod expositio ipsa significat: Ascendebant ad eam filij Israel in omne iudicium. Huius tantum rei causa ascendebant, iudicij inquam, eaque iudicij exceptione ac definitione, qua ipsi filij Israel erant. Neque enim, si quicquam aduersus tyrannum, tyrannique ministros causa quippiam haberet, ad eam ascendere poterat. Eiusmodi namque causas, quæ vel similis argumenti partes, atque Reipub. rationem spectarent, non ad Deboraham, sed ad Regem referri cautum erat. Ita adnotamus verba hæc pro formali, siue in sensu composito, uti dialectici loquuntur. Porro loci situs, ultra manifestam expositamque omnibus actionum rationem, quam indicabamus, commoditatem quoque, opportunitatemque accessus, atque conuentus undique celebrandi significat. Nam Principum ac Iudicum habitatio, in extremo aliquo regionis angulo aut termino constituta, populis incommoda esse deprehenditur. Appellatam autem fuisse palmam illam insigni ac celebri Deborah cognomento, historicus ait. idque tum ad illius temporis facultatem & opportunitatem, tum etiam ad prosperitatis memoriam aptissimè factum innuit. Palmam verò non unicam tantum arborem, sed plures fuisse existimamus, ad iudicij sedem, & conuenientis populi hospitium commodè comparatas. Nam sacra lingua singulari nomine eiusdem generis plura significare solet, ut quercum Manri. & fuit illi ouis, & bos, & camelus. Sic Latini etiam:

Quis

Quis multa gracilis te puer in rosa? & quercus & ilex.
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra.

Horatius
lib. 1. Od.
Epist. 1. 10.

Hic igitur & iudicis, iudicando; & vatis, populum monendo, officium illustri illa mulier Debora exercens sedebat, sicut in primo ac secundo huius libri capite edocti sumus: Cumque Dominus iudices suscitasset, in diebus eorum flebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus. Fuit autem elegans, & virtuti atque præstantiæ, laborumque assiduitati, atque publicæ rei in muliere studio apprimè conueniens nomen Debora in sacra lingua, quod admirabili illi volatili impositum est, quam Latini apem dicunt. nescimus autem unde Latinum nomen deductum fuerit; nam quæ à Grammaticis affertur etymos, obscura ac ridicula est. certè Debora ex insigni & egregio, præter cæteras animantes, apibus insito sensu, nomen factum interpretari licet. D A B A R verbum atque nomen in illa lingua, verbum, rem, sententiam, rationem, ratiocinationem, cognitionem, & omnia quæ intellectu comprehendendi possunt, significat: & nisi Debora femininum esset, humano ingenio penè par apicula adscriberet: cuius adeò tenuis ac parua animantis incredibilem in cognoscendo agendoque vim, absolutissimo opere Latinus poëta persecutus est. Hactenus de Prophetidis nomine, patria, auctoritate, munere & officio, quæ opportuna videbantur, exposuimus. Nunc verò deinceps singulare beneficium, per hanc Israelitarū genti diuinitus allatū, intelligemus.

Debora.

דבורה

Verg. Georg.

Quæ milit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cades Nephtholim, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, Vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephtholim, & de filiis Zabulon.

Hunc virum quamquam Debora coniugem fuisse, ab eademque propter prophetiam separatam vixisse, multi putauerint; nobis tamen, qui nec opinionum vim nec pondus, aut numerum censere solemus, non euincunt: tametsi Barac & Lapidoth, significatione affinita esse dicantur vocabula; Barac enim fulgur significat; verum nominis genus & numerus dispar, hæc conuerti confundique non patiuntur. Huic accedit, quod nulla coniugij huius vel mentio, vel obscura etiam significatio, non in hac historia modo, sed nec in sacris libris, aliàs obseruari potuerit: cum, si id esset, nihil cause erat, cur non indicaretur, quemadmodum in aliis huiusmodi narrationibus passim vel indicari, vel apertè etiam explicari solet. Itaque, ut qua legimus, ea tantum exponamus, Deo Debora consilium aperiente suum, ad illam aduersus Sisaram expeditionem insignis quidam vir delectus est, cuius cum primis, & proprium & paternum nomen felicitis auspicij rationem præferrebant Barac fulgur, qualia cælitus demitti solent, maxima celerrimeque & præcipuè splendentis nature, quæ non solum in medijs densisque lucet tonnebris, sed ne à clarissimo diei lumine vincitur, quæque & expectantium oculos præstringens, sensum animūque commouet, & impiorum præcipuè

Barac.

○ 3

mentes

mentes perturbat, quos à prouidentia confessione aliàs abalienatos, omniaq; natura efficientia tribuentes, nulla ex his, qua sensum mouere solent, res magis turbat, in metumve impellit, quàm fulgorum presentissima lux & fax.

Horatius
lib. 1. Od. 34

Namque Dielpiter
Igni corusco nubila diuidens,
Plerumque per purum tonanteis
Egit equos volucremque curram;
Quo bruta tellus, quo vaga flumina,
Quo Styx & inuisi horrida Tanari
Sedes, Athlantausq; sinus
Concutitur: valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens, &c.

Huiusmodi repentinam celerrimamq; calamitatem in Iabini regno ac rebus, ducis à se delecti nomen portedere; ipsi verò Israelitarum populo eiusdem viri ac nominis obseruationem, ad auctorem suum relatam, faustam felicemq; credi atq; haberi, voluit Deus. Nam celerem quidem, presentissimam, atq; efficacissimam illam vim esse Barak nomen significabat: eandem verò filiam Abinogham esse constabat, hoc est, à decore, iucundo, pulchro, atque dulcissima patre auctoreq; profectam. Quamobrem & viri & patris nomina, in narratione appellanda, Spiritus sanctus scriptori dictauit. Atqui Deborah & Barakum ex alia atque alia tribu fuisse, utriusque habitationis locorum nomina indicant. Verum ut res planè diuina probaretur, Prophetis ipsa curauit, ut per paucissimos expediretur, ideoq; Barakum certiore mandati sibi à Deo ad ipsum dati, cuius illa summa erat, ut nullo strepitu, nullo vel tumultu, vel apparatu premissa, conuocatis ad se in Thabor vicinum montem decem tantum millibus hominum; ex adiacentibus Nephthali ac Zabulon tribubus, religionis, & responsi, atq; iussi Dei nomine, in suam ipsorum, & totius Israelitici populi salutem sibi adesse persuaderet. Constat autem mandati ad ipsum, & sermonis ab ipso ad conuocatos faciendi argumentum, diuina virtutis auctoritate, & Israelitici nominis commemoratione atque interpretatione.

Præcepit tibi Dominus Deus Israel, Vade & duc exercitum in montem Thabor. Hebraicè ad verbum sic habet: An non præcepit Dominus Deus Israel, Vade, & induces in monte Thabor, & sumes tecum decem mille viros, ex filiis Nephthali, & ex filiis Zebulum. Siue hoc ipsum, An non præcepit, &c. fuerit mandati expositi initium, siue aliud quoduis; certè sermonis formula hac magnam rei assueverationem in sacra lingua habet. Sic Iosue Deus alloquebatur, Nonne præcepi tibi? est ergo orationis illa sententia, rem, qua nunc apparabatur, non ex humano consilio, sed ex voluntate iussuq; Domini proficisci, Domini, inquam, qui primum illius magni nominis documentum, salute afflictissimo apud Aegyptios popula-

affe-

afferenda dederit S.S. E. Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob in Deo omnipotente: & nomen n eum Adonai non indicauit eis. Pepigiq; fœdus cum eis, ut darem terram Chanaan peregrinationis eorum, in qua fuerunt aduena. Ego audiui gemitum filiorum Israel, quo Aegyptii oppresserunt eos, & recordatus sum pacti mei. Ideo dic filius Israel: Ego Dominus educam vos de ergastulo Aegyptiorum, & eruam de seruitute, ac redimam in brachio excelsa, & iudicium magnis. Huc eundem Dominum, eiusdem nominis documenta & exempla iam saepius deinde constituta, repetiturum denuo & confirmaturum, eiusdem Israelis, cuius sese Dominum ac Deum ipse appellaret, causa mandatum hoc dedisse: quod idem etiam Israelis nomen tueri & promouere pararet. Namq; Israel, virum significat, qui non humana potentia & ope, sed fide in Deum nixus, & diuina gratia instructus, non solum aduersus homines potentes atq; violentos, qualis Ejan fuerat, strenuum sese luctatorem præbuit; sed aduersus Deum valentem præstitit. Itaq; idem ille maximus & potentissimus, Israelisq; susceptor efficacissimus, Deus Israelem ex quo hominum numero, & hostium comparatione exiguum, Israelem tamen tueri firmareq; volens, hos, quos coniungi iuberet ad efficiendam rem, non à necessariis, & maximè idoneos coegerat, sed ad opportunitatem & occasionem hostis in pugnam pertrahendi vocarat. Ad hanc autem orationis huius sententiam verbum Latinum, induces, facit ex Hebraico, MASSACHTHA. Nec enim numerus ille, hostili exercitui omnibus rebus & commodis prorsus impar, aliter ad rem tantam gerendam cogi poterat, quàm per suasionem atq; expositionem diuinæ voluntatis. Itaq; verbum, Duc, idem hic valet, quod ab eodem compositum Induc. quod huiusmodi significatione Latinis usurpari solet. Semper, ut inducat, blandos offert mihi vultus. De filiis Nephthali & de filiis Zabulum.

Qui cum Baraki domui proximi præter ceteras tribus essent, facilius, breuius, atq; expeditius, minorq; cum rumore ac tumultu conuocari poterant. Atq; hoc pacto efficiebatur, ut nec Israelita ceteri turbarentur, aut commouerentur, priusquam res gesta, victoriæq; expedita esset; nec fama ad Sisaram Iabinumq; deferretur: aliter bello atq; sibi consultores, si totis agris totaq; regione turbati, certiores fieri contingeret; aliter verò si illis copias alicubi locorum cogi, per quempiam nunciaretur. iubetur autem in Thabor montem eos, quos conuocaturus erat, deducere, ut omnes ad expediendam rem commoditates, vnius huius loci occupatione, sibi compararet. Est enim Thabor in medio totius Israeliticae regionis positus, idemq; omnium illius tractus montium editissimus; unde & nomen accepit, quod Latine Umbilicus dici posset. Quamobrem copias ad prouocandum hostem cogenti, vel cogere simulati duci, nullus commodior optari potuit situs, quàm is, qui cum longè conspicuus esset, & adiutricibus copiis, si isdem opus esset, longè videri poterat, animumq; addere ad ascensum, cum constaret Ducem & exercitum potiore vti loco, & hostibus etiam prospectus, opinionem facere maioris numeri.

Duc.
Lib. 1. Th.
bul. 6.

Thabor.

numeri, quàm quæ plana repræsarent loca, ac metum inducere maiorem, atque ad sibi maturius prospiciendum cogitationem curamque injicere, ita ut certè euenit.

Ego autem adducam ad te in loco torrentis Cifon Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem: & tradam eos in manu tua.

PRIMA atque præcipua Barako inducendi suos, atque in monte retinendi cura atq; opera committitur: cetera verò sibi expedienda ac peragenda suscipit Deus. Atqui omnis bellici negotij ratio venationis instar habet, ex quo fit, ut primus antiquissimq; bellorum author, cuius fama per totum increbuit terrarum orbem, venatoris maximi cognomen titulumq; obtinuerit. Quamobrem ut captationis & venationum, aucupiorumq; artibus & exemplis res omnis agitur; ita etiam eiusdem studij vocabulis, militaris disciplina ratio explicatur. Qualia vocabula ipse Deus, qui Reges, Regumque minas, ac tyrannorum consilia, studia, conatusq; ridet, nunc usurpat. Ego autem. Sapientis venatoris nomine ac ritu. Adducam ad te. Hebraicè idem verbum est, quod proximè, inducere, exponebamus. Solent autem luporum, leonum, ceterarumq; animantium cade ac rapina viuentium, venatores obijciendam feris prædam certo, edito, atq; longè notabili loco proponere, & interdum ligare, ut bouem, aut capream, aut pecus aliud quodpiam, siue id viuum, siue mortuum, pro venationis ratione statui expediat. Comperit quippe habent, feras, simulatque vel prospectus, vel vox, vel odor contigerit, eo loci accursuras, magna videlicet faciendæ prædæ aviditate ac spe inductas. Simile hoc in tempore exemplum sibi in Sisaram paratum indicat Deus, dum undecim mille viros in Thaboris montis cacumine collocari, & velut prædam prouocando atq; inducendo exponi vult. Nam cum primum Sisara, strenuus aliàs atque impiger Dux, & bellica artis, si quis illo tempore, maximè peritus, subditorum & oppressorum hominum exercitum, quem fama opinioq; maiore vero locutura erat, intellexisset; coniurationem, atq; iugi repulsionem interpretatus, ea celerrimè prouisurus expediturusq; erat, quæ hostium incepto quàm citissimè interrupto, minori negotio victoriam prædamq; promittere possent. Nihil autem consultius ea tempestate properandum videbatur, quàm obsidendo in motis cacumine exercitui perfugia omnia munire & obstruere, & auxiliis omnibus, quæ expectari poterant, aditum præcludere. id verò commodissimè fiebat Valle Cifon, quæ monti adiacebat, occupata curribus, copiis & bellicis impedimentis munita, laqueorum, cassium, atq; retium vicem præbentibus, qualia obiecta & intercepta præda, minimè euitare valeret. Atque ita feram immanemque belluam illam, prædæ atque cædi intentam & inhiantem, sapientissimus venator Deus ipsis oppressis ac vallatis frangendam perdendamq; tradidit. Et tradam eos in manu tua. Hebraicum pronomen singulare est, caputq; indicat ipsum. Tradam eum, Sisaram videlicet.

Dixitque

Dixitque ad eam Barac: Si veneris mecum, vadam: si nolueris ire mecum, non pergam.

CERTISSIMUM esse Dei ad se mandatum, non dubitavit Barak, quòd videlicet non sua, sed diuina virtute rem conficiendam promittebatur; verumtamen eos quos inducere iubebatur, non facile credituros, officiumq; facturos veritus est: utpote varij ingenij vulgus, & seruilis oppressione atq; labore fractos, & maxima hostium potentia opinione consternatos, nisi præsentis Dei mandatum id esse, doceri contingeret. hoc autem commodissimè fieri posse existimabat ipsius Prophetidis præsentia, cuius iam cognita perspectaq; auctoritas, ad persuadendum populo plurimum valitura crederetur. Ideo sese non prorsus negaturum, sed eo pacto iturum & facturum recipit, ut ipsa etiam eat, fidem cum primis ipsius actionibus verbisq; firmatura, & populo animum præsens additura, credenti maiorem præsentiorumq; ipsis diuina prouidentia efficiendam affore, remque omnem feliciter euenturam propter Prophetidis cum consilium, tum meritum, tum etiam preces & vota.

Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cades.

DVPLEX omninoque illustre, atque omnibus imitandum cum consilij, tum obsequij exemplum, hoc responso atque facto Debora præstitit: quippe quæ Ducem, quem à Deo delectum nouerat, vocatam secuta est. non tamen interea eundem, quid ex illa re consequeretur, non edoctum reliquit. Namq; homines qui ad virtutem atq; ad rem gerendam nati comparatiue sunt, illud in primis curent, ne quid molliter, effeminate, atq; ignanè, denique ne quid indecorè ab ipsis fiat, quod gerendarum rerum dignitatem gloriamq; imminuat. nonnulli etiam, ob nomen, atque ob titulos apud populum obtinendos, magnas arduasque res aggredi ausi sunt: quæ in re laudis socium non facile patiuntur, quamquam aliàs fortes bonique habeantur.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secreta nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausuque petit clarescere vulgi,
Nil opis externæ cupiens, nihil indiga laudis,
Diuitis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.
Hanc tamen inuitam blandè vestigat, & vltro
Ambit honor: docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus ararris.

Aut igitur sua sponte magni viri ad magnas gerendas res mouentur, aut diuini mandati auctoritate excitantur. Atqui illi quidem laudis atque fama magis, quàm utilitatis publicæ studio impelli solent:

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis

P

Lorica,

Claudian.
de consulat.
Theod.

Gerendarum
rerum im-
pulsiones.

Iuuen. Sat.
10.

Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque Triremis
Aplustre, & summo mærens captiuus in arcu,
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac Barbarus induperator
Erexit, causas discriminis atque laboris
Inde habuit. tanto maior famæ sitis est, quam
Virtutis; quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? —

Qui verò non proprio consilio ac sensu, sed Dei iussu ad capeffenda magna negotia aguntur; ij quidnam Deus iubeat, & quemadmodum factum expeditumque velit, omnino curât, sua prorsus vel gloria vel famæ securi; quo in numero atque exemplo Moses & Iosua; caterique sancti diuinitus constituti Duces ac ministri fuerunt. Verùm enim verò quod ad populi iudicium attinet, horum virorumque acta ex euentu probari notariue solent: Namque vulgus, iniquus plerumque iudex, inuidusque aliena laudis arbiter, ubi nullo metu coercetur, ad licetiosam loquacitatem apertum campum nanciscitur, debiliori parti plerumque fauet; eaque maximè celebrat, quæ natura sua obscuriora sunt. hoc nobis Dathan & Abiron, & Coraitarum factio aperti testimonii declarant. Quibus nisi diuina ultio euestigio intercessisset, mobilis vulgi gratia magna breui tempore conciliaretur. Iam enim illud percrebrescebat, non vni Mositanum modo diuini Spiritus auctoritatem constare. Huiusmodi igitur vulgi iudicium, ne non sibi prædictum postea Barak dicere posset, ex Debora, simplicissima & candidissima vatis, monitu expectandum audit. Nihil, inquit, mora in me usquam erit, quo minus in ista expeditione tibi morè geram; cum sciam illam ex Dei mandato parari, te ministro atque Duce esse conficiendam: sed quòd me vltro tibi non obtulerim comitem, in causa fuit, quòd nouerim Deum authorem rem hanc à se conficiendam, tua vnus opera expeditam voluisse, idque publicè communiterque omnibus constare, & affirmari poterat, si tu, me monente, tantum onus capeffisses. Nemo enim esset, qui in rei gesta causis, modis, & successibus enarrandis vllum aliud, quam Dei efficientis, atque tuam vnus operam nauatis, nomen laudis causa usurparet. Atque ita & diuina voluntati, & tua dignitati pariter consultum foret. Nunc, verò cum me tibi sociam optaueris, eueniet quidem vt hostes tibi à Deo perdendi tradantur, quòd & ipsi sentiant, & tuam virtutem diffiteri non poterunt; at verò nostratum, hoc est, Israelitarum commune & vulgare iudicium, auctoritatem cum primis & efficacitatem totius gerende rei, victoriæque obtinende, Deo adscribet; ministrationis verò & opera impendende, atque sedulitatis præconium, femina potius mihi, quam tibi viro imbertiri studebit, atque illud frequenter predicabit, Quòd in manu mulieris tradetur Sisara. Hebraicè sic legimus: Quòd in manu mulieris vendet Dominus Sisaram. Itaque magis vt tuam laudem obscuret, quam vt Dei nomen celebret, dicet nihil tuo, aut viri cuiusquam nomini arrogandum

Num. 16.

gandum esse, cum planè opus ipsum nulla humana, sed vnus Dei virtute captum & expeditum & confectum fuisse, vel ex hoc probetur, quòd in manu mulieris non victus, sed venatus fuerit Sisara. Deinde illud etiam publicè iactabit populus, se non tibi aut virtuti tua fidisse, sed mulieri Prophetissæ, cuius presentia & sententia sese committens crediderit. huiusmodi igitur de te rumor sparsus, tuam laudem atque famam imminuere contendet. Hebraicè ad verbum hæc sic leguntur: Et dixit, ire, ibo tecum, verumtamen nõ erit decus tuum superviam quam tu ambulas; quòd in manu mulieris vendet Dominus Sisaram. Non tantum post euentum, sed ab ipso etiam incepti itineris exordio, Barak laudem subducendam prædicat: cum populus se iter illud, non Baraki virtutem, sed femina Vatis auctoritatem secutum, agere predicaturus est, in cuius femina manus hostium Dux à Deo vendendus crederetur. Ita verò sapientissima illa Prophetissa suum sermonem responsumque pronunciauit, vt totius postea successus, extremique euentus rationi consentaneum probaret. Namque id etiam nobis interpretibus significabat, fore, vt non malè omnino obloqueretur populus, cum demum id esset euenturum, vt feminea opera atque diligentia Sisara incitatus & prouocatus ad bellum, femineo consilio per Barakum atque per Israelitas fusus, demum feminea periret manu: atque ita omnis tum capti, tum euentus fama, post diuinam efficacitatem, ad seminarum operam referretur. Hæc ubi Barak Debora aperte prædixit, id obsequium quòd postulata fuerat, libens præstitit. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cades. Qua in re sincerissimus optimi viri animus apparuit, qui dum Reipub. suam quam optimè atque felicissimè consultum vellet, suam ipsius gloriam minimè curabat, & præuisum populi de se iudicium cumulato beneficio vincere, quam calliditate præuertere malebat: ingratum esse vulgus, nec ipsi nouum, nec ignotum erat; non ideo tamen bonos viros ab officio deterrendos esse sciebat. Quamobrem deliberato consilio, diuinum mandatum cum Debora capeffit.

Qui accersitis Zabulon & Nephtholim, ascendit cum decem milibus pugnatorum, habens Deborah in comitatu suo.

CLAMORE excitatas duas illas tribus, prima lingua lectio declarat. Illud enim primum egit, vt dua illa tribus ad eam rem se nominatim vocatas intelligerent. Neque verò omnes illarum tribuum viros coegit, sed decem mille tantum sese sequi iussit, idque omni diuini mandati auctoritate fieri docebat, presente atque asserente Debora, cuius oratione & populo animus, & Duci, quem ipsa sequeretur, fides confirmabatur. Deinde verò, quemadmodum ex Dei prouidentia res omnis ad successum instructa comparataque fuerit, singularis historia repetitione scriptor docet.

P 2

Haber

Haber autem Cinæus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis, filiis Hobab cognati Moyſi, & tetenderat tabernacula vsque ad vallem quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cades.

CONFICIENDÆ rei opportunitatem & commoditatem multo antè à Deo creatam docemur, ita ut multa eueniant, quorum causam cum ignoremus, nec in hanc neque in illam partem iudicari æquum sit, quoad tempus ipsum sententiam ultro pronunciet. Historiæ igitur summa hæc, nobis paulo altius quàm breuissimè repetita, sic habet. Iethro qui idem Hobab dicebatur, Moyſis quondam socer, ex Madian domum transferens, in Israelitarum societatem genero persuadente commigravit. huiusq; filij, dum terra ab Israelitis occuparetur, pascendi cura atq; vsu viuentes, nullas vrbes vel ipsi condere, vel sibi dari volentes, ad habitationis passionisq; commoditatem, Palmarum vrbi vicina loca, sibi iam à principio optata, ad eam vsque tempestatem tenuerunt, cum à Moabitibus expugnata terra, præsidij nomine Palmarum vrbs occupata fuit. Eo enim tempore, omnis illa gens cum tentoriis, gregibus, armisq; suis, ad Iudæa tribus agros sese recepit; ibiq; eam tenuit partem, quæ ΚΑΙΝ ipsiſ patrium cognomen Cinæis dedit. Horum verò complures familie erant, ex variis Hobab filijs progenite, ex quibus vnus HEBER dictus: qui vel aperta, vel simulata dissensione, à cæteris non multo antè discedens, in vallem sese receperat, à Cades non longè iacètem, qui ex duabus paludibus notissimis & perpetuis THSAGHANAIM, notationem nomenq; habuit. Sic enim nomen hoc Chaldeus paraphrastes, & antiqui illius lingue scriptores interpretantur. Erat enim pastorum vitam artèmq; exercentibus, & ad pastura, & ad adaquationis vsum aptissimus locus.

Nunciatumque est Sifaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in monte Thabor.

RELATI hoc loco nuncij breuitas omnem rei seriem indicat. Nuncij verò authorem quamquam historia non indicet, tamen ratio ipsa facillè coniectandum præbet, nimirum quempiam ex ijs, qui per singulas tribus à Iabino, tributis exigendi causa, fuerant constituti, vel exploratores aut indices, quos opportunis in locis occultos ac dissimulatos, Principes, ac maximè tyranni, vndique mutandarum rerum perpetuo metu alere solent; vel alium quempiam, qui Principis gratiam aucupari cuperet. quisquis ille fuerit, certè rem exactè cognitam retulit, nomine cum primis & genere exposito, ex quo & tribus atque familie ratio cognosci potuit; deinde verò loco & actione, ascensione videlicet in montem; quæ deliberationem & studium gerendæ rei arguebant. Nam quòd vir genere, nomine, ac familia notus, ex propria tribu solus profectus, aliarum tribuum numerum non exiguum repètè coëgisset, suspicionem dabat maiorum copiarum, secretò apud suos contribulles, atque apud alios vndique delitescens, quæ post occupatum iam mon-

tem,

tem, opportunè eruptura essent: cum mons Thabor ad eam rem fuisset petitus, qui totius regionis medius locus, usq; editissimus, erat. Porro his copiis, atq; huic incepto consilium non defuisse, immo maximum constare, simul compertum erat, cum illa etiam femina, quæ publicam administrabat rem, Ducè secuta esse diceretur: neq; enim id celari poterat, quod palàm factum, vulgo prædicandum erat, Sifaræ à Domino in manus femine tradèdum. His etiam accedit femina auctoritas, propter prophetiæ spiritum. Tria autem illa sunt, quæ in strenuissimo Duce præcipue spectari solent, consilium, facultas, & felicitas. ut ille canebat:

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Hac autem omnia Baraco constare exploratum compertumq; erat, pugnantorum copias cum iam aperte eductas, tum post occupatum montem quamprimum armandas, ut credi consentaneum erat; consilium verò præter singulare ducis ipsius, quem vel nomen ipsum perspicax atque præsens representabat; maximum esse quoque existimandum erat feminae, cuius in gubernandis populis sapientia perspecta esset, cuiusq; vita sanctitas & integritas diu multumq; probata, vaticinandi etiam officio ac dono confirmabatur. Atque ita Baraki felicitatem populo indubitam existimari par erat. Hac omnia providentia & consilio, dexteritate atque celeritate maxima, præuerti ac frangi expedire sibi persuasit Sifara, dum sese præsertim viribus & armis longè præstare intelligeret: quòd verò felicitatem spectaret, ab omnibus dijs quoque suis non defuturam sibi opè speraret. Namque hæc apud Gentes de dijs iudicia erant, ut pugnantibus vel sui aduocari, vel alieni conciliari crederentur: atq; de hac ratione certos ritus institutos obseruatosq; legimus; cumq; semel illis successisset, ut iam pridem Iabino successerat, experiri atq; tentare denuo non dubitabatur, maximè cum nec augures sacrificuli, diuinatoresq; deessent, qui pro Principum atque Ducum studio & præterita interpretarentur, & futura promitterent. Huiusmodi igitur auspicijs diligentiam celeritatemq; summam adiungendam ducens Sifara, adiacentem monti fluuium & vallem quamprimum occupauit.

Et congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth ad Torrentem Cifon.

MILITARI atque venatoria providentia nihil potuit sapientius à Sifara curari, quàm ut falcatis curribus, quibus ascendi mons non poterat; & hostibus, qui pauci admodum erant, fuga interciperetur; & auxiliaribus copiis omnis ad montem aditus accessusq; præcluderetur: ita illis omni com-
meatu omniq; auxilio priuatis, vel certa de ditio, vel nulla salus expectanda, quin desperatis in currus incidendum, vel in eodem monte pereundū esset: aliis verò vel quies omnino optanda, vel tentare volentibus, coniuncta cum calamitate pernicies subeunda. Atqui Regis etiam, sapientumque omnium, qui Regi inserviebant, auctoritatem atque sententiam, huiusmodi

P 3

Sifara

Sisara consilio & facto non defuisse manifestè docet loci, unde expeditio profecta est, adnotatio; De Aroseth gentium. In quo etiam maxima Ducis alacritas & celeritas ostenditur, qui ex Aroseth-gentium profectus, tam multos gravesq; currus, tamq; copiosum exercitum, cum ceteris bellicis impedimentis, non solum brevi tempore apparauit & instruxit, sed prius etiam ad illam deduxit vallem, quam maior auxiliariorum numerus, ut qui montem conscenderant, adiungi posset. At tamen huiusmodi omnia, & quaecumque alia maxima hominibus videntur, quemadmodum irridere, eludereq; Deus soleat, multis exemplis edocti sumus. S. S. E. Dominus Deus vester pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Pfal. 2.
Exod. 14.

Dixitque Debora ad Barac: Surge, hæc est enim dies in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas; en ipse ductor est tuus.

Fides.

BREVISSIMA quidem, verum efficacissima oratione pium & fidelem Ducem vates ad hostium stragem hortatur, iacto cum primis fundamento in fide, cuius virtute & efficientia, nihil tam arduum esse potest, quod non conficiatur felicissime: atque victoriam non futuram modo pollicetur, sed iam etiam partam presentemq; affirmat, eamq; non humanis viribus & artibus, per quas illum hostium exercitum illo loco atque tempore superari difficillimum, immo impossibile fuerat; verum Dei virtute copias illas cum Duce suo iam victas, animoq; consternatas, ac prorsus perditas esse, ait: ita ut nihil reliquum sit præter victoriæ usum, hoc est, præter hostium internecionem, quam non nisi ipsius Baraki manu & opera peragi Deus velit, cuius deinceps apud hostes metus, & apud suos gerendarum rerum auctoritas eodem die confirmanda sit: quamobrem & promisso siue responso fidem, & mandato diligentiam sedulitatēque adhiberi oportere ait, omnī cunctatione, expectatione, aut deliberatione prorsus amota. Surge quamprimum. nihil enim iam aliud opus esse ad conficiendam rem, quam ut is, per quem peragenda à Deo est, surgat. Namque illi surgenti hostes, utpote iam animo perditos, cessuros, imò & quam citissime terga versuros ait. Hæc officij faciendi summa ratio erat: fidei verò diuino responso habenda illud caput, Hæc est dies in qua tradidit. Eadem ipsa die non tradendum, sed traditum ait, ut indicare magis rem atque exhibere, quam promittere videatur. id verò quemadmodum fieri potuerit, asseuerando declarat: En ipse ductor est tuus. Hebraicè ad verbum: Nonne Dominus prodiit ad facies tuas? non proditurum, sed iam prodisse ait: in eamq; significationem verbum usurpat præteritum. Ad facies tuas. Antequam tu vel prodieris, vel etiam prodire iussus fueris, exiit, inquit, ille, omnia, quacumque incidendum tibi erit, indicaturus atque expediturus loca. Itaque tanti ductoris & iussus & facta te quam primum sequi oportet, alias non rectè aut tibi, aut populo consulturum.

Descen-

Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

DUCIS atque populi etiam fidem historia nobis indicat, cuius virtutis præsidio quicumque præditi fuerunt antiqui, maxima queq; aggredi non dubitauerunt. Narrat enim, Barac, audito responso, dicto citius descendisse, atq; eiusdem descensum populum ipsum, quamuis exiguo numero, nempe decem millium tantum virorum, fuisse euestigio secutum. Quos nisi similis cum Barako fides armasset, instructosque animasset; profectio vel locus superior tam diu retineretur, quoad vel maiora copiarum adiunaret auxilia, vel alia quarenda salutis ratio aliud agere hortaretur: nunc verò victoriæ, atq; adeo singularis erga se Dei providentiæ, ac presentis efficientiæ persuasos, nec metus, nec locus, nec hostium copia, nec armorum atque currum prospectus à descensu cunctatos retinent. Decem millia pugnatorum cum eo. Hebraicè, Decem mille viri post eum. Illi, quamquam exiguo numero, nec, si hostibus compararentur, aut exercitus, aut pugnatorum nomine dicendi, tamen totidem se viros præstituri descenderunt: idq; post Ducem, cuius & fidem, & studium, ac pietatem ritè sunt imitati. Siquidem illa in rebus bene agendis rectissima ratio est, ut Dux, certi iam consilij compos, præeat; miles verò, non ut consultor, sed ut opera atque expeditionis minister ac socius, obsequatur.

Perterruitque Dominus Sisaram & omnes currus eius, vniuersamque multitudinem in ore gladij ad conspectum Barac, in tantum ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret.

UT victoriæ hæc presentem atq; singularem Dei opem tum Israelitis ipsis, tum hostibus atque ceteris nationibus ostenderet, actum est, ut hostis non prius animo desitueretur, quam Baracus, qui primus, uti Dux, in illos impetum fecit, descendisset. quamprimum autem ille sese conspiciendum præbuit gladio armisq; agere cepit; ita omnes perterriti & turbati, confusis ordinibus, curribus, equis & equitibus conterritis & exanimatis, perditii sunt, ut ab Israelitis nullo negotio casi & confossi, & suis ipsorum armis, atque turbatorum currum mole, impetu, ac trepidatione conciderent. cum verò currus etiam perterritos legamus, equos curribus adnumeremus oportet, ut Dei efficientiæ & opus omni ex parte declaretur. Nam tam exiguo pugnatorum numero tot instructi atque exercitati equi, tantusq; exercitus non facile aliàs terrerentur & frangerentur. Quod si prima acies, quæ descendentium impetum sustinere debuerant, sua in statione laborarent; tamen media ac postrema equitum atque peditum phalanges, prælii feruore nondum ad ipsas accedente, sua loca tueri, ceteris præsidio, auxilio, atq; exhortationi esse poterant, nisi qui rem verè conficiebat Deus, omnes idè momento fractos perditosq; redderet. Omnes currus, vniuersamque multitudinem. Hebraicè, Omnem exercitum. Nec potuit illa tanta turbatio & confractio aptius depingi, quam priuata ac singulari narratione consilij atque

atque euentus Sisara: qui muneris officiique immemor, cum se Principem exercitus esse sciret, sibi vni tantum prospiciendū duxit, nulla vel amittendi exercitus, vel proprii honoris atq; decoris cogitatione cunctatus, quin salutem fuga quæreretur, idq; pedes, quo facilius & sese expedire, & si euadendi opportunitatem nancisceretur, latitare posset: ratus hoc pacto hostem fallendum, curru nimirum, qui certis insignibus notabilis esset, in aliam; se verò in aliam vsq; partem fugiente, atque insequentis currum hostis impetū declinante. Pedibus fugeret. Hebraicè, Et fugit in pedibus suis. Nemine iuuante, nemine, prater suos ipsius pedes, vel comite vel socio, vel consilio aut teste fuga; ita ut qui currum fugientem viderent, Ducem in curru quoque esse existimarent, atque ita quidem ille Barachum effugeret.

In pedibus suis.

Et Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Aroseth gentium, & omnis hostium multitudo vsque ad internecionem caderet.

NARRATUR Barachus fide animatus, & victoria successu alacrior effectus, numquam ab incepto destitisse, donec & res ex animi sententia confecta, & hostium in fugam conuersorum manus omnis ad internecionem vsq; caesa esset. Idq; tanta animi virtutis atq; operæ contentione factum dicitur, ut nec longa via, nec laboris tadium, nec hostilis regionis atque ciuitatis magna frequentia, Regis auctoritate & praesidiis consiliisque munita, nec vlla prorsus humanarum rerum cogitatio, victores atque insequentes retinere, morari, aut impedire potuisset, quin Barac persequeretur fugientes currus & exercitum. Namque optimi consilij fuit, totum exercitum (quem Duce non carere credibile erat) insequi, totumq; conficere, nulla ratione habita singulorum, si qui fortè declinantes elaberentur; cum tamen, prater unum Sisaram, veluti pecudes lupum aut leonem fugientes omnes, omnino consilij expertes, latibulum tantum petere intenderent: nec, quamuis multis passim stratis & caesis, reliqui vel dimicare, vel in varias partes sese diuidere, atque hoc pacto insectantium turmas deriuare, & si non omnes, tamen aliquos fortasse stragem effugere posse cogitarent; ita illos Deo turbante, nullumq; euadere sinente. Vique ad internecionem cadere. Hebraica oratio Latinam explicat, Non reliquus fuit vsque ad vnum. Negatio, uti Dialectici obseruarunt, cum orationi praepositur, omnia prorsus negat. Ne vnum quidem relictum ait. At verò Sisaram ipsum, tanti exercitus tantum Ducem, iam plusquam muliebriter pauentem, turpissimeq; fugientem, quis exitus exceperit, audire operæ precium fuerit.

Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Aber Cinai. Erat autem pax inter Iabin Regem Asor, & domum Aber Cinai.

Aditus & exitus obstruatio.

INTER bellitas curas una eademq; minimè postrema, sed ad militarem prudentiam cum primis laudata, illa est, providere quemadmodum extrema, quæ anceps pugna obycere non raro solet; pericula facilius atque celerius

rius declinari effugiq; possent; ideoq; rem aggressuris, pugnamq; capessentibus, non tantum de inuadendi hostis opportunitate, sed etiam, si in angustiis ventum fuerit, de euadendi ratione cogitandū est. Imprudentia namque ac temeritatis esse dicitur, aditum diligenter quærere, exitum verò locorum atque rerum negligere. Atque huiusmodi cura ac prudentia laus fortissimis & strenuissimis in re gerenda viris adscribi solet. hoc enim nomine David non modo Sauli ut strenuus probari, sed etiam timori esse cepit. S. S. E. Et fecit eum tribunum super mille viros, & egrediebatur & intrabat in conspectu populi. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. Videt itaq; Saul quod prudens esset nimis, & cepit cauere eum. Omnis autem Israel & Iuda diligebat David; ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. Quamquam verò Sisara, propter metum ingentemq; animi turbationem, quemadmodum fugientis exercitus copia cogi, & sese recipere, atque ita periculum vel euadere, vel imminuere possent, minus cogitauerit; rationem tamen, qua sibi vni salutem fugiendo consuleret, non oblitus fuisse videtur. ea autem ratio hoc pacto ineunda sibi ducebatur, ut latibulum quam proximum peteretur, quo breuissimo itinere tam à suorum, quam ab hostium multitudine declinanti, fugiendum esset. Subiit autem proximam esse Heberum Cinai domum, apud quem, utpote Iabino Regi obsequentem, & pacis legibus addictum, sese recipiendi atque occultandi locus constare posset. Namque, ut superius legebamus, Heberum familia non longè à Thaboris radicibus, in valle secundum Cades tentoriis figendis confederat. Solent autè eiusmodi tentoriorum habitatores, quibus amplior contigit res, ita familiam collocare, ut vxoribus & viris, liberis & seruis, alta atque alia ponantur tabernacula. Sic aliud Abrahamo, Saraq; aliud, item duabus Iacobi vxoribus Racheli atque Lia singularia tabernacula, non longis tamen interuallis disita, fuisse nouimus. Atqui minus prudens, atque planè metu perturbati Sisara consilium fuisse, ipsa res, atque narrationis adnotatio declarat. Primum, quòd ille non Heberum, sed Iaelis tentorium rectè petierit, ratus apud mulierem tum misericordia, tum obseruantia, atque etiam Regiæ ira metu, & ipsius fugientis auctoritate effectum iri, ut comodius ac tutius apud ipsam latere posset. His etiam addendū est, existimasse illum, nemini suspicionem fore latibuli apud feminam quæsi, cum potius viri domus petenda esse, omnibus credi posset. Erat autem Iabino, ut Asoris Regi, non alio nomine aut iure cum Heberum pax, ut quibus in rebus atque rationibus Hasoris urbis, aut Regis comodis consulendū esset, utraque ex parte consideretur: quippe cum y fortassis agri, in quibus Heberum greges pascebantur, ad illius urbis ditionem pertinerent. Iam verò cum Iabino, ut Haroseth-gentium Rege, cumq; gentium illarum rebus, nihil Heberum commune, aut alio nomine sanctum fuisse, historia indicat: ita ut si inter Harosensem & Hasorensem, sub eodem Rege tamen, alio atque alio iure de gentes ciuitates simul, aut bellum incideret, Hasorensem

1. Sam. 16.

Q

Iosue 11.

rensum partium Heberum esse oporteret. Atqui Hasor ex antiqua iam occupatione non ita legitime atque Harosethan ad Iabini regnum pertinere manifestum erat. Quandoquidem Hasora, qua olim Iabinorum regia dicebatur, à Iosua expugnata, atque Rege propter coniurationem interfecto, incensa fuerat; deinde verò Israelitis restituta in sortem ditionemq; cesserat. Itaque ipsa ciuitas, & belli & antiquæ occupationis ac possessionis iure Israelitica cum ditione sua proprie censebatur: quamquam eadem illa etiam tempestate Iabino tyrannidem in Israelitas exercenti, & antiquum titulum Regis Hasor renouare & reuocare student, pareret. Turbatus autem de integro rebus, Heber, qui & Israelis fidem profitebatur, & ut Hasoris ciuis censebatur, Israelem tyrannidis iugum detrectantem sequi par erat; id quod imprudens Sisara minus animaduertit, atque ita subito metu, ac nimia trepidatione turbatus, dum amicum cogitat, legitimum hostem adit; deinde illud etiam præterit, quod quamquam cum Hasoris tunc oppressæ Rege Iabino, Heberi domus, in Hasoris censu numerandæ, pax esset, Iabino quidem apud Hasoram agenti aut regnum gubernanti parere, adesseq; Heber, quatenus pacis legibus exceptum fuerat, tenebatur; Iabini verò, ut Iabini domus isdem legibus (vbi narratio indicat) minimè sancita erat. Inter Iabini Regem Hasor, & domum Heber Cinxi. Atque ita hoc nomine Iabini apud Harosethan constitutæ domui, siue familiæ, siue aulæ, nulla certa Hebero debebatur fides, ne dum ipsius exercitus Duci; utpote Israelitarum manifesto infestissimoq; hosti, ac iam nec erga ipsum etiam Regem fideli, sed ignobili atque turpi fuga Rezis exercitum partesq; deserenti & mutanti, consulendum ex pacto esset. Quid quod nullius unquam exempli fuit, ut quæ inter Reges atq; Principes viros pactiones constantur, eadem illorum Principum uxores, nisi alias nominatim eodem iure, certisq; verbis comprehensas, obligent. Itaq; ultra Dei etiam, hominem punire & ulcisci parantis, voluntatem; mulierem illam, nullo violato iure, in hostem prudenter fortiterq; se gessisse intelligimus: Sisaram verò sese ad hostem imprudenter, ad mulierem verò imprudentius recepisse arbitramur; quem, ut summum Ducem & bellicis artibus præditum, huiusmodi pactionum leges non ignorasse oportuit.

Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum, Intra ad me domine mi, ne timeas.

Belli con-
lia & curæ.Fides Gen-
tium.

BELLO aduersus legitimum hostem declarato & exardescente, stratagemata omnia, quacumque ingeniosè & acutè iniri possunt, nulla proditi-
tionis turpitudinisq; nota & infamia, non minùs queruntur & exercentur, quàm in ferarum venatione, aut in aucupio, quæ vocibus simulandis, laqueis tendendis, foveis occulendis, & omni insidiarum genere, nonisq; excogitandis artibus paratur & conficitur, ita ut quicumque sese hosti commiserit, illius arbitrium voluntatemq; subeat, oportet: nisi priùs fides certa data conflataq; sit, quam etiam inter hostes seruandam sanctamq; esse, iura omnia

omnia statuere. Verùm de hac fide cum hic differendi locus nõ detur; aliis, Deo propitio, nostrã sententiã explicabimus. Nam quod nunc exemplis interpretamur, ad belli artes, & prudentiã peritiãq; potius, quàm ad fidem referendũ est. Potissima enim conficiendi belli pars in arte, prudentia, atq; mente ponitur: minoris verò momẽti est manuum armorumq; exercitatio, quamquam hæc etiam ad conficiendam rem exigitur, & comparatur. Vsu autem sapiissimè venire videmus, ut quispiam minori manu, maiori verò consilio, magnas pugnas, maximãq; prælia vincat, copiosissimos exercitus fundat, & perdat: contra verò, ut rectè ac sapienter inita consilia maximis imprudentiorum copiis superentur, rarissimè accidit. Hanc bellicæ artis potissimam partem sacra lingua, THAHHABVLOTH vocat, quod verbum Latinus interpres noster aliàs gubernacula; aliàs verò dispositionem interpretatur. S. S. E. Cogitationes consilii roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella. & alio loco: Quia cum dispositione initur bellum, & erit salus ubi multa cõsilia sunt. Idem etiam Salomon de eadem re: Vbi non est gubernator, populus corruet. Quibus in locis verbum hoc THAHHA- BVLOTH, constanter usurpatum legimus, atq; id prudentiæ virtutem spectare eodem definiente docemur: Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens GVBERNACVLA possidebit. Atq; hanc partem militaris disciplina, vocabulo στρατηγικα à Græcis dictam, Latini sagaces curas appellarunt.

Prou. 10.

Prou. 24.

Prou. 11.

Prou. 1.

Horatius
Od.

Nil Claudie non perficient manus,
Quas & benigno numine Iuppiter
Defendit, & curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

Iam verò huius causæ ratio, temporis, rerum, ac personarum status conditionesq; componentibus & examinantibus, facile sese nobis censendam iudicandamq; aperiet. Atque Sisara primùm non Principis aut Ducis personam sustinens, verùm hostis, victus atque turbatus & inermis, impotenti fuga salutem sibi querens occurrat, sese cuius obuium dediturus, modo in Barachi manus non incidat, quamcumque etiam seruitutis conditionem optaturus: ita ut salutis causâ de mulieris tabernaculo petendo anxie cogitarit; mulieris autem, non ea tempestate sibi ullis pacis legibus coniuncta, sed ex hostium potius, ut iam differuimus, numero. Atque idem iam à muliere excipitur victrici parti adscripta, in ipsoq; belli astu; quæ non minùs atque vir quispiam, fortis, & consilio & animo valens, victum & fugientem vel vi, vel arte capere studet; verùm armis eodem momento destituta, nec consilij nec sagacis curæ impotens, hominem uti capiat, & dominum vocat, & oratione inducit, securumq; facere studet. Ingredere domine mi. Hebraica sic ex verbo hanc actionem explicant: Diuerte domine mi, diuerte ad me, ne timeas. Imprudens homo elusus, in laqueum à Deo paratum sese coniecit, dum credit, sui nunc priuati, victi, ac fugientis, mulieri hostili costare rationem; quæ nuper Ducis, atque imperij Regis, cui ipsa paruerat, ministri consulerat; atque hac

Q 2

mente

mente non solum vocanti credidit, sed ut minori atque obsecutura, uti mox exponemus, imperavit: tantum abest ut supplicauerit.

Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio.

ILLE se sibi non modo consulturam, sed parituram, obsecuram, ac penè ancillam reperisse existimabat: illa verò mancipium sibi deditum, atque tantum non ligatum ducebat, quem pro arbitrio prudenter aliud credentem pallio opertum ligabat. Nihil enim minus iuris mulieri nunc in illu erat, quam Rahabæ quondam in exploratores fuerat, quos domi conclusos, & lino tectos vel prodere, vel perdere, vel seruare potuit. quamobrem mox seruatos & debiti admonuit, & iurisiurandi lege ad vicis rependenda conditiones obligauit. Integrum autem est victori, victum vel interficere, vel sibi in seruitutem retinere, si modò bellum iustum legitimuq; fuerit.

Vendere cum possis, captiuum occidere noli.

Seruiet vtiliter, sine pascat durus, atetque,

Nauiget, ac mediis hyemet mercator in vndis,

Annonæ profit, portet frumenta penusque.

Itaque nulla lege prohiberi mulier potuit, quo minus traditum sibi atque captum mancipium, bello ipso estuante, conficeret: quod seruatum in illa re sibi vtile, multis autem nominibus non inuile modo, sed sibi atque Israelitarum populis perniciosissimum esse posse, sciebat. Atqui summa iuris, atque cardo omnis in eo versatur; quod hoc prælium Dei, non hominum erat, quod effugere cupiens Sisara, victus iam atque perditus, in eam incidit quam Deus ad illam rem parauerat, Debora prædictionem manifesto exitu confirmaturus. Hac autem omnia prophetidis cantico indicantur. Pallium autem quo Sisara opertus dicitur in muliebris indumento ac mundi genere ponitur: quod aliàs, cum de vestimentis, Deo volente, differemus, explicandum est. Iam verò cum exercitum sine vlla Israelitarum clade casum & perditum fuisse intellexerimus; quemadmodum etiam Dux ipse ab incolumi femina interfectus fuerit, audiamus, diuini iudicij, singulari cum prouidentia coniuncti, exemplum agniti.

Dixit ad eam, Da mihi obsecro paululum aquæ, quia sitio valde.

HOMINIS terrore ac metu turbati, naturæq; superbiam & insolentiam nunc celantis, nunc verò promentis, ac demum insanientis animum & sensum, duæ quæ referuntur orationes indicant: altera quidem, modeste aquam poscentis, deprecativa voce adiuncta; altera verò, imperantis, & sui seruandi rationem formamq; prescribentis, quæ mox subiungetur.

Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum.

INTEGRO constantiq; animo suum Iagbæli consilium ininitum, atque diuinitus etiam promotum, ea quæ antè descripta sunt, his etiam adiunctis, declarant. Namque id illa semper egit, ut hominem maestum, turbatum, atque lassum, naturali somno opprimeret, perpetuo deinceps sepeliendum. Ideoque illum primò iacere iustum pallio contexit, ut summoto lumine, ex lassitudine

dine ac marore caloreq; expressus humor, facilius consopiret; sed soporem maximè accelerauit lactis potus, cuius vis quòd humidior crassiorq; sit, fumos faciliè exhalans, caput non secus atque vinu tentat, & humore atque spiritu oppletum occupat, domireq; cogit: idq; maximè in biliosis, aut febre laborantibus efficitur. quamobrem utrusque, & caput dolentibus, lactis usu medici interdiciunt. Cuius quidem periculi evitandi causa, ego, cum Hiberniam pertransirem, vini aut ceruisie vice (à quibus potibus semper abstinui) natura calidior, & valetudine tunc non satis recta, aquas, alioqui per totam insulam ad potum inuitiles, vtpote minerales, lacte miscens combibebar: quod & potui, & medicina commodum poculum nactus sum, ut neque dispositis equis currens somno interturbarer, nec aqua virosiore efficientia laderer. Idem etiam per id tempus in Angliam cum primum ad nauigassem, curare ceperam; verum cum illius regionis aquam, incolarum magis neglectione, quam usu improbatam comperissem: puram bibere malebam, temperantiùs tamen, quam si Hispanicam, aut Gallicam, aut Germanicam nactus fuissem. Sed ab hoc excursu ad institutum redeamus.

Hippocr.
aphor.

Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi, & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens, Numquid hic est aliquis? respondebis, Nullus est.

SENTENTIA quidem ex Latina lectiōne apertissima est, atque eadem efficietur, ut Hebraicorum verborum, aliàs propter germanam energiam minimè prætermittendorum, obscuritas declaretur.

Adsta, inquit, ostio tabernaculi, & erit, si vir venerit, & rogaauerit te, & dixerit, Estne hic vir? & dices, Minimè.

Ille quidem satis pro imperio sibi loqui videbatur, eamq; quæ dominam agnoscere debebat, veluti ancillam in sui custodia constitutendam putabat, sed reapse nobis vaticinatus magis, atque id quod futurum imminerebat, prolocutus videtur. Id quod verba singula expendentibus, penitusq; examinantibus, facile intelligitur: atque illius profecto aliud cogitantis oratione quid factu opus esset, feminam diuinitus monitam intellexisse putamus. Nam vel ex eo tempore, quo ille viuens sentiensq; in illius tabernaculum sese contulit, imò potius ex quo relicto exercitu turpiter aufugit, non immerito viri nomen amisisse iudicari poterat, nedum postmodum occisus vir esse inficiis iretur: itaque illa per quam fortiter curauit, uti interrogata, virum intus esse, verè negare posse.

Tulit itaque Iahel vxor Abner clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa absconditè, & cum silentio, posuit super tempus capitis eius clauum, percussuq; malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui sopore morti socians defecit, & mortuus est.

TOTIVS actionis plena descriptio, animi consilium & constantiam in muliere declarat; personæ verò ipsius & adiuncti, hoc est, viri, cuius vxor erat, appellatio, studium, voluntatem & officium significat. nempe quod ab-

Q3

fentis

Rahab.

Turbatio.
Insolentia.

Lactis ad
soporem
efficientia.

sentis viri ratione habita, eum occidere studuerit, quem mariti sui amicis, sociis, atque religionis nomine fratribus hostem, & inimicum, atque idco ultione dignum esse sciebat; cum verò nihil intra suum tentorium armorum haberet, quo rem conficeret, consilio tamen, & prompta, quali in repentinis rebus mulieres uti plerumque solent, cogitatione, ipsa sibi arma quam citissime comparavit, uno ex clavus aut paxillis ferreis, quorum in tentorio ad continenda vela usus est, quaesito, atque eodem tanta mallet vi per tempora impulso, ut unico ictu hominis caput transfossim, & terra confixum fuerit. Cur verò vel in ipso momento, quo petitus primum fuit ille, nihil senserit, nec doloris ac mortis vi, ut accidere solet, sese volutans distorquensve commoverit; duo in causa fuisse docemur. alterum quidem fuit praesens sopor, qui lactis adiumento sensum obruerat; alterum verò, illa quae somnum praecesserat lassitudo, quippe quae & corporis vires, & animi sensum satis sua sponte debilitauerat, ipsumque altius dormire coegerat. ita exponimus verbum posterius, defecit; & prius illud, soporem morti confocians. Hebraicè namque sic ad verbum: Et ipse sopitus, & lassus, & mortuus est. Coniunctio autem hoc loco causa index est, ut saepe aliàs in sacro sermone.

Et ecce Barac sequens Sisaram, veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei; Veni, & ostendam tibi virum quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore eius.

Ecce.
Ex temp. o.

BARAKI studium ex fide profectum, & Dei veritatem hic versus manifestè probat. Namque Barak, qui sibi eadem die Sisaram in manus dandum, aienti vati crediderat; inter hostes quam diligentissime quaesitum, & nec in proprio curru, nec inter occisos repertum, aufugisse suspicatus; summo studio non quaerendum aliis commendavit, sed ipse, qua parte declinasse arbitratus est, magna contentione insequi voluit, videlicet Domini promissum sua etiam pro parte ratum certumque probaturus. Tanta verò ille in hoste quaerendo, requirendo, & sectando animi promptitudine, & cursus celeritate valuit, ut Iahelis adhuc recens & calens facinus penè contigerit. hoc autem vox illa, & ecce, significat, quam Latini Poëta exemplo interpretari solent. Atqui mulier illa eodem spiritu, quo hostem incitata confecerat, intellexit etiam, illum eundem, neminem praeterea, à Barak quari. Quamobrem viro occurrens, tentorium subire persuasit, quaesitum hostem traditura. Virum quem quaeris. Hebraicum nomen, is, virum, & singularem significat. certum, inquit, quendam magni nominis virum, quem tibi quaesitum scio, ipsa indicabo, ita ut neque ulterius discurrendum sit, nec timendum, ne, dum alius offertur, ille, quem quaeris, elabatur. Eundem, inquam, ipsum tuis oculis videndum monstrabo, ita ut quod haecenus credideris, & speraueris, modo oculis iam subiectum, & sensu, reapseque perceptum obtineas. Igitur Barak nihil moratus, nihilque

de

de re ipsa hasitans, Iahelis tabernaculum ingressus, aperitè edoctus est, quemadmodum Deus fugientium sese cursus & impetus frangere & cohibere possit, idemque humilia tollere, ac superbissima quaque repente deprimere soleat.

Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filiis Israel.

CHALDEVS paraphrastes verbum, Humiliauit, ex re ipsa, ut solet, interpretatus est, Fregit, eadem significatione qua apud Poëtam idem verbum usurpatum explicatumque legimus.

— Fracti bello fatisque repulsi

Ancid. 1.

Ductores Danaum. Nisi quod illi fatis, nos Dei vo-

luntati & efficientia euentum adscribimus, nisi etiam quis cum Seneca Fatum diuinam voluntatem interpretari studeat. Quamquam verò Iabini, Chananaorum Regis, res eadem die non profus deletas legamus, quippe cuius adhuc regnum, & illa celebris ciuitas supererat: adeo tamen labefactatas intelligimus, ut Israelitis deinceps libertas & victoria non solum constiterit, sed auctior indies atque promotior euaserit: illi verò nec certa vlla salus, nec quies, nec calamitatum intermissio ad exitum usque fuerit reliqua. Ingens igitur illius diei victoria fuit, cum Regi & regno celeberrimi Ducis & instructissimi exercitus iactura facta, ingens etiam salus Israelitis allata est.

Fatum Poëticum.

Qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin, Regem Chanaan, donec delerent eum.

Ex illo felici victoriarum initio, prosperi indies Israelitis, Dei voluntatem secutis, gerenda rei successus contigisse narrantur, atque ita seruitutis ante acta ultio creuisse dicitur; ut continuato bella Iabinus demum consumptus, de medio sublati, Chananaorum regnum, atque vitam pariter amiserit, ita ut nullus deinde Iabinus extiterit, aut ex illius gente quisquam qui vel Israelen in festaret, vel Chananaeis imperaret. Hanc sententiam sacer sermo sic exponit: Et procedebat manus filiorum Israel, procedere & durefcere aduersus Iabinum Regem Chanaan, quo ad exciderint Iabinum Regem Chanaan. Israelis filiorum appellatio, Dei promissa, & veritatem spectat: Chananaorum verò Regis repetitum nomen, eodem etiam pertinet, quippe Chananaorum calamitas & pernicies Israelitis non modo promissa, sed in mandatis etiam fuerat commissa. Quamobrem euentus successusque omnes, non eorum, qui superiores euaserunt, virtuti; sed malo victi populi merito, atque Dei vltoris voluntati & presidio, sunt adscribendi. Porro Iabinum in torrente Cison funditus perditum, excissumque Psaltes inter canendum commemorabit.

Psal. 82

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

Cecineruntque Debora & Barac filius Abinoem in illo die dicentes.

Gratulationes & supplicationes.

ANTIQUVM & *vetus, atque planè legitimum p̄i populi officium est, cum primùm bellica res ex animi sententia successerint, Deo immortalis, tutelari & propitio, certis verbis & carminibus supplicationem decernere, gratulationem ex rei gesta argumento factam celebri conuentu habere. Id autem officium hoc loco ac tempore à Debora vate seruatam historia commemorat: ita tamen exponenda, ut carmen ipsum à propheta de compositum; carminis verò votiu gratulatorijq; decretum, ab ipsa pariter cum Barako, iam tum exercitus Duce & populi Principe, fuisse de more factum. Quod verò actionem pronuntiationemq; spectat, certo tempore ac loco versus aliquos intercalatum modo, vel ab ambobus, vel à pluribus decantatos intelligimus; historiam verò ipsam, canticiq; corpus suis membris & partibus ab inuentrice concinnatum fuisse. Huius autem carminis exemplar, illustrissimumq; exemplum in triumphali illo Mosis & Mariae cātico intueri licet; cuius artem ex eodem profectam spiritu, vates hac nostra secuta videtur.*

Poëtice orationis felus & stylus.

Quod verò ad commentarium explicationemq; facit, nulli dubium est, ea que certo carminis genere, atq; sublimiori orationis magisq; Poëtico stylo descripta sunt, breuibsq; verbis magnam complectuntur sententiam, difficiliores explicatus habere, si quis ad medijs & cōmunis sermonis normam reuocare omnia conetur: cum magnum inter hac dicendi genera discrimen sit; alterum videlicet, quod proprijs magis, familiaribusq; verbis, ysdēmq; ad vulgarem loquendi formam constructis, constat: alterum verò quod præter sententiarum frequentiam, breuib; periodis coactam, verborum etiam splendentium delectum, constructionis varietatem & inuersionem (vnde versus nomen Latinis factum est) troporum, schematum, & figurarum variarum exornationem postulat. Quamobrem commodius, consultius, atque opportunū magis esse obseruatum est, ea, que numeris ac pedibus cōstructa, Poëticoq; charactere distincta in alta lingua legantur; dum alteri lingua communicanda suscipiuntur, sacrarum musarum opem, hoc est, conficiendi carminis copiam Dei dono acceptam, ad hoc munus petere & implorare, curareq; ut quàm aptissimè id per interpretis ingenium, & lingua in quam transferendum fuerit opus, facultatem, sententiarum cum primis pondera quàm fidelissimè expensa reddantur. Deinde etiam schematum exornationumq; elegantie, si non omnibus ad amussim coloribus (id quod difficillimam fore nonnulli existimant) tamen ad exemplar, quantum fieri possit, alludentibus exprimentur. Illud verò difficillimum, numisq; religiosum à compluribus iudicatum est, ut singulorum in exemplari lingua verborum certa ratio apud alteram linguam in carmine etiam habeatur. Quod quidem quamquam nos à nullo interprete acriter exegerimus, tamē dum sacra carmi-

Versus.

Carminum interpretatio.

carmina, à Spiritu sancto suis verbis dictata, Latina facere studebamus; sancita nobis ipsis lege obseruare enisi simus: quāli verò successu id egerimus, magis ex aliorum iudicio cognoscere, quā ex nostro studio prædicare optamus. Certè dū Davidis Psalmos hac religione atq; cura redderemus, quatuor pietate insignium, & nostra atate in sacris libris ac linguis exercitatisimorum virorum, plausum minimè captatū, sed vltro liberaliter candidèq; datum excitauimus, Andrea Masij, Francisci Raphelengij, Ioannis Harlemij, & Georgij Stenij, quibus & sincerum Christophori Plantini iudicium quoque accessit. Eandem igitur rationem religionemq; hoc etiam loco ineuntes, Prophetidis huius gratulatorium carmen, ut facilius & breuius explicare possemus, Latine pro tempore etiā cantare instituimus: quod si pro vertentis ingenij tenuitate canentis voce, & numerorum varietate auditori cuiquam minùs placuerit; nostrum tamen studium, ut minimè displiceret, fuisse prædicamus: illudq; persuasum cupimus, nihil à nobis nostri causa susceptum; sed omnia ad Dei laudem, atque ad lectoris utilitatem experiundo fuisse tentata.

Qui sponte obtulistis de Israel
animas vestras ad periculum,
Benedicite Domino.

Vltoris IÆ, & vindicis hostium
(Se se libentem cui populus duci
Nuper ferebat) dedicatis
Carminibus celebrate laudes.

GRATULATORII huius carminis exordium è duobus capitibus potissimum nascitur: alterū est, diuina primùm voluntatis ac virtutis consideratio: alterum verò, populi à Deo delecti animus & studium. Vtriusq; enim capitibus concordia, victoria illa parta fuit: cuius tamen ut authoritas omnis Deo tribuitur; ita etiam plena laus integraq; gratia debetur. Nam & ille vlcisci hostes voluit, atq; idem ipse Israelitas ad eam rem fortes animosq; effecit. Constat itaq; exordium partitione, & propositione, que totius carminis causam complectitur primam, hoc est, laudem gratulationemque Deo habendam, qui & vlcisci hostes voluit, & vltionem paucorum Israelitarum opera parauit. Hec prima exordij pars est, qua Israelite omnes ad gratulationis officium appellantur. Quæ etiam in speciem diuisa, mox amplificatur professione officij à se faciendi, cuius etiam spectatores ac testes, præcipuos quosque ex populo conuocat.

Audite Reges, auribus percipite
Principes: Ego sum, ego sum
quæ Domino canam, psallam
Domino Deo Israel.

Audite Reges, vos quoque Principes
Attentiores, ac mihi subdite
Aures, canenti celebranda
Gesta Dei, monumentaque IÆ.

SAPIENTIS beneq; instituti consilij est, ut quicumque alios ad honestum aliquod studium inuitat & incitat, eiusdem studij atque exercitationis exemplum in se statuat; suaq; in primis opera quod honestū esse clamat, capeffendum comprobet. Sic David ubi mundū hunc, mundiq; partes omnes ad diuinas laudes celebrandas vocauisset; se ipsum in eiusdem officij partem

R

uentu-

Psal. 103. *venturum pollicebatur. Sit gloria Domini in seculum seculi: letabitur Dominus in operibus suis. Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt. Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo, quam diu sum. Iucundum sit ei eloquium meum; ego verò delectabor in Domino. Sic etiam Poëta studium nomenq; suum cū aliis recenseri volunt.*

Virg. Eccl. 6.

Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas cupiant, & tristia condere bella)
Agrestem tenui meditabor arundine Musam.
Non iniussā cano, si quis tamen hæc quoque, si quis
Captus amore leget: te nostræ Vare myricæ,
Te nemus omne canet.

Nostra itaq; Debora, qua iudiciis exercendis, atq; vatis munere obeundo, primas illo saculo obtinebat: Barakum populi hæctenus Ducem, ac deinceps Iudicem gubernatoremq; unā futurum; & cum illo omnes, qui diuina tangere religionem, Reges, Principes præterea, proceresque omnes, quorum exempla plebs facillè sequi imitariq; solet, spectatores, testes, auditoresq; appellat officij à se faciendi, hoc est, diuinarum laudum quas canere instituit: quos ut auditores, ita etiam plausores, acclamatores, imò & sui imitatores esse percipit. Audite. suā canentis vocem ab ipsis attēte atq; studiosè audiri postulat: nec audiri tantum vocis verborumque sonū, satis esse dicit, nisi etiam interno eadem sensu percepta recondantur, atq; animum motura, mentemq; affectura insideant. Hæc enim nobis schematis illius significatio est, Auribus percipite. quam eandem sententiam Iesus Christus clamans ita pronuntiabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Latini autem sic eundem sensum exprimere volunt:

Marci 4.

Horatius
Epist. 1.
Pers. Sat. 5.

Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem.
& Cultor enim iuuenum purgatas inseris aures
Frugè Cleanthea: petite hinc iuuenesque senesque
Finem animo certum, miserisque viatica canis.

Virg. Æn.

Ego sum, ego sum. repetitio illa pronominis, certum, constans, atque delibatum studium personæ professæ indicat, ut apud Latinos: Me, me, adsum, qui feci. — atque huc etiam alludit illa celebris Poëtarum figura:

Tibull. lib. 1

Ille ego, cū tristi morbo defessā iaceres,
Te dicor votis eripuisse meis.

Sic Debora sese suamq; apud Principes & populos adhuc vatis & iudicis personam tenere atq; agere professæ, utroq; munere ad laudes Dei celebrandas induci significat: quas cū ipsa concinuerit, ceteros omnes imitari consentaneum fuerit. Domino canam. Voce atq; cantu Deum misericordem, illo sacrosancto nomine appellatum se laudaturam significat: atque huic nomini eas etiam laudes adiuncturam, quæ Domini singularē erga Israël patrem, Israëlq; genus providentiam & benignitatem prædicent. hoc est, quod subiungit, Psallam Domino Deo Israël. Inter canere, & psallere illud

illud hoc loco differre intelligimus, quòd canere, vocem ipsam, & cantū voce numerisq; constantem significet: psallere verò verba cum vocibus atq; numeris ad sententiam argumentumq; referat, ita ut, Dialecticorum nostrorum more loquendo, canticum, ipsam cantandi actionem; psalmus verò subiectum, siue obiectum indicent, duobus verbis Hebraicis, Sir, & Mizmor: in quorum usurpatione, multa ac varia adnotauimus, hicq; aliqua breuiter indicare operæ precium esse ducimus. Primum, quòd verbum SIR nusquam à nobis, quamuis diligenter obseruantibus, cum accusandi casu constructum inueniatur, sed cum datiuo semper: cū ZAMAR raro datiuo, frequenter verò accusatiuo iunctum sit. Nam dicitur, Psallam nomen Domini, & Psallam nomini Domini; sed hoc rarius multo, uti diximus. Cantabo te, hoc est cum verbo Sir, nunquam: cantabo tibi, passim legimus. Deinde, quòd cantici nomen cōmune est ad omnia carminum genera, cuiuscumque argumenti ea sint, ita ut Elegiam, Threnos, & Naniam etiam complectatur; ut ex illo patet loco: Cuius omnes cantores atq; cantatrices vsque in præsentem diem Lamentationes super Iosiam replicant. Quòd Hebraicè apertius multo est. Ad huiusmodi significationem, ZAMAR vocabulum nusquam, quòd sciam, usurpatur: deinde verò quòd ex verbo Sir, Cantorum cantatricumq; nomen factū est, quòd solum canendi significat munus; in qua significatione nullum ex ZAMAR factum comperimus, sed tantum instrumenti cuiusdam musici, quòd sonitum fidibus pulsandis reddebat: denique quòd MIZMOR, hoc est, Psalmus, authori suo adscribi solet in possessionis vel acquisitionis casu, ut Psalmus David, Psalmus Asaph; cuiusmodi exēpla nulla in Sir, siue cantico Hebraicè lecta meminimus (Nam illud Canticum Cantorum Salomonis, alio modo sua in lingua enuntiatur.) Ita ut canticum, ad canendi solum munus; psalmum ad condendi & concinnandi artem atque ad scientiam argumentumq; referamus. Atque hæc nobis prolixius, & vsq; ad doctiorum lectorum fastidium fortasse tractata sunt, à quibus tamen, indoctorum, hoc est, nostri similitum causa, equitatem patientiamq; impetrare cupimus; vel illud etiā postulare, ut cū nos (qui nullā diligentiam in sacris libris explicandis à nobis non debitam arbitramur) in huiusmodi Grammaticis minutis hæsitates, offensi fuerimus, despecti & contempti prætereamur; & si qua suo palato gratiora aptioraq; reperiri poterunt, percurrendis qui subsequenter versibus, petantur: vel alij etiā equi censes audiantur, quibus nullus umquam in sacra Grammatices obseruationibus labor pœnitendus videtur. Est igitur ea in hac verborum repetitione Debora sententia, misericordis atque Israelitarum tutoris & gubernatoris Dei laudes non solum sibi canendas, verum composito ab ipsa carmine concelebrandas, audientibus Regibus ac Principibus. Atque hæctenus exordium ex propositionis, causa, & attentionis postulande locis petitum; cui carminis genus, & qualitas, atque etiam conditoris autoritas accesserunt. Huic autem exordio narratio adiungitur, rerum temporumque par-

Canticum.
Psalmus.

2 Paral. 35.

זמר
שיר

tionibus, ac notis distincta. cuius singula partes exposita, consequentem laudem gratulationemque promerentur.

Domine, cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis.

Seghira celsis montibus arduam,
Agrósq; Idumes iam pede concito
I A S relinquentem te, ab imo
Terra pauet tremefacta fundo.

Quin & beatas qui superum tenent
Sedes, polorum pondere maximo
Axes laborantésq; nubes
Roribus assiduis madebant.

NARRATIONIS principio paulo altiùs repetito docet, Israelitarum populum ipsum sibi commersisse, quo minùs illa admiranda, singularis, atq; hostibus tremenda Dei tutela continenter ac perpetuò, ut ab initio cæperat, deduceret, ita ut nisi misericordia illa Dei clementiaq; instaurandum susciperet, maxima miseria continuaq; calamitatibus ad internecionem usq; vexarent. Atqui argumentationis, quæ totius narrationis argumentum summamq; complectitur, duo capita sunt, alterum videlicet, in quo prouidentia illa, singularisq; Dei tutela erga Israelitas, omni orbi testata, illustris manifestaq; fuit, affirmatur. Atque hoc caput Inductione Rhetorica, tãquam ossibus neruisq;, constans, admirationis exornatione absoluitur, quæ Dialecticis rationibus in hunc modum resolui possunt: Domine, te quondam Israelis tutandi causa fortem, efficacem, terribilemq; prabuisse, mundus hic omnis, singulaq; mundi partes testantur. Id quod nec memoria recolit, nec verbis commemorari sine admiratione potest. Similis argumentatio, atque similis ferè admirationis ratio illa apud Poëtam est;

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri syluæque loquuntur.

Atque propositionem Inductione fulcit, commemorationeq; signorū in calis & in terra e litorū eo tempore, quo ereptum ex Aegypto populum Deus per Arabie solitudines, atq; per Idumæe montes tractusq; deducebat; cuius temporis memoria omnibus postea seculis celebrata fuit. Nec verò homines solum Israelitarūq; hostes omnes illa tēpestate permotos ac terrefactos fuisse ait, sed calum etiam ac terram motibus, tremoribus, imbribusq; intempestiuis singularem, ut ita loquamur, Dei presentiam, & peculiarem illius de Israelitis curam fuisse testatos. Quod verò narratur: Terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis, montes fluxerunt, &c. vel ad Poëticam rationem referendum est, qua omnes mundi partes, calum, nubes, ac montes laborasse, atq; ex labore insudasse significantur: vel, quod magis nobis probatur, veram respicit historiam; quæ quamquam in Exodi libro non ita singillatim explicata fuerit, hoc tamē in loco opportunè exposita est: ita ut & poësim ex vero factam credamus. Nam tametsi imbrium pluuiarumq; mentio non fiat, motuum tamen, fulgetrorum, tonitruum, & terra tremoris

aperta

aperta narratio est: atque adeò aquarum ex rupibus erumpentium, quas illo hemistichio intelligimus: Montes fluxerunt, &c. Itaque & cum illis hoc carmine decantatos imbres quoq; descendisse credimus. Quamquam & illud ad asserendam carminis veritatem satis superq; fuerit, meminisse cunctis diebus, quibus in solitudine vagatum est, celestem rorem cibo illi admirando, qui Man appellabatur, fuisse substratum.

Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel.

Concussa celsis culmina montibus
I A M tremebant, quem colit Israel,
Et Sina, magni testis IÆ,
Assiduis liquefactus undis.

HIC versus ad priorem argumentationis partem relatus, explicatusq; est in antecedentibus; continet autem Inductionis partes, hoc est, terram, & firmissimam terra partem, montes videlicet, in quibus Sina cum primis appellatur ut testis, imò ut theatrum illius actionis, quam Deus adhibuit, cum se Legislatorem publicè praberet. Iam ex hac Inductione illud sine vlla dubitatione confirmatur, Israelitas in singulari quondam Dei tutela constitutos, propter tutoris prouidentiam & virtutem, non solum hostibus fuisse formidabiles; sed calo, terra, atq; mari turbatis ac tremefactis, intactos incolumesq; euasisse, elementis omnibus cedentibus, & quasi Dei voluntati de populo illo educando, ornando, & amplificando applaudentibus. Huc autem illud Rachabæ testimonium pertinet, quod argumentationis huius complexione comprobatur: Noui quòd Dominus tradiderit vobis terram; etenim, irrui in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terre. Audiuius quòd siccauerit Dominus aquas maris ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Aegypto; & quæ feceritis duobus Regibus Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem, Seon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes, pertimuius, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in celo sursum, & in terra deorsum. Atque huc usque prius argumentationis caput est, qua illud conficitur: Deo Israelitarum res suscipiente & fouente, neminem hominem perturbare potuisse. Iam verò alterum caput subiungitur, cuius argumentatio oppositum inducit. Ea verò ex contradictoria propositione adstruitur, unde etiam opposita colligitur sententia.

In diebus Samgar filij
Anath, in diebus Iahel
quieuerunt semitæ:
& qui ingrediebantur per eas,
ambulauerunt per calles
deuios. Celsauerunt fortes in I-

Dum Ghanathidem Samgara consulem
Audit docentem prouidus Israel,
Non ansus est notos viarum
Intrepidus peragrarè calles.
Iaghele quamuis incolumi, breues
Villa atq; pagi rusticag; oppida
Absente merebant colono,
Et solito viduata cultu:

R 3

Dones

rael, & quicuerunt, donec
surgeret Debora, surgeret
mater in Israël.

Donec benignam latior Israel
Matrem, & videret surgere meducem,
Et iura dicentem & futura
Tempora (vatis opus) canentem.

SIMILI superiori Inductione, oppositis tamen propositione & assumptione, contrariam argumentando rationem pronunciat, hoc pacto: Atqui Sangaris & Iaghelis temporibus Israelitarum res afflictæ admodum atque incommoda fuerunt: apparet igitur illis easdem singulari illa & illustri diuinæ providentiæ tutela fuisse destitutas. hæc argumentationis summa est: cuius propositionem assumptio Inductionis velut enumerationis officio firmat. Namq; statum commemorat, in quem Respub. illa proximis ante temporibus deuenerat, non solum cum in quo durissimè ageret ante Sangara præfecturam; sed ipsa etiã Sangara, atq; adeo ipsa Iahelis ætate, cum melius ac leuius habere videretur, tamen angusta adeo, iniqua, atq; oppressa erãt res, ut neq; viarum publicarum vllas esset usus, propter hostium infestationes & latrocinia atq; grassationes: nec pagorum, villarum, fundorum, & priuatorum agrorum, propter cultura defectum, vlla commoditas vtilitasq; constaret. Nam quamquam Sangar stragem aliquam hostium fecerit, nullam tamen aut insignem victoriam adeptus est, aut magnam populo salutem attulit, eo quod illam suam singularem providentiã, tantis ante totq; argumentis ostensam, rursusq; ob populi malum meritum subductam, nondum Sangara tẽpore instauratam Deus ostendisset. Meminit autẽ & Iaghel (cuius virtute & opera Sisara modo fuerat occisus) ut ostendat, illius presentis atque illustrissimæ salutis consilium non antea explicari cœptum, quàm vaticiniij officio per ipsam huius carminis concinnatricem præstito prædictum, declaratum, & commendatum fuisset; ut hac ratione euentus cum prædictione concordans, non ad casum, sed ad voluntatẽ authoritatẽq; referretur Dei, qui & prædici rem iussit, & Ducem eligi mandauit, & Iaghelem consilio, animo, & virtute, ad insignem conficienda rei partem instruxit. Huiusmodi argumentationis genere, ad oppositam rerum conditionem significandam, & Latinus Poëta utebatur:

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vnae,
Vt gregibus tauri, Tegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis: postquam te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandauimus ordea fulcis,
Infelix lolium & steriles dominantur auenæ;
Pro molli viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.

Donec surgeret Debora. Hebraico verbo קאמתי in prima persona, suum munus non casu aut fortuito, sed consilio efficientiaq; Dei, sibi initum fuisse significat, munus inquam publicum, idq; duplex, vaticiniij videlicet, atque iudicij & gubernationis, in quorum munerum ratione & explicatione

ver-

verbum קאמתי scriptoribus sacris; Latino autem interpreti, surgere, frequentissimè usurpatur: vt, Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. & Surrexit interea Rex nouus, qui non nouerat Ioseph. Atqui prius munus, hoc est, propheticum, sui propriij nominis allusione significatum est. Nam Debora, apud Latino correspondens nomini, ex verbo דאבארא factum adnotabamus. Significat autem דאבארא, ratione sermoneq; vti, & verba concipere, eadem etiam pronunciare. unde דאבארא nomen duplici longa vocali, per excellentiam Dei Verbum illud unigenitum dicitur: dicitur etiam eiusdem Dei verbum ita pronunciatum, vt audiri hominibus possit; atque adeo humana salutis Euangelium, Verbum quoque dicitur. quarum significationum exempla illa sunt: Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Qui timuit verbum Domini de seruis Pharaonis, fecit confugere seruos suos. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum. Sunt complura alia, ad quæ significanda verbum transfertur; verum hæc velut illustria ac præcipua nobis vsui nunc sunt, ad efficaciam nominis דבורא hoc loco appellati significandam. Donec surrexi ego vates, cui Dei verbum creditum, cuiq; bonus nuncius apparuit, iam iamq; efficienda à Deo salutis mandatus est. Iam verò nos aliàs docere meminimus, nomen נבי, quod Prophetam siue Vatem interpretari solemus, idem quod elocutorem, siue effatorem significare; cum נאבאח verbum nulli Latino simplici aptius, quàm fandi siue effandi voce, explicari existimemus: ex quo Fatum Latinis nomẽ est, quod doctissimi Poëtarum interpretes veteres, id quod Deus effatur, esse exponunt. Surgeret mater in Israël. Hebraicè in prima persona verbum est, vt in superiori membro; quod & carminis & sermonis ratio postulat, atq; ita Chaldaicus paraphrastes interpretatur. Latina versio Græcum interpretem imitatur. Matrem autem sese appellat, tum propter charitatem, qua Israelitas tanquam filios complectebatur; tum propter iudicandi regendiq; munus, quod Dei voluntate susceptum pie ac sedulo exercebat, incensoq; studio ac summis votis Israelcem ad bonam frugem receptum cupiebat, & quemadmodum id fieri posset, sermonibus habendis, iudiciisq; exercendis, monitis consiliisque repetendis, curabat. Namque optimarum matrum huiusmodi vota officiaque esse solent, ex quibus magna amicitia petuntur exempla.

Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat,
Gloria quem supra vires & vestit, & vngit,
Quem tenet argenti litis importuna, famesque,
Quem paupertatis pudor & fuga, diues amicus
Sæpe decem vitiis instructior, odit, & horret:
Aut si non odit, tegit, & veluti pia mater,
Plusquam se sapere, & virtutibus esse priorem Vult, &c.

Huiusmodi benigno affectu, huiusmodi incenso studio, ac sedulo officio sese instructam surrexisse ait, atque matris personam non iis tantum, quas com-

memo-

Virg. in
Daphni.Deboræ
munus.

ספ

Matth. 11

Exod. 11

דבר

Verbum.

Ioan. 1.

Exod. 9.

Matth. 23.

נבי

Propheta.

Fatum.

Matet.

Hor. 3. Od.

memorauimus, partibus & muneribus; verum etiam initio ipso salutis, Dei efficientia afferenda, per se, tamquam per matrem, edito; qua prima Ducem appellatum adscuerit, prima hostem superandum declarauerit, prima se via commiserit, omninoque matrem sese praestiterit Israelitis, atque adeo Duci ipsi, dicenti, Si veneris mecum, vadam; si nolueris venire, non pergam: Ibo, inquit illa; sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quis in manu mulieris traditur Sisara.

Noua bella elegit Deus, & portas hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel.

I A S nouis tunc consiliis tulit
 Author salutem, pressus ubi Israel
 Firmas fidei clauē portas
 Praesidium sibi curat unum.
 Nam scuta & hasta, millia quinquies
 Deducta in octo quamlibet Israel
 Gentem recenseres, ad usus
 Non poterat reperisse belli.

VARIAM multarum rerum & vocum sententiam, vnius carminis suae strophæ periodo comprehensam, totidem verbis explicat, apud alias linguas difficilem & obscuram: Chaldaeus Paraphrastes, Graeci & Latini interpretes paraphrasticos exponere maluerunt; quamuis alius & alius aliam atq; aliam verborum significationem tradiderint, quae verba nobis, ita ut sunt, pressè arctèq; reddere non piguerit. Elegit Deus nouae tunc ipsis portæ: scutum si videretur & lancea in quadraginta millibus Israel. Magna Israelitarum oppressio carmine hoc describitur, amplificaturq; argumento à destinatis sumpto. Non tantum enim villa & pagi, agrorumque vicinia vastata desertaque fuisse narrantur; sed in urbibus etiam ipsis, in quas incolae sese omnes praemetu receperant, omnis defensionis, propter armorum defectum, commoditas opportunitasq; fuisse negatur, quod ab hostibus ablata fuerant: quandoquidem apud quadragena virorum millia, vix singula scuta singulaq; tela reperiri poterant. Namque hac ratio victoribus olim commodissima visa est, ad victos oppressosq; in metu & seruitute continendos: atque in huiusmodi etiam tempora Israelitas aliquando incidisse, Regum historiae auctor commemorat: Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel: cauerant enim Philistim, ne fortè facerent Hebraei gladium aut lanceam. Atque ea etiam tempestate, qua canticum hoc describit, eadem conditione Israelitas oneratos fuisse, argumento sunt Samgharis & Iabelis facta, quorum alter bouum stimulo sexcentos; altera, clauo & malleo Sisaram confecit, non libenter ijs armis vsuri, si commodiora expeditioraq; apud se haberent. igitur, deficiente in omnibus urbibus armorum vel ad defensionem vel ad offensionem copia, vnicum consilium praesidiumq; restabat in murorum portarumq; tutela, custodiibusq; ad portas collocandis: non qui defendere quidem, sed qui excubias agere possent. Huiusmodi exemplū nos, cum primum in Hiberniā ad nauigates noctu peruecti essemus, apud

apud IOHHOLAN in portu sitam urbem conspiciebamus, eodem nimirum inducti non per portā, sed comitibus ex nauigio adiuuantibus, & urbanis ex superiori loco manum porrigentibus, murum conscendentes, quam difficultatem partim ciuilia cum Anglis bella, partim etiam mutua insulariū latrocinia attulerant. Atque ut figura hac, & hic urbium habitus magnam oppressionem seruitutemq; depingit; ita rursus patentes porta, armorumq; facultas & copia, aliquando etiam & murorū neglectio, victoriam atq; securitatem indicant. ad quam etiam rationem illud pertinet: Absque muro habitatur Ierusalem, pra multitudine hominum & inmentorū in medio eius. Quam etiā descriptionis formā externi poeta imitari ita solēt:

— Signa ego Punicis
 Affixa delubris, & arma
 Militibus sine caede, dixit,
 Direpta vidi, vidi ego ciuium
 Retorta tergo brachia libero,
 Portasque non clausas, & arua
 Marte coli populata nostro.

Ab hac igitur calamitosa miserrimaq; conditione adeo oppressi Israelita, suis aut artibus aut viribus minimè poterant liberari, nisi ut omnino liberarentur, noua bella instituentis Dei clementia benignitasq; efficeret; qui tunc in ipso magnae oppressionis articulo sese propitiū liberatoremq; praebuit. Nomen noua, Hebraicè H H A D A S S I M, ita constitutum est, ut neutro genere à Latinis exponi possit, & masculino atq; etiam feminino: ita ut dicere possimus, Elegit Deus noua, subaudio bella, cum interprete nostro. Elegit nouos deos, nempe Israel, ut Graeci interpretantur, Chaldaicum homeliassten potiùs hoc loco, quam paraphrasten vocandum secuti. Atque ita explicationes utrisque interpretibus aptari consentaneum erit. Verum si carminis ratio & structura, si disputationis obseruatio, si poetica elocutionis figura consulenda sunt, orationis dispositio ita distribuetur: Elegit Deus, nouae tunc illis portæ: scutum si videbitur hasta, in quadraginta millibus, in Israel. Atque hoc modo distinctio facilius explicata fuerit.

Cor meum diligit Principes Israel, qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Dominum.

Quicumq; chartis ponitis Israel
 Et bella & annos, vosq; libentius
 Quos plebs videtq; auditq; summos,
 Noster amatq; animus monetq;.
 Vnus dicato carmine, & omnibus
 Ducendus I A S laudibus, vnicus
 Dux ille nobis, & salutis
 Et placida genitor quietis.

TANTAE victoriae atque quietis decus, laudem, & gratulationem tum hymnis & versibus canendis, tum etiam historicis prosa & carminibus composita oratione vni Deo auctori referenda esse praedicat, ad eamque rem

eos omnes hortatur & incitat, qui scribendi & canendi arte præditi fuerint: quos pari secum studio in hoc argumentum omnes incumbere optat. Cum, inquit, hoc manifestum sit, ea tempestate, qua nobis hæc salus (qua nunc recenti vimur) parta est, nullam nobis nec bellaci consilij opem, nec humana virtutis facultatem, imò nec armorum copiam constituisse; consequens omnino est, fateri, unius Dei præsidio nos fuisse à tanta miseria vindicatos. Principes Israel. Hebraicum nomen scribas, constitutores, & descriptores significat, quorum sententia scriptis populus iuuatur ac ducitur. hos præcipuè ad partes vocat & officij à se faciendi; & curandi etiam, ut à populo, apud quem gratia auctoritateq; valent, idem fiat. Qui propria voluntate, &c. Hebraicè, Qui voluntate in populo valetis. vos, inquam, benedicite Domino, propter salutem: utpote quibus ad studia atq; ad artes vestras Reipub. utiles exercendas, & locus, & tempus, & honestum otium diuina virtute factum est.

Qui ascenditis super nitentes
afinas, & sedetis supra in iudicio,
& ambulatis in via,
loquimini.

Vos & nitentes quos asina vehunt,
Et vos, cathedras qui sapientia
Pulsò decoratis timore,
Quiq; viam peragranti loquentes.

HIS qui præcipuas colerent artes, atque contemplationi & carminibus vacare gauderent, superiùs numeratis, eos etiam adiungit ad gratulationem vocatos, qui ceteris munus & vita partibus, eum ad priuatam, tum ad publicam rem agendam & promouendam, sese dedidere; nempe mercatores, & sapientes, quos præcticos dicimus, uti indices in urbibus & oppidis constitutos, peritos atq; còsultos iuris, demum eos omnes, qui vel negotij, vel animi causa iter faciunt. Namque hoc genus omne hominum belli tempore in metu ac merore tacet; pace autem & securitate parta maximè gaudet, studiisq; fruitur suis. Qui ascenditis super nitentes afinas. In asellorù genere præcipua Asiaticorum laus est; quibus non tantum plebeios, sed etiam nobilissimos homines vehi solitos legimus, ut Bilghamum, & Prophetas complures, & Abedan Israelitarum iudicem, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Est enim vehiculi genus placidioris molliorisq; sessionis, quam cetera iumenta que sessorum membra duriori concussione exercent. Atqui mercatores, quorum vita permutationis causa in peregrinatione itineribusq; plerumque consumitur, asellus ad iter faciendum vsos consentaneus est, præcipuè verò non ita magna spatia peragraturus, sed que intra regionis terminos còcluderentur. Namque maiora itinera, ut ab Ismaelis terra ad Egyptum vsq; camelis plerumque conficiebantur. A Chanaan verò ad Egyptum asinus frumentandi causa confici posse, Israelis filij docuerunt. Asinas verò nitentes poetico epitheto significanter vates insigniuit, hoc est, albo colore insignes, longeque conspicuas, quòd is color omnium optimus & pulcherrimus existimetur; nisi propter superbiam candoris fumum (ut Vitruuius ait) conciperet: lætitia verò

Asellus Asiaticus.

Num. 22.
3 Reg. 13.
Isaiah 12.

Albus color.

verò & exultationis apud mercatores signum erat, candidiorum asinarum vsus, quibus aliàs non securis nec pace utentibus, vel nulla inibantur via, vel non conficiebantur iis iumentis qua longè conspici nosariq; possent; sed atris & cinereis, quales colores mæsta & luctuosa tempora postulant, quiq; insidiatores fallere magis possent, iis qui non viis, sed tramitibus dissimulatè occulteq; egrediebantur. Tertio demum loco omnes communiter ad diuinarum laudum celebrationem & frequentationem appellantur; qui quacumque causa, quocumq; modo, siue curribus, siue equis, siue pedibus iter ingrederentur, memores videlicet metus atq; insidiarum, quibus nuper impediri, atque ab itinere instituendo retardari necesse fuerat, & mutata iam deinceps in plenam securitatem sortis vsura latos, utpote quibus viam non solum tutam, sed minùs etiam, propter carmina & cantus, lædentè pergere contingat, idq; beneficio Dei, cuius nomen & laudes, vnicum carminibus, atq; miscendis per viam sermonibus argumentum esse Vates iubet. Et ambulatis in via, loquimini. Hebraicè, Ambulantes per viam, meditamini. Qui, inquit, non ita pridem vel nulli vosmet via committere audebatis; vel, si propter vsus iter facere cogere mini, tamen tramitibus taciturni silentesq; egrediebamini; nunc iam liberè ac tuto publicam viam progressi, carmina, versus, cantusq;, qualia tranquillum hoc postulat tempus, meditamini, & concepta canite. Ita interpretamur hoc loco verbu meditamini, ut,

Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus
Audiit Eurotas, iussitque ediscere lauros.

Viug. Ed. 6.

Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur iustitiæ Domini, & clementia in fortes Israel. Tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

Iam nec sagitta, nec hominum sonus
Lymphas petentum de puteo strepunt;
Sed gratulantum vox in IAE
Dona boni resonet canentum.
Deserta muris quamlibet oppida
Fretus frequentet latus & Israel,
Per rura & agros, perq; apertas
Tutus eat redeatq; portas.

SECVRITATEM, libertatem, & otia populo restituta, antè ad hæc tempestatis comparatione agnoscere, eamque salutem Deo auctori benefico, ac seruatori, omnibus modis acceptam ferri præcipit. Quandoquidem antea magni tumultu turbatis agris, non mercaturam artesq; ceteras exercere, imò neq; per vias ingredi Israelita audebant; sagittariis & calonibus etiam ipsis omnia loca clamore & strepitu complentibus, sed nec in locis muro carentibus degere esse ve poterant, nec clausarum urbium portas egredi: nunc verò illis in locis, qua minimè tuta erant, & esse, & agere, & ibidem iustitias beneficiaq; celebrare Dei, qui Israelitæ ex tam turbulenta tempestate in tantam traduxerit tranquillitatem. Hæc Hebraici carminis figura est, Antithetis poetice eleganter ac verè concinnata. cuius sententiam versio nostra refert, securitatis illius explicata causa: Vbi collisi sunt currus, & hostium

S 2

suffo-

suffocatus est exercitus. Hanc orationem interpres noster Latinus ex illis verbis paraphrasticè reddidit: A voce sagittantium inter haurientes ibi dabunt iustitias Domini, iustitias pagi sui in Israel. Tunc descenderunt ad portas populus Domini. Eadè verò verba in hanc sententiam Greci interpretes exponebant, Vocem pulsantium inter lætantes, illic dabunt iustitiã Domino: iusti confortati sunt in Israel. Tunc descendit in vrbes eius populus Domini. His manifestum sit, utrosq; interpretes paraphrasi ac periphrasi hoc loco vsos, nobis etiam aditum reliquisse ad Hebraicam poesim utcumque ex verbo reddendam. Iam verò primam hanc carminis partem, in qua omnis laus ad unum Deum referenda suscipiebatur, sui cum primis, deinde Baraki Ducis officij commendatione absoluit prophetis.

Surge, surge Debora, surge, surge, loquere canticum; Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abinoem.

Surge dicato Debora carmine, Et vota latis dic age dic modis: Barace tu surge, atq; captos Abinodes age victor hostes.

TRIVMPHALIS atq; gratulatorij carminis artem, numerosq; omnes epinictum hoc prorsus implet, atq; ita rem rei, sententiãque sententiæ adnectit, Primum ne medio, medium ne discrepet imo.

Quòd si nulla alia ex multis causa esset, vel vna hac me mouere debuit, ut optarem neminem hominem, qui sacris litteris operã dare studeret, sanctæ lingue expertem esse, ne videlicet huiusmodi à Spiritu sancto dictatorum carminum suauitate sensuq; fraudari dolerem: quam si quis, vti nos, aliqua uis lingua vertendo imitari conetur, tamen longè aliud sibi promittere poterit is, qui ipsum authorem sua verba (vti ille aiebat) resonãtem audierit.

Lingua sancta.

Inductio.

Complexio.

Ex Inductio, qua præteriorum temporum incommoda præsentibus comparata commodis demonstrabantur, Complexio, quæ totius argumentationis caput fuerat, facta est; deberi laudem & gratiam Deo, tantorum beneficiorum authori, atque ad ipsam commemorandam se primam prodire, ceterosque omnes prouocare quicumque salutis vel compotes, vel conscij, vel expectatores extiterint; quibus prouocatis, rursum se munus officiumq; suũ prouehere velle ait, atque inceptum iam carmen ad finem ducere: quam quidem ad rem, se ipsam quater compellendo excitat; eodem verbo sapius repetito, quo debitum studiumq; suum, atque animum & consilium impensius probet. Surge, surge. Hebraicum verbum GHVRI, quater eodem versu pronuntiatur ad excitationis incrementum, cuius significatio non tam ad corpus, vti Latiorum SVRGE, quam ad animum refertur. Namque ad eos excitandos usurpatur, qui vel somno vel mæstitia oppressi, vel desidia & negligentia tardi, vel cessatione detenti sunt; maiori efficacia quam Latino- rum poetarum, eia, age, & quacumque huius notæ sunt. Itaque hoc verbo sibi ipsi sponte currenti, tamen stimulos admouet ad canendum, atq; ad præeundum ijs, quos ad partes tamquam choreæ ductrix vocabat. Hac verò re-
petitio

surgere.

petitio dici potest eiusdem verbi pondus, & momentum, eiusdem sententiæ augmentis. Atque vt sese ad vatis officium, hoc est, ad Dei laudes cõmemorandis incitat: ita etiam Barakum ad suum quoque, hoc est, ad earundem laudum adiuuandam materiam appellat, alio vsurpato verbo KVM: quod propriè corporis habitum significat, & ad animum transfertur. Namq; vt illa suas partes, quamuis eodem loco consistens, tamè incitata mente agere poterat: sic ille suas rursus, non quieto corpore, sed animi & corporis simul promptitudine, & alacritate, atq; expeditione peragere iubetur. Atq; vt sæpius alias adnotabamus, verbum hoc, surgere, ad Regum, Principum, Ducum, victorum, triumphatum, Prophetarum ac Iudicum actiones, singulari notatione vsurpatur. Surge, inquit, Barak, officium facturum tuũ, & mihi materiam suppeditaturus ad carmen amplificandum, enumeratione rerum à Deo tua opera gestarum. Perge tu, inquam, ad victoriam tuam exercendã, captiuosq; tibi à Deo traditos maiori semper copia auge. Nam beneficiis diuinis maioribus, maioribusq; vti semper velle, pios homines decet, & sese paratos, promptos, præstosq; præbere, ad ea agenda, quæ Deus acta voluerit. Ita fiet, vt, dum tu Dei gesta officio obsequioq; tuo promoues, ego & Deũ ipsum authorem, & te ministrum, & eiusdem expeditionis ministros omnes canendo commemorem. Atq; in hac excitatione duplici nomine vir appellatus est; altero proprio, Barak; altero patronymico, filius Abinogham, non sine adnotatione vtriusque significationis à nobis superius explicata: vt sui nominis paterniq; memor, & sese vt fulgur in ea victoria gereret; & victoria euentu populo decori iucunditatq; esset. Opportunè autem illos commemorans laudat, qui in illam à Deo datam victoriam operas suas contulerunt: ius rursus incusatis & reprehensis, qui laborem illum perexiguam, magniq; fructus feracem subterfugerant, vti pote qui & Deo cum primis & legibus, & religioni, & patriæ, atque adeo sibi metipsis defuerint.

Saluatæ sunt reliquæ populi, Dominus in fortibus dimicauit.

Tum liberatis iam penitus viis, Bellator instat multus, & horridus Pugnas minatur; sed potentes Eligit, & probat almus IAS.

SALVATÆ sunt. Hebraicè; Tunc descendit residuum ad fortes populus. Declarat victoriam non pugnantium multitudine aut copia consistisse, sed Dei efficientia, & paucorum, qui sese Deo obsequentes præbuerant, fortissimorum animo virorum opera, inermium quidem, sed quibus Deus & animum auxerit, & arma suffecerit. Nam post victoriã partam, post hostes in fugam versos, magnamq; partem casos, tunc vbi nullum periculũ instare posse censebatur, scilicet confertis agminibus populus accurrere satagebat, otiosa iam & superuacanea alacritate: quippe sine istis iam salus omnis parta erat. Dominus enim in fortibus dimicauerat. Hebraicè, Dominus præcelluit mihi in fortibus. Rem, inquit, omnem Dominus non per multos, sed per paucos fortes, animoq; præstantes confecerat.

S 3

Ex

Ex Ephraim deleuit eos in Amalech, & post eum ex Biniamin in populos tuos ô Amalech: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum.

*Virtute sanctus protinus Ephraim,
Olimq; fratri Beniamino additus,
Deducet vltices catervas,
Perdet & Hamalechi furorem.
Præcepta doctus ponere Machirus,
Et scriptor ingens, & calamo bonus,
Zebulus his iungentq; turmas,
Præliaq; impavidi subibunt.*

Sauke vi-
ctoria.

OCCASIONE sapienter captata, reportandam à Saule de Amalechitis victoriam vaticinatur; quos fractos quidem Iosue quondam, verum non penitus perditos; quos demum deuotos internecionisq; damnatos Moses reliquerat. Opportunè autem hanc victoriam, nondum partam, tamen certam commemorat, ut ex comparatione officiorum eos reprehendat, qui cum iuuare suos fratres possent, tamen neglexerunt, indicatura euestigio quoniam illi fuerint. Est autem hoc genus comparationum ad arguendum efficacissimum, cum à minori ad maius in utramque partem, vel laudis, vel vituperij, sit comparatio, ut:

Compara-
tiones.
Virg. Eclog.
10.

Quæ nemora aut qui vos saltus habuere puellæ
Naiades, indigno cum Gallus amore periret?
Nam neque Parnasi vobis iuga, nam neque Pindi
Villa moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam Lauri, illum etiam fleuere myricæ,
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Menalus, & gelidi fleuerunt prata Lycæi,
Stant & oues circum, nostri nec prænitent illas:
Venit & Vpilio, tardi venere bubulci,
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas,
Venit & agresti capitis Sylvanus honore
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans:
Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi
Sanguineis ebulli baccis minioque rubentem.

Huiusmodi comparationis exemplis ostendit Debora, solere amicos amicorum res non otiosè spectare, sed officiosè iuuare; nedum tribus omnes, quæ commodam operam præstare fratribus potuerunt, præstitisse vltro oportuerit; præcipuè cum de publica & communi salute ac libertate ageretur: cumq; huius generis exempla non tantum eadem ipsa tempestate à fortibus & piis fratribus edita fuerint, sed minori etiam causa olim edendo expectentur: videlicet quo tempore Biniaminica tribus Dux belli constituta, aduersus Amalechitas exercitum in expeditionem eductura est, nulla id ex aliis tribubus detrectante, immò & Iuda tribu, cuius in bellicis rebus prærogatiuæ sortitio deferebatur, in illo tamen bello minoris tribus imperium secutura. Atq; tota hæc nostra expositio ipso sacræ historie loco fundamentum agit. Præcepit itaq; Saul populo, & recensit eos quasi agnos, ducenta millia perditum,

1 Sam. 17.

ditum, & decem millia virorum Iuda &c. Chaldeus autem paraphrastes hunc locum sic interpretatur: Ex domo Ephraim surrexit Iosue filius Nun quondam, & iniuit bellum in domo Ghamalek. post eum surrexit Rex Saul ex domo Biniamin, & occidit domum Ghamalek, & iniuit bellum in reliquis Gentibus. Hæc verò proposita exempla quoniam officiosè imitati fuerint, qui verò contra neglexerint, subiunctis commemorantur versibus: De Machir Principes descenderunt. y à quibus bellica exercitatio minus expectari, minusq; exigi potuisset, tamen suas in eam officij partem operas contulisse laudantur: non tantum iuuenes, & robusti viri bello apti atque assueti, ex Machiri ac Zabulonis gente venerunt; sed sapientes & studiosi, qui literis & publicis normis, qui paci ac toga opportunis cognoscendis, describendis, & præcipiendis rebus operam nauant; illi etiam descenderunt: & ex Zabulon quoque mercatores, qui diuitiis familiariq; rei augenda & conficienda incumbunt, & longis rationibus componendis vacant. Verbum MEHHOKKIM, quod in Machiri commemoratione usurpatur, Principes in ius, quas exposuimus, artibus significat. In Zabulonis verò mentione duo verba coniuncta MOSCHIM, & EBESBET, protrahentes in stylo, siue in radio interpretari licet. est autem stylus siue radius, Geometrarum, Arithmetico- rum, atq; Cosmographorū instrumentum. quod de scriptoribus minus propriè usurpatur: ad quam significationem illa apud Latinos exempla referuntur:

Nec qui Abaci numeros & secto in puluere metas
Scit risisse vaser—
In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter?
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ messor, quæ curuus arator haberet.

Perf. Sat. 2.

Virg. Eclog.
3.

Zabulonita qui in littore maris habitabant, & in statione nauium vsq; ad Sidonem pertingentes (sicut Iacob testamento prædicens, destinauerat) eam vita & artium partem præcipuè excolebant, quæ maritimis atq; emporiorum vicinis in locis frequentari solent. Erant autem Tyrus atque Sidon celeberrimum totius Orientis emporium. Atque ita verba illa ex Hebraico reddita, Protrahentes in stylo, eandem nobis significationem referunt, quam Latini Poëta versus illi:

Tyrus, Si-
don.

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere: dicat
Filius Albini, si de quincunce relicta est
Vncia, quid superat? poteras dixisse, triens. heus,
Rem poteris seruare tuam. redit vncia, quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculæ
Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & læui seruanda cupressor.

Hor. Pect.

Res quidem ipsa experientiæque docet, eos qui familiari rei per negotia augenda, atque mercatura sese dediderint, non solum literarum studia aspernari,

nari, sed à bellicis laboribus & curis abhorre-
re. Nam hac tria vitæ gene-
ra plurimum inter se differre, antiqui auctores obseruauerunt.

H. lib. 1.
Od. 29.

Quis neget arduis

Pronos relabi posse riuos
Montibus, & Tiberim reuerti:
Cùm tu coemptos vndique nobiles
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

Iuuen. Sat.
14.

Sed hic auctor duorum tantum generum, hoc est literarum & militiæ stu-
dia comparauit; ille verò tertium etiam complexus est. — At nunc,

Post finem Autumni, media de nocte lupinum
Clamorus iuuenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe puer, vigila, causas age, perlege rubras
Maiorum leges, aut vitem posce libello.
Sed caput intactum buxo, naresque pilosas
Annotet; & grandes miretur Lælius alas.
Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
Adferat: aut longos castrorum ferre labores
Si piget, & trepido soluunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita, pares quod vendere possis
Pluris dimidio; nec te fastidia mercis
Vilius subeant ablegandæ Tiberim vltra.

Mirari profecto hoc loco subit, uti sæpius aliàs, magnum Spiritus sancti
artificium, qui vati huic duobus ferè verbis omnem sententiam elegantissi-
mè dictauerit, quam alij auctores, ingenio atq; arte præditi, tam multis ver-
sibus vix expressere. Atq; hunc ipsum locum sic Græci interpretes reddide-
runt: Ex me Machir descenderunt scrutantes, & de Zabulon poten-
tes in sceptro scribæ. Chaldeus verò paraphrastes ita exposuit: Ex domo
Machir descenderunt signati in bello, & ex tribu Zabulon scriben-
tes in calamo numeratoris. Ita laudationis huius sententia colligitur, vi-
delicet ex his quæ commemorantur tribubus, non solum eos, qui usu atque
exercitatione bello apti erant; sed eos etiam, quorū studia à bello abhorreret,
in auxilium fratribus suis, communi religionis atq; gentis Reipublicæ suæ
causa, vel potius pietate, concurrisse. Quibus etiam alij deinceps, eiusdem of-
ficij nomine commendandi, adnumerantur.

Duces Issachar fuere cum De-
bora, & Barac vestigia sunt
secuti, qui quasi in præcep-
tū ac barathrum se discrimini
dedit, diuiso contra se Ru-

Isacarense Deboræ principes
In monte secum fert comites libens,
Barachus in vallem secutum
Hunc populum videt, atque ducit.
Dissentientis pectora Reubeni

ben,

ben, magnanimorum reper-
ta est contentio.

Quis non malarum defrat artium?
Quis hos dolose mentis vsque
Liberet, opprobriq; fraudis?

EORVM qui officium fecerunt, cum iis qui deseruerunt, exempla com-
parantur, omnibusq; rerum & actionum diductis & pensatis partibus, al-
terorum studia probatione & laude; alterorum verò fraudes vituperatione
excipiuntur. Cecinerat proximè præcedentibus Machiritarum & Zebulo-
nensium concordiam: quorum quamuis diuersa artes, tamen ad communem
huius belli causam magna animorum conspiratio fuit. Nunc verò Isacaren-
sium rationem probat, qui in eandem expeditionem prodeuntes, inter se di-
uisi quidem fuere; ita tamen diuisi, ut ex diuisione, magna animorum tum
fortitudo, tum communitio constantiq; probari posset. Namq; hi cum exer-
citus illi duo esse capita intellexissent, alterum Deboram, consilij quidè Prin-
cipem & matrem, atq; adeò prophetiden, feminam tamen, & ad res manu-
gerendas minùs idoneam; alterum verò Barakum, cuius opera & labore
conficienda res erat; inuito consilio, nobilitas omnis Deboræ in monte conser-
uanda, tutanda, atq; ubi opus esset, quamcumque in partem iuuanda, sese
sociam dedit: ita ut paucorum, tamen fortiorum, numerus obsequio, studio,
& opera Principi femine adesset. Ceteri verò omnes, qui numero longè
plures erant, Ducem alterum, id est, Barakum, ad rem conficiendam secuti
sunt. Namque illic animi constantia, fide, & virium præstantia in quem-
cumque euentum, hic verò apud expeditionis ministrum, multitudine ma-
gis opus erat, quò tam multis hostium turmis conficiendis, iugulandis &
confodiendis, idonea militum ac satellitum sufficeret manus. Ita effectum
est, ut in hoc bello Deboræ Regis locum tenere videretur, quam ideo Prin-
cipibus summisq; virorum ordinibus stipari decuit; Barakus verò Impera-
toris, summiue Ducis partes ageret, quas expeditionem militum manū se-
qui oportuit. Ex his omnibus apparet, quantam culpam sustinere debeant ij,
quorum nec vlla conspiratio, nec diuisio vlla ad hanc cõmunem causam uti-
lis fuerit: in primisque Reubenitæ accusantur, qui hac eadem tempestate
cùm in auxilium fratrum conspirare & conuenire debuissent, tamen disse-
disse atque discordasse arguuntur, ex quo tamen dissidio nulla ad publicam
utilitatem auxilij pars allata fuerit. ita fit, ut nec culpa vacent Reubenitæ,
nec mali doli suspitione elabi possint; iamq; ipsi vltro ab aliis tribubus dis-
sederint, vel domestica intestinæque dissidia propterea vel mouerint, vel
simulauerint, ut fratribus auxilium subsidiumq; postulantibus, ciuilibus sedi-
tionis metum laboremq; excusarent. hunc nobis sensum facit hemistichium
illud: Diuiso contra se Ruben, magnanimorum reperta est conten-
tio. Quam orationem interpret noster paraphrasticè, ex illis paucis ver-
bis reddidit, quæ Hebraico carmine in hunc modum transferri possunt:
In diuisionibus Reuben, magnæ statutæ cogitationes cordis. Postre-
ma hæc verba Græci interpretes in hanc sententiam reddidèrunt: In diuisio-

T

nibus

nibus Ruben magnæ indignationes cordis. *Chaldaeus verò Paraphraſtes ita exponebat; In ſemine Reuben multi infidiatores cordis.*

Quare habitas inter duos terminos, vt audias ſibilos gregum? diuiſo contra ſe Ruben magnanimorum reperita eſt contentio.

*Inter quietos quid inuat ordines
Ceſſaſſe? numnam ſibila vt audias
Paſtoris & vocem? maligni
Tene animi caruiſſe culpa?*

ANTEA ab animo, animiq; impulſu; nunc à loco & ſitu, Reubenita deſerti officij accuſantur. Siquidem temporibus duris, quibus de communis ac publicæ rei ſalute agitur, nullam vel loci, vel negotij, vel priuati muneris excuſationem admitti probari ve oportet. Quamobrem elegantis redargutionis figura, id eſt, interrogatione, premuntur Reubenita, quòd cateris ad auxilium communiter ferendum excitatis, atq; vigilantibus, officiumq; facientibus, ipſi tamen, perinde atq; ſi nihil aliud quod agerent haberent, in otio ſecurè degerent; gregibusq; paſcendis, vel potiùs contèplandis vacarent: ita vt per Ironiam dicuntur ſedis illius uſum ſibi gratum optatumq; in hac tantam rem probaſſe, vt gregum balatus & paſtorum ſibila audirent, neque aliud ſibi dari negotij cogitaſſe. Ex qua etiam ratione, deſertionis maliq; doli arguuntur, ſuperiori videlicet hemiſtichio repetito. Hunc verò verſum *Chaldaeus paraphraſtes luculenter interpretatus eſt: Quare reditis ex exercitu belli, ad ſedendum inter terminos, ad audiendum legationem, ad ſciendum manum exercitus vincentem in prælio, vt ſitis cum eo? Baracho vos dicentes, Tui nos; & zizzaræ vos dicentes, Tui nos; num ita rectum vobis ad faciendum domus Reuben? nõne cognouiſtis, quòd ante eum aperta cogitationes cordis? Igitur excuſationis argumenta cum ex loco lociq; importunitate ducta, tum ratione ipſa officij ac debiti, tum etiam aliorum comparatione infringit. Præcipuo quodam iure arguitur tribus illa, & reprehenditur, utpote quam natura & ordine ceterarum omnium primam, præcipuas etiam in laboribus ac periculis pro omni generis nominisq; Iſraelitici gente partes ſubiſſe decuerat oportueratque, præſertim cum nulla ex iis, quæ remotiores etiam à Biniaminitis & Zabulonensibus regiones erant, tale quid excuſauerit, quo minùs fratribus in auxilium veniret.*

Galaad trans Iordanè quieſcebat, & Dan vacabat nauibus; Aſſer habitabat in littore maris, & in portibus morabatur.

*Iordanis ultra flumina Gilgedua
Sedem tenebat; Danica nauibus
Plebes morabatur; marinis
Portibus Aſſerius vacabat.*

SI dicas, inquit, ò Reuben, te ultra fluium habitantem, atq; à prælii locò nimium remotum, non potuiſſe tanta celeritate & res tuas componere, & fratribus ſuppètiis ire; ipſis profectò vicinorum exemplis redargutus condemnabere. Nam Manaſſenſium dimidia tribus ultra Iordanem etiam, non ſecus

ſecus atq; tu, habitabat; illi verò negotia & ſtudia priuata communi fratrum cauſa poſthabere. Iam hic locus præcedentibus verſibus expoſitus eſt: Suprà De Machir Principes deſcenderunt. Danitica verò gens, quæ maritime loca incolebat, longiusq; etiam abeſſe videbatur, tamen ſuas partes agere ſtudebat, hoc eſt, nanibus inſtructis curare, ne per mare vel hoſti ſubſidiũ pararetur, vel fuga pateret. ſimilis quoq; Aſſeritarum genti in portibus ſeruandis cura atq; opera ponebatur; ita vt nulla tribus fuerit, quæ vel vocata, vel non vocata, huius tempeſtatis diebus in otio atq; ignauia deſederit, præter unicam Reubenitarum gentem. ſed præcipuam laudem Zabulon & Nephthali ſibi iure uſurpabunt; qui nihil morati, ſeſe periculo obiecerunt, quamquam nihil tunc de auxilio ab aliis exſpectando cogitauerint.

Zabulon verò & Nephtholim obtulerunt animas ſuas morti in regione Merome.

*Deuota morti peſtora Zabulo
Nephthalienſi cum populo dabat,
Atque eminentis celfa montis,
Culmina non trepidi ſubibant.*

OMNIBVS rerum numeris fortitudinem pietatemq; ſuam dux illa tribus probaſſe cõmemorantur; quòd non compulſa, ſed vocata; non ad monſtratam iam victoriam, ſed ad creditam tamen; non ad fuſum hoſtium exercitum, ſed ad integrum inuadendum; nec ſperatis, nec promiſſis ceterorum fratrum auxiliis aut ſubſidiis; verum ſoli, exiguoq; pro rei gerenda magnitudine, numero, inermes, & ſi rerum quidẽ ratio humanis calculis expendatur, veluti ad necem deduẽti, tamen ultro, volentes, alacresq; prodierint, ſeſeq; pro religione, pro omni Repub. atque omni gente Iſraelitarum deuouerint: nec occulto & ad inſidias opportuno loco conſtiterint; ſed in editiſſimo totius agri regionisq; monte; cum ex ceteris tribubus alij vel ceſſauerint proſus, vt Reubenita; alij verò, fracto atq; effuſo hoſtili exercitu, nulla periculi opinione retardati, acceſſerint. Atque huius verſus poſtrema verba Hebraica GHAL MEROME SADE, duplicem nobis indicant ſignificationem, cõſulto à Vate (vti ſapè aliàs in ſacris carminibus obſeruauimus) concinnatam: alteram interpres noſter indicauit quidem, nec tamen omnino expreſſit, nimirũ quòd vocabulum MEROME, non ſimpliciter poſitũ intelligeret, quamobrem integrã Hebraicam vocẽ reliquit. deducitur autem vox hæc à verbo RVM, quòd altũ eſſe, excellere, præcellere, præſtareq; interpretari Latine poſſumus. Ita MEROMEI plurale nomen, excelsa, & excellentes præſtantesq; dicere poſſumus, & ad loca pariter, atq; ad viros referre. SADE verò à SADAD, ſiue SVD verbo producta vox, plenitudinem, copiam, abundantiam, integritatem, & quæ ad hoc genus referuntur, vertere licet; eòq; ſit, vt pro agro Latinorum uſurpetur, quòd præcipuam rerum ad vitam degendam opportunarum copiam agri ſuppeditent. Hinc etiam SANDAL, epitheton Deo fortiſſimo attributum, deriuatur, quòd plerumq; interpres noſter omnipotentem interpretatur; nos verò Hispanicè abbaſtado dicere ſolemus. & quoniam commodè nunc indicare hoc poſſumus, voces

SAT illis SAT, & SATIS, Latinis frequentissimè usurpatis, ex hoc ipso antiquissimo primæ lingue verbo SAD nat. us arbitramur. Igitur duplex nobis elucet in his verbis sententia: altera, Zabulonitas & Nephthalitas, utro sese periculo pro salute publica offerentes, conspicuè fortissimæ virtutis spectaculū edidisse, conspici videlicet editissimo totius regionis loco, hoc est, Tabore monte: altera verò, quæ huic etiam adiungitur, eisdem omnium fortissimorum, & nomine ac fama præstantium, exemplum eodem officio longè superasse: ita ut duabus expositionibus contunctis, illud conficiatur: Obtulerunt animas suas morti in regione altitudinum, siue in editissimis agri vel regionis, idque super eminentes præstantia, ultra eminentissimos præstantissimosque antiquorum. Perstat autem in Reubenitis deserti officij insimulandis, comparatione non modò caterarum tribuum, sed hostilium etiam gentium contentione.

Venerunt Reges, & pugnaverunt; pugnaverunt Reges Chanaan in Thane iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Coniuncta Regum bella inuet manus
Quos misit atrox amula Chanaan.
Hos nullus argenti ad pericla
Egit amor, studiumve præda.

CHANANÆORVM Regum animos, studium, curam, & operam commendare ideo videtur, ut ex illorum comparatione hos omnes impensius reprehendat, qui Zabulonitis & Nephthalitis debuissent adesse, tamen defuerant. Nam Chanaan Reges Iabinenses partes secuti, suas copias ad illud bellum contulere; neque verò id mercede conducti fecerant, nec præda spe susceperant; sed tantum ut vicinum Principem, tyrannidem suam conseruare cupientem, seruarent. Porro hi nec numerum tantum hostium auxerant, nec spectatores otiosos sese præbuerant: sed operam suam, sedulo, & ocius præstiterant pugnando, idque non semel, sed in Thaghanach primum, atque etiam apud aquas Maggedo, loci oportunitate ad pugnam captata, cum flumen pro muro haberent, cuius presidio à tergo fidentes, manum cum Israelitis fortiter conseruare tentarunt.

Pugnaverunt, pugnaverunt Reges Chanaan in Thane, iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Hos nempe vidit Thagnaca ferre opem
Genti suorum: vidit & acriter
Deprædantes: hosque, largo
Purpureo Megidon cruore.

REPETITIO verbi, pugnaverunt, amplificationem studij significat. hostes illos narrat non semel, nec vulgariter pugnasse; imò non tantum perditum equitumque, turmas, sed ipsos etiam Reges promptam manum operamque in pralio posuisse, ait. Pugnaverunt Reges Chanaan. Cum rarum exemplum sit Regum, aliorum causa pugnantium manumque conferentium; eorumque satis commodum auxilium existimetur, si consilio & potentia auctoritateque deducti milites utantur; & tamen hi pugnasse memorentur, ut populo

pulo in fugam verso & pudorem retinerent, & animos reuocarent, atque auerent, & tamen nihil tulerint prædantes: hinc comparatio sumitur & argumentum ad Reubenitas notandos, quos etiam oportuit auxilium fratribus attulisse; propter communem salutem, atque etiam prædæ spem, non parua profectò meritorum præmia laturos ex tanti belli tantisque multorum spoliis hostium. Verum enimvero nec istorum, nec omnium quicumque abfuerunt, abesseque potuerunt, defectus, incommodi aut moræ aut difficultatis quicquam attulit, quo minus insignis hæc victoria integra, plena, opima, atque celerrima, breuissimo tempore eis constaret; qui vocati affuerunt, magis adeo ut fidem sedulitatemque suam probarent, quam ut ipsi rem conficerent: hoc est, ut exigua inermium manus tantas hostium copias, tamque instructas, prostigaret ac perderet. Verum studium quidem eorum qui sese Deo pios obsequentesque præbuerunt, officij nomine probatum est: res verò horum quidem opera, quamuis exigua, Deo volente virtutemque sufficiente, gesta confectaque fuit. Namque

De cælo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sifaran pugnaverunt.

Instructa certos astra per ordines
Insanientem & cadere ZIZZARAN,
Et visa pugnare, & superbus
Sternere humi, sine clade, turmas.

TANTAM hostium stragem tanta celeritate editam, nulli alij, quam singulari Dei prouidentia, adscribi posse ait, qui cælestis militie virtutem in impiorum exercitu perdendo exercuerit. hæc simul & poetice canuntur, & verè affirmantur; eorumque pertinent, ut victoria miraculo parta fuisse declaretur. Nec enim in una virtus, nisi à maiori, superari potest; nec instructæ ordinibus apparatusque munitæ copie, nisi ab instructioribus firmioribusque, funduntur. hostium copia magna valdeque instructæ fuerant: consequitur igitur (cum nullæ in terris tunc similes apparerent) ab eis fuisse dissipatos hostes, quæ ordines suos firmissimè conseruant, & efficacissimè exercent, hoc est ab astris, quæ sese omni tempore, Ducis ac Principis Dei dicto parentes præbent. Sicut scriptum est: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes se, & in eis qui sperant in misericordia eius. Atque hæc etiam ratione amplificatur crimen eorum, qui illi sacro bello cum interesse debuissent, non interfuerunt tamen; quando calorum etiam virtus obsequium Deo ad illam rem præbuerit: nec verò cæli tantum, sed inferiora quoque loca, ut flumina & situs ipse & hostibus optata perniciem quoque attulerint.

Torrents Cyson traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cyson: conculca anima mea robustos.

Chison cruentis vorticibus tumens
Voluebat vrgens rapta cadauera.
Dicebat huic torrens Kedumim,
Agmina contegimus potentum.

MAXIMAM hostium illo in bello conturbationem, stragem & cladem, fluminibus illis Chisone & Cadumino factam, carmen hoc indicat. Cuius

Psal. 52. *etiam illud à Psalte decantatum ad stipulatur: Fac illis sicut Madian & Sisara, sicut Iabin in torrente Cyson. Atque hunc quidem locum, munimenti causa sibi optatum, hostes incommodissimè experti fuere. Est enim locorum ratio in bellicis commoditatibus cum primis commendata: atque in eo genere precipuam partem fluminum opportunitas sibi vendicat, cum ad alia multa, tum ad firmitudinem ex eo latere exercitui, propugnaculi à natura dati usu, sibi statuendâ, atque etiam ad priorum militum fugam coercendam, animumque confirmandum. utpote quibus illa parte effugere minimè licet, aut eodem loco vincendum, aut pereundum sit, nisi virtus adsit, qua per medios irrumpatur hostes. Legendi de hac re Vegetius ac Frontinus. Verùm omnia hæc nihil prodesse, imò magis etiam obesse iis, quos Deus victos perditosque voluerit, illustria in sacris prophanisque historiis exempla declarant.*

Psal. 1. *Quippe salus Domini est, & super populum tuum benedictio tua. Euenit autem, ut perterrefacti hostes, parum sese fluminibus, euadendi causa, committerent; partim etiam instantium & propellentium impetu, precipites darentur; præterea & ipsorum fluminum alueis immersi, & undis rapti ac prouoluti, perirent: hoc autem pacto & flumina, & undæ, atque adeò natura omnis, Dei bellum promoueret. Hebraicè carmen decenti translatione rem describit: Flumen Chifon verrit eos. Quæ verò versum hunc claudunt verba, Torrens Cyson conculca anima mea robustos; ita ex Hebraico reddi etiam possunt, Torrentem Cyson calcabis anima mea fortitudine. Atque hoc exponi tribus modis potest, in eandem tamen sententiam. Vel quòd ipsos hostes in flumine stratos, sibi conculcatu faciles fuisse dicat; quod Latina nostra, hoc est, vulzata, versio innuit: vel quòd affirmet, flumen illud hostibus elabi volentibus vadum transitumque negasse; sibi verò, hoc est, Deboræ & victrici parti, sese calcandum peruadendumque præbuisse, instar quondam rubri maris, atque Iordanis fluuij, ita ut non timidè aut temere, sed fortiter atque potenter, constantique animo, non minùs in flumine quàm in sicco solo, pugnatum fuerit ab Israelitis: vel quòd poetice inducatur fluuius ipse suas etiam partes agens, atque commemorans, seq. ipsum ad iuanda Dei bella hortatus dicat: Conculca anima mea fortiter Dei hostes. Nam Hebraico idiotismo idem significat anima mea, quod ego ipse. Bis autem repetitum huius fluuij nomen, maximam stragis partem in ipso editam indicat: quamobrem huius tantum fluminis mentio à Psalte facta fuisse videtur. Iam verò quemadmodum non opportunitate, vel aquarum vi & impetu tantum, sed ipsa etiam natura & virtute, flumina hæc pariendam victoriam iuuerint; deinceps Vates exponit:*

Vngulæ equorum ceciderunt
fugientibus impetu, & per
præceps ruentibus fortissi-
mis hostium.

DECLARAT, quemadmodum id, quod hostes sibi commodum opportunumque,

Tunc præcalentis quadrupedis furens
Ferox salutis concidit vngulas;
Clamor, tumultus, vox cadentium,
Et fremitus sonitusque equorum.

tunumque fore putauerant, importunum atque exitiale demum senserint; nimirum quòd equorum vngula, impotenti furoris, cursus, atque laboris vi calentes, cum primùm aquas subiere, fissa atque hiantes, equorum curruumque usum inutilissimè bellantibus dominis reddiderint: atque ita tum aquis impeditis, tum dolentium equorum hinnitu & sono, tum etiam cadentium, oppressorum, & vulneratorum clamore, magna inenitabilisque ipsis clades & perniciës, animorumque turbatio ad exitium usque acciderint. Ceciderunt. Hebraicum verbū casus causam indicat, Contusæ ac fissæ sunt. HALMV. quod Græci cōsequi volentes ἀπεχόμενοι descripserunt. Hactenus remotiora auxilia earū tribuū, quæ huc cōcurrerant; atque etiā cali & stellarū, deinde etiam proxima, aquarū, fluminum, & loci in quo pugna commissa fuerat, cōmemorata, & ad laudem etiam appellata, atque ad diuinæ gratulationis partes vocata sunt, reprehensis culpatisque iis, qui cum venire potuissent ac debuissent, tamen cessare deprehensi fuerunt, quibus nulla interuallorū aut negotiorū exceptio admittenda censebatur. Nunc verò longè grauius ac durius detestandam esse ait eorum negligentiam, vel desidiam, siue malitiam potiùs, qui cum proximi & pugne & loco fuissent, in otio tamen atque ignauiâ torpentes, vel mala mentis vitio laborantes, ab illius expeditionis communionē sese abalienarunt.

Maledicite terræ Meroz dicit
Angelus Domini: maledicite
habitoribus eius. Quia
non venerunt ad auxilium
Domini, in adiutorium fortissimorum eius.

Magno Meroza dedecore indite
Infame nomen (sic iubet Angelus
IÆ) & malignam deuouentes
Ingerite mala probra in urbem.
Namque illa & præ prælia vindicis,
Et dimicantium robora fortium
Spectabat, at nec his, neque villo
Subsidio veniebat IÆ.

QVOD reprehensione & nota aduersum Reubenitas, atque illorum similes cessatores, agendum antea decerneret, nec tamen durius etiam illos insectaretur; in causa fuit excusatio aliqua vel interualli, vel dissidij, saltem inepti; cuiusmodi cum nullā Merozitis suppetere posse intelligat, maledicta & probra, atque imprecationū verba adhibenda censet; idque non sua tantum sententia, sed diuino monitu fieri suadet, ac iubet. Namque hi nec longè aberant, nec villo impedimento ab auxilio ferendo detinebantur, præcipue cum bellum illud Domini esse scirent, & per fortissimos fideque constantes viros geri intelligerent, quibus militibus, cuique Duci non adesse, impietati magis, quàm timiditati adscribendum esse arbitratur: ideoque grauiori etiam opprobrio damnandos, traducendosque statuit. Dicit Angelus Domini. Quamquam canticum omne hoc, prophetico spiritu dictatum & pronunciatum credi oporteat; tamen si maximè quis argumenta sensaque ipsa à Deo profecta; canentis verò Vatis affectibus & verbis, orationibus, atque adeò ingenio elaboratam, ornatamque esse existimet; hanc tamen partem, qua de Me-

roz.e crimine; atque etiam proximam, qua de Iahelis fortitudine agitur, & rebus & verbis ipsis planè diuinitus dictatis, exceptisq;, Vates affirmat: quapropter omni studio prorsus obseruandus docet. Atq; hæc expositionis figura cum in omni orationis genere, tum verò in pœtica elocutione, ad confirmandam amplificandamque rem, ponderis ac momenti quàm plurimum habet. *Vt illud:*

Iuu. Sat. 8.

Quod modò proposui, non est sententia; verùm
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

Itaque probra & maledicta hæc, qua Merozitis inferri non semel præcipit, non suo priuato odio, verùm diuino consilio ac iudicio profecta affirmat, Dicit Angelus Domini, *Vt Poëta in grauissimis rebus Musas Apollinésque suos auctores falsò laudant: sic vates hæc diuinæ voluntatis ministrum Angelum, cantici huius dictatorem verissimè profitetur. Siquidem multifariam multisque modis olim Deus per Angelos ad Patres locutus est in Prophetis.*

Poëtica allegatio.

Heb. 1.

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Abner Cinæi; & benedicatur in tabernaculo suo.

Hebri benignam Iaghela coniugem
Non desinendis dicite laudibus,
Quas nulla degens per vagantes
Vsq; domos mulier reportet.

CÆTERIS omnibus, qui voluntatem operamq; suam ad illam sacram expeditionem contulerant, ad laudum & gratulationis cõmunionem in genere appellatis, singularem prærogatiuam uni Iaheli feminae adscribit, cuius ut opera & virtus postremam victoriæ manum imposuisse videtur; ita etiam nomen singulariter celebratum est, atque ad carminis & laudationis finem consultò dilatatum. eadem videlicet auctoritate, qua detestationes ac maledicta in Merozam dici iubebantur: hoc est, auctoritate & iussu Angelus Domini. atque ut illorum culpa, huius feminae officium oppositum est; ita & illarum precum acerbitati, laudis & commendationis huius dulcedo opponitur. Comparantur autem persona, personis; conditio, conditionibus; & obligationi, ut sic loquamur, obligatio. Merozita quidè & incolæ erant, communem cum cæteris populis Rempub. sortiti, & viri, & multi: sed tamen ad auxiliũ Domini venerunt minimè. Iahel autem femina fuit unica; nec incolæ, sed hospes; nec certam sedem habens, verùm quam pro commodo suo mutare poterat, atq; etiam eodem loco retinere; utpote qua Aber Cinæi vxor esset, cui gratia amicitiaque cū Iabino constabat: & tamen non leuem aut simplicè, nec vulgarem operam præstitit; sed qua cum magno studio admirabilem fortitudinem probet. Id quod facti expositione continuo declarabitur. Quòd verò præ cæteris mulieribus laude atque cõmendatione hanc dignam esse ait, non ad vniuersum feminarum genus, sed ad suum tantum conditionis ac loci ordinem referimus; hoc est, ad eas qua eandem vitæ formam colerent, in tentoriisq; per agros habitarent, aut vagarentur; quarum nulla tantum facinus, tanta dexteritate ac felicitate, peregisse memoratur: *ideoq;*

ideoq; nulla tantis laudibus præmiisq; digna censenda est. Nam supremam ultra omnes mulieres laudem & gratiam, summumque decus uni Mariæ, perpetua Virgini, Iesù Christi matri, adscribi Deus voluit. Hanc explanationem tum res ipsa ratioq; verissimè suggerit; tum etiam sacri sermonis simplex lectio interpretatioq; docet. Benedicetur præ mulieribus Iahel vxor Heber Kenei. *præ mulieribus*, In tabernaculo benedicetur. *præ mulieribus*, aut, in tabernaculo degentibus, eodè orationis tropo quo ille dixit, Fortissima Tyndaridarum. Atq; hanc de femina illius virtute ac laude sententiã, strenuè, fortiter, ac pie gesta rei narratione & expositione cõfirmat.

Maria virgo mater.

Horat. 1. Scrm. 1.

Aquam petenti lac dedit, & in phiala Principum obtulit butyrum.

Lac dulce plenis largiùs vtribus
Lympham petenti sufficit, & virum
Cremore permulcens inerti
Canta premit, sepeliq; somno.

STVDIVM, voluntatem, & industriam, atque omnem animi attentionem, excogitata subito atq; expedita actionis descriptio indicat: opportunitatem autem hominis affectione natam, Dei prouidentia adscribendam docet. Quòd hostis quamprimum fessus cubuit, aquam petierit; quòd illa, cum aquam præbere posset, lac tamen dederit, cuius vis sopire magis, quàm sitim extinguere posset: quòd tamen cum lassus non ita conueniat, utpote quibus ventriculi calor, si vehementior æquo est, exuri lac, caputq; tentare faciat; si minor, ac scire cogat: tamen illa adeò prudèter præbuit, ut recusare ille non potuerit, nimirum lassus, mæstus, turbatus, & qui animi dolorem & timorem quocumque modo pressum imminutumq; vellet, maximè verò dulciori potu allectus, lactis inquam pinguisissimi, ex quo nulla butyri secreta fuerat pars. In phiala Principum. In disputatione de re vasaria, de toto hoc genere diligentius differemus, Deo votis annuente. Latinus interpres Chaldeum paraphrasen secutus est. nos phialam hoc loco coriaceum vas intelligimus, quòd ut largiùs epotaretur, plenum à Iahelè propinatum est. Principum, id est, qua valentes potores deceret. ADIRIM, fortes & potentes propriè significat; atque ad Principes per analogiam transfertur. hoc loco verbum pro argumenti ratione exponendum est. Nam fortes etiam dici solent qui aliàs acres potores appellantur. *ut illud:*

Hippocrat. Aphor.

Lao.

Phiala.

Siccat inæquales calices conuiuia solutus
Legibus insanis, seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs.

Horat. ferm. lib. 2. sat. 8.

Sinistram manum misit ad clauum, & dexteram ad fabricorum malleos: percussitq; Sifaram, quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans. Inter pedes

Acto sinistra fortiter in caput
Clauo, ministrum dextera malleum
Impingit altè, & comminutum
Zizzareum cerebrum tutudis.
Confixus inter femineos pedes
Angustiori concidit in solo,

V

ruit,

ruit, defecit, & mortuus est, *Et sese contorquens iniquum*
 voluebatur ante pedes eius, *Exiguus spacium metitur.*
 & iacebat exanimis ac mi-
 serabilis.

TANTÆ *superbia exitum quisquis attentius contemplatus fuerit, sese*
diuina ac potentiſſima manu modeſtiſſimum deditiſſimumq; permittere,
conſultiſſimum ducet. Conſtat autem deſcriptio hac collationibus rerum &
perſonarum, temporum, inſtitutorum, affectionum, ſtudiorū, apparatus,
actionum, ac demum euentuum, quibus hominum vana cogitationes Deo
non modo ridicula, verum odioſa etiam oſtenduntur. S. S. E. Qui habitat
in calis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. Tunc loquetur ad eos
in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Huiusmodi exempla ſapientio-
res inter Gentium populos ad vita modeſtiam, actionūque temperantiam
hominibus obijcere ſolent.

Pfal. 1.

Iuu. Sat. 10.

Expende Hannibalem : quot libras in duce ſummo
 Inuenies? hic eſt, quem non capit Africa Mauro
 Perfufa Oceano, Niloque admota tepenti.
 Rurſus ad Æthiopum populos, alioſque Elephantos,
 Additur imperiis Hiſpania, Pyrenæum
 Tranſilit. oppoſuit natura Alpemque, niuemque;
 Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto.
 Iam tenet Italiam; tamen ultra pergere tendit.
 Actum, inquit, nihil eſt, ni Pæno milite portas
 Frangimus, & media vexillum pono ſuburra.
 O qualis facies, & quali digna tabella,
 Cum Gerula ducem portaret bellua luſcum,
 Exitus ergo quis eſt? ô gloria, vincitur idem
 Nempe & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
 Mirandusque cliens fedet ad prætoria regis,
 Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
 Finem animæ, quæ res, humanas miſcuit olim,
 Non gladij, non ſaxa dabunt, non tela, ſed ille
 Cannarum vindex, ac tanti ſanguinis vltor
 Annulus. I demens, & ſæuas curte per Alpeis,
 Vt pueris placeas, & declamatio fias.

Longè autem obſcurius, humilius, & probro propius huius, qui nunc com-
 memoratur, ſummi Ducis exemplum, quàm Hannibalis eſt. Nam quòd ille
 fuga primùm ſalutem ſibi conſuluerit, quòd tentata poſtea, & tandem de-
 ſperata ſuarum inſtauratione rerum, ipſe ſibi ſuo annulo mortem concierit;
 exitus ille utcumque hominis eſt, hominis verò, iuxta ſuam ipſorum diſci-
 plinam, & ſententiam, atrocis fortis que animi, qui nulli alij præterquam
 ſibi ipſi cedere voluerit. Namque olim, quòd naturæ lege admittere non
 licet, ut ſibi quiſquam manus inferat, tamen nonnullorum opinione ho-
 minum,

minum, ignominioſa vita, aut inimicorum inſolentiori, inſultationi, an-
 teponendum cenſebatur. *vti ille cantabat:*

Audire & magnos iam videor duces,
 Non indecoro puluere ſordidos,
 Et cuncta terrarum ſubacta,
 Præter atrocem animum Catonis.

Hor. 1. Od. 1

Verùm de hoc argumento diſſerendi locus ac tempus aliàs dabitur. Nunc
 verò ad iſtius magni Ducis ignobilem exitum commentando conuerſi, di-
 cimus hanc habitus, caſus, & mortis deſcriptionem conſultò à ſacra Vate
 factam, humana gloriæ ac ſuperbiæ retundenda cauſa. Nemo enim vir non
 huiusmodi mortem pudendam ducet, vt qui tanto hodie exercitu, tanta ſab-
 catorum curruum multitudine, crudeliſſimum exitum Iſraelitis minatus
 afferre ſe putabat, illo tanto apparatu in ignominioſum vita ſua finem
 prodiſſe arguatur, quippe qui non vt homo, ſed vt ſus potiùs lacte & ſomno
 ebrius, ante femina pedes impacto temporibus paxillo prouolutus ceciderit,
 & exſpirauerit. Componere quidem Poëta ſolent huiusmodi magnorum
 virorum exitus, ſiue tragica ſiue ſatyrica oratione, dum vitæ miſeriã ad hu-
 manarum mutationem rerum indicare volunt. quale illud nunc occurrit:

Incolumi Troia Priamus veniſſet ad vmbraſ
 Aſſaraci magnis ſolemnibus, Hectore funus
 Portante, & reliquis fratrum ceruicibus, inter
 Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
 Caſſandra inciperet, ſciſſaque Polyxena palla.
 Si foret extinctus diuerſo tempore, quo iam
 Cœperat audaces Paris ædificare carinas,
 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
 Euerſa, & flammis Aſiam ferroque cadentem.
 Tum miles tremulus poſita tulit arma tiara,
 Et cadit ante aras magni Iouis, vt vetulus bos,
 Qui domini gladiis tenue ac miſerabile collum
 Præbet ab ingrato iam ſatiditus aratro.
 Exitus ille utcumque hominis, ſed torua canino
 Latrauit riſtu, quæ poſt hunc vixerat vxor.

Iuu. Sat. 10.

Atqui huius femina miſerabiliſſimi exitus exemplum ab authoribus poſi-
 tum, longè vincitur illo, quòd in ſacra hiſtoria de Iabino tam multis narra-
 tur verbis: Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus eſt, voluebatur
 ante pedes eius: iacebat exanimis & miſerabilis. Hebraicè ſic, Inter
 pedes eius incuruatus genu eſt, cecidit, vbi curuatus genu eſt. Ibidem,
 cecidit [mente] abreptus. Quibus verò armis percuffus perierit, ad igno-
 minia amplificatiōem, non diſſimulandum Vates duxit. Clauo nimirum
 tranſfixus, temporibus plaga non etiam ferro inſticta, ſed ligneo malleo, quo
 lini contuſores vtuntur. Ad fabrorum malleos. Hebraicum nomen HAL-
 MUTH, id lignum quòd deſcribimus ſignificat: atq; expoſitionis cauſa ad-
 iunctum

V 2

iunctum

iunctum est possessiuum G H A M A L I M, Laborantium, quod videlicet eiusmodi arte, illius domus familia exerceretur. Nec enim qui agris peruegabatur, otiosè agere poterant; nec aliis agricultura partibus vacare, nisi is qua cum vitæ ratione conuenirent: cum nec hortos, nec vinea colerent, sed pecuaria rei, vel frumentis & lino, atque eiusmodi (qua plus quam annuas non postulant curas) operam dare solebant. Atq; ad hanc rationem exponendum est nomen fabrorum, ab interprete nostro redditum pro G H A M E L I M. Igitur huius hominis catastrophe, grauisimum exemplum præbet mortalibus, ad superbiam, ambitionem, & humanam gloriam fugiendam; maximè verò ad impietatem, improbitatemq; omnem vitandam: ut que magno apparatu, molimine, atque labore nihil demum pariant, præter infelices miserrimosq; exitus, cum magna ipsorum auctorum ignominia, magniq; sui generis, atq; eorum præcipuè, quibus cari sunt, dolore, pudore, atq; dedecore, qua etiam non leuis infelicitatis pars, imò grauisissima omnino hominibus habetur. Siquidem

Iuu. Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque triremis
Aplustre, & summo tristis captiuus in arcu
Hamanis maiora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac Barbarus Induperator
Erexit; causas discriminis atque laboris
Inde habuit: tanto maior famæ sitis est, quam
Virtutis: quis enim virtutem amplectitur ipsam
Præmia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituli que cupido
Hæfuri saxis cinerum custodibus, ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora fici:
Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulchris.

Qualem ergo euentum impij huius hominis ambitio, superbia, & crudelitas habuerit, ex eiusdem fuga & nece cognouimus; quantum etiam doloris ac dedecoris parentibus, cognatis, amicis, atque omni sua genti impresserit, expectatione ac votis cum exitu ipso comparatis metiri licebit.

Per fenestram respiciens vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

Fixo è fenestris lumine Z Z i Z z a r a,
Immota mater prospicit in vias,
Et cantat expectans moratos
Iam nimium queriturq; currus.

O P O R T E T iuuenem adhuc fuisse Z z i z z a r a m, utpote quem mater superstes anxie expectaret: cuius vota quanta qualiaq; fuerint, ipsa mulieris oratio indicat, nimirum victoriæ celerrima, atq; opimis spoliis, diuiteq; præda gloriosissima: quam cum ultra opinionem tardari videret, materno affectu

fectu & amore impatiens iam accusabat, nihil tamen minùs, quam infelicitatem cogitans: ita ut differri magis, quam turbari suam latitiam querebatur. adeò aliàs certam sibi nati virtute ac felicitate spem ipsa conceperat. Atque expectantis matris affectus ipso habitu & situ indicatur, quod ea ex fenestra in agros viasque prospiceret, idque tam breui post filij discessum tempore. qua descriptio insignem illam, à Latino Poëta decantatam, expectationem longè superat:

Vt mater iuuenem, quem Notus inuido
Flatu Carpathij trans maris æquora
Cunctantem (spatio longiùs annuo
Dulci detinet à domo:
Votis omnibusque & precibus vocat,
Curuo nec faciem littore demouet, &c.

Hor. lib. 4.
Od. 1.

Non tanto ex desiderio, quoniam desiderare nimium esset tempestiuum, matris omnia sibi secunda pollicita, verum tanto ac maiori etiã affectu feruentis illa oratio interrogatioq; effluebat. Hebraicum carmen prospectiois locum bis cõmemorat, Per H A H A L O N spectabat & canebat mater Z z i z z a r a, per H A E S N A B, &c. H H A L O N. commune nomen est omnibus aperturis, queis lumen in domum admittitur, præter portam. E S N A B verò bis tantum in sacris scriptis repertum, certa alicuius formæ ad prospiciendum commodè locum significat: quod Latinus interpres, in Salomonis Cantico, cancellos dixit. Atq; ex hac voce E s n a b; si nostram de linguarum affinitate coniecturam sequamur; Latinum nomen Fenestra factum videtur. Nam si vltimam syllabam, que ad claudenda quàm plurima nomina communis esse solet, demamus (quippe ter, tera, tra, trum, tantum ad compositionem Latinis adscitæ fuerunt, ut magister, pater, frater, dextera, sinistra, dextrum, theatrum, &c.) relinquatur nobis F E N E S. hinc exceptis vocalibus, constabunt litteræ tres F E N S. quod si tenuem in crassiore, uti sæpius fit, vertamus, fiet, S N E, & per metathesin F N S, que adiunctis vocalibus, F E N E S, faciunt: atq; ita nostrorum fenestram confectã arbitramur. utcumq; sit, duo loca fuisse intelligimus, ex quibus mater expectatum iuuenem non prospiciens modo, sed prospectans operiebatur; facitq; repetitio & locorum mutatio ad affectuũ amplificationem, ostenditq; illam non ex vno loco, sed ex alio atque alio, vnde variæ viæ dispici poterant, expectasse, aspectasseque frequentius. Hispanicè, Por ventanas, por corredores miraua. & canebat. canticum querelæ admixtum vox T H E I A B E B significat, qualem philomela, atque eiusmodi aibus Latini poëta adscribunt. Atq; existimare quidem possumus huiusmodi canticum, que & à Z z i z z a r a matre conquerendo, & ab aliis mulieribus respondendo canebantur, sortium superstitione non vacasse. Namq; huiusmodi auguriorum captatione omnis illa Gen- Auguria
tium antiquitas abundabat; maximè verò ea res à mulieribus obseruabatur. tale illud exemplum exstat:

V 3

Dclia

Delia non vsque est, quæ me cum mitteret vrbe,
 Dicitur ante omnes consulisse Deos.
 Illa sacras pueri sortes tet iustulit; illi
 Rettulit è triuis omnia certa puer.
 Cuncta dabant reditus; tamen est deterrita nunquam,
 Quin fleret, nostras respiceretque vias.

A quo ritu matris huius querelam non alienam esse arbitramur. Idque etiam ipsa quæ subiunguntur carmina, personarum etiam collationis ratione obseruata, indicare nobis videntur.

Vna sapientior cæteris vxoribus,
 eius hæc socrui verba respondit.

*Illi vicissimque omnia femina
 Docti perita carminis accinunt,
 Quacumque præstantes maritos
 Vsque manent, memorantque voto.*

PRINCIPI mulieri, atque summi Imperatoris matri, plures alias nobiles etiam feminas, quarum viri Ducem in bellum secuti fuerant, adfuisse consentaneum est, omnesque domina expectatione simili, pro suo quamque pignore, laborasse oportuit. Inter eas autem non defuisse aliquas, quæ sortium, auguriorum, atque ominum callentes artem; illo ipso tempore, cum matre exercerent. Has Debra sapientiores appellat, quod & augurandi, & canendi cæteris peritiores essent, atque aliis etiam sortes ducerent. Namque studium hoc nonnullis nobilioribus feminis non vulgariter aut segniter quondam fuisse cultum, vel illo testimonio cognouimus:

Eun. sat. 6.

Illius occurfus etiam vitare memento,
 In cuius manibus, ceu pinguis succina, tritas
 Cernis ephemeridas, quæ nullum consulit, & iam
 Consulitur: quæ castra viro patriamque petente
 Non ibit pariter numeris reuocata Thrasilli.
 Ad primum lapidem vestari cum placet, hora
 Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
 Angulus, inspecta genæ collyria poscit.
 Ægra licet iaceat, capiendo nulla videtur
 Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.
 Si mediocris erit, spatium lustrabit vtrumque
 Metarum, & sortes ducet, frontemque manumque
 Præbebit vaticrebrum poppisma roganti.
 Plebeium in circo positum est, & in aggere fatum.

Quod verò Latinus interpres Vnam ex vxoribus, utpote cæteris sapientiore, socrui respondisse interpretatus est; id ad rei rationem singulariter explicandam fecisse videtur: quandoquidem non omnes pariter responsum idem & cogitare, & edere potuerint, sed nunc hæc, nunc illa suas partes agebant. Hebraicum certè Debra carmen illas vicissim respondisse declarat, huiusmodi ferè verbis: Sapientes Principum eius respondebunt, etiam ipsa reddit dicta sua sibi. Chaldaus verò paraphrastes: Sapientes præcipuorum

puorum eius respondebant ei, etiam ipsa in sapientia sua referebat ad dicendum eis. *Græci verò interpretes eandem sententiam sic reddiderunt: Sapientes Principum illius responderunt ad illam: illa autem respondit in verbis suis. Omnia hæc eam, quam commemorauimus, ducendarum dicendarumque sortium rationem significant: quid verò certi illis sua retulerint sortes, audire iam licet.*

Forfitan nunc diuidit spolia,
 & pulcherrima feminarum
 eligitur ei, vestes diuersorum
 colorum Sifare traduntur in
 prædam, & supellex varia
 ad ornanda colla cogeritur.

*Cessare mater nil queritor, gravis
 Quos præda dulci detinet à domo,
 Ac diuidendi multa opimis
 In spoliis studium retardat.
 Huic vna virgo, ast huic detur altera;
 Huic purpurarum sit geminus nitor,
 Auriq; splendentisq; lana
 Dona duci repetita cedant.
 Jam iam decorum duplici Zizzaram
 Carrii reducet munere purpura.
 Iam colla fulgentemq; gemmis,
 Puniceo & varium colore.*

PRÆCIPIVÆ atque optima præda caput, captas in bello virgines olim fuisse, historici, & poëta ferè omnes commemorant, atque eam partem primam in diuisionem venisse, proque bellatorum ordine, loco, & meritis distributam; nimirum iunioribus primo loco gratissimam, quod militaris feruor & ardor cum nequitia atque petulantia veluti coniunctus esse videatur: unde etiam Martem Veneri addictum non indoctè fabulabantur antiqui. Atque omnis quidem Homeri Ilias ex hoc argumento profecta est: quam Latinorum Pindarus breuissimis complectitur carminibus:

Ne sit ancillæ tibi amor pudori
 Xantia Phocæ, prius, insolentem
 Serua Briseis niueo colore
 Mouit Achillem.
 Mouit Aiacem Telamone natum
 Forma captiuæ dominum Tecmessæ,
 Arsit Atrides medio in triumpho
 Virgine rapta.

Hor. lib. 2.
Od. 4.

Idem etiam ad Iccium sic scribit:

Icci beatis nunc Arabum inuides
 Gazis, & acrem militiam paras
 Non antè deuictis Sabæ
 Regibus, horribiliq; Mædo
 Nectis catenas, quæ tibi virginum
 Sponso necato barbara seruiet?

Lib. 1. Od.
29.

Atque hoc præda genus pro meritorum iure distributum, præmiū apud Homerum appellatur. Igitur tum Zizzara mater, tum alia etiam augurandi perita,

perita, & Duci & Ducis comitibus bene ominata felicem, faustam, fortunatamq; illorum reditus moram, interpretabantur, ut ipse nata ex occupatione tum pradam, tum cetera diuidendi spolia, quae non solum magnitudine & copia, sed elegantia atque aestimatione praestarent: adeo ut non una tantum ex optimis puellis, verum plures singulis addicenda essent: maxime vero ipsi Imperatori & selectissima & formosissima deligenda. Atque hunc huius carminis sensum ex verborum significatione interpretas noster exposuit, quod Hebraica verba, poetico stylo concinnata, obscuriora cognosceret. Nonne inuenient, diuident praedam, vterum vterorum par capiti viri fortis. Singulis, inquit, strenuis militibus una atq; altera virgines concedentur. Quod Latini Poeta nomine virginum, Hebraice voce RAHHAM, id est, vteri canendo significant, integram videlicet puellam, & aetate atq; pudore commendabilem. Proximo vero loco vasorum vestiumq; omnium ratio in spoliis habebatur, quibus vestibus victores & nitere, & cognatos, amicos, aliosque sibi charos donare solebant. Hinc illud a Dauide in elegia desideratum lugebatur. Filiae Israel, super Saul stete, qui vestiebat vos coccino in deliciis: qui praebebat ornamenta aurea cultui vestro. Hoc vero genus posterior carminis huius pars commemorat, & causam quoque fuisse ait, quomodo Zizzara cum suis diutius moraretur, verum eam mora praeda atq; spoliiorum praestantia & magnitudine compensatum iri auguratur. Vestes diuersorum colorum, &c. Hebraice: Spolium tincturarum Zizzarae, spolium tincturarum acu intertextum, tinctura bis intertextu ceruicibus spoliij. Summam in vestibus laudem purpura olim adeptam est, nunc nullis hominum (quod sciam) usu nota, maxime vero dibapha, hoc est, iterum infecta commendabatur, cui si auri argentiq; pictura intexta esset, quibus barbari Principes usi fuere, nihil pulchrius spectabiliusq; esse credebatur: namque aurum, argentum, & quae gestari non solent cetera omnia, ad spoliiorum copiam & diuitias referuntur, quae non adeo spectanda circumferre victores consueverunt, atque illa, quibus corpora domusque ornantur. Cuiusmodi illa sunt, quae Satyricus commemorat:

Taucn. Sat. 8

Plena domus tunc omnis, & ingens stabat aceruus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parthasij tabulis, signisque Myronis
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubique labor, ratae sine Mentore mensae.
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres, referebant nauibus altis
Occulta spolia, & plures de pace triumphos.

Summarum autem deliciarum nomine quondam amandi primum copiam & commoditatem humana lasciuia, secundo vero loco pretiosarum vestium affluentem usum commendabat.

Ferreus

Tibull.
Eleg. 1.

Ferreus ille fuit, qui, te cum posset habere,
Maluerit praedas stultus, & arma sequi.
Ille licet Cilicum victas agat ante cateruas,
Ponat & in capto Martia castra solo,
Totus & argento contextus, totus & auro,
Insidiat celeri conspiciendus equo:
Quid Tyrio recubare toro, sine amore secundo
Prodest, cum lachrymis nox vigilanda venit?
Nam neque tunc plumae, nec stragula picta soporem,
Nec sonitus placidae ducere posset aquae.

Atqui summa felicitatis augurio cantatrices illa mulieres, & Zizzara Imperatori in primis, & comitibus, atq; ceteris qui strenue sese in illo bello gessissent, & amoris & ornatus copiosam facultatem atq; materiam hauriebantur, nimirum puellas lectas, vestimetorumq; pretiosorum multiplicem variumq; usum. namque haec hostilium votorum summa fuerat, illi per similes: Dixit enim inimicus, Persequar, & comprehenda, diuida spolia, implebitur anima mea: euaginato gladium meum, & interficiet eos manus mea. Huius tanti voti exitum cognoscere operae pretium fuerit. Fluit spiritus tuus, & operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Huiusmodi euentis, humana superbia atque insolentia magna consilia notanda tradere solet ille caeli ac terra Iudex gubernatorque Deus, quod summa cum veneratione admirationeq; exemplum laudare, perpetuumq; optare, atque pijs modestisq; hominibus fausta omnia rursus precari solent Vates.

Sic pereant omnes inimici tui Hostes ut Ias sic pereant tui,
Domine; qui autem diligunt Ast qui piorum te numerus colit,
te, sicut sol in ortu suo splen- Praestantis ut solis fideli
det, ita rutilent. Lumine praeuicent ab ortu.

NON tam notandi modo, quam praedicendi tempore futuro haec Hebraice enunciantur, atq; hac ratione improbitatis, malitiae, fraudis humana impudentia deprimitur; contra vero simplicitatis, modestiae, & pietatis candore ad optimi exitus spem corroboratur, promissione videlicet aquisissimi iudicij Dei, agnoscetis piorum viam, & impiorum execrandam iter demum perdituri. cuius rei exemplum tum aliis sapere, tum hoc loco apertum atq; illustre statutum est, cum magna, ambitiosa, gloriosaq; Iabini & Zizzarae vota & consilia, turpi, ignobilissimo, & pudendo euentu, obscuroq; exitu damnata sunt. Qui sic, inquit Vates, & optant, & agunt, atq; Deo bellum ita inferre parant, qui sic denique insaniunt, sic etiam peribunt. Rursus vero qui nihil aliud quam Deum suum amant, nihil optant, nihil ambiunt, nihil praecipue aliud sibi aut agendum, aut sperandum, aut petendum ducunt, hi, quamquam magnis calamitatibus tenebris obruti oppressiq; videantur, tamen exitus habebunt illustrissimos, felicissimos, atque amplissimos, quales videlicet suo in ordine sol ortus tum maxime sortitur, cum per mediam aetatem sublimem signiferus locum occupauerit, hoc est, eum primum Cancris gradum tenet. Ita similitud-

X

litudi-

Solis locus
supremus.Annorum
ratio.

litudinem hanc ex Hebraici carminis verbis exponimus: Sicut exire solem in virilitate sua. Hoc autem tunc fieri videmus, cum altissimū locum supra terram sol occupat, quem Augem Astrologi nominant. Quieuitque terra per quadraginta annos. Summa annorum capita, in sacris historiis interdum citata, ubi ad certa nomina referuntur, efficiunt ut quadraginta hos annos ab huius tempestatis initio computemus, hoc est, ab illis temporibus, quibus Israelitarum res Iabini tyrannide occupari & proteri cœperant. Atque ratio hac & à multis examinata, & à nobis in Apparatu sacro breuiter ac dilucidè subducta est; ita ut viginti ferè annis, quibus Debora & Barakus Reipub. clauum tenuere, à vicinis & finitimis gentibus, quamuis inuidentibus, nihil bellorum illatū Israelitis fuerit, diuina videlicet prouidentia ac tutela fretis, quam certam totoque illo tempore perpetuam, illis experiri contigit, propter optimi viri, sanctæque feminae auctoritatem; quorum altera sacra disciplina studia docebat, alter verò sacrarum legum sanctitatem moribus, & iure, atque iudiciis sartam tectamque curabat.

CAPVT SEXTVM.

FEcerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manu Madian septem annis.

DEI in Israelem ornandum & amplificandum, atque ad aeterna ac promissa felicitatis premia promouendum, constantem semper certamque fuisse voluntatem; ipsos tamen Israelitas illum felicitatis cursum, atque terrena etiam beatitatis usum, sua ipsorum culpa & noxa sibi identitè interrupisse, totius huius libri argumentū esse dicebamus, quod multis deinde narrationibus exponeretur. Atque hanc illius loci declarationem afferebamus, videlicet: Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum fletebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cade vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant maiora, quam fecerant patres eorum; & sequebantur Deos alienos, seruiantes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimā per quā ambulare consueuerant. Hanc perpetua prouidentia, & constantis Dei tum iudicij tum misericordiae doctrinam, omnibus seculis in exemplum statuendam, superiores narrationes comprobabant: quam etiam consummauit etas illa, quae post Prophetidis Debora, Barakiq; Ducis obitū mox defluxit. Nam qui salutem & misericordiam, clementiamque Dei, quicūque illa etate iam grandiores natu viderant, vel illis viginti annis, quibus pax durauit, vita defuncti fuere, vel si qui ex seniorū turba superstites adhuc relictī erant; y iuniorū stultitia, temeritate & insolentia contempti, disciplinā illam optimorum praesidium magis adeo corrumpi dolebant, quam colendam comendare poterant. Ferè enim euenire videmus, ut hominibus

ad

ad libidinem licentiamque procliuibus, seuerioris censura tempus, ubi diuinum videri cœperit, vitiosam offensionem, fastidium, satietatemque afferat. cuius profectō rei nec rara nec obscura exempla, nostra patrumque memoria, Romana ciuitatis varij tumultus edidere. quotiescumque videlicet grauis aliquis ac seuerus, virtutisque vera rigidus custos Pontifex decedit. Nam nisi quam primū easdem suscepturus partes, maturo Patrum consilio & consensu, delectus quispiam succedat; nemo modestis sedatisque moribus est, qui in Vrbe sibi manēdum existimes: adeo insolenter, adeo temerariè atque iniuste vulgus agere solet iis diebus, quibus interregnum (ut sic loquamur) durat. Igitur Debora & Barak desideratis, Israelitarum filij, posteritasque, mox insecuta, cum inclusa & in prima atate compressa & constricta fuisset, se totam subito ad omnem improbitatē impietatemque profudit, idque publicè & patam, contra ius, contra phas, contra Israelitici nominis integritatem & sanctitatē, in oculis Domini. quamquam enim sese illi Israelis filios & appellarent, & iactarent, tamen nihil minùs agebant, quam ut nominis illius virtutem Deo probarent, quemcumque illi studiis, rebus, actionibusque, suis colorem dare satagerent. Nec enim Deus nominibus ducitur inanibus, nec facis coloribusve delectatur aut capitur, cuius oculi equitatē vident, atque res ipsas non ex specie, sed ex natura cognoscunt, agnoscuntque. S. S. E. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui & filiae. Igitur cum ea ab Israelis filijs magno studio admissa essent, quae oculis Domini praua damnataque, indicabantur, hoc est, ea omnia quae Israelitis vetita cum primis fuerant, ut iniuria tum priuata, tum publicae, morum peruersitas omnium, atque adeo superstitiosi vanorum deorum cultus, quos humanum ingenium magna prauitate libentiùs, quam veri Dei pietatem suscipere solet, castigatione sese dignos praeuere, quā obrem Deum non modo auersum, sed insensum sensere; cuius iudicio, Madianitarum crudelitati permisi sunt, imò traditi etiam eo modo, quo fontes ad pœnam tortoribus tradi solent. Qui tamen nec ipso castigationis initio, nec etiā grauius indies inflictis pœnis resistere, adeo ut totis septem annis torti ac fatigati, tamen in crimine ac impietate perseuerauerint. Primus autem huius capituli versus & delicti, & pœnarum summam continet, quae mox subiecta expositione explicatur.

Et oppressi sunt valde ab eis: feceruntque sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad pugnandum loca.

PRINCIPIO illos à Madianitis hostibus, non procul disitis, petitos & bello oppressos fuisse intelligimus, atque horum crebris & frequentibus inuasionibus vexatos, & molestis affectos, sapienterque spoliatos, urbibus & oppidis relictis, antra primū sibi fecisse, supernè lumen ex fenestris admittentia, & inclusorum custodiū atque speculatorum prospectui opportuna; ex quibus aduenientis hostis turbae procul videri & denunciari possent populo sibi fuga consuluro: quam etiam ob rem spelunca in montibus quae sita

X 2

compa-

Popularis
licentia ex
boni Princi-
pis defectu.

Psal. 103.

Latibula.

Arenariz
cryptæ Ro-
maz.Araconensis
rupes.Rhetiz al-
pes.

Gen. 33.

comparatq. fuere, quibus latebris, uti fera à venatoribus exagitata, cum prolibus & vilissima iam supellectile sese hostium metu occultarent. In eas profecto difficultates & miseras incidunt, qui Dei clementia, benignitate, & singulari providentia virescunt: imò qui pressi etiam & castigati, non magis respiciunt quam bellua, qua ex pascuis & sylvis exagitata, montosa arduaq. loca & precipitia petunt; & qua canes & venatores adscendere difficilius possint. S. S. E. Montes excelsi cervis, petra refugium erinaceis. Tria locorum genera sibi illos ad presidium parasse legimus: alterum illa lingua MINHAROTH dicitur; latibula siue speluncas dicere possumus, non adeo amplas, verum cuniculorum modo productas, certisq. locis lumen supernè accipientes; qua quidem speculandi magis, quam latendi causa parata videntur; cuiusmodi in arenariis cryptis, non longè ab Vrbe, ab antiquis relictæ hodieq. visuntur. Alterum verò genus fuere MAGHAROTH, capaciora antra, vel fornices (axis structa asperis, qualis noster hic, in quo nunc rusticamur, secessus habet, partim nature opificio factas, partim, uti coniectamus, hominum labore (quo tempore in his locis Sarraceni degebant) amplificatas & cõmunitas. argumento enim sunt, supellectilis testacea ac fictilis vestigia, pariter & humana ossa, qua iidem in antris aliquando defossa conspiciuntur. Tertium verò cura genus Israelitis fuit MATÆDOTH, munitiones operibus, muris atq. saxis, non ad habitationis, verum ad defensionis usum, constructa opera, qua mole lapidum ad nocendum adscensuros hostes impedirent. huiusmodi in Rhetiz alpibus difficiles transitus, opere & natura instructos, vidimus. Atqui laborum huiusmodi omnium monumenta, ad prosperitatis etiam memoriam mansisse dicuntur, qua miseram, ærumnosamq. admodum Israelitarum illius tempestatu conditione testarentur, non sine ipsorum probro, qui Dei presidio, in quo tutissimè ac munitissimè latere potuissent, relicto, id per summam prauitatem negotij sibi dabant, quod Israelitarum nomine indignissimum erat, quiq. cum Deo, nedum cum hominibus præstantes præbere sese debebant, metu, terrore, & ignavia affecti, postrema omnia ad latendum remedia tentarent. Omnia hæc singulari verborum significatione & iunctura, oratio ipsa cum Latina, tum Hebraica indicat: Fecerunt sibi filij Israel [illas notas] MINHAROTH, quæ in montibus, & [illas notas] MAGHAROTH, & [illas notas] munitiones. Expositio autem, quæ in montibus, omnia genera complectitur. atq. ex pluribus nominibus, quibus editiora terra loca declarantur, unum hic usurpatum est HARIIM, quod asperioris & situs & formæ montes significat, in quibus varia plantarum, mineralium, lapidum, & glebarum natura esse solet. ad idemq. videtur nobis alludere, quod paulo antè citatum est: Montes excelsi cervis, montes excelsi filius Israel. Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Israele, cuius fidei virtutem & præstantiam nec homines, nec Angeli, quamuis tentantes, quondam frangebant, quiq. nihil sibi sine Deo agendum, nihil propitio sibi Deo metuendum vel cogitabat, vel referebat.

S. S. E.

S. S. E. Deus qui pascit me à iuuentute mea usque in presentem diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Gen. 48.

Cumque scivisset Israel, adicendebat Madian & Amalek, cæteri que Orientalium nationum.

NON longè distitis, nec remota origine ab Israele distantibus nationibus (quales Chananæi fuerant) sed vicinis ferè, atq. ex eodem Abrahamo, antiquo patre, prognatis, direptioni & ludibrio Israelitas fuisse indicat historia. Namq. Madianita, ex Abrahamo & Chetura uxore; Amalecita verò Eliphazen, Esau (quem unicum fratrem Israel habuit) ex filio nepotem, patrem laudabant. Cum verò Israelitica felicitas magnam his omnibus movisset invidiam, ad impetus, incursiones, & vastationes opportunitatem attulit impietas, qua à Deo abalienatos, facilius perdendos vastandosq. tradidit. Atque temporum quidè sic series habet, ut principio in ipsos populos hominesq. Israelitas debacchatum fuerit, usq. ad oppidorum desertiones, & montium difficillimorumq. locorum salutis causa usurpationes, quas proximo antè versu relatas exponebamus. Deinde verò, cum desertis oppidis & urbibus, neglectisq. vineis & hortis, ac cæteris comoditatibus, qua perpetuam postulant curam, uni tantum frumentaria rei sibi comparanda Israelita operam darent, quòd illa breviori tempore absolvitur, nimirum sex, aut ad summum octo mensium, in illis regionibus videlicet, quaq. laborè ac culturam eo tempore maximè exigit, quo hostilia bella minus metui possunt; hoc est, sub Autumni finem ad ipsam usque brumam; hoc sibi unicum vitæ subsidium Israelita magno labore parare moliebantur, quem etiã cassum atque irritum demum experiri coacti sunt. Quandoquidem fructus spem, quam segetes & sata promittebant, vastabundus hostis importuna & infensa irruptione & vagatione prorsus adimebat: utpote non vnus, nec rarus, nec brevi impetu nocens, verum linguis & moribus varius, turba frequentissimus, & nocendi avidissimus, nullog. metu aut negotio ab inferendo dano prohibitus, magnog. ad ledendum consensu coniunctus, magnog. molimine in Israelitarum calamitatem incumbens. Id quod historicus hic sacer rei gesta imagine non tam audientium auribus, quam legentium subiecta oculis, exactissimè describit.

Et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant, usque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel: non oves, non boues, non asinos.

NON veloci ac temerario aliquo breuique impetu illos irruere solitos ait, sed Figentes tentoria, diutiusque hærentes apud illos, non statim inerte vere, sed cum altiore culmo surgentes segetes lactescentem iam fructum ostendissent. Namque minori damno sata primum virentia, imò utiliter aliquando, maximè in fertillioribus agris, tonderi posse, rustici operis magistri docuerunt:

X 3

Quid.

Virg. Geor.
1.

Quid, qui ne grauidis procumbat culmus aristis,
Luxuriam segetum tenera depascit in herba
Cum primùm sulcos æquant fata.

Igitur eo tempore, quo iam segetes fructuum annonæq. spem promittere poterant, quæ Hebraicus sermo I E B V L, vocat, hostis varius, magno ad damnum inferendum consensu, non equis tantum excursurus, verum diu harsurus, utpote qui ad eam rem tentoria cum familiis afferret, veniebat; & quidquid in omni Israelitarum regione ad Gazam usq. hoc est, ad ipsa Palaestinarum, infensissimorum etiam hostium, confinia satum cultumq. excreuerat; tum propriis ipsorum equis, camelis, bobus, & ceteris iumentis immisissis vastabant; tum etiam pedibus, & liberis vagationibus ita conculcabant, ut nihil omnino miseris Israelitis ad vitam alendam relinqueret. Quibus tamen cum inter montes asperioraq. loca aliquid pecudum armentorumq. pastioni opportunum superesset, poterant quidem vel suos ouium caprarumq. greges, vel paucas admodum boves aut asellas, vendendi, atq. annonam mutandi causa alere; interim dum illa hostium collectio, quæ agros vastabunda occupabat, discederet. Verum neq. hoc quidem pacto quicquæ Israelita proficiebant, qui non sibi, sed hostibus, dum abire liberet, quidquid aluerant direpturis & abacturis, curatum & alitum demum lamentabantur. Itaque illi alienis laboribus armenta ac pecora propria abunde pasta reducebant, & adiectione etiam eorum, quæ ab Israelitis pascerentur, auctiora agebant, ut nulla vita etiam ferarum ritu traducenda ratio, & opportunitas aut copia, Israelitis relinqueretur; non oues, quarum lacte & carnibus vesci; non boves, quorum vendendorum pretio frumenta sibi comparare; non asini, quorum dorso vel à remotioribus regionibus aliquam humani cibi partem Israelita querere possent: ut quondam ipsorum patres, angustiis publicæ famis temporibus, ex Egypto dicuntur asportasse, Quod verò Latine legimus, nihilque omnino ad vitam pertinens relinqueretur in Israel; omnia ciborum & fructuum, plantarum, olerum, leguminum, & similitum rerum genera, quibus utcumque viuere homines possunt, completitur, excipitq. tantum gramina iumentorumq. pascua, & pecorum, quæ ab hostibus minime vastabantur, sed ad discessus usque tempus Israelitarum pecoribus & armentis pascentis relinquebantur; quæ demum pasta, ipsorum hostium direptioni ac prædis cessura essent.

Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudine hominum & camelorum, quidquid tetigerat, deuastantes.

NON ut sibi tantum rebusq. suis prodesse, veniebant, sed ut Israelitis impensè nocerent. hoc significat expositio illa, Quidquid tetigerant, deuastantes. Hebraicè ex verbo, Et veniebant in terram, ad deuastandam eam. Nocendi, damniq. inferendi, atque populandi animo & studio aeti esse commemorantur. Demum Israelita hostibus undiq. exterius cincti, ac

presti;

presti; interius verò oppressi, atq. rerum omnium, quibus ali vita potest, non solum difficultate, verum extrema prorsus inopia & egestate affecti sunt.

Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.

HOMINVM non tam spiritu quàm sensu degentium ingenium, hoc versu ad vinum depingitur, qui belluarum more ac modo, inopia, esurie ac fame magis, quàm vel beneficiis, vel aliis artibus mitescere coguntur; aliàs enim, dum rerum copia suppetit, maxima non solum insolentia (nã id quidem vulgare vitium est) sed insipientia adeo insaniunt, ut nec Deum, bonorum omnium auctorem, curent; nec se etiam ipsos agnoscant. S. S. E. In-
crassatus est dilectus, & recalcitrauit, increassatus, impinguatus & dilata-
tus; dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Igitur
malis quæ prosperitate fulciuntur, tenuantia remedia præcipue conuenire,
ipsa medicandi ars ratioq. docet. Motui quies, quieti motio, exinanitioni re-
pletio, repletioni exinanitio, inquit Hippocrates. Sicut scriptum est: Et hæc
nesciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum mul-
tiplicavi ei, quæ fecerunt Baal. Iccirco conuertar; & sumam frumentum meum
in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo linum meum &
lanam meam, quæ operiebant ignominiam eius. & nunc reuelabo stultitiam
eius in oculis amatorum eius, & vir non eruet eam de manu mea, & cessare
faciam omne gaudium eius, solennitatem eius, neomeniam eius, sabbatum
eius, & omnia festa tempora eius, & corrumpam vineam eius, & ficum eius,
de quibus dixit, mercedes hæc meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei:
& ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri. & visitabo super eam
dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur in aure sua, & mo-
nili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscetur, dicit Dominus.
Ita igitur subducta paulatim primarum secundarum rerum affluentia, deinde
verò sublata prorsus copia, macer effectus, viam ad sanitatem redeundi Is-
raelitarum populus à Deo edoctus est: quippe post vastatam omnino regio-
nem, humiliatus est valde in conspectu Madian. Hebraicum verbum DAL,
attenuationem significat, antithetumq. est illi, increassatus, impinguatus, &
dilatus. Oratio verò, in conspectu Madian, eiusdem in illa lingua signifi-
cationis est, cuius in Latina, opera Madianitarum. Quamobrè & pasto-
rem suum verum agnoscere, & pecudum iumentorumq. instar ad balatus
& mugitus, hoc est, ad miserabiles preces recurrere coacti sunt. sicut in hu-
ius rei exemplum olim sapienter à Ninivitarum Regibus & Principibus
consultum fuisse legimus: Homines & iumenta & boves & pecora non gra-
stent quicquam, neq. pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis
homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuer-
tatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. In
hunc igitur modum ex insolentia ad meliorem mentem, atque ad humilem
locum redactus Israel,

Clama-

Clamavit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas.

DVORVM *versuum orationes Hebraicas una tantum brevi periodo interpres noster complexus, reddit. Namq; ex Hebraico ita exprimere possumus: Et attenuatus est Israel valde à faciebus Madian; & clamauerunt filij Israel ad Dominum. Et fuit cum clamauerunt filij Israel ad Dominum super causas Madian. Prior versus Israelitarum rerum catastrophen attingit, dum ostendit, Israelitarum sensum non antè per motum fuisse, quam omnis illa insanie concepta materia expurgaretur, agrotumq; corpus ex magno vitio ad summam esset attenuationem redactum. Namque in medicis preceptis est: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lades. Primum itaq; materiam, qua malo alimenta suppeditaret, detrahi oportuit, ut lethargicus ager sentire incipiens, medicinam sibi fieri optaret & posceret. Neq; enim medici opera reuientem & auersantem remedia agrum sanare potest; ut in artis suae initiis curandi peritissimi tradunt. Non solum, inquit, medicum seipsum prestare oportet, opportuna facientem, sed agrotum ipsum, & adstantes, & quae exterius etiam sunt. S. S. E. Cum sanare vellem Israel; reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samaria, quia operati sunt mendacium, &c. Igitur detracta omni fouendi alendiq; vitij materia, per quam venis nervisq; occupatis & oppletis Israelitae lethargo laborantes non dolebant; tandè excitati sentire, atq; dolentes demum clamare, medicumq; suum, malorum omnium expulsores notissimum, implorare & appellare coeperunt. Quod verò deinde repetitum posteriori versu subiungitur, Et fuit cum clamauerunt filij Israel ad Dominum, super causas Madian; magnam rerum connexionem breui oratione obseruandam indicat: in primis autem diuinam prouidentiam, singularibus mirisq; modis, opportuno idoneoq; tempore sese probantem, laudat. S. S. E. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quae inuenerunt nos nimis. Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Deinde illud animaduertendum versus hic comendat; saluberrimam esse hominibus Dei castigationem, quibus eum sensum affert, ut paenitentiam veram excitet. huiusmodi verò opportunam paenitentiam bonos semper habuisse euentus, maximè autem cum oppressorum hominum dura & calamitosa tempora diuinam clementiam mouent; clementia verò iustitiam mitigat, & misericordiam ciet. S. S. E. Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum, quoniam non derelinques quarentes te Domine. Porro nomen Dei nosse dicuntur, qui illius naturam salutarem, benignam, misericordem, pacis potius quam afflictionis studiosam esse intelligunt. S. S. E. Ego scio cogitationes quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem & patientiam. Et inuocabitis me, & ibitis, & orabitis me, & ego exaudiam vos. Quaretis me, & inuenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro; & inueniar à vobis, ait Dominus. Quamquam verò castigationem publicam, diuino iudicio*

Hippocrat. Redundantiz curatio. Hippocrat. libro 2. Aphor. 1. Ofcz 5. Prouidentia Psal. 45. Psal. 9. Castigatio diuina. Dei clementia. Hier. 29.

dicio decretam & permissam, salutis rationes exspectare cognouerimus; illam tamen ius, per quos exercetur, non impune vniquam cessisse obseruauimus: maximè vero quibus odio nocendi cupiditas suscepta fuerit, tum vlciscenda cum animaduersionis excesserit modum, humanitatisq; sensum superauerit. Nam quae huiusmodi fuerit, iniuria culpam vitare potest minimè. Porro iniuriam publicam publicè impunitam euadere diuina iustitia non patietur. Id quod pluribus exemplis ostensum diuina oracula iustissimum contestantur. S. S. E. Va Assur, virga furoris mei & baculus ipse est: in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat praedam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum. Itaq; cum ad eum locum hominum, per quos castigatio decreta fuerit, insolentia immanitasq; deuenerit; calamitas per hos allata tum castigationis nomen exiit, & contumelia, iniuria, & afflictionis, atq; huiusmodi grauissima nomina accipit; tum clementis ac misericordis Dei viscera tangit, iram mouet, iustitiam appellat, atq; vltionem postulat. S. S. E. Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duriciem eorum qui praesunt operibus; & sciens dolorem eius, descendi, ut liberem eum de manibus Aegyptiorum. Quamobrem significanter admodum historia huius author Spiritus sanctus scribendum dicitur: Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Ut enim humiliaretur, siue attenuaretur illis calamitatibus ferendis, Dei, populum suum obiurgare volentis, consilio permissum fuerat, & eatenus probari potuit, quatenus ij, per quos res gerebatur, sese Dei ministros prestarent; non autem priuati ody, suarumq; cupiditatum affectibus ducerentur. nam cum huc ventum est, & castigationis modum attenuatio excessit; is ipse excessus eos, qui ministri tantum esse debuerant, auctores habuit. Vtrumque significatur illis verbis, Valde, & In conspectu Madian; siue, ut Hebraica sonat, A facie Madian. Cuiusmodi verborum structura voluntatem auctoritatemq; appellatis personis adscribit, ut ex illis exemplis aperte ostenditur: A facie irae indignationis tuae, quoniam eleuans allisti me; &, A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob. id est, Domini voluntate atque auctoritate hac facta sunt. atque ita Israelitae traditi quidem fuisse dicuntur à Domino in manum Madian, ut castigarentur; verum ut valde, ultra humanitatis sensum, hoc est, ut immaniter tractarentur, hoc ex illorum feritate, & effrenata petulantia, atque victoria insolentia effectum est: cuius rationis summa in ipso narrationis initio, id est, primo capituli huius versu, breuiter posita fuit: Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis: ex quibus & opprimentium malitia atq; immanitas; & ipsorum qui opprimebantur proter-

Iniuriosorum exitus. Eiaiz 5. Exodi 5.

uitas, arguitur. Illorum quidem, qui in afflictos, calamitosos, atq; exspoliatos numquam sibi satis videbantur sauire: istorum vero, qui cum a Deo castigarentur, immo curarentur, non ante resipiscere ceperunt, quam exhausti omnino attenuatiq; essent. verum horum potior pars fuit, quae quamuis seram, tamen paenitentiam tulit, & diuinam misericordiam commouit: non quod illi propter suam virtutem salute digni essent, sed magis propter extremam miseriam, clementiam sibi appellatam conciliarent iudicis optimi, maximi, & clementissimi, qui summam iniuriam summè odit, seuerissimeq; ulciscitur. Diximus autem sapius aliàs, clamoris, atq; clamare verba, in extremis iniuriis significandis frequenter usurpari. ut, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam, & videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint; an non est ita. & illud, quod suo loco obscurius aliquanto ostensum, nunc citatum explicatu facile erit: Expectaui, ut faceret iustitiam, & ecce clamor. Significat itaque clamor, eiulatus, preces, fletus, detestationes, imprecationes, & voces ad Deum ab iis profectas, qui acceptarum iniuriarum sensu ac dolore impelluntur. Cuius rei exemplum illud apertum est: Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Dei sabaoih introiuit. Atqui hoc loco ac tempore, Israelitarum clamor orationem siue supplicationem Deo factam continebat: ea vero duobus potissimum argumentorum locis petita fuerat. alter quidem fuit, paterni nominis commemoratio, in qua promissorum diuinorum continebatur summa. Non quod illi sese, virtutem, probitatem, pietatemq; suam commendarent, cum potius his partibus, ob propriam culpam destitutos agnoscere & fateri debuissent; sed quod ad paternum ex diuino beneficio olim factum nomen confugerent, cuius nominis assertorem atque vindicem Deum credebant, & appellabant. hoc est, quod priore argumenti huius parte indicatur: Et fuit, cum clamauerunt filij Israel ad Dominum, authorem videlicet, custodem & conseruatorem nominis, gentisq; illius. Atque hac diuina fidei imploranda ratio, antiqui ipsorum parentis Iacobi exemplo nitebatur, qui insectati se Esau fratris insolentiae, tum praterita memor, tum futura metuens, Deum sibi auxiliarem & vindicem appellabat: Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo, ne forte veniens percutiat matrem cum filiis. Tu locutus es, quod bene faceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quae pra multitudine numerari non potest. Huiusmodi itaque argumentationis exemplo vsi Israelitae, & initium, & colorem deprecationi suae muniebant: quod, cum Israelis essent filij, arena maris numero pares ex promisso diuino futuri, tamen ita miseris modis premerentur & attenuarentur, ut penè essent ad interuersionem redacti; idq; adeo non ab alienigenis omnino, extraneisq; hostibus, quales Chananæi Palaestiniq; erant: verum à consanguineis & cognatis Madianitis, ab Abrahamo ex Ketura prognatis, perinde

perinde atque Iacob olim ab Esau fratre insidiis petebatur. atque hic alter argumentorum locus fuit ad opem implorandam, rerum suarum, inquam, calamitatumq; breuis expositio, cum commemoratione authorum ad indignitatem miseriae augendam. Intelligebant nimirum illi, Dei vindicis iudicium, in Israelitarum rebus à tanta iniuria liberandis, non fore otiosum. Atque hac sententia nobis illorum verborum est: Super causis Madian. Namque in huiusmodi sacris narrationibus, argumentorum tantum sedes iudicare historici consueuerunt: quarum explicatio ex singulorum verborum rationibus petenda est, idq; cum primis Dialectica artus negocium fuerit, in qua praecepta ad hanc rem, quamquam obscuriori oratione, tamen apta trauntur, etiam apud nostrates scholarum cultores cum Dialecticos, tum Theologos: quorum illi verba pro formali, siue (ut breuius loquuntur) formaliter exponenda docent: hi vero eandem rationem, compositi sensus nomine indicant. Quamquam vero hanc Israelitarum deprecationem ex illius Iacobeae supplicationis imitatione institutam dixerimus; tamen vno etiam argumenti loco defectam deprehendimus, nempe earum, qui orabant, personarum commemoratione, cum expositione vel suorum meritorum, siue officiorum, vel saltem certa & ingenua grati animi significatione, quam accepta iam antea beneficia postulare videntur; demum si nihil horum sit, confessionem tamen propriae culpae indignitatisq; minimè deesse oportuit, cum paenitentia & correctionis in posterum professione. Neque enim satis recte oratio textitur, absq; aliqua orantis ipsius ratione, qua vel officia commemoret praterita, si non rebus ipsis, saltem animo atque sedulo studio praestita; vel futura in posterum polliceatur; qualia illa sunt: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Atqui Iacobus ille, populi huius pater, cum quondam similem ferè his causam peroraret, sui ipsius mentionem oportunissimè faciebat, eam videlicet qua suam professus tenuitatem, se quicquid esset omnino acceptum Deo referebat. Deus patris mei Abraham, Deus patris mei Isaac, Deus, qui dixisti mihi, reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuae, & bene faciam tibi: minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam expleuisti seruo tuo. In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. Dauid, quod nihil in causa quod praterderet, habebat; tamen dolorem, pudorè, peccati agnitionem, animi paenitentis, consilium & studium in melius mutaturi, professionem praeferebat. Quoniam iniquitatem meam ego corno co, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Atqui populus hic oppressionem illam deprecatus, hac omnino supplicationis parte imminutus videtur, in qua cum nihil haberet coloris, quo sese Deo commendaret, prater parentum nomen, filij Israel, quod promissorum diuinorum continebat summam; debuit saltem, vel acceptorum quondam à Deo beneficiorum memoriam confessione & gratulatione renouare, vel propria culpa

culpa atque impietatis nuda ac ingenua agnitione, miseriam sibi castigationis nomine allatam, iustam fateri, misericordisq. Dei implorare clementiam. Verum illi magnam calamitatis suae immanitatem, vel omnem prorsus, vel maxima ex parte, hostium scuita magis, quam suis sceleribus adscribentes, Israelis patris nomen tantum iactabant, quod ab hostibus illis tam crudeliter vexari atque deprimi, indignum censebant; atque Dei iudicio & ultioni eam causam totam committere studebant. Verum enimvero misericordis Dei propositum de conseruanda gente illa, promissorum à se antiquis Patriarchis factorum causa, opportunum auxilium cum iam ferre statuisset, quacumque illis ob longam, consuetudineq. auctam ignorantiam deprecantibus in oratione defuerant, benignè ultro representauit, satisq. habuit, illos illa magna inscitia tempestate eo deuenisse, ut dolorem sentientes, & medicum exoptarent, & exoptatum appellarent. Namq. insanientibus, curari velle, sanitatis initium ducitur; & sapientia prima, stultitia caruisse est. Quamquam verò non ea, qua par est, obseruantia rusticioribus agrotis appelletur medicus; tamen medica artis est, tam rusticos quam ingenuos agrotantes, dum salus omnino non fuerit desperata, curare. Atque hanc benignissimi ac fidelissimi medici rationem cum populo illo, quamuis sapius recidente, Deum tenuisse, diuina carmina declararunt. Non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factum est illis in scandalum. Et immolauerunt filios suos, & filias suas demoniis: & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. & infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum: & fornicati sunt in adinventionibus suis. Et iratus est furore Dominus in populum suum; & abominatus est hereditatem suam. Et tradidit eos in manus gentium; & dominati sunt eorum, qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum; saepe liberauit eos: ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo, & humiliati sunt in iniquitatibus suis. Et vidit cum tribularentur, & audiuit orationem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & poenituit eum, secundum multitudinem misericordiae suae, & dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos. Atqui omnium ferè, quae de Israelitarum calamitatibus leguntur, historiarum illa summa argumentumq. est: illos suis sibi sceleribus malum omne molitos, nequitia & proteruita auxisse; clementia ac misericordia Dei, ad poenitentiam identidem reuocantis, ab extremo exitio conseruatos; demum promissorum diuinorum causa saepe sapius liberatos, interim dum publicae salutis, toti orbi per illius gentis regem futurum afferenda, optatum speratumq. tempus existeret. Sicut scriptum est; Perditio tua ex te Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Igitur cum Israel a Madianitis oppressi, tandem sentire, medicinamq. suo malo postulare cepissent: salutare sospitis Dei tum consilium, tum etiam auxilium

Medicinae
artis benignitas.

Psal 105.

Israelitarum
historiarum
summa.

Ex 13.

lium opportunum atque celerrimum habuerunt, misso cum primis monitore, à quo sui mali certam causam rationemque edocti, de caetero sapientius cogitare atque agere discerent.

Qui misit ad eos virum Prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: eicci que eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum.

NIHIL quippiam ex iis quae ad Israelitarum gentem fouendam, conseruandam, ornandam, amplificandam, atque adeò à calamitatibus liberandam prospici, consuli, parari, agi, atque fieri opportunum esset, à Deo pratermissum fuisse, sacra omnes testantur historia; idq. historiarum author, Spiritus sanctus, certissimo sermone indicare in loco solet. S. S. E. Mittebat autem Dominus patrum suorum ad illos per manum nunciorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens, eo quod parceret populo, & habitaculo suo. Antiquum itaque obtinens Deus, illi, quae modo descriptam legimus, Israelitarum rerum tempestate auxilium salutemq. allaturus, ne quispiam eam aliunde, quam diuina ex prouidentia, allatam interpretari umquam posset, monitorem cum primis nuncium instruxit, qui vera atque aperta oratione populi insaniam indicaret, & mali totius certam causam, principio altius repetito, aperiret. Huius verò nuncij ministrum, utpote pro tempore unius tantum breuis animaduersionis causa electum, sacra historia certo nomine non indicauit, sed virum fuisse dicit voce Hebraica monosyllaba, Is, qua & virum, & singularem, & virtute prae ditum significat, quem ad horam prophetico spiritu diuinitus instructum fuisse intelligimus ex ipso verborum contextu: Et misit Dominus virum Prophetam ad filios Israel. Cum illi communi filiorum Israel nomine, & publica causa clamauisse dicerentur, intelligimus totius populi consensu & consilio deprecationem illam fuisse pronunciatam, & vota publicè suscepta. Atque ita Ecclesiasticam actionem fuisse interpretamur, conuentu videlicet vno atq. altero, aut etiam pluribus, magna virorum mulierumque frequentia actis. Eodem igitur tempore quo Deus publicè est appellatus, partes acturum, hoc est, responsum diuino redditurum nomine, virum ad frequentem conuentum delegauit, qui causam ageret, non singularem cuiuspiam vel capitis, vel tribus, vel illius tempestate tantum; sed totius Israelis, commemoratione acceptorum à Deo beneficiorum, & ingrati atq. impij ipsorum erga Deum suum animi & studij. tota autem nuncij ratio constat expositione personarum, eius videlicet à qua, & eius ad quam nuncius est missus, cum declaratione etiam autoritatis eius qui mitteretur: qui non alienam à se referendam, sed veluti praesentis Dei orationem sibi dictatam pronunciaret. Hæc dicit Dñs Deus Israel. Quidquid (inquit) proponam, non à me ex Dei sententia tantum, citra ipsius orationem, conuincatum; sed ita, ut dixerò, diu-

Dei cura &
sedulitas.

2. Paral. 16.

Monitor dicitur.

Is.

Ecclesiastica
actio.

nitus dictatum recitari credite. Quandoquidem verò vos, Israeliticā personam gerentes, Deum appellastis; eundem, et nominis istius authorem atque tutorem, illum iam vobis; cum de officiis agentem, & certantem auditote, ut causa exposita pernoscat, utri nam partes suas vel officiis actionibusque sustinuerint; vel negligentia, aliòve vitio deseruerint; vò; ne, qui Israelis filij nominari dicig, vultis; an Dominus, qui se se singulari providentia & cura, erga Israelē à se delectum & nominatum, futurum esse pollicitus est. Namq; vos in vestra oratione & exclamatione utrumque nomen usurpastis, & Domini misericordis, in vosq; beneficentissimi; & Israelis, qui cum Deo potens esse iussus, & potuit, & debuit esse. Nihil autem quicquam in ista vestra oratione, vel ex parte vestra allegastis, præter nomen hoc, quod valde ab hostibus vexari, & labefactari conquerebamini. Verum enimverò huius causæ rationem omnem his verbis explicandam mihi Dominus ipse credidit: quam vos attentissimis auribus atq; animis audire excipereq; oportet; utpote gravem atq; expediētiſsimam, ex parte personæ orantis, Domini inquam Dei, providentis & gubernatoris: atque etiam ex parte personæ cuius res agitur, nempe Israelis, hoc est, vestri ipsorum, quos omnium hominum præstantissimos dicere posset, quisquis spectaret cum comparatione ceterarum gentium, quas Deus, uti Deus, quidem regit, gubernat, & moderatur, castigat, & tuetur pro suæ providentiæ consilio; uti Dominus verò, id est, uti singularis illius nominis compos, non est hucusque persecutus. Neque enim est alia natio tam grandis, ut habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Itaque causa quam vates hic Dei nomine ac verbo perorat, in iudiciali genere versatur; & ad coniecturalem definitivamq; constitutiones pertinet, hoc modo: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos, eieciq; eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum. Orantis consilium propositumq; est, inquirere primum utriamque personam officia & partes suas aptè egerit, atque ex ea re utriusque nominis rationem definire. Atqui Deus suam causam non latentibus aut obscuris coniecturis, verum amplissimis manifestissimisque beneficiis declarata firmat; quorum forma omnes & circumstantiæ, quinque capitibus expositis & explicatis concluduntur. Primum caput est, Israelitas, durissima servitute oppressos, libertatem à solo Deo accepisse: quo munere ac beneficio nihil suavius bonis & ingenuis contingere possit. Ego vos conscendere feci. Neque enim vestra, aut ullius mortalium virtute, iugum illud depellere potuissetis, nisi ego ipse vos liberarem, atque de ergastulo educitos conscendere facerem: ipse tempus statui exeundi, ipse viam vobis munivi. Igitur duo beneficia fuere, quod educiti estis de domo servitutis, quodq; ex inuisa regione conscendere feci. tertium verò caput, quod servitij consuetudine longa confracti, nec dominorum metum exuere poteratis. Nam quamvis educiti, atq;

ex

ex Ægypto iam profecti, maximè tamen consternato & fracto animo fuistis, cum inimicos, hoc est, dominos antea vestros, ponere sequentes, vobisque iam infestissimos fore existimatos videretis. S. S. E. Cumq; persequerentur Ægyptij vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare. omnis equitatus & currus Pharaonis, & uniuersus exercitus erant in Pihahhiroth contra Bethaphon. Cumq; appropinquasset Pharaon, levantes filij Israel oculos, viderunt Ægyptios post se, & timuerunt valde, clamaueruntq; ad Dominum, & dixerunt ad Moſen; Forsitan non erant sepulcra in Ægypto, ideo iulisti nos, ut moreremur in solitudine. quid hoc facere voluisti, ut educeres nos de Ægypto? Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes, Recede à nobis, ut seruiamus Ægyptiis? multo enim melius erat, seruire eis, quàm mori in solitudine. Ita manifestum est, nullam de dimicando aut resistendo cogitationem illis illo tempore fuisse, immo nullam salutis, humanis viribus aut artibus querendæ, spem in se habuisse genti illi, tam de se actum conclamatumq; esse existimanti; ut omnis illius victoriæ laus unius Dei beneficio tribuenda sit: quod & Moſes monitor, illos ad spem reuocabundus, affirmabat. Nolite timere, state, & videte magna Domini, quæ facturæ sunt hodie; Ægyptios enim, quos nunc videtis, numquam ultra videbitis usq; in sempiternum. Dominus enim pugnabit pro nobis, & vos tacebitis. hoc est, quod à se illorum causa factum, in hac oratione commemorat Deus: Et liberaui vos de manu Ægyptiorum. Quartum verò caput est, illos non tantum ab Ægyptiis, verum ab omnibus hostibus, qui vel in itinere sese infestos infensosq; præbuerant: vel promissam regionem, hoc est, suas ipsorum sedes & patrias defensuri, in Israelitarum exitum conspirauerant, ultiore atq; propugnatore Deo, fuisse saluos incolumesq; seruatos. Et omnium inimicorum qui affligebant vos, ut Amalechitarum, Amorrhæorum, & Ba'anensium primum, demum etiam Chanaanæorum omnium. S. S. E. Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes, Seon regem Amorrhæorum, & Ghoz regem Basan, & omnia regna Chanaan: & dedit terram eorum hereditatem Israel populo suo, &c. Quintum porro diuinorum beneficiorum caput fuit, non solum Chanaanæorum gentes pulsas ceſſiſſe, verum illarum vrbes, agros, diuitias, spolia omnia, rusticam, domesticam, urbanamq; rem, in usum possessionemq; fuisse Israelitis concessa ac tradita. S. S. E. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populū suum in exultatione, & electos suos in letitiis. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt. Hac verò beneficia quoniam pacto in illos collata fuerint, idem Psaltes adiuncto versu declarabat: Ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Hac itaq; priore orationis parte, suam causam à se omnibus modis firmatam stare, Deus probauit, dum nihil excipiendum reliquerit, quod in Israelis Deo atque I E H V E H requiri possit, non virtutem, non voluntatem, non constantiam: namque hæc tantis,

tam

tam diuturnis, & sapius instauratis exemplis testatissima fuerant. Igitur cum idem Deus ille semper esset, cuius singularem in se providentiam omni in loco, periculo, ac beneficio presentem sibi experti fuissent Israelita; ea tempora, quae nunc dura aduersa, videbantur, non Madianitarum, aut gentis cuiuspiam egregiae vel virtuti, vel felicitati, (quae nulla aduersus eos, quos Deus foueret, esse valere poterat) verum alij potius causa tribus oportuerat: hoc est, Dei iudicio, à quo in eam miseriam incidere permittebantur. Igitur cum Deum sua sponte immutabili consilio esse nosset, eundemq; omni opportuno tempore Israelis patronum, pastorem, defensorem, tutorem, atque amplificatorem fuisse intelligerent; diuinandum inquirendumq; fuerat, num quid in Israele desideraretur vel deesset, quamobrem illius perpetua felicitatis cursus, tam turbulenta tempestatis procella interciperetur. Quod si diuinando inquisissent, inuenissent profecto, agnouissentq; sese in culpa causaq; esse earum miseriarum, in quibus versati laborabant: non autem vel Dei sponte obliuio negligentiam, vel magnam aliquam Madianitarum virtutem & potentiam, cum potentiaq; coniunctam crudelitatem, quae nulla in Madianitis natura esse potuerat, maiores quam in Aegyptiis ceterisq; hostibus, à quibus Dei vindicis beneficio liberati olim fuerant. Atqui huiusmodi causam, si, ut par fuerat, agnouissent, sua in deprecatione confessi, poenitentiaq; ducti, pronunciaissent, quandoquidem nihil aliud, quod ad se attineret, allegationis causa haberent; saltem Iacob patrem imitati, indignitatem manifestarent suam. Vtq; ille dixerat: Minor

Gen. 32.

sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam expleuisti seruo tuo: dicerent etiam illi, quod ad culpam agnoscendam, misericordiam & fidem implorandam faceret; Quoniam iniquitatem nostram nos cognoscimus, & peccatum nostrum contra nos est semper. Ecce veritatem dilexisti. & huiusmodi proferrent alia, quae illos non adeo insanire, sed morbum malumq; suum sentire declararent: quod cum ab illis minime fuerit praestitum; posteriori orationis parte indicatum Deus voluit.

Psal. 51.

Et dixi, Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: & noluitis audire vocem meam.

ALTERA certaminis pars ad comparationem hoc loco affertur, quae Israelitarum gens causa cadere cogitur: siquidem Deus partes suas sese vltro professum abunde praestitisse, rebus ipsis demonstrauit, idq; nemine cogente, immo nec monente, egisse ait; quae in re suam curam, vigilantiam, voluntatem, ac benignitatem probauit, opportunissimis quibusq; ac maximis beneficiis vltro conferendis: contra verò Israelitarum res rationesq; sese habuisse, qui officium suum; quod non solum breui praeceptionum summa edocti, sed sapius etiam ut seruarent moniti & commoniti fuerant; tamen omnino peruerterunt, atque adeo praetermissum neglexerunt. Erat autem officij aequissima ratio, ut illi sese totos ei Domino traderent, cuius tantam, tamq; singularem providentiam fuerant experti; dignumque sese tanto Principe

popu-

populum exhiberent. Nam cum nullus populus sine religione, religionisque studio & exercitatione constare possit; religionis autem ratio eò tendat, ut homines Deo suo similes, probabilesque reddat: eam optimam, veram, & sanctissimam religionem esse oportet, quae Dei, quem coluerit, naturam rectè cognoscendam, & voluntatem apertè intelligendam obseruandamque tradiderit. Namque ut ille sapienter canebat:

Religionis ratio.

Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris,

Sri. 116.

Naturam nescire Deum. Qui enim naturam ignorat, quemadmodum ea purè coli possit, ignoret necesse est. Atqui cetera gentes praeter Israëlem, quacumque illis tempestatibus fuere, diuinam naturam humanis arbitriis ac documentis definitam, variè, incertè, inconstantèque colebant, prout ducebantur euntes, atque Poëtarum doctas ingeniosq; compositas secuti fabulas, innumerabiles errorumque plenas vias tenentes, suis, quos colere credebant, diis sese similes reddebant, ludis, iocis, pompis, atque adeo impudentissimis moribus & studiis operam dantes, sacrificiis plerumque nefariis, saltem ineptissimis, vanitate mera tempus, rem & animum consumentes. At verò Israëli singulari beneficio verè Dei naturam, & legitimum cultum edoctus, frequentissimisque oraculis & exemplis instructus

Gal. 147.

fuit. S. S. E. Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua

Israëli: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Igitur quo tempore Deus illis sese Dominum gubernatoremque probabat, viam deinde rationemque sui cultus tam externis ritibus, quam internis

animorum studiis tenendam indicabat, seseq; cū nullo alio ex iis, quos pro diis gentes colerent, componendum, comparandum, aut coniungendum, ne-

dum permutandum declarans. S. S. E. Locutus est Dominus ad Moysen, di-

cens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israëli, & dices ad eos: Sancti esto-

te, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola,

nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester, &c. quae illo

loco, lege omni in breuem summam redacta, exponuntur. Ad quem locum

hac, quam nunc explicamus, oratio referenda est. Namque ubi Latinè legimus, Ne timeatis deos Amorrhæorum, Hebraicum verbum תירעו

(pro quo timere, ac metuere, interpretis noster sapè reddit) maximè affine est

alteri verbo תירעו, cuius prima pars per i breuem scribitur, signifi-

canti idem quod videre, respicere, rationem habere, obseruare, & huiusmo-

di alia, quae ad obseruationem referrì possunt. Atque hoc verbo, quod obser-

uationem, rationem, & inspectionem, simul etiam timorem, & metum signifi-

ficaret, vsus hoc in loco Deus, duo simul monita cõplexus est, quae ad utram-

que significationem referenda sunt. Alterum quidem, id quod modo citaba-

mus: alterum verò illud, Caue diligenter, ne obliuiscaris Domini, qui edu-

xit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Dominum Deum tuum time-

bis, & illi seruias, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis post deos alienos

cunclarum gentium, quae in circuitu vestro sunt: quoniam Deus emulor

Z

Dominus

תירעו

Leuit. 19.

Deut. 10.

22 Dominus Deus tuus in medio tui, nequando irascatur furor Domini Dei
23 tui contra te, & auferat te de superficie terra. Atque hoc loco timoris ac ti-
mendi vocabulum pro religionis sensu, affectu, & studio accipimus, in qua
significatione & à Latinis eleganter usurpantur. Vt,

Primus in orbe Deos fecit timor. & illud;
Quòne malo mentem concussa? timore deorum.

Igitur Israëlitas, quem, & quemadmodum colere, & à quibus animum
mentemque abalienare oporteret, non verbis modo, sed etiam rebus & be-
neficiis edoctos, identidemque admonitos, tamen ab hac disciplina volentes
desiuisse arguit Deus: Et noluitis audire vocem meam. illos non co-
actos, sed sponte à perenni contestataq; virtute Israëlitis degenerasse affir-
mat. Audire. Obsequium & studium hac vox hoc loco significat; ut in illo,
Qui habet aures audiendi audiat: & illud apud Latinos;

Nemo adeò ferus est, qui non mitescere possit,
Si modò culturae patientem commodet aurem.

Atque hæc enus oratio constructa, aperta, & explicata est; adeò ut perora-
tionem sua sponte sese explicantem pronuciari non opus fuerit; sed tantum
iis pronuciatis, ex quibus necessario constare & consequi peroratio posset,
ipsorum, aduersum quos agebatur, aëstimatione epilogus cogitandus relin-
quitur. Erat autem huius actionis scopus, inuenire causam, quamobrem Is-
raëlita miseris modis opprimerentur. Illis quidem causa ad Dei neglectio-
nem, & ad Madianitarum potentiam & immanitatem referebatur: Deo
autem vera ac certa causa inuenienda ratio proposita est, atque duabus ar-
gumentationis partibus concinnata, ex qua tamquam per enthymema dedu-
ci complexio posset. Israëlitarum oratio per coniunctionem constructa est
hoc modo: A Madianitis opprimimur, & à Deo negligimur: verum utrius-
que partis ratio non fuit adiuncta. atque ita vulgari modo argumentandi
conclusum est, Deum esse clamoribus prouocandum ad Madianitas vici-
scendos. Dei verò actione altera orationis ab Israëlitis coniuncta pars, ut-
pote minus apta, reiecta est, videlicet, Madianitarum potentia illos oppri-
mi, cum id antea commemoratis beneficiis planè fuerit redargutum. Neque
enim Madianita vel Egyptiis, vel aliis olim hostibus, potentiores erant; à
quibus tamen hostibus, Dei prouidentia & efficacia, Israëlita liberati, ere-
pti, & seruati fuerant: quare illos in causa inuenienda paralogizare appa-
ret, ac non causam pro causa usurpare. Nam qui coniunctinà pro conditio-
nali sumit, mendosè colligit, & in absurdam atque incredibile delabatur
neesse est. Vt hi delapsi sunt, intelligentes Madianitarum potentia nimia,
coniuncta cum Dei neglectione, sese vexari atque opprimi; nisi fortè ali-
quid absurdus etiam cogitarint, dubitantes num Madianitarum potentie
felicitas aliqua accederet, quæ Dei auxilium impediret, quæ quidem non so-
lùm absurda, sed planè insana atque impia cogitatio esset. Verùm enim ue-
rorum remota iam & reiecta Madianitarum potentia allegatione à cause defi-
nitione;

nitione; argumentandi rationem ab illis institutam corrigit Deus, docetque
assumendam fuisse conditionalem, ab ipso quondam firmatam, eamq; dupli-
cem: nempe assentem alteram, alteram negantem: utramque enim in pactio-
ne quondam predictam & denunciata nemo inficias ire possit. Atque ut
a, eripienda hæc fiat res, pactiois summam referre non pigebit. Ego Domi-
nus Deus vester, nolite conuerti ad idola, nec deos constatiles faciatis vobis. Leuit. 19.
& rursum: Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu
vestro sunt. Quoniam Deus amulator Dominus, Deus in medio tur: ne-
quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de medio
terre. Ex utraque oratione illud efficitur, fore, ut Israëlita Domini Dei
efficientiam & virtutem experirentur quidem, eam tamen non uno modo
semper, sed vel in suam ipsorum salutem & amplificationem; vel rursus in
suam miseriam & castigationem. nam si præsentis semper memoria, atque
legitima obseruantia Deum, ut sui quondam ex Ægypto liberatorem, cole-
rent: perpetuò sibi propitium & conseruatorem habituri essent. sin verò, il-
lius obliuio, ad superstitionis insaniam proclives, religionis veræ iudicium
adulterarent; non absentem nec negligentem, sed amulatorem, sed acrem ac
diligentem animaduersorem, atque adeò ultorem essent habituri. Igitur
cum utriusque conditionis assumptum ab ipsis fuerat peruersè obseruatum,
causa etiam suarum calamitatum ultro ab ipsis allata est. & ut in summam
argumentatio colligatur, non Dei neglectio, non Madianitarum poten-
tia vel felicitas, sed ipsimet sibi malum pepererunt. id per quosnam allatum
fuerit, nihil refert, siue per Madianitas, siue per alios quosuis, dummodo il-
lud constet, Dei amulatoris iudicio & auctoritate allatum. S. S. E. Si erit Amos 5.
malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit: quia non faciet Dominus
Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. 22
Atque ita hoc loco Deus, ut iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum
iudicatur; consilium iudiciumq; suū huic Prophete, ad hanc causam actio-
nemq; appellato, exposuit, eidemque ad Israëlitas referendum credidit, as-
seueraturo, veram suarum calamitatum causam fuisse, quod illi in condi-
tione atque pacto non manserint. Et noluitis audire vocem meam. qua
me vobis pietatem obseruantibus Dominum, Deum, consulentem, fauen-
tem; rursus verò reuicentibus amulatorem, & iudicem, acremq; animad-
uersorem fore declaraueram. Atque conficitur, illos culpa sua, iudicioq; Dei,
in eas, quibus urgebantur, angustias compulsos esse: unde non, nisi ex vnius
Dei clementia, misericordia, & bonitate, educi possent: ut omnia quæ sibi
aduersa acciderent, sibi ipsis; quæ verò secunda ac felicia, Deo auctori acce-
pta referrent. Igitur hæc enus dolentibus atque sentientibus Israëlitis, me-
dicinamque verum appellantis, non solum consilio & monitu, expositioneq;
morbi & cause, verum auxilium etiam, & remediis efficacissimis, adesse
Deus benignè voluit. S. S. E. Ipse autem est misericors, & propitius fiet Salm. 77.
peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit ut auerteret iram suam, 22
& non

Sili. Ital.
Hor lib 2.
Sat 3.

Audite.

Horat. ferm.
lib. 1. Sat. 2.

Peroratio
signata.

» & non accendis omnem iram suam. & recordatus est, quia caro sunt. spi-
ritus vadens, & non rediens.

Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius eius excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian.

PROPHETAM illum, cuius modo orationem commentabamur, Phineam Eleazari filium, Aaronis nepotem, fuisse, nonnulli ex interpretibus tradunt, coniectura ducti longissimæ vitæ viri, qui Davidis etiam etate existisse commemoratur. Atque hunc eundem hoc loco Gedeoni visum esse, illicque Prophetæ, hic vero Angeli, siue nuncij Domini nomen obtinere; quod Prophetis etiam tribuitur; ut Aggeus, Domini Angelo nuncupato. Verum nos dum institutum nostrum tenemus, neque illius Prophetæ nomen ex sacra lectioe confirmare, neque huius nuncij alium, quam ex natura numeroque celestium spirituum statuere possumus. Igitur post expositam iam Israelitis publicè suarum rerum calamitatis causam, salutis rationem inturvis Deus, Angelum, quem illius populi procuranda salutis præfecerat, salubrem nuncium allaturum delegat; qui sedisse dicitur, hoc est, constituisse, quoad à Gedeone conspiceretur. Namque huius etiam significationis verbum est id, pro quo interpres noster modo sedere, modo habitare reddit. Ut,

Sedere.

Psal. 83.

Psal. 79.

Lucæ 4.

Matth. 28.

Iuvenal.

Sat. 8.

» Beati qui habitant in domo tua Domine. Idem verbū illic usurpatur, cum tamen præter sacerdotem summum, & Regem in sacro templo nemo sederet. Verum hic sedendi siue consistendi habitus voluntatē & studium, atque certum rei seriō & curandæ & agenda propositum significat: quo tropo Deus, cū populi Rex, gubernator & protector describitur, sedere dicitur. Ut, Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ouem Ioseph. Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut saluos facias nos Domine. Conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Ex qua etiam tropi ratione illa apud Evangelistam exponimus; Et ipse sedebat docens. & Vidit hominem sedentem ad telonium. & Angelus Domini reuoluerat lapidem ab ostio monumenti, & sedebat super eum. à qua significatione studij ac seriæ voluntatis, non longè abest verbum idem à Latinis aliquando usurpatum: ut,

populi frons durior huius,

Qui sedet, & spectat trifurcia patritiorum.

Igitur qui iam Israelitas, responso illo per Prophetam relato, conuerterat Deus, hunc faciem suam, eo modo quo seculis illis commendabat, in salutem ostensurus, Angelum à se missum, sedentis habitu statuit, eundemque, et conspectum viro valebat, quem salutis illius ministrum parauerat. Sub quercu quæ erat in Ephra. ex glandiferarum arborum natura uni generi Elah in sacra lingua nomen factum est, cui Latinorum Ilex affine vocabulum sortita videtur. verum genera hac plantarum latioribus nominibus,

Quercus
L. ex.

d'puds

d'puds & quercus, Græci Latinique interpretes declarant. nam quercus quamquam speciem quandam plantæ significet, quam Itali Quercia, Belgæ Eycke, Hispani Roble dicunt; tamen generis ratione interdū inuit, ut:

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Atque iam aliàs certis exemplis ostendebamus, nomina huiusmodi plantarum, animalium, & lapidum, in singulari numero multitudinem sæpè significare. Ut, Abscondita sub quercu, quæ erat in Mambre. Sicut & apud Latinos:

Contemplator item, cum se nux plurima filuis
Induit in florem, & ramos curuabit olentes.

& illud:

— si quercus & ilex

— si quercus & ilex
Multa fruge pecus, multa dominum iuuat umbra.

Atque ita hoc loco quercum pro querceto accipimus, quod in illo loco, cui Chananeū nomen GHOPHA fuit, densioribus plantis constabat, quamquam ipse Angelus unam quampiam sibi ad sedendum delezisset, unde citius commodiusque à Gedeone conspiceretur. Quo autem in statu Israelitarum essent illa tempestate res, aperte existimare licet ex huius viri studio, actione, habitu, & gestu, qui cum & familia nobilitate inter primates esset, & propria virtute inter Israelitarum fortissimos, vel ipsius Angeli salutatione & compellatione censeretur; tamen offensus est, ea agens, quæ victi ac tristes ad vitam angustissimè tuendam agere solent: hoc est, victum sibi qualemcumque parans, idque festinatione ac trepidatione multa, ex metu & suspitione propinqui iam & instantis hostis. Hæc nobis ita censenda, loci, temporis, & causa notationes exhibent. Nam cum tritici manipulos ab illo in torculari excussos legimus, intelligimus hoc eo tempore factum, cum iam segetes maturari cœpissent: quo tempore Madianita populabundi aduentare solebant, atque adeo iam non longè abesse putabatur, ut ex ipso historiae contextu indicabitur, atque ex huius versus verbis: Ut fugeret Madian. Hebraicè sic: LEHANIZZ MIPENET MADIAN. Ad faciendum fugere à facie Madian. Quæ oratio indicat illum pro viribus ad aliquam frumenti, aliàs ipsis perituri, partem Madianitis aduentantibus præripendam, quantum id fieri posset, festinantem, quoad hostis iam conspiciendum se præberet: nam tunc consilium erat, cum parato sibi victu se, patrem, suosque omnes in illa prærupta & tutiora loca recipere. A facie Madian. conspecto iam hoste. Hactenus ille virtute atque dexteritate sua præstare poterat. Parum autem oportuit esse tritici, quod tanta festinatione ac trepidatione compararetur ab uno viro, non opportuno solis aestu maturum; sed gravidis ac virentibus aristis, citius quam par esset, demessum, atque breuiter leuiterque, exsiccatum; nec trituratum in area, sed excussione in torculari vinea purgatum, ubi numquam triticum terendum quispiam suspicari posset; nec in aperto ac libero loco, sed inter vineta & querceta, ubi hosti fortè aduenienti aggressus difficilior, uni verò viro, regionis incolæ ac perito, elabendi oportunitas

Lucret. 4.

Singularis
pro plurali.

Genes.

Verg. Geor. 1

Horat. epist.
lib. 1.

Z 3

portunitas

portunitas facilius esse posset. in has adeo angustias illorum publica prina-
tag. res consecrata erat. Oportet autem Gedeonem hac agentem non securum,
aut ita intentum excussionis operi fuisse. quin subinde respiciendi & circum-
spiciendi cura admoneret. Quamobrem Angelus sedendi aut consistendi
habitu, hostilis personae suspicionem sustulit. Nam si hostis quispiam acces-
sisset, nunquam profecto aut consisteret, aut sederet, ne eiusmodi mora viro
ad effugiendum spatia daret; sed, quantum fieri posset, vel citam ponere, vel su-
bito impetu e regione adortus negocium faceret, aut vim afferret. Nec ob-
seruatoris illa species, aut insidiatoris erat: immo custodis potius amici, vel
saltem non inimici, atque adeo monitoris & indicis, aut eiusmodi officiosi
hominis; ita ut a sedente sibi conspecto nihil timere vir cordatus ac fortis po-
tuisset: secus vero ab eo qui improuisus adesset, atque hac non ambigam si-
gnificationem praeferebant, Dei iam populo suo prospicientis, & compositio-
ni atque quieti publicarum rerum praesidentis: ubi illum diuinum nuntium
esse constaret. Cetera porro verba, quae ad loci descriptionem & notationem
adduntur, ultra situs rationem, quae opportunè in historis induci solet, ad
viri familiam & tribum, atque etiam ad illius familiae disciplinam non la-
tenter significandam, pertinet. Namque ut manifestum in primis fieret, il-
lum virum parata iam salutis ministrum à Deo esse delectum, non tantum
eundem Angelus allocutus est, sed conueniendi tempus & locum etiam pra-
scriptum voluit in paterno agello, eo tempore, quo ipse de patris domo ab ho-
stibus seruanda agitaret. quod etiam officium Deo probatum constat misso
Lib. Mifdas Angelo, qui non modo nuntium, sed custodem ageret: id quod antiqui Home-
liastae opportunè adnotandum censuerunt. Iam vero ad personarum expli-
candam rationem, in quam tribu Gedeon conscriptus decurreret, obi-
ter indicatum est, patris appellato nomine Ioas; qui in Manasse tribu, Israe-
litarum familiae caput duxq. erat, quem oportet praeter ceteros Israelitas
antiquae & verae pietatis reliquias familiaris disciplina conseruatas reti-
nuisse, quae quo minus publice ac palam excolerentur, temporum ac morum
publica malitia & peruersitas, maiorq. peiorum potentia, ac vis impedi-
bat, id quod quam primum per oportunitatem declarari licuit, liberè ac sa-
pienter declaratum est, ut ex narrationis contextu postea ostendetur. Opti-
mè autem interpret noster inter vertendum familiae vocabulum induxit,
sine quo Latinis obscurior aliquanto locus hic esset, atq. adeo Hebraicè etiam
scientibus, tribuum tamen distributiones minus attentè recensentibus.
namq. Hebraicè in hanc formam hac leguntur: sub quercu quae in Gha-
phra, quae ipsi Ioas ABIHAGHEZRI. atq. AB, patrem Latine signi-
ficat, cui aliquando iota adiungitur ad compositionem, ut ABSALOM, &
ABISALOM; vel ad possessionem; siue, ut logici loquuntur, ad relationem.
ut etiam ipse est ABICHENAN. quamobrem euenire possit, imò euenisse
notauimus, ut nonnulli hoc loco Ioas viri cuiuspiam, nomine GHEZER,
patrem fuisse existimarent, atque utrumque nomen substantiuae ducerent
forma,

forma, quod tamen patronymicum verè est, adiectiuorumq. seruat Hebrai-
corum formam, à nomine, ABIGHEZER, qui in filiorum Manasse nu-
mero secundus recensetur. S. S. E. Cecidit autem fors tribui Manasse, ipse Iosue 17.
enim est primogenitus Ioseph. Machir primogenito Manasse patri Galaad
& Basan, & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filiis Ezer, &
filiis Helek, & filiis Esriel, & c. ex huiusmodi primitiuis Abighezer, Ger-
son, Kehhath, patronymica sua Chanaanæus sermo hunc in modum deriuat, Patronymi-
HAGHEZRI. HACHEHHATHI. nostra pronunciatione Ghezeum, ca.
Gersonæum, Kehhataum sonare possumus, cum Latini aliàs patronymicis
omnino careant, praeter unum Saturnium, cognomè à Virgilio usurpatum,
quod patronymici vim antiqui Grammatici obtinere aiunt. Igitur cum huc
Gedeonis patrem Iosum ex Abi Egezeri posteris esse historiographus do-
cere vellet, ABIHAGHEZRI cognominauit, in eaq. familia primas te-
nuisse significauit: Latinus verò interpret, idem etiam significaturus, pa-
trem familiae EZRI transtulit, ut Egezeritarum, siue Abighezeritarum
vnam ex Manassensium familiis intelligeremus: quod & nos fusius expli-
care non piguit, ut in hoc, & multis aliis locis minimè futurum importu-
num. Nec verò haec antiqui patris appellatio mysterio, ad rem ipsam refe-
rendo, caret. siquidem ABIGHEZER, patrem auxiliij, auxiliū paternum,
patris mei auxiliū significat, ita ut ab ipsa prima impositione, Iacob ex
huius filij prosapia auxiliū omni genti futurum portendisse videatur: idq.
hoc loco ac tempore praestitum fuisse, historiae author indicet. Iam verò nar-
rationem persecuturi, cum intelligamus Angelum tam diu expectasse, quo-
ad à Gedeone, aliàs operi studiosè intento, conspectus rogaretur: tamen non
est antea rogatus, quàm ipse ultro virum compellaret. quod nos partim ex
operis festinatione & studio, partim etiam ex quadam pro tempore securi-
tate factum existimamus, cum eo habitu ac vultu visus fuerit Angelus, quo
nulla inimicitiae, aut insidiarum, vel periculi sui commoueri possit suspicio.
Atq. etiam fieri potuit, ut ipse quoque ab eo, quem e regione sedentem con-
spiciebat, vel ob modestiam, vel ob admirationem aliquantulum haerens,
primam vocem audire cuperet, quam demum audiuit benigna, suavis, & ef-
ficacis salutationis interpretem. Namq. antè visum fuisse Angelum, quàm
allocutum, subiunctus declarat versus:

Et apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum vit
fortissime.

Superior versus Angelum venisse, condescisse, & expectasse nar-
rauit; hic verò à Gedeone visum auditumq. fuisse exponit. Nam verbum
apparuit, in sacra lingua passiuum est, à radice RAH, quae videre, conspi-
cere, contem plari, & obseruare significat; ut interpretari possimus: Et vi-
sus est ei Angelus Domini, & dixit ei: Dominus tecum GIBOR vir-
tutis. Nominis GIBOR significationem vno atque altero loco in comen-
tariis Iosue exponebamus: cui in iis, quas nouimus, linguis nullum aptari
comio.

commodius posse dicebamus, quam antiquum Hispanicum Barragan. ita ut saluatio hæc Hispanicis verbis sonare possit: El Señor contigo Barragan de Valentia. Longè autem grauius est dicere, Barragan de Valentia: quam si dicamus Varon de Valentia, o Varon Valiente. atque H H A I L nomen ad omnem virtutem, qua studio ac meditatione augeri potest, significandam usurpatur. ut fortitudo apud Latinos; qua cum una ex quatuor primis officiorum parentibus sit, tamen omnium officiorum formam ut genus appellando complectitur. ut; Strennus & fortis caulisq. Philippus agendis Clarus— Sic etiam in nostra versione, mulierem fortem legimus. Verùm cum idem nomen, nomini GIBBOR additur, propriè eam virtutem, qua in bellicis rebus strenuè gerendis spectatur, intelligimus. Sic Poëta: Occidit à forti (sic Dij voluistis) Achille. Atque ita Iudas cognomento Machabeus fortissimus appellatur. Ut verò salutationis sententiam apertius cognoscamus, verborum constructio examinanda est. Nam cum verbum non expressum fuerit, ad præsens vel ad futurum tempus referri oratio potest: ita ut qua expressa pronuntiataq. sunt verba, integrum sensum componant, formaliter, uti Dialectici; siue in sensu composito, uti Theologi loquuntur. idemq. est dicere, Dominus tecum vir fortissime, ac si diceretur, Tu vir es fortissimus, eo quòd Dominus tecum est: atq. ideo tuam istam propriam fortitudinem ipse præsens instruit, auget, promouet, successibus secundat. vel etiam illud significat, Dominus tecum futurus est, qui te virum fortem instruat, & promoueat, quiq. fortitudinem istam maximis gerendis rebus amplifcet. Atqui hanc posteriorem rationem Angelus; Gedeon verò priorem tenuisse videtur, qui admiratus se illa tempestate, illa rerum trepidatione omnium, illo in metu, atq. illa festinatione, & GIBBOR & fortem appellari, cum nihil rei præclara egisset, atq. id tantum studeret, quemadmodum se patrisq. sui domum aliqua victus vel exigua & simplicissima portione, ab hostibus non vi, sed fuga eripere, & in vita tueri posset: & non tantum illis nominibus saluari, verùm audire etiam, Dominum secum esse, qui fortitudinem illam suam curaret, & auget. quod quemadmodum cum præsentis rerum statu conuenire posset, admiratus, respondit:

Obsecro Domine, si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia?

EVM, qui se alloquebatur, non Angelum, verùm Prophetam quempiam esse, Gedeon tunc primùm saluatus existimauerat, eundem videlicet, aut eiusdem ordinis, cum illo, qui nuper Israelem incusaturus exstiterat. Nam cuius natura certè esset, ante colloquij finem non videtur cognouisse. Igitur non humanam, sed ex Deo profectam atq. per vatem pronunciatam salutationem, pro præsentis rerum facie, interpretatus, quemadmodum certam propriamq. definire posset miratus, dilemmate excipiendam duxit: quod argumentationis genus ad verum extricandum magnam obtinet vim. sed id facilius nobis Latine explicandum dabitur, si orationis Hebraica simplicitas

citæ Romanis verbis utcumq. reddatur. In me Domine mi, & est Dominus nobiscum, & cur inuenit nos hæc omnia? Latinus verò sic: Mihi ne Domine, & est Dominus nobiscum; cur nam igitur hoc omne nos offendit? Quod Latini interpretes plerumque vertere solent Obsecro, in sacra lingua legitur B L. Cuius significationem exponentes, quid Latinum, Obsecro, hoc loco valeat, declarabimus. Atqui salutationem non simplicem, verùm duplicem sibi factam intellexit Gedeon; altera parte, qua suam singulariter personam; altera verò, qua omnem Israelitarum Remp. attingeret. Nam si tantum illud audisset, Dominus tecum, singulari nomine, atq. munere Dei sese ornatum intelligeret; verumenimvero cum elogium additum cogitaret GIBBOR fortitudinis, eam rem in tatis Reip. ac populi utilitatem cedere interpretatus est. Namque nemo est, qui sua vnus causa Gibor vel esse, vel cognominari visus fuerit, cum id & virtutis & cognomenti ei insit, qui vel malorum depulsione magnorum, vel alijs rebus præclare ad publicam utilitatem in bello aduersus hostem gestis, clarus insignisq. euaserit. quamobrem illam ipse salutationis expositionem excepit, nempe Dominum magnam illi populo salutem ipsius salutari ope atq. opera præstare. quod quemadmodum constare affirmaretur, sese minimè affecutum planè mirari, ideoq. cupere omnino doceri, quemadmodum id cum ipso rerum usu stare possit. Nam cum ipse nihil tanto elogio dignum egerit; nec quicquam in Repub. sua præter angustiam & calamitatem videat: quorsum illa saluatio euadat, minimè intelligere sese ait, cum audiat se Gibor fortissimum appellari, cuius nullum fortitudinis exemplum in publica commoda editum exstet: cum etiam audiat eam fortitudinem Israelis causa ex Domini munere & autoritate constare, qui præsentem sese populo probet. Atque omnia hæc cum præsentis rerum statu an aptè cohæreant, sibi nondum esse ostensum, idq. ut ostendatur desiderare se significat; & priorem quidem salutationis partem ad se pertinentem, tanquam sibi notam & exploratam, breuiter expedit; non negatione, sed admiratione excipiens: In me Domine mi. Ac si Latine diceret, Sic aduersum me loqueris, cum ipse mihi conscius sim animi, mentis, atq. roboris proprii, qui magna trepidatione nunc id ago, ut me meosq. fuga ab hostibus eripiam; quod verò publicam Israelitarum rem spectat, cui præsentem, propitium, & fauentem Dominum esse asseris, id ut à viro sapienti ac veraci, quem nihil otiosè proponere decet, doceri curo & rogo. Et est Dominus nobiscum, & cur inuenit nos hæc omnia? Dilemmatissimam argumentationem instituit Gedeon, ad salutationis constantiam & veritatem inquirendam, inuento medio firmissimo, & argumento ad oppositum deducto. Medium autem est nomen illud IEHVEH; quod, præterquam quod diuinam naturam significat, efficacem, immo efficientem etiam, & agentem indicat, atq. ut præcipuè exemplis sese probantem, qua malorum depulsionem, bonorum conciliationem, felicitatis instructionem ostendunt. namque hoc nomine sese ipse appellandum indicauit, cum de publica

Exodi 6. „ publica libertate ac salute populi, cum antiquis uatibus ageret. S. S. E. Ego
 „ Dominus qui apparui Abraham, & Isaac, & Iacob in Deo omnipotente,
 „ & nomen meum IEHVEH non indicaui eis. Pepigiq; fœdus cum eis, ut
 „ darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis, in qua fuerunt adue-
 „ na. Ego audiui gemitum filiorum Israel, quo Egyptij oppresserunt eos, &
 „ recordatus sum pacti mei. Ideo dic filiis Israel: Ego Dominus educam vos
 „ de ergastulo Egyptiorum, & eruam de seruitute in brachio excelsò, & in-
 „ dictis magnis. Assumam vos mihi in populum, & ero uester Deus: & scie-
 „ tis, quòd ego sum DOMINVS Deus uester, qui eduxerim vos de ergastu-
 „ lo Egyptiorum, & induxerim vos in terram, super quam leuavi manum,
 „ ut darem eam Abraham, Isaac, & Iacob, dabog; illam possidendam vo-
 „ bis. ego DOMINVS. Qua oratione quid huius nominis DOMINVS,
 „ siue IEHVEH titulo ac ratione, hominibus à se delectis prastare posset,
 „ atq; uellet; Deus luculenter exposuit, nempe salutem, libertatem, ingenui-
 „ tatem, hereditatem, possessionem, quietem, regnum, felicitatemque omnem
 „ etiam temporalium, quas uocant, rerum, quæ futurarum æternarumq; um-
 „ bra erant. eaq; omnia eiusdem nominis, quo exponi cœpta sunt, autoritate
 „ demum confirmauit: Ego DOMINVS. quæ totius tabula atque legatio-
 „ nis quædam ueluti subscriptio fuit. Iam uerò Gedeonis argumentatio ad
 „ Dialecticam formam instituta sic habet: Quibuscumq; DOMINVS ad-
 „ est, salus, pax & felicitas est. Nobis nec felicitas, nec pax, nec salus est: quid
 „ ergo nobis DOMINVM adesse ais? Huius argumentationis propositio,
 „ quam maiorem uocant, ex nominis ipsius etymo, satis in sacra lingua noto;
 „ atq; expositione diuina, superius nobis citata constat. quam expositione nulla
 „ exceptione diminuendam, alia etiam apud eundem uatem Mosèn assuera-
 „ tione confirmauerat Deus, qui uatem de certa legationis autoritate rogan-
 „ tem, sic edoctum confirmatumq; dimisit: EGO SVM QUI SVM. sic di-
 „ ces filiis Israel: QUI EST, misit me ad uos. Dixitq; iterum Deus ad Moy-
 „ sen: Hac dices filiis Israel, Dominus Deus patrum uestrorum, Deus Abra-
 „ ham, Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad uos. hoc nomen mihi est in ater-
 „ num, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Vade &
 „ congrega seniores Israel, & dices ad eos: Dominus Deus patrum uestro-
 „ rum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, dicens:
 „ Visitans uisitauit uos, & uidi omnia quæ acciderunt uobis in Egypto: &
 „ dixi, ut educam uos de afflictione Egypti in terram Chanaan, & He-
 „ thai, & Amorrhæi, & Pherezai, & Hauai, & Iebusai, ad terram fluen-
 „ tem lacte & melle. Itaq; locus unde argumentum Gedeon petiuit, ex eorum
 „ genere est, qui intrarem ipsam esse dicuntur, uocaturq; à contugatis, non
 „ tantum nomine, sed re etiam. Confirmata primùm propositione, atq; confes-
 „ sa & pro manifesta habita, assumptum ex opposito deductum stabilit. Est
 „ autem assumptum: Nobis nec pax, nec felicitas, nec salus est. quod ex En-
 „ thymematis festinatione non pronunciauit quidem, uerùm ex contrariis ac
 „ repu-

Exodi copia
umbra.

Exodi 3.

locus ac-
sigaris.

repugnantibus, quò tandem deueniendum erat, non docere modò, sed firma-
 re etiam tendit: Cur apprehenderunt nos hæc omnia? Hebraicum in-
 terrogando signum L A M A H Latina orationi, Qui sit, aptè consentit, ut,
 Qui sit Mæcenæ, ut nemo quam sibi sortem, &c. Qui sit igitur ut omnia
 hæc, siue, ut Hebraicè legimus, omnis hæc nos offenderit? Femininum ge-
 nus illa lingua pro neutro, quo caret, usurpat. ut: Vnam petij à Domino, &
 hanc requiram. ita omnis hæc, rectissimè interpres noster vertit, Omnia
 hæc. fieri autem nequit, ut felicitas & miseria simul, eodem tempore, eo-
 demq; loco constet, cum altera alteram expellat; nec uerò se felicitate carere
 tantum, atq; in medio quodam uitæ loco consistere, sed miseris abundare ait.
 Namq; fortassis populis aliis accidere possit, ut si non felicitate, parco ta-
 men tenuiq; uitæ genere utendum sit, victu sibi per laborem sudoremq; pa-
 rato, nullis tamen hostium vexantibus uel terrentibus, nullis id, quod labo-
 re partum sit, diripientibus. Verumenim uerò se non felicitatis carentia
 tantum, uerùm calamitatis uaria sensu, ac dolore multiplici laborare asse-
 nerat; quamobrem uerbis utitur, non quæ priuationem, sed quæ rem habi-
 tumq; (ut Physici loquuntur) significant: Inuenerunt nos hæc omnia.
 Atque assumptum hoc argumento alio, præterquam presentis experimenti
 sensu, probare noluit; quamobrem pronomen demonstratiuum protulit, hæc.
 Nam quæ presenti sensu percipias, ratione confirmare superuacaneum fue-
 rit, cum maxima secundum naturam euidentiæ ad sensum, & ad tactum,
 ut Hippocrates docet, sit. Est autem oratio in coniecturali Rhetorum statu;
 quaritur enim an DOMINVS populo adsit: definitur status eorum, qui-
 bus adest. Is cum presenti confertur; presenti rei atque aperta nulla conie-
 ctura exigitur, sed indicatio satis superq; est, hæc. Demum non simplici,
 sed uario ac multiplici miseriarum genere se, populumque suum premi, ait
 Gedeon. Omnia hæc, siue Omnis hæc. conficitur itaq; argumentatione
 grauissima ex multis anthiteticis, ut miranda atque difficilis Gedeoni, illius
 salutationis relinquatur explicatio, DOMINVS tecum uir fortissime.
 Quandoquidem præsens publicarum priuatarumq; rerum status, cum fel-
 citatis usura, quam DOMINVS iis, quibus adest, prestare solet, aperte
 pugnare uideatur. Iam uerò exceptionem omnem, quæ propositioni dari
 posset, remouere Gedeon studet. Nam si quis diceret non semper iis, quibus
 Deus nomen illud suum IEHVEH probat, salutem felicitatemq; esse, id
 profectò tum à pronuntiatis, tum à præiudiciis atq; experimentis, ac de-
 mum ab autoritate diuina, cui maximum ad fidem faciendam pondus mo-
 mentumque tribui debet, depellitur.

Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri, atque dix-
 erunt: De Egypto eduxit nos DOMINVS?

NOMEN DOMINVS, siue IEHVEH, secundum formam & an-
 notationem accipiendum hoc loco est, siue (ut uulgato Dialecticis uocabulo
 utamur) formaliter, atq; in sensu qui compositus dicitur. Sic enim cum di-

eimus Regem iubere, regium iussu edictumque interpretamur, ut ad munus & personam, non ad hominem, authoritas atque efficacia referenda sit. Iam vero argumentatio à praiudiciis sic instituitur: Quod semel à Deo ex certa ratione profectum est, id Deo (in quo nulla mutatio esse potest) perpetuum propriumque sit oportet, atque ut ex eadem etiam ratione proficiatur, cōsentaneum est. Sed Dominus, uti DOMINVS, hoc est, IEHVEH, patres nostros de Aegypto magnis iudiciis eduxit. ergo si idem Dominus hoc eodem nomine nobiscum est, aliter nobiscum agi, quam nunc agitur, oporteret. atqui laboriosissime nobiscum agitur: ergo Dominus nobiscum eadem ratione, qua sese IEHVEH probat, nō est; hoc est, qui seruare possit, & velit ut possit, inficias iri non potest; ut velit, mihi adhuc incompertum esse ipsa rerum aperta facies vult. Nam in tam perspicuis rebus nec argumentatio quarendam, nec etiam coniectura capienda videtur; sed presentis affirmationis probatio ex presenti etiam sensu & experimēto exigenda est. Vbi igitur sunt mirabilia eius? Vbi, inquit, istius nominis IEHVEH virtutis atque efficientiæ exempla apud nos, qualia apud maiores nostros fuere? Acutissime ac sapientissime hoc etiam loco à collatione duorum locorum arguit; altero, efficientis causa; altero vero, eius rei qua circa effectus versatur. Eiusdem argumentationis genus à coniunctis dicitur. Nam cum efficiens causa suam exserit vim, euentū aliquod exstare oportet. Sol quidem & lucere, & illuminare, & calefacere potest; eamque vim perpetuò apud se obtinens, iis probat, quibus elucet. Igitur cum terra atque maris pars altera illustrata calidaque, conspicitur, sol adesse, vimque suam ei parti cōferre ac prestare cognoscitur: quod si utraque hæc desiderantur, solem abesse euestigio arguunt. Efficientis causa virtus perpetua illis verbis affirmatur, Mirabilia eius, eius propria, non aliena, aut aliunde petenda; sed eius, qui, qua ratione IEHVEH est, eadem in salutem eorum, quos seruare tuerique velit, mirabilium efficax authorque est: itaque illum posse non ambigo; adesse vero & velle, non video: nam Vbi sunt, veluti si quis ei parti, qua nec illustrata nec calefens fuerit, solem adesse negauerit. Atque huius argumentationis rationem, siue confirmationem, ex illo diuino Moysis carmine, quod cum Gedeon vir bonus ac pius, nec sacre legis immemor, animo ac mente recolisset, petiisse nobis videtur: Foris vastabit eos gladius, & intus pavor, inuenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. & dixi, Vbinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. & paulo inferius: Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia? Nonne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Conclufit, hoc loco idem quod, emptori tradidit, interpretamur. Atqui is qui vendit, quam vendit rem, à se abaltenare dicitur. Atque idem argumentum, quod ex praiudiciis deductum obseruabamus, à pronuntiatis, hoc est, à verissimo & grauisimo antiquorum testimonio, non quidem auditu, sed visu ac sensu comprobato, corroboratur. Quæ narrauerunt patres nostri, atque dix-

Deut. 32.

uenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. & dixi, Vbinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. & paulo inferius: Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia? Nonne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Conclufit, hoc loco idem quod, emptori tradidit, interpretamur. Atqui is qui vendit, quam vendit rem, à se abaltenare dicitur. Atque idem argumentum, quod ex praiudiciis deductum obseruabamus, à pronuntiatis, hoc est, à verissimo & grauisimo antiquorum testimonio, non quidem auditu, sed visu ac sensu comprobato, corroboratur. Quæ narrauerunt patres nostri, atque dix-

dix-

dixerunt. Verbum ZAPERVV, & narrare, & enumerare significat, & ad utramque significationem simul hoc loco facit, indicatque non vnum aut simplex, sed multa ac varia Dei salutaris miracula patribus (quorum grauisima auctoritas est) fuisse ipsis enumerata, & singula etiam longius narrata & commemorata sapientissime; eaque omnia eò pertinuisse, ut salus illa ex Aegyptiaca seruitute ac miseria, misericordis Dei voluntate ac virtute constituisse agnosceretur. Cuiusmodi exempla cum in presentiarum desiderantur, Deum ab ipsis alienatum, iter illud antiquum flexisse, & contrarium modo ire videri, arguunt.

Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.

TOTIVS argumentationis commodissimis è locis petita complexio, est ab opposito consequentis ad antecedentis oppositum: deducta, conditionalis antecedentis proposito atque destructo signo. cuius argumentandi forma nonnulla exempla huiusmodi apud Poetas leguntur:

Pastor Ariltæus fugiens Peneia Tempe,
Amiffis (fama est) apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens, atque hac affatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum
(Si modò quem perhibes pater est Tymbræus Apollo)
Inuitum fatis genuisti? aut quò tibi nostri
Pulsus amor? quid me cælum sperare iubebas?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem;
Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers
Omnia tentanti extuderat; te matre relinquo.

Virg. Geor. 4.

Pugnantium secum aduersis frontibus compositione & comparatione, acerrima huiusmodi argumentationes conficiuntur, quibus vel antecedens non constare; vel, si constet, cum repugnanti vnà conuenire euincatur. ut:

Sub Rege Medo, Marfus, & Appulus
Anciliorum, nominis, & togæ,
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Ioue, & vrbe Roma?

Carm. lib. 3.
Od. 5.

Hoc est quod Gedeon nomine illo salutaris appellato cōficere & euincere studet, mirabile & nouum esse, Israeliticum populum IEHVEH tutela ac singulari prouidentia muniri, & tamen in hostium manum traditum acerbissime vexari; quin potius id sibi magis consentaneum videri, ut relictis atque hostibus à Deo traditi dicendi sint: non quidem permisi, sed in miseram illam seruitutem traditi ac dati. Qua in exquisitione, ab euentis causa & consilium ponderatur. Enthymema vero ita conficitur, ut consequens antecedenti praponatur, quod ad posteriorem argumentandi rationem facit: nam ad priorem, hoc est, ad naturæ ordinem, quamquam rectè hoc in lo-

a 3

co col-

co colligat Gedeon, tamen hanc collectionem non ante instituit, quam à posteriori, id est, à re & euentu ratiocinatus est. prius quidem sic egit: Si Dominus nobiscū est, cur ergo apprehenderūt nos hæc omnia? declarandā priorē partem expositione & exemplis, atq; præiudiciis pronuntiatisque maiorum; posteriorem autem, re atque euentu ostendit. nunc verò priorē illam refellit, oppositāque constituit: Dereliquit nos Dominus. Atque causam hanc, siue consilium & factum ex euentu ponderauit: Et tradidit in manu Madian. Quæ expositio illius quæstio est, Cur apprehenderūt nos hæc omnia? Nam quæ in priori argumentatione cōfuse enunciabatur; in hac posteriori, quæ & summam & expolitionem prioris continet, apertius & plenius exponuntur. Vt illud:

Hora. Epist.
lib. 1. Ep. 1.

Bellua multorum es capitum; nam quid sequar, aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Frustris & pomis viduas venentur auarias.

Ita serio omnia obseruata & expensa ante Gedeoni fuerant, quæ diuina tutelationem spectare videbantur: ut quamuis repentine salutationi, tamen quid tam grauitè & artificiosè obiceret, in promptu habuerit. Sed de huiusmodi sacris argumentandi rationibus proprio loco, si Deus votis annuet, differemus.

Respexitque ad eum Dominus, & dixit: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian. scito quòd miserim te.

Q V A M Q V A M eligendorum ad Reip. utilitatem ministrorum libera & integra Deo optio semper sit, sicut scriptum est; Non vos me elegistis, sed ego elegi vos; ut eatis, & fructum afferatis: tamen virtutem aliquam in eis, qui delecti optatiq; fuerint, non raro obseruauimus, quam Dei virtus efficacitasq; auctam, ad munus rectè atque feliciter obeundum promouerit. Omnes enim eorum, quibus Deus olim ministris à se, nullo hominum suffragio, delectis usus est, indices euoluenti, cōplures in quibus laude dignum aliquid inuenias, obseruare est: & nescio an vnus & alter ab hac obseruatione excipiat, ut impius ille Iscariotes Iudas, quem tamē electionis tempore vel dexteritatem ad loculorum & viatici rationem expediendam, vel sedulitatem initio probasse par est, quando connumeratus inter Apostolos, & ministerij illius sortitus est sortem: quāquam ipse cupiditate auaritiāq; corruptus, sese suo scelere Episcopatu abdicauerit. S. S. E. Nonne vos duodecim elegi, & vnus vestrum diabolus est? Neque enim inficias imus, morum virtutisq; propriæ in ministris sanctimoniam à ministerij ipsius sanctitate esse diuersam, posseq; improbum hominem vel sacro, vel aliis publico ministerio rite ac legitime fungi, quod vel Balaam, Iudas, & Cayphas manifestis exemplis docebunt: verum in iis optionibus, quæ vni Deo tribuuntur, aliquid tamen apud optatum delectumq; fuisse, plerumque obseruauimus, cuius ratio optanti habita fuerit, siue id vis aliqua vel à natura insita, vel industria & labore parata ad rem agendam; siue, quod potissimum

& commendatione dignissimum est, animi mentisq; probitas, & pietatis studium arbitremur. Ita Abraham, quamquam in illa vanarū religionum perturbatione natus & educatus, cum tamen illo suo in saculo vir aliis bonus & sana mentis esset, multarum gentium pater, & credentium exemplar cōstitutus est. Ita Paulus, qui ex veri ignorance, discipulorum Christi acerrimus delator exstiterat, tamen ob studium atque amorem pietatis, quam ipse sibi cultam cupiebat, & illo modo cultum iri censebat, ab illis te-nebris ad lucis magna prædicationem delectus euasit. taceo Samsonem, Mo-sen, Samuelem, & ceteros, qui pietatis studium proprium ab ineunte ætate probauerant: taceo seminarum omnium sanctissimam, Mariam, cuius mo-destia summa ad summum matris Dei honorem euecta est. S. S. E. Quia respexit humilitatem ancille sue; cuiusque exemplum ceterorum omnium, qui delecti fuerint, exempla & commendat, & superat. Atque illud nobis statuendum ostendit, nullam partem ex iis, quas in hominibus variis variis esse oportet, ad diuine electionis opportunitatem videri aptiorem, quam mo-desti animi studium, ad Dei primum laudem, deinde ad hominū publicam utilitatem propensum. Nam cetera omnia quæ ad agendarum facultatem rerum pertinent, quamquam in his, qui diliguntur, requisita & desiderata, tamen Deus ipse sufficit ac præstat: animi verò studium, & voluntatis mentisq; opportunam propensionem ab ipsis, quos eligit, postulare solet: ut ex diui Pauli vocatione manifestè animaduertimus, illud respōdentis: Domine, quid me vis facere? Dicebamus autem hanc rationem plerumque obseruatam ita constare, ut quæcumque his diuersa exempla indicabuntur, vel communem obseruationem nō interturbare, vel occultiore iudicio etiam comprobari posse intelligamus. S. S. E. Omnia in mensura, numero, & pon-dere disposuisti. Hæc obiter nos adnotare Gedeonis, viri optimi, exemplum hoc loco monebat: qui tametsi inter gentis suæ corruptos mores illo tempore conflictatus versaretur, tamen antiqui Reip. illius felicisq; status non ignarus, & diuine efficacitatis notitiam habebat, & magnorum olim Dei benefi-ciorum memoriæ recordationem repetens, eiusmodi suis temporibus deside-rabat exempla, atque sanæ pietatis erga Deum, & curæ erga publicam salu-tem specimen, pronuntiata oratione probauit. Huiusmodi verò officia sibi grata esse, Deus ipse re atque munere primum, deinde verò verbis declara-uit: re quidem, quòd virum respexit; verbis autem, quòd illum auguste sin-cteq; appellatum, illis, quas parabat, tantis rebus gerendis præfecerit. Vade, inquit, &c. Latinum verbum, Respicere, cum ex Hebraico P A N A H trās-fertur, complures significat actiones, quarum exterior explicatio in faciei oculorumq; habitu ac gestu cognosci; interpretatio verò, ex subiecti sermonis materia, rationeq; peti solet. Vnum autem genus est, quod ad fauorem proba-tionemq; refertur, & cum Deo tribuitur, propitium ipsius nomen signifi-cat. Cuius exempla illa occurrunt: Respiciam vos, & crescere faciam; mul-tiplicabimini, & firmabo pactum meū vobiscum. & Respice ad orationem serui

Electio ad
ministerij
& electi
partes.

Sap. 27.

פנה

Leuit. 26.
3 Reg. 8.

serui tui, & ad preces eius, Domine Deus meus. Namque ipse respiciendi habitus, quocumque subeatur consilio, attentionem voluntatemq; indicat: atq; ita Deum Remp. respicere, dicebat Cicero. semper enim verbum ΠΑΝΑΗ, sensus atque animi intentionem, certumq; consilium ad eam rem, cuius causa pronuntiatur, significat. Atque huiusmodi gestu & Gedeonem, intuente Angelo qui Dei partes agendo sustinebat, Deus ipse spiritu & animo, & opportuna ad gerendas res virtute instruxit, & auxit; atque ita repente expeditionem maturare iussit. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian: scito, quod miserim te. Quamquam ex primo illo alloquio atque iusso quantum sibi virtutis atque felicitatis additum fuerat, non intellexerit Gedeon; tamen re vera iam auctus adornatusq; euaserat, quippe qui fide in Deum praeclusus ante erat, qua primum fundamentum est ceterarum omnium virtutum, quacumque vel ad propriam vniuscuiusque, vel ad publicam multorum utilitatem diuino dono hominibus contingere possunt. Nam de diuino ΙΕΗΥΕΗ nomine tam sapienter differuisse, antiquas diuinorum beneficiorum historias memori mente recoluisse, patrum testimonia citasse, illum illarum rerum omnium fide instructum testabantur. Quippe qui manifestè confiteretur, Deum efficacem esse ad salutem populo afferendam, atque suam prouidentiam, singularemq; erga Israelitas curam eiusmodi magnis beneficiis probare solitum, posse etiam nunc, & perpetuò renouandis exemplis comprobare, seseq; diuinam virtutem in dubium minimè vocare; voluntatem verò hoc tempore requirere, quam tamen is qui se alloquebatur, praesentem significabat. Quamquam verò virtutes omnes, quaecumq; in homine laudari possunt, auctorem primū Deum agnoscant; S. S. E. Quid habes, quod non accepisti? & Si accepisti, quare gloriaris, quasi non acceperis? tamen una fides, qua prima omnium ad omnem pietatis partem exigitur, praecipuo quodam nomine hominibus attribuitur: utpote quae, tametsi in intelligendi vi sita sit, tamen voluntatis imperio ac nutu inducitur. S. S. E. Captiuates intellectum in obsequium fidei. Nul-
 la autem animi pars, siue vis, magis propria hominis esse dicitur, quam voluntas, quae alio nomine arbitrium à Latinis dicitur. nam ceterae partes vel cum inferioribus naturis communes nobis sunt, ut sensus cum brutis; vel cum superioribus, ut intellectus cum spiritibus incorporeis: optandi verò libera perpetuò vis, hominum propria esse videtur, atq; ita quaecumq; ex optione proficiuntur actiones peculiari quodam modo ac iure hominibus adscribuntur. Ex eaq; re euenit, ut laudis atq; culpae rationes ad eam tantum partem, quae optionis cōpos est, referantur. Nam quae naturae opus tantum sunt, vel aliunde exterius collata accedunt, in vituperationis aut commendationis albo antiqui sapientes non scripserunt. cuiusmodi in animo, perspicax sensus, beatum ingenium; in corpore, robur, forma, membrorum agilitas; in externis, diuitiae, atque opes & potentia: quae omnia sua quidem sponte & natura bona dici possunt; bonum autem eum, cui contingunt, ut non semper ef-

fectum videmus, ita non necessariò appellandum iudicamus. At verò quae ex nobis ipsis magis proprie proficiuntur, qualia sunt intellectus, voluntas, conatus, ea si rectè exerceantur, laude; sin verò prauè, culpa digna habentur. In religionis verò pietatisq; rationibus, primas fidei deferimus, cuius ope, intellectus, ut dicebamus, voluntas imperat. S. S. E. Audi Israël: Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Audiendi enim verbo obsequiū obediētiāq; significari constat. atque viuam efficacemq; fidem charitas, per dilectionem operata, comitatur. Porro fides ea vs est, eaq; efficacia diuinitus praedita, ut hominis animum maximarum, ac plane diuinarum, naturaeq; modum longissimè superantium, tum actionum, tum rerum capacem compotēque efficiat, atque (ut vno & verbo, & exemplo rationem absoluamus) cū Deo potentem reddat, imbecillum aliās, & de se nihil promittentem, immo sese humillimis atque extrema nota hominibus comparantem, adeò ut quae naturae negata sunt, ea vni fidei virtuti diuinitus cōcessa videantur. sic emortuorum virorum, sic steriliū feminarum fecunditatem, sic in communi totius terrarum orbis inundatione & vitam, & salutem promissam praestitamq; scimus, sic inter alienas nationes praesentem tutelam, & perpetuam prouidentiam adfuisse; huic, in medijs fraternae inuidiae incendijs securitatem; huic maria aperta itineris vsum praeuisse; huic in vasta solitudine vitulum suppeditatum; huic hostes victos ac fusos cessisse: denique huic virginei atque integerrimi uteri Deo authore donatum nouimus, huic, inquam, illud praeconium tributum: Beata quae credidisti, quonia perficentur ea quae dicta sunt tibi à Domino. Ut verò eò redeat oratio, vnde digressa est, illud in summa repetendum, cum ea omnia quae vel bona dici, laudariq; possunt, nō sine numinis auctoritate & ope hominibus constet, fidem virtutē vnā esse, quae in verae pietatis rationibus & primas obtinet, & praecipuo quodam modo hominis arbitrio tribuitur, in eaq; virtute opportunitatem esse, maximas atque diuinas planè res tum excipiendi, tum agendi, ex Dei efficientia suam vltro communicantis voluntatem. S. S. E. Deficiet me tempus narran-
 tem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obtinuerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra vertērunt exterorum. Huiusmodi fidem iusto examine in Gedeone probatam virtutem suam Angelus appellabat. Vade, inquit, in fortitudine tua hac. Hebraicè, ΒΕΧΟΗΗΑΧΖΕΗ, in hac ipsa tua virtute. Nam CHOAHH, in sacra lingua & virtutum genus omne, & vim atq; robur, & vnā ex quatuor virtutibus, quae in magnis rebus gerendis spectatur, significat: quam Latini etiam fortitudinem vocant: quibus idem etiam nomen ad omnem virtutem transfertur. Ut,

Strenuus & fortis, caussisque Philippus agendis Clarus, &c.
 Fuerat autem Gedeonis haec vnica ostensa ac declarata fortitudo, nempe, Fides.

des. nam qui illa tempestate in metu, suspitione ac trepidatione illud tantum satagebat, quemadmodum semotiore, tutioreque, ac minus peruiso loco reductus, annonae simplicissimae atque immatura copiam aliquam sibi, patriusque domui magna festinatione pararet, mox periculum atque hostium impetum fuga declinaturus; tamen salutationem illam, quae Dominum sibi adesse declarabat, ita excepit; ut Domini virtutem & efficacitatem maximam, propriam, aeternam, certamque, iis, quibus ipse vellet, constanter se credere, affirmaret: voluntatis vero a salutante indicata significationem tantum requirere. Hanc duplicem responsionem, duplici etiam oratione diuinus nuntius exceptam, & sibi probari, & secundo numine promoueri declarauit. Vade in fortitudine tua hac. In ista, inquit, quam profiteris, & ostendis fide de Domini virtute & efficacitate, de qua illius virtutis antiquis exemplis, in ista eadem ito quamprimum; non dissimilia in Israelis salutem, pro temporum locorumque, ratione, exempla per te edenda visurus, & huic atque post venturis seculis probaturus. quod vero ad voluntatis, quam modo requiris, significationem attinet: Scito quod miserim te. Cum nullum verbum otiosum unquam fuerit, esse ve possit, tuque, te missum, ad eamque rem delegatum audias, eadem fide & certam voluntatem esse intelliges; & tibi omnia, quae ad rem peragenda opportuna fuerint, praestanda credes. Hebraice huiusmodi tropo haec enuntiantur: Nonne nisi te? Cuius orationis in certissimis assuefactionibus frequens usus est. Nam quae ita rogantur, ut a rogato negari non possint, ea pro exploratis haberi oportet. Atque hac interrogatio confirmationis vim obtinet, illudque iussum spectat, Vade. Nam satis est Deum dixisse, ut ea, quae fieri minime posse videntur, fiant: quippe qui solo verbo & mundum, & omnia quae intra mundum sunt, in lucem ediderit. S. S. E. Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum & in seculum seculi: preceptum posuit, & non praeiteribit. Illo igitur verbo, Vade, & liberabis Israel, meam de salute Israelitarum, tua opera atque istius fidei virtute, voluntatem tibi indicatam ita declaro, ut non possis te non iussum dicere; cum vero iussum fueris, eadem fide iussum meum, uti pignus ad conficiendam rem praestantissimum, apud te retinebis: quippe quod a me iubetur, decretum certumque esse oportet.

Qui respondens ait, Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego in minimus in domo patris mei.

MAXIMORVM donorum, munerum, & beneficiorum Dei fidem capacem esse, atque ad magnas gerendas res virtutis diuinae compotem fieri solere dicebamus. Verum enimvero non semper necesse est, eum qui fide praeditus fuerit, ea omnia cognoscere atque intelligere, quae ad conficiendam rem opportuna commodaque esse possint, donec quemadmodum id expediendum sit, edoceri contingat. imò plerumque videmus eos, qui ad magnas res delinuntur, suae primùm electionis admonitos non dubitare quidem de Dei

vir-

virtute atque efficacitate, quem solū omnia perficere posse credunt; sed tamen modum, rationemque, conficienda rei rogare, cum ea vulgaribus & humanis, aliasque iam exploratis viribus aut artibus, fieri non posse constat. ex qua interrogatione demum euenit, ut non solū consilium, & incepta ipsa, sed modi, rationes, ac formae (quae à disputantibus media dici solent) vni Deo auctori tribuenda sint, atque ita opus ipsum totum numini adscribatur; ut (sicut D. Paulus de hoc genere differens ait) non gloriatur omnis caro. Ita legimus Abrahami uxorem animum, non quidem dubitasse de promisso filio, verum de insolito inauditoque, conceptus exemplo haerentem, animoque cogitantem, omniaque in se viroque, suo fecunditati iam repugnantia cognoscentem, risum tenere non potuisse, non quae promissum videret, sed se potius ipsam rei tantae sibi praestanda rationem ignorasse, atque admirari illo risu confiteretur. Ita Moses se viribus, eloquio, & ceteris artibus ad eas, quae sibi imponebantur, peragenda partes, minus natura sua instructum agnosces, onus recusabat. Credebat quidem ille, Deum promissa praestare posse; verum quod se agenda rebus tantis imparem intelligeret, suam excusans inopiam dicebat: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius: & ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris & tardioris linguae sum: ita ut sese minus quam antea idoneum fateretur, donec rem omnem non ex sua, aut aliam naturali virtute, vel ex humana industria, sed ex Dei efficacitate expeditum iri edoctus est, dicente ad eum Domino, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cacum, nonne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te, quid loquaris. Sic feminarum omnium sanctissima, virginumque praestantissima, cum sese eo modo, quo tunc habebat, integritate, inquam, summa praeditam, tamen illo eodem, quo salutabatur, tempore concepturam audiret; insoliti, numquamque, alias auditi exempli admirabunda modum rogans, edocta est, omnem illius maximi miraculi efficacitatem penes Deum esse, id in illa efficere volentem, cuius causa & ipsa inter mulieres felicissima praedicaretur; & quod ex illa natum esset, sanctum, Deique, appellaretur Filius. Atque haec omnia eo pertinent, ut huiusmodi interrogationum & hesitationum quam plurima exempla, non ex fidei defectu, sed ex modi ignoracione, atque suae singulorum tenuitatis confessione, proficisci interpretemur, apud quosdam ex electis obseruata. Zachariae vero exemplum, quod obiici nunc posset, longiore, quam hic locus capit, tractationem postulat, qui etiam de ratione conficienda rei dubitans, tamen & reprehensionem, & animaduersionem iure subiit. Oportuit enim virum sacerdotem nulla hesitatione teneri eius rei, quam iam olim Abrahami seculo factam nouerat. Igitur Gedeonis exceptio nullam illi fidei laudem detrahit, quod ad diuinam virtutem & efficacitatem pertinet; sed modum, rationemque, conficienda rei quaesitam indicat. Neque enim ille Deum rem confecturum vel dubitabat, vel inficiabatur; sed ex demandatis oracione modum difficillimum, immo secundum naturam impossibilem,

b 2

admira-

Interrogatio
in iactis.

Psalm. 31.

Sarrisus.

Mosis excusatio.

Exod. 4.

Matiz interrogatio.

Luc 1.

admiratus rogabat: quippe cum audisset, Vade, & liberabis Israel de manu Madian: & scito quod miserim te: ad eam rem magno apparatu, hominumque, armorum frequenti manu opus esse arbitratus, & sese, quem nominatim missum intelligebat, tum aliis Israelitarum tribubus, familiis, & viris, tum hostilis exercitus immensitati comparans, modum alium doceri cupiebat ab eo, quem ipse minimè idoneum commodumque, tenebat. Atque ita inquit: Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel? Sacra lingua idiotismum hoc loco obseruatum ita ex verbo reddimus: In me, Domine mi, in quo liberabo Israel? Nomen ADONAI, quod rogatione hac prefatus est Gedeon, orantis obseruantiam indicat: nec Deo tantummodo, sed hominibus etiam laudandis salutandisque acclamari solet. Nec enim hactenus ille vel Deum, vel spiritum alium caelestem secum colloqui intellexerat, verum magnum aliquem virum, ac summum quidem Prophetam quempiam existimabat: qualem illum esse intellexerat, quo verba faciente, omnis Israelitarum gens reprehensa fuerat. Huiusmodi igitur personam reuerens, primum rationem vel sibi planius exponi, vel aliàs temperari molliri, postulat, Hebraico tropo, idem significante quod Latini dicere aliquando solent, Parcius ista. Nam & sese, virtutemque, suam tantis rebus conficiendis minorem; & iidem intelligendis, mentem cogitationemque, suam longè imparem esse fatetur, cum expositione verissima sui, suorumque contribulium status. Est igitur exceptionis sententia eiusmodi: Mihi ne ita loqueris Domine mi, qui & propria imbecillitatis atque tenuitatis, & meorum etiam, per quos res agenda esset, extrema inopia conscius sum? Si quidem tu mihi imperas, ut ipse eam, & liberem Israel, idque futurum affirmas: igitur vel ego solus ire iubeor, vel cum iis, qui in nostram familiam conscripti sunt, nostrique, vexillis aut signi nomine recensentur. Atqui & numero, & viribus, ceterorum contribulium tenuissimi sunt, & praeterea quantuli qualesque, sunt, aliis ex patris mei domo, vel patri, inquam, vel fratribus pareant, potius quam mihi, utpote qui postremus minimusque, ceterorum omnium habear, & sim. Itaque nec ipsimet sponte sequentur, nec vocantem audient, nec, si utriusque conueniamus, tamen id efficere, praestareque poterimus viribus nostris, quae si cum aliis conferantur contribulibus, vel cum tribubus aliis, longè minores esse deprehendentur. Aut igitur aliter tu me de hac re compellato, vel rationem doceto, quemadmodum id fieri possit, ut ego vel solus, qui in domo patris mei minimus sum; vel cum iis, qui nobis addicti recensentur, liberare possim Israel. Ecce familia mea minima est in Manasse. Tantarum rerum conficiendarum facultati quatuor obiicit Gedeon, quarum exceptio cum humanis rationibus & experimentis contenderet, tribum suam; ex eadem tribu eorum qui familiae suae adscripti erant partem vel turmam; suam itidem familiam; demumque, propriam ipsius personam. Omnesque, has partes omnibus modis extenuatas, ad tantum suscipiendum opus minimè idoneas esse contendit. Atque duplici comparatione usus tum sui cum suis; tum verò sui

sui suorumque cum hostibus; humanè id, quod iuberetur, praestari sibi non posse indicat; si quid verò praestandum sit, ad Dei voluntatem & efficacitatem reuocat. Atque viri huius patrem Eihar in sua tribu fuisse, oratio ipsa indicat.

Dixitque ei Dominus, Ego ero tecum, & percuties Madian quasi virum vnum.

IMPOSITVM sibi munus duplici oppositione excipiebat Gedeon, propriae opus tenuitate, quòd nimirum ipse singularis, atque suorum omnium postremus esset; & hostilium copiarum ac virium magnitudine, qua manifesta cum esset, indicari non postulabat. Vtramque verò exceptionem Angelus auertit, indicans ad eam rem, quae pararetur, non humanis, verum diuinis rationibus, modis, atque viribus utendum esse. Quippe omnia ita constituta erant, ut qui se solum ac singularem rem conficere iuberi existimabat, ipsius qui secum loqueretur auxilium experturus certissimum, & hostem, quem multiplicem validumque, putabat, singularem tamen atque pauidum, consilij viriumque, impotem reperturus esset. Ais tu unicum virum pluribus praestare difficillimum esse; atque ita quidem res habet: verum hac in conflictione ita res constituenda est, ut hostis vnum; ego ac tu duos agamus viros. Atqui duos vni praestare, consentaneum est. Itaque deinceps te non solum ac singularem, nec imbecillum, vel inopem cum unico ac singulari homine depugnaturum existimato. Atque iam hac expositione magnum aliquid concipere, sibi, ex promittentis auctoritate polliceri potuit, quandoquidem eum, quem sibi adstiturum audierat, non tantum humana, verum diuina virtute id effecturum intelligere par erat: quem tametsi nec Deum, nec Angelum arbitraretur, tamen Prophetam diuinitus missum putabat. Iam verò quae diuina ope conficerentur, nulla, quamuis maxima, difficultate impediri interturbariue poterant. S. S. E. Tu es ipse Rex meus, & Deus psal. 43.
meus, qui mandas salutem Iacob. In te inimicos nostros ventilabimus cor-
nu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Non enim in arcu meo
sperabo, & gladius meus non saluabit me. Saluasti nos de affligentibus nos,
& odientes nos confudisti. Igitur Gedeon ad eam rem, quam agere inbeba-
tur, cum non multis copiis indigere admonitus esset, duosque tantum satis su-
perque futuros ad vnum conficiendum virum, Dei iam promissum agnoscens,
atque ex sermonis figura rationem subducens, iamque ad credendum commo-
tus, id quod sibi proponeretur promissum, ut nouum atque singulare, ita cer-
tum, constans, omni dubitandi exceptione semotum esse cupiens, in hunc
modum poposcit.

Ex ille: Si inueni gratiam coram te, da mihi signum, quòd tu fis, qui loqueris ad me. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi.

SI, ut Latine oratio hac sonat, exponenda est, vix coherentem sententiam nobis exhibebit. Namque audienti ac videnti, superuacanea postulatio

Manuscula
vatis.

1 Sam. 9.

esset signi, quo is qui loqueretur, sese loquentem esse probaret. huius autē orationis obscuritas primæua lingue idiotismo illustranda videtur: Si inueni nunc gratiam in oculis tuis, & facies mihi signum, quod tu loqueris. Ne quæso recedas ex hoc, quoad redeam ad te, & proferam munus meum, & apponam ad facies tuas. Propheticum atq; planè diuinum illud de vincendis hostibus promissum interpretatus Gedeon, familiari atque grata communionem sibi confirmari postulat, antiquo more vsus eorum, qui vates, responsi referendi causa petitos, munusculo quopiam allato, salutare consuevere. non qui diuina vel mysteria, vel ministeria mutare, aut emere muneribus putarent, sed qui vatis voluntatem & gratiam ex benigna acceptione probari posse, arbitrarentur. Nam cum magnus quispiam vir ab eo, qui se obseruantia nomine adit, munusculum, quo ipse aliàs minimè egeat, accipit: sua erga donantem facilitatis specimen humanissimum præbet. Sic aliquando Saul, cum de Samuele vate a deo comite suo moneretur, sibi nihil in promptu esse, quod munusculi obseruantiaq; ergò viro Dei proferendum esset, excusabat: demum verò exigui, quod cōtizerat, argenti certior à comite factus, consilium laudatum exsecutus est. Optimus, inquit, est sermo tuus, veni, eamus. In hunc igitur morem atque modum, promissum illud ab eo, quem Dei Prophetam arbitratur, factum, confirmatum, certum, ratumq; euasurum sperabat Gedeon, si obseruantia munusculum pari facilitate atque benignitate exciperetur; qua colloquium cæptum absolutumque fuerat. Equidem, inquit, tuum istum humanissimum & benignissimū sermonem, vltro ad me habitum, quo tantum Dei erga nos beneficium indicasti, munusculo ex me expectando atque excipiendo confirmatū velim; quod ex tanti promissi gratulatione debita profectum, voluntatem aduersum me tuam probabit. Atque orationis argumentationisq; constructio sic nobis paraphrasticōs explicanda est: Si eadem, inquit, gratia ac facilitate, qua magnum istud signum mihi pollicitus es, præstiturum te confirmare vis, munusculo parumper à me expectando, atque benignè suscipiendo, probare potes. Maximum quidem signum diuina erga nos voluntatis ac misericordie, victoria ista quam promittis, erit: id verò quo credam, atque constantius exsequar, te duce auxiliatoreq; edendum prædicas: atque ita me tibi comitem eligis, & appellas. aquum igitur fuerit, te à comite militeq; tuo inuitari, & munusculo, exiguo illo quidem, verum grati & obsequentis animi studiiq; indice, coli sinere. Itaque non postulat hoc loco victorie signum, sed voluntatis atque constantie verborum illorum, quibus se ad illud signum diuinitus edendum, ut comitem administrumq; appellari audierat. id autem cum summo studio atque ardente animo Gedeon optatum poposcerit, magna eius, qui secum loquebatur, liberalitate obtinuit.

Qui dixit, ego præstolabor aduentum tuum.

Ex Hebraico; Ego sededo, quoad tu redeas. Dicebamus munusculi expectationem & acceptionem, ad gratie, voluntatis, atque facilitatis argu-

men-

mentum à Gedeone optatam ac postulatam fuisse: eam verò non ut postulabat modo, sed cumulatiùs impetratam, responsum ipsum indicauit. nam qui munusculum operiri rogabatur, sese id quod ille agere vellet, libenter expectaturū, nec tempus præfixurum respondit; sed veluti obsequio vsus, agendi spacium, oportunitatemq; quātam is, qui sese rogabat, cuperet, prabiturum, omni alia vel negotij vel discessus cogitatione interim prætermittit. Postularat quidem Gedeon breuem expectationem, quā citissimè excursorum & officium festinaturum sese hac deprecatione subindicans, Ne quæso recedas hinc. Nam qui alterum hoc modo interpellat, festinationem suam ciuilius pollicetur. non, inquit, in mora ero tibi, dum modò officiolam à me expectare tibi placeat, tantisper dum propero. Ille verò non tantum expectare, inquit, verum, ut tuam actionem mihi magis probari intelligas, sedere etiam placet, quoad ipse & eas, & tuam rem commodè agas, non importunè etiam cum redieris, rediturus. Siquidè sedendi habitu inter alia multa, quæ in sacro Apparatu doceri indicabamus, attentionem etiam; & animi erga dicentes agentē (ve conciliationem significat: ut, Maria sedens circa pedes Iesu audiebat verbum, &c. Sic apud alios authores:

Confedete duces, surgis tu pallidus Ajax. & ab hoc non alienum illud est:

Dicite: quandoquidem in molli confedimus herba. Atque nobis aliquando vsu venit, ut cum multa peregrinationibus nostris narratione Philippum Regem meum, semotis arbitris, nos audientē lassum iam existimantes, vltius tenere vereremur, benignè iubentem progredi, atque ad audiendi commoditatem maioremq; nobis narrandi opportunitatem scamnum sibi poscere, ac de integro sedere conspiceremus.

Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hœdum: & de farine medio azymos panes: carnemque ponens in canistro, & ius carnis mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei.

MVNVS à se ad studium suum, atque accepturi veritatem, probandum, singulari verbo MINHAH vocauit Gedeon, quo propriè munera illa significantur, quæ vel grati animi officio, vel ineunda, concilianda atque retinenda gratie causa donantur; siue ea Deo, siue magnis obseruandisq; viris, siue amicis præbeantur. Deducitur autem nomen ex verbo NANHAH, quod quiescere, consolari, gaudere, placidè agere, atque huiusmodi gratie significationis verbis Latinis respondet. Existimo autem, ut aliàs aliquando annotaui, Latinorum munus à voce MINHAH defluxisse, quod certè ex tribus principibus elementis duo retinet, M, N, Latinorum pectore densissimam illam aspirationem H H. minimè exprimente. Igitur bonum, gratum, atque fidelem hospitem agens Gedeon, quas illo seculo atque illa tempestate lautas, & commodas existimabat epulas, diligenter parauit. Nouimus apud Homerum regia conuiuia assis capris celebrata. Quieto atque tranquillo tempore vsus Abrahamus hospites rogatos, atq; benignè annuentes, bene excepit, non auibus captis, non piscibus vrbe petitis; sed vitulo, lacte ac butyro,

Conuiuia
piscia.

butyro, laganis ex simila confectis, qua placentarum vicem ferrent: Gedeoni verò, cui, inter montes vitam vicumque tuenti, nec vitulorum, nec agnorum copia fuit, nec ad aucupium suppetebat otium, sed ex capris qui montanis asperisq; locis aluntur, qui vni hospiti, mentem magis quam munus existimatur, satis esse posset; fercula nullis ornata macellis contingere, sed illis simillima, qua honestus olim frugalibusque viris placuisse accepimus, quarumque exempla legimus.

Iuu. Sat. 11.

De Tiburtino veniet pinguissimus agro
Hædulus, & toto grege mollior, infcius herbæ,
Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet, quam sanguinis, &c.

Secunda verò illi cura panis fuit, qui ut quàm recentissimus apponeretur, ex farina Ephra, id est, satis tribus, celebri & frequente in sacris rationibus mensura, in furno decoctus est; nullo fermento adhibito. nam interim dum hædina carnes decoquebantur, eiusmodi etiam expediri panis potuit, qui si fermentandus esset, tantam celeritatem non ferret. Atque hoc loco conuiuatoris tum fidem, tum studium laudare oportet, qui promissam à conuiua & hospite expectationem gratiæ nomine interpretatus, non obuium quemque cibum, sed pro temporis ac loci opportunitate optimum gratissimumque diligenter curauit, spatiumq; sibi tantum ex fide surripuit, quatum ad commodè parandum ferculum opus erat. Ferculum verò ipsum non temere aut incompiè, non negligenter obiecit, verum pro ratione atque usu mundè atq; eleganter comportare apponereq; studuit; carnem ponens in canistro, non sine lancibus aut discis, quibus esuro apponere instituebat, & ius carnis infusum ministraret: mappæ autem minimè sordida curam illi viro non neglectam, epula ipsa demonstrant, & locus quo conuiuium instruere constituebat. Subter quercum, subter querceta, quæ elegantis tecti atque umbræ usum ferrent. Huiusmodi hospitalitatem magno humanitatis exemplo probatam, nunquam satis laudare atque cõmendare Apostoli sibi videtur, proposito atq; indicato exitu honestissimo, ut, qui homines inuitatos existimauerint viri, Angelos demum sibi susceptos experti fuerint. Agnoscere etiã subit Dei benignitatem, qui cum humanorũ vel officiorũ; vel munerũ nihil indigeat, tamen pietatis atque fidei exemplis adeo delectatur, ut Angelos suos, ditissimos atque beatissimos celestis regiæ ministros, piorum hominum hospites agere, & sese ad humani exiguiq; officio gratiam & probationem comparare accommodareq; iubeat, propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Hinc igitur euenit, ut Gedeon hospiti illius breuissimi probatum munus ex euentu cognosceret, quippe qui suas epulas non modo conuiua (quem hominẽ putauerat) usu ipso placuisse, sed celestibus spiritibus, atq; adeo ipsi calorũ ac terræ Domino, superorumq; Regi gratã iucundamq; hostiam euasisse; & non hominẽ, sed Angelum sibi conuiuium exceptũ fuisse intellexerit.

Cui

Cui dixit Angelus Dei: Tolle carnes, & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde.

QVAM sapienter, promptè, ac diligenter piorum hominum studia & conatus à supernis ministris instruantur & adiuuentur, exempli huius exacta consideratione docemur: atque illud verum perpetuumq; experimur, quod ab Apostolo pronunciatum est: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Exiguum quidem, verum ex magno, pio, atq; studioso animo profectum munusculum Gedeon hospiti apposuerat, satis latus futurus, si acceptum, gustatum, gratumq; esse usu ipso cognosceret: verum id officium, quod à se ad Deũ transferretur dignum esse ostendit Angelus: non qui ipse ederet, aut edentis speciem praberet, qualem apud Habrahamum quondam Angeli prabuerant; sed qui ex apposito munere hostiam Deo ad apponentis utilitatem provide-ret, ipsumq; apponentem eius sacrificij ministrum institueret. Namque sacrificandi ministerium soli hominum generi demandatum sacra precepta exemplaq; testantur. Quamobrè apposita fercula, quæ ad hostiæ usum destinata Angelus voluit, non ipse tetigit, aut ara imposuit (quippe qui nõ hominis illa sua legatione, sed Dei vicem personamq; sustineret) verum ara instar viuum lapidem instituit, in eorũ hostiam futuram collocari iussit, ita ut carnes & panis hostiæ, ius vero carniũ libamen esse iuberet. Atque hoc pacto legationem suam planè diuinam, se verò legatum mortali vice maiorem, hoc est, Angelum, Deiq; virtute & efficientia instructum ostenderet. Iubet itaq; carnes in lapide frigido poni, iubet ius infundi, quod iam ex mora tepidum saxi frigore citius frigeret. quo etiam exemplo Elias in Carmelo monte vsus, diuinam virtutem apertius comprobabat. Atque hoc loco adnotandum est, Angelum Dei significantius appellari non quidem IEHVEH, sed ELOHIM; cum alias plerumque Angelus IEHVEH, hoc est, Dei Israelitis singulariter cogniti (ut alias exponebamus) dicatur. id verò nobis ob eam rem factum videtur, quod cum sacrificiorum Israeliticorum ritus certo loco, id est, intra tentorium lege sancitum, peragi iuberentur, atque hoc sacrificium ex iis esset, quæ pro tempore aliquando singulariter fieri concessa sunt; altare illud quod ab Angelo instituebatur, non sub singulari IEHVEH, hoc est, Dei Israelitis singulariter cogniti & culti; sed sub ELOHIM nomine ad horam sacraretur, Dei, in quã, totius mundi ac cali Domini, Principis, Præsidis, atque Gubernatoris, cuius celum sedes, cuius pedum scabellum terra est, cuiq; omnis orbis templum constat, atque ubique locorum sese coli & iubere potest, & admittere, sicut scriptũ est: A solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, & vos polluistis illud, &c. Et quidem Gedeonis auro veram sacrificandi rationem Israelita contaminauerant, sicut & postea Elia tempestate contaminatam legimus.

Rom. 8.

Malachi. 2.

C

Cumq;

Cumq; in huiusmodi tempora deuentum esset, ut sibi munda gratiaq; hostia, prouidentia sua ostendenda causa, immolarentur; ipse locum diligens prouidebat, qui totum calorum ac terrarum orbem sibi authori Principique Deo consecrauit: nec ita tabernaculi sanctitatem exceperat, ut pro tempore non hunc vel illum diligere posset locum, interim etiam dum illa secula durabāt, quibus Israel secundum carnem ipsum Deum IEHV E H titulo ac nomine manifestus illis, & futurorum umbram referentibus, sacris colerent: quoad

Ioan. 4.

hora illa veniret, quando nec in monte Garizim, nec in Ierosolymis adoratur Pater, sed veri adoratores adorent Patrem in spiritu & veritate. Atq; hoc semel opportunè tetigisse satis fuerit, ad disputationem indicandam de huiusmodi priuatis sacrificiis, quae (uti Israelita authores concedunt) ad horam instituebantur; Latini, pro tempore dicere solent, uti:

Virg. Eecl.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem supplenerit, aureus esto.

Aliàs autem differemus, quando, quo pacto, quòve ritu, quòque authore huiusmodi singularia sacra fieri liceret.

Cumque fecisset ita.

VT boni officiosi q; conuiuatoris est, ea quae contingunt libenter, sedulo ac munde ponenda curare; ita etiam boni gratiq; conuiuia est, hilari animo conuiuium celebrare, atque singulas, uti aiunt, gustu ipso & usu, quamuis mensa breuis; honorare dapes. Rursus verò nihil omnino gustare, aut superbo dante malè singula tangere; fastidiosi & ingrati conuiuia est, qualem boni frugalèsq; viri improbarunt;

Iunen. Sat. Attic.

Conuiuiam caueo, qui me sibi comparat, & res Despicit exiguas.

Molestum potuit hoc modo atq; inciuile videri Gedeoni, nihil omnino ex ferculo suo conuiuia illi gustatum fuisse, sed contra se eadem & in saxo ponere; & ius effundere iussum; nisi iam fides, quam ex dicentis auctoritate conceperat, mentem illustrare cœpisset, atq; mysterium in actione illa subesse indicare; nam qui tam diu harentem ac munus expectantem expertus fuerat, sibi conciliatum & beneuolum impensius crediderat. iam verò ipsa verba, quibus monebatur, & instruebatur, sacrum quid atque gratum sonabant, Accipe carnes & azymos panes, & pone supra petram.

נח

Ponere.

HANAH. idem verbum ex quo MINH HAH deductum nomen docebamur, quod & munus, & sacrificium significat. Pone, inquit, uti munus atque sacrum. Latine religioso iam vocabulo dici posset; Offerro. Deinde nomen azymorum eodem tendebat, cum aliàs panem dicere satis fuisset. Praeterea verbum, Funde, legitimum quoque sacrorum commemoratione erat. His demum vultus habitusque iubentis addebantur; quae non ad fastidium, sed ad gratiam & studium referenda fuerunt, viro & sacrarum rerum gnaro, & iam illum, qui se alloquebatur, Deivatem, atque adeò omnia consultò ac serio agentem credenti: quamobrem nulla cunctatione omnia ex praescripto curata atq; acta fuere: atque ita sacra facien-

Azymus. Fundere.

facientis munus magna sedulitate atque pietate subitum, mox verò deinceps felici exitu probatum fuit.

Extenditque Angelus Domini summiratem virgæ quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos. Adscenditq; ignis de petra, & carnes & azymos panes consumpsit. Angelus autem Domini euauit ab oculis eius.

VT qui haecenus Gedeoni propheta quispiam esse videbatur, nunc deinceps humana vice maior natura, hoc est, spiritus crederetur, hoc signum diuinæ virtute atq; efficientia editum interpretamur. Audierat quidem vir Israelitarum rerum restitutionem à ministro vero, eodem qui sese alloquebatur, futuram; cum verò hominem existimauerat diuino vaticiniy atque etiam fortitudinis dono auctum, qui unà secum rem esset acturus. ex his cogitationibus fide animatus promissi exitum optabat, & eum, qui secum de hac re ageret, nomine Propheta & amabat, & humane atque pie excipiebat. hac fide atque hoc studio illud amplius obtinuit, ut eum, qui sese alloqueretur, Angelum Domini esse certior fieret. Siquidem signum hoc non salutis promissa ac futura, sed natura atque veritatis eius qui cū agebat, interpretamur. Quippe ex omnibus earum rerum, quae videri sentiriq; possunt, generibus nullum præstantia, efficientia, ac presentia sua ostendenda ac manifestanda causa familiaris, quam ignem apud antiquos usurpare Ignis voluit Deus (magna profectò significatione, quam nunc explicare non vacat) ita ut in antiqua omni historia imitandi ignis potestas & facultas Satana, atque ipsius ministris omnibus; nulla fuisse permessa videatur. Atqui duplicis ignis in antiquioribus sacris lectionibus mentio fit. alterius quidem communis huius, qui caloris efficientia vel in bituminis, ac sulphuris, oleiq; natura latet; vel ex duro silice aut ferro, aut aliàs densiori ligno vel asfere excuditur, cuius obtinendi copia & ars nulli mortalium negata est. quod & ipsi etiam externi authores cognouerunt:

Ut varias vsus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Vet. Geor. 1

Alterius verò ignis frequens commemoratio est, qui nulla humana opera aut arte, nulla communi ac vulgata natura efficientia incenditur; sed sponte ac repente ardere incipit, nec tamen certa, ac perpetua, inuariabiliq; efficientia esse conspicitur. lucet quidem ille & maximè & purissimè, si cum nostro hoc igni comparatur: cetera verò non ex perpetua constanteq; norma, ut natura elementa omnia, sed ex consilio arbitrioy, efficere comprobatur; quandoquidem interdum repente exstans ea vrit, atque absumit, quae sibi assumenda videtur optasse; ut cadauera ab Abrahamo in terram strata: interdum verò etiam tenuem atque vsu facillimam materiam, qualis spinarum, senticeti, atque ruborum est, occupatam, diuq; incensam, tamen illa sam tandem relinquit; cuiusmodi spectaculum Moysi omnem philosophandi facult-

c 2

Gen. 15. facultatem aliquando adimebat, viro in omnibus humanis *Egyptiorum*
 Exod. 3. disciplinis apprimè docto, tamen in huiusmodi exemplo ad stuporem vsque
 harenti; nonnumquam verò iucundam, gratam, atque opportunam lampadis
 ac lucis vsuram, sine vlla aliàs molestia hominibus confert, quod & *Is-*
 Psal. 77. raelitarum exercitui per totas quadraginta annorum noctes consigit. Atq;
 hutus generis igni præsentiam efficiētiāq; suam veluti familiari quodam
 Deut. 4. signo antiquis singulariter comprobari, & agnoscī Deus voluit. S.S.E. Et
 22 accessit ad radices montis, qui ardebat vsque ad calum, erantq; in eo te-
 22 nebra & nubes & caligo. Locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis:
 22 vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis, &c. Non
 22 vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in
 22 Horeb, de medio ignis: ne fortè decepti, faciatis vobis sculptam similitudi-
 22 nem; aut imaginem masculi vel feminae, similitudinem omnium iumento-
 22 rum quæ sunt super terram, vel auium sub calo volantium, atq; reptilium
 22 quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur, &c. Atque
 huiusmodi ignis non humana opera, aut vulgata natura vi contingentis,
 verum diuina planè ac singularis exempli efficacitate producti sanctam
 perpetuamq; in templo, sacrisq; faciendis, atq; lucernis conseruandis copiam
 esse Deus voluit: grauemq; vltionem minatus, & præsentī etiam exemplo
 molitus est, iis qui alienū ab hoc ignē in sacra inferrent. Nā sicuti Deus aliq;
 natura diuinos de ferri honores non patitur, ita nec ignis hic, quem sibi vel
 societ, vel compares, aliū præterea admittit ignem; ut hac similitudine illud
 Deut. 4. verissimum constantissimumq; euadat: *Cave ne quando obliuiscaris pacti*
 22 *Domini Dei tui, quod pepigit teum, & facias tibi sculptam similitudinem*
 22 *eorū quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis consu-*
 22 *mens est: Deus emulator.* Atq; huius generis ignis, à singulari Dei effi-
 cientia exstantis, natura aliquando pabulo suppeditata procuratus, & hoc
 pacto ad multos vsq; annos conseruatus est, ex legitimo sacrorū rituum præ-
 scripto. S.S.E. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos,
 Leuit. 6. 22 subiiciens ligna manè per singulos dies; & imposito holocausto desuper ad-
 22 olebit adipēs pacificorū. Ignis est iste perpetuus, qui nūquam deficiet in al-
 tari. De cuius vsq; ad humana salutis tempora conseruatione & vsu, pri-
 uata disputatione, Deo annuente, narrabimus. Nonnumquam verò repente
 vel de calo descēdens, vel ex inferioribus abortus, vim efficiētiāq; suam
 certis in rebus partim exurendis tantum, partim absumendis etiam admira-
 bilem indicauit. Alterius quidem effectus exemplū illud fuit: Egressusq;
 Leuit. 10. 22 ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. vocatis au-
 22 tem Moyses Misaele & Elisaphan, filius Oziel patruī Aaron, ait ad eos: *Ite*
 22 *& tollite fratres vestros de conspectu sanctuarij, & asportate extra ca-*
 22 *stra.* Confestimq; pergentes tulerunt eos, sicut iacebant, vestitos lineis tu-
 nicis, & eiecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum. Alterius verò hoc quod
 Gedeone præsentē atq; teste editum legimus. Ascenditque ignis de petra,
 &

& carnes azymosque panes consumpsit. Miraculum cum primis ma-
 gnum, nec id vel natura vel casus vi, sed singulari Dei efficientia præsti-
 tum, & locus & modus declarant, cum saxum natura sua frigidum, atque
 infuso iure humidum frigidiusq; redditū, nec vllō graui ictu percussū, sed
 baculo admoto leuiter tactum, non scintillas ignis, quod fortasse fieri posset,
 si grauem alterius durissimi corporis plagam acceperet; verum ignem adeo
 magnum protulerit, qui & carnes & azymos fermentatis frigidiores pa-
 nes breuissimo tempore absumpsit. Atque hoc pacto & Deum sibi cōiuam
 fuisse, & munusculum suum in sacrificium abiisse Gedeon intellexit. Per-
 simili etiam argumento David aliquando sacrū pro publica salute faciens,
 sibi litatum esse cognouit. S.S.E. Et adificauit ibi altare Domino: obtulitq;
 holocausta & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne
 de calo super altare holocausti. Iam verò ubi diuina legationis à se obita, sa-
 tis certiorē Gedeonem fecisset Angelus, admiratum, atq; omni cura de rei
 magnitudine cogitantem, subito etiam discedens reliquit. Euanuit ex ocu-
 lis eius. Euanescere, verbum, quo interpres noster nonnumquam utitur, non
 Latina significationis vim hoc loco obtinet, qua vinum aut salsamentū ve-
 tustate euanescere, & augurum ars vetustate & negligentia euanuisse di-
 citur. Namque hoc modo, qui sua natura corrumpi non potest Angelus, eua-
 nescere etiam minimè potuit; sed idem nunc verbum hoc significat, quod re-
 pente discessisse, atque ex conspectu viri sublatum fuisse, dicere Latine pos-
 semus. Hebraica oratio & Græca etiam versio rem aperiant. Abiitq; An-
 gelus Domini ex oculis eius. Verum quid sit ex oculis abire, Chaldaus
 paraphrastes planissime docuit: Adscendit, è regione oculorum eius: id ve-
 rò eiusdem sententia est, atq; illud apud Lucam: Et videntibus illis, eleua-
 tus est. Nam poterat terga vertente Gedeone Angelus discedere; eodemq; re-
 spiciente, non videri, neq; sciri, quānam vel quō discessisset, vtrum currēdi
 celeritate magna conspectum effugisset, an intra terram delituisse, an inter
 vineta aut fruteta, an aliō sese abdidisset: verum ut celestis declararetur
 nuncius, vidente viro, versus calum (ut ita loquamur) euolauit ab oculis
 eius, non à tergo aut occipite, sed à conspectu ipsius admirantis & pauentis.
 Nec verò hoc loco præmittendum est, virgam qua, post appositum munus,
 lapidem ab Angelo tactum legimus, sacra lingua, MISGHENETH dicit,
 quod ex verbo sustentaculū, fulcimentum, siue Latiniūs bacillum dici po-
 test. Atqui bacillum quo ambulantis gressus iuuantur, quod dextera te-
 neri atque premi soleat, vimq; innitentis excipiat, authoritatis atque effi-
 cientia symbolum esse, alia etiam, præter hoc, exempla declarant, virga il-
 lius, Mose gestante, mirifica: & baculus etiam, quem Elisæus famulo mi-
 nus credenti, pueri ad vitam reuocandi causa, commodauerat. ad quam
 etiam rationem illud pertinet: Virgam virtutis tuæ mittet Dominus
 ex Sion.

Vidensque Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

Ex comparatione humana infirmitudinis cum diuina virtute, atque ex religioso timore nata fuerat antiquis opinio, superiorum spirituum speciem mortalibus oculis citra mortis discrimen videri non posse: conuenire quidem aliquo modo hominum animis cum celestium spirituum natura, atque cognationem quandam inter utrumque genus esse; verum quam diu corporis huius terreni carcere inclusa humana detineretur mens, superiorum naturarum congressum ferre non posse putabatur; quod si id aliquando eueniret, corporis & animi dissolutio proximè instare credebatur, quod anima iam superioris spiritus vim & efficientiam secuta, suoq. loco mota, ad separatorum spirituum consuetudinem aduocari, vel educi potius existimaretur, eo modo, quo ferrum magnetis efficacitate, atque potenti principisq. in illo genere vi, rapi videmus. Ita autem hæc ratio & opinio illis nata creuerat, ut, cuiuscumque oculi huiusmodi spectris ferirentur, nisi morte euestigio subsequente opprimerentur, insigni miraculo, aut singulari Dei beneficio statueretur adscribendum, huius rei causa Iacob loco, in quo cum Angelo coluclatus fuerat, nomine Phanuel imposito, gratulabundus dicebat: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Huius etiam rationis illud hoc in libro inferius legendum exemplum fuit: Statimque intellexit Manuë Angelum Domini esse, & dixit ad uxorem suam; Morte morierur, quia vidimus Dominum. & huiusmodi exceptionis nomine illud à Mose annotatum videtur: Nec super eos qui procul recesserant de filiis Israël, misit manum suam; videruntq. Deum, & comederunt ac biberunt. Simili igitur opinione imbutus Gedeon, visum Angelum quam primùm obeunda sibi mortis causam fore interpretatus, pauere, timere, deprecariq. cepit: Heu Domine Deus. Vox, quam sua ille lingua usurpauit, & suspirij & deprecationis index est, АНАН. Eadem qua à Ieremia impositum sibi vaticinandi, & populum arguendi onus ac munus detrectate, usurpata fuit. АНАН, Domine, nescio loqui. Duobus autem nominibus pronuntiandis & diuinam naturam, ut Israëlitis peculiari notam ratione ac providentia obseruatam, & eandem ut totius mundi rectoricè gubernatricemq. appellabat. Deprecor, inquit, IEHVEH ELOHIM. quidnam hoc est, quam ob rem ego IEHVEH Angelum facie ad faciem, aperte hisce mortalibus oculis viderim, cum vel nuncius aliàs afferrì mihi idem posset, vel voce audienda, vel spectro aut vaticinio intra animum ostendendo, vel ita ut ipsi hominem quempiam, non Angelum, mihi conspectum fuisse crederem? Namq. in huiusmodi euentibus ipsa animi humani cogitatio, metum, metus verò, molestiam, molestia, morbum: morbus afferre mortem potest. Quamobrem Sara quamquam conuiuas illos tres ad se diuertentes vidisset, audissetq.; tamen, quia viros à Deo missos existimauerat, non timuit, sed risit potius, ac sibi nuncium gratulata, id, quod nunciabatur, proprium certumq.

tumq. peroptauit. Hebraica oratio orantis disceptationem indicat, & causam postulantis quamobrem ita sibi visus & agnitus fuerit Angelus. ex verbo sic verti potest: Deprecor Domine, Israëlitarum patrone, ac Princeps beneficentissime, atq. Deus iudex aequissime & sapientissime, quid quamq. ob rem Domini Angelum his mortalibus oculis te authore vidi? Quam deprecationem ita Deus benignè excepit, ut eiusdem Angeli, iam è conspectu quidem sublato, nondum tamen nimium remoti, voce virum metu omni liberatum, in spem magis ac magis inductum confirmauerit.

Dixitque ei Dominus, Pax tecum: ne timeas, non morieris.

EIVSDEM Domini, cuius autoritateungebatur Angelus, nomine, etiam appellatur, qui opportunissima primùm salutatione, viri animum recreare atque reficere, deinde iussu ac monitu stabilire, postremò confirmare intendit. Namque in huiusmodi perturbationibus sedandis, eius, qui cum agitur, mentem ac voluntatem primùm indicari expedit. quæ cum certa propitiâq. intelligitur, ad attentionem parandam & ad persuasionem efficacitatis plurimum habet. Hanc voluntatis ostensionem saluatio illa continet, Pax tecum. siue, ut illius lingua idiotismo dicitur, Pax tibi. Ac primum nomen faustissimum S A L O M, pro quo Latinus interpres pacem plerumque reddit, omnem salutis, sanitatis, quietis, concordia, ac, ut uno verbo concludamus, perfectionis continet summam: id quod nullum nec Græcum, nec Latinum vocabulum ita ample ac propriè complecti obseruatur. Iam verò huiusmodi pax illi ipsi Gedeoni indicitur: Pax tibi. Quidquid vidisti, ad pacem bonorumq. summam referas licet, idq. tibi contingere existimes: tantum abest ut mortem tibi portendi metuas, deinde sacrum ipsum, quod conuiuij nomine apposueris, gratum, atque in tuam utilitatem acceptum probatumque interpreteris. ita fit, ut duobus vocabulis, Pax & tibi, geminam enunciationem subesse intelligamus. Curandarum autem animi affectionum ratio diuina plinè hoc loco ostenditur; quemadmodumq. in repentinis perturbationibus expedienda sit, docetur. Namq. de vitis diutius herentibus alia fortasse opportunior disputatio erit; eorum verò affectuum, qui repentino breuiq. impulsu existere solent, atque ita animo nocere possunt; contrarium quidem remedium adhibendum est, idq. quam breuissimè ac celerimè fieri possit, antequam prior ille, siue pavor, siue dolor, siue stupor incumbens insideat. Veluti si corpori cuiquam subita ignis flamma correpto prius aquam infuderis, quam carbones aut torres eos, qui incenderant, detrahas; melius profectò ac celerius incendium, imò & calorem auertas; idq. in omni medicina, etiam naturalis, parte utiliter curabitur; si repentinum malum admoto quam primùm remedio prauertatur. Cæperat iam Gedeon mortis opinione atque pauore laborare, sed presenti vita atque salutis promisso per Angelum reuocatur, Pax tibi: quæ prima vox viri animum ad vitæ cogitationem reduxit: deinde verò concepta periculi opinione liberauit, Non morieris. Causam itaq. vitæ ac salutis primùm docetur, pacem videlicet sibi al-

latam & firmatam, ex qua posterior enunciatio, qua complexionis obtinet vim, cōsequitur: Non morieris. Atque hoc pacto Enshymematis huius ratiocinatio consequitur: Cuicumq; diuina pax affertur, mors non incumbit: atqui diuina tibi affertur pax; non igitur morieris. Illud etiam pratermittendum minimè sese hoc loco indicat: medicinam à Deo rebus iis fieri, quæ sanitatem propriè continent, quibus allatis & admotis, morbus ex consequenti effectu depellitur: cum vice versa naturalis atq; humana (vt sic loqui liceat) medicina ab aegritudinis detractioe ad sanitatis renouationem institui soleat: quamobrem paulatim vt procedat, necesse est. In ceteris nãque rebus, quæ Deus non sunt, vita & sanitas non natia, hoc est, non ex propria natura, sed ex maioris efficientia cōmunicatione esse possunt. In Deo verò, qui maximè efficax efficiensq; est, sanitas ac vita propria ac perpetua simplicissimaq; consistit. S. S. E. In ipso vita erat. &: Ego sum via, veritas, & vita. Hinc adeò factum videmus, vt in sanatione etiam corporū, absolutum ac presentissimum, atque adeò subitum effectū diuina virtus probet. Cuius rei exemplorum & antiquioris & noui Testamenti libri pleni sunt. Sic Naaman Syrus, quamprimum in Iordanem descendens lauit, lepra mundatus est, non quidē singulari fluminis natura aut virtute, cuius aqua Amna & Pharphari Damasci fluminibus non censebatur præstare; sed diuini verbi, à Vate præcipiente pronunciati, virtute. Sic femina totos duodecim annos desperata medicis fluxione laborans, Iesu vestimentis semel cōtactis, confestim se à plāga sanatam, liberato ac refecto corpore, per sensit. & statim

Medicina diuina.

Medicina naturalis.

Vita.

Naaman.

4 Reg. 5.

Mar. 5.

Jesus in semetipso cognoscens virtutē qua exierat de illo, conuersus ad turbam, aiebat, Quis tetigit vestimenta mea? Hac latius hoc loco annotāda duximus, illius salutationis admoniti serie, Pax tecum, ne timeas, non morieris. quavoce Gedeon fretus, animatus, atque magis etiam in salutis publicæ spem confirmatus, animum atque studium ad gratulationem adiecit.

Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitq; illud, Domini pax, vsque in præsentem diem. Cumq; adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri.

ANTIQUÆ atque probatissima maiorum suorum pietatis exemplum hoc loco ac tempore sibi instaurandum Gedeon curauit, non tamen id priuato ipsius consilio tantum, sed diuino monitu ac iussu egisse dicitur. Abrahamus quondam Chananaea regionis possidenda promisso accepto, altare Domino, qui apparuerat ei, eodem loci ædificauerat: Iacob apud Bersabath ditum puteum gratulabundus idem fecit: quod post etiam secundum Luzam repetiit. verum illi, quamquam non citra monitum consiliūque Dei suas aras struendas curauissent; tamen suis temporibus liberius fortasse, quocumq; loco essent, curare id poterant, nulla certi loci excepti aut prohibiti lege, qualem posterioribus seculis interprete Mose Deus ediderat. Quæ huiusmodi ararum priuatis ædificiis cauerat, nec tamen eadem omnino vetauerat, quominus vel ad presentis alicuius, atq; obseruanda rei monumentum, vel ad

aliam

aliam opportunam pietatis actionem, noua ara non quidem perpetuis sacrificandi vsibus, & instituerentur, & vnica imbuerentur hostia. Huiusmodi aram & Helias ad tempus adificasse dicitur: huiusmodi etiam Gedeon nunc instruxisse narratur, ad memoriam sempiternam diuini in se suosque beneficij, dicato atque imposito nomine, commemorandi: quod antiquorum monumentorum genus inter prima atque præcipua monimenta, apud omnes nationes censebatur. Cumq; adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri. Hanc rursus huius partem ad altare à Gedeone instructum explicando referimus, qua authoris testimonium significatur, indicantis, quo loco altare illud suo tempore adhuc viseretur; nempe eodem, quo Gedeon ab Angelo cōuentus ac salutat us fuerat, intra paternum Abighezeritæ Ioasi agrum. Namque Hebraica sic ex verbo verti possunt: Et ædificauit ibidem Gidghon altare Domino, & vocauit illud, Domini pax, vsque in diem hanc. adhuc illud in Gaphra Abihaghezri. Domini I E H V E H veri Israëitarum Dei nomini ac numini dicatam aram significat: quæ ceteris ab Israëlitis vanè ac superstitiosè consecratas damnaret. atque hanc aram quamquam in monumentum, vt diximus, institutam, non tamen priuato ipsius instituentis consilio, sed monitu ac iussu Dei positam & conseruatam, adiuncta expositio indicat.

Nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem: destruesque aram Baal, quæ est patris tui; & nemus, quod circa aram est, succide.

IAM aliàs non semel docebamur, moris esse sacrarum historiarum scriptoribus, rerum summam initio proponere, deinde verò certa continuatione ac serie explicare: eamq; rationem lectori diligenter esse tenendam. Ex quo obseruationis genere hoc etiam exemplum est, quo ara superius appellata ratio, causa, modus, locus, atque authoritas exponitur. illius diei subsequente nocte, vani cultus ac superstitionis opportunitatem & materiam Gedeone ministro sublatam voluit Deus, quippe qui ad salutem populi, iam singulari atque presenti, vt ita dicamus, prouidentia expediendam & præstandam accedens, regionem, qua ipse ingrederetur, expiatam volebat: atq; expiationis initium ex propria Gedeonis familia profectum est, iubente Deo; Tolle taurum patris tui. Vero simile est, plures Gedeonis patri fuisse tauros, nec illam familiam, quæ in montes recepta colere agros, vt antè, liberè non posset, armentis & gregibus, quæ montanis loci ali possunt, caruisse; sed hunc taurū à Ioa Gedeonis patre sacrificio aliquādo faciendo destinatū fuisse intelligimus, atq; illius nomine iā notū illisq; similem, quos Poëta depingunt:

Si res ampla domi similisque adfectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
Mole piger, nec finitimis nutritus in herbis:
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda ministro.

Iuu. Sat. 12.

d

Igitur

Igitur taurum priuato nomine à Ioa deuotum, atq; illis vanis, quæ colerentur, numinibus dicatum, ad veri Dei cultum traduci Deus iubet, eidemq; alterum iungi, qui eodem, quo ipsi Madianitarum potentia cesserant, anno ortus fuit, atque, uti res ipsa indicat, ad seruitutis illius finem mactandus conseruabatur, siue in publico sumptu, siue singulari etiam Ioa cura ad eam rem pasceretur. Hac interpretatio est illius alterius tauri annorum septem, quibus annis illi à Madianitis fuerant oppressi, ut ex huius capituli initio intelleximus. Atqui tauri, qui uisus ad legitimum usum traduci poterant, seruantur quidem, quoad ea, quæ impia omnino atque superstitiosa erant, diruerentur, nimirum statua numini illi vano posita, & lucus eiusdem numine iam diu & dicatus & cultus, quippe his nomen impositum ita iam increbuerat, ut tolli minimè posset, nisi rebus ipsis dirutis atque ex medio sublatis: quoad enim & statua & ara & lucus manerent, Baalis, cui sacra fuerant, nomine appellabantur. Ut lucus & ara Dianæ, & Martis lucus apud Poët. is celebrantur. Tauro autem priori, quamquam ad victimam seruiato, nullum adhuc nomen, præterquam possessoris, fuerat. Taurum patris tui, siue, ut Hebraicè est, qui patris tui, uidelicet & est, & dicitur. Alter uero taurus ad illius oppressionis finem, ut uidetur, seruiatus, nomen ab annorum numero tenebat; hic uero cum seruitutis finem ad victimam usum expectaret, ei numini, à quo salus afferretur, mactandus erat: iure igitur Deo, calamitatis illius depulsi, feriendus.

Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo in summitate petrae huius, super quam antè sacrificium posuisti, tollésque taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris.

MATERIAM, tempus, & locum sacrificij pro tempestatis illius usu singulari quadam ratione mutata conspiciamus. uerum id responso & oraculo, ac monitu Dei iubentis, uti dicebamus, afferenda Israëlitis salutis, & mutandarum causarum regionem expiari; atq; pro usurpata superstitione, pietatis antiqua legitimum ritum instaurari. Altare itaque adificare iubet non eodem loco, in quo Baghalis antè uiseretur ara, sed illo eodem qui peractò sacro atque caelestis ignis uirtute absumto; litatum fuisse Gedeoni probauerat. Eidem, inquit, I E H U E H Deo gubernatori præsidij, tuorum, cui tu nuper litasti, & aræ eodem loco ponito, & hostias mactato, nõ unam tantum, sed & secundum taurum illum, idq; curabis, atque compones super struem lignorum, quæ de nemore succideris. atque ita attentionem cum diligentia curaq; coniunctam adhibere iubetur Gedeon. Nec enim tumultuariè temereq; poterant illa fieri, quæ tanta ratione atque serie curanda erant, excidendus lucus, uetus ara repudianda & diruenda, noua I E H U E H uero Deo sacrandæ, saxis uisus citra omne cementum construendis & firmãdis, ita ut ad posteritatis memoriam manere durarèque posset; inuocatio eiusdem Dei nomine; deinde gemini ducendi erant tauri, alter qui paternam familiam;

Iam; alter uero, qui totam Israëlitarum gentem, certo ritu statuti, mactati atque incensi, expiarent, idq; peragendum lignis ex illo luco excisis, atque in sacrum usum coportatis & structis. Omnia hæc, antequam populari atq; uulgari tumultu cognita impediri possent, sapienter ac maturè sibi præstanda multum celer atque fidelis Gedeon, diligenter curauit: qui cum secundum taurum statueret atque incendere iuberetur; alterum, cui hic secundus accederet, sibi etiam mactandum esse intellexit. nam secundus, nomen ex connexorum ordine cum sit, primum etiam sibi adsciscit, quippe non aliter dici secundus posset; atque ita & sibi, paternæq; domui, & omni etiam genti, duplici illa uictima litandū esse intellexit. his etiam illud arcani accedit, quod nomen S E N I, pro quo Latine secundum dicimus, & uocem & significationem ualde affinem habet cum S A N A, quod Latine detracta prima littera, A N V S est. utrumque enim & S E N I, & S A N A, quod repetere iterarè ue significat, deducitur: unde arbitramur illi tauro, qui à primo illius misera tempestatis anno ad libertatis aliquando futura gratulationem destinatus uidebatur, epithetum factum fuisse S E N I: quod & secundū, & annuarium utcumque Latine pronuntiare licebit, hoc est, annorum testem atque indicem: qui antiquus & annosus diceretur, si diuturniorem etiam miseriam ætate & annis ipse æquaret. Namque in sacrificiorū hostiarumq; tum materia, tum ritu, varia ac multiplex olim, etiam apud Gætes, ratio obseruabatur, pro rerum ac temporum definitione atque usu. Ita taurus, quod armenti pater & uolentior natura sit, dominationem ac potentiam significabat; & bellorum, tempestatum, atque tyrannidis deprecandorum causa immolabatur. cuiusmodi mysteriorum exempla Poëtæ diligenter attentèq; legenti cognoscere est:

Sed procul extensum petulans quatit hostia funem
Tarpeio seruata Ioui, frontemque coruscat,
Quippe ferox vitulus templis maturus, & aræ,
Spargendusque mero, quem iam pudet uera matris
Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
Si res ampla domi, similisque adfectibus esset,
Pinguior Hæspulla traheretur taurus, & ipsa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba:
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda ministro.

Atque Horatius pro componenda inter fratres discordia petulantio rem iuuenecam sibi ad sacrificium paratam esse dicebat: — At vos

Seu calidus sanguis, seu rerum incitæ vexat,
Indomita ceruice feros, ubicumque locorum
Degitis, indigni fratetnum rumpere fœdus,
Pascitur in uestrum reditum uotius iuuenca.

Atque ita antiquis rituum legibus, quibus hostiis, cuiq; Deo immolandum, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui feminis, cautum fuisse legimus.

Secundus.
Connexa
ordinata.

שני
שנה

Hostiarum
materia &
virtus.
Taurus.

Iuu. Sat. 12.

Epist. lib. 1.

Cic. de leg.

Victima
Lucus.

Horat. Art.
poët.
Iuu. Sat. 2.

mus. Ad huiusmodi itaq; mysticarum rerum genera illi duo referebantur tauri; alter priuata Ioa, alter verò publica Israëlitarū dedicatione deuotus. Hos autem sibi vni, ut vero atq; unico malorū depulsori, salutisq; authori destinari, atque sacrari incendiq; Deus iubet, idq; eodem loco, quo praesentiam atque voluntatem ipse suam nuper probauerat; utpote certo iam atque manifestis documentis consecrato: quod sibi iniunctum maturè ac fideliter faciendum Gedeon curauit.

Assumptis Gedeon decem viris de seruis suis, fecit sicut praeceperat ei Dominus: timens autem domum patris sui, & viros illius ciuitatis, per diem noluit facere, sed omnia nocte compleuit.

AD ea, quae ad pietatem spectant, seriò ac diligenter peragenda, atque ab improbiſſimorum hominum malitiosa obrectatione & insidiis vindicanda, prudentia opus esse, huius viri sancti exemplum docet. quippe non in omnibus, quae ad Deum pertinent, actionibus miracula exiguntur; virtutum verò opportuna exercitatio semper exigitur, cum virtutes à Deo profecta Deiq; ministra sint, quarum dux fides, prudentia verò moderatrix est, quae & res, & rerum tempora ac loca peruidere, atque ad optatū exitum sapienter appositeq; aptare solet. Nouerat Gedeon populi illius vulgare & corruptum ingenium, atque superstitionis nimis mores: nouerat etiam fraterna familiae naturam: hos pro tauro ab ipsis iam destinato, illos pro suo etiā tauro, atque pro numinis luco & ara propugnatos intellexerat. Quod igitur facere iubebatur, cum non iussus esset pugnando, sed quietè, diligenter, ac maturè facere, noctu sibi peragendum censuit: ad eam verò rem decem ex seruis suis, quorum fidem, taciturnitatem, ac diligentiam antè probauerat, delegit. Atque hunc numerum ad Ecclesiam constituendam, sacraq; publica peragenda legitimum esse, ex antiquis ac ritualibus definitionibus cognouerat; tempus verò proprium nocte fore, ex prudenti exceptione, atque tempestatis, quae iactabatur, usu ac ratione, cognouit. Decem igitur his viris assumptis, lucum succidit, aram demolitur, tauros ducit, maectat, & incendit, atque rem omnem vnius noctis, nempe verna, spacio expedit. Namque vere iam cedente hac acta esse, ex demessi nuper tritici obseruatione affirmare licet, quod regionibus illis secundo, aut ad summum tertio ab aequinoctio mense demeti solet.

Cumque surrexissent viri oppidi eius manè, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat.

NOVARVM rerum admiratorem, atque ad superstitionem nimium propensum vulgus, tam insperato & notabili spectaculo non solum commotum, sed vehementer fuisse turbatum, credibile est: cum ex huiusce generis minoribus multo exemplis magnas turbas cōcitatas, immo & magnas tragædias excitatas legendo cognouerimus. Variis autem nominibus populus ille offensus & permotus, atque ad ultionis cupiditatem impulsus fuisse dicitur,

dicitur, idq; publicè ac tributim, ut ex vocabulo viri, quod Hebraico ANASSIM respondet, adnotare licet. est autem ANASSIM, idem quod viri omnes ac singuli. Prima autem offensio ad violatae religionis crimen relata est, destructā aram Baghal. numinis, inquā, sanctitatem contemptā, maiestatem spretā, ornamenta imminuta. Namq; arā tanto nomini sacratā, artificiosè constructā fuisse oportet, non simplicè, qualem sibi statui verus Deus postulauerat. Alterum crimen est, lucū succisum, qui nō solum ad religionis cultū, sed ad loci vrbisq; ornamentū, & ad amœnitatē longè prospiciētibus iucundā, atq; eodem succedentibus gratam & sanctam, excultus fuerat. Tertium porro crimen, Et taurum alterum impositum. Iam ceteris criminibus hoc adiunctū, & damnum & cum damno metū afferebat. Namq; hostia illa maiori, quae in oppressionis depellendae finem dicabatur, sublata, atq; aliq; Deo dicata, Numen ipsum, cui primū destinabatur, offensum iniquumq; ipsis reddendum augurari in promptu iis erat, qui eiusmodi superstitionis artibus fidem haberent. Iam verò eam, quae sacrilegium illud consecutura erat pœna, non priuatam aliquam, vel personam vel familiam, sed cunctum populū correptura esse metuebatur, cum culpa totius populi esse videretur, cuius sumptu ac studio taurus secundus siue annalis alebatur, & neglectione, aut minùs diligenti cura nunc sublatus, & aliq; numini immolatus esset. Addebatur etiam his culpis, publica auctoritatis contempta & spreta iniuria: nam si alter tantū taurus, qui à Ioa priuato consilio dedicatus fuerat, raptus & immolatus deprehenderetur; ea iniuria ab vna familia accepta, ab eadem duceretur vlciſcenda; nunc verò secundo tauro sublato, publicam auctoritatem imminutam publicè vindicandam esse, populus omnis tributim censuit. Ideoq; cum duo tauri sublati essent, suus tantū à populo requiritur, & religionis violatae crimen constat, atq; contentionis emulationisq; inter numina periculum denunciatur. nimirum tauro altero, qui numini suo in propria ara immolandus destinabatur, nunc alterius numinis cultui in noua recentiq; ara immolato. Quamobrem alterius, siue secundi, siue annalis, tauri ratio ac mentio à populo habetur.

Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent authorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioa fecit hæc omnia.

TVMVLTVO SAM populi admirationem atq; trepidationem, incertam vagamq; suspicionem illam, quae huiusmodi exemplorum initiis oriri solet, aliis aliud significantibus, singulisq; & culpam & periculum declinare studentibus, oratio illa indicat, Dixeruntque ad inuicem. Nam qui rogat & querit, facti ignorationem pratendens, crimen declinare videtur. Atq; ita initio aliq; alios percontabantur, Quis hoc fecit? non casu, sed consilio factum, orationis verba indicant, Hebraicè sic habentis, Quis fecit & DABAR. hoc DABAR & consilium & rem omnem & verbum significat, & vtrumque etiam interdum complectitur, ut hoc loco. Quis (inquit)

Virtutes,
Fides, Pru-
dentia.

Ecclesia.

Viri.
אנשים

quit) fecit rem hanc, qua nunc in ore omnium versatur? eam profecto non sine certo consilio atque magno molimine factam constat, cum magna contemptione sermonis, ac fama ex hoc facto oritura. Itaque de facto & facti definitione nulla omnino quaestio, nulla inter populum dubitatio fuit; sed cura omnis in auctore vel diuinando, vel quarendo ponebatur: id quod cum nemo palam exponere affirmareque auderet, ad secreti iudicij diligentiam & industriam deductum fuit: Cumque inquirerent auctorem facti. Hebraica duo verba *DARASSV VAIBAKESSV*, sic Latine *באש* verti possunt; Et scrutati sunt, & inquisierunt. alterum ad verborum, alterum ad rem examinationem & astimationem refertur: coniecturis namque & iudiciis ex omni sermonum genere, ex facti natura, ex personarum opinione, ex consiliorum observatione, ex usu demum atque ex varia suspitione multorum, deinde vero ex antecedentibus & consequentibus factis, dictis, habitibus, aliisque argumentis, ex interrogatione diligenti testium, vel eorum qui indicare aliquid posse viderentur, ex temporis notatione, ex facti vestigiis, denique ex collatione comparationeque horum omnium, ut facti auctor sciretur, effectum est. Nec vero occultari res poterat, cuius periculum ad omnem populum ut pertinere putabatur, inquisitio etiam attinebat, maxime religionis opinione intercedente: & iis qui facti expertes erant publice ac private agentibus & inquirentibus, ubi tot praecipue conscij erant, nimirum serui decem, quorum opera res peracta fuerat, nec ideo sic occultari poterat ut nihil omnino vel sermonis, vel alterius iudicij in medium dimanare posset. Nam cum unusquisque de se seruisque suis, quot essent, quid eadem nocte egerent, ubi nam fuissent, & profiteri, & posset testari: vel ex uno a remotione petito argumento coniectura primum capi, deinde inquirendo deduci, demumque de facto statui potuit: id quod verba ipsa indicant: Gedeon filius Ioas fecit haec omnia. Hebraice sic: Gedeon filius Ioas fecit verbum hoc.

Remotio argumentosa.

בב nam *DABAR* Hebraicum nomen, & verbum significat, & rem omnem, praecipue vero insignem ac memoratu dignam. Itaque res ipsa suspicionem inire potuit auctoris sui, nempe neminem alium illud aggredi & conficere potuisse praeter Gedeonem, utpote qui a Baalim cultu alienus esse cognosceretur, & a patre eiusdem mentis atque animi educatus esset, familiariter aleret suis moribus persimile; cum ceteri omnes illius aera, qua diruta erat, atque numinis in eadem consecrati, superstitionis cultores essent. his accessit loci notatio, ipsius nempe altaris, in saxo dicati apud paternum praedium, comportatarumque eodem atque exustarum arborum carbones, victimarumque cineres, multaque alia, tum a re ipsa, tum a destinatis ad rem argumenta, quibus facti auctor prodabatur; praeter rumores ex suspitione natos, ac praeter testimoniorum ab aliis atque aliis datorum confirmationem. Itaque Gedeon unus facti auctor affirmatur, non tamen sine paterna disciplina nota, Gedeon filius Ioas.

Et

Et dixerunt ad Ioas: Produc huc filium tuum ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus.

HEBRAICA, Chaldaica, & Graeca publice, & communi populi totius tumultu ac sermone, ad supplicium postulatum fuisse Gedeonem declarant. sic enim legitur: Et dixerunt viri ciuitatis. Cunctus populus, & singuli ex urbe illa. Nec vero illud iudicio sisti, sed iam ab ipsis damnatum, ad necem rapi volebant, tamquam sententia communiter iam pronunciata ob duplex crimen: alterum quidem religionis, ut illi criminabantur, per magnum nefas violata, Quia destruxit aram Baal. Alterum vero eiusdem nota, atque etiam damni cum magna iniuria & ignominia populo illati, Et succidit nemus. Hebraice, Chaldaice, & Graece, Nemus quod apud illam erat. Ita ex unius orationis verbis multa crimina diuiduntur. Ara namque destructio unum genus est, idque vel verbis ipsis grauissimum, quod constanti audacia, & magno numinis contemptu admissum arguitur, non enim contaminaisse, aut confregisse, aut casu vel impetu aliquo alio violasse notatur, sed destruxisse, funditusque cernisse arguitur; deinde in eiusdem numinis contemptum data opera, ac pertinaci studio lucum sacro loco vicinum, atque eidem dicatum, penitus excidisse. Dignum igitur damnatumque esse paenis per totum populum sumendis, qui & numen a cunctis cultum violasset, & communis voti atque cultus publici nomine diu altum & conseruatum lucum excidisset. Huiusmodi iudiciorum a tumultuante populo editorum exempla passim legendo reperimus, non solum in sacris libris, quale illud est; Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit, sed in prophanis etiam lectionibus, immo & non ita pridem per omnem Galliam, ac Lutesia praesertim, edita audivimus. Verum quantum ad huius generis tumultus sedandos, atque iudicia corrigenda, optimorum virorum constantia, auctoritas, oratioque valeat, subiuncta Ioas responsio docet.

Tumultuans
turba
sustentua.

Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat. si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius.

VULGI atque popularis tumultus insolentia non solum ex consilio ac iudicio (si modo consilium ac iudicium dici potest, nullo defendente ante sententiam pronunciari, quam crimen suis conuictum, ac definitum rationibus diiudicaretur) sed etiam ex verborum ac nominum petulanti & odiosa appellatione agnosci posset: quippe cum illi patrem adorti, non Gedeonem, sed filium postularunt, quo maiore illato dolore turbatum vexarent: nec id ad causam dicendam vel agendam ab ipsis, sed ad capitis poenas crudeliter sumendas, postulari. Filium tuum, ut moriatur. Quanta autem animi fortitudine sceleratus ille ac repentinus populi impetus a Ioaso compressus primum, ac deinde quanta dexteritate ac prudentia ultionis ardor restinctus fuerit, operae premium erit cognoscere. Namque strenuus atque gravis vir
intre-

intrepido primùm vultu, & constanti corporis habitu consistens, nihilq; hæsitans orationem habuit, & sententiarum pondere & verborum modo efficacem, qua se non suam, vel filij, sed Numinis eius, quod ab illis vindicabatur, causam melius agere ac defendere ostendit: atque invidiam omnem illius criminis à se filioq; suo, quem nec nominavit quidem, ad illius tumultus authores transtulit. Atqui coniecturalis huius causæ status, utpote diligenter iam tractatus, hoc loci à Ioa nulla ratione tentatus est. Non enim negari iam permittebatur, quod tantopere à populo inquisitum, ac propè deprehensum fuerat: quod si negaretur, Gedeonis partes debilitari in promptu erat, tamquam confessi iustam contra se actionem, si factum sibi adscribi posset. Quam ob rem defensio alia via expedienda fuit; ut videlicet facti vel inficiatione vel confessione prætermittitur, in aliud prorsus consilij atq; orationis nervos intēderet Ioa, quo actionis illius ius omne populo adimat, ostendatq; illos ea qua hæcenus egerint, agere quidem potuisse, ut, dum à se sibi quisque facinoris illius suspicionem amovere studeret, verum authorem omnes inquirerent, quem deprehensum aut repertum tamen vel damnare, vel ulcisci, nec decenter, nec sine numinis contumelia possent. Nam si hinc ageretur de populi re, tamen populus rei sua iudicem sese præbere non poterat. defensorem in præsentis re exhibere fortasse poterat, aut populari & sedizioso feruore vindicem & ultorem: ut ille aiebat,

Publica cum lentas non tulit ira moras. Atqui nihil sibi actione hac à populo repeti manifestum erat: quippe in illo facinore tria primùm enumerata fuerant, videlicet ara diruta, lucus excisus, annalis siue secundus taurus occisus & exustus. hoc postremum ad populum præcipuè pertinere videri posset, cuius cura, consilio, & sumptu taurus ille numini deuotus alebatur. Atq; si quid populi nomine postulari potuit, hoc vnum fuerat, quod tamen duplici de causa non videtur fuisse postulatum; altera quod non maiori iure populus taurum suum requirere posse censebatur, quam Ioa suum, cui plus damni, unico tauro ablato, quam populo, unico etiam perduto, fuerat illatum: ille verò iacturam suam maiorem ferebat, nec capitis crimen ob eam rem tentandum censuerat: minus ergo populo id curandum credebatur, cui impar damni ratio, cuiq; id quod perdere videbatur, ex alio vel armento vel agro, eiusdem ætatis inuento boue, reparari posset. Altera causa, quod iam constaret taurum illum non furto abactum, sed IEHVEH, antiquo ac certo Israelitarum gentis Deo, fuisse immolatum, quem non ita publicè remouerant, & ablegauerant illius tempestatis Israelita, ut non Deum suum etiam dicerent, tametsi BAGHAL, hoc est, numini alteri vel priores, vel pares, vel secundas saltem deferrent. Atque ideo quamquam tria illa initio admissa offendissent, Destructam aram Baal, & lucum succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc edificatum erat: tamen ex tribus illis duo ista in crimen vocant, atq; ad ultionem postulant, Quia destruxit aram Baal, & succidit nemus quod apud illud, ut Hebraicè

braicè est. itaq; causam à se non de suo ipsorum damno, sed de numinis vel contumelia susceptam iactant, eamq; iam sibi damnatam contumeliam sese animaduersuros profitentur. Hunc iudicij atque orationis impetum, animi primùm constantia, & vultus atq; totius corporis moderatione & grauitate, deinde etiam sapienter in ita defensionis virtute, à Ioa compressum, narratio ipsa & verborum exemplum indicat. Atq; animi & corporis vultus constans, & intrepidus habitus illa expositione ostenditur: Quibus ipse respondit. quam expositionem Hebraica verba apertè explicanti: Et dixit Ioa omnibus iis qui steterunt super eum. instantibus, inquit, sibi, ita obstus. Numquid ultores estis Baal? Quæstio hac multiplex cum sit, in suas partes diuisa, singulares efficit quæstiones, quas in verbis ipsis latentes commentatori eruere operæ precium fuerit. Est autem totius orationis scopus, depulsio actionis eius, quam sibi populus arrogabat. Cuius hæc breuiter subducta summa est; Rationem illam nec rectè, nec sapienter, immo nec, uti existimabatur, piè à populo esse imitam: quippe cum ita natura comparatum, ita iure sanctum, ita etiam moribus receptum sit, ut ne quis in Rep. suarum partium terminos modoq; excedat, quicumque verò excesserit, in culpa esto. atque populū hunc alienas omnino partes suscepisse, atq; ex consequenti vel temeritatis, vel improbitatis, vel, quod grauius multo fuerit, impietatis pœnas sibi esse commeritum. Siquidem populus populariter coactus, & tumultuoso fremitu irritatus, nullius causa iudicè agere potest, cum sint iudices qui de causis omnibus respondere, & statuere, ex iure possint, ac debeant. Iam verò populū sese in hac causa non iudicem præstitisse, manifestū est. quippe qui nec diem reo dixerit, nec denunciarit crimen, nec defensionis copiam fecerit, nec etiam vel festinam ex quacumque criminis aestimatione sententiam in iudicio pronunciauerit, immo qui causam illam non suam, sed BAGHAL, id est, NUMINIS, esse affirmarit, cui vel iniuriam, vel contumeliam recenti atq; presenti potius factam illatam, populus clamaret: reliquum ergo erat, ut populus in illa re vel dimicatorem pro numine, vel seruatorem sese præstare ostenderet, quemadmodū fit, cum quispiam ab alio vel diripitur, vel de possessione deturbatur, aut aliàs grauius oppressus leditur, accurrere solent cum amici, tum opitulatores alij, quorum dimicatione ab oppresso iniuria propulsetur, afferaturq; salus. itaq; populus nec accusatoris partes in hac re agebat, utpote qui non accusare hominem, sed rapere ad necē studisset; nec etiam iudicis, cum causa indicta damnasset. Reliquum itaq; erat, ut illo impetu ac tumultu depugnatorem, siue potius dimicatorem ageret. Namq; hoc significat verbum Chananaū à Ioa dictum, identidemq; repetitum, RIB, sæpè aliàs in contentionibus, rixis, ac dimicationibus usurpatum: cuius plurima exempla sunt; ut, Facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Lot. & Ne quæso sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, fratres enim sumus. quo in loco Rixam & iurgium pro verbo RIB reddidit interpres. Atq; huiusmodi iur-

רִיב

Rixa.

Iurgium.

c
gia

gia vel inter pares animo atq. viribus existere solent, ut inter pastores illos, quos in exemplum protulimus; atque hoc pacto rixa dimicatioq. Latine dicitur: vel inter impares, ita ut altera pars alteram viribus & impetu pressam pessumdare studeat; & tunc non proprie rixa, sed oppressio, siue iniuria dicenda est, ut ille aiebat:

Iuu. Sat. 4.

— Miserae cognosce premia rixæ.

Si rixa est, vbi tu pullas, ego vapulo tantum.

Psal. 34.

Quod si interim debiliori parti auxilium vel ab amicis, vel aliis oppressi vicem miserantibus afferatur, ad dimicationis rationem redit res; & ad eos qui depugnant relata, rixa dicitur, ad eum vero cui auxilium affertur, salus eadem appellatur. Sanè huius verbi vim multis versibus sacre vates exposuit: Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi. Effunde frameam, & conclude aduersus eos qui persequuntur me. Dic anima mea, salus tua ego sum. Confundantur & reuereantur quærentes animam meam, &c. quæ illo in carmine producuntur, cuius initium est: RIB IEHVEH RIBENI, quod Latine diceremus, Rixare Domine rixam meam, expugna impugnantes me. In dimicationem pro me descendo. Iam vero verbi significatione cognita, Argumentationis vis atq. efficientia facile declaratur. Si vos, inquit Ios, rixæ studio in hanc venistis causam, id altero ex duobus nominibus factum sit oportet, aut dimicationis cum Gedeone non de vestris, sed de BAGHAL dignitate ac rebus; aut salutis ipsi BAGHAL, utpote à Gedeone oppresso, afferenda. Vtrumque autem & officio vestro & BAGHAL nomine ac numine indignum esse constat. Primum, uti videtur, hæc causa non furti aut rapina est, sed, ut res ipsa indicat, contentions inter duos; alterum quidem Gedeonem, qui BAGHAL ex agri ac religionis possessione, altari euerso & luco exciso, pellere vobisse putandus est: alterum vero BAGHAL, qui dignitatem possessionemq. suam tueri, atq. vim sibi illatam ulcisci curabit. Hoc ita cum sit, nec vestrarum partium, nec BAGHALIS dignitatis authoritatisq. fuerit, ut illius vos defensionem, tamquam dimicatores ineatis: primum quod ab illo ad hanc rem numquam vel vocati, vel appellati fueritis: deinde quod tantus hominum ac populi numerus hominem unicum ad dimicationem prouocetis: egregiam vero laudem, tametsi victoria potiti fueritis, relaturi scilicet. longè autem aequius ac dignius est, ut eam curam BAGHALI ipsi relinquatis, vicem suam, si modo BAGHAL est, ulturo, & nomen decusq. non deserturo suum. Namq. alias dedecori adscriberetur, unum Numen cum homine uno, à quo spoliatus fuerit, non dimicare, & magni populi frequentiam ad suas res asserendas vel appellare, vel ultro sese offerentem vindicem pati; cum homo ipse non populum, sed Numen ipsum petiisse, & exspoliasse constet. quod si ipse suas res non dimicet, BAGHALIS titulum ac nomen nec iure mereri, nec virtute retinere potest; longè etiam minus, si vos ei, non ut dimicatores, verum ut oppresso

serua-

seruatores adestis. Hæc, quam hæcenus descripsimus, expositio est depulsiōnis illius à Ioa instituta, duabusq. partibus constantis; quarum altera non alterius expositio, sed noui argumenti explicatio fuit: quod Latine legimus, Numquid ultores estis BAGHAL, ut pugnetis pro eo? ex sua ipsius lingua verbis ita Latine sonabit: Numquid vos dimicabitis ipsi BAGHAL: numquid vos seruabitis illum? Argumentationem instituit à repugnantibus & absurdus, atque adeo ab indecoro factus: cuius præcipua vis in nominis Baghal ratione & expositione ostenditur. Cuius significationem iam sæpe aliàs docebamus, ius, imperium, potestatemq., facultatem atq. efficacitatem continere, deduciq. à verbo Baghal, quod præslare, superare, posse, potestatem exercere, efficereq. significat; atque ad hanc rationem Latinorum Numen referendum dicebamus, à nuere verbo factum nomen. Iam vero argumentatio sic à Ioa inicitur: Baghal nomen ius, possessionem, & vim & facultatem, atq. adeo imperium & auctoritatem ei, cui impositum est, attribuit, ita ut ipse nullius hominis tutela egeat, quin potius ius à quibus colitur, tutelarem, vindicem, ultorem, & assertorem sese præbeat, si modo Baghal nomen auctoritatemq. tucatur, ita ut vos illius virtute seruari ac defendi, res vestrasq. in tuto esse, non autem illum illiusq. res vestra dimicatione aut ope asseri par sit. Aliàs vero nec ipse nomen illud, nec vos numen illud habebitis, quod sibi ipsi præstare nihil possit, vestroq. auxilio ad suam salutem indigeat. Nam si vno homine suas destruentem res, dimicare non vult; cur vos, quæ ille negligit, tanto studio & conatu ulciscenda curatis? Sin vero vult, & non potest, cur Baghal appellatur, cum minimè Baghal sit, atq. ex consequenti nec vobis colendus? Iam vero virtutis efficiētiae atq. auctoritatis illius, ab unico homine (quem vos altaris ac luci destructorem accusatis) vnius noctis spatio factum est periculum, quod illi etiam equali temporis intervallo, iusta ac manifesta animaduersione propulsari potest. atque hoc quidem pacto suum ille decus, suum inquam numen, vobis palam probabit, & nullo vestro negotio auxilij vobis, cum opus fuerit, asserendi facultatem confirmabit. Iam illud primum vobis ita asseruantibus compertum est, unum esse hominem, qui contentionem cum BAGHAL inire ausus fuerit, atq. rixantis cum BAGHAL cognomen trahere cœperit, si vos illum ulciscimini, an BAGHAL vel sit, vel ulcisci suam rixam possit, minimè compertum erit; si vero vel equali, vel maiori etiam temporis spatio, hoc est, vnius diei atq. noctis spatio, ille suum impugnatores ulciscetur, & se sibi vobisq. saluarem confirmabit: quamobrem Qui aduersarius est ei, moriatur antequam lux crastina veniat. si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius. Latina hæc versio ex precedenti commentatione explicata esse iam videtur, si ad vnam tantum personam duo pronomina referantur, hoc sensu: Assertionis huius, quam Baghalem expedire decet, argumentum illud manifestum est: pœna videlicet capitis diuinitus illata ei, à quo numinis maiestas, auctoritasq. læsa, & ara diruta fuerit:

c 2

idq.

Argumenta
ab absurdo
& pugnant.

idq̄ fiat, antequam lux crastina veniat, ut non ad naturam, vel ad alium casum, sed ad certum numinis consilium, mors ex praescripto oblata referatur. Hac, ut diximus, huius nostrae versionis expositio satis sequax apertaq̄ fuerit. Verum Hebraica lectio duo pronomina ad duas personas referre videtur; hoc pacto: Qui ultor fuerit illi, moriatur usque manè: Si ELOHIM ipse ulciscatur se, quia demolitus est aram ipsius. Primum non contēdit eum morte dignum non esse, qui numinis maiestatem & auctoritatem non contempserit modo, sed laeserit etiam: imò maturo ac manifesto supplicio afficiendum censet, quo supplicio numinis auctoritas atque veritas comprobetur: id quod non fiet, si quispiam vel publicè, vel priuatè partes illas ultionis causa susceperit. Nam qui id egerit, quo minus auctoritas diuina Baghali esse pernoscatur, obstabit: siquidem ex ea re illud eueniet, ut non numen sibi, sed homo numinis vicem ultus esse palam dicatetur. Quam quidem ob rem, Numinis maiestatem asseri debere non inficiatur Ioas, illud tamen contendit, eam assertionem nec aptè, nec decenter, priuata vel publica hominum opera fieri posse: quippe cum nullū hactenus iussum aut mandatum Numinis alicui hominum ad eam rem factum exstet: nullum etiam vel exemplum, vel argumentum virtutis, aut efficacitatis illius numinis apud illos constet. Nunc verò periculi faciendi oblatam esse opportunitatem, qua numquam commodius uti Baghal possit, atque hoc tempore; idq̄ fiet, si ara sua demolitorem quàm citissimè interimens, nefarium, sacrilegum, atque impium declarauerit. Hoc enim pacto & se suis atque cultorum suorum rebus providere ostendet, & honores etiam sibi, ampliores quàm hactenus, tribuendos arrogabit. Atque ita Hebraicè scientibus (quibus etiam ut Latinis consultum volumus) illa prior huius orationis pars **ASSER** **IARIB LO**, Qui dimicabitur illi, moriatur usque manè, sic à nobis explicatur: Huius facinoris declarandi atque ulciscendi terminus ad crastinam usque diem definiatur, ea tamen lege atque ordine, ut, si quispiam hominum sese numinis huius ultorem ac dimicatorem praeberere voluerit; vel numine ipso irato atq̄, in fensio moriatur, idq̄, intra idem temporis spatium. Oportet enim eum pœnas subire grauissimas, qui numini, quo minus auctoritas dignitasq̄, sua assereretur, impedimento fuerit. Atque verbum illud, moriatur, vel ad execrationem, atque prerogatiuū malum omen, quod in religiosis comitiis valere antiquorum vulgus credidit: vel ad terrorem damnationis & minas referri potest, Ioas ducis ac principis in tribu sua viri partes agente, atque temeraria popularis iudicij sententia intercedente. Quandoquidem nulla lege votitum antea fuerat, ne Baghal ara euerterentur; immo contrà, ut omnino eiusmodi ara cum suis simulacris, statuis, atq̄, adeò cum omni vanorum Deorum nomine perderentur, Dei veri lege, per Moysen pronuntiata, decretum imperatumq̄, fuisse constabat. Viramuis orationis huius explanationem quo minus adhibeamus, nihil obstat: quamquam priorem cum re ipsa, cum loco, ac tempore, cumq̄, orantis viri studio

& instituto coherere arbitramur. Namque totius huius controuersiae caput ex praesenti facto petitum, illud est: Ara Baghal auctoritas ac dignitas vindicanda asserendaq̄ sit. Quam controuersiam ita orator hic tractat, ut auctoritatem omnem asserendam non inficiaretur: verum nō omnibus permissum esse ait, alienam cuiusque dignitatem tueri; minimè verò vulgo id concedendum: sed singulis suam auctoritatem constare, ad sese suaq̄ defendendum; diuinamq̄ dignitatem eius, qui in dubium vel in periculum vocetur Baghalis, non esse hominum, sed potius ipsius, qui periclitetur, defendere atque asserere. Nunc iam periculum fieri dignitatis & auctoritatis Baghal, cuius aram qui demolitus fuit, numen etiam impugnare, nec cum hominibus, verum cum Baghale ipso **RI B**, id est, dimicationem instituisse visus est. Oportere igitur Baghalem, nomen numenq̄, suum tueri volentem, hoc est, Domini atque praestantis, sese ipsum in sua re Baghalem praeberere & probare. Hac una quaestione de Baghalis nomine absoluta, altera suscipitur absolueda: Si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius. Ex Hebraico sic, explicationis causa, orationem miscbimus; Si **ELOHIM** ipse **IAREB** illi, quia demolitus est aram suam. Saepè iam aliàs admonuimus, **ELOHIM** nomen, diuina natura adscribi ea ratione, qua humanarū rerum cognitio, iudicium, gubernatio, atque adeò providentia omnis Deo tribuitur: ita ut, cum pronunciatum auditur, Dei iudicis, vindicis, gubernatoris, atque hominum rebus providentis, & omnia haec pariter praestantis significationem animo audientis repraesentet. Atqui providentia cum iudicio coniuncta non solum in honestis hominum actionibus promovendis, sed in turpibus & nefariis, atque indignis ulciscendis spectatur. Nam si quispiam iudex factam alicui iniuriam debitis pœnis non prosequatur, iudicis profectò nomine & munere sese praeberit indignum. Nec verò quispiam sese iudicem probare confirmareq̄, potest, nisi, occasione data, muneris auctoritatisq̄, sua documentum, atque etiam officij exemplum re ipsa per spicuum statuerit. Atqui nullo tempore id commodius opportuniusq̄, statui posse, quàm cum ipsa iudicis & gubernatoris dignitas singulari facinore tentata est. Oportere igitur illum, si modo aliarum iudicum vindicem, & iniuriarum propulsatorem sese esse ostendere, ac declarare iuuet; sua ipsius dignitatis periculum, supplicio de tentatoribus sumendo, perrumpere, atque hoc pacto & sese iudicem, & humanis rebus providentem probare, atque formidandum colendumq̄, hominibus confirmare. Namque aliàs si diuina, hoc est, propria, nō curabit; quomodo humanorum cognitionem & curam sibi, tamquam Deo, arrogare poterit? Iam verò certam rem esse, qua diuinam auctoritatem ac dignitatē propriè ac singulariter expectet, qua re asserta & vindicata, diuinos honores ipsi ultori asseri consentaneum fuerit: eam autē rem aram illam esse, quam tentator demolitus fuisse dicitur: eandem igitur Baghalis, tamquam Deo, diuinitatem sibi arrogaturo, & proponendam & permittendam esse. Siquidem Luci, quamuis Deo dicatis, excisio diuinitatis exploranda,

יְהוָה

Iudicis partes.

c 3 ploranda,

ploranda, non usque adeo idonea materia fuerat: quoniam huiusmodi lucorum usus non solum ad diuinos honores, sed etiam ad populorum & locorum ornamenta, ad hominum oblectamenta & commoda, inductus est, atque adeo non diis tantum, sed hominibus interdum dicatos, & hominum titulis ac hominibus distinctos lucos nouimus: atque ita Diana lucum & aram, Martis lucum, Albanos tumulos atque lucos, & Pisonis lucum legimus. At vero aram vlli praterquam Deo poni, fas & iura omnia vetuerunt. Quam ob rem non luci excisi nunc, sed propria, hoc est, ara sibi dicata iactura & causam ulciscendam, atque certo, maturo, & singulari iudicio absolendam, idque intra prescriptum tempus, nempe diem unum, noctu etiam, si libeat, ut facinori vltio respondeat, diuinitatem suam asserturo Baghali relinquenda censeuit Ioas: idque in hac sententia, quae perorationis etiam vim obtinet, vnius arae mentionem fecit. Si deus est, vindicet te de eo qui suffodit aram eius. hoc primum ille agat, se ut Deum iudicem, gubernatorem, prouidentemque esse ostendat illo documento, nempe animaduersione in eum tantummodo fontem, qui suffodit, quae sibi cum nullo homine communis fuerat, aram suam. Hebraica vox CHI, relativi & causae officium sortitur, eleganterque exponendo ad utramque rationem refertur. Meminerimus autem orationem conditionalem esse affirmatiuam, cuius posteriore parte negata, conditionis negatio infertur: ut, Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credemus ei: quod si non descenderit, se non credituros asseuerabunt. ita Baghal, si deus est, ulciscatur sese ipse quabreuis simè; quod si non facit, arguatur Baghal non esse, potiusque eum, a quo impugnatus fuerat, praestantem esse dicique mereri.

Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal; eo quod dixisset Ioas, Ulciscatur se de eo qui succidit aram eius.

QVALEM Gedeonis facinus, atque patris actio exitum habuerit, verus hic opportunè docet, nobilissimo narrato euentu, qui prater publicam vulgi expectationem secutus fuit, videlicet explorata, conuicta, ac diiudicata vanitatis illius, qui vulgo Baghalis siue Numinis, atque Dei nomine mendose colebatur; cuius cum nulla praestantia, nulla virtus, nulla facultas eo tempore, quo in periculum examens, deducta est, apparuerit; non solum nomen sublatum de medio, sed ab ipso, cui ante impositum fuerat, ad illius impugnatores cum victoria elogio, atque insigni appellatione traductum fuit. Nam omnis, quae in illa actione tractabatur, causa summa fuit: Gedeonem, Baghalis ara diruta, numen & auctoritatem impugnasse, omnemque praestantiam, atque adeo vim & efficacitatem detrahere, imminuere, atque abrogare voluisse; hac mente rixam accepisse, ara cum primis euersa: atque hoc pacto Rixantis cum Baghal usurpasse nomen: quod si non impune ille tulisset, consequebatur aperte, Baghale sese praestantem probare; & prater Baghalis nomen, illud etiam cognomen siue elogium sibi arrogare, IARVB, hoc est, vindicis, auctoritatem, inquam, dignitatemque suam vindicantis & asserentis: ita adeo eueniret, ut qui ante BAGHAL dicebatur, hoc est, Dominus, siue

pra-

praestans, siue copos; IARVBAGHAL, hoc est, vindex BAGHAL, vindicationisque sua compos ac praestitor diceretur: cuius tamen virtutis cum nullum argumentum existerit, effectum est, ut ad Baghalis ignominiam, illiusque vanitatis eternam infamiam, idem nomen Gedeoni, qui Baghalis auctoritatem oppugnauerat, ex vero ac merito adhaereret, iam deinceps posthac IERV BAGHAL, hoc est, Baghalis vindici appellando: ita tamen ut IARVB impugnatoris significationem apud Gedeonem conseruet, quod si Baghali adscribi potuisset, propugnatoris notione exponendum esset. Namque vocis IARVB Chananaeae, idem ferè quod vindicis Latinis usus est: ut Iarub ei tribuatur, qui impugnat; & ei etiam qui impugnata propugnat, & ulciscitur. Sic enim & Romano sermone, leges libertatis vindices; & Cato gladiatorum ac bestiariorum vindex; & furiae facinorum & sceleris speculatrices ac vindices dicuntur. Iam igitur cum sapientis Iae oratione BAGHAL suae dignitatis vindex constitutus eatenus esset, si religio etiam illius praesentis penè confirmaretur exemplo: id exemplum, cum nullum existerit, IARVBAGHAL cognomen impugnatori, impugnationisque compoti Gedeoni, optimo iure arrogatum est; atque honoris illius Numinis falso putati ac dicti religio omnis labefacta & abrogata, cuius magno usu eorum hominum, qui antea vano Numinis ac nominis illius metu premebantur. Huiusmodi gloriae ac laudis praconium Graeco illi homini deferendum censebat Lucretius, qui vanas gentium de Deorum natura opiniones, vanasque religiones redarguere, & impugnare primum fuerat aggressus.

Humana ante oculos caedè cum vita iaceret,
In terris oppressa graui sub religione:
Quae caput è caeli regionibus ostendebar,
Horribili super adspectu mortalibus instans:
Primum Grauius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obistere contra.
Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit caelum: sed eo magis acrem
Virtutem irritat animi, confringere ut arcta
Naturae primus portarum claustra cupiret.
Ergo viuuda vis animi perulicet, & extra
Processit longè flammantia moenia mundi:
Atque omne immensum peragrauit mente animoque.
Vnde refert nobis victor, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique
Qua nam sit ratio, utque altè terminus haereat,
Quare religio pedibus subiecta vicissim
Obteritur; nos exaequat victoria caelo.

Verum de cuiusmodi religionum, siue superstitionum potius, impugnatione bac debeant merito concini, idem Poeta paulo post aperto exposuit exemplo. Magnum igitur Gedeoni decus illo diruta Baghalis ara facinore arrogatum,

227

Cicero. 3. de leg. & Q. fr. & 3. de nat. Deorum.

Lucret. lib. 6

Explicatio sententiae Lucretianae.

zum, magnam superstitionem hominibus repudiandam, veramq; pietatem erga unius Dei cultum, allatum carmen hoc, quod exposuimus, declarat. Ex ille die vocatus est Gedeon, &c. Detecta igitur, atque de medio sublata erroris ac mali publici occasione, hoc est, superstitionis vanitate turpissima exclusa, & materia etiam summtota ac disiecta, religione procurata & expiata, reconciliati iam populo suo Dei veri felicissimum, ut sic Latine loquamur, auspiciū habuit Gedeon, nouoq; Ierubaghalis nomine, futura rerum in melius conuersionis curam insigni initio facto suscepit. Nullū enim agendis gerendisq; rebus fundamentum firmum esse potest, quod presenti Dei gratia voluntateq; non innitatur.

Igitur omnis Madian & Amalec, & Orientales populi, congregati sunt simul, transeuntes Iordanem, & castrametati sunt in valle Iezrael.

Sapientia hu-
mana.
Fides.

QVAM timoris atque perturbationis materiam humani iudicij sapientia definiret, victorie, salutis, atque libertatis felicem opportunitatem sibi diuinitus allatam piorum animorum fides certissime interpretatur. Israelita irruentium vastantiumq; hostium inuasionibus & populationibus afflicti, ad summamq; inopiam redacti, atque adeo ad speluncas & montium inaccessibiles sterilesq; tractus, vita tantummodo tutanda causa, coacti, nunc denuo messis tempore, tantarum copiarum iratos animos, atque horribiles impetus quoniam pacto vel reprimere, vel refugere possent? maxime iis preceptis preoccupatisq; locis, in quibus vlla spes esse potuisset, magnam manum propugnantium, industria, dexteritate, virtute atque contentione impediendi & propulsandi. Nam quae difficiliora inuadentibus, faciliora propugnantibus esse putantur loca, tum fluuiorum vada, tum etiam montium fauces angustaeq; sunt, quae cum hostiles obtinuerint copiae, cetera omnia sibi iam capta promittunt. Hac ratio est, quamobrē historia huius scriptor tantā gentium illarū frequentia coniunctis viribus firmatā, fluuiog; impune transmissio opportunissimā vallē occupasse commemorat, ut, quae mox narranda erit, victoria unius Dei beneficio auctoritatq; tribuatur; nulla aliās futura, si humanis viribus aut consiliis peteretur. Hostes, inquit, iam permulti, omnis Madian & Amalec, ceteriq; Orientales populi, siue, ut Hebraicē est, Orientis filij. Namq; hi omnes tū antiqua cognationis, tū vita militaris professioni, tū verò comuni aduersum Israelitas, atq; adeo hereditaria inuidia inducti, cōiunctis viribus, copiisq; coactis, in illius, quā oderant, gentis perniciē conspirauerāt. Erāt verò Madianita ex Abrahamo & Chetura oriundi: Amalechita autem Esau, siue Edonum suae gentis authorem laudabant; utpote ex Eliphaze & Thāna concubina prognati. Qui porrò Orientis filij, siue Orientales populi appellantur, complurium familiarum nominibus Ismaele patre deducti, regiones definiebant suas; in quibus Nabathai primas obtinuerunt: hos certa serie alij sequebantur, ut Chedarenses, Adbedenses, Mobsamita, Masmaite, Dumata, & Massata, Hadadenses, & Themates, Ieturei, Naphi-

Madian.
Genes. 25.
Amalech.
Orientis filij.

Genes. 25.

Naphisii, & Cedmata. Isti sunt filij Ismaelis, & haec nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. Habitauit autem ab Heuila vsque Sur, quae respicit Aegyptum introeuntibus Assyrios. igitur cum tanta copia pari consilio, eodemq; studio sese simul coniunxissent, Iordanis vadis, nemine interurbante aut obsistente, traiecit, opportunissimum tum ad castra figenda, tum ad ceteras regionis partes variis excursionibus infestandas, locum primum occupauere, vallem videlicet Iezrael Iezraeli urbi adiacentem, cui diuina & incomparabilis fructuum felicitatis rarissimo exemplo nomen factum fuerat; ita ut nec harentibus annona deesset, nec excurrere, & pradas agere volentibus, ad comportandum locus commodior & augustior optari posset. His etiam loci atque nominis accedebat omen, quod ad omnes actiones, praesertim bellicas, Orientis filij, auguriorum & huiusmodi superstitionum celebres magistri, capere consueuerant. Huiusmodi itaque illa tempestate Israelitarum publica rei, & hostium status erat, qui singulis narrationis huius verbis obseruatus describitur. Congregati sunt simul, magno studio communiq; consilio. Et transierunt. Interpretes noster expositionis causa flumen nominauit, Iordanem, quem illo tempore exundare solitum sacrae historiae tradidere. sed nec aquarum copia, nec ullo propugnantium obice, vel a transitu impediti vel repulsi fuerant hostes, nec aliās etiam transmissio amne interurbati, quo minus omnia loca liberè peruaderent; vsque ad occupandam Iezraghelus vallem in tribu Iudae sitam, lateq; patente agro totius exercitus capacem. Hac verò veluti virtute, industria, atque dexteritate, sibi iam parata rerum Israeliticarum possessione, cum nullis humanis aut viribus, aut consiliis deturbari se posse existimaret hostis, diuina prouidentia & efficientia per paucissimos depugnatores, ac potius per unius viri fidem, deturbatus, pulsus, eiectusq; fuit.

Iezrael.

Nominum
omen.

Iordanis.

Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, ut sequeretur se.

SI copia copiis comparanda essent, ceteraq; ad conficiendam rem opportuna conferrentur, temeritati magis, quam audacia adscribi potuisset, unum virum, unius tantum, vinci ac fugere & latere assueti, familiae ope aduersus innumerabiles hostis copias, vincere ac diripere, pradari & exspoliare doctas, multisq; annis potentiam obtinentes, regionis propugnationem suscipere: cuius incepti nuncius pergratus fortassis hosti fuit, eā sibi occasionem dari existimantis, qua fortioribus audacioribusq; Israelitarum confectis, ceteri ad extremam redigerentur seruitutē. Verum enimvero certa, vera, atque solida victoria, & manifesta opportunaq; salutis auctoritatem & facultatem, nec humanis viribus, nec armis, nec exercitationibus consiliisve bellicis, nec ulli alij rei, p̄, fideles, cordatq; viri tribuerūt, praeterquam voluntati unius Dei. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum; & reprobat consilia principum. Consilium autem Domini in ater-

Psal. 32.

¶

mihî signum, quòd tu sis, qui loqueris ad me; nec recedas hinc donec reuer-
sar ad te portans minha quod offeram tibi, atque illius muneris, grato admi-
rabiliq; modo accepti, argumento alloquentis sese naturam, dignitatem, atq;
authoritatem hūmana maiorem esse intellexit Gedeon: Heu mihi, inquit,
mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem, demum ve-
rò spectrum illud suis salutare fuisse edoctus, iam de rei ipsius promissa, hoc
est, de salutis publica cōfirmatione cogitare agereq; cœpit; & ut in magna-
rum rerum mutatione Vates optare consuevere, signum expetiuit, quo de-
nunciata rei formam atque rationem plenius, commodius, certiusq; docere-
tur. Itaque signo hoc non ad efficacitatis virtutisq;, sed ad voluntatis Dei
cognitionem sibi dari postulat Gedeon, quippe cui infinita Dei virtus, & ef-
ficacitas plena fide credita & confirmata fuerat, atque aperta confessione
contestata, roganti nuper: Vbi sunt miracula eius, qua narrauerunt nobis
patres nostri, atque dixerunt, De Aegypto eduxit nos Dominus? hoc enim
illi minimè in ambiguis latebat, nempe Deum iis, quibus bene vellet, salu-
tē afferre, prestare & conseruare posse; illud verò sibi non planè conte-
statum comperit, quòd censebatur, Deum videlicet sibi, contribulibusq; suis,
atq; omni Israēlitarū genti propitium illa tempestate sese præbere: atq; ideo
rogauerat: Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscū est, cur apprehenderūt
nos hac omnia? hanc igitur de voluntate Dei quæstionē sibi hoc experimen-
to expeditam cupit, & orat, An ita sese illis benignū sit præbiturus Deus,
ut ipsius orantis opera populum illum ad salutem sit reducturus? atque ex-
positionem confirmationemq; expetit promissi illius: EGO ERO TECVM,
ET PERCVTIES MADIAN SICVT VIRVM VNVM. Arbitramur autē prio-
rem hanc signi partem & actionem prima illa nocte fuisse peractā, qua Ba-
ghalis aræ demolitionem, luci excisionem, & taurorum mactationem Gedeon
expeditauerat: posteriorem verò, qua mox exponetur, partem proxima nocte,
hoc est, copius iam cogi cœptis, absolutam constituisse. Atque significationem,
sive symbolum, arcanamq; rationē, quod ad præsentem rem explicationemq;
attinet, exponemus. (Namque alia huiusmodi mysteriorum sublimior tra-
ctatio compotibus solida abstrusq; sapientia animis reseruat.) Sacra
linguæ nomina, pro quibus Latinis vellus laneum reddimus, GIZATH
TSA MAR, & id ipsum quod Latine dicimus significant, & affini etiam
notatione excisionem sive torsionem summmitatis dici possunt, quippe eidem
vtriusq; significationis fontes obseruantur. Voluit igitur Gedeon res eas
explorandi signi causa optare, quæ suam ipsius modestiam, & populi sui so-
cietatem, & Dei voluntatem, & gentium aliarum diuersitatem referrent.
Principio autem sese (quem in tota sua tribu ac familia postremum fuerat
professus) velleris lanei, aliàs excisi atque postremi, nomine & imagine si-
gnificauit; ros autem gratiæ & misericordiæ atque benignitatis Dei sym-
bolum esse & intellexit; & postulauit, cuius significationis complura exem-
pla sunt, ut illud: Quomodo descendit imber & ros de celo, & illuc vlrà
non

וַתֵּי אֶרֶץ

Vellus.
Ros.

וַתֵּי אֶרֶץ

non reuertitur, sed inebriat terram, & germinare eam facit, & dat semen
serenti, & panem comedenti; sic erit verbum meum, quod procedit ex ore
meo. non reuertetur ad me vacuum, sed in omnibus, ad qua misi illud, pro-
sperabitur. Itaq; sese exiguum, serè omnium sua gentis postremum homi-
nem, lanei velleris nomine & imagine descripsit; arcam verò certum locum
constituit, quod in miraculorū signorumq; rationibus obseruari frequenter
solet: eum verò sibi tunc optauit, in quo visio sibi contigerat, ut quemadmo-
dum ipse solus, cum ab Angelo salutabatur, in arca fuerat; sic etiam ros, vni
velleri eodem loco strato infusus, sibi vni illius expeditionis facultatem di-
uinitus donatam interpretaretur. Totam autem terram, gentes alias omnes
exponimus, quibus nihil, quod cum concessa sibi virtute pugnare contende-
reque posset, commune futurum erat.

Factumque est ita, & de nocte consurgens, expresso vellere con-
cham rore impleuit.

CONDITIONEM Deo gratam atq; euentu probatam prima huius
versus pars Hebraico sermone indicat. Et fuit CHEN. Nam CHEN &
rectè, firmiter, aptè, appositè, atque idem estam quod sic, siue ita, Latinis dici
potest. Fuit, inquit, rectè atq; aptè, cum à Gedeone optatum, tum à Deo præ-
stitum, id quod euentus declarauit, quem cetera carminis verba narrando
exponunt: ita ut proximam coniunctionem expositiuā, siue causalis vim hoc
loco obtinere nouerimus. Et de nocte consurgens. Nam cum ille de nocte,
siue summo manè, ut Hebraicè est, consurrexisset, Hispanicè, Y madru-
go de mañana. (quo sermonis genere & fides, & cura, & studiū viri de-
claratur) non solum vellus vduum sensit, verum vsque adeo madidum, ac
rore perfusum inuenit, ut miraculi amplificandi, seq; in latissima victoria
spe confirmandi causa, qua sito vase, expresserit, atq; expressione, qua suis
tantiū curata fuit manibus, lagenam aqua impleuerit, vellere, ut natura
ratione intelligere licet, adhuc vdo manente. Concha genericum vasis no-
men, quod Latinus pro ZEPPEL Hebraico reddidit, Chaldaicus & Græci
interpretes singulari figura capacitatisq; notatione Lagenam exposuere.
Est autem Lagenā ex maiusculorum vasorum ordine, è quibus olim vinum
in conuiuia effundebatur largius, ut ex illis liquet versibus:

Inuertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.

Hor. 1. Ser.
Sat. 8.

Miraculum verò ex eo etiam amplificatur, quòd tanta humoris copia vnicò
vellere per omnem serè noctem combibi contineri potuerit, perinde ac si
nō in rarissimo ac tenuissimo lana corpore, sed vel in dolio, vel in vtre fuis-
set excepta, ita ut nihil in terram etiam subiectam defluxisset. Quippe in
omni terra siccitatem fore exceperat Gedeon, cuius exceptionem valuisse,
huius versus initium significauit: Et fuit CHEN. Atq; hanc optionis ex-
positionisq; suæ partem vbi iam abundè doctus euasisset Gedeon; alteram
etiam

f. 3.

etiam

etiam edoceri cupit, quæ ad Israeliticarum rerum cum aliis gentibus comparatarum, singularem exitum atque statum facerent.

Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero signum quærens in vellere oro, vt solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens.

PERSONARVM, quæ in sacris lectionibus indicantur, obseruatio & ad res planè cognoscendas, & ad obiectiones diluendas commodissima semper habetur. Atque hoc loco Gedeonem utraque in postulatione diuinum nomen, HELOHIM, mente animoq; appellasse, ipse historiae contextus declarat, cuius nominis rationes ad fabricam gubernationemq; mundi, & ad humanarum rerum prouidentiam, atq; adeo ad gentium omnium totiusq; habitabilis orbis imperium, & arbitrium referri, iam sæpe aliàs ostendebamus, & in Apparatu sacro plenius differebamus. Atqui prius signum ex propriae humilitatis conscientia & agnitione à Gedeone postulatum significabamus; qui cum se tanta rei agenda imparem cognosceret, illius salutis auctoritatem omnem Deo, efficacissimo, atq; rerum omnium gubernatori unice supremo adscripturus, voluntatis sibi declaratae signum, tamquam auctoramenti sui sigillum, exoptabat. Quod perinde fuit, ac si quispiam à Principe ad rem, quæ ex sola Principis auctoritate proficiatur, agenda demandatus, legationis suæ confirmationem, vel obsignata tabella, vel annulo tradito, vel alio quopiam noto & indubitabili Principis signo postulet. cuius consilij atque cautionis exempla apud Moysen, aliosq; diuini consilij legatos obseruare est. Nunc verò cum voluntatis erga se diuinæ certior factus fuerit, cur tamen nouum de integro signum repetierit, in causa fuisse arbitramur, animum ex fide atque letitia quæstientem, & totam, quæ per agenda erat, rem quemadmodum exspectare fas esset, cognoscendi cupidum, qui hoc tamquam argumento rationem complecteretur omnem, atq; opportunè postea actionibus commodissimis exsequeretur. Igitur salutem opera sua Israelitico populo diuinitus præstandam, priori signo intellexerat; quid verò hostibus futurum esset, cognoscere auebat, idq; adeo doceri exoptabat postulabatq; veniam cum primis petens, si fortè importunius audaciusq; hæc ageret, quam pro sua tenuitate, proq; Dei, quem orabat, maiestate par esset. itaq; importunitatem suam sedulitatis nomine excusare studet. Nam cum Deum illo nomine ELOHIM compellaret, ipsa nominis notatione intelligere potuit, rem omnem, rei q; exitum ipsi ELOHIM curæ esse: suarum verò partium fore, sese ad agenda rem, verbo obsequentem præstare. Verum fide illa, qua interius calebat, imò feruebat, excitatus, & rem omnem animo antecapere expetens, à Deo (cuius erga fideles omnes benignitatem credebatur) edoceri cupit & postulat, Abrahæ antiqui patris exemplum secutus; qui exactam diuini de improbis atq; probis iudicij rationem, eiusmodi petita venia, acrius etiam quondam exigere pergens obtinuit. Quod verò in venia præfatione legimus, Si adhuc semel tentauero signum quærens: Latinus interpres nos-

Gen. 18.

ster

ster ex unico verbo *ÆNAZZEH* transtulit: quod simplici Latina voce reddi non facile posse intellexit. Atque verbum *ANAZZ* tentare, experiri, periculum facere, argumentum referre, signo certo, atque adeo miraculo etiam confirmationem postulare, significat. Est etiam militare verbum, quod signis & trophæis, atque eiusmodi aliis vexillis, victoria gratulatione ponendis, vsurpaxi solet. Ex quo verbo nomen *NEZZ* deductum, signum, argumentum, vexillum, miraculum, atque ex translatione documentum, periculum, experimentum, tentationem, & huiusmodi plura ad hoc genus referenda, interpretari licet. nunc verò liceat nobis unicum etiam verbum Latino sono, ad huius loci explicandam sententiam, fingere; cuius ratio non ex Romani sermonis vi, sed ex nostro vsu omnes has Latinas voces complectatur. hoc verò verbum placet illud esse, videlicet Significari passiuæ voce. Erit itaq; huius postulationis sententia: Ne mihi, queso, Domine succensus, si audacius ac importunius significari me iterum postulem, hoc est, mirabili signo & argumento commonitum, de toto rei euentu edoctum atq; instructum, euadere cupiam & orem. Quod si quispiam tentationis significationem hoc verbo comprehendam cognoscere studeat, quæratq; an viro pio, atque diuinarum legum perito, Deum tentare fas fuerit, non ignaro aliàs prædictionis cautionisq; illius, Non tentabis Dominum Deum tuum; hic longiorem de omni tentationis ratione disputationem aut aliunde petat, ex variis antiquorum scriptis; aut à nobis, Deo opportunitatem præstante, exspectet; illa nunc interea distinctione contentus, videlicet, periculum virtutis atq; efficacitatis Dei, numquam sine nefario crimine fieri, at verò certum voluntatis illius argumentum & signum à sanctis viris persæpe sine offensa postulari. Atque huc illud spectat, Respondens Moyses ait, Non credent mihi, nec audient vocem meam: sed dicent, Non apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum, Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit, Virga. Dixitq; Dominus, Projice eam in terram, & c. Totum hoc signum & illud alterum quod huic subiunctum legimus, de Moysis manu repente leprosa, atque euestigio sanata; diuinæ voluntatis ac veritatis documenta, confirmationesq; fuerunt. Nam de virtute atque efficacia, nulla Moysi aut Israelitis dubitatio tunc erat. Iam verò signi à Gedeone denuo exoptati cuiusmodi sit à coniecturibus facienda explicatio, operæ precium fuerit attendere. Vellus, vt in priori miraculo exponebamus, Gedeonem ipsum, siue eundem, vti populi ducem, cum populo coniunctum exponere licet, eodè pacto atque modo, quo vellus pluribus lanæ partibus, atq; innumeris villis unica pecudis pelle ortis constat. atque terra nomine gentes iam exposuimus, mil- leg. exemplis exponere possumus. vt, Omnis terra adoret te. Constat itaque sibi hætenus utrumque signum. Verum rorem hoc loco sudoris laborisq; significatione exponimus, quo cum perfusam terram omnem, unico vellere excepto, postulare Gedeon: illud edoceri, exoptat, num victoria illa, quemadmodum ab Angelo indicata videbatur, magna cum inimicarum gen-

72

Deut. 8.

Exod. 4.

Vellus si-
gnificatio.

Terra.

.. Psal. 65.

Ros.

siuum calamitate, nullo sui ipsius aut Israelitici populi negotio atque labore, constitura esset. atq; hoc erat quamobrem ipse, dum postulat, significanti illo verbo *ANAZZEH*, usus est. Exoptabo, inquit, non modo voluntatis tuae, sed rei totius expectanda signum amplissimum, quod non solum exoptantem, sed studiosè etiam anxieq; postulante[m] Hebraica orationis figura Gedeonem indicat. Sit, quæso, siccitas super ipsum vellus solummodo, & super omnem terram esto ros. Atque nomen *HEREB*, pro quo Latine siccitatem dicimus, litterarum inuersione, cuius frequens in symbolis usus est, quietem, latitudinè, amplitudinèq; significat. Nomen verò *TAL*, quod rorem interpretamur, affine maximè est verbis *TIL* & *TALAL*, quorum utrumque profectionem, deiectionem, commotionem, atque obumbrationem, & his proximam oppressionem significat. Esto, inquit, velleri quies & amplitudo; terra autem omni sollicitudo, anxietas, paucor, commotio, conturbatioq; afferatur. Hanc Gedeonis postulationem ex pio erga Dei cultum, Israelitarumq; salutem studio profectam, Deo gratam fuisse, euentus ipse comprobauit.

Fecitque Deus nocte illa ut postulauerat, & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

CERTVM & ratum, omnibusq; partibus consentientem cum postulatione euentum, Latina nostra interpretatio significat, ut postulauerat. Hebraica verò oratio unica vocula *CHEN* utrumque componit, & comprobatur, videlicet predictionem, & euentum. Et fecit Deus *CHEN*. Fecit Deus, ita rectè, accommodatè, compositò atq; constanter omnibus his Latinis vocabulis vocula *CHEN*, & cetera qua distinctè nominantur, eò pertinent, ut nec temerè, nec casu, atque adè nec certo natura exemplo, sed diuino miraculo, atq; certo consilio hac facta esse existimètur. non legimus, Et fuit ros nocte illa: sed, Fecit Deus, *HELOHIM*, cuius prouidentia perpetua constansq; est, singulari consilio fecit, ita aptè & opportunè, ut ad nullam aliam causam referri posset res, nempe eadem illa nocte, qua nullus ros in omni terra fuerat, in vellus autem plurimus descenderat, eadem, inquam, nocte vellere sicco, terra omnis rore persusa fuit: atq; ita pietate atq; fide præstantis viri votis voluntatè suam Deus, signis edendis, atq; sperant.

CAPVT SEPTIMVM.

IGITVR Ierobaal, qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem, qui vocatur Arad. Erant autem castra Madian ad Septemtrionalè plagam collis excelis.

OPTIMI Ducis exemplum in Gedeone contemplari operapretium in primis fuerit, qui ex diuina voluntatis cognitione auspiciatus, quod speranda felicitatis argumentum certissimum fuerat, rem ipsam quam maturè

rimè aggredi, & perquam diligentissimè expedire studuit, nulla temporis, locorum, atque copiarum ratione prætermissa. Principio namq; conuocatorum tribuum exercitum, certis ordinibus constitutum, mouisse dicitur, idq; summo manè eadem ferme hora, qua postèrius postulatum sibi signum ratum intellexerat, quo maturius & expeditius in hostè imparatum nec opinantem irruere posset, cuius hostis castra sibi ad dexterà, hoc est, ad Septemtrionalem plagam ab ortu atq; meridie venienti sita esse cognouerat. Cæpta est autem res, felicitis nominis ac tituli authoritate, nempe *IERVBAGHAL*, eius inquam viri, qui *BAGHALIS* potestatem nuper expugnauerat, irritamq; reddiderat, vanumq; Numinis illius ex suorum animis metum & cultum ademerat. idem nunc porrò deinceps eiusdem, cuius monitu & iussu illa fecerat, præsidio & mandato omnem hostium potentiam, qua Baghalis etiam vocabulo significatur, expugnaturus & fracturus, summo manè consurgit, populumq; omnem, eos inquam omnes qui sibi aderant, secum exci-
Populus.

tatum mouet: quos quoniam magis numero multos, quam animo ac viribus, belliq; studiis valentes delectus is, qui postea factus est, declarauit; hoc loco populi potius, quam copiarum aut exercitus nomine historia appellat. Locus autem quo delectum factum legimus; Fons *HHARAD* dictus, qui Latine tremoris, pauoris, metus, atque trepidationis fons dici posset, siue id nomen fonti antiquum fuerit, ex aquarum & riuulorum trepidatione inditum, cuius tamen mentionem nos antehac factam non recordamur; siue potius ab ea, qua proximis versibus narrabitur, hominum exploratione, nomen monumentumq; adhererit; siue opportunè res ipsa hac cū fontis aquarumq; natura quadrauerit. In summa verò intelligimus, Gedeonè tempestiue & commodè rem agere cæpisse; verum quod attinet ad copias quas ducebat, nondum, quid expediret, constituisse; sed monente Deo maturè edoctum, diligenter curasse. Loci autem, in quo hostis castrametatus erat, ex nostris tabellis petenda descriptio est. In valle ad Septemtrionalem plagam collis excelis, siue collis *HAMORE*, ita ut non antelucanum tempus modo, sed collis etiam sublimitas, quo minùs venientem Gedeonem prospicere hostis posset, impedimento foret.

Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus; nec tradetur Madian in manus eius, ne glorietur contra me Israel, & dicat; Meis viribus liberatus sum.

PROMISSI sui euentum adornare pergens Deus, eorum, per quos res ex consilio suo gerenda erat, delectum in primis faciendum imperat, quandoquidem se cum Gedeone bellum confecturum, hostesq; tamquam virum vnum casum iri, fuerat pollicitus. Ne verò, quod singulari sua prouidentia & voluntate atq; efficientia euenturum declarauerat, humana mentis peruersitas ad propria gloriola ostentationem raperet, atq; hoc pacto salutis suæ veram causam, hoc est, Deum ipsum abalienaret; excipi eos cum primis iubet, qui, si ducerentur, inutiles futuri, & tamen gesta rei laudem & gratulatio-

lationem, non Deo, sed sibi ipsis mendosissime arrogaturi erant. Nec enim imbellis & inutile vulgus prestare quicquam ex se valet; obstare vero, & impedire, atque turbare nimium potest. Peruidere hoc recte ex magnis ductibus quidam, qui non militum numero, sed paucorum virtute freti, magnas per sepe victorias ex copiosissimis hostium exercitibus reportarunt. Nunc vero negotium hic nullum hominum esse Deus voluit, cuius ipse sibi curam auctoritatemque omnem vendicabat. Atqui cum tanta illa multitudo tantum populi nomen obtineret, tamen ex humana insipientia superbia, rei recte conficienda successum non Dei nomini ac numini appellando, atque in supplicationibus laudando, sed suo ipsius nomini Israel ambitiosè tum celebrando adscriptura erat. Namque Israel erga Deum, nedum erga homines potes exponitur, estque alia etiam eiusdem interpretatio nominis, quae cum eodem tendat, tamen ad insolentiam & iactationem flecti torquerique potest: idem enim significat, quod praestans fortitudine, ad quam notationem diuina cautio alludit: Ne, inquit, sese Israel nominis iactatione praestantem praedicet, sibi que salutis suae auctoritatè ambitiosè ac falso arroget, cum tamen vulgus istud, quamquam frequens, nihil minus, quam veram Israelis virtutem praestare possit: quod ut aperte Gedeon ipse cognosceret, delectum semel atque iterum facere iussus est, ut ex magno numero ad paucissimos ratio redigeretur.

Multus tecum est populus. Hebraicè, Multus populus apud te. & rem aptè conficiendam meo consilio, praesidio, atque nutu praedixi, idque manifestum erit, cum promissum euentu comprobauero, Nec tradetur Madian in manus eius, quem in tuam tradendum receperam, ne gloriatur contra me Israel. Hebraicè, supra me, ne, me posthabito, gloriam sibi adcribat, nomine Israelis identidem iactando: cuiusmodi usurpari solent nationibus nomina, cum victoria quaequam contigerit. España, España; Francia, Francia; Italia, Italia. perinde quasi vel horum nominum efficientia, vel nationis virtute, ac non potius voluntate atque prouidentia Dei, conficerentur omnia quae ubique sunt, fierique possunt; nedum ea conficiantur, quae ad singularem diuinae prouidentiae probationem constituta initaque fuerint, quale hoc quod illa tempestate edebatur exemplum, huiusmodi gratulationibus celebrandum. Hi in curribus, & hi in equis; nos autem in nomine Dei nostri sperauimus. Ipsi infirmati sunt, & ceciderunt; nos autem surreximus, & erecti sumus. Meis viribus liberatus sum. Hebraicè, Manus mea seruauit me. Manum pro virtute ac dexteritate arcano sermone usurpari, in libro Ioseph docebamur.

Loquere ad populum, & cunctis audientibus praedica: Qui formidolosus & timidus est, reuertatur.

MAXIMAM hominum partem ad res non modò arduas, verum & ad faciliores etiam strenuè agendas, inutilis atque imbellis vulgi nomine ac numero censeri, hoc exemplo docemur, in quo quamquam Israelis nomen multi professi; quamquam sibi praesentem propitiumque Deum credere & spera-

sperare possent; quamquam animosi & sapientis ducis auctoritate & alacritate adiuti: tamen quia metum, formidinem, atque pauorem minimè posuerat, ad istam expeditionem magis adeo ex cōsentione, & ex ostentatione, quam ex vera virtute concurrerant, nimirum ne timiditatis atque ignauiae apud ceteros notam subirent; interim dum nullum imminebat periculum, sese cum fortibus in numerum dedebant, quod ubi creari viderent, primi omnium terga daturi; atque fortioribus ad rem expeditius agenda impedimento futuri erant. Quamobrem praconis voce, huiusmodi hominibus redeundi copiam denunciari Deus iubet, id quod ut honestius minorique cum dedecore fieret, ante posteram lucem faciendum decernebatur. Namque hoc loco duo verba Hebraicè sunt, quae ad unicum tantum Latinus noster interpres ex prima lingua exponendum retulit. Reuertatur, inquit, & ITSA POR de monte Gilghad. T S A P H A R, simplex verbum, unica ac simplici voce Latinus sermo reddere non consuevit: circumloquio tamen utcumque exprimere potest, summo mane surgere, media de nocte, ante lucem expergisci, antelucano tempore; & huiusmodi aliis formulis. Hispanica lingua appositè madrugat dicit. Ne igitur ii, qui reuersuri erant, alius conspecti vel inuidiam vel timorem pararent, neve ipsi ignominia notarentur; agniti, summo mane à monte Gilghad reuerti permittuntur; ubi non ita compositi & coniuncti pernoctare poterant, ac si in plano loco constitissent; atque ita minus sentiretur eorum numerus, qui per noctis opportunitatem decederent. Hispanè dicere possumus, Tornese y madrugue del monte Gilghad: Belgicè verò, Hy komt s' morghens vroech wt.

Accesseruntque de monte Gilghad, & reuersi sunt ex populo viginti duo millia: & tantum decem millia remanserunt.

IN triginta duobus hominum millibus, inertis prorsus vulgi censuram viginti duo millia subisse intelleximus, qui se prorsus, quamquam non voce, tamen re & animo timidos formidolososque prodiderunt. fortassisque primi futuri essent, qui parte à Deo victoriae gloriam sibi impudenter arrogarent; reliquos verò, quamuis maiori animo, minusque formidolosos ac timidos, perseverantia probare poterat, ineptiores tamen, nec satis ad expeditionis celeritatem idoneos, immo etiam non satis constantes, demumque, ubi ad manus deueniendum esset, sponte cessuros posterior delectus arguit.

Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi, ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, reuertatur.

MINVS periculi, incommodique minus ab iis, qui morbum suum vultu incessuque fatentur, quam ab iis, qui virtutis personam gestantes, interno vitio laborant; expectari, atque timeri, multis in omni morum genere exemplis obseruatum est. Non enim tantum cauendum videtur ab iis, quibus aperte diffidat, quantum ab iis, quibus mendosè ac vanè confidas. Namque ab

illis proditio nulla timenda, ab his verò nulla certa fides, nulla boni eventus ratio expectanda est. perinde verò est, an is, cuius consilio & auxilio nos crediderimus, vel e mentita virtutis specie, vel occulta merita obsit, vel temeritate etiam noceat. Gedeoni, diuini consilij authoritate freta, decem millium virorum numerus, qui, ceteris abeuntibus, relictus fuerat, nò magnus quidè, verum satis idoneus fortassis esse videretur ad rem facilius & expeditius agendam, dum modo omnes, quod profiteri videbantur, prestare possent. Verum enim uero maximam etiam istorum partem, magis verecundia, quam moribus officij specie prabuisse, iis, qui per tenebras recesserant, non longè meliorem futuram, admirando Deus consilio ostendit, pariter ut humanam vanitatem argueret, & ut Gedeonem suum in fide atq; spe confirmaret, salutaris presidij à sua vnus authoritate expectandi. Quamobrem quoniam omnis ferè ille, qui aliquid esse videbatur, exercitus vulgaris & gregarius reapse erat, à Deo, populi nomine, notatur. Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo eos. Verbum TSARAPH, quo hic Spiritus sanctus vititur, à fullonibus & aurificibus translatus est, cum hi igne argentum; illi verò sapone aut nitro, aliq; materia, nomine BORITH significata, separatis sordibus, vestes purgant. Ideoq; appositisimè ad aquas purgandum populum illum deduci Deus iubet: quippe uti triticum, & alia grana atq; semina, quacumque solidam naturæ suæ vim obtinent, in aquam, macerationis causa, quam primùm coniecta fuerint, descendere ac subsidere solent; cetera verò quæ inania intus, cariiosa aut leuia, virtuteq; carentia sunt, quamuis pelle ac specie extrinsecus bonis persimilia videantur, tamen statim innatant: sic etiam solide virtutis atq; fidei momenta, in quibus nam ex illo tanto hominum aceruo potius quam numero experiri esset, aquarum examine indicari Deus voluit; indicari inquam Gedeoni, aliter de turba illa existimanti. Ideoq; Hebraicè pronomem secunda personæ adiuētum legimus, Probabo tibi. quod & Chaldaica paraphrasis, & Græca interpretatio obseruauere. namque Deo ipsi, cui corda renesq; hominū & intima quæque aperta sunt, non solum examinati, sed intus & in cute tam utiles, quam inutiles cogniti constabant. Probabo tibi. Chaldaeus paraphrastes militari verbo eleganter exposuit, Deligam tibi; Hispanicè, Elmerartelos he. ut nullus tibi relinquatur scrupulus, nullus cogitandi aut aestimandi labor, nullus dubitandi locus, vtrum utiles an inutiles ducantur. Quod verò Latinè imperatiuo modo legimus, ad futuri significationem & notationem referendum est: nam Latini interpretes facile ex futuro Hebraico imperatiuum; & contra ex imperatiuo futurum faciunt, cum nullo interim sententiæ dispendio, quamquam aliquando obscuriori compendio id accidat. Sic itaq; ex Hebraica hæc Latinè sonare possunt: Demitte eos ad aquas, & ibi probabo ipsum tibi, & erit, quem dixero tibi, hic ibit tecum apud te, is ibit apud te: & omnis, quem dixero tibi, hic non ibit tecum, ipse non ibit. Et erit, affirmationis certissimèq; ostendit.

Populus.
972

Psal. 17.

Exerit.

ostensionis oratio hæc in sacris sermonibus, dum proponitur, vim obtinet; Et scito rem ita futuram, ut, quem ego indicauero tibi iturum, is tibi tantum indicatus, tametsi nec vocetur, aut appelletur, vltro tamen apud te vnà, quamcumq; rem imperaueris, obiturus eat; quem verò non tecum iturum dixero, is, quamquam nominatim à te vocatus, tamen demum ibit minimè; quasiturus namque est quonam pacto elabi, atque iter declinare, teq; deserere possit. hæc adnotatio illius reciprocationis est, Ipse non ibit. huiusmodi discrimen est illarum vocularum, ITHACH, & GHIMACH. pro quibus Latinè, apud te, & tecum, vertimus. Nam ibi apud te, & mente, & studio, & persona: tecum verò persona tantum, sese comitem præbere interpretamur. Quemcumque igitur tibi affuturum dixero, affuturum vltro scito, non à te vocatum; sed à me indicatum; quem verò nec tecum venturum notauero, non modo non tecum venturum, sed nec venturum quidem certò scies; ideoq; quamprimum dimittendum curatio. Quod verò prior orationis pars plurimè verbo pronunciat a sit, Deduc eos, siue, Descendere eos fac: posterior verò singulari, Ibi probabo eum; eleganti sermonis sacri vsu, frequentibus obseruato exemplis, communem quidem omnium ad aquas descensum, sed singularem fortissimi cuiusq; viri delectum significat. huiusmodi figura carmen illud constructum constat: Quique terrigena, & filij hominum, simul in vnum diues & pauper.

777
עין

Psal. 48.

Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui manu & lingua lambuerint aquas, sicut solet canis lambere, se parabis eos leorum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt.

STVDIVM, solertiam, & alacritatem, atque in labore perferendo industriam eorum, qui sese ad rem gerendam idoneos prabaturi erant, illo examine cognoscendam Deus indicabat. Quippe eos, qui inclinati tantum aquas lambere magis, quam sorbere; sitim restringere magis, quam explere, visi sunt; animum promptum, & ad agendam rem magis, quam ad suam vel satietatem, vel voluptatem, attentum, atque adeò de illa victoria cogitantem præstare, interpretari erat; contra verò eos, qui vtroq; flexo genu in aquas, bouum aut equorum instar, sorbendo procubuerant, imbecillos, negligentes, atque affectionibus propriis intemperantiùs indulgentes, vel si non aliud, tamè nec strenuos nec fortes, sed inertes & pavidos arguere, & existimare consentaneum fuerat, siue ex peccatorum & scelerum conscientia (qua timidus ac trepidus semper, maximè verò in proximis periculis, homines reddit) siue, quod eodem euadit, ex fidei (quam promisso & mandato diuino haberi summam oportuit) defectu pavor, ac timor ille oriretur. Namque in huiusmodi temporibus præsentis Dei verbo trepidare, ac timere, minus credenti animo adscribitur. S. S. E. Modica fides, quare dubitasti? Sunt ex sacrarum librorum antiquioribus interpretibus qui illum, aqua ex flumine bibenda causa, pronum habitum, siue procubitum, superstitionem vanumq; deorum

Conscientia.

Fidei defectus.
Pavor.

Matt. 14.

deorum cultum spectasse dicant: sunt etiam qui proprii Genij, cuius in aqua conspiceretur imago, adorationem & exosulationem interpretentur. ut cumq; res fuerit, eò certe euadit, ut illorum fides & alacritas, istorum ignauia atque humilis & fracta timiditas dignoscerentur.

Fuit autem numerus eorum, qui manu ad os proiiciente aquas lambuerant, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

RATIONEM eorum, qui Deo probandi essent, diligenter à duce Dei iussorum ministro obseruatam fuisse, numeri nomen indicat. namque numerus ad numerantem potius, quam ad numerata refertur, cum singule discretæ scorsum res non antè numerus dici possint, quam numerata fuerint. Quod verò in summa appellatur virorum nomen, & Latina interpretatione, & Hebraica voce exceptionem habet à vulgo, populo, & turba, præcipue verò AIX nomen, quod virilitatem, præstantiam, & singularitatem, atque adeò distributionem, peculiaremq; in vnoquoque obseruationem significat. Atque ad hanc rationem illa apud Poëtam distinctio alludere videtur: ——— quid oportet

Nos facere, à vulgo longè lateque remotos?

Quod vulgus vno tantum verbo ab interprete nostro conuolutum est, Omnis autem reliqua multitudo. Ex Hebraico sic Latine sonat: Et omnis redundantia populi. Ita ut iis detractis, qui certa virtute soli frugi à Deo indicati essent, ceteri ad impedimentorum magis, quam ad subsidij rationem, in illa maturitatem & celeritatem postulante expeditione, referretur.

Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum.

POLLICITVS fuerat Gedeoni Deus, eos, per quos conficere parabat rem, se indicaturum, quod nunc opportunè pronuntiato verbo præstat, atq; ex ipsorum expectatione ad illam expeditionem idoneos ostendit. Namque ipsi sese & animo & studio ceteris præstare, & à vulgi numero longè remotos esse probauerant. In trecentis viris, Hebraicè, In trecentis viro: quo tropo virtus, fortitudo, ac dextoritas unicuiq; singulariter adscribitur, in trecentis, quorum singuli viri strenui sunt. Qui lambuerunt aquas, animo & cogitatione magis ad rem publica causa agendam, atque ad victoriam maturandam, quam ad propriam sitim aut cupiditatem explendam, nullo præterea metu pertentati aut cunctabundi. Liberabo vos, Hebraicè, Seruabo vos, siue, salute vos afficiam. Hæc altera promissi pars est, satis magna quidem, & quam sibi sufficere, merito existimare populus posset: ut hoste penitus pulso, iugum excuteret. atque ex temporis & apparatus, exercitusq; breuitate satis superq; hoc videri poterat. Verù Deus qui plura, quam petimus, aut intelligimus, præstare potest, & solet, promissum suum amplificans adiecit: Et tradam in manu tua Madian. Victoriæ non ex ho-

stium

stium fuga modo, sed ex internecione etiam reportandam pollicetur: id verò sua vnius voluntate, prouidentia, atq; efficientia præstandum esse, illo verbo declarauit, Et tradam. Ego vincam, ego frangam; ego victum, fractum, & succumbentem tradam. Omnis reliqua multitudo. Hebraicè, Et omnis populus ibunt, singuli in locum suum. Illos trecentos seponere atq; instruere, sibiq; adungere iubetur; aliis autem nihil omnino laboris indicare, sed missionem dare, sua nimirum sponte sigillatim ad propria loca, & muniar edituris. Reuertatur. Hebraicè & Chaldaicè, Ibunt: Gracè elegantius versione ἀποπέχετο, recurret; translatione sumpta ex aquis, quas altius, quam sponte manare contigit, quispiam educere conatus frustra sollicitat, in suum demum locum refluxuras.

Adspice quos summittat humus formosa colores,

Et sciat indociles currere lymphæ vias.

Atque hoc sacro exemplo docemur, non omnes homines omnibus agendis rebus idoneos sese præbere; verùm paucorum cura & labore, quibus ignauia otiumq; odio fuerit, securitatem & quietem ceteris parari posse, dummodo diligens percautusq; teneatur delectus: quo nomine indigna prorsus actio est, vel cum vltro se offerunt omnes, vel cum inuitæ, & à pugnando abhorrentes, comparantur copiæ.

Dei aus virorum.

Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua, & se cum trecentis viris certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

ILL O diuino responso, In trecentis viris liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: Gedeonem non modò victoriæ promisso confirmatum, sed rei demum gerenda rationem edoctum arbitramur. Etenim cum audiret, Liberabo & tradam, efficietiam omnem Dei futuram esse: cum verò vlteriùs in manu sua tradendū Madian cognouerit, totius pugne summam ad Dei Gedeonisq; nomina deducendam intellexit; ita ut Deus Gedeonis opera rem consecisse dicendus denique esset. nec hoc solum ipsi indicatum existimamus, verùm somnium etiam ipsum, quod mox opportunè narrabitur, ex quo etiam gerenda imago rei expressa fuit. Atque ex consequenti opportuni apparatus & comæatus, Deo monente, rationem tenuisse credimus: atque hæc omnia historia scriptori breuiter initio indicata, ad exitum vsque ipsum exponenda (viti aliàs fieri solet) fuisse dilata. Namque id vasorum & tubarum copia à populo comparata, & trecentis viris nunc tradita, horumq; postea vsus, & prædictioni consentaneus exitus iam nunc aperte declarare videtur. Sumptis itaque pro numero. Hebraicè, Et ceperunt cibaria populi in manu ipsorum. Ius equitasq; postulabat, ut, qui suas res curaturi domum redibant, cibaria iis præberent, qui pro se iter laboremq; capebant. Nec trecenti illi viri nimirum multum cibariorum à populo sumpsere: sed quantum singuli expedite portare secum possent. In manu

manu

Horat. Sat.
Non quia.

manu ipsorum. atque hoc pacto se plus labori, quam voluptati indulgere, & victoriam brevi ex diuina virtute reportandam esse credere, professi sunt. Et tubis. Argumentum hoc nobis est expositionis modo allata. Abiro præcepit. Hebraicè, Dimisit in tabernacula sua. securos, quietos esse iussit singulos, suasque res agere, nullo metu contreritos aut sollicitos. hoc significare nobis tabernaculi nomen vsusque solet: ut, Si introiero in tabernaculum domus mea, si ascendero in lectum strati mei, &c. & Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Hebraicè, Et in trecentos viros apprehendit. Delectos, inquit, illos quasi manu deductos sibi comparauit. Hispanicè, tropus hic sic vertitur: Y de los trezientos hombres traud. ut sibi vsui futuros, instructos armis, tubis, lampadibus, & lagenis, qua in bellici vsus materia censerentur; sibi autem iam commoda singulari consilio intellexerat. Castra autem. Non otiosè tempus vllum à Gedeone consumptum, lectio hac docet, sed magna celeritate delectum vnum atque alterum factum; eos qui delecti fuerant, armis, cibariis, & reliquo apparatu instructos, & ad ipsa propè hostium castra deductos; vnius noctis atque diei spatio hac omnia peracta, tanta dexteritate, prudentia, celeritate, tantoque silentio, ut nihil interim vel ab hoste prouisum fuerit, nec praeventum quidem aut mutatum, utpote adhuc in valle confidente, & imminentis sibi calamitatis ac turba securo, atque adeo copiis fidenti suis. Indicat autem lectionis ratio ipsa, Gedeonem cum suis, monte iam conscenso, hostium castra quemadmodum sita essent vidisse, atque ipsum etiam ab hoste conspectum, contemptum tamen fuisse, utpote exigua admodum manu instructum aduersum tantas hominum copias; nec tamen ab hoste ipso inuasum, sed expectatum potius in ipsa valle, ubi pauci à multis opprimi possent, contra quam eueniret, si ex inferiori loco impeteretur. Fuit itaque bellica disciplina consilij, non moueri omnino ex loco; sed quid exigua illa manus aggredi agereve destinauerit, operiri, atque custodibus exploratoribusque constitutus attendere. itaque tota illa luce, ex quo Gedeon cum suis montem conscendit, utrimque conspecti utriusque fuerunt: & hi in superiore loco, illi in valle constituerunt.

Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende, quia tradidi eos in manu tua.

VNA eademque opera & consilium suum, & hostium sensum & conditionem, conficiendaque rationem rei, ipsorum hostium sermone aperiendo, curauit Deus, ut hoc pacto quam commodissime & expeditissime, sine vllis offensionibus, belli victoria constitueretur certissima. Nec nunc ille impetum in hostes facere, sed, ut sibi iam paratam, immo partam potius, victoriam cognosceret, exploratorum more descendere iubetur. hoc significat pronomen, ad eum: descende, quia tradidi. Descende docendus quemadmodum ipse tradiderim tibi hostem iam fractum, animique impotem: id quod ipse, quamprimum descenderit, cognosces.

Si au-

Si autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.

HUMANI consilij exceptionem omnem Gedeoni Deus anteuertit, ut qui se illius victoria omnibus nominibus authorem fore pollicitus fuerat. Poterat namque Gedeoni nimius immensusque videri exercitus ille, atque adeo maior quam ut à se, explorandi causa, breui tempore ambiretur. Quamobrem vno puero comitatus descendere iubetur: ut partitus ambiendi exercitus labor breuius celeriusque expediretur: nec tamen multos adhibere iussus est, sed vnicum familiaremque virum, cuius taciturnitatem & fidem explorauerat, cum alijs, plures si essent, non ita facile mandata tenere possent, nec adeo attentè cauere, nec peragere ac dare operam, ut minimè ab hoste prehenderentur, ac ne sentirentur quidem. in Hebraico versus hic sic habet: Si uereri tu descendere, descende tu & Phara puer tuus ad castra. Quatenus descensuri sint, docetur, Ad castra, inquit, ut non longè consistatis, sed ipsa usque adeatis castra, & quid ibidem rerum agatur, quemadmodum sese omnia habeant, pernoscat. Puer hoc loco, officij ac ministerij magis quam aetatis rationem significat. Ita Iosue Mosis puer, & tres illi Chaldaei Regis ministri, tres pueri dicuntur, sic & apud Latinos interdum. Nam Tityrus, quem fortunatum senem Melibaeus appellat, id sibi respōsum ab Augusto redditum canit: Pascite, ut antè, boues pueri, submittite tauros. & Horatiū monitor suus Trebatius puerū vocabat: O puer, ut sis vitalis metuo. Hispanico, ac maximè Lusitanico sermone, huiusmodi ministros, moços vocamus.

Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes.

INTER maximi momenti res, quarum ad belli facilitatem imperatorem comitem esse oportet, illa cum primis opportunissima est, hostium facultates & consilia pernoscere. quæ quidem ob rem, magni etiam sumptus in exploratoribus atque indicibus fieri solent; quorum tamen indicia non semper vera ac certa deprehenduntur. Hanc adeo rem Gedeoni, belli à se conficiendi ministro, constare omnino voluit Deus: ut qui se victorem promiserat, hostes iam animo fractos, iamque victos proderet, atque hoc pacto, exercenda victoriae opportunitatem praberet. non opus tibi ad hanc rem est alio exploratore, quam te ipso; nec alius indicibus, quam hostibus, qui quo animo, quo consilio sint, ipsi suo sermone patefacient. Tunc confortabuntur manus tuæ, ad conficiendam rem, cuius conficienda rationem ex ipsorum verbis orationeque, me interprete, cognosces. Manuum enim confortatio facultatem ad gerendas res significat, ut in sacro Apparatu docebamus. Et securior ad hostium castra descendes. Consilio sapienter ac prouidè percepto, factum maturare opus est, occasionemque arripere, maximè verò à Deo aperte datam, adiuncta etiam & exposita peragenda rei ratione. Hebraicè, Et descendes in castris. Antea iussus erat ad castra descendere, hostium sermonem percepturus, ita ut neque ulterius prodiret quam ad castra usque ipsa,

la

acc

Mal. 3. 1.

Bellicum
consilium.

Puer.

Virgil. Ec-
clog. 1.
2. Scrm. 3.

Hostiū con-
silia explo-
rare.

Lib de Idio-
tismis &
Hierem.

nec aliud ageret, quàm illorum audire sermones, quibus animum viris que conciperet, ad victoriæ usum opportunas; id autem ubi contigisset, quàm primum suos euocare, atque in ipsa usque media castra deducere. nec verò ipse manum conserere, aut hostem ferire iubetur, sed descendere, in castrisq; sese substituere: ex quo oraculo rem sua suorumque presentia, non tamen vlla pugnandi opera, confectum iri intellexit.

Descendit ergo ipse & Phara puer eius in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ.

Arma anti-
quorum.

DIVINI verbi iussu animatus Gedeon, non debiliores castrorum partes petit, sed eam, quã robustissimi ex hostibus armati occupabant. Hebraicè, In partem quintatorum qui in castris. *Varia olim Orientalium arma fuisse, omnibus historiis declaratum est. Nam hi gladio, illi arcu, alij iaculis, nonnulli etiam ex curribus, alij ex equis, alij etiam pedites pugnabant: verum firmissima bellici exercitus pars ea semper censebatur, qui bene armati dicuntur: cum leuis armatura pedites, equitesque, horum virtute atq; robore fulciantur. Quos verò Latini bene armatos, eos Hebraica lingua חמשים H H A M V S S I M, hoc est, ex verbo, quintatos vocat, siue quinque armorum generibus instructos. hæc nos ita numeramus, lorica, galea, scutum, gladium & hasta: nisi aliàs quintam armorum partem cum Homero ferrea tibialia esse velimus, hasta ex hoc reiecta numero. Ita igitur Gedeon ad hos usque peruenit, qui ceteris, hoc est, ingenti aliorum armatorum, atque adeo omni hostium multitudini, firmissimo præsidio erant. hoc genus nostri milites, Cuerpo de guardia vocant.*

חמשים

Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fusi iacebant in valle vt locustarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore maris.

HOSTILIS exercitus castrarumq; formam & situm, hac versu author describit: tribus videlicet constantem partibus, bene armatorum copiis; & ceterorum vel leuis armatura, vel imbellium multitudine, & impedimentis, ita vt è regione Israëlitarum firmissima pars; hoc est, quintati illi, præsidij locum tenerent: cetera vallis loca reliquum, tam bellatorum, quàm ministrorum atque imbecillorum, vulgus occuparent: quos demum camelorum multitudo innumerabilis vallabat. Sicut arena. Non solum ad copiam, sed ad situm etiam & formam, similitudo hæc referenda est: namque vt littoreum maris tractum arene sterilis facies, & color ab aquis ipsis, & à reliqua terra diuidere ac distinguere solet: sic exercitus illius multitudinem camelorum copia circumfusa continebat. Antiquo autem omnium linguarum simbolo, innumerabilis numeri vel immensa in littoris arene rationes ac nomina ad similitudinem siue comparationem usurpantur. Et apud Poëtas Latinos:

Numerus
innumera-
bilis.

Catall lib. 1.

Quàm magnus numerus Libyæ arene.
Lacerpitiferis iacet Cytenis.

Oraculum

Oraculum Iouis inter æstuosi,
Et Batti veteris factum sepulchrum. Et illud:
Quem qui scite velit, Libyci velit æquoris idem
Noscere quàm multæ fluctu voluantur arene.

Georg. 1.

Igitur maximas hostium copias non solum ob multitudinem securas; verum etiam ex bellicæ disciplinæ arte collocatas, impedimentis vallatas, & opportuno armatorum præsidio munitas fuisse, intelligimus.

Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo, & in hunc modum referebat quod viderat.

CERTA Dei prouidentia, victoriæ facultatem rationemque omnem Gedeoni declarantis, tum somnium, tum somnij interpretationem opportunissimè comparatam lectio hæc indicat. Cumque venisset Gedeon; non antea, nec paulo post, verum eodè, quo ille aderat, tempore iussus à Deo quid illi loquerentur audire, eodem puncto temporis. Verba Hebraica, sic Latine sonant: Et venit Gedeon, & ecce vir attentè narrans somnium socio suo. Cum primum Gedeon venit, vir diligenter exactèque socio suo somnium narrare cepit. Vox ΑΙΧ, Hebraicè simplex, duobus nominibus Latinus hoc

h 2

loco

loco aquatur; quidam, vir. quæ somnii narratorem non triviale, aut obscure quempiam hominem, sed certum atque notabilem virum, ex iis qui strenui habebantur, & ex præcipuis illius armatorum stationis; quiq; non ex timore, aut ex leuitate, sed ex vero somnium & excepisset, & exceptum exactè narraret: atque ipsa cum primis viri auctoritas & oratio à Gedeone diligenter obseruata fuit: qui sese intra ipsa castra ex Dei iussu cõstituens, narranti ita proximum collocarat, ut attentas aures præbere posset.

Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex ordeo volui, & in castra Madian descendere; cumque peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terræ funditus coæquauit.

QVIA ex singulorum verborum ratione, somnii coniectura æstimanda est, orationem Hebraicam utcumque Latine expendere, operæ precium esse ducimus. Somnium somniaui, & ecce strepitus, subcinericius panis ordeorum se ipsum conuolutans in castris Madian, & venit vsque ad tabernaculum, & percussit eum, & cecidit, & euertit eum in altum, & corruit [illico] tabernaculum. Verborum repetitio, somnium somniaui, certum, atque sibi constans esse somnium indicat: vox, Ecce, rem præsentem, & veluti sensibus expositam patentemq; affirmat. Vno autem nomine, siue participio T S A L V L, duo significantur, panis sub carbonibus coctus, & illius panis strepitus, qui cum ordeacea, atque ideo frigidiore & humidior, quàm triticea, massa constet, calor is vi strepere, atque aliquando exsilire conspicitur: tanta autem illi a se per quietem visus panis vi, ex calore concepta, actus narrabantur, ut (veluti fulmen solet) subito atque celerissimo vagatus motu, castra tentans & concutiens, ipsum vsq; tabernaculum, in castrorum medio situm, & armatis obsidentibus custodientibusque munitum, petens percussisset; hoc est, & calore incenderit, & plage impetu commotum deiecerit, funditusq; euersum, atque in sublime pulsum tandem prouerit. Hactenus somnii imago, ex rerum natura rationibus depicta, atque Gedeoni per ipsum qui somniauerat, quamquam arbitri inscium, exposita: cui etiam ut interpretatio constaret, diuina prouidentia consilio effectum est.

Respondit is, cui loquebatur; Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis, filij Ioas, viri Israelitæ. Tradidit enim Dominus in manu eius Madian, & omnia castra eius.

Ex oratione Hebraica, Et respondit socius eius, & dixit; certum, certoq; consilio deliberatum responsum intelligimus: eiusmodi namque verborum usurpatio in Iobis sermonibus & dissertationibus familiaris narratori est. Prius verbum I A G H A N, animi cogitatum præcipuè; posterius verò, Et dixit, disertum effatum significat. Vt autem somnium diuinitus illi factum, sic somnii quoque interpretationem huic dictatam credimus; quod

quod & nomina etiam adeò aperte distinctèq; expressa confirmant, ultra certissimam interpretis, omnem aliam coniecturam excipientis, assenerationem. Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas, viri Israelitæ. Vndenam Madianitæ militi tam præsens atq; expedita nominum appellatio? unde tanta viri virtutis prædicatio, Viri Israelitæ, viri fortis & strenui, qui velut Israel quondam suam omnem virtutem Deo, nominis auctori sui, acceptam retulit; sic nunc hic victoriæ omnis efficientiam Deo tribuit? unde euentus prænotio? unde demum auctoritatis notitia? Tradidit enim Dominus in manu eius. ex pondere etiam atque æstimatione verborum, hanc eandem coniecturam adstruere possemus; nimirum ex LEHHEM & HHEREB, SIGHOR. & GHIDGHON. nisi aperta Dei expositio nos hac curiositate liberaret. Iam verò hoc esse ex genere somniorum, qua minantia à coniecturibus dicuntur, ipsa rerum actionumq; imago aperte declarabat, quam quidem ob rem ille & gladium dixit Madianitis calamitatem impendere, nec effugi eam posse asseueravit, maximè cum iam hoc ipsum somnii narratio aperte explicaret, atque adeò diuinum comprobaret somnium ex illa parte; quippe ex antiqua coniectandi disciplina, obscura omnino somnia minimè consentanea maiestati deorum putabantur. Itaque vna aperta parte, alteram æstimare coniecturibus per facile fuisset; verum Deus, ut somnium narratori, sic explicatori, ad eam rem comparato, interpretationem suggestit. Ex descripta quoque symbolorum imagine & serie, conficienda ratio rei cogitari expendiq; in hunc modum potuit. Ante maturum triticea messis tempus, ordeum ab agricolis, panis ad cibum parandi causa, usurpari solet. Namq; ordeus seges tempestiuus atque citius flavescit, & non dum probè exsiccata manipulus demessus, clibano vel sole semitostus, & molam sabet, & farinam præbet, quæ in panem facile subigitur, nec multo ad fermentandum, nec longiore ad coquendum tempore indigentem, cum super carbones, vel calido sub cinere percoquere mulieres consueuerint, eundemq; ad alendam familiam comparare, interim dum vel detriti in area ordeus, vel maturi iam & demessi tritici suppetat copia. Atque huiusmodi breui tempore, breuiq; labore & negotio expeditum panem, tumultuarium vocari memini, si non ad delicias, ad depellendam tamen saturandamq; famem satis idoneum. Atq; hac profectò imagine, tenui apparatu, breui tempore, leui negotio ac facili, Madianitarum exercitum expagnatum, fustum, perditumq; iri, idq; se authore expediendū, Deus & somniatori significabat, & coniectori aperiebat. Iam verò ex verborum, quibus somnium narrabatur, æstimatione, quam res portenderetur, declarari potuit: siquidem spectrum sibi visum, PANEM EX ORDEO VOLVI, ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE, &c. Id quod Chananaeorum, atq; adeò Israelitarum lingua is qui somniauerat expressit, quandoquidem viriusque, somniatoris videlicet atq; interpretis, à Gedeone exceptus fuit sermo. Atqui panis illa lingua LEHEM hoc in loco dicitur. Huius autem

Viri Israelitæ.

לחם חרב

שיעור

ברעון

Somnia minantia.

Ordeum.

Panis tumultuarium.

להם

h 3

etymo-

etymologia ex verbo LAHAM deducitur, cuius exempla omnia, quae in sacris constant libris, ad duo potissimum significationis genera, eaq; valde confinia, referuntur: alterum panis, vel potius cibi omnis, cuius vsu homines, animantesq; alia nutrirunt aliq; possunt; alterum bello praelij sive inferendi, sive sustinendi. namque hoc modo & actiua & passiva voce vsurpari solet, cum verbum, praeliari, Latinis actiuam tantum significationem obtineat. atque vulgare verbum, & militari sermone frequentissimum, combatit, a verbi LAHAM ponderibus non longè abest. Ex quo fit ut LEHEM nomen à communi illa significatione, quae Latinis nominibus, PANIS & ESCARVM atque CIBORVM exprimitur, ad praelij, belli, victoriae ac vastationis & internecionis, denique ad vulgare Combate notationem non inuitum migret. Atq; rationis huius illustre exemplum à Iosua atque Caleb, eadem oratione atq; concordis sensu, pronunciatum constat, qui Israeliticum populum ad promissam ad eundam regionem, & pugnam intrepidè cum hoste conferendam aliquando hortati, Nolite, inquit, rebelles esse contra Dominum, neq; timeatis populum terrae huius, quia sicut PANEM eos possumus deuorare. quae ratio ita ad verbum ex illorum lingua redditur: CHI LAHMENV. Quia panis noster illi sunt. Quod si, ut par est, nomen LEHEM ad utramque significationem referamus, Chanaanorum gentem belli atque victoriae materiam Israelitis, non secus atq; escas, paratam, oratores illi affirmare voluerunt. Ex hac autem obseruatione, quemadmodum somniatoris huius verba excipi interpretariq; conueniet, facile à prudenti coniectore statui potuit. Nam cum visum sibi ille dixisset LEHEM, quod altera facie panem, sive escas; altera vero praelium, pugnam, sive combate indicabat, utra nam ex facie primùm hoc loco adnotandum esset vocabulum, subiunctum participium declarabat MITHHAPECH, pro quo interpretis noster, Volui, reddidit. Nos autem utcumq; explicationis causa reddere possumus, conuersum in se ipsum, sive sua ratione versum & peruolutum, atque ita explicari anigma potuit, LEHEM conuersum posteriori facie sibi primum visum, hoc est, quae praelium, pugnam, & combate significaret, deuolui magno impetu & breuissimo cursu in castra Madian. A verbo ipso LAHAM nomen MILHAMAH deducitur, pro quo Latinus interpretis plus quam ducenties praelium & pugnam reddit. Ita igitur effectum est, ut ex verborum LEHEM, SIGHOR eiusdem cum illis nominibus HHEREB GIDGHON ponderis, ex materia paranda, panisq; celeriter conficiendi imagine, atque adeo ex ipsorum vocabulorum notatione LEHEM MITHHAPECH, hoc est, inuersum, rotatum, & sua sponte peruolutum. His etiam motus loci atq; magnitudinum comparatio addenda, quorum omnium rationes à somniorum coniectoris diligenter examinari didicimus, quasi subcinericius panis ex ordeo, in exemplari lingua legimus, TSALVL LEHEM SIGHORIM, strepitus sive impetus, sive commotio ac tempestas panis ordeorum. Italicè ferè ad verbum vertimus, Fracasso

casso di pan d'orzo, unde ex ipso nomine TSALVL, hoc est, fracasso apud Italos, magnam calamitatem deriuari interpres coniecit, eamq; ab exigua aliàs manu, bello tamen & pugna, afferendam. TSALVL LEHEM, fracasso di pane, & ex altera significatione, fracasso di còbate. SIGHOR verò nomen, ultra pondus nomini GIDGHON aequale, quod superius indicabamus, cuiusque magna in lingua sancta aestimatio est, tempestatis, commotionis, ac trepidationis notationem habet, quod in illo versu interpres nosster indicabat: Et in circuitu eius tempestas valida. Habet etiam quantitatis significationem, ob eamq; rem semini illi, quod Latinis ordeum dicitur, SIGHOR nomen in sacra lingua factum affirmatur, quod continuè sive quantitatis, sive mèsurae aratione suscipiende minima pars, & certissimum quasi initium, in singulari ordei grano statuatur. Atq; ita non magna, sed breui, certiq; numero comprehensa manu, res illa gerenda significabatur, nimirum per duces paucis, hoc est, trecentis viris comitatum: quae summa cum in monte conspiceretur, facile à Madianitis ex inferiori loco aestimari comprehendiq; potuit. Participium autem, MITHHAPECH, quod ultro peruolutum & conuersum interpretamur, rem magna celeritate, alacritate, ac dexteritate confectam iri significabat, translatione sumpta ab exercitatus viris, qui in altam atq; aliam partem quam celerrimè mouentur. Iam verò quod tam exigua res, tanto impetu tantoq; momèto, tam magnam molem tentatura, comotura, atq; euersura adiret, ad sublimem, planeq; diuinam efficacitatem & virtutem, magis quam ad naturalem quampiam rationem, referri oportere indicabat. In castra Madian. adeo magna ac ferè immèsa, adeo sapienter ex bellica disciplinae ratione, ac vsitata, & firmata, atq; munita, magnaq; cum bellatorum, tum etiam instrumentorum multitudine instructa, ita ut magna spatia decurri, magnamq; molem superari ac per-rumpi necesse esset, antequam ad tentoria perueniretur. Nihilominus tamen, Cumque peruenisset ad tabernaculum. Hebraicè, Et venit ad tabernaculum, ita ut affirmationem ac celeritatem contunctio significet, percussit illud, atque subuertit, & terre funditus coarquant. Ex exemplari lingua ita possumus ad verbum reddere, Et venit ad tabernaculum, & percussit illud, & euertit illud sursum versum, & corrui tabernaculum. Conficiende rei formam atque modum ipsa verborum connexio & constructio aperte significabat. Nam cum omnis illa Madianitarum & sociorum multitudo ita constituta in valle fuisset, ut medium locum tentoria tenerent, atq; haec curribus & plaustris munita primùm, camelis & impedimentis aliis in valli speciem deinde cingeretur, panem illum, nulla impediende re, extrema quaeque irrumpentem, & ad tentoria vsque celerrimo impetu pertingentem, atq; instar earum rerum, quae concepto inclusiq; igne quiescere non possunt, sed vndique disilientes, omnia turbant; ita tabernaculum ipsum illius panis strepitu & impetu peti, turbari, ex imoq; in summum tolli, & euerti, ac subito decidere, nulla tentorij vel forma vel parte.

Psal. 20.

Quantitas.

רָעָה

Ordei granum.

Tabernacu-
lum.Deut. 16.
Prou. 14.
Metonymia

parte retenta, viserat somniator. Quod interpretres noster rectissime explicans, Solo æquari scripsit. Tabernaculum verò siue tentorium singulari numero pronunciatum, vel metonymicòs excipiendū est, perinde ac si unus ille populus unico tabernaculo contineretur, quod unico tantum impetu euertendum erat. Namque unum tabernaculum pro pluribus, imò pro omni gentis unius communione & ciuitate, in sacris libris linguaq; sacra usurpatur, ut in illis exemplis; Maneq; surgens vades in tabernacula tua: & tabernaculum rectorum florebit: utrobique singulari numero in exemplaribus legitur. Vsitatissima etiam huiusmodi figura est, in omnibus appellatiuis compluribus, maximè verò iis quæ genus aliquod siue formam significant, ut ouis, bos, equus, quercus, ilex, ficus, oliua, quæ singulari numero multitudinem significant. Igitur coniector ille coniectandi artem illo tempore à Deo edoctus, somnii partibus cunctis discussis & expensis, aptissimam adhibuit significationem, qua Madianitis exitiū diuinitus paratum, & quàm breuissimè celerrimeq; adferendum pronunciauit. Tradidit ei Dominus Madian, & omnia castra eius. Illud etiam verbum, vispote ex oblato diuinitus viso prolatum, ad rei explicandam imaginem non pratermitteremus, Et euertit illud sursum verlum. Namque hoc maximam turbationem, rerumq; significat inuersionem, ut inferna summis, dextra sinistris, & postrema primis miscenda & confundenda, deuinumque corruiura affirmaret, quod postrema narrationis periodo explicatum est: Et corruit tabernaculum illud.

Cum audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius, adorauit, & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

Fides.

Hcb. 11.

כפר

IN sacro exemplari narrationis initium sic habet: Et fuit, cum audisset Gedeon narrantem somnium & fractorē illius, & procubuit. Instructus illa fide Gedeon, quam promittentis antea Angeli dicto firmissimam habuerat, ex eadem Dei prouidentia & voluntate, rei sibi tradita, & penè iam obtenta modum ac faciem præsentem intuetur. est enim fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium. Duos autem viros Gedeoni auditos ac perceptos fuisse auctor indicat, Narratorem somnium, & fractorem illius. Verbum verò pro quo Latine narrare legimus, in lingua sacra est ZAPHAR, quod & narrationem & numeri rationem continet: non enim confusè ac temere referentem, sed somnium suum integrum omnibus membris ac partibus sigillatim describentem, constante rerum, actionum, atque adeò exitus ratione ac modo, audierat Gedeon, ita ut somniator ipse veluti in iudicium deductus, rei à se visa fidelem testè agere iussus esset. Quamobrem cum socio narrare occiperet, ita præfatus est: Ecce somnium somniaui. Qua oratione sibi somnium non votis, curis, vel studiis quesitum, aut ex aliis naturalibus causis profectum, sed diuinitus ad narrandum, veluti testi oblatum fuisse indicabat. Quod integrum
adhuc

adhuc constare, ut à se referendum erat, verbis illis adnotabat: Ecce somnium. Huius adnotationis par omnino exemplum ex Salomonis historia petemus. Quippe ubi Rex ille Deum sese per quietem ita allocutum audisset: ^{1 Reg. 1.} Ecce dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit, &c. Huius rei narratio illū euentum habuisse declaratur: Igitur euigilauit Salomō, & intellexit quod esset somnium. Quod in exemplari lingua sic scriptum est, ut ex verbo reddendū sit: Et euigilauit Salomon, & ecce somnium. simulatque experrectus ex somno est, somnium illud & certum & verum esse, & sibi constare intellexit, utpote qui se magna sapientia instructum euasisse cognouit. Atque ideo sese statim ad gratulationes & supplicationes instruxisse dicitur. Hunc itaque illius diuini consilij ita descripti testem priorem ubi probè audisset Gedeon, fractorem quoque illius audiuit. Singulari verò translatione hoc loco diuinitus Spiritus frangendi verbo est usus, qui aliàs cum de somniis, somniorumq; interpretationibus, & coniecturis instituitur sermo, verbum PATHAR perpetuò usurpare solet, quo somnium ita explicari indicatur, ut non antè totius significationis subducatur summa, quàm singularum partium pondera, numeri, atq; rationes diligenti & apta, veròq; simili, atq; ipsis etiam audientibus probanda obseruatione examinentur. Atq; hanc formam illa spectant exempla: Septem boues pulchræ, & septem spica plena, septem uertutis anni sunt, eandemq; vim somnii comprehendunt: Septem quoque boues tenues ac macilentæ, quæ adscenderunt post eas, & septem spica tenues, ac vento vrente percussa, septem anni ventura sunt famis. Quod autem vidisti secundo, ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est, eo quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Illud etiam: Et respondit Ioseph: Hac est interpretatio somnii: tres propagines, tres adhuc dies sunt, post quos recordabitur Pharaos, &c. Cetera omnia quæ simul collecta & obseruata, coniectandi auctoritatem Iosepho apud auditores illos firmasse dicuntur, namque ita subiungitur, Videns pistorum magister quòd prudenter somnium dissoluisset, ait: Et ego vidi somnium, &c. Itaq; verbū PATHAR ad eas somniorum usurpatur interpretationes, quæ singulis adnotadis, distingendis atq; æstimandis, rursumq; componendis membris sunt, quod vulgo soluere siue dissoluere somnium dici solet. Hispanis porò prouerbij loco usurpatum audimus, Dezir el sueño y la soltura, atq; affine quidem PATHAR voci est, & fortasse inde deductum Latinum verbum, Interpretari: namque seiuncta cōpositionis parte, Inter; unde aliàs, Pretari, sumpū sit; non facile diuinare aut interpretari fuerit. Cum autem huius (Gedeone audiente) enarrati somnii explicationem is, qui cum somniatore arbiter, atq; à Deo interpres adhibitus est, non eadem, quæ in aliis fieri solet, ratione interit, sed præceptum latentis arcani sensum absolute affirmanterq; pronunciauerit, NON EST HOC ALIUD NISI GLADIVS GEDEONIS; ex eo factum est ut non PATHAR, hoc est, soluendi, sed SABAAR, frangendi

פתר

Gen. 41.

Gen. 40.

gendi expedito verbo, historia huius author sit vsus, quo solutionis moram fractionis celeritate praeventam significaret, testimonium inde etiam Gedeoni confirmatum, ad iudicium de re ipsa faciendum, sententiamq; pronuntiandam, ut mox subiungetur. Sic aliquando regionis expugnandae auspiciam Alexandro iugerum funibus non morose soluendis, sed celeriter incidendis captatiu, authores tradunt. Illud quoque annotatione dignissimum, non praetermittendum duximus, quod ex exemplaris lingua pondere reddebamus, Audiuit narrantem somnium, & fractorem illius. Namq; is a Deo in hanc formulam iussus fuerat, Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Haec prima iussionis pars & actionem & fidem Gedeoni commendabat: actionem, Surge, & descende: fidem ex promisso, Quia tradidi eos in manu tua. Promissi autem diuini singula verba expendenda fuerant, & locis temporibusq; aptanda, ut euentus non ex alia quapiam causa, quam ex promittentis voluntate ac virtute, expectaretur: id quod nos alias saepe indicauimus, & in magno opere, de miraculis agentes (Deo votis annuente) latius ostendemus. Vt igitur promissum hoc non semel sibi vni ac seorsum dictum, sed adhibitis etiam testibus confirmatum, intellectum, atq; summa fide exceptum, fortiter aggredieretur Gedeon, surgere ac descendere primum in castra, & qui, quam primum castra tetigerit, sermones misceatur, attentè audire iussus est. Et audies quid loquentur. Certis notationibus praefinitam actionem praecepit Deus temporis, Venies in castra, & audies. simul (inquit) atq; eo perueneris, audies: nam non antè sermo inchoabitur, quam tu peruenias. Erit autem sermo plusquam vnus. Quid loquantur. Atq; adeò integrè sermo te praesente & incipietur, & absoluetur; ita ut plenam sermonum sententiam audiri, excipi, atq; teneri integrum tibi sit. Quid loquantur, totum id quod loquuntur: nihil praeterea vel agere vel cogitare iubetur Gedeon, antequam descendat & audiat. nam quid postea facturus esset, monitus est: Tunc confortabuntur manus tuae. siue ex verbo sic. Et postea confortabuntur manus tuae, & descendes in castra, &c. Hanc iussionem a Gedeone sigillatim exceptam, initam, & peracta ita obseruamus: Et descendit ipse, & Phara puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliae, siue, in partem quintatorum qui in castris. Cetera per parenthesis ducta, nimirum, Madian autem, &c. vsq; ad In littore maris. deinde illud antecedentibus subiunctum: Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis. ex verbo sic: Et venit Gedeon, & ecce vir quidam narrans. diligenter, attentè, & accuratè: nam haec verbi praesentis MEZZAPERVIS & significatio est, qua simulatque ipse eo peruenerat, incepta narratione interpretamur, conuenireq; rem ipsam omni ex parte videmus. Descende ad castra, & audies quid loquentur. Nam quam primum eo veneris, loquentur. Cum autem ille narratorem & fractorem somnii audisset, duos a Deo sua de negotio illa voluntatis adhibitos fuisse testes, intellexit. Planè enim dignouit

alter-

alteram esse narrantis, alteram fractoris & orationem & vocem, atq; omnia hac cum promisso monitoq; diuino quadrare: fieri enim non poterat, ut eadem omnino duorum de eadem re pronuntiandi formula a duobus usurparetur, nisi alter cum altero prius communicauisset. S. S. E. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis? Atqui Deus eadem nocte, semotis omnibus arbitris dixerat, Surge, descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Id verò Gedeon nemini, nec puero etiam suo, indicauerat; sed simul atque excepti, in castra quam citissime descendit: ita ut, quamuis cuiquam hominum ipse Dei promissum aperire voluisset, nemo tamen eadem nocte, illa hora, ad hostes rem potuisset deferre, nisi Deus ipse, siue Angelus per quem ministeria haec peragebantur, & tamen illud ex ipsius hostis ore aperte, disertè, atq; assueueranter pronuntiatum, quam primum eo venisset, audiuit: Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis, filij Ioas, viri Israelitae. Qua oratione somnium, quod singulis obseruandis, librandis, & conferendis partibus dissolui potuisset, tamen in Enthymematis formam fractum, sententiam illam, ut argumentationis complexum prodidit. TRADIDIT ENIM DOMINVS IN MANV EIVS MADIAN, ET OMNIA CASTRA EIVS. Quam orationem eandem omnino esse cum illa, QVIA TRADIDI EOS IN MANV TVA, nemo inficias ire poterit, nullo prorsus differentem, nisi personarum prima ac tertia necessaria variatione, & explicatione pronomini illius quod Deus pronunciauerat, EOS: quod quemadmodum accipiendum esset, somnii serie indicatum est, & fractoris vocibus aperte declaratum. MADIAN & omnia castra eius. Igitur his duobus testibus, somniatore atq; fractore, attentè auditis & perceptis, rem sibi non tantum promissam, verum traditam, & eadem hora expediendam aperte intelligens Gedeon, a gratulatione & adoratione primum exorsus, nulla cunctatione facessuit. ADORAVIT. ex verbo VAISTHAHV, quem adorantis, gratulantis, & acceptum beneficium agnoscentis habitum in Apparatu sacro interpretabamur. Fuit autem sanctissimus ac iustissimus eorum, qui pietatem colerent, mos, omnem de Dei voluntate notitiam quam primum acceptam adoratione & gratulatione, & si tempus id admitteret, sacris etiam peragendis prosequi. Sic Manue cum uxore sua, Angelo, a quo promissum acceperat, discedente, prona in terram cecidisse dicuntur. Atq; huc illud etiam pertinet, quod Iacob lapidem, cui in dormiens, visum de hominum salute intuitus fuerat, oleo infuso, venerabundus in titulum, atq; adeò in Dei domum, calig. portam, aramq; consecrauit. Quem morem & Gætium sapientes imitatos fuisse, poetarum omnium carmina, ac praecipue Homeri singule ferè testantur paginae. Huius itaq; officij rationem primam habuisse Gedeon, deinde vero mandati quam celerrimè facessendi curam & operam suscepisse, significatur duabus coniunctionibus, qua magnam in sacra lingua sortiuntur adnotationis vim: Et adorauit, & reuersus est ad castra Israel. Diuino ex promisso acce-

i 2

perat

perat Gedeon victoriam illam sibi traditam quidem, verum opera ac diligentia adhibita obtinendam: tempus autem, quo id efficiendam esset, ex Deo primum verbis sic audierat: Et post confortabuntur manus tuæ. Cuius orationis illa sententia est: Intelliges primum quemadmodum se res habeat; idque ex eorum, quos audieris, sermonibus obseruabis: deinde vero animo iam instructus, & rem rationemque edoctus, confirmatusque, quam maturrimè factum ipsum occipies. Illud autem, postea, idem valere ac significare cognouit, atque vocem tum primum, quam interpret hostes Latine rectè expressit, idque ex verbi iterum pronuntiati pondere atque aestimatione intellexerat. Nam Deus dixerat: Tradidi in manu tua. somnii quoque interpret eodem prorsus verbi tempore pronuntiabat: Tradidit Dominus in manu eius. Quam quidem ob rem traditam iam victoriam, nulla omnino cunctatione differri oportere persuasus, tantum manus tendere, atque ad accipiendum maximum illud beneficium confortare, suarum partium esse ducens, ad Israelis castra quam primum celerrimeque rediit. Est autem in illa oratione, Confortabuntur manus tuæ, translatio sumpta ab eo, cui magnū aliquid, & pretio & pondere commendabilissimum, dono datur; cuius, qui donat, multam ad accipiendum, & sustinendum, ac ferendum, vim in manibus esse & optat, & vult, atque adeo postulat. Vnde illa grati animi esse solet oratio, se ad sustinendum beneficium parem non esse professi. Namque hoc loco ac tempore nullam omnino pugnam Gedeon initurus erat, nihil ipse laboris aut virium impensurus, ad partem usque victoriam, hostiumque fractorum fugam, quos iam tum insequi, & sectari, atque profligare facillimum foret. Namque eo tempore vel ignauissimus quisque ex victore exercitu & animum & vires concipit, victoriæque ipsa augeri sibi sentit. His etiam accedit, quod omnia tam breui tempore à Deo & promissa, & acta, & imperata obseruauerat Gedeon. Nam paucas intra horas & promissum & iussum accepit, & ad castra descendere iussus, somnium & interpretationem audit, & post hac manus confortare & apparare, atque rursum descendere iubetur. Celeritatis & breuitatis indicanda causa, alterum descensum tantum sibi imperatum audierat, nulla ascensus mentione facta; unde ascensum tanta alacritate sibi peragendum intellexit, ut ferè in opera ratione & spatio non esset computandum: ita diligentes, attentos, atque eruditos discipulos suos fides reddit. Quod verò distinctè castra Israel illa nominentur, quæ paucissimis (hoc est, trecetis tantum) constabant viris, quæ quocumque pars aestimari potuit, hostium multitudini comparata, ut castra dicerentur, id duplici ratione probamus. altera, quod exemplaris lingua vox МАННА-
מַנְהַנֵּה, à HANAH verbo deducta, non tam ad copias & numerum, quam ad locum situmque significandum usurpatur: qua ratione Iacob loco, in quo Angelos viderat, nomen МАННАИМ imposuisse dicitur, quod Latinus interpret, vel aliquis potius ad marginem, interpretatus est, Id est, castra, atque ex margine in contextum demum interpretatio irrepit. Significat

verò МАННАИМ, gemina castra, siue mansionem geminam. Nam aliàs per sepe interpret noster HANAH, castrametari & manere, & МАННАНЕH mansionem vertit. Italicè, Allogiar & Allogiamento dicitur. Atque hoc modo, quamquam Gedeonis manus exigua esset, suum tamen МАННАНЕH, suum castrum, mansionemque suam tenebat. Hispanicè militari vocabulo, situs cuiusque hostium partis campus dicitur, El campo de los Christianos, el campo de los Moros. sed illud Israelis nomen maiorem vim, arcanamque significationem habet, quod exiguas Gedeonis copias hostili, quamuis maximo, exercitui non aequat modò, verum quam longissimè praefert. Nam Israel, Fortissimo Deo potentem, atque adeo praestantem significat: quod tunc Iacob inditum concessumque tulit, cum obluetanti per totam noctem Angelo, intrepide fortiterque restitit, & victoris decus, praemium atque monumentum illo elogio celebratum reportauit: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines proualebis? Igitur hoc sensu instructus Gedeon, ad Israelis castra descendit, virtutem magis partium suarum ex diuini praesidii, atque ex nominis Israelis fide, quam ex numero metuitus. Simul verò atque eò descendit, ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian. Animatos iam fide atque spe, & ad omne Dei iussum, ac Ducis mandatum promptos cognouerat Gedeon, ex eo tempore quo delectum fecerat: quamobrem ad expeditionem nec longa mora (quam res minimè patiebatur) nec multis verbis incitandos, sed breui oratione, eaque beneficii iam accepti magis quam promissi indice, quam primum mouendos duxit. Non ait, Surgite, descendite pugnaturi, sed, Surgite, capturi videlicet quos iam tradidit Dominus in manus vestras, ille, Israelitis singulari prouidentia fauens & notus, Dominus, ille inquam misericordiarum Pater, Madian castra in manus vestras tradidit. Vestras dicit, & boni ducis modestia usus, suique ingenij memor; & Israelis, cuius illi partes agebant, nomen veneratus. Ait verò Madianitarum castra ipsis tradita: qua notatione totum illum exercitum turbandum, fundendum, ferendum, demumque loco pellendum & fugandum, idque nulla ipsorum pugna, nullo periculo, nulla dimicatione, nulla denique opera conficiendum significauit. Non enim dixit Madianitas, sed castra Madian. Hispanicè, Porque el Señor ha entugado el campo de Madian en vuestras manos. Quod profecto maximum miraculum, & singulare in orbe terrarum exemplum esset, posse tam validum & numerosum, atque adeo tam impeditum, equis, curribus, & armis instructum exercitum repente excitari, turbari, fundi, locoque pelli, atque id paucissimis oppugnantibus, nimirum trecetis, iisdemque minimè etiam pugnantibus. Namque hanc primum victoriam partem facile deinde erat conuocatorum undique populorum copiis persequi, & ad interuentionem usque producere. Excitatos igitur suos magna celeritate, singularique prudentia instruxit, utpote qui à somnii interprete diuinitus edo-

Et, ISRAEL, vir fortis, ac prudens ignitusq. Israel fuerat appellatus. Diuisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorū, lagenasq. vacuas, ac lampades in medio lagenarum.

SINGVLIS partibus suam centurionem praefectum exemplaris lectio declarat. RASSIM, quod capita Latine dicimus: verbū verò AH HATS, partitionem cum serie atque instructione coniunctam significat. Ita enim diuisit Gedeon, ut unicuique parti suum caput praefecerit, suum seruandum ordinem, suum tenendum locū imperauerit. Iam verò quale nam ad faciendam rem stratagema prudentissimum, atque fidei documentis instructissimus vir instruxerit, cognoscere operae precium fuerit. Corneas cum primis buccinas singulis in manum dedisse dicitur; hoc genus enim fuisse tubarum, SOPHAROTH nomen indicat; singulos deinde fictilia vasa sumpsisse, qua Chananaei KADIM, Latinis antiquis Cadi dicuntur, interpretisque voster lagenas nominauit. Horum enim vasorum magnam copiam esse oportuit illi maiori Iraelitarum manui, qua primū euocata confluxerat, ac demum dimissa, qua & sibi comportauerat cibaria, cum vasis etiam continenda aqua aptis, cetera illi, quam Gedeon selegerat, reliquit. Lampades verò, quas interpretes nosster ex affini vocabulo LAPIDIM scripsit, cum alia atque alia materia, & forma consistere potuisse, & ratio, & antiquarum obseruatio rerum doceat: aliquando enim ex materia, ut anea lampas, apud Iuuenalem: aliquando ex ipso luminis usu res haec nominatur, ut in decursu lampada tradere, pro vasis, loci, ac temporis opportunitate. Ligneum sarrem siue oleaginum, siue pineum, vel cupressinum, aut cedrinum, aut ex simili aliqua oleaginosa arbore comparatum fuisse arbitramur, quod ignem accipere, fouere, ac diutius seruare posset, vento obluente excitandum, augendumque potius quam extinguendum: eum verò arte etiam ex pice, oleo, cera, aut bitumine alio inductum, potuisse adiuuari nouimus; atque huiusmodi multarum ad varios usus rerum copia bellatorum exercitus instrui consueuisse, ex militaris disciplina libris didicimus, & ipsi etiam in nostris maris & terra peregrinationibus videre solemus. Certè LAPID, flammam ipsam ex igne conceptam, & lucentem proprie significare, illud Abrahæ factum spectaculum docet: Cumq. occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas. Chaldaeus interpretes BEGURATA, incensa siue ignita explicuit. Atque sex partibus potissimum stratagema constabat, singulis in singulares usus, omnibus autem eandem confecturis rem, hoc est, hostium turbationem, ingenti prouidentia comparatis. Primū noctis tempus usurpatum est, quod natura sua magnam iis, qui incauti & inopinantes opprimuntur, dubitationem animi, incertitudinem, atque ex consequenti turbationem, trepidationem, demumq. ingentem incutit metum, cum res ipsa, quas horres, maiores vero atque asperiores vel ostentantur, vel existimantur; ut in sacro Apparatu multis exemplis ostendebamus, & apud exteros authores:

Pauca

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus furias contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbam.

Et illud:

— Tibi pocula cursor

Getulus dabit, aut nigri manus ossæ Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Cliuosa ueheris dum per monumenta Latinae.

Quam quidem rationem prudentissimè cum calluisset Abrahamus, victoriam de Regibus quatuor, quam sibi ex fide in Deum pollicitus ipse reportandam sperauerat, hac ratione obeundam, pariendamq. constituit. Numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & persecutus est usque Dan, & diuisis sociis, irruit super eos nocte, percussitq. eos, & persecutus est usque Hobba, & c. Huius autem magistri discipulus & imitator Gedeon, trecentos sibi instructos milites, tres in partes distributos, noctis opportunitate plures quam totidem fortasse myriadas hosti ducendos existimandosq. obtulit: nam temporum magnam occasionem, ac precipuam ferè esse, nemo cordatorum est, qui non fateatur. Omnia, inquit, Salomō tempus habent, tempus belli; & tempus pacis. quo loco singularum rerum atq. actionum opportunitatem esse, sapiens indicauit nomine Geth toties usurpato, quod non tempus in genere, sed opportunum significat tempus. Huic verò horrenda, quam nox illatura erat, cogitationi, tot buccinarum, & cornuum tam creber, & frequens, asperq. sonus, innumerabilis pugnantium copia opinionem à somno repente excitatis, turbatis, ac pauore percussis, necessariò fuerat facturis, nimirum singulis buccinis tricenos ad minimum milites existimaturis, eosq. instructos, & ad rem gerendam promptos, utpote quos tantum exercitum illo tempore, non nisi prudenti ac deliberato consilio adortos, credere par esset: qua quidem opinione concepta, hostium animos frangi, sensumq. turbari necesse erat, ita ut inter hostem & socium discernere nulli facile esset, insidias undique, periculum, & exitium sibi vni impendere cogitanti, & euadere satagenti. Lampadum autem nocturnum spectaculum, praesertim somno experrectis, & clangore clamoreq. undique audito turbatis, repente obiectum, & numerus credendus erat longè maior, & singulis luminibus centeni, ut minimum, pugnatore adscribendi. Lumina vero ipsa non antè praeuisa, fractis eodem temporis momento, vno subitoq. ictu cantharis, ampliora multo ostendi conueniebat, & viciniora propter coactum intra vasa aërem, quem flagrare necesse erat. adde quod liberi etiam ignis, noctu lucentis, flamma circumiectum aërem certo spacio illustrat, & quam interdum lucernam vix propius videres, noctu longius etiam prospectam, ingentem faciem reputes. Atque omnia haec ad metum, terrorem, & pauorem hostibus incutiendum comparata sunt: constat enim animalis virtutis facultatem, quas Latini vires, & Poëta robur dicunt, animi vel statum, vel deiectionem consequi, illiusq. vel constantia valere, & augeri, vel imbe-

Deut. 18. *imbecillitate labefactari, & perire, atque sensuum etiam usum officiumque inuerti. S. S. E. Dabit ibi tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: & erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vita tua. Manè dices, Quis mihi det vespere? & vespere, Quis mihi det manè: propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, qua tuis videbis oculis. Omnium verò strata-gematis huius partium præstantissima & efficacissima fuit, Tessera, quam ex fidei arcano, atque adeò ex Dei consilio acceptam, Gedeon centurionibus ac militibus dabat. Nam prudentissimus ac piissimus vir ex promisso sibi iam factò, & ex somno, somniq; interpretatione, pauorem, animiq; consternationem hostibus illo tempore diuinitus esse iniecta cognouit, quando Deus nullam Duci huic pugnam ineudam imperauerat ad Madianitarum euertenda castra; quin potius eadem sibi iam tradita, toties sua, & duorum illorum testium declaratione dixerat: id verò quod factum ambibat, ambitumq; credebat, nullis armis factum cum sciret, intellexit pugnam à Deo, qui spiritus est, illorum spiritibus esse allatam, & vim omnem facultatemq; internam hominum penitus victam profligatamq; esse, idq; actum iniecta cogitatione vel imagine per quietem visa Dei pro Israëlitis pugnantis, & Gedeonis opera rem per agentis: ex quo euenerat, ut, quod omnibus accidisset, duorum illorum virorum testimonio sibi declaratum constaret. ob eamque rem iussus fuerat audire quid loquerentur. Nam quem duo testes pronunciarent sermonem, ceterorum omnium, qui eiusdem rei notitiam tenerent, communem esse, interpretari oportuit. Duos autem illos consilij atque promissi sui testes sat superq; esse voluit is, qui in omni causa duorum vel trium testium certam ratamq; esse fidem iusserat.*

Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite.

DELIBERATAM, exploratam, certamq; sibi iam expedienda rationem rei constare optimus Dux indicabat, & suo ipsius præituri exemplo animum sociis confirmans, periculi omnis metum adimebat, ac manifestè significabat pugnam illam non ipsorum armis, aut labore, & cōtentione, sed verbi Dei virtute peractum iri, illud in memoriam reuocans: Pugnabit pro vobis, & vos THAH HARRISSVM tacebitis. siue quietis: nã utrumq; verbum H H A R A S, illo in loco significat. Iam quid ipse primus omnium facturum erat, declarat Gedeon, ut illi rem antè cognitam meditati opportunè & commodè agerent, & compositis partibus, atque spaciis concinnantes consilio, ratione, ac modo expedirent se. id verò ne singulorum inuentione, vel additione, aut cessatione variari turbatue accideret, sed constanter conuenienterq; duceretur, prædictum illis voluit: Quod me facere videritis, &c. Sua ipsius lingua sic monitio hæc habet: Ex me videbitis, & sic facietis. Quo sermone & attentionem, obseruationemq;, & imitationem sui præcipit. Itaq; se primum omnia acturum indicat, atque hoc pacto non solum

solum actiones ipsas, sed actionum tempora, modos, atque momenta sibi iam constituta esse declarat.

Ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini.

EX verbo sic: Et ecce ego veniam in partem castrorum: & erit, sicut ego faciam, sic facietis. Tribus illis à se præpositis centurionibus, ac per illos sociis omnibus hoc imperabat: primum ut se ad castrorum finem accedentem spectarent, & eodem modo tunc, quo ipse accessisset, accederent, suasq; singuli obtinerent stationes: prima enim ad gerendam rem explorandi, optandi, & occupandi loci cura esse debet. Ne, inquit, vos, cum ad castra ventum erit, vel ulterius procedatis, vel gradum sistatis ceterius, ita omnes à castrorum medio quasi aquis interuallis consistemus. deinceps verò quidnam & quemadmodum sit agendum, præscribit.

Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni.

EX verbo sic: Et personabo in buccina ego, & omnes qui apud me, & personabitis in buccinis etiam vos circum omne castrum, & dicetis, Domino & Gedeoni. Quidnam breuissimum illud præconium significaret, eleganter ac breuiter Chaldeus paraphrastes explicuit: Et dicetis, Gladius occidēs à Domino, & vicinus in manu Gedeonis. Atque ut in omni rerum rationumq; parte sacrorum scriptorum exempla probatissima sunt, sic etiam in verborum, orationum, ac sermonum usu, pro temporum, & personarum, ac locorum opportunitate, qua à diuino Spiritu prolata sunt formulæ, & significatione, & modo, atq; sono sunt selectissima. Præconium illud noctu edendum: erat in medio campo, atq; ab excitatione primùm repete, mox verò turbatis frequenter audiendum. Iam verò qua per agros & siluas agentibus, aut etiam per mare nauigantibus emittuntur, longius aliquando percipiendæ voces & orationes, siue ea salutationem, siue interrogationem, siue rei cuiuspiam nunciationem, vel denunciationem, aut personarum compellationem contineant, non longas prolixasq; in Homeliarum modum esse conuenit, sed ut ille ait:

Est breuitate opus, ut cutrat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.

Horat. Ser. 7

Namque aliàs quidquid longiori oratione proclamatur, à remotiori auditore percipitur minimè. Atq; illud in huiusmodi vocibus & clamoribus præcipuè obseruandum, ut nomina, vel nominum similia vocabula potius, quàm verba, usurpentur: nam verba & pluribus constant elementis, & temporum ac modorum animaduersione, qua omnia interiecto aëris spatio, & aliarum rerum sono vel vocum strepitu impedita, turbata, & fracta, non rectè ab aliis percipiuntur. His etiam illud accedit, ut, si præconium vel clamor à pluribus edatur pariter, sententiæ minus reddat, quo pluribus verbis constat. Quamobrem huiusmodi breues voces in hisce exemplis aptè usur-

pantur: *Victoria, victoria, exinanite, exinanite*: siue, ut illi pronunciabant, *G H A R V G H A R V*, *Sacco sacco*, *Sanctiago Sanctiago*, *Spaña Spaña*, *Francia Francia*, *spada spada*, *fuego fuego*, à *Dio à Dio*, *bō viage bon viage*, & qua plurima huius generis integra sententia præstant vicē. Illud etiam diuturno ac frequente viarum & maris usu adnotauimus, voces orationesq; eas, quarum integram vim ad remotiores pertinere curamus, diuerso temporum & accentuum exemplo, in aquis, atque in agris & siluis pronunciari. Nam qua per agros volatura sunt, ut remotiorum feriant aures, accentu in ultima, aut certè in penultima syllaba instrui sese postulant. Id quod venatores ac pastores obseruantes, huiusmodi cambus imponere solent nomina, *Tristán, Roldán, París, Polida, Lycisca*. In mari verò vel in maioribus lacubus, quanti *Larius maximus*, amœnissimusq; omnium *Benacius*, atque etiam in latioribus fluminibus, uti *Rheno, Bethi, & Pado* primam longius peruentura vocis partem syllaba longitudine tardiorē atque accentu solidiorē esse oportet, in hunc modum: *O puer, O pater*. Hanc verò vocalis cursus differentiam aëris medi, quā sonus perfertur, varietate effici opinamur, quod in campo superior aëris pars præstet, nec impedita resultet aut frangatur; atque ita emissæ vocalium aquabilemq; tractū ad finem vsque concedat. Contrà verò in aquis humidioribusq; locorum spatiis incubantis aëris vim sublatis ex humore spiritibus propelli elenariq; constat. ex quo fit, ut vocis impetus primus valeat, postremus verò facillimè retundatur. Atqui ex missilibus telis experimentum capere licet, ex quibus quacumque per aërem traicienda fuerint, *ferris, vel cuspidis, vel lapidis, vel momenti cuiuspiam pondere antèrius præmuniri postulant*; cōtrà verò quæ aquas penetratura parantur, ita aptari solent, ut grauiora ceteriis sint. Atque hanc rerum, sonorum, ac vocum natura rationem illud spectare intelligimus, quod ad versus in publicis ludis decantandos vel recitandos doctiores olim Poëta excogitasse feruntur.

Telorum
impetus.

Horat. att.
poët.

Syllaba longa breui subiecta vocatur Iambus,
Pes citus, vnde aliquis trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum senos redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
Tardior ut paulo grauiorq; veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit.
Archilochum proprio rabies armavit Iambo,
Hunc focci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, & populares
Vincentem strepitus, & natem rebus agendis.

Et illud:

Quamquam verò longioris orationis notam interdum commentando subeamus, & commentationis legem excedere existimati, delicatis lectioribus fastidio futuri esse videantur; tamen huiusmodi rerum rationes, quæ vel ad vitæ usum, vel ad variæ lectionis facultatem, vel ad orationis decorem conferre

ferre aliquid possint, quando obiter legentes offendimus, ad diuini, sapientissimi, omniaq; scientis Spiritus laudem, pro ingenij nostri tenuitate, nonnumquam indicare, interdum significare, aliquando etiam apertius explicare curaturos nos profitemur, optimo iure persuasi, nobis non esse vitio vertendum, in maximo, profundissimo, & fecundissimo rerum patre Oceano nauigantibus, hoc est, in sacrorum librorum immensa sapientia laborē operamq; nauantibus. Id quod Socratibus, Platonibus, Aristotelibus, Plutarchis, & magni nominis Philosophis aliis, ac demum Eusthatis, vnum humane scientiæ, eumq; valde turbatum fluium vadantibus, id est, vnicum Homerum legentibus magnæ datur laudi, dum diuinarum humanarumq; rerum summam notitiam Poëta illi tribuere, acceptamq; referre illis libet ac licet; cur nos decus honoremq; tantum ad verum authorē, veraq; scientiæ ac scientiæ possessorem postliminio reuocare vel pudeat, vel pigeat, & non potius oporteat & deceat leuem nostram cymbam breuibus velis ac remis, illiusq; spiritus secunda aura ducendo, illud identidem canentibus? Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi vident opera Domini, & mirabilia eius in profundo. Igitur ad rem, de qua agitur, reuersis, in illa à Gedeone comitibus data tessera, non solum grauissima & efficacissima sententiæ significatio inclusa est, sed verborum etiam & vocum aptissima est ratio obseruata, quæ & rem magnam magnis denuntiaret vocabulis, & breui accommodaq; pronuntiatione in magno illo populorum, equorum, camelorumq; tumultu, & in trepidationis ac fugæ strepitu minimè interrupta remotissimorum etiam feriret aures. *LE I E H V E H V L G V I D O N*, Isocolos oratio est, geminis isdemq; paribus cōstans partibus. *LE I E H V E H*. prima semibreui, secunda breui, tertia longa acutoq; accentu prædita. Accentus autem acutus pronuntiando vocem altius tollit, ac pronuntiatione ipsa calum petens, expeditionis illius authorem celestem esse indicat, caloq; habitantem efficere, ut Gedeoni in terris tradatur victoria. Quamobrem alterum orationis membrū *Ū L G H I D G H Ō N*, tribus etiam metimur syllabis: prima ex accidente breui, utpote vocali prima, quæ præcedenti adspirata subiecta leuius & lenius pronuntiat; secunda verò breui, eaq; acutiori sono audienda, *Ghid*; tertia producta, atque carmen concludente graui munita accentu, & quàm longissimè sonantis literæ *N*. tinnitu adiuta. Omnia igitur hæc, & huiusmodi quacumque fuerint, ut diuino Spiritu cōstituta primū, ac descripta deinde fuere; ita nobis minimè negligenda, sed studiosè obseruanda, magnaq; reuerentia tractanda censemus.

Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ: & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas.

Ex verbo; Et venit Gedeon, & centum viri qui erant cum eo, in partem

Homerus.

Pfal. 106.

Accentuum
VII.

Vigiliz no-
cturnar.Noctis ho-
ra.

התיכונה

partem castrorum initio custodiae secundae. Temporis opportunitatem singularem, maximeque idoneam, prudentissimè captam historia indicat, eam videlicet, qua exercitus iam somno oppressus, ac repente excitatus, totus repente terrore turbari confundiq; facile potuit. Nocturnum tempus quatuor partibus diuidere, bellorum duces, & urbium gubernatores consueuerunt; easq; certis per loca constitutis custodibus commendare: quod etiam à pastoribus factitatum legimus. Atq; ex hac ratione explicandum est quod apud Euangelij scriptores de vigiliis prima, secunda, & tertia legimus. Cum nox antiquis, & mathematicis partitionibus duodecim contineat horas, tres primae custodem non postulabant, utpote quas populus ferè omnis vigilando, vel confabulando, vel alia agendo transigat. Quae verò has sequuntur horae tres, custodes iam accipiunt ad medium usque noctis: sed cum hi constituantur, multi adhuc per castra, & vrbes nondum sopori indulgent, ac tum primum plerique lectos & cubilia adeunt. Ab ipso autem noctis medio secundae custodia constituitur, quam & vigilantissimam, & attentissimam, atq; suarum partium obseruantissimam esse oportet, utpote cui illud incumbat curae, ne suorum quies aliquo intra castra agentium strepitu rumpatur, neve securitas hostili aliquo negotio, vel nocturno turbetur impetu; quod illis horis omnes prorsus dediti somno, ac penè sepulti sint. hinc ad tertiam custodiam tres memorantur horae, cuius tertiae finem quam plurimi iam expergefacti ac vigilantes expectant. Peruenit autem ad castra Gedeon ipso communi noctis conticinio, cum omnes dormiret, praeter eos, quorum intererat custodiam statim horis ponere, quos etiam tum ipso constituendorum vigilum negotio & studio opportunè occupatos offendit, ita ut nec se, nec suos accedentes his visos, vel praesentitos intelligeret. Quod verò nostra lectio habet, Et trecenti viri; interim dum ex alio codice non mutetur, ad descensum ex monte referendum est. nam postquam ad vallem est peruentum, singulae centuria suam, quam ambirent, castrorum partem petiuere, primamq; Iosue cum suo centurione occupauit. Incipientibus vigiliis noctis mediae. Ex Chaldaei interpretis explicatione desumpta versio est. Nam in sacra lingua certa vocabula sunt, quae explicari operepretium fuit. In capite illius custodiae HATHICHONAH. quo vocabulo stata, constituta, & certa cura, ac diligentia significatur. initio inquit diligentissima attentissimaq; custodia. Quod verò subiungitur, Et custodibus suscitatis, non significat custodes eo tempore somno sepultos: namque id praeter muneris, temporis, atque officij rationem foret, precipuè in constituta custodia initio ipso, sed à Gedeone, Gedeonisque centuria illud curatum indicat, ut custodes, qui aliorum securitati & quieti inuigilabant, primi compellati, ac respondentes, calamitatis è caelo sibi aliatae denunciationem audirent; qua turbati & perterriti; ceteros, clamoribus & strepitu excitatos, ipsi etiam sua ex parte conturbarent. In sacra lingua sic legimus: ACHEKEM ETHSOMRIM. Nempe, stare facere, stare fecerunt custodes. Non, inquit, sefellerunt custodes,

custodes, sed compellatos primum attentos esse curauerunt, Dei sententiam quamprimum audituros. Itaque primam vocem huiusmodi auditam ex verborum pondere interpretamur, HASOMRIM Ô CVSTODES, toties repetitam, quoad illi huiusmodi formula se attentos indicarent, MAHHALAM, Quid nam est? Tum verò oportunissimè coeperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas. utrumque eodem momento factitatum est à tribus centurionibus, ut repentino frequentiq; sono, atque tot hominum igniumq; spectaculo conterriti, sese iam oppressos putarent.

Cumque per gyrum castrorum in tribus sonarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas: clamaueruntque, Gladius Domini, & Gedeonis: stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium.

CLANGENDI, hydriasq; frangendi initium centuriones primum fecere: quod centuria ipsa exemplo imitata sunt. Atque ita quod expectabatur, euenit, ut hostes omnes improuisa simul exterrerentur specie.

Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes ululantesque fugerunt.

EXPECTATI euentus summam, promisso diuino, atque Gedeonis fidei ex aequo respondentem, historiae author primum indicat; quam deinde subiuncta momentorum & modorum serie, declarat sic:

Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes: immititque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se caede truncabant, fugientes usque ad Bethleca, & crepidinem Abel Mehula in Tabath.

VNICO versu oratio haec omnis clauditur, atque hoc pacto rem confectam exponit: Cum primum custodibus per centuriones compellatis centuria ipsa suas partes agere coeperunt, hostes omnes somno repente excitati, & strepitu, clangore, ac lampadum splendore attoniti, & perturbati, atque adeo praconij illius frequentia exanimati, Israelitas intra castra ipsa frequentissimos esse, & cedi operam dare, existimarunt: ita ut praemetu, trepidatione, praesomnij, quod vix excutere valebant, impotentia, atque adeo praemarore, maxime verò praenietto diuinitus in illorum animos panore, unusquisque vicinum sibi hominem hostem esse putans, educto feriret gladio, atq; ita alius alium peteret, & qui minus valebat fugam capeffens, et, qui se precedebat, hostis insequutorq; crederetur, ita pars magna suorum armis occisa cadere, pars verò istorum gemitu, & communi totius exercitus clamore impulsus, in fugam se dedere, maxime autem postquam compluribus occisis, aliisque alios impetentibus communis clamor, quo illorum lingua, atq; consuetudine fuga indicebatur, inualuit. Nam sic haec narrationis pars ex verbo sonat in precedenti versu: Et conclamarunt [bellico cla-

k. 3.

more]

more] & fugerunt. Prima custodum compellatio fuit, deinde centurionum tessera, quam centuriarum actio secuta est, mox hostium turbata dimicatio, & pugna, hanc communis clamor, clamorem est comitata fuga. Huiusmodi clamor, qui non sine tubarum, vel buccinarum, aut cuiuspiam alius instrumenti sono fiebat, **THERVGAH SEBER**, hoc est, fractionis, **תרוח** vel fusionis sonitus vocatur, Latini honestiori vocabulo receptus canere dicunt. Atq; locorum hic citata nomina **fusam**, & **palantem**, vehementerq; turbatam, & maxima consternationis indicem fugam indicat. Neque enim illi conferto agmine, ordinibusq; seruatim sese recepisse dicuntur, quod ad bellica fortitudinis, & discipline decorem facere compertum est: **dum** quamquam locopulsus exercitus, composito tamen cedit gradu, in seclantem a tergo hostem subinde respicit, atq; excipit, & nonnumquam etiam repellit, vel sistere cogit. Nihil huiusmodi tunc seruatim legimus, sed diuisum, **fusumq;** exercitum, ac fuga tantum intentum, neq; quò, neque quò omnis ire posset, cogitasse, sed quò latissimum fugiendi patebat spatium, disiecti, nemo vel postremus vel in postremis esse vellet, singuliq; hoste a tergo existimantes (nocturno præcipue tempore & ante crepusculum,) diductione ac partitione viarum & locorum fallere, ancipitem sistere, & fugere demum satageret. Atq; ita alius aliò intendentes, spatisq; diducti variis, in varia longeq; disita deuenere loca, nimirum qui Serar contenderant, usq; ad Beth-halitah, alij verò ad usque crepidinem siue labium, hoc est, altum, & in fine præcipitem tractum Abel. Illi verò alij usque ad Tabath, qua loca ad varias tribus vel possessione vel vicinitate referuntur.

Clamantes autem viri Israel de Nephthali & Asser, & omni Manasse persequiebantur Madian.

TOTVM illud nocturnum tempus in dispersa illa trepidatione ac fuga à Madianitis transactum res ipsa docet: quippe quoad tenebra durarent, perturbatio ac terror crescebat, & unusquisque sese insequentem hostem ratus, vel gladio retinere; vel, si non posset, declinare curabat. sed neque iam illucescente die vel metus, vel error deponeretur, maximè cum tam multi desiderarentur, quos in illa nocturna inuasionem cecidisse constabat, idq; opinio confirmabat cadis per Israelitas illata, quos vel ponè insequi, vel in postremis occidendis operam dare putabāt: quamobrem unusquisque istorum, quò potissimum dabatur opportunitas, fuga sibi salutem consulebat, partim ipsis viis atq; semitis, partim etiam ausis diducti tractibus. Vero autem simillimum est, eos omnes qui à Gedeone paulo antè dimissi suas repetiuerant domos, non adeò negligentes aut securos, nò adeò etiam ignauos fuisse, quin, constitutis per certa opportunaq; loca exploratoribus, expeditionis illius exitum expectare consentaneum esset, maximè verò cum rem illam deliberato attentog; consilio, & proposito confirmato, post delectum habitum à duce illo susceptam & adornatam cognoscerent, id quod non sine fide agi intellegebāt, quòquam ipsi nò adeò forti cōstitissent animo, tamè aliquid effectum

fectum iri putabant. id verò in quàmnam partem caderet, incerti, attentè & accuratè obseruandum sibi esse constituerunt. itaque collocatus opportunè speculis, euentus, cuiuscumque is foret, denunciatio commendata fuit. Cum verò summo mane per lucis commoditatem ij qui in speculis erant, Madianitarum exercitum fusum, variisq; actum locis, cursui atque fugæ intentum vidissent, extemplo victoriam pro Israelitis stare intelligentes, clamore & signis vicinas illas tribus Nephthali primam, & Asser proximam, & Manassenses, ex quibus Gedeon erat, omnes ad confusam illam metu, labore, ac longo cursu fractorum hostium fugam urgendam, & prorsus opprimendam appellatas concitarunt. Hæc huius versus explicatio est, qui sic ex verbo reddi potest: Et clamatus fuit vir Israel ex Nephthali, & Asser, & ex omni Manasse. Clamoris & conuocationis formula qualis fuerit, ipso versus refertur initio. **IS ISRAEL**, vir Israel, duobus nominibus constabat, quorum prius vim, fortitudinem, constantiam & efficacitatem, qualem ignis esse constat, significatione sua complectitur, pro quo quia angustius Latini non habent, reddere solent **VIR**. Quod etiam Cymblicorum acceptum lingua, arcana non caret significatione, cum & sacra res & ignis ipse illorum vocabulo **VIR** appelletur. Posterius verò in hæc formula nomen **ISRAEL** audiebatur, quod faustissimum & felicissimum esse Deus author voluit, & ipsi, cui primum impositum fuerat, & iis etiam qui ab illius nominis dignitate non degenerarent, utpote quod potentem valentemq; Deo significare illo adiuncto elogio declaratum est: Si cōtra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis? Quamobrem illius nocturni quondam certaminis exemplum illa nocte Israelitarum populo renouatum, non tamen Israelis contra Deum, sed Israelis contra homines, ij qui in speculis erant agnoscentes, sublato clamore **IS ISRAEL**, **IS ISRAEL**, personare cœperunt, ut omnium ferè gentium moris est, faustum aliquod nomē, ad confirmandos in bello animos, appellare. Sanctiago, Sanctiago; Sainct Luis, Sainct Luis; Sint George, Sint George. atque apud Græcos olim ἀπερ, ἀπερ, erat autem faustissima appellationis huius sententia huiusmodi: **VIR** est **ISRAEL**, qui cum Deo potest: virtutis autem illius exemplum præsens Israelita viri fortiter ac viriliter persequimini. Atque hæc felici compellatione animati illi omnes, quos ex Nephthalitica, Asseritica, & Manassensium tribubus à Gedeone conuocatos antea nouimus, compluribus aliis adiunctis, victoriam aduersus dispersum atq; fusum hostium exercitum sectatos esse legimus. atq; hoc tempore Manassenses maiori prædisse copia dicuntur, nimirum palma contribuli suo Gedeoni diuinitus concessæ letitia & gratulatione alacres omnes prorsus, nullo etiam ad pugnam ineptiore, qui tamè currere posset, excepto. Hoc enim adnotatio illa, Et ex omni Manasse, indicat. Intelligimus autè dimidiam Manassensium tribum: hæc enim inter ceteras quæ Iordanem transferant, diuisionem propriam sortita est: nam dimidia altera citra flumen illud sibi sedes

sedes optauerat. Atque loca illa, ad quæ Madianita fusi diuisiq; fugam contendisse dicuntur, partim in his quæ commorantur tribubus, partim nõ longè disita erant, ita ut ab iis qui ex editiore obseruabant loco, quemadmodum res procederet, prospici commodè dignosciq; posset. Atq; hæc rerum ac temporum opportunitas & ratio cum Gedeonem prudentem, & locorum illorum gnarum, presertim verò diuino auctum Spiritu, minime fugeret, in aliam consultissimam cogitationem duxit, prouidendi videlicet ut Iordanis fluminis, & lacus illi coniuncti, vada ac portus à suis antè præcluderentur, quàm occupari à Madianitis possent.

Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas usque Beth-Bera atque Iordanem.

Militaris
prouidentia.

IMPRUDENTIÆ atque ignauia in bellica disciplina adscribitur, si quis dux locum quempiam inuasurus, quæ sibi ad eundem, quæq; redeundum fuerit, non animo antè capiat, & certo consilio prouidens, collocatis custodiis, communiat. Incertus namque belli euentus cum sit, & multis ac variis nominibus & rebus mutari in horas possit, nemo ita securus vltiora petere debet, ut ea quæ citius fuerint, negligat, & non potius sibi ad repetendum expedita, quàm hosti ad occludendum intercipiendumq; deserta relinquat. Quippe si res bene cesserit, tamen à tergo libera sibi omnia constare utilissimum fuerit, tum ad multa alia, tum ad comæatus facultatem augendam, tum verò ad excursions, atq; ad ad subsidia, ubi opus fuerit, ad scienda, ad omnem denique libera expeditionis usum. Sin verò aduersi quid inciderit, qua comode, honestè, atq; opportunè, vel tuto saltem redeundum sit, certorum constitutorumq; locorum copia constet. Cuius generis in mari & lacubus portus, in fluminibus vada, & in montibus adscensus atq; descensus, interiectaq; valles & in publicis viis salebrofi tractus, crepidinesq; sunt. Nam quæ huiusmodi offenduntur omnia, nisi maturè & diligenter prouideantur, inuadenti hosti negotium facere semper, ipsis verò regionis incolis, & locorū peritissimis, præsidij opportunitates afferre semper solent. Quamobrem inter ceteras eximia dexteritatis laudes illa quoque

2 Sam. 18.

Dauidi duci magno non semel adscribitur: Et egrediebatur & intrabat in conspectu populi, in omnibus quoque viis suis prudenter agebat. & illud: Omnis autem Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. Sed cum Madianitis, ceterisq; Ismaelis vel posteris, vel sociis, belli peritiam exercitationemq; assiduam tamquam propriam illud etiam oraculum arrogauit: Ipse erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione omnium fratrum suorum figet tabernacula; mirari subit quam imprudentia Iordanis vada ad inuasionem transmittentibus, non ita munita fuerint, ut regressuris etiam constarent. Verum enim uerò si Israeliticarum rerum status & facies, qualis qualis illa tempestate esset, ex iis quæ superius narrata sunt, in memoriam

reue-

reuoçetur, ob oculosq; statuatur, securitatem istam Madianitis ex Israelitarum contempione partim, intelligere in promptu fuerit. Nam qui eò ignauia, timiditatis, & imbecillitatis redacti fuerant, ut nec vineas, nec messes, nec vrbes, domosq; proprias, sed nec suas, suorumq; animas tueri, ac defendere possent, adeò ut loca omnia, ex quibus utilitas percipi aliqua posset, promiscui hostium vulgi, puerorum, mulierū, atque adeò iumentorum uagatione vastari impune viderent; quo animo, quo consilio, quibus viribus, quibusve armis, & copiis de interdicens portibus, ac vadis cogitare posse, putandi essent? Itaq; Madianita longo victoria, & potentia, multoq; semper usu superbientes, hostemq; perpetuò contemntes, omnia sibi ut antea peruia fore rati, locorum aditus, & exitus præsidio munire sumptuosum, superuacaneumq; esse duxerant; quæ tamen contempio, ac superbia in suis ipsorum exitū partem venit. S. S. E. Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Igitur prudentissimus vir Gedeon cum victoriam persequi constituisset, intellexit hostes metu percussos, atque animo consternatos, quamuis variis partibus dispersos, atq; palātes, fugaq; trepidatione, & impotentia errabundos, tamen ad euasionem perpetuò iniectos, opportuna aquis traiciendis loca fore demum petituros, quandoquidem Israelitarum regio omnis ea parte qua hostis fugiebat, ad mortuum usq; pelagus, siue ad Asphaltitem lacum, toto Iordanis alueo, & ab ipso effectis duobus lacubus claudebatur, neq; ubique aut passim, sed certis portibus, & vadis transmittendi concedebat copiam, quæ loca vicinissimis Israelitarum, & opportunissimis præsidij occupanda, præcludenda, & propugnanda commendauit. Atq; ita hostem insequentium ponè Israelitarum turmis, & natura locorum, atque Israelitarum subsidiis interceptum, conficere decreuit. Id quod ut ex Dei voluntate profectum, atq; fide conceptum, prouidentique consilio instructum: ita ex animi quoque sententia successit. Obiter verò adnotare libuit locum, cui nomē Beth-Bara in hac historia legimus factū, eundem cum illo esse, qui in quibusdam Euangeliorum Latinis codicibus Bethania dicitur. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Beth-Bara ex etymo Frumentariam domum dicere possumus. videtur autem nomen hoc ex aquarum irriguarum opportunitate duxisse, quæ ad frumenti copiam loco aliàs vberi, maximas afferre solent commoditates. Ex huiusmodi autem notatione insigni in Hispania adud Turdetanos, oppido Talabera, vocabulum factum opinamur, quod ad certam sacre lingua figuram redactum Talbar, siue Talbara sonat, & frumētū aceruum significat, quòd ager ipse omnis apprimè sit frugifer. Fuisse autem Turditaniam ab Israelitis olim habitam, aliàs narrabamus. Perpetuò autem in hac narratione Gedeonis fidem recolere, & obseruare, & ad explicationis facultatem, & ad pietatis exemplum expedierit. Namque omnia hæc, quæ à prudentissimo & fidelissimo duce aguntur, & prouidentur, ad illa duo diuina dicta, tamquam ad caput, & agendarum rerū primum fundamentum, refe-

Prou. 16.

Ioan. 1.

Talauera.

Fidei

referuntur. Quia tradidi eos in manu tua, hoc promissi: illud verò, Tunc confortabuntur manus tuæ, iussi & mandati nominibus percepta fuerant. dum igitur ipsos iam in manu tradidi non solum crederet, sed experimento videret, illud diligenter curabat, & providebat, quemadmodum videlicet manus ad amplissimam hostium capturam, & perniciem confortarentur, atque huius curæ pars erat etiam in vadis, ac portibus ad fugientes vel capiendos, vel in ponere sequentium arma reijciendos, expeditas manus opponere.

Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Iordanem usque Beth-Bara.

NULLVM ex Ephraimitis virum non conuocatum, nullum non alacriter expeditum accurrisse, exemplaris linguæ lectio declarat: Et clamatus fuit omnis vir Ephraim, & ceperunt aquas usque ad Beth-Bara, & Iordanem. Quamquam singuli suis ex domibus & locis prodissent, primò tamen certum unusquisque locum cogitavit, quò sibi deueniendum esset. nam certa ad transmittendum loca, siue vada, atque ipsis vicinis notissima erant. ita factum est quàm citissime, ut in singulis & vadis & portibus satis idonea constitueretur manus, ad fugientes hostes vel capiendos vel repellendos, præsertim lassos, turbatos, nec confecto agmine sese recipientes, sed diffusè ac temere fugatos. Hoc itaque significant duo verba coniuncta, alterum singulariter, pluraliter alterum pronunciata. Iam qualisnam huius ex fide profecta industria fuerit euentus, attendamus.

Apprehensosque duos viros Madian, Oreb & Zeeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeeb verò in torculari Zeeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeeb portantes ad Gedeon transfluenta Iordanis.

EPHRAIMITIS vada occupare festinantibus, duos ex Madianitarum præcipuis ducibus fugientes, capere contigit. Namque hoc titulo insignes intelligere oportet fuisse, quos Latinus interpres noster viros nominat. Sacer vero sermo SARIM appellat, quod nomen magistratus militaris præsertim est. Neque verò ambo eodem capti sunt loco, sed alter altero & captus & occisus fuit: nempe Oreb in editiore asperioreque, vel descensu, vel adscensu saxosissimo, quod ideo illius linguæ consuetudine Petra dicitur, eodem quoque loco occisus, vitam, & nominis sui monumentum, minimè honestum, reliquit. At verò Zeeb capiendi opportunitatem depressus & undique collibus vallatus locus præbuit, ubi etiam ab Ephraimitis interfectus, & suis opprobrium Madianitis, & intersectoribus reliquit gloriam. Quamobrem & Zeeb torcular propter loci formam, & rei gestæ memoriam, perpetuo deinde sermone dictitatum est. Significat autem Ghoreb Coruum, Zeeb verò Lupum Latinis; quæ nomina magnorum ducum feritati ac dexteritati apta, consilia ab antiquis usurpabantur, idque non citra auspicij superstitionem, ut

aliàs

aliàs commodiori disputatione nos explicaturos speramus. Nec verò ab hac ratione nimium distare arbitramur Corninorum, & Graccorum, Aquilinorum, Lupatorum, & Luclatorum, & ceteras his nominibus ac titulis celebratas familias. Ex his autem duobus nominibus, quantum coniectura consequi possumus, Madianitarum linguam aut eadem cum Chanaanæ, aut maximè illi affinem intelligimus. Quod verò ulterius narratur: Et persecuti sunt Madian, & capita, & c. ex temporum, atque rerum ratione ita contexamus: Gedeon cum centurijs suis, post missos ad occupanda vada nuncios, victoriam aduersus Madianitas secutus est ad Iordanem usque: ceteris etiam, qui undique hostem fugatum urgebant, idem studium, laborque idem fuit Madianitas premendi, capiendi, & intercipiendi: inter quos Ephraim etiam egregiam nauauere operam, non solum portibus & vadis occupandis, sed duobus strenuissimis ducibus occidendis, quorum capita hi Gedeoni, ante transmissum Iordanem, obtulerunt. Meminisse autem oportet orationem, trans Iordanem, ad eam fluminis ripam referri, quæ Chanaanorum quondam, deinde verò Israelitarum regionis extremus erat terminus, quæque terram expugnaturus populo per insigne miraculum occupata fuit: perpetuo enim illa notationis ratio, & significatio in posteris etiam atatibus obtinuit; ex quo etiam illud est: Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem. Et persecuti sunt Madian. exemplar habet, Et persecuti sunt in Madian. quibus verbis constans & contentum insequentium omnium studium indicatur, cum communi ac mutua omnium incitatione, qualis in huiusmodi alacribus & præstantibus insectationibus, pro loci, temporis, rerum, ac sermonum usu, audiri solet. EL MIDIAN, EL MIDIAN; in Madian, in Madian: Hispani vociferantur A ellos, à ellos, mata, mata: Itali Caccia, caccia; dai, dai: Galli Courage, courage; hardiment, hardiment.

Madianitarum lingua.

Trans Iordanem.

Matth. 4

CAPVT OCTAVVM.

DIXERVNTQUE ad eum viri Ephraim; Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes.

Ex duorum à se occisorum ducum successu gloriabundi Ephraimæ ad arrogantiam primùm, deinde verò ad inuidiam Gedeoni concitandam proruperant, quæ semper summis & strenuissimis in unaquaque arte viris insidiatur, atque eorum qui minus præstant, minusque valent, detractioe interdum palàm, plerumque verò occultè ac dissimulanter, & merita & laudem extinguere conatur. ex quo illud est:

Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,

l 2

Dum

Horat. lib. 2, epist. 1.

Dum terras hominumque colunt genus, a'pera bella
 Componunt, agros assignant, oppida condunt:
 Plorauere suis non respondere fauorem
 Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
 Notaque fatali portenta labore subegit,
 Comperit inuidiam supremo fine domari.
 Vrit enim fulgore suo, qui prægrauat arteis
 Infra se positas: extinctus amabitur idem.

Gedeoni rem strenuè, eamque ex iussu, præscriptoque diuino gerenti communis
 omnium, maximè verò Ecclesia Dei fidelium hominum hostis, impedimen-
 ta obicere molitur, quibus detento & animus remittatur, & victoriæ ex-
 stinguatur ardor. Id verò oblata occasione efficere paras, quæ cum ad commu-
 nem tribuum omnium lætitiâ, & gratulationem usurpari debuisset, ad
 iurgij dissidiūque opportunitatem arripitur ab Ephraim: ut ingenium homi-
 num est ad res in deteriore parte accipiendas vehementer proclive, atque
 ad iniquam excogitandam, adornandamque orationem plus nimio eruaissimam.
 S. S. E. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguas suas dolosè agebant.
 siue, linguas diuidebant suas. Igitur illi, qui si forsitan cum primis illis Ge-
 deonis tribu proximis, vocati fuissent, vel sese excusarent, vel serius propter
 interuallum venirent, vel certè ceteros alacritate ac fide, & animo non an-
 teirent: nunc ex occisorum ducum euentu superbientes, iniuriæ sibi factæ
 querelâ instituunt, quod non inter primos fuerint adsciti, nimirum qui vel soli
 bellum conficerent, & coniunctim, armati, atque consilio & ordine compositi
 rem aggressi, plus etiâ peregrissent, plusque omnibus præstitissent; argumento
 autem esse illorum à se occisorum capita, quæ publicè ostentarent, quos ipsi,
 quamquam postremi, quamquam non ad pugnam, sed ad vada tantum oc-
 cupanda conuocati, tamen & insecuti sunt, & non vno loco captos occide-
 runt. Est ergo illa aduersus Gedeonem instituta causa & querela: Quid
 est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam per-
 geres contra Madian? In sacra lingua sic: Et dixerunt ad illum vir
 Ephraim: quod verbum hoc fecisti nobis, ad non vocandū nos quan-
 do iuisti ad prælium Madian? Primum communem omnium, deinde pri-
 uatam singulorum virorum fuisse accusationem, sacri sermonis forma do-
 cet, Et dixerunt ad illum vir Ephraim. Vnusquisque Ephraim sibi
 causam arrogat, & iniuriam factam calumniatur, quam deinde commu-
 nem facit, ut coniuncto studio inuidiam declinet, atque in accusatum resi-
 ciat. Tantus vulgi ad nocendū consensus est, tātaque ad periculum proprium
 declinandum solertia. Agitur autem & publica omnium, & priuata sin-
 gulorum iniuriæ causa. Est autem causa summa, sese iniuria atque ignomi-
 nia à Gedeone affectos, idque consilio, quippe qui non ad præcipuam aduersus
 hostes pugnam adsciti fuerint, sed ad postremam operam, quæ vel ignauis-
 simis demandari poterat, occupandi nimirum vada, fuisse missos, idque satis
 pro

Psal. 7.

Vulgi inge-
nium.

pro imperio, nunciis videlicet ad hoc iubendum expeditis. Quod quidem ul-
 tro & consilio, dataque opera in ipsorum dedecus factū accusant, & instāt.
 Namque aliās iniuria non esset, quæ ex certo consilio non fuisset profecta. atque
 in hoc accusationis vis constat omnis. Quod verbum hoc fecisti nobis?
 Latinus interpres noster significationem illius nominis, Verbum, ad vo-
 luntatem rectissime retulit. Tu ultro, atque deliberato consilio, ratiocina-
 tioneque instituta nobis hanc gloriam inuidens subducere, tibi, atque Ma-
 nassensibus tuis arrogare constituisti. Habet autem duplicem distinctionem
 propositio per interrogationem hoc loco pronunciata, atque utramque intēdit
 & urget. Prior est: Quod verbum hoc fecisti? Hæc ad Gedeonis priorem
 culpam refertur, qui quod solus rem gerere, solus laudem sibi arripere cogi-
 tarit, idque non sine verbo, hoc est, consilio, sententia, & oratione, atque demum
 re, ita ut quod cogitaret, effecit. Altera distinctio est nobis; tu tibi, in-
 quiunt, fecisti verbum quod post hac vulgabitur, publicèque decantabitur.
 Nobis verò verbum etiam ultro, sponte, & certo consilio fecisti, quod semel
 emissum renocari numquam poterit. Hactenus accusationis propositio est,
 cuius confirmatio ex narratione facti petitur, atque adeo ex consequenti
 narrationis forma, Vt non vocares nos. Huius confirmationis exceptio,
 quæ alicui facillè in mentem venire poterat, expositione adiuncta canetur:
 Cum ad pugnam pergeres contra Madian. Nam si dicas, nos fuisse in
 partem laboris adscitos, primum illud constat, nos non fuisse à te vocatos eo
 tempore, quo tu cum tuis contribulibus rem gerere constituisti, id quod con-
 stitueras existi, Cum ad pugnam ires. ex exemplari, Quando quidem
 certè iuisti. Tanta ac maior etiam vis est dictiuncula, CHI. vocatos au-
 tem oportuit nos ut socios, & ut ad pugnam conficiendam te, tuisque non
 minus fortes, & idoneos, & tamen non fuimus vocati: fuimus tamen iussi
 per missos nuncios, ut ad vada occupanda descenderemus, quod tu profecto
 non iussisses, si statim fugientes hostes consequi, retinere ac perdere posses:
 verum quod ipse non potuisti efficere, hoc nobis demandabas, perinde quasi
 nobis rerum à te gestarum reliquias conficiendas committeres; quæ altera
 iniuria nobis illata pars, atque adeo altera verbi aduersum nos à te excogi-
 tati & publicè euulgandi ratio est. Huius generis atque sententia Epōra-
 tarum accusatio, confirmatioque fuit, cuius peroratio illa cosequebatur, quam
 diuina gloria aduersarius ad intercipiendam populi Dei victoriam vehe-
 menter cupiebat, nimirum, Iurgantes fortiter, & propè vim inferentes.
 Ex verbo sic: Et iurgabantur in eum cum vehementi vi. Quæ oratio
 illos non solum verbis, & oratione vehementer viro instituisse significat, sed
 voce, clamore, & minus honestis etiam verbis compellato, ansas ad rixam,
 quam populari tumultu optabant, obtulisse: quæ tantum abest, ut illi pruden-
 tissimo, & integerrimo animo arrepta fuerint; ut potius magna modestia,
 & blando, ac religioso responso refringerentur, illis nihil contrà conari
 valentibus.

Verbum.

Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? in manus vestras Dominus tradidit Principes Madian, Oreb & Zeb. quid tale facere potui quale vos fecistis?

CONGESTAM populariter in se calumniam, & accusationem cum ex voluntate & causa expositione depellere nec species, nec tempus, nec vulgare ingenium permitteret, sapientissima argumenti inuersione prudentissimus vir placandam esse censuit. Poterat enim alias sanctè surare, sibi nunquam in mentem venisse vel gloriam sibi usurpari, vel illis invidere; sed qui placaretur vulgus gloriola appetens, atque adeo sibi iam certa, verum Gedeonis inuidia detracta gloria persuasus: qui etiam hoc unum sibi argumentum usurpauerat, ad calumniam confirmandam, quod negari non poterat, nempe se ad praelium eunti Gedeoni, non fuisse vocatos. Poterat ea que circa delectum acta sunt, narrando excusare: verum neq; id quidem tumultuantem sedaret turbam, quam primum obiecturam ducis partes fuisse, fortissimos primum, quales ipsi sese tunc iactabant, aduocatos deducere, Dei autem consilio quos deligi placeret deinde permittere. Nam si illi primi vocati essent, illi in delectum admitterentur, quando Deus alacres & animosos deligi iusserat, quales ipsi sese præstitissent, qualisque modo, quamquam postremum adsciti, imò iussi, præstituerunt. Quam ob rem nullus ex iis locis que vel ad occupationem, vel ad inuersionem patere tumultuanti populo poterat, prudentissimo viro ad sui defensionem occupatus fuit, sed is ipse ex quo accusationem in se institutam intellexit, sapienter petitus & obtentus præsidio fuit ad depellendum insanientis propè iam populi furorem & tumultum componendum. Quibus ille respondit. Ex verbo sic: Et dixit ad eos. Verbum AMAR, certa & considerata sententia significationem habet. illud verò, Ad eos, argumentum ad illos conuincendos & premendos oratori excogitatum indicat, quòd videlicet illorum emendaret errorem, qui quod pro ipsis ipsorumque gloria vehementer faceret, iniurie sibi illata nomine perperam interpretati in se conicerent, cui quamuis illa quam ipsi accusabant fuisset mens, tamen gratiam habere debuissent. sermonem autem explicemus breuem quidem, verum sapientissimum tamen, & argumentationum neruis instructissimum, atque orationis elegantia ad temporis opportunitatem aptissimum. Quid enim tale facere potui quale vos fecistis? Ex propriis orantis verbis ita legimus: Quid feci nunc sicut vos? Non, inquit, nunc inficias ire volo quod vos si negaero minimè admissuros scio, me nimirum arrogandi mihi gloriam causa vos in pugna partem, quoniam fortes cognoscebam, adscitos haud voluisse. esto ita ut vos obiicitis: verum quantum mihi ex ea re gloria accreuerit, quantumve vobis detractum fuerit, vos ipsi æstimate, intelligetisq; profecto, nihil à me, vestri ornandi studio & voluntate, potuisse commodius opportuniusq; cogitari & comparari, tandemq; effici, quam quod vos cõtemptiois causa factum causamini.

Ego,

Ego, ut vos obiicitis, solus cum paucis ex meis pugnam suscipere volui: suscepi; non tamen pugnaui: neque enim nos vel gladium eduximus, vel ex hostibus quempiam interfecimus. nam quemadmodum res confecta fuerit, vos intellexisse oportuit: nec me narrare opus est, vos ad pugnam vocatos oportuisse. nos non pugnaui, sed stratagemate inuenio hostes turbandos curauimus. consequitur igitur, vobis nullam iniuriam, fraudem nullam factam, quorum studium circa pugnam erat. nunc circa stratagemata, qua non ex multorum fortitudine, sed ex paucorum calliditate proficiunt, id quod ego cogitavi (esto, priuata gloria causa, ut vos obiicitis, cogitauerim) enenit, sed num adscribi mihi in factis poterit? in consiliis quidem fortassis adscribetur, in factis nihil mihi hætenus arrogari poterit. vobis autem poterit magnum opus factumque adscribi, siquidem ipse hætenus nihil feci vestro comparandum facto. Quid fecimus sicut vos? Hætenus defensionis propositio est breuibus, & pro tempore opportunis enunciata verbis, qua tumultuantis populi aures tentaret, & voces clamoresq; compesteret, à sui ipsius extenuatione, & aduersarij amplificatione petita: huius verò conformatio ex iis solum locis producta, & eleganti translatione adornata adiungitur. Nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? Comparationem geminam, personarum videlicet & rerum, unica elegantissima translatione ad propositionis confirmationem produxit orator. Fuit enim gemina etiam propositio personarum: Quid ego sicut vos? Quid ego me vobis comparare velim, ut non tantum non maior censear, sed nec par quidem sicut vos? Namq; huiusmodi duplicem & multiplicem sensum similibus orationibus contineri, qui sacræ linguam probe caller, facillimè animaduertit. Rerum autem gestarum comparatio illo verbo excipitur, Feci sicut. Quid ego sum vobis collatus? aut quod factum meum vestro cum facto componetur, cum ego, quod ad pugnam attinet, fecerim nunc nihil: nam quid feci? itaque nullum mihi factum vendico, vobis autem factum concedo, & testor, sicut vos qui fecistis virtute & armis, quod ego nondum feci, quòd si maximè velim consilium à me inutum cum consilij successu facti nomine laudare, idq; vestro facto comparare studeam, nihil promouero. Quid feci nunc sicut vos? que eiusmodi fecistis rem, ut à me gestam nemo vobiscum componat. Nunc sicut vos, sicut nunc vos fecistis. Certè quidquid agatur, quomodocumque mea cum vestris comparentur modo, vestris mea omnia & publicè & privatè concessura constat. Nam si de gentis copiis & opibus, potentia, numero, & facultate instituat collatio, cum in has partes non mea tota tribus vocetur, sed Iezreghitarum unica familia, ex qua originem cognomenq; ipse duco; namq; & ego, & pauci mecum ad hanc expeditionem venimus, non tota tribus mea; quis nam ambigat stultitia tributum iri ei, quisquis unicum unius tribus domum ac familiam cum tota vna alia tribu componere comparareq; velit, nedum ei qui meam, hoc est, Iezreghiticam, cum omni Ephraitarum gente componat? Hanc calumnia partem abiter.

Sensus multiplex.

obiter frangere ac depellere studuit Gedeon indecentia argumento, quod Logici ex absurdo vocant. Siquidem aduersarij hoc etiam ad exaggerandam viri arrogantiam callide satis presumpserant, nimirum voluisse illum non tantum suae Manassensium tribui, quantum sibi uni suaeq; familia illam laudis illius materiam usurpare, idq; in Ephraitarum despectionem & dedecus: atque hoc pacto contribulium etiam suorum inuidiam aduersus illum incitabant, ideoq; inductas ad accusationem personas, diuersis pronominum numeris declarauerant. Quid hoc verbum fecisti nobis? non dicunt fecisti, cum illum solum sibi sua vnus causa fecisse accusare intenderint, sed fecisti; nec ex altera parte dicunt mihi, ut aliquem vel principem personam, vel familiam laesam querantur, sed nobis; ut totius tribus offensionem amplificent. idem verò & in narratione conformationeq; obseruarunt. Ad non vocandos nos, quando iuisti ad pugnandum cum Madian. Non vocandum nos cum tu iuisti; non enim personarum mutauere numerum, me & iuisti: itaque hanc culpam à se alienissimam ex concessis & confessis depellit Gedeon, ostendens iniuriam fieri viro, communi sensu saltem minime carenti, eam cogitationem criminari, quae nec in vulgariissimi cuiuspiam hominis mentem cadere posset, ut vnus cuiuspiam familia rationes cum integra tribus splendore, opibus, & amplitudine, ad comparationem producat. quod si & communiter, & singulariter de nemine credi par est, qui fieri possit ut ipsi obiciatur? Quin, quod omnibus manifestum est, ita ipse sentiat, ut si ad numerum, ad copias, ad opes, atque adeo ad dexteritatem & alacritatem, deinde etiam ad regionis amplitudinem, glebae ubertatem, ad omnia demum quibus regio gensq; aliqua commendari solet, comparatio fiat, vel racemum Ephraim toti Abighezeritarum, hoc est, sua ipsius familia esse anteponendum. Iam verò admirandam viri sapientiam aliqua ex parte contemplari libet, qui quamquam in rem, quam peragere satagebat, intentissimus, quamquam tumultuantis & ad iniuriam insolescentis populi clamore & actione repente inuasus; tamen & orationem, & similitudinem ex tempore, ut dici solet, inuenerit, quibus nihil breuius, nihil plenius, nihil ad retundendam in se coniectam calumniam firmiter, nihil ad mulcendos furentis vulgi animos dulcius, maturius, & ad omnium sensum & palatum potuit inueniri aptius. Liceat quaeso nobis, o studioso lector, in breuibus & significantissimis sacrarum authorum orationibus aliquam diligentia partem ponere, vel longè minorem iis, quae Demosthenis, Aeschinis, Ciceronis prolixarum, satisq; suam artem ostentantium orationum explanatoribus non licet modo, sed magna etiam datur laudi. Nos tantum abest ut his à laboribus laudem venemur, ut nisi sacrarum lectionum studium tibi, ut utilissimum esse nouimus, ita suauissimum probare cuperemus, vel sententiam ipsam breuiter indicatam, tibi ipsi aestimandam relinqueremus (viti in Euangeliorum elucidationibus facimus) vel omnino hoc senilis iam & grauis aetatis, & aliorum causa occupatissimum vite tempus, quod ex pere-

grina-

grinationibus atq; molestis curis furari possumus, nobis ipsis vel curandis, vel à varia legentium sententia, non legentium contempione, vtrorumque fortassis inuidia, & quorundam contentione subduceremur, verum enimvero pusilli condiscipulorum in timore Dei gregis nos vnicū studium & ad vigiliis impellit, & ad cetera omnia, quaecumque humanis sensibus dura cognoscuntur, & formidantur, ferenda & deuoranda ad Dei gloriam exhortatur. Vindemiae & racemorum nomina Latine scientibus, & nescientibus etiam quid significant, notum esse arbitramur: alterū enim vel tempus decerpentis vuis maturum, ipsam in decerpentis & calcandis ad musti usq; repositionem positam operam representat: alterum verò eam, quae decerpas iam & asportatas à dominis vvas consequitur, vinea repetitionem & racemationem per mulierculas, pueros, mendicos, & huiusmodi pauperiores factam, interpretari facile est; de quibus in lege scriptum legimus: Si vindemiabis vineam tuam, non colliges ex ea racemos, sed cedent in vsus aduenae, pupilli, & vidua. Præter hac nihil existimo aliud his Latinis indicari nominibus, quorum, quod ad rem presentem attinet, grauis atque decens, sed simplex ac facilis esset sententiae explicatio. verum nobis orantis ipsius verba singula obseruantibus, adeo sententiae ratio & pondus crescit, ut certa & breuis, qua hoc plenè Romanè scientibus reddi possit, oratio non plenè constet. quod Latine nomen Racemi interpretatur, in sancta lingua est GHOLLOHT, quod meditationes, cogitationes, consilia animi, intentiones & conatus primū, deinde pueros paruulos, & puerorum consilia & studia significat, præter alia quae ex vocum affinitate sibi hoc nomen arrogat, significat etiam racemos eos, qui post vindemiam (viti diximus) decerpuntur, atq; hoc, secundo significandi modo, id est, per translationē. Quod verò nos vindemiam dicimus, pro nomine BATSIR est additum, cuius significatio ad decerpitionem, vindemiationem, ruptionem, inuasionem, & nonnumquam etiam cogitationem, sapē ad munitionem, fortitudinem, & praesidium protenditur: iam verò quid duobus his nominibus ex tempore usurpatis de se, suarumq; cum Ephraitis rerum comparatione, ipse sentiat, ceteros omnes sentire credat Gedeon, ipsa tantum significationum obseruatione explicatum videtur. Nempe si de personis, de viribus, de opibus, de consiliis, de animorum cogitationibus agatur, Ephraitarum GHOLLOHT, hoc est, vel paruulos pueros, & horum hisq; similium consilia, cogitationes, conatus, & intentiones, Abighezeritarum cogitationibus, inuasionibus, irruptionibus, imò & firmissimis munitionibus, & praesidiis longè præstare: si verò de gerenda re, atque rei gesta successu comparatio instituat, plus apud Ephraitas vel minima & postrema facta, aestimationis, & mōmēti, atque felicitatis exitus habere, quàm apud Abighezeritas vel maxima, maximog; studio, conatu, ac molimine suscepta & confecta, tantumq; vtriusque partis inter se distare gestas res, quantum de personarum & opum differentia sit ipse confessus, atque hoc non tantum publico hominum iudicio

m

constare,

Eloquentia
sacra.

constare, sed Dei etiam consilio, vel hoc uno illorum facto fuisse manifestatum. Quippe quamquam illud ipsum, quod sibi ab illis obiectum fuerat, concedatur adhuc, voluisse nimirum hostium inuasionem, decerptionem, atque vindemiationem priuata laudis ergo suscipi, atque illius expeditionis communione Ephraïtas priuari, & voluisse inquam & confecisse, non tantum tamen sibi ex omni à se confecta vindemia vel fructus perceptum, vel laudis fuisse obtentum, quantum Ephraïta breuissimo tempore assecuti fuerint, duobus tantum racemis decerptis & reportatis, atque in medium productis, hoc est, duobus maximis & strenuissimis, fortissimis, fama & nominum appellatione ac titulo celeberrimis ducibus, non quibuslibet, sed G H O R E B. E T Z E E B interceptis, victis, & occisis, quibuscum vel totum reliquum pugnantium vulgus non esset comparandum, & si maxime ipsius Gedeonis virtute & armis fuis, casus & trucidatus fuisset, cum tamen suomet metu & pauore, terrore ac somno turbatus & consternatus, mutuis gladius & vulneribus sese decerpserit: ita ut quae ab ipso Gedeone vindemia curata fuerit, perinde facta fuisse videatur, atque si vindemiatoribus vineam aduentibus, nondum tamen ingressis, ventus quispiam vehementius incitatus in vites irrueret, cuius flatu inualidiores, flaccidos, minusque probanda virtute ac natura prae ditos racemos decerpi, & cadere accideret, meliores, uberiores, & crasso ac firmissimo pediculo viti haerentes, quos capitales agricola vacare solent, relictis à racematoribus postmodum decerpti referrentur. Atque ita concludit, suas familiaeque sua laudes undique examinatas, Ephraïticarum tum rerum, tum actionum splendore semper obscuratum iri, idque ipsum vel praesenti exemplo ostendi. Deinde verò argumentationem suam interiecta religionis auctoritate & maiestate corroborat, qua accusationem sui non tantummodo eleuat, sed in aduersarios etiam retorquet, sibi ipsis suisque rebus minus prospicientes atque iniurias esse arguens, atque rem ipsam melius ab ipso, quam ab illis, cogitatam & perpensam ostendens. Quippe cum in humanis actionibus omnibus, quantumuis ab hominibus excogitatum aliquid & comparatum, omnibusque partibus ad optatos exitus adornatum fuerit; tamen euentum alium numquam sortitur ab eo, quem diuina providentia decreuerit: id verò cum in omni omnium hominum actione & cogitatione, quorum communis Deus est, qui res omnes gubernat, temperat & voluit, tum verò in Israëlitarum rebus, quibus Deus idem singularis cuiusdam providentiae consiliis, qua nomine illo adorando I E H V E H significatur, prospicit. S. S. E. Nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Esto itaque quod sibi ab aduersariis obiectum fuerit, in animo fuisse rei gesta illius laudem reportare, & illis in partem quidem concedere, tamen neque se pugna laudem assecutum, utpote minime cum hoste congressum, ita ad eum structum & iustum, neque illis laudis materiam fuisse subductam, imò repositam potius atque seruata, à Deo

ipso,

ipso, Israëlitarum tutore providentissimo, victoriam videlicet, & eadem duorum fortissimorum ducum, quae ipsis una secum ad antecedentes actiones ad pugnam progressis, tamen numquam contingeret: neque enim quamquam omnes ante cum hoste simul pugnarent, & victores euaderent, tamen victoria palma non ipsis tantum fuisset tributa, sed ipsi ut duci, & aliis in praelio sociis, sua, ut aequum erat, concederentur partes. Nunc verò haerentis ipsorum capitibus corona, & reportata de duorum ducum cade gloria, tantum abest ut rationem quam oportet habere se declarent, ut penitenter etiam videantur, atque adeo consilij & beneficij singularis, sibi sua causa à Deo comparati, se non solum immemores, sed inscios & incogitantes ostendant. In manus vestras Dominus tradidit Principes Madiam Oreb & Zeeb: Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Omnem à nobis superius indicatam sententiam confirmatio hac in se continet: cuius primum & grauisimum argumentum à religione sumitur, quod illa victoria non casu nata, non ab ipsis cogitata aut adornata, exquisita & comparata fuerit, sed à Deo oblata: deinde quod non fuerit vulgaris, sed apprime illustris, principibus Madiam occisis, qui totius exercitus atque adeo omnium hostium caput fuerat. Namque à Madianitis opprimebatur Israël, atque hi alios populos magis in vastationis & praeda, quam in pugnae partem conducebant. Antonomastixos verò ducum ipsorum nomina commemorantur, praeposita & repetita dictione E T H, Ghoreb, V E T H Zeeb: non obscuros aut minus fortes quosdam, sed auctoritate & virtute omnium praestantissimos, coruum & lupum, quibus nomina sua ob seuitiam, diligentiam, & industriam apprime conueniebant. Hoc vobis ex Dei consilio ac beneficio contigit, & tamen non Deo gratulamini, sed mihi etiam succensetis, cui vel gratiam habere deberetis, quod non vocati initio, demum eo tempore adsciti fuistis, quo hanc vobis paratam obtinere sortem potuistis, ita ut non tantum mihi, quod parum esset; sed, quod maximè est, Deo, atque adeo vobis ipsis vos praebeatis ingratos. Quid tale facere potui. E genuina lingua verbo sic: Et quid potui facere sicut vos? Quid ego parare mihi potui, quid paratum solus conficere, etiam si non quod feci, sed quod facere optaueram, demum confecissem? neque enim ego maius quicquam facere possem, quam exercitus principes pugnando captos occidere. At neque id facere potuissem, quippe cum prius cum exercitu pugnam conferere necesse esset, quem si ego cum meis vincerem copias, tamen principes non ita cito caperem, qui ubi exercitum suum iam fuissem viderent, in fugam sese dedituri erant. itaque nihil perinde atque vos facere potui. verum fingite me id, quod vos fecistis, facere potuisse & fecisse, hoc est, potuisse solum duobus istis principibus fugam intercipere, & vitam eripere, ut vos. Verum potui ego id quod vos facere, hoc est, istam sortem non Deo acceptam referre, gratulationemque publica studiosè ac pie supplicare, ut vos nec refertis nec supplicastis, nec omnem Israëlitarum gentem, ut oportuit, ad eandem laudem Deo nostro decernendam inui-

m 2

tatis:

tatis? Hoc certe ego non potui, ut vos, cui alia mens profecto est aliaque ratio, in omnibus qua Israël em spectant eventibus singularem Dei providentiam agnoscendi & adorandi. Et quid potui facere ut vos? Sic defensionem suam acutissimo dilemmate prudentissimus dux peroravit, ut adversariorum accusationem confoderet suo ipsorum, uti dici solet, gladio.

Quod cum locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo tuebant contra eum.

E sacra lingua verbis ita: Tunc remisit spiritus eorum desuper eum, loquente illo hoc ipsum verbum. Aperte significatur, illos priore orationis parte, qua familia & opum praestantiam concedebat Gedeon, non fuisse sedatos; quippe cum vulgus ob eam rem sui maximam ac principalem rationem haberi oportuisse contenderet, & non habitam ulcisci conaretur: verum post interiectam ab orante religionem, redargutamque adversariis incogitantiam, & ingrati animi culpam, loquente illo hoc ipsum verbum, quo defensionis conformatio & peroratio constabat, remisit spiritus illorum desuper eum. appositissima venti ac turbinis translatione & similitudine popularem illum tumultum historiae auctor depinxit. ut enim ventus in unumquempiam vel terrae vel maris locum convolutus incumbens, hic vorticem, illic turbinem efficit, quibus vel naudem obruere, vel comprehensum animal in terra turbare ac deicere molitur: ita vulgus, ubi iras populariter intumescit, sese ipsum caco impetu contorquens, nullam non feram & crudelem in eum, cui insensus est, cogitationem suscipit, quoad prudentissima optima cuiuspiam viri oratione sedatus, & animos & nocendi studium deponat.

Populi tumultus.

Virg. Aen. 7.

Ac veluti magno in populo cum strepe coorta est
Seditio, saevitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat;
Tunc pietate grauem ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Viri boni le-
lis oratio.

Interpres noster tumultum illum a summo opportuno verbo significavit, Quo tuebant contra eum. Hoc autem exemplo, quantum boni ac pii viri gravitas & auctoritas opinioque valeat, quantum lenis & matura eiusdem viri efficere possit oratio, docemur. Docemur etiam quoniam artificiosus, qui ad populum sedandum instituitur, sermo sit concinnandus, utque leniora primum argumenta arripienda sint, deinde vero ea quae maioris momenti sunt, quaeque labantem auditorem in eum, quam intendimus, partem impellere possunt. Hoc igitur superato iam oblata obiter domestica seditionis certamine, ad urgendam hostium fugam, victoriamque consecrandam, animum & conatum operamque conuertit Gedeon.

Cumque

Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transiit eum cum trecentis viris qui secum erant, & praelassitudine, fugientes persequi non poterant.

STVDIVM, cura, & intentio ex fide profecta Gedeonis ducis, atque delectorum ab ipso sociorum, nulla oratione apertius indicari potuerit, quam hac brevissima affectionum corporis, tum animi descriptione. Horum enim membra totius noctis vigilia, contento sonandi buccinis, & clamandi vocibus labore, deinde perpetuo insectandi hostis causa cursu, vehementer lassata ac defatigata esse necesse erat, non secus atque Esau fuisse legimus, qui ob lassitudinis ex venatu contracta impatientiam, vilissimi cibi aviditate turbatus, & primogenituram mutavit, & huiusmodi stulto sermone desepxit: En morior, & quid mihi proderunt primogenita mea? Non minore profecto, aut leviore corporis ac membrorum affectione, sed maiore animi studio ac fide, nobis hoc loco Gedeonis caterua depingitur eodem verbo, quo Esau lassitudo ac defatigatio depicta est. GHAIAPHIM: extrema defatigationis ex labore, fame, ac siti significationem habet, ut in Psalmo; Anima mea sicut terra sine aqua tibi; terra GHAIAPHAH sua lingua legitur. labore vero motus, & cursus, & lassitudinem, & famem, & sitim excitari vehementer, manifestum est, utpote omnis prius sumpti alimentum facultate, propter caloris vim & sudorem, & vitalium spirituum resolutionem, ut medici philosophantur, exhausta, quam cibo ac potu opportuno reficere opus sit: famem etiam vigilando, ac multo magis peruvigilando auereri, vel unus docere potest Hippocrates, qui vigiliam edacem appellat. Aqua, inquiens, edax, vigilia edax. Et tamen virorum illorum constantissimus nobis describitur animus, qui praevictoria studio nec famis, nec sitis, neque lassitudinis, qua maxime laborabant, rationem habuerint: ita, ut necdum flumen transirent, vel bibere, vel faciem manusve refrigerare curauerint, quod vel temperatissimi non omitterent; sed omnes eodem animo, eodemque servato ordine, insectando hosti intenti, vadum transierint & perrexerint. Hanc explicationem ad fidei & attentionis commendandum exemplum nobis ipsa suis, quibus primum descripta est, verbis suppeditavit oratio, quae sic habet: Et devenit Gidghon Iordanem, transiens ipse, & trecentum vir qui apud illum lassati & persequentes. Mutatio verbi subita ex praeterito in participium, & singularis numerus trecentis primum viris adiunctus, deinde pluralis in participio repetitus, is, qui sacra lingua speciem intueri proximè possunt, huiusmodi representant spectaculum. Eodem temporis momento, quo Gedeon flumen devenit, & omnes pariter qui apud illum erant, trecenti inquam (ita ut ne unus quidem ex numero vel ex ordine requireretur) deueniunt; ipso vero transmittente, omnes transmittunt, unaque omnium mens, una vox est GHOBER, transmittens, transmittens. Hispanice & Italice, Passa, Passa. Ipse, inquit, trecentum vir qui apud eum, eodem quo ille animo & modo lassati quidem, imò defatigati vehementer,

Gen. 25.

Psal. 143.

Hippocr. lib. 6. de morb. populari.

ter, & tamen persequentes. ita ut coniunctio, Et, magnam aduersatua notationem, magnamq; animi contentionem hoc loco indicet, ut etiam dici solet, lassatus, sed non satiat. atq; ita pulchrè Chaldaeus paraphrastes explicuit: Quamuis fatigatissimi, ac insectantes. Interpretes noster, ut fatigationis indicaret vehementiam, ita scribebat: Et præ lassitudine, fugientes persequi non poterant. Nisi enim illos fides atque studium incitaret & animaret, lassitudo omnino impedisset, atque ab insectatione retinisset. Nā ipse non sentit illos umquā cessasse, ut ex narrationis constat progressu.

Dixitque ad viros Socoth: Date obsecro panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebec & Salmana Reges Madian.

Ducis & militis partes.

Ex verbo sic: Date obsecro כִּי כָרֹתֶה panes populo qui ad pedem meum, quia fatigati ipsi, & ego sectans post. Zebahh & Tsalmunagh Reges Midian. Qua propria bonorum malitum, quæ ducis optimi sint partes, huiusmodi in sacris historiis exempla commonstrant: nempe illorum, satagere ut nec studium, nec obsequium, nec opera in laboribus ob-eundis, ac rebus agendis requirantur: huius verò, curare diligentissimè, ut nihil illis desit ex iis rebus, quas ad vsuendi vsu, & ad laboris & officij facultatem comparari oporteat. Prospexerat abunde satus Gedeon delectus à se sociis commeatum, cum illam euocatorum initio hominū dimisisset turbam; sed nocturni illius stratagematis expeditio & festinatio nihil ex omni illa ciborum ac rerum copia, præter arma, & his addit as-buccinas, & cum horribus lagenas, sumi permiserat, nescientibus quonam illa Dei pugna euasura erat; tamen victoria certam fidem animo conseruantibus, & cetera omnia diuinæ permittentibus prouidentia. Atq; hæc ipsa mens omnibus par & communiter constans, opportuna omnia agendi, & importuna tolerandi studium incenderat, incensumq; fouebat, quamuis aliàs membrorū & corporis lassitudo, & fames atq; sitis impedimento esse possent: quod tamen hætenus feliciter peruicerant. Verum Gedeonem magna rerū omnium exercebat cura, victoria cum primis sectanda, atq; etiam sociorum lassitudinis leuanda, & virium exempta fame vel imminuta reficiendarum; deinde etiam prouidendi, ut omnia hæc expeditissimè & facillimè agerentur, sine ullo cuiuspiam ex sua gente mortalium periculo aut incommodo. Hæc illo in animo volutante suo, & nihilominus consento itinere victoriā persequente, opportunè admodum Succotham, quæ prima citra Iordanem habitatio contigerat, ventum erat, si tempori atq; causa habitatorum vel pietas, vel humanitas non defuisset. Atqui publicus ille diuinæ gloriæ, atque humane salutis hostis & aduersarius, quod trans flumen saustia Ephraitarum in Gedeonem exercenda efficere non potuerat, hic humanitate ab huius oppidi incolis deneganda conficere moliebatur: nimirum Israelitarum victoriā intexturbata, hostibus ad euadendum & effugiendum opportunitates au-gere.

gere. & profectò importunissimum atq; inhumanissimum horum hominum exemplum pluribus nominibus arguitur, quod ex ipsa ducis postulatio-ne, atq; ex illorum responsione sic notatur. Primum ipsi non modo ex Lege (ut postea indicabitur) sed ex humanitatis officio, atq; adeò ex natura ipsius impulsu, lassus ac defatigatis communissimi cibi, hoc est, panis, communica-tione famē depellere ij qui possunt, debent; præsertim iis, quos sibi hostes non esse sciunt. Cuius officij exempla antiqua complura apud historicos & poë-tas omnes produci possunt; sed illud grauisimum, ac Deo hominibusq; pro-batissimū satus fuerit, Melchisedechi Regis ac Sacerdotis apud Solymos, qui Abrahamo, ex bello redeunti, panem ac vinum obtulit: vnde illud magno probro (quamquā id falso) à reprehensoribus Iobo dabatur: Aquam lassus non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. atque huiusmodi culpam adeò grauem iudicio diuino censi Lex docuerat, ut Israeliticorum munerum, & sacrorum atq; ciuiliū commodorum communicatione (quæ nulli alia genti negata in perpetuum fuerant) tamen Amonitis ac Moabitibus in decimam etiam generationem fuerit interdictum Quia noluerūt vobis occur-rere in pane & aqua in via, quando egressi estis de Aegypto. Hinc illa va-riū monita: Frauge esurienti panem tuū. Modestissimus itaq; dux, qui tem-pore illo oppidanis illius loci imperare plura ex belli iure potuisset, tamen po-stulationem suam adeò temperauit, ut non nisi cum magno crudelitatis atq; impietatis crimine resellere quisquā posset: nihil enim aliud præter CHICHAR panis exigebat. idq; adeò non nimis multum, sed quod lassus & esurientibus famem eximeret; idcoq; non panem vel panes, sed panis CHICHAROTH postulabat, quæ vox certum atq; publicum panis pondus significat: de cuius ratione nos in sacro Apparatu disseruimus, aliasq; Deo duce, plura differemus. Huiusmodi namque nomina apud nationes, regiones, ac ciuita-tes publicè usurpari solent, quibus & cibariorum materia, & quantitas dignoscitur, ut in quibusdam Hispania regionibus Hogaca, panem signifi-cat duas cum dimidia ponderantem libras; qui & in aliis etiam locis, ut apud Turdetanos, Quartal dicitur. Roma etiam nunc certa panis confecti forma & quantitas Pagnota vocatur. Apud Beticos Arteldæ nomen, ad carnes aut pisces tantum relatum; unciarum quatuor ac sexaginta pōdus reddit. ita CHICHAROTH panis; non sibi, sed populo postulabat Gedeon, certo videlicet pondere, quantum populo paucis capitibus, hoc est, trecentis, numerando ad pellendam famem, viresq; reficiendas satis esset. Hispanicè diceretur sic: Repartid vnos quartales di pan à esta gente. Panem itaq; postulabat, eumq; pondere distribuendum, quod vix sexcentum librarum aquaret pondus, cum singulis satis superq; forent binæ libræ, maximè prope-rantibus, & inter eundem esuris, minimeq; eo loci quieturis. quod illa ex-positione significatū est, Qui ad pedem meum: atq; hic plura adnotanda illis & obseruanda indicabantur: primum rationem haberi oportere postu-lantis, hoc est, ducis, cui Deus & muneris illud concesserat, & victoriā præ-

præbuerat, & animum ad insectandos hostes auxerat: deinde sociorum officij, quorum fidei atq; opera illa fuerat diuinitus commissa expeditio, quorumq; diligentia magna debebatur gratulatio, utpote numquam vlla difficultate, nec alterius rei cura aut cogitatione à ducis imperio, iussu, vel comitatu disiunctorum; sed adhuc in labore & itinere perseuerantium, nec vel ad quarendum sibi, quamuis esurientibus, cibum diuertentium; quod milites nonnumquam facere solent, fame præcipuè impulsæ. hi tamen neq; oppidum vestrum ingressi sunt, nec vel verbo, vel exactione, vel simplici etiam petitione, cuiquam vestrum iniurios, aut molestos, grauesq; se præbuerunt. Sed mecum est ad pedem meum, nec aliter quam mitis & innocens grex

Gen. 30. pastorem secutus; nam hac formula pastores uti solent, qualis illa est: Modi-
 22 cum habuisti, antequam venirem, & nunc diues factus es; benedixitq; tibi
 23 Dominus ad introitum meum. propria lingua formula, ad pedem meum.
 Quæ ad discipulorum erga præceptorem studium, obseruantiam, & sedu-
 litatem significandam translata est. Nutritus sum (aiebat Paulus) in ista
 A& 22 ciuitate secus pedes Gamalielis: Itaq; & humanitatis ob famem, & ciuili-
 tatis ob numerum, atq; delectationem, atque adeo reuerentia propter ducem, nec-
 non & innocentia nominibus, vilis & communis panis certum pondus ex-
 tmia modestia poscitur, cum affectu etiam, Obsecro. quibus omnibus, quam-
 quam deberetur, tamen illa addita sunt, quæ non modo postulatum cibum,
 sed ne postulatum quidem, vltro tamen producendum, & præbendum esse,
 conuincerent. Vt possimus persequi Zebec, & c. siue, Et ego sectans Ze-
 bec, & Salmona Reges Madian. Beneficio magno in omnem iam gentem
 collato, aliud etiam maximum se adiungere, moliri ait, capiendi, vel perdendi
 hostiū Reges, quibus vel captis, vel interfectis, vel omnino fractis, toti gēti
 securitas parienda erat, atque pacis commoda omnia urbibus & agris resti-
 tuenda. Suum igitur officium, suum erga publicam libertatem ac tranquilli-
 tatem studium Gedeon indicat, & pollicetur. Immo iam tum impendi affir-
 mat sponte atque opera sua, quæ ab iis, quorum causa suscepta est, adiuuari
 summo iure postulat. Non, inquit, hic hærebo, quippe qui, donec fugientes
 hostiū Reges assequar, conquiescere non possum, sed sectari certus sum (idq;
 facio diligēter) post Zebbagh & Salmuna Reges Madian, quibus om-
 nino superatis, quanta vobis oritura sit felicitas, facile videtis, neq; à vobis
 vel arma, vel copias, vel auxilia alia peto, quæ poscere iure possem, à vobis, in-
 quā, qui integri adhuc, & laboris atq; cursus expertes estis; quiq; vel vltro
 pro his, qui mecum sunt fatigati, suffici deberetis; tamen nihil aliud præter
 panem, qui sociis meis fulciendis satis sit, posco; caterum laborem, curam, &
 operum, ac diligentiam omnem ad capiendos hostium Reges, ipse tantum cum
 meis suscipio, & positurum me profiteor, magna spe optimi successus: namq;
 ideo nullis aliis ad hanc rem expectatis (ne quam moram facere cogar)
 ipse solus cum meis insequor. Cum Reges nominauit duos, præter cætera
 quæ indicat iam sunt, illud significabat, se certo consilio rem agere, ut qui
 nor it,

norit, quæ nam parte Reges fugam tetenderint, quippe quos primos omnium
 sese recepisse par est, & antequam præcluderentur vada, flumen transmi-
 sisse vero simillimum fuerat, id quod per exploratores quoque cognoscere ipse
 potuit, sed magis ex spiritu, & ex illius promissi fide, Tradidi eos in ma-
 nus tuas. ideoq; ait: sectans post. nec sectandi contentionem interrumpam,
 quoad præeuntes assequar. Igitur postulationis huius rationes, præter impe-
 randi auctoritatem, quam optimus vir prætermittam voluit, laboris antè
 acta salutis publicè iam parta, lassitudinis & fatigationis pro tota gente
 suscepta ac perlata, nominibus iustissimis productæ sunt: addito etiam pro-
 misso tolerandi laboris, rei, strenuè gerenda ad absolutam vsque victoriam,
 cum significatione presentis auxilij Dei, cuius promissorum fide hac acta
 essent, & agerentur, quæ illi facili porrecto panis subsidio iuuare & pos-
 sent, & deberent, cum labores tantos nemo hominum, diuturno ieiunio de-
 bilitatus, perferre valeret. Quippe pane hominis confirmari cor, manifestum
 est, atq; illud cum primis prudenti in bello duci curandum commendatur. Psal 103.
 S. S. E. Turbauit pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi
 mei, eo quod gustauerim paululum de melle isto: quanto magis si comedisset
 1 Reg. 14
 omnis populus de præda inimicorum suorum, quam reperit; nonne maior
 plaga facta fuisset in Philistiim? Atq; huiusmodi consilio apud Homerum
 Achilles ab Ulysse admonebatur periculi certissimè expectandi, si populum
 ad pugnam ieiunium prodire iuberet, cuius orationis huic loco non ineptam
 partem describere, atq; ex tempore Latinam facere non pigebit.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς,
 Μὴδ' ἔτιως ἀγαθός περ ἐὼν θεοείκελ' Ἀχιλλεῦ,
 Νήσιας ὄτρυνε πορτὶ Ἴλιον ὕας Ἀχαιῶν
 Τρωσὶ μαχεασομένους· ἐπεὶ ἂν ὀλίγον χρόνον ἔσαι
 Φύλοπις, εὐτ' ἂν πρῶτον ὀμιλήσωσι φάλαγγες
 Ἀνδρῶν, ἐν δὲ θεὸς πνεύσημένος ἀμφοτέροισιν·
 Ἀλλὰ πάσααδ' ἀνωχθὶ θεῆς ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιοῦς
 Σίτου καὶ οἴνοιο· τὸ γὰρ, μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή·
 Οὐ γὰρ ἀνὴρ πρόσωπ' ἡμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα
 Ἀκμῆνος σίτοιο δυνήσεται αὐτὰ μάχεσθαι.
 Εἴπερ γὰρ θυμῷ γε μνηοναία πολεμίζειν,
 Ἀλλὰ τε λάτρη γῆα βαρύνεται, ἠδ' ἐκχηχάνει
 Δίψα τε καὶ λιμὸς, βλάβεται δὲ τε γούνατ' ἰόντι.
 Talia dicenti prudens respondit Ulysses:
 Non ita, sis quamquam (Superis par) fortis Achilles,
 Ieiunos Troiam contra compellito Achiuos
 Prælia Troianis ferre: haud non tempore paruo
 Commissæ ducent certamen vtrinque phalanges.
 Nam Deus ipse dabit vires & robur vtrisque.
 Nauibus ergo cauis iubeas vinoque ciboque

n

Expleri

Expleri (hoc etenim confirmat robur) Achiuos,
 Anne diem totum, donec sol occidat, vlli
 Ieiuno constare potest vis ferrea pugnae?
 Quamquam alacri animis studiisque ad praelia prompto
 Pondere membra graui nutant, taciteque resoluunt,
 Debilitantque genu sitis importuna famelique.

Responderunt principes Socoth: Forsitan palmæ manuum Ze-
 bee & Salmana in manu tua sunt: & idcirco postulas, vt de-
 mus exercitui tuo panes.

Confilia
 flacus.

EARVM consultationum quæ Reipub. causa iniri solent, quæq; hoc
 tempore status consilia magifico titulo vocantur, exempla quàm plurima,
 imò omnia potius in sacrorum librorum lectioe & obseruatione, pluribus
 locis opportunè posita reperiuntur, nò tamen cuncta probata, aut ad imita-
 tionem proposita censentur; sed illorum partem esse, in quibus qui in com-
 mune consulunt, rectum videt; partem rursus, eamq; non modicam, in qui-
 bus peccatum fuisse, consulando res ipsa atque euentus declarauerit: vtrūq;
 verò genus ad posteritatis memoriam, hominumq; eruditionem & doctri-
 nam, diuinus Spiritus literis mandandum curabat. Atque latissimus no-
 bis hoc loco sese campus aperiebat, ad totam hanc differendam tractandamq;
 rationem, nisi ad ingenij tenuitatem nostri temporis angustia, & commen-
 tationis suscepta lex accederet, quibus retenti, quod cuperemus, efficere non
 valeamus. Satis itaq; nunc fuerit, responsi huius sententiam suis è locis pro-
 ductam ostendere; primùm ex ordine auctoritateq; eorum à quibus relatum
 fuerit; deinde ex causis, preceptis, atq; institutis, è quibus fuerit petiitum.
 Primùm Gedeon à viris Socoth panes petebat, non à mulieribus, sed à vi-
 ris, quos non solum panes, verùm arma, atq; se ipsos etiam promptos auxi-
 liatores Gedeonis commilitonibus prestare oportuerat. Sed cum huiusmodi
 omnia, quæ publicè exigenda sunt, optimatum consilio facienda censeantur,
 optimates verò iniquo serant animo, quicquam vel minimum in Rep. præ-
 ter ipsorum mentem iussuq; agi; utpote qui eorum, quæ agenda, quæq;
 cauenda sint, rationes callere sese profiteantur: effectum est, vt ad huius loci
 principes viros de Gedeonis petitione deferretur, siue hoc per alios viros
 curatum fuerit, siue principes ipsi vnà cum aliis, petente Gedeone, præsen-
 tes fuissent. quocumque modo hoc primùm inceptum fuerit, certè euenit vt
 de responso reddèdo ab optimatibus, semota ceterorum virorum turba, con-
 sultatio iniretur, isdemq; ponderibus res examinaretur, ac perpenderetur,
 quibus huiusmodi magni consules vt solent, atq; vt pondera in eandem iam
 illis perpetuo vsurpatam bilancem conyicerentur, bilancem, inquam, cuius
 altera statera illa est, Quod è Reip. commodo sit. quæ quidem sententia
 & optima & utilissima, atq; etiam honestissima sua sponte cum sit, tamen
 hominum ingenio, & priuato singulorum studio, in hanc & in illam par-
 tem, ac plerumque in deteriorem, tamquam regula (vti dicitur) Lesbia
 flecti

flecti solet, multis aliis iam excozitate sententiis, quibus hac vel declarari,
 vel adnotari, vel ampliari, vel per opportunam interpretationem definiri
 posse dicitur. altera verò statera: NE quid Resp. detrimenti patiat. Atq;
 ad priorem consultationis partem commoda omnia conferri solent,
 quæ ex proposito argumento expectari possunt, in quibus minima honesti
 haberi solet ratio. Quamquam enim totius humane vitæ causa secundum
 naturam agentibus in vno honesto ac decoro constituatur, certaque bonis
 omnibus illa constet sententia:

Summum crede nefas animam præferre pudori,

Et propter vitam, viuendi perdere causas: tamen hominum mo-
 ribus ita comparatum est iam, vt honestum ab utili disingatur, & nisi
 vtrumque simul constare possit, hoc illi in rebus præponatur agendis, idq;
 magifico Reip. nomine consultiissimum esse asseneretur; atq; hoc pacto, vbi
 opus fuerit, crudelitati misericordia, improbitati equitas, ac securitati pie-
 tas cedere cogantur; oratio autem inueniatur qua hæc optimè, prudenter,
 & cum laude facta probari possint. quippe hanc præcipuam in huiusmodi
 sapientia professoribus partem existimari, vel ex illo carmine intelligere pos-
 sumus: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magnificam, Psal. 111.
 qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus; labia nostra à nobis sunt: „
 quis noster Dominus est? Cum, inquit, honestam orationem prætere
 nouerimus; quis nobis aliter, quàm libuerit, agere imperabit? Igitur Succo-
 thæses optimates consilio prudenter, vt ipsis videbatur, & breuiter etiam
 inuito, altera bilance, Quod è Reip. commodo fiat, Gedeonis petitionem
 omni honesti, pietatis & humanitatis atq; iuris ratione, quæ maximum ha-
 bere potuit momentum, seposita, tantumq; ad utilitatem relata reponentes,
 inueniebant certè quidem Madianitis Gedeonis stratagemate & opera
 fusas atq; fugatos fuisse illa nocte: verùm id non virtute vel armis, non co-
 piis & certamine, sed acuta quadam calliditate actum, tamen nondū fuisse
 peractum. Deinde videbant virum illum, illiusq; socios, qui rem aggressi
 fuerant, nec numero, nec viribus cum hoste comparari posse, maxime nunc
 lassos, & nocturno atque contento fatigatos labore; quibus qui exigebantur
 panes, magis ad vitam retinendam, quàm ad robur sufficiens prodesse
 valerent: nec vero simile esse, ab illis hostem ad extrema vsque insectatum
 iri. Præterea diem iam esse apertum, quo & hosti facultas fieret, oculis &
 animo insectantium sese capiendi, agnoscendiq; tandem illius noctis turba-
 tionem ex Gedeonis dolo, atque ipsorum securitate, incogitantia, ac somno-
 lentia repente comparatam fuisse; & ex consequenti, iram atque animos re-
 sumenti, in sui insectatores sese conuertendi, & vlciscendi crudelissimè
 doli, non solum antem in illos, verùm in Israelitas omnes, maxime verò in
 eos, qui Gedeonis conatū aliqua ex parte inuissent, præcipuè Regibus adhuc
 superstitionibus duobus, quos nondum captos, nedum occisos, fatebatur Gedeon.
 Atque ita bilanx illa parum continere ponderis visa fuit. Rursus verò

¶ 2

ex

ex altera parte in trutina ea omnia posita sunt, quæ ad sententiam illam facere possint: Ne quid Resp. detrimenti patiatur. Atque hic minimam omnium cogitationem de panis impesa fuisse arbitramur, quæ populo omni, quamquam auarissimo, nulla ferè fuisset, decem ad summum argenti siclorum; verumenimvero illud præcipuè in deliberatione venit, propositis duobus periculis, utrum leuius censeretur, illud, grauiore declinato, subire. Iam primum illud constabat, Gedeonem ex suo ipsius genere illis non hostem, sed socium esse, & fratrem; qui si maximè nunc repulsam pateretur, si maximè hostes, ut præferbat, peruinceret: placari tamen non magno negotio posset, inuenta oratione, atque arte excogitata, adhibitisq; aliarum tribuum sociis & conciliatoribus. sin autem, ut vero similis videbatur, quam intendebat minimè rem perageret, nihil quoque ipsis esset metuendus, quippe qui vel occidi vel capi poterat in pugna, vel, si euaderet, salutem sibi magis fuga consulere, quam negatum panis subsidium vlscisci curaturus esset. At verò illud alterum maximè prouidendum erat, quidnam & quantum ab hoste sibi incommodi ac mali afferrì posset. Cùm enim Reges nondū captos Gedeon ipse confessus fuisset: eosq; ideo capiendi causa insectari sese iactaret; tamen adhuc liberos esse constabat. nec verò tam facile ipsi illorum capturam fore existimabant, atq; Gedeon sibi promitteret: opus primum esse eosdem assequi, non ita tam disiectos, atque præsidio & cohortibus destitutos interdū, ut per noctem in illo tumultu fuisse acciderat: sed iam collectis copiis sese recipientes, & reficientes, ira atque pudore, & accepti per dolum damni impatientia furentes, militesq; suos ad ignominiam & litionem cum imprudentia exprobratione incitantes, porro dimicatos iterum fuso exercitu, plurimis occisis, vincere, ac demum capere, idq; trecentis tantum viris, eisdemq; lassis atque defatigatis, conficiendum esse, sperandum magnis his & prudentibus Reip. suæ consultis minimè consentaneum videbatur. Quid, quòd necdum certum exploratumque erat, Reges illos, Iordane iam transmissos, præterisse ulterius. neque enim omnes, qui fusi fuerant, vadum eodem tempore atque loco contingere potuerunt. Itaque non alienum à deliberatione erat, fingere Reges illos vel ambos, vel alterum, ceterius adhuc relictos, seseq; coniunctis ceteruis vel ad defensionem sui, vel ad Israelitarum offensionem iam instruere, aut etiam instructos esse, ac vindictæ rabie actos in omnes passim obuios sauituros, atq; iis maximè nocituros, quos Gedeoni suppetias quoquo pacto ac modo tulisse constaret; constare autem facile posset, cùm res non clàm, nec in tenebris, ut nuper, ageretur, sed publicè cognosci posset, Gedeoni eò loci prætereunti ab oppidanis cibum & potum fuisse publicè suppeditatum, nec desore etiam, qui armis adiutum adderent, ut ad perniciem iratis principibus ac Regibus facile cumulantur incitationes & causæ. Iam verò (quòd non optandum quidem, verendū tamen prudentibus erat) si utrumuis eueniret, ut vel Reges ulterius progressi, inita pugna Gedeonem superarent; vel ceterius adhuc vagati, sese reficerent, atq; obuia quaque populabūdi

vasta-

vastarent, & iram vlscisci suam studerent; esse magnam Succothanis non tantum salutis, sed maioris etiam gratia postulanda & impetranda opportunitatem & causam, nempe docturis & probaturis, vel vilissimum, & ad vitæ sustentationem necessariissimū panis subsidium, quamuis armatis Gedeoni ac sociis postulatam, quamuis ex natura ac humanitatis lege in extrema penuria vel alienissimo cuiq; minimè negandum, tamen illi numquam fuisse concessum; tantum abest, ut consilio illius cùm de hostium inuadendis castris, tum de insectandis fuerit unquam communicatum, imò curatum potius satisq; actum, ut quo maximè modo ab ipsis potuit, illius turbaretur & frangeretur impetus, hoc est, fame, siti, & lassitudine propter negatum cibum augenda, atque studio erga Madianitarum Reges, propter datam repulsam declarando: quòd vel unum ad animum despondendum Gedeonis socios impellere poterat, & Reges huiusmodi officij ab oppidanis facti edoctos, in fidei aduersum se opinionem, & in gratia ac regionum munerum & priuilegiorum communicationem perducere. Ita igitur, quamquam breuiter, tamen ex humanæ atque ciuilibus prouidentia argumentis, acutè & callidè iam deliberata re decretum illis fuit, Gedeonis petitionem admitti, ac probari citra Reip. detrimentum non posse, repelli verò posse Reip. commodo, quam obrem ex eadem consularis sapientia eloquentiaq; schola, nimirum ex illo primo omnium in eadem schola principio & fundamento: Linguam nostram, magnificabimus, labia nostra à nobis sunt; responsum concinnatar adeo callidum, ut quam iustam, æquam, & simplicem petitionem Gedeon probare putaretur, tamen iniquam, iniuriosam, & perniciosam esse ipsis indicatam euincere videretur, Responderunt principes Sochoth. In originali lingua: Et dixit principes Sochoth. quo tropo consilium ab omnibus communiter, principum & consultorum nomine ac munere initum & constitutum, unicuiquam ex illis ad referendum ceterorum etiam nomine demandatum; nam quòd unus à pluribus delegatus refert, legantium omnium auctoritatem repræsentat. quòd verò hoc verbo, Dixit, notatur ab authore, illud est; quòd aliàs iam sapius admonuimus, responsum videlicet animo ac mente agitatum ac deliberatum primum; deinde etiam constitutum, ac demum fuisse pronunciatum unius sermone, cui nemo ex aliis non adnuerit. Forsitan palmæ, &c. Omnium in eloquentia arte curarum maxima ac difficillima coloris inuentio est. Nam ceteræ facultatis huius partes cùm vel causa natura & veritate nitantur, vel ex ornatus thesauro depromi possint, constare sua sponte, atque inquitentibus obuiam venire contingit. Colorem verò reperire, callidi magis & acuti, ad fingendumq; prompti, quam docti, & arte instructi ingenij esse censetur. Est autem Color, argumenti ac rationis inuentio, qua res quæ nec natura veritate, nec facti honestate probari potest, tamen fuco auditoribus factò defenditur, & propugnatur etiam. Cuiusmodi illud, de adulteræ mulieris audacia atque solertia, appositisimum Satyrarum scriptor protulit:

De colore.

n 3

Sed

Iuu. Sat. 6.

Sediacet in serui complexibus, aut equitis, dic
Dic aliquem lodes, dic Quintiliane colorem:
Heremus; dic ipsa. Olim conuenerat, inquit, &c.

Atque hanc ut difficillimam, ita primam esse, quam discipuli doceri cupiāt
artis partem, idem author alijs subindicat:

Sat. 7.

Quis color, & quod sit causæ genus, atque vbi prima
Quæstio, qua veniant diuersa parte sagittæ,
Scite volunt omnes, mercedem soluere nemo.

Igitur decreta iam per Succothensem magistratum Gedeoni danda repulsa, quemadmodum non solum sine malitiæ suspicione, sine aperta voluntatis auersa declaratione, sed etiam cum inuidiæ atque iniuriæ expostulatione, imò accusatiōe etiam renunciaretur, acutè valde atq; callidè excogitatum est, nec aliunde quàm ex ipsius Gedeonis oratione petiitum. Duas ille dicendo rationes produxerat, quam ob rem commilitonibus panes porrigi non solum rogaret, sed deberi etiam doceret: alteram lassitudinis extremæq; indigentia, qua ad misericordiam, atque ad legis iustitiam referebatur; alteram verò studij, curæ, atque operæ, & contentiōis ad insectandos communes hostes, quod ipsorum, qui rogabatur, augebat debitum: utramque autem isti coniunctam simul vnā faciunt, ex ipsa qua in dicendo ille usus fuerat coniunctiōe ansis ad connectendum sumptis. Dixerat ille: Quia fatigati ipsi, & ego sectans post Zebahh & Talmuna. Ex duplici itaq; quæstione illi vnā constituunt summam quæstionem, atque colore inducō, qua pro Gedeone faciebant, aduersus eundem facere docētes, retorquent. Si tu, inquit, alteram nobis tantum petitionis tuæ causam prætendisses; commilitonum videlicet tuorum extremam penuriam & lassitudinem, nulla alterius causæ aut consilij mentione facta, quamquam & periculi nostri pro temporis occasione rationem haberi oportuisset; tamen ex misericordia atque ex humanitatis lege facile in tuam descenderemus petitionem. Verum enimvero non esse hanc præcipuè causam, quam ob rem panes illis dari postulaueris, tu ipse manifestè indicasti: sed studium tuum insectandi duos istos, quos nominas Reges, atque ita tuam magis voluntatem per nos foueri & adiuuari, quàm istorum egestatem leuari cupis; siquidem tu ais, eos defatigatos esse, & te nihilominus ad insectandos Reges intentū, velle hos, quamuis lassos, vicumq; tamen refectos tecum perducere. Sed quid aliud istud est, quàm maximam hostium inuidiam, & seuisimam Regum iram singulariter in nos incitare: quos vbi illi rescierint, tibi istud consilium persequenti atq; apertè professo, subsidium hoc, quamuis leue ac tenue, panis & comæatus tulisse; maiore etiam quàm te odio & indignatione persecuti perdent omnino, atque regiæ iræ exemplum profectò statuent, cum sese nominatim à te nobis declaratos intelligant. Itaque non solum hostium numero ductis, verum maiestatis reis factis, crudelissimam te authore perniciem afferent. Quod si illi iam capti essent, alia diiudicandi ac sentiendi ratione ducerentur.

tur,

tur, nos non magis quàm alios, quibus illi communes hostes essent, aduersum se egisse, idq; fortassis tui, vel victoris exercitus metu coactos. Nunc autem cum illi liberi sint, & vel citius adhuc relicti, vel ulterius progressi, non solum nocere, verum etiam extremam & crudelissimam perniciem afferre nobis possint; profectò tu iniuriam te præbes, qui panes non hoc nomine quòd viri fratres, sed quòd exercitus tui sunt, quem Reges istos insectandi consilio & proposito tantum perducere à nobis adiutum curas. Fortitan palmæ manuum in manu tua sunt. Omnes facultates ad efficiendum aliquid, Manuum palmæ significationem sortiuntur in sacro sermone. Duo nomina in sacra lingua sunt, eandem significantis rem, diuerso tamen usu, CAPH, & HHOPHEN, vtrumq; inferiorem, sine planam manus significat superficiem. Cuius quia duplex est usus, capiendi videlicet & excipiendi, priorem illud CAPH indicat; posteriorem verò HHOPHEN. quam aliquando palmam, interdum pugnum, nonnunquam volam interpret noster dicit. Latina autem palma priori, vola autem posteriori aptè conuenire possunt. Estne, inquit, tibi ita occupata, atq; adeo sublata prorsus duorum istorum potentissimorum, quos nominasti, Regum facultas & vis, ut nullo modo nocere nobis possit? Quod si non est, cur nobis hanc iniuriam facis, ut singularem ultionem, & extremam calamitatem moliaris? Ita igitur qui pro officio gratiam referre cogitabat optimus dux, non solum repulsam, sed ingratiā & criminationem retulit, quo quid indignius grauiusq; bonus, ac de aliis benemeritis vir pati potest? Et tamen illi sibi plaudebant, eo tempore sapienter consuluisse, ac fucofissimū colorem ad repulsam reperisse, putantes.

Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebec & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti.

NULLA, vel minima etiam, in sacris chartis oratio est, quæ multis atq; grauibus pro rerum ac temporum ratione argumentis non scateat, ita ut potius credendum sit ei, qui attentè legit, multa vel prætermitti, vel non videri, quàm curandum aliunde quicquam petere, quo sacrarum orationū vis & ornatus iuuari aliqua ex parte postulent. Summa itaque huius animaduersionis sententia est, sacris orationibus nihil vsquam breuius, iisdem etiam nihil melius, nihil plenius ac potius, nihil æquè bonum, nihil æquè esse plenum. Nos quæ argumenta commentando cognoscimus, non omnia persequimur; sed partim explicare studemus, partim verò indicamus, partim etiam præmittentes, alijs tractanda relinquimus; qui & nostrum laborem corrigere, & suum absolutum præstare melius norint. Omnem hanc à Gedeone susceptam expeditionem atque curam diuina autoritate cōstare, nemo iam inter Israëlitas erat qui non intelligere potuisset, vel ex eo tempore, cùm vir ille prima animi sui documenta atque exempla protulerat; superstitione sublata, viris ex alta atq; alia tribu euocatis, delectu factò paucissimis apud

Manus.

כף
חופןsacra elo-
quia.

apud se relictis. quòd si hac non satis essent omnia, vel nocturnum illud signum tanti exercitus absque ullo praelio fusi, interfecti atque fugati, manifestam Dei efficientiam probauerat, quamobrem consentaneum fuerat, credere reliqua eadem prouidentia durè per Gedeonem confectum iri, atq. adeò illius viri propositum & operam opportunissima quaq. re adiuuare, hoc est, Deo auctori comitem obsequentemq. sese unumquemq. prabere, in suam ipsorum qui hoc agerent salutem. sed quid non aduersus certam & simplicem veritatem Dei, humana sapientia malitia & stulta ingeniositas inuenire, & obicere potest? Et quidem illud redargutionis axioma à calliditatis magistro serpente dictatum: Non morte moriemini, sed, &c. altè nimis in hominum insedit animis, tenaciterq. hæsit. Ex quo magnam exceptionum & argumentorum copiam malitiosa & impia cogitatio depromere solet. Certè Ephraim non tantum tribuerant primùm singulari prouidentia Dei, quàm Gedeonis arti & calliditati atq. ambitioni, ideòq. iniurie accusationem intendi cœperant. (Atque vtinam nulla huiusmodi malitiosa interpretationis peruersa exempla quotidie exstarent.) Verùm Succothanenses non solum presentis beneficii Dei fide abfuerunt, non solum viro optimo, ac bene de omni Rep. merenti, iniuriosos infestosq. se prabentes defuerunt; sed inuidia etiam & odio acti fuisse nobis videntur, quippe cum deserto officio iniquam orationem adiunxerint, qua sese illius victoriam non optare, sed auersari facile significauerint: hoc modo sibi cauere, & Madianitarum Regum gratiam venari posse arbitrati. Namque, ut videtur, Madianita superioribus annis non magnum inferebant damnum iis, qui citra fluum habitarent, nisi quantum iter agentes incommodi militari more afferrent, quod & ab amicissimis etiam accipi solet. Quippe hostium institutum fuerat, agros omnes, qui ultra flumen Israëlitis incolerentur, populari, & eorundem armenta & pecora, dum reuerterentur, abigere. Ascendebant (inquit historiographus) Madsan & Ghamalec, cateriq. Orientalium nationum, & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant, vsque ad introitum Gaza, nihilq. omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israël. A desperata huiusmodi vastationis calamitate immunes pratermittentur Succothani ac Phanuelita, atque horum vicini. quamobrem nec relicto oppido, in specus & prærupta sese, uti Israëlita cateri, recipiebant, nec priuata causa hostem, perinde ac Israëlita alij, vel metuebant, vel oderant. Publicæ enim calamitatis verus sensus per paucos hominum tangere solet; homines dico, qui nihil, nisi quod filiorum Adami est, sapiunt. Itaq. hi non solum religionem & pietatem neglexisse, sed ne Gedeoni quidem ut bene verteret, cupisse videntur, cui hoc responsi retulerint. Verùm optimus ac piissimus vir, diuiniq. consilij studiosissimus, quamquam hos à diuini beneficii cogitatione & fide, à pietate & humanitate alienatos, quamquam sibi iniuriosos & infensos, quamquam publicæ utilitati aduersatos, atque adeò hostibus fauentes cognouisset; tamen non statim meritis afficiendos pœnis iudica-

Gen. 2.
Obiectionū
causarum
origo.

Sup. cap. 6.

iudicauit, sed suam in eisdem sententiam ita temperauit, ut eadem opera & presenti tempestatis procella prospiceret, & illorum consuluerit pœnitentia. Primùm enim, si tunc temporis in gentem animaduertisset, propositi sui contentionem interrumpere, locumq. hostibus, ac spatium ad fugam salutemq. produceret, & accumulandis etiam inimicis impedimentum moliretur. Namq. & Succothani tametsi defendere se non possent, dimicarent tamen, populumq. omnem integrum & armatum aduersus paucos Gedeonis comites concitarent: quod si maximè non prastarent, tamen inimicitia odioque furentes qui reliqui ex illis essent, ad victoriam intentos ponè insequerentur, & vicinos etiam populos pagosq. conuocarent, in quemcumque porrò locum res vergeret, tamen hosti publico opportunitas ad omnia creabatur, augebaturq. Atq. huic publica causa nullam priuatam antepone oportere, res ipsa ratioq. docebat, sed docebat magis fides diuinusq. Spiritus, quo sanctus agebatur vir. Igitur breui responso pœnas illis iure belli, sed magis ob impietatem, debitas indicit, & peruersam de se causaq. sua opinionem redarguit, & ad resipiscendum satis opportuna atque idonea concedit spatia, religionis maiestate atque autoritate interposita, cuius cogitatio homines in se redire, sibiq. prospicere cogeret. Vestro, inquit, responso manifesta incredulitatis, & peruersa rerum ac temporum atque adeò dictorum meorum interpretationis, iniustaq. & inhumana, ac prorsus impia cum erga fratres vestros, tum erga Deum actionis arguimini: vispote qui hoc ex Dei singulari gratia ac misericordia constans Israëlitis beneficium, ad priuatum ambitionis, superbie, audaciaq. meæ vitium traduxeritis, dicentes: Numquid palmæ Zebahh & Tsalmunagh in manu tua sunt? quasi ego vel id quod actum est, vel quod peragendum spero, meæ potius virtuti, quàm diuina arrogauerim authoritati, ita & petitionem meam tamquam iniustam repellentes, me contumeliosè eiecistis. Atqui ego, quidquid hætenus factum fuit, Dei consilio atque ope factum manifestè profiteor. quòd si nõ satis in us, quæ iam præcessere, actionibus argumentorum & signorum vobis ad credendum fuit, unum præterea addam signum: quod ubi eueniet, non tantum credere, sed sentire cogamini, totius & præterita, & presentis, ac reliqua expeditionis meæ singularem verumq. authorem Deum esse. Nam si ille non dederit Reges in manus meas, vos vestra sapientia istam rerum mearum cognitionem, ut facitis, magis adhuc tribuetis, cum tamen nulla sapientia specie, inhumanitatis notam vitare possitis, negato defatigatissimis fratribus pane, sin verò, ut ipse certissimè spero, vobisq. constanter prædico, eueniet (eueniet autem haud dubiè) ut Deus, cui quæ præcessere omnia accepta refero, non solum Regum palmas, uti vos excipitis, sed integros ipsos Reges, nominatim appellatos Zebahh & Tsalmunagh, cū omni ipsorum maiestate in manum tradat meam; vos certas atque presenti actione & sententia declaratas, inhumanitate, crudelitate, & impietate vestra dignas pœnas luituros pronūcio: quod succedet, si iusta mea sententia est; neq. enim

o

Deus

Deus mihi iniuste agere volenti sese propitium, atque authorem opitulatoremq; praebeat. Sed & me ita inturbabat, & Regibus ad effugiendum opportunitates augebat, ut ego, quas vobis indico pœnas irrogare nō possim; sin verò Deum ego futuro hoc, vobisq; impossibili existimato signo, totius huius causæ Dominum & unicum authorem monstrauero, mei huius aduersum vos iudicij etiam principem declaratum probabo: atque illius, non mearum partium, ultorem, supplicio de vobis sumendo, me ipsum fore profiteor. Pœna autem certa ratio & summa ex hoc tempore illa decernitur, ut sicut vos oppidi vestri conseruandō, fouendi, atque tuendi causa, homines fratres de vobis benemeritas, presentiq; habitus ratione ac lege opportuno subsidio dignos, acerbè tamen acceptos, molestissimè affectos repulsosq; eiecistis: similem animo atque corpore, ad interitū vsque, molestiam perferatis, carnibus vestris, inter spinas istas, ex quarum copia Zzuchoth nomen vestro factum est oppido, conterendis: ut ita vestri oppidi nomine, & natura atque copia, haud immeritò fruamini. Idem significat Zzuchoth in sacra lingua hoc loco, quod Hispanis, Espinas, siue Espinar. duo autē singulariter spinosarum plantarum, quibus laca illa scatebant, hic à Gedeone nominantur genera: alterum KVTSIM, quod communiter pungentem omnem siue fruticem, siue herbam significat: alterum verò BARCANIM, duriorē ac maiorem herbam, crassioribusq; spinis præditam significat fruticem, cuiusmodi Rhamnorum generatris nobis nota sunt, eodem generico nomine, quo Hebraicè & Chaldaicè appellantur. Transpositis tamen elementis Hispanicè dicta, siquidem KAMBRON, easdem quatuor præcipuas consonantes obtinet cum BARKAN: & Chaldaicum nomen, BARKANATA, idem ferè quod Kambronera est. transpositis tamen, uti diximus, litteris, quod non solum in variis linguis, sed in vna atque eadem frequentissimi exempli est.

Et inde conscendens venit in Phaniel, locutusq; ad viros loci illius similia. Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Socoth. Dixitq; eis: Cùm reuersus fuero victor in pace, destruem turrem hanc.

DISSENTIENTIS & perturbata Reip. imaginem duo hæc, Succothensium & Phanielitarum, exempla ad viuum depingunt. Nihil enim maiores ciuitatibus ac regnis ad calamitatem & perniciem causas affert, quam priuati commodi cogitatio atque cura, sicut contra nihil firmitera fundamenta ac mœnia ad defensionem conseruationemq; sui ponit (de humanis rationibus loquimur) quam communis orbium ciuiumq; consensus, cōiun-

Etumq; studium. S. S. E. Et si qui, quam prauauerit contra vnum, duo resistunt ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Madianiticæ oppressionis temporibus ita diuisas Israëlitarum Respub. fuisse apparet, ut nullum oppidum, nulla ciuitas alterius iuuanda rationem habuerit, sed quocumque pa-

Eto

Eto vnusquisque sibi consulere posset, honesto an turpi, suas tantum curauerit priuata res. Namque alias qui fieri poterat, ut duorum oppidorū minus, uti arbitramur, ab hostibus oppressorum eadem sententia esset? (nec communicata tamen mutuo; namque hæc temporis breuitas non permiserrat) fratribus laesis, victoribus, ac de publica salute ac libertate secunda deliberato consilio atque studio agentibus, idq; miraculoso, ac diuinam voluntatem & efficientiam probante exemplo, tamen negandi panis, quo ipsi non egebant, & non negandi modo, sed contumeliosa repulsa respondendi, nisi priuata vnus cuiusque rerum cogitatio & cura, ab omni communione aliena, intercessisset? Namque illi se inter spineta sua incolumes conseruari gaudebant; & hoc omnino perpetuum sibi esse curabant, hoste nulla ex parte laedendo vel irritando. Hi verò turrim habebant, cuius præsidio si minus ab hostium exercitu magno tuti esse poterant, poterant tamen à priuata & repentina vi, atque inuasionē minorum copiarum, quales nunc Gedeonis erāt, & magnum Madianitarum erga se beneficium, & amicitia argumentum ducebant, exflare sibi suam illam turrim, cuius auspicio & fausto nomine à priuatis, ac minore impetu custodiri ac defendi posse fidebant. Nam Phaniel longè conspicuam fortitudinem significat: sanam igitur atque exstantem esse volebant turrim, quæ decori ac præsidio ipsis erat, qua incolumi, nec magnum metuebant exercitum, nec exiguum. quod cōsiliū cū probè Gedeon intellexisset, irritum futurum prædixit, eadem mente eodemq; sermone, quibus apud Succothenses fuerat vsus, turri tamen singulariter declarata atque damnata, cuius præsidio illi fidebant. Dixitq; eis. Non pœnas irrogauit, sed ad pœnitentiæ opportunitatem, atque ad fidei suæ argumētum, diuinæq; authoritatis confirmatissimam probationem, Dixit eis. In sacra lingua est: Et dixit etiam viris Phaniel. Vox, etiam, omnia quæ superius scripsimus, & plura quoque continet, duabus tantum litteris Gam. viris Phaniel principibus, ut de Succothensibus est declaratum; nam publicarum actionum siue laus, siue culpa penes hunc ordinem est. Ideo enim in Ierosolymitanorum accusationem morum, principes primi à Propheta vocantur: Audite verbum Domini principes Sodoma.

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achui.

Cùm verò intellexisset Gedeon, oppidanos non inuitos subsidio panis fratribus prospecturos, nisi primores venisset: neutrius oppidi plebi minatus quicquam est, sed ipsis tantum principibus pœnas & meritas indixit, & meliore consilio declinandis, vel ipsa temporis cunctatione suadere visus est. Cùm reuersus fuero. Non conditionem, sed affirmationem constituit vacula, Cùm. Exemplaris lingua habet, B E S V B I, In reditu meo. Ego ipse, inquit, non tantum incolumis, verum In pace reuersus, diruam turrim hanc. B E S A L O M, integer, incolumis, nulla accepta clade, omnisq; incommodi expers, ita ut nec negati ab istis vel ab aliis panis, quo membra egebant, inopiam sibi comitibusq; suis, aut impedimento aut mora futuram esse

o 2 crediderit

קוכות

ק. ברכנו

Kambron.

Commodū priuatum.

Ecclef. 4.

crediderit Gedeon, illo responso fretus: Dedi eos in manum tuam. Non enim in solo pane viuis homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, tantum sufficere atque efficere firmissima potest fides.

Zebec autem & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo, quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

VIDENTUR Reges illi sequente post illam nocturnam cladem die, signis & vexillis sublatis, curasse, ut quicumque euaserant, disiecti, fugiebant, rursus in exercitus formam reciperentur; quo melius, commodius, ac tutius coniunctis animis ac viribus, vel procedere ulterius possent, inque suas regiones redire, vel prælum redintegrare, vel ponere sequentem hostem minore quam antea negligentia excipere, & sustinere. Locus autem in quem conuentum fuit, KARKOR vocabatur, quod nomen in sacra primùm lingua expressum, Chaldaica Paraphrasis, & Græcæ etiam versio referunt. Atque narrationis huius illa series est: Dum Gedeon fugientes hostes insectatur, dum ab Ephraïtis interpellatur, dum apud Succohot atque apud Phaniel moratur (quamquam hoc breue fuerit) tantum spatij hostibus contigit, maxime metu conterritis atque fugam properantibus, ut sese recipiendi atque coniungendi locus peti posset, Regibus præsertim id ipsum curantibus per duces, centuriones, præcones, satellites, aliosque militia ministros, ut sit; ita ut omnibus quò deueniendum esset demum constaret, tandemque in KARKOR deuentum fuerit. apparet autem publicis præconis & communi clamore, quem Passa parola Itali milites dicunt, pronunciatum fuisse, BAKARKOR, BAKARKOR. quam rem singularis vocabuli pronuntiatio & scriptura obseruandam indicat. Nam B. præpositio ac litera propriis locorum nominibus adiuncta, perpetuò cum vocali breuissima, siue semibreui E. pronuntiatur, nisi singularis cuiuspiam notationis ratio pro e semibreui, a breue postulet. ut hoc loco in quo pro BE, KARKOR legimus BAKKARKOR. Cum eadem utrobique significatio sit BE, & BA, præpositionis, quam Latina In, plerumque refert: tamen pronuntiationis variata ratio singularem significationem arrogat voci omni, tum ad certum loci nomen fugientibus ac disiectis indicandum, tum ad clamoris ac vocis perferendam vim, prima breui vocali A. cuius sonus longius quam E, semibreuis audiri potest. Deinde prima nominis proprii litera K, duplicata, & nomine ipso in vocalem magnam accentu acuto affectam desinente. Namque præpositio BE, sequentem se consonantem duplici sono pronuntiarum non cogit: BA, verò hoc postulat, obseruareque cogit, itaque prima cura Regibus fuit, disiectas copias KARKORAN, conuocandi & colligendi; altera verò collectas iam recensendi. distabat autem KARKOR à Phaniel, ut ex gestarum rerum obseruatione conicimus, dimidio militari itinere septem vel octo ferè passuum millibus: ubi iam secundum

secundum opus fuit, collectorum ac receptorum virorum recētere numerum, atque ex iis, qui superessent, eorum, qui desiderarentur, summam subducere. Atqui recensitus exercitus non maiorem quam quindecim millium numerum retulit, non maiorem inquam; nam vocula CHE, dubitationem absoluti numeri indicat, ut Latina ferè, & propè, & fermè, ac penè: ex quo deprensus est, centum ac viginti millia desiderari; quippe illis domo proficiscentibus, centum triginta quinque millibus armatorum, atque ad prælum promptorum, exercitus fuerat instructus. quòd verò exponitur educentium gladium, pueros, senes, feminas & seruitia reliqua excipiendi causa est adiunctum, quòd quidem vulgus imbelles atque inutile nec numero addicitur, nec umquam in gerendarum rerum rationem venit; tantummodo enim ad vastandum, diruendum, diripiendum valet: quamobrem immensum cum Madianitarum exercitu fuisse ex eo conicimus, quòd non ad prælia precipuè, qua nulla hostes hi iam cogitabant; sed ad vastationem ac direptionem quotannis prodibat. Ideoque superius narratum est: Ipsi enim & uniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum uniuersa complebant. Atque hanc rerum actionumque seriem ipsa sacri sermonis plana ac simplex lectio obseruatioque indicat. Namque ex verbo ita legimus: Et ZEBAAH & Tsalmunagh in KARKOR, & exercitus eorum cum illis (plurali numero exercitus) quasi quindecim millia: omnes reliqui ex omni exercitu filiorum Orientis. Et qui ceciderant centum ac viginti millia, vir educens gladium. id est, qui non imbelles aut tyrones erant, sed singuli ex illo numero viri strenui ac fortes, ad armaque prompti, & qui non eminus funda, iaculis, aut sagittis; verum cominus conferto pede pugnam cum hoste capefferent. Atque hac narratio commodè inducta est, ut Madianitarum Regum disciplina, cura, actionibusque illius temporis declaratis, ex ipsorum met ratione, quantum illa nocte miraculum editum fuisset, cognosceretur. Iam verò quid eadem tempestate à Gedeone actum fuerit, videamus.

Adscendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur ad Orientalem partem Nobe & Iegbaa, percussit castra hostium qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur.

PRVDENTISSIMI Ducis consilium fuit, providere quemadmodum qui reliqui ex hostibus fuerant, omnes simul imparati inuadi opprimique possent per paucos illos, quos sibi Deus deligēdos imperauerat. Non quidem quòd se ab hostibus superandum metueret, ut cui ex certa diuini promissi fide ad maiora etiam peragenda spes, animus, atque robur suppeteret; sed quòd intelligeret, fieri non posse, ut hostium exercitus, si in fugam verteretur, disiectus ab exiguo suorum numero caderetur. unusquisque namque ex fugientibus aliam atque aliam in partem contenturus erat, qua speraret ab victoribus hostibus longissime diuertere; atque ita per paucos fugari multi poterant, scitari verò, comprehendere, atque interfici non poterant: præcipuè patientioribus

Bellica discipli-
plina
Gen. 11.

Opportuni-
tas.

ribus iam, quam antea, spatii & liberioribus, nulloque interiecto lacu vel flumine praeclusis. At vero ipse sibi in manum tradendos hostes fidere coeperat: quamobrem qua potissimum ratione id fieret, prouideret ut exercitum integrum conficeret: id vero simulato insectationis errore agendum sibi duxit prudentissimus Dux. Namque acuta esse bellorum consilia oportet, cum belli disciplina ad venationis referatur artem. S. S. E. Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Atqui solertia ac industria non exiguae pars est, dispicere, & agere, ut, quam capere, aut occidere quarimus, fera vel in suo lustru quiete, vel alia imparata angustiore opprimatur loco. Cum itaque Gedeon vel per exploratores suos, vel potius per spiritus, quod ducebatur, vim hostem apud KARKORAM consedisset, arte consilioque circumueniendum inuadendumque, statuit: nimirum abortu solis opprimendum: unde ipsum nihil periculi vel metueret, vel suspicari intelligebat. Quippe Gedeonem a tergo sibi esse, hoc est, ab occasu existimantem, ex ea tantum plaga cauere par erat eum, cui orientalis regio omnis patebat libera, cuique nulli alii, praeter Gedeonis turmas, metuerentur exercitus. Cumque (ut fieri solet) exploratores ab occasu nihil sibi conspectum indicassent, securitatem Regibus, & quiescendi opportunitatem lapsis ex fuga exercitibus, atque adeo armatorum numerum recensendi spatium effecerant: nullo praecipue illo toto die ad occiduum plagam viso, qui hostium pone sequentium suspicionem iniicere posset. Igitur cum Madianita Orientem versus fugientes, apud KARKORAM, siue hostem ab Occasu fortasse venturum, expectandi consilio, siue magis animo ulterius ad suas regiones contendendi: Gedeon, quamquam lapsis admodum socijs, tamen diuinae voluntatis fide instructus & animatus, longa itineris ambage suscepta, totam sibi lucem in fallendo atque securiore reddendo hoste posuit, certam metibus rationem temporis, quo via confici, & noctis ad inuasionem opportunitas capi posset. A Phanael igitur Ortum versus tendentibus recta in KARKORAM via erat. hac relicta, ad dexteram, hoc est, in Meridiem Gedeon diuertit, velut in Arabas contendens, ita ut, quamquam ab exploratoribus fortassis prospectaretur, tamen vel errare, vel alio procul tendere, vel etiam, relicta contentione, diuersum longe consilium sequi credi posset. Euenit autem, ut a nemine ex hostibus obseruaretur, quippe quibus numquam eiusmodi suspicionis narratio in mentem venerat. Huius itineris atque consilij descriptionem & significationem Chaldaica versio aperte indicat, hoc modo: Et ascendit Gedeon via habitationis Arabum, qui habitant in Sechonim, ab Oriente Nobbahh & Ramatha. Et percussit castra, & castra posita erant confidenter. *Temporis ac loci opportunitatem a Gedeone sapienter quaesitam intelligimus, qui non solum noctu inopinantes, verum ex superiore loco aggressus est, occupato videlicet monte, qui in plano atque depresso loco positus castris ab ortu irminebat. Nam Iagbeha idem Hebraice, quod Ramatha Chaldaice significat, Hispanicè Cumbre, Latine montis culmen, siue cacumen dicitur.*

Loca alta
ventosa.

dicimus. Erat autem oppidi nomen ex situ factum, Nobbahh, etiam sublimi loco positum vel nomen ipsum indicat, quod latrantem significat, idque videtur ex ventorum impetu & sono, qualis in editioribus edi solet, vel rupibus, vel montibus. Atque ita describendum est hoc Gedeonis iter, ut prima diei parte versus Meridiem aliquantulum declinaret, specie contendendi in Arabas, deinde vero Ortum versus in Meridiem reflexerit, quoad Iagbeham perueniret, quae Madianitarum exercitui Orientalis tunc erat. Ipse autem exercitus ita situs constitutusque erat, ut, quemadmodum interpres noster exponit, nihil aduersi suspicaretur; quippe qui ab Ortum nullum metueret hostem, haberetque duo veluti praesidia, alterum Iagbeham, Nobahhan alterum: a tergo autem, hoc est, ab Occasu, unde suspicio esse poterat, militari prouidentia, arte, & opera atque custodia probe esset munitus. hoc sacrae linguae verba significant, Et percussit exercitum, & exercitus erat confidens. quae Chaldaeus explicat: Et castra posita erant confidenter. Illo etiam iam inuadente, & occisioni operam dante, tamen castra ipsa rem nondum sentiebant nec commouebantur. hoc primis noctis horis actum videtur, cum hostes partim cenae indulgerent, partim colloquijs & sermonibus illius diei calamitatem commemorarent, unusquisque euasionis fugaeque suam rationem, & quam illi appellabant fortunam & sortem, narraret; ita ut hoc tumultus nec descendens Gedeonis strepitus, nec inuadentis impetus sentiretur.

Fugeruntque Zebee & Salmana: quos persequens Gedeon, comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

INTERPRES noster rei summam reddidit, quam pluribus verbis exemplaris lectio narrat hoc modo: Et fugerunt Zebbahh & Tsalmunahh, & persecutus est, & cepit duos illos Reges, illum Zebbahh, & illum Tsalmunahh, & omnem exercitum. Atque verba omnia haec & Chaldaica & Graeca versio obseruarunt, una cum adiunctis singularibus signis: quorum vice quia Latina non obtinet lingua, nos pronomibus illos illum, illum, supplemus. Atqui rei gesta ratione, & fidei praesertiam, cuius ductu & impulsu omnia haec acta gestaque fuere, lectio ipsa manifeste indicat. Totius belli illius, & praesentis Israelitarum calamitatis finem & successum, non solum Madianitarum cedendo, fundendo, & fugando exercitu, sed Regibus quoque capiendis & perdendis constituturum sibi Gedeon ex fide persuaserat, illo videlicet promisso instructus: Ego ero tecum, & percuties Madian ut virum unum. Cuius promissi iam sententiam explicuimus. Atqui corpus ipsum Madian sibi iam percussum cum videret Gedeon, caput adhuc integrum constare sciebat, quod petendum sibi esse ex fide intellexit. Erant autem illius gentis caput, Reges, qui, quamquam duo essent, promissi tamen sensu unum designabatur caput, ut virum unum. Hos igitur destinato studio & contenta opera sectari ab initio cum cepisset, Succothanis & Phanauchitanis declarauit; Et ego, inquit, persequor Zebbahh & Tsalmunahh, Reges

Singularia
figura.

Promissi
sententia.

Reges Madian, eosdemq; fidei sua indicanda, atq; pœnitentia illis suaden-
da causa, dum pœnas prædiceret, nominatim compellauit, Cùm tradiderit
Dominus, &c. Igitur prima hoc in loco ac tempore cura Gedeoni fuit Re-
ges capiendi; quibus captis, reliquum exercitum faciliè turbatum, fufum,
comminutum, dissectumq; iri intelligebat: exercitus autē securitas, noctisq;
opportunitas tantum spacij & commoditatis concessit, ut non antea Gedeo-
nis sentiretur impetus, quàm in ipsum caput, hoc est, in Regum tentoria, at-
que custodiam factus esset. quam rem lectio ipsa proximè significabat: Et
percussit exercitū, & exercitus erat securus siue confidens. Cùm itaq;
ea pars, in qua Regum tentoria erant, prima omnium ex superiori petita loco
cædi cœpisset; Reges & præterita noctis recordatione, & proximi iam peri-
culi metu, omni dimicandi cogitatione abiecta, fuga sese dederunt: nō enim
intelligentes qua parte Gedeon descendisset, existimare potuerunt, illum ab
Occasu aggressum primas castrorum partes superasse ac fudisse, quando suis
tentoriis proximum iam, atq; operam cædi dantem cognouerant. Nec adeo
longè erat Gedeon, ut fugientium Regum tumultum & strepitum, atq; eo-
rum qui cum illis fugerent, hoc est, familiarissimorum turbam sentire obser-
uareq; non posset: cum præsertim toto in illam partem studio atq; animo es-
set intentus. quamobrem & illum tumultum eò usque cadendo atq; obser-
uando secutus est, quoad Reges ipsos assecutus, viuos cepit, captosq; ligauit.
Fugam autem ad sinistram ab illis initam ex eo coniicimus, quòd Ortū ver-
sus montis importunus adscensus difficillimam redderet; ex quo etiam loco
à Gedeonis exercitu (quem illi maximum esse existimabant) cadem fieri
sentirent: retrorsum verò redire inconsultissimum videbatur, putantibus
illinc cœptam cladem primū, atque constitutos adhuc hostium cuneos rem
agere, fugientesq; præcludere. Ad dexteram quoque montana loca erant, se-
cundum Iigbehhan. Atque inde etiam cadis turbationem clamoremq; au-
diebant. quare unica ad sinistram Septentrionis plagam effugiendi com-
moditas opportunitasq; constabat; hanc verò nihilominus Gedeon antea
animo & cogitatione præceperat, quam ipsi tunc primū oblatam ceperūt:
ideoq; tanta celeritate ac dexteritate rem peregit, ut voti compos euaserit,
captis duobus Regibus Madian, non solum regio cultu, & habitu, atq; dia-
demate, sed facie ac propria utriusque nomine appellatis & cognitis. quod
articuli Hebraicè atque Chaldaicè adiuncti singulari notione indicant:
Illos Reges Madian, Zebbalh, & illum Tsalmunagh. Quorum ca-
ptura omnibus castris, totiq; exercitui, cuius illi caput erant, calamitatē at-
tulit maximam. Eam verò singulari verbo historie author exprimit. HEH-
HERID. similitudine deducta ab ea strage, quam fulmen, quocumque im-
petu contorquetur suo, edere solet. quadam enim rumpit, alia diruit, deicit
multa, penetrat, findit, ac demum omnia conquassans euertit, & confundit;
ex animantibus verò multas interficiens, ceteras, quibus vel conspectum
fuerit, exanimas partim, sensu partim commotas, cunctas denique pertur-
bat.

bat. us relinquit. Est autem verbum in tertia coniugatione, quam nos autho-
rante dicere solemus, cuius significationem nec Græcus nec Latinus sermo
exprimere possunt, nisi per circuitionem, turbare fecit; siue, ut turbarentur
effecit, non secus ac fulmen, quod quamquam non omnia tangat, omnia ta-
men commoueri cogit. Huiusmodi itaq; castrorum faciem à Gedeone effe-
ctam, unico verbo describi satis fuit, ad fidei virtutem atq; efficacitatem si-
gnificandam, tantaq; rei declarandum exitum. Facile autem ex illis unus-
quisque, quid illo tempore hostibus priuatè ac publicè acciderit, commentari
poterit; nobis verò sat est, Reges captos duci, nullumq; iam constare Madi-
anitarum exercitum.

Reuertensque de bello ante solis ortum.

IN exemplari lingua integer versus est, atque ita ex verbo reddi potest:
Et reuersus est Gedeon filius Ioas ex illo prælio ab adscensu B A H E-
REZZ. Rei gesta celeritatem & felicitatem, gerentis etiam dexteritatem
& virtutem, atq; omnium harum effectricem fidem, obseruandam & cog-
noscentiam hac temporis adnotatio inuicem, viri nomine atq; cognomento Fides
repetitis: Gedeon, filius Ioas. Cui huius tanta rei consicienda promissio
facta, & prouincia data nuper fuerat in Ephra, qua pertinebat ad Ioas, pa-
trem familia Ezri. Cumq; Gedeon filius eius excuteret atq; purgaret fru-
menta, audiit: In hac fortitudine tua liberabis Israel de manu Madian. In
hac fortitudine tua. ita priuatus, tantum filius Ioas, nullo alio apud tuos il-
lustris titulo, tamen fortitudine hac meo verbo concessa instructus libera-
bis. Qui respondens ait: Obsecro mi Domine, in quo liberabo Israel? ecce fa-
milia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.
Atq; huic minimo, & nullis in Repub. titulus præclaro, sapientie ac forti-
tudinis spiritus datus est, quo per fidem instructus, primū illud aggressus
est facinus diruendi aram Baghal, succidendiq; lucum, cum admiratione
omnium, qui tantam audaciam priuato homini fuisse audirent: quibus per-
quirentibus authorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit hac omnia. Suprà 6.
Atq; hanc priuati hominis conditionem, contemptui ac despectui sibi ha-
bitam, Succothani & Phanelita insolenti atque inhumano responso illo
subnotauerāt: Numquid palma Zebbalh & Tsalmunagh in manu tua sunt,
ut demus exercitui tuo panes? in manu tua, priuati & ignoti hætenus ho-
minis, exercitui tuo, non Dei, non nostro? Veritatis itaque diuine constan-
tiam, & electionis sanctitatem atq; auctoritatem, fidei quoque efficacita-
tem indicat hac huius nominis & cognominis viri appellatio, hoc loco repe-
tita: Gedeon filius Ioas, qui aliàs præter paterni nominis cognomentum, ni-
hil quamobrem ab aliis dignoscetur, habuerat, nunc fide instructus, & di-
uino auctus Spiritu, re maxima celerrimè ac strenuissimè gesta, victor à
prælio reuersus, hostium exercitibus cōfectis, Regibus captis, atq; in trium-
phum ductis, populo salutem libertatemq; reportat, exemplum atque monu-
mentum statuens virtutis & felicitatis, quam Deus iis præstat, qui promissio-
missa

missa sua per fidem atq; obedientiã sequitur, quibus illa in mente atq; ore
 psal 18. carmina semper sunt: Deus qui praeinxit me virtute, & posuit immacula-
 tam viam meam. Qui perfecit pedes meos tamquam ceruorum, & super
 excelsa statuens me. Qui docet manus meas ad praelium, & posuisti ut ar-
 cum arcum brachia mea. Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt in-
 firmata vestigia mea. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, &
 non conuertar, donec deficiant. Huiusmodi planè mente animoq; canes Ge-
 deon, nec vllò cunctatus impedimento, nec vllò continuati laboris tēpore &
 spatio fractus, totisq; hesterni diei horis in itinere, totis consequentis noctis
 in praelio & reditu consumptis, victor primo manè rediit; ita ut cum iam
 dies apertissimus esset, nihil, quod ad bellum faceret, in factum ipse relinque-
 ret: quamobrem sibi tunc iam redeundum adscēdendumq; duxit. Verbum
 autem, adscendit, indicat illius noctis pugnam, & rem omnem in depressio-
 re loca fuisse peractam, ut superius exponebamus. Quod vero in notatione
 temporis dicitur, Ab adscensu HA HHEREZZ idem significat quod Latina
 verba, Paulo ante astum. Plura namque in sacra lingua sunt nomina, qui-
 bus astrum illud, quod Latino vocabulo Sol dicitur, pro efficientia & oppor-
 tunitate ratione significatur. Frequentissimum omnium SEMES à mini-
 stratione factum; aliud verò HHEREZZ quater tantum in sacris libris
 obseruatum, à verbo HHARAZZ deductum, quod exsiccare, & extoquere,
 humoremq; exsugere interpretari possumus. atq; hoc nomine tunc Sol indi-
 catur, cum pro anni & diei horarum opportunitate, calore maiore terram
 exsiccet, animantesq; infestat; astate nimirum ab una atq; altera post or-
 tum hora ad vespertinum vsque, pro calis praesertim regione ac plaga, & pro solis
 natura ac situ. ita autē & tempora, & opera in actionem omnē metitus di-
 citur Gedeon, ut cum grauis esse inciperet sol, iam ille ex pugna reuersus,
 via arduum superasset adscensum: quod miraculi nomine obseruandum, le-
 etio ostendit, potuisse tot res, tot opera, tot labores duarum noctium, vniuscq;
 spatio lucis, nulla intermissione lapsis atque ieiunis hominibus confici; quod
 cum alias secundum naturae facultatem impossibile factu videatur, tamen
 fidei adscriptum, multis spectatum exemplis constare, beatus Paulus docet:
 Rebr. 11. Deficiet me tempus narrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephthe, Danid,
 Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam,
 adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, exstinxerunt impe-
 tum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes
 facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, &c. Itaq; Gedeon, antequam
 socios, labore atq; via adscensu exercitatisimos, astus additus offendere pos-
 set, iam in planum minusq; difficilem deduxerat locum. Graeci interpretes
 Hebraicum vocabulum, quibus litteris scribere potuerunt significationis causa
 reliquerunt, E O E S. ex Latinis, uti diximus, hoc tēpus alij astum, alij gra-
 uem solem dicunt, ut ille: Quale per astum
 Dulcis aquae saliente sitim restinguere riuo.

& al.

& aliter

Ille salubres

Æstates peraget, qui nigris prandia moris
 Finiet, ante grauem quæ legerit ar bore solem.

Her. lib. 2.
Sat. 4.

Apprehendit puerum de viris Socoth, interrogauitque eum
 nomina principum & seniorum Socoth, & descripsit septua-
 ginta septem viros.

IN praeiacti iam testimonij confirmationem, atq; in publica authorita-
 tis & fidei exemplum, Succothanis principibus pœnas iam decretas, atque
 Deo iudice, vel ipso captorum Regum successu declaratas, irrogandas cura-
 uit, ita tamen temperans, ut, authoribus tantum punitis, reliquo populo atq;
 oppido ipsi parceret. Nouerat enim illius iniuriosa repulsa decretum & re-
 sponsum à principibus viris & senatoribus esse profectum, cum ceteris in
 Rep., neq; sensam suam sermone explicandi potestas per maiores permitta-
 tur, sed per Vlysses aliquem os praecludi soleat. ut apud Homerum est:

Δαιμόνι ἀτρέμας ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
 (ὅ)τι σοὶ φέρτεροί εἰσι. οὐδ' ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκις,
 Οὐτὲ ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος οὐτ' ἐν βουλήῳ.
 Heus bone, te deceat aliorum verba quietum
 Audire, imbellis cum sis ac roboris experts,
 Nec vmquam ad bellum numeratus consiliū me.

Iliados

Diligenter autem cauit Gedeon, ne populares, quorum in illo crimine vel
 nulla, vel minor certè culpa fuerat, eadem cum primoribus pœna inuolue-
 rentur: quamobrem per iuuenem quendam, vniuscuiuspiam ex ipsis princi-
 pibus familiarem (namque hoc significant hoc loco nobis verba illa, Puerum
 de viris Socoth) & numerum & nomina eorum qui oppidum regerent,
 edoctus est, eorumq; nomina memoria causa descripsit, Septuaginta septem
 viros videlicet. namque inter seniores atq; principes numerus ille consta-
 bat, apud quem totius Reip. summa erat authoritas, cum illa tempestate po-
 puli illi, quamquam vnum aliquem haberent interdum iudicem, tamē sin-
 guli suis magistratibus constitutis, aristocratiae formam obtinerent. Erat
 autem satis magnus, & ipsa septenarij numeri maiore ac minore appella-
 tione grauisimus confessus, pro illius oppidi magnitudine atque ratione. Sic
 olim in Rebus pub. antiquis, decemuirorum ac centumuirorum collegia ce-
 lebrantur: sic variis in locis hoc tempore, variis numerorum nominibus, eo-
 rum, qui de Rebus pub. consultant, ordo appellatur; ut apud Leodienses, triginta
 ac viginti nobisium collegia duo sunt. Hispani atq; Corduba in Bethica ve-
 ginti quatuor cum antea constituti fuerint, perpetua consultandi autori-
 tate, patritij viri, nunc, quamquam multo plures hu fuerint adiuncti, ta-
 men numeri nomen pro magistratibus titulo conseruatum singulisq; usur-
 pant; ut olim duumuir vel centumuir quispiam, sic nunc viginti quatuor in
 nostris ciuitatibus, & triginta vel viginti Leodij singuli appellantur. Atq;

P 2

ita

ita apud Succothanos, ex duobus principum atque senatorum ordinibus septuaginta septem virorum coaluerat numerus, quorum nomina ad distinctionem & memoriam (vti diximus) describi oportuit, ne ex nominum communiōne error incidens, plebeium pro patricio, vel pro seniore arriperet. Singulis itaque nominibus ordinis titulus adnotatus est. Mirandum verò maxime, tantam, tam communem fuisse omnium istorum & dementiam, & contumaciam, vt nec in prima consultatione quispiam impio illi atque crudeli decreto intercederet, neque absente iam Gedeone, & spacium ad pœnitentiam concedente, aliquis de misericordia ac deprecatione consultaret; vt nullus denique & admirandam illam, communemq; omnibus salutem Deo adscribens gratularetur. Sed quis hominum stultitiam, & in malo consilio pertinaciam, assiduis quotidie exemplis notatam, non his peiora & agere, & urgere videt?

Venitque ad Socoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana, super quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis sunt: & iccirco postulas vt demus viris, qui lassii sunt & defecerunt, panes.

SUPPLICII de illis sumendi sententiam, ex diuino consilio iudicioq; profectam, ipso predicto ante, nunc verò ostenso signo confirmat. Prædixerat enim, non antea se illam omni Israelitarum Reip. factam iniuriam vlturum, quàm duorum Regum, nominatim exceptorum, victorem & dominum Deus effecisset. Id quod si non succederet, ad illorum defensionem arripi concederetur: sin verò, vt ipse prædixerat, eueniret, sententiam quoque suam Deo ratam haberi consequeretur. nunc verò cum manifesto exemplo suam ille causam probauerit; illorum omnem defensionem excusationemq; interceptam & repulsam iure declarauit; Vos, inquit, Zebahi & Tsalmanaghi siue metum, siue studium, omni alia cogitationi & rationi ita anteponendum duxistis, vt non humanitatis modò, sed etiam pietatis legitima officia deserenda esse decreueritis: nunc verò eò redacta est res, vt sublato, quo nitebamini, fundamento, cadendum vobis causa necessario sit. Nullam namque tunc fuisse vel virtutem, aut auctoritatem, aut potentiam duorum horum Regum, vel ipsa illorum fuga & fusione cognoscere potuistis, vel mea etiam declaratione intelligere, vel saltem credere, ac sperare, cum ipse professus essem, me hos duos sectari; quam professionem, tamquam stultam, & insolentem aut arrogantem, vos mihi exprobraſtis: tatum abest vt voto atq; officio iuueritis. atq; hoc vnum criminum caput est; secundum verò, Dei bella non nouisse, nec veneratòs fuisse, suaq; pro parte promouisse, cum tamē vicina essent, & sua ipsa maiestate omnibus non piis modò viris, sed vel cor habentibus, probarentur. supina enim ac turpissima, defensionemq; carentis inscitia esset, tam repentinam rerum mutationem, tantamq; stragem hostibus, antea potentiſsimis, vna nocte allatam, alia causa quàm diuina voluntati ac virtuti adscribere: quod & ipsi, quibus calamitas incidit, cognouerant,

rant, cum audirèt: Gladius Domini ac Gedeonis. Tertiū verò crimen fuit, esurientibus communi, atque adeo ipsorum causa lassii & periclitantibus fratribus, panis vilissimo saltem cibo succurrere noluisse. Quod quidem multis nominibus grauissimum erat, vt superius exponebamus. Exaggerabat autem facinus contemptus & irreuerentia cum comitum, tum præcipuè ducis ipsius, cui non ex lege tantum, sed ex plebiscito, institutoq; maiorum, non obtemperare capitale fuerat. S. S. E. Omnia quæ præcepisti nobis, faciemus; & quocumque miseris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyſe. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit in cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age. Hac illorum erga ducem officia, non solum non constituisse, sed cum probro etiam deserta abiurataq; fuisse, conuincit Gedeon: atq; tria hæc criminum capita breui illa recitatione complectitur: Exprobraſtis mihi, duci, atq; bellorum Domini ministro. Vt demus viris, qui lassii sunt & defecerunt, panes. Vos & illos lassos vidistis, & tamen crudeliter atque impiè vel pane iuuare velle negauistis.

Tulit ergo seniores ciuitatis, & spinas deserti ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit viros Socoth.

Pœnarum de illis sumptarum præconium militari atq; ciuili etiam more pronunciarum oportuit. Cuius sententia & criminis reos, & causam breui complecteretur sermone. huiusmodi autem præconiij summa duobus illis indicatur verbis: Tulit seniores ciuitatis. Namque Hebraicū verbum **LAKAHH**, sapissimè ad ius relatum, pœnas indicat sumendas; quæ in significatione interdum actiuè, interdum verò passiuè pronunciatum obseruatur; in iis criminibus quæ verberibus puniri solent, sine villo alio adiuncto, frequētissimè actiuam vocem obtinet, ad eumq; refertur, qui flagellis est afficiendus, vt si quis ultra terminum præscriptum sabbatho progressus fuerit, **LOKEAHH** accipiat, siue ferat, nullo alio addito intelligendum est, triginta nouem plagas illi esse ferendas, qui eius criminis reus fuerit conuictus. Atque huc illud pertinet: A Iudeis quinquies quadragenas vna minus accepi. Cum verò ad iudicem refertur vocabulum, à iudice ad pœnam obligatum, & iusto iudicio damnatum indicat. vt: Comprehendantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me. huiusmodi in sermonibus verbum **LAKAHH**, frequentissimè usurpatur. Latino autem idiomate cum ad iudicem refertur, pœnas sumere dici potest: cum verò ad reum siue damnatum, pœnas ferre, vel accipere, vel sustinere, aut subire dicimus. Hoc itaque loco idem nobis significat, Tulit ergo, quod obligauit, damnauit, damnatos ad supplicium producendos tradidit. Alterum verò verbum, Seniores ciuitatis, personarum in sententia præconioq; conditionem & ordinem indicat, quorum vel ex nomine ac titulo exaggeratur culpa. Nam cum

Principes, senex.

in duas classes antea partiti fuerint ij, quorum ad Gedeonem referebatur responsum, principes & seniores, minorisq. potentia seniores quam principes esse soleant: tamen quod ad Remp. constituendam attinet, seniorum consilium precedat oportet; quod principum potentia deinde, cum opus fuerit, est promovendum. Præterea quamquam non omnis senator princeps vel dicitur, vel sit; omnis tamen princeps, ut potentior, in senatorum describitur ordinem; atque in consilio, si non ferendo, tamen cogendo, primas usurpat.

Quamobrem cum de Reip. summa quicquam agitur, totius senatus nomine decernitur. Igitur omnes illos septem ac septuaginta viros uno senatorum titulo hic comprehensos legimus, quorum crimen fuerat, perniciosi erga civitatem suam atque omnem Israëlitarum Remp. consilij, ab ipsis, ut à senioribus urbis, profecti atque decreti. Est itaque sententia ac præconiij explicatio, seniores urbis comprehensos, damnatos, atque obligatos supplicio teneri, ac destinari. Cætera verò quæ adiunguntur, pœnarum materiam & speciem tam sententia, quam præconio pronunciatam indicant. Ut qui durissimè & acerbissimè Israëlitarum Reip. & sua etiam singulariter consuluerant, id quod fecerint, ipsi corpore experiantur. unum verò verbum explicandum nobis restat in sacra lingua exemplari, IODAGH. pro quo Latinus interpres noster, cōsulta, uti videtur, Chaldaica versione, duo posuit,

דך

תבר

Contrivit, atque comminuit. quæ duo unico Chaldaicè, THABAR, id est, fregit, comprehensa videatur. Atqui verbum IADAGH, duo præcipuè significat, non ad eò diversa, videlicet, cognoscere siue scire, & augurari siue orinari. ex qua significatione, divinatores auguriorum, & ominum studiosi, AEDGHVNIM vocantur. Hoc verbo hoc in loco author usus,

דקונים

utramque significationem complexus est. & IODAGH, in viros Succoth, in priorè significatione respondit eleganti Latinorum verbo animadvertere. In posteriore convenit cum eo, quod infeliciter & infastè dici solet: hæc est autem præconiij sententia, in viros Succoth, qui sibi & urbi faustè & feliciter consuluisse videbantur, animadvertendum esse, damnatos videlicet ad tribulorum & spinarum supplicium, infastum quidem, tamen malo crimine ac merito ferendum. & nonnulla loca in sacris lectionibus, nisi hæc verbi huius teneamus animadversionem, difficilis interpretationis esse deprehendentur. Vt ille: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas, manifestus erit. TVADEAGH. Tandem, inquit,

Prou. 10.

infelici exitu infastum sui dabit exemplum. & ille: In corde prudentis requiescet sapientia, & indoctos quoque erudiet. In exemplari lingua, Et in medio imprudentium TVADEAGH, animadversionem parabit. Hæc adnotare nos interpres noster cōegit, qui unum verbum primæua lingua duobus Latinis exponendum duxit.

Prou. 34.

Turrim quoque Phaniel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

SUCCOTHANOS, qui priores mali exempli authores fuerant, prius

ad

ad pœnas damnatos oportuit: quos quia contumacia non æquarunt modo, sed superarunt etiam Phanielis, exitio etiam subeundo secuti sunt. Mirum autem videri potuit Gedeoni, non hos, vel ipsum antea victorem cum captis Regibus redeuntem, & suam turrim præteritum, animo videlicet in Succothanos prius animadvertendi, non secutos ac depravatos fuisse, exorareq. conatos, aliqua saltem vel simulata pœnitentia exhibenda specie. mirum magis, illos nec toto illo tempore, quod in adeundis & puniendis Succothanis positum fuerat, quicquam sibi melius ac sapientius prospexisse, atque illi, ad ipsorum redeunti locum, obuios factos, aliquo pacto animum tentasse, movisse, & ad clementiam flexisse. Verum, quod omnem siue stupiditatis, siue contumaciae, siue malitiæ opinionem superat, mirum maximè fuit, illos de dimicatione ac defensione cogitasse, & serio egisse, fretos videlicet illius turris vanò atq. inutili præsidio. Namq. hæc esse causam intelligimus, quamobrem iustissimus dux, qui, repulsam passus, turris tantum eversionem fuerat minatus, nunc & hæc dirui, & ipsos etiam urbis ciues occidi iusserit. hoc autem ipsum simplex sacri carminis lectio duobus membris constans indicat, ita ex exemplari expressa: Et turrim Phaniel diruit, & occidit viros urbis. Non omnes oppidanos occisos interpretamur, sed viros urbis, qui sese viros præstare, & turris dirutionem impedire, & prohibere studebāt. Nam cum hi, ut hoc efficerent, ex urbe prodissent, eodem tempore duplex negotium Gedeoni, qui unicum tantum susceperat, effecerant: alterum diruenda turris, una suorum comitum parte huic labori destinata; alterum verò impugnandi & occidendi eos, qui propugnare ausi, contendere cœperant. Existimo autem hos eodè fuisse, per quos superbo & insolente responso fuerat antea repulsus: namq. eodem vocabulo & illic, & hic author usus est, Viri Phaniel. Turbat is autem illa tempestate Israëlitarum rebus, ac malè concinnatis populis, minusq. inter se consentientibus, huiusmodi statui oportuit exemplum, simili impietate, cōtumacia, & superbia dignum, quo ceteri & diuinum iudicium mesuerent, & beneficium agnoscerent, & melius ac sapientius in commune deinceps consultarent omnes; atq. virum hunc, utpote à Deo detectum, venerati susciperent; & bello ac pace sibi ducem publicumq. iudicem gratularentur.

Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor?

DIVINI iudicij in his Regibus exemplum statuere Spiritus sanctus hac narratione parat, quale in homicidas solet statui. S. S. E. Quicumque fuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius per hominem, Namq. aliud est, in prælio aliquem pugnantem occidisse. aliud verò, iam bello captum, siue ultro deditum trucidare. illud bellica sortis & artis; hoc verò, nisi singularis causa vel culpa insit, crudelitatis esse indicatur.

Vendere cum possis captivum, occidere noli,
Serviet utiliter, sine pascat durus, aretque;

Horat. epist.
lib. 1. epist.
16.

Naviget,

Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis,
Annonæ profit, portet frumenta penusque.

Habendam quoque in ipso bello summorum ac precipuorum virorum rationem, eorum maxime, qui vel ingenuitatis, vel virtutis speciem præferunt, antiqui omnes, qui humanum sentiebant, censuerant. Ita apud Vlysses Neoptolemus citharædi necem deprecabatur, cuius nullam, vel exiguam culpam, eximiam verò, atque diuinam artem asserbat. Ita etiam nobiles principes atque duces, urbis cuiuspiam post victoriam compotes effecti, certa capita, quorum nobile nomen fuerit, excipienda atque seruanda, publico edicto commendant. Huiusmodi clementiæ Reges isti, Zebahh & Tsalmunagh, obliiti, duos elegantissimos iuuenes, ac ex ipsa specie regno dignos æstimatos, non propugnantes, sed iam captos, inhumanè & crudeliter, præterque regum decorum occiderant, A sang froid, ut militari atque inuidioso proverbio Gallicè dicitur; qua re & homicidij crimine sese alligarunt, & pœnas daturi, Deo iudice, comprehensi fuere, exemplo illius, qui manuum ac pedum pollicibus mutilatus, diuini iudicij integritatem & constantiam huiusmodi confessione prædicabat: Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, comedebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Iam verò causa sibi non ignorata examen ex ipsorum Regum confessione instituit Gedeon, sumendi supplicij integritatem confessis ipsis, & arbitrariis omnibus demonstraturus. examinis ratio ex definitiuo atque legitimo statibus petita est: nam de coniecturali nihil agendum esse, ipsorum confessione constitit. qualis fuerit occisio illa, num bellico iure à crimine asserenda, an crudelitatis nomine accusanda, & loci, in quo facta est; & personarum, quibus illata est, descriptione atque notatione discernitur. non enim ait in pugna occisos, sed in Thabor editissimo monte, qui locus pugna aptus non est; captura autem eorum, qui eò sese receperint, aptus esse potuit. Iam quòd illic capti fuerint fugientes, Regibus his pari conditione repensum est, captis videlicet ab illorum fratre. Nunc verò de illius captura exitu agitur: qualem enim illi habuerint, & hos habere, consentaneum fuerit. Quamobrem examen in sacra lingua significantiore interrogationis nota captum est, Α Ρ Ο Η. Quæ & locum, & qualitatem siue speciem inquirat. Latine duobus simul vocabulis reddi potest: Vbi nam huc, & quales? Vtrumque ad suum desiderium indicandum Gedeon interrogabat, & ad istorum conuincendum malum meritum, qui viris, præcipuè insignibus, non pepercissent, vel similis aliquando fortasse futura conditionis cogitatione: Statuite vobis nunc hoc loco tãquam presentes viros illos, quos in Thabor occidistis; & quid de vobis factum velit, ex illorum exemplo per vos edito existimate. Vestram cum illorum conditione comparate, & quid de illis censueritis, declarate.

Qui responderunt: Similes tui, & vnus ex illis, quasi filius Regis.

SVPERBO ac barbaro, regia tamen maiestatis non experte, responso confes-

confessionem hanc editam intelligimus, non quæ pœnas deprecaretur, sed sponte ac deliberato animo factum declararet, non repentino incurso, aut impetu, sed perspecta & explorata virorum specie ac dignitate: & tamen nihilominus factum, cuius non se adhuc pœniteret; dolere autem non fuisse ipsum eundemque, qui interrogaret. Hanc superbam responsionem exemplaris lingua verba, constructioque, significat in hunc modum: Vt tu, vt illi, vnus vt species filiorum Regis. Non solum indicatio, sed optatio etiam modo responsi prior pars excipienda est. Vt tu & illi erant; atque vtinam tu nunc, vt illi erant, esses. hoc ad priorem quæstionis significationem responsum est. Vbinam heic, viri illi? ad posteriorem verò, quæ de qualitate, forma, & conditione fuit, Quales? altera responsi pars est referenda, Vnus vt species filiorum Regis. Quo sermone significarunt, se illorum speciem & vultus accuratè fuisse contemplatos: & quamquam vtrumque generosum atque elegantem, nec valde Gedeoni dissimilem, obseruassent; non tamen alterum alteri se persimilem: quippe cum alter iunior, & decora grauique forma adè esset, vt Regum filius comparandus censeretur: siue hoc in speciem dictum fuerit, quòd Regum filij, propter regiam educationem, ceteris iuuenibus forma, & authoritate, atque elegantia plerumque antecellere cõspiciantur; siue ad Gedeonis filium, qui tunc præsens intererat, similitudo fuerit ab illis relata: certè illud constat, fuisse satis diligenter illorum tum decus, tum etiam discrimen obseruatum, & tamen non propterea illis fuisse parcitum. Vnde & deliberatam sibi tum illorum necem, tum suam nunc mortem, confessi sunt, vt pote qui nec eilem, à quo interrogabantur, Gedeon, si cum illis esse acciderit, se tunc parituros profiterentur.

Quibus ille respondit, Fratres mei fuerunt, filij matris meæ: viuit Dominus, quia, si seruassetis eos, non vos occiderem. In exemplari: Si viuere fecissetis eos.

CVM illi se honestissimorum virorum homicidij crimine iam alligauissent, cuius dignis pœnis iure damnarentur, aliud etiam intellexerunt, quamobrem merito à Gedeone interfici deberent, nimirum non tantum viros nobiles atque generosos, & clementia vitæque dignos, sed suos ipsius fuisse fratres. quod non sine dicentis animi dolore pronunciatum declaratumque fuit. quare illos duplici nomine capitis damnatos esse, & mortis immeritis viris, iisdemque generosis, consultò illata (cuius magna ex gentiam iure haberi solet ratio) & illata, inquam, fratribus eius principis, in cuius ipsi manus ex iudicio Dei demum deuenierint, quem fratrum suorum vlcisci vicem iustissimum foret. Fratres mei fuerunt. In exemplari: Fratres mei ipsi. quod non sine gemitu, suspirio, ac lachrymis dictum arbitramur. Quod verò addidit, Filij matris meæ, affectum auget vehementer, cum non solum sibi fratrum desiderium renouari, sed matris quoque, suæ, ex amissis filiis, dolorem præsentem statui indicet. ad illud etiam referendum est, quòd Reges non eandem fuisse vtriusque formam explicuerant, nihilominus tamen generosum

q ambobus

ambobus habitum & vultum arrogauerant. Quamquam, inquit, dissimiles aliquanto fuerint, nec me omnino retulerint; fratres tamen mei erant, non eodem mecum patre sati, verum eadem nati ex matre; idq; in causa erat, ut non omnino mei similes essent. Hoc verò ad natura quotidiana exempla relatum vsu plerumq; venit. Namq; ut optimè (iudicio meo) omnium Hippocrates de hoc argumento philosophatus disserit, facierum & formarum inter homines diuersitas à diuersitate in parentibus inuenta proficiscitur, cum rarissimè euenire soleat, ut liberi non à aliquam ex utroque parente partem imitati referant: quamquam postremi omnium filij, qui iam senescentibus gignuntur, plus à matre quam à patre accipere, identidem conspiciantur, atque ideo teneriores pulchrioresq; euadant; minus tamen salubres & robusta tractantur natura; contra verò, primogeniti firmiores censeantur esse.

Genes. 49. S. S. E. Reuben primogenitus, tu fortitudo mea. Igitur & suos illos fuisse fratres agnouit Gedeon, & causam dissimilitudinis indicauit, & praelegantem illum, matrem magis quam patrem retulisse, significare voluit. Vos, inquit, fatemini utrumq; dignitate & elegantia non vulgarem vobis fuisse iudicatum, imò alterum regio planè vultu obseruandum; & tamen fratres illos esse, vas non ignorasse. Quamobrem eo tempore atque loco tantos viros seruatos oportuit, qui nunc vobis redemptionis, siue permutationis pignus esse possent praestantissimum. Nam si vel apud vos captos retinissetis, vel viuos dimissos fecissetis, vel vè didissetis pretio, pari nunc afficeremini clementia. Viuit Dominus. Et iuramenti & iudicij interpretationem hoc loco haec postulat oratio. Vt Dominus viuit, vitag; author & fons est omnis; ita ego ex illius iudicio vobis hoc tempore vitam conseruarem, si fratribus illis per vos conseruatam cognoscerem; seu diuina sententia est, ut qui homicidium consultò, deliberatòq; animo fecerit, idem à sanguinis redemptore, hoc est, ab occisi propinquis, expectet. vos consultò vobis commissum facti: iure vobis ferendum hic est, quo viuentià Dei virtute, prouidentia, & iudicio deducti estis, eadem conditione qua illi, hoc est, capti, meliore tamen iure capti quam illi. Atque ita huius diuini iudicij posteris constabit exemplum.

Dixitque Iether primogenito suo: Interfice eos.

I A M videmur satis ostendisse, hanc Regum istorum necem, non ad belli impetum & sortem, sed ad diuinum humanumq; iudicium esse referendam, ob fratres Gedeonis apud Thaboram motem, extra pugna impetum ac tumultum, consultò occisos: cuius homicidij pœnas quamquam à iudice decretas, per proximum quempiam, quem sanguinis redemptorem diuina lex vocat, sumi oportuit, ut legis illius peritis manifestum est; & nos aliquando in magno opere, à Deo promoti, docebimus, quamobrem supplicij inferendij iudicem, utpote summum illo tempore illius belli ducem, sese statuerat Gedeon: filium autem suum, occisis antea fratribus, secundo à se loco proximum redemptorè sanguinis esse volebat: simul etiam & proximis vlciscendus, atq;

ita

ita ad legum diuinarum obseruantiam erudiendum; & Regibus occidendis, eoque modo bellica fortitudini initiandum. Huiusmodi enim auspicatione, & illum animos sumere, & cor deinceps posthac intrepidum ad magnas gerendas res confirmare oportuit. Obiter autem animaduersione dignissimum videtur exemplum iis, qui militia studium professi, iura etiam cognoscere curant; quid inter eas neces intersit, qua vel in ipso pugna ac praetiorum feruore incidunt, vel qua iam victis, & captis, vel deditis inferuntur. Namq; illa vel ad belli sorsem (modo iustum bellum fuerit) vel ad viro- rum fortitudinem relata, minus offensionis & publicae, & privatae, habere solent: haec verò magnam plerumq; inuidiam publicè in authores concitat, & iis, quibus occisi cura fuerant, magnum dolorem cum summa vltionis cupiditate inuicunt, eamq; magno quaesitam studio opportunè aliquando nati, nullis, ut pratermittant, vel pretiis vel precibus adduci possunt: cuius obseruationis exemplis non historia modo omnes, & sacra & prophana; sed Poëtarū etiam fabulae, ad humana consuetudinis atq; vita instruenda normam decantatae, plena sunt. Nam saeva & inexorabilis, atq; immisericordis Hectori ab Achille illata necis causa fuit, dolor ex charissimi capitis, hoc est, Patrocli, desiderio tenacissimè conceptus: & Turno victo cur non pepercerit Aeneas, Latinus vates aperitè docuit:

Stetit acer in armis

Aeneas voluens oculos, dextramque repressit.
Et iam iamque magis cunctantem vettere sermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atque humeris inimicum in signe gerebat.
Ille oculis postquam saevi monumenta doloris,
Exuiasque hausit; furis accensus, & ira
Terribilis, Tu ne hinc spoliis indute meorum
Etipiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.

Aeneid. 12.

Quamobrem eiusmodi temporibus atque locis rationem habendam esse, & res ipsa & humanitas, & diuina iura monent: nisi quid fortasse vel Dei iussu, vel iustissima causa excipiatur.

Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

P A T E R N Æ disciplinae documentum hoc tempore etiam Gedeon statuendum minimè oblitus fuerat, qui ad hoc Domini bellum proditurus, primogenitum sibi filium, quamuis nondum firma aetate, tamen minimè relinquendum in otio & ignauia, sed secum educendum duxit, cum pleriq; hominum, maximè verò eorum qui summi habentur, liberorum teneriori aetate indulgere plus nimis soleant, muliebriq; magis quam virili in eare affectu sensuq; ducantur. Voluit igitur Gedeon educti secum pueri virtutis &

Liberorum doctrina.

q 2 indotia

Hippocr. de concept.

Genes. 49.

Diuini iudicij exemplū.

indolis periculum facere, oblata occasione magni, uti superius dicebamus, facinoris; qui tamen futura ignavia signum magis, quam paterna virtutis imitanda exemplum exhibuit. Quippe qui, quamquam à patre patruorum suorum necem ulcisci iussus, tamen nec gladium quidem educere ausus est.

Regia maie-
Ras.

Et quamquam hoc loco maiestatis regia reuerentiam (qua nescio quid vel in barbarissimis Regibus diuinum habet) iuueni animum imminuisse dicere possemus: tamen aliam veram lectio ipsa rationem affert, quamobrem id quod iubebatur, nec aggressus quidem fuerit, pueri nempe timorem, degeneris argumentum animi, non reuerentiam aut pudorem: cui nullus erat locus in causa non iam Regum, sed hominum diuino iudicio captorum & ligatorum, atque iniusti, crudelis, & regia clementia indigni homicidij damnatorum. Timebat enim timore: itaque puerili, animique imbecillitati ultra aetatis rationem nimia, hanc tergiversationem historiographus adscribit. Nam qui gladium gestare poterat, non tam exiguis aut corporis membris, aut viribus erat, ut educere & exercere non posset; verum animi robore carere, ipso timore deprehensus est. Cuius timoris effectricem causam subiunctam legimus: Quia adhuc puer erat. Sacra lingua verbum, NAGHAR, duo inter alia significat; alterum est, quod Latine dicere possumus, eligere; unde & iuueni nomen factum est NAGHAR: ei, inquam, iuueni, qui ad virorum ministerium, atque etiam ad bellum aptus esse iam potest. Alterum verò teneritudinis & infirmitudinis, siue imbecillitatis ineptiaeque, & aliis hisce affinis verbis interpretari licet; unde Latinorum stupra NEGHORETH, illa in lingua factum est nomen. Huius igitur orationis, Quia amplius is puer, (sic enim in exemplari est) illam excipimus sententiam, quia is non solum priore significatione erat NAGHAR: sed secunda adhuc etiam imbecillus inersque erat, namque vox, amplius, hoc certe illam linguam callentibus indicat: Latinum autem vocabulum, adhuc, hanc interpretationem proximè accedit. Nam cum satis fuisset dicere, Quia puer erat, si ad aetatis tantum rationem referenda res erat, additam particulam, adhuc, sic explicare debemus: quia cum imbecillis pueritiae aetatem iam excessisset, tamè adhuc minorem armis praestabat animum. Solent autem contra praestantioris indolis pueri vel à postrema infantia, pueritiaeque initiis, futura virtutis exhibere specimen, ut de Iacobo, Esau, ac de Iosepho legimus. similem vituperabilem ineptitudinem obiicit Hebraeus D. Paulus: Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis ut vos doceamini quae sunt elementa exordij sermonum Dei; & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. illum per similem existisse intelligimus iis, de quibus Mela Geographus ait: Longa illis pueritia.

Hebr. 5.

Pomp. Mela.

Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, & irruere in nos, quia iuxta aetatem robur est hominis.

EXEMPLARI lingua sic: Quia sicut vir fortitudo eius. In huiusmodi exemplis rationem haberi oportere, aiunt, non solum virium, & imbecilli-

becillitatis ac firmitudinis cuiusquam, sed dignitatis etiam atque personarum. Quamquam enim in extremo iam vitae loco constituti essent isti, tamen nec ignava, nec obscura, nec ignobili plaga perire volebant; sed ut sublimi dignitate haecenus viuendo fuerant functi; ita regio exitu defunzi optabant. Praeterea grauissimum mortis genus & crudele deprecantur, quale, si à iuvene eoque imbelli & ignavo occiderentur, laturi erant, non uno sed pluribus accipiendis vulneribus; cuiusmodi ipsi Gedeonis fratribus non intulisse, indicare videntur. Quippe fortium & robustorum virorum plaga robusta sunt, & qua uno impetu hostem cominus petitem conficiant. de puerorum autem plagis non ita censendum, sicut scriptum est: Sagitta paruum uulnorum facta sunt plaga eorum. Contra verò robustiorum & fortium efficacissimi esse memoratur ietus: Sicut sagittae in manu potentis. Indignum itaque esse dicunt sua ipsorum virtute ac dignitate; cum fortes sese in bello haecenus praestiterint, cum Reges fuerint, cumque regio splendore vixerint, plusquam unico vulnere utrumque perire, eoque à fortissimo viro accepto, quandoquidem non in ipso praelio nunc occiduntur, ubi nec mortis genus deligi optarique potest; sed in iudicio ultionis sanguinis occisorum ab ipsis virorum; quamobrem & occisis proximum, atque eundem fortissimum sese vindicem praebere deceat, atque ita & sua fortitudini, & regiae etiam dignitati satisfacere; illamque, quam fortitudinis iuueni arrogare volebat laudem, magis, melioreque iure sibi ipsi propriam cognoscere, & adscribere. Atque dictum hoc à Regibus pronunciatum, ex communi & celebri apud bellicosos viros sententia petitem censemus, quibus ignominiosum atque miserrimum ducitur, forti viro non fortiter, à viro etiam forti, si pereundum sit, interfici. Quamobrem, ut proximo capite legimus, Abimelek à suo armigero se confossum voluit, ne forte, inquiens, dicatur, quod à femina interfectus sum. Et David Saulem Regem priuato & obscuro sagittae vulnere, quasi non unctum oleo, confossum lamentabatur.

Psal. 63.

Psal. 126.

Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla camelorum regalium decorari solent.

ORATIONEM Regum honestam arbitratus Gedeon, ipse sese fraterni sanguinis ultorem praebuit; Surrexisse autem dicitur, cum antea principis ac iudicis officio functus, ceteris omnibus cum reis ipsis, tum sociis & commilitonibus adstantibus, ipse sederet. Iam verò nunc & quod facere iure poterat, & quod à reis ipsis rogaretur, sanguinis redemptorem ipse fortiter peregit. Atque haec causa est, quamobrem hi priuato cupidiam, aut tortori publico ad occisionem siue supplicium non sunt trahiti, videlicet quod ex homicidij lege punirentur, idque non ab alio, quam à sanguinis ultore siue redemptore efficiendum erat, ut in magno opere, si Deus nobis faueat, declarabimus. Iam verò quod de armillis, bullis, ceterisque regionum camelorum ornamentis à Gedeone sublati commemoratur, eo pertinet, ut illius noctis

in se potestatem imperandi, ducendi, ac deducendi, & quidquid ad principis commoditatem, maiestatem, & facultatem atq; copiam pertineret, constituendi, illo verbo committebant: Dominare nobis, MESSALBANVS. quod quia magis affini vocabulo Chaldaeus Paraphrastes reddere non potuit, exposuit, REGNA IN NOBIS. Præter nomen, inquit, omnem regni atq; imperij authoritatem tibi & filio tuo Iether primogenito (non aliis septuaginta quos habes) sed huic singulariter, perinde atq; tibi, & huius filio, id est, nepoti tuo ex hoc procreando, eodem iure atq; modo permittimus, & tradimus, quam tu tuo atq; ipsorum nomine quamprimum usurpare possis, nobis consentientibus, atque adeo ultro offerentibus, adiuncto obligationis atq; causæ nomine ac titulo: Et filius tuus, ipsorum oratio sic habet, Etiam tu, etiam filius tuus, etiam filius filij tui. Quæ repetitio integrum, constans, atq; par singulis adscribit ius. Et quisnam hominum tantum splendorem, tantam authoritatē, tantam potentiam & gloriā, tanto primorū atq; populi consensu & applausu oblata, atq; adeo in specie iustā, & bono merito magis enatam, quam vllō ambitu, vllōve negotio, sed ne cogitando quidem partam, repudiaret? quis admittentem non laudaret? quis recusantem non vel ignauie, socordie, & exigui animi, atq; ignobilis humillimiq; damneret? præcipue non suum decus tantum, sed filiorum ac posteritatis amplitudinem auersatum, & gloriā, cuius causa multi non solum iura omnia, cum humana, tum diuina, sed humanitatem ipsam, atque etiam affinitatem omnem ac patriam prodiderunt? Atqui hic nulla obistere posse videbatur inuidia (cui potentia subiecta esse solet) ubi tantus populi atq; principū consensus applaususq; constabat. Existimo nullum nostræ memoriæ huiusmodi exemplum visum, nec facile apud externos antiquioresque homines huic simile expectatum crediderim.

IUM SAC 10.

Visne saluari sicut Seianus? habere
Tantumdem, atque illi fellas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldæo? vis certæ pila cohortis,
Egregios iuuenes, & castra domestica? quid ni
Hæc cupias? nam qui nolunt occidere quemquam,
Possent volunt.

Sed quemadmodum huiusmodi, quæ vulgo maxima ducuntur, maximique fiunt res, à sanctis diuinæq; prudentiæ luce pradiis viris accipiantur, ex Gedeonis iudicio atque responso, ad nostram utilitatem cognoscere operæ precium fuerit.

Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur Dominus.

VNA etiam honesta credita ratio, quamobrem tantus magistratus, ex vulgi, & fortassis ex eorum, qui sapere putantur, iudicio delatus, repudiari non

non deberet, nobis non fuerat superius adducta, quæ hoc in loco inducetur comode, ciuili nimirum & benignū comis gratiq; animi officium, amicorum vel beneficiis, vel voluntatibus atq; studiis rependendum. Namque indecorum illiberalesq; duci potest, amicis vel affinibus, nostram dignitatem amplitudinemq; cupientibus & efficaciter curantibus, gratiam non referre, vel saltem habere: nedum illud stultum, rusticum, atq; improbum ducatur, non tantum amicis & notis, sed ignotis etiam, imò cuncta prorsus genti, eique frequentissima & nobilissima, bene & magnificè, atque adeo amplissimè de te consulenti, & sese tibi ultro subdere optanti, pari etiam animo non respondere, ut vel ipsos, quæ maximis votis digna existimant, à te contèpta, superbia & arroganti cuiusdam despicientiæ tribuentes, vel tanto munere indignū esse arguentes, communis iudicij atque suffragij pœniteat: non sine perpetua, quam ex hac re expectare consequens fuerit, propinquorum & familiarium exprobratione & querela, quod nec tuis, nec tuorum commodis, cum sine labore, sine sumptu, sine vllō negotio potuisses, consulere volueris. Etenim vel hoc vnicum argumentum hodie tantum ponderis ac momenti habet: ut vel quos opum atq; honorum cōtemptores alias, magnificaq; aduersus avaritiam & ambitionem dicentes audimus, tamen & ad oblata ultro munia & munera subeunda, & ad maiora etiam deinceps ambienda impellat. His etiam centum alias & plures subtexere poteramus causas, cui-cumque iam vel vulgari homini propter frequentem commemorationem atque repetitionem notas, quibus nemo ferè est, cui non magnas res & ambire, & aggredi, & gerere non persuadeatur quotidie, si non aliorum oratione, at ipsa propria tamen & priuata cogitatione cuiusquam, qui se aliquid esse aut ipse putarit, aut ab aliis audierit, inter quas præcipuum iam locum, & frequentissimum illa de euangelico talento admonitio usurpatur, an ad eum modum, quem Christus posuit, concinnata, necne, non huius temporis atque disputationis inquirere fuerit. Nihil itaque in hoc genere aut dictum vumquam est, aut excogitari diciq; potest, quod ad huius Gedeoni oblata amplitudinis persuasionem non possit opportunissimè afferri, quodq; vir ille optimus ac sapientissimus non intellexerit: qui tamen maiori iudicio rem à se examinatam & perpensam, prudentissimè ac piissimè expediuit. Nam præter animi sui statum, ab omni ambitione & cupiditate alienum, præter suarum ipsius partium extenuationem, quæ optimos quosque & præstantissimos viros decet: populare illud consilium duobus nominibus improbandum duxit, altero quod verè populare atque repentinum esset, nulla matura deliberatione tractatum, sed præsentis magis libertatis latitia & exultatione, atque temeraria frequentia, quàm certa ac firma cunctorum amicitia & benevolentia profectum, quippe quorum quæ oblata magistratus rationem reddebat oratio, illa fuit: Quia seruasti nos de manu Madian, quam non rectè subductam suo ipse responso, ut mox intelligemus, arguit. Altero vero, quod quamuis maximè deliberata, certa, atque aquabilis illius sibi præficiendi

ficiendi omnibus cōstitisset volūtas; facultas tamen, atque vsus ad eiusmodi actionem illa tempestate non constabat; cūm diuina Lege populo potestas adempta esset, quemquam ad regnum, regnive simile imperium, nisi à Deo antè probatum, indicatum, & manifestus documentis traditum, deligendi.

Deut. 17. Cūm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & pos-
 22 sederis eam, habitauerisq; in illa, & dixeris, Constituam super me Regem,
 23 sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues, quem Dominus
 24 tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Itaque quid populus, vel populi
 principes (qui populariter magis, quàm pro dignitate tunc agebant) vellent,
 quidve possent, Gedeon ipse longè illis meliùs rectiusq; peruidit, qua tanta
 author: tatis splendore nō præstrictum à recta sententia declinasse, magni
 exempli est, & viris bonis omnibus ad imitandum obseruandi, atque à Spi-
 ritu sancto constituti ac descripti. Iam verò responsum ipsum partibus (vbi
 vidimus) examinatis facile capi teneriq; potest. Non dominabor vobis,
 nec dominabitur in vos filius meus. Futuri temporis verba in sacra lin-
 gua magnam (vt sæpè adnotauimus) obseruationem significationis habent,
 præcipuè verò negatiuo, vel vetationem significante vocabula adiuncto,
 namque idem valet quo Imperatiuus, idem quod indicatiuus præsens cum
 infinitiuo, idem quod perpetuum: atque hoc etiam singulare habet quod ve-
 tantibus legibus familiare est, & Prophetarum oraculis ac prædictionibus
 familiarissimum. Tantiūdem igitur nobis hoc loco sententia reddidit, Non
 dominabor vobis, atq; illa, Non possum, non à Deo, non fuis duco, demum
 nolo vobis dominari; atque ad eò scio, tametsi nunc vos istud profertis, nec
 me, nec filium meum vobis dominaturum. hæc postrema explicatio prophe-
 tica prænotionis est, vt suo loco indicabimus. Prima igitur, Non possum vo-
 bis dominari, & animi sui ab illa cogitatione alienationem profitetur, &
 virium ac meritorum tenuitatem consistetur modestissimè. Secūda, Nō de-
 beo, quia nec à Deo id munus subire iussus sum, nec vestra vel voluntati ob-
 temperare, nec amicitie aut benevolentie gratulari teneor, cūm sciam quo
 animo, atq; motu in istud consilium coieritis; vobis inquam, quorum natu-
 ram & ingenium calleo. Tertia, Non fuis duco. Nam quamquam frater ve-
 ster sim, quod & esse volo & profiteor; quamquam manifesta Dei, vobisq;
 declarata volūate, vel ad regium, vel ad imperatorium munus vocatus es-
 sem, tamen, istud **M E S S O L**, id est, dominandi nec verbum, nec ius usur-
 pare possem, quod nullam in parte Lex vel Regibus tribuit, imò contrà potius
 cauet: Nec eleuetur cor eius superbia super fratres suos: quos fratres perpe-
 tuò dicere, & habere, & fraterno affectu officioq; colere, ac regere conue-
 niat. Huiusmodi exemplo superbum Domini cognomentum ab Augusto re-
 pudiatum legitur: quamquam reapse numquam relictum. Verūm vir hic
 & optima perspexit, & perspecta, animo officioq; obtinuit. Quarta, Nolo
 demum vobis dominari, vt pote à dominandi voluntate alienissimus, & ve-
 stra ingenij nō ignarus, qui, quod hodie mihi offertis, cras numquā oblatum
 fuisse.

Futurū tem-
 pus verbi.

Deut. 17.

Dominatio
 potestas re-
 gia
 Dominus.

fuisse volētis; & libertatem, quam nec diuina gubernationi constanter ad-
 dicere curauistis, mea potestati subiectam, grauer iniquoq; feretis animo.
 Denique noui certissimè, nec me, nec filium meum, quos nunc ad domina-
 tionem appellatis, vobis cordi futuros esse: id quod res ipsa nō multo post-
 hac docebit. Cognouerat enim prudentissimus vir vulgi illius ingenium &
 mores, & quid tandem familia filiusq; suis futurum esset, diuino Spiritu
 præuiderat: atque eum hac in significatione huius dicti sensum excipimus,
 quem in illo superius declarato: Quemcumque dixerō tibi, hic non ibit te-
 cum, non ibit tecum. Huic verò imperij detrectationi opportunissimum ad-
 iunxit consilium Gedeon, quo & illorum sententiam redarguit, & optio-
 nem postulationemq; corrigit: Sed dominabitur vobis Dominus. domi-
 nationem, regnū, & imperium in humanū genus omne vni Deo proprium
 esse, illiq; soli referendum, sacra oracula frequentissimè attestantur: Pote-
 stas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Num-
 quid est numerus militum eius? & super quem non resurget lumen illius? Iob 15.
 Et, Quoniam Domini est regnū, & ipse dominabitur gētiū. Et, Qui do-
 minatur in virtute sua in aeternū: oculi eius super gentes respiciunt. Quòd Psal 19.
 si propria hac in omnes gentes dominandi auctoritas Dei vnius est, quam Psal 65.
 ille aliquando legitimè constitutis Regibus, certo statutoq; modo concedit,
 singulari ac peculiari quodam iure, in populum sibi singulariter delectū &
 curatum, ac præcipuo quodam exemplo dedicatū, huiusmodi auctoritas tri-
 buenda fuerit. S. S. E. Et scient, quia Deus dominabitur Iacob, & finium Psal 59.
 terra. & Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Quibus om- Psal 103.
 nibus in locis verbum **M A S S A L** usurpatur, quod liberam, certam, & per-
 petuam dominationem, iudicandi & gubernandi potestatem auctoritatēq;
 significat. Hunc igitur illis proprium Dominum optimum, potentissimum,
 iustissimum, & sapientissimum singulari nomine **I E H V E H** ab initio per-
 petuo beneficiorum vsu cognitum, & hætenus ipsorum vitio atq; culpa of-
 fensum, deinceps posthac cognoscendum, placandum, conciliandum, reci-
 piendum, atq; colendum cōmemorat: & consilio atq; suffragio sua pro parte
 firmat, ea auctoritate qua nunc fungitur vsus. hoc est iudicis ac ducis, cuius-
 modi alij, qui hætenus ipsis præfuerant, auctoritatis magistratu defuncti
 sunt. Sed dominabitur vobis Dominus. Fortis, aeternus, & immortalis,
 quem regnum & potestas in iustos & iniustos vnicè decet, nedum in vos,
 qui hanc salutem non à me, nec ab alio quopiam homine accepistis, sed ab illo
 tantūm. Atq; vt illi cura est in vos dominandi, ita vobis illi parcendi esto,
 vel ex præteritorum tum beneficiorum, tum etiam iudiciorum recordatio-
 ne. Non longè hæc optimi consulis, & consily ratio ab illa Iosue sententia
 discrepat: Eligite vobis quod placet, cui seruire potissimūm debeatis; verūm Iosue 24.
 diis quibus seruiert patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhao-
 rum, in quorum terra habitatis. Ego autem & domus mea seruiemus Do-
 mino. Nisi quòd Iosue illo loco de omni religione, & Reipublica etiam ex-
 terno

serua cultu agebat, Gedeon de magistratu tantum videatur agere, quamquam re vera de utroque agat cultus genere, aperteque doceat, illos errare, qui cum singulari prater omnes gentes exemplo, Deum principem, & suarum rerum curatorem & promotorem habere possint, ad ea aptanda traducantur, quae apud alias gentes nec sapienter usque instituta, nec adeo felicia vident, quaeque cum ipsi, non ex Dei consilio, sed ipsorum voto & inuento adepti fuerint, minus profecto ex animi sententia cessura experientur. Atque hoc omnium humanarum miseriarum caput est, velle unumquemque suam publice ac priuate viuendi agendiq; formam sibi consingere, ab illa diuini Spiritus norma simpliciq; lege diuersam, & ad hanc priuatam proprietatem diuina humanaq; omnia pertrahere. S. S. E. Ecce qui elongant se à te, peribunt:
 „ perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adherere Deo bonum
 „ est, ponere in Domino Deo spem meam.

Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo à vobis: Date mihi in aures ex praeda vestra.

Hoc ab ipso parte primum victoria tempore in animo habuisse videtur Gedeon, nempe insigne aliquod huius gesta rei monumentum in familia domoq; sua statuere, quod & delectus sui à Deo facti, & admiranda in illa expeditione felicitatis, posteritatis memoria; ad Dei primum laudem, & ad nonnullam familiae suae gloriam, atque adeo ad commemorationem merita erga omnem Israelitarum gentem testaretur. Nec enim nullam posterorum harum causarum rationem ipsi habitam fuisse arbitramur, qui & initio camelorum torques usurpauit, & deinde hoc postulauit, obtentumq; non alibi, quam in propria dicauit domo. Commodum autem accidit, ut repudiato tantae amplitudinis munere ipsi oblato, id quod minimam aestimatione, facileq; concessu erat, postularetur, praesentibus praecipue viris omnibus, iisdemq; exsultantibus, & nihil in illo latitiae tumultu tantum de se benemerenti viro negaturis, cuiq; ex ratione ac iure belli maior multo spoliolum & praedae portio, quam ea quae postulata est, deberetur. Atque sua ille partis nullam hoc loco mentionem facit, sed ex iis quae alij collegerant spoliis, in aures tantum aureas sibi concedi poposcit. Postulabo à vobis postulationem. Verbum SAAL ad ea pertinet, quae honestè peti, & gratiosè donari possunt. A vobis in aures ex praeda vestra. Testimonium atq; documentum hoc volebat esse optimi sui de illis omnibus meriti, & velut pignus quoddam obseruantiae illorum in posterum erga se familiamque suam, monumentum etiam maxime illius stragis hostibus illata, quorum vel in aures, quas non ita graueis singulorum fuisse par erat, tamen coniuncta summa, tantum conficerent ponderis.

In aures enim aureas Ismaelitae habere consueuerant.

Ex exemplari sic: Nam in aures aureae illis, quia Ismaelitae illi. Hac expositione, velut per parèthesin inducta, plures indicantur simul res. Nam
 prater

prater antiquitatis commemorationem, quae de gentium moribus inquirenti opportuna est, auguriorum etiam atq; superstitionum, variis populis familiarium, notatio commodè inducitur, cuius generis usus omnis in sacra damnatur lege. Voluisse autem hoc vno exemplo dux ille videtur, certum & manifestum victoriae illius tanta de illo tam numerofo exercitu testimonium, & monumentum statuere, iis ipsis insignibus conseruandis, quae eidem genti gestare moris atq; religionis fuit. Hoc est in auribus aureis, luna referentibus instar, quae proprium ac singulare Arabum, Ismaelitarum praesertim, esse solet ornamentum. Quippe Ismaelita originem suam ad Abrahamum referentes, hoc primum insigne monumentum singulis ex ipsorum gente nobilitauerunt, quod ad gentis suae nobilitatem commemorandam, atq; omni animi robore & bellica virtute praestandam perpetuo hortaretur. Nouerat namq; Ismael, primum in electissimi illius viri Abrahami familia Isaacum à Deo appellatum; se autem, quamuis natu primum, secundo tamen loco ad humana praecipue felicitatis amplitudinem vocatum. S. S. E. In Isaac vocabitur
 „ tibi semen, sed & filium ancillae faciam in gentem magnam. Quia semen
 „ tuum est, quod promissum Agaræ matri etiam calitus denuo confirmatum
 „ fuit. Surge tolle puerum, & tene manum illius, quia in gentem magnam fa-
 „ ciam eum. Cuius promissi, à se non tantum ex arcana significatione, quantum ex communi ac rudi verborum interpretatione, excepti, symbolum sibi, & posteris omnibus suis instituire meditatus Ismael, luna effigiem singulis
 „ perpetuo gestandam statuit, quae id significaretur, se quidem, si temporis an-
 „ tiquitatisq; spectanda esset ratio, priorem quidem stetit, eo modo quo nox
 „ die prior ab initio fuerat. S. S. E. Et fuit vespere & mane dies vnus.
 „ Verum quod ad claritatis praerogatiuam splendorisq; attinet, primas Abra-
 „ hamicæ amplitudinis partes Isaac fuisse per Deum tributas, proximas ve-
 „ rò atq; secundas sibi vni concessas, cui ex eodem luminis fonte, hoc est, ex
 „ Abrahamo nobilitatis paternae emanaret initium, nunquam tamen desitura,
 „ sed ut luna perfecta in aeternum, & testis in caelo fidelis, duratura. Itaque
 „ quamquam Isaac primas illustrissimasq; splendoris ratione ipsi deferat, si-
 „ bi tamen secundas arrogauit, illumq; cum sole, se verò cum luna composuit,
 „ cui ceteri omnes ex Abrahamo & Ketura prognati populi, tamquam mino-
 „ ra astra, & lumine & dignitate cederent. itaq; sese omnium fratrum suo-
 „ rum, vno Isaaco excepto, splendoris felicitatisq; nomine perpetuo praestitu-
 „ rum, hoc simbolo declarabat: cuius quamquam non vniquam amplitudo re-
 „ rum imminueretur, ut mortalium res (e. e. praecipue quae maxima habetur)
 „ non eodem semper perseverant modo; tamen nunquam esset desitura, sed
 „ identidem instauranda plenissime, atque adeo plus semper luminis quam
 „ obscuritatis habitura. Siquidem luna nullam per longam temporis moram
 „ luce caret: & quamquam ea facie, quae terram spectat, non nunquam non con-
 „ spiciatur, id tamen videtur, nunquam verò integri tridui est, itaq; & hoc ipsum
 „ de se

de se genteq; sua praeceperat Ismael, posse quidem suas res, temporum atque hominum aliorum causa & inuidia, minores aliquando videri, occultari interdum; verum perire funditus, exolescereq; non posse, sed caterorum omnium rebus non modo pares, verum superiores etiam semper emeruras, ita Gen. 16. „ praedictionem illam interpretatus: Hic erit ferus homo: manus eius contra omnes, manus omnium contra eum: è regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. Atqui symbolum hoc non monumenti solum nomine, sed augurij etiam religione, I maelis posteritati receptum ac sacratum, ad nostrum vsq; durat aeuum, quod Orientales illi populi huiusmodi auguriorum & superstitionum (maximè qua ex siderum ac temporum disciplina petuntur) semper fuerint studiosissimi, ut in lib Phaleg docebamus. Quãobrem, quod in exemplari lingua NEZEM dicitur, Chaldaeus interpres RADASSE vertit, quod sanctum sacramq; Latine dicere possumus. Quod verò historiographus ipse expositionis causa subiunxit, Quia Ismaelitæ ipsi; Chaldaeus ita etiam componit, Quia Arabes ipsi. Ex utraque autem lectione illud docemur, non omnium illarum nationum, sed Arabum tantum hoc proprium esse gestamen; iis verò eo nomine arrogari, quod gentis sua ortus ab Ismaele ducatur. Huiusmodi auguriorum & auspiciorum omen imitatur antiquus Romanus:

Iou. Sat. 11.

Tunc rudis & Graias mirari nescius artes,
Vrbibus euertis, praedarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebatur pocula miles,
Vt phaleris gauderet equus, caelataque cassis
Romuleæ simulacra feræ mansuescere iussæ
Imperij fato, & geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & hasta,
Pendentisque Dei perituro ostenderet hosti.

Ex monilium autem camelis Regis detractorum effigie, qua Hebraicè SAHHARON dicitur, hanc etiam, qua Ismaelitarum familiaris est, arguimus. Etenim circulos illos lunam etiam imitatos intelligimus, altera parte crassiores; extremis verò, qua curribus appenderentur, tenuiores. Quamquam verò Machometana superstitioni quam plurimæ gentes adhaerint, luna tamen insigne Arabibus tantum tribuitur, eo quod explicuimus instituto. Fuere autem primi omnium Arabes à Machometo post Persas aliquot seducti. Machometis autem singulare insigne, manus expansa fuit, quam ille per Deum capiti suo mentiebatur impressam. Atque hoc posterius Mauri, Palaestini, Persæ, cateriq; ferè omnes, prater Arabes usurparunt, non solum qui illi incumbunt sectæ, sed qui eidem cum antea inhaerint, renunciaffe, inq; Christianam Ecclesiam concessisse dicuntur, quales in omnibus Celtiberia regionibus quam plurimos videbamus, tum rusticos, tum Agasones, huiusmodi manus imaginem iumentorum frontibus appendentes. Cuius etiam in nostris antiquitatum monumentis effigiem ære incisam, &

ex

ex cocto vitro, quod smaltum vocant, inductam habemus. Porro temporum seculorumq; spacio, & gentium confusione euenit, ut insignibus huius Arabes, tum Mauri promiscuè utantur, maiore etiam superstitione & errore. nam & Turcæ, quod Machometis profiteantur sectam, signis & parmis lunæ effigiem hodieq; appingunt, quam tamen solis Ismaelitis quondam scriptura usurpatam indicat. Quæ autem capitis parte insigne hoc Ismaelitis gestari solet, ex Latina atq; Græca versionibus facile indicatum est, quibus adscribendum ducimus. Nam Græci interpretes ἐνώτιον, Latinus in aures pro NEZEM reddidit; quamquam nos vno tantum sacra lectionis loco nomen hoc, plurali numero pronunciatum, auricularum nomini adiunctum legerimus: & NEZAMIM, quæ erant in auribus earum. aliis Genes. 35. autem persæpe naribus appendi, vel si non ipsi naso appensum, saltem ornamentum vsu applicitum expressè legimus. Vt, Suspedi itaq; in aures ad ornandam faciem eius ex verbo sic: Et posui NEZEM super nasum illius. Et quod Esaiæ 3. apud Isaiam Latine legimus, Et annulos & gemmas in fronte pendentes, propria in lingua est, Et NEZAME in nasi. Et apud Ezechielem: Et ornauit Ezech. 16. te ornamento, & dedi NEZEM super nasum tuum. Atq; illud etiam in nostra versione apertissimum: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. NEZEM auri in naribus, &c. Hispanica antiquiori lingua hoc genus, illa fortassis etate gestatum Anazie uocatum legimus, vitro autem loco suum Ismaelita NEZEM appenderint: nihil refert, cum utraq; capitis pars, hoc est, auricula & frons, atq; ea faciei portio, quæ à fronte inter oculos ad nares protenditur, monitioni, recordationi, animaduersioniq; fuerit destinata, ut, Erigit manè, manè erigit mihi aurem ut audiam quasi magistrum. & apud exteros: Cynobius aurem vellit, & admonuit. fronti autem & inter oculos atq; super nasum quemcumq; apponbantur, ex antiquo instituto huc proprie pertinent, quamquam seculorum uetustate, & hominum vitio postea ad ornatum magis fuerint usurpata. ex qua ratione illud præceptum est: Et si abis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur Deut. 6. inter oculos tuos. Atq; non omnes, quotquot ex occisorum siue naribus siue auribus detracti fuerant huiusmodi lunares circuli, sibi dari postulauit Gedeon; sed à singulis eorum qui spolia detraxerant, singulos tantum, tamquam symbolum siue monumentum præstantiæ. Moris enim & hoc fuisse antiquis vidimus, ut præter eam, quæ iure debebatur, spoliorum partem, aliquam etiam singulare omnium consensu militum summis tribueretur ducibus, honoris ergo; quod apud Græcos Ποῦτας ἕπατος nomine celebratur. hoc itaq; postulationem hanc spectare etiam intelligimus, ultra eam, quam antea indicabamus, causam: Date mihi in aures ex præda uestra. Exemplar in hunc modum habet: Date mihi singuli NEZEM spoliij sui. Singulari numero à singulis spoliatoribus tantum singulos circulos peposcit, non emptos ex aliis, non ad eam rem confectos; sed, quod modestioris exactiois erat, nullo sumptu comparatos ab eis tantum, quibus inter spolia huiusmodi orna-

orna-

ornamenta contigerant; quod facile ac libenter concedi posset tam exigua res, in tanta spoliatorum citra laborem partorum copia.

Qui responderunt, Libentissimè dabimus. Expandentesque super terram pallium, proiecerunt in eo in aures de præda: & fuit pondus postulatorum in aurium, mille septingenti auri sicli: absque ornamentis & monilibus, & veste purpurea, quibus Reges Madiã uti soliti erant; & præter torques aureas camelorum.

HANC spoliatorum partem ex Regum ornamentis, atque ex inauribus postulatam, omnem Gedeoni contigisse lectio indicat; sed postulatorum in aurium pondus ideo commemorat, ut visorum, qui ad insectandam & virgendam hostium fugam, atque adeo magis ad spolia colligenda conuenerant, subduceretur numerus: non autem ut hostium occisorum summa ex his constaret, quæ iam superius ex Ismaelitarum Regum actione constiterat, quibus additi fuerant ij, quos proxima noctis inuasionem perisse necesse fuit. nunc vero præter ea quæ iam declarabamus: illud Gedeoni consilium fuisse videtur, ut ex solerti ponderis supputatione intelligeretur, quanto plures ad spolia, quam ad prælia prodierint: prælium enim illud Domini trecentos delectos constanterque persecutos constat; post fugatos vero hostes, plusquam quatuor mille ex spoliatores existisse, ita coniecere possumus. In aures initio numerari noluit Gedeon, non omnes, sed singulas à singulis, ne consilij ratio manifestè persentiretur: tot enim fuisse spoliatores, quot in aures numerabantur, facile quivis caperet: ponderis autem examinandi cura aliò tendere videri potuit, hoc est ad cognoscendum, quantum auri esse oportuit Ismaelitis omnibus. cum ea tantum pars, quæ ex singulorum spoliantium munere duci contigerat, circulis siue inauribus non ita magni ponderis ab unoquoque collatis, tot siclos confecisset: præter ornamenta regis, quæ belli iure Duci debebantur; atque camelorum phaleras, siue monilia luna instar habentia, quæ ipsemet Dux detracta sibi acceperat. Atque ita Gedeonis ratio spoliatores tunc latere potuit, qui libenter primum concessere, & simul atque concessum est, in vestem solo instratam singuli singulos coniecere circulos; quorum pondus, siue auribus illi appendendi essent, siue naso admouendi, non existimamus drachmam superasse: neque enim huiusmodi partium capitis ornamenta, hoc pondere grauiora ad gestandum habilia sunt: onerarent quidem, magis quam ornarent, quæ plus habuissent ponderis. Atqui singuli sicli quaternas Atticas continent drachmas, ut in sacro Apparatu dissecebamus, utque noster ostendit siclus, quem ad veri monumentum & exemplum in D. Laurentij Regij sacrarum reliquiarum thesauro dicere cogitamus. Igitur mille ac septingenti sicli uncias octingentas ac viginti quinque conficiunt, & libras Romanas sexaginta octo, ac uncias nouem. Rursus si in drachmas resoluantur sicli, sex mille & octingentas efficiunt, quæ spoliantium facile arguent numerum, cum apertè singuli unicam tantum in aurem in vestem coniecisse

Siclus.

Lib. Thubal.

coniecisse dicantur; ita ex verbo: Et extenderunt vestem, & coniecerunt ibidem vir NEZEM spoliij sui. Qui nihil spoliauerat, nihil coniecit; & neque y etiam quicquam coniecerunt, quibus auri NEZEM nullus inter spolia contigerat. Atque ita publicè tunc decantatum fuit, tantum fuisse auri pondus, quod ad Gedeonem ex communi donatione pertinuerat, præter ornamenta & monilia cetera ac vestimenta regia purpurea, qualia Arabum principes, qui diuitem ac mollem cultu delectantur, induere solent. Ornamentis SAHARONIM. luna formam referentibus, quæ è regis torquibus pendebant. Et monilibus. HANETIPHOTH. resinaria, Latine dicere vitumque possemus, siue unguentaria potius. Nam inter Persarum Arabumque delicias unguenta numerabantur: hoc est, balsama, opobalsama, & nardus, ac malobatrurn, quorum usus in capillis barbaque præcipue erat, præterquam quod & ad vulnerum curationem huiusmodi præciosa pharmaca principibus viris adhibebantur. Est autem NETEPH, idem quod gutta, stilla, siue lachryma. Lachrymarum verò præstantissima opobalsamum est, Hebraicè TSERI dicta. Inter cetera Dary Regis spolia unguentariam thecam, auro, gemmis, & operis elegantia insignem repertam legitimus, quam unguentis transfusis purgatam, cum singulis ex principibus aliis atque aliis visibus aptam censerent; Immo enim, Alexander ait, ad socium in seruandum & circumferendum. Socium autem ille appellabat Homeri libros, quorum lectio plurimum delectabatur. Huiusmodi capsulas aureas, siue pyxides, siue onyches suauissimi unguenti plenas, deliciarum causa non solum Regibus Arabum, sed & Principibus in usu fuisse, ex antiqua lectio facile cognosci potest.

Horat lib. 2.
Ode 19.

Acci, beatis nunc Arabum inuides
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante deuictis Sabæ
Regibus, horribili que Medo
Nectis carenas. quæ tibi virginum
Sponso necato Barbara seruiet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuatur vnctis?

Sed regias huiusmodi pyxides, vel onyches unguentarias, & materia & arte præstantes fuisse oportet: existimamus illas non adeo fuisse magnas, utpote quæ ab ipsis Regibus cum ceteris gestarentur ornamentis, ut nunc confectas ambræ, muscique, spherulas, quæ poma dicuntur, gestari à ditioribus feminis virisque nonnullis videmus: namque omnia hæc cum purpurea etiam veste, continuatis coniunctionibus enuntiata, & Regum fuisse, & Gedeoni in partem cessisse lectio indicat.

Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra.

SALVTIS illius magna monumentum ad posteritatis memoriã statueret voluit

voluit Gedeon, siue id vno tantum diuini beneficij demonstrandi consilio instituerit: siue aliquid etiam (quod suspicari facile est) humana gloria admiscuerit: quandoquidem non in tabernaculo, aut alio in publico communiq; omnibus loco, sed in sua ipsius patria vrbe dicauit, quo illius visendi causa multi ex Israelitis confluere, unde popularibus cognatisq; suis celebritas, & cum celebritate vtilitas nasceretur. Fuit autem Ephod vel vestis superhumeralis, atq; thoracis vel lati balthei forma confectum ornamentum. namq; utrumq; vox ipsa significat. existimo autem non fuso auro fuisse opus illud confectum, sed connexis circulis ipsis compositum ad eum modum, quo militaris vestis, quam Giacum dicunt, ex chalybeis fibulis arctis & circularibus conficitur. Siquidem in exemplari ita legimus: Et fecit illud (aurum videlicet) Gedeon ad ephod. Ita comparauit, ut in ephod concinnaretur. Posuit. Collocauit, & ut traphaum insigne statuit, non sine publica pompa & certa obseruatione, cum praconio quod facile per omnem regionem diffunderit. Verbi VAIA TSEG, significatio huc spectat. verum consilium hoc, non ex Dei iussu aut oraculo initum, vitiosum tandem exitus arguit: uti multa alia, qua a mortalibus recto, uti initiis videntur, studio instituta, non multo post in abusum degenerant: atque ex abusu in scelus, ex scelere in calamitatem, tum publicam tum priuatam prolabantur: quod quidem errorum genus omne saepe diuinis cauebatur legibus & monitis: *Custodite igitur & facite, quae praecepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram.*

Fornicatus est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni domui illius in ruinam.

GERMANA lingua: Fornicatus est omnis Israel post illum ibi. Quamdiu Gedeon vixit, nihil de prima illius monumenti institutione mutatum fuisse videtur, tantumq; illo Remp. administrante id ab eis, qui eo in iuris ac iudiciorum causa conuenirent, atq; a popularibus visitatum cum celebri quadam commemoratione, salutis non tantum semel patrie, sed quoad dux ipse supererat producta & conseruata. Eodem & munere & vita defuncto, ex cognatorum & popularium desiderio (vitiis) monumentum illud iam maiori obseruantia custodiri, cultiore apparatu ostendi, atq; ut callidus ille humani generis hostis istorum artificia errorum, quacumq; capta ansa, inuenire, & hominibus commendare nouit, facile Ephodo illi, ad instar sacri sacerdotalisq; ornamentis facto ex preciosa materia, atque non sine miraculo comparata, numen virtutemq; diuinam inesse persuadere potuit, allegatis ad eam rem monumentis illius custodibus ac ministris, qui miracula credulo vulgo inculcarent indies noua, atque felicitatis exempla, nonnullis qui eo conuenerant edicare referrent; atque ita porro omnem Israelem in opinionem diuinitatis pellicerent, ut qui monumentum manu contingeret, ore oscularetur, oculis admoneret, us felicitatem sibi augurio quodam promitteret. Ex hoc autem hominum ac mulierum concursu & studio, magnam urbem gloriam,

gloriam, tum utilitatem etiam accedere, consequens fuit. Magnam quoque Gedeonis familiae ac perpetuam dignitatem arrogari, & amplitudinem etiam praeter ceteras vel sua vel aliarum tribuum conciliantem putari. contra etiam non exignam aduersus eosdem inuidiam concipi apud eos, qui ambitionis atque cupiditatis morbo laborarent: metum quoque & suspicionem inuasci aliis, fore ut ornamenti ac monumenti illius reuerentia inclinatus populus in illius Gedeonitica gentis studium conspiraret. Atque ex hoc initio insidiarum aduersus Gedeonis domum semina exorta sunt. Omnis Israel fornicatus est ibi. eodem locum superstitiosa demum celebritate identidem frequentando, quod tandem illius domus ruina causam attulit. Hebraicum verbum MOKES offensionem grauisissimam, quam casus consequatur, significat. Chaldaice THAKLA, Latine offensionem siue impactum dicitur. Cur autem Gedeoni etiam ipsi periculum hinc dicatur ortum, facile explicata est. Siquidem quod ille in nominis sui monumentum, familiae atque posteritatis ornamentum perpetuum dicauerat, euerisionem potius familiae, & nominis sui odium inuidiamq; molitum fuit. Sed hac Gedeoni non praecognita intelligimus, verum post illius aetatem ab historia huius concinnatore Samuele, opportunè animaduersa & indicata, ad statuendum lectoribus prudentia exemplum documentumq;: cum omnis sacrorum scriptorum ratio ad expetendorum fugiendorumq; componendam disciplinam referatur. S. S. E. Quaecumque scripta sunt, ad nostram utilitatem scripta sunt.

Humiliatus est autem Madian coram filiis Israel: nec potuerunt ultra ceruices eleuare, sed quicuit terra per quadraginta annos quibus Gedeon praefuit.

VICTORIAE illius magnitudinem, breui oratione indicatam, aestimare operae precium fuerit, quae tanta fuit, ut toto illo aeo non solum se ipsos ulxerit Israelita non valuerint, sed nec cuiquam mortaliu nocere, negotiumve facessere, quippe qui nec etiam suis dissipatis & immixtis rebus integrandis, satis opera atque studij admoerint. Hoc expositione illa significatur, Nec potuerunt ultra ceruices eleuare. Siue, ut in exemplari est, Caput suum attollere. Non solum rebus, sed nec verbis etiam quicquam magnificum agere, ita ut humiliationem hanc ad res, & ad nominis superbiam & gloriae pertinere interpretemur, quae vel unica Israelitici nominis commemoratione frangebatur. Quod vero terra quiescente dicitur, perpetuam pacem securitatemq; significat, ex illa victoria captam, atq; toto Gedeonis aeo productam, nemine undique vel vicinorum & confiniam, vel remotiorum hostium quidquam tentare auso, propter gentis illius atq; regionis felicitatis opinionem, atque etiam propter Gedeonis famam, quae plurimum per saepe ad compescendam insidiarum inuidiam valet; sed veram illius quietis causam, diuinam tutelam fuisse intelligimus, quae populo illi religionem atque legis disciplinam rite obseruanti numquam defuit: ut autem hac studio ac moribus conseruarentur, optimi ducis atque praesidis perpetua cura fuit. Atque

quadragesima perpetua pacis, quietisq; communis annis, Israëlitarū res, tam
 primarias quam publicas, non solum restitutas, sed vehementer etiam auctas
 oportuit, cum tempus illud ad vastas etiam antea, & nouo cultore occupa-
 tas terras colendas amplificandasq; satis fuerit, nedum ad ea, qua prius adi-
 ficata cultaq; fuerant, loca resarcienda, corrigenda, & amplificanda, maxi-
 mē tam fertili solo, benignoq; calo, atque singulari Dei prouidentia & li-
 beralitate curato. S. S. E. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non
 Deut. 11. „ est sicut terra Egypti, de qua existi, ubi iacto semine in hortorū more aqua
 „ ducuntur irrigua: sed montuosa est, & campestris, de calo expectans plu-
 „ uias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à
 „ principio anni vsque ad finem eius. Si ergo obedieritis mandatis eius, qua
 „ ego hodie precipio vobis: diligatis Dominum Deum vestrum, & seruiatis
 „ ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra: dabit pluiam terrae vestrae
 „ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum & vinum & oleum:
 „ fenamq; ex agris ad pascenda iumenta, ut & ipsi comedatis, & sature-
 „ mini. Huiusmodi beatitate totis quadragesima pacis annis vsa regio, quan-
 „ tam cultoribus suis diuitiarum, annonae, atque omnium rerum copiam sup-
 „ peditaerit, cognosci facile potest, vel ipsa cogitatione animi, quam tamen
 „ uerbum, quiescere, confirmabit, Et quieuit terra. Nullo vel interno vel ex-
 „ terno interturbata motu, nec fame, nec populari oppressa morbo, nec priua-
 „ tis intestinis odiis, aut tumultibus vexata, tantum religionis obseruantia,
 „ optimi gubernatoris studio officioq; procurata, commodorum & felicitatis
 „ efficere atque tueri potuit. At vero terrena illa rerum copia ac felicitas fu-
 „ turus vitiiis materiam fomentumq; parabat, uti saepe corruptis hominū ani-
 „ mis accidit. S. S. E. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, im-
 „ pinguatus, & dilasatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à
 „ Deo salutari suo. Quo minus verò hac tam cito irreperet corruptela, Ge-
 „ deonis cura, diligentia, atque vigilantia obstitit.

Abiit itaque Ierobaghal filius Ioas, & habitauit in domo sua, ha-
 buitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius, eo
 quod plures haberet uxores. Concubina autem illius, quam ha-
 bebat in Sichen, genuit ei filium, nomine Abimelech.

VERBUM Abiit, securitatem popula ac terra partam significat, ex qua
 otium genti enatum est, idq; quadragesima annorum; atque etiam iudici ipsi
 à bellis vacatio concessa cuius tantū cura officiumq; fuit, prouidendi quem
 admodum Resp. recte riteq; ex patris legibus, moribus, ac reliq; admi-
 nistraretur. quod verò hoc tempore Ierobaghal filius Ioas appellatus fuerit,
 qui proprio antea nomine Gedeon dicebatur, eo pertinet, ut intelligamus, il-
 lud antiquum suum consilium perpetuò obtinuisse, diuini inquam ac veri
 cultus vindicandi & asserendi, aduersus omnium vanorum numinum su-
 perstitutionem, ita ut, audito Ierobaghalis nomine, unusquisq; sibi metneret,
 ac ne

ac ne quidem de Baghalim mentionem cogitaret: in paterni autem nominis
 adiunctione, diuini cultus indicatur studiū; nam Ioas, Dei inquisitionem
 vel curationem significat. Atq; ita illum omnibus publicis edictis, consiliis,
 & scriptis, ac mandatis, muneris auctoritate ac ratione editis appel-
 lari solitum interpretamur. Hec mandat, edicit, consulit, &c: Ierobaghal
 filius Ioas Iudex Israel. Habitasse in domo sua dicitur, non solum propter
 securitatem quietemq; terra, sed etiam propter amplificanda familiae propo-
 situm, cui post muneris publici negotia (cum nulla, quibus distineretur,
 bella foris essent) quod reliquum erat temporis operam dabat, atque
 hoc modo euenit, ut septuaginta & uno liberis auctus illis non totidem
 annis euaserit. Nam quamquam aliquot ante bellum habuisset, quorum pri-
 mogenitus Iether fuerat, magnam tamen partem in illo quadragesima anno-
 rum otio ex variis vxoribus suscepit: id quod expositio illa ab historiographo
 inducta adnotat, Eo quod plures haberet uxores. Namq; hoc antiquis le-
 gibus non erat prohibitum, imò potius certis legum interpretationibus, hu-
 manis tamen, & à scribarum consilio profectis, Israeliticae gentis ampli-
 ficanda causa commendatum. Hac enim illorum de hac re sententia erat:
 Quisquis unum Israelitarum donat, idem facit ac si orbem ipse cerneret.
 Orbis namq; (ut illi aiebant) Israelis causa factus est, id quod secundum ar-
 canam significationem non ineptè dictitabatur; de Israele verò secundum
 carnem, non adeò aptè. Fuere autem complures illae uxores legitimo ritu
 ductae, quomobrem & vxorum nomen ac titulum obtinere. Sicutitis ve-
 rò illa concubina, proximo vxoribus conditionis gradu ac iure dicebatur:
 nō autem isdem, quibus illa, caremonis ducta erat, quā nato ex se filio cum
 materni splendoris non tantum, atq; ceteris Gedeonis liberis tribui posset,
 paterna dignitatis amplissimum nomen indidit, Abimelech, quod patre-
 regum interpretari possumus: quamquam enim pater non fuisset Rex, ta-
 mē quod munere penè regia functus fuisset; & ad dominationē regis simi-
 le aliquando inuatus, hoc illa filio nominis ausa est imponere. Atq; omnia
 haec ad parasceuen pertinent ruinae illius, quā post consecutā cognoscemus.
 Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus
 in sepulchro Ioas patris sui, in Ephra de familia Ezri.

QUEM uiuentem, rerumq; tenentem habenas, Ierobaghal appellari so-
 litum legimus, atq; hoc nomine cultum venerabilemq; bonis omnibus; im-
 probis verò, & malè moratis, malèque animatis verendum intelleximus;
 nunc iam munere pariter & vita defunctum, priuato & familiari nomine
 dictitatum audimus, cuius rerum atq; honorum mutationi & inconstan-
 tia in vulgi animis per saepe spectata, non rara nec simplicita quotidie notan-
 tur exempla. Existimo autem sepulchri, atq; sepulturae, & familiae mentio-
 nem in hunc locum inductam, eodem pertinere; ut nihil publicè illustrius
 aut magnificentius in viri funus decretū collatumve fuisse indicetur, quàm
 quod per ipsum priuato testamento potuerit esse mandatum: videlicet ut pa-

terno sepulchro in Gaphrath, patria urbis agro, conditus, Abighezerita-
rum familia tantum adscriberetur; isq; marmori inscriberetur titulus:
GEDEONI FILIO IOAS ABIGEZERITÆ. Namque tribus
mentionē fieri non opus erat, quam vel Vrbs ipsa patria declarabat. Quod
autē singulariter adnotatū est, In senectute bona; domus familiarē, rerum
& muveris etiam sui usum ad extremū usq; diem perpetuū, nullisq; aduer-
sitatibus calamitatibusve interruptum, sed ne tentatum quidem significat;
quod diuine providentiæ, optimi viri integro atque probando erga religio-
nem, publicæq; rei statum studio fauenti, adscribendum est.

Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel, &
fornicati sunt in Baalim: percusseruntque cum Baal fœdus, vt
esset eis in Deum: nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit
eos de manibus inimicorum omnium per circuitum: nec fece-
runt misericordiam cum domo Ierubaal Gedeon, iuxta omnia
bona quæ fecerat Israeli.

IN S. I. T. E. hominum animis, antiqui serpentis opera, prauitatis animad-
uertendum exemplum, apud Israelitas per sepe repetitum, lectio hac adpin-
git, atq; omnibus humane proteruita coloribus & umbris absolutum spectā-
culum producit. Primum autem totius humane insolentia ac peruersitatis
caput est, cupiditas quædā felicitatis suo sibi modo fingenda & cōstituenda,
atq; a constituta per Deum omnibus communi ac verè conueniente ratione,
ad priuata cogitationis & inuentionis opinionis que modum traducenda.

Quippe infantia atq; ruditas meræ esse putatur, vitam eo pacto institue-
re, quod à Deo simplicissimum apertissimumq; natura ipsi humane fuerat
demandatum. De fructu lignorum quæ sunt in paradiso, vescimur: de fru-
ctu vero ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus non comedere-
mus, & ne tangeremus illud: ne forte moriamur. Hac humani officij sum-
ma fuerat, ea præter omnem exceptionem velle, & agere, quæ Deus apertè
concesserat, quæ verò vetuerat, ne cogitatione quidem temerare: sed hanc vi-
uendi conditionem ignobilem & puerilem vniuū, atq; humane mētis ca-
pacitate & ingenio minorem futuram, nisi sua ipsi solertia atq; industria
promouerent, & amplificarent, callidi illius draconis oratio persuasit: Ne-
quaquam morte moriemini; scit enim Deus, quod, in quocumque die com-
ederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonū & ma-
lum. Vbi igitur illa serpentis obliqua atq; industriosa doctrina, femineo per-
cepta animo, ad externi sensus examen relata est, probabilitatem habere vi-
sa, facile ad usum sui discipulos pellexit; quo usui vbi semel fuit imbuta, cū
recommissima natura esset, numquam post hac deinceps sua sponte ab illa erro-
rum & peruersitatis labe & consuetudine purgata fuit, nec sese purgauit.
Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum
oculis, ad spectūq; delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditque
viro

viro suo, qui comedit. sed quam in humana natura viribus ingenio, mo-
ribus, & statu omni, ex illo vetito fructus esu, sine ex illa diuini statuti con-
temptione mutatio fuerit consecuta, enestigio indicatur: Et aperti sunt oculi
amborum, cumq; cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficuum, & fe-
cerunt sibi perizomata. Atq; opportunissimus hic sese offerebat argumēto-
rum locus, ex quibus cognosci apertè poterat, omnem humane sapientia &
insipientia, quamuis ingenis, præceptis, institutisq; multiplicē & variam,
uariisq; opinionibus diductam (scholam, vti tantum primis & communis-
simis duobus principis, & quasi fundamentis constructam innuit. hoc est,
doctores illius verisus callido cōsilio ac manitu, humanos oculos semper aper-
tum ac diuinum aliquid reperiunt iri promittentis, & femineis sensus, exte-
rioris inquam hominis, erga ea quæ iucundiora inspectum videntur appe-
tentiam, atq; ita fortasse fieret, vt quæ maximam in Israelitis prauitatem
& rerum atq; religionum mutandarum cupiditatem damnamus, in nobis
ipsis, assiduo exemplo repetitam agnoscentes, corrigeremus. Etenim & no-
bis scripta hæc sunt quemadmodum & illis: Existimas autem hoc, o homo, Rom.
qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quod tu effugies iudicium Dei?
Sed redeamus ad institutum explicandi munus. Nimis longa & fastidiosa
hominibus illis Israelitis visa fuerat illa quadraginta annorum religionis
colenda simplicitas, nullis inuentis exornata humanis, qualibus cetera ute-
rentur gentes, tum ad felicitatis comodis & citius obtinenda usum, tum
ad Resp. ornamentum, atq; ad populi libertatem, cuius rationem haberi oport-
ere, eamq; non minimam qui in commune consulūt, mundi sapientes cen-
suerunt. Quamobrem defuncto iam vita Iudice illo, à quo angustis illis, &
communibus veteribusq; religionis ac iudiciorum terminus tam diu coërcē-
bantur, de amplificando exornandoq; cultu actum & peractū est. In exem-
plari lingua narratio hæc sic inchoatur: Et fuit simul atque mortuus est
Gedeon, vt expectatam illius viri mortem, nimisq; longam vitam ad ra-
dium usq; visam illis fuisse intelligamus. tanta humane animis nouarum
rerū cupiditas, ex illo quod indicabamus primo femine, innata est. Auersi
sunt filij Israel, verbum IAS SVBY, deliberatā consultamq; auersionem
significat, non sine penitudinis notatione. Penituit (inquit) filios Israel
simplicis illius disciplina de vniuersi Dei cultu tot annis producta, totidemq;
etiam interrupta illius libertatis, constituedi sibi, singulis gentibus & pa-
pulis religionis colenda rationem & modum, maxime cū iam pridem id
patrum maiorumq; suorum fuisse exemplum & institutum, vt præter ois
vtriusq; Israelis Deum, vel simul cum illo, vel illo etiā prætermisso, & ag halim,
id est, numina colerentur. Igitur publicè de priuato singulariq; munere sibi
suscipiendo, & consecrando atq; dedicando actū est; consilioq; de ea re in ito;
id præcipue sibi ad omnem cū priuata, tum publicā rem, vtilissimam &
ad partem summam visum est, de ligendū nomen, quod quauisq; diuinis
habere credebatur; non sicut ab hominum consuetudine adeo atq; cetera ma-
mina

Erroris vice
diuertitū.

Rom. 2.

Humana fa-
pientia.

Cen 3.

viro

mina remotū esset, immo medium quoddam inter superna & infera munus officiumque, fuisse sortitum, & deorum caterorum familiaritate ac societate usum, hominū quoque consuetudinē non aspernaretur, immo potius frequenter. Huiusmodi autē natura, ingenij, atque authoritatis esse iudicatum fuit numē, quod ex munere atque officio BERITH appellabatur. Est autē BERITH idē in illa lingua, quod in Latina Fœdus. BAGHAL vero iam sapē aliās adnotamus cōmune esse pluribus nomen, idemque ferē quod Latinorū numen significare, adiunctoq; alio singularis notationis vocabulo, ad hanc vel illā virtutem, authoritatē, & curam singulari ratione tributam excipi. ut BAGHAL PEGHOR. BAGHAL TSAPHON. BAGHAL GAD. Ita etiā Græca Theologia naminū suorum indagations ex nomine & munere cōpingebat. ut, Ἐὐεὶ ὄπριος. Atque hoc esse masculinū numinum nomen; femininum autem Dearum; GHASTHAROTH, quod beatas felicesque Latine vertere possumus, in quo & antiquos Græcos Romanosque scriptores falli notabamus, unam quampiam singularemque Assyriorum Deam, ASIHARTEN esse existimantes. Igitur cum Israelita non tantum cum superis, hoc est cum Deo & Angelis, atque etiam cum aliarum gentium Diis; verum etiam cum nationibus hominum, tam vicinis quam remotioribus, regalia & res cum bellum tum pacem spectantia, incidere sibi posse putassent, id sibi numen duxere exoptandum, cuius in belli & pacis rationibus componendis, firmandis, & stabilendis sacrosancta crederetur auctoritas. Id vero ipsum erat, quod singulari nomine Fœdus appellabatur. Nam si cum superis Diis de populis vel defensione vel conseruatione agendum esset, Fœderis numinis tutela, intercessio, atque suffragatio oportuna erat, cui quicquid ex conuento promissum esset, propter numinis reuerentiam & gratiam præstaretur, cum aliis & ipsi inter se Dy fœderis numine & officio interdum egerent. (Namque inter Deos amicitias, inimicitias, contēiones, discordias, atque similitates inuidiasque, insana illa poetarum theologia amiscebat) Si vero cum mortalibus hominibus res incidisset, nullum magis propitium nomen, nullum magis aquum, magisque obseruandum videbatur quam fœdus, quod quamuis placido, aquabili, & ad amicitiam factū videretur ingenio esse; violata tamen fidei acerrimus vindex credebatur; quod vel illis porca, vel alterius cuiuspiam generis hostia, sancito fœdere ferenda, ritus declarabat. Atque ita pro temporis ac loci ratione opportunissima & commodissima, BAGHAL, fœderis tutelam sibi fore persuasi Israelita, id nomen consecratum publice cotendunt, & reuerunt, quod & superos omnes sibi propitios & inferos conciliare posse crederetur. Facile enim sperabant fore; ut cum vicinis finitimisque gentes Israelitis tutelarem Deum esse intellexissent, fœdus, amicitias, & societates ultro proferrent, & prolatas sancirent, sanctasque & statas obseruaret. Fornicationis, siue fornicandi verbum, ad nouam religionis ac superstitionis cuiuscumque detestandam studium significandum vsurpari, quam plurimis in sacro sermone exemplis obser-

Fœderis sanctitas.

Fornicatio.

obseruatum: translatione videlicet sumpta à feminis, qua à debita mariti fide ad alios ardores libidinosè desciscunt. Percusserunt cum Baghal fœdus in Elohim. Ponere verbum, & quod huic tam Hebraicè quam Græcè respondet, cum religionis incidit sermo, sacrum est, & idem quod dicere & sacrare significat; ut: — Posuitque immania templa. &

Potest

Iurandaque tuum per nomen ponimus aras. Cum autem hoc numen illis positum audimus, cetera omnia, qua ad illius facerent cultum, decreta & constituta intelligimus, ut templa, altaria, aras, hostiarum & sacrorum ritus, sacerdotia, ac ministeria ad fastum etiam & ambitionem, ut tantum, tam nobilem populum decebat, scilicet in Elohim. Curam gubernationem, prouidentiam, atque tutelam cum virtute authoritateque summa, hoc nomen significare, & muneris magis quam natura esse, identidē iam ostendimus; atque ita notamus, ut Græcus suum Hermetem, Romanis Mercurium facundum inter homines atque Deos medium internunciumque; sic Israelitus modo suum Fœdus non tantum Diis & hominibus, sed hominibus ipsis, inter se aptum utileque indicatum & susceptum. quo autem iure, quo consilio, quo exemplo, quo unquam beneficio accepto, demum quo sensu id factum fuerit, si quis nunc querat, respondebimus nimirum defectione ingrato, & beneficiorum immemori animo, atque propria opinionis & electionis industriaque amore insaniente, ad hanc non solum erga Deum, sed erga benemeritissimos de se homines, pietatis atque fidei prodicionem repente commigratum fuisse. hoc est quod subiunctum epiphonema indicat: Nec recordati sunt Domini: illius, quem singulari præter ceteras gentes prouidentia, à sua initio gentis Deum Elohim, suum beneficentissimum creatorem, tutorem, vindicemque non intellexerant modo, sed senserant. Qui eruit eos de manu inimicorum omnium per circuitum. Nam, ut antiqua taceantur beneficia, qua ipsorum patribus & maioribus in Aegypto, in solitudine, in occupatione terra illius contigerant; recentia illa, qua ipsorum parentumque memoria collata erant, atque adeo hoc recentissimum, quo adhuc viuētib; ac sentientibus frui dabatur, Ismaelitica cladis Gedeonis ministerio per Deum edita, satis superque fuerant, non solum ad sacrā patriam, antiquaque religionem & pietatem conseruandam, sed etiam ad Gedeonis familiam in illius magna salutis commendationem, atque in hostium opprobrium fouendam, imò amplificandam, prærogatiuis ac prouilegiis illustrandam. Quæ omnia officia non solum deserta, verum etiam per summam impietatem, ingratitude, atque adeo crudelitatem prodita notantur, verborum atque rerum contentionibus aptissimis. ut Israelis, qui contra nominis sui professionem, Deum illum, à quo dignitatem felicitatemque omnē adeptus fuerat, ne mentione quidem aliqua dignum duxerit. Non recordatus est in iis ipsis de consecrando sibi numine actonibus. Iam verò causa ipsius status atque definitio si expendatur, maxima profectò æstimationum deprehendetur

דוד

Fœdus.

t

falla-

Per ius quæ
admodum
vetitum.

fallacia, tum quod eam rem, siue eam actionem siue cogitationem Deum appellari, Deiq; loco sibi haberi voluerint, quam diuinitus legibus expressa exceptione non semel vetitam fuisse constaret. Fæderis enim vel nomen, vel ius non quod ad diuinum cultum modo, sed etiam quod ad humanum conuentum inter Israelitas, & finitimos hostes exceptum & vetitum esse Deus cauerat: quippe quod ipsis, ipsorumq; regionibus perniciosissimū fore, prædictum fuerat. Fæderis enim cum hostibus securitatis causa sancitur, nulla vero hostium alterius cultus atque religionis opinione imbutorum certa securitas, nulla certa esse potest perpetuæ fides. Vnde ergo petenda securitas? nempe ex populi ipsius virtute & fortitudine, sed præcipuè ac primò ex duce gubernatorisq; autoritate & præstantia; cuiusmodi securitate cum ex Dei efficiencia, ac tutela, prouidentiaq; singulari, per sepe vsi fuissent Israelitæ, ad fæderis non modo religiosi ritibus consecrandi, sed nec moribus inuendi conditionem, absque nefario scelere descendere non poterant.

Deut. 7. S. S. E. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingredieris, & deleuerit gentes multas coram te, Hethæum, & Gergæum, Amorrhæum, Chananeum, & Pherezeum, & Heuæum, & Iebusæum, septem gentes multo maioris numeri quàm tu es, & robustiores te, tradideritq; eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas usq; ad interuersionem. Non inibis cum eis fæderis, nec misereberis earum. Ex cuius præcepti atque statuti diuini contemptione, calamitatem illius maximam allatam fuisse, vel illo exprobrantis per nuncium suum Dei responso edoctis, in posterum cauissè consentaneum fuerat. Eduxi vos de Ægypto, & introduxi vos in terram, pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat, ut non feriretis fæderis cum habitatoribus terra huius, & aras eorum subuerteretis. Huius præcepti deliberatam, & nefario consilio temeratam violationem quam legimus, Dei sui obliuionem historia nominat. Qui eruerat eos de manu inimicorum omnium per circuitum. Spontaneam vero obliuionem, & consulto affectatam, ipsa sermonis forma significat: Nec recordati sunt. sua lingua: Et non meminerunt. rem quidem illis nec commendam, nec utilem, immo verò & legibus vetitam, Dei tutelaris nomine sibi consecrarunt. Dei autem veri & unici, sibiq; singulariter propitij, nec mentionem quidem fecerunt, sed nec ullam grati animi & humani erga virum optimum, de seq; recenti victoriæ exemplo, ac diuturno gubernationis munere bene merentem, rationem habuerunt: immo, quod omne sceleris exemplum vincit, acceptum à viro beneficium, crudelissimo in domum illius maleficio compensauere. Iuxta omnia bona quæ fecerat Israeli. Ex verborum atque rerum compositione & oppositione, culpa & criminum amplificatur magnitudo; in Israelem immisericordem, criminofum inhumanumque est, in Gedeonem verò scelus, Iuxta omnia bona, & beneficia tum foris tum domi accepta, immanenefas. Quid porro crudelissimum sese

sese præbuisse? id quidem hominum fidem excedere videri poterat; verum ad istum vsque præcipitem feritatis ac seuitia locū degenerasse Israelcm, qua mox adnectetur, historia declarabit.

CAPVT NONVM.

AB I T autem Abimelech filius Ierobaghal in Sichem ad fratres matris suæ, & loquutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris & matris suæ, dicens.

VNAM ex inferni regni, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, atq; adeo ex principis mundi huius ministris, esmiq; pestiferis modis turbulentissimam, ambitionem esse,

Ambitio.

Populos quæ longa in pace quietos
Turbare, ac gentes & magna euertere regna,

Pro nihilo ducat, nisi omnes iam atatum omnium atq; gentium historia docuissent, nisi etiam præsentia adhuc nostra memoria exemplis frequentissima demonstrauiſſent, vel in huiusvni facinoris ac sceleris explicanda narratione paululum commorati ostendere poteramus: verum cum hæc ratio, siue hæc potius peruersitas ad execrationem vsque nota omnibus iam sit, nec sine horroris ac doloris sensu à pijs tractari possit, quid nam furia hæc, intra electioris gentis (qualem Israeliticam antea fuisse nouimus, qualemq; sese semper præstare oportuerat) fines admissa, turbarum calamitatumq; intulerit, breui commentatione intuebimur. Ac primùm quidem vulgi non facilitatem, sed magis leuitatem inconstantiamq; spectare cognoscereq; licet, qui nullis iudicij fundamentis insistent, ea tantum agit, curat, & sequitur, quæ in diem vel utilia, vel commoda, vel iucunda videntur: præteritorumq; beneficiorum, vel publicè vel priuè acceptorum, memoriam nullius ad officiū iusq; seruandū ponderis esse ducit; rerum autē in præsens susceptarū consequentias, non magis quàm cæcus longissimè remotos vel fluios vel puteos, prouidet. Atq; ita nouarū rerum occasione quocūque vel iniquissimo pacto oblatam, ad tumultus atq; turbas præcipiti impetu arripit, & composita Reip. ruinā, in qua sese etiam inuoluat, molitur. Quadragesimus agebatur annus, cum Gedeoni, Gedeonisq; filio, ac nepoti, Israelitica Reip. summa ab omni Israele non modo tributim, sed viritim etiā decreta, atq; vltro fuerat oblata; quam cum benemerentissimus ille vir recusauisset, perpetuis deinde toto æno curis, officiis, studiis, beneficiis, & laboribus magis fuit etiā promeritus: quæ quidem in quàm grato, pio, constanterq; populo posita fuerint, qualemq; profeminatori demum officiū retulerint, nunc iam inspicimus. InsPICIMUS vulgus, inquam,

Vulgi leuitas.

In cuius monte pares sunt
Seuitia & leuitas, honinumque & numinis alti
Contemptus, rabies sceleris studiumque nefandi.

E 2

Alqui

Atqui primos huiusmodi nouandarum rerum coniurationumq; auctores, omnium sui ordinis hominū deterrimos, atq; vitiis contaminatissimos esse solere, (namq; huius farina mancipia sibi fingere ambitio solet) nisi Catilina & Cethegi suo ipsorū exemplo indicassent, prater alios omnes, quos prudens praterēndos duco, vnus nobis Abimelechus satis idoneus esset demonstrator. Qui ex concubina ortus, nihil à patre suo, prater nominis specie, nobilitatis praterextu ad fallendum commodam, retulisse videtur. Namque hic cum matris vnicus esset, eidemq; concubina, qua ex eo vilioris animi arguitur, quòd cum cōpluribus Gedeonis vxoribus annumerari posset, si ipsa accuratè postulasset, minore tamen loco, ac non legitimo sacroq; ritu, ex ignauia ac vilitate contenta fuit: quamobrem nec ipsi etiā Gedeoni digna iudicata esse videri potest, qua inter honestiorē vxorum censeretur gregē, atq; adeò nec ita chara & grata vixisse existimabatur, vt sapius repetenda, atq; inuisenda, fouendaq; duceretur; quippe cum ex aliis, quamquā multis, tamen plures ex vnaquaque susceperit liberos, hanc vnā ille vnus tantum filij matrem fecerit. Huius autē filij qualis indoles, quibusq; imbuta artibus fuerit, ex matris ingenio, patris absentia, vel in publico ministerio semper occupati, vel in patria reliquū temporis commorati, aestimare est. Certè illū matris vnici, in omni petulantia atq; audacia licentia educatū, exitus ipse manifestat, utpote qui in patris (quem solum vereri visus est) quamprimum è viuis sublatis domū, & familiam omnem tam immane parricidij scelus ac facinus, dominationis ambitu aggressus peregerit; quod non repenti excogitatū, sed deliberata meditatione conceptū, in ipsa familiaris turbationis atque occupationis occasione inuasit. Exemplaris lingua sermo narrationem hanc ipsi Gedeonis funeri velut coniunctissimam adnectit, vt calliditatem, scuitiamq; notet hominis, qui eodem tempore, quo fratres omnes apud paternam urbem atque domum in luctu ac funere, sepulchroq; curando occupati erant, & forsā etiam vel Dei responsum, vel populi decretum de successore constituendo expectabant (namq; vtriusq; rei opportunitatem funebres ac luctuosos dies illi praebebant) ipse, cum vel eo loco antea aliquamdiu viuente patre hasisset, vel nuper ad sepultura officium conuenisset, relictus ceteris, coniurationis excitande occasionem arripiens, in Sichem sese prouerit. Quòd verò Ierobaghal filius hic appellatur, ad exaggerandam sceleris ac proditiōis grauitatem pertinet, quod cum quidquid honesti decoris, ac praecipua dignitatis haberet, patri potius quam matri acceptum referre deberet, praecipue verò cum legitimis gentis suae moribus profapia ac generis ratio ex patre tantum ducatur (vt in magno opere, Deo propitio, docēbimus) tamen in eos se scuitissimum hostem inimicumq; praebuit, quorum communioni se ipsum, genus, splendoremq; suum debebat. Atq; ab illa nobilitate, quam tueri iactareq; poterat, prater ius & fas ad maternā cognationem degenerauit, idq; callidissimè, quòd intelligeret Sichimitas propinquos, ob neglectam forsasse & nūquam ad vxorium ius prouectam cognationem,

tam, atq; ideo ab hereditatis iure exceptum affinem iuuenem, Gedeoni infensos esse: consentaneū namque hominū ingenio est, huiuscemodi apud istos inuidia virū laborasse tanto magis, quanto illū sublimiori loco positum constaret, facileq; illis hoc imperitū honoris posse, vt & nepotē legitimū principis liberum appellari liceret, & eo nomine maiore cum illius familia coniunctionem colere. Fratres autem, illius linguae cōsuetudine, cognati omnes ac propinqui, quocumque cognationis agnationisq; censeantur ordine, appellantur. Iam igitur hominis audaciam, calliditatem, consilium, loci ac temporis captandi curam, cum notauerimus, orationem nūc deinceps obseruantes, quasi ob oculos viuum constituere possumus. Eloquere, o iuuenis, vt te videam, aiebat Socrates. Primum verò eum proximos quosq; hoc est, auunculos, seductos in suam sententiam pertraxisse; deinde horum aduocatorum suffragio atq; opera, cognationem reliquam omnem (quam frequētem fuisse, res ipsa indicat) ad studium sui pellexisse, atq; hoc pacto coniurationem firmasse, ex narrationis coniunctionibus intelligimus. Et locutus est ad eos, auunculos & propinquos maternos, etiam ex parte auia. Et ad omnem cognationem domus patris matris suae. Cur autem ita singulariter auia ex parte matris domus appellata fuerit, oratione ipsa declaranda adnotabimus. Dicens. excogitatum, atq; certis opportunisq; argumentis & verbis instructum sermonem, oratio illa LEMOR indicat, praecipue cum verbo, loquutus est, subiungitur.

Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominantur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaghal: an vt dominetur vobis vnus vir? simulque considerate, quòd os vestrum & caro vestra sum.

ORATIO ipsa breuis quidem & expedita, ac prorsus magis ad tempus in gerendo bello, quam in sermone exornando ponendum viri prompti est, quales Achilli, qualesq; Aiaci assignere Homerus nouit; verum argumentis & ponderibus instructissima, ad eos, quibus cum agebatur, inclinandos & pertrahendos. Ac primum quidem totius urbis primores, cum singillatim, tum communiter conuentos persuadendos curat, quorum conditionem superbiorē esse cognouerat. Namq; vt nobilissimus quisque sibi esse videtur, ita grauissimè dominationem ferre solet, sed necessariam tamē tolerat, maxime vnus, in cuius auctoritatem Resp. omnis concesserit: at verò plures simul dominos, plures rectores, eosdemq; ad imperandum pari siue lege siue potentia instructos, nec vilissima quidem seruitiorum capita pati possunt. in vna quidem domo vel patris ac filij, vel duorum etiam fratrum par imperium, non famulis modò, verum & mancipiis grauissimum intolerabileq; censetur. Quam ob rem cum proceribus, ac primis totius ciuitatis urbis consilium sermonemq; communicandum mandat. Ad omnes viros. Ex propria lingua: In auribus omnium Baghalei Sichem principū virorum omnium.

niū. Persuasionis autem exquisita argumenta tribus potissimum è locis
 posita sunt, & antithetorum nervis ita connexa & instructa, ut facile in
 dicentis sententiam auditor pertrahi posse speraretur. namq; auditorum se-
 lectum primum habendum curavit orationi sua opportunum; fratres, in-
 quam, & cognatos, minoris in populo conditionis, nec nobilitate pares cete-
 ris, quos per hos subornabat: atq; hos in maioris commodi, atq; melioris nota
 spem, ipsa animi sui magnitudine, & ad gerendam rem dexteritatis opinio-
 ne, induxit. Deinde nobiliorum omnium urbisq; primorum, quibus si hunc
 ciuem suum, atq; quibusdam fortassis aliquo nomine affinem, ad rerum te-
 nendum habenas iuuare ac promovere placeret, summa omnis debitorē exi-
 stimare in promptu erat, atque sese in omni Israële primos constitutum iri
 sperare. At singulos primum populo prensandos, in sententiamq; inducen-
 dos, deinde omnes pariter coniunctos, ad fovendas fulciendasq; partes suas,
 firmandos illo monitu curavit. In auribus omnium procerum Sichen,
 ΒΕΟΖΝΕΙΧΟΛ in geminis auribus omnium. ut unusquisque pro-
 priam causam putet, itaque putatam curet. Atqui ceteram turbam, plebeio-
 rum inquam, non ita tentandam curavit, quam in hac summi magistratus
 ratione facile maiorum auctoritati obsecundatum ire intelligebat, præcipue
 cum conditionis eiusdem cum cognatis suis esse constaret, libenterq; ad pro-
 prii commodi opinionem & expectationem traducendam. Nam turba tre-
 mens sequitur fortunam, ut semper, & odit damnatos. Quid vobis est
 melius. In propria lingua: Quid vobis bonum definitionem rei primum
 querendam, a stimulamq; proponit, cum propinquus suis, quorum minores;
 tum proceribus, quorum maiores in hac re partes erant. Primum enim due
 res non simul componenda, sed singulariter examinanda, offeruntur. Quan-
 doquidem dominatio subeunda ferendaq; est, utra nam principibus viris
 bona commodaq; censeatur, unius tantum, an plurimum? in promptu autem
 certa esse sententia videtur, multorum dominationis, ut inutilis, difficilli-
 ma & gravissima, prorsus excludenda, & unius admittenda, propter eas
 quas paulo ante dictabamus rationes, quod si hoc omnibus ita definiendum
 statuendumq; videatur, qui in commune consuluerint, (qua causa huius hy-
 pothesis est) altera etiam quaestio pars cognoscenda, & ad eundem defini-
 tionis statum vocanda petitur, quæ ab artificibus thesibus dicitur, atque ad pra-
 xim refertur, in qua summa non disputationis modo, sed suasionis vel dis-
 suasionis inest vis. Nam facile quisvis, de communi rerum genere rogatus,
 ea respondit, quæ communia sunt, maximeq; hominum parti probabilia vi-
 dentur, ut si quis consultus num virtus pecunie posthabenda, an præferenda
 sit? præferendam è vestigio responsurum credere par fuerit; sin vero idem
 rogetur, an virtutis causa rem omnem suam abicere deserereq; velit? hæsurum
 ut minimum ac deliberaturum illum suspicio est, non dicam nunc facturum
 id quod iuvenis ille ab Evangelistis fecisse memoratur. Et abiit tristis, erat
 enim multas possessiones habens. Itaque plurimum refert inter consulta-
 tionem

tionem de hypothesi, & eam qua de thesi instituitur, præcipue vero cum
 res eius, qui consulitur, in thesi agitur. Nam si posteriori causa parti cum
 cōsulti cōmodus nō constet, iudiciū friget; ambigamq; sapē, ac nonnūquam
 adversam sententiam profert: quamvis apertissima communissimāq; omni-
 bus exstiterit hypothesi. Sin vero utraque pars ad iudicis, sine auditoris
 constituendam & amplificandam rem simul iuncta faciat, certissimam sen-
 tentiam expectare, & persuasionis facultatem obtinere est. Atque hanc
 rationem callidissimè Abimelechius illo tantum pronuntio inclusit, Vobis.
 sciebat enim, virtus dominationem omnibus etiam cuiuscumq; vel populi,
 vel civitatis nobilioribus viris probatam; plurimum vero improbatam iri fa-
 cillimè, quod si omnibus aliis, ipsis etiam, qui non minus quam ceteri de no-
 bilitate immunitate vellent sentire. Sed hætenus ipsam unius electionem
 habet ad se præter ceteros pertinere, putare illi poterant, ut qui ceterorum
 populorum de eadem re consultationem expectarent; & suffragium suum
 ad consilij usque communis tempus reserarent; tantum vero hoc commu-
 niter tenerent, unumquempiam sibi optandum esse, siue is ex Gedeonis filiis,
 siue ex ceterorum maiori numero nobilitum, siue alius quivis deligeretur.
 Hanc suspensa adhuc sententiæ circa singularem delectum securitatem ma-
 ximi apud ipsos momenti argumentis commouendam & sollicitandam cal-
 lidus hic orator curavit. Ut dominantur vestri septuaginta filij Ieruba-
 ghal. Primum argumentum ex nominis commemoratione ad invidiam pe-
 titur. Namque offensionem illam veterem, quam Gedeon Baghalis aram de-
 molitus, lucūq; populatus, ante annos quadraginta subierat, in superstitium
 adhuc animis residere, ac frequenter Ierubaghalis appellatione identidem re-
 fricari, & ipse notauerat, & ille iam excitatus, de Baghalis instaurando
 cultu rumor arguebat mouet itaque principio nominis invidiam, qua viri
 liberos omnes non solum suspitione, verum odio etiam inuolnat. Si vel
 unus tantum superstes esset Gedeonis filius, qui paternum illud atque inui-
 diosum Ierubaghalis nomen & titulus adscripturus, & re præstiturus puta-
 retur, vobis inuisus atque inimicus censendus esset, nedum, cum septuagin-
 ta exstent, omnes operam daturi, ut quocumque loco, quocumque tempore
 fuerint, Ierubaghalis filij audiāt. Quod si illi omnes simul imperēs, ut hæ-
 tenus faciunt, cum nemini eorum singulariter huius gubernanda navis
 commissus sit clavus, septuaginta domini vobis ferēdi sunt, qui quamquam,
 quod ad religionem & publicam rem faciat, eiusdem consilij & study sint,
 atque hoc nomine difficillimi propter potentiam atque opes euadant; tamen
 quod ad singulorum familiaris rei copiam, quæ ex satius populi tributis ac donis
 instrui necesse est, spectat, totidē vobis Reges ferēdos alendosq; existimate.
 Nec verò leuiter vobis fore credendum est, si unicumpiam ex his rerum de-
 feratur summa: nam quæ nunc, dum nemo adhuc quicquam præter ceteros
 obtinet, concordia est, eadem postea erit, utpote fratrum unius patris nomen
 retinere professorum, quos nullo alio, quam coniunctionis consensu & pa-
 tro,

Et, se suam, tuituros: & pater iam docuerat, & certos persuasosque esse, nemo inficias ire potest: itaque siue omnes simul regnent, atque optimatum administrationem aristocratiamque suscipiant, siue unusquisque praeponatur, ceteros nec à paterno splendore degenerare, nec à se abalienari ille patietur, quorum ope & auxilio principatum sibi constitutum putabit: atque ita quamquam Regem unicum, septuaginta tamen principes ac dominos vobis iam paratos, intelligere debetis, idque breui sentietis: septuaginta, inquam, paterna Ierubaghalis administrationis, tam in iis qua religionem quam qua Remp. spectant, vindices potentissimos domi atque foris futuros. Quid autem ex illis vobis expectare liceat, vos aestimate, cum ea parte, qua illis cognatio, coniunctio, concordia atque potentia constat, hoc est, ex Ierubaghalis nomine ac genere & sanguine nihil vobis commune cum illis sit: illi enim omnes Ierubaghalis filii, & à patre, nullo excepto, sic nuncupati, iidemque legitimi filii in eadem nominis concordia, patris consilio ac mandato relictis, me unum exceptum vobis, cui ut neque generis communicationem ex aequo, ita nec dignitatis ac potentiae partem concedunt; at qui hoc non paterni nominis odio, quod omnes pariter & suscipiunt, & venerantur, & iactant, in quo etiam ipse illis nihil cedo, utpote ex eodem ortus patre: consequens igitur est, me illis non propter patrem, sed propter matrem esse inuisum. quod si ego inuisus, atque à filiorum numero exclusus matris causa sum; quid vobis apud illos gratia futurum sit, pernoscite, qui ea parte, qua illis alienus ducor, vobis sum coniunctissimus? Simulque considerate, quod os vestrum & caro vestra sum. Nullo argumento, post communem illam de plurium vel unius dominatione deliberationem, inclinatos ad singularitatem animos ad suam sententiam impellere magis potuit, quam hoc quod postremo loco monendum seruauit: in quo manifestum tum incommodi, tum commodi stateram aqua libraret balance: incommodi, si vel unusquisque ex aliis, ceteris omnino remotis, optaretur; quocumque modo id acciderit, inimicus, vel certe illis abalienatus futurus; comodi, si sua ipsius foveretur causa, qua eadem ipsorum erat, apud quos agebat. Namque hoc pacto illud fore sperabatur, ut pro dominatione multorum, quam alias ferre necesse erat: ipsi contra non populi modo totius primores ac principes, verum & principis ipsius patres gubernatoresque, euaderent: utpote quibus non solum generis & sanguinis necessitudo, sed principatus quoque summa omnis accepta referenda esset. Itaque ille quidem nomine ipso & officio ac labore princeps; ipsi vero tum necessitate, tum merito, principis parentes ac patroni, imò vero Reges ducerentur. Os vestrum & caro vestra. Os, corpus ipsum integrum; ego, pars quadam vestri, quibus ut naturam debeo, ita semper debitam agnosco, & iacto: atque etiam dignitatem si per vos adeptus fuero, debiturum me profiteor, eadem ratione, qua os vestrum & caro vestra sum, hoc est, ut mea tantum laboris atque industria sit pars; ipsa vero rei summa, vestra censeatur: atque ut ossa vni firmitudinemque corporis sibi vendicant, caro vero membrorum formam, figuramque

figuramque omnem concinnatam exornat; ita mihi quidquid in principatu vel virium & roboris, vel dignitatis ac decoris contigerit, voluntati, auctoritati, opibusque vestris tribuendum erit. Atque hoc mihi in me receptum, vobis, ubi ex animi sententia cesserit, ex me postulandum, non autem requirendum ex hoc tempore committo. Simulque considerate. In primaeva lingua: Et meministis quod os vestrum & caro vestra ego. Præteritum meministis, coniunctione V A V præposita, ad præsentis ac futuri etiam temporis rationes pertinet: maxime verò quod recordandi verbo id ipsum indicatur, & nouistis, inquam, hoc ita esse, & vos in posterum meminisse volo, atque ut memineritis moneo. In hac etiam oratione, inuidiae atque odij aduersus septuaginta fratres fomes incensus delitet, quem Sichimitis excipere, ardere, & flagrare necesse erat. Nam quod omnes alios Ierubaghalis filios appellauerit, se unicum Sichimitarum filium, non modo à se, sed ab illis ipsis, quos in offensionem conijcere studet, declaratum voluit. Septuaginta ne vos principes ferre deceat, eosdemque omnes à vobis abalienatissimos, ea ex parte qua vobis me coniunctissimum atque filium esse nostis? & qua indignior illis ducor, ea me vobis cariorem natura constituit; itaque quod vobis iure charum coniunctumque in me est, id ipsis ignobile, indignum, alienum, reiciendumque putatur. Quam ob rem vestra hac magis, quam mea contumelia est, cum vos in hoc censu corpus ipsum existimandi sitis; ego verò vestri tandem particula, ex vobisque nata sim. Habet etiam ulterius ex lege ac moribus acumen sermo hic, quod non leuiter tum cognatos, tum ceteros Sichimitas pungeret. Nam quamquam in generatione pater incertus esse dicitur, tamen eam, quam in legitimo coniugio natam constat, legitimam atque sanctam esse haberi, prolem, iura censuerunt, nec villo pacto à paterna vel dignitatis, vel hereditatis ratione exclusam, nisi manifesta adulterij intercesserit exceptio. Eam verò qua ex concubina, aut alio congressu procreata esset, patri ac fratribus alius suam agnoscere, vel negare, integrum relictum nouimus; & quamuis maxime agnitam, in hereditatis tamē ius non admittendam. Atque hanc rationem à Ierubaghalis filiis non prætermittam, subindicare Abimelechus intendit, se illis aliis vix fratrem agnosci, vel nec omnino agnitum significans, quem in Ierubaghalis filiorum nec nomen nec numerum relatum dicat; sed septuagesimo iam cōfecto ab illis numero prorsus exclusum: utpote unicum, eumque nec in eadem patria, nec paris dignitatis matre genitum, nec simili ipsis modo educatum, vel habitum, ideoque nec summa addendum; honestiorem præterea, decentiorem ac venustiore iudicatum septuaginta fratrum, quam unius ac septuaginta titulo, maxime cum nulla unius adsciscendi, excludendi autem complures causa, rationesque exsint. Itaque se à paterni iuris, nominis & splendoris communionem reiectum, ad Sichimitas tantum ablegatum significat, à quibus quidem nullo iure, nullo nomine, nulla nec ficta aut simulata, aut inuenta, vel apta vel inepta exceptione, excludi posse constat, qui matrem ex illorum prosapia na-

Patet.
 Matci.

Pater i-
ta, matet
cetera.

tam, atque apud ipsos semper commoratum sortitus fuerit, in ipsaq; illorum patria urbe nutritus: quamobrem materni aui domum totam ad partes vocatam allegasse, paulo ante dicebatur. Atqui leges omnes quamquam incertum patrem, tamen natura cogente certissimam esse statuerunt matrem. Et profecto breuissima huiusmodi orationis, tot, tantis, ac tam validis ad persuadendam argumentorum ponderibus, tot rationum momentis, tot ad affectus ineandos aculeis instructa exemplum, cuncta simul antiqua, Graece, atque Latinae eloquentiae principum caterua nusquam ostendet, cuius in principum illorum aures iaculata quanta fuerit vis, è vestigio declaratur.

Locuti que sunt fratres matris eius de eo ad viros Sichem vniuersos sermones istos: & inclinauerunt cor eorum post Abimelech; dicentes, Frater noster est.

NON in orationis tantum forma ac sententia summam vim, sed in dicentium orantiumq; actione & pronuntiatione summam adhiberi efficientiam curauit ille; quippe cum non alios consilij sermonisq; sui interpretes adlocauerit, quam eos, quorum illi persuadere causam maximè intererat, nimirum Fratres matris eius: quos propter necessitudinè libenter eam curam suscepturos, propter aetate grauius acturos, propter consuetudinè verò principibus admittendos, grateq; audiendos esse putauit, atque ita elocuturos, ut ipsorum propria ageretur omnino res, uti certè erat; praeterea etiam fidem pro nepote cognatoq; suo, ad omnem, quam principes vellent, conditionem desponsuros, qua nec maiorem, nec firmiterem desiderare illi poterant. Ad viros Sichem. In exemplari: In auribus omnium optimatum Sichem. Diligentiam ac sedulitatem, industriam atque solertiam omnem à cognatis postitam significat, atque ita actum esse, ut nulla ex parte opinionem euentus sefellere, quod verò exprimitur, Vniuersos sermones istos, nihil omnino vel ex ratione, vel opportuna actione praetermissum significat, idq; dictiones quaedam in exemplari lingua adstruunt. Et inclinauerunt cor eorum. Cor cogitationum primum domicilium, deinde voluntatis regiam sedem arcani sermonis usus docuit. In antiqua lingua: Et inclinauit cor eorum post Abimelech; nam dixerunt, Frater noster ipse. Quae oratio illos, uti paulo ante dicebamus, nullam in partem potissimum antea flexos, sed & suffragij & consilij incertos, caterorum procerum ac populorum conuentum expectantes, h. esse indicat; hoc verò audito cognitioque sermone, quamprimum in sua ipsorum causa contemplationem deflexisse, atque in Abimelechi inuandas & promouendas partes inclinatos concessisse. Quod verò dicitur, Post Abimelech; indicat nihil his de agenda consiciendaeq; rei ratione opportunitate vel occasione cogitatum, sed persuasum prorsus fuisse, non temere, nec recenter hoc Abimelecho deliberatum decretum, utpote cuius primum ac maximum esset periculum, quo potissimum pacto, quibusq; artibus consiciendum esset, prouisum iam constitutumque fuisse, nec verò

verò id vel noua consultatione, vel mora aliqua interturbari oportere, ne praeterlapsa, quae nunc illi arrepta credebatur, occasionis, inutilis paulo post & incommoda tantum poenitentia subiret, quam ob rem singulariter constitutum, communiterq; decretum est, ut illius voluntati atque consilij & actionibus publicè priuateq; obsecundaretur. Dicentes. Proprialingua: Namque dixerunt. Sermonis illius breuis vocula CHI, rationem, considerationem, certamq; affirmationem significat; cui verbum illud AMAR adiunctum deliberatam sententiam adstruit. Nam pensitata re, illud sibi precipuè expedire pronuntiarunt, ut is optaretur maximè, qui maximè ipsis & commodus & utilis esset; isq; reiceretur, à quo vel incommoda certa, vel nulla saltem commoda, expectari possent: qua in nota Ierubaghalis omnes filios ponendos sibi esse, efficax illa Abimelechi persuaserat oratio; illum verò praeter ceteros utilem fore sperari, qui pluribus ac maioribus nominibus esset coniunctissimus, idemq; ad efficiendum maximè idoneus & promptus; nemo autem promptior inueniri poterat, quam is qui tantum iam excogitauerat susceperatq; facinus, nec ad consiciendum aliud quippiam, quam ipsorum opem postulabat: neminem etiam sibi magis coniunctum, quam hunc, quem, quamlibet ceteri omnes abdicarent, ipsi tamen à fraterna necessitudinis iure excludere minimè poterant: immo vel hoc ipso fouere debebant, quòd ab aliis repulsum intelligerent; quamquam nihil omnino vel privati ipsorum commodi, vel decoris & honoris in causa esset, nedum cum tantum inter sit populi totius, principem familiarem ac maximè propinquum unicuique, à seseq; constitutum, & firmatum habere; an alium quempiam, vel plures etiam alios, nulla sibi ex parte addictos, atque adeò iniquiorem iam mentem professos, pati. Frater noster ipse. Quamquam enim patri huius olim potestas permissa fuerat, tum Regis nomine imperandi, tum vnum atque alterum successorem prorogandi; tamen ab illo numquam admissa fuit, nec moribundo etiam repetita, cum neminem ex septuaginta, quos legitimos relictos manifestum erat, ad successionem delectum nominatum vel dictatum constaret. Igitur sibi nunc optionem liberam esse proceres hi Sichemite arbitrati, hunc deligendum adiuvandumque decreuere, non eo nomine quo Abimelech Ierubaghalis filius diceretur, siue id à ceteris concessum & admissum, siue negatum iri putandum esset; sed eo solum, quòd & strenuus vir, & ad gerendam rem iudicaretur idoneus, atque eo titulo & iure, quòd ipsorum frater esset, quo quidem pacto nihil quòd exciperetur, vel ceteris Ierubaghalis filius, vel populo, vel ipsi etiam Abimelecho reliquum foret. Nam si Ierubaghalis filij, vel cetera familia cognatioq; omnis, aut populus alius reclamaret, indignam iniquamq; fuisse vnius non legitimi Ierubaghalis filij electionem, septuaginta legitimis prelati; illis in promptu respondendum erat, non illi ut Ierubaghalis filio, sed ipsorum fratri, primas desulisse, easq; pro virili defensuros & propugnaturus esse; eidem verò Abimelecho, sese Ierubaghalis filium aliquando apud ipsos, si de principatus libertate & ar-

כי
אמר

bitrio incideret controuersia, appellaturo, certa & constituta constaret exceptio, non illum ut Ierubaghalis filium, sed ut ipsorum fratrem esse optatum, atque ex consequenti, quæ ipsorum maximè expediret, ea consequi, agereq; obligatum. Itaque vel decreti, ac tituli iurisq; illi ac principatus concessi, summam quandam rationem & vim illa pronuntiata sententia contineri voluerunt; Frater noster ipse. Fuit autem decreti formula huiusmodi: NOBILITAS POP. Q. SICHIMITAR. Abimelecho obsequendum obsecundandumque statuit, quod frater noster sit. Atque hoc pacto illum sibi fraterno iure iuuandum, seq; illi fratrum loco habendos & colendos firmarunt. Igitur decreti iam confirmatiq; consilij & statuti expeditionem à religionis auspicio inchoandam duxerunt: ut noui numinis recenter suscepti ratio cum noua etiam dominationis maiestate auctoritateq; concordaret, atque ita utraque causa sese mutuo deinceps iuaret; humanisq; omnino cum diuinis conueniret.

Dederuntque illi septuaginta pondera argenti de Phano Baghalberith.

COMMUNE ac solenne hominibus est, non solum quæ manifestè honesta, vereq; utilia sunt, sed quæ ipsis ex opinione & impetu optantur, à religionis maiestate auspiciari: namq; ita sacrata felicitatis euentus sperare videntur, & vulgo augusta sanctaq; habita, studiis obsequiisq; probantur. Sed plerumque, uti apparet, unusquisque & rem pariter, & Deum, cui commendatã velit, sibi ipse per errorem, ambitionem, & fustul singit. Atq; hac illa inter gentes non solum studiorum, verum etiam numinum contentio ac pugna commissa est, quorum pars Græcorum, pars Troianorum rebus fauere credebatur. An verò nostris in moribus tale quippiã hæserit, nec officij, nec temporis huius perscrutari est. Certè Abimelechi facinus Sichimitarum procerum arbitrio probatum, non sine auspicio inchoari oportere visum est: id verò ex noue religionis ratione & auctoritate peti placuit, ut eadem & negotij illius felicitas expectaretur, quæ inducta religionis futura esse credebatur. Namque hoc pacto societate cum numine inita, Abimelecho principatum pariter sanctum ac perfectum fore sperabatur, partita videlicet rerum summa, ut quæ ad animos, quæq; ad religionis splendorem, & maiestatem, & cultum faciunt, Baghalberitho, ut supremo ipsis suscepto numini, cedant; quæ verò ad Reip. statum, populiq; gubernationem tam in bello quam in pace tractanda, Abimelecho deferantur, adhibito tamen eorum, per quos hac decernuntur, consilio; atq; ita fœdus cum ipso fœdere ineatur mutua cura, ut quisquis Baghalberithi religionem quoquo pacto violauerit, Principis potentia offensionem, animaduersionem ac mulctã subeat. Rursus qui principis auctoritatem detraxerit, Baghalberithum vindicem ultoremq; experiatur, ultra pœnas in imperij detractatores legibus ac iure statutas. Atque huiusmodi professionem factam & pactam actio ipsa indicat, dum prima

ad

ad conducendum militem pecunia, non ex publico & profano arario, non ex ipsorum distorum, qui in commune consulebant, priuatis loculis; sed ex sacris donariis petenda decernitur, ut prima omnium cura fore indicetur, eos qui Baghalis cultui aduersaturi dictabantur, è medio tollendi; quibus sublatis, tum publica quietis, tum religionis rationem quam rectissimè constitutum iri censeretur. Atqui septuaginta Ierubaghalis filios in noua religionis abolitionem incubituros esse, vel retentis omnibus paterni elogij titulus docebat. Quamobrem in horum ipsorum exitium Baghalberithi primas partes vocandus & petendus decernunt, totidem argenti ponderibus ex illius sacrario productis, quorum pretio septuaginta illorum Baghalberith inmicorum emerentur capita; quæ res si ex animi sententia succederet, auspiciatissimum utriusque felicitatis, tum religionis tum principatus, signum argumentumq; non habendum modò, sed tenendum etiam esset; & quidquid postea eueniret, tamquam felix faustumq;, tum ex publica, tum ex priuata pecunia, coniunctis omnium studiis opibusq;, urgendum & conficiendum. Septuaginta pondera argenti. in exemplari lingua certum ponderis nomen non legitur, sed tantum Septuaginta argentum, ita ut nomen argentum, eodè quo septuaginta excipiatur casu, atq; hoc modo idè quod Celagh, siue quod siclus significat, ut in sacro Apparatu docebamus; & in magno opere, Deo votis annuente, fusiùs exponemus. Si cui autè triginta & quinque unciarum argenti, quæ Italicos Iulios trecentos ferè faciunt, exigua admodum ad conducendum militem videatur pecunia; tamen rei rationem & causam cogitatione recolenti, satis demum magna censebitur. Siquidè nummi illi, numinis arario deprompti, sacrosancti cum crederentur, non tam ad militum viaticum & comueatum, quam ad sanctitatis nomen priuilegiumq; referendi erant, dignusq; ipsis conducendis ducebantur, sui ipsorum in Baghal familiam ac tutelam ascitorum, atq; professionem postulabant, etiam seruandæ fidei, remq; strenuè agendi, quam deinceps, præter prædaram ac direptionum licentiam, principis cura liberalitasq; sequeretur. Atqui pecuniæ illius partem, quæ singulos obtingeret, symboli magis ac professionis, siue tesera, quam mercedis & stipendij nomine accipimus. Atq; hanc rationem antiquam esse, historiarum veterum exempla obseruata indicabunt, nostro etiam æuo aliquando usurpatã, in iis præcipuè civilibus bellis, ac tumultibus, quæ religionis prætextu nonnùmquam excitantur, hisce oculis præsentibus spectauimus, quod cum nec sine dolore recordari, nec sine inuidia indicare possimus, nunclibenter tacemus. Exstant nunc, hodieq; visuntur inter antiquitatis monumenta, quæ in museo nostro sunt, huiusmodi sacri nummi, argento partim, partim ære cusi, quæ, quas partes ij, à quibus gestabantur, agerent, manifestò declarant. Sed quia nulli grauis est percussus Achilles, ad Æneas Rutulosq; nostros committendos reuertamur. Equidem existimo illi ex Baghalis fano depromptæ pecuniæ, sacri symboli causa, notam aliquam fuisse adiunctã, quam quicunque, confecta postea re, exhiberet, & integri stipendij

v 3

merce-

Formula.

Religionis
pretextus.Deorum con-
sentio apud
Homerum.

Siclus.

Iuu. Sat. 2.

mercede, & ut religionis vindex, principatusq; assertor, singularis privilegij prerogativa donaretur. In ipsa verò prima a lingua germana significatione aliquid etiam aperte indicatur, quod ad Latinas aures eodem usu referrì non potest. nam pro quo Romanus argentum reddit, vox CHEZZEPH est, quod cupere, auere, ambire, & huiusmodi aliis exponitur verbis. Ipsa autem argenti, siue potius CHEZZEPH productio & enumeratio, illud significabat, cupere numen illud, septuaginta eos, qui principatus amplitudinem cupiebant, & ambibant sibi, ut infensos inimicosq; declaratos, illis septuaginta CHEZZEPH, ad ultionem emptos ac traditos. Quamobrem nec ex auro, nec ex alio aris genere, sed ex CHEZZEPH tantum pecunia illa deprompta est: ita ut quius intelligeret septuaginta CHEZZEPH Baghal id quod exponimus portendere.

Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos.

DVO genera hominū ab Abimelecho ad peragendum facinus conducta memorantur; quorum utinam in Christianorum regionibus non maior copia esset, quam in ceteris orbis partibus, in quibus Reip. aliqua spectatur facies: Vnum inopum, inopum inquam, eorum quibus pessima primum educatio, deinde verò desidia, inertia, laboris odium inopiam peperit, quam magistratuū postea negligētia crescere permittit. Alterum vagorum, qui quamquam vel ex aliqua, quam callent arte, vel ex alia industria, vel ex domestica paternaq; re, viuere possent; tamen inquieto ingenio sunt, cui ubi indulgere ceperint, in otium & desidiam delapsi primum, in omnia vitiorum ac scelerum exempla deinde precipites feruntur. atq; hac gemina latrociniorum, pradationum, homicidiorū, ac parricidiorum, eiusmodiq; in humano genere partentorum semina sunt. Exemplaris lingua duo hic verba habet; RIKIM, & POHHEZIM. prius, ingenium; posterius, mores & consuetudinem notat: Latine cerebro vacuos, & instabiles dicere vicumque possemus; sunt autem velocis ingenij, perditq; audaciae homines. Nam facile huiusmodi ad facinoris suscipiendi consensum ex animi leuitate inducuntur: atq; ex attrita iam propter vagationem fronte, ad primum audendi impetum facile etiam impelluntur; qui si succedat, tum iam pradarū usu animos concipiunt maiores, & melioris (ut ipsi appellant) fortunae spe, diuina omnia humanaq; contemnentis iura, nihil non monstrofi aggrediuntur exempli. Ante annos undecim nos per mediam hyemem Burgundia peragrata, in Lotharingiae fines delati (non longa est fabula) in pagum quendam, raram atq; paupere vicinia habitatum, iam multa nocte diuertimus: ubi cum ab hospite ante focum cenante ad posterū diei iter comitē deductoremq; postularemus (quod via omnes, alta admodum niue obducta, ipsis etiam accolis difficiles cogniti essent) aderant iuuenes duo, uti ferebantur, fratres, qui sese id mihi ministerij praestituros ultro obtulerunt: illi verò num ex regionis illius incolis essent rogati simul cum hospite negarunt. Calletis ne viam? inquam.

inquam. Maxime, inquit, quā vel hodie ambulauimus. Vnde nam profecti? Nansio respondet (qua Lotharingiae Ducū aula est) Cur autē per actum iam relegetus iter? interrogati, alter sic respondit: Quant à moy, c'est tout vn, ou aller auant, ou tourner arriere. Perinde, inquit, mihi est, vel ulterius pergere, vel ceterius rursum redire. Tunc ego ad hospitem conuersus, Par ma foy, mon amy, ie ne demāde pas semblables oisieuses guides. Ouy monsieur, vous auez raison, subiungit hospes, & filium mihi proprium itineris posterū destinat comitem. Huiusmodi homines POHHAZIM sacralingua vocat, in quemcumque non solum euentum, sed ventum etiam ac turbinem motu faciles ac promptos, quales Catilinis & Cethegus, atque eiusmodi farinae ducibus, adhaesisse commemorantur. Horum autem qui ab Abimelecho conducti, sacramentog; additi sunt, singularem fuisse alacritatem, res ipsa indicat; quippe quorum leuitas in religionis opinionem & felicitatis spem rabi facile potuit, Tesserā accepta militie, ad numinis tuendam maiestatem, idq; ex ipsius numinis non responso & consilio tantum, sed etiam argento pignoris nomine distributo & accepto. Iam verò quem admodum conceptum facinus, atque suorum ope & auxilio adarnatum, comparatis copiis aggressus fuerit Abimelechus, videamus.

Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos, filios Ierobaghal septuaginta viros, super lapidem vnum: remanetque Ioathan filius Ierobaghal minimus; & absconditus est.

NEFARIA tanti parricidij immanitas, personarum ac locorum nominibus appellandis exaggeratur. Quid enim in hominum necessitudinibus nomine paterno sanctius? quid fraterno coniunctius? quid patrio loco magis illustrandum, aut propria domo obseruandum defendendumq; magis? & tamen horum omnium rationum atque nominum sanctitatem, exemplo plus quam ferino contemptam contaminatamque, violare potuit vir ille, si modo vel vir, vel homo dici potest.

Et iam serpentum maior concordia; parcat
Cognatis maculis similis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vniquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; sauis inter se conuenit visis:
Ast hominem adspicimus fraterna caede cruentum,
Natalem temerare urbem, generisque paterni
Multiplici iugulo ferrum lassare; nec usquam
Sacrilegas lassare manus, rabiemque furentem.
Scilicet haec demens dominandi saeva cupido est:

Magnam itaq; amplificandi sceleris materiem singulis in verbis breuis haec obtinet narratio. Et venit, deliberato iam, ac certo parricidij patris animo, nec vniquam etiam per viae moram consilij penitente, celeritate etiam signifi-

Iau. Sac. 15.

gnificationi verbo, Venit, est ut non ante prauisus intelligatur, quam iam peruenisset, notaq; domus aditus & exitus occupasset, unde prius domus, quam urbis mentio facta est, utpote qui qua parte irruendum, qua fratrum euasio fugaq; occludenda, qua facinus inuadendum esset, studiosè fuerat ante meditatius: tam verò & parricidij sauitia, & feritas impietasq; augetur, oppressus tot intra paternam domum fratribus nihil tale opinatus, verum summa concordia agentibus, quibus quidem nulla de illo ladendo cogitatio, nulla omnino esset mens, aliàs illo absente nec adeo securis, nec sine prasidio aliquo futuris, nec ita vnica in domo omnibus sese opprimi passurus, domo, inquam, sancta illis omnibus, nec minus etiam ipsi veneranda. In domo patris sui. Cui, quidquid ipse praclarum habere potuit, acceptum referre debuit, cuiq; tuenda, conseruanda, & colenda, curam atque operam omnem impendere aequissimum fuerat. Iam illud etiam proditiois indignitatem inuidiamq; auget, quod nec viriliter foris in campo dimicantes, nec sese intra paternas ades defendentes aggressus fuerit, sed neq; armatos quidem, nec aliquo pacto, nec verbo vno pramonitos, nulla quoque vel aliorum cognatorum, vel totius patriae urbis miserimo ob eam rem luctu inuoluenda, & aeterna crudelitatis infamia deinceps damnanda, ratione habita. In Ephra. qua paterni nominis gloria inter illustrissimas totius Israelis haecenus habita, execranda tragœdia nunciam theatrum effecta, horrenda habitationis sedes in posterum notanda erat. Cetera etiam verba, impij consilij contumaciam detestandam ostendunt: Et occidit fratres suos. hoc nomine agnitos, hoc nomine etiam producos, atq; nulla alia causa, quam quod fratres esse suos noverat, crudelissima neq; omnes addictos. ut autem bonorum coniunctio & affinitas decori atq; prasidio quibusdam est; ita contra pessimorum necessitudo hominum in exitum ac dedecus aliis vertitur. Filios Ierobaghal, qui ab huius quondam cognomeni auspicio initium sumens, de omni Israelitico populo, militia ac domi, optimè promeritus fuerat, paterq; patriae audierat, publiceq; (si admittere voluisset) Princeps atq; Imperator salutabatur, nunc hominum peruerso ingratorq; iudicio, hoc ipso cognomento in crimen vocato, in Baghalberith gratiam (nam huiusmodi causa pretextu fucus vulgo fiebat) septuaginta filij, viri omnes, & ad publicam vtilitatem procreati & instituti, ad urbis etiam & generis gloriam, tam numerosa florenteq; prole conseruatu dignissimi, tamen omnes capitis damnati, perinde quasi publica aliqua pestis omni populo perniciosissima esset, Super lapidem vnum, vno fratre cadis authore & spectatore, occiduntur. Quod verò locus ipse occisionis singulariter notatur, eo pertinet, ut eadem illam, tamquam victimam vltori Baghal, religioso nomine factam populus intelligeret. Namque huiusmodi lapides, araru loco aliquando pro tempore usurpatos legimus. ut, Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustrum, vaccaq; imposuerunt super ea holocaustum Domino. Quin & Ierubaghal ipse dicatos ante Baghali tauros, super petram torculari vicinam, suo igne ex Baghalis luci excisis

1 Sam. 6.

excisis lignis accenso, Deo sacrificauerat, ex qua re magnam vicinorum populorum incurrerat offensam, cuius carbones, Ierubaghalis conseruato cognomine, adhuc, quamquam sub dissimulationis cinere, in nonnullorum pectoribus latebant, incensi tamen, ut ipsa instaurandi Baghalim cultus prima ac celerrima post illius mortem cura arguere potuit. Illius itaque offensionis expianda pretextu, pro tauro illo annorum septem à Baghalis iure subducto, excisoq; penitus Baghalis cultu, Ierubaghalis septuaginta filij sufficiuntur, illiusq; cognominis monumentum horum supplicio expiandum decernitur. Septuaginta viros, super lapidem vnum. Ita res decreta, atque ita publicè dictata & in acta velata fuit. Atq; facinus illud hoc pacto videtur fuisse instructum, ut occupata primùm domo, singulos viros fratres suos, à ternis vel quaternis comprehensos, non secundum seriem; sed secundum numerum obseruandos tenendosq; praeceperit; eos autem sigillatim productos, sigillatim etiam super lapidem illum occiderit, qui forte in adium paternarum area, vsus cuiuspiam causa, erat, vel tunc temporis aliunde, ipso iubente, asportatus. Accidere etiam potuit, ut in ipso comprehensionis tumultu, unicuique, qui ex fratribus non fuisset, manus iniicerentur, illis ad septuaginta numerum complendum iuratis, nec quamquam se filium esse negans crederetur, atque hoc pacto septuaginta producti viri interficerentur, interfectionisq; turba ac celeritate, huiusmodi error ita admissus, certum septuaginta iugulorum numerum redderet numeranti Abimelecho (si tamen tantum animi superesse potuit spectanti) vel cuiuspiam alij ad eam rem constituto. Hoc igitur pacto euenire potuit, ut inter capiendos & numerandos septuaginta, minimo ex fratribus latebras quarendi & animus & tempus suppetierit, ac postea septuaginta numerarentur occisi: magnam enim in occupandis viris celeritatem, magnam in occidendis festinationem fuisse, res ipsa indicat, utpote qua eodem die, quo in domum irruitum est, conficere potuit: idq; non singulis eo, quo comprehensi sunt, loco occisis; sed productis, ad eundemq; lapidem porrectis, feruente adhuc & aestuante fratris sauitia, & satellitum, per quos res conficiebatur, nondum tepente crudelitate: siue ita etiam eueniret, ut sexaginta nouem interfecti, numerantis turbata ratione, & cadauerum congerie & opinione septuaginta putarentur; neque ideo is, qui ex numero aberat, requireretur. Namq; aliàs nulla omnino Abimelecho vel erga minimum, vel erga infirmisimum imbecillissimumque omnium, clementia futura erat. Sacra autem lingua vsu obseruatum est, perfectum aliquem maiorem numerum, ex denariis vel centenariis, vel maioribus nominibus constantem, vnius tantum singularis subductione aut additione non variari, sed ut integrum tradi. Sic enim qua legis praeceptorum violatoribus plagae ferenda statuuntur, cum vndequadraginta ex more imponantur, tamen quadraginta semper dicuntur. Sic etiam illa summa excipitur: Erant igitur omnes animae, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta. Atq; ita siue septuaginta viri occisi fuerint, vnico per errorè inducitur;

x

siue

sive undeseptuaginta occisis, unus per singularem Dei providentiam subductus, numeri nomen non mutat. Certè publica fama fuit occisorum septuaginta virorum, filiorum Ierubaghalis, atq; familia, domus, appellatio- nisq; illius prorsus extinctæ. Illum autem filiorum omnium minimum superstitem, non ex illa tanta cade, vel ducis, vel cuiuspiam ex satellitibus clementia exceptum, historia indicat, sed quia factò primùm in eos, qui maiores ac fortiores videbantur, impetu, minimo huic & animus, & latibuli locus præsto fuit. Et absconditus est. In sacra lingua: Namque absconditus est. Vox CHI, rationem, modum, tempusq; euasionis indicat: principio, inquit, se ipsum alicubi abdidit; deinde dum turba illa durabant, perpetuò latuit; nec, ubi nam latuerit, declarat historia, utpote quæ ad Dei providentiam inuenis huius exceptionem refert. nec verò huiusmodi latibulorū indicanda semper fuerunt loca, ne sceleratorum ac nocentum astuta malitia, aduersus innocentia præsidia doctior callidiorq; fiat. Et remansit, in exemplari: Et H I V A T H E R, passiuum verbum in futuro præteriti rationem habente, Latine vix explicari potest his verbis omnibus; relictus est, superstes factus est, reliquus fuit, superauit. Hispanicè, Y fue sobrado. magna sanè significatione providentia ac iudicij Dei, cuius consilio minimus ille seruatus est, qui & paternū Ierubaghalis cognomen re & officio tueretur, & domestica cladis nefariam iniuriam vlcisci curaret, securitatemq; ex illo facinore populo speratam, abundè satis superq; perturbaret. Nec verò in nomine cognomineq; appellandis nulla latet significatio: Et superauit Iotham filius Ierubaghal. Nomen ipsum idē Latinus significat quod, DEVS INTEGR. Est autem huiusmodi arcani reuelatio: Quamquam septuaginta Ierubaghalis filij de medio sublatis fuerint, tamen Iotham diuinitus superauit; & superauit DEVS INTEGR, prouidentissimus, qui Ierubaghalis adificationem promoturus erat. Nam vocabulum BEN, pro quo Latine filium dicimus, adificationem significat: atq; hac ratio homines illos superstitionis & ambitionis furore dementatos latuit. Nam absconditus est. hæc breuiter de sententia huius mysterio; quod longius persequi, alterius loci est.

Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbis Melo: abieruntque, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum quæ stabat in Sichem.

SPARSA primùm & publicata septuaginta fratrum occisorum fama, tantum abest ut animis, ad superstitionem & priuatum commodū intentis, dolorem horroremq; inferret (quem & alienissimis etiam nationibus audita inferre poterat) ut maiorem etiam fiduciam alacritatemq; ad inceptum consilium peragendum, addidisse videatur. Nam cades illa ex animi sententia confecta, ad boni auspicij opinionem cæpta, numinis illius, cuius erary argentum, augurij nomine petiitum fuerat, maiestatem, gratiam, tutelam,

& voluntatem declarasse iudicata est; maximè cum tam breui tempore tam feliciter, ut putabatur, absoluta fuisset: & quoniam ex istiusmodi superstitionum disciplina, magna in temporum horarumq; occasione, ad stabilien- das vel infirmandas cum priuatas tum publicas res, vis adesse creditur; tempus illud Baghali suo proprium ac secundum esse censentibus, omni studio ac celeritate arripiendum decernitur; nec prolatandum aliorum populorum consilij vel expetendis, vel expectandis; sed proximis quibusque conuocatis, quàm breuissimè in principatus definitione & constitutione ponendum. Hoc enim Baghali, de inimicorum suorum cade gaudenti, gratum, atq; ipsis etiam pacto fædere ratum, demum felix faustumq; omnibus futurū sperandum. Omnes viri Sichem. Primores illi, quorū ope & auxilio res illa cæpta erat: & quia successu probabatur, eorundem etiam operâ feliciter peragenda esse decernebatur; ita ut illorum integra copia omnium Israelitarum procerum vicariam præstaret operam (ideo omnes congregati memorantur) & pro reliquo minoris nota populo, ac vulgo multitudinèq; omni, proximi ipsis oppidi vicinia omnis, & nominis ratione, & officij munere sufficeret. Et vniuersæ familiæ vrbis Melo, propria lingua voces sic ex pondere reddi possunt: Et omnis BETH M I L O, significat autem Beth-milo, impletionis siue completionis domum. Latine, completam domum dicemus: Hispanicè Calalena. Sortibus itaq; consultis, & re ex auguriorum rationibus ac iudiciis examinata; expedientissimum visum est, principum Sichem virorum, & populi domus M I L O, coactis coniunctisq; consiliis & suffragiis, eum constituendum principem, quem, ex peracti facinoris felicitate, Baghalberish cognominis inimici vltor sibi probatum gratumq; indicauerit, idq; quàm celerimè in publico, atq; ad eam actionem idoneo loco conficiendum; in ea præcipuè vrbe, in qua negotium illud consultum primùm, institutumq; fuerat. Abierunt. certo iam inito consilio, concordiq; omnium sententia itum est, nemine discedente. Et constituerunt Abimelech in Regem. Proprio idiotismo: Et regnare fecerunt Abimelech in Regē. Acclamationum in huiusmodi actionibus solennium formulam oratio indicat, quæ fausto etiam nomine, atq; sua sponte imperium protendente, concepta & decantata est. Namq; Abimelech, Pater rex, siue Rex pater, Latine dici posset; eadem ferè significatione, qua Romanorum principes Augusti, ac patria patres audiebant. Quòd verò in Regē dicitur, quamquam Regis nomine salutatum intelligamus; principem tamen constitutum interpretamur, quippe quem minimè inunctum historia commemoret, qui proprius ac peculiaris constituendi apud Israelitas Regis ritus ex Lege erat. utcumque autem res esset, certè illis quoquo modo & pacto id præstari posset, Rex dictus acclamatusq; fuit à principibus viris Sichem; & domus impletæ populo, qui repentinis illis comitiis, totius Israelis vicem & vocem referre visi sunt. loci autem opportuna pro tempore commoditas quaesita est, iuxta quercum quæ stabat in Sichem. exemplari lingua, G H I M E L O M M A Z Z E B A H

Tempus.
Hora.
Occasio.

Acclamation

bimelech.

Vnctio.

ASSER BE SICHEM. Cum ELON statua quæ in Sichem. Chaldaicè, Ghim messar ramatha, Cum planitie statua. Gracè verò ὁπὸς τῆ βαλάνω τῆς εἰς τῆς ἐν σιχίμοις. apud quercum statua quæ in Sichimis. duo præcipua nomina hic ad interpretationem notanda sunt, ELON, quod & quercum aliquando significat, ut Graci reddidère; & planiciem, ut Chaldaeus paraphrastes vertit. MAZZEBAH, utraq; lingua, Chaldaea & Græca, statua significatione excepit, à qua interpres noster non alienum posuit verbum, stantem. Atq; res ipsa indicat non personarum, ac temporis modo, sed loci etiam, ad eandem causam idonei, rationem fuisse habitam, ut quæ ad prætextæ religionis concinnitatem facerent, omnia plene integre, convenirent. Itaque ad publicæ acclamationis conventum campus planus aquabilis que optatus fuit, querceti nomine & copia celebris, qui utraque ex parte, hoc est, nominis & quercus significatione communis, æqui & stabilis, perpetui, nullaq; difficultatè ardui imperij augurium daret. Idq; ex voluntate Baghal-berithi, cui campum illum sacrum dicatumq; fuisse, monumentum quodpiam indicabat, quod omnibus in linguis ad Latine statua significatione refertur. Equidem arbitramur, quo tempore Baghalis berithi vanum numen in tutelaris divi nomine consecratur, prægrandè aliquem longèq; conspicuum lapidem in planissimo loco, ad novi illius cultus testimonium & professionem, fixum fuisse, atq; eundem locum sacrum sanctumq; eiusmodi monumento euasisse: siue autem lapidem illum hominis, vel alterius rei simulacro, quales Colossi vocantur, insignem: siue in Obelisci formam excisum, censeamus: certè illum erectum & statutum, ex verborum notione constat. Cùm itaq; ad tanti populi conventum & acclamationis strepitum Baghalis ædes minùs capax, idoneaq; esset; signatus locus fuit, qui & maiestate numinis, & nativa amplitudine censebatur expeditissimus. Nec verò præter significationem ab historia scriptore vocula GHIM delecta fuit, compluribus aliis relictis, quæ signando loco adiungi solent. ut, **אצל אלת** ETSEL ETH LE BE, & ceteris. Quod GHIM efficientia, iuris, auctoritatisq; partem ei rei, cui adiungitur, plerumque adscribit. Ideoq; Latine etiam in CVM plus millies vertitur. Igitur loci auctoritatem & sanctitatem ad hanc rem quoque scelesto illo decreto questam comparatamq; fuisse, scilicet, interpretamur, ut augustior faustaque magis duceretur actio, quam totidem etiam nominibus infauitissimam diuinæ providentiæ iudicium declaravit.

Quod cùm nunciatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuataque voce clamavit, & dixit.

MAGNÆ atque præcipitis iniuria, quanta qualisq; hæc fuerat, celerem ultionem esse Deus voluit, qui reddit unicuiq; iuxta opera sua. Quam ob rem ipsam iniusti ac scelerati principatus furiosam initiationem certa ac notabili pœnarum prædictione turbandam curavit, excitato illius minimi filio-

filiorum Terubaghal spiritum, qui in compellatos præsentisq; reos fratrum & sociis Reip. causam diceret, Dei deinceps iudicio decidendam. Latibuli sui Ioatham arbitros nonnullos esse voluisse, res ipsa docet, quorum iudicio, quò demum illa Absmelechi crudelitas euaderet, opportunè ille possit intelligere. Quod verò iuisse dicitur, ad deliberatam animi constantiam referendū est; idq; ex Dei iustitia & providentia factum, qui cùm neminem perire velit, ipsos etiam, qui propria culpa sese damnationi addixerint, tamen ad pœnitentiam monendos, vel omnino contumaces ad iusti iudicij audiendam sententiam, vel externa voce, vel interna allocutione citandos, curat. Fuisse autem Sichimitarum urbi montem Garizim proximum, sacra Geographia contemplatione intelleximus: eū verò montem veriore atq; certiore magisq; efficaci studio à Ioatham petiit, quàm planiciem illam à Sichimitis felicitatis causa occupatam, ex utriusq; loci auctoritate existimare licet: huius enim nulla erat, nisi quæ ex hominū opinione falso nomine putabatur: illius verò maxima & grauißima, utpote qui coactis eodem quondam Israelitis omnibus, Iosue vate Deiq; interprete, sacerdotibus ac Leuitis præsentibus, benedictionibus ac maledictionibus vel obseruanda vel violanda legis ergò prædicendis, commune ac plenissimum theatrum præbuerat, eiq; nomine sacram locus ille obseruandamq; meruerat famam. Opportunè verò euenit, ut recentis huius publici sceleris accusandi locus accusandorum comitiis vicinissimus esset. Et stetit in vertice montis Garizim. situs ad dicentis habitum, locus verò ad auditionis commoditatem, effugiendiq; in tempore periculi copiam, usurpatus est. Eleuata voce, quæ & strepitum in ima valle agentium vinceret, & silentium atq; attentionem impetrare posset. Ac principio quidem vox emissa est grandior, incertiorisq; significationis, quæ ex superiore loco omnium aures feriens, ad attentionem, rei q; cognoscenda cupiditatem impelleret. Cuiusmodi voces incondita vel Interiectiones, vel vocandi Aduerbia Latinis dicuntur, quales Latinorum & Græcorum ὦ, & ὦ, sunt, Chananeorum HAH. Hispanorum hao, horum atque Italarum, ola, nautarum prolixior A. Igitur huiusmodi prima voces buccinæ vel tubæ vicem præstitere. In exemplari lingua huiusmodi polysyntheton est: Et sustulit vocem suam, & vocavit, & dixit illis. Prima vocis sublatio fuit, deinde vocatio, in qua exordio locus datus; huic sermo omnis annexus est. Exordio attentio conciliata, non ex dicentis vel auctoritate vel gratia, sed ex bene precationis in auditorum utilitatem pronunciata officio, cum nonnulla significatione miseranda dicentis ipsius conditionis. Nec tamen sine prædictione, aut admonitione saltem similis exempli, ex humanarū rerum vicissitudine, ac potius ex iusto Dei iudicio ipsis auditoribus expectandi, vel certè cogitandi.

Audite me, viri Sichem: ita audiat vos Deus.

IN exemplari: Audite ad me primores Sichem, & audiat ad vos ELOHIM. Atq; hoc orationis tropo non auditum, sed obseruationem,

Planities
quercus.

Garizim ce-
lebritas.

Iosue 8.

Vocum ra-
tio & usus.

animaduersionem, auditui attentioniq; adiunctam, postulabat à primoribus illis, quorum cōsilio, decreto, atque opere illam sibi atque Israëlitarum Reip. calamitatem allatam fuisse cognouerat. cum autem diceret, Ad me, causam suam aestimandam commendauit, quam ex fraterni sceleris audacia miserabilem omnino esse indicabat. Sichimita, inquit, vos o proceres ipse appello, quorum autoritate atque ope ipse in hunc afflictionis locum, non per exteruum aliquem hostem, sed per audacem degeneremq; fratrem, deductus sum. si qua erga miseros misericordia mouere, si qua humana vicis cogitatio, vestra etiam causa tangere potest: hoc tantum postulo, obtestorq;, ut sermone percipiendo meo attentas præbeatis aures, obtestor, inquam, Dei iudicis gubernatorisq; mundi nomine, à quo idem expectare vos in causa vestra poteritis, quod in me excipiendo opera atq; cura posueritis. Causa nunc mihi de Abimelechi fratris in me, paternamq; domum, iniuria vobis audienda orabitur: vestra autem aduersus eundem aliquando non apud me, sed apud Deum iudicem agenda cum fuerit, Deum ipsum vobis eo modo attentum experietur, quo ego vos nunc attentos expecto. Sic itaq; vos audiet Deus, ab Abimelecho fratre vestro oppressos, ut nunc me à vobis audiri postulo.

Ierunt ligna, vt vngerent super se Regem; dixeruntque oliuæ: Impera nobis.

Apologorum
vltus.

FREQVENS peruulgatusq; in his rationibus, quæ publicos priuosq; spectant mores, Apologorum quondam vsus fuit, quod eiusmodi orationes, propter naturæ rerum, quæ describuntur, imagines, & facilius percipiatur, & percepta diutius mentibus hæreant, causamq; ipsam, quam ob rem excogitata fuerint, apertius representent. Atque promiscuo hominum, tam rudiorum quam eruditiorum, captui nulla docendi ratio communis magis, vsuq; habilior censetur. Hoc autem causæ suæ apud illam, tum procerum, tum populi cæcum atque theatrum, peroranda genus commodi simum Iothamo pro tempore visum vsurpatumq; est: in quo, quamquam breuib; verbis, tamen regni ac Reip. summam sapientissimè complexus est; quam qui explicatis rerum actionumq; nominibus singulis, per otium persequi indicareq; rectè posset, plenius ac melius profectò philosophis omnibus, atque etiam disertius rem tractasse iudicandus esset. Eam verò nos, muneris officijq; nostri memores, scholastico potius modo perstringemus. Igitur sapientissimè instituta orationis huius argumentum communem simul & priuatam continet causam, id est, causam generis vniuersum, & speciem siue formam; quæ aliis verbis apud artifices hypothesin atq; thesin dici iam abis ostendimus. Atque expositores ferè omnes posteriorem partem, aliò atq; aliò referentes, tractarunt: priorem nemo, quem legerimus, attigit: cuius tamen vtilissima commentatio esset, ad omnemq; Reip. instituendam partem opportunissima. Ea verò, quantum contrahi à nobis potest, sic breuiter habet: Coniunctio societasq; hominum variis capitibus, ingenijs, ac mentibus constat, iisdemque

De re publi-
ca & com-
muni.

ex

ex humana illa primorum parentum labe corruptis, atque à nativâ quodam integritate & aquabilitate degenerantibus. S. S. E. Cuncta cogitatio hominis intenta est ad malum ab adolescentia sua. quæ nisi aliquo gubernetur cohibeaturq; pacto, sibi ipsi generiq; suo, cæterarum ferarum omnium maleficientissima perniciosissimaq; euadet. Cuiusmodi aperta exempla & dilungæ atas, & Sodomorum vicinia edidit. Repleta est, inquit Deus, omnis terra iniquitate à facie eorum; non à facie ferarum, cæterarumq; animantium, sed à facie eorum. Quamobrem consultißimum huic malo remedium decretum fuit, leges cum primis condendi, atque legum vindices vel plures aquæ, vel unumquempiam omnibus præstantem toti populo præficiendi, quorum consilio & opera cæteri in officio contineri, singuliq; ad rem suam sine cuiusquam iniuria curandam institui possent. Nec verò hoc, quamquam ex cōmodo utilitateq; profectum, vel casu, vel humano tantum placito, ut Philosophi docere volunt, inuentum excogitatumq; fuit, sed diuini cōsily manifesto responso præceptum. S. S. E. Quicumq; effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius per hominem. Namq; ex præceptis, quibus Noahhi posteritas instructa fuit, vnum hoc etiam esse obseruauimus. Quales verò quibusque artibus præditos ac instructos viros ad publicæ rei administrationem (cum primùm deligendos temporis postulauerit ratio) deligi oporteat, peruidere, prudentis consily fuerit. Si tamen consilio agendum sit, sine quo nihil in hominum rebus expediri rectè apteq; potest; quam quidem ob rem significandam orator hic nullum aliud vel quadrupedum, vel volatilium, vel aquatiliam, vel variarum, quas natura parit, rerum ad Apologum suum vocauit genus, præter ligna, quæ sua ipsius lingua GHETSIM dicta, tantâ cum GHETSOTH, affinitatem habent, vt masculinæ ac femininæ vocum discrimine solum internoscantur. GHETS, lignum siue arborè; GHETSAH, consilium & consultationem Latine dicimus. Atq; ad hunc illustrandum locum per multa, eademq; perpulchra, afferrî possent antiquæ lectionis lumina, si tempus admitteret; verum satis modo fuerit indicasse, lignorum siue GHETSIM nomine, animantes consily compotes hoc loco significari, quæ hominis tantum definitio est; nec rem hanc sine consilio institus tractariq; posse, intelligere. Verbum autem plurale, Ierunt, communicato consilio, compositaq; cura, ac data opera rem inchoari oportuisse, docet: sed cum sine consilio huiusmodi actiones minimè suscipienda sint, nec verò eadem omnibus ad consultationem iaciantur fundamenta; magni referre videtur, quæ nam potissimum consiliorum ineatur ratio. Mille enim hominum specie, & rerum discolor vsus, mille etiã in his optandis placita ac sententiæ. Prima autem omnium commodissimâq; ad gubernatorem deligendum sapientiæ ratio habenda putatur: cuius qui compos fuerit, ad omnes, tam publicarum quam priuarum rerum, curandas componendasq; partes maximè censetur idoneus: quam ob rem cōstituto in Regem Salomoni vnica hæc facultas optata ac postulata, & cum magna laude à Deo celebratur impetrata. Atqui para-

Genes. 8.

Genes. 9.

Delectus.

Consilium.

IV

Homo arbor, homo consilij capax.

Consiliorum diuersitas. Sapientia.

Salomon.

bola

bola hac uniuersam huiusmodi argumenti rationem, quasi in ipsis humana societatis initium constitutus esset, descriptam uolens Ioathamus, primum ac potissimum consilium esse potuisse ait deligendi eum, qui sapientia, prudentia, atque lenitatis humanitatisq; dotibus prestaret; huiusq; facultatis imaginem ac symbolum in oliua constituit: qua arbore nulla alia, vel perpetua frondis specie, vel umbra suauitate & salubritate, vel innati succi generositate, vel remissi ex fructu liquoris utilitate, atque etiam duratione, excellentior est, atque ita in laudatarum plantarū censu, apud sacros prophanosq; Philosophos prima numeratur: satis autem ad nostrum institutum fuerit illud indicari, inter omnia luminis & ignis (quorum nominibus sapientia & efficacia arcano sermone significantur) fomenta & pabula, primas & commodissimas oliuarum oleo partes tribus: ideoq; hanc materiam, ad sacrarum lucernarum ac lampadum usum, unice à Deo in lege postulari. Ad dendum etiam his, quod sapientia non solum uiuentes homines, sui composites, illustres, utilesq; omnino prestat: sed eosdem etiam uita functos, & celebritate nominis, & monumentorum à se relictorum exemplis, immortales cōseruat: & perpetuo posteritatis usu renasci quodammodo quotidie facit. Cuius rei imaginem sola nobis oliua materies representat:

Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)

Truditur è sicco radix oleagina ligno.

Primum itaque hominū rectissimeq; initium spectata sapientia expetenda consiliū esse potuisse, Ioathamus arcano illo sermone indicabat: Dixerūtq; oliuq; Impera nobis. Sua in lingua, MALCHAH GHALENU, regna super nos. duo autem nobis non pratermittenda, uerbum, MALCHAH, ipsa sui pronuntiatione prefert. Alterū, non tyrannicam, sed equabile, salutare, atq; sapientia prudentiaq; plenam regnandi formam postulare: namq; ipsa uocis origo & etymologia à consulendi significatione petitur. MALACH uocabulum, pro quo Latine regnare saepe uertimus, Chaldaico sermone pro eo quod est consulere, perpetuo usurpatur. Alterum uero uocem ipsam perfectam non uerbi tantum, sed uerbi ac nominis formam obtinere, plenamq; ideo & absolutam regnandi rationem, ac dignitatem oliua, hoc est, sapientia, tribuere uideri. quod Latine aut Gracè nullo simplici uocabulo representari potest, pluribus uero conuinctis uix declaratur: Tu regina, tu consultrix regna, consule super nos: te enim planè regni ius, ratioq; expectat potissimum.

Quæ respondit, Numquid possum deferere pinguedinem meam, qua & dii utuntur, & homines; & venire ut inter ligna promouear?

PRIMAM eorum, qui de eligendo ad Reip. administrationem viro consultarent, sapientia optionem esse oportere, illud lignorum consilium, quod superius modo legimus & explicuimus, docet. Verum enim uero cum non minus ei qui deligitur, de re causaq; sua, quam iis, qui deligunt, deliberari expediat:

expediat: proxima ratio est, an iis, quibus rerum conceditur, utroq; offeratur summa, suscipienda continuo sit. Quia in re illud primum statuendum fuerit, antiquam, ueram, & probam regnorum administrationē, antequam tyrannica uis ac potentia occupasset, ad ciuium tantum utilitatem & salutem, non ad eum qui capesseret commoda, fuisse relatum. sed cum res hac uehementer ardua, laborum & periculorum cum uita, tum aliarum rerū, quæ ad uitam pertinent, plena esse cognoscatur; iis qui à gloria cupiditate procul absunt, non solum despicienda, sed detractanda etiam atque fugienda censetur: maxime uero animi tranquillitatem & sapientia studium expetentibus; quibus quæ alij & magna & pulchra putant, & animorum atque uita discrimine petenda censent, parua duci, eaq; ratione stabili ac firma contemni solent: maxime, cum seueris & grauibat uiris, animiq; principis compositibus, nihil tam molestum esse uideatur, quàm inconstantes dissidentis populi ac principum mores ferre; quos emendare omnino curantibus, difficultatem maximam, inuidiaq; plenissimam subire, necesse est: tolerare autē ac conuiuendo pratermittere, ab honesti officij ac muneris ratione alienissimum censetur. Huiusmodi sapientis cuiuspiam uiri, ad regnum administrandum postulati, recusationem, subiuncto oliua respōso, Iothan significabat: Numquid possum deferere pinguedinem meam? Sua in lingua: Numquid cessare faciam pinguedinem meam? qua oratione suauissimam suaq; sponte utilissimam, atque expetendam maxime, sapientia uim naturamq; esse indicauit: & quæ non solum iis quibus possidetur, sed alijs etiam iucundissima gratissimaq; sit. namq; tanta maiorisq; etiam significationis est uerbum DESSEN, pro quo interpres noster pinguedinem reddidit. Quin pinguedinis etiam apud Latinos nomen ad prosperitatem beatitatemq; significandam usurpatur. ut:

— hac prece te oro, Pingue pecus domino facias, &c.

præter Ingenium. uerum nomen DESSEN, ultra pinguedinis significationem, flagrantia, suauitatis, atq; etiam salubritatis adnotationem admittit. ZATH in lingua sancta, & oliuam & oleum significat: DESSEN uero, ipsam pinguedinis natiuam uim, quæ & in arbore, & in fructu, & in expresso oleo inest, suauior quidem ac delicatior, minusq; quam oleū crassa, magisq; penetrans. Ex quo illud est, Impinguasti in oleo caput meum. & illud: Bona fama impinguabit os. unde etiam principes & magni uiri in illa lingua DESSANIN aliquando appellantur. ut: Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Significantissimè autem oliua dixit, Nunquid possum deferere pinguedinem meam? Ita uero interpretamur deferere, ut ex prima eua lingua indicabamus, cessare facere. fortasse Latinius intermittere diceremus. suum autē proprium natiuumq; succum nulli regno, nulli imperio, nullis opibus postdonendum sibi esse ait Oliua: ut uote cuius & natura prestantissima, & usus non sibi solum, sed immortalibus gratissimus, & mortalibus esset utilissimus. Nā in sacris olei usum

y

perpe-

Oliua.

Oleum oliuarum.

Georg. 1.

Regnum.

מרך

מח
שרPsal. 29.
Prouerb. 19.
Psal. 11.
Principes.

perpetuum, candelabri lucerna, igni ac lumini sancto materiam suppeditaturum postulabant. Perpetuus enim ignis diuina efficientia imaginē quodammodo refert. Neque verò hoc in veris sacrosanctisq; Israelitarum ritibus tantum spectabatur, sed apud alias etiam gentes, ex natura ipsius contemplatione, diuinitatis quoddam symbolum ignis referebat: quam ob rem & Vestam dearum Romanis precipuam, sibiq; felicissimam iudicatam, perpetuo igni colere placuit, quem nulla magis materia, quam oleo, conseruari exploratum est: vnde & ille eiusmodi sacrum ignem perpetuo arsurum suo vonebat numini:

Craterasque duos statuas tibi pinguis oliui.

Idea & oliua plurali numero deos appellauit: quod parabola hac non ad certam quampiam nationem, sed ad ipsam omni hominum generi communem causam, hoc est, ad regni instituendi rationem pertineret. Qua dij vtuntur & homines. In exemplari lingua utriusque nomini magna significationis adiungitur verbum, in hanc sententiam: Quod in me dij honorantur, & viti. Verbum CHABAD, cum ad diuinam refertur naturam, honorem, reuerentiam, cultumq; omnem significat; cum verò ad homines, amplitudinem, obseruantiam, & iuxta vniuscuiusque ordinem ac dignitatem, exhibendam curam indicat. vt: Honora Deum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum. & Honora patrem tuum, & matrem tuam. & illud: Putasne quod propter honorem patris tui miserit Dauid nuncios? utrumq; verò usum, atq; utriusq; partis significationē, appositiissima verborum adiunctione Chaldeus interpres indicauit: Num relinquam vnctionem meam, ex qua incenditur coram Deo, & in qua deliciantur filij virorum? Nam magnus & frequens unguetorum quondam usus apud principes viros, à quibus in conficiendis unguētis prima purissimi olei petebatur copia. Atque huc illud pertinet: Vt exhilaret faciem in oleo. & Tu autem cum ieiunas, unge oleo caput tuum. Quod verò Oliua dicit: Numquid cessare faciam pinguedinem meam? natura vim rationemque exprimit elegantissimè. Nam si, vt viuendi crescendiq; facultas plantis omnibus tributa est, ita etiam sentiendi cogitandiq; contigisset; fieri omnino nequiret, vt oliua ad aliarum plantarum suscipiendam curam, sine propria habitudinis, ac virtutis detrimento, traduceretur: cum ea anima, qua pluribus usq; externis curis intenta est, sui curatione neglecta, proprio corpori maciem tabemq; interdum exitum afferat: id quod in animantibus lactantibus plerumque conspicitur, atque in iis adeo plantis, quibus operandi vis facultasq; inest. Namq; hæc, quamuis subiectis stolonibus, aut alterius generis virgultis indulgent, minus ipsa late, minusq; feraces visuntur. Quam ob rem qui colendarum arborum periti sunt, non alterius modo generis plantas & arbuta, verum cognata etiam oliua ad fructum alenda proxima, crescere vrant: vt suo in solo ac situ pinguis arbor proprium succum ducat, ductumq; commode concoquat, & concoctum demum in fructusq; concinnatum, ad

hominum

Virg. Buccol. Eclog. 1.

Pronerb. 3.

Exodi 20.

2. Sam. 10.

Psal. 103
Math. 6.

hominum usus maturus proferat. Quod si vel vententes ad se ceteras plantas excipere, atque ex proprio loco legibus ferendis, & moribus emendandis gubernare, nec commodum olivæ nec opportunum esset: longè verò importunissimum, & ab instituto ac voto alienissimum foret, relicto natali solo, atque mutandis assidue locis ac regionibus, quæ varia plantarum generi diuersa sunt, imperandi causa vagari. Neque enim variarum nationum forma sine cura gubernatoris, & peregrinatione assiduâ, visitatione, administrari regi q; rectè possunt: id quod sapientissima oliua bene sibi notum & exploratum recusabat. Et venire vt inter ligna promoueat? Duobus coniunctis verbis laborem, sollicitudinem, varias ac multiplices curas, quibus publicarum rerum administratio referta est, indicant, venire & promoueri, qua in sacra lingua sic sonant: VEHALACHTHI LANVAGH. Et ibo ad vagandum. Verbum Ibo, pro omni corporis motu ac labore per synecdochen usurpari solet: nam cetera qua exercetur vel opera, vel munia, vel opificia, vnius tantum, vel saltem non plurium membrorum præcipuis operis præstantur, vt manuum, brachiorum, interdum etiam & pedum, cuiusmodi incisorum, fossorum, & pistorum; atque figulorum labor est, & aliorum que ad hos relati seruales dicuntur: quorum summam nos aliquando opportunè deducemus: viatorum verò, iterq; agentium atque ambulantium membris omnibus excipitur exerceturq; labor: quam significationem illud spectat: Ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructum afferatis. & illud apud exteros: Ibo, & chalcidico quæ sunt mihi condita veilu. qua deliberatum ac susceptum laborem iucundumq; indicant. Posterius verò verbum NVAGH, non corporis modo laborem, sed perpetuam animi sollicitudinem, anxietatem, suspicionem, agitationemq; mentis, ipsi cogitanti plerumq; molestissimas, deniq; id omne, quod Romanorum elegantissimi curarum nomine complexi fuerunt, significat; cuius exempli illud est: Humanum in curas natum genus. quas etiam sagaces curas Lycus Pœta dixit. Deum vt ex re ipsa, quid verbum significet, cognoscamus; hæc altera ex duobus pœnis erat, quibus, ob fraternæ cadis crimen, Chainum in terra Deus perpetuo ferendis damnauit: Vagus & profugus eris super terram. prius enim verbum, vagus, ad peregrinationis errores instabilitatemq; posterius verbum, ad perpetuam animi anxietatem & curam, ex metu suspicionēque profectam, refertur, dum nemini fiditur, nullius non timetur occursum, inuidia & insidiarum plena omnia esse censentur. quod & ab ipso Chaino declaratum didicimus: Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me; à singulis sese occisum iri pœnebat ille, qui semel tantum occidi poterat: quod tamen ad suspicionis, atque metus, inquietudinisq; exprimendam imaginem, sic dictum pronunciatumq; est. Nam quamquam vnum atque alterum nihil sibi nocuisse Chainus experiretur, tamen vt obuium quemq; proximum grauiore cura non metueret, sibi temperare non poterat. Et quidem si huius regnandi conditionis misera veritatem, testimo-

Ambulatio- nis labor.

102m. 15.

713

Cura.

Tibull.

Horat. carm. lib. 1.

Genes. 4.

Vagus.

Profugus.

Conscientiæ cura & pœ- uot.

y 2 niorum

niorum copia confirmare pararemus; non modo Phalaridas, Ieronas, Mē-
 xentios, ceterosq; tyrannos, verum & optimos quosque, & laudatissimos
 Regum, quorum vel historia constant, vel exempla hodieq; exstant, adduce-
 re testes poteramus, quibus gloria cupiditate excepta, nihil regnandi labore
 atque cura miserius esse declararetur. Certè sapientissima arborū oliua er-
 rores & vagationes, instabilitatem, curamq; perpetuam, hoc actionis admi-
 nistrationisq; genus esse definiuit: quod si sibi susciperetur, hoc pacto atque
 ordine suscipiendum intellexit. Neg, enim aliter vel iuste, vel sapienter in-
 iri suscipi, poterat, nisi ius miserius, quas res ipsa secum fert, sustinendis,
 laboribusq; exantlandis, quibus tamen illa pacata, quieti, animiq; perturba-
 tionibus vacanti, sapientia studia posthabenda minimè duxit: qua tamen
 studia non ad otium atq; desidiam, sed ad Dei cultam & honorem, ad homi-
 num utilitatem referenda profitebatur. Qua quidem maximorū virorum
 ratio mensq; fuit: qui, quod ab humana gloria, ambitionisq; contagio alieni
 essent, à publicarum rerum tractatione sese subducētes, ad sapientia colēda
 exercendaq; studia, sua tantum re, eaq; plerumq; exigua, contenti, traduxe-
 re: suisq; cum consiliis, tum sermonibus, praeceptis, ac vita institutis, iucun-
 dos Deo, sapientia ac modestia amatori; humano verò generi utilissimos
 in omnem vita partem fructus ediderunt. Iam verò verborum in hac para-
 bola pronunciatorum mythologiae partem interpretati, partem etiam deinceps
 interpretabimur: ex quo numero illud est, quod oliua, à qua sapientia
 personā hoc loco sustineri dicebamus, pinguedine sua, hoc est, sapientia vi,
 diuos virosq; amplificari aiebat: id quod ipsa interpretatione verissimum
 esse constat, quādo sacrorum librorū pagina omnes, & sapientia diuina ad-
 mirationis, & sapientia in summis viris commendationis, in fronte & in
 tergo plena sunt. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & sapientia eius
 non est numerus, inquit Psalter. Quod ad viros attinet, illud satis nūc fue-
 rit citasse: Si intrauerit sapientia cor tuū, & scientia anima tua placuerit;
 consilium custodiet te, & prudentia seruabit te. Illud quoque non prater-
 mittendū videtur, quod oliua in utriusque, tum sapientis, tum Regis, actio-
 nibus comparandis significauit, cuius antè cognitam importunitatem pra-
 denti ac sapienti viro a stimandam, atq; ideo vitandam ducebat: Ut inter
 ligna promouear, siue, Ut super ligna vager. Iam quid promoueri, siue
 vagari hoc loco significet, indicauiimus. Lignorum autem nomine Hebraico,
 consilium, rigorem, obturationem significari obseruauimus, ex cognatione
 conjugationeq; (ut Dialectici dicunt) verborum. I A G H A T S. G H E T S.
 P H Y G H A T S A H. Namque feminina forma G H E T S A H, consilium Latine
 redditur: masculina verbo G H E T S, lignum siue arborem: G H A T S A H
 verò verbum, interdum claudere, siue obturare, ac premere; nonnumquam
 eadem vox ordinum significatione usurpatur, ut citatos ad marginem locos
 consulenti patebit. Ordines autè dicimus, quales in rerum natura rationeq;
 cōspiciuntur, qualēsq; in oppidis ciuitatib;que cōstitui distinguē; solent:

ut

ut patricios, cōsulares, equestres, & plebeios. Igitur vel ex hoc uno nomine,
 quo hominum genus significatum parabola auctor voluit, quanta, quā im-
 portuna, ac molesta impeditaq;, quā explicatu difficilis regnandi cura sit,
 apertè satis ostenditur. Non enim ex pecudum, armentorum, non ex fera-
 rum, non demum ex belluarum nominibus; verum ex arborum vocabulo
 G H E T S I M, similitudo hac petita est: ut longè facilius commodiusq; ani-
 mantium omnium brutorum generi, quam hominibus imperari posse osten-
 deretur. Namque animantibus ceteris timorem, obseruantiamq; aduersus
 hominem, communis natura conditor indidit: homini verò (nisi timor di-
 uinus imperet) innata nequicia ad omne imperij iugum auersandū stimulos
 addit. Atq; ita cum fallēdi spes adest, profanis sacra, remoto metu, miscētur.
 Scriptū est: Et terror vester ac tremor sit super cūcta animalia terra, & su-
 per omnes volucres cali, vniuersis qua mouētur super terram; omnes pisces
 maris manui vestra traditi sunt. Nihil hic ab hominis imperio in omni
 animantium genere exceptū prater homines, quos alia ratione, hoc est, timo-
 re sui, praeipue gubernatū iri Deus indicabat: cuius timoris elemēta eodem
 loco declarauit: Sanguinem animarū vestrarum requirā de manu cūcta-
 rum bestiarū, de manu hominis, de manu viri, de manu fratris eius requi-
 ram animā hominis. Quicumque effuderit sanguinem hominis, fundetur
 sanguis illius per hominē. Quamobrem sapientissimè in quacumque gente
 legiflatores totius constituenda Reip. atq; condendi iuris initia à religione
 ducenda censuerunt, ut Lycurgi, Solones, Numa, & omniū antistes verif-
 simus Moses. Totius autè difficultatis ac negotij, quod Rempub. capessenti-
 bus obicitur, summa causa in vario hominū ingenio est; siquidem prudentes
 viri multarū capitum belluam vulgus dicitare solent. Quot autè capitum
 viuunt, totidem studiorū millia. Cetera enim animalia omnia, cum consilij
 facultate careant, ideo hominē sibi praesse patiuntur, quod praestantioris ge-
 neris esse agnoscunt. Homo verò, qui sui se consilij composē esse posse intelli-
 git, natura quidem alteri homini non debet, consilio verò cedere non vult.
 Atq; hinc discordiarū dissentionumq; origo omnis emanat: plerumque verò
 consilia nimis discrepant, nec omnia vel aliorū, vel sui semper similia con-
 stant, nihil humana vita ordinibus beatus, nihilq; commodius aut facilius
 quā his praesse. Nunc verò quando suum quisque consiliū non nisi inui-
 tus alterius consilio subdit, gubernandi ratio difficillima adeo redditur, ut
 à gubernationis nomine ac virtute ad dominationis & imperij vim tradu-
 cenda sit. Quod verò non omnia consilia vel paria, vel aqua, vel pura om-
 nium sunt hominum, ac pleraque pars debilis & imminuti, & incōstantis
 consilij sit; aptissimè usurpatū est nomen G H E T S, quod consilij quidem si-
 gnificationē habet, non tamen ea forma, qua G H E T S A, hoc est, certum deli-
 beratumq; consiliū significatur. Atq; ut G E T S nomen, una syllaba contra-
 ctius est, quā G H E T S A: ita imperfectum consiliū hoc loco subindicat,
 quod pluraliter usurpatum G H E T S I M, plura vulgi consilia, & quo plura
 sunt,

Y 3

sunt,

Regnandi
materia.

Psal. 146.

Prou. 2.

Prou. 16.

Leuit. 3.9.

Animan-
tium pauor.
Hominis
nequicia.

Gen. 9.

Timor Do-
mini homi-
num Iux.Hominum
ingenia vul-
gut.

Iacobi 3.

Prou.

sunt, eo perplexa magis imperfectioraq; arguit, imperfectū enim imperfecto, ac varium vario adunctū componendi auget difficultatem. huic autē significationi si dua illa etiā obturationis, & varij ordinis addantur, illa conficietur forma consiliorū, qua difficillimos explicatus habitura sit, nimirum consilia minora, eademq; & varia, & clausa, pressa, obturata, qualis lignorum materia est. Ex quarum omnium rerum obseruatione & compositione, illa gubernandi regni summa constabit ratio, qua à sapientibus & prudentibus (quorū personam olina hoc in apologo tenet) subducta est. Quamobrem huiusmodi prouincia ab iis, qui animorū quietem expeterent, constantissimè repudiata fuit, cum planè sapientia ac virtutis plus quàm humana fuerit, posse multis populis tranquillo atq; a quo animo, sine iuris offensione, ac sine inuidia insidarumq; suspitione, praesse. S. S. E. Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populū tuum iudicare possit, & discernere inter bonū & malum.

21 Quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum hunc multum? Illud autem ad huius argumenti explicationem opportunè animaduertendum fuerit, sermonem hunc à Ioatham non ex historia alicuius veritate, sed ex philosophia, & veri similitudine institutum, eo pacto, quo multa parabolarum atq; apologorū pars, petitis à rerum natura imaginibus, institui solet: diuisam autem fuisse omnē hanc regni atque dominationis rationē in ea nomina, ex quibus constare posse intelleximus. Vt si nunc primū hominibus de eligendo sibi Rege cogitatio consultatioq; incideret, quinam ad eam rem, qualeq; viri, quòque ordine, & quibus gradibus atq; artibus praediti, optari, deligiq; possent, cognosceretur. In quo genere primum & optimum consilium fuerit, animū ad spectata sapientia, constantiq; prudentia viros adire. A qua ratione si vel ipsis discrepantibus, vel iis, qui optati fuerāt, reuertentibus, discederetur; quoniam deinceps diuertendum esset, immo quò plerumque diuerteretur, ex hominum ingenio ac moribus triplicem partitus cogitationem ineundam Ioathan subiungit.

Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.

Sapientia. PRIMÆ, eiq; optima ad gubernatorem deligendum cogitationi (quam esse semper certam & constantem, atq; coactis etiam & inuitis iis, qui efficere possent, initam & confirmatam oportuerat) alteram proximè subiecit Ioathan, qua vulgares animos maximè ad principum delectum impellere solet. Nam cum plerūque vulgus eos, qui distissimi sint, efficacissimos strenuosq; maximè, & ut ad propriam augendam rem, ita ad omnia negotia apprimè idoneos, ac demum omnium hominum felicissimos putet, euenit, ut pratermissa nuda ac simplicis sapientia optione, imperij ac regni dignitatem ex diuitiarum ac pecuniae facultate & copia definiat.

— quas qui construxerit, ille

Clarus erit, fortis, pulcher, sapiens etiam, & Rex,

Et quidquid volet. S. S. E. Quando lauabam pedes meos bu-

tyro,

tyro, & petra fundebat mihi rinos olei? quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi? Videbant me iuuenes, & abscondabantur, & senes assurgentes stabant. Hoc igitur veluti virtute paratum, opportunissimum ad regni administrationem, propagationem, & firmitudinem, vulgus hominum existimat, & ipsis qui gubernandi fuerint, utilissimum. Nam quibus distissimus contigit Rex, minus grauis in tributis & vectigalibus exigendis metuetur, magisq; in ornandis, ditandis, & amplificandis domesticis aulicis, ministrisq; suis liberalis futurus expectabitur; denique & publicas & priuatas res commodius ac melius distissimus quisque putatur, quàm pauper aliquis, arisq; egens; quamquam aliàs & sapientia prestans & mancipis locuples, gerere posse. Vti Cappadocum Rex quispiam fuerit.

— Adde quòd hunc, de

Quo loquor, egegiū populū putat, atque verendum Artificem. Huius autem consilij iudicijq; vulgaris

imagine Ficus ab arboribus in regnum delecta representat. Quippe nulla ex omni plantarum genere, qua vel fructum afferunt, vel diuturnioris vitae sunt, auaritia studium aptius refert quàm ficus: cuius ad exsugendum undique humorem, & frequentissimae radices, & nonnullae adeo longae deprehenduntur, ut ad puteos, & ad fontes, ad paludes, & lacus longo intervallo distantes, pertineant: adeo etiā sagaces (quod admirati cognouimus) ut intra domorum adinmā, adificia loca quarere, subire, atq; obinere didicerint, in quibus lagena, hydria, ceteraq; aquaria vasa ad familia assiduum vsum constituta, solent diutius habere. His accedit quòd externi diuitiarum splendoris speciem praeter ceteris non infelicibus plantis ficus refert, latissimorum foliorum, & elezanti ornatu, qua & ipsa constantioris etiam, quàm arborum aliarum folia, natura texturaq; sunt, ita ut ex ramis quoque detracta, natium colorem & humorem longius retineant. Quae quidem omnia fallentem istum, atq; vulgi oculos animosq; praestringentem diuitiarum nitorem exprimunt. Atq; haec eorum diuitum imago est, qui sibi tantum diuitias undique corradentes, rem quocumque modo facere student, neque vllum acquirendi modum statuunt, neq; vllò in loco tam sterili sunt, in quo rationem non ineant, quemadmodum res crescere possit, ut ficus etiam, qua vel in ipsis quoque vetustissimis & sole exsiccatissimis muris ex calce, ex intrito, ex cinere, ex puluere, atq; adeo ex durissimis saxis succos petere, exprimere, atq; trahere nouit: ob eamq; rem firmissima quoque alias adificia diruere solet. Ad qua discutienda valent, Sterilis mala robora fici.

Igitur optasam sibi ficum huiusmodi sermone ad regnū cetera arbores compellabant: Veni, & super nos regnum accipe. in exemplari lingua sic: LECHI ATH MALCHI GHALENV. Veni, tu regna super nos. Veniendi verbum curam & operam postulat. oportet enim non segnem esse, nec otiosum eum, qui sit regnum administraturus: immo nec semper eodem loco herentem, suasq; tantum curantem res; sed regnantem consulentemq; super

Iuuenal.

Ficus

Iuuenal.

Regni cura & labor.

2 REG. 3.

Sapientia.

Diuitiz & opca.

Iob 19.

Arborū na-
tura varia.3 Reg 4.
Iob 40.

Virg Geor. 2

super nos, non super unumquodpiam arborum genus, sed super nos omnes arbores, quas ut natura & ingenio, ita etiam locus varias & diuisas communis conditor esse voluit. Alia namq; in montibus, in campo alia nascuntur & crescunt; quadam sterile, uberrimum solum alia postulant; frigidum haec, illa calidum. S. S. E. Et disputant super lignis à Cedro qua est in Libano, vsq; ad hyssopum, qui egreditur de pariete. Et sub umbra dormit in secreto calami, & in locus humentibus, protegunt umbra umbram eius, circumdabunt eum salices torrens. Quod & poeta eleganter obseruatum canebat.

Diuisa arboribus patriæ sola India nigrum
Fert hebenum; solis est thurea virga Sabæis;
Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali, &c.

Hæc autem omnia nosse, & curare, & opportunè administrare oportebat ficū, qua venire rogabatur, & regnare super ceteras omnes. Quod verò ad regnandi rationem, facultatem, authoritatemq; faceret, ut non tam certa, constans, legitimaq; imperij capeffendi virtus in diuitiis, quàm in sapientia est, ita etiam in ipsa oblato regni propositione, varia pronuntiata est oblationis formula ab ea, qua in appellanda oliua pronunciabatur. Nam cum utrumq; nomen etiam in sacra lingua feminini sit generis, oliua inquam & ficus. quippe cum manifestum esset, oliuam, utpote sapientem, regni curam susceptam omni officio atq; opera sua sponte expeditum ire. tantum autem illud acclamatum est: MALCHA GALENV. adiuncto etiam in verbo MALCHAH. signo VAV. præter communem sermonis usum. quod verbum ita ut sonat, utq; scriptum exstat, regnum non tam offert, quàm concedit, & ad nominis magis, quàm ad verbi formam significationemq; refertur. est enim media vox inter nomen quod omnino refert, & infinitiuum atq; imperatiuum modos, iuxta mirabilem lingua illius concinnanda rationem, alij prorsus lingue ex his, quas nouimus, negatam. Habet præterea idem vocabulum, quamquam femininū maiori ex parte sit, quandam tamen masculini generis notationem ac vim, ut Latine sonare utcūque possit. Regina, regnando regna super nos. ita etiam ut in regnandi verbo masculinū quippiam intelligatur; tanta vnius verbuli in lingua illa aliquando latet vis. Est autem huiusmodi salutationis sententia: Quamquam regnum hæcenus in ceteras non possideas, mereris tamē tu vnicè ac præcipuè, quidpe cuius virtus sua sponte regina ac præstantissima ceteris arborū generibus emineat: Tu itaq; quam regnū certius ac plenius decet, regina es, super nosq; regnando regnato; nam te rectè regnaturam nouimus. At verò longè minoris humiliorisq; sententia oratio hæc altera est, qua Ficui regnandi permittebatur authoritas, quando imperatiuo femineo enūciata, regnum diuitiis ac diuitibus non tam firmum sua natura esse posse, nec tam concedi quàm committi declaratur. Namq; profectò nisi regis diuitiis utendi aliquando, atq; illius quàm plurimæ ficulneæ lactis aliqua ex parte sibi communicandi spes non

nulla

nulla arboribus affulsisset, nisi illius externi ornatus ambitiosa species arri-
sisset, nulla præterea diuitis ipsius haberetur ad regnum ratio, sicut de diui-
tiarum atq; egestatis viribus scriptum est. Si voluisssem ire ad eos, sedebam
primus: cumq; sederem, quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen eorum
consolator. Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non digna
bar patres ponere cum canibus gregis mei. — Diffugiunt cadis
Cum face siccatis amici, Ferre iugum pariter dolosi.

Quæ respōdit eis: Numquid possum deferere dulcedinem meam,
fructusque suauissimos; & ire ut inter ligna promouear?

QVICVMQVE ad familiarem rem omni ratione exaggerandam ani-
mum studiumq; appulerunt, quamquam & opes & potentiam aliàs percu-
pant; à lucri tamen suauitate nullo pacto diuelli sese patiuntur: maximè
verò ij, quibus diuitia ad priuatam tantum voluptatem, non ad publicam vti-
litate comparantur. Namq; hæc auaritia fallacia est, quam oculorū concu-
piscenciam Apostoli vocant: siquidem cultores suos cecos dementesq; agit,
nihil in vita diuitiarum copias felicius esse persuasos, quamobrem idolorum
seruitus à Paulo studium hoc dicitur. Nam qui re sua familiari ita dele-
ctantur, ut neq; ab eius usu suos excludant, amicisq; potius & Reip. si quan-
do usus fuerit, impertiant, ij in honesto ponuntur loco, & digni videntur
quibus honorum communicatio fiat, atq; hoc nomine & hac spe magistrati-
bus præfici solent: quod & arbores in ficu experiri tentabant, arbitrata cum
illo succus undique combibendi ingenio, consilium etiam esse ad publicas res
suis diuitiis copiisq; iuuandas. Sed quia illa sibi tantum viuere, sibi quere-
re, sibi rem congerere in animum induxerat suum, idq; facillimum putau-
erat, nullam occupationem sibi subeundam decreuit, cuius causa vel rem im-
pendendo minueret, vel non augendo susteret, certisq; finibus comperceret.

Nam bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit, quia tanti, quantum habeas, sis.

Qui huius ingenij consiliisq; sunt, intelligunt se non propter alias artes aut
partes, verum propter diuitiarū copiam ad magistratus optari: ex qua re di-
uitias magistratibus potiores esse argumentantur, utpote quarum causa ipsi
expetuntur; ex eadem etiam diuitias omni magistratui anteponendas sta-
tuunt, præcipuè cum has magistratibus rectè administrandis crescere non
posse norint, sed contra imminui necesse esse, certò sciant. Hinc illud subit,
indignum videri tantum laborem, quatum publicarū rerum administratio
postulet, in sua familiari re labefaetanda ponere, quem in augenda ampli-
candaq; ponendū esse potius duxerint, atq; veteres & notas acquirendi ar-
tes, nouis posthac magistratus gubernandi artibus, multo studio ac labore
magna & frequenti cum populi vulgiq; ingenis conflictatione addiscendis,
præferre consultissimum esse censent. atq; ita nullam nobilitatē, nullam vo-
luptatem diuitiarū singulari usu, & priuato fructu maiorem desinentes,

z

delibe-

deliberata sententia omni alia conditioni nuncium remittunt. Numquid possum deserere dulcedinem meam? In exemplari lingua: Numquid cessare faciam dulcedinem meam, & prouentum meum; & ibo ad vagandum super ligna? Succus humorq; omnis à ficu undequaque extrahitur in lac vertitur, quo ipsa alitur, quoq; plerumque abundat; ex quo etiam humore & fractus nutriuntur & crescunt; & ubi maturerint, dulcescunt. Qui tamen fractus nisi maturè vel à cultoribus decerpantur, vel ab aniculis deuorentur, diutius arbori inhaerentes, paulatim exsiccati, succum illum suauem materni stipitis ramis resorbendum praebeant, atq; ita illi arefcunt, ut, cum demum deciderint, nulli sint vsui: quod in ceteris felicibus arboribus non euenit, quarum maturimi fractus sponte decidunt, ydemq; succo suo refertissimi, partim cultoribus, partim auibus, quadrupedibus, & reptilibus etiam utiles euadunt, ac si qui his super fuerint, tamen solo humectando, pinguiorq; reddendo, profunt. Sed ficus, uti diximus, nisi cultorū manu ac vi, vel autum insectorumq; direptione anticipentur, nihil quod maturum probandumq; fuerit, ultro remittit; ita ut sibi tantam operam dare arbor hac inter fructificas unica videatur. hoc itaq; cum primis ad responsi excusationisq; sententiam obseruandum fuerit. illud etiam deinceps, quod prae ceteras arbores omnes, hac nunquam sterilis, numquam non fertilis est. Olina, pomis, nucibus, ceterisq; non fugacis fractus plantarum generibus annorum vices fertilitatem concedere abnuereq; videmus, idq; variantibus aliquando, interdum verò constantibus intervallis; ficui verò, nisi morbus aliis in causa sit, nullus annus fructum negat, siue eum frequentem, siue rariorem; qui tamen paucitatem magnitudine & elegantia compensat: ex qua re efficitur, ut non, sicut in ceteris, tempus fructuum, sed fractus ipse ficulneus temporis index sit, adeo ut, nisi ficus indicarit tempus, nondum adesse putemus. S. S. E. Hiems transit, iuber abiit & recessit. aduentantis verò, im-

Cant. 2. mo praesentis veris signum certissimum subiungitur, Ficus protulit grossos suos. & : A ficu discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia eidem nata, scitis quia prope est aestas. In ramo tenero ficus grossi sunt, quos folia innata contegunt. Quamobrem primum sterilissimi temporis, atq; ingratiissimi anni signum illud annotandum Prophetam indicabat: Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Igitur duobus nominibus ceterarum omnium arborum ditissima ficus censetur. altero, quod, quamquam lacte ac dulcedine sua plenissime referta sit, numquam tamen querendi extrahendiq; omni ex parte ac loco humoris curam operamq; intermittit, siue hyeme examinetur, siue vere, ut saepe à nobis examinata est: altero verò, quod fructu prouentumq; suo nullis annorum vicissitudinibus fraudetur. sunt enim anni quibus nulla pyra, nulla mala, nullas oleas in toto arborum horto aut pago conspici audias; nullas verò in toto ficeto ficus expectari, nullis memoria nostra a statibus audiuimus. utrumque autem diuitiarum suarum nomē duobus vocabulis ficus indicabat: dulcedinē meam, fru-

Ficus natura

Cant. 2.

Mat. 14.

fructusque suauissimos. qui uno verbo TENVBATHI in germana lingua dicitur. ut autem segetum areaq; fractus omnes TEBVAH, sic arborum prouentus TENVBATHI illo in sermone dicuntur, qui Latine autem communi, & non aliena voce, redditus dici possunt. adnotandum porro est, nullam mentionem à ficu factam utilitatis ex sese ad aliud quodpiam genus promanantis: sed omnem usum fructumq; sibi tributum vni. Namque ab olina publica aliis excusabantur commoda: Quod in me honorantur dij & viri. à ficu verò nihil tale dicendum expectes, sed, An cessare faciam dulcedinem meam & prouentum meum. Omnia sibi.

— nempe videmus

Et formam & mentem semper properantis avari.

Quamquam, inquit ipsa, libenter principatum adirem, si modo è re mea esset; tamen cum non sine fortunarum mearum vel detrimento, vel saltem modo, atq; augendarum incommoditate utrumque teneri possit; non committam omnino, ut dulcedini ac voluptati huic istam vestram anteponam gloriam, maximo praesertim continuoq; labore sustinendam: mihi potius vni commoda esse volo. Iam verò ut ad significationē apolozi componatur, duabus rebus familiaris res crescere potest, negotiis videlicet & vectigalibus: quippe negotiis augetur continuus, & à vectigalium assidua repetitione exactioque maxime exaggeratur cumulus, is praecipue vel parcissime insumptis. De priore genere Satyricus:

— Cum te neque feruidus aestus

Dimoueat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter.

De posteriore verò idem:

Si quis ad ingentem frumenti semper acernum
Porrectus vigilet cum longo fuste, nec illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potius foliis parcus vescatur amaris.

Sunt autem quidam altero, hoc est, negotiorum genere locupletes, qualis ille faenerator Alfius: alij verò altero, ut Vectidius, qui Diues arat Curibus, quantum non miluus oberret: atq; ut diues ille, qui prouentui in sui vnius usum seruando horrea apothecasq; dilatabat. Nonnulli autem utroque, ut is, qui quod sibi vni liberalis, ceteris verò omnibus auarus esset, reprehensus, respondebat:

— Iure, inquis, Thrausius istis

Iurgatur verbis; ego vectigalia magna
Diuitiaque habeo tribus amplas regibus. ergo
Quod superat, non est melius quo infumete possist
Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deum? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum tibi rectè semper erunt res?

Aliam augenda rei partem, qua faenore mercaturisq; exercetur, dulcedinis

2 2

תכחה
תכחהFamiliaris
rei augendæ
rationes.Horat. Ser.
lib. 1. Sat. 1.

Lib. 1. Sat. 3.

Pers. Sat. 44

Hor. lib. 1.
Sat. 2.

dinis sua nomine ficus significabat. Quippe huiusmodi auarorum oratio esse solet:

Iuu. Sat. 14.

Lucri bonus est odor ex re

Qualiber; illa tuo sententia semper in ore
Verberetur, Diis atque ipso Ioue digna potest.

Vnde habeas, quaerit nemo, sed oportet habere.

Vsque adeo celebris sententia illa est, ut diuitiarum cumulandarum studium, cum de felicitatis rationibus, deq; honorum ac malorum finibus disputatur, inter maximè expetenda à nonnullis ponatur, ut ille referebat:

Quod magis ad rem

Attinet, & nescire malum est, agitur, utrum ne

Diuitijs homines, an sint virtute beati:

Quid purè tranquillet, honos, an dulce lucellum?

Lucellum etiam, quamuis exiguum, tamen dulce vis censetur, quibus insatiabile acquirendi votum suscipitur. Alteram verò curam exaggeranda rei ex compositis praediorum atq; fundorum redditibus, atq; coaceruandis in area vectigalibus, illo altero nomine indicatam ficus voluit: Et fructus suauissimos, siue, ut exemplaris lingua habet, Prouentum meum. Vtramq; autem occupationem ex auaritia vitio natam sapientissimè significabat Salomon illo prouerbio: Sanguisuga dua sunt filiae, dicentes, Affer, Affer. deliberato itaq; consilio qui huiusmodi tenentur studio, reip. honestè ac diligenter administranda laborem diuitiarum augendo cumulo posthabendum indicant, atque honoribus, quamquam alijs optandis, tamen ut instituto suo minus aptis, vale dicunt.

Prou. 30.

Populus me sibilat, at mihi plaudo

Horat. Sat. 1.

Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.

aiebat ille.

Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

Electio nis
genus tertiu

IN exemplari: Veni tu, & regna supernos. Tertia hominum de eligendo sibi Rege deliberantium consultatio ad eum optandum inicitur, qui modestia, probitate, atque beneficentia in ceteros, morumq; comitate, lenitateq; animi probatissimus fuerit. Quam rationem à sapientiae optione secundam esse oportuit. Verum hanc consultationem non vnus tantum ligni, hoc est, non consilij vnus, sed plurium consiliorum fuisse meminerimus, ac planè popularem, penèq; vulgi ingenium referentem, qui species alias veri falsiq; tumultu permixtas capere solet. Sanè si non recto ordine decreta, tamen recta hac actio fuit deligendi vitem, quam tamen si non illa, qua oliua, semper virenti forma, semperq; pingui natura, suisq; virtutibus ac partibus sese firmante intellexerant; ingenio tamen miti, leni, ac placido, ceterarumq; arborum amico esse norant: quae & fructus vbertate, & vsu homines iuuaret, operaq; pretio numquam cultores fraudaret suos: quippe quae secunda post ficum feracitatis laudem sit emerita. S. S. E. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. ubi enim in his duabus plantis desideratur fructus, nullus

Iiabac. 3.

nullus in ceteris spem sui promittit. Et quamquam non parem ceteris arboribus corporis atq; forma speciem sortita fuerit, qualem oliua primùm semper virens, deinde ficus sese suosque ramos proprio in stipite continens, foliorumque ambitu & ornatu totam vestiens tamen; nec, ut diximus, infelix, ne, quo tempore vires, eleganti colore destituta, & quae humilitatè natura roborisq; defectum arte & industria sufficere norit, vltimis, aliisque sterilibus plantis innixa, quas, non ut hedera, iniquè ingratiq; perdere, sed sine vllò detrimento fouere, ornare, atque cura cultuq; hominum sua causa commendare nouerit: Vitis ut arboribus decori est; ut vitibus vix. Virg. Eclo. 3 canebat ille. Quae quidè omnia in vitis imagine nobis obseruata, viri quamquam humilioris alijs conditionis, nec illustri genere, tamen probi virtutibusq; praediti pluribus, humanum ingenium, compositosq; mores, atq; misericordiam & equum animum, equabilem ac familiarem cum ceteris consuetudinem, & elegantem etiam venustumq; sermonem, demum ad res domi forisq; gerendas idoneam facultatem referunt: cuiusmodi viri exemplum, omni inuili & ignaua alijs nobilitati comparatum, maximè antecellere author ille aiebat:

Virg. Eclo. 3

Tamen ima plebe Quiritem

Facundum inueni. solet hic defendere causas

Diuitis indocti, veniet de plebe togata

Qui iuris nodos & legum aenigmata soluat.

Hic petit Euphraten iuuenis, domitque Bataui

Custodes aquilas, armis industrius; at tu

Nil nisi Cecropides, &c.

Iuuenal.
Sat. 8.

Huius census viros, hisq; praeditos artibus, per sepe ad belli pacisq; administrandas res quasitos, & ab aratro, ab horto, à grege, ab officinisq; utilissimè petitos; veterum historiarum exempla non rara docuere: quo in albo Seruius, Decius, Curios, Mariosq; ponimus, quorum optionis numquam populum penituit. Transeo Dauidem, Saulem, & Gedconem, aliosq; in sacris annalibus laudatos. Namq; horum electio non ad populi iudicium vel consilium, sed ad Dei auctoritatem referenda est, qui non iuxta intuitum hominis iudicat. Homo enim videt ea quae parent; Dominus autem intuetur cor. Veni tu, & regna super nos. Verbum MALVCHI, pro quo Latine impera, siue regna, reddimus, mixtum ex actiua passiuq; voce, affine satis illi voci est, quae in oliua appellanda pronunciabatur, significatq; voluntatem eorum qui optarent, & optatae etiam personae dignitatem. In hanc sententiam singamus passiuam vocem verbo Latino regnare, atq; ex regno regnas, quod praesse imperareq; significat, regnor regnaris faciamus, cuius vis in ipsum, qui regno praeficitur, transeat; ita ut regnari significet, Regem constituit. hoc pacto sic orationem interpretamur; Tu quamquam ex magnarum arborum genere non sis, quippe quae nec statura, nec stipitis aut ramorum firmitudine ac robore, ceteris vel bacciferis, vel pomiferis parem speciem sortita fue-

1 Sam. 16.

vis: tamen in tuo ordine, hoc est, medio inter arborem atq. arbutum primas tenes, cum ceteris procerior crassiorq. euadas, & palmitum prolixitate ad magna etiam spatia pertinere possis. Adde quod in toto isto genere nullius neq. fructus, neq. folia tuis comparata aequentur: non malogranatorum, non citioniorum, quamquam aurea vocentur mala: praeterea ista comitas, lenitas, & caritas, qua vel steriles plantas complexa non foues modo, sed ornas etiam, nobis placent, moresq. omnino integri & innoxij probantur: quam ob rem regnari te, hoc est, Regem nobis praefici, certum est: tu ergo tua ex parte regnum suscipe, nobisq. imperato.

Quae respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines; & inter ligna cætera promoueri?

H V I V S planta atq. oliua responsis & sententiis quantū nam regnandi glorie tribui, quantum curæ ac sollicitudini adscribi oporteat, aperit monemur, simulq. docemur naturas rationesq. rerum expendere ac iudicare, nec vulgi opinionibus, sed rerum ipsarum veritate in omnem cum priuata, tum publica vitæ consuetudinisq. partem duci: nec tamen in otio ac desidia segnes viuere velle, sed actionibus vacare, quibus pietas colatur. (est autem pietas officium erga Deum & homines.) Propositis porrò duobus actionum generibus, id optare quod cum ingenio animoq. nostro maximè quadret, quodq. sine vlla vel numinis, vel hominis offensione, vel animi proprii perturbatione, nocere nullis, prodesse quamplurimis possit. Magna quidem præclaraq. res regnum est, si gloriam spectes; sed gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est: aiebat ille. Profectò inter vanissimas res vanissimum locum apud Ecclesiasten obtinet. Maxima verò omniq. laude digna, recta rerum regniq. administratio creditur: sed hoc disputatione magis, & legibus condendus tradi potest, quam eorum, qui gubernandi sunt, moribus præstari. Ex quo fit, ut ab iis maximè formidetur ac recusetur, quorum artes ad eam rem idoneæ censentur; utpote quibus & laborum & curarum incommodorumq. subducta ratio illam contulerit summam:

Quæ præclara & prospera tanti,
Ut rebus lætis par sit mensura malorum?

Quam ob rem ab inanis glorie appetitione remotiorè vitem, cum sua, hoc est, naturæ conditionis, minimè pœniteret, laboris magni paruo compendio ponendi taderet, proprii officij munerisq. memorem, & numquam deserendi cupientem respondisse intelleximus: Numquid possum deserere vinum meum: quod suo vocabulo THIROs pronunciatum, id significat, quod ex vuis remittitur antequam excoctum vini nomen obtineat: Latino- rum mustum non adeo aptè respondet rei ipsi, quam idcirco genimen vitis aliquando interpres noster vocat. Ex vino quidem nihil nisi vinū acetumq. fit: ex THIROs verò, nondum illo nomine mutato, & multa variaq. vini genera, & acetum, & sapa, aliq. dulces liquores, liquorumq. aliorum sa-
pores

pores & fermentationes conficiuntur: de quibus à medica materia auctoribus, ab agricultura doctoribus, à physicisq. varia traduntur; & nos aliquando nonnihil ex sacra lectionis obseruatione, Deo annuente, trademus. Numquid desinere faciam ETHIROs, comodiſſimam varij gustus, multiplicisq. vsus materiam, mihi vni ad conficiendum à natura concessam, nulliq. aliæ vel arbori, vel frutici communem; sed nec vllò imitationis modo conferendam, hoc adiunctum possessiuum, meum, THIROs meum, siue vinum meum, indicat. Non solum igitur cum vinum iam est, sed ex quo THIROs esse incipit, iam tunc & deos & homines gaudio afficit. Quod si apologus intra Israëlitica tantum sapientia veros fines explicandus fuerit, quemadmodum hoc vitis genimen deos hominesq. lætificet, rectè Chaldaeus indicauit: Numquid relinquam vinum meum, ex quo libatur ante Dominū, & magnates lætantur? Præter hanc libationē, cui vini portio adhibebatur, solenne fuit antiquis Israëlitis, sacra celeberrimaq. cantica à vini degustatione inchoare. Sin verò ad Gætium quoque opiniones, religiones, siue superstitiones pertineat imago, Libero patri sacram vitem hilaritateq. dicatam nemo non nouit, & vinum ipsum Dei lætitiā Poëtis dictitatū, qui diis suis nullam maiorem voluptatem, quam nectaris usum tribuunt, cuius præcipuam materiam THIROs esse intelleximus. Nam inter curas contentionesq. Olympi incolarum diuorum, pocula non rara ab Homero miscentur. Quod verò adiungitur, Et homines; Sacra lingua ANASSIM, viros, eisdemq. præcipuos explicat, quibus cum priuatarum ac domesticarum, tum publicarum rerum continuas grauissimasq. curas temperare ac lenire vinum dicitur. S. S. E. Et vinum lætificat cor ENOS, masti & curis oppressi hominis. Et excitatus est tamquam dormiēs Dominus, tamquam potens crapulatus à vino.

Nobilis ut grandæ cecinit Centaurus alumno,
Inuicte mortalis Dea Nate puer Tethide,
Te manet Assaraci tellus: quam frigida parui
Findunt Scamandri flumina, Lubricus & Simois:
Vnde tibi reditum certo sub tegmine Parcæ
Rupere: nec mater domum Cæcula te reuehet.
Illic omne malum vino, cantuque leuato,
Deformis ægrimonix, Dulcibus alloquiis.

Et illud: — O fortes, peioraque passi
Mecum sæpè viri: nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

Quamquam ij, qui Remp. regūt, maximas res gerere putentur, quod eorum administratio latissimè pateat, ad plurimosq. pertineat; non tamen illi soli magni animi esse iudicandi sunt; sed & ij omnes, qui vel in priuata vita magna quædam, atq. hominum generi utilia inuestigauerint aut effecerint, aut certè conati fuerint; maximè verò si cum utilitate innocentia, probitas, lenitasq.

Tractat de
Can. 10. &
Chim. us
in huc locū.

Psal. 103.
Psal. 77.
22

Hor. Epod.
Ode 13.

Hor. Carm.
lib. 1. Ode 7.

Iuuenal.
Sat. 10.

תירוש
Genimen
vitis.

lenitasq; coniuncta sit. nec omnes ideo ad ambitionem traducendi sunt; quicumq; virtutibus atque eleganti ingenio praediti probentur: satis unicuiq; officij factum, & laudis vera partem esse putandum; qui quibus potest rebus, quibusq; valet artibus non segniter indulgens, humanum genus pro suo modulo inuerit, pietatemq; utroq; nomine promouerit. hoc est, Dei cultu atq; erga homines merito. & ut ille monebat:

Quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

Certe suum THIROs, cuius usu & dii & homines gauderent, regnandi sine regni, sollicitudinis, vagationis ac tempestatum causa sibi non commutandum esse vitis constituit, idemq; etiam boni ac probi, animo ingenioque commendabiles viri sensere: qui ab appetendis rerum publicarum curis omnino abstinerunt, vel a commissis & oblatis sese abalienauerunt: quamquam iudicio vulgi dementes existimati, sani fortasse iudicio Dei, quod nolent onus haud umquam soliti portare molestum. Quod sis esse velis, nihilque malis. Verum hac disputatio omnis intra humani consilij ac iudicij fines cohibenda est. Alia namq; ratio fuerit eorum qui a numine deliguntur; ut Moyses, Aharonis, Dauidis, Gedconis, & ceterorum. Nunc vero ligna sua in theatro nostro partes agunt.

Dixeruntq; omnia ligna ad Rhamnum: Veni, & impera super nos.

QUARTVM optandi praeficiendiq; Regis non tam consilium, quam tumultum, postrema apologi pars ad viuum exprimit, perpaucus quamquam verbis. Nam tria quae praecesserant genera, vel honestatis atq; dignitatis, vel utilitatis, vel commoditatis rationibus expensa, probationis iudicium plausumq; merebantur: in quibus quamquam non plenum, integrum, omnique ex parte constans consilium positum fuerit, consilia tamen coniuncta cumulatq; consentiebant, quae arcano nomine GHETSIM indicabantur, pro quibus Latine legimus ligna. Verum enimvero cum consilia non ex optatum, nec ex procerum & magnatum tantum auctoritate ordinibusq; ineuntur, sed ex horum simul & plebeiorum confusa multitudo petuntur, ut in militum tumultuationibus (quibus aliquando interfuimus) plerumq; accidit: fieri non potest, ut in aliquam temeritatem non erumpatur, atq; is praecipue ad rem gubernandam sumatur, qui popularissimum sese audacissimumq; praebuerit, & lingua promptum, & manu ad omne facinus expeditum. Nam in huiusmodi tumultuosis coitionibus potius quam comitiis maior pars, quae stultissima est, meliore plerumq; & suffragio, & voce, & viribus vincit; quam quidem tumultuose actionis deformem formam apologi author illis expressit verbis: Omnia ligna, inter quae multa vilia, infelicia, specie atque ordine minora, verum numero longe plura melioribus, sicut in siluis conspiciuntur totum ferè solum occupare, & maioribus ac proceribus impedimento nocentiaq; esse. Omnia igitur ligna, omnia consilia confusa, vilia, & maiori ex parte communia, immo leuia omnia, inquam, vel sponte, vel plerumq; tumultuario motu impulsa, minimum omnium, incommodissimum

&

& importunissimum arborum, Rhamnum scilicet, Regem sibi adscuisse dicuntur. Cuius nullus nec fructus, nec flos, nec ramorum, ac foliorum ornatu, sed nec arboris ac stipitis aspectus, in omniq; arborum genere nullus eo deterior status. Nam cetera vel ramis longioribus extenduntur, ut rubi, rosa tum hortenses, tum siluestres; vel truncis crassioribus valent, inq; arbuscula speciem resicata & culta crescunt, ut arbuti, camelea; vel foliorum grato odore, ac florum etiam varietate iuuant, & viroris amantitate delectant, ut marini rores, myrthi, & genista; vel succus ac lachrymarum lenitate ad suffitus medicinamq; expetuntur, ut balsama, thura, terebinthi ac lentisci; vel in alios demum vsus, vel ut minimum ad furnorum fouendum ignem conferuntur, ut spartorum, minorumq; spinarum planta varia. Vna vero Rhamnus nihil nec in se habet, nec in specie promittit, quod vel hominem vel animantem quampiam, vel etiam alias arbores inuare possit: contra vero habet manifestam nocendi vim, aculeis pro corporis sui modulo & maximis, & durissimis, quiq; carni infixi magnum dolorem, velut venenata cuspidis, inferunt. Sed nec aliam sibi vicinam plantam vigere sinit, quam ob rem sola in vinearum hortorumque sepibus non tam crescit, quam horret, iumentis ac furibus arcendis tantum addicta. Iam vero quod nam hominum genus huius plantae imagine indicetur, facile cognitu est, nimirum nequam, praecipitis ingenij, immanisq; temeritatis, audaciae, confidentiaq; perdita, ad quodlibet nefarium scelus habile, sermone moribus pari, & in omnem turpitudinis partem vertibili; quod quidem impotentum hominum genus sacra lingua filios Beliaal, sine Beliiaghal vocat, hoc est, nullius omnino frugis, manifesti vero incommodi compotes, eosdemq; huiusmodi nocentibus spinis adsimiles notat. S. S. E. Prauaricatores autem quasi spina euellentur uniuersi, quae non tolluntur manibus: & si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, &c. ubi nos legimus prauaricatores, exemplar habet, Beliiaghal, quos KVTHS, hoc est, spina Dauid comparat, atq; adeo spina euulsa, ut nostra versio habet, euellentur; sine vaganti, ut exemplar significat, & Graeci interpretes vertunt. Namque huiusmodi vagantes spinae nullibi non nocent, nisi vitentur: atque ita obseruamus idem significari arcano in sermone nomine Rhamni, quod voce Beliiaghal significatur. Beliiaghal, inquit, quasi spina cauenda omnibus. Nihil magis oppositum, absurdumq; magis cogitari aut agi potuit, quam nomen munusq; regium ei tribuere, cui proprie Beliiaghal conueniret vocabulum. Atqui spinis illud communiter conuenire, ex postremis Dauidis Regis verbis modo ostendimus; idè vero oppositum ac maxime pugnans cum Regis nomine ac ratione esse, manifestè apud Iobum Elihu docebat: Qui dicit Regi, apostata, qui vocat duces impios. Vbi apostata Latine legimus, proprio in sermone Beliiaghal est. Igitur si res ratioq; non patitur, ut, qui verè sit Rex, Beliiaghal dicatur; longe minus feret eum Regem optari, & adscisci quem Beliiaghal esse constitit, quale Rhamnum esse omnibus constabat lignis, & tamè Regem sibi appellari libuit.

Aa Quæ

H. r. lib. 1.
Epist. 14.

Martiali.

Electi à Deo
magistratus.

Tumultuaria
confusio
vulgi.

Rhamnus.
Arborum genera & arborum.

Beliiaghal.

Sam. 6.

Indignitas
ex conditione
& ingenio.

Iob 34.

Apostata.

Quæ respondit eis: Si verè me Regem vobis constituistis, venite, & sub vmbra mea requiescite: si autem non, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.

QVONIAM in personarum inductionibus plurimum refert, quibus verbis quid dicatur expendere; interpretationem ex verbo explicanda nostra editionis sententia adiungere non pigebit: Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem super vos, venite, tegimini in vmbra mea: & si non, exhibit ignis ex Rhamno, & deuorabit cedros Libani. Nullam ex tyranno vel utilitatem vel commoditatem sperandam, maximam verò incommoditatem, citissimam & vehementem calamitatem publicè priuatèq; metuendam, apologi finis appositisimè indicat. **Tyrannus.** Numquid colligunt ex spinis vvas, aut ex tribulis ficus? inquit Sapiencia. Atqui Rhamni ad cetera ligna responsum, quid ab ipsis de electione facta cogitandum sit, commonet, & quid à se sperari possit, apertè indicat. prior ratio in conditione proposita latet: Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem. Primùm impudentiam audaciamq;, ex temeritate & cupiditate natam, illa animaduersio indicat. Et quæ respōdit eis, siue, Et dixit Rhamnus ad ligna. Nam si Rhamnus natura, humilitatis, & incommoditatis propria conscientia magis, quàm regnandi cupiditate, ageretur; nec sese inter ligna misceri aut numerari pateretur, nedum illa alloqui auderet. in ceterarum arborum alloquiis & responsis illud perpetuò prenotatum est, Et dixit eis oliua, Et dixit illis ficus, Et dixit eis vitis, quod vnaquaq; ex illis arbor esset, & suo in genere præstaret, dignaque primorum & magnatum lignorum concilio colloquioq; haberetur. Hoc autem loco Rhamnus & ligna quasi per admirationem opponantur: ac si cetera omnia, quòd aliquo nomine prodesse possent, in lignorum censu habenda essent; hæc ob vilitatem, ignobilitatem, & nocendi ingenium esset potius à lignorum numero excludenda. & tamen hæc sui ipsius immemor, siue potius memor, nimia impudentia responsum callidum, seq; dignum, arboribus reddidit, quo an verè & ex merito sese Regem constituerint, ipsis cogitandum reliquit: quid verò illis in mentem venerit, quidq; præstare sibi ab electoribus possit, non sua cura esse considerari; quid autem à se expectandum sit, manifestè prædicere. Neq; verò electionē de se factam repudiare in animo sibi esse, nec ipsa ligna, quòd non rogata, nec ambitu ipsius corrupta aut prensata, sed sua sponte communiq; consensu subire voluerint, posse iam imperium detrectare, sibi nō repudiatum, sed extemplo susceptū. Venite, & c. Est itaq; responsi sententia illa: Vos me Regem esse voluistis; meum autem non est cogitare, num aliqua veri ratione & examinatione id egeritis; vos hoc videritis, quorum communi consensu mihi potestas concessa est. Ego verò quàm minimè recuso, quòd si præter electionis arbitriū, potestatisq; mihi, aut aly permittendæ ac tradendæ ius, vis vobis facultasq; inest, spiritum mihi vel mutandi vel augendi, vel alio modo dandi, ad regni gubernationem idoneum

idoneum & commodum, id efficere & præstare vestra retulerit. hoc significabat illis verbis: Vngitis me in Regem. Namq; Regis vnctio symbolum erat spiritus Regibus à Deo collati ad efficiendum, ut in Saule, & Dauide, & Ieroboamo obseruauimus: de cuius vnctionis iure ac modo nos aliàs, diuino Spiritu duce, differemus. Quod quidem Rhamni quamuis cupida callidèq; responso moniti docemur, eorum, qui ad publica munia deliguntur, virtutem spectatam esse oportere, non expectandam; nam cuius nulla laudata exempla antea consiterint, eiusdem post adeptam potentiam exstitura credere aut sperare, dementis magis quàm prudentis consilij fuerit. Si enim traditam ab electoribus potestatem cetera, quæ ad bene gerendam rem opportunissima sunt, pro electorum voto animiq; sententia consequerentur, facile esset ex lapideis vel plumbeis hominibus argenteos & aureos sibi magistratus constituere; sed hominum manus & ars externas rebus figuras affingere potest, naturam verò mutare vel corrigere nō potest. S. S. E. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur; sic cōfusi sunt domus Israël, ipsi & Reges eorū, principes, & sacerdotes, & Propheta eorum; dicentes ligno, Pater meus es tu; & lapidi, Tu me genuisti. Verterunt ad me tergū, & non faciem, & in tempore afflictionis dicēt, Surge, & libera nos. Vbi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tua. Peruidendum itaq; fuerit, quina qualesq; dii, quales principes, quales optentur rerum publicarum administratores; num ij, qui per spectæ facultatis, spectatæq; virtutis exemplis, Deo grati, populoq; vtilis fore sperentur: an ij potius, quorum nulla propria laus exstitit, imò quorum manifesta vel inertia, vel improbitas, ac temeritas notata fuerit, ita ut vnctio humanam optionem præcedat, non sequatur. vnctionem autem hoc loco appellamus, re-
ctè agendi facultatem consuetudine confirmatam, quæ ex Dei deducitur donis. S. S. E. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei adificatio estis, secundum gratiam Dei quæ data est mihi. & : Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, & c. Nam de iis, qui non ex per spectæ virtutis maturo iudicio, ac merito, sed ex ambitu, vel ex humana gratia, atq; ex alia privati commodi opinione delecti fuerint, illa perpetua rhamni siue admonitio, siue potius exprobratio constabit: Si in veritate vos vngitis me. Vos, inquit, me optare, ac præficere potuistis, non iure optimo, sed populari tumultu: verum vngere non potestis, tamen utcumque meis partibus potentiam addixistis, quibus profectò minimè fraudandos vos fore polliceor; quæ verò meæ partes fuerint, ipsa profitebor, nimirum commoditas vtilitasq; nulla, rebus quamuis compositis; iisdem verò contrà turbatis, manifesta incommoditas, pestisq; certissima. Venite, & requiescite sub vmbra mea; siue, Venite tegimini in vmbra mea. Si nullus præterea infeliciū arborū, alius tamē aliquis in vmbra hominibus, ceterisq; animantibus ad æstum arcendum vsus esse solet: in quibusdam autem commendatissimus, ut in hederæ, atque in platano maximè; cuius, præter elegantissi-

mam trunci, ramorum, ac foliorum speciem, salubris & suavis expeditur umbra, quo merito à magnis principibus ex nativo solo adscita, in hortosque aliis etiam utilibus arboribus concedere iussis, translata est. Platanusque cælebseuincet vltimos, canebat Lyricus. Nucis quamquam grauis, tamen maxima umbra est, & ad vnius fortassis hora requiem non adeo infesta. Sola autem Rhamnus inhospitalis omnino habetur, utpote cuius umbra nulla, nullaq; apricatio sit. Nam cum tenuibus, non adeoq; longis virgultis crescat, yf-demq; discrepantibus; non potest tantam ramorum comam facere, ut vel sibi ipsi aptam satis umbram prabeat, nedum aliis ad sese accedentibus vel animantibus vel plantis commodam: quæ si non satis propè consistant, magis ab aestu ledentur ex Rhamni ramis in sese reflexo, si propius accedant, non solum umbra carebunt, sed horrentibus arbuscula spinis, vel leui aura commotis, vehementer ledentur. Itaque omnibus nominibus illaudatam plantam sibi cetera ligna in Regem optasse, ipsius etiam sermone arguuntur: Venite, tegimini. Hebraicum verbum H H A Z Z V, ab aestu, à procella, ab aliisq; tempestatum iniuriis protegi ac defendi significat, quam ob rem firmissimarum, editissimarum rupium, speluncarum, & antrorum vsibus frequenter adiungitur, & auium, maximè gallinarum, erga pullos caritati significanda appositum verbum est; ideoq; variis Latinis, in hanc tamen sententiam tendentibus, reddi solet. Ut, Sub umbra alarū tuarum protege me. & ubi nos legimus, Deus refugium meum, saluator meus; David suis versibus ita canentem audimus, Deus rupes mea, qua protegar siue liberer. eodemq; in carmine: Scutum est omnium sperantium in se. omnium, inquit, H A H H O Z Z I M B O. itaque M A H H A Z Z, ab eodem verbo deductum nomen, Latinorum tutela aptè respondet. Quid verò magis pugnans, magisq; ad ironiam pronuntiari potuit, quam quod à Rhamno aduersus populum suum de se promittebatur? Vt cumq; enim res caderet, commoditas & utilitas nulla; incommoditas verò & pernicietas maxima expectanda illis fuit. Aut enim illa tutelam ipsius expetentes, nullam expertura erant: aut importunitatem iam fastidientes, tamē sibi ipsis maximā infestissimamq; suo maximo malo ac dāno, sentire debebāt. Namq; tyranni familiaritas & amicitia, calamitosa sepe notatur; inimicitia verò ac simulas exitialis est.

*Cum quo de pluuiis, aut æstibus, aut nimbo
Vere locuturi fatum pendebat amici?*

*Hac familiarissimorum conditio; inuisorum verò illa:
Atque vtinam his potiùs nugis tota illa dedisset
Tempora læuitiæ, claras quibus abstulit Vrbi
Illustresque animas impunè, & vindice nullo.*

Nullum verò Lasso, & perfugęgenti viro importunius consilium ferri poterat, quam si quis illum sub horrentissima spina latebras sibi querere moneret. Nulla, inquit Rhamnus, ego vos me amicè petentes magis quam umbra mea iuuare possum; quæ quanta, quamq; opportuna sit, venite, atque

ut ex-

ut experiamini, propius accedite. H H A Z Z V, requiescite, tegimini, confidite, sperate. Quod si hoc vel nonnihil videatur, vel non placeat, fastidiumq; pariat, illud tamen certissimè expectandum. Egrediatu ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani. Spinarum damna & incommoda nulla remelius, quam igne, corriguntur, aut vitantur. Nam si quis longo etiam ferro refecare paret, tamen & ipse numquam non ledetur, & refecatis atq; caesis & sibi & aliis non solum animalibus, verum & plantis, incommodū creat, quippe quibus venti vi depulsis, omnia quibus admouentur, ladi solent; quæ ob rem cum generibus iis igni potissimum ab agricolis agitur, id verò non sine incendi periculo, cum nulla planta flammam celerius concipiat, & melius foueat, quam spina, quæ leui vento pulsa, ingentes etiam silvas vastare deprehenduntur. Huiusmodi autem tyrannidis omnis exitum fuisse, multa de iis conscriptæ testantur historie.

Vis consilii experts mole ruit sua:

Vim temperatam Dij quoque prouehunt

In maius; iidem odere vires

Omne nefas animo mouentes.

Ad generum Ceteris sine cæde & vulnere pauci

Descendunt Reges, & sicca morte tyranni.

Verum ñ non nisi quàm plurimis antè perditis perire solent, id quod & Satyricus in Domitiano indicabat:

Sed periit postquam cerdonibus esse timendus

Cæperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

Quippe huiusmodi tyrannorum crudelitatem & sauitiam, ceterorum hominum sceleribus infamium vindicem esse, primùm Deus permittit; quam ipse demum iudex grauissimis quoque pænis ulciscitur. S. S. E. Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consummaueris depraedationem, depraedaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris. Et erit, cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Hierusalem: visitabo super fructū magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Huiusmodi tutelam, hoc est, nullam, à se sperandam ceteris arboribus rhamnus pollicebatur: ut velut huiusmodi imperij sui illis fastiditi exitum, hoc est, sui ipsarumq; certissimum incendium. Namq; spinarum vsus, propriusq; demum finis in igne est. S. S. E. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus, & conuoluetur superbia fumi. In ira Domini exercituum cõturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: vir fratri suo non parcat. Quod verò singulariter Cedros Libani incendio ex se profecto deuorandas prædicit rhamnus, principes populi viros communi calamitate atq; exitio primùm inuoluendos vastandosq; significat: nam tyrannorum vis ac seuitia in claros primoresq; viros, quos præcipuè suspectos habet, inuidosq; metuit, furere primùm solet. Cedros autem

Aa 3

Libani,

In Appar.
Sacr. lib. 10.
seph.Doctrinæ de
electionib.
summa.Theſis ora-
tionis.Sichimitarū
ſcelus du-
plex.

Libani, magnatum personam in imaginibus gerere, sacri sermonis peritis compertissimum est, idq; à nobis multis iam fuit exemplis indicatum. Atq; hunc parabola à se commenta finem Ioatham fecit, cuius (antequam thesim ab eodem adiunctam audiamus) doctrina summam breui sermone, qua de omni publicarum rerum administratione differitur, subductam habere operapretium fuerit. Primum quidem docemur iis, quibus magistratus diligendi ius fuerit, curam esse debere eos optandi viros, qui commodis atque opportunis ad res agendas artibus, & virtutibus probati antè fuerint. Nam si arbores Regem sibi deligerent, hoc ipsum profectò agerent, ut vel oleam, vel ficum, vel vitem, præstantissimas in suis ordinibus & optimas plantas, optarent: à quo consilio si discederetur, necesse erat ex tumultu ac temeritate in rhamnum quampiam, sibi suisq; perniciosam, prorumpere. Deinde verò regni ac magistratum potentiam nullo modo ambire decere, eos præcipue qui sapientia virtuteq; valent, atq; aliàs artibus moribusq; suis p. odesse hominum generi possunt, hisq; potiore ducendam priuatam vitam, non tamen prorsus inertem otioq; marcentem. Ex quo etiam consequitur, non esse expetendum nec quarendum, nedum mala ratione ambiendum principatum, cum oblatum vltro repudiare non nisi prudentis, remq; expendentis animi consiliq; fuerit; quod si nec sponte quæri sapientia permittet, num fugietem sequi oportuerit, viderint ij, quibus ambitio fucū facit. Demum illud compertum constitutumq; omnibus esse debere, magistratum non priuatarū, sed publicarum rerū & commoditatum causa ac studio suscipiendum, quarum curatio tum grauisima, tum difficillima est. atq; hanc veram regni administrandi rationem quondam fuisse, rebus inquam consulere, non potiri. Atq; hæcenus totius huius cause ac negotij genus ab oratore illo tractatum est, magna rerum ac personarum distinctione, cum summo etiam singularum partium decore. Nunc verò deinceps ipsa sua causa, quam thesin dicimus, ex argumentis duobus, altero ex comparatione, altero verò pugnantium natura productis, peroratur.

Nunc igitur si rectè, & absque peccato constituistis vobis Regem.

QUONIAM magna (vti sæpe monuimus) in huiusmodi pragmaticis orationibus singularum non solum dictionum, sed coniunctionum & aduerbiorum usurpatione vis est; secundam hanc sermonis huius partem ex verbo adscribere non pigebit, ut ex appositione maior versionis nostræ explicanda lux accedat. Et nunc si in veritate & in sanitatibus fecistis, & constituistis vobis Regem. Quoniam in iudiciali genere versatur oratio, & tota orantis actio ad accusationem tendit, ea quæ iam nunc instituitur, oratoria nobis partitione distincta melius explicabitur, commodiusq; tenebitur. Duo autem crimina Sichimitis obijcienda ab accusatore suscipiuntur: alterum peruersi perniciosiq; in Rempub. consilij atq; facti; alterum grauisimæ iniuriæ benemerentissimis illatæ. Atq; huius bimæbris partitionis illa propositio est: Nunc igitur si rectè & absque peccato constituistis super

vos

vos Regem; & Nunc si in veritate & sanitatibus fecistis, & constituistis super vos Regem. Primum vocula, & nunc ad orationum catastrophen, præcipuarumq; partium coniunctionem, atq; ad dicentis intentionem inducendam, frequentissimè usurpantur. vt, Et nunc Reges intelligite. Nunc ergo filij audite me. Nunc ergo iuuenis specie latere tut. Iam, inquit Ioatham, vt, quò mea oratio tēdat, intelligatis, duobus vos criminibus inuolutos esse contendam, quibus an expediri possitis, & conscientie vestræ, & rei ipsius manifesta rationi, & diuino iudicio decernendū relinquam. Primum crimen est, vos non rectè egisse; huic verò proximum, impiissimè fecisse. alterum quidem, publicam Israelitarum; alterum verò, meam, familiæ, atq; tribus omnis mea causam spectat. Quod verò ex conditione proponitur, negationis vim obtinere in accusationibus solet. Habet autem hoc mirus inuidiæ, quò minus contentionis & affirmationis in accusatore ostendit; & quò iudicium, ab ipsius persona prætermisum, accusatis vel auditoribus permittit. vt: Si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si verè utique iustitiam diligitis, rectè iudicate filij hominum. Si bene qui cenat, bene viuit, lucet, eamus Quò ducit gula. Huiusmodi conditionum formulis negationis vim humanus sermo concessit. Igitur cum actio iniuriarū sit, conditionalis propositio crimen in se manifestum continet, quod à negatione sumptum, oppositi affirmationem intendit. hanc verò affirmationem ipsa postea confirmatio ex narratione facti petita statuit, & munit. Atque ad amplificandam accusationis vim inuidia primùm ex publica, deinde ex priuata causa, in accusatos mouetur. Principiò, inquit, ostendam ad optandum vobis & omni populo principem, non rectum consilium inicum; mox verò idem & vobis, & omni Reip. perniciosissimum euincam. Atq; hæc pars ita proponitur: Si rectè, si in veritate egistis. Quamquã ex ista vestra actio- ne nihil ad me singulariter præter ceteros Israelitas attineret; tamen totius Israelis nomine accusandi mihi essetis, quod de re grauisima, maximique ad publicam vel salutem vel calamitatē momenti, non id egeritis, quod, quicumque consilij alicuius compotes fuerint, agere deberent, imò quod & arbores ipsæ ac plantæ vel ex sola nominis consilij affinitate egissent, si de deligendo Rege deliberarent. Namq; vt in apologo ostensum est, oliuã primùm, deinde sicū, postea vitem adirent, & rogarent; demum verò si generosis & probatis omnibus arboribus suas vel honestas, vel alias prætextas rationes excusantibus, ac principatus repudiantibus, non succederet, atq; ita ex tot repulsarum fastidio ad rhamnum quampiam, plantarum omnium vilissimam, non recusaturam, communi iam omnium arborū, ac vulgari tumultu magis quam consilio, iretur; tamen id nec bene ipsis verteret, nec vitij atque culpa reprehensione carere posset, cum inter vitem & rhamnum complures essent plantæ aliqua virtute opportune, aut saltem non tam multis nominibus infames & incommode. Et quidem arbores illo pacto, si non postremam patientiam & maturitatem, tamen primam illam diligentiam præstantis-
simas

Et nunc vsus.

Psal. 2.
Prou. 1.
Iuu. Sat. 10.Psal. 7.
Psal. 57.
Ihor. lib. 1.
Epiſt. 6.

simas quâsque optandi ac rogandi, allegare possent, quamquam postrema demum festinationis non sine magno incommodo pœniteret. Hac illis quidem verè quodammodo ac rectè (quatenus prima illi consilia manebant) acta videntur fuisse, quibus quamquam extremi exempli temeritatem quis vitio vertat, tamen nullam etiam in populari tumultu, ac sententiarum confusione, vel crudelitatem, vel iniuriam alicui plantarum priuatè illatam, nec quicquam præterea quisquam obijciat turpiter factum, præter commune ipsi quæ omnibus incommodum ignobilis optionis peccatū. Nunc verò, quod ad hanc partem attinet, roganti mihi, vos respondete, an ne quicquam huiusmodi, ad vestram & totius populi utilitatem & salutem, egeritis? Num quemquam ex optimis, atq; regno principatūque propter sapientiam dignissimis, num ex ditissimis aliquem, num ex humanissimis, & morum ac vitæ sanctitate spectatis ullū delegistis, adiistis, rogastis; demum verò num ab his omnibus repulsi, vos ex vestro tantum consilio, atq; ex rogandi postulandique tædio, vilem & abiectum quempiam, nihil tale vel ambientem, vel de se cogitantem, ultro petiistis, & non recusantem aduocastis, tandemque vobis præfecistis? Nam si vel hanc iniissetis rationem, quamquā non plenè veram, nec magnorum virorum corde ac mente dignā; tamen, quam arripere ac tenere possent, ansam aliquā haberetis, orationis si non prorsus honesta, aut probabilis, saltè magnifica, vel etiam inepta; quam nullā nunc constare, nec fingi, ullòve colore induci posse, & vos videre intelligo, & ipse etiā conuincam. Hac itaq; prima causæ pars propositioque est, vos, quantum ad delectationis consiliū attinet, non rectè egisse, atq; hoc nomine impietatis in Rempub. crimine teneri gravissimo: cuius indignitas ex confirmationis argumentis amplificabitur: Si in veritate egistis. In physicis sermonibus, veri ac veritatis nomina simplicem verū, siue singularium, siue coniunctarū, rationem habitudinēque significant, ad cognoscentis animū sensumque relatā; idem verò in morum concinnitate & modo quæsitum & repertum, decens siue pulchrum, siue decorum ab ethicis dicitur. utrumque autem simul unico versu poëta ille complexus, pronunciauit.

Verum.

Decens, pulchrum.

Horat lib. 1. Epist. 1.

Psal. 57. 1 Reg. 12. 3 Reg. 2. Hor. lib. 1. Sat. 6.

תומים

Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc sum. Sed cum de moribus tantum siue priuatis siue publicis instituitur sermo, verum & veritas pro decoro, pulchro, atq; pro honestate usurpatur. Nam quod in humana vitæ consuetudine pulchrū dicitur, idem suo in genere verum, rationiq; consentaneum habetur. Atq; huc illud pertinet: Si verè utique iustitiam diligitis. & : Seruite ei in veritate. & : Ambulate in veritate coram me. Et apud exteros: Meriri se quemque suo modulo ac pede verū est. Alterum verò crimen huic adiunctum: Et absque peccato. siue, ut in exemplari est: Et in sanitatibus & integritatibus. Namque hæc & huiusmodi plura significat ΤΗΥΜΙΜ. Si, inquit, innocenter, si candidè, si sana ac simplici mente, nullo dolo malo, nulla cuiusquam mortaliū iniuria, nulla in Rempub. fraude, hoc est, absque peccato. Atq; hoc loco rursus causæ

miscentur, & quæstio repetitur de facto ac de animi impulsu. Namque factum ipsum non rectè initum fuisse primū accusatur, deinde nec simpliciter, nec imprudenter, aut temerario repentinoq; tumultu populi, sed mala mente, maloq; animo, ac deliberato cōsilio, conceptoq; dolo, id quod ex adiuncto scelere euincetur, atq; ad eò ex voto & causa. Namq; ut dictum est, arbores nullo malo dolo, in cuiuspiam plantæ perniciem admissio, post tentata meliora consilia, in deterrimum proruperunt, sibiq; ipsis cōmuniter incommodum pepererunt. Vos verò viri Sichimitæ, primores inquam populi, non mixti primū alius vulgaribus & plebeis, sed autoritate vestra vsi, nec verū in Remp. commune bonum consuluisse, nec honestā consultationem, sed turpissimam re ipsa expediistis, & consecistis; idq; non innocenter, sed gravissimo adiuncto scelere non solum iniuria immerentibus allata, sed ingratisissima proditiōis, & cladis illata in domum & familiam omnem viri optimi, & fortissimi, atq; piissimi, optimeq; de vobis, deq; omni Israelitarum Rep. promeriti; Vtriusque verò criminis breuitatem, Si verè egistis, & in sanitatibus, subiunctis expositionibus explicat.

Constituistis super vos Regem Abimelech, & bene egistis cum Ierobaghal, & cum domo eius: & reddidistis vicem beneficii eius, qui pugnavit pro vobis, & animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian.

UTRUMQUE crimen & seorsum expensum graue, & simul connexum gravissimum esse demonstratur. Primū enim instat, Abimelechi institutionem nec verè nec rectè initam, nec utiliter aut honestè absolutam, quod satis sua sponte indignum atq; impiū facinus erat, etiam si id sine dolo, sine iniuria & invidia fieret: nedū tot, tamq; atrocibus primū sceleribus admissis, & huic cōmuni malo peragendo, fundamēti loco, præpositis ac substratis. Nam si vobis Regem optare animus fuerat, illius viri, qui nuper vita & gubernatione apud vos defunctus erat, rationē haberi consentaneum fuit: cuius si aliqua bona in Rempub. existissent merita, filios & familiam honore affici oportuit, ex quibus si nullus patri sufficiens placeret, nullus tamen non honestè habendus dimittendusq; esset. Sin verò vel ipsi, vel ipsorum pater quicquam in vos singulariter, vel in Rempub. commisisset, vel commeruisset, iudicio id actum damnatumq; puniri æquum esset. Atqui filiorum nullum demeritum indicari potuit, quorum disciplina integra innocensq; viuentē patre permansit. Patris autem non solum nullam culpam proferre potestis, sed maxima & immortalia beneficia in vos collata, maximum laborem atq; vitæ discrimen vestri causā aditum, perlatum, & superatū, negare vos posse nego: immo honoris officiq; omnis ac pietatis aduersus illum debitores constituo; quæ si non satis data, satisq; per vos præstita docueritis, ingrati animi notam subeat necesse est. Si reddidistis vicem beneficii eius? ex propriis verbis: Quòd vicem manuum eius fecistis

Bb

illi.

illi. Si primum hoc iniisti & praestitisti consilium, ut par illi referretur, non verbum modo ac laudibus, honestisq; commendationibus & titulis, sed beneficiis, actus & factis, rebusq; ipsis. namq; ille non solum iudicio, verbis, orationibus, & administrandi cura vobis profuit, sed manibus utriusq; vestra salutis causa occupatis, & exercitatis, sed animo, sed totius corporis labore, ac magno cum vite periculo. Qui pugnavit pro vobis. Beneficiorum & meritorum summa proponitur. Hebraice: Qui praelia subiit pater meus, pro vobis, propter vos. Pater meus, relicta domo & familia sua, pugna praeliorumq; laborem suscepit, non pro filiis & filiorum loco, sed pro vobis, hoc est, vestra causa, & vice vestra: nam vobis quiescentibus, ipse solus, cum paucissimis illis, tamen ipse, ut caput, a Deoq; delectus, suo nomine ac periculo, gladius Domini ac Gedeonis, clamantibus sociis, praelia adiit, subiit, pertulit, ac superavit. Non vos pugnavistis, sed pro vobis ille, & vestri etiam causa; nec vero ille praelia per alios gessit, nec sine labore, sed primus ipse subiit, maximaq; sedulitate & cura se ipsum primum periculis obiecit, in medios hostes irrumpens ipse cum paucissimis. Et animam suam dedit periculis. ex verbo: Et obiecit animam suam ab ante. Intrepidi ducis, & fortissimi pariter militis imaginem exprimit, qui sese primum periculo ac discrimini opponit, sociisq; exemplum praebet, & animum addit, non oratione aut exhortatione tantum, sed viribus & re. si diceret, ante, illud solum significaret, non postremum locum in pugna illi fuisse occupatum, nec hostes a tergo, sed ex adverso adortu, Gallice, vis a vis. Itaq; particula ante, ad hostes referenda esset. cum vero praeposuerit ex, ad socios quoque comilitones retulit sermonem. ille, inquit, sese hostibus adversum obiecit, sese inquam primum omnium, & longe ceteros praevenit, ita ut, cum socij accederent, iam ille in medio versaretur periculo. Qua in re suum erga vos animum & officium maximè & constanter, apertissimeq; probavit, id quod, etiam si non successisset, immortalis meriti iure agnosci, laudari, atq; gratia haberi perpetuo debuit; & quamquam temere ac sine consilio fuisset ceptum, non tamen sine studio ac sedulitate conceptum dici posset; nedum cum deliberato animo, certo consilio, atq; excogitato ordine, maturoq; facto, deniq; felicissimo successu gestum fuerit, victoria videlicet non solum parta, sed promoti, absoluta, & constabilita. Ut crueret vos de manu Madian. Suam in lingua asseuerans coniunctio praepositur: Et eripuit vos de manu Madian. Verbum NATSAL, salutem alicui iam perditam allatam significat, pro-

Amos 3. priusq; in huiusmodi argumentis usurpatur. Quomodo si eruat pastor de ore
 22 leonis duo crura, aut extremum auricula; sic eruentur, qui habitant in Sa-

Mich 5. maria, & in plaga lectuli. Et quasi leo in iumentis silvarum, & quasi catu-
 22 lus leonis in gregibus pecorum; qui cum transierit, & conculcauerit, & ce-
 22 perit, non est qui eruat. Ita iam captos, oppressos, & hostiu iam crudelitati
 addictos, & expositos illos fuisse significat, id quod historia ipsa docet aper-
 tissimè; & tamè ex huiusmodi calamitose miserimoq; statu paterna opera libera-

liberatos ait: Eripuit vos. Est autem verbum in tertia coniugatione, quae certam, integram, stabilem, ac perpetuam liberationem, salutemq; adstruit. quod vero notanter dicit, De manu: & periculi magnitudinem auget, & facinus factumq; amplificat. Nam longè difficilius fuerit praedam iam leoni captam substratamq; eripere, quam adoriri, capereq; audenti defendere; minorq; negotij hostem inuadentem excipere, & arcere, quam victorem, inò compotem iam & praeda possessione potentè, spoliare, fugare, pellere, & conficere. De manu, qua tenebamini possessi, oppressi, exhausti, & corrosi, Madian, hostis numerosissimi, sauisissimi, vobis, agrisq; vestris pestiferi, & importunissimè infesti. quos autem eruit? si quaritis: vos ipsos ex miserissima conditione, quam sub illo iugo ferebatis; quod tamen si ex ordine vestro conari debueratis, tamen depellere non potuistis; vos inquam eripuit, & in eum, quem tenetis, gradum restituit, ita ut, quod viri Sichemita sitis, & appellemini, quod perpetuum hoc vobis fuerit, vni, secundum Dei providentiã & tutelam, patri meo acceptum referre debeatis. Atq; hac patris mei de vobis ipsis meritorum summa est: quam qua pietate, quibus officiis vos compensaueritis, euestigio docebo. Atqui acceptum beneficiũ, quamuis exiguum, oblivione sepelire, graue in omnium hominũ genere crimen est, humanaq; consuetudinis vsui vehementer pugnant: in nobilioribus vero clarioribusq; viris, eiusmodi exprobratio flagitium censetur: sed pro multis magnisq; meritis, eisdemq; constantissimis, malam rependere gratiam, eandemq; plurimam, nefaria ac prodigiosa immanitatis & impietatis, ac plusquam ferina crudelitatis exemplum est, cui sceleri nec humana cogitatio, nec natura ipsa nomen imponere, aut inuenire nouit.

Qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius, septuaginta viros, super vnum lapidem.

Qui nunc, Orationis huius duo sunt status, definitiuus & legitimus: Status orationis. in definitiuo, de nomine & ratione causa agitur; in legitimo vero, de indicij modo ac forma expeditioneq; decernitur. Coniecturalis hic nulla mentio, quia factum manifestũ, publicũ, atq; recens, inò praesens constituitur. cause duo capita sunt, alterum indigni atq; exitialis in Rempub. consilij & commissi: alterum iniuria maxima & impiissima, benemerentibus illata. utrumque amplificatur, tum ex coniunctione & communicatione factorum, in eundem sinem tendentiũ; tum ex comparatione rerũ, personarum, temporum, & locorũ, atq; etiam rationum quae ex singulis oriuntur apparentque locis: omnia vero argumenta ex narrationũ collatione producuntur. Patris sui adversus Rempub. omne studium comemorauerat. Qui pugnavit pro vobis, pro vestra omnium salute, libertate, ac dignitate, idque efficienter. huic studio grauissimum illorũ adversus patrem suum odium opponit, idque praesenti exemplo manifestũ: Qui vos, ipsi, pro quibus ille pugnavit, nunc salui & liberi illius beneficio potentes, Surrexistis contra domum patris mei,

quam omnem evertendam curastis, idq; efficaciter, nec in tanta servata regione, unica servatoris ipsius domus stare per vos potuit, quam si ab hostibus fortassis impetitam, vos vestra opera ac dimicatione defenderetis, tamen ne millefimam quidem gratia partem exsoluissetis. Ille animam suam dedit periculis. longeq; ante ceteros socios exposuit pro vobis, prae discrimine ac labore prorsus immunibus, hostem iam praesentem, iam agros vestros vastandum, vosq; inedia & armis perditurum, nocere non passus est. Vos verò interfecistis filios eius, septuaginta viros. non feminas, non vilia alia capita, sed viros, vobis, & Reipub. vestrae usui futuros, quiq; hostibus formidabiles esse poterant; tanti viri filios, tanto numero, atq; paterna virtutis apud exteros opinione, saltem patriae disciplinae heredes & promotores. hoc significat nomen filios eius, ex vi vocis BEN, de qua alias commentati sumus: nec verò illos vobis nocentes aliquo pacto, nec cogitatione infectos, immo ne resistentes quidem, vel dimicantes, sed Super lapidē vnum. tamquam agnos in lanienā ligatos ac productos: id verò non tumultuante aliquo impetu, aut praecipiti animi impulsu, sed constante ac deliberato consilio, recto vultu, & tamquam iucundi alicuius ludi edito spectaculo, numerandis Septuaginta, quasi per otium & voluptatem; quod tamen vel immaniſſima & barbariſſima hominum pectora tentare, & oculorum lumina turbare poterat. Namque huc illa numeri relatio tendit; ut apud Satyricum simile scuitia in femina exemplum reprehensum:

Numeri notatione.

Iuu. Sat. 6.

Verberat, atque obiter faciem linit, audit amicas,
Aut latum pictae vestis considerat aurum,
Et cædens longi relegit transuersa diurni,
Et cædit, donec lassis cædentibus, exi
Intonat horrendum iam cognitione peracta.
Profectura domo Sicula non mitior aula.

Et illud huic sententiae germanum:

Ibidem.

Minor admiratio summis
Debetur monstris, quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, ut saxa iugis abrepta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoque latus pendente recedit:
Illam ego non tulerim, quæ computat, & scelus ingens
Sana facit. Huc & illud spectat:

Ibidem.

Tunc duos vna scruissima vipera cena?
Tunc duos? septem, si septem fortè fuissent.

Itaque numeri adnotatio ad sceleris amplificationem adducitur, quod certo ac deliberato consilio susceptum, confirmatur magna crudelitatis constantia, impænitentiq; animo. ad quem locum & illud pertinet: Dinumerauerunt omnia ossa mea. & Vidébunt in quem transfixerunt. Hac de factis breuiter commemorata & collata sunt, quæ deinceps ad definitionis rationem ex causa nomine tractantur. Patri, inquit, meo unica causa fuit pietas erga patriam,

Psal. 27.

Ioan. 19.

patriam, ergaq; vos, quos hostium vi oppressos, liberandos suscepit, atque liberavit; Madianitarum, inquam, quos vobis infensissimos hostes, immortalisq; in vestram gentem odio incensos fuisse, manifestum est: vos verò paternam domum perdidistis prorsus, illius inimici domestici, ac familiaris proditoris & parricida amplificandi causa.

Et constituistis Regem Abimelech, filium ancillæ eius.

DVOBUS nominibus exaggeratur crimen, quantum ad iniuriam Gedeoni illatam facit, & quod ex omni familia ille constitutus fuerit, quem viliſſimum, & quem etiam inimicissimum esse patebat, viliſſimū filium ancillæ eius. non ea parte, qua ipsius, sed ea, qua ancilla illius filius erat, atque ob eam rem ceteris illius filius inuidum, insidiatorēque se prabuerat; quod illis & certum & probatum fuisse, vel septuaginta sictorum auspiciū stipendium confirmabat. Atq; his argumentis scelus in benemerentissimi viri domum patratum conuincitur: quod etiam contumelia in omnem Israëlitarum gentem factæ accumulatione exaggeratur. Ostenditur enim non solum ex illa re malum & exitum Gedeonis domui, sed Israëlitis omnibus allatum, quorum in consilio factoque illo nulla salutis, nulla dignitatis, vtilitatis nulla fuerit ratio habita.

Super habitatores Sichem.

PRÆPOSITIO GHAL, non solum relationem, sed finem etiam & causam indicat; quam Latinorum, Erga, utcumq; imitatur; huiusq; adnotationis frequentissima exempla sunt, ex quibus vnum illud; Et osculatus est Ioseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos singulorum nomine & causa. & Pone Domine legislatorem super eos. & Munera super innocentem non accepit. Itaq; orator hic publicæ iniuria, cum priuato commodo coniuncta, causam aduersus Sichimitas perorat, inuidiamq; in illos totius reliquæ gentis concitat. Super viros Sichem. Ex verbo: Super proceres, primates, potentioresque Sichem. Hac nominis BAGHALE Sichem significatio in loco est: non, inquit, hac in re omni Israëlitarum publicè, sed vestra tantum priuata re vos principes consulistis; qui hoc vobis constituto Rege, regni totius usum, authoritatem ac decus vobis promissistis, arrogareq; voluistis, atq; ita priuati comodi, & publici incomodi toti Reip. vos reos statuistis: namq; huiusmodi electio nulli aliq; præterquam vobis, bono esse posse putata est. Quid enim Abimelecho singulare ac præcipuum cum omni Israëlitarum gente interesset? nihil profecto, præter id quod ceteris Gedeonis filiis, immo ceteris Israëlitis omnibus commune erat: illud autem illi singulariter minus erat, quàm ceteris, ac deterius, quod ancillæ filius esset. hoc autem quod altis minore in loco ponendum erat, vobis priuatum & re & consilio fuit: namq; hac parte vobis ille coniunctissimus est, vestra in patria natus, educatus ex matre, partim affine, partim populari vobis: atque non rogatum ut aliqua virtute præclarum, communi omnium populo-

Genes. 45.
Psal. 9.
Psal. 14.

rum consensu postulatum, qualem qualē esse eueniret, sed ambientē, vltroq; postulantem, atq; matris & cognatorum opera vos præsantem primatē constituisistis, vobis ipsis, in vestram utilitatem.

Eo quod frater vester sit.

NAMQUE matris, caterorumq; prensatorum illa frequēs vox fuerat ab illo dictata: Considerate quod os vestrū & caro vestra sim. Illa etiam persuasis omnibus communis culpa oratioq; fuit: Frater noster est. Atque ita illos ambitu & proprii commodi expectatione corruptos, pessimi & nefarii aduersus pietatem, aduersus publicam rem, aduersus beneficēssimam & benemerentissimam familiam consilij & sceleris reos conuincit, orationisq; definitiuo statu absolute pertractato, ad legitimum opportunē accedit, quo totius causae finem imponat.

Si ergo rectē & absque vitio egistis cum Ierobaghal & domo eius hodie, lætamini in Abimelech, & ipse lætetur in vobis.

SVPERIORIS status prepositionem, quam factorum commemoratione & comparatione confirmavit, nunc iam repetit, eodem conditionali sermone vsus, cuius vis, post expositum scelus, negationem inducit manifestam. ut, Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Si (Mimnermus uti censet) sine amore, iocisque

Nil est iocundum; viuas in amore, iocisque.

Igitur ipsorummet reorum animos ad iudicij diuini expectationem primum parat, conscientiamq; conclusionis pondere vehemēter pulsat, & concutit. Infert enim id quod proposuerat, illos non rectum aduersus Remp. consilium inuisse, immo aduersus eandem, atque aduersus omne ius & fas, nefarium prodigiosumq; facinus consilio suscepisse & commississe. Hodie. Singularis vocis huius est vsus ad rei cuiusquam veritatem stabiliendam, atque ex omni controuersia dubioque remouendam & vindicandam. ut: Filius meus es tu, ego hodie genui te. & Ore locutus es, & manibus perfecisti, ut hac dies probat. Sua in lingua, ut dies hac, ut nunc apertum patensq; constat, nullisque controuersie vel redargutionis exceptionibus obnoxium est, non magis quam dies hic clarus à tenebris alienus est. Namque dies & tenebrae re ipsa opponuntur, ita ut simul constare non possint. S. S. E. Posuisti tenebras, & facta est nox. Itaque in die ut die, tenebrae nulla sunt secundum naturam. Si igitur vobis aliqua vel aperta, vel euidens defensio aut ratio constat, qua manifestam orationis accusationisq; mea lucem obscurare, tenebrisq; inuoluere, atq; ad eodē hoc diei mihi constātis lumen à me subduētum vobis usurpare potestis, & ostendere, rectē & innocenter, immo piē & gratē, officio seq; à vobis actum esse, mihi perpetuum luctum, vobisq; lætam gratulationem indicite, quam ratam propriamq; fore ex Dei iudicio expectabitis: atq; ita festum hilaremq; diem agitate, meliori notatum lapillo, ut vobis omnig; Resp. faustum & felicem, tanto Rege constituto, cui gratulari debeat, quod postulatus vobis annuerit; & ille vicissim

sim

sim vobis, quod tantorum virorum tam sapiente consilio, tam maturo iudicio, tam legitimo atque composito more fuerit delectus, magnamq; vtrique vobis inde beatitatem affuturam hodieq; captam promittite. Omnia hæc per antiphrasin ironiamq; dici, planum legentibus sit, & latenter conscientia illorum tenebras & perturbationem notari. Siquidem

Mobilis & varia est ferme natura malorum
Cum scelus admittunt, superest constantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, & mutari nescia, nam quis
Peccandi finem posuit sibi?

Antiphrasis
Malorum
con'c' entia.
Iuu. Sat. 13.

Atque ita istorum scelus non solum ex antecedentibus consiliis, ex facti immanitate, sed ex consequenti cōtumacia & proteruitate damnandum arguit Abimelech, ut quos tanti mali conscios non solum non pœnituerit, nec puduerit, sed festum etiam latumq; diem agere iuuerit. Lætamini in Abimelech, & ipse lætetur in vobis. Mutua gratulationem oratio hac significat, & exprobat; non ait, Lætamini in Domino, aut in Israël, aut in facti honestate, vel in sapientia prudentiaq; vestra; sed, in Abimelech, & ipse in vobis. Nihil enim illis, præter personarū nomē rationemq;, ad lætitia illius, & gratulationis causam allegari poterat. atque in hac personarum appellatione, futuri expectandiq; iudicij fundamentum prudenter occulteque iactum fuit, ut deinceps docebimus.

Si autem peruersè; egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech.

ALTERVM huius causae statum, quem legitimum esse dicebamus, hoc unico postremoq; versu Iothamus perorauit: cuius ratio omnis in pœnis & supplicis scelere dignis inueniēdis versari soles. Atqui parricidis, rerumq; publicarum proditoribus, ac patriæ euersoribus nullam singularem pœnam lex statuerat, quod eiusmodi prodigiosa facinora ne nominando quidem indicare voluerat; id quod etiam nec in Gētium antiquioribus legibus cautum umquam fuit, quippe cum nulla satis idonea & apta esse possit de monstris disputatio: quam ob rem ad communia iuris iudiciorumq; principia, tam ea que in natura disciplina, quam que in scripta lege constabant, huius flagitij rationem referendam orator duxit, quorum priora illa sunt: Sanguinē animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, & de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis, & quicumq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius per hominem. Ex quo iudiciorum diuinorū fonte illa à Christo pronuntiatā sententia est: Qui gladio occidit, gladio peribit. posteriora, hoc est, scripti iuris ad hanc rem capita illa: Maleficos nō patieris viuere. & quod scriptus

Legitimus
status.

Genes. 9.

Matth. 26.
Exod. 22.
Deut. 13.

Psal. 7.
Hor. lib. 1.
Epist. 6.

Psal. 2.
3. Reg. 8.

Psal. 101.

pius repetitur; *Auferes malum de medio Israël. Hæcæ atque huiusmodi principis pœnam Dei iudicio illis statuendam prædicat orator, ipsum appellans iudicem, quem sibi adversariisq. suis præsentem in iudicio constituerat, cum diceret: Audite me viri Sicheim, ita audiat vos Deus. Cum itaque in priori causæ statu utriusque proditoris, insidiarum, ac parricidij accusati fuerint; Abimelech nimirum, quod igni scintillas dedisset; Sichimitæ vero, quod fomentum ad Gedeonis domus incendium, & patriæ totius conflagrationem addiderint: parem ac persimilem ipsis expectandam sortem precatur, & prædicat, hoc est, mutui odij ac dissidij, & exitialis inimicitie incendium, ad internecionem usque utriusque partis pertinax. Nam ex parricida quid nisi parricidium expectandum? ex proditore proditio? Atque huc spectat quod dixerat: Lætamini in Abimelech, & ipse similiter lætetur in vobis. Namque Abimelechi nomen omnino illaudatū, nihil audientium auribus famæ commemorat, præter proditorem, parricidum, tyrannidem, Reip. eversorem, dolos & insidias. Lætamini igitur hoc nomine, & ille in vobis lætetur, quos authores, adiutores, promotores, demumque ad omne nefas obeundum & explicandum patronos, & tutores allegare potest. Lætetur itaq. idem in vobis: cumq. ille Abimelech esse non desinat, nec vos Sichimitæ, ut quam iam in alios exercuistis vim, in vos demum ipsos exercetis, consonum consentaneumque est. sic ille in mali filij educatorem malum patrem præcinebat:*

Ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem latè, & rapientem cuncta videbis,
Nec tibi parceret misero, pauidumque magistrum
In caueæ magno fremitu leo tollet alumnus.

Igitur dignos illos ex Dei iudicio censet, qui in sese vicissim experiantur, & expectet, quod mutuo auxilio in alios fecerint: atque ita qui parricidam constituerant, parricidam sentient. ipse vero eosdem sui exitij authores patietur, quos atrocissimi capti adiutores habuit. Ignem, inimicitiarum & hostilitatis, bellorum, dissidiorum, & exitij imaginem in loco referre, in sacro Apparatu multis docebamur exemplis. Deuoret, consumat, idem in sua lingua verbum est ACHAL, & ignis nomini plerumque ex translatione adiungitur. Atq. certum & prædictionibus consonum pœnarum exemplum, nefarij sceleris iudicem & ultorem Deum, hominibus demum probatū iri significauit orator hic, cuius nos & apologū, & argumentū atq. sermonem omnem, eo quo descripsimus modo, explicandū suscepimus, additi videlicet tum rerum natura ac rationi, tum verborum simplici & arcana significationi, tum vero historiarum, personarum, ac temporū obseruationi, quæ omnia an us, quibus alia placere explanationes, ritè comparata perceptaq. fuerint, lectoris arbitrio iudicanda permittimus: certè historiarum veritatem cum commentationibus minimè coherere animaduertimus, quod ad rerum contextum faceret.

Quæ

Quæ cum dixisset, fugit, abiitque in Bera: habitauitque illic obmetum Abimelech fratris sui.

IOATHAMI ac totius familiae Ierobaghalis exitum hac una actione & commemoratione historia declarat, simulq. consiliorum humanorum infirmitudinem atque inconstantiam indicat, eaq. tantum costare, florere, & perpetua esse docet, quæ Dei consilio propositæ, nituntur. Quid ante decem annos (secundum hominem loquimur) Gedeonis domo florentius, quid beatius, non Syria modo, sed Asia omnis tulerat? virum accedimus virtute ac fortitudine præstantem, magnorum & fortissimorum Regū & exercituum victorem & confectorem, oppressissimæ iam patriæ regionis liberatorem perpetuum, pacis ac felicitatis conseruatorem, clarissimis rerum gestarum monumentis intra penetrata constitutis omni populo celeberrimum, septuaginta liberis viris auctum, qui magna cuiuspiam Reip. immo frequentissima olim gentis futura seminarium fore credebantur: tamen hac, & quæ ex his sperari poterant, omnia vna die extincta, vno luctu inuoluta, atque vno funere prorsus sublata sepultaq. perisse, idq. fraude, proditioe ac domestica vi in ipsis penetralibus enata, & nutrita, in quibus generis ac nominis decoriq. aternitas fundata videbatur. Neque enim calamitas ista omnis à victis iam pridem hostibus (qui nulli exstabant) nec ab hostium filiis & amicis, maiorum suorum cladis ultoribus, verum à proprio ipsius principis viri filio, amicis & contribulibus, atq. adeo salutis acceptæ merito obligatissimis, allata fuit, atque ita omnis illa humana gloria Gedeoni concepta, magnoq. studio & composito consilio fota spes, breuissimo tempore, ac repentino momento euauit, eaq. tantum famæ ac nominis pars constabilita fuit, quæ diuinis iussis obtemperati per fidem posita fuerat, hoc est, totius rei ab initio visi Angeli usq. ad partæ victoriæ finem historia. Cætera verò quæ non hoc fundamento, sed humani sensus ac moris priuato opere constructa videbantur, excitato intra viscera incendio, in cinerem & fumum subito dilapsa abierunt. Existimo autem eos omnes, qui ab Abimelecho occisi sunt, paterni illo aureo trophæo domi statuendo consilij cõmunione & congratulatione aliquando superbisse: quos tamen gloriam laudemq. omnem vni authori Deo acceptam referre oportuerat, atque ex consequenti nihil sibi priuatè arrogare, præter eam partem quæ ex Dei manifesta voluntate contigisset, quam vnâ perpetuam sperare, atque sana fide, integroq. obsequio conseruare par fuerat, atque ad hanc nobis considerationem illud in mentem redit, quod in victoriæ illius admirabilis sine adnotandum Spiritus sanctus dictauit: Fecitq. ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra: fornicatusq. est omnis Israël in eo, & factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam. Nam cum aliàs vir ille Ierubaghal plerumque, post primam illam à Deo excitationem appellaretur, atque hoc nomine celebris apud suos haberetur; tamen hoc loco bis Gedeonis domestico ac priuato nomine vocatur: quod nobis argumentum facit, illud nō eo spiritu, quo auctus

Humanarū
reum exē-
plum.

Supr. 8.

Ierubaghal
Gedeon.

Cc

Ieruba-

Nominum
duoꝝ vsus.

Ierubaghal dictus est, sed eo quo Gedeon, id est, homini ipsi singulariter adscribendo, & rem instituisse, & rei etiam exitum tulisse. huiusmodi namque rationes in iis, quibus duo nomina, alterum ex humano, alterum vero ex diuino consilio indita fuerunt, numquam sine certa sententia differentia obseruauimus, ut in Abram & Abraham, Sarai & Sara, Iacob & Israel. Atqui Gedeonis sanguinem non totum fufum, aut prorsus perditum Deus esse voluit: sed exiguis reliquiis, hoc est, filiorum omnium minimo superstitie, conseruandum decreuit, ab omni tamen illius excogitata ac praecepta claritatis & celebritatis vsu alienum, & quasi ignobilem, nulliusque praeferentiam, hoc est, humanam vitam, & religionis verae comunione fruuentem, sortis compotem. Quod postremo narrationis huius versu indicatum, sic explicamus: Quae cum dixisset, fugit. Exemplaris lectio sic: Et proripuit se Iotham, & fugit, & iuit Beeran: Viro constantiam ad orationis usque epilogum finemque superuisse, author indicat, deinde vero spem omnem salutis a fratre suo obtinende ademptam, consiliumque captum certissimum fuga sibi prospiciendi, eumque petendi locum, ubi quamquam ignoto ac priuato, vita tamen minori cum periculo, & cum patria, hoc est, Israelitica, religionis comunione traduci posset, obscurissima atque ab Abimelechi fratris notitia remotissima huiusmodi mentem ac studium verborum accumulatio, loci notatio, & personarum collatio ac relatio significant: Proripuit se, siue, aufugit, & fugit, & iuit. Iotham priuato ac singulari nomine, nullo familiae aut tribus cognomento, a ceteris qui Iotham vocarentur distinctus, atque ita ad latendum magis expeditus, Beeran, extremum Israeliticae regionis oppidum, secundum Aegypti & Arabum confinia situm, & a Sichem remotissimum, ut Israelitica chorographia descriptione constat: unde si quid periculi aut suspicionis forsitan incidisset, breuis ac prompta esset in Aegyptiorum aut Arabum agros euasio & fuga. Erat autem loco nomen Beer-Sebagh, contractionisque causa Beer dictabatur, ut in vulgaribus & celeberrimis nominibus fieri solet. sic: Urbem quam dicunt Romam, Melibae, putabam, &c. Urbem frequentius appellatam legimus. ut:

Verg. Eclog.

9.

Horat. lib. 1.

Sat. 6.

Quod te Marti pedes? an, quod via ducit, in Urbem?

& Libonis puteal, propter frequentiam Puteal tantum dicitur. ut:

— Ante secundam Roscius orabat sibi adesles ad puteal cras.

Et in Carpentani agri extrema parte, ac Toletani nunc media ferè regione locus spartii copia & artificio atque mercatu notabilis, Pozuelo de la foga vulgo dictus, El pozuelo sapientissime nominatur, cognomente de la foga detracto. Atque ita pro Beer-Sebagh, Beer Israelitis, id est, puteum usurpabatur. Atque hunc illius humana gloria, humanis rationibus a Gedeone quasita, exitum sacra historia, ad huiusmodi contemnendam auertendamque cupiditatem, ex vero exemplo indicauit. Vanum enim est ante lucem surgere. Nunc vero deinceps quali affectata potentia ac tyrannidis, malisque artibus initi magistratus, ambitionis demum omnis qualis spectanda fabula sit, docebimur.

Regnauit

Regnauit itaque Abimelech super Israel tribus annis.

NAM si omnis potentatus, etiam legitimus, breuis vita est; quam breuissimam tyrannidis esse oporteat, res ipsa ratioque demonstrat, praesertim ubi res omnis dolo ac vi, iniuriaque summa geritur, qua omnia diuini iudicij ultionem accelerant. Certè denunciata in Iothami sermonis siue sententiae euentus ultra triennium non fuit prorogatus; cuius quamuis breuissimum spatium, nusquam tamen quietum, nullaque parte tranquillum, sed maximis dissidiorum, intestinorumque bellorum procellis turbatum, maximis damnis, facinoribus, & suspicionibus, trepidationibus, direptionibus infestatum, qualia turbulentis ciuiliu bellorum temporibus ingruere solent. Neque enim diutius tanta iniuria ultionem differri diuina providentia passa est; ut iidem ipsi penas darent, quibus scelus susceptum, mutuoque auxilio admissum confectumque fuerat. S. S. E. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum. Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. In tempore, ait Deus, ut labatur pes eorum qui commeriti fuerint, atque ut nulla magno sceleri quies securitasque sit. Quod vero scripta tribus annis tantum Abimelechum regnasse ait, ad temporum seriem continuationemque pertinet. Nam ferè haec sacris historiographis obseruatio est, ut totius temporis summa proponatur, & quid toto illo tempore actum fuerit, quam primum ex ordine repetatur. Verbum vero, Regnauit, quod ex Chaldaica versione transtulit interpres noster (cum Latinum simplex non inueniret ad Hebraici vim exprimendam) manifestè docet Abimelechi dominationem illam fuisse violentam, atque ex consequenti iniquam. Neque enim verum legitimumque regnum illud fuerat, ut pote intempestiuum, ac per factionem magis quam per electionem intrusum: idque Sichimitarum tantum consilio ac tumultu, ceteris Israelitis non inuitis modo, sed ne rogatis quidem: quod contumeliam atque contumelia, iniuriamque magnam ac publicam genus fuerat. Idcirco non dicitur, Et iudicauit, ut in ceteris, qui antecesserant, dictum, & in aliis etiam postea dicitur. Tempestatis illius dominationem alio verbo significatam legimus Chaldaico, regnauit, praeter temporis consuetudinem ac mores, quia nondum de constituendo Rege publice atque ex Dei responso actum fuerat. Hebraicè verò IASSAR, potentiam exercuit, Latine dici potest: non enim ex legibus ac moribus publicam rem, sed ex SERARAH, hoc est, potentia gerere instituit, populis quamuis inuitis, & obedire coactis.

Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem.

DEVM non solum patentibus & manifestis in natura miraculis virtutem, voluntatem, providentiamque suam testari, sed hominum etiam domandis, mutandis, ac flectendis consiliis, ad publicarum priuarumque rerum vel constitutionem, vel euerisionem, & ea quae apud Aegyptum, & quae apud Persas Estheriae tempore edita fuere exempla, satis aperte declarant,

Cc 2

multaque

Pfal. 135.

לכח

Pfal. 77.

כד

1 Sam. 14.
Iob 6.Pfal. 73.
Pfal. 78.
Pfal. 118.
Thien. 1.

Pfal. 7.

multaq; esse docent inter homines facta, quorum causas & initia ad occultam animorum ex diuina auctoritate mutatione referri conueniat. S. S. E. Qui facit mirabilia magna SOLVS. cuius carminis propria in lingua concinnati sententia hanc quam nunc agimus rationem indicat. Qui facit mirabilia magna LEBADO solus, secreto & seorsum, arbitrisq; semotis; idem hic Deus nunc eos, quos tanti sceleris sponte suscepti reos iam damnarat; suarummet pœnarum ministros esse voluit, inuidetia atque inimicitiarum immisso spiritu, qui quantum illis ad nefarium facinus conspirationis & concordie fuerat, tantum odij ac discordie ad mutuũ exitum disseminaret. Huiusmodi immisiones ea sunt, quæ ad impietatis multam per angelos malos fieri dicuntur. Inter habitatores Sichem. inter eosdem illos primores, quorum ope & auxilio facinus illud peractum fuerat. Namque idem verbum, BAGHALIM, hoc in loco usurpatur.

Qui cœperunt illum detestari.

Hoc toto versu historia summa proponitur, cui causa ratioq; in proximo subiungitur, deinde vero à tertio res omnis ex ordine narratur. Qui cœperunt. Inimicitiarum initium ab ipsis principibus Sichimorum viris factum indicatur, idq; non verbis modo, sed re & animo atq; studio. Quod Latine detestari nunc legimus, in exemplari lingua est. BAGAD, pro quo interpres noster aliàs reddit, præuaricari, prætere, repudiare, auerti, & à pacto desciscere. Atq; ex unico Psalmsi versu, quam rem hoc verbum significet, Latine cognoscere possumus: Vidi præuaricantes, & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt. & hoc unicum verbum pluribus simul coniunctis aliquando explicatur. ut, Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Chaldaeus interpres SAKARV reddit, quod mentiri, fallere, violare, & huiusmodi res agere significat. Propositionis itaq; sententia est, Sichimitarum primores tædio affectos primùm, deinde odio incensos, ab illo priori studio & consensu abalienatos, tandem à pacto & iureiurando, quod in principem sibi constitutũ celebratum fuerat, descivisse, Deo id providente, ne videlicet res illa per summam impietatem instituta radices altius ageret, maioriq; deinceps cū Reip. calamitate euellenda esset; & ne quis ex tanti sceleris authoribus, naturali morte præuentus, supplicij illius gravitatem euaderet, nec vlla exceptione sententia illi umquam detraberetur, Dominus iudicat populos. Atque omnis diuini iudicij ratio hac subiuncto carmine indicatur.

Et scelus interfecionis septuaginta filiorum Ierobaghal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant.

NON intelligimus ex hoc loco Sichimitas primùm id quod ipsi fecerant detestatos fuisse, quamuis sceleris conscientia agitados non ambigamus; verum hunc versum, diuini iudicij asserendi causa, ab anthore inductum accipimus: cuius sententia seriem exemplaris lingua versio ex verbo indicabit:

Vt

Vt veniret iniuria septuaginta filiorum Ierubaghal, & sanguinem illorum ponendum super Abimelech fratrem eorum, qui occidit illos, & super proceres Sichem, qui fulcierant manus ipsius ad occidendum fratres suos. Huius iam orationis aperta sententia concinnaque connexio est, præcipuè si singulis membris attentior adhibeatur animaduersio. Vt veniret iniuria H H A M A Z Z. id iniuria genus est, quo diuinam ultionem, aliàs lento procedentem gradu, accelerari solere, non semel adnotauimus: iniuria autem hoc loco, ex antecedente pro iniurie pœna usurpatur, quam sceleris intenta commemoratio exaggerat. Septuaginta. ex numeri prodigioso exemplo, deinde ex personarum dignitate & ratione, filiorum, B A N I M. ex quibus frequentissima familiarum propagatio expectabatur. Ierubaghal. viri de omnibus benemerentissimi, qui quocumq; modo de medio sublatis fuissent, vel exsilio, vel membrorum mutilatione, vel carcere, tamen iniuria grauissima causam sisterent, nedum cùm occisi fuerint omnes. & sanguinem illorum ponendum super Abimelech fratrem illorum.

Cuius supplicio non debuit vna parari

Iuu. Sat. 8.

Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

Qui occidit illos, & super proceres Sichem. Qui, quod ille solus, quamquam mala mente, maloq; animo agitatus, tamen immane nefas nec aggredi auderet, nec aggressus peragere potuisset, fulcierant manus ipsius ad occidendum: non hostes publicos, vel illi ipsi inimicos, ac priuata iniurie reos, sed fratres suos. Igitur istos tanti parricidij authores & opitulatores idem quod fecerant, expectare oportuit, hoc est, parricidium ab iisdem in illum, & ab illo in ipsos exercendum: quandoquidem & ipsi fraterno nomine in illam iniuriam coniurauerant. Hactenus propositio & causa; nunc verò deinceps rei subtextitur series.

Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium; & dum illius præstolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus.

PRIMUM ad res nouandas consilium ex grassationis insolentia arreptum fuit, utpote qua Abimelecho offensionem grauem, & vehementem voluntatis commutationem allatura credebatur. Apertè enim illa in publicis viis (quas regia auctoritate & reuerentia tutas esse oportuit) grassatorũ ac latronum inuisa iniuria, popularem licentiam & Regis contempionem arguere, ac Regem ipsum ad ultionem irritare potuit. Nam quamquam iste parricidio ac sanguine tyrannide occupauisset, tamen post publicam illam acclamationem, ac frequentè salutationem, Regium nomen ac ius iam sibi certum, proprium, ac tutum rebatur (si tamen vlla in tyrannide securitas esse potest) & officium etiam meditabatur principum ac Regum, quorum bona cura pars in ciuitatibus atq; oppidis legum ac iudiciorum munere concinnandis & gubernandis, atq; etiam in viis communis consuetudinis causa

Cc 3

sternen-

sternendis ac tutandis, consumitur. Nulla autem res civitatum discordiam atq; tumultū indicare potest apertius, quā viarum turbatio. Quippe secura ac bene constituta Reipub. cum ad priuatum commodū, tum ad cōmune, ut quā liberrimi accessus ac discessus pateant, quā expeditissima sint via, curare cum primis conuenit. Præterea nulla ad laceſſendū eum, quem hostem declarari libeat, consilia magis in promptu esse solent, nulla ad inchoandū bellum opportuniora ac faciliora præludia, quā direptionū ac rapinarum cum priuatè tum publicè, per piratas mari, vel per grassatores terra faciendarū. ex quo genere tam in externis nationum ac gentium variarum, quā in domesticis & intestinis civitatum bellis, non rara exemplorum copia semper cōstitit. Hoc itaq; ab istis primum usurpatū fuit facinus, quod tam ex raptorū improbitate, quā ex direptorum & exspoliatorum quotidianis querelis inuidiam Regi populariter commouere, eiusdemq; iram ad vlciſcendū concire facile potuit. Quippe accepti damni infamia & clamor, longè etiam vero maior undique excitatus, ad principum aures quā celerrimè perfertur. id quod factum esse scriptura narrat:

Nunciatumque est Abimelech.

LICENTIAM illam grassandi, atq; viatores exspoliandi, Sichimitarum procerū non tantū permissi, verū consilio etiam sacra lingua adſcribit; quorum mens fuerat, Regem atrociorū odio commotum, & insolentiam compeſcere properantē, per instructas in montiū cacuminibus insidias ex improviso adoriri, & captum interficere. Curatum itaq; est, ut de viarum importunitate ac periculo compositus aliquis ad illum perferretur nunciatus, quo primum percussus esse oportuit, atq; in deliberationem actum & consultationem tum causæ, tum etiam rationis ad illum compeſcendum, animaduertendumq; facinus, ineunda. Nec tamen ita temere & celeriter prorupisse ad vltionē constat, utpote quem nondū perspecta rei magnitudo, nec causa ac personarum auctoritas incertū adhuc, & sibi officioꝝ suo maturius consulentē morari paulum, & quorsum illa tam repente in noui regni initus excitata viarū ad se ducentium interruptio ac turbatio spectaret, dispicere. Quippe qui vnica tantū regione, vnico regionis tractu, latrunculos illos vagari & excurrere intellexisset. Sed adiuncta huic facinori publica defectionis, & nobiliorum coniurationis, certissima demum percussit fama.

Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transfuit in Sichimam: ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem.

CUM popularis tumultus & seditio atq; defectionis, nisi certum atq; idoneū caput nata fuerit, nec constare sibi, nec oppugnantis vim sustinere possit; per commodè istis contigit vir quidam, nobiliori (ut historia indicat) loco natus, & fratrum atq; affinium frequentia & copia opulentior; cuius nomen Ghelghal. auspicy cuiusdam omine populo gratior accidit; idem enim atq;

atq; Latini Iuencus significat. Atq; iuencorum ad pugnam & contentionem vis & robur, cum laborum etiam tolerantia, cū primis commendatur. patris etiam cognomen non parum opportunitatis ad præsentē vsum afferre videbatur, Ghebed seruum interpretari Latine volentibus; non qui priuatam seruiret seruitutem, sed qui eo nomine quamquam appellatus, tamen liber esset, liberalemq; familiam sortitus, & se, & filium natu maximum, & prolem omnē, cognationemq; suam, laboribus ac periculis pro republica sua exponeret. Huius itaq; filium Ghegalum, siue sorte ita offerente, siue consilio impellente, eo tempore quo Sichimita tumultuari, atq; Regem sollicitare cæperant, illac cum fratrum honesto numero iter facere euenit, quē illi sibi caput, consultorem, ac ducem libenter susceptum statuerunt: non tamen inuisū, sed nec reluctantem quidem, imò, ut res ipsa docet, facile & obsequentem, atq; hoc pacto fidem suam iis, qui se crearent, commendantem & confirmantem. hoc est quod per expositionem adiungitur: Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem. ex prima uerba lingua uerbis ita: Et confiti sunt illo proceres Sichem. Hanc siue fidem, siue fiduciam, multa illis peperere: nam præter nomen & genus, id primum deliberantibus occurrit, nimirum liber hominis per urbem ipsam transitus; qui si Abimelechi partibus animo atq; consilio fauere parasset, aliò prorsus diuertendum, quā tumultuanti ciuitati sese committendum, duceret; utpote qui vel hac vna actione, populi magis quā Regis profiteri crederetur studium, cum præsertim non solus, verū suorum opibus comitatus accessisset: quare defectionis cōmunionem apud Regem quoque suspiciosè prodere existimaretur. Porro ipsa euentus explicatio communicatū ciuitati cum homine consilium, atq; promissam partemq; operam prodit. Nec enim illi fidere debuerant ei, cuius animus ab Abimelecho non putaretur auersus, atq; iam aperte censeretur infensus. id verò ubi ex viri, cum oratione, tum actionibus compertū constitit, quamprimum gerenda rei commissa summa fuit. Siquidem nulli iam maius aut certius à Rege instabat periculum, quā ei, qui cum tumultuante populo sese eodem defectionis crimine inuoluisset, idq; non ut priuatum quempiam, sed ut caput, authoremq; nō solum, sed cum suorū eodem iudicio addicendorum manu & opibus tradidisset. Hac illius orationis explicatio est: Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem. Habitatorum nomine populi primores accipimus, quorū in huiusmodi deliberationibus grauissima sententia, & efficacissima habetur voluntas.

Egressi sunt in agros vastantes vineas, uasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech.

POPULI iam securi, & nouo duci fidentis prima actio fuit, in agros prorumpere, atq; proprias vineas, antea quā bello experiendum esset, vindemiare, quæ hæctenus Abimelechi metu nondum pescabantur. Namque ut hi in-

hi insidias Regi occultas posuerant, ita sibi instructas suspicari debebant, præcipuè cum illum atrociorum certiorè factum nihil apertè egisse intelligerent, cuius tamen animum non ita remissum aut negligentem cognouerant, quin aliqua consilij & capere, & negotij sibi moliri putarent. Nunc verò ducem ex animi sententia, cui se crederent, naçti, patentibus iam portis, vindemiam suam curant, eamq; ex more festis gratulationibus absolunt, choris, cantibus, & epulis, conuiuioq; vacantes ferias habet, non modo securi ac læti propter musti copiam, verum (ut humani ingenij puerilis petulantia est) propter præsentem ducem insolentiores facti, adeò ut ad absentem Regem inuidia contumeliarq; maledictorù figendum prolapsi fuerint. Atq; hoc quidem factò non modo principum virorum, sed plebis etiam consensu, incepta pridem defectio atq; alienatio, coniurationis vim sortita est: cum nemo enim sibi iam indulgendum arbitraretur ex iis, qui epulis interfuissent, & maledicto atq; opprobriis fuissent assensi (namq; ubi altera reipublice pars tantum, hoc est, vel nobilitas, vel plebs tumultuatur, nec tam constans existimatur defectio, nec tuende dignitatis, ac recuperande potestatis spes principi abicitur) Egressi sunt in agros. Securitatis argumentum esse solet libera in agros prodeundi facultas, sicut ille olim referebat:

— Vidi ego ciuium

Retorta tergo brachia libero,

Portasque non clausas, & arua

Matte coli populata nostro.

Vastantes vineas. Vindemiantes liberè & intrepidè ex prima eua lingua explicamus: VAIBATSERV

ETH CHARMEHEM. Et vindemiarunt proprias vineas. ita ut præsidio ducis opportunè collocato, singulis vineas suas adire, & ex usu vindemiare integrum esset. ex hac facultate superbiam ac latitiam; ex latitia verò, vino atq; epulis aueta, insolentiam, ex hac porro licentiã ad maledictum natam, lectio ipsa arguit, hoc gradationis ordine in principe lingua obseruato: Et venerunt in ædem Dei ipsorum [Baghal-berith indicatur] & comederunt, & biberunt, & maledixerunt Abimelech, quem non iam honesto & illustri titulo Regem vel principem, sed priuato tantum nomine, eoque spurij indicante, & quasi exprobrante appellabant. Atq; huiusmodi ab iis, qui in præsentiarum duce audiente insolentiebant, partes inita fuerunt: quales verò ducis ipsius existierint, operæ pretium fuerit audire.

Clamante Gaal filio Obed, Quis est Abimelech, & quæ est Sichè, ut seruiamus ei? Numquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruù suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo seruiamus ei? Utinam daret aliquis populù istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech, Congrega exercitus multitudinem, & veni.

Ut hostem populo infensum redderes, & contempionis iudicio damnandum

dum obijceret, maledicti argumenta præcipua ex probro petiuit, exordio à comparatione sumpto, orationisq; figura concisa admodum & populari, hoc est, interrogatione, usus est: quæ cum auditori aestimanda permittitur, præsentiorè orantis, ac potiore partem specioso colore insinuare nititur, cuiusmodi superbiorum iuuenù militares actiones esse solent. Igitur ut aduersarium in odiù ac inuidiam contempionemq; adducat, nudo ac simplice nomine primùm appellat; deinde alteri parti, grauissimo titulo atq; elogio dignæ, comparat: unde conditionis imparis peruersitatem arguit. Quaestiois autem summa est, non illa videlicet, An Regi delecto & salutato fidè seruari oporteat: sed an populum priuato cuiquam, nobilissimos inhonesto, ciues hospiti, eidemq; inimico & infenso, liberos seruo, generosos ignoto, legitimos spurio, modestos contumelioso seruitutè seruire deceat. Est igitur prima ab honesto & utili comparata argumentatio; atq; oratio omnis mixti est generis: constat enim deliberatione & accusatione, diuersis omnino, immo oppositis è locis petita, atq; illa fuerat, qua eidem populo ad eundem hominem Regem optandum, creandum, & acclamatione ac plausu salutandum, non ita pridè fuit persuasum. Siquidem illa suasio omnis necessitudinis materniq; sanguinis fuco color abatur, atq; robur ex ea re inducebat, quòd vnus singularis, idemq; coniunctissimus, & beneficio obligatissimus, multis & opulentis atq; concordia potentioribus, ad populi huius utilitatem, esset anteponendus. Nunc verò contrà dominationi illi non ex regij tituli decore & splendore, sed ex tyrannidis ac seruitutis inuidia, nomen inducitur. indignum autè esse statuitur, ignobilem, spurium, atq; inimico & violento natum patre, nobilissimo & antiquissimo populo non imperare modo, verum dominari etiam. Nam cum omnibus graue seruitutis iugum esse debeat in libertate educatis, iis præcipuè grauissimū omninoq; censetur repellendum, qui non liberi solùm, verum principes ipsi, vel saltem principum socij & consortes, ab initio fuerint. cuiusmodi quondam Sichimorù ciuitatem fuisse constat antiquissimam & nobilissimam, principesq; sortitam ex propria ipsorum gente. Nam heredem ipsum, ciuitatisq; primariù virum, ante quàm successionis iure regnum administrare contingeret, ipso urbis nomine nobilitatum legimus. S. S. E. Quam cum vidisset Sichè filius Hemor Heuæi, princeps terra illius, &c. Gen. 34. Atqui Regem ipsum, & eius heredem futurum, nihil quicquam publicè vel decernere, vel statuere, sine ciuium ipsorum consilio, consensu, & gratia valuisse, iisdem antiquissimis pariterq; verissimis historiarum monumentis memoriæ est proditum. Orationis itaq; propositio illa est, indignum, indecorum, atque adeò ignominiosum esse, Sichem ciuitatem præclarã ac liberam olim, nec proprio atq; eiusdem sanguinis Regi seruire solitam, nunc Abimelechi iugum pati & ferre. Atq; hic causæ scopus duabus rationibus argumentando fulcitur: tum ob ipsius domini conditionem & ingenium, tum etiam ob dominatus superbiam & insolentiam. Altera autem pars illa expositione agitur: Numquid non est filius Ierobaal? Altera verò huic subiungitur,

Dd

tur,

tur, Et constituit Zebul seruū suum super viros Emor patris Sichem, & quare seruiemus ei nos? Vtrāq; lectio efficaciam nervosq; habet ad seruitutis dominatusq; mouendam inuidiā, ac dedecus vitandum & animaduertendū. Nam de Abimelechi vel matre, vel affinitate & necessitudine ex parte matris, ne verbum quidem pronunciatum est; sed omne causa pondus & momentum ex patris nomine petitur, eoq; non proprio Gedeonis, verū altero illis omnino graui & inuiso, nempe Ierubaghal, quod vir ille à praeclaro olim facinore euerſi vani cultus, atq; simulachri deturbati & luci incensi duxerat, non sine magna totius gentis offensione; quae ut mendacibus & nefariis illis superstitionibus impensè tenebatur, ita nomine & cōmemoratione Ierubaghalis acerbè indignabatur. Quid, inquit, à Ierubaghalis filio expectādum vobis est, praeter paternae audaciae exempla, quibus & vestra numina contemnantur, & dignitas, authoritas, atq; gloria ciuitatis regionisq; huius labefactetur? Nam quod contemptiois atq; insolentiae hominis aduersum vos argumentum apertius requiri potest, quid vestra dignitate excogitari indignius, quā seruum illius loco, & non seruum modò, verū infamis & probrosi nominis, vobis & ciuitati nostrae fuisse praepositum? ZEBVL, habitatorem, siue habitatum, vertere possumus. Eum esse arguit, cui praeter habitationem nulla cum populo illo amicitiae, aut gratiae, aut societatis necessitudo intercesserit, quasi aduenam, & à populi ipsius moribus & iudiciis alienum; cuius praefecturam ex Abimelechi voluntate & libidine magis, quā ex populi vsu ac dignitate administratum iri, consequens erat credere. Vtrumque igitur indignum, inuidiosum, maximeq; suspectum statuitur, videlicet Ierubaghalis filium tyrannidem exercere, eundemq; Zebulum, nouum ignotumq; hominem, praefecturae authoritate instructum, tanta, tamq; illustri atq; antiquae ciuitati praeposuisse. Super viros Hemor patris Sichem, qui regnum suum ex consilio & voluntate virorum suorum administrare est solitus, & nomen filio heredi non aliud quā ipsi ciuitati imponendum duxerit; itaq; se paterno nomine non modò erga proprium filium, sed erga ciuitatem omnem, Sichem dictitatam, p̄ parentis officio, ac iure, & munere addictum profiteretur. Hac huius nostrae lectionis, quam Vulgatam dicimus, quamq; explicare intendimus, declaratio est. Illius verò alterius, quam praeterea in sacra lingua habere dicebamus, sua quoque indicanda sententia venit: Seruite viris Hhamor patris Sichem, & quare seruiemus ei nos? Ex conditionum atq; personarū comparatione, fastidium & stomachum auditoribus mouere augereq; satagit: nam ex altera parte duos animo & voluntate, atq; etiam nomine alienos, longeq; à populi moribus & vsu diuersos; ex altera verò, populum liberum, & principem atq; frequentem constituit, quem, ut splendore meliorē, ideo hac seruitutis conditione minis dignum defendit, atq; ex consequenti ad potioris dominationis optionem incitat, oblatoq; vocum significato ingeniosè ac prudenter vsus, populare iudicium constare studet. Antiquum enim &

vetus

vetus vulgi opinionibus ac sensui arbitrium est, in publicis muneribus & honoribus indigenarum, quā hospitum; necessariorum, quā alienorum; contribulium, quā remotiorum, potiore rationem habendā ducere: cum contra sapientissimi quiq; virtutem tantum, & ad res agendas praestantiam animi (qui homines omnes vnus patriae, hoc est, mundi, ciues verè constituit) spectandam censuerint. Est itaq; deliberationis huius sententia: Si seruiendum nobis necessario est, ignauo & inerti cuiquam ex Sichimitarum gente, potius quā inimicis ac insolentibus istis seruiendū esse existimem. delizantur iudice me qui vobis placuerint ex filiis Hhamor, hoc est, asini, profectò dummodo Sichimitarum sint fratres; nam vel tales nobis praepositos equiore animo tolerare debemus, quā dominationem istorum perferre ac pati. Hhamor, asini in illa lingua nomen est. Sint illi, inquit, ex gente necessitudinēq; nostra, sint filij patris Sichem, sintq; qualescumque etiam ineptissimi. nam, utcūque res cadat, magis ex vsu nostro horū ineptiae erunt, quā istorum crudelitas & insolentia. Et quare seruiemus ei nos? Haecenus argumenta omnia ex honestatis & utilitatis fontibus ac locis petita sunt, quae in omni suasionis genere primas habere putantur ad auditorum inducendum animos; quibus si facultatis momentum accesserit, nihil ulterius ad impellendum requiritur. id autem ipsum orator hic deinceps agit sedulo.

Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.

SATIS superq; roboris & virium in vna Sichimorum ciuitate sibi fore iactat, dummodo par ciuium voluntas cum strenua & explorata virtute constaret. Namq; coniuncta omnium & mens & manus, maximū hosti negotium faceretur, utpote quae locorum peritia, & se suaq; defendendi necessitate, ac pro aris ac focus pugnandi cupiditate, inuictam insuperabilemq; se praestaret, eo praesertim duce, qui nihil aliud appeteret, quā Reipublicae illius libertatem ac dignitatem, suo etiam, suorumq; periculo, tueri. itaq; facultatem conficiendae rei in vno populi consensu sitam esse confirmat, quem hoc pacto impetrare conatur: nulla enim alia re, nullis praesidiis, nullis auxiliis opus esse sibi asseuerat. Vtinam, inquit, daret aliquis, ex propria lingua: Et quis dabit populum istum in manu mea. dua indeclinabiles voces, ETH, & HA, quarum ponderibus Latini carent, energiam amplificationemq; habent ad conciliandum apprimè utilem: Si mihi, inquit, fortis & strenui, atq; ad rem agendam prompti populi huius facultas accideret, id quod unum percipio, confectum breuissimè constaret, nempe, ut auferrem de medio Abimelech. Suis verbis affirmanter pronunciat: Et recedere faciam Abimelech. ipse huius populi consensu ac viribus vsus, Abimelechum, quamuis numerosis copiis occurrentem, tamen expulsum dabo. Atq; hac complexione, quae orationis epilogum imitatur, suspicionem omnem

D d 2

affe-

affectati principatus à se summonet, ut qui nihil in votis habere declaret, prater seruitutis publicae depulsionem: Ut auferrè de medio Abimelech: nam nihil prater ea cupio. eadem autem opera omnium animos ad eandem libertatis publicae spem erigere, atq; ex consequenti conciliare, coniungereq; conatur. Siquidem res ipsa indicat, non omnes ab Abimelechi partibus alienatos tunc fuisse; qui si essent, vel Zebulum praefectum sustulissent, vel vrbe saltem pulsum exclusissent. Quod verò subiungitur, Dictumque est Abimelech, Congrega, &c. eodem tēpore eademq; actione pronunciatum intelligimus, siue à populo iam persuaso ad defectionem, & ad arma capessenda prompto ac festinante; siue potius ab Oratore ipso, animum sibi atque populo per comparationē augente, & hostem absentē tamquam praesentem compellante. Atq; hic orationis tropus ad fiduciam plerūque usurpatur. ut:

Vit. Eclog. 3

Vis ergo inter nos, quid possit vterque vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne fortè recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit vberè fœtus)
Depono: tu dic mecum quo pignore certes?

& quod alter respondet:

Efficiam, post hac ne quemquam voce laceffas.

Sic etiam Ghaghalus iste, Ego, inquit, populum hunc mihi tantum eligo atq; opto: tu verò, Abimeleche, quas maximas possis ac velis cogito copias, tuas, inquam, atq; te dignas; & veni. Hebraicè, Et prodi; quo quidem verbo illius vel ignauiam, vel timiditatem arguere atque exprobrare contendit; quippe quem intelligebat, quamquam antea certiore factum grassationis, in ditione ac regione sua per nonnullos ex Sichimitarum fece magis, quam ex nobilitate aut honestiore ordine, excitata; tamen compescenda causa nūquam prodisse, vel quòd ipse non auderet, vel quòd ei, quam in promptu habebat, manus non satis fideret. Collige, inquit, quam numerosum possis ac velis exercitum, arbitrioque delectum; & prodiso.

Zebul enim princeps ciuitatis, auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde.

MAGISTRATVVM & munerum nomina ac titulos, verbaq; omnia significanter in sacris usurpari, iam aliàs identidem indicauimus. atque ad hanc rationē referendus est hoc loco titulus, Princeps ciuitatis, qui in oratione Ghaghal PAKID, id est, praefectus dicebatur; nunc SAR, hoc est, princeps & Imperator nuncupatur, ut qui potentiam & licentiam longius, quam praefecturae termini postulant, obtinisset. Hic igitur cum se crimine eodem cum Abimelecho in illa oratione inuolutum cognosceret, nec securum esse, nec pro arbitrio virum illum & populum compescere, nec dignitatem personamq; tueri posse intelligens, iram grauius iniquoque conceptam animo, tamen quia impraesentiarum euomere non poterat, interim dissimulauit, dum Abimelechi potentia & opera vsus vlcisceretur. Iratus est valde.

proprio

proprio tropo atque idiotismo: Et exarsit nasus illius. nimirum aduersus Ghaghalum, & aduersus populi Ghaghalis verbis irritatam & concitatam partē. sed iram tantū & intra nasum cōpressam illo tempore, lectio indicat.

Et misit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatem.

REI propriae ipsius, quae tamen cum Abimelechi causa agebatur, nulla ab isto mentio facta est, quo magis illi & sua commendaretur voluntas & fides, & ad ultionis cogitationem excitaretur animus. accusatio autem ad seditionis authores & promotores tantum pertinet, cum callida quadam oppidanorum excusatione, qui non volentes, verum coacti & inuiti quodammodo, ad defectionem impellantur. Et misit clam, pro Hebraico verbo BETHARMAH, Chaldaeus interpres more suo BERAZ reddidit. hunc Latinus noster imitatus, unica voce clam, expressit. est autem THARMAH nomen loci proprium, in quo illa tempestate Abimelechus agebat, idēque aliàs ARVMA dicitur. Atq; vox ipsa & altitudinem (summitatemq; significat, & à verbo RAMAH deriuatur, cui insidiarum & simulationis, siue dissimulationis significatio accedit. Quam ob rem vtrumq; nobis explicatur, missos fuisse nuncios occultè, eosdemq; Abimelechum in THARMAH siue ARVMAH conuenisse. Venit in Sichimam cum fratribus suis. Hos tantum in inuidiam illo nuncio vocatos vult, quos tamen paucos esse indicat, atq; adeò facile perditum iri, dummodo vrbe excludi contingat: nam interius commoratos difficiliter fuerit superari, utpote vrbe praesidij firmitudine, atque partium alliciendarum studio, munire sibi satagentes. Et oppugnat aduersum te ciuitatem. Hebraicè: Et ecce illos TSARIM vrbe contra te. Praesidium ac munitionem in ipsa vrbe instruētis. quod non solum armis armatorumq; manu, sed locorum etiam occupatione & instructione fit: cum tamen nullum ab illis praesidium adificatum legerimus, sed praesidij loco illud Baghalis templum occupatum significasse hunc credimus; atque omnia haec, vero etiam maiora, ad instigandū vehementius Regem confinxisse. Negotij verò facilitatem vel difficultatem in hominibus vrbe extrahendis, vel continendis, positam esse docet: quibus extractis & exclusis, cetera omnia pacanda promittit, omnemq; rem, quemadmodum expediri conficiq; conueniat, adiuncto consilio exponit.

Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro, & primo manè oriēte sole, irruere super ciuitatem; illo autem egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris.

EXPEDIENDÆ rei rationem & formam, commodissimam & breuissimam fore docet, si hostis ex insidiis petitus concludatur: quo sublato, nihil ad vrbe capiendam negotij reliquum fore significat. Plus enim hoc pacto atq; maturius actum iri intelligat, quam si coactō undiq; magno exerci-

Dd 3

tu,

tu, confertorq; pralio, experiundum sit; quippe hæc alia vtrig; parti periculum minatur, & ancipitem promittit successum, atq; in civilibus bellis principi ipsi, quamquã victori, tamen est calamitosissima, qui extenuatus publicæ rei atq; militiæ suæ viribus, externo hosti ad inuasionem aditum patefacit. Ideoq; Zebul consilium est, ut, quæ paucis cõfici possunt, ad magni exercitus cogendi moram non differantur; & quæ vnius periculo capitis sedari possunt, citra multorum domesticorum ruinam & cladem maturentur. Cum populo qui tecum est. In exemplari lingua: Et nunc surge noctu tu, & populus qui apud te. Celeritatem incepti exigit vox, Et nunc; & temporis nocturni constitutio, quod ad insidias parandas, hostesq; praueniendum, consilium apprimè censetur opportunum. Quod verò Regem ipsum compellat, ad efficientiam & auctoritatem facit: quippe magni momenti res, & quibus de regia dignitate ac salute agitur, non tam cõsultè ac rectè aliis, quamuis fortissimis & coniunctissimis, ministris committuntur, quam ipsi, cuius præcipuè interest, suscipiuntur; quippe cuius aspectu, præsentia, & voce, propriorum militum animi affici & erigi, fidorum civium recreari & confirmari, ab alienatorum verò reuocari, vel saltem perterrefieri possint. Ideoq; ipse in hanc expeditionem prodire monetur: Tu, & populus qui apud te. Tibi tam notus, nec te deserturus, atq; adeo iam exercitatus, non expectatis aliis, ad hanc rem, quam consulo non adeo opportunis. Et latita in agro. In primæua lingua: Insidias tendito in agro. Non in domibus suburbanis, neque in villis, unde nec tanto ordine, nec tanto impetu expediri res potest; sed in agro, vbi coniunctius & commodius componuntur cunei. atque hoc etiam ad dolum pertinuit, quo Zebulus hostem deludere parabat, iuuenem nimirum non adeo his curis, acutisq; belli artibus & consiliis instructum. Et primo manè, oriente sole, irrue super ciuitatem. Noctis tẽpus, quod ante auroram superesset, instruendis collocandisq; insidiis, atq; in reficiendo per quietem milite ponendum esse censet: deinde proximo ac summo manè surgendum, atque ita properandum, ut primo solis exortu versus urbem procedatur, eaq; prima inuasio ab oriente inchoetur, quod illius temporis lux aggressos à tergo imbuens plurimum iuuet, occurrentes verò præstringens fallat. Plurimum enim ad huiusmodi cõflictus, solis ac ventorum rationem haberi retulerit, maximè cum ventus orientem primo manè solem plerumq; præeat, ac excitatum puluerem occasum versus impellat. Atque ita explicamus verba illa, Oriente sole, ut non tempus tantummodo, sed locus etiam, unde primum prodeundum fuerit, indicetur. Illo autem egrediente. Significat se curaturum, ut Ghaghalus, aduenientis tantum Regis certior factus, extra urbem prodeat, celato interim animo sui aduersus populũ, atque adeo erga Ghaghalum ipsum, studiũ dissimulatione tecto. Quod verò subiungit, Fac ei quod potueris. facilitatem promittit, & modum etiam præscribit. In exemplari lingua ex verbo: Et facies illi sicut inuenerit manus tua. Illud in primis, inquit, cõfirmo, te superiorem ea, quam indicaui, ratione

ratione futurum; addoq; illud tibi præcipuè curandum, ut in hominẽ istum, qui seditionis caput est, impetus maximè fiat; quem an viuũ capi, an in prælio ac dimicatione interfici expediat, res ipsa atq; tẽporis opportunitas, loci ac circumstantiarum commoditas indicabit. tu id vnum agito, nempe ut, quod facillimum commodissimumq; pro tempore videatur, expedias; atque hoc vno superato, seuire in populum interea desinas, quoad, quonam res inclinatura sit, perspexeris.

Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis.

In huiusmodi rerum trepidantium initiis nihil opportunum magis creditur, quàm acuti consilij matura explicatio & expeditio. Cum omni exercitu suo. Ex exemplari: Et omnis populus qui cum ipso. Superius autem legeramus, Tu, & populus qui apud te. quia nondum certa explorataq; monitori, populi illius mens & voluntas fuerat. Hanc verò nunc Abimelecho constantem & perspectam ipsa verba indicant, præsertim vox, Omnis, & illa altera, cum ipso. Nam dictio cum, siue GHIM, familiaris & propius rem rei, personæq; personam, ex obseruatione sermonis, coniungit. vi: Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta supellex.

Perf. Sat. 4.

Mecum vnà in siluis imitabere Pana canendo,

Verg. Eclo. 2.

Math. 12.

Lucæ 11.

& in sacris: Qui non est mecum, contra me est. indicat itaq; eandem fuisse omnium aduersus Abimelechum voluntatem, illiusq; diligentiam & celeritatem nullius cunctatione vel refragatione tardatam. Huiusmodi exẽpla tyrannidis principio frequentia spectantur, & apud Romanos & Græcos leguntur scriptores, vbi tyrannus indulgentia, dissimulatione, conniuentia ac largitionibus militum & comitum suorum licentiam permittit, audaciamq; auget, animosq; sibi firmat. In quatuor locis. Quatuor capita, sic in exemplari. Chaldaicè verò: Quatuor acies, siue ordines, quibus dispositus exercitus, urbis inuasionem à quatuor cali plagis parauit, & ciuibus euasione præclusit. interpret noster loci nomen pro plaga significãter posuit.

Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. (Ex primæua lingua: Et stetit a pertione portæ vrbis.) Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

NEC satis securum, nec satis tamen metuentẽ sibiq; cauentem Ghaghalum lectio hæc nobis narrat: quem vel solum, vel paucis comitibus, nimirum fratribus tantum suis, & cum Zebulo sibi in senso, dissimulante tamen, urbis portam adisse memorat, visendi videlicet cupidum quemadmodum res intus forisq; haberent. idq; eo tempore factum, quo primo vrbis portæ aperi solent, præsertim in locis atque oppidis parum quietis, qualia ea sunt quæ confines habent aliarum ditionum agros: in his enim portæ publicæ non ante solem exortum aperiuntur. cuiusmodi mos in tota Italia est, atq; in aliis regnorum,

regnorum, quæ nos peragravimus, vicinitalibus & consinitis. Chaldaem paraphrastes apertionem, siue ostium porta MAGHALANA vertit, atq; eam turris partem superiorem significat, qua portarum tegitur aditus, quo visendi agri causa hominem adscendisse indicat, pro quo Latinus interpret noster Introitum reddidit, pari significatione. Surrexit autem Abimelech. uno eodemq; versu, viriusque ducis cura actioq; narratur: atque ita utrumq; eodem articulo temporis accidisse intelligimus; nempe ut Ghaghalo agri spatium ex superiore loco explorante, Abimelechus ex insidiis prodire inciperet: id verò fuisse sole primum exoriente, atq; ab eadem parte, hoc est, ab Ortus, hunc ducem cum delecta sibi manu existisse interpretamur. Et omnis exercitus. is nimirum, quem sibi ducendum illo tempore secreuerat, hoc est, quarta totius exercitus parte, propria lingua: Et populus [ille] quia apud se, id est, qui sibi in partitione insidiarum obsigerat. Atque hoc pacto ex Zebuli sententia, ut Ghaghalus falleretur, euenit.

Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.

ORIENTE atq; occidente sole opacorum corporum umbras in aduersam regionem ad infinitum protendi, Mathematici docent: easdem tunc accretione ac decretione celerius moueri, harumq; motus circa meridiem tardiores videri, eiusdem disciplina & assidui spectaculi obseruatione cognouimus. adq; hanc rationem illud spectat:

Maioresque cadunt aliis de montibus umbræ.

Accidit autem eodem tempore, ut illius facis radio mortalium à terra inuentium acies sensusq; vincatur, atq; ideo nec ipsa clarè videatur, nec ea facile definiantur, quæ prospicientibus obiecta ab ortu fuerint: quamobrem quæ huic talia existimantur, alteri cuiusdam diuersi generis esse vel existimari, vel fingi, & affirmari facile possint. Atq; ita populū ex aduersi montis culmine descendere incipientem, Ghaghal sibi visum indicabat, id quod res erat; quem tamen Zebulus montium crescentes & cadentes umbras calidè interpretatus esse aiebat, inimicum hominem hoc pacto eludere, atque temporis prospiciendi sibi angustiis premere ac turbare, studens. Umbras montium vides quasi capita hominum. Exemplar sic habet: Umbram montium tu vides ut viros. Latenti irrisione hominem decipere ac retinere voluit. Umbram autem singulari numero dixit, quod omnis illa acies certo ordine procedens, unum veluti corpus constitueret, unam tantum umbræ speciem protenderet: quæ tamen motu ac descensu ipso in arbusa ac saxa illisa, diuidi atq; in varias findi partes visa, virorum imagines Ghaghalo vel non satis perspicuè intuenti, vel turbato ac metuenti, fingeret. atq; hoc pacto & metum, & sensus hebetudinem homini fortitudinem professo dissimulanter exprobrat, ac sibi prouidendi curam cogitationemq; inserturbans moratur.

ratum. Namq; hoc consilio eam, quam legebamus, inuadendi rationem Abimelecho in mandatis præscripserat.

Rursumque Gaal: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & vnus cuneus venit per viam quæ respicit quercum.

COGNITAM sibi iam rei veritatem, ne refellere aut dolosa interpretatione eludere Zebulus posset, tribus argumentis Ghaghalus asseuerat: primo videlicet loci atque locati distinctione; secundo motus; partitionis ac diuicationis tertio. Umbilicum autem terra, hoc loco ipsa summa & eminentissima, atq; adeo firmissima montium cacumina dici accepimus, Chaldaem paraphraste firmitudinem interpretato. Est autem argumētationis explicatio: Satis mihi distincta atque patefacta constat res, utpote montis culmen editum & immobile conspicienti, atq; populum ab eodem iam culmine descendentem videnti; nec tantum descendentem, sed iam etiam in plures cuneos diuisum, & diuersis procedentem locis: id quod in vnus montis umbra apparere minimè potest; quippe cum vnus corporis vnica umbra sit, vnico solis radio in aduersam tantum partem obiecta. iam verò tantum abest ut vnica conspiciatur mihi rei species, ut vna etiam illius pars ab aliis diuertens, versus certum & notatum signum gressus incessusq; tendat, hoc est, versus eam quercum, siue vallem, cui Augurum est impositum cognomētum. Sualingua sic: MIDERE CHELON MEGHONENIM. Alterū, inquit, caput diuertit ultra viam vallis querceti Augurum: præterea sole ascendente, umbra nō ulterius protrahi & descendere, sed versus initia retrahi & ascendere conspici solent. Namq; hoc loco illi nomen publicè constabat, ex antiqua fortasse aut recenti auguria illic captandi superstitione, qualē in Dodonais quercubus, & in Deliis oliuis, atq; in Parnassi quondam lauris Gentium disciplina consinxit. Atque ita sententiam suam non specie dubia, nec coniectura, sed aperto sensu & clara luce, adeoq; Mathematica lucis & umbrarum distinctione, & rerum ipsarum cum locis comparatione, confirmat Ghaghalus.

Cui dixit Zebul, Vbi nunc est os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech, ut seruiamus ei? Nōne hic populus est quem despiciebas? egredere, & pugna contra eum.

SVMOTA iam dissimulantis persona, animum suum Ghaghalo infensum prodit Zebulus, atque ignauiam, timiditatem, insolentiam, & audaciam arguit, defectionis & coniurationis culpam eidem vni impingit, luendamq; temeritatem denunciat. Atq; hoc exemplo quales esse soleant inimicorum, præsertim potentium, simultates, amulationes, dissimulationes, ac demum vltiones, admonetur doceturq; prudens lector. Vbi nunc est os tuum, quo loquebaris. Fortium, inquit, virorum & honestas suscipientium partes non verba magnifica, sed gesta & facta aestimari atque ex successu definiri oportet; quippe quorum non tam lingua ad promittendū, quam

Ec manus

manus ad conficiendum idonea promptaq; habeatur. nec magnanimi viri est, absentem inimicum contumeliosis inuectiuis lacerare, sed armis ac presente virtute superatum, causa minorem declarare. Namque timidi & ignavi ac muliebris ingenij censetur, clamoribus & conuiciis quemquam iactare, atq; longo ex intervallo verberare. quod qui fecerit, nisi presentissima virtute & maxima celeritate confirmatum praestiterit, audacia, insolentia, iniuria pœnas det necesse est. Igitur vel tu nunc factis quàm sermone meliore, vel saltem parem te exhibe, vel contumeliosa inuectiua eos quos laesisti ultores sentito. Nulla enim tibi utriusvis pacti optandi declinatio fugæ reliqua erit, utpote cui intra urbem, me iudice atque expulso, non sit latendum; extra verò nisi vi armisq; via aperiatur, nulla usquam paset euadendi, locis undique per armatas acies occlusis; quas quidem non minùs quàm ducens ipsum infestas ut experiare, ipse tibi in causa fuisti, cui non satis fuit Abimelechum maledictis & conuicio insectari, Quis est Abimelech, ut seruiamus ei? Sed exercitum etiam hunc, qui se ad fortitudinis exemplum assuescere atque exercere studet, derisum in inuidiam & contumeliam adducere. Nonne hic populus est quem despiciebas? Verbum *MAAZZ*, contemnere Latinè dici potest. est autem contemnere, eum, quem quis sibi infestum, aut inimicum, aut alias aduersarium putet, nihili facere; ut apud Satyricum: Me quem luna solet deducere, vel breue lumen

Iuuenal.
Sat. 3.

Candelæ, cuius dispenso ac tempero filum,

Contemnit. Atq; ita Mezentius diuûm contemptor. Sed

quando verbo huic adiungitur constructio *BO*, hoc est, In iplo; despectionis quoq; significatio additur, & abiectio. huiusmodi tropo usus apud *Isaiam* Deus, se à populo suo despiciatui datum queritur: Filios enutrimus & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. Sic apud Latinos: — Ergo superbum

Hæz r.

Iuuenal.
Sat. 11.

Coniuam caueo, qui me sibi comparat, & res Despicit exiguas.

Cum autem illam orationem iactaret *Ghaghalus*; Congrega exercitus multitudinem & veni: & contumeliosis & desipientia significationem dabat manifestam, qua ignominia nulla grauior exercitus cuiquam inferri potest; cum nullæ tam exigue copie sint, quæ etiam instructissimo duci optari, ac suppetias ferre posse non putentur: nulla tam imbellis hostium manus, quæ prudenti imperatori contemptui esse debeat: nam contemptio securitatem, securitas negligentiam, negligentia verò calamitatem parere solet. Arguit igitur *Zebulus* aduersarium temeritatis ac superbiæ primùm, quippe qui maledictis absentem *Abimelechum* laceßuerit, & illius exercitum quantumlibet numerosum contempserit: deinde verò ignauia atq; timiditatis & inertia, vel presenti oratione patefactæ ac proditæ, nimirum: Ecce populus de umbilico terræ descendit. Hebraicè pluraliter, Descendunt. & vnus cuneus venit per viam, &c. Hac itaque sententia est interrogationis illius: Vbi nunc est os tuum? Hebraicè: Vbi nunc hic? Quisquis, inquit, & qualis quantusq; tibi ipse esse videaris, tamen varium ac dissimilem

milem te ipsam pro locorum ac temporum opportunitate ostendis, ac mentis animiq; tui ingenium satis peruersum; quippe qui in media turba, ubi neminem tibi aduersari presentem intelligis, ubi, inquam, tutus à periculo es, magnifica dicere noueris, & hostem prouocare ac maledictis incessere, hostiles copias in contumeliam adducere non dubitas: cum verò ad rem ipsam ventum est, vel primo nondum satis certo prospectu trepidas, & quæ minora sunt, maiora existimas & pronuncias, primam illam visam aciem in unum coactam longè lateq; extensam ducebas: Ecce de montibus multitudo descendit. Hebraicè: De montibus populus. Videbatur enim tibi vnus populus complures occupasse montes; nunc verò iam plures videntur populi, atque maximi & instructissimi, in plura, uti ais, diuisa capita. cur autem nunc tam multi existimantur populi, qui antea præ te optatisq; tibi ciuitatis huius copiis contumeliose ac despiciatui digni censebantur? oportuit autem, si pari animo ac virtute semper constares, vel illic illo tempore, cum res integra esset, eadem, quæ nunc profers, pronunciasse verba; vel nunc, cum ventum ad verum est, idem, quod tunc iactaueras, repetere; Congrega exercitus multitudinem, & veni. Nunc verò sermo tuus timidum, & inertem ac degenerem arguit virum. Quod si, quaquam sermone varium, fortitudine tamen ac presentia animi eundem te esse dicere velis; istud nobis & *Abimelecho* atque aliis probandi occasionem nactus confirma, cum nihil noui, quod excipere possis, acciderit; quippe cui idem hostis, quem laceßieras, idem quem despexeras exercitus, ad laudis & iactationis tuæ materiam contigerit. Nonne hic populus est quem despiciebas? egredere, & pugna contra eum. Tu *Abimelecho* dixeras, Egredere. illo igitur iam ex animi tui sententia egresso, reliquum est, ut tu nunc egrediaris. quin, si fortis verè esses, primus egredi debuisses, utpote qui prior ultro prouocaueris. nunc verò quando non sponte, sed laceßitum aduentare vides, Egredere quæso nunc, [sic in exemplari lingua] & pugna contra eum. Atque hæc admonitionis conclusio, nec neruis nec significatione caret. Iactauerat enim *Ghaghalus* in illa sua concione sibi delecta, tantum *Sichimitarum* manu *Abimelechum*, quamuis maximo exercitu instructum, tamen facile è medio tollendum, siue (ut in exemplari est) pellendum. Pelli autè dicitur aliquis de loco quem obtinet, quod difficilius multo est, quàm nondum obtento loco arceri & excludi. est igitur argumentatio à difficultatis comparatione petita. Tu tibi pellendum hominem promittebas, ille nunc eo in loco est, ut minori negotio, hoc est, unico pralio conferto, arceri & repelli, si fortiter agas, possit, qui non tam citò, tamque facile ex urbe pelletur, ubi iam te cessante fuerit ingressus. opportunitatem occasionemq; tibi oblatam anteuertendam censeo. Ita huiusmodi partim aperto, partim dissimulato sermone, id quod *Zebulus* intenderat, confecit, ut videlicet *Ghaghalus* sine vllò suo ipsius periculo, nullo ciuium à se illato incommodo, urbe, quam dissidiis turbauerat, pulsus, temeritatis & audacia pœnas daret, quod ante hac tutò curare & efficere non potuerat,

Ec 2 propter

propter partium studia, & opes, & certam propugnantium dimicationem, maxime qui praeter multos ex plebe, nobiliorum ordines singulos vel aperte alienatos, vel certe suspectos omnes haberet. Atque omnia haec ex civilis prudentia praeceptis & institutis petita sunt; quibus tamen permixtis, diuini iudicii decreta, in utriusque partis excidium & animaduersionem facta, interim obsignabantur.

Abiit ergo Gaal spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech. Qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi usque ad portam ciuitatis.

ZEBULI sermone & occulta exprobratione punctus, & nobilium, quibus sese ultro propugnatorem obtulerat, verecundia (qualē apud Homerum cum Achille manum conferturus Hector praefert) atque adeo temporis ac manifesti periculi necessitate coactus Ghaghalus, nobilitatis familiaris atque opibus in ordinem digestis, aciem instruit, ipseque dux praestitit. Spectante Sichimorum populo. Sichimorum nobilibus ipsum praecedentem sequentibus, ad nutus & imperia promptis & paratis atque certis. Haec huius absoluta constructionis significatio est ex exemplari petita, ubi ita legimus: Et prodiit Ghaghal ad facies primorum Sichem. Chaldaicè verò: Ante fessores Sichem. ita dictione, ad facies, siue ante, quoniam duce, quibus copiis in illam expeditionem itum fuerit, indicatur. Huius verò primi conflictus qualis exitus fuerit, subiuncto narratur versu: Qui persecutus est eum fugientem. Abimelechum superiores partes obtinuisse explicamus: namque ita ex exemplari lingua legimus, Et persecutus est illum Abimelech. Verbum, persecutus, Ghaghalum primo congressu fuscum indicat, deinde verò casum, quam rem interpres Latinus illa oratione exprimebat, Et in urbem compulit. Usque ad portam ciuitatis. Ex exemplari: Usque ad apertionem portae. Quae oratio magnam occisorum partem iuxta & circa portam cecidisse significat, partim ab insequenti hoste occisos, partim sua ipsorum festinatione, trepidatione, & fuga atque euadendi contentione compressos, conculcatos, vulneratos, atque interfectos, ut in huiusmodi exemplis passim euenit. Atque hoc pacto multos ex Sichimitis, diuino iudicio, impietatis, superstitionis, & crudelissimorum homicidiorum poenas dedisse intelligimus. Usque ad apertionem portae, interim dum porta aperiretur, dumque aperta iam neminem ex ciuibus, quem admitteret, haberet, rursumque hosti pone secuto obseruaretur.

Et Abimelech sedit in Rumah: Zebul autem Gaal & socios eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari.

POST primum illud civilis belli periculum quidnam foris, quid domi factum fuerit, mox deinceps narratur. Atque cum primis Abimelechi non segnis, nec inertis, sed callidi consilium fuit, nihil impraesentiarum de inuadenda

denda vrbe contendere, quippe quam iam clausam, & ducis illius praesentia atque fratrum ope propugnandam, expugnatum fore difficiliorem existimari oporteret, quamobrem Zebuli praefecti arbitrio, officio, & cura relinquendam, cuius ipse artibus multum fideret, & actionem omnem e re sua, magis quam ex populi usu, futuram speraret. Itaque ille, hoste in urbem coacto, receptui canens, in Arumam, quam Tharmam quoque vocari antea dicebamus, reuersus consedisse dicitur, ut qui nihil se ulterius contra Sichimam rerum gerere velle simularet, viri illius nouas molientis res impetum fregisse contentus. ideoque sedendi verbo dissimulatio haec narrata est, quod hoc publice dictitatio, securiores Sichimitae ab hac parte redderentur, atque ad sedandam domesticam turbam & seditionem, animis & studiis intenti conuenirent. Nam quamquam nihil foris timeretur, interius tamen laedi, frangi, atque immitti non poterant, quoad seditionis ignem exstinguere. At cum seditio duobus factionum capitibus aleretur, altero Zebuli, legitime ab Abimelecho praefecti, altero verò Ghaghali, iam fracti, & fratrum opi auxilioque tantum nitentis; facilis fuit ciuium, ancipiti haecenus voluntate laborantium, ad Abimelechi partes & studium inclinatio, cui praesertim plebey ordinis maxima pars faueret, utpote fratri, atque ex eodem censu consanguineo: quam quidem rem probatam sibi esse, duobus argumentis Zebulus agnoscere potuit: altero, quod concionis tempore Ghaghalus ipse sibi a plebe metuere visus fuerat, qui cum primorum studia certa putaret, ceteros in hunc modum prensare ac subornare satagebat; Vtinam daret aliquis populum hunc in manu mea: altero verò, quod eundem ad certamen bellique discrimen primum egressum, solus nobilium ordo secutus fuerit. Itaque hisce rebus nitens Zebulus, quasi qui nihil de ciuibus, sed de seditionis promotore, periculisque auctore ageret, ipsum Ghaghalum cum necessariis & coniunctissimis, hoc est, cum fratribus, tamquam inutilem, immo perniciosum ciuibus, e ciuitate eiecit, extorrem, exsulemque pronunciat. Atque hac in re clementiam Regiam magis praefere, quam potentiam & seueritatem ostendere curat, ut qui eum, quem capite damnare posset, non supplicio, sed exsilio, quod profugium portusque supplicij habetur, mulcicaret. ac praeter fratres illius, quorum exceptum voluit nullum, ceteris ciuibus omnibus atque nobilitati cum primis parcendum duxit, cum illi tanquam aduenae neminem intus, qui de restitutione experiri posse crederetur, relinquerent, omnes omnino eiciendi censebantur. quibus si ex nobilitate aliquis eodem iudicio damnatus fuisset ac pulsus, affinium & familiarium offensionem suspicari ac timeri consentaneum erat. quare is tantum, cum quibus ciuitas male, & sine quibus quiete agere posse putaretur, edicto publico exsulare iussus, ceteris clementia ac securitas promitti credebatur. Et socios eius, eosdem quos antea fratres dicti audiimus, neminem praeterea. In exemplari ipso, & Chaldaica atque Graeca versionibus, Fratrum nomen exprimitur. Nec in ea passus est commorari. Perpetuo exsilio damnatos fuisse, lectio haec significat,

hoc est, omni reuocationis spe & facultate praecisa. Ex exemplari lingua ad verbum: A sedendo Sichimis, quam sententiam totidem vocibus expressit Chaldaeus. Graeci verò interpretes legitima & forensi formula vsi sunt, τοῦ μὴ οἰκεῖν ἐν σιχίμοις, Vt non habitarent in Sichimis.

Sequenti ergo die egressus est populus in campum: quod cum annunciatum esset Abimelech.

ABIMELECHO eò unde venerat recepto, & iudicio per Zebulum aduersus coniurationis authores factò & constituto, securitatem iam sibi constare Sichimitae putarunt: eademq; utendum ac fruendum esse ducētes, curanda rei rusticae causa singuli in agros prodierunt. Quod nimirū tempestas anni postulabat, cum autumnus post vindemiā factam, sementis operam parare adornareq; cogat: utramq; verò rem, hoc est, Ghaghali expulsiōnem, & populi securitatem, per varios nuncios Abimelecho indicatam, historia refert. Ex exemplari lingua: Et nunciauerunt Abimelecho. Vnius rei unicum nuncium mitti satis fuerat, sed pluralis numerus unum & alterum missum indicat: priorem quidem, qui coniurationis capita vrbe eiecta narraret, atq; ideo urbem expugnata minùs difficilem argueret: posteriore verò, qui populi vagationem non adeò breuē Abimelecho sperandam affirmaret, atq; opportunitatē occupandae urbis, & defectionis authores puniendi, ad ceteras commoditates adiunctam ostenderet. quos nuncios Zebuli occulto mandato ad Abimelechum allatos, intelligere consentaneum est; id verò factum eadem nocte post exactos exsules: quippe qua populi cura & strepitus non ad arma, sed ad rusticam suppellectilem, sentirentur intenta.

Tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quòd egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & irruit in eos.

EADDEM nocte copias omnes comparatas, & ad rem magna breuitate ac celeritate conficiendam, in tria capita distributas, tesserasq; singulis dadas, haec lectio indicat. Atq; omnia haec summo silentio, vt ne quicquā praesentiretur, facta, quo maior hostis ex improviso opprimendi commoditas crearetur. Summo autem mane idem ipse locis ac rebus obseruandis intentus, certam populi securitatem intellexit, quem tempestiuè occupandum, turbandum, atq; opprimendum inuadere constituit. hoc est quod legimus, Surrexit, & irruit in eos. quemadmodum verò id confectum fuerit, euestigio exponitur.

Cum cuneo suo oppugnans, & obsidens ciuitatem. Duæ autē turmæ, palantes per campos, aduersarios persequebantur.

IPSE sibi ad urbem opprimendam, ex tribus, quas antea instruxerat, cohortibus vnā optauit; eamq; in plura capita partitus, circum muros, & ante

ante portam protendit: duas verò per agros ordinibus variis diuisas, iis qui foris essent trucidandis operam dare iussit. Cum cuneo suo pugnans, & obsidens ciuitatem. ex Germanis verbis: Et Abimelech, & capita quæ cum ipso tetenderunt & constiterunt ad apertionem vrbis. Capita autem appellantur hoc loco tribuni, centuriones, quinquagenarij, ac decuriones, quales in singulis cohortibus fuisse militaris docet ratio. ex his verò partim muros ambiuisse, partim ad portam cum Abimelecho constisisse legimus, vt videlicet nec aditus, nec exitus ullius, quàm ciuium, daretur copia. Duæ autem turmæ. Vocabulum turmæ, quod equitum proprie est, pro cohortibus peditum vsurpatur.

Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius, ipsaque destructa, ita vt sal in ea dispergeret.

REI gesta rationem partitionis membra ordine magis quàm constructione declarant. Nam totum diem in expugnanda & occupanda vrbe positum; deinde reliquum tempus ciuibus interficiendis, & muris diruendis, atq; solo exarando, & sterilitatis ac desolationis damnando positum, versus narrat. Namq; hoc exemplo, quod in perduellionis ac imminutæ maiestatis reos statueretur, ceteris urbibus ac tribubus metum iniectum voluit Abimelechus, ea, qua huiusmodi tyrannis frequentius vsurpari solet, sententia; ODERINT DVM METVANT. verum feritate ac seuitia istius, oppidanorum scelus, & exstincta Gedeonis domus ac familia omnis cladem, iudex & vindex Deus vlciſcebatur: id quod initio historia huius Scriptor, sacro dictante Spiritu, admonuit: Misit Dominus spiritum pessimum, &c. Suprà.

Quod cum audissent qui habitabant in turri Sichimorum, ingressi sunt fanum Dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant; & ex eo locus nomen acceperat: qui erat munitus valde.

NONNULLA hoc versu explicationis causa à Latino interprete fusiùs redduntur, & quadam etiam ex adnotato margine in contextum irrepisse videri fortassis possunt. que vt cognoscantur, nullumq; sententiae detrimentum afferre probentur, lectionē eandem ex prima lingua, deinde ex Chaldaica & Graeca versionibus referre non pigebit. Et audierunt omnes domini turris Sichem, & venerunt ad TSERIAH BETHEL BERITH. Chaldaica in hunc modum: Et audierunt omnes habitatores turris Sechem, & adierunt TSERIAHH BETHEL ad constituendū fœdus. Graeca verò ita habent in Complutensi & Regio; καὶ ἦκουσαν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πύργου σιχίμων, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ὄχυρωμα οἴκου τοῦ [βηθὴλ] βερίθ. Et audierunt omnes viri turris Sichimorum, & ingressi sunt in arcem domus [Bethel] Berith. Ex quarū collatione lectionum, illud narrationis compendium facimus: Apud Sichimam, non longè ab vrbe fuisse turrim, siue potius villam aut vicum, cui ex praecipui loci vicinitate

nitate nomen illud constaret M I G D A L S E C H E M, hoc est, Castellum, siue Turris Sechem, cuius sensus complura loca in sacra Geographia & Chorographia adnotauimus. Nam ditiorum villa, vicinis & familiis frequentioribus instructa, propter turrem aliquam conspicuam magis quam firmam, qua insignite erant, M I G D A L nomen cum adiuncta ac presente nota obtinebant; atq; ita Ierosolymus vicinus locus, I E S V atate Lazari & aliorum focus habitatus, nonnumquam Magdalu, interdum Castellum apud nos dicitur. Vnde insigni illi atq; sancta femina Maria, distinctionis causa Magdalena cognomentum accessit. Igitur quo tempore Abimelech urbem Sechem expugnabat, habitatores ac domini proximi pagi (cui Turris Sechem nomen siue à vicinitate, siue ab antiqua memoria Sechem, quondam terra illius Regis, herebat) expugnationis & cladis illius certiores facti, fuga salutem sibi consulentes, in Berith, hoc est, fœderis Dei templum, sese omnes recepere, quem locum, pro tempestatis illius periculo & angustiis, sibi subsidio fore existimauerant, tum propter arcis ibidem constructe munitionem, tum propter religionis reuerentiam, quam sperauerant ab Abimelecho ei adhibendam numini, cuius auspiciis ipse ad regnum fuerat inauguratus, praesertim quod nomen ipsum B E R I T H, id est, fœderis tutelam eodem confugientibus promittere, & aylum praestare videretur. Atque ita utrumque vocabulum T S E R I A H H, quod arcem significat, & B E R I T H significanter in narratione usurpatum est. In arce itaque & religione sua defensionis praesidium istis constituendum videbatur. Qui erat munitus valde. explicatio est nominis T S E R I A H H, pro quo Graeci interpretes ὀχύρωμα reddidere.

Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos.

H V I V S rei per eos qui agris pagisq; excurrentes, agricolarum & pastorum interfectioni operam dabant, certiore factum Abimelechum intelligimus. quam idem sinistra ac perperam interpretatus, ut qui sibi omnes infensos inimicosq; duceret, in suspicionem noua coniurationis atq; pertinacis rebellionis venit. Pariter conglobatos. Antiqua lectio sic verti potest ex verbo: Et indicatum est Abimelecho quod congregati sunt [mutuo] omnes domini turris Sichem. verbum H I T H K A B E T S V deliberatam congregationem, & indictum conuentum significat. cum tamen illi non huiusmodi consilio, sed simplici cogitatione, & opinione salutis ex loci dignitate obtinenda, congregati narratur: id autem siue fœdere ante deditorem ineundo, siue interim praesidio arcis occupando, quoad vel effugium daretur, vel aliorum finitimorum patrocinia vel auxilia peterentur. ideoq; simplici verbo venerunt, explicata fuit actio, quae tamen, indicibus referentibus, conueniendi & congregandi siue conglobandi verbo descripta est. ita enim huiusmodi turbulentis temporibus in peiorem partem res omnes accipiuntur. facile autem hoc persuasum fuit Abimelecho tyranno, ac nemini iam ex

Sich-

Sichimitis fidenti, & cui loci munitio & firmitudo idem arguere viderentur. Numinis praeterea nomen & religio non ad intercessionem ac deprecationem petitur, sed ad mutuam illorum constringendam voluntatem atque fidem, usurpatum existimabatur. ita nihil in hominum rebus & actionibus est, quod in varias partes, pro ingenij cogitantis opinione & usu, non possit arripi. Viros turris Sichimorum. In exemplari: Omnes domini turris Sichimorum. ita tenues res delatorum verbis solent exaggerari.

Adscendit in montem Selmon cum populo suo, & arrepta securi, praecidit arboris ramum; impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, citò facite.

V I R I huius dexteritatem & celeritatem, atq; in excogitandis rebus ad bellum idoneis pro tempore promptitudinem, multis partibus describit historia: quae omnia si in superbam mentem cadant, & multis, & sibi ipsi exitium maturare solent; contra verò prudenti ac pio aucti, utilitati, ornamento, & ad gerendas res adiumento sunt maximo. Atque taciturnitatem cum primis ad conficiendum opportunam, maximè cum res cunctationem non ferat, omnibus in historicis, & nostri auctoris exemplis adnotauimus. Conuentus dominorum turris in arcem illam, vni Abimelecho indicatus fuerat, qui silentio indicibus commendato, quemadmodum illam inimicorum partem vltisci & expedire quam celerrimè posset, subito inuenit, & inuentum, sine cunctatione facebat non militibus tantum, sed populo omni qui apud se erant, tam bellatoribus, quam horum ministris & sarcinarum baiulis secum montem conscendere iussit: montem autem densissima silua celebrem, qui à nemorum umbra T S A L M O N, id est, tenebrosus, nomen obtinebat. de quo scriptum est: Salmon & Hermon in nomine tuo exsultabunt. Vbi verò ad siluam ventum fuit, ipse consilio cum nemine ex suis comunicato, quid ceteris faciendum sit, exemplo monstrat, & precepto tradit. praecidit arboris ramum. Cum plura nomina Chanaanica sint, pro quibus Latini ramum reddunt, hoc loco S O C H A T H legimus, quod & Chaldaus ita reliquit. significat verò arboris ramum membrum copulibus fultum, & foliorum & frondium multitudine ita tectum, ut umbraculum constituat, solis repellat ardorem. Nam magnam cum nomine Z Z V C H A sono & significatione affinitatem verbum hoc habet. est autem Z Z V C H A idem quod Latinis casa, tugurium, & tentorium. Impositumque ferens humero. ex prima lingua lectione duo verba obseruamus, duplici quoque actione explicanda: & extulit illum, & imposuit super humerum suum. densum illum ramum in altum primo sustulit, quasi speciem praeferebat experiundi num satis umbrifum, satisq; ramis & frondibus tectum, sibi excidisset, quod conspicientibus opinionem facere poterat petendi loci cuiuspiam deserti, in quo umbraculorum opus ususq; foret. quamobrem ipse & super se erexisse, ac deinceps humero ferendum imposuisse, idemq; ceteris faciendum imperasse dici-

tur: unicuique videlicet suum cadendum, & eodem modo ad umbra experientiam erigendum, atq; humero exportationis causa imponendum.

Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur Ducem.

NON exemplum modò, sed expediendi celeritatem ille imperauerat, simul ut consilium celaret, atq; agendi festinatione, arbitrandi & diiudicandi spacium præcluderet, & opportunitatē omnem anteuertet sua aduentationis iis, qui in arce erant, indicanda, aut alio modo significanda. Namq; huiusmodi celeritas observatores & indices, qui in eodem exercitu plerumque versantur, incertos ac suspensos detinet. Quod verò legimus, certatim, ad cadendi celeritatem, & ad ramorū eligendorum contentionē pertinet, quod unusquisque suum ramum quam densissimū esse curaret, atq; ita significanter in exemplari legimus: Et præciderunt omnis populus singuli T S V C H A, & ierunt post Abimelech. Nihil aliud certi habentes, quam ducem præeuntem sequi.

Qui circumdantes præsidium succenderunt: atque ita factum est ut fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter & mulieres habitatorum turris Sichem.

EXISTIMARE libet rem omnem illi populo ante exitum non fuisse cognitam, vel saltem id ab Abimelecho curatum, ne quisquam è suis quoquo pacto miseris illis vel salutem, vel euadendi locum aut prece & misericordia, aut pretio & mercede concederet. ideoq; imperium illud, Quod me vidistis facere, citò facite; nullo alio modo quam actione exemplò, suo declaratum voluit, ut qui primus depositum ramum arcis muris ac portis admouerit, primusq; subiecto igne incenderit, idq; quam celerrimè. Citò facite, inquit, nullo interrogationi, deliberationi nullo relicto loco. hoc est quod interpret noster significare voluit illis verbis: Atque ita factū est, &c. euenit, inquit, ut ferè mille capita tum virorum cum feminarum, vno brevissimo incendio interempta, & præfocata deprehenderentur. quod verò explicuit, fumo & igne, ex res ipsius æstimatione diligenter arguit. Siquidem illa unica causa fuit quamobrem densissimos quoq; ramos, & foliis refertissimos, Abimelechus casus asportatosq; voluerat. quippe quamuis ignis calor & vis durioribus hereat lignis, flammæ verò impetus & fumi copia frondibus, atq; iis præcipuè virentibus, excitatur. ita autem faces suppositæ admotæq; fuerant, ut fumi vim flammarumq; æstum intra arcem ipsam propellerent. ideoq; in exemplari lingua explicatur: Et incenderūt aduersus illos arcem. deinde etiam ut sacrilegij inuidia ex eo minueretur, quòd non templum incendi, sed perduellionum & inimicissimorum arx & præsidium firmissimum tolli tactaretur. Namque ut sæpe admonuimus, verbarum ac nominum semper obseruanda æstimandaq; significatio est. præsidium incendi iussum, nulla numinis aut fani mentio habita est: postea verò rei

veritas

veritas detecta & patefacta cunctis, non armatorū phalange, sed virorum ac mulierum multitudine reperta, Omnium habitatorum turris Sichem, qui eò salutis causa confugerant, tamquam ad asylum & firmum pariter, & ipsorum met opinione religiosum. In exemplari vocem G A M, id est, etiam, siue quoque, legimus in hunc modum: Et mortui sunt quoque omnes viri turris Sichem. eò autem spectat lectio, ut non ipsi Sichimitæ incola tantum, sed horum affines ac vicini, qui tyranni huius consilij & seuitia communionem damnati fuerant, nullum euadendi supplicij locum reperire potuisse notentur, cumq; maximè infestum fuisse expertos, quem ex superstitione tutissimum crediderant.

Abimelech autem inde proficiscens, venit ad oppidum Thebes: quod circumdans obsidebat exercitu.

DIVINI iudicij decretum fuerat, ut seuisima tyrannidis fautores & adiutores primùm, deinde verò tyrannus ipse ad supplicium postremus produceretur, idemq; qui cadem alio attulerat, sibi mortem etiam conscisceret quodammodo, & tantorum homicidiorum ac parricidij pœnas daret, sicut superius hoc eodem capite edocti fuimus. Ipse itaq; Abimelechus, nondum cade Sichimitarum atq; internecone expletus, rabido animo & adpectu, ne quicquam vel seuitia sua vel metus relinqueretur expertus, proximam urbem THEBETS inuasit, quam, vspotè debiliore muro vallatam, atq; adeò propugnatoribus desertam, faciliè cepit, ingressusq; rectè in turrem tetedit, in quam sese populus receperat omnis. quod circumdans obsidebat exercitu. in exemplari lingua eadem operâ obsessam & captam legimus.

Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula.

OPORRET turrim illam & spacio amplissimam, & opere firmissimam fuisse, qua publici præsidij & propugnaculi nomine & usu cunctum caperet populum. Et clausa firmissimè ianua. ex exemplari: Et clauserūt secundum se. id est, postquam eò recepti fuerunt omnes, ostium clausum, adhibitis interiùs custodibus, munierunt. Et super turris tectum stantes per propugnacula. ita & rem & causam Latinus interpret vertendo explicuit. Namque illi nuper incensa arcis Berithi periculo cauti ac prouidi, non omnes intra turris parietes delitescere voluerunt; sed bona pars tectum occupauit, ut, quibus posset armis & consiliis, inimicum à muri incendio, & à porta repelleret arceretq;.

Accedensq; Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter; & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur.

NON contentus urbis occupatione ac direptione, quæ iam ingresso constabat, omnisq; moræ, nedum etiam aquæ cuiuspiam deditiois, impatiens,

F f 2

ad

ad excidium usque sauebat, ipseque primus sese in discrimen coniebat, quo maiorem fortitudinis suae opinionem ac metum propugnatoribus iniceret, expugnatoribusque animo addito, omnem cunctationem praeuenteret: quod tamen temerarij & audacis magis, quam fortis, ac prouidi, & strenui ducis habetur exemplum. Namque huius partes sunt, curam operamque omnem in praeuidendo & consulendo, atque in aliis exercendis magis, quam in militis officio praestando, ponere. Sic enim aliquando Scipio, cum sese armis quam diligentissimè instrui iuberet, cuidam suspicionem metus obijcienti, se à parente sua ducem, non militem futurum editum, respondisse dicitur.

Et ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens, illi sit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

NARRATIO hac, singularibus personarum ac numerorum membrorumque circumstantiis explicata, rem non casu, sed consilio, ac diuino iudicio factam declarat. Primum quidem supplicij istius ministrum non virum, ducem, aut Regem, aut alias virum quempiam constitutum, sed mulierem illius vlticem superbiae, quae isti ex materna educatione, atque adeo matris affinitatis subsidio nata fuerat. Vna mulier numerum excludit tum virorum tum mulierum: nam si à pluribus fuisset petitus, non esset mirandum, vna aut altera ex tot saxis accepta plaga: nunc verò tam certa vnius mulieris percussione illius caput illisum & confractum, intrepidum petentis animum numinis vi impulsum quis non credat, cum praecipue id in mente, atque etiam in voce fortasse iacentis fuisse historia subindiget? Et misit mulier vnica fragmen molæ superioris super caput Abimelech, & confregit caluariam eius. ita in exemplari. At verò caluarie siue ostium capitis superiorum confractio, ex alto loco, duro saxo, atque iacentis ira impulsuque factam, cerebri comminutio necessariò consequitur, quae antiquis omnibus medicis letalis omnino iudicata est. quamquam non ita grauis exempli plagas etiam cum cerebri detrimento, à Francisco Arcco, nostro in Chirurgica arte praeceptore, sanatas viserimus: verum ad plagae huius grauitatem & dolorem, hominis indignabundi acerbitas adiuncta, desperationem vitae, mortisque celeritatem attulit.

Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me; ne fortè dicatur quòd à femina interfectus sum. Qui iussa perficiens, interfecit eum.

HOMINIS furorem, arrogantiam, & stultitiam, quae nunquam à tyrannide seiunguntur, aperte satis prosopopœia hac describit. Namque huiusmodi quicunque sunt, alio modo quam (ut ipsi loquuntur) generoso interire indignantur. ad quam sententiam illud pertinebat quòd à Zebed & ^{sup. 8.} Tsalmone superiore capite pronunciatum est: Irrue tu in nos, &c. Huiusmodi Neronis postea, aliorumque tyrannorum commemorantur exitus. Nam Saulis

Saulis in sacra historia longè aliò spectat exemplum, ut suo loco (Deo deducente) differemus. Quod verò hic tyrannicè & stultè magis quam fortiter putauerit, ex eo arguitur, quòd inflictam ex superiori loco plagam ad ignominiam fuerit interpretatus, perinde ac si conferta cum inermi muliere cominus manu, vulnus ferro accepisset; cum exemplum hoc non ad feminae fortitudinem, sed ad vltoris Dei prouidentiam & iudicium, referri potius oporteret. Quod verò legimus, Vocauit citò, significat illum curasse, ut ante quam prima illius plagae vis calorem excitaret, spiritusque in cerebrum euocaret, quorum impetu concidere necesse erat, vulnere aliunde accepto corruisse crederetur, atque ita ipsum sibi mortem conscisse fama narraret: demum utique interpretari vellet, rumor illum à femina lasum, & ab intimo ac familiari confossum percrebuit: quae res iustum Dei iudicium declarauit in parricidam, qui familiae suae interitum familiaris cuiuspiam operam attulerat. Interfecit eum. non vno tantum vulnere magna vi ac celeritate impacto confodit. Sic ex prima uerba historiae verbis explicandum.

Illo quoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suas.

NOLITE, ait Psaltes, confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibet spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Ultra fidem, societatem, & sedulitatem, quam inter principes & exercitum seruari consentaneum fuerit, varia fuisse multorum vota & studia, in illis bellis ex Abimelechi gratia & fauore expectanda, quae omnia illo pereunte simul extincta, neque quicquam cuiquam amplius fuit expectandum aut sperandum, nec quicquam praeterea illius tyranni causa curandum, cui nullus qui vel interitum vltisceretur, vel etiam funus curaret, ex omnibus Israelitis amicus relictus commemoratur. sed, Omnes qui cum eo erant, reuersi sunt in sedes suas. ita ut nemo bellum illud agi, vel produci, sua interesse iam putarit, eoque tantum susceptum videri posset, ut de parricidij illius nefarij authore, & adiutoribus primis sumeretur supplicium, idque non hostium aut inimicorum, sed sociorum fratrum, congenerumque operam fieret, ut res rei comparata, manifestum Dei probaret iudicium. A notationem hanc ad legentium utilitatem ex ipsa exemplaris linguae lectione adiunximus, quae sic habet: Et viderunt viri singuli Israelitae quòd mortuus est Abimelech, & abierunt vir in locum suum. Singuli Israelitae illius casus & interitus testes spectatoresque fuisse narrantur, eoque viso singuli rem suam fecisse dicuntur, tamquam ad hoc tantummodo producti viderentur, quòd cum vidissent confectum, demum cognoscerent, atque inter se collatum frequenti narratione usurparent. Namque nomen, Viri Israel, non sine certa significatione hoc loco appellatum est, quòd potentem cum Deo forti, & omnia quae sese spectant, ad eiusdem nomen & consilium referentem, interpretamur.

Et 3

Et

Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech cōtra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est: & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierubaal.

TOTIVS tam superius recitata tragœdia utilissimum ad doctrinam exemplum hominibus propositum, summa hæc oratio breui atque significante verborum numero magno cum sententiæ pondere tradit, cuius inittum à dictione, ET, factum est: quæ nō tantum verbum verbo, sed rei rem, & causis effecta, atque antecedentibus consequentia in sacro sermone adnectit, valetq; perinde atque Latinis oratoribus, Itaque; & pœtis, Ergo. ut: Itaque utamur potius bonitate nostrorum verborum, quam splendore Græcorum.

Cic. Offic. 1

Prop. lib. 1.

Iuuenal.

Sat. 9.

Et illud: Ergo sollicita tu causa pecunia vitæ es.
Et, Reddidit ergo metu, non moribus.
Similem vim apud Hispanos obtinet vocabulum Assique, & apud Italos Dunque, & in Belgarum idiomate Maer. quæ suis in linguis animaduersionem excitant, ut Græcis suum illud ὀνομα. Huius, inquit, exempli illa observatio, illaq; explicatio publicis moribus atque etiam communi Israëlitarum omnium iudicio & sermone exstitit. Eorum qui tanta fratris crudelitate & impietate, tanta adiutorum ope, indignè atque immeritò corruissent, vicem ELOHIM, hoc est, Deum orbis iudicem, fuisse ultum, atq; non in auctorem tantummodo sceleris, verum in fautores quoque seuerè animaduertisse. Sichimitis quoque. ex germanis verbis: Ita & omne malum virorum Sichem reddidit ELOHIM in caput ipsorum. in authores, inquit, ipsos adhuc superstitēs ac viuos, quippe iudicium hoc intra quadrienniū ab initio criminis editū fuit, quod tēpus ad penitentiam fuerat utriq; parti concessum, qua neglecta, tamē supplicium maturatū est. id quod ita factū oportuit, ut presentissima Dei providentia sibi omnino consentire hominibus probetur, ex cōstante & coherēte iudicij pronūciatione primū, & consequente deinde exercitatione. Namq; sententia quidē iuvene nuper paternā causam agēte fuerat pronūciata: Si ergo rectè & absq; vitio egiſtis cum Ierubaghal & cū domo eius, letamini in Abimelech, & ille letetur in vobis. Sin autē peruersè, egredietur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidū Mello: egredieturq; ignis de Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. Huc itaq; illud hemistichium pertinet: Et venit super eos maledictio Ioatham. Nam is monēte Deo illa praxiderat, quæ euenisse cognouit ultore Deo, qui quondam de viduarum ac pupillorū immunitate ita cauerat: Vidua & pupillo non nocebitis. Si leseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt uxores vestre vidua, & filij vestri pupilli. illius autem iuuenis ad iudicem Deum clamor illa formula nobis antea excipiebatur: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. Maledictio hoc loco idem significat quod execratio, obnunciatioq; dirarum.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

POST Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patris Abimelech, vir de Isachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim.

ABIMELECHI tyrannidem breuissimo exstinctam tempore qua consecuta fuerint tempora deinceps narratur. ac primus in iudiciis atq; ducibus Thola ponitur, vir paterno splendore ac tribu etiam nobilis, qui ob virtutis præstantiam, reipublica administratione ac tutela suscepta, Samiram urbem in Ephraimi sitam monte incoluit, quod opportunum locum pro temporis & rerum ratione & usu censuerit tum ad ius populo dicendum, tum ad regionem ab hostium inuasionem defendendam. Hunc verò non otiosum, aut desidem ignauumq; sed strenuum & fortem, atque vicinis finitimisq; formidatum fuisse, verbum Surrexit probat, cū adiuncta causa quam primæua lingua explicat: Et surrexit ad seruandum Israel Thola filius Phua filius DODO. DODO autem patrum suum significat, vel patruelem suum, cuius possessiuum cū lectio non declaret, interpretes Abimelecho adscribunt, maximè quod ad id admittendum Græca versione quodammodo inducantur, ὅς πατράδελφον αὐτοῦ. quamquam sunt qui DODO proprium nomen esse existiment, quo huius Phua auus appellatus fuerit, quando & nomen ipsum à Chaldaeo interprete suis elementis integrum conseruari constat. ad quod etiam accedit Gedeonis familia in Manasse tribu conscripta, cuius fratrem, qui Abimelecho patruus contingeret, ad eādem tribum referri conueniret; nisi vlla hic ex affinitatum ratione intercedere posset exceptio. quam cōtrouersiam aliis iudiciis dirimendam reseruamus, illud obseruasse cōtenti, Deum illis iudicium saculis ex singulis ferè, ut aliàs adnotabimus, Israëlitarum tribubus virum delegisse, cui reipublica cōmitteretur cura. Atque verbum Surrexit, non ex successionē, sed delectu aut acclamatione, aut potentia & opibus, aut singulari diuine providentiæ sententia, potestatis siue ministerij eius huic vel illi constituisse significat. cuius adnotationis exempla quam plurima per sacros occurrunt libros. ut, Surrexit in terra Rex nouus super Ægyptum: qui ignorabat Ioseph, id est, pulsissiam & exstinctis Regibus illis, quos tantis beneficiis, tanta amplitudine, tantis diuitiis auxerat Iosephus, alius quispiam non hæres, verum occupator, clauum tenere cepit. ita hoc loco Thola ex alia familia atque tribu surrexisse cōmemoratur, singulari adnotatione successionis, nō hereditatis: nā qui paternum aut umq; locum in potestate vel magistratu obtinet, in sacro sermone Regnare, siue Iudicare, siue aliàs munus gerere pro illo dicitur, sua verò in lingua THAHATHAV. qui verò non hereditario, sed alio iure quæquam subsequitur, Latinis succedere dicitur, ac successor idem appellatur: sacri verò sermonis usu, regnare, vel aliàs rem administrare post alium

alium fertur. Cum verò Tholam hunc Abimelecho ad populi salutem actutelam successisse declarat historia; Abimelechum etiam ipsum, quamquam malis artibus & rationibus admissum, tamen eodem tuendi, defendendi, ac iudicandi Israël munere functum fuisse indicat, cuius culpa non in magistratus iure violato exstitit, sed in eodem iure per summam iniuriam stabiliendo. Namque is publico Sichimitarum consensu princeps fuerat salutatus: verum quia ea res non moribus & æquitate, sed ambitu peracta, atque sceleratis parricidiis firmata fuerat, ut & illi & illius fautoribus malè verteret, euenit, id quod ultima precedentis capituli sententia expressè fuit adnotatum: Reddidit Deus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfecit septuaginta fratribus suis. & paulo etiam superius eiusdem culpæ communionem Sichimitas damnatos vidimus, & scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierubaghal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in ceteros Sichimorum principes qui eum adiuuerant. Itaque non tam electio Abimelechi, quam electionis causa & euenta in crimen vertuntur Sichimitis: qui tamè alias unum quempiam ex tanto fratrum numero, vel ex alia etiam tribu, suffragiis & voce declarare potuissent. Hunc verò quamquam infelici consilio declaratum, tamen toto triennio ad Reipub. gubernacula sedisse historia indicauit:

Supr. 9. Regnavit itaque super Israel tribus annis. quod spatium in temporum ratione ac numero ad summam quoque refertur. Atque illas armatorum copias, quas ab Abimelecho aduersus Sichimam deductas legebamus, prætorias fuisse, ac perpetuò in militari officio & exercitatione versatas intelligimus, non autem tunc primùm coactas: nam & hoc ipsum mandato illo indicatur,

Supr. 9. Surge nocte cum populo qui tecum est. Quamquam verò nihil ab illo aduersus externum hostem gestum fama historiæ, acceperimus; tamen illis copiis & populum in officio, & finitimos in metu contentos fuisse, existimare licet, utpote percussos ac territos nomine & opinione viri ad rem agenda augendamq; prompti, & suorum gratia atq; opibus potentis, nec non incredibilis ferocitatis exemplo diffamati, qui septuaginta fratres super lapide uno, una die, principatus ineundi & firmandi studio sustulisset. Iam verò huius successorem Tholam fortitudine ac prudentia, consularibusq; virtutibus illustrem, & præsidiorum atque subsidiorum opportunis curis, & iuris dicendi munere atque officio intentum, viginti ac tres annos perpetuos feliciter præfuisse, & vita pariter atque magistratu ac religionis pietate defunctum, in eadem quam iudex tenebat vrbe honestè sepultura conditum cepimus. Existimamus autem vrbi illi nomen factum à Samir lapidis eodem loci abundante copia, qui apud Græcos & Latinos exigua mutatione vocabulum retinet SMIRIS, Hispanis verò atque Italis Smeril & Smerillo dicitur, atque Latino interpreti nostro plerumque in Adamanta vertitur. de quo nos iam aliàs pluribus disserabamus. Bono autem iudici bonoq; custodi (id nomen magistratibus omnibus à Platone tribuitur) celebre sui cognominis

cognominis sepulchrum decretum fuit; quippe Samir significatio ad custodiam & firmitudinem pertinet.

Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israel per viginti duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auoth-Iair, id est, oppida Iair, vsque in præsentem diem, in terra Galaad.

VIRO huic, propter diuitias & opulentiam, communi ac publico suffragio administranda reipublica munus delatum intelligimus, quippe consensaneum fuerat eum haberi prudentem & fortem, quem Dei beneficio felicem esse constabat. Magnā autem seculis illis felicitatis partem in legitima, eaq; numerosa ac florente prole positā, & diuina illa promissa qua umbram atque imaginem futurorum bonorum sacra continet lex, & multa etiam Vatum ac Psalmorum oracula documentaq; comprobant; præcipuè si eiusmodi familiis diuitiarum honestis artibus paratarum abundans & cōmodus accedit vsus, cum vtentium honore ac dignitate cōiunctus. S. S. E. Beatus homo qui timet Dominum, qui ambulat in viis eius. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit. Vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouella oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominū. Huc etiam illud spectat: Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. Sicut sagitta in manu potentis, ita filij excussorum. Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta. Neque verò apud Israelitas tantum, quibus honestissimum ducebatur, populum pium ac religionis vera colentem vel vnica sobole propagare; verum apud Gentes etiam, numerosior filiorum familia publicis ornamentis & immunitatis priuilegiis afficiebatur. vnde apud Romanos illa trium atque duodecim liberorum iura nata sunt. Hunc itaque virum felicem haberi oportuit, quem Deus triginta liberis auctum voluerat, iisdemq; ad aetatem vsque virilem perductis, atq; non sordidis, sed ingenuis & nitentibus, patremq; equestri apparatu, cum prodire opus esset, comitantibus. Sedentes super triginta pullos asinarum. Mulos hoc in loco interpretamur, qui ex asina & equo, vel ex equa & asino gignuntur. Erat enim illis regionibus honesta ac vel regia huiusmodi iumentorum vectio. Chananaum nomen GHAIARIM, cuius singulare est GH AIR, pullum significat plerūque ex asina vel asino progenitum, sed non semper eum qui in asinorum genere sit ponendus. Nam & apud Iobum GHIRPARE inuenimus, pro quo interpret noster onagri pullum reddit. Onagrum autem quamquam siluestris asini nomine Latini pariter Græcis indigent, tamen natura ipsa mulis quàm asinis ostendit similiorem. Atq; ita Græcus interpret cum Chaldeo consentiens; τριάκοντα πωλους, triginta pullos vertit,

Gg

nullo

nullo possessio adiuncto, quod nec in primo reperitur exemplari. Pullus autem & asininus & equinus Latine dicitur. itaque opulentum virum hunc adnotatio haec significat, qui multos filios honeste ac liberaliter educaret, atque splendide deduceret, Sedentes super triginta pullos iuniores, atque ex consequenti non ignavos, immo fortes & industrios, qui domitis pullis ex sententia uti scirent, quibus vero artibus omnes illi sese exercerent, ac rem familiarem auerent, regionis & patriae adnotatio indicat, nempe Galaad, quae & frugum ubertate, & pecorum armorumque fecunditate nobilis fuit. Pecuariam itaque huic familiae amplam rem & rusticam etiam satis bene cultam fuisse censendum est. haec vero omnia vita decorauerat grauitas & integritas, quam recte instituta tot liberorum turba probabat. Nomen autem ipsum idonea ad agendas res significatione accesserat. I A I R lucentem, candidum, splendetemque dixerimus, quo etiam antiqui illius Iairi Manasses filij memoriam & exemplum representari videbatur. Atque his ornamentis ad summam amplitudinem, & regendi Israelis auctoritatem vir ille peruenit, quam per viginti & duos annos diligenter & digne transactos ad mortem usque comprobavit, eoque temporis spatio triginta liberos, quorum ope in munere administrando opportunè utebatur, in triginta suae regionis antiquis oppidis collocatos, pro nominis sui ratione claros nobilitatosque reliquit. Et principes triginta. Ex exemplari: Et triginta G H E I A R I M illis; illis vocabuntur H H A V O T H I A I R usque in diem hunc quae in terra Gilghad. Gilghadita regionis partem eam, quae nunc praecipue indicatur, his eodem nomine, verum alia atque alia ex ratione celebrem existisse, haec lectio docet; quae cum breuiter ac significanter tantum relata fuerit, nobis erit distinctius explicanda. In concione illa celeberrima & amplissima, quam de omni gentis ac rei Israeliticae initio, progressu, & statu Moses habuit, terram omnem Argob, quae Gigantum quondam nomine insignis fuerat, Iairo Menasse filio in usum possessionemque cessisse narrabat, eamque multis oppidis habitata, mutato deinceps cognomine H H A V O T H I A I R, hoc est, Belluas Iair, deinceps dicitur, quasi ea sermonis figura gigantes, id est, robustos terra illius habitatores, non secus quam belluas, Iairo superatos & interfectos referret, posteritatisque memoriae ac monumentis mandaret. Sunt autem huiusmodi de hac re concionatoris illius verba: Re-

Deut. 3. ¹¹ liquam partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediae tribui
¹² Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur terra gigantum.
¹³ Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gesuri
¹⁴ & Machati: vocauitque ex nomine suo Basan, H H A V O T H I A I R [id est, Villas Iair] usque in praesentem diem. Haec illius nominis illi regioni impositi ratio & commemoratio ultra tercentum annos producta fuit, quae postea etiam alia de causa confirmata praesenti lectione refertur, hoc est, de nomine huius alterius Iairi, cuius triginta filij triginta regionis illius frequentia oppida, singula singulis, ad habitandum regendumque cessere, non sine gloria & rei

bene

bene administrata commendatione, quam ob rem euenit, ut eadem qua antea H H A V O T H I A I R, id est, Belluae Iair, siue (ut interpres noster explanationis causa vertisse videtur) Villa Iairi dicitur abatur, iam nunc deinceps horum filiorum gratia & merito H H A V O T H I A I R, id est, Belluae Iair, hoc est, à Iairi filiis illic confidentibus gubernata oppida cognominarentur, rebus & vocibus iam nunc aptius comparatis. Namque olim à giganteo Barbaro genere domito & expulso, H h a u o t h dicitur fuerant, ac non ita frequenti populo Iairi occupantis aetate culta: quam ob rem in illo loco Latino interpreti siue explicatori villarum nomine exponebantur. postea vero cum loco & frequentia & cultura creuissent, ad urbium propè rationem & censum atque nomen accessere, ita ut merito à Latino siue versore siue expositore fuerint oppida dicta, cum in hoc sermone nullum aliud succurrat vocabulum, quo lingua sancta elegantia & germana proprietate hoc loco exprimi possit. ea autem sic habet: G H I R I M, in illa lingua id significat quod Latinus Urbes. huic nonnihil discrepans vox G H E I A R I M oppida urbibus minora, facie tamen & cultu urbium amula, dicuntur, cuiusmodi apud Hispanos in Carpentania Talauera & Elcalona, in Bethica Cremona, in Bethica & Lusitania finibus Zzafra sunt: & in Belgio Hondiscotum, & in Lotharingia Pont à Monson, & huiusmodi alia in aliis regionibus insignia, quibus, dummodo sermonum non refragaretur usus, Urbicularum nomen fortasse quadraret. Hispani Ciudadetas & medio ciudades vocant. Habemus itaque G H I R I M, quod urbes; & G H E I A R I M, quod oppida, villas vel semiurbes interpretamur. tertia reliqua est vox G H A I A R I M, pro qua pullos Latinis reddi docebamus: ex quibus adnominatio eleganti utcumque conspicitur, delectareque conspicientem potest. Nam triginta Iairi filij totidem G H A I A R I M insidentibus cum triginta etiam G H E I A R I M in domicilium atque ditionem cessissent, nomen etiam & celebritatem H H A V O T H I A I R, hoc est, belluarum, siue potius urbicularum Iairi meruerunt. itaque nomen quidem retentum est; verum nominis ratio aptior & opportunior horum causa existit, propter verborum affinitatem; quam Paronomasiam dicendi artifices vocant. Haec itaque sententia huius Latinae versionis, Quae ex nomine eius sunt appellatae, quae antea prioris illius Iairi nomine insignes fuerant, huius posterioris Iairi exemplo ac iure eodem sunt celebriores cognomine, atque perpetuum viri & familiarum illius monumentum documentumque in hanc usque diem conseruant. Sacra ac germana oratio ex verbis conuersa rem ipsam observatione indicat: Et triginta G H A I A R I M illis, illis vocabuntur H H A V O T H I A I R. Gracos interpretes locutionis figuram hanc exprimere conatos arbitramur: ἐπιθεβηκότες ἐπὶ τριάκοντα πόλεις καὶ τριάκοντα πόλεις αὐτοῖς καὶ αὐτὰς ἐπάλευεν ἐπαύλεις ἰαῖρ. Ita accurata apparet allusio πόλεις, πόλεις, ἐπαύλεις. duos itaque Iairos in hac lectione indicamus, non unum, ut nonnulli opinantur, qui si esset, ultra trecentos profecto vixisset annos.

Mortuusque est Iair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Chamon.

SEPVLCRI locus ad historiae veritatisque testimonium & monumentum perpetuum indicari solet, ita ut nominis celebritas ex depositi amplitudine, vel obscuris oppidis parva, vel illustribus auctior accesserit. Huius autem oppidi, praeter hanc, qua in Annalia & Iudicum commentaria relatum legimus, nullam antea mentionem factam meminimus. Sed iam ab huius sepultura una cum viri memoria atque fama loci etiam recolebatur nobilitas.

Filii autem Israel peccatis veteribus iungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruerunt idolis Baalim & Astharoth, & diis Syriae ac Sidonis & Moab & filiorum Amon & Philistim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.

HUMANI ingenij prauitas, & in bonis studiis ac rebus inconstantia, nec non nouarum ac peregrinarum actionum aviditas & amulatio, his antiquarum lectionum monumentis ad posteritatis memoriam, eruditionem, ac prudentiam ad viuum expressa depingitur. Iam nimis vetus, nimiumque vulgaris illa quadraginta quinque annorum spatio producta religionis ac reipublicae facies, fastidiosissimis hominum sensibus videbatur, cum praeter antiquos veteresque ritus & mores, a duobus proximis iudiciis instauratos, nihil praeterea ludorum, nihil publicae latitiae, quo populus oblectaretur, exstaret. Vnus tantum locus certis statisque diebus, isque cum magna reuerentia, cum tristis seueritate esset petendus, atque ex prisca tantum disciplina colendus, idque unico ac singulari semper modo & ordine: cum tamen Gentes caetera omnes, atque in primis ea, quarum vicinitate & commercio utebantur, aliis atque aliis cultibus variarunt, & frequentibus sacrorum, ludorum, & saltationum, conuiuiorum atque epularum spectaculis deliciisque fruerentur, qui tamen homines quoque erant, & publicarum ac priuatarum rerum usu & splendore non minus bene viuere feliciterque agere viderentur, atque iidem diis religionibusque propriis omnia accepta referrent, ut quibus numen esse, & non ita rigidam cultus disciplinam placere crederent. Huiusmodi itaque rationibus putatis, filii Israel non modo intermissas iam pridem superstitiones postliminio recipere, sed nouas etiam atque recentes dedicare, & a vicinis pro libidine petitas inferre decreuerunt. Peccatis veteribus iungentes nova. Exemplaris verbi IOZZIPHVS significationem circumloquio expressit Latinus interpret, quod aliam simplicem vocabulo, addiderunt, imitari solet. Namque non repetitio modo, sed cumulus & auctio hoc verbo significatur. Rursus, inquit, antiquam superstitionem, illis paucis annis intermissam, reuocare, atque temporis antea acti iacturam iisdem quibus antea dediti erant frequentius representandis, & nouis praeterita inferendis adaugendisque resarciendam curauerunt. idque cum priuata, tum publice, atque adeo contentiosè. id significat appellatio filiorum Israel cum exacerbatione criminis

ac

ac sceleris, quod tantum ab illo Israele degenerauerint, qui familiam suam omnem istis superstitionibus immunem alienamque esse curauerat. Namque ultra intermissorum Baghalim & Ghashtaroth instauracionem & amplificacionem, quidquid apud vicinos colebatur, nouis auctioribus indies accedebat. S. S. E. Noui recentisque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Baalim & Astharoth. De nomine & ratione Baghalim fusiùs aliàs diximus: tantum hic repetere sat fuerit, hoc nomen masculina & pluralis forma esse, & eos deos significare, quibus huiusmodi sexum delusa tribuebat antiquitas, ut Saturnos, Ioues, Martes, Apollines, Mercurios, Vulcanos, & caeteros omnes. Hos ab Homero & antiquioribus poetis consecratos Dios, siue Deos appellare, atque in suos fastos inferre Romana potentia, in populi gratiam atque in Respublicam ementitam amplificacionem, curauit. ex hoc genere Beli etiam, Chamosi, ac Dagonis, & multa alia nomina apud Assyrios, Syros, Palaestinos, Moabitas, & Idumaeos dedicata sunt, Barbarorum videlicet deorum. Verum quia masculorum tantummodo numinum turbam non satis felicem fore existimauerant, eò licentia à poetis & huiusmodi superstitionum antistitibus progressum est, ut calum quoque, maria, ac terra, & elementa omnia, atque adeo infera ipsa regna deabus feminis tum virginibus tum nuptis, necnon & meretricibus, implerentur, istisque etiam numen, potestas, & iuandi atque ladendi mortales arbitrium & vis tribueretur. Atque ita Iunones innumera, Diana, Pallades, Cereres, Proserpina, Hebes, & Irides, & Veneres, in Dearum sunt relatae numerum, praeter Nymphas Dryadas & Hamadryadas & Oreadas, nonnullaque alia minoris census nomina, quibus omnibus alia atque alia sacra, pro variis utilitatis atque efficietia opinionibus, instituta sunt: & quamquam mares & femina crederentur, tamen nonnumquam Diu atque Deae distinctis appellabantur nominibus.

Dique Deaque omnes, studium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis non nullo semine fruges,
Quique satis largum terrae demittitis imbrem.

Virg. Geor. 1

Nonnumquam masculino vocabulo uterque concluderetur sexus. ut:

Illa Deo sciet agricolae pro vitibus uuas,
Pro fegete spicas, pro grege ferre dapem.

Tibul. lib. 2.

Verum enim uero Chananaeorum veteri disciplina uterque sexus tam plurali quam singulari numero sua distincta, augusta, ac sancta nomina sortitus est. Nam quicumque mares numen habere crederentur, singuli BAGHAL, plures BAGHALIM dictabantur; femina uero omnes, quae consecratione & cultu existimarentur dignae, singulariter GHASERETH, pluraliter uero GHASTHAROTH nuncupabantur. uocis autem etymologia GHASERETH, diues femina significatur, cuius pluralis est GHASTHAROTH. diuitiarum uero cumulus, eos quibus contingit, felices efficere vulgo putatur: unde effectum est, ut beatitatis & beati nomina ad diuitias ac diuites Romano sermone referantur. ut:

Gg 3

Nassi-

Hor. lib. 2.
Sat. 8.
Idem lib. E-
pod. Ode 8.
Idem Car. lib.
2. Ode 19.

Vt Nasidieni iuuit te cena beati? & : Esto beata, funus atque imagines
Ducant triumphales tuum. *Hinc etiam euenit, ut beatitatis quoque no-
men & epitheton caliculis illis ac feminis præcipuè concederetur.*
Fas & beatæ coniugis additum   Stellis honorem.

Atq; ita confusè diuitem pro beato, & beatum pro diuite v'surpare Lati-
nis scriptoribus licet, quod & Græcis in suis vocibus μακάριος & πλού-
σιος contingit. Iam verò ad Chananæam linguam redeamus, in qua vox
HASERIM pluraliter enunciata, felicitatem siue beatitatem significat, eidem
illam valde affinem GHASERIM in diuitias Latini vertunt. atq; ita HA-
SEROOTH & GHASTHAROTH simillima ferè nomina in beatas vel
diuites vertere nobis licet. & quia magna etiam cum simplicitate coniuncta
utilitas iunioribus ouibus feminis attribuitur, idem etiam nomen ad signi-
ficandum hoc genus pecudum traductum est. quamobrem audito nomine
GHASTHAROTH, simplices ac beatas, & hominum generi utiles, per-
petuam iuuenta vsas feminas intelligere libet: quales eas que calo ac deo-
rum consessu & conuiuio dignæ existimarentur, Gentes illa nominarunt.
Atq; huiusmodi nominibus & numinibus vario indigitatis cognomento,
multa loca apud Chananæos sacra dicataq; traduntur, vt Baghal-Berith,
Baghal-zebut, Baghal-Paghor, Baghal-Gad, Ghastharoth Karnaim, &
complura alia, quæ aliàs ad catalogum antiquitatis studiosorum gratia redi-
gentur. Summa autem explicationis huius est: Nomina illa BAGHALIM,
& GHASTHAROTH, Chananæis olim vulgatissima & celeberrima, ab Is-
raelitarum degenerate populo fuisse cum suis ritibus ac superstitionibus ad-
missa & usurpata per summum nefas, cum sacra ac diuina lex vna & quin-
quaginta præceptionibus, ac multis dirarum prædictionibus, id vel comme-
moratione fieri cauisset. Hanc autem vocem GHASTHAROTH Chal-
dæa Assyriaq; lingua nonnihil immutatam GHASTHARTA pronunciat,
quam postea Græcorum sermo, quod gutturalibus elementis & prolationi-
bus destitutus fuerit, translata ἁστάρτη protulit: deinde verò ex minùs
diligente & accurata rei notitia vnã quampiam deam esse putatam, &
Astarten nominatam, Græci historici suis scriptis mandarunt, & Latinis
tradiderunt. id quod & nos admonendum duximus; ne quis cum Plutarcho
ceterisq; scriptoribus in huiusmodi Astarte Assyriorum ipsis vocata dea,
nomine pariter atq; re decipiatur: quale in multis aliis corrigere facile fue-
rat, si nostri hoc laboris & instituti esset. Igitur Israelitæ antiquis regionis
sue superstitionibus multo studio reuocandis, magno sumptu & apparatu
adornandis, non contenti, aliis quoque operam & cultum discare voluerunt.
Et diis Syriæ, Damascenis. Nam cum triplex Syria siue Arā in sacris Geo-
graphicis à nobis fuerit descripta, hac Israelitarum regioni vicinissima con-
finisq; erat ab Aquilone, cui adnexa Occasum versus adiacebant Sidonio-
rum ac Tyriorum prouinciæ, quibus peculiare colebantur dij. Et Sidonis.
A Meridie verò & Ortu Moabita Israelitarum clauderent fines, quorum
etiam

etiam religionibus apud se sanciedis, ita vacasse arguuntur: Et Moab, & fi-
liorum Amon, & Philistim. qui ab Egypti fluuio dicto tractum omnem
inter Israelitas & Sidonios tenebant. Animaduertendum autem est, in
sacræ lingua narratione his omnium vicinarum gentium diis nomen non
Baghalim & Ghastharoth, sed ELOHIM adscribi, ea quam modo explica-
bamus adnotatione. Quod nomen plurale est, & ad gubernationis, prou-
dentia, virtutis atq; efficientia, consilij & iudicij rationes v'surpari, non
semel docuimus, pro quo Latini interpretes interdum Iudices, nonnūquam
Angelos, sapiſſimè deos reddunt. est autem in exemplari opportunissima
consilij, voluntatis, actionis, negotij, studij atq; sedulitatis exaggeratio ad
hanc arguendam causam, quæ nomine Elohim repetito, ac singulis nationi-
bus adiuncto fit, cum reiteratione duarum dictionū, coniunctionis inquam
& articuli, quam figuram Polysyntheton Rhetores vocant. Et [ipſos] deos
Aram, & [ipſos] deos Sidonis, & [ipſos] deos Moab, & [ipſos] deos
Amon, & [ipſos] deos Pelistim, quæ interpret noster semel tantum posi-
to accusatio connectit: Græci verò, quod articulis opportunis abundant, sin-
gillatim expresserunt, ἑκάστους θεοὺς σπουδᾶς, & c. Ipsa autem repetita coniu-
ctorum membrorum pronuntiatio vel verbosum enumeratorem deſſare po-
tuit, & tamen Israelis filios tantum in illa re, in illa impietate positum stu-
dium, tanta cura & opera minimè laſſauere. Deos autem numero multitu-
dinis unicuique numerationis membro adscribit author, vt affectatum &
contentiosum superstitionis studium exprimat. Non, inquit, selectum ali-
quem & præcipuum ex singulis nationibus Deum, sed Deos, & Deos, &
Deos. Quippe hominum ingenio ubi à diuina legis orbita ad propriæ opi-
nionis atq; delectationis semitas digredi liberit, nullus v'mquam inueniendi,
addendi, mutandi, atq; innouandi res statuitur modus. hic enim licentiosè
illius sciendi bonum & malum facultatis fructus fuit; qui semel gustatus, Gen. 3.
insanam & insatiabilem infert famem curiositatis, quam emulationis &
contentionis orexis quædam vehementius irritat. Vnde variarū sectarum,
disciplinarum, atq; dissimilium rituum & morum, secum & cum aliis pu-
gnantium, origo est. Atque hanc quoque partem nos pio ac Dei cultori
viro cuius, in suo etiam seculo obseruandam cauendamq; indicamus. Igitur
cum Israelitæ rebus publicis atq; priuatis maximã ex religione utilitatem
afferri intelligerent, omnium vicinarum nationum, quam existimabant fe-
licitatem primùm petendam; deinde ipsarum quoque gentium amicitia &
societatem conciliandam sibi esse duxerunt; id quod nulla re commodius assequi
se posse putauerunt, quam religionum communionem: vt hoc pacto ceterarum
religionum deos hospites adscitos, & tēplis atq; aris positos cultos, iam quasi
ciuitate apud se donatos, experirentur propitios; vicinos verò ipſos, à quibus
deorum illorum sacra discebant & accipiebant, sibi tum disciplina commu-
nis, tum mutue consuetudinis causa, & morum similitudine socios confir-
marent; atq; demum ceterorum omnium felicissimi euaderent. Quippe qui
omnium

omnium vicinorū deorum communi collegio atq; domicilio apud se constituto, regionem suam calis amulam reddidissent. Tam multis itaq; diis inducendis, consecrandis, deducendis, atq; colendis intenti, Dimiserunt Dominum, & non coluerunt eum. Namque hic huiusmodi mutationis exitus, legislatoris vaticiniis fuerat predictus: Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Primum enim tot nouis rituum & cultuum generibus & formis, tot simulacris deorum, non in una tantum vrbe, sed in omni oppido, vico, pago, monte, fonte, atq; via collocatis, tot lucis nemoribusq; consitis, tot templis structis, altaribusq; erectis, ornatio & elegantior multo visa est regio. Iam verò tanta vestium & cultura licentia & varietas, tanta ludorum, saltationum, & cantionū, atq; carminum diuersitas, ita nouarum cupidos puerorum, feminarū, iuuenum atq; etiam seniorum animos oblectabat, vt priscam illam antiquæ ac paternæ disciplina simplicitatem fastidio ac satietate abalienaret: maxime cum illa vnum tantum ad diuinam rem agendam locum, eumq; ter singulis annis ad eundem constituisset; atq; hoc modo quosdā otiosos, atq; supersticiosos, vagandiq; auidos, ingrata desidia continere; alios verò, quibus non tantum vel otij, vel facultatis esset ad excurrendum, visendi templi copia priuare visa esset (mentior, nisi hoc nomine Mosis tabernaculum, & Salomonis templum apud Christianum scriptorem damnata legerim) ita adeò hac nouarū religionum vice omnibus tum vagis & peregrinandi cupidis, tum etiam iis quibus non tantum discurrere liceret, magna opportunitas magnaq; commoditas creata est: cum nemo esset cui vel in oppido, vel, si placeret, in horto proprio, vel etiam domi, templorū atq; deorum illorū frequens non constaret copia. SorDESCERE ergo primum Dei nomen & cultus cœpit atq; contemni, ac deinde quàm citissime istis nouis moribus obsoleuit, adeò vt derelictus fuerit Dominus, nec vllò pacto etiam inter tam multos hospites ille, si non vt antiquus, ac sui ipsorum gentis, hoc est, Israelitarum verè tutelaris Deus, tamen vt iam diu in illa regione tribus & ultra seculis notus, atq; innumeris modis illustris, vel saltem vt hospes etiam inter ceteros admissus, quinimo illorū animo & proposito exclusus, & contemptus fuit; tum quòd nec alium secum cognosce Deum ipse antè cauerat. Ego enim sum Deus tuus qui eduxi te de terra Egypti. Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Non adorabis deos alienos. Tum quòd illius sacra, & cultus omnis, cum ceterorum deorum ritibus, institutis ac ceremoniis pugnarent. His autem admissis & institutis, illa deseri contemniq; consequens fuit.

Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthim, & filiorum Ammon.

PREDICTIONES illas in Mosis vaticinio non ad necessitatem, sed ad monitum consiliumq; decantatas, Israelitarum culpa & opprobrio suis euentibus verissimas atque certissimas declaratas, animaduertere est.

Vidit

Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia prouocauerunt cum filij sui & filia. Siquidem complures & magna, atq; graues admodū prouocationis cause ex istorum peruersa mente, atq; libidinoso electionis consilio exstiterunt. Prima illa offensio fuit, velle aliam constituenda Reipub. inire rationem ab ea, quam diuinis acceperant instituta ac legibus. Secunda verò, decus & splendorem ac felicitatem sibi ex alienis religionibus adsciscere. huic autem proposito res ipsa accessit, Chananæorum numinibus maribus ac feminis instaurandis, aliisq; præterea inducendis ex vicinarum regionum imitatione, & vt alia quàm plurima flagitia omittamus, ipsa expetita cum vicinis gentibus cōsuetudo atq; societas, vitiosissima ipsis calamitiosissimaq; fuit, vt pote quarum corruptissimis moribus perniciem afferri necesse erat, maxime verò cum id externarū religionum affectata, & studiosè quaesita communionem conficeretur. quippe Israelita cum religione sua, in illo medio totius terræ theatro constituti fuerant, non qui quicquam, quod ad religionem pietatemq; faciat, ab vlla vsquam gente nationeq; mendicarent, sed qui institutorum morumq; suorū exemplo, ceteris omnibus populis vera pietatis magistri, doctores, authoresq; essent. S. S. E. Ecce dedi te in lucem gentium, vt sit salus mea vsq; ad extremum terræ. Atqui cetera omnia quæ hoc loco nobis indicata, Israelitis appetita crimini dantur, certa admonitionis ac predictionis lege cauerat Deus: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, nec sociaberis cum eis coniugia. Filiam tuam nō dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruiat diis alienis: irasceturq; furor Domini, & delebit te cito. Huius diuinæ offensionis euentum huic narrationi subiunctū legimus; causam verò atq; fomenta malorum & calamitatū ab ipsis Israelitis excitata fuisse, res ipsa indicat, qui, simulatq; sua ipsorum libidine à Deo sese abalienare studuerunt, perditio amulationis furore (vt hominū ingenium est) cum ijs quas emulabantur gentibus ex consuetudinis initiis, in generis, opum, diuitiarū, industrie, splendoris, atque adeò in religione colenda præstantia, contentionem venire cœperunt. Nam non minima de hac re Gentibus eundem cultū professis altercatio, ac rerum & verborum discrepantia esse solet, hinc autem rixæ oriuntur & iniuria mutua, ex quibus bellorum inchoantur incendia. Tradidit eos in manu Philisthim & filiorū Ammon. Traditionem hanc iure summo factam intelligimus, quam sacer sermo ita accipiendam indicat. sic ex verbo: Et exarsit nasus Domini in Israel, & vendidit eos in manu Pelisthim, & filiorū Ammon. Namque nomē ipsum, Israel, quasi correlatiuum est nomini, Domini: nō quidem ex natura alterius partis, hoc est, Domini; sed ex cōditione & obligatione alterius, hoc est, Israelis. Quamquā enim Domini rationē & mentionem non continuo Israelis nomen & ratio sequatur; tamen Israelis appellationē & constitutionē Dei possessio euectigio consequitur; illudq; verissimè enunciatur, Si Israel est, Dei Domini est. quando idem est Israel, quod Dei Deo, & cū Deo

H h

potens.

potens. id est, quidquid Israeli sub hoc tribuitur nomine, id omne ad authorem & Dominum Deum est referendū. Siquidē Israel à natura nihil plus quam Iacob fuerat, beneficio autem, efficientia, gratiaq; Dei, Israel factus, appellatusq; fuit. id quod ex ingenuorum Israelitarum professione confirmare libet. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus; ipse fecit nos, & non ipsi nos. populus eius, & oves pascuæ eius. Igitur cum sese isti ab hac professione per insaniam alienare studuerint, commeruerunt ut ab offenso Domino ac pastore lupis, quorum consuetudinem optauerant, castigationis causa exagitandi, & lacerandi permitterentur. atq; hac traditio & permissio vendendi verbo declarata est. Namq; emptionis iure comparatum seruum, atq; iusta & clemente seruitute exceptum ac tractatum, tamen ingratum officiique desertorem & fugitiuum, vendendi facultatē iura omnia bero concedunt: quod castigationis genus in seruiturum iudicium mitissimum censetur, sed ut illa inutili atq; improbo seruo sentiri possit, asperioribus dominis vendi huiusmodi solent. Venditi autem fuerunt hac tempestate Israelitæ ius, quos amicos & socios affectauerant, ut tandem seruitutis utriusque discrimen experti resipiscerent. Quippe hanc cum Israelitis quondam emptis, deinde ob scelera & flagitia vendendis, atq; identidem redimendis, rationem perpetuam Deus tenebat. quam fusiùs aliquādo apud Prophetas declarauit:

Amos 9. Nūquid non ut filij Ethiopum vos estis mihi dñus Israel? ait Dominus.

Numquid non Israel ascendere feci de terra Egypti? & c. Hoc autem pacto atq; hac lege sibi cum seruis officium prodeutibus agendum esse, Dominus ipse pradiixerat: Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia? nonne quia Deus suus vendidit eos, & Dominus cōclusit illos? Non enim Deus noster ut dñi eorum [nimirum qui nec ledere, nec iuuare sui cultores vel desertores possunt] & inimici nostri sunt iudices, & c. Hoc itaq; iure, & consilio hoc, Israelitas nationibus vicinis traditos intelligimus, & hominum à Deo alienatorum consilij quales sint exitus, admone-mur. Est autem in versu hoc summa ac breuis mox deinceps enumeratione explicandarum calamitatū propositio, sacris historicis perquam familiaris.

Afflicti que sunt vehementer, & oppressi per annos decem & octo omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, quæ est in Galaad.

UT non Latinam tantum, sed etiam sacram edoctis linguam hoc loco consuleremus, carmen hoc ita ex exemplari vertebamus: Et fregerunt, & quassauerunt filios Israel in anno illo: octodecim annis, omnes filios Israel qui ultra Iordanem in terra Emorrhæi, quæ in Gilghad. Nec omnes vicinos ac finitimos ex sociis inimicos repente existisse, nec eodem tempore omnes Israelitas fuisse inuasos intelligimus, sed ab iis captam calamitatem, qui primi ob Ortum habitabant, & cogitandi materiam, & penitentiæ spatium, & locū ipsis cum primis, & cæteris maximè tribubus fuisse concess-

concessum, frustra tamen per id tempus, donec illud insania malum, plagis acceptis, sentiri, & curationis ac sanitatis desiderium iniri cœpit. Ut verò Hebraica explicemus (Nam Latina nihil nodi habet lectio). Eodē anno quo Iairus è viuis decesserat, Israelitas magna festinatione, & summa contentione, regioni suæ illis implende superstitionibus operam dedisse, scriptor indicat, quo etiam anno nondum plenè exacto, calamitatem populo ex Orientalioribus finitimis afferri cœptam, indiesq; auctam, ad octauū ac decimum vsq; annum, perpetuis malorum & cladum incrementis & accessionibus, durasse. Atq; ita hic annorū numerus illi qui Iairi gubernationi tribuitur, est adscribendus. Omnes qui habitabant trans Iordanem. Israelitas, non alios, indicat: namq; Amorrhæorum regionem nulli alij tempore illo occupabant populi. duobus autem verbis prima hac describitur erumna: Afflicti sunt & oppressi. ita hoc loco Latinus interpres reddit VIRGATSU & IIRTSATSU. qua in stragis atq; imminationis argumentis usurpatur, atq; ita etiā à nostris vertuntur. Dexteratua Domine confregit inimicum. Exo. 15. & Calamum quassatum non conteres. Alterum Hispanicè vertimus que. Ili. 41. brar, alterum verò calcar. utroque autem Israelitarū res vehementer quidem vexata, afflicta, atq; fracta; non prorsus tamen describuntur perdita. Loci demum adnotatio causam etiam siue speciem inferendæ iniuriæ subindicat: nimirum quod direptionis pretextam cupiditatem repetitionis cuiusdam simulatione colorarent Ammonitæ: ut qui Israelitarum regionē illam tantum esse proferrent, quæ citra Iordanem iacebat Chananaeorū quondam sedes. hanc verò Amorrhæorum numquam, nec olim à Deo, vel à legislatore Mose promissam; sed obiter inter eundem habitatoribus interfectis occupatam, utpote fertilem, & pecuaria curanda rei opportunissimā, quam tamen multo antea ab ipsis possessam, nūc postliminio recuperandā Ammonitæ iactabant. Atq; ita Israelitas premebant, ut nisi loco concederent, diripiendos atq; euertendos omnino curarent, maximè rebus Israelitarum indies imminutis, ac viribus ex Dei iudicio debilitatis.

Intantum ut filij Ammon transmissio Iordane vastarent Iudam, & Benjamin, & Ephraim: afflictusque est Israel nimis.

AMMONITAS quondā Ghamorhæi illa regione expulerant, quam Ghamorhæis debellatis Israelitæ occupauerant, atq; duabus tribubus ac dimidia concesserant. quibus in bellis Iairus ille priscus rem strenuè gesserat, Giganteo etiam perdendo genere, & tamen nunc tantus animus, tantum roboris Ammonitis accreuerat, ut non solum vicinas illas tribus preme-re atque stringere licuerit; sed transmissio Iordane, cæteras etiam tribus infestare, quæ secundum fluuium aut non longè iacebant, atq; ita porro Israelitarum res omnes exedere ac praterere cœptum est. Iudam, & Benjamin, & Ephraim, qui Iordani proximas habuere sedes, ut ex nostris geographicis cognoscere est. Vastarent, non excursionibus & latrocinis modo,

Hh 2

sed

sed bello palam illato, fortissimam & principem tribum Iudae cum vicinis & coniunctissimis vexarent, Deo hanc calamitatem ad illorum curandam insaniam permittente.

Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi, quia dereliquimus Deum nostrum, & seruiuimus Baalim.

IN morbis quibus mens animusq; agrotat, prima curationis spes, doloris atq; mali sensu, & causa cognitione, vel inquisitione ostenditur. hoc exemplum etsi non satis plenum, tamen in his paenitentiae initiis proponitur, quod Israelitae intra propriam religionem sese vexatos, nec tamen ab antiquis illis numinibus, quibus loca illa quondam dicata fuerant, vlla ex parte seruos experirentur: ideoq; consilium illud nunc damnabant, quod de Baghalim & Ghaslaroth colendis susceptum fuerant exsecuti, nulla interim de aliis superstitionibus, quas à finitimis susceperant, facta mentione. Nam quamquam nomine Baghalim, numina omnia, quae à Gentibus falso colebantur, dici possunt; tamen illam quam superius explicabamus distinctionem inter deos & Baghalim, non paenitentiam ducimus, atq; obseruandam commendamus. Non enim Israelitae illam suam dementiae prorsus agnouerant, sed eam tantum partem, quae praesentior videbatur, arripuerant paenitentiae & confessionis, siue id ex studio facerent retinendi partem tam multorum cultuum, tanta celeritate & alacritate susceptorum ad urbis regionisq; sua ornamentum, ne leuitatis notam apud ceteras nationes subirent, quam etiam inimicitias parituram timere poterant: in promptu namq; erat Sidoniorum ceterorumq; offensio ex tam subita mutatione consilij, & abalienatione suae religionis, & consuetudinis vsu. Quamobrem, illis omisus, Baghalim tantum improbant, hoc est, deos quos patrios putauerant, quod iam videlicet illos sibi prorsus inutiles intelligerent, utpote antea à se maioribusq; suis non semel repetitos, damnosè tamen semper & calamitosè; siquidem nunquam antea cultos sine consequente mox publica clade & arumna, meminerant. Causam verò eam esse argumentabantur, quod praesente Deo, quo auctore sua illis regio in usum cesserat, regionis ipsius dii vel pulsati & summoti loco, vel inopes atq; superuacanei, vel nulli omnino censendi essent; quippe qui nec regiones, nec gentes suas, nec sese etiam defendere tuerique potuissent, Deumq; verum esse, qui illam regionem iam sibi peculiarem fecisset, atque ipsis eandem habitandam, seseq; Deum agnoscendum colendumq; praeuisset. magno itaq; scelere & piaculo fuisse desertum eum Deum, quem Israelitarum unicum tutelarem, ac singulare principem gubernatoremq;, ab ipso usque gentis initio fuisse constaret. Hac illius confessionis, Peccauimus tibi, exclamatio est, quae ex personarum collatione & comparatione instituitur. Tibi, quem nostrum Elobim agnoscere & colere debuimus, peccauimus tamen, idq; gemino scelere admissio, desertionis tui, & admissionis Baghalim, alienorum videlicet, & inimicorum gentis nostrae, haec est, quibus Chana-

Chananaei hostes nostri additi fuerant. Atque ista imminuta, uti dicitur, confessio fuit, quam diuina Sapientia taxatam voluit, ad verae paenitentiae integritatem instituendam.

Quibus locutus est Dominus: Numquid non Egyptij & Amorrhæi, filiiq; Ammon & Philisthim, Sidonij quoque & Amalech & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum?

ISRAELITAS, qui unius tantum sceleris reos sese declarauerant, piaculorum multorum enumeratione & exaggeratione Deus urget, atque ad veram integramq; paenitentiam vocat accusationis repudiationisq; specie, ut qui homines omnes saluos fieri, & ad veritatis agnitionem redire vult. quidquid autem effatur, misericordia rationem praecipue spectat. Audiam Psalm. 82. quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in seruum suum, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Est autem accusationis siue causae status huiusmodi:

Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic aeger, rectè est igitur, surgetque? negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.

Horat. l. b. 2.
Sat. 3.

Vos, inquit, unum tantum crimen confessi, meam sollicitatis clementiam, quam tamen multis aliis, nec isto minoribus flagitiis vobis abalienastis. existimatis vobis in eo peccatum fuisse, quòd inutilium Baghalim cultus publice reuocatus atque susceptus fuerit, quorum populos vobis hostes manifestos cognoueratis, quam ob rem reiiciendum iam & explodendum cepissetis, atq; hoc pacto in gratiam meam vos receptum iri arbitramini, reseratis adhuc ceteris diis, quos plurimos ex vicinis gentibus adduxistis, eosdemq; nunc unà mecum retinendos colendosq; procuratis. Quantum autem à vera ratione, vestra ista ratio oratioq; aberrat, doceri vos oportet. Namque Gentes omnes eos pro diis colere instituerunt, quos sibi beneficos esse putauere, atq; beneficentiae opinione, vel calorum ministras formas, vel principes viros, vel alias res, quamquam falso, tamen hoc efficacitatis ac tutelae colore sibi consecrant: eos verò quos vel nullos esse credunt, vel aliis nationibus propitios, sibi verò infestos existimant, cū gentibus suis respuunt & auersantur.

Inter finitimos vetus atque antiqua similtas,
Immortale odium, ac numquam sanabile vulnus,
Ardet adhuc Conibos & Tentyra, summus utrique
Inde furor vulgo, quòd numina vicinorum
Odit uterque locus, cū solos credat habendos
Esse deos, quos ipse colit.

Iuuenal.
Sat. 15.

Igitur si vos propterea Baghalim tantum vobis abiiciendos existimastis, quòd eos cum Gentibus suis inimicos infestosq; senseratis; & me recipiendū, utpote qui Chananaeis expulsis, ac ipsorum Baghalim damnatis, terram hanc vobis possidendam

Hh ; ipse

ipse concesserim: cōsequitur etiam vos ab istis, quos adhuc retinetis, diis aliquo beneficio fuisse obstrictos, vel obstringendos esse sperare, quam ob rem illos retinendos & colendos decreueritis. vel igitur illi cultores iuuare possunt suos, vel non possunt: si non possunt, oleum & opera frustra iis colendis impenditur: si possunt, nusquam tamen antea beneficos vobis fuisse docere potestis, immo cum suis Gentibus infestos vobis experti fueratis, non solum istos, sed alios etiam, vos Baghalim & Ghashtaroth honore & cultu dignos decreuistis, iisq; etiam quinque Gentium deos adiungendos curastis, deos Aram, deos Sidonis, deos Moab, deos filiorū Ammon, & Palestinorum deos, sed cum vos à populis, qui vel istos vel similes habent deos, afflictī antea & vexati mirum in modum fueritis, nullum à diis eorum beneficium, ab illorum gente damna quidem, incommoda & iniurias vobis accepta infictari non potestis: diis autem ipsis nihil libertatis aut salutis, nihil commodi acceptum referre iure valetis, sed vni mihi: namq; illi populi oppresserunt vos, oppressos autem nullus illorum deorum liberauit, nullus aliqua ex parte iuuit, nec ex illis quemquam gens vestra in asperitatibus rerum, vel in angustiis temporum inuocauit. Et clamauistis ad me. Ingrata improbāque gentis istius ratio reprehenditur, cui in secundis rebus magna contemptio & obliuio veri proprij, Dei, in angustiis verò & aduersis certa recordatio atque inuocatio cum subsidij subsequēntis experientia exstiterit, & tamen salute renouata, rursus in insanam variæ superstitionis libidinem reditum sit. Exemplaris oratio ita ex verbo habet: Et dixit Dominus ad filios Israel, Nōne ab Ægypto & ab Emorrhæo & à filiis Amon & à Philistin: & Sidonij & Amalech & Maghon oppresserunt vos. qua troporum conuersione, antiquorum & presentium temporum plena imago istorum oculis obicitur, qua pulsati animi hunc unicum Deum perpetuum seruatoremq; agnoscant, suumq; insania detestetur morbum. Antiqua oppressiones & calamitates ab Ægyptiis quondam illata commemorantur primum; deinde verò cetera, qua tum regionem subeuntibus Israelitis, tū iam ingressis & possidentibus, allata fuerant Moysi & Iosua temporibus; postremo verò hæc qua sua istorum, qui reprehenduntur, & patrum memoria quasi presentes erant, quæq; antea in hoc libro narrata sunt. Sidonij & Amalech & Maghon. Maghon gentis nomen est, pro quo Latinus interpret, Gracum secutus, Chanaan reddidit. Aliàs ad Madianitas referri posset, qui cum Amalechitis non ita pridem regionem penè vastauerant. est itaque reprehensionis pondus & vis illa, Israelis populo verum ac proprium Deum temporibus duris tutelarem & beneficium existimatum, aduocatum & beneficentissimum auxiliatorem, seruatoremq; probatum fuisse; eūdem rebus compositis, & pace quieteq; parta, contemptum repulsumq; quasi eum necessitatis tantum causa admittendum, deinde verò erepti fastidiendum censerent. quo ingrati animi crimine nullum vel rusticius, vel detestabilius videri potest. Verumenim verò huic tam veteri culpa aliam nunc demum adiunctam

iuunctam oratio arguit, nimirum retenta adhuc superstitionis, iis videlicet colendis diis, qui multi ac varij ex vicinis Gentibus, Sidonij, Syris, Palestinis & Ammonitis ac Moabitibus adsciti inducunt, nuper fuerat, perinde ac si impudica femina, arumnis pressa, à legitimo viro opem auxiliūque imploret, & tamen interim adulteris domi retinendis ac fouendis det operam.

Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos.

ITA mihi vestri curam & liberationem imponendam, alienis verò diis cultum impendendum decreuistis. Quod verò ait, Et inuocastis me; ad Israelitarum confessionem extorquendam facit. neg, enim vos docere potestis ab alio quàm à me liberatos, vt qui non alium quàm me singulariter aduocatum, libertatis vindicem experti estis. Nunc verò, retentis ad colendum alienis diis, mihi rursus salutis vestra negotium dare pergitis. Idcirco non addam vt ultra vos liberem. Amantis magis quàm repudiantis Dei iram oratio hæc indicat, & ad pœnitentiam potius quàm ad desperationem urgentis animum, atque medici ægrotorum insolentiam increpantis stomachum fastidiumq; exprimit. Namq; hic sapius à se reciduos curatos, & tamen non temperates nec dicto obsequentes relicturnum se minatus, sibi consulere ac parcere cogit, atque hoc pacto ad mentem reuocat. quadrat verò indignatio hæc cum prædictione illa: Et dixi, Vbi nam sunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam? de quorum viclimis comedebant adipem, & bibe-
bant vinum? Surgat & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Deut. 32.

Ite, inuocate deos quos elegistis; ipsi vos liberent in tempore angustiarum.

EX ἐπινοία ac dissimulatione consilium monitumque nascitur. vt: I nunc, & ventis animam committe. latet verò orationis aculeus in duobus verbis, Deos quos elegistis. Elohim enim gubernatores providentes, & vindices atque præfectos, iudicesq; significat. electio autem libera est, non coacta. quòd si quis ducem ignauum, vel iudicem imperitum, aut stultum vel insolentem principem sibi ultro præficiat, eum infelicis exitus culpam sibi vni adscribere oportuerit. Atque collatio comparatioq; rerum huiusmodi est: Vos me, quoties afflictī vexatīq; fuistis, & opitulatore appellastis & habuistis, istarum Gentium deos vel nullos vel infestos, saltem inutiles, cognouistis: & tamen vobis colendos principes, vindices, ac protectores, iudicesq; optastis tales, vt periculo factō experiamini, ipse vobis integrum relinquam, utpote qui vos minimè iuuare ac liberare constituerim. isti si iudices sunt, ius inter vos hostesq; vestros dicent, iudiciumq; exercebunt: sin secus, quid vobis tanto consilio ac studio mali apportaueritis, demum sentietis: id autem periculum duabus examinabitur rationibus, nempe inuocatione vestra, & illorum opportuna ac presenti ope: quod eo facilius factū fuerit, quo plures isti sunt. me antea quamquam unicum, in multis tamen angustiis isdemq; maximis & variis vocatum, non surdum neque tardum, neque

Iuuenal.
Sat. 12.

neque mancum, sed efficacissimum liberatorem experti fueratis, istos tam multos nunc iam deinceps experimini an auditores, an in ipso articulo temporis cum in summis angustiis fueritis adducti, liberatores laudare debeatis. Ipsi vos liberent. Ut auxiliū non aliis quam vobis clamantibus & appellanti-
 bus allatū, numinum ipsorum presentiam & voluntatem probet, quod non aliis probabitur, si communis appellantibus & non appellantibus libertas atque salus contingat. quae si maxime vobis aliquando constet, non autem in tempore angustiae, ea accidisse potius, quam euenisse dicetur: neque enim singularis prouidentiae atque opitulationis miraculum, nisi certo atque annotato tempore, spectatur, cum aliunde quam ex Deo res corrigi restituique non possit. Nec Deus interit, nisi dignus vindice nodus incidit.

Horat. Art.
Poet.

Pfal. 9.

S. S. E. Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Namque, ubi res vel secunda sunt, vel non ita pressa atque graues, nec beneficium tam anxie poscitur, nec allatum tam facile agnoscitur. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Verumtamen in diluuiis aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum à tribulatione quae circumdedit me, hoc ipsum verò obseruandum quondam Vates monebat: Surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. vnde fit, ut quae hanc obseruationem non admittant, in miraculorum nomen exactamque rationem venire minus censeantur. Atque hanc orationem à Deo dictatam, & Propheta cuiuspiam illo seculo creati ore peroratam, vtilissima populi consecuta est paenitentia.

Pfal. 31.

Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet; tantum nunc libera nos.

POENITENTIAE unum argumentum, simplex atque candida solidaque confessio est; alterum verò, damnati facti & studij euidentis atque manifesta mutatio. Namque, utrumuis prodecentem animum non bene paenituisse arguere licet, est autem pura ac non simulata confessio, non quae hominibus tantum (quibus imponi non difficile est) sed quae Deo etiam, animorum ac mentis arbitro, probatur. quam rem adnotatio, Ad Dominum, indicat. Verè, inquit, resipiscentes, atque sermone diuino correpti, sese accusationis reos merito agnoscunt; sibique conscij, Deo interius confessi, publice etiam suam edunt confessionem. Peccauimus quae publica & manifesta voce non unum quodpiam, quale antea, peccatum scelusque sibi admissum, sed quaecumque ab accusante corripienteque Deo exprobrata fuerant, fatentur. atque ex consequenti pro repetitis toties multis ac variis tum desertionis ac defectionis, tum prodicionis criminibus, paenas sese commeritos agnoscunt, quas tamen non omnino deprecantur (utpote diuinorum iudiciorum non prorsus ignari) verum mitiores, & quales parètes à filiis petere solent supplices postulant, eas quoque ad aliud tempus differrì cupiunt, quo familiaritè & clementiùs dare iubeantur, idque non hostium manu & opera, sed ipsius Dei efficientia, quem

clemen-

clementissimum, irarumque minimè tenacem esse didicerant. Namque, huiusmodi animo ac mente parentum concepta ira, quae non efferuescentis stomachi iniuriis expletur, vel breui hora remitti atque ab ultione ad castigationem diuertere solet. quam ob rem, persona ac temporis definitione excepta, clementissimè secum actum iri credunt, ideoque aiunt: Redde tu, manu tua, non autem hostium aut aliarum hominum manu, quae temperamentum atque modum nescit. Nam quamquam fortissima ac robustissima Dei manus ad puniendum sit, numquam tamen vel iratus desperandam viuentibus hominibus plagam inicit; sed, ut peritissimus ac fidelissimus medicus, insania laborantes egrotos ita ferit, ut magis demum correxisse quam lesisse dicatur, certis ad verbera membris, certis locis opportunè, tempore petitis, ut sine noxa fiat. quam ob rem castigandi hominis prudens ac satiens optio fuerit, quae Dei ipsius clementiae ac voluntati castigationis arbitrium modumque permiserit. S. S. E. Coarctor nimis, sed melius est ut incidam in manus Domini (multa enim misericordiae eius sunt) quam in manus hominum. Quidquid tibi placet, non quod hominibus hostibus libeat. In exemplari est: Fac tu nobis sicut omne certum bonum in oculis tuis. quo iudicio nihil clementius expeti potuit. Omne bonum quod verè atque prorsus bonum demum experiemur, dummodo id oculis probetur tuis, qui homines se & sua tibi permittentes, tibi que supplicantes, quamquam graues paenas commeritos, tamen non ad exitium, sed ad correptionem ferire soles. Namque, hunc unum ex moribus, qui Deo sub nomine MIDOTH attribuuntur, esse, antiqui Vates affirmarunt. In tribulatione sua manè consurgent ad me, venite & reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit, & sanabit nos; percutiet, & sanabit nos. Tantum nunc libera nos. Ex exemplari: Verumtamen libera nos quaeso hodie. Antithesis est alterius membri. effice, inquit, tu nobis quidquid bonum iudicabis; hodie verò, cum premimur ab hominibus, libera nos. Sapiens profecto oratio atque deprecatio, ex diuina clementiae cognito usu profecta. Nam si Deus, cum iratus fuerit, misericordiae recordatur; quid non sperandum cum misericordem sese praebuerit? si, dum castigat, iram remittit, de beneficioque cogitat; dum liberat, quid nisi cogitationes pacis cogitabit? itaque ex confessione ad misericordiam implorandam progressus factus est; quam ut impetrare contingeret, ad verae paenitentiae periculum deuenitur.

1. Reg. 24.

Os. 6.

Habac. 1.

Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, & seruierunt Domino Deo: qui doluit super meritis eorum.

DECLINA à malo, & fac bonum. Hac solida paenitentiae ingenua examinatio probatioque est, quam sacra lingua THESUBAH, id est; conuersionem dici aliàs docuimus. rectè autem interpret noster mutationem hanc illis verbis cōtexuit, Quae dicentes; cum huiusmodi sensum in coniunctione VAV contentum intelligeret. indicat autem historia, communi

li

decreto

decreto atq; studio rempublicam illam istis fuisse superstitionibus repurgatam, post responsum à Deo Propheta interpretatione acceptum, peccatumq; ab ipsis agnitum. De finibus suis, de regione ditioneq; sua omni, tam iis quae publicè & communiter, quàm quae singulariter ac privatè, quocūque nomine inducfa fuerant. Verum quia non satis hoc fuisset, nisi & melius iniretur institutum, additum est, Et seruierunt Domino, tum corrigendis componendisq; moribus, tum sacris ritibus legitime instaurandis: atq; huiusmodi pœnitentia pœnitenti, q; fructibus expiatis, diuina misericordia benignitas atq; singularis cura, liberatio ac tutela consecuta est. Qui doluit super miseris eorum, publicam calamitatem & miseriam ipsos sibi homines moliri, ipsosq; aduersum se diuinam iram ultionemq; peccando sollicitare, sacra doctrina frequentius testatur, Deumq; natura sua beneficentissimum misericordemq; maximè, beneficia cum priuata tum publica vltro in homines ponere, pœnas verò & supplicia non nisi sceleribus prouocatum, & iustitia rationibus inducendum sumere, id verò quasi inuitum, si ita loqui fas fuerit, ad illius misericordiam significandam praestantiam. S. S. E. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio hominis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit quòd hominè fecisset in terra: & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominem, quem creauit, à facie terra. Huiusmodi misericordiam affectum ad Israëlitarum restituendas res Latina huius hemistichij versio indicat. quod in suo exemplari & huc & alterum etiam admittit sensum. Sonat autem ex verbo: Et afflictus est anima sua in miseria Israel. ut Israel & recti & obliqui vim referre possit, atque ita eadem oratio duplicem pariter sententiam indicet, alteram, Israëlitas diuina clementia concilianda studio se ipsos laboribus, ieiuniis, lachrymisq; dedidisse, & cruciasset, ac valde macerauisse: atque ita exprimeretur hac res, & Israël ipse animam suam in GHAMAL labore atq; ærumnis afflixit. Alteram verò huic reciprocā, videlicet, Deum tantam Israëlitarum afflictionis spectaculo animam suam, hoc est, se ipsum afflixisse, atque de maturanda populi salute quàm celerrimè egisse, in eoque antiquum illud obtinuisse: Repentè loquar aduersus Gentes & aduersus regnum, ut eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quòd locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quòd cogitauit ut facerem ei. Atque hoc & quàm plurimis aliis exemplis, quae referre nimis longū esset, illius lingua, quae olim sacra dicitur, praestantia probatur, quae nulla verborum variatione aut mutatione saepe binas aut ternas, interdum & plures interpretationes nihil pugnantes, sed sese iuuantes confirmantesque, recipit. Tam verò restituendarum Israëlitarum rerum ac mutationis Ammonitarum initia exponuntur.

Itaq; filij Ammon cōclamantes, in Galaad fixerūt tentoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha castrametati sunt.

IN ipsa pœnitentia exercitatione tempestatem Deus mutare incipiens, animum

animum Israëlitis addit, & Ammonitas ad aliā cogitationem impellit, quo res commodius, facilius atque citius conficiatur. Namque hos ab illis, quos exercebant, excursionibus ac direptionibus ad expugnandam omnino, atque occupandam cis-Jordanensem regionem, animo & studio communiq; consilio conuersos accepimus: id verò commodissimè euenturum opinatos, captam cum primis vrbe Galaad, regionis praecipua, quam olim Machirus Manasse filius bello captam, & populo atq; adificiis auctam, filij nomine peculiariter adscripserat. S. S. E. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. Praecipit ergo Moyses Eleazaro sacerdote, & Ioie filio Nū, & principibus familiarum, per tribus Israel, & dixit ad eos: Si transierint filij Gad & filij Reuben, vobiscum Iordanem omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subiecta, date eis Galaad in possessionem. & Porro filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam, interfecto Amor-rhao habitatore eius. Dedit ergo Moyses terrā Galaad Machir filio Manasse. Cōclamantes. Collecti atq; conuocati per praefatos bellicos ex variis locis, in quibus grassabundi errabant, dispersiq; fuerant, iussi sunt omnes in Galaadam conuenire, eius urbis capiēda causa, ut hoc pacto tota regione facilius & commodius potirentur. id verò ubi Israëlitis compertum fuisset, atque praedones & excursores in vnum locum receptos esse constitisset; de conuentu bellico faciendo, atque consilio aduersus hostem capiēdo, studiosè ac diligenter actum est. ea verò celebritas & frequentia apud Maspham sive Mispham habita est, qui locus ab altitudine & eminentia nomen acceperat (quod Latine speculam dicere licet; Hispani La atalaya) in tribu Benjamin ad Ghebalum montem situs; unde & hostis quid rerum moliretur agerēt, facilius cognosci posset. interim verò dum Israëlita Masphan conueniunt, Ammonita, siue noui consilij capiēdi, siue exercitus copias augēdi & melius instruendi causa, sese in suam regionem receperunt. id quod ex contextenda historia filo deducitur. Nā qui postea Israëlitis dux exstitit, Iephtes, in Ammonitarū regionem legatos misit, atque legationis superbo prouocatus responso, in ipsam regionem intulit bellum.

Dixerūtque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

QVAM QVAM Ammonitas in patriā regionem receptos Galaaditas cognouerant, instructiores tamen reditum ire suspicabatur, utpote quorum iam inde à primis inuasionis initiis intellexerant consilium, & sua capiēda regionis contentum studium fuerant experti. quam ob rem maiori quàm antea animo, utpote diuinitus aucto, defensionem propugnationemq; curare incipiunt, atque ducem belli non ex suffragio, sed ex virtute optare delige-
req; constitunt, idq; non exspectata aut petita caterorum Israëlitarum

consultatione vel opo, quippe quibus, celerrimi Ammonitarū reditus opinio-
 ne & suspitione properantibus, ea res maioris mora videretur, dum Israe-
 lita omnes & loco & proposito conuenirēt. Qui primus ex nobis. Ex pro-
 pria lingua. Qui [certus] vir cœperit præliari in filiis Ammō. Esto, in-
 quiunt, quiuis, quocumq; ex loco aut ordine, dummodo vir ipse atque virili-
 tate præditus, hac lege atq; hoc pacto, ut primus ipse non exspectatos hostes,
 sed petitos bello adoriatur, is, inquam, dux caputq; Galaaditis omnibus, id
 est, regioni nostræ suscipitor. de cæteris autem tribubus nihil decretum fuit,
 sed de illis cis Iordanensibus tantum, quibus ad proximum ac veluti iam
 præsens discrimē, & ad perpetuam totius regionis tutelam & securitatem,
 idoneum principem & gubernatorem cōmuniter præficere consultissimum
 visum fuerat. Principes Galaad. In exemplari: Populus principum Gil-
 ghad ad socium suum. Nam quamquā potestatis omnis authoritas à Deo
 sit, principes tamen & potentes, Imperatoresq; ipsi, alia atq; alia ratione ex-
 sistunt. qua in re optima causa eorum est qui à Deo instituuntur, ut Saulus,
 & hoc abdicato Dauidis, & eorum quos liberatores populi ex hac historia
 complures cognouimus, huic verò proxima eorum qui populi voce principes
 declarantur; si tamen id consilium ab spectata virtutis ac probitatis notitia
 profectum sit. huic succedit illa quorundam, qui consuetudine ac legibus, an-
 tiquoq; more principatum ex maiorum legitima hereditate obtinent. postre-
 ma autem, tyrannidem occupantium est, eaq; infelicissima. Animaduerten-
 dum verò fuerit, Israelitas illa tempestate, atque in his Galaaditas præcipuè
 partim Oligarchia, partim Democratia fuisse vsos. Nam cum illi certū &
 communem non haberent Regem, eorum, qui familiarum primi capitaq; di-
 cebantur, parebant arbitrio; hos verò generis in singulis tribubus indicabat
 Num 26. successio. S. S. E. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machirita-
 rum; Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum; Galaad habuit
 filios Iezer, à quo familia Iezeritarum; & Helec, à quo familia Helecita-
 rum; & Aziel, à quo familia Azielitarum; & Sechem, à quo familia Se-
 chemitarum; & Semida, à quo familia Semidaitarum; & Hopher, à quo
 familia Hopheritarum. Atqui ex veteri per Moysen instituto more singu-
 larum familiarum patrocina suis ipsarum primogenitis, tamquam senato-
 ribus, committebantur, quos ex muneris nomine & vsu seniores populi, ac
 tribuum capita dictos appellatosq; accepimus. Atque hæc Oligarchia forma
 quedam erat, non inutilis quidem nec indecens, si rerum peritia, & opum
 copia ac virtute, cum primis verò concordia studio, ad publica commoda in-
 structa esset, sicut scriptum est: Et si quis priam prauauerit contra unū, duo
 Eccles. 4. resistent ei. Funiculus triplex difficile rumpitur. Verum enim uero homi-
 num vitio & ignavia, ac plerumq; priuata singulorū rei cura non raro eue-
 nit, ut publica à compluribus vel neglecta deferantur, vel cōtentione & am-
 bitione debilitentur; & insidiarum infestatione reddantur peruisa, tute-
 lamq; suorum experiantur infirmam. id quod hoc ipso, de quo agimus, tempore
 Galaad-

Galaaditis accidisse intelligimus, quibus in multorum huiusmodi procerum
 numero firmissimum tamen desiderabatur præsidium: quamobrem adoptan-
 dum sibi atq; Reipub. omni certum & fidelem strenuumq; tutorem conuen-
 tum esse, atq; seruata principum suorum reuerentia, tamen unum omni re-
 gioni præfici oportere iudicatum, quem videlicet spectata virtus, & virtu-
 tem consecuta salus potissimum probaret. Hæc illorum verborum, Populus
 principum Galaad ad socium suum, significatio est. Nempe inter Iezeri-
 tas, Helecitas, Azielitas, Sechemitas, Semidaitas & Hopheritas (qui
 omnes quamquam nominibus varij, tamen Galaaditarum generis nomine
 atq; iuris commurione socij erant) constitutum fuisse, ut, quicumque in illo
 aduersus Ammonitas bello rem strenuè gereret, is regioni omni, etiam tri-
 buum capitibus, in posterum imperitaret, non ut occupator & tyrannus, sed
 ut adscitus & salutatus patriæ pater, cui filiorum tam patriciorum quàm
 cæterorum, hoc est, totius populi cura & authoritas communi consensu con-
 cessa esset, non secus ac si nunc è mortuis exstaret Gilgad ille progenitor, à
 quo familie ipsorum omnes disseminata ac diductæ fuerunt: quippe Ma-
 nasses Machirum, Machirus Galaadum singulos reliquerant hæredes, Ga-
 laad verò, compluribus susceptis liberis, regionem & societate partitus est.
 Hæc itaq; sententia est illius communis plebisciti, Erit dux populi Ga-
 laad. siue, ut in exemplari, Erit in caput omnibus habitantibus Gil-
 ghad. Namque illis visum est illud reipublicæ corpus, quamquam multis
 ac variis membris concinnatum, tamen capite adhuc carere, quod requisi-
 tum ex præsentis virtutis manifesto exemplo petendum esset, atque hoc pa-
 cto nulli ex cæteris membris suo singulorum loco constitutis iniuria fieri,
 sed ingens commoditas, utilitas, authoritas, atque decus accedere censeba-
 tur. Huiusmodi autem populorum consilio, iudicio, atque decreto qui inter-
 cederet, ex primoribus exstitit nemo, utpote singulis propter authorum con-
 sensum grauissimo, & propter instantis tempestatum necessitatem & vsu
 utilissimo, nec minus etiam propter orationis ac tituli rationem honesto. In
 caput omnium habitatorum Galaad. Nam qui hanc vel reuerentiam,
 vel seruitutem, vel quocumque nomine appellare vel notare liberet, insti-
 tuebant, primorum atque patriciorum nomina numero & facultate opi-
 busq; longissimè superabant, ydemq; sibi subeundum ius atque cæteris insti-
 tuebant. Omnium habitatorum, sine vlla vel ordinis, vel conditionis,
 vel persone exceptione. Hoc itaque Democratia, siue popularis actionis
 exemplum fuit.

CAPVT VNDECIMVM.

FVI itaque illo tempore Iephthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

BONA consilia, atque constanti ratione inita & curata, bono demum euentu firmari probariq. solere, historia docet illustri exemplo fortissimi viri, eiusdemq. non tyrannidem adorti, sed propter spectatam virtutem exoptati & adsciti. illud praterea indicat, nullam egregiam virtutem & facultatem esse, quam tametsi vulgaris opinio atq. temeritas inimica inuidia loco suo aliquando dimoueat, tamen beator occasio multo cum fœnore demum non restituat, imò augustiore honestioreq. amplifcet. Quo tempore Galaaditarum res virum aliquem tutorem, felicem maximè, desiderabant; ut ex animi sententia iaconeum experirentur, ex Dei beneficio contigit. id verò quemadmodum comparatum cōstitutumq. fuerit, narratione alius repetita, exponitur. Erat, inquit, illa ipsa tempestate vir quidam, & virtute, & rei militaris peritita insignis, eiusdem quidem regionis hominum cōcivis natus, atq. adeò congener, sed fratrum inuidia atq. insolentia exclusus, ac necessario exsul, cui, uti virtuti vera euenire solet, exsilium nō miseriam, sed gloriam felicitatemq. peperit: quippe nullibi magis fortis & ingenuus, virilisq. animus, quam in angustiis & aduersis rebus temporibusq. perspicitur. demum vulgi iniustum reprehenditur iudicium, virorum estimationem non ex propriis virtutibus & artibus, sed ex externis partibus habentes.

Nam genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco, aiebat ille. Sed in hac iniqua Iephthe repudiatione, non superbia solum, sed auaritia etiam damnatur. Meretricem verò hoc loco vel uxorem non legitimis ductam ritibus, vel cum Chaldaico interprete tabernariam desinimus. Namque **ZONA H** mulierem vel sui corporis faciēda copia, siue pluribus, siue uni tantum ea cōcedatur, vel etiam aliqua publica taberna aut caupona qua stum facientem significat, ut in Iosua commētariis declarabamus. Accidere autem illo tempore potuit, ut qua mulier inopia premeretur, sese locupleti viro, quamquam non legitimo coniugio, permitteret aut traderet, fide tamen eidem uni seruata; quod genus etiam in **ZONA H**, hoc est, victum quarentis nomine & ratione censetur. certè utcumque res habuerit, Iephthe Gilghadi filium esse publicè constitit, idq. lectio ipsa asserere intēdit: Qui natus est de Galaad. in exemplari lingua: Et genuit Gilghad [ipsum] Iephthe, qui ut nemini in dubium venire posset, Galaadita, siue Gilghadi: e cognomen perpetuò habuit hereditariumque, quamquam aliàs cateris heredum commodis vsibusque exclusus. existimare autem licet hunc primum Galaadi esse genitum, cui alij postea ex legitima coniuge accesserint liberi.

Habuit

Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui, postquam creuerant, eiecerunt Iephthe, dicentes: Hæres in domo patris nostri esse non poteris: quia de altera matre natus es.

HUNC per vim iniuriosè atq. inuidiosè exclusum, & atatis adnotatio, & verborum ratio apertè declarat: Qui postquam creuerant. Cum plures essent, matremq. domi haberent instigatricem, cum qua ipsi simul & patri imperare quodammodo possent; Iephthe natu maiorem ipsis atq. in paterna domo pro filio educatum, & virtutis autoritatisq. argumentis præstantem, iniquo animo ferentes, quem, dum pueri essent, obseruabāt, & fortasse metuebant, viriliter sese atq. grauiter ferentes propter matris diuersitatem insimulare incipiunt; deinde adultiores atq. potentiores facti, cōtemnunt, ac demum dura acerbaq. consuetudine, tamquam alienum à se omnes habent, perpetuò alterius matris opprobrio excipiūt, demum cohæredem sibi futurum negāt, ac tādē excludunt, omniq. in posterū hereditatis ineunde spe deturbant, ut fortem animum hac impulsū contumelia, non solum domo, sed patria etiam omni regione abalienatum, ad mutandi loci cogitationem cogant. Ex narrationis serie tempora distinguentes, intelligim⁹ illum primum communi consilio, & coniunctis fratrum opibus, vi exclusum, deinde etiā hereditatis expectatione ac spe, qua pendere fortassis posset, fuisse quoque deiectum, nullo alio nomine, nisi quia de altera matre natus es. nam paternum nomen inficias iri non potuit: In domo patris nostri. Illud verò, Esse non poteris, nō ad leges neq. ad mores, sed ad volūtatem violentiaq. impetum & furorem refertur. quod in exemplaris verbi pronūciatione adnotatur, Non hæreditaberis (ut sic explicandi causa loqui liceat) in domo patris nostri. est autem in antitheto elegantia & grauitas Latino sermoni negata. Domus in sacra lingua non adificiū ipsum, sed familiam atq. sobolem ex receptissima translatione significat: Ben verò, pro quo Romanè filium reddimus, adificiū partem solidam & firmam, cuiusmodi lapides lateresq. sunt, indicat, allusione ad lapidem facta. Στίλοι γὰρ οἰκῶν εἰσι παίδες ἀρσῶας, uti apud Euripidem dicit Iphigenia. lapidi vero nomē Hebraicè est Aben; lateribus autem coctis Laben. Tu, inquiunt, quamquam à patre nostro Gilghadi, hoc est, Galaadites dicaris; tamē nobis in paterna familia constructionem & amplificationem cohærebis minimè, quem numquā vel audiemus, vel patiemur cognominari Ben Gilghad, hoc est, filium vel lapidem Galaad; sed Gilghaditem quidem, de quo non laboramus modò: verum Ben issah ahhereth athah, filius lapis mulieris alterius tu: eam igitur domum, cuius tu Ben es, curato, nos autem patris curabimus & ornabimus, qui Gilghad Banim perpetuò dicitati sumus. Atque ex his apparet ratio, quamobrem in ipso primo huius capituli versu Iephthe Galaadites, idemq. meretricis mulieris Ben, siue filius, fuerit vocatus.

Euripides in Iphigenia in Tauris.

Quos

Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in terra Tob. Congregati que sunt ad eum viri inopes & latrocinantes, & quasi principem sequebantur.

MANIFESTA vis proditur verbo ipso fugiendi atq; deuitandi, quod idcirco interpres noster adiunxit. terram autem Tob non longè ab illa regione remotam fuisse, consecuta postea de Iephthei felicitate fama arguit. est verò nomen non regionis, sed viri ea tempestate principis; quod ex eo apud omnes fere interpretes fidem obtinet, quòd nusquam huiusmodi nomen in sacra ac prophana geographia topographiaq; exstet: quamquam Chaldeum exemplar vnum Toba, id est, bonam habeat; quod tamen cum ceteris exemplaribus non pugnat, Chaldaicis idem cum sacris retinentibus nomen Tob. Fuit autem illi principi viro vocabulū huiusmodi, siue propriū nominis vsu impositum, ut sancto illi seni Tobix, eiusdemq; filio Tob; siue explorata atq; spectata virtutis ratione & commemoratione cognomeni elogio tributum, ut nunc in Hispania Bethica finibus Asidonensis Medina ducibus ex egregia à maioribus accepta, & à posteris conseruata erga Regem Rempublicamq; fidei testimonio, Boni cognomen perpetuò adheret. Hunc itaque principem, suaq; terra defensorem nec ignauum nec ingratum, ut vel nomen ipsum profiteri videbatur, sibi, in cuius prasidio ac tutela lateret, Iephthe patronum petiit, cuius etiam gratiam boni fortisq; viri praslando officio promereri adipisciq; studuit, nec certè voto frustratus, quippe qui collecta paulatim vacuorum virorum phalange, eadem sapienter ac feliciter ducenda atq; exercenda, felicitatis in gerendis rebus opinionē publicè habuerit. Viri inopes & latrocinantes. Chanaanæum nomen REKIM vacuos, otiosos, atq; patrimonio & cura liberos significat, qui cum quid agant domi non habeant, militia, quam compendiosissimam sibi fore sperant, sese vltro addicunt, siue ea iusta & legitima sit, siue improbiior, qualis prædonum, & piratarum, ac grassatorum. hos Latini errantes, Hispani auentureros vocitant, qui quòd stipendia non mereantur, facilius teneri possunt etiam à pauperioribus ducibus, spe tantum commodorum, ex exspoliis aut direptionibus diuidendis contenti. Græci λιτοὶ interpretati sunt, quos Latinus secutus, Inopes dixit. horum vltrouenientium copiam, propter comitatis, humanitatis, atq; dexteritatis opinionem, paulatim ac singillatim collectā, certum in exemplari verbum IITHLAKETV declarat, translātū ab iis qui vel oleas, vel nuces, vel huiusmodi fructus in terra sparsos, colligunt. Hispanicè, apañaronse vno à vno, dos à dos, y tres à tres. Non coactos verò, sed sponte conuenisse, reciproca verbi forma docet. Et quasi principem sequebantur. ex exemplari lingua: Et egrediebantur cum illo. quo dicēdi tropo militaris ordo ac disciplina, exercitatio dexteritasq; significatur. ut illa: Sam. 18. Et egrediebatur ad omnia David quacūque misisset eum Samuel, & amouit eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros, & egrediebatur & in-

& intrabat in conspectu populi. Atq; hac oratio virum non latronem, sed prudentem ac strenuum ducem describit, qui sociorum phalangem instruat, & in disciplina contentam, diuòq; parētem, nusquam inertem, nusquam segnem, ac minimè vsquam desidem, verum prorsus alacrem, ita ut numquam ipse prodierit in bellum, quin omnes, nullo excepto, haberet comites, concordī animo ad omne belli discrimen secum subeundum promptos: qua res & ipsis, apud quos degebant, populo ac principi utilis & grata fuit, & Iephthe dexteritatis ac virtutis opinionem celebritatemq; comparauit.

In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Israel.

FUGAM illam Iephthe multo ante Ammonitarum inuasionem & incursionem fuisse, expositio hac adnotat, ita ut quod Iephthe exsilium dicebatur, tamen ad salutis populi opportunitatem diuina providentia translātū fuisse videatur. ita Deus, qua per iniuriam ab hominibus temerantur, ad eorum ipsorum, à quibus illata est, commodum & prasidium conuertere nouit. cuius rei exempla quamplurima in sacris obseruantur historiis. ut illud: Nolite Gen. 50. timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in presentiarum certis, & saluos faceret multos populos. Huiusmodi rationem à Deo nunc initam, historia indicat, nempe opportunè istam calamitatem per Ammonitas Israelitis illatam ea tempestate, qua Iephthe Gilghadites florere in suo exsilio, atq; virtutis dexteritatisq; famam colligere cœpisset. Ex Hebraica figura sic reddere Latinis verbis possumus: Et fuit à diebus & pugnabunt filij Ammon cum Israel. Et fuit, orationum & narrationum contextum indicat, ut apud Latinos, Illa tempestate. A diebus, annum integrum significat, ut in Abrahami historia. Maneat puella saltem decem dies apud nos: Gen. 24. & postea proficietur. in exemplari est: Dies vel decimum, quo tropo vel annum totum, vel decimum vsq; mensem illam apud se herere rogabat: atq; ita apud Latinos disunctim explicandus est locus. Sic in hac narratione post excursions illas atq; inuasionem, cōuentumq; Israelitarū in Mispan actum, post receptos in Gilghad atq; in suas regiones Ammonitas, decurso iam anno bellum apertè omni Israeli ab ipsis inferendum indictum promulgatumq; fuisse. interim verò & istos instructiores copias comparasse, & Israelitas pœnitentiæ ac pietati cum primis, deinde concordie & collectioni virorum, atq; aliis rebus opportunis dedisse operam. Indictò autem atq; inferri cœpto Israelitis bello, Gilghaditas, quos, propter viciniam regionis, primos impetus sustinere necesse erat, plebiscitum illud antea declaratum edidisse, ac de eligendo quarendoq; duce sedulo egisse.

Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Iephthe de terra Tob.

HVISIAM aperti & manifesti belli initia fuisse arbitramur diruptionem montium, quibus Galaaditis regio ab Ammonitis diuidebatur. Namq; Kk hanc

hac facilioris expeditionis, & celerioris occupationis causa multis magnisq; operis factam accepimus contra Gentium ius, contraq; fas; quam iniuriam & hoc tempore per Iephten victorem, & postea alias vlciscendam Deus iudex suscepit. S. S. E. Hac dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quartum non conuertam eum: eo quod dissecuerit praegnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum. Praegnantes autem, idem quod montes non steriles illic significare, in commentariis declarabamus. & apud Ieremiam: Ad filios Ammon hac dicit Dominus, Numquid non filij sunt Israel, aut haeres non est ei? Cur igitur hereditate possedit Melchon Gad, & populus eius in urbibus eius habitauit? Iccirco ecce dies veniens, dicit Dominus, & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum praelij, & erit in tumultum dissipata, filiaq; eius igne succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. Igitur quo tempore bellum hoc ardere, ac montes finesq; vastare ceperat, Maiores natu, hoc est, Familiarum principes viri ac proceres, quorum titulos iam enumerauimus, admissio plebiscito illo Iephten petiere, curam tutelamq; sui rogantes, imperiumq; & suo & populi nomine vltro deferentes, qua in legatione seniorum ac primorum cum primis est habita ratio, ut res communi omnium consilio acta constitutaq; crederetur: constabat enim de plebis rogatione & consensu, de primorum vero adscensu non constabat. id vero ut omni dubio eximeretur, proceres ipsi legatione suscepta curauere simul, ut hoc ipsum exploratum esset, utq; res maiore dignitate & authoritate personarum inita, maioris ad persuadendum ponderis ac momenti esset, atq; adeo si ad conditiones descenderetur, nihil excipi demum aut mutari posset ex procerum a plebe oratorum atq; praemissorum concessionibus & pactis.

Dixeruntque ad eum: Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

QVAM QVAM in illo plebiscito imperium ei decretum fuerat, qui Ammonitas bello impetisset; diuersa tamen ratione fuit a legatis relatum, quibus commodius ad persuadendum visum fuit consilium, si dignitas primum authoritasq; vltro offerretur viro; deinde vero cura & industria, qua tanta dignitate digna esset, postularetur, cum promissione facilitatis, commoditatis, & fidei, qua suscipienda prouinciae pondus grauitatemq; minueret. Magna enim res imperium atq; potestas esse creditur, quamobrem magnis laboribus ac sudoribus, multoq; negotio ab iis qui gloriam aucupabantur petita, non tamen omnibus obtenta est, quandoquidem multi in ipsis occubere initiis, nonnulli in gerendarum rerum feruore & aestu obruti, alij vix portum iam tenentes periere. Quamobrem multi propter incertum exitum sese discrimini committere verentur. Huiusmodi ambiguitatem difficultatemq; omnem non emolliunt tantum aut cleuant legati, sed oratione ac re prorsus tollunt, idq; solum postulant ut Iephthe fidem ipsis habeat, seseq; credat

credat iisdem, atq; socium nunc praebeat, principem constituendum quam primum in locum deuentum fuerit. Veni. Nam hoc ipso & tua erga nos fides, & nostra in te cognoscetur voluntas, atq; hoc pacto ratio nostra constituetur, ut tu nobis princeps, nos tibi dediti atq; imperio parentes dicamur & simus. de reliquo populo nihil dubitandum est, ubi nos ipsi seniores & primores te nobis praeficimus, cuius authoritas vel nobis obsidibus constabit, etiam si nullus populi accederet consensus; nedum nunc cum populus ipse vltro de vindice sibi atque ceteris omnibus appellando legem tulerit, eumq; potissimum deligendum decreuerit, qui Ammonitas bello adortus, rem strenue gesserit. Horum vero qui rogationem ac voluntatem praestaret, tu vnus nobis prater ceteros idoneus ac legitimus praecipue iudicatus es, ut qui & natura Gilghadites, & virtute fortis strenuusq; exstiteris. Atq; ita nos populo consilium acceptum ferimus, tu nobis iudicium debes, qui te populo & nobis statuerimus principem. Quamobrem de componenda primum & constituenda principatus tui ratione & possessione, cura altera nobis omnino sine tuo negotio suscepta; altera tibi tantum de conseruatione reliqua est, eaq; non difficilis explicatu, tum propter honestatem, tum propter officium, quod facultate etiam maiore, nostra ex parte iuuabitur & fulcietur. Et pugna contra filios Ammon. in exemplari lingua ita est, Et praeliabimur in filiis Ammon. Non possum satis admirari illius aetatis hominum, atq; lingua illius elocutionem, tanto rerum & rationum pondere, tam breui verborum numero expressam. Viro omni, ac principibus praecipue, rem dignitatemq; suam tueri atq; defendere, tum honestissimum & expedientissimum est; tum etiam longe facilius, quam nondum suam inuadere & usurpare. Namq; hoc tyrannidis, illud muneris officiiq; est proprium; illud commississe, hoc etiam omisisse flagitium censetur. Cause igitur commendatio in rerum serie & consequentia versatur. Antequam princeps fueris, non te vlli pro nobis periculo expositum volumus: ubi iam constitutus sis, tu ipse dignitatem amplitudinemq; tuam conseruandam suscipies. Namq; hoc res ratioq; postulat. est & alia vis & significatio in verbo pugna, a persona ipsius more, instituto, atq; studio petita: quippe viro forti, & maximi ad res gerendas animi, nulla res gratior contingere potest, quam propria virtutis exercenda oportunitas & occasio, quam vel vltro querere & antecapere, vel oblatam tenere, vel amissam plorare fortissimus quisque solet. Cum vero hoc vno studio atq; negotio & rem & decus sibi comparare Iephte constituisset, opportunè & sapienter ad id agendum inuitatur, quod ipsi dulce ac decorum in primis habebatur, hoc est, ad pugnandum; quod eo libentius suscepturus erat, quo honestius intelligeret. Iam vero si honestati utilitas, atq; his etiã facultas accederet, nullus vel comparationi vel exceptioni restabat locus, quo minus magno studio, intrepido animo, atq; ingenti spe rem alacris aggredere-tur. Hac autem omnia breuissimo hoc verborum compendio continentur. Non, inquit, te otiosum principem esse volumus, quippe cum nec mens,

nec atas ista ad otium vel ad umbram comparata tibi videatur, atq; ita gra-
uiter patiaris te à bellica rei studio ad inertem & ignauum principatū tra-
duci. ad pugnam rogaris, eamq; longè honestiorem ac iustiore[m] istis qui-
bus das operam. Namq; ista in alterius causam gratiamq; tractantur, nepe
principis terra huius, in qua nunc hares. At verò hoc, quod tibi suademus
bellum pro patria, rebus, dignitate, auctoritate, principatu, populisq; tuis ho-
nestatis & utilitatis ratione ac iure plurimum praestat. Praeterea hic tu
bellum non cum inimicis, non cum hostibus tuis geris, sed, stipendiariorum
more, principis terra huius arbitrio voluntatique obsecutus, alienos hostes
inuadis & sustines. At verò hoc non honestum modò, sed necessarium pro-
aris & focus, pro patria & salute ac liberis, aduersus legitimos hostes iam
inde à principio gentis nostrae declaratos & insensos, nunc verò maximè
infestos, filios Ammon; ita ut belli causa & materia nulla possit esse iustior,
nec necessaria magis, quam tu vel priuatus fouere iuuareq; deberes, nedum
princeps declaratus, libenter suscipias. Quod verò notanter pronunciat, ut
In filiis Ammon, modum, locum, formam commoditatemq; spectat. Namq;
hostem in suis regionibus potiùs petitum adoriri, quam in propriis operiri
& expectare, bellandi peritissimis commodius, facilius, splendidius multo,
atq; magis etiam compendiosum iudicatur. Quippe duobus alendis exerci-
tibus terra exhausta, & cultura intermissionibus debilitata, atq; adeò mili-
tum licentia & frequentia multis partibus vastata, citius ad deditiōem vel
ad conditiones cogitur, ac deinceps in sui restitutionem intenta, de alienis
inuadendis cogitat minùs. praeterea direptionis ac prada spoliōrumque spe,
magis in hostili quam in propria regione milites ducuntur. Nam hic si vin-
cere contingat, praeter sarcinulas impedimenta q; bellica, nihil quod diripia-
tur utile constat: illic victoribus & ista multo commodius, & victi prin-
cipis vrbes, oppida, ades cum priuatae tum publicae, spoliōrum materia &
copia abundant. His porrò addendum, ut res aleaq; sinistra cadat, si is qui
alterum inuaserit, propulsetur; tamen suam regionem, quò sese recipiat, quò-
que imminutum hostem minori cum periculo sustineat, integram fauen-
temq; sit reperiturus. Quamobrem huic eidem rationi in illa populari lege
cautum fuerat, Qui in filiis Ammon cœperit praeliari, erit dux populi
Galaad. Porrò, quod maximi etiam in suasionibus momenti est, facultas
etiam & commoditas unico verbo Praeliabimur, exponitur, cum Iephte
auspice ac duce primores hi, non spectandi, aut aliud agendi, sed pugnandi
animo atq; studio, ac dexteritate sese prodituros profiteantur, qui cum pro
religione, pro vita ac patria, pro liberis & ag. is, pro libertate ac dignitate
propria bellum ineant, strenue acturos significant, ut offensiam & irritati
prouocatiq; sepiùs, contumeliam vlciſcantur suam. Praeliabimur in filiis
Ammon. nos praeliabimur, tu imperabis.

Quibus

Quibus ille respondit: Nónne vos estis qui odistis me, & eiecistis
de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate cōpulsis?

HUMANI iudicij inconstantiam temeritatemq;, prudentis ac fortis
viri oratio hac breuiter ac dilucidè arguit, quod plerumq; ex opinionis tu-
multu agi solet, in rebus secundis praesertim: ex veri autem obseruatione ac
trusina raro, idq; aduersis temporibus coactum ducitur. Tantum enim illa
proprij commodi cupiditas hominum animos transuersos agit, ut, ne am-
bitionis & superbia materia desit, ipsa sibi certas vel leges vel consuetudi-
nes fingat, quibus quae unica atque cōmunis deberet esse societas, leuissimas
ob causas nulla indicata culpa scindatur & dissipetur. Sed hic ingens im-
mensusq; sese aperit campus, in quo cum oratio liberè vagari non possit sine
frequenti multorum atq; importuna offensione, in exiguum nobis gyrū com-
pellenda erit. Cum natura ipsa veritateq; rerum viri uniuscuiusque existi-
matio ea esse ac manere debeat, quae virtute, non quae externa aliqua ope illa-
ta est; illud plerumq; vel nullo vel postremo loco ponendum, hoc in primis ac
ferè unice & solide probandum & petendum homines arbitrantur, in quo
ad iniuriam vsque, & ad humani iuris, ad ciuile officij, ad fraternae vsque
pietatis contemptum & violationem peccare non verentur. Cuius maligni-
tatis exemplum in huius viri causa arguitur: quod antequam explicemus,
quibus nam iudicibus ac personis obiectum fuerit, indicare operae pretium
fuerit. Quibus ille respondit. Exemplaris leclio personarum authorita-
tem exprimit. Et dixit Iephte senioribus Gilghad. Ut causa ipsa ex per-
sonarum ratione iure perorata agnoscat, non ait, hominibus, sed quibus,
hoc est, iisdem ipsis senioribus, eodem nomine ad partes vocatis. vosne senio-
res Gilghad, quorum vel iudicio, vel consensu è ciuitate societateq; vestra
eiectus, alienatus, expulsusq; fueram, me nunc non ut ciuem, sed ut auxilia-
torem petitis, id est, non iuri meo, sed vestrae consulentes inopie. oportet au-
tem vel nonnullos ex his ex eadē familia, & fortasse etiam Iephte fratres
fuisse, cum seniores Gilghad nominentur omnes, vel cum senioribus non-
nullos ex fratribus rogandi causa adscitos venisse. Iam verò ut, quo iure, quò-
ue more Iephte causam suam egerit, cognoscatur; antiquorum Iurisconsul-
torum responsum de hac re citare, atq; interpretari non pigebit. Fuit olim,
hodieq; exstat ciuile iuris ex Mosis lege deducti cōmentarius triplex: vnus
Misne, hoc est, repetitio legis; alter Gamara, id est, integra; tertius Thozze-
pha, inscripti; postremum autem opus Authenticam vel adiunctam dicere
Latine possumus. Huius Chaldaica interpretatio, quae ad hanc rem facit, sic
Latine ex verbo reddi potest: Hac à principio in Israel fuerat lex, ut ne alie-
naretur hereditas à tribu in tribum traducta. quam ob rem nemo vir ex
aliena tribu uxorem accipere poterat: cum verò accideret, ut cuiquam mu-
lier ex aliena tribu propter amorem optaretur, ea dimittebatur ex viri do-
mo sine hereditate, cui ex hominum sermone nomen deinceps adhaerebat

P.VNDAKITA [idem Chaldaicis valet quod Hebraicis ZONAH, signifi-

Kk 3 catq;

catq; Latinè quastuariam siue merentem] quam, inquam, vir illius non
 contribulem amauerat. Huiusmodi autem fuit Iephte mater, &c. Hactenus
 explicatio nominis ZONAH Chananai, & PUNDAKITA Assyrii: quam
 obrem ubi superius Iephte à fratribus exclusus dicitur illo nomine, Quia
 de altera matre natus es, Chaldaus interpres vertit, Quia filius mulieris
 ex tribu alia tu. Atque hoc quod uxorem ipsam spectabat, indicatum,
 cuius in hereditatis partem etiam vidua relicta, vel repudio exclusæ, vel
 aliàs discedentis nulla causa cõstabat. Quod verò ad huius prolem ex huius-
 modi viro susceptam attinet, ita in Misne & in Gamara habet: Cui filius
 est, ex quocumq; loco, tamen filius ipsius est, idq; ad omnem rem, exceptis iis,
 quos vel ex ancilla, vel ex alienigena, hoc est, Gentili habuerit. in cuius de-
 finitionis explicationem illud à iuris prudentibus adscriptum est: Quid est
 quod dicitur AD OMNEM REM? nempe ad hereditatem & impurita-
 tem eiusdem. Hoc est, ut idem ad hereditatis ius admittatur, quippe iisdem
 cum patre suo obseruatiæ, & religionis, atq; puritatis obligationibus deuin-
 ctus est. Quibus ex definitionibus ac legibus, legumq; interpretationibus,
 illata Iephte à fratribus iniuria arguitur. qua cum hactenus patienter per-
 lata fuerit nunc ut opportunè, sic & confidenter his legatis obiecta expo-
 brataq; fuit: ut, si repulsa daretur, iustissima videri omnibus posset. Namq;
 quis beneficium, quod nõ debetur, postulat ab eo, quem ipse suo iure per vim
 & ignominiam contumeliãq; detecerit? Iniuriã autè non solum ex factò,
 sed ex animi impulsu exaggerat; Qui odistis me: idq; validissimo argumẽ-
 to confirmat, hoc est, iudicij rei, exemplo, non modò qui nullum apud vos
 mihi in repub. aut ciuitatis muneribus locum esse volueritis, sed ex domo &
 familia patris mei, vobis notissimi, contra fas & ius eiecistis me, quem ab
 ipsa pueritia indole noueratis, in paterna domo adoleuisse videratis; eadem
 cum patre religionis obseruatione spectatum, & si nõ utilem vobis, quia ex-
 periri propter inuidiam non placuit; tamen innocentem, tamen modestum,
 neminiq; unquam insensum, neq; fratribus iniurium, etiam cum malè ab
 ipsis haberer, nec postea etiam villo vel leui factò vel dictò infestum, sed ce-
 dentem omnino, quem vos neque tunc defendendo aut iudicando asserui-
 stis, nec toto hoc tempore postliminio reuocandum curauistis, utpote non neg-
 lectum modò, sed odio habitum, interim dum nihil esse videbatur quo mei
 rationem habere cogere mini. Namq; ista vestra modò apud me actio nõ vo-
 luntatem probat, sed necessitatem manifestam arguit: cui ut quàm occultis-
 simè pareatis, isto principatus pretexto titulo datis operam. Et nunc ad me
 venistis necessitate compulsi. Ex propria lingua: Et cur venistis ad me
 nunc cum angustia vobis? Miror, inquit, vos hoc tempore venisse, cum
 nullo pacto amicitiam vel curam mei, sed vestri unicam docere demonstra-
 reg; potestis, ad me ita vobis exceptum, cum liberum iudicium, integrumq;
 constabat officium, quem nihil auxiliij vel opis ex vobis petere aut indigere
 scitis nunc, imo contrà vobis opportunum & opitulatorem existimatis, ad
 arumna

arumna vestra vel depulsionem, vel communicationem petitis. cum me e-
 res in angusto essent, neminem vestrum aduocatum aut vindicem expertus
 fui: cum vobis angustissima sunt, mihiq; secundiores, vos omnes ad me con-
 fugitis. itaq; temporis occasio nec dissimulari verum, nec dolum celari finit.
 Cum angustia vobis. Quod quàm iustum sit, res ipsa indicat: certè vobis
 nec liberale, nec decens videri debuit. Cur ergo venistis?

Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur causam
 nunc ad te venimus, ut proficiamus nobiscum, & pugnes cõtra
 filios Ammon, sisque princeps omnium qui habitat in Galaad.

INGENIOSA necessitas & senilis prudentia effecerunt, ut iisdem
 argumentorum locus, quibus ad repulsa honestatem causa Iephte constabat,
 ad efficacem tamen perorationem color inueniretur. Namq; ille ex absurdo
 atque indecoro illorum petitionem exprobrauerat, hoc ipsum argumentum
 ipsi ad mouendum, impellendum, ac demum conuertendum viri animum ar-
 ripiunt. Nobis, inquiunt, non ut priuatis, sed ut senatoribus Galaad iniu-
 riam tibi factam, vel ut authoribus, vel ut non propulsantibus exprobrauisti,
 cum illa non consilio nostro, sed fratrum tuorum insolenti tumultu illata
 sit; nam tu non nos, verum fratres tuos fugiens huc te recepisti: sed ex eo
 nos ista culpa liberos cognosces, quòd nos ipsi, qui tunc non tantum à te ste-
 tisse videbamur, nunc nulla fratrum tuorum ratione habita, vltro te petie-
 rimus, non modò in tuum ordinè restituri, sed in amplissimum locum pro-
 moturi, principem constitutum non fratrum tuorum modò, quibus vel mi-
 nor antea, vel par, saltem non maior censerì haberiq; poteras, sed nostrum,
 atque adeò omnium qui habitant in Galaad. Demus tamen & istud tibi,
 nos in partem istius criminis vocatos; vel, si mauis etiam, nos esse qui culpam
 omnem cum fratrum, tum nostram præstare debeamus: quid nam tibi gra-
 tius, oportunius atque honestius contingere potuerat, quid magis in votum
 venire, quàm ut nos ipsi præstaremus, & qui te, quem arbitrio vel interces-
 sione retinere priuatum, ut existimas, possumus, nunc vltro itinere susce-
 pto, ac opera data petamus, & reuocandum deducendumq; curemus tanto
 cum splendore ac honore, ut curus priuatae salutis non consuluisse videri pos-
 sumus, nunc publica patrieq; salutis administrum salutatum & declara-
 tum comitemur, ducemq; nobis in bello præficiamus? itaque hac ipsa nostra,
 quam reprehendis, opera veniendi ad te magnam non solum accepta tibi
 contumelia compensationem, sed glorie amplificationem affert: quam si tu
 repudiaueris, non iam nostra culpa, sed tua vel contumaciæ vel inhumani-
 tati, vel etiam tumiditati ac pectoris angustia imputandum erit. nec enim
 diffidentia debet adscribi, cum nos ipsi ad te venerimus, nosq; tibi credide-
 rimus hoc loci, & comites itineris ac demum promissorum obsides præbueri-
 mus. Ob hanc causam. Quia eiec tus es: nam si id nõ accidisset; vel tu apud
 nos non tantam virtutem ac dexteritatem ostendisses, ut illius ergò vna
 delige-

deligereris in omni regione dux, & vnus creareris princeps. Quod si maxime contingeret, non tamen tantam omnium nostrum in te voluntatem experirere, atque nunc opera officioq; experiris, qui venimus ad te seniores primoresq; Gilghad, vt sumus omnes, & non aliquem misimus nuncium. Atqui si vel non exclusus, domo tamen propria relicta huc te sponte tua recepisses, propter necessitatis authoritatisq; patria ius non petitus à nobis, sed accersitus ac iussus venire debuisses. Ac nec quidem fortasse tu vnumquam domo excessisses tua, neque eam tibi, ciuili & rei familiari intentus, virtutis & fortitudinis opinionem comparauisses, quam istud quod vocas exsilium peperit. quam ob rem quam tu iniuriam accusas, nos opportunitate & commoditate, ad nomen decusq; amplificandum tibi creatam, interpretamur, atque adeo nobis acceptam referendam; quam si ex odio atq; contemptu profectam criminaris, nihil est quod crimen istud vel declinemus, vel frangamus, vel condonandū vincamus, nisi vnatanti senatus pœnitentia, qua nostro aduentu comprobatur, cum oblatis vltro principatus promisso: quem vbi obtinueris, pro arbitrio in omnes habitantes Galaad, atq; adeo in nos ipsos, exercere possis. Sua ex lingua sic orationis huius reddentur verba: Ideo nunc conuertimus ad te. quo verbo facti pœnitentia integra non animis tantum, sed officiis atq; operibus declarata indicatur. nisi enim omnium nostrum voluntas ad te conuersa esset, non omnes viri tam graues ad te petendum conuenissemus; nunc vero verso studio communiter conuenisse vides, ac te rogantes propugnatoresq; postulantes & salutantes, primas vltro deferentes audis. Quid nam excipere excusareq; potes, quo minus nobiscum vnà venias pugnaturus, non tu solus, sed nobiscum, propugnationisq; pramium, hoc est, rerum summam commissam solus reportaturus?

Iephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps.

Publ. Mim. **V**T redargutionis huius planior reddatur sensus, carmen totum singulorum verborum enumeratione ac serie vertendum censemus. Et dixit Iephte ad seniores Gilghad: Si reuocantes vos me ad præliandum cum filiis Ammon, & dederit illos Dominus ad faciem meam, ego ero vobis in caput. In dubiis ac suspitione dignis actionibus cauere virtuti ac prudentiæ adscribitur: Ad tristem partem strenua suspicio, inquit ille. Et quidem in colloquio hoc non minus prudentem & circumspectum sese præbuit Iephte, quam in bellica virtute fortem antea præbuerat: qua res viri obseruationi multum etiam ponderis apud seniores addidit, non minorem ad res agendas prudentiam, quam ad gerendas dexteritatem miratos. Prima quidem salutatione ad imperium in ipsos, quam primū in patriam ventum esset, ineundum inuitasse videbatur, idq; oratio ipsa præferebat: Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Id ille non ex animo

animo ac studio, sed ex necessitate profectum arguebat, quam suspicionem oratores delere curantes, eo quo explicuimus pacto responderunt, se ob eam causam venisse, vt secum reuocato bellum in Ammonitas demandarent, atque imperium in Gilghaditas decernerent, itaq; in posteriori oratione imperij mentio belli curam demandandam secuta est. Hac ipsa autem sermonis ratione illud ipsum, quod principio obiecerat, nunc rursus cōfirmat Iephte, id est, ipsos non ex voluntate, sed vsu coactos agere secum; id est, ita callidè promittere, vt non qui propter amicitiam ad honores, sed propter metum ad labores aduocent; vt cum, si victi essent, necessarium Ammonitarum iugum subire deberent, leuius ac satius arbitrarentur Iephte imperium pati, si per ipsum victores euaderent; atque ita illum non haberi inter Galaaditas & fratres primum, sed ex inimicis leuiorem futurum duci. Ac verborum quibus hic sensus exprimitur explicatio iam sese aperit: Si verè venistis ad me. Iam vestra sese mens oratione ista palam prodit. Nam reuocatio ista non ad honorem, sed ad laborem mihi imponendū decreta fuit, Vt pugnem pro vobis contra filios Ammon. Egregiam verò ac sinceram reuocationem, magnumq; honorem, magnum potius onus, Vt pugnem contra filios Ammon: priuatus nūc ac tutus cum sim, eò veniam, vt priuatus etiam vestra bella suscipiam, priuatusq; geram: atqui victorie pramium honestissimum dicetis fore, principatum apud vos exercendum. quid, si ante victoriam occumbam, quid vel commodi vel honoris mihi ex vobis venerit, quod animum vestrum mihi probet, quodq; periculum compenset aditum? imò vnicum tamquam vobis inuisum caput meum, quod discrimini obijceretur, petitum, huiusmodi declarabit exitus. Quod si dicatis, magnam vobis in Deo spem esse obtinenda per me victorie: namque ego quidem illum solum modo victorie authorem appellaturus, spectaturus atq; habiturus sum, neminem præterea alium; cum hæc sua ipsius atque Israelis sui causa sit. Atqui tunc Ego ero vester princeps scilicet: verum principatus ille quoniam iure ad me pertinebit, studij ne ac voluntatis, & concessionis declarationis que vestre; an potius laboris & operis à me suscepti, & belli atque victorie legibus? magis autem Dei vnus consilio ac beneficio, qui me & victorē constituerit, & re prosperè gesta principem vobis vel inuitis præfecerit. itaque non libentibus, sed coactis vobis me reuocari intelligo, à quibus id tantum suscepisse dicar, Vt pugnem; à belli verò ac periculi superati iure, atq; adeo à Domino vt vobis præsim, qui seruitutis graue iugum vobis ab hoste imminens fractum repulerim. Hanc verò suspicionem qua ex propriis verbis à Iephte præstringebantur, nulla commodius ratione delere potuerunt senatores illi, quam deditioe præsentis, ac declaratione ad Iephte arbitrium facta, iureiurādo in præsentiarum dato, velut pignore, quo nullum vinculum ad adstringendam fidem p̄ viri arctius esse voluerunt, Deo id probante, atque ita sanciente: Reddes autem Domino iuramenta tua.

Ll

Qui

Qui responderunt ei: Dominus qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus.

Hebr. 6. **HOMINES** per maiorem sui iurant, & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum, Deo videlicet immortalium iudice tum teste interposito. Atqui cum se duplicis orationis quadam quasi pugnantia urgeri intelligerent, consultiſſimum esse duxerunt, interpretationem non sibi reſeruare, sed Iephte ipsi totam permittere, atq; posteriorem orationem cum priore hoc pacto confundere, ut nullus illis malitia, nullus Iephte suspicionis relinqueretur locus. Quod nostra promissa faciemus. Hoc modo Latinus interpres pactum ad priorem orationem referendum declarabat, idq; ex exemplarium verborum serie explicamus: Deus erit audiens inter nos, nisi secundum verbum tuum sic faciemus. Pactorum, inquit, & conuentorum ea vis naturaq; esse debet, ut quocumque modo pronuncietur oratio, res tamen ipsa simplex immobilisq; constet. Non enim ex pactone verborum quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia & malitia, per quam insidia tenduntur alicui, Deus immortalis hominibus irasci succensereq; solet. quam ob rem quæ nos tibi promittimus, non ex nostro, sed ex tuo usu declarari accipi q; iure debent. sed ut nihil etiam huiusmodi nobis vel ad exceptionem, vel ad explicationem reliquum esse possit, non nostram, verum tuam orationem valere Deo teste atque iudice volumus: ita ut tibi orationem nostram quolibet pacto explicare fas sit; nobis verò eam ita à te explicatam fide ac re præstare sit necesse, idq; nunc religiosa affirmatione sit promissum. ex te itaq; dictum, ex nobis expectabitur factum. Et profectò nec commodius, nec liberalius aut certius de re ipsa omni inter illos pangi ac transigi potuit, ubi neutri parti ad petendum, vel ad excipiendum reliqui quicquam fuerit. Fuit autem Iephte animus postulandi, ut ante belli initia præfectus declararetur, idem ipsum rursus concedendi, senatoribus certa mens voluntasq; fuit. Vtrumq; verò subsequenti continuo exemplo, communi cum populi tum patrum consensu, firmatum exstitit.

Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui: locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Malphath.

BELLVM illud tamen ad Israelitas pertinebat cunctos, præcipue tamen Galaaditas spectabat, qui primi hostium inuasioni obnoxij, atq; horum causa ceteræ etiam tribus, uti superius intelleximus, vexabantur. Quam ob rem omnis de Iephte eligendo ac sibi præficiendo ratio, ad communem Israelitarum conuentum, qui apud Mispã celebrabatur, à Galaaditis delata est; quorum præcipue in illam expeditionem sese parare & instruere intererat, quorumq; consilium & iudicium, de imperio Iephte demandando, nullum in ceteras tribus præiudicium fecerat, utpote tantum in habitatores Galaad principatu decreto id verò totum cum omni Israele communicandum videbatur.

batur. Re verò atq; ratione omni collata & examinata, conditio demum publicè renunciata fuit, atque præſente & probante concilio accepta, consensu utriusque partis, Iephte videlicet & Galaaditarum. Hoc est quod illa significatur oratione: Locutus est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. Israelitarum communem conuentum, siue Ecclesiam publicam & communi de causa coniunctam sanctam sacramq; habitam antiquis, hac & multis aliis lectionibus obseruauimus. S. S. E. Quontã Deus amulor Dominus Deus tuus in medio tui. &: Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis: non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, ne formidatis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. Igitur in illo conuentu repetita à principio narratione omni, quam antehac legimus concionem à Iephte habitam, ac publica sententia acclamationeq; probatam intelligimus. Omnes sermones suos, res omnes initio altè repetito. Hunc verò eundem locum proprii domicilij nomine delectum, ac deinceps cultum sibi Iephte optasse notauimus. bono videlicet auspicio muneris sui, ibidem præſente Deo ac publico conuentui fauente, initi. Fuerat autem locus hic omni Israeli sanctus faustusq; habitus ab usq; prima regionum illarum inuasionem & occupationem, propter manifestum beneficium victoria Iosue promissa ac præstita, quo tempore Chananaeorum Reges omnes, communis propugnationis causa, in eundem locum, Iabino Asorita conuocante, fuerant coacti.

Et misit nuncios ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est; quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

ANTIQUIS & sacris populi illius legibus nullum bellum cuiquam vel urbi vel regno mouere fas erat, nisi vel propulsandæ, vel ulciscendæ publicæ iniuria causa; idq; ante denunciationem, oblata pacis temperamento fuerat cauendum, maxime in iis regionibus, quæ in Chananaeorum censu ab initio non fuerant. Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres eis primum pacem, & c. Cuius religioſe legis clemetia sibi rem omnem cum primis inchoandam Iephte proposuit, quãquam fortissimus & strenuus vir, tamen qui fortitudinem omnem non ex libidine exercendam ducit, non ex gloria cupiditate, quæ quorundam animos ad ferociam incendens, iura sibi nata negat, & nihil armis non arrogat, sed ex humanitate & equitate, atq; adeo ex iure, ita ut inuitus magis & prouocatus tueri sua, quàm ultro aliena inuadere aut affectare censeatur. Huiusmodi exemplo Iephte causam suam aliàs manifestam, tamen publicè constare voluit, antequam vel Ammonitis, vel illorum rebus quicquam vel incommodi vel damni inferre occiperet, missis legatis ad Regem ipsum, illarum, quæ antea ab Israelitis acceptæ erant, iniuriarum authorem, cui & sese cum primis Israeliticis rebus præ-

Ll 2 factum

fectum ac vindicem constitutum declarabat, & causam etiam vel culpam, si qua esset, praestitutum pollicebatur; quae si nulla esset, tamen iniuriam expostulatam retunsurum significabat. Qui ex persona sua dicerent. Hac circuitione Latinus interpres nominis Iephte in exemplari expressi notationem explicuit, atque verbi etiam Misit, vim, quae personae mittentis auctoritatem firmat. ut aliàs, Deo donante, in disputatione de Apostolatu, explicabitur. Atqui legationis documentum & auctoritatem, nihil praeterea litera continebant, sed mandatorum summa ratio legatis ipsis credita fuerat. cuius argumentum illud fuit, vastationis ac direptionis notam & manifestam calamitatem Regi auctori adscribere, & iniuste illatam obicere. Quid mihi & tibi. Quid mihi culpa, & quid tibi iuris, aut querele causae, iusta est? cum utrumque constare oportuisset antequam vel tu moueres quicquam, vel ego vexarer: id enim Regis & vicini & consanguinei officium fuerat. Contra verò actum est, cum tu non lacestus aut intra regionem tuam laesus, vltro tamen veneris ad me, non ad agendum de rebus tuis, sed ad alienas perdendas ac diripiendas, Vt vastares regionem meam. Id quod non potuit suscipi sine magna vel mea culpa, vel cupiditate atque insolentia tua. quam cum ego vlcersi possem, utpote manifeste offensus & laesus, tamen iudicio tractanda experiri malui, paratus causam à te dictam vel iustam concedere, vel iniustam depellere.

Quibus ille respondit: quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto à finibus Arnon vsque Ieboc atque Iordanem. Nunc ergo cum pace redde eam.

ALIENARVM rerum cupidis & appetentibus, ubi facultas & potentia suppetit, praetexendarum cupiditati suae causarum materia & copia, siue ea ex vero, siue ex falso, ex proximo, an ex remoto loco, vel tempore petita, non deest tamen. Vbi enim semel mala insedit mens, dictum factumue facile inuenit quo iure, quaeve iniuria nocendo expleatur. callido isti & improbo atque inuidia exardescenti alienaeque felicitati insidiantis principi, Iephte auctoritas quadam tenus contemnitur, rursus quoad se facere posse videtur, admissa appellatur. Nam cum is ex legationis personis ac mandatis intellexisset, virum illum principem reipublicae, & ducem belli causa declaratum, priori tantum nomine in responso accipiendum duxit, hoc sensu & colore: Cum tu Galaaditarum iudex gubernatorque praediceres, nihil à me ex te petendum postulandumque putes, ut ab auctore iniuriae, quam ego mihi factam exponam, sed ut à iudice, cuius officium est non modo curare ne quid cuiquam vel ciui, vel hospiti, vel vicino, vel remoto, damni aut mali praeter ius afferatur; sed etiam ubi allatum constiterit, euestigio resarciatur. Cum ergo tu rogas, Quid mihi, quid tibi? respondeo, mihi causam certam & magnam, tibi nullam esse culpam, sed Israeli omni, à quo exspoliatus fui. quam ob rem ego nihil aduersum te haecenus egi molitusue fui; sed aduersus Israelitas,

idque

idque non nocendi studio, sed ereptam mihi iam pridem regionem atque possessionem recuperandi. Hac itaque causa est, cuius confirmatio ab historia petitur; historia autem adnotationibus ac descriptionibus certis coloratur. Principio enim illud statuitur, Israeli ante adscensum ex Aegypto nihil vsquam possessionis in omni terrarum orbe fuisse, praeter unam fortasse speluncam, ab Abrahamo vltra Iordanem in Chananaeorum regione emptam ad sepulchri usum. Quod si ex promissis Abrahamo & Israeli factis repetenda ratio fuerit, constabit, nihil illis cis Iordanem antea fuisse promissum à Deo. adscendentibus verò ex Aegypto Israelitis illam vocem causamque semper fuisse usurpatam, nempe Chananaeae regionis occupationem & possessionem à Deo promissam, & iam iam praestandam. Namque huiusmodi illorum professio erat: Tantum est nobis ut concedas transitum, donec veniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. ita adeo nec quicquam illi antea vsquam terrarum proprium, nec alibi quam vltra Iordanem quicquam promissum docere indicareque possunt. Quod verò ad me attinet, illud constat, regionem omnem à finibus Arnō & Iaboq vsque ad Iordanem dictionis meae fuisse certis, & qui mutari non possunt, limitibus, hoc est, fluminibus tribus definitam. Hanc verò nec sibi Israelita docebunt possessam antea, nec promissam quidem, sed dolo ac fraude occupatam, quando adscendit de Aegypto, cum tanta multitudini nec antea à meis offensa aut lesa, vel cauere, vel obstari illa tempestate ab imparatis incolis non posset. occupatam itaque & haecenus iniuria retentam, quia non ex aequo ac iusto mihi meisve redditam, adhuc desiderare coactus fui, nunc iam bello repetendam experiri constitui. Neque enim vllum idoneum haecenus nactus fui iudicem, à quo postulare possem: quippe nullus toto hoc temporis interuallo Galaaditis exstitit princeps; sed Israelitarum quadam antea popularis gubernatio fuisse videtur. Nunc verò percomode & mihi & Israelitis accidit, cum tu princeps omnibus constitutus & iudex, quae mea sunt, mihi adiudicare & reddere possis ac debeas, atque hoc pacto & me immunem constituere, & Israelem sustinendi belli molestia, necessitate atque arumna vindicare, & me illi pace atque amicitia conciliare ac vincere, certum aliàs & pugnando per vim recipere, quod ius meum persecuto, & pacem danti negatum fuerit. Hac Ammonitarum Regis dicenda causa summa fuit duabus, ut apparebat, munita rationibus; altera possessionis propriae iure, altera verò in simulatione iniuriae qua Israelita tenerentur. Ita facile potentiores ad praetexendam cupiditatibus suis honestatem, colores reperiunt.

Per quos rursus mandauit Iephte, & imperauit eis ut dicerent Regi Ammon.

Ex exemplari sic, quamquam minus Latine: Et addidit adhuc Iephte, & misit nuncios ad Regem filiorum Ammon. Pulchra ac decora

L1 3

boni

boni principis actio, qui non iure modo atq; causa, sed officio abundare voluit, ac simul ostendere parem sibi esse & respondendi de iure, & bello etiam agendi ac decernendi facultatem & mentem; praterea tantam modestiam, ut quæ officia minimè deberet, tamen faciat: namq; urbani ac ciuilibus, nec superbia elati principis fuerat, causam suam antè Israelitis per legatos probare, quàm bellum & malum inferre, maxime affinibus ac vicinis. Huius ciuilitatis nullū exemplum editum fuit, verum iam illud multo censendum rusticius & inciuilius, atq; etiā superbius, acceptus ultro per legatos mandatus per eosdem respondere, nullus à se ex propria aula vel seorsum, vel cum iis redeuntibus, vel antea, vel postea delegandis. quod ex Gentium iure ac more etiam inter remotissimos fieri solet, maxime cum aqua aut par potestatis ratio & forma est. Namq; in superiore aliquo principe aduersus inferiores, & legibus suis constrictos, hoc plerumque non requiritur; inter eos verò, qui proprio ac supremo vtuntur iure, desiderari, vitio & culpa adscribitur. Hæc autem iniqua agendi ratio significanter narrando indicatur. Namq; superius legebamus, Et misit Iephte nuncios ad Regem filiorum Ammon. quos legationis autoritate ornatos, rem non per literas, sed per mandata egisse ostendimus. Deinde verò legimus, Quibus ille respondit; siue, ut exemplar habet, Et dixit Rex filiorum Ammon ad legatos Iephte, non ipsi Iephte per legatos à se rursus missos, sed per eosdem. Nec enim tantum illi tribuendum duxit, ut ipse per suos responderet. Quæ res indignitate sua satis stomachi mouere potuit principi alteri, nisi maior honestæ omnibus modis victoriæ, quàm offensionis propriæ, aut molestiæ cura fuisset. cui tamen tanta modestiæ ratio habita est, ut qui vel bellum per cursorem denunciare, vel non denunciatum inire, vel denunciati sibi conditionem accipere posset, tamen pluribus rursus auctis legatis de causa iureq; suo respondere maluerit. Hoc est quod lectio significat, Et addidit adhuc Iephte, & misit nuncios. Nam rursus & plures etiam non cursores, non tabellarios, verum legatos, legationis dignitate autoratos, ex verbo addidit adhuc, intelligimus, quibus & sese non Israelitarum aut Galaaditarum principem, sed Iephte nominare, illum verò Ammonitarum Regem salutare & obseruare præcepit. Demandata verò legationis exemplum grauissimum, & tali viro, talisq; causa dignum, in narratione subiunctum est.

Hæc dicit Iephte: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon.

ADVERSARIUS Rex hætenus Iephte personam admiserat, quatenus iudicem & vindicem sibi fore postulabat: quo in iudicio se actorem, Israelitem verò constituere reum. Atque hoc pacto honorem quodammodo Iephte deferebat, persuadereq; suam causam & iudicium extorquere studebat, id tamen satis pro imperio, non qui legatos proprios ad reposcendum constituisset, nec qui illius iudicium sibi subeundum concessisset, sed factum à se proban-

probandum, contra se verò repudiandum, & potentia sua vtendum significasset. Nam sibi nullum iudicem agnoscere, prater se, cui satis causa esset ad repetendum, idq; pro ratione esset, volenti repetere, ut qui Rex ac nulli alij principi esset addictus. quod si ille principem & iudicem Israelitis se præbere vellet, consultissimè ageret, non examinanda, nec atterenda diutius re per litem aut cognitionem nouā, sed quàm primùm ipsi reddenda, ne plus damni & mali differendo afferret, quod postea cum auertere aut deprecari non posset, & calamitatem populi auerteret, & inuidiam in se concitaret. Quippe quæ breui ac sine belli molestia reddere nolisset, magno cum malo amittenda imprudenter suasisse, ac pro officio maleficium genti suæ tulisse diceretur. Hic sensus fuit illius perorationis regiæ: Nunc ergo cū pace redde mihi eam. Nam pacem postea non obtinebis, nisi nunc quàm primùm reddideris integram. Hæc significat vox BESALOM, hoc est, quietam, pacatam, & perfectam, absq; detractioe aut exceptione vlla. Atque hæc in causa Iephte iudicis partes, tam iniqua conditione impositas, prætermittens, oratoris ac defensoris accipit, & strenuè agit. Hæc dicit Iephte, non ut princeps, sed ut priuatus quispiam Israelites, qui causam non ex personæ dignitate, nec ex potentia & opibus, sed ex vero & æquo defendendam suscipit. Fuerat autem duplex in Regis accusatione status: definitiuus alter, alter verò legitimus. Definitiuus facti definitionem & nomen spectabat, Quia tulit Israel terram. legitimus verò facti iniuriam adscribebat, meam. Namque utraq; pars in iudicio de repetundis exigitur, in quo altera tantum nihil conficere possit. Nec enim sat est docere sublatam rem, nisi iniuste sublatam accusator euicerit. Vtramq; verò criminis partem non modò refellit Iephte, sed dissoluit verissimè simul & sapientissimè. Nam primo loco nihil de facto agit, quod utriq; parti communiter constabat, & ex Regis oratione satis liquebat, hoc est, teneri Israelitis regionem ab eo tempore quo ex Ægypto ascendere contigisset, numquam verò antea possessam aut habitam: sed quoniam nihil ad crimen ponderis in hoc erat, illa duo petita sunt, hoc est, nomen facti, quod ad definitionem quæri primùm oportet, hoc est, an occupatione, an usucapione, an hereditatis, an victoriæ iure, an rapina & violentia res obtenta fuerit. Rex rapina factum accusabat, quod iniustissima inuasionis criminibus exaggerabat, dum ascenderet ex Ægypto. Iephte primo loco definitionem diluit, deinde eadem negatione iniuria crimen refellit, utrumque autem in orationis propositione defendendum suscipit. Non tulit Israel. Hæc est altera priorq; pars de facti definitione, qua & terra sublata negatur, & si maxime sublata concederetur, id tamen non esse Israeli imputandum, ut qui in illa re nihil quicquam proprio ex consilio egerit, sed ne cogitarit quidem agendum. Quamobrem alij authori quàm Israeli adscribendum esse illam sublationem, si tamen sublatione dicere fas fuerit, quod etiam suo disseretur loco. Posterior pars de iniuria sibi facta, quam Rex exposulabat, eadē quoque propositione negatur, Terram tuam, hoc sensu: Nec aduer-

aduersus Israellem iusta cuiquam mortalium actio de hac re esse potest, nec aduersus quemquam ista actio iniuri iure debet isto nomine tulit, nec cuiquam minus quam tibi vel actio vel repetitio conuenit, nempe quia non tuam. itaq; & actoris, & rei personæ, & definitio nomenq; facti, & iniuria constitutio per unius negationis oppositionem separata tolluntur, atq; ita tota causa ad desperationem adigitur. triplicem hanc defensionis partem grauissimis argumentis & rationibus, ex re atq; historia ipsa rectè ac diligenter ductus, confirmat Iephte, repetita aliis historia. quod verò in propositionis oppositione additur, Neque terram filiorum Ammon, ad calumnia exaggerationem facit. magna enim calumnia est, tuum dicere quod nunquam tu possidisti; sed maior, si quod nec tu, nec maiores tui possederant, dicas tuum; maxima verò, si tuum affirmes, quod nec tibi umquam proprium iure esse aut debuit aut potuit. itaque docebo te ea repetere, qua nec ipse tua esse unquam potuisse probare possis. docebo etiam ab his aduersus quos nihil tibi iuris est, sed nec tibi, nec alij cuiquam fore euinces.

Sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem usque ad mare rubrum, & venit in Cades. Misitque nuncios ad Regem Edom, dicens: Dimitte me, vt transeam terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad Regem Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades.

PRIMA huius ex ordine inita narrationis pars ad docendam & demonstrandam Israellem in omni huiusmodi actione & causa, immunitatem usurpatur, hac argumentatione: Cuius nec voluntas accusari arguive potest, eiusdem nec factum indicari, in crimineve potest vocari. Israellem nulla fuit umquam vel cupiditas vel voluntas, alienas cuiusquam mortalium res non inuadendi modo, sed ne vlla quidem ex parte ledendi: falsò igitur & immeritò crimen istud obicitur. Nam si maximè ille ista libidine & cupiditate raptus egiisset, tunc commodissimè ac tempestiuissimè experiri potuit, cum totus & integer populus ex Ægypto eductus, viribus & opibus cõiunctis, ac transmissò iam semel mari, à regionibus cultis nõ longè aberat, quas inuadere & expugnare posset; id tamen nusquam egit, nusquam:ve tentauit agendum, atq; adeò nec animo aut cogitatione concepit. Quippe qui non suo ipsius consilio ducebatur, sed Dei unius, cui se populum adscriptum professus, Israellem nomine appellabatur, hoc est, potentis cum Deo, atq; adeò nihil sine Deo valentis. Hoc autem nomine ac titulo, hac etiam religione adstrictus, multis annis ambulauit per solitudinem. neq; toto illo tempore cuiusquam populi regiones aut agros contigit, adeò vt magna per desertum circuitione pererrata, qua ex illius itineris mansionum descriptione cognosci potest, ad rubrum mare, vnde prius soluerat, fuerit reuersus, cum inter agendum iter, secundum plurimum Gentium agros nunc diutius, nunc breuius, inter-

interdum propius, nonnumquam longius confederit. atq; hoc vel uno argumento Israellem simplicitas, innocentiaque, & abstinentia probari maximè potest, qui tanto tempore, tam longis erroribus & ambagibus viarum atque itinerum, semper sese in solitariis tenuerit locis, vbi nemo quisquam viuere posset, nisi à Deo ductus & altus, utpote qui nihil cibi in tota illa solitudine, vnde pasceretur, haberet, atq; adeò indies imminueretur, maioribus & prouectioribus atate indies mortem obeuntibus, in eademq; solitudine sepultis. Hoc itaq; vita modo & more tot annos produxit, tantum abest vt mortali cuiuspiam vim iniuriamq; inferre cogitauerit. Nec ab iniuria tantum facièda, sed à damno vel minimo dando, illum abstinentissimum fuisse docebo. Et venit in Cades, primum, secundum solitudinem illam, ab Idumais habitatum locum; quem tamen non antè adit, quam de transeundi copia modestè & ciuilitè atq; amanter etiam rogaret, legatis ad Regem publica auctoritate præmissis cum mandatis obestatione abstinentia continètiaq; omnis. Hac mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborem qui apprehedit nos, Num. 20. quomodo descenderint patres nostri in Ægypto, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintq; nos Ægyptij, & patres nostros; & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritq; Angelum qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in vrbe Cades, qua est in proximis finibus tuis, positi, obsecramus vt liceat nobis transire per terram tuam. non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica: nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec trãseamus terminos tuos. Cui respondit Edom; Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntq; filij Israel (isdem videlicet legatis interpretibus) Per te tam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas; tantum velociter trãseamus. Qui noluit acquiescere precibus eius. Nam præfractè prorsus respondit: Non transibitis. quem cum tam contumaci repulsa offensus adoriri, vel ad sese cum armata manu prodeuntem, praelio sustentato & superato, saltem ad publicam viam copiam cogere posset, tamè impunem immunitemq; prorsus relictum transiit. Misit quoque ad Regem Moab, qui & ipse transitum dare contempsit. Secundum innocentiam atq; abstinentiam Israeliticam exemplum in legatione ad Moabitas destinata, & non secus atq; ab Idumais impunè accepta repulsa, statuitur. Quamquam verò in Numerorum libro Moabitarum non fuerit facta mentio; tamen ita vt hic ex ordine narratur factum fuisse, Moyses in suorum temporum commemoratione significauit. vt deinceps proximè exponemus. Ita duobus Regibus contemptus ac repulsus Israel, nihil molestia intulit, nihil damni: quod si voluisset, aut umquam facere cogitasset, nihil opus erat transitus copiam & rogare, & tanta cunctatione expectare, cum armata manu liberè trãsire posset, antequam illis alius exercitus comparari posset ad intercludendū transitum. verum & ciuilitè & amicè postulans, innocentiam pollicebatur,

M m

quam

quam etiam, quamquam repulsa offensus, praestitit omnino, utpote verbis tantum & negatione, nonnullis irritatus armis aut pugnis. Mansit itaque in Cades. dilationes ac temporis incommoda pati ac perferre maluit, quam innocentiae laudem ac propositum ullo pacto minuere. Atque ex mari rubro profectis, & in Chananaeam regionem tendentibus, proximi ac primi Idumaei erant, per quos rectus pateret transitus, ut qui ad Austrum iacerent; secundum hos vero Moabita ab Austro ad Ortum vergentes, habitabant; tertium autem locum magisque Orientalem Amorrhæi occupauerant ad Iabocum usque flumen; quartum porro tenuere Ammonita, à Iaboc ad Gessuræorum confinia protensi: ita ut Israelita ad Ammonitas diuertere possent sine longa circuitione, prætermisissis omnino Amorrhæorum agris, qui Moabitæ erant contigui ac proximi, quam tamen partem oratione & legatione tentandam & rogandam duxere, eodemque modo atque officio, atque cum duobus aræa Regibus egerant.

Et circuiuit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque ad Orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium est terræ Moab.

OMNIS hac tam ex ordine instituta narrationum series, Israelitarum innocentiam aduersus omnes regiones munit, ac maximè aduersum fratres & affines, quales Idumæi, Moabita, atque Ammonita habebantur, atque etiam parasceuen adornat ad Moabitas de præsumpto ac e mentito sibi iure pellendos. Nam satis superque omnem iniuriæ suspicionem deleuit, qui permensis omnibus Moabitarum à Meridie & ab Ortum terminis ultra Arnon, hoc est, è regione Amorrhæorum, circuitionis finem fecit. Namque ab Arnon qui in Occasum defluit, nihil tunc agri aut ditioris Moabitis costabat, cum omnia quæ inter Arnon & Iabocum fluuios continebantur; sub Amorrhæi essent imperio. Confinium terræ Moab, illo tempore, & nunc etiam.

Misit itaque Israel nuncios ad Seon Regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluuium.

LOCA duo Hesebonis nomine in sacra topographia notauimus, in ea regione quæ tum Amorrhæi considebant; alteram regiam Orientalioremque, alteram ad Occasum Iordani magis vicinam. istam priorem à legatis aditam intelligimus. Qui habitabat in Hesebon, in exemplari lingua atque in Chaldaicis & Græcis versionibus legitur, Regem Efebon. Nam quæquam Amorrhæorum Rex qui dicebatur, Hesebonis Rex etiam haberetur, tamen urbs illa propter amplitudinem, propter situm & mania atque elegantiam, & regia constitui & nominari meruit, ut qui Hesebonis Rex appellaretur, idem totius regionis esset notus Rex. quemadmodum memoria nostra Fran-

ciscus

ei, cui insignis atque laudatus princeps cum Galliarum esset, Parisiorum Rex audire gaudebat, propter illius urbis admirandam maiestatem, magni regni instar habentis. Observanda autem est annotatio hæc ad Iephthe causæ firmitudinem. Ad Regem, inquit, Amorrhæorum, qui, quamquam ex alio loco in illam regionem venissent, tamen eam tenebant, & Esbonem regiam sibi adscribebant. Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluuium. Hebraicè, Chaldaicè, & Græcè, Vique ad locum meum. legationis summa est, quæ & regionis dominium illi Regi adscriptum agnoscatur, & nulla ex parte laedendum caueatur, & ex Gentium iure postulabatur transitus copia. Namque ut vaganti & nullam certam sedem habenti, atque ex consequenti aliena vel inuadenti vel diripienti populo, ut non tuta & innocens merito negari possit admissio; sic rursus certum & proprium indicanti locum, aditum concedere, non humanitatis ac ciuitatis modo, sed humane societatis ac iuris est, præsertim cum publica & militari via eundem sit cum innocenti fide, quæ si violaretur, iustam belli & ultionis causam relinqueret, atque inuasionis vicini indicatque loci. Nam quibus nihil est quod auferri possit, non ita facile creditur atque, ut quibus certa constat res, unde iniuriæ acceptæ multa petenda sit: idco & sibi locum esse certum à Deo traditum, & eò se contendere, & recta via tantummodo transitum postulare Israel in hac legatione profiteretur, cum continentia & abstinentia professione, quæ ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet. Iam verò hoc legationis breue argumentum ex ipso exemplo à Mose repetito explicasse, operæ pretium fuerit. Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth ad Seon Regem Hesebon Deut. 2. verbis pacificis, dicens: Transibimus per terram tuam, publica gradiemur, via: non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus: tantum est ut nobis concedas transitum (sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir; & Moabita, qui morantur in Ar) donec veniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. quo in exemplo explicando nihil nunc morabimur, præterquam in vno loco ad Iephthe causam opportuno, Tantum est ut nobis concedas transitum. quem ex Hebraicæ lectionis breuitate & idiomate sic connectimus: Cum nihil à te priuatarum rerum nisi emptum poscimus id quod publicum est, hoc est, regia & militaris viæ quàm celerrimè conficienda usum, non tantum facere debes, cum Rex sis à nobis salutatus, & oratus, ut non gratis concedendum putes, sicut fecerunt Idumæi & Moabita, quos tu hostes habes, & non a quos vicinos; qui negantes quod iure gentium notis hominibus negari non debeat, humanitatem æquitatemque tuam experiri coegerunt. atque hoc loco sese eodem modo à Moabitis atque ab Idumæis acceptos commemorauere. ex quo etiam illa partitio à Iephthe facta, suis constat & consonat numeris. Hactenus orator Israelis abstinentiam demonstrauit, non qui vagè & insolenter ex Ægypto adscēdisset, atque obuia quæque & casu opposita occupasset,

M m 2

459

aut diripisset, sed qui à certo loco, certa de causa, authore Deo, constituto compositoq; itineris consilio, omni procul nocendi cuiquam suspitione, multo tempore, atq; etiam multis oblatis tentationibus innocens probatus, ad locum proprium sibi destinatum contendisset, interim verò sua vniuscuiusque Regis & regna, & imperia agnouisset & obseruauisset, & vel vna abstinentia, & singulari ad vnumquemque legatione confessus esset. Quod verò deinde postea euenerit, ad cuius culpam, cuiusq; auctoritatem referendum fuerit, narrando aperitur.

Qui & ipse Israelis verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat.

Noni, & ab Israeliticis antea moribus differentis exempli culpam in quem potissimum transferri oporteat, narrando orator indicat, iniuria videlicet patefacta, quam Hesebonis Rex populo transitum postulanti inferre molitus fuerat, quamque, nisi Deus propulsaret, grauissimam intulisset. Qui non, ut ceteri duo, modeste transitum & candidè petentibus, inofficose negauit; sed nulla prouocatus offensione, bellum inhumanissime fecit. Qui & ipse Israelis verba despiciens, diffidentia criminis cum primis insimulatur Amorrhæus, qui vel via usum postulanti per legatos Israeli non crediderit. Nam ex iure & moribus Gentium, nullum suspicioni locum relinquit, quisquis de postulando transitu legatos mittit, præcipuè cum nulla antea offensione sui, nullo exemplo aliena, legatio repulsam aut cunctationem dilationemq; mereatur, cumq; eadem honesta sit, & modestissimis conditionibus instructa. Namq; huiusmodi ratio à quocumque inita, probãdam atq; officio iuuandam sese commendat, nedum ab Israele, cuius vel nomen ipsum innocentiam & abstinentiam profitetur, & obseruantiam reuerentiamq; postulat præcipuè cum sese moresq; suos manifestis declarauerit exemplis, nihil usquam officiens iis quorum cõsina peragrauerat, hoc est, Idumais & Moabitis, quamquam liberè transeundi copia negata offensus. Hanc huius loci explicationem exemplaris lectio exhibet: Et non credidit Sehon Israeli transire in termino suo. non solum per mediam regionem, regia, ut dicitur, via, sed nec in termino suo, per extremas partes termini sui, cum tamen nec Idumai terminis suis montana regione proximis Israelitis interdixerint. Namq; à Cades ad Arnon usque, perpetua itinera per vtriusque regionis extremos terminos peracta sunt, quamquã recta per medias terras via non fuerit concessa, ex qua proximus in Chananitiden erat

DEUT. 2. transitus. de altero sic legimus: Populo præcipe, dicens: Vos transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos: neq; enim dabo vobis de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare vestigium; quia in possessionem Esau dedit montem Seir. Cibos emetis, & c. De Moabitis verò ita

cautum:

cautum: Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar: & accedens in vicina filiorum Ammon caue ne pugnes contra eos, nec moueris ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon; quia filius Lot dedi eam in possessionem. Quod ita diligenter actum & obseruatum testati fuerant legati apud Sehon, cum dicerent, Sicut fecerunt filij Esau qui habitant in Seir, & Moabita qui morantur in Ar. Namq; illi quamquam interiora terrarum peruadere non siuerunt, non tamen à sinibus montanis secundum Seghiram & Aram arcendos duxerunt; sed prætereuntibus alimenta pretio suffecerunt. Quod quidem exemplum cum beneficentia & humanitate superare debuisset Sehon, tamè malignitate magis & inhumantate damnare visus est, cum Israelis bonitati & religioni diffidens (quod primum crimen fuit) non solum interiore via ac mediterranea, sed omni prorsus termino arcere molitus est, idq; grauissimo bello illato, Infinita multitudine congregata Rectè reddidit Latinus interpres exemplaris linguæ pondus: Et congregauit omnem populum suum. omnem, inquit, populum ad inimicitias & inuidiam in Israelem incendit, atq; ad pugnam comparauit. nomen verò loci ad fidem etiam historiae facit, & opportunitate & commoditate indicata, cuius vestigia & monumenta longo etiam tempore durare solent. erat verò Iabhat sa siue Iasa in ipsis regni illius consiniis opportuno ad pugnam agro, & Israelitis, pugnam excepturis, incommodum. duo igitur sunt iam iniuriæ crimina: impulsus animi, hoc est, diffidentia; conatus, id est, populi coactio ac deductio in locum, unde non transitus modo, sed accessus etiam impediti potuit. sed nec satis hoc contumelia visum fuit, nisi etiam Israeli quieto, & nihil tentanti, sed antiquum suum morem obtinenti, malum afferretur. Et fortiter resistebat. cui nam? inuadenti ne Israeli? imò nihil minus agenti: sed resistere hoc loco idem quod aggredi, impetere, & impugnare significat, quod exemplare declarat verbum: Et præliatus est in Israel. ipse vltro nihil ledentem vi irritauit, ferroq; lacestuit. Chaldaicus interpres: Et iniuit prælium cum Israel. Græcus, καὶ ἐπολέμησεν μετὰ ἰσραήλ. Quis autem huius rei fuerit exitus, quis etiam euentus, narratur deinceps.

Tradiditque eum Dominus in manu Israel cum omni exercitu suo, & percussit eum.

SUPERBIAE, & violati per summam iniuriam gentium iuris, atque impietatis, ob nominis numinisq; sui contemptionem, pœnas, à iustissimo & potentissimo iudice ac vindice Deo de illo Rege populoq; petitas, commemorat. cuius iudicio similium scelerum pares exitus decretos esse subindicat. Namq; ultra tria illa crimina, diffidentia, iniuria, & violentia, quantum etiam accesserat impietatis, & religionis contempte, quando non in populum illum eo nomine quod vel hostem declaratum dicerent, vel vagum & alieni appetentem causarentur, impetum fecissent, sed Israelis nomine vocatum, què cum nomine etiam suo perditum cuperent, & perdendum ac pessumdandum

M m 3 dum

dum aggrederentur. quo profectò in consilio atque discrimine non tantum populi, quantum Dei ipsius res agebatur, cuius authoritatis nomen illud fuerat, cuiusq; dignitatis erat tueri. Quam ob rem ita confecta est pugna illa, tanta celeritate atque felicitate victoria constituit, ut vnus Dei virtuti, non humanis aut consiliis aut viribus adscribenda fuerit. Tradidit eum cum omni exercitu suo. In exemplari sic: Et dedit DOMINUS ELOHEI Israel [id est, gubernator, iudex, vindexq; Israel hoc nomine atque munere vsus] Seon & omnem populum suum in manu Israelis. Græcè, τὸν σὺν ἁπὸν σύμπαρτα τὸν λαὸν αὐτῶ. in manu Israel eo modo atque iure quo princeps iudex legitimè damnatum capitis hominem, vinculisq; colligatum, satellitibus puniendum tradere solet. qua in re satelles nihil agit, nisi quòd iudicis decretam sententiam, gladio vel igne vel alio supplicij genere exsequitur. Atque illos non ab Israelitis vi & consilio superatos, verùm à Deo iudice ac vindice traditos, & ipsa conscientia rei magnitudo ac temporis breuitas docuit, & sententia decretum iam antea præscriptum declarauerat, cum Deus, qui Regis inuidiam & obstinatam mentem, & populi furorē rem præuidens damnauerat, ita Israelitis, Mose interprete, præceperat: Surgite, & transite torrentem Arnon. ecce tradidi in manu tua Seon Regem Hezebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere, & committe aduersus eum prælium: hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos qui habitant sub omni celo. Hic itaque illius malitia ac superbia exitus fuit. ex quo quid ultra porrò euenerit, euestigio commemoratur.

Et possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius.

DEFINITIVI status erat indicare, cuiusnam gentis regio illa esset cum ab Israelitis capta fuit: deinde quo iure fuerit possessa cognoscere, ad legitimum pertinebat statum, ad quem etiam tituli ac nominis definitio referri solet. Omnia hac breui quidem oratione, sed luculèntè satis dicit Iephte. Primum enim usurpationis titulus & nomen ex verbo, Possedit, traditur. est autem possidere, siue Hebraicum **I A R A S**, perpetuū propriumq; sibi tenere, non tamquam commodatum, nec malo dolo inutum, sed manifesta & quiete publiceq; comprobata lege obtentum, quodq; intercessionem vel exceptionem patitur nullam, nec cuiusquam repetitioni sit obnoxium. Nam si quis maximè repetere poterat, is erat censendus qui antea tenebat & habitabat, quisq; & regni & Regis titulo potiebatur, ut Sehon Rex Hezebon, sed eo cum tota prole, domo, ac gente sua, pariter extincto, terra & hereditas, quæ cultore ac possessore vacua mansit, alicui in vsum iure cedere debuit, victori nempe, ac præcipuè si victoria non ex libidine & vi procurata, & per fraudem quesita, sed ex manifesta sui defensione & propugnatione parta constitit, cuiusmodi hæc fuerat ex Amorrhæis reportata habitatoribus regionis illius, non ab Ammonitis, ut minimè illam habitantibus. ita definitiue constitutioni vel indicato habitatore satisfactum est. titulus autem verbo, Possedit, est representatus. quòd si Israel eodem veniens, terram de-

sertam

sertam, & habitatore vacuam reperisset; tamen occupationis iure inire ac tenere potuisset, nedum ab habitatore iniuste laceßitus & vexatus bello, superiorq; euadens, victoria & expugnationis iure teneret. sed nec hoc tantum iure, possessionis titulum & nomen sibi adscriptum defendit, verùm alio longè illustriore & grauiore, maiorisq; authoritatis iure, donationis videlicet & assignationis, à legitimo & verissimo principe Deo facta, ad quem, tamquam ad authorem veteremq; dominum, & primum terrarum omnium diuisorem, & regnorum prouinciarumq; Imperatorem, regio omnis, quæ cultoribus eiectis vel extinctis, vel alias desideratis, vacua apprehendatur, iure, uti dici solet, deuoluto reueri debet. S. S. E. Meus enim est orbis terrarum, & plenitudo eius mecum est. Quod quidem ius ut æternum, ita etiam Deo uni æterno, & propter dignitatem, & propter authoritatem, proprium esse constat. sed præter hoc singularis etiam ratio exstitit, quam ob rem regio hæc Deo singulariter in ditionem dominatumq; concesserit, hoc est, vindicatio ipsa, qua Deus iudex ac princeps, malaq; fraudis vindex, illatam Israëliti iniuriam & cladem propulsare, & nominis sui maiestatem tueri, & impietatis ac superbia noxam punire decreuit, sceleratis improbis Rege ac populo possessione exspoliandis, & capite mulctandis, quorum rem ad se imperij ac fisci legibus pertinentem, Israel, cui immerito periculum ab illis intendebatur, cuiq; decretum supplicium irrogandi cura commissa, & opera fuerat imperata, ultro donare voluit. Hac ad possessionis titulum & nomen, atque adeò ad causæ definitiuum statum firmandum, à Iephte petita sunt, cum expositione ac descriptione terminorum regionis ab illis antea usurpata, atque ab Israëlitis post victoriam possessa. Et vniuersos fines eius ab Arnon vsque Ieboc, & de solitudine vsque ad Iordanem. Hac enim terra omnis ab Amorrhæorum gente non omni, sed ab habitatoribus regionis illius manifestè tenebatur & colebatur, atq; adeò cognominabatur Amorrhæi Hezebonisq; regio. ex qua Ammonita Regis calliditas redarguitur, qui calumnia belli res alienas pro suis petebat, authoremq; fraudis Israëliti insimulabat: Quia tulit Israel terram meam. quæ petitione constanti negatione refellit Iephte: Non tulit Israel terram tuam. nec tua terra fuit, nec Israel tibi, aut cuiquam quicquã consilio, aut studio, vel dolo, operaq; dedita abstulit: terra enim Amorrhæi fuit, eaq; per Deum iuste ablata, Israëliti donata fuit. Hac autè redargutio amplificatione & expositione confirmatur.

Dominus ergo Deus Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis possidere terram eius?

H V I V S loci explicatio planior fiet exemplari versu ex verbis trās lato: Et nunc Dominus E L O H I M Israel expulit Amorrhæum à faciebus Israel, & tu expelles eum? Verbum **I A R A S** in illa lingua, oppositam siue relatiuam quodammodo significationem habet eleganti tropo. Nam in vna

coniu-

coniugatione idem quod possidere, sine succedere in possessionem; in alia vero possessione pelleri significat. utraque vero coniugatio hoc in loco usurpata est, THORIS & THIRAS. est autem multiplex ad hanc redargutionem petitum argumentum, ab auctoritate, iure, & potentia. Dominus, cuius nominis notationes misericordiam, beneficentiam, liberalitatem, & constantiam, veritatemque spectare docebamur; praeterea singularem erga pios curam. ELOHIM, quod providentiam continere saepius commemoravimus, tum mundi, humanarumque rerum omnium; tum Israelitarum peculiarem tutelam, qua in illo delecto sibi populo principatum, iudicia, patrociniūque exercent singulariter. habet autem unumquodque nomē suas proprias observationes, quae simul coniunctae maxima ad rem amplificandam pollent vi. estque in Rhetoricis ornamentis exaggeratio dicta. ut illud:

Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon.

Dominus, inquit, ille misericors & beneficentissimus, Gentium omnium, atque Israelis iudex, gubernator, patronus, ac tutor expulsi Amorrhæorum communitam damnatamque gentem à facie populi sui Israel. Hoc sentit orator, non Israelis consilio aut virtute, sed voluntate sententiaque iudicis Dei illam gentem damnatam, vita, dignitate, & loco multatam, atque eodem loco successorem decretum Israel, cui ut possessionis adeunda expeditior copia fuit, totus Amorrhæorum populus uno impetu, unoque die è medio sublatus fuit. Namque in Iatfa coactus omnis populus, ibidemque unica clade consumptus, manifesto divini iudicij argumento fuit. Quis enim umquam Rex sese gentemque suam universionem, uni discrimini & praelio unico obiecit, nisi quem Deus iusto iudicio damnatum, atque uno die communi supplicio afficiendum perdendumque decreverit & produxerit? cuius decreti ac sententiae exemplum Israelis, ut ministro atque satelliti, pronunciatum illud fuerat: Ecce

Deut. 2. tradidi in manu tua Sehon Regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere. & paulo post: Noluitque Sehon Rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum eius, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. quod ut praedictum antea, ita re praestitum & confectum referebat Iephthe, eiusque rei eventum affirmabat fuisse, terra à Deo principe Israelis possessionis ergo traditionem, idque donationis ac voluntarij beneficij iure, in quo maximum & nefarium scelus ac facinus Ammonita Regi obicitur, volenti contra fas, contra manifestum Dei iudicium, id repetere quod nullo umquam iure ad se pertinuerit. Non humano, quia numquam tuum fuerat: non divino, quod ab Israelitis constat: non belli iuste illati, quippe numquam offensus: sed ex cupiditate & superbia concepto nomine, & sinistra rerum factorumque interpretatione, quod, ut Israel vi & armis oppressos habitantes exspoliaverat, ita tu Israelitas vi & armis oppressos loco pelleri, atque succedere in animum induxeris tuum; cum tamen nec Israel Amorrhæum pepulerit, sed Deus.

Deus nec factam à Deo donationem & agrorum assignationem rescindere tu potes, & tamen hoc iam pridem tentatum agere tendis. Dominus ergo. opportuna illatio & argumentatio consilij & voluntatis aduersarij ex eiusdem tum oratione, tum facto. Subuertit Amorrhæum. HORIS. de possessione deiecit, & tamen tu conaris in possessionem venire, non Dei beneficio, sed vi possidere terram eius. & tu THIRAS NV, possidebis eum. Deum tu vis pelleri, & occupare ius nobis ab illo concessum ultro? Simili tropo elegans ille Satyrarum scriptor colludebat:

Nos expulit ille;
Illum aut nequities, aut vafri inciticia iuris,
Postremum expeller certè viuacior hæres.

Hactenus & rei ratio, & auctoritas vera ac certa, & exitus, atque exitum consecuta euenta, & singulorum iura indicata & demonstrata sunt. Nunc vero subiuncti ratiocinatione, iniuria immanitas per similitudinem & comparationem amplificatur.

Nonne ea quæ possedit Deus tuus Chamos tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster obtinuit, in nostram cedent possessionem.

INVADENDÆ Israelitarum possessionis consilium ab Ammonita sine maxima impietate iniri non potuisse primùm, deinde vero sine maxima etiam infelicitate obiri & sustineri non posse, demonstrat Israelitica causa defensor hic, & demonstrando peruincit, his argumentationibus compluribus & efficacissimis unico loco, hoc est, diuinae auctoritatis observatione inuentis. una quidem est: Quidquid diuino iure alicui constat, idem optimo constat iure. sed Israelis possessio hæc diuino iure constat: ergo optimè constat & maximè legitime. SECUNDVM argumentum: Quod Deus alicui possidendum donat, ab alio tētari nefas censetur. TERTIVM: Cum quispiam per vim contra diuinum ius tentatur, pie ac pure ac iustissime propugnatur & defenditur. QUARTVM: Quidquid Deus alicui non vult datum, iniuste ab illo qui petit optatur. QVINCTVM: Quod iniuste & impie optatur, infeliciter inuaditur. SEXTVM porro: Quod nec à Deo proprio nec ab alieno conceditur, impiissime atque insolentissime initur. Ex quibus omnibus illa conficitur summa, huiusmodi consilia & facta, impie & nefarie inita, infelici exitu, atque probroso euentu excipi, & auctoribus suis infame tyrannidis & immanitatis nomen aeternumque dedecus parere. Atque prima argumentationum harum pars, quae Dialecticis Maxima, Rhetoricis Propositio absolutè dicitur, quamquam sese auctoritate dignitateque sua suscipiendam & probandam præbet, tamen ab hoc oratore prudentissime ex ipsius aduersario extorquetur. Qui si rogaretur, quo potissimum iure ea, quae impræsentiarum possidet, obtineat, quoque possit dicenda in causa tueri, promptum & certum haberet responsum, voluntatis ac virtutis Dei sui. Quandoquidem nec ille, nec sui quondam originem suam illo ex

Nō loco

Horat. lib. 2.
Sat. 2.

Quid. Me-
tamorph. 1.

Deut. 2.

loco esse docere possent, utpote ex utrisq; parentibus primisq; authoribus, à Loio aduena, eiusdemq; filia, & gentem & nomen deducerent: neq; sese primos illius regionis vacua occupatores demonstrare valerent. quam ob rem ut ibidem confedissent & manerent, Deo cuiusdam acceptum referre, idq; sibi summum ius habere, laudare, atq; tueri debebant. Sed quoniam illi plures esse deos putabant, & tutelarem sua gentis Chamofum predicabant; consequens erat, & hereditatem possessionemq; suam Deo suo Chamoso, ut regionis domino ac singulari protectori possessoriq;, adscribere. Hoc autem argumentum cum illis usurpandum non ad rei veritatem, sed ad causa & argumentationis comparationem permittit Iephthæ, propositione à se institutam altè & constituit & firmat, ex qua aduersario defensionem omnem præripiat. Atq; ita festina & efficaci enthymematis iaculatione argumentatur: *Vt, quæ tu habes, Deo tuo accepta referre, pulchrum & iustum ducis; ita & quæ Israel habet, optimo iure possidet, tantoq; illustriore & efficaciore, quanto res ipsa minus habet dubitationis.* Nam ut tu habeas tua à Chamoso deo tuo, tamquam possessore diuiniq; iuris tibi authore, non disputo, sed alleganti permitto. Certè Israeli hanc terram ab ADONAI, noto & apud omnes gentes nominato Israeli Deo, nobis contigisse donatam res ipsa, & quam breuibus à principio repetiui, declarat. Ego Israeli possessionem tamquam à Deo acceptam assero. Tu dic tuam à quo habeas: nihil splendidius dare potes, quam dei tui Chamosi voluntatem, à quo istam terram donatam tibi propriam vendicas. eam illius voluntate colito & possideto, finitq; Israellem frui ea, quam, Deo suo authore & donante, potitus est. Iure tibi debentur? iure per te allegato vel allegando. ita explicanda est versio nostra. Exemplaris lectio simplicem præfert sensum: An non quæ expelli te faciet Chamos deus tuus, id possidebis? & omne quod expelli fecit Dominus Deus noster à faciebus nostris, id ipsum possidebimus? *Vt enim tibi nefas videatur, quæ à deo tuo habeas, non possidere & defendere ubi quis tentauerit, ita sacrilegè censerè conuenit, nostra appetere, quæ manifesta Dei nostri donatione contigere.* Huic etiam illa adstruitur argumentatio: *Cum tu hæcenus numquam hanc regionem habueris, nullo iure tibi propriam arrogare potes.* Nam proprium id quod numquam fuit obtentum quis dicat? Proprietatem autem nullam aut copiam tibi ex Dei tui voluntate factam docere vales. Siquidem à principio gentis vestre, cum his regionibus viuere cœpistis, numquam hæc pars tibi tributa, numquam possessa fuit, sed ista quam obtines tantummodo. Quare velle nunc & appetere multo plura quam Deus tibi fuerit partitus, etiam si ea nullius alterius essent, nefarium & impium ducere deberes, nedum ea tentare quæ totius orbis ac noster, singulari providentia, Deus nobis, Amorrhæo eiecto, præbuit. ex his autem manifestè impius argueris, qui, quæ à Deo habueris numquam, Deo nostro eripere nobisq; rapere coneris, atq; ex consequenti infeliciter tentes, Deo tuo id non probante, ac nostro Deo aduerso infensoq;. Atque in hac redargutione

maxima

maxima Regis audacia atque incredibilis temeritas petitur & expugnatur: qui neque hoc etiam ius, hoc est, Dei proprii nomen & voluntatem, in causam suam citare poterat, nisi nona atq; eminenti a fictione. Namque, ut paulo inferius ostendemus, regio illa fuerat cultorum Chamosi, hoc est, Moabitarum, non autem Ammonitarum, à quibus non Chamos colebatur, sed Melchom. duobus enim istis nominibus eos, quos sibi tutelares & patrios habebant, deos, illi duo populi, Moabita & Ammonita, indigitauerant. Hi Melchomen, id est, Mercurium, animarum ductorem; illi, Chamofum sibi peculiariter consecrantes. ita quo tempore Moabita ab Amorrhæis expugnati, & illa regionis sua parte magna & optima pulsati fuerant, Pœetarum versibus ac monumentis ratio hæc omnis luculenter decantata fuit. Cuius carminis exemplum à Mose non modo in historia relatum, sed breui atq; aperto argumento illustratum accepimus, hoc modo: *Vrbs Hesebon fuit Schon* Num. 21. *Regis Amorrhæi, qui pugnavit contra Regem Moab: & tulit omnem terram quæ ditionis illius fuerat, usque ad Arnon. idcirco dicitur in proverbio: Venite in Hesebon, edificetur & construetur ciuitas Schon: ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Schon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsum Arnon. Va tibi Moab, peristi popule Chamos. dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem Regi Amorrhæorum Schon. Iugum ipsorum disperit ab Hesebon usq; Dibon, lassè peruenērūt in Nophe, & usque Medaba. Sunt & alia testimonia, quibus utrique ex his gentibus proprii, qui colerentur, dii Chamos & Melchom distinguuntur. ut, Colebat Salomon Astharten deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. & illud: Tunc edificauit Salomon fanum Chamos idolo Moab in monte qui est contra Ierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. & apud Hieremiam in Moabitis prædicentem: Ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes eius & principes eius simul. Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Bethel. & Va tibi Moab, peristi popule Chamos. Atq; ut ille Moabitis, ita quoq; Melchom Ammonitis tribuitur. Ad filios Ammon hæc dicit Dominus: Nūquid non filij sunt Israel? aut heres non est ei? cur igitur hereditate possedit Melchom Gad, & populus eius in urbibus eius habitauit? de qua etiā re vaticinatus Amos ait: Et ibit Melchom in captiuitatem ipse, & principes eius, dicit Dominus.* 1. Reg. 11. 1. Reg. 16. 1. Reg. 49. Quibus locis examinatis & obseruatis, quid Iephthæ Ammonitarum Regi verè obicere voluerit, facile perspicitur. Nempe nullam ipsi subesse, aut produci posse rectam & iustam rationem, qua illius terra petitio niteretur. Nam cetera omnia, quæ ab illo dicta prætextatæ fuerant, manifesta inficiatione depulsa sunt. Cur verò terram suam diceret, nihil supererat, nisi voluntate fortasse Dei sui allegaret, quæ se iuste id petere contenderet, id est, Deum illius regionis velle illi terram suam tradere in possessionem: quod duobus argumentis Iephthæ oppugnat; altero quidem, Deum Israeli voluisse & velle eandem regionem populo donare suo possidendam, & non voluisse modo, sed

Na 2

tradidisse

tradidisse & conseruasse hactenus, ut verum Dominum terra, populiq; è medio sublatis victorem, & verum Israelis tutorem, cuius prouidentia atq; tutelam, & promissum antè factum, & mox consequuta ac præstita res docuerant, ipsum verò nihil habere certi atq; veri quod contra diceret, aut in suam causam proferret, nisi falsam orationem & professionem voluntatis Dei Chamos, quem suum deum falsò appellaret, cum tamen numquam hactenus coluisset. Atq; in loco versus repetitus utriusque orationis indicabit sensum. An non quod expellere faciet te Chamos deus tuus, id ipsum possidebis? & omne quod expellere fecit Dominus Deus noster à facie nostra, id ipsum possidebimus. Prior pars ad Regis intentionem refertur, posterior ad depulsionem ex contentione petitam à Iephte opponitur. *Esto, inquit, terram hanc Chamosi fuisse, qui Moabitarum habetur deus: & tamen ille non expulit Amorrhæum inuasorem & expugnatorem terra à cultoribus suis habitata. dices non expulisse quidem, ideoq; non tibi possessam, nunc autem expulsurum te duce & ministro, ac id tibi in possessionem venturum [magna vis & significatio in verbo IARAS & HORIS constat] atqui ille non expulit, nec tu possidisti; Deus noster expulit à facie nostra, presentibusq; nobis possidendam dedit, & iure possidebimus non tantum hoc, sed omne quod ipse à facie nostra expulit, ut terram Chananaeorum, quam nos hoc iure possidemus, quod pulso habitatore nobis presentibus tradiderit. quòd si illam iure expulsionis antecedentis, & donationis presentis, nostram verè dicere possumus, ut possumus certè; & hanc etiam eodem iure antecedentis expulsionis, & subsequenter euestigio donationis & possessionis, nostram dicimus, atq; adeò omni iure iam actò & transactò vendicatam asserimus. Tu verò hanc hullo nec presenti, nec præterito tuam dicis, sed omnino futuris rationibus, callidè & malitiosè diuinatis, atque ex tua mente, non ex vero profectis, arrogas. Hac est vis verborum ac temporum, quæ in iuris interpretatione magnum habet acumen. Quod expellere faciet, ipsum possidebis. quod expellere fecit, ipsum omne possidebimus. Namque in possessionis causa & iure futurum vel nihil valet, vel leuissimum est; præteritum verò ac præsens ponderis habet plurimum: Hac mea fuerunt, & sunt mea; possedi, & possideo, possedi iure expulsionis antecedentis, & donationis subsequenter, eodem iure possideo. Hac mea erunt, quia vel tu ex metu, non ultro aut volens, sed inuitus metuq; coactus dabis; vel ego, Deo terra ac meo te expulsuro, possidebo. quid callidius iniquiusve, maximè verò quum & hoc etiam falsò pronuncies, Chamosum tuum deum allegans? qui quamquam Moabitarum, quorum hac regio fuerat, dicatur deus, nec tuus tamen, nec populi tui umquam est appellatus. & tamen hunc in tuam gratiam expulsurum ais, quo tu possideas: quasi si id facere posset, ille tibi potius quam genti suæ sit prospecturus; quoniam malo merito suorum, quos antea non potuit defendere ac tueri, nec cum ab Amorrhæis acciparetur; nec postea restituere, cum, illis à*

Deo

Deo nostro pulsus, terra nobis cessit? quo bono tuo, quem antè sui negligentem, ille non amant?

Nisi fortè melior es Balac filio Sephor Rege Moab.

AMMONITARVM diuisas & regiones & religiones iam distinximus, atq; ideo variam utriusque in rerum ac possessionum iure consequentem rationem indicauimus: quam Iephte in hac depulsione sapientissimè persequitur, duplici tum præteritorum tum futurorum comparatione, atque in utraque Ammonita improbitatem coarguit & refellit. Si de diuino iure tibi dicenda ratio est, nulla iam aduersus me causamq; meam constat, cum nullo pacto, nulloq; nomine terram hanc, quam Israel possidet, tibi adscribere possis, sed nec sperare etiam, in posterum tuam vlla ratione posse dici. Nam quod Chamosum spectat, non ad te, sed ad Moabitas attinet, quorum terra hac fuerat, quo tempore ab Amorrhæis expugnata est. hos illo tempore Chamosus suus defendere ac tutari noluit, vel certè nō potuit, sed nec postea instaurare, cum Israelitis hac à Deo suo traderetur. Cur igitur te semper antea à se alienum nunc demum suscipiat Chamosus? anne quòd vel causa ipsa, vel singularibus meritis tu antiquos illos huius regionis possessores antecellis? an quòd præstanti aliqua virtute & felicitate superas? atq; de hoc non laboro, cum causari posses offensionem aliquam, quamobrè primi illi Moabita multæ fuerint, sed eos qui superstites fuerunt, atq; eorundem posteros, quibus laudibus, quo iure tantum te præeunte probabis, ut tibi regionem, qua ad se verè ab initio pertinuerit, tu propriam vendices, recepturumq; mineras? Nisi fortè melior es. ex exemplari lingua: Et nūc an bonus bonus tu præ Balac filio Sephor Rege Moab. Comparatione duplici Ammonita Regis causam examinādo vrget: altera iuris, virtutis altera. Cum manifestè cōstet Balaachū, Sephoris notissimi Regis filium, & ipsum illustrem, Moabitarum imperium tenuisse eo tempore, quo, Amorrhæis interfectis, regio hac Israelitis in possessionem concessit, cumq; eundem regionis suæ tutorem ac diligentem principem historia tradiderint, cum etiam Israelitis inuidentem, & nocendi cupidum commemorent; consequens est, eundem numinis sui existimari cultorem, tibiq; in iis quæ Moabitis tribuenda venerint negotiis & causis, non modo ut extero, sed ut impari etiam anteferedum, cuius partes & iure suo, & personæ etiam laude, ceteris omnibus antiquiores censentur. Namq; ille tunc Moabitarum Regis Sephoris filius, & haeres, atq; Rex etiam erat. quamobrem quæ illi tunc adscribi vel iure vel opinione poterant, tibi tanto postea intervallo arrogari non licet nunc nouo iure, quo illum viceris, non melior quidem regni iure, cum ille Moab Rex Regisq; filius fuerit, tu verò nō fueris, nec illi proxima stirpis cōiunctus ramo, quippe neq; ab illo, neq; ab illius patre ortum habes: non pietate, quippe ille Chamosum obseruabat, cum regio hac ex Amorrhæis caperetur: non virtute aut opibus, cum illi tot duces, tot principes superfuerint, qui de arcendo atq; minuendo, & labefactando

Nū 3

Israele

Num. 22.

Israele studiosissimè curabant & agebant, nullumq; lapidè non mouebant, ut populo huic molirentur exitum; & tamen hanc, quam tu molitus es, calumniam numquam tentandam arbitrati sunt. ita qui duobus nominibus superare debuisses Balachum illum, ut cupiditati tue vel fictam orationem pratexeres, neutro illi par aut similis, aut ullo pacto coherens deprehenderis. Prima hæc orationis pars in redarguenda Ammonitarū Regis petitione & iniqua postulacione, à Iephthè consumpta est, idq; argumentis confectum ex hereditatis iure productus. Quòd non fuisset res ab Israele sublata, ac nec tentata quidem, quòd ante Israelè de petentis diuisione ac iure numquam fuisset, sed de Amorrhæi dominio. Quòd Israel, ab iniuria perpetuò abstinens, iniuste fuisset vexatus & inuasus. Quòd Amorrhæus malo suo merito fuisset, iudice Deo, multatus; illiusq; res, eodem iudice atque authore Deo, Israele in possessionis usum cessisset. Iam verò deinceps secunda tractatur pars, in qua depulsionis versatur vis ac cardo omnis, qua peracta, nihil exceptionis reliquum est, quo minùs malignitatis, inhumanitatis, ac sacrilegi sceleris aduersarius conuincatur. Hæc autem pars Depulsio dicta est, qua ita aduersary refellitur intentio, ut nihil, quo ledere possit, reliquus habeat.

Aut docere potes quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum.

ARGUMENTATIO hæc Dialecticis Comparatio, Rhetoribus Contentio, Poëtis Examen dicitur, Philosophis verò Magis ac mixtus, hoc modo: Si, cui magis videtur inesse, non inest; ergo nec ei, cui minùs videtur inesse, inerit. ostenderat superius nullum ad repetitionem Ammonitarū Regi ius constare: deinde verò cum indicauit cui aliqua causa in hac re vel opinando adscribi poterat, hoc est, Moabitarum Regem, ex cuius tamen aperta confessione omnis aduersum Israelitas causa peris: quippe cui si vlla superfuisset, non dubium quin sedulo suscepta, diligenter actitata, & fortiter defensa sustentataq; esset, utpote Israelitarū inimico, & nocendi materiam atq; opportunitatem & facultatem omnibus, non communibus modò & homini parabilibus, artibus & pactis, verùm naturam excedentibus, magna cura & contentione studuerit, & nulli sumptus parcendum duxerit. & tamen cum cetera omnia, etiam ante occupatam ab Israelitis regionem illà, de qua nunc agitur, tentauerit, non præiudicio tantum, sed manifesto iudicio se ab eiusmodi causa alienum statuisse cognoscitur. Nam si ille quicquam de hac re agendum censeret, vel oratione, sermone, scripto, aut postulando, aut expostulando ageret; vel, si hoc non proficeret, armis tentandum duceret, magna spe & expectacione non propriarum opum solummodo, sed vicinorū auxiliij atq; subsidij, qui Israeli, ob inuidiam in despoliati Regis gratiam, propulsanda iniuria simulatione, sese exhiberent insensu: verùm cum neutra ex hu-

iustmodi

iustmodi rationibus per Moabitas inita fuerit, manifestà legitima possessionis confessionem Israelitarum partibus adscribi necesse fuerit. Quòd iurgatus sit, quòd in iudicio vel extra iudicium verbo, vel oratione, vel quauis querela aut incusacione Israelitas tentauerit. Quòd iurgatus, in exemplari: An iurgati iurgatus est. omnem iurgij formam, vel grauem vel leuem, hæc verbi geminatio & constructio excludit, ut etiam omne pugna, tum illata, tum irritata, etiam leuissimum genus illa altera, An præliari præliatus est in illis? pro quo interpret noster reddidit, Et pugnauerit contra eum? quem odio plus quàm capitali odisse, ex propriis actionibus conatibusq; arguitur, quibus ex rebus omnibus illud conficitur, nullum fuisse Moabitis ius repetendi aliquo pacto ab Israelitis, id quod ex Amorrhæo iustissimi belli ac diuini iudicij iure ablatum possidebatur. Atq; hoc Moabitarum iudicium quamquam satis superq; fuisset ad Israelitarum probandam firmandamq; rem, tamen perpetua possessionis inuoluto longissimi iam temporis usu, nullaque ex parte contaminato aut sollicitato, plenissimè comprobatum stabiluit.

Quando habitauit in Hesebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon per trecentos annos.

CERTE quedam annorum ac temporis definitiones apud singulas gentes præscriptæ sunt, quibus transactis, rerum possessionem moueri iuris prudentia periti omnes iniquum censent. Atqui Deus ad quinquagesimū vsq; annum repetenda rei actionem tantum differendam statuit. id quod ex venditionum & emptionum iure postliminio reuocando cognoscitur. Ostendebat autem Iephthè, Israeli ex Dei iudicio, quòd semper primum esse voluit, atq; ex victoria autoritate, deinde ex legitima, atq; nulla vel lite, vel pugna, vel alia exceptione interturbata, usucapione suam illam regionem constituisse, nunc verò eandem sibi confirmatissimam defendit tēporis longissimo, atq; omnibus nationum omnium præscriptionibus productiore usu, nepe trecentorum annorum, quibus nihil umquam Moabite aduersum Israelitas de hac re vel mouerūt belli, vel fecerūt negotij, utpote qui terrā illā non sibi ereptam, sed ex Amorrhæis iustissimè expugnatam & captam scirent, nefariumq; arbitrarentur, quòd suum non esset, inuadere. Nam si suum putassent, iurgij, repeti posse intellexissent, cum fortes armatiq; essent, adeo ut Israeli, per mediterraneam viam transitum petenti, obsistere pararent, vel tunc eodem tempore huius terræ ergò bellum inferrent, vel eidem in expugnandis Chananæorum regnis occupatissimo facile hanc possessionem, nullo præsidio relicto defensam, abstulissent, capta primùm Hesebone vrbe regia, & munitionibus aucta, aut saltem illorum posteri lato temporis interuallo, quòd habere se existimarent ius, apparatus ad bellum opportunis copiis, atq; prudenti consilio expectat. occasione, qua multiplex & varia sese obtulerat,

rat, repetissent. Nam sepius, ut iam vidimus, Israelitarum res & opes afflictæ, debilitatæ, & in magnas angustias redactæ fuere, & tamē Moabita in hanc regionem, qua cis Iordanem, sibiq; vicina & proxima iacebat, nihil vel belli vel damni intulerūt, non modo urbibus maximis ac regibus petendis & impugnandis, quod maioris periculi esse potuisse fortasse quis diceret; sed nec viculis, apertisq; oppidis ac pagis diripiendis, quod nullo discrimine atq; adeo labore nullo confici posset. Amplificatur autem argumentatio per enumerationem & varietatem rerum, & opportunitatum cum temporū tum locorum. In Hesebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, quæ primæ ac præcipuæ urbes erant, quibus captis, cætera omnia facillimè caperentur. Atq; magnorum & frequentissimorum oppidorum expugnatio, bellicarum artium peritis multo quàm credi possit, leuior ac facilior est, occupandis, exspoliandis, atq; diruendis oppidis, & pagis, & vicis, unde illa aluntur, & agrorum impedito cultu, rusticorū profugatione, qui in magnas urbes profugientes, & metum & famem augent, & pestis periculū creant, vel idem ipsi deditiois necessitatem ciuitati accelerant. Vna autem huiusmodi interiorum ciuitatum expugnationem capebantibus prior atq; durior cura esse debet, accessus atq; recessus prospiciendi, ne interclusis atq; minùs prouidis & instructis, labor aliquis vel à tergo, vel à latere comparatus, vel salutis propria cogitationem, vel incepta rei desperationem iniiciat. Quamobrem consultiſſimum ducitur, bellum à finitimis ac postremis urbibus inchoare, atq; his expugnatis & pacatis ad interiora terrarum, atq; ad cor ipsum, hoc est, ad regiam, vel opulentia & mercatura præstantem urbem promouere, finibus, uti diximus, iam prolatis, & via vndique quàm latissimè aperta. neutrum autem horum Moabitis vnumquam antea actum manifestam confessionem optimi iuris & possessionis legitimæ Israelitis arrogauit. priorē partem duabus illis urbibus Hesebon & Aroër indicabat Iephthe; posteriorē verò illa adiunctione expressit, Et in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon. Trecentorum annorum contracta à Iephthe summa, quamquam ex sacro apparatu cum cæteris temporibus cognosci possit, ne tamen his in commentariis omnino requiratur, ita breuiter subdici potest. Ex mundi annalibus sacra lingua conscriptis accepimus, Iosuaam terræ iam expugnatae atq; subactæ annis octo & viginti ab ingressu primo præfuisse. Gathnieli quadraginta adscribit sacra hystoria, Chusan Risgathaim tyrannide adnumerata. Abhud octoginta tribuuntur anni, decem & octo Gheglonica seruitutis computatis. Hinc Iabini tyrānis, quæ ad quadraginta refertur Deboræ. A Madianitis Israellem septennio afflictum legimus, atq; ab illorum debellatore Gedeone annis quadraginta gubernatum. his accedunt Abimelechi tres, totidem ac viginti Tholaghi, Iairi viginti duo, ita tamen ut vnus his duobus diuidatur. quibus Ammoniticarū inuasionum ac direptionū octodecim adiun?ti tercentum vno plus conficiunt. sed vnus hic, quo Ammonita belli instruendi causa in sua sese receperant, & Galaadita de renocando Iephthe egerant,

Lib. Daniel.

egerant, non refertur ad summam, vel libenter ab oratore condonatur, cui abundè trecentorum suppetierat summa. Iam verò comprobato vnde quaque Israelitarum iure, ex illegitimo actore primium, ex legitimi possessoris documento, ex diuina autoritate, ex diuturnissima possessione: ad euincendam Regis improbitatem & importunitatem, eam causa sua partem rursus repetit, quam in Rhetoricis nostris Firmamentū vocabamus, Pœtus Quæstionem summā dicitatam. Ea autem in hoc loco est, negatio omnis iuris repetendæ atq; asserendæ terra, non solum Ammonitis, quibus nullum vnumquam fuerat; sed Moabitis etiam, quibus aduersus Israelitas nullum prorsus post victos Amorrhæos. Nam antea ut exspoliatis adhuc constiterat, quod tamen vel dissimulatione & conniuentia minuerant, vel diffidentia desperauerāt, vel omnino abiecerant. Nam prætexere posset rebellis atq; contumax petitor, fratris sui illam fuisse terram, hoc est, Moabitarum Regis, quod ex Iephthe narratione confectum est, atq; ita illius recuperanda curam à se nō esse alienam fratris partes adiuturo, & si opus fuerit, soli acturo. hanc improbitatem anthypophora excipit Iephthe: defendit enim illam nec petentis vnumquam nec iam ab Israele captam & possessam Moabita fuisse; verum si illi sibi ab Amorrhæis contendant sublatam, ab iisdem bello ac virtute & labore receptam oportuisse, atque hoc pacto ius conseruasse proprium, superato atq; punito hoste, à quo fuissent lesi.

Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentasti?

TEMPVS hoc loco illud significatur, quo regio illa in Amorrhæi potestate fuerat, cum Moabitis, & horum etiam, si placeret, adiutoribus Ammonitis, & causa ad repetendum supererat, & facultas non prorsus deerat, & occasio sese aliquādo obtulerat, quæ vel eo ipso in tempore arripi potuit, cum Amorrhæorum & Rex & populus omnis, ut bello Israellem opprimeret, ad vltimum vsq; regni sui progressi finem, regionem defensore vacuam reliquerant, qua opportunitate nulla ipsis commodior potuit optari: tunc enim & ipsorum consilium probare fortasse, & minorem Israelitis iniuriā facere viderentur. Hanc explicationē exemplaris lectio nobis donat: Et quare non eripuistis in opportunitate illa. GHET maturum opportunumque cuiusque rei tempus in sacra lingua significat, in qua ZEMAN, pro quocumque vel longo vel breui temporis usurpatur spatium; sed GHET ad naturæ rerum terminos & modos, & ad idoneas humanarum actionum occasiones refertur. Atq; de huiusmodi opportunitate & commoditate Psalmi multa commemorant. ut: Fructum suum dabit in tempore suo. & , Adiutor in v. 22. opportunitatibus in tribulatione. & , Tu das illis escas in tempore. Ecclesiastes quoque sapientia plurima distinctè differuit: Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub celo. tali aliqua occasione vel neglecta, vel prætermissa, omne ius non Ammonitis modo, quibus nullum constiterat; sed Moabitis quodcumque fuerat, sublatum extinctumq; ait Iephthe: Non eripui-

Oo

eripui-

eripuistis, vel tu, vel Moabita, vel ambo. HITSALTHEM verbum à pastorum & custodum cura atq; celeritate translatum, qui raptam per insidias pecudem, ut à lupi vel leonis violentia eripiant, sese periculo obijcere solent.

1 REG. 17. quo usus aliquando David, niebat: Veniebat leo vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequeretur eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. Huiusmodi operam à vobis positam oportuit, ad regionem vestram ex hoste violento & iniurioso eripiendam. Quam ab alio illius interfectore honestè repetere nec tunc quidem potuistis, cum primùm usucapi videbatis. Atq; hæc de translatione iuris causa gravissima, & oratio honestissima in omni consilio atq; exemplo haberi solet. Sic enim quidam apud Pœtam:

Quid. Met.

Piæmia magna petis; quæ si tibi magna videntur,
Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Constitutam verò totius causæ suæ propositionem, & confirmationem omnibus numeris absolutam, breui sermone perorat, in quo aduersarium vehementer urget, & manifesta coarguit contumelia.

Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè agis, indicens mihi bella non iusta.

EX exemplari sic: Et ego non peccaui tibi, & tu fecisti ad me malum ad præliandum in me. Totius orationis conclusio & peroratio est, qua intentionem aduersarij Iephte refellit, suamque firmat. Fuerat enim Iephte rogatio & querela, Quid mihi & tibi? qua se nulla in culpa esse affirmabat, quã obrem bello aduersarius vexaret. Quia venisti contra me ut præliareris in terra mea? Ammonita nihil sibi aduersus Iephte causæ obijciebat, nec esse profabatur, sed aduersus Israellem. Hanc nullam exstare aut exstitisse umquam defensor affirmavit & euicit: reliquum itaq; erat, ipsum tantùm ab aduersario ad ledendum peti, idq; iniustissimè: quippe qui vel ipsius aduersarij confessione, aut saltem silentio innocens probetur. Et ego non peccaui tibi. Israellem non peccasse docui efficacissimè, me etiam minimè antiquis peccasse manifestum est. sed nec tibi: nam neq; conscius mihi, nec tibi sum accusatus. Consequitur igitur te, iniusto odio in me vnum commotum, malũ hoc moliri & parare. Nam neq; maiores tui, nec tu etiam Israelii quicquam nocuistis, antequam ipse nomine aliquo celebris esse cœpi: nunc verò demum vnius mei ledendi & perdendi studio ista incepisti, & incepta urges ac prosequeris, atque ita iniquam causam non corrigere, sed vi & potentia promouere & obtinere paras: quam quia ratione & veritate componi non pateris, ego etiam virtute defendendam suscipiam, & iudicandam permitto mortalium omnium communi iudici æquissimo, & iniuriarum priuatarum ac publicarum supremo vltori, fraudisque omnis vindici, Deo.

Iudicet

Iudicet Deus arbiter huius diei inter Israel & filios Ammon.

EX exemplari verbo sic: Iudicabit Dominus [ille] iudex hodie inter, &c. Principibus supremis, qui nullum quempiam principem aut dominum vel legibus constitutum, vel vltro susceptum arbitrum, cuius iudicio parere debeant, agnoscunt, nisi ipsa rerum ratio atq; æquitas, & communis hominum omnium regina iustitia veritatis luce prætensa imperet, nisi humanitas etiam persuadcat, solum belli arbitrium reliquum esse putatur, quod finire litem possit. in quo iudicio, quamquam utrique parti grauissimo, ac maximè importuno & incommodo, propter populorum calamitates & ærumnas, tamen durior plerumque ratio expectari apparereq; solet eius qui vim iniuriamq; infert, quàm alterius, qui illatam sustinet: maximè ubi is qui vexatur, & iustitiam præfatus obtestatusq; suam, pacem præfert & offert, & necessitatis testem atq; iudicem appellat Deum. Hanc verò rationem cum adiuncta protestatione Iephte inicit, quam sibi ac populo suo confidit opportunissimam fore, causamq; suam omnem, & Ammonitarũ etiam illi permittit, præsentis atq; aperto instantis belli exitu declarandam. Deus, qui mundi omnis imperium, & iuris dicendi atq; præstandi arbitrium tenet, quamquam idem etiam patrociniũ Israelis perpetuum suscepit, hodie tamen à me non tam patroni, quàm iudicis nomine appellandus venit, qui, quod ratione & æquitate examinatum inter Israelitas & Ammonitas, à te tamen non est admissum, ipse ut iudex definiat, & veri trutina expensum, euentus bellici exemplo præsentis declaret & exsequatur. Namq; inter cetera quæ de Deo cognoscuntur, hoc etiam præclarum iudicij exemplũ constat. S. S. E. Et ipse iudicabit orbem in iustitia, iudicabit populos in æquitate. Nec verò ut iudicium Dei manifestum appareat, diutius proferri postulat Iephte, sed quàm citissimè edi optat, idq; præscriptione ac definitione temporis indicat: Hodie. Quo die causam perorauit suam, eodẽ professus est nihil præterea sibi cunctandum aut nouæ orationis curandum, sed expectandum iam ex illo esse Dei iudicium. quod interpret noster intellexisse videtur, ac illa oratione, Huius diei arbiter, expressisse.

Noluitque acquiescere Rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat.

NAM cuius illa superbia, inuidia, & avaritia animum atq; sensum occupauerant, omnis honestæ rationis atq; iustæ defensionis, omnisq; conditionis aquæ impatientem reddiderant, maximè sibi iniqua suæ causæ cõscium, & iura nata sibi negantem, atq; armis arrogantem prorsus omnia. Verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat. Nec enim vel ad orationem & causam animum adiecit, neque nunciorum, personæ, atq; authoritatis rationem habuit, neq; alia etiam admisit aut auscultare voluit, quæ ex more nunciis mandata fuerant, pro rerum atq; incidentium sermonum ratione &

OO 2

usu

usu agenda. Quæ per nuncios mandauerat. sua in lingua: Qui & quæ miserat ad eum. hinc omnia honestè, recto more, ac cum decoro acta, illinc omnia indignè atq; inciuiliter excepta narrantur; ut actionū etiam collatio Ammonitarū partes premat & improbet. Iephte bis cū honestis mandatis, & cū dignitate misit, ille alter nec semel misit, nec missos liberaliter, aut sicut Regē decebat, excepit, imò nec proloqui iussos audire voluit. Quæ res vel patientissimo cuiq; bilè & stomachū facere potuit, nec tamen bono ac pio viro fecit, qui nihil ex ira ac perturbatione, sed ex magno ac forti animo, atque adeò ex voluntate & consilio Dei peragenda sibi proposuerat. id quod à iuuenta ipsa vsque commonstrauerat, dissimulatione ac patientia iniuria sibi à fratribus atque cognatis illata.

Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini: & circuiens Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon.

VIRVM fortem, eundemque probum, ad gerendam rem apprimè strenuum, tamen non proprio aut priuato sensui indulgentem, sed omnia ex Dei voluntate agere curantem, accepimus à Deo auctum & informatum Spiritu diuino, cuius virtute & efficacia omnia, quæ ad bellum & pacem foris ac domi agenda essent, & instituere, & agere tractareq; valeret, cuius Spiritus consilio non expectandum Ammonitarum impetum, nec hostem intra regionem suam admittendum, sed vltro petendum sibi esse decreuit, idq; quam primùm suscepit, itineribus per ea loca institutis, quæ copiis suis commoda magis, & incolis ac regioni minùs essent damni paritura, atque ad hostium regionem peruia opportunaq; magis. ille enim tunc erat in Mizpa siue Maspha, celeberrimo illo Israelitarum ad Iudæ tribus & Benjamin fines conuentu, vnde Galada primùm, deinde Manassei agros pertransit, vnde etiam, quod militaris via illac meliùs duceret, ad Galaad Maspham deuentum est, ex qua proximus in Ammonitarum fines transitus erat. ut verò omnia, quæ sibi agenda essent, à vero & felicissimo auspicietur initio, vir pius, & iustam causam, & seipsum Deo commendare, & nuncupatis votis obligare constituit, idq; conceptis verbis primùm expressit.

Votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manu mea, quodcumque primùm fuerit egressum de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit, reuertenti cum pace à filiis Ammon, cum holocaustum offeram Domino.

IN exemplari hæc postrema voti pars ita habet: Et erit Domino, & ascendere faciam illud holocaustum [sue] adscensionem. De votorum nuncupatione & materia ac formulis, deq; huiusmodi obligationum varia differentia, aliàs, Deo propitio, differemus, ad eorum usum, qui sacra scripta non ex diuinatione aut sententia priuata, sed ex re ac veritate cognoscere student. Nunc verò illud indicasse operæ pretium fuerit, huius voti condi-

tionem

tionem primùm, deinde sponsionis verba omnia, & partes, atque partium notationes teneri oportere. Conditiones duæ sunt: victoria impetratio, felix in domum reditus. desponsio rem vnã simplicem indicat, animantem videlicet quamcumque reuertenti primùm è domus foribus occursum. forma obligationis duplex: consecratio siue dedicatio, & destinatio atque sanctificatio, cum definitione adscensionis siue holocausti.

Transiitq; Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manu eius.

VOTO iam concepto & nuncupato, quod an domi adhuc manens, an in expeditionem egressus fecerit, non indicatur; deliberato animo, atq; firmato pugnandi proposito, Galaaditarum agro omni relicto, in ipsam Ammonitarum regionem inuasit: quo pacto & suorum commodis consuluit, & principatus sibi adscripti conditionem præstitit. ea autem fuerat à populo expressa: Qui primus ex nobis cæperit dimicare cõtra filios Ammon, erit dux ^{Suprà 10.} populi Galaad. Magna verò felicitate atq; celeritate cõfectam rem eam Dei beneficio & efficacia acceptam, atque ex animi sententia & voti conditione contingentem historia explicat. Quos tradidit Dominus in manu eius. Namque iisdem verbis, quibus fuerat pronuntiata conditio, præstita etiam affirmatur. Si tradideris tu Domine in manu mea. & Tradidit Dominus in manu eius. quemadmodum autem & quæ ratione, quantaq; celeritate id actum fuerit, locorum & spatiorum descriptione declaratur.

Percussitq; ab Aroër vsque dum venias in Mennith, viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis: humiliatiq; sunt filij Ammon à filiis Israel.

SUPERIUS legimus Iephtem spatiosa ambage, & longis itineribus usum, in Ammonitarum agros peruenisse, prudenti consilio occupandi hostes ea parte, qua minùs sibi cauentes intelligeret. Namque Mispha siue Maspha in Benjamin agro Iudæ proxima, longè disita, Ammonitis ad occidentem meridionalēque tractum vergebat. petituro autem rectà Idumæos, Galaadites regio, transmissio Iardane, proxima erat, & Ammonitas ad Occidentem clauderebat. Manasse verò agri Septentrionales erant Ammonitis, quos tamen, vel ut copias oportunas interim cogeret, vel ut amnem opportunè traiceret, prudenter petiit, interq; agendum iter hostes latuit, viam tenens sui: simam inter maioris lacus ripas, & montes qui lacui imminent; deinde verò in Manassensis dimidia tribus campos euadens, Ammonitas quos ad ortum & meridiem reliquerat, conuerso in Austrum itinere, atq; superato monte qui Manassen à Galaad diuidit, in Mispha Galaaditarum descendit, vnde planus & opportunus ad Ammonitis erat accessus: quos ubi inuaserat, sibi à Deo traditos fide cognoscens, magna ac perpetua affecit clade, tanta felicitate ac prosperitate, ut continuatis vnica expeditione pugnis, decem vrbes interiora terrarum tenentes, ad quas sese hostium fuga pertende-

debat,

debat, victoriam persecutus pertransierit ad vsque magnam planiciem, vniuersis in illa regione laudatissimis celebrem, vbi & hostis interficiendi modum esse voluit, & victoria collocavit monumentum. Abel, campum significat latum & vndique patenter, atq; ita Chaldaeus interpretatur MEISAR. Plaga magna nimis, clade ingenti allata, qua diuinum testabatur aperte iudicium, in superbam, contumeliosam, & violentam gentem editum. Humiliati, vt Chaldaeus explicat, fracti, debilitati, ac prope dissipati à filiis Israel: vt facile intelligeretur eandem partem causa & virtute ab eis superatam, qui oppressi nuper & de iure suo respondentes, tamen auditi cum non fuerint, ad Deum prouocauerint illa formula: Iudicet Dominus hodie inter filios Israel & filios Ammon. Huiusmodi autem esse in rebus ex pia atque iusta causa susceptis, atque piorum virorum successum, aperte Spiritus sanctus docuit, qui hoc exemplum ad fidei efficientiam inter multa alia referendum Paulo ad Hebraeos scribenti dictauit: Deficiet me tempus narrantem de Gedeon, Barach, Sampson, & Iephthe, Dauid, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, &c. Nec enim ad aliam quam ad diuinam virtutem tanta victoria, tam longo urbium & agrorum tractu, tam breui tempore constare potuit. quod nec ipsos victos latuit, cum filios Ammon à filiis Israel fractos ac debilitatos audirent: ita enim & fama publicabat, & res habuerat. in nominibus autem huiusmodi patronymicam rationem referentibus, communis ac publica includitur causa, cuius praecipua pars religionis maiestas habetur.

Reuertenti autem Iephthe in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

PRUDENTIAM in omnes vitae partes apprimè esse utilem atque opportunam, multis huiusmodi docemur exemplis. adeo vt cordati quoque intergentes viri, Fortunam, quam vulgus humanis rebus imperare existimabat, non ex alia matre quam ex hominum imprudentia ortam & consecratam affirmaret. fabrum unumquemque esse sua fortuna, aiebat ille. & alter etiam:

Nullum numen habes si sit prudentia: sed te,
Nos facimus, fortuna, deam, caeloque locamus.
Quid quisque vitet, numquam homini satis Cautum est.

Mirabilem verò ex victoria latitiam, quam Iephthe redeunte publicè atque priuè capi oportuit, domestico familiae mœrore interturbatam legimus: verum nihilominus quocumque pacto, quacumque iactura, voti sanctitatem à pio viro obseruatam animaduertimus. Nam quod ille indistinctè nuncuparat, prestare omnino cum dolore incommodoque suo, quam interpretari maluit. Oportuerat siquidem vel uolentem id excipere, quod seruatum exceptumque voluisset, vel redeuntem domus suae incolumitati cauere nuncio praemisso, qui id, quod actum nollet, agi vetaret. Hippocrates medicus è loga peregrina-

peregrinatione reuertens, matris suae, quam ex insperata filij conspecti latitiae repente exstingui posse intellexerat, aduentum se quidem, sed fracto crure malè habentem denunciari curauisse fertur. tanti refert subui casus non esse improuidum. Atqui necesse erat, nisi prouisum antea fuisset, virginem unicam filiam, eandemque dulcissimam, charissimo patri, cum triumpho domum redeunti, primam ex familia omni occurrere tympanis instructam, quae feminarum musica organa quondam fuere, & puellarum choreis comitatum, qui in antiquis huiusmodi latitiis mos fuit. S. S. E. Ne annuncietis in Gath, nec annuncietis in compitis Ascalonis, ne fortè latentur filiae Philisthim, nec exsultent filiae incircumcisorum. Et cum reuerteretur percussor Philisthao Dauid, & ferret caput eius in Ierusalem, egressae sunt mulieres de vniuersis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes, in occursum Saul Regis, in tympanis latitiae, & in sistris. & apud exeros:

Vnico gaudens mulier marito
Prodeat iustis operata diuis:
Et soror clari ducis, & decoræ
Supplice vitta.

Virginum matres, iuuenumque nuper
Sospitum, vos, o pueri & puellae, &c.

Superius Iephthe, cum primum principem optauissent Gilghadite, domiciliū in Mispha fausto incepto collocasse adnotauimus; vnde egressa filia unica, vniceque dilecta, utpote cui nullus alius ex uxore legitimus contigisset haeres. quod indicandum sacer historicus duxit, ad commendandam viri pietatem animique fortitudinem, Abrahamum studio imitati. Hebraica lectio diligentem explicatorem poscit, quam nos relinquimus nunc, nostra versione satis Latinis verbis, abundeque rem explicante; quibus cum operam demus, aliarum linguarum subsidio tantum cum opus est, non praterea alias, utimur.

Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

GRAVISSIMOS animi dolores, quos cum primis necessariorum obitu, quicumque humanitatem non exuerunt, subire solent, vestium disruptio siue scissio olim primum declarabat, quam luctus lamentaque sequebantur. de quo genere in sacro agebamus Apparatu. Id igitur quod nunc Iephthe primum egit, sublatam iam sibi gnatum significabat, quod huiusmodi actio non nisi in simili durissimo euentu spectaretur, vel numinis diuini profano dicto vel facto offensi, vel naturalis consuetudinis charissimo pignore è medio sublato. disruptioni suspiria geminata; his verò doloris causa adiuncta est: Decepisti me. Sua in lingua: HECREAGH HICRAGHTHINI VEATH BEGHOCHRI. Chaldaeus paraphrastes translationem est dote imitatus, qui ita exponebat: Curuare facere curuare feci me, & tu fuisti

Hebr. 11.

rantem de Gedeon, Barach, Sampson, & Iephthe, Dauid, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, &c. Nec enim ad aliam quam ad diuinam virtutem tanta victoria, tam longo urbium & agrorum tractu, tam breui tempore constare potuit. quod nec ipsos victos latuit, cum filios Ammon à filiis Israel fractos ac debilitatos audirent: ita enim & fama publicabat, & res habuerat. in nominibus autem huiusmodi patronymicam rationem referentibus, communis ac publica includitur causa, cuius praecipua pars religionis maiestas habetur.

Reuertenti autem Iephthe in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

PRUDENTIAM in omnes vitae partes apprimè esse utilem atque opportunam, multis huiusmodi docemur exemplis. adeo vt cordati quoque intergentes viri, Fortunam, quam vulgus humanis rebus imperare existimabat, non ex alia matre quam ex hominum imprudentia ortam & consecratam affirmaret. fabrum unumquemque esse sua fortuna, aiebat ille. & alter etiam:

Nullum numen habes si sit prudentia: sed te,
Nos facimus, fortuna, deam, caeloque locamus.
Quid quisque vitet, numquam homini satis Cautum est.

Mirabilem verò ex victoria latitiam, quam Iephthe redeunte publicè atque priuè capi oportuit, domestico familiae mœrore interturbatam legimus: verum nihilominus quocumque pacto, quacumque iactura, voti sanctitatem à pio viro obseruatam animaduertimus. Nam quod ille indistinctè nuncuparat, prestare omnino cum dolore incommodoque suo, quam interpretari maluit. Oportuerat siquidem vel uolentem id excipere, quod seruatum exceptumque voluisset, vel redeuntem domus suae incolumitati cauere nuncio praemisso, qui id, quod actum nollet, agi vetaret. Hippocrates medicus è loga peregrina-

Vnico gaudens mulier marito
Prodeat iustis operata diuis:
Et soror clari ducis, & decoræ
Supplice vitta.

Virginum matres, iuuenumque nuper
Sospitum, vos, o pueri & puellae, &c.

Superius Iephthe, cum primum principem optauissent Gilghadite, domiciliū in Mispha fausto incepto collocasse adnotauimus; vnde egressa filia unica, vniceque dilecta, utpote cui nullus alius ex uxore legitimus contigisset haeres. quod indicandum sacer historicus duxit, ad commendandam viri pietatem animique fortitudinem, Abrahamum studio imitati. Hebraica lectio diligentem explicatorem poscit, quam nos relinquimus nunc, nostra versione satis Latinis verbis, abundeque rem explicante; quibus cum operam demus, aliarum linguarum subsidio tantum cum opus est, non praterea alias, utimur.

Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

GRAVISSIMOS animi dolores, quos cum primis necessariorum obitu, quicumque humanitatem non exuerunt, subire solent, vestium disruptio siue scissio olim primum declarabat, quam luctus lamentaque sequebantur. de quo genere in sacro agebamus Apparatu. Id igitur quod nunc Iephthe primum egit, sublatam iam sibi gnatum significabat, quod huiusmodi actio non nisi in simili durissimo euentu spectaretur, vel numinis diuini profano dicto vel facto offensi, vel naturalis consuetudinis charissimo pignore è medio sublato. disruptioni suspiria geminata; his verò doloris causa adiuncta est: Decepisti me. Sua in lingua: HECREAGH HICRAGHTHINI VEATH BEGHOCHRI. Chaldaeus paraphrastes translationem est dote imitatus, qui ita exponebat: Curuare facere curuare feci me, & tu fuisti

Iuuenal.
Sat. 10.Horat. lib.
Carm. 2.
Ode 13.

1. Sam. 1.

1. Sam. 18.

33

Hor. Carm.
lib. 3. Od. 14

Lib. Ierem.

fuiſti in cōturbatoribus meis. mirabili atq; ex tempore concepta allegoria uſurpatione, ſe filia & poſteritate orbatum declarauit. Namq; ad plantarum arborumq; præcipuè imagines animum adiecit: quæ ſi uel ueto, uel alia quapiam uicè compellantur ut inclinata terra ſolum tangerent, diſcrimen quidem ſubeunt interitus; uerùm qui non ita proximè accidat, uel uitari poſſit & corrigi, radicibus adhuc terra hærentibus. eas uerò ſi quis euellat, & ex imo in altum eruat, arborem omnino corruere neceſſe eſt, & fructus in poſterum ſpem omnem fallere. Nomen Ben, pro quo Latinè filium dicere ſolemus, ex translatione adificiorum ſumitur, Bath uerò filia Latinis dicta, ex plātarum natura atq; cultura ſumitur, quòd ea planta uel arbor ſit, ex cuius fructu & cultori uſus percipiatur, & generis propagetur ſoboles. Cùm primùm igitur Iephte uotum indiſtincta nec indicata materia nuncupauit, uerborum uicè atq; obligatione familiam ſuam impulſiſſe aut inclinaiſſe uisus eſt, non qui arborem omnem euulſerit, ſed qui ita uerterit & inclinauerit, ut, niſi proſpiceretur, periculum fecerit: poterat enim uel pecus, uel taurus, uel iumentum, uel ſeruus, uel quodcumq; aliud, quod ad familiam familiarumq; rem pertineret, domo primùm prodire, quod tamen uel domũ, uel rem non penitus turbaret. denique, una filia excepta, quidquid occurreret, quamquam integritatem minueret rerum, nõ tamen tolleret. prodeunte uerò primùm è domo unica nata, id actum eſt, quaſi ipſa arboris prima & uia radix à terra, in qua altè adhuc hæſerat, protinus euulſa atque eruta, arborem omnem uoto damnatam ſacramq; conſtituiſſet. Ego, inquit, me ipſum uoto in terram impellendum curauit; ſed non tantum effeci atq; tu, quæ fuiſti mihi in cauſa ut proſperus te ſperatoq; ex te fructu ſit carendum. In conturbatoribus meis. tu una inſtar habuiſti omnium, qui me funditus è terra ſolo eruere poſſent. interpretis noſtri Latini uerba, quamquam translationem hanc non expreſſere, tamen exhibuere ſententiam, explicandaq; ſunt ad eam rationem qua polyonyma explicantur, ut decipere, idem quod fraudare ſignificet: fraudari autem aliquem dicimus, cui id quod propriũ, quod utile, quod opportunum eſt, ſubducitur: ut, fraudare ſtipendium equitum, & Cæcilium à Pub. Vario magna pecunia fraudatum Cicero dixit: ſe ipſum geniumq; ſuum de fraudare quiſpiam dicitur. eſt itaq; ſenſus: Heu me ipſum qui fraudare cœperam, tu filia omnino fraudatũ reddidiſti. Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Multa in hunc locum diſputari poſſunt, atque ab interpretibus diſputata uidemus, quæ in proprium potiùs reponenda tempus ducimus, cùm de omni ſacrorum antiquorum materia, uſu & abuſu agendum ſit. hic uerò ex lectiõnis aperta ſimplicitate, uotum à Iephte factum iure ſolui debere oſtendemus, uerbis ipſis, quibus nuncupatum eſt, relatis. Quicumque fuerit primuſeſgreſſus de foribus domũs meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino. Cuius uerſionis ſenſus ex uerborum exemplarium numero ac pondere diſtinctior euadet: Et erit exiens quod

quod exierit è foribus domus meæ in occurſum meum in meo reditu in pace à filiis Ammon, & erit Domino uel adſcendere fecero illud holocauſtum. Quidquid ſub uoto cadebat, ſanctum habebatur, neque ſui alteriusue iuris cenſeri poterat, quàm ſuperni, atque iuridica formula uocari ſolet, DABAR GEBVHAH, ſiue MAMONGEBVHAH, id eſt, res alta uel diuina, à terrenis & profanis ſemota uſibus. eius duplex erat materies: pars enim ſacrificiis & uictimis apta commodaq; eſſe poterat, ut pecudum armentorumq; genus omne, cui nullũ tamen ineſſet uitium, ad quam rationem & frumenta, & uinum, & oleum, & ſal pertinebat, & lignorum etiam copia, & fructuum uaria forma ex arboribus decerptæ, quæ uel igne incenſa arderent partim, uel ad ſacrorum miniſtrorum alimenta ſeruarentur. Altera autem pars, quam exuri aut incendi nefas fuerat, duplici etiam modo diuidebatur. Quadam enim ad theſauros referebantur, ex quibus, quidquid in ſacra facienda uel reſcicienda, adificia inſtauranda, atq; miniſtrorum exſoluendam mercedem inſumi opus eſſet, depromeretur, ut aurum, argẽtum, metallaq; omnia tum rudia, tum cuſa uel elaborata: ueſtes præterea ac tela, & huiuſmodi complura. Alia uerò quamquam ad ſacrificium non admitterentur, uel quòd impura eſſent, ut equi, muli, aſelli, armenta, & pecora uitioſa; uendi tamen poterat, & pretio ſui uſum præbere ſacris, in quo cenſu & ſerui numerabantur, qui, quòd homines eſſent, uel uendebantur, ſed ad certa ſeruitutis genera addicebantur. Liberorum tamen capita nec ſacrificari, nec uendi ſinebat lex, ſed perpetuo ſeruitio deſtinari, ſi uſui eſſent; ut uiri quibus nulla macula uitioſitas ineſſet: ſim uerò feminae omnino ſecerni atq; ab hominum uulgiq; conſuetudine ſemoueri debebant. In poſtremum hunc cenſum uirgo illa Iephte filia unica incidit, quæ cùm nõdum nupſiſſet, in patris tenebatur poteſtate ac iure. Pater autem eorum, quæ uoueri atque quocũque modo ſacrari per leges licuit, ſummam omnem duabus uoti partibus complexus eſt. Et erit Domino, quidquid ad hoſtiam ineptum fuerit; quidquid uerò aptum, adſcendere fecero illud in holocauſtum. Iam uerò lex illud cauerat, ut qui liber proſum ſuſq; iuris eſſet, ubi ſemel uouiſſet uotum, non poſſet reſcindere: qui uerò alterius ſpectaret poteſtatem, certo tempore in firmioris teneretur uoti reus, quo tempore obligationis arbitrium ei demandabatur, cuius in poteſtate erat is qui uouiſſet, cuiuſmodi uxor ſi apud uirum, filia in nupta apud patrem, & ſerui apud herum cauſa erat. igitur ſi filia uouiſſet, à patre poterat uotũ reſcindi: uerũ ſi filiam deuouiſſet pater, ex templo filia ad MAMONGABVHAH, hoc eſt, ad poteſtatem & uſum ſacrorum pertinens, ſanctæ ſacra, decernebatur. Hoc eſt quod pater conſeſſus reddendum ſibi eſſe ait, nulloq; pacto redimi, nulla exceptione liberari poſſe affirmabat. Aperui os meũ ad Dominum, & non potero aliud facere. In exemplari, Non potero reuerti. Nullum mihi ius, nullum arbitriũ ſuper eſt, quod dixi indiũtum ut ſit; iam uerò dictum mihi à Deo exceptum & ratum habitum, ipſe uictoria mihi

collata demonstravit exitus. Huius quoque formula fuit votum illud ab
Sam. 1. Hanna Samuelis matre susceptum. Si respiciens videris afflictionem fa-
mula tua, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancilla tua, dederisq; serua-
tua sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vita eius, & noua-
cula non adscendet super caput eius.

Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.

FILIAE virginis pietas clarissime spectata compertaq; laudatur; quae cum unica tanto patri esset, quo diutissime frui felicitatis haberet loco, & cuius in Israele nomen & genus ac posteritatem suis nuptiis propagare in votis habere posset, huiusmodi tamen commodorum cogitationem omnem uni Dei voluntati & gloria posthabendam censuit, & patrem ipsum viriliter consolata exhortataq; est, ut tanta victoria beneficium Deo auctori eo munere gratularetur, quod ipsi constabat charissimum, quodq; numini probatum euentus ille palam declarasset. Concessa tibi ultione. Sua in lingua, Postquam fecit tibi Dominus ultiones de inimicis tuis de filiis Ammon, ita Chaldaice, ita Graece legimus. *Aequum, inquit, est, te animae tuae partem, hoc est, me unicam tibi charam filiam Deo dicare, qui & hostes tuos animae ac vitæ tuæ infensissimos, tam multos, tam fortes, obstinatosq; ultus est. nominatim verò indicat filios Ammon, quorum vis, proteruitas, & malitia, atque inimicitia maximè iam fuerat perspecta, habetq; expolitio hac adnotationem magnitudinis beneficii diuini, & obseruationem euentus ad votum relati: quamquam enim fuerint alij Iephte inimici, de quibus postea agendum est, sed hi in aliam notam translati fuerant. Ultiones verò multitudinis numero dixit, quod non unico, sed compluribus praeliis per totos decem Urbium agros superior, semper pugnas continuatas vicerit, idq; Dei dono ac beneficio, singulariq; prouidentia piissima puella acceptum retulit.*

Dixitque ad patrem, Hoc solum mihi præsta, quod deprecor, Dimitte me ut duobus mensibus circummeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondit: Vade. & dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

ISRAELITARVM genti sobolem suam propagare, felicissimum ducebatur: unicuique enim cupiditas inerat adiuuandi pro sua parte promissilius Abrahamo facti, Sic erit semen tuum sicut stella cali. quod cum illi etiam secundum carnem intelligerent, animarum & capitum augendo numero, & posteritatis Israeli sufficiens causa interpretabantur, beatumq; putabant, unum aut plures Dei cultores ex sese procreatos præstare. Qui verò anteriùs sensu & cogitatione penetrauerant, ad arcanum etiam promissum hanc

hanc propagandi generis rationem referebant. Et quamquam hoc, siue mandatum, uti ipsis credebatur, siue concessum, uti potius dici posse videtur; feminas non proprie spectabat, sed viros (quod aliàs plenius, Deo propitio, referemus) tamen ubi viri copia, quae familiae ac domus nomen tueretur, deesset, sufficiens sobolis ius ad feminas deferbatur legitime. S. S. E. Ad filios Num. 27. Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Ita effectum est, ut quæ unica Iephte sobolis propagandæ spem conceperat filia, nunc illam amissam sibi deplorandi copiam fieri postulet, idq; duorum mensium spatio, certisq; locis & montibus peragrando & lustrando, ut vel huius longi fletus memoria vixisse illum testari posset, & rei historiam ad posteritatem transmittere, pietatisq; narrare studium tum parentis, tum gnate etiam, & Israelitarum gentem tanti erga rem publicam officij ac beneficii perpetuam recordationem conseruare. Atqui montium peragratiõnem duabus causis postulata intelligimus: altera, ut clamor & lamentatio in sublimi loco edita, longius ac latius ad circumvicinorum aures pertineret. namq; hæc est vocis natura & vis. S. S. E. Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus. atque etiam ut longus montium prospectus monumentum rei tam incolis, quam hospitibus & viatoribus, frequentius representaret. Altera verò causa fuerat, ut ipsa, quando intra claustrum cuiuspiam parietes inclusa, vitam solitariam peractura erat, locum sibi ex ius, quæ pererrasset, probatum optaret. Nam planctus in unico factus monte, ibidemq; diutius productus, satis monumento relinquendo fuerat: verum plurimum montium peragratio, ea quam indicabamus mente postulata videtur, utq; interim animus coarctarum puellarum ac virginum, quibus perpetuò valedicendum erat, colloquio satiaretur. Ut fleam virginitatem meam cum sodalibus meis. Ex exemplari lingua: Et flebo super Bethulai ego & sociæ meæ. Latina lingua inopia singularium verborum defectum communibus & affinis solatur. Feminarum atas in sacris libris & chartis huiusmodi partibus ac nominibus distinguitur proprie: primum infans puella ad tertium vsque annum IONEKETH dicitur: inde ad duodecimum NAGHARAH: post hæc verò sex mensibus integris vocatur BOGERETH: hinc vsque ad primarum nuptiarum desponsationem BETHVLAH vocatur: cum autem legitime desponsata est, MEVRETH; demum ducta viro ESSETHIS perpetuò appellatur ad viduitatem vsque vel repudium. Lamentationis ergo argumentum fuit, se ad ipsam nuptiarum maturitatem feliciter educatam & prouectam, tamen paternæ domus, cui nulla alia spes supererat propagandæ, felicitate & gaudio abdicatam, ita interpretamur, Super virginitatem meam, super atatem meam nuptiis opportunam, tamen sterilitate damnatam, est autem illius atatis nomen in illa lingua plurale BETHVLIM, ut Latine NVPTIÆ. ac de huiusmodi antiquarum rerum & rationum atque dictionum copia, utilem (uti speramus) edituri sumus aliquando com-

mentationem, sacrarum lectionum studiosis pretium opera facturam. adspiret conatibus Deus.

Expletisq. duobus mensibus, reuerfa est ad patrē suum, & fecit ei sicut vouerat, quę ignorabat virū. Exinde mos increuit in Israel.

IAM significabamus superius virginem illam non fuisse à patre ara sanctisq. ignibus destinata, ut de Iphigenia sua Gentiū fabulantur Poëta. Neque enim eiusmodi sacrorum victimas diuina lex admittebat, quarum vel simulachrum & periculi expertem speciem damnabat. Nec patri, uti distinximus, nuncupando voto ea fuit mens, sed illa tantum in hanc partem pronuntiata verba, Et erit Domino. id ipsum votum quemadmodum redditum præstitumq. fuerit, hoc loco historia indicat. Quę ignorabat virum. In propria lingua & formula apertius: Et illa non nouit virum. Vocem, Et, illationis siue expositionis usu interpretamur, Itaque non nouit virum. Curante patre eam ab omni hominum conspectu & consuetudine sequestratam, viuere uni Deo, cogitando, & precibus atq. obsecrationibus, totiusq. vitę exercitatione sibi conciliando, atq. quod ad humanarū rerum curam attineret, se se tamquam vitā iam defunctā perpetua mortis meditatione sepeliendo, ita ut neque vllius mortalis, nec feminarum etiam consuetudine vel allocutione vteretur. Verumenimvero ut huius admirabilis facinoris, ex publicę salutis studio profecti, fama cum significatione grati animi ad posteritatis memoriā perpetuō maneret, celebris monumenti nomine quatuordiales lamentationum ferie quotannis peragenda Israeliticis puellis imperatę sunt. Hęc illius conclusionis, Exinde mos increuit in Israel, explicatio nobis probatur; quam sacer sermo ita indicat: Et erit **HHOK** in Israel. Singulare ius, quod alicuius vel ordinis vel personę vel conditionis causa aut gratia decernitur, in illa lingua **HHOK** dicitur. Hispanè Fuego dicitur, Latinè aliàs priuatum decretum siue statutum, aliàs verò priuilegium, siue prerogatiua iuris appellatur. Nonnulli quidem expositores decreti huiusmodi sententiam diuinantes cōmentantur: Statutum, inquit, fuit, Ne quis in posterum liberos voueret, sed vnde huiusmodi descripserint statutum, non planè est nobis compertum: illud verò constat, Hannā piā, sanctā, & cordatā feminā, primum sibi à Deo donandum filiū, etiam ante conceptionem, templo destinasse; quod minimè contra publicum edictum fecisset. Verum eadem hęc historia statuti in Iephthe gratiam editi exemplum euestigio subiicit.

Et consuetudo seruata est, ut per anni circulum conueniant in vnum filię Israel, & plangent filiā Iephthe Galaaditę diebus quatuor.

I P S A verborum expressa constructio, si ex propria lingua petatur, decreti formam planè refert. vbi enim superior versus ita finiretur, Et erit **HHOK** in Israel; continuo subiungitur: A diebus in dies ibunt filię Israel.

Israel ad lamentandum filię Iephthe Ghilgaditę quatuor diebus in anno. Latini antiqui huiusmodi decretum, siue senatusconsultum, in hanc formulam edidissent opinor: ISRAELITICÆ PVELLÆ QVATVORDIALES FERIAS IN HONOREM FILIÆ IEPHTE GHILGHADITÆ QVOTANNIS HABENTO. EIVS REI ERGO CONVENIVNTO FILIÆ, AC PATRIS MEMORIAM LAMENTIS CELEBRANTO. Huiusmodi denicales ferias, à nece appellatas, quia residentur mortui, apud Romanos etiam factas legere meminimus. Has autem lamentationes, compositis elegis & lugubri carmine, non modò ipsi viuenti virgini ad consolationem, sed etiam post defunctę ad laudis monumentum, statis anni diebus, fieri solitas intelligimus; quibus faciendus ac toto quatruiduo celebrandis, magnam & prolixam virtutis filię, & rerum à patre gestarum commemorationem admixtam, res ratioq. indicat.

CAPVT DVODECIMVM.

ECCE autem in Ephraim orta est feditio. Nam transeuntes contra Aquilonem, dixerunt ad Iephthe: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluit, ut pergeremus tecum? igitur incendemus domum tuam.

RES magnas atq. fortiter gestas, & quamcumque præstantis viri virtutem, amulorum inuidia, & eorum qui probare deberent obrectatione ac maledictis, nonnumquam etiam contumelia & iniuria lacerari, humanarum rerum historias legentibus, atq. sui etiam temporis mores & exempla obseruantibus, compertissimum est. Huiusmodi offensionē Iephthe illatam historia narrat, & forti animo pro temporum atq. rerum ratione superatam exponit. Salutem illam ad Israelitas omnes pertinentē, Ephraitę non solum sibi communem gratulati non fuerunt, ut par dignumque fuerat; sed ingrata inuidia atq. contumelia exceperunt. Nam transeuntes contra Aquilonem. Geographia atq. Chorographia peritis negotium factura fuerat lectio hęc, nisi scripturarum fontes inuiserentur. Namque Mispa, vbi Iephthe domicilium locauerat, in Biniamini tribu non longè à Iuda distans, vti iam monstrauimus, erat. Ephraitę ab Aquilone Biniaminitis adiacebant. Quamobrem si Latini nominis communitati significatione locus hic explicandus esset, potius videretur legendū, Ephraitas Iephthem incusaturus ad Austrum, quàm ad Aquilonem transisse. Verum sacram Chorographiam diligenter legentibus, nostrasq. de illa disciplina parte tum descriptiones, tum etiam tabulas inspicientibus, vrbs inuenietur in Galaaditarum regione non longè à Iordane fluuio, eodem dicta nomine quo ventus ille appellatur, quem Latini Aquilonem siue Boream dicunt. est autem nomen **TSAPHON**, quod interpres noster in consuetam sibi aliàs

Latinam vocem Aquilonem vertit. Cur verò tribus illa se magis quam ceteras contemptam & reiectam conquesta fuerit, occasio ex eo sumpta videtur, quòd à Mispha Biniaminitide ad Gilghad iter agenti Iephte, si recta institueretur via, per mediam ferè Ephraïdem regionem transitus erat. Id quod aliter actum indicata superius itinera significabant, ex ambage quadam per extremos Ephraitarum fines Iordane transmissio, illis nec vocatis nec monitis etiam, Galaad primum omni ad ortum relicta, deinde Manasse deuentum in agros, ex quibus rursum per montium anfractus in Maspham Gilghaditarum, atq; illinc demum in Ammonitas fuisse peruentum. Ita cum cetera omnes citra Iordanem tribus, quae Chananaeorum terram incolabant, vel citeriores Mispha essent, vel ad dexteram leuamq; iacerent, sola Ephraitarum regio media inter Biniamin & Galaad, recta viam ad Ammonitas profecturo Iephte praebebat, quam ille, ut dicebamus, sine ullo strepitu confecit, ut qui Dei praesidio unice fideret, nec hominum subsidio usq; adeò crederet. Ecce autem in Ephraim orta est seditio. ita Latinus interpretes explicuit tres voces, Et appellatus est vir Ephraim: quibus indicatur magnus tumultus, virorum omnium consensu excitatus, cum inuidiae commotione & accusatione praetensa contumelia, ita ut nullo alio examine propriae causae, sed communi clamore, quisquis virum se professus fuerat, quasi coniuratione quadam aduersus Iephtem obstrictus raperetur. Neque verò quisquam eius consilij fuit, ut, antequam vis denunciaretur, causa & querela, si qua esse videbatur, vel ageretur per nuncios, vel scripto obiceretur, sed magna insolentia transeuntes contra Aquilonem, ex prima ual lingua: Et transferunt Saphonam. Iordane transmissio, Saphonam usq; perueniunt, ut ipsa fluij transmissio certam ac deliberatam nocendi voluntatem argueret, atq; tumultus & coniurationis crimē exaggeraret. Saphonam urbem Galaaditarum esse diximus, Ephraïtis praeteruadantibus ultra Iordanem sitam, in quam tum Iephte statim post Ammonitarum cladem, dum victor reuertebatur, venerat. Namq; hanc rem antè gestam, quam in Maspham peruentum esset, historia videtur indicare, quam filia destinatio & dedicatio postea consecuta fuerit, sed antea narrata propter connexionem consecuti euentus cum antecedente voto. Quod & ex filiae oratione etiam doceri potest, patrem videlicet suum hortatæ, ad reportatæ victoriae gratulationem voti sui exsolutione perficiendam. Postquam fecit tibi Dominus ultionem de inimicis tuis, de filiis Ammon. Namq; distinctio atq; dispunctio duplicem ultionem subindicat de inimicis factam: sed votū ad eam tantum referendum quae de filiis Ammon facta fuerat, cum altera nō modo praeter votum, sed praeter consilium & voluntatem, atq; adeò ex necessitate adiuncta fuisset. Redeunti autem ex bello non omnis, qui, quum in expeditionem antea exisset, ducebatur exercitus, sed Galaaditarum & Manassensium pars maxima suas in domos redire permissa fuisse videtur, utpote nihil, iam deuictis hostibus, metuenti, nihilve minùs cogitanti quam dome-

domesticas insidias. Maxima verò, non temeritatis modo, sed insolentiae, superbiae, audacia, atq; inimicitiarum culpa fuit, publico clamore Ephraeos omnes cogi, Iordanem transmittere, securitatem ac latitiam redeuntis occursum turbare exercitus armati, sed omne crimen excessit ipsa iniuste superbiaq; querela ac minarum plena oratio: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum. Prima ual lectio sic ex verbo: Quare transisti ad praehandū in filiis Ammon, & nos non vocasti ad eundem tecum? Ipsa verborum existimatio causam indicat, quamobrem hanc ignominiam sibi praecipue solisq; acceptam pratexant Ephraei, quòd non oportuerit per suam ipsorum regionem ad expeditionem transire, ipsis in partem laboris atque laudis minimè vocatis, quòd nullo alio loco fuerit iter factum, nisi per ipsorum agros, quòd ceteri, per quos etiam cum circuitione via facta fuerit, vocati fuerint, ut Gilghadita & Manassenses, quòd ipsi ceterarum omnium cis-Iordanensium tribuum Ammonitis proximi ac vicinissimi fuerint, & propter viciniam simultatem infensissimi. Hanc siue accusationem siue culpam uni Iephte impingunt, quam ex ambitione admissam, obicere moliuntur, atq; adeò in inuidiam rapiunt, ut grauisimo exemplo ulciscendam non minuetur modo, sed aperte denuncient. Igitur incendemus domum tuam. Longè verò insolentior atq; immanior illorum fuisse videtur audacia plenissima oratio, summoq; iure vindicanda BEITHE CHANISRAPH GHALECHA BAES. Domum tuam incendemus super te in igne [certo] Nihil profectò pro temporis, personarum, atq; rerum gestarum dignitate, & impudentius, audacius, indignius, nihil criminofum magis excogitari ac dici potuit, nedum committendum suscipi facinus. In te, inquiunt, unum nostram communem iram & causam ulciscemur, quem gloria cupiditate tibi uni arrogandæ, & familiae domusq; hoc victoriae nomine amplificandæ actum, laudis huius partem nobis inuidisse intelleximus. idq; non minore pœna quam tui ipsius primùm, domus deinde tua incendio, non casu, sed consulto adparatis & admotis facibus excitato, castigandum constituimus.

Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens, vocauique vos ut praereteris mihi auxilium, & facere nolulistis.

ORATIONIS imprudentiam & insolentiam responso duriore excipi, & facinoris audaciam se uero exemplo reprimi & puniri oportere intellexit Iephte, quamobrem non ea facilitate & urbanitate cum istis actum fuit, qua pridem Gedeon cum iis egit, qui ciuiliorem & boni studij, atq; adeò officiosam querelam mouerant. Est autem responsi scopus, istorum inuidiae & ingrati animi, atq; etiam proditoris & infidelitatis in patriam publicamq; salutem, notatio & redargutio. Argumentatio verò ex comparatione & inductione constat, & causa in coniecturali versatur ordine. hoc modo:

Vos

Vos voluntatem, & studium, atq; animum vobis fuisse mecum in hanc expeditionem proficiscendi venditare conamini, eamque operam à vobis aliàs dandam mihi neglectam obycitis, cuius negligentia pœnas vnius mei nece & clade sumendas profiteamini: itaq; apertam in me declaratis inimicitiam; qua vna excepta, cetera quacūque pratexuistis omnia vana & conficta esse conuincam. Atque illud demum statuam, vobis nullam vel Ammonitas laudendi, vel mei meosq; iuandi voluntatem fuisse; mihi verò non defuisse cupiditatem, imò necessitatem auxilij à vobis vel subsidij petendi, atq; hoc non vna tantum, sed compluribus fuisse occasionibus demonstratum; illud verò à vobis numquam declaratum, sed nec significatum quidē, imò verò & negatum sapius petenti. Virumque autem ita confirmabo. Non noua & recens hæc nostra atq; Ammonitarum causa fuit; sed antiqua iam & vetus inter nos tot annorum intercesserat similtas, in quibus contribules mei sapius vexati, exspoliati, atq; direpti, vestram, tamquam vicinam, atq; ideo opportunam magis ac debitam, imploratam opem atq; fidem non modo non fuere experti, verum penitus desperauere. hæc illius responsionis partis sententia est, Disceptatio erat. RIB in sacra lingua rixam similtatemq; significat longiore exercitam tempore, tam diuq; durantē, quoad vel iudicio, vel partium concordia, vel si aliter fieri non possit, pugna demum sopiri & extinguui contingat. Huiusmodi inter Abrahami & Loti pastores de pastu exstitisse narratur. At igitur Iephthe: Vir rixæ fui ego & populus meus, & filij Ammon valde. Cum, inquit, ego & populus meus (xam vt princeps iam atq; etiam contribulis publicam calamitatem suam ducit) dsu atq; multum vexaremur ab Ammonitis, nosq; utcumque defenderemus, verum infelici semper periculo ac malo nostro, vestram voluntatem, vestramq; expectauimus operam & opem, que in ipsis calamitatum initiis, atq; toto etiam tempore nostris æmulis timorem & abstinentiam, nobis autem salutem & securitatem afferre, minoriq; à vobis negotio & sumptu præstari poterat. Vocauique vos vt præberetis mihi auxilium, & facere nolulistis. Ex propriis verbis ita: Et clamaui ad vos, & non liberaftis me de manu illorum. Aptissima translatio, ab iis sumpta, qui priuata cuiuspiam iniuria oppressi & vexati, à vicinis & proximis opem petunt, facile, si libeat, ferendam, utpote à multis: ideoq; se & populum suum singularis persona pronomine, illos autem pluraliter exprimit. amplificat autem indignitatem & inhumanitatem hæc personarum, temporum, atq; rerum comparatio, & opportunitatis notatio etiam. Non enim, inquit, vocauī vos cum illis malū afferre, vel damnum dare studerem, atq; priuatam ipse vltro rem facere cuperem; nam huiusmodi fortassis auxilium honestè negare possetis: verum cum ipse valde atq; diutius premerer, cum diriperer, exspoliarer, & iniuria incommodusq; afficerer, clamaui, nec tamen auxiliare, nec salutare expertus fui; nullo enim tempore nec loco vel mihi subsidio, vel Ammonitis impedimento fuistis. Ipsa autē huius rei affirmatio veritate facti nititur, quam,

vt ma-

vt manifestam, Iephthe longiore oratione non est persecutus. Fieri enim non potuit quin primis illis excursionum temporibus Galaaditæ vicinorū quorumq; auxilium non expectarent. atq; hos non solum nō protulisse, verum neg; Ammonitis negotium vllum fecisse ex eo arguimus, quod illorum excursions ad Iudæam vsque regionem pertinuisse legebamus, quos & per horum agros transiisse necesse est. Siue igitur Ephraita initio noluerint, Galaaditarumq; calamitatem non publicam, sibiq; communem, sed priuatam duxerint, (quod Iephthe oratio indicat ipsa: Vir rixæ fui ego, & populus meus) siue demum Ammonitarum animis & opibus auctis Ephraei obistere non sunt ausi, utcumq; interpretari velis, nulla tandem fuit Galaaditis ab Ephraeis non allata modò, sed nec sperata quidem salus. hoc est quod ait: Et nolulistis, siue Non seruastis me de manu illorum.

Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transfuique ad filios Ammon.

QVOD cernens. Id refert quod antè narrauit; atq; iudicium ex eadem re deductum confirmat, sed id sua in lingua facit apertius: Et vidi quod non tu seruator. Vidi, inquam, nullam mihi salutis aut libertatis esse spem posse in te. Nam quem ab initio longo tempore, minore cum periculo, maiore facultate, honesta causa, vna atq; altera calamitate, ac pluribus etiam appellatos vos vel mei negligentes, vel vobis indulgentes, vel priuatam meam rem existimantes, ideoq; despicientes & inutiles compluribus exemplis cognoueram, quales mihi fingere aut censere futuros poteram, ubi rei omnis mea summa discrimine obeundo ageretur? Nullum aliud cōsiliū opportunius visum est, quàm non expectato humano auxilio, vno meo, populiq; mei periculo experiri, atq; Deum rixæ illius veteris arbitrum appellare, eundem mei ipsius mearumq; rerum deuotione placare. Posui animam meam in manu mea. Antiquus ac vetus, vsitatisimusq; in sacro sermone modus, siue, vt Grammatici vocant, τρόπος est, quo quisque in summo vitæ capitisq; discrimine esse versariq; significatur, nullo sperato humano subsidio, sed tantum diuina ope quasi per miraculum expectata. huius significationis & illud est: Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. ipse, inquit, cum sociis gētilibusq; meis hanc longam similtatem, quam diu multumq; cum magno meo incommodo sustinueram, cum rerum ac periculorum summa finiendā suscepī, atq; deliberato consilio Ammonitas vltro sum aggressus, idq; feliciter, Deoq; probante, cuius vnius presidio fultus, prouinciam hanc subij.

Et tradidit illos Deus in manus meas.

ACCUSATIONEM siue obiurgationem Ephraitarum non solum improbam, sed etiam impiam & sacrilegam arguit, argumentis ex euentu exitiq; rerum accumulatis. Ego, inquit, solus hanc rem suscepī, nec vocare vos

Qq

ad

ad bellum debui, quos sciebam in minora pericula frustra à me fuisse vocatos. Vocavi verò solum Deum, cum ipse solus, aut cum his tantum quos habebam, nihil aliud mihi parare possem quàm periculum, utpote qui tantum regnum, tantumq; populum tam diu mihi superiorem bello impeterem. Itaq; mea ex parte, summa discriminis fuit; ex parte verò Dei, summa erat auxiliij, quod certum atque præsens ipsa victoria ostendit. Nam, tradidit illos Deus in manu mea: quos à me aliàs vinci non potuisse manifestum est. ex qua re manifestè tua vel summa invidia & malignitas, vel maxima conuincitur impietas.

Quid commerui, vt aduersus me confurgatis in prælium?

Ex verbo sic: Et ad quid adscendistis ad me die hoc ad præliandum in me? Est autem argumentum duplex. vtrumque verò ad facinoris indignitatem arguendam urgentissimum, quod aliis etiã exaggeratur nominibus ac partibus. Duo, inquit, à me acta esse ipse sum confessus, & res etiam ostendit apertè. Alterum quidem fuit, manifestum & rerum mearum & capitis obire discrimen: quod si vos accusatis, non studium, & voluntatem vestram probatis, quam in leuioribus occasionibus longo tempore alienã declarastis; sed planè odium invidiamq; proditis. Alterum verò, Deo vni fidere, eiq; hanc committere curam, cui ipse prorsus impar fueram. hoc si vos à me factũ damnatis, ipsius Dei iudicio atq; rei exitu condemnamini, quasi verò vos eam gloriam Deo inuideatis, & vobis arrogatam volueritis, atq; inuidiam hanc in me, vt authore inuocationis illius, bello inferendo explere molimini. alterum inhumanũ, crudele, atq; publica saluti aduersum; alterum verò prophanũ, impium, planeq; sacrilegũ est; vtrumq; verò nefarium facinus, tanto grauiore dignum supplicio, quanto maiore deliberatione, consensu, studio atque adeò maiore conatu, & apparatu, & tumultu est admissum. Adscendistis. etiã cum labore itineris, & viarũ difficultate. ad me. vnicum & singularem virũ, de vobis ac republica omni bene merentem, nihilq; minùs timentem, quàm insidias & inuidiã, aut periculum, & malam gratiam: deinde multi ad vnũ, vt nulla vestra gloria, sed maxima infamia actum demum constaret, si res vobis ex sententia caderet. Die hoc, cum ego à labore quietè petere, cum Israel omnis gaudere deberet, cum vos præcipuè gratulatione atq; lætitia publica mihi, per regionem vestram reuertenti, occurrere oportuerat. tanta verò celeritate, vt neq; expectaueritis quoad hoc cõmunis lætitia perageretur tẽpus, sed hodie. & quid acturi adscendistis? nimirum ad præliandum in me. Egregiam verò laudem, egregio consilio atq; facto, egregiamq; ob causam. Demum hoc vnum ex omni ista actione compertũ exploratumq; apparet, vos neq; commune, neq; singulare bonum mihi vnquam consuluisse, aut prospexisse etiã egenti ac postulanti diutius: contra verò maximum malum importunissimo tempore, communi consilio & conatu fuisse molitos, nec voluntatem cuiquam vestrum, nec manum ad-

uersus

uersus Ammonitas constituisse; aduersum me vnum vestram omnium inuidiam & malitiam apertè nunc esse declaratam.

Vocatis igitur cunctis viris de Galaad, pugnabat contra Ephraim; percusseruntq; viri Galaad Ephraim.

DIVINI iudicij fide cum primis animatus, & innocentia causaq; sue bonitate fesus Iephte, atq; etiam temporis & periculi compulsus angustiis, gentiles suos tantum, quorum illa præcipuè communis offensio erat, quam celerrimè coëgit, quorum opera, inimicorum insolentem impetũ dexterimè perfregit, exercitumq; omnem cecidit ac fudit, reliquias verò non idem Iephte (cuius, vt viri fortis, ira post peractam primam pugnam resederat) sed Galaaditarum, qui offensam publicam ad extremum vlciendam populariter censuerunt. Namq; huiusmodi populorum odia simultatesq; ubi semel radices egerint, perpetua acerbitate permiscetur. Duas huius cladis partes vno hemistichio coniunctas, ita diducimus: Pugnabat cõtra Ephraim. ad ipsum refertur prælium, in quo Ephraim casus, victus, & fusus fuit: ad euasorum verò internecionem illud alterum pertinet membrum, Percusseruntq; viri Galaad Ephraim. Atque totius quidem belli summam, & Ephraïtica insolentia exitus in breue coëgit author; sed posterioris membri rationem & partes longiore explicuit narratione.

Quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse.

SACRARVM historiarum enarratorem in illarum partitionibus, numeris, atq; temporibus dignoscendis diligentem exercitatumq; esse oportet, & sermonis etiam historici minimè ignarum; aliàs enim non raro perplexum & impeditum fore prædicimus. Id quod non paucis exemplis & in hoc & in Iosue ostendimus commentariis, & in Elucidationibus etiam, quibus Euangelia & cetera Apostolorum scripta edidimus. Atq; in hoc loco interpretes cum Græcos & Latinos, tum verò explicatores etiam Hebraicos & Chaldeos variè coniectasse deprehendimus, quorum sensus quòd longũ esset referre, & nobis etiam minimè institutum, integros lectoribus relinquimus suis in ipsorum scriptis inspiciendos. Nostram verò explicationem adiecturi, locum totum dignum duximus, quem ex verbo, suis intermissis disputationibus, Latino si non sermone, at sono tamen, vicumq; redderemus: Et percusserunt viri Gilghad Ephraim; quòd dixerunt: Euasi Ephraim vos: Gilghad in medio Ephraim & in medio Manasse. Primam, vt dicebamus, pugnam, Iephte duce commissam & superatam, primo versus huius initio indicauimus; extremam verò Ephraïtis cladem, non à Iephte, vel ab illius integro exercitu, sed à diuisis Galaaditarum turmis confectam, indicabamus. Cuius demum conficiendi opportunitas, ratio, & forma, atque euentus, Galaaditarumq; ad eam rem solertia, hic exponuntur. in hunc

Q9 2

modum

modum confecto pralio, Gilghaditisq; victoria compositibus, Ephraitarum reliquia fusa, dispersaq; errare coacta, quia intra Gilghad consistere non poterant, nec ultra etiam Ortum versus profugere ob metum Menassensium, quibus Gilghad regio munita ab Ortu erat. Vnicum ad salutem perfugium patria propria erat, studiosè atq; anxie repetenda, ea verò communes cum Galaaditis habebat fines, nisi quantum Iordanis alueus intersecaret, què à Gilghad in Ephraim transituris transmittere necesse erat. Porro Iordanis ea parte, qua Galaad ab Occasu terminat, còtinuis ferè vallatus montibus, certa tantummodo, eaq; rara, ideòq; Gilghaditis & vicinis omnibus notissima, vada prabet: cum aliàs vel altior sit quàm ut pedibus aut equis transiri possit, vel præceps rapidusq; fluat. Quamobrem quod alteris ad fugam consilium restabat, idem alteris ad fugam interceptionem, ad vltionem internecionemque Ephraitarum, captum est, fluminis videlicet vada illis petenda, illis antè capienda & occupanda visa sunt. Fuit autem hoc Gilghaditis comodius expedituq; facilius. Nam pralio ad Saphonam commisso, quicunque effugere potuerant, variè dispersi fuere: quos ita dissipatos Gilgaditæ non duxere insecutandos, sed còpositis turmis, & apud quamprimum petita vada latentibus expectandos, atque agnitos quosq; trucidandos: agnitos inquã, hoc est, deprehensos, ex fugitiuis Ephraim esse. Hactenus consilij à Gilghaditis cepti occasio, comoditas, & ratio explicata, expeditum lectionis sacra contextum, uti arbitramur, præstabit. Percusserunt viri Gilghad Ephraim, hoc nomine, quòd euasos siue fugitiuos esse argueret ex illo bello, impiè, iniuriosè, atq; ignominiosè ab ipsis Ephraitis in illorum regionem, gentem ac ducem alato, opportunitas verò cladis huius ex locorum situ atq; habitu petita fuit. Namq; Gilghad in medio Ephraim, & in medio Menasse, ita ut nullus ad effugiendum locus Ephraitis relinqueretur, præter propriam regionem, qua Gilghaditidi Occidentalis erat. Iam verò qua diligentia cum porta montium, tum fluminis vada occupata, tum verò Ephraitarum fugitiui intercepti deprehensiq; fuerint, dilucida oratione subiicitur:

Occupaueruntque Galaaditæ vada Iordanis, per quæ Ephraim reuersurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixisset, Obsecro te ut me transire permittas: dicebant ei Galaaditæ, Numquid Ephratæus es?

IDEM vocabulum Hebraicum PELITEI EPHRAIM in superiore versu ita redditum est, Fugitiuus est Galaad de Ephraim: in hoc verò ita, De Ephraim numero fugiens. utriusque verò significatio eadem est, nempe notatio Ephraitarum qui ex pugna effugerant. Obsecro te ut me transire permittas. in propria lingua vnum duntaxat verbum ab omnibus usurpatum refertur, EGHEBORAH, quod hic suis partibus expressum, rationem explicandam tenendamq; totam non leuiter iuuat. verti potest Latine Transibone? siue, Transibo vsque? Namque adiecta adspiratio HE, vel.

vel motum ad locum, vel interrogationem, vel utrumq; etiam in hoc exemplo indicat. quo in vocabulo nihil erat, cuius obseruatione Ephraita à Galaaditis deprehendi possent. Nam qua voces in gutture, quæq; in labiis formantur, & faciliores natura sua sunt, & Orientalibus omnibus, Syris, inquam, & Assyriis, Ismaelitis & Israelitis, ferè communes & consona. de qua re, ut scitu cognituq; digna, nos in ea, quam iam inchoauimus, communi linguarum omnium arte, plenius, Deo fauente, agimus. Itaq; GHAIM, BETH, & RES, literarum qua vocatur potestas mollior & facilior cum sit, in variarum linguarum gētibus & ore cōmunior esse obseruatur: ad quam etiam facilitatem & lenitatem LAMED, siue Græcorum λ α μ β δ α, siue Latinorum L, referenda est. Galaaditæ igitur, qui plures vadum antè ceperant, Ephraitarum vnumquemq; qui ad fluuium deuenisset, se de transitus copia rogantem, ita examinasse dicuntur: Numquid Ephratæus es? Quo dicente, Non sum. Sua in lingua ita legimus, VAIOMERLO, id est, Et dixit. LO est autem negationis vox vno constans elemento pronunciationis lenissima L, & vocali graui rotundoq; ore pronuntianda O. itaque hactenus nihil à communi potestate & consuetudine diuersum in istorum vocibus notari poterat.

Interrogabant eum: Dic ergo Sebolet, quod interpretatur spica. Qui respondebat, Ceboleth: eadem litera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu: & ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

NEMINI legentium non manifestum putamus, hac Gilghaditarum solertia non in significatione verbi, sed in pronuntiatione tantum, atque expressione fuisse factum periculum. quam ob rem in Latina atque Græca interpretatione, nomina spica & σάχυσ σύνδρυα, nullum nobis, aut lectori cupiam, facessere negotium debent: sed illud nobis iam sæpè obseruatum adnotandum est, magnam esse varianda prolationis opportunitatem in iis vocum elementis, qua humana lingua officio, aëre ad inferiores dentes illiso, formantur: ex qua origine vnica, multarum literarum potestates diductæ sunt, ut D. O. T. Z. S. in Latina & Græca linguis, ut alias interim omitteutes suū in locum reseruemus. Harum autem tanta est affinitas, ut vel leuissimo oris vitio, vel negligentiori parum cura, prona omnino promptaq; deprehendatur permutatio; eaq; paulatim in usum conuersa, lingua siue potius dialecti, ut Græci vocant, diuersitatem efficiat: quod interea dum publicè & communiter non admittit vsus, vitio & Barbarismo verti solet, & apud germana pronuntiationis compotes risum interdum mouere & cōtemptum pronuntiantis, & nonnumquam (ut in hoc & in Petri Galilæi exemplo) creare periculum. At verò hoc potius, quàm alio vocabulo, Ephraitarum pronuntiationem examinandi Galaaditis opportunitatem à vicino fluuiio ad-

inunctam existimare licet. Nam nomen SIBOLETH, in agricultorū sermone spicam significat, idemq; per imaginem transfertur ad medium profluentis amnis alueum, quo aqua impetus directus, frumenti in spicis ordines imitari videtur, & certam velut semitam, quam sequatur, tenere. quam ob rem eodem vocabulo angustior via, quam Latini semitam dicunt, appellatur. huius significationis exempla sunt apud Ieremiam: Impingentes in vis suis, in semitis seculi. & apud Psaltem: In mari via tua, & semita tua in aquis multis. Illius verò illa: Et tempestas demersit me. & Non me demergat tempestas aqua. & in Isaia: Et in illa die percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Egypti. his omnibus in locis SIBOLETH legimus, quam vocem Latinus pro sententia commoditate variè nunc semita, nunc tempestas, nunc verò alueus interpretatus est. Atque hac ipsa voce Jordanis fluminis alueum apud Israelitas communi usurpatione indicari, Isaia carmen aperte docet, Ab alveo fluminis usque ad torrentem Egypti; quod de Iordane flumine intelligit, extremo quondam Chananaeorum ad ortum termino habito, ad extremum usque meridionalem finem, hoc est, Egypti Torrentem, siue Rhinocuram dictum. Hanc siue viam, siue semitam, siue spicam decurrentis aqua, Hispanus sermo Raodal, siue Raudal vocat. Itaque obiecti ante oculos fluminis alueum siue fluentum proprio nomine SIBOLETH exprimere iussi Ephraei, non per primum germanum elementum, sed per affine aliquo modo, verum durius & pressius, pronuntiabant. germane prolationi initium à sibilo fit SIBOLETH, barbara verò & corrupta à voce quā cicada edunt ZZIBOLETH. quod verò una in uniuersum natio huiusmodi pronuntiationes variet, quamquam sunt qui ad cali aërisq; naturam referant; ipsa tamen rei ratio, & experientia etiam diligenter obseruata, ad gentis vitium, & corrupta semel imitationis usum referre nos docuit. Nam per sepe accidit, ut cuiusdam vel viri vel feminae mollior elementorum prolatio, quae illi fortassis vel natura vitio, vel patrio usu iam diu haeserit, ab aliis, ac plerūque feminis, imitatione expressa, paulatim imitando usurpetur, atque mollitudinis amulatione in vulgus omne permānet, ac demum priuatus siue morbus, siue error linguae commune ac publicum vitium fiat. ita Graculorum quorūdam consuetudine & imitatione C & G Latinarum literarum aequabilem lenitatem & grauitatem, certis cum vocalibus E & I in stridulum sonum coactam, graues auctores notarunt, & Satyricus Stoicus sui temporis ciuium culpa adscribit.

Perf. Sat. 1.

Hos pueris monitus patres infundere lippos
Cūm videas, quærisne vnde hæc fartago loquendi
Venerit in linguas? vnde istud dedecus, in quo
Troffulus exsultat tibi per subsellia læuis?

Gallica mulieres, præcipuè quæ aulae delicias admirantur, recepta mollitudinis opinione, R in S commutant, ac pro Mon pere, ma mere, Mon pefe & ma mese pronuntiant. Nobis pueris Bethicorum in Hispania, atq; Hispalensium

lensium maximè eadem cum Carpetanis & cum superioribus Castellanis pronuntiatione, similisq; omnino sonus erat, quorum intra vigesimum deinde annum tanta exstitit diuersitas, vt, nisi verborum fortasse quorūdam discrimen intersit, Hispalensem à Valentino planè non discernas, cum utrisq; pro S, ZZ; & contra pro ZZ, siue pro Castellanorum S, S usurpetur; ita vt, si à Bethico verbum SIBOLETH exigatur, nullum aliud quam Ephraitarum Zziboleth, siue Ciboleth audiatur. verum hoc non natura Bethici aëris, qui & purus & salubris est, sed gentis vel negligentia & incuria, vel vitio & matrum indulgentia natum, ex eo facile arguitur, quod antiqua & communis pronuntiatione à grauiorum senum bona parte adhuc retinetur, & à nonnullis ex iuniorum numero melius monitis facile atque aptè repetita instauratur. Atq; hoc Ephraitarum exemplo admonemur, quanti referat, ita linguam temperare & exercere, vt singularis in sua quisq; prouincia vel vity, vel notationis proditricem metuat minimè: id verò fiet, cū nihil mollius, nihil asperius, nihil priuata similitudinis affectetur, sed ea tantum usurpentur, quæ quam plurimis eiusdem linguae composibus constant. Nullius enim qui impeditioribus membris non labore, lingua adeò inepta est, quin vt vitium quorundam, sic & aliorum virtutem studio atq; diligentia sequi imitariq; non possit. Fuimus varias apud gentes non pro peregrinis pronuntiando habiti. Vidimus in Belgio præcipuè Belgas feminas & viros variarum linguarum sermonem felici imitatione exprimere. sed de his satis. Optarent autem Ephraei discrimen inter SIN & ZZAMAHH melius tenuisse, vt non affectata atque retenta dissonantia postea iam multos magno malo pigeret, nimirum plus quàm quinq; mille, cum in toto illo bello breui tempore ad quadraginta duo millia virorum perierint.

Iudicauitque Iephthe Galaadites Israel sex annis, & mortuus est, & sepultus in ciuitate sua Galaad.

HUNC ad patriæ atque Israeliticarum regionum salutem & liberationem excitatum, rebus compositis & securitate parta, breui etiam vita perfungi Deus voluit, numquam tamen, dum vti licuit, otiosum aut segnem, sed vt magistratus initio rebus gerendis celebrem exceperet, ita reliquum totius sexennij tempus in republica studiosè ac feliciter curanda & administranda, ad extremum usque diem occupatum tenuit. Sic explicamus, Iudicauitque Iephthe Galaadites Israel sex annis. Patriæ autè cognomentum ad nominis distinctionem adiungitur, & ad monumentum dignitatis & authoritatis à Galaaditis primùm decreta, & deinde ex Ammonitica victoria confirmata, atque omnium Israelitarum consensu recepta. Docemur autem ex sermonis formula, non nomen solum, sed cognomen etiam in omnibus publicis edictis, decretis, ac mandatis fuisse usurpatum. Ac sepultus est in ciuitate sua Galaad. Latinus interpres Gracam lectionem hoc in loco secutus est. fortassis utrorumq; mens fuit ambiguitatem vitandi, quam exemplar

exemplar ipsum præferre videtur: Et sepultus est in urbibus Gilghad. Gilghad provincia siue regionis, complures urbes continentis, nomen est, quod nulli singulari urbi aliàs inditum legere meminimus. Atq; ita in una ex urbibus Gilghad illum sepultum fuisse intelligunt expositores ij, qui totum pro parte usurpatum censent. cuiusmodi complura exempla sermonis in sacra usurpatur lingua. ut illud: In duabus rebus gener meus eris hodie. & Zachar. 9. Sedens super pullum filium asinarum. Homiliarum prisca authores more suo commentantur, virum illum elephantia percussum, per omnes Gilghad urbes delatum, in singulis singula membra, qua ex morbo decidebant, amississe & humasse; idq; in deuota filia pœnam fuisse perpeffum. verum huiusmodi explicationes cum simpliciter accipiuntur, legentium fidem excedunt; cum verò ad allegoriam referuntur, mentes exiguo cum fructu magno exercent labore. Nobis autem lectionis huius facilis atq; ex usu explicatio est, nempe virum illum Galaaditem genere atq; contribulibus suis decus & ornamentum habitum, in Mispa quidem vita defunctum, nec tamẽ sepultum; sed omnium Galaaditarum urbium consensu, studio atq; opera, & communi ac publico sumptu, ex loco ubi mortuus fuerat, in suam ipsorum regionem delatum, & magnifico funere atq; insigni sepulchro honestatum, non intra urbem aliquam, quippe non is mos Israelitis fuit ante tempora Regũ Iuda, ut aliàs ostendemus; sed in loco pluribus urbibus confini, quo tanti viri monumentum regionem totam celebriorem redderet.

Post hunc iudicauit Israel Abesan de Bethlehem.

INTERIM dum certus, & perpetua successionis iure cõstitutus Princeps Israelitis non contingeret, iudicẽ, siue consulem, atque vindicem, non ex una tantum tribu præfuisse legimus, sed ex alia atque alia vel manifesto Dei consilio datum, atq; nota presentisq; salutis exemplo amplificatum; aut populi suffragio, propter manifestam virtutis præstantiam, vel familiaris rei amplitudinem & opum copiam, optatum. ex quo censu Absanus siue IBTSAN existit, Iudeus vir, in exigua, sed clara, & propter frumenti copiam laudata urbe Bethlehem natus, qui egregia felicitate Israelitis mirabilis, & virtute ac probitate commendatissimus fuit. Oportuit enim eum fortem, sapientem atq; beatum, & publico ac principe magistratu dignum duci, cui, singulari atque obseruanda prouidentia benignitateq; Dei, tam numerosa proles domi nata esset, eademq; honestis disciplinis instituta, & liberali prorsus atque ingenuo more educata, demumq; sapienter & apte constituta. Nempe,

Qui habebat triginta filios, & totidem filias: quas emittens foras, maritis dedit: & eiusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam.

NUMERVS cum primis par, & sibi in utroque sexu constans, manifestam Dei prouidentiam benignitatemq; probat. Quippe sobolis procreatio

non tam ad humanam operam, quàm ad diuinam odem & efficientiam referenda est. S. S. E. Cernens autem Rachel quod infæcunda esset, inuidit sorori suæ, & ait Iacob marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Iacob; Numquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu vètris tui? itaq; liberorum copia diuinum creditur beneficium, eoq; maius, quo numerosior illa contigerit. S. S. E. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ: filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum. in Israelitica autem felicitatis ratione, si quisquam susceptum filium, vel puerum, vel iuuenem sepelisset, tamen iam diuini beneficii ac promissi compos ducebatur, cum vel unam animam Israelitico populo adiunxisset. Sed beator is habitus, qui vel filie nuptias, vel filij videret coniugium. Hic verò triginta filias domi natas adeò prudenter, adeò honestè eduxit, ut omnes, nulla prorsus excepta, viris locauerit petentibus, iisdemq; dignis. Nihil enim accidit quam ob rem ullam domi retineret, vel repudiatam vel viduam ad se reuertentem exciperet, sed Emittens foras, maritis dedit, cum idonea dote. Sacri sermonis verba, SALAH HAH HV TSA H. illis non vulgariter, sed liberaliter locatas indicant, à variis variarumq; familiarum filiis expetitas, non intra unam tantum aut pauciores cognationes coactas, sed Foras, hoc est, in varia loca distributas; ex qua re affinitatum & opum copiam illi accreuisse magnam intelligimus. eandem verò non minus etiam ex liberorum coniugiis auctam, subiuncta expositionis pars indicat, Introducens in domum suam. Sua in lingua, Et triginta filias adduxit filiis suis è foris. ex variis domibus ac familiis ipse delectas uxores liberis propriis tradidit, singulas singulis; quod ad modestiam & tranquillitatem atque pacem domesticam non parum conferret: nulli, inquam binas, quamquam id moribus liceret, sed triginta filiis triginta uxores, quas præter affinitatis coniunctionem, & tot parentum contractam necessitudinem, ita liberaliter tractauit, ut non nurus tantum, quod ex lege efficiebatur, sed filias & obsequio sui, ac filiorum amoris & cultui comparauerit. Præterea in tanta familia atque domo nihil umquam nisi pudicum, nisi ex optimo more & sanctissima disciplina visum, hæc eadem oratio demonstrat, dum neminem ex filiis sibi uxorem quæsisse, sed à patre optatam duxisse commemorat, atque omnes maxima in concordia & charitate vixisse significat. Huiusmodi itaq; tum virtutis, tum beatitatis exëplo spectatus vir, Israelitis toto septennio præfuisse, iusque dixisse narratur. Quem oportet iam seniore id suscepisse munus, rebus omnibus domesticis compositis, vitamq; in illo gubernationis honore consummasse. Sunt ex antiquis authoribus qui hunc Absanum eundem fuisse dicant cum Boghazo illo Ruthæ marito, Dauidisq; progenitore, qui ex historie obseruatione primas in Israele tenuisse videtur: utcumque sit, certè Absanus & Iephte humanarum rerum discrimina, variamq; sortem apertè commonstrant, hic vnica tantum filia auctus, quam nec locare potuit; ille verò sexaginta libero-

R r um

rum non solum numero instructus, sed nuptiis & coniugiis insignis & beatus, tamen uterque Deo charus, quæ vera felicitatis ac summa ratio est.

Post hunc iudicavit Israel Abdon, filius Hilel, Pharathonites.

HUNC etiam spectata virtus, & insignis quoque opum fama ex Ephraitarum tribu euocatum, publico suffragio rebus Israeliticis præfecere.

Qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, adscendentes supra septuaginta pullos asinarum: & iudicavit Israel octo annis.

AD Absani iam demortui exemplum hic etiam vir ex numerosa sobolis copia dignus existimatus fuit, cui rerum gubernanda summa publicè traderetur, cum præcipuè nihil esset quod non ad id munus suffragaretur. Nam liberorum frequentia, maximè verò eorum qui honestè educati fuerint, cum primis commendatur, nisi fortassis rei familiaris angustia prematur, quæ vel ad auaritiam patrem ipsum, vel ad viliores artes turbam domesticam impellat. verum in hoc viro nihil tale verendum fuit, cuius familie adeo abundans suppetebat res, ut non filiis modo singulis, verum & nepotibus triginta, iam ad virilem ætatem prouectis, singula superarent iumenta, hoc est, muli regii (ut Iosephus antiquus auctor hoc vocabulū explicat) quibus vehi solerent, nec ipse pedibus viam facere, nec terram agròsue colere, nec propria armenta aut pecora sequei pascere, cogerentur, tantum abest ut sordidis artibus operam darent, imò patrem loca opportuna muneris causa obeuntem insigni & admirabili comitatu stiparent, nec cuiquàm hominum graues huius sumptuosi, nec urbibus damnosi essent, atque ita moderatis omnes moribus agerent, ut nihil in se admitterent quòd iniusta & legitima atque innocenti patris gubernatione excipi posset. quo in officio atque splendore cum iam senex admodum, hoc est, tot nepotibus iam viris instructus, clauum reipublicæ septem tenuisset annis, amplissimo honore extremum clausisset diem, nomenque & familie & honestum patriæ monumentum reliquerit.

Mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalech.

IN germana lingua proprium viri, atque patris etiam nomen & patrium repetitur: Et mortuus est Ghabdon, filius Hilel ille Pirghathonites, & sepultus est in Pirghathon, &c. Quam repetitionem ad commemorandum viri elogium, paternaque familie decus, & patriæ ornamentum inducetam, interpretamur, cum significatione laudum, ex ipsis nominibus ad posteritatis memoriam transfundendarum. Ghabdon enim ministrum magnum; Hilel commendatum laudatumque. Latine dicere possumus: ita ut vel ipsa viri & patris nomina, Dei ac reipublicæ verum laudatumque, ministrum prædicarent. Atque epitaphij, siue inscriptionis monumento incisa formulam, postremus huius narrationis versus representat.

CAPVT

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

RVsusque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta annis.

VT res hominum sunt, quos interna ac nativa mala nequitia, perpetua pacis fastidio afficiunt, similitudinis temporum tenet satietas. Iam trium ætatibus, quamquam breuib, eiusdem religionis & constantis reipublicæ, maximè verò sacrorum formæ pigebat ac tædebat. Igitur non priuè modo, sed publicè etiam curatum est, ut quedam adderentur & mutarentur, nouaque adsciscerentur, qualia vulgus & cupit, & libenter agit. non quidem quòd illis mala omnino crederentur, sed pro temporum, ut dici solet, ratione atque usu probari ac defendi posse visa essent: verum enim vero diuino iudicio atque decreto damnata improbatque prorsus erant. Namque omnis mutandi facultas & legibus olim adempta fuerat, & mutationis audacia grauib, antè ac seueris vindicata exemplis. S. S. E. Quod præcipio tibi, hoc tantum Deut. 12. facies Domino Deo. & tamen filij Israel, quibus à Dei voluntate & doctrina nec tantillum quidem discedere fas fuerat, Fecerunt malum: non in oculis suis, uti videre videbantur; verum in conspectu Domini. Sua in lingua: In oculis Domini. aperte, publicè, & communiter, palam vidente & improbate Deo, cuius iudicio vicinorum Palaesthinorum inuidiæ, & insolentiæ, atque sauitiæ permisi sunt quadraginta annis exercendi & castigandi. Atque hæc explicanda narrationis breuis periocha argumentique summa est, quam deinceps ordine author persequitur. Primum autem illud in hac historia propositum est, ostendere magnam hanc quadraginta annorum calamitatem Israelitis iudicio Dei allatam, ob pietatis religionisque violatam scelus; eam verò ita temperatam, ut utraq, pars, tam oppressi quam oppressores, diuina prouidentia planè adscribendam agnoscerent, cuius nutu Israelitæ puniretur, & hostes non pro animi sententia permitterentur sequi. Hæc autem ratio, ne planè quemquam cordatum hominem fugeret, ita à Deo instituta narratur.

Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manuè, habens uxorem sterilem.

PROVIDENTIA ratioque diuina ex omni narrationis parte obseruanda commendatur, ut ex loci ac patriæ nomine TSIRGHATH, quod Latine vespam interpretari, & ad futura in Palaestinos vexationis omen obseruare licet. ita ut proditorium ex illa urbe virum vespæ aculeum infestissimum coniectare possimus. Vnus, singularem significat, & singulari causa deletum præter ceteros eiusdem urbis, cum ob nomen MANVAHH, quod quietem siue intermissionem afferentem significat, atque in illo longo Israelitarum labore respirationem quandam expectandam portendit. his duabus

Rt 2

rebus

rebus tertia & quarta adiuncta singulari consilio initam compositamq; rationem probant. tertia vero illa fuit, Ex tribu Dan. ex qua iudicem presente nota obseruandum existiturum aliquando, in oraculis & paternis predictionibus erat. Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus Israel.

33 Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat adscensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine. Huius vaticinij in illa umbra Israelitarum rerum prestandi tempus & opportunitatem apparari, & instare, omnis descriptio indicare iam videtur. Nam de sublimiore & ad publicam salutem pertinente ratione nunc ex professo non agimus, nisi quantum identidem non desistimus lectorem certiore facere, omnia hac in figura illis contigisse, ac nostri causa literarum monumentis ad posteritatis memoriam & usum fuisse mandata, ut per consolationem scripturarum, ut Paulus docet, spem habeamus. Quarta autem huius parasceues pars est, Habens uxorem sterilem. Cuius postea partus cum ad singularem Dei efficientiam sit necessario referendus, magnam sui expectationem apud affines, atq; adeo apud omnes quibus notus esset, concitaturus erat. In propria lingua pars hac ita enunciat: Et uxor eius sterilis, & non pepererat. quam orationis formam ad heterosin poetica, vel oratoriam repetitionem Hebræi expositores referunt; nos autem ita coniunctam consertamq; accipimus, ut posteriore membro prioris indicium contineri intelligamus. Nam ut partus fecunditatem à natura concessam probat, ita rursus expectata diu soboles, nec definito contingens tempore, femina sterilitatem arguit. Tempus autem quod in antiqua lectione, atque adeo in scribarum disputationibus de repudio, omnium consensu, prescriptum adnotauimus, viginti annorum est à celebrato coniugio, ad quem usq; finem uxor sterilitatis causa dimitti non poterat; poterat autem illorum moribus post exactum vigesimum annum; vel, si id viro non placeret, alteram ducere licebat, ex qua sobolis propagaretur posteritas. Itaque interpretamur expectanda fecunditatis tempus omne femina illi peractum, sterilitatis opinionem, imò censuram verius adscripsisse, nec tamen eam fuisse à viro expulsam, quod nec lex necessario id imperaret agendum, nec bona ac pia aliàs femina virtus & modestia digna esset, que mariti viri optimi gratia & consuetudine priuaretur. Notanter autem perfecto tempore, ac plus quam perfecto potius verbum hoc pronunciatum est: Et non pepererat, siue, Et non peperit. Nam perfectum ad res absolutas & peractas illa lingua usurpatur. Chaldaei paraphrasæ desperatam sobolem intellexit, atque ita expressit: Et genitus non [erat] illi. allusitq; ad antecedentem significationem, De stirpe Dan. oportet autem ΜΑΝΒΑΗΗΥΜ illum recto, ut dicitur, stemmate ex Dan prognatum, interpretari, eique iam posthac ex illa uxore non fuisse sperandam progeniem; quod non ipsi tantum, sed uxori etiam erat molestissimum.

Cui

Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis; sed concipies, & paries filium.

DIVINA virtus, ac singularis providentia tum maximè & apertissimè cognoscitur, cum nulla ingenio iudicioq; hominum ad communem & obseruatum naturæ exemplum superest prouocatio. Atq; in huiusmodi argumentis præcipuè priorum animorum exploratur fides, & fidei ipsius præstantia & vis cognoscitur, ita ut nec maxima miracula, nisi ubi fidei magnitudo & firmitudo constiterit, Deus facere soleat, nec magna fides umquã suo premio, ac singulari Dei beneficio naturæq; modum superante, frustretur. de qua re multa, & copiosissimè D. Paulus cõpluribus agit in locis. Verùm Angelum nunciũq; Domini ex spirituum natura hunc fuisse credimus, humana verò specie illi sancta femina visum. Sterilis es. Natura vitium illi certũ certius etiam confirmat, ad promissi beneficij faciendam & confirmandam fidẽ. Et absque liberis. propria in lingua. Et non peperisti. Vides iam te ex desiderati tam diu partus defectu sterilitatis damnatã, atque rectè vereq; de hac re sentis. sed quod natura assequi non potuisti, nũc iam diuino promisso & munere obtinebis. Namq; ista natura sterili constitutione, & negata pariendi facultate, diuini tamen promissi virtute & efficientia concipies, & paries filium marem, qui patris domũ familiamq; augebit. Hac significatio est nominis BEN, pro quo sæpè filium Latine dicimus. Atque prior hac nunciationis & promissi pars ad rem ipsam definiendam, atque efficientia rationem indicandam refertur; cetera verò deinde oratio causam rei indicat, & quemadmodum Deus ad felicem euentum rem deducendam constituerit, prescribit & præcipit.

Caue ergo ne bibas vinum ac ficeram, nec immundum quicquam comedas.

FILIVM non ex vulgato & consueto naturæ, sed ex singulari ac rarissimo diuina efficientia ac providentiæ exemplo edendum, in maiores præstantioresq; usus comparatũ iri, res ipsa ratioq; indicabat, hoc est, singulare beneficium hominibus, authore Deo, constitutum. Eum igitur non vulgari etiam modo ac more enutriendum educandũq; verùm ad magni muneris expectationem, singulari cura & sedulitate, à vitiorum & voluptatũ materia & consuetudine alienum, ad temperantia, frugalitatis, & virilitatis, deniq; sanctitudinis disciplinam non modo à primis annis imbuendũ, sed ipsa etiam matris aluo informandum, commendat Angelus. Et quia multa in vino mala, pueritiæ atq; adolescentiæ perniciofa, subesse aliàs per sæpe sacra docet philosophia, omni vini & ficeræ potu, omniq; immundorum ciborum esu mulieri per Angelum interdicitur. Namq; cum maximã ac præcipuam concepto, & in viro crescenti fetus materiam suppeditet maternus sanguis, & ille ex cibo ac potu genitus vel temperetur, vel vitietur, pro sumptuarum rerum ratione ac natura; plerũq; efficitur ut matrum appetitiones,

Rt 3

&

& natiuas vel inherentes anima affectiones, nati iam infantes imitentur
& sequantur, atq; deinde adulti, vsu consuetudineq; promoueant:

Lau. Sat. r. 4.

— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem sumptis quærant animalia pennis.
Vultur iumento, & canibus, crucibusque relictis,
Ad fœtus properat, partemque cadaueris affert.
Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, & se
Pascentis, propria cum iam facit arbore nidus.
Sed leporem aut capream famulæ Iouis, & generosæ
In saltu venantur aues: tunc præda cubili
Ponitur: inde autem, cum se matura leuabit
Progenies, stimulante fame, festinat ad illam
Quam primùm rupto prædam gustauerit ouo.

Futurum itaque fortem ac strenuum virum, atq; à voluptatū vsu & studio semotum, ad virtutis & fortitudinis præstantiam effectum, ab ipso matris utero vini osorem ac deliciarum contemptorem prodire curat Angelus, deinde verò ipsum diuinū athletam continentia, laborum patientia, & omni ad virtutem & sanctitatem disciplina & exercitatione instrui iubet. Siceram. Quidquid immodico haustu temulentia ebrietatemq; facere bibenti potest, SECHAR in sacra lingua dicitur, vnde Latinis interpretibus siceræ nomen traductum. Vidimus complures à mellis, vel casei, vel lactis, esu abhorrentes, quorum matres, dum uterum gestarent, easdem escas omnino respuerant.

Quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula; erit enim Nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum.

EXISTITURI ex diuino miraculo ac beneficio causam, & causæ antecedentia atque opportuna hoc versu explicat Angelus, filium mulieri concipiendum & edendum, ad Israeliticæ salutis initium faciendum comparari docens, ideoq; ab ipso utero deuotū & sacrum dicatūq; Deo, per omnemq; vitā à communi & vulgari consuetudine & vsu semotum postulari. Erat autem in legitimorū votorum genere sanctitatis ratio ac disciplina quædam religioso nomine dicta NAZIR, quod separationē significat, cuius voti rei, toto damnationis siue professionis tempore, cum voluptatibus cateris, tum vino prorsus abstinebant, irrasq; peragebant capite. de cuius voti forma & significatione, diuina præcepit lex, & nos, duce Deo, in Magno differemus opere. Perpetuum autem sibi Nazareum huiusmodi, ab ipsa matris aluo & consecrari, & initiari, atq; conseruari Deus præcipit, ut vel ex eodem tempore, ut in publicum beneficiū natum, populo expectandum proponat. Atq; ad hoc deuotionis & sanctitudinis atq; usurpationis genus Hieremie vatis & Iohannis Baptiste natiuitas referenda est, & aliorum, quos singulares humano

humano generi suorū beneficiorum ministros, variis diuini Spiritus instructos donis, & auctos virtutibus, certis nationibus atque seculis altissima prouidentia creauit. Ipse incipiet liberare Israel. Ipse, idē filius solus, his modis imbutus & instructus, ac diuina virtute singulariter auctus, non salutem ac libertatem absolutam; quod nondum maturum tempus postulare aut impetrare videatur; sed respirationem, atq; futura demum liberationis argumentum & initium præstabit, & Israelitis obseruare ac respicere valentibus, fidem & spem conciliabit, diuina misericordie & virtutis, quam pœnitentiæ & pietatis cura & studio certam, & præsentem, efficacemque poscere, & opportunè experiri concedatur. Interea verò & populus hic non ita opprimetur, quin salutem sibi paratam sperare & quærere possit, nec ea Palæstinis hostibus permitteretur licentia & impunitas, ut, metu sublato, omni Dei cura Israelitas relictos atq; desertos prorsus persuaderi possit, sed illud constet, eosdem sibi propter peccata ad correptionem traditos, quæ plus iusto prolata, ipsis correptionis ministris ac satellitibus iustissimas pœnas & grauissimas molitura sit. Igitur iubetur mater ita filium excipere, ut ab ipsa infantia alienissimum à Palæstinorum moribus, vsu, & consuetudine educaret, utq; ipse sese non ad suum ipsius commodū, sed ad Dei obsequium & ministerium intelligeret editum, utq; comam nutriens, Deo dicatū sese profiteretur, & perpetuum luctum indicaret publicæ Israeliticarum rerum calamitatis, quam vel vindicandam, vel minuendam meditaretur. Namq; capilli, barbæ, & unguium prolixitas, & huiusmodi studiosa aliquorum habitū negligentia, tale quid significare & admonere solet, ut multis exemplis in sacro doceamus Apparatu. Hæc itaq; omnia futura mulieri prædicebantur, & sua pro parte curanda commendabantur. Lib. Ierem.

Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me habens vultum Angelicum, terribilis nimis: quem cum interrogassem quis esset, aut vnde venisset, & quo nomine vocaretur; noluit mihi dicere.

DIVINA autoritate firmatum responsum mulier uti animo & cogitatione conceperat, ita viro suo narrare & commendare studet: primùm à ministri siue denunciatoris representatione, quem, quia locutum audierat, & futura prædicentem, vatem esse crediderat; quia verò præstantissima & humanis exemplis venerabiliore specie conspexerat, homine maiorem existimabat, saltem diuina virtute interiùs plenum, & maiestate exteriùs venerabilem. Vir Dei. Chaldaus paraphrastes, Propheta Domini interpretatur. Namque ita seculis illis vates appellatos, diuina historia tradunt. ut: Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis. omne quod loquitur, sine ambiguitate venit. Habens vultum Angeli. Namq; huiusmodi speciem humanā vulgus hominum affingere solebat Angelis, quos ita aliquando conspectos audierant. Terribilis nimis. Nō qui terreret, horroremq; inferret; quippe de-
corem

corem dignitatemq̄, præferbat maximam, sed qui obseruantiam cultumq̄, intuentium postularet propter insolitam vultus maiestatem, adeò ut sese præ reuerentia & verecundia nihil ausam fuisse vel interrogare ultro, vel alloquentum sponte qua cuperet percontari. Quem cum interrogassem. Ex Græca versione oratio hæc inducta est. Nam nihil illa interrogasse superius narratur. Prima uale lectio, cui Chaldaica etiam interpretatio conuenit, ita habet: Et non interrogavi eum unde ipse, & nomen suum non indicauit mihi. Neq̄ ego propter muliebrem verecundiam, atq̄ etiam propter tanta dignitatis reuerentiam quicquam rogavi, neq̄ ille quicquam, quod ad se cognoscendum faceret, explicuit; sed mihi tantum ea, quæ ad me attinerent, enunciauit, quorum exemplum hoc est, videlicet:

Sed hoc respondit: Ecce concipies, & paries filium. caue ne vinum bibas & ficeram, nec aliquando vescaris immundo: erit enim puer Nazareus Dei ab infantia sua, & ex utero matris suæ, usque ad diem mortis suæ.

PRVDENS femina omnem mariti interrogationem prauertit, & se curiositatis liberauit suspitione, & ea tantum retulit quæ marito grata, atq̄ ex viriusque voto atq̄ utilitate erant: ea verò, quæ hoc tempore nec opportunum, neq̄ commodum erat euulgari, silentio prætermisit. Cum se propter verecundiam, & viri Dei reuerentiã, nihil interrogasse ait, ultro responsi vaticiniij fidem arrogat. Neq̄ enim ille, nisi Propheta esset, voti desiderijque mei rationem cognouisset, & ultro prior indicatam exposuisset, mihi omnino silenti & admiranti tanta explicuisset serie, & religione præcepisset. ne verò excipi posset, illum fortasse quempiam ex vicinis aut finitimis esse, qui illam tam longo tempore & nuptiam nosset, & sterile intellexisset; formam viri prius indicauit non vulgarem, nec nostris, imò nec ceteris hominibus similem, sed lögè præstantem. Ut species Angeli Dei, quæ illi nostris nobisq̄, notis hominibus maiorem probabat. Usque ad diem mortis suæ. Hoc ab Angelo non expressum, cogitando, secumq̄, animo reputando ex eo intulit, quòd ab utero Nazareum futurum, & illa in sanctitate salutis initta populo suo facturum audierat, atq̄ ita sibi ab immundi esu cauendū intellexerat & constituerat, ne mortis discrimen factui afferret, si quicquam vel impurum ederet, vel vetitum biberet. Cur verò nihil præterea adiunxerit de promissa Israelitis per filij operam salute, in causa esse credimus prudentem metum, ne vulgata semel ratio, vel tumultum apud Israelitas, vel cõsiliium apud Palestinos ederet in pueri perniciem, & domus suæ ruinam.

Orauitque Manue ad Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut vit Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.

NVNCCI letitia in spem erectus, & veri pernoscenti cupidus, beneficium, quod sibi & uxori commune fore intelligebat, sibi etiam aperiri; quid

à se

à se, ad eam rem fouendam, agendum curandumq̄, sit, præcipi postulat. Obsecro Domine. In propria lingua: In me Domine. quam sermonis figuram Latini interpretes unico verbo, Obsecrare, solent reddere, in quo postulantis personæ significatio latet. Græci ex verbo vertunt, ἐν ἐμοὶ κούρει. Ea, inquit, quæ in uxore exposuisti, in me etiam explicato, ac rationem præscribito, quemadmodum vtrique nostrum agendum sit, atq̄ in suscepto filio curandum, cum infante, tum etiam adultiore. Quid facere debeamus, ultra communem curam quam parentes adhibere solent natis. Qui nasciturus est. sua in lingua, Illi nato? illi, qui & miro modo natus, singulariter educandus videtur, ut qui Nazareus ac sanctus nasciturus dicitur.

Exaudiuitque Deus deprecantem Manue, & apparuit rursus Angelus Dei uxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea.

FIDELIS viri votum, Dei prouidenti gratum, felici euentu comprobatum narratur. Namque oratio ipsa fidem obseruantiamq̄, indicabat, credentis leto nuncio ac promisso, & sese ultro ad suas curandas partes instruendum præbentis. Visus autem fuit iterum uxori, utpote ex priore exemplo, ad huiusmodi consuetudinem & ipsum eundem, quem antea audierat & viderat, facile agnitura, rem ab eodem sibi nunc denuo confirmatam, promptius atque diligentius exceptura, atque eodem tempore solitarie confidenti, & in illa quiete de promisso diuino, ut ipsa rei ratio existimandum docet, cogitanti.

Quæ cum vidisset Angelum, festinauit, & cucurrit ad virum suum: nunciauitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem antè videram.

OBSERVANDA cum primis est diligentia curaq̄, Dei, qui ex propria misericordia & benignitate, Israelitarum quamquam moribus offensus, rebus tamen publicis ita prospiciebat, ut, quæ de salute instituerat publica, repetitis actionibus prædicenda adornandaq̄, curaret; deinde verò singulari cum mulieris tum viri fidei consuleret. adhuc etiam prudentis ac piæ femine officiosa sedulitas cognoscenda, quæ mariti desiderio & voto sua etiam opera respondere satageret. Quem antè videram. in propria lingua, Chaldaicaḡ, paraphrasi, & Græca versione, eadem dies fuisse indicatur, quæ Angelus à muliere bis visus est: Qui venit in die hac ad me.

Qui surrexit, & secutus est uxorem suam: veniensq̄; ad virum, dixit ei, Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit, Ego sum.

DILIGENTIAM, industriam, & prudentiam à viro adhibitam, commendat narratio, cuius votum hæc non minuebant, sed confirmabant magis, atq̄ adornabant. Namq̄, is, ut locum obseruaret, rationemq̄, attentius caperet actionum eius, quibus eadem die uxorem adiuisset suã, præire iussam

Si

paulo

paulo ceterius, consequutus, demum verò perueniens rogat, num idem ipse mulierem antea conuenerit, cupiens videlicet ex utriusque declaratione & confessione cognitam rem, collatis rationibus, & veram, & obseruantia dignam pernoscere, & sibi proponere ac suscipere obseruandam, dum verò rogat, num ille sit qui antea venerat, rem omnem de prole obtinenda sibi iam narratam subindicat, & illius responso non repeti, sed affirmari postulat. responso verò veritatem prudenti consilio, opportunòque examine, explorat hoc pacto.

Cui Manuë, Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer, aut à quo se obseruare debet?

VERITATIS affirmatæ signum non aliud optauit, quàm certam rei rogata expositionē, incertæ & inexplicatæ interrogationi præstandam: quæ si cum uxoris narratione constaret, manifestum constituti & constantis consilij argumentum præberet. Namq; aliàs si alius quispiam mulierē antea fuisset allocutus, nihil ab hoc nunc responderetur, quod à rei simplicitate & ratione non discreparet. Rogatus enim alius, quid de puero nato faciendum esset, nisi ipse idem eiusdem compos rei fuisset, diuinare omnino, vel dissentanea respondere cogeretur, vel tacere. Quando sermo tuus, in exemplari lingua sic: Nunc veniet verbum tuum. Græca versio ita habet, νῦν δὲ λ-δοῦτος τοῦ πῆματος τοῦ. Chaldaica autem: Nunc firmentur verba tua. Sententiæ verò illa simplex fuerit explicatio: Nunc mihi præsentis rei, quam effatus iam es, repetitionem expositionemq; factam cupio & postulo. puerum natum ea ratione qua nasciturum prædixisti, quid seruare oportet, quid etiam, facere decet. Alterum de pueri iam adulti disciplina & obseruatione, quod proprios mores atq; educationem spectat; alterum de officio, quod ad communis hominum societatis rationem pertinet. Hebræicè: Quæ erit regula pueri, & factum illius? Puer NAGHAR eo tempore vocatur, quod ab infantia ad iuentiã usq; peragitur. Nam quod ad cunabula infantiamq; facit, parentum curam tantum & operã exigere videtur: ulterius his tempus iam doctrinam disciplinamq; postulat, quam à Deo profectam, & ipsis acceptam, diuina authoritatis religione & metu inculcandam puero parentes curaturi erant. Verum, inquit, constantemque sermonem tuum mihi probato præceptione eorum, quæ puero ferenda, quæq; fuerint faciendæ.

Dixitque Angelus Domini ad Manuë: Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se.

DIXITQUE Angelus Domini. Responso ipsius constantia & coherentia Angelum Domini, hoc est, nuncium certum probauit, eundemq; esse docuit qui antea mulierem fuerat allocutus. Non enim aliàs tanta tamq; sequax rerum ac sermonum constructi connectiq; posset ratio, præcipue cum expositio hac posterior viro, ipsi Manuë fuerit repetita, muliere vel semota,

vel prorsus silente, perinde ac si nulla interesset. ideo notanter scriptum, Ad Manuë. ut non ad utrumque, sed ad virum tantummodo sermo factus intelligatur. Vxori tuæ. Hebræicè Mulieri, sic & Græcè & Chaldaicè etiã, quod etiam uxorem interpretari solemus, cum adiuncto tamen nomine, vel nominis vicem obtinente vocabulo. subindicat autem ea omnia quæ mulieri obseruanda, & per illam filio commendanda erant: quæ cum euestigio repetit, se eundem esse euincit, qui mulierem antea de eadem re præmonuerat.

Quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & ficeram non bibat, nullo vescatur immundo; & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

DVO sibi declarari postulauerat Manuahh, rationem videlicet educandi nati, & munus atq; partes, siue personam ab illo sustinendam. alterum Angelus repetens reddit, & uxori commodius prædictum fuisse indicat, utpote cuius cura & opera puer ad continentiam & temperantiam comparandus assuefaciendusq; erat. id verò nunc roganti refertur, ut omnis denuncij ac prædictionis veritate dubitatio auferatur. Aliorum verò celatur prorsus, quod & à prudente femina fuerat silentio inuolutum: indicatur autem viro percontanti satis esse ea declarari, quæ ipsis ad filium in virtute & morum sanctitate instituendum cognosci expediebat; usum autem ipsum, & officium futuri viri, curiosè exquirendum non esse, sed Dei consilio & authoritati permittendum. estq; huius responsi summa: Vestrarum partium fuerit, curare diligenter, quemadmodum natus vester ad Dei obsequium & cultum ex præscripto sanctè instituatur: Dei verò postea erit, illo sibi dicato ac delecto ad publica vti commoda: nec futura, quæ non vltro indicauerit Deus, cognoscere tibi nunc fas est.

Dixitque Manuë ad Angelum Domini. Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hæc dum de capris.

INSOLITO cum speciei, tum colloquij & nuncij exemplo, latus & admiratus vir, quàm diutissimè posset, frui cupiebat; quamobrem Domini Angelum, quem vatem quendam rebatur, detinere studet, & voluntate atq; officio experitur: rogat igitur ut apud ipsos hæreat, munere aliquo honestoq; conuiuio illi gratulatuos. vititur verò verbo Faciemus, quod ad utramque officij pietatis partem aptè usurpatur. significat enim & cibos epulasq; candidare, & sacra operari, atq; hostiam cedere & incendere: quo verbo experiri parabat, quisnã is, num Deus, num homo esset. Obsecro te ut acquiescas. sua in lingua: NAGHTSERAH NAOTHCHA, Detinebis obsecro te. Nolumus, inquit, te à nobis discedere nullo munere sculo dimissum, sed aliqua grati animi significatione affectum, quam tibi probari cupimus, non domi magnitudine, sed sedulitate curantium.

Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panem tuum: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manuë quod Angelus Domini esset.

Si me cogis. Idem verbum retulit quod fuerat à Manuabh usurpatum. IMTHAGHATSERENI, Si me detinebis. Cum autem ille duplicis significationis vocabulo, Faciemus, vel illi ponendum hædum, vel sacrificandum significasset; utrumque sensum sibi cognitum, & consilium dicentis exploratum, indicauit Angelus. Nam vel tu mihi conuiuium paras, vel sacrificium: si conuiuium, etiam si moram fueris molitus, non comedam panem tuum. Panis autem nomen, cum pro LEHEM usurpatur, omne cibi genus, quo humana vita nutrirī aliq̄ potest, cōplectitur. Significauit autem hoc responsō Angelus, se non iis cibis viuere, quibus homines vescuntur, nec fame vlla affici, quamquā longissimè detentum, atq̄ ideo humana sorte longè superiorem indicauit. quod si Manue cognosceret, tamen nec altero officio prosequi deberet, sacrificandi videlicet, cum sacrificia iure ac legitime instituta, nemini, præterquam vni Deo, debita referri oporteret. S. S. E.

Exod. 23.

Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino soli. Atq̄ ita sese homine præstantiorem, non tamen Deum esse, insinuabat, simulque probabat propositum & consilium sacrificandi Manuabh, quod tamen ritè & piè atque legitime expediri monebat, ut quocumque nomine id curaretur officium, siue voti ob postulatum, siue gratulationis ob acceptum beneficium, siue expiationis & placationis, vni tamen Deo exhibendum esset; non ut illa aitate ac tempestate superstiosè atq̄ impiè agebatur, corrupta & immutata omni veri cultus ratione & norma, sanctitateq̄, sacrorum variis inuentis ac vitiis contaminata. Atq̄ his quidem omnibus tum rationibus, tum verbis ac significationibus ad veri cognitionem incitatus & prouocatus, tamen nesciebat Manue quod Angelus Domini esset. in germana lingua CHILOIADAGH. Atqui non nouit, nihilominus ille non alitius de illo intelligebat aut sentiebat, quam de viro aliquo Propheta. Namque ita longè ab hominum mente abesse solet, ac differrī diuinarū cognitio rerum, ubi cum humanis opinionibus ac sententiis miscetur.

Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen? ut, si sermo tuus fuerit completus, honoremus te.

Cum neq̄ conuiuium nec sacrificium admitteret Angelus, tamen non aliqua ratione officium illud gratulari indignum bono & pio animo arbitrabatur Manuabh; quamobrè nomen rogat: quo vocabulo non natura tantum, sed dignitatis, authoritatis, & ordinis notationem contineri, iam aliàs pluries admonuimus. Ediffere igitur, quo in rerum loco & ordine, quo in munere sis, ut præmeriti erga nos tui, ubi sese opportunitas obtulerit, pro dignitatis ratione, agnoscentes profiteamur, siue id verbis, siue muneribus, seu obsequio & reuerentia præstari oporteat; nam deberi fatemur.

Cui

Cui ille respondit: Quid quæris nomē meum, quod est mirabile?

NOMEN à Manuabh rogatum tametsi non declarauit Angelus, indicauit tamen eatenus, ut se homine maiorem significaret; eo tamen usus est verbo, quod celatum, occultum, arcanumq̄, & mirandum Latinè interpretari licet. Continet autē duplicem sensum responsio hæc. Alter est: cum tibi uxoriq̄ tua meum ab initio celatum fuerit nomen, nec antea quidē, nec nūc etiam editum; id consultò factum censere debes, nec est cur curiosè quæras. Nam si editum oporteret, eadē ratione, qua cetera tibi explicata sunt, etiam non roganti tibi aperiretur. Quod si me tibi ignotum, ex nomine formæque agnoscendum existimas, ut magnorum virorum nomina etiam longè remotis celebra esse solent, nec hoc quidem modo me cognoscere possis, ex nomine, quod non vulgare, nec cuiuslibet obuium, sed planè mirandum & sanctum, & à communi exemplo longissimè distans est. utrouis modo responsum acceperit Manuabh, intellexit sibi non esse in ea inquisitione insistendum, sed id tantum agendum quod fuerat imperatum, tum de prole suscipienda & educanda, tum etiam de gratulationis sacrificio in Dei cultum procurando.

Tulit itaque Manuë hædum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino qui facit mirabilia: ipse autem & vxor eius intuebantur.

QUAM QUAM illo tempore, manente adhuc sacro tabernaculo apud Silo, nullo alio in loco sacris operam dare fas fuerat; nihil hic à Manuë peccatum est, Angeli consiliis & monitis ad horam obtemperanti. Existere enim, etiam illis aetatibus, tempora, in quibus edendi signi, aut aliàs magni momenti rei confirmandæ causa, altaria in priuatis locis poni, & semel sacrificio imbui expedierit. Cuiusmodi in Elia historia insigne obseruatur exemplum. Hoc autem in loco inuitatus Angelus ad hædi esum, non repudiavit, neque reprehendit prorsus officium; sed rationem indicauit quæ admodum id rectè fieret, non ut sibi apponeretur, sed ut Domino dicatum sacraretur. id quod à Manuë diligenter curatum fuit, eodem inuocato nomine quod fuerat à nuncio illo nuncupatum. Atque tunc, siue arcana siue aperta oratione, visus est Angelus legationis mandatiq̄ sui signum præscribere. Namq̄ hætenus, præter sermonem & colloquia, & sibi coherentes dictorum ad uxorem & virum sententiis, nihil præterea intercesserat, quo facta fides firmaretur in re tanta, tam noua, ac tanti momenti & usus. quare huiusmodi pronuntiata per Angelum exceptionis sententia fuit, Mihi quidem nihil à te appositum volo: si verò facere velis, Deo facito; id enim probo. id est, gratulatio quidem à te iure debetur, verum illa non mihi, sed Domino, quam curandam moneo. id quod Manuë narratur fecisse. Domino qui facit mirabilia. Hæc lectio superiori parti adiuncta, significat Manuam, de sterili uxoris fætura cogitantem, Deo mirabilium authori munus in vna petra, velut in ara vel in mensa, apposuisse: sed in exēplari lingua pro Lati-

Sl 3

no

no relatio qui, coniunctio est in oratione copulata, significatum atque rem distinguens, & hemistichij disputatione alterum ab altero seiungens, in hunc modum: Et accepit Manuahh [illum] hæc dum caprarum, & [illud] munus, & imposuit super rupem Domino: & mirificans ad faciendum: & Manuahh & vxor eius videntes. Hæc tunc, ut dicebamus, Angelus ille, qui Manuë & vxori vir aliquis vel propheta esse censebatur, orationem tantum suam probauerat, repetita sententia Manuë interrogationi satis faciens; sed nullum præterea opus, nullum exterius ediderat ostenderatve signum, quo prædictionem firmaret suam, & tamen nomen rogatus, mirabile esse dixerat; mirabile quidem, non elementis & pronunciandi modo, sed virtute & efficacia (quam vocabuli Hebraici SEM sæpè admonuimus esse significationem.) Nomen autem illius lingue, pro quo arcanum siue mirabile Romanè reddidimus, est PALE, à verbo PALA deductum, quod occultare, arcanum esse, & admirari interpretabimur. Hanc verò vocem superius ab Angelo pronunciatam, nunc reapse declaratam narrat lectio, VMAPHLE; quod vertere possumus, Et facit miraculum. ille quod sibi mirabile nomen esse indicauerat, manifesto miraculo ante illorum oculos edito probauit. Intuebantur. presentibus ipsis & spectantibus, & finem exitumq; rei sibi imperata obseruantibus; obseruantibus, inquam, ederetne, an tolleret, an quid aliud ageret.

Cumque adscendisset flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma adscendit. Quod cum vidisset Manuë & vxor eius, prociderunt in terram: & ultra non apparuit eis Angelus Domini. statimque intellexit Manuë Angelum Dñi esse.

MIRACVLI series ita habuit. Ignis flamma, primùm in rupe sponte accensa, appositum corripuit munus, ubi ei flamma accresceti & adscendenti sese Angelus insinuauit, & simul conscendere cepit: deinde in altum sublatus, humanam, qua visus fuerat, formam exiit, atq; ita illis cõspici defuit. id cum ita factum vidissent illi, intellexerunt planè, non hominem, sed Angelum Domini sibi fuisse visum & conuentum. Cumque adscendisset flamma. Subiunctiua oratio indicatiua arguit præteriti temporis, quam prima ualiqua suo idiotismo explicat, VAHI BEGHALOTH, Et fuit in adscendere flammã. Fuit ut flamma ultro adscenderet, qua adscendente ex altari in cælum, &c. Singule partes adnotandæ sunt. tempus, modus, locus unde & ad quem ignis repentina flamma ex lapide, natura sua frigido ac duro, accensa, ac in morem sacrificiorum impositum absumens munus, petra imaginem altaris iam representante, rectaq; cælum versus tendens, Angelum sibi adiunctum ita tollens, & deinde humana formæ spectaculum adimens, & fidem & metum religionemq; hominibus auxere, & ad confessionem etiam pauentes adegere. Et ultra eis non apparuit. Hebraicè, Et nõ addidit ultra Angelus Domini videri illis. Quod Latini

mus

nus interpret in Euangely historia scripsit verbum, Euanuit ex oculis eorum, in hunc quadrat locum. sublatus cum flamma cælum versus, illis sese conspiciendum præbere desit, ac tunc demum Manuë non hominem, sed spiritum e; intellexit.

Et dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

NATURAM omnem homine præstantiorem, ut Angelos atque supremum ipsum Angelorum ac mundi rectorem, nomine ELOHIM vocari sapius obseruauimus. hanc à se visam consistetur admiraturq; Manuahh, & vita sue ex eo metuit, quod huiusmodi spectra nec vulgata, nec frequentia, humani sensus facultatem vincere credebat antiquitas, atq; ideo eos, qui talia viserent, vel morti proximos esse, vel in letalem morbum casuros existimabat, cum ad hoc etiam genus pertinere arbitrarentur illud Dei dictum, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo & uiuet. Exod. 33. Nam quamquam Domini Angelum esse cognouerat, eo nomine quo ELOHIM vocabat, sibi letiferam visionem futuram argumentabatur. Morte moriemur. certè moriemur, ne de cætero cum hominibus versemur, postquam tanta specie oculos ac sensum pauimus.

Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocausta & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea, quæ sunt ventura, dixisset.

DVPLICI conspectu & alloquio Angeli, mulier, cum nihil sibi paucis, nihil horroris incussum sensisset, imò animum fide firmasset; sapiente argumentatione marito metum adimere studet, & potius faustam felicemq; visionem ipsis fore vaticinatur; idq; tribus argumentis, ab ipsa visionis & allocutionis obseruata ratione ac serie petitis, agit. Nam mortem quam maritus metuebat ex visione proximam, vel ipsorum peccata & scelera mereri dici possent, vel audacia videndi curiosèq; adeundi & rogandi atque compellendi ELOHIM, neutrum tamen ut vererentur, triplex efficiebat ratio: prima quidem, quod eorum, quibus pœna sententia decreta iam fuerit, sacrificiis non reuocetur, maximè impietate adhuc perseverante: quando impiorum victima abominatio sunt apud Deum. Cum verò munus ab ipsis positum non modò nõ repulsum, sed ultro acceptum ratumq; fuerit, ita ut litare planè visum fuerit; id ipsorum incommodo euenisse, minimè oportuit interpretari. De manibus nostris holocausta & libamenta non accepisset. Itaq; utraque muneris pars celesti igne absumpta, bonam certamq; diuina voluntatis fecit spem. Alterum verò argumentum fuerat, tot ac tam mirabilium rerum spectaculum, cuius testes & narratores illi constitui euaserant. Nam si supernorum spirituum visio sola mortem allatura erat; quorsum pertinebat iteratio: quorsum commendatio & instructio muneris Deo sacrandi: quorsum etiam ignis calo delapsi vel è rupe erumpentis subita illa vis, atque adeò Angeli in cælum euolantis conspectio? Nam prior ipsa

visio

visio si letifera fuit, animum turbare atque membra omnia corporis tremefacere ac debilitare debuit. huiusmodi cum nihil prorsus passi fuerint, sed sani, integri, videre & audire loquentem & interrogare & rogantes doceri potuerint, & simul illa miranda circa munus facta intuis fuerint, salutaria & sospitalia omnia sibi existimanda potius esse quam letalia. Namque sol cum integro sensu conspici non possit, attendentiū oculos quam primum prastringit: idem verò si conspectus sese planè videri atq; considerari sinat, perficere potius sensum, quam corrumpere censendus esset. Nec ostendisset nobis hæc omnia. nobis duobus tamquam testibus spectanda exhibuisset. Namque in ore duorum vel trium stabit omne verbum. Tertium autem argumentum longè est efficacissimum: continet enim summam tum prædictorum, tum etiam præceptorum, quæ ab Angelo fuerant enunciata de conceptu, de partu, de educatione nascituri ipsis ex diuina voluntate filij (ut interim, quæ per illum gerenda fuerint, taciturnitate celentur.) Namq; omnia hæc manifestè pugnant cū proximè instantis mortis metu. Eadem verò non vana fore, aut fallere posse, præcipue credentes & obtemperantes ipsos, diuinorum dictorum & conuentorum veritas constat, itaq; euincit. Vera igitur cum credere atq; suscipere oporteat, consequens est, nobis non pauciores vitæ annos diuino beneficio suppetendos iis, qui ad prædictam rem explicandam satis atque superesse possint. Neque ea, quæ sunt ventura, dixisset. Ea verò ut præstentur, tempus postulant idoneū. In prima uel lingua breuib; sed appositis verbis hæc indicatur sententiā: VCHA GHETHLO HISMIGHANV CHAZOTH, & iuxta GHETH nō audire fecisset nos huiusmodi. GHETH idoneū, maturū, & opportunū cuiq; rei tempus in illo sermone significat; estq; Philosophis & agrorū cultoribus familiare nomen, ut Latinus Poëtis tempus, ac dies: Messisq; diem, tempusq; serendi, ait ille. Atque ita in fructuum atque plantationum ratione ac tractatione sæpè usurpatur. ut, Quod fructum suum dabit in tēpore suo. & illud: Tempus plantandi, & tempus metendi, & c. Tempestiuitas Latine dici posset, ex imitatione Poëtæ: Et tempestinam siluis euertere pinum. Græci medici atque philosophi καὶ πόνος dicunt, atque ita Græci hunc locum interpretantur: καὶ πόνος ὁ καιρὸς καὶ ὁ χρόνος ἐπιόντων ἡμῶν ταῦτα. id est, Et iuxta tempestiuitatem non audita fecisset nobis ipsa hæc. Namq; & conceptus & partus & lactationis atque educationis certa secundum naturā expectanda erant tempora; quæ cum non denunciata modo, sed mandata & imperata illis fuissent, utriusque vitæ idoneæ & opportunæ ad eadem præstāda fides atque spes fiebat. nāque aliās quæ prædicta erant, quoniam pacto euenirent? Huiusmodi itaque oratione prudens femina timore turbatum virum ad fidei reuocauit constantiam, quam rei euentus est secutus.

Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson: creuitque puer, & benedixit ei Dominus.

NOMINIS impositionem matri adscribit historia. illa enim ab Angelo de nati

de nati munere atque officio edocta, nomen opportunum inuenit, quo conceptæ expectationi responderet. SAMAS ministrare in illa lingua significat: unde sol SEMES dictus, qui in visibilibus ordinibus rerū præcipuus natura minister ducitur. Est etiam aliud huic affine vocabulum SAS, siue SASAS, quod in Latinum letari plerumq; interpretes vertunt; ex quo verbale nomen SASON latitiam significat, præsertim publicam. Ex utroque fonte commixtum est nomen SIMSON (namque ita suis illic pronunciat vocalibus) quod ad ministracionem atq; ad latitiam etiam referendum est. illius enim mirandus ortus latitiam parentibus atque propinquis allaturus erat: educatio verò ac cætera vitæ ratio cū publico populi, tum Dei ministerio sacrandæ erat à puero: pueri autem felicem indolem ingentemq; adultæ ætatis expectationem illa postrema oratio indicat: Et benedixit ei Dominus. Prospera enim ac fausta omnia, Benedicere, verbum sacrum significat. Est etiam alia nominis SIMSON significatio, quam præcipue intendisse mater censerî potest, noluisse tamè explicare, sed inter alias etiam rationes arcanam atq; diuinandam relinquere. SAMAN eruere, diruere, populariq; nostra lingua dicere possumus; SEMES verò solis nomen est, uti diximus: atq; ex utraq; voce conflatum vocabulum SIMSON, populari vobis solem interpretari licebit, siue solem vastantem dicere malimus.

Cœpitque Spiritus Domini cum eo esse in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

HISTORIAM hanc (ut & cætera sacra scripta) non fuisse ab initio incipit diuisam, & Hebraicorum fontium species ostendit, & varia etiam Latina exemplaria indicant; quam ob rem non semper capitum principia narrationis exordium inchoant, nec fines etiam argumentum perpetuò absoluunt. Atque vnum ex compluribus exemplis hunc proferre licet versum: quem si subiuncto mox capiti præfixerimus, lectionis contextam sequaciorer experiemur. Continet autem versus hic summam periocham primi experimenti virium ac fortitudinis viri huius, quod certo atq; notato in loco factum est, videlicet in castris Dan, quo loco in bellum proditura tribus Danitis bellatores suos cogere atque conscribere consuevit. Inter Saraa & Esthaol vrbes, quarum posterior hæc alio nomine Kiriath-Iegharim dicta est. Quod verò legimus, Cœpit cum eo esse, initium tum tēporis tum actionum significat. Namq; aliàs iam inde ab aluo matris, atque ab infantia vsque ipsa, diuini Spiritus virtutem & efficacitatem superior proximis versus arrogabat. Prima igitur maxima ac diuina virtutis viro concessæ documenta illo in loco edita constiterunt, quibus deinde varia alia per occasionem exempla addita sunt. In exemplari lingua hæc propositio satis aperta est. ita ex verbo: Et cœpit Spiritus Domini impellere eum. Cū esset, inquit, in eo loco ubi Dan castrametari consueuerat, feliciorum temporum fortasse memor, & præsentium pertæsus, animo diuinitus excitato, de Israe-

Tc

liticarum

Virg. Geor. 1.

Psal. 1.
Ecclef. 3.

liticarum rerum correctione & restitutione, deq; hostium damno & labefactione cogitare cepit. P A G H A M motum, gressum, passum, vicem, atque ancipitem cogitationem significat. Ex qua voce P A G H A M O N deducitur, quod apud nos cymbalum, siue campanum es dicitur; quo in diuersa agitato, sonus redditur: itaque primam spiritus illum agentis ostensionem hoc loco editam interpretamur.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Descendit ergo Samson in Thamnatha: vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthium, adscendit, & nunciauit patri suo & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum, quam quaeso vt mihi accipiatis vxorem.

DIVINAM prouidentiam hominum studiis, affectionibus, & cōsiliis ad propositi sui expeditionem aliquādo uti, hoc, & permultis aliis docemur exemplis. Atq; hanc unam esse ex admirandis arcanisq; viis, quibus humane res, quamquam in speciem turbata atq; incerta videantur, tamen cursus ad institutum Deo consilium tenuisse directos demum cognoscantur. Tantis hic, de quo nunc agimus, vir Samson animi sui affectibus tantum indulgere permissus est, quantum ad causas opportunitatesq; Palestinorum castigandorum inueniendas facere posset. Ac primū amore correptus dicitur, qua perturbatio cum blandē animos oppugnat & vehementer domat & possidet, quā diuissimē ac pertinacissimē, & perpetua cupiditate exercet, quoad optata amat, rei compotes esse contingat. Nihil fortassis sibi non licere existimabat Samson, prater ea quæ ex materno ac paterno monitu ab Angelo sibi prohibita intellexerat: quā ob rem conspecta apud Thamnatha oppidum puella tum forma ac vultu, tum etiam decore captus, nuptias quamprimum avidissimē cepit appetere. Est autē duplex exterior species, quibus præcipuē incauta hominum mentes illectæ, in amoris sese dedunt laqueos. Altera forma dicitur non solum faciei, sed totius corporis ac membrorum concinnitas, siue vera ac natia, siue arte atq; industria comparata. Altera verò in gestu atq; habitu & motu spectatur, quæ magis à disciplina, exemplo, studio, atq; meditatione, quā à natura paritur; quamquam & suæ in hoc genere partes natura etiam concedantur. ad hoc autē genus verborum ac sermonum, cum primis elegantia canendi ac saltandi, deambulandiq; facultas & dexteritas, risus & lachrymæ etiam atq; intuitus, & non secius irarum & rixæ motus referuntur, quæ omnia atq; illis adiuncta venustatis ac decoris nominibus Latinus sermo indicat, & Poëta tam Latini quā Græci diligenter ac minutim persecuti celebrant, & ad salis symbolum referunt. Vestium verò atque cultus ratio hanc spectat partem. & cum variarum nationum varij quoq; in omni vitæ parte spectentur mores, feminarum

minarum tamen in hoc forma atque decoris studio maxima luxum vsque apud Gentes varietas est, quæ nulla comprehendere summa possit. unde verò, aut qui fiat, vt incautiores ac minus sibi prospicientes animi peregrinis tum formis, tum actionibus ac moribus magis quā domesticis & patriis admirati delectentur, & in amorem pelliciantur, longum esset nunc disputando explicare. certè verò assiduis omnium ætatum ac sæculi nostri exemplis compertum exploratumq; est. quā ob rem & patriæ ac familiares femina, vt vulgata apud suos consuetudinis fastidia vincant, alienos cultus, habitus, atque etiam mores vel singulariter imitantur, vel cum patriis miscent.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo: & fingitur artibus
Iam nunc, & incestos amores

De tenero meditatatur vngui.

Et quod ille notabat:

Ite quibus grata est picta lupa barbara mitra.

Vtraque eius quæ vulgo pulchritudo dicitur, pars in narratione significatur. Nam quod legimus, Et videns ibi mulierem, ad formam; quod verò adiungitur, De filiabus Philisthium, ad vultum, gestum, atque habitum referimus, & ad mores motusq; etiam, qui omnes Italicè eleganti vocabulo Gliatti appellantur. Namq; filij & filia nomina apud Hebræos, BEN BANIM, BAT & BENOth, non sanguinem & successionem tantum, sed educationem, necessitudinem, & consuetudinem quoque cōplectuntur, quæ significatione filios Prophetarum legimus, & filios Dei, cuiusmodi consuetudinis odio Abrahamus filio suo Isaac ex gentilitia potius suorum familia vxorem prospiciens optabat. Non accipies, inquit, filio meo vxorem de filiabus Chanæorum, in quorum terra habito. idem etiam Iacobo filio ad se vocato præcidiebat Isaac: Noli accipere tibi coniugem de genere Chanaan, cuius consilij etiam Rebeccam matrem fuisse prælegimus: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth. si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere. illud autem perpetuò nobis ad probandorum exempla morum obseruandum est, optimos quosque laudatq; indolis liberos, cuiusmodi Isaac Iacobusq; fuerunt, nuptias nullas præter parentum suorum sententiam & mentem expetiisse; contrà verò qui secus fecerunt, grauem parentibus attulisse offensionem, vt Esau, qui quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam Beerî Hethai, & Basamath filia Elon eiusdem loci, quæ ambæ (subiungit historia) offenderunt animum Isaac & Rebecca. Proborum verò filiorum rationem inire cepit Samson, sed ob amoris impotentiam non est ad amissum persequutus. Nam principio parentibus utrisque animum aperuit, atque iisdem authoribus Palestina femina nuptias comparari sibi cupiuit: verum cum matrem dissuadentem egrè ferret, clam per patrem solum voti compos fieri studuit, demumq; euasit.

Horat. lib. 1.
Carm. Od. 6

Iuuenal.
Sat. 3.

Genes. 24.

Gen. 27. 28.

Tt 2

Cui

Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt?

CONSULTOS & rogatos simul patrem & matrem dissuadere cepisse legimus, idq; honestis argumentis egisse, tum ex aequo, facili, tum etiam ex pietatis ac religionis ratione petitis, ex quibus absurdum indecensq; consilium filij redarguebatur. Primum quod iniuria contemptioq; existimaretur propria ipsorum genti facta, si nulla in omni populo, atque in familiis necessariorum (quas natura ipsa, praecipue lex consuetudoq; commendabat) reperiretur virgo quam ille coniugio suo dignam duceret, quacumq; ex parte eligenda optandaq; censeretur, siue ex forma, siue ex educatione ac decore. Non est mulier cuius forma tibi in filiabus fratrum tuorum, cuius venustas & elegantia probetur, ita neque illa pulchra, nec ad gratiam educta existimantur. quod si cetera minus placerent, illud tamen primo in loco figendum esse, optandam esse uxorem, vitaeq; sociam, quae virum diligat, & obseruet, atq; vnà iugum aequaliter ferre possit; cuiusmodi nulla vel aptior, vel notior esse poterit, quam quae in eodem populo, ex eodem sanguine nata, in communi atque certa & constituta disciplina fuerit enutrita: qua in re quamquam non omnes pares euaserint, non tamen fieri possit, ut in magno populo nulla non praestet, expetituq; sit dignissima. In filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo. Hebraice: In omni populo meo. *Vi iniuriam repudiationis publicae ad se etiam pertinere parentes conquerantur.* Quia vis accipere. *Sua in lingua, Quia tu is acceptum uxorem, quod verbum ad facilitatem ac difficultatem usurpatum est.* Namque nullo negotio, nullo suscepto itinere, intra proprium oppidum, vel intra proprium genus quaeri, comparari, obtineri, atq; confici poterat. eam ex alieno loco maiore nuptiarum deductionis & conuuiorum apparatu & sumptu, minore cum futurae consuetudinis notitia petere, stultum pariter atque damnosum censendum fuerit. Iam verò illa maximè dissonant, maximèq; suspecta apparent, atq; adeò maximè sunt vitanda, quae, quòd omnino imparia pugnantiaq; sint, concordiae spem adimunt, contra verò perpetua discordiae opinionem atque metum afferunt. ea sunt aperta inimicitiae semina & fundamenta, quae cum in discrimine status publicarum rerum, tum verò in religionis differentia & contentione reperiuntur. Nam cum gentes duae non aequo viuunt iure, sed altera victricem dominamq; agit, altera verò victa & oppressa seruit; coniugiorum fides ita iniquis conditionibus laborat, ut potentior pars plerumque in inferiorem superba sit, tyrannidemq; exercent, atque in hoc genere feminae esse solent insolentiores.

Sit formosa, decens, diues, faecunda, vetustos
Porticibus disponat auos, intactior omni
Crinibus effusis bellum dirimente Sabina,
Rara auis in tertis, nigroque simillima cygno:

Quis

Quis ferat uxorem cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, & numeras cum dote triumphos.

Huiusmodi exceptionem primam notauerunt parentes in ea, cuius nuptias Samson filius expetebat, De Philisthiim, qui nobis inimici insensiq; sunt, atq; hac tempestate imperant. cui alteram etiam adiunxerunt longè indigniorem, videlicet cultus disparis; ut non conditionis modo, sed religionis diuersitate inimicam uxore sibi optare, monitus à proposito desisteret. Nam si maximè ea mariti religionem sequi, atq; legis Mosaica ritu initiari vellet, tamen à paterna disciplina moribus, maternisq; exemplis difficillimè abalienaretur, praesertim quae non ut capta bello, aut seruituti addicta, sed ut libera, atq; ex imperante populo petita ductaq; esset. Nulla verò maiores vulgo non ciuiles modò, sed domesticas etiam discordias, & assiduas rixas mouere causa solet, quam religionis contentio atq; dissidium, nulla ex coniugio procreatos liberos magis corrumpit & perdit. Hoc itaq; in primis cauendum vitandumq; indicabant parentes illo epitheto: Qui incircumcisi sunt, atque à Dei (cui tu ex materna aluo dicatus es) cultu alienissimi & abhorrentes. itaq; relicta tua tribu, atq; omni etiam Israelitarum, quorum plures tribus sunt, gente, externum coniugium optas mulieris, & ex potentiore inimico genere, & ex alieno à legibus moribusq; nostris populo, cum multo sumptu, & tuorum dedecore, ducenda. utrumque durum quidè est, sed posterius hoc durissimū. His parentes pie quidem, prudenter, & amanter filium ab imparis feminae amore abstrahere studebant; qua in re matrem praecipue pertinacem fuisse oportet; namque mulierum de nuribus deligendis maxima esse solet cura. Quippe nullibi maiores quam inter socrus & nurus, ubi moribus non conuenitur, similitates amulationesque oriri vigerèque solent. Hanc verò pertinaciam metuens, eluderèque cupiens,

Dixit Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe; quia placuit in oculis meis.

SIVE iam amore captus ac domitus ita fuisset Samson, ut nullum neque consilio, neque parentum imperio in animo suo reliquisset locum, quali morbo qui laborant, illud obstinatè cantare solent:

Et vos qui serò lapsum reuocatis amici,
Quarite non sani pectoris auxilia.
Fortiter & ferrum, sauos patiemur & ignes,
Sit modò libertas quae velit ira loqui.
Ferte per extremas gentes, & ferte per vndas,
Qua non vlla meum femina norit iter.

Siue etiam ille interno monitu Dei iam consilium cognouisset, qui arcanis modis, interdum humanarum affectionum impulsibus, iuxta prouidentiae

Te 3

sua

suæ rationem, locum ad nouandarum causas rerum apprimè opportunum permittit? quippe cum Dominus omnium, idemq; sit sapientissimus, quid cuique in humanis rebus tempori conueniat, prospicit & consulit. Certè Samson, matre iam ex consilio semota, deliberato animo patri auctor est, ut de uxore illa sibi comparanda seriò agat, quam, præter omnem iam explicatam exceptionem, sibi probatam atq; dilectam, idoneamq; visam asseuerat, Quia placuit in oculis meis. proprium idiotismum ita interpretamur: Illam eandem accipe mihi, namque illa recta in oculis meis. Non dixit amatam aut cupitam, sed rectam suis in oculis esse, ut non tam ex amore & studio, quam ex iudicio sibi delectam significaret, atq; ita persuaderet patri, existimanti fortasse illam, re & ratione diligenter subducta, idoneam visam fuisse filio, cuius vitam omnem Deo dicatam sciret, cuius iudicium in Israelitico gubernando populo omni integrum, æquum, atq; certum consistisset. & fortasse iam ex colloquio & diligente examine comperit illi esse, nihil à femina vitij aut suspicionis metuendum, satisq; spectatam esse oportere, qua in oculis tanti viri recta visa esset.

Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthiim: eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israeli.

PRIMA huius rei auctoritatem diuinae prouidentie tribuendam docet historia, quam ex consequenti euentu cognoscere postea potuit humana mens. namque hæc, præter communia exempla, nihil indagare aut iudicare potest. Quamobrem ea à parentibus agebantur, qua agenda ipsis curandaq; viderentur. atq; ita primùm dissuadebant ambo coniugium: deinde verò alter facile persuasus, nulum illam non sibi inutilem fore, utpote à filio satis probatam, curauit comparandam, non quidem qui id futurum præsciret, quod postea euenit: namq; res non hominum, sed Dei agebatur consilio, qui animum Samsonis aduersus Palestinos commouerat, & ita informauerat, ut ipse solus inimicitias & rixas exercendas suscipere, sine ullo Israelitici populi detrimento aut tumultu, quandoquidem tempus illud exordium tantum atq; indicium salutis ex Deo profectura, non autem integram salutem afferbat Israelitis. Quod à Domino fieret. Ex verbo sic, Quod à Domino illud, quòd illa permissio petenda ex inimicorum gente uxoris à Domino constaret, idq; amore illo Samsonis ageretur, ut propter eum offensa exorerentur, ex offensis autem ad rixas & ultiones caperentur ansa; ea verò eiusmodi forent, ut nihil præiudicij aut cause Palestinis aduersus Israelitas arripi posset, vel usurpari publicè, cum de priuatis offensione inter Samsonem atq; inter ipsos ageretur. Et quæreret occasionem. Samson ipse iam antea in Palestinarum damna & incommoda animatus à Deo, opportunitatem quærebat, qua ipse iuste nocere inciperet; nec verò antea nactus fuerat: verùm cum ille ad eam gentem sæpius descenderet, rerum Israeli-

sica-

ticarum causa quas ipse susceperat, quibusq; Palestini imperabant, accidit ut mulieris amore captus, nuptias expetiuerit. Nihil autem opportunius pro personarum ac temporum conditionibus offerri potuit ad offensionum materiam, quam coniunctio & affinitas inter tam dispares mores atq; animos conflata: unde vel domestica dissidia, ac singulares rixas, vel publicas contentiones, emulationes, & inimicitias expectari consonum fuerat. ita verò multa fiunt in terrarum orbe, atq; in humanarum rerum mutationibus, qua arcano huiusmodi iudicio Dei instituuntur, quamquam ea hominibus adusque euentum ipsum celata fuerint. de quibus scriptum est: Qui facit mirabilia magna solus. hoc est, ipse ita secreto & clam res instruit, ut cum ediderit, ad exitumq; perduxerit, auctoritatem sibi solus vendicet omnem: atq; ita qua hominibus fieri non posse videntur, temperatis clam rationibus ac modis demum facta, spectandaq; exhibet. Atq; ad hanc rationem cum alie multe, tum Hester a tota refertur historia. Quod verò adiungitur, Eo tempore Philisthiim dominabantur Israeli, expositionem præfert opportunitatis & occasionis, tum consuetudinis ac negotiorum, propter qua Samson, cum Israelem tamquam iudex regeret, sæpius Palestinos aditurus conuenturusq; erat, utpote potentia & dominatione in populum suum viuentes, & ideo ipsorum mores, vrbes, res, exitus, ingressus, consilia, & vires plenius cogniturus; deinde verò simultatis & offensionum causas ipse tantum suscepturus, ut qui non tam ut Israelita, quam ut ipsis affinitate coniunctus, priuatim ipsi à suis affinibus factas iniurias ulcisci, non Israelitarum calamitates & damna sarciri, videri posset. Nam nulla in iis que sequuntur narrationibus publica aduersus Israelem querela vel causa agitur, sed tantum singularis ipsorum cum Samson contentio & simultas.

Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha: cumque venissent ad vineas, apparuit catulus leonis sæuus & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & lacerauit leonem, quasi hœdum in frustra decerperet, nihil omnino habens in manu; & hoc patri & matri noluit indicare.

OMNEM narrationem hanc ab hoc loco ad peccatum usq; Samsonis, Dei consilio atq; institutioni, & arcano impulsui arbitramur adscriptam. Præcessisse autem intelligimus conuenta, & pacta, & sponsalia, inter Samsonis patrem & puellæ parentes celebrata, qua paulo post, Samsonis matre iam persuasa, hæc prima visitatio est consequuta, ad nuptiarum conuiuia, & ritus, atq; lætitiæ, & affinitatis communionem. Hoc autem tempore ex obiecti exempli obseruatione rerum à se singulariter gerendarum, Samsonem monitum edoctumq; Deus voluit. Cumque venissent ad vineas. Ex narrationis filo, Samson præeuntes parentes aliquanto interuallo ponè subsequutus fuisse videtur, aut per vinearum & septorum calles, qui frequenter circa oppida esse solent, non nihil diuertisse, & in hoc diuerticulo in ir-

ruen-

ruentem incidisse feram, cuius insolentem sauitiã atas ipsa indicat. Namq; hoc genus animantis variis pro atatis ac ferocia ratione nominibus lingua sacra appellat: lactantem adhuc & tenerum, GVR; hoc grandiolem, & ob atatis imprudentiam audacem & insolentem valde, CHEPHIR; quem auo superat LEBI, hunc verò ARIEH. Atq; horum omnium præstantissimus habetur LAIS, unde leonis nomen Gracis pariter ac Latinis acceptum est. Fuit autem hic qui Samsoni occurrit, CHEPHIR, propter atatem insolentissimus, & iuuentutis feruore rabidus & implacabilis, cuiusmodi difficillimam cicurationem esse accepimus. atq; ita Florentia duos visimus; alterum hoc aui, alterum iam ARIÆ, hoc est, adultum & maturum, eodem anno ex Libya in Principis illius caulis delatos; terribili feritate illum perpetuò frementem, hūc verò mirabili mansuetudine caput extra cancellos prominentem, seq; spectantibus tractandum, scalpendum, & fouendum vtrò præbentem. Irruit autem Spiritus Domini. Verbum sacrum TSALAH, prosperitatem & felicitatem adsignificat. ut in illo versu: Intende, prospere procede, & regna. Imbutum itaq; Samsonem intelligimus efficaci atq; felici fortitudinis spiritu, qui omne humana dexteritatis atque roboris exemplum vinceret. huiusmodi autem diuina & superna dona, cuiuscumque ea generis fuerint, felicitatis nomine apud Latinos adnotantur. ut apud Poetas: Exempla nouorum

Fatorum transi felix, & pulcher, & acer,
Felix, formosus, & nobilis & generosus.

Animaduertendum verò est, puritatem & separationem, atque Nazaraei vim & religionem, Samsoni ab utero adhaerentem, simul etiam dici posse adnatam. Admirandam verò & rarissimam, vel potius numquam aliàs visam, fortitudinis felicitatē nec natiuam fuisse, nec perpetuam, sed ex Dei voluntate pro tempore contigisse, & , ut inferius obseruabimus, abscēssisse abdicatam; & rursum, cum commodum fuit, instauratam. Quasi hæc dum in frustra decerperet, nihil omnino habens in manu. Quippe non fortitudinem modo animi, sed corporis membrorumq; robur, & firmitudinem induit maximam, ita ut quod vix ferro & plagis à robustissimo aliàs viro effici posset, hic manuum viribus atq; actionis dexteritate confecerit. Dilacerauit. diductis cruribus medium toto pectore ac ventre aperuit, ea forma qua hædi, intestinorum exserendorum causa, dirumpi solent. Verum totum cadauer ita ex ventre ac pectore disruptum, superiori parte, hoc est, à dorso & capite atq; collo integrum iacuit. Atq; hoc illi signum esse Deus voluit virtutis ab ipso solo, atq; inermi, aduersus communem & ferum hostem Palestinae populum exercenda, nullis aliis adscitis aut euocatis laborū sociis, sicut nec hoc loco ac tempore, vel parentibus ipsis rei huius non solum efficienda societas, verum nec notitia quidem communicata fuit. Et hoc patri & matri noluit indicare. Rogantibus fortasse vel miratis mora causam, tamen vel siluit, vel aliud potius narrauit, quàm rem à se factam. ita

in

In sua lingua: Non indicauit quod fecerat. Namque ab eodem spiritu & quid effecturus, & quem admodum factum celaturus esset, fuerat edoctus, & fortissimorum virorum exemplum statuit, quibus maxima inuadendi, & difficillima quaq; superandi cura & voluntas, suarum autem rerum venditandi ac iactandi nulla esse debet.

Descenditque, & locutus est mulieri, quæ placuerat in oculis eius.

SPONSALIA inter parentes antea celebrata nunc ipse, colloquio femina allectus, & animo & facto confirmauit. Nam præterquam quod formam & venustatem probauerat prius, elocutionis elegantiam & illecebras postea admiratus est, cum ea pars potissimum ad consuetudinem expetatur, diligentèrque obseruetur in feminis.

Quo sermone metum, quoque iras, gaudia, curam,

Quo cuncta effundant animi secreta. Cetera omnia, quamquam probatissima aliàs, tamen vel tempore minuuntur, vel morbo turbantur, vel nimia consuetudine frigescent & fastidiuntur. Sermonis verò maior ac diuturnior est vsus, & ad vita necessitudinem præcipuè idoneus habetur. Quamobrem Socrates iuuenem rarissimo speciei exemplo laudatum, ut sibi visum fateri posset, eloqui iubebat: ὁπότε ὡς στέιδω. Magna igitur matrum filias ad virorum & amatorum conciliationem in sermone & colloquiorum peritiam instituendi cura est.

Illam docet missis à corruptore tabellis

Nil rude, nil simplex rescribere. Hinc illa apud Callas & Belgicas feminas frequens disciplina, Des propos & des diuises; apud Italicas, De i bei dicorsi; & apud Hispanicas, De conuersacion discreta. Huiusmodi itaque colloquiis optata antea Samsoni femina Palestina denuo perplacuisse dicitur, utpote cuius sermo vulgari & communi illi Israelitarum puellarum simplicitati longè dissimilis, & ad insidias viris tendendas multo esset aptior. Germana lectio ita ex verbo habet: Et descendit, & locutus est mulieri, & recta fuit in oculis Samsonis. Tunc quoque in illo colloquio recta fuit & probata in oculis Samsonis, non tamen in oculis parentum fortasse. hoc enim nominis singularis adnotatio subindicat.

Et post aliquot dies reuertens ut acciperet eam, declinauit ut videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis, & fauus mellis.

PRIMA actio sponsaliorum, parentum conuentione ac pacto fuerat incepta. Secunda, Israelitico more ac ritu, fuit ipsa iuuenum collocutio, qua, pignore dato, firmabatur. ea ipsorum lingua ARIZZVTH dicitur. Tertia, hac nuptiarum festum & solenne conuiuium, atque communem affinium lætitiã spectabat, cum libera potestate familia iam atq; domus communiter constituenda. Calamiento Hispanicè; Latinè verò Vxoribus ductio

VV

voca-

vocatur. Post aliquot dies. *Hebraicus idiotismus annum integrum significat, qui post sponsalia, ex gentium more illarum, permittebatur liber puellis ad sui ipsarum curationem, ut ex hoc loco, & ex Abrahami historia adnotauimus.* Declinavit ut videret. *Exempli illius antea sibi diuinitus oblatis quis euentus fuisset, non tam curiosè, quàm studiosè visere decreuit.* Et ecce examen apum in ore. *Exemplar habet: BIGVIATH, in caduere, siue corporis cauo. Nec nobis alienum à natura ratione videtur, examen illud intra cadaver ipsum natum existimare, cum huiusmodi bestiarum varia genera ex aliis atq; aliis animalium corporibus corruptis exoriri legerimus, & experimento cognouerimus, ut ex canibus muscas, ex asinis crabrones. certè ex vitulorum visceribus apum sobolem suffici posse, in absoluto illo opere luculentissimè docuit Maro. Et fauus mellis. Hebraicè, Et mel. non exiguum fauum, sed magnum, & melle refertum interpretamur.*

Georg. 4.

Quod cum sumpisset in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem: qui & ipsi comederunt: nec tamen ipsis voluit indicare, quòd mel de corpore leonis assumpisset.

Hoc loco Latinus interpres pro eodem nomine GEVIATH corpus reddidit. *Victoria diuinitus concessa dulcem tandem fructum expectandum esse, & pluribus salutare, non ipsi tantum victori utilem, exemplum hoc portendit ac docuit: maximeq; esse opportunum & felicem quemcumque laborem pro religione, proprietate ac patria susceptum, quamquam euentum rei temporis interualla distulerint.*

Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium. sic enim iuvenes facere consueuerant.

ANTE conuiuium paratum, viris sponсарum domum frequentari non erat mos. Parentum autè sponsi partes erant, conuiuia instruere, nurrumq; opera ad eam rem uti: quamobrem Samsonis pater interim hac apud nurrum agebat, dum filius ea, qua ad se pertinerent, curabat.

Cum ergo ciues loci illius viderent eum, dederunt ei sodales triginta qui essent cum eo.

Hoc etiam moris apud veteres fuit, sponso ac nouo marito sodales adhibere, communis lætitiæ consortes, & ministerij ad nuptias opportuni comites, quorum in posterum amicitia atque consuetudo confirmata colebatur. Hi apud Israelitas sponsi filij vocabantur, & ab omni publico onere, atque etiam ab indicto ieiunio immunes erant toto nuptiarum tempore, ut aliàs plenius ostendemus.

Quibus

Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: sin autem non potueritis soluerè, vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo.

TOTVM illud conuiuiorum tempus quod celebrandis nuptiis impenditur, cantibus, lusibus, atq; iocis, & letis sermonibus, confabulationibusq; vacare solet, in quibus varia atq; iucunda tractantur argumenta, dictèria iactantur salsa, atq; grata & acuta: ambigua etiam pronunciantur verba, pro linguarum ratione, atq; ingeniorum dexteritate; quo in genere Gallos facetissimos, Belgas autem lepidissimos obseruauimus; post hos verò Teuthones & Germanici tractus incolæ, qui humanitatè cum grauitate in sermonibus coniungere. in his autem sermonibus ij etiam misceri solent, quos Græci anigmata, Latini scrupos vocant, quorum obscuritas & perplexitas non in verbo tantum, sed in oratione, id est, verborum continuatione est. Hispanis modus hic, Que es cos' y cosa dicitur. ita autem inter miscèdos sermones ad hoc genus etiam ventum est, in quo fortasse quisquam prius aliquod quippiam obiecerat, quod facilem exceperit interpretationem, cum depositione præmij, ut fieri saepe solet. Actum quidem opportunum Samsoni tempus visum fuit, suum componendi anigma, & non uni cuiquam ex iuuenibus, sed omnibus pariter proponendi, præmio omnibus promisso, per unum proponentè exsoluendo, aut ab omnibus simul eodem modo euincendo. Dabitis mihi triginta. Cum ipse vnus triginta redditurum se recepisset, æquissimam conditionem posuit, qua maiori sibi victo damno foret, quàm illis qui singulas tantum vestes dare damnabantur. Atq; ij & præmij spe illecti, & varietate etiam ingeniorum fisti, conditionem accipere non recusauere. quid enim poterat ab vno viro tam arduum, difficile, atq; implicitum tradi, quod à triginta ex elegantiori, ut par erat, censu virorum, ingenijs, curis, & studiis, & collatis pensitatis vltro citroq; rationibus, non peruietum exsolueretur, præcipuè cum verbis pronūciatum esset communibus, & rerū natura significationè seruātibus. quamobrè hac lege conditionè admittit, ut nō obscuris, sed communibus & vulgatis verbis oratio efferatur. hoc significat illa exceptio Et audiemus. Ita, inquiūt, eloquere anigmatum, ut nostris vsitatisq; vocibus percipiamus, auditūq; qui primus verborū arbiter est, cōsulamus. Nāq; alienis & nouis vel ignotis vocabulis & cōstructionibus pronūciatā orationè perinde est vel audiri, vel non audiri, & in linguis quas nō intelligimus surdos nos esse docti viri dixerūt; & Paulus: Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; & qui loquitur mihi, barbarus. De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Hoc orationis genus Chanaanorū lingua HHIDAH dicitur, à verbo

VV 2

H.H.V.D.

Cic. Tuscul.

1 Cor. 14.

HHVD, cuius in hac tantum significatione observantur exempla. habet verò magnam affinitatem cum IAHHAD, quod unitatem siue singularitatem significat. quamobrem ita definitur potest HHIDAH, ut sit oratio quæ singularem sententiam contineat, in natura rerum ex ipsis verbis considerandam; differt verò à parabola, siue allegoria & metaphora, ut aliàs opportunè docebimus: in Hhidah autem non quid verba significent, sed quemadmodum cū natura rationeq; rerū aptissimè conveniant, dispiciendum est. Nodus verò siue crux in verborum, uti superius dicebamus, continuatione statuitur: quæ si alio modo concinnata essent, vel nullum, vel longè minus negotium darent. Si enim ita pronunciauisset Samson, De fortissimo comedente exiuit dulcissimus cibus, leuiorem inveniendi faceretur laborem.

Non potuerunt per tres dies propositionem soluere.

IDEM nomen superius problema, nunc propositionem, aliquando enigma Latinus interpretatur. id autem, totis tribus diebus à propositione in excogitando & conferendo positus, ingenium tamen & conatum certatim superavit. Per tres dies. perpetuam operam communi studio positam, indicat sermonis huius formula in exemplari.

Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei ut indicet tibi quid significet problema: quod si facere nolueris, incendemus te & domum patris tui. An idcirco inuitastis nos ad nuptias, ut spoliaretis?

SEPTEM illi dies à Samsonē antea præfixi, pridie quàm nuptialia conuiuia fierent, finiebantur. Nam sic interpretamur illam superiorū versuum partem, Intra septem dies conuiuij; ex quibus tres in studio positi sunt, cuius despera. a ope, quatuor sequentibus rationē inuenire curauere, quemadmodum, quod virtute consequi non poterant, arte atq; dolo assequerentur. nullum demum potius commentum, nullum maius placuit compendium, quàm ut ipsum fallaxiarum peteretur caput, hoc est, ut noua nuptia vel persuasionē, vel minis corrumperetur, quod sexus ille ad blanditias, & ad fictiones & simulationes singulariter effectus videatur, siue id natura his affectionum artibus compensarit, quod viribus & robori negauit; siue humana labis venenum hoc in illa hominis parte inhaerit. Certè in prauaricatione primorum parentum mulierem primùm seductam annotauit Paulus, atq; illius operā virum quoque in scelus & culpam coniectum constat. Rationem verò conficiendæ rei primùm docetur mulier: Blandire. Nulla enim re magis capitur imprudens amantis animus. Verùm blandiendi modus, mulieris ingenio pro temporum opportunitate adhibendus, mutandus atque vertendus permittitur.

Tibul, lib. 1.

Blanditiis vult esse locum Venus ipsa, querelis
Supplicibus, miseris flentibus illa fauet.

At

At cum nulla re magis femina quàm metu turbetur & commoueat, relictiis aliis vel pollicitationibus vel precibus, hoc singulariter tentatur, quo & viri amorem & reuerentiam vinceres, & deprehensa atque conuicta, facinus tamen tanti pavoris pondere excusare posset. Quis enim vel robusto animo, nisi & idem religionis obseruantissimus vir esset, non permoueretur illa sententia triginta insolentium iuuenum, de liberatione decreta & pronunciata; Te, & domum patris tui incendemus? Huius verò iudicij vel veram, vel vero similem causam sibi repertam asserunt, defendendamq; profitentur fraudis videlicet ipsis in illa domo & familia creatæ, & compilationis extructæ, quam iniuriam non leuiore quàm incendij pœna vindicandā censeant. An idcirco vocastis nos ad nuptias, ut spoliaretis? Mali doli in ipsos comparati auctoritatem & communicationem non minus puella patri, & puella ipsi adscriptum iri aiunt. Quod crimen vel diluendum illis esse anigmatis declaratione, vel sustinendum ac luendum incendio. Nam vel ipsi anigmatis & consilij conscij fuerūt, vel non: si fuerūt, direptionis spem & studium vindicari oportere aiunt, maxime quæ contra mores gentiumq; iura, & contra amicitie officium per proditiōem & fraudem inita esset: cum sceleratissimum sit, conuiuij & nuptialis honoris nomine quemquam exspoliare, hoc est, magna amicitie & necessitudinis simulatione iniuriam facere grauissimam. hanc verò cupiditatem facile argui ex copia & numero; quippe cum non unum tantum vestimentum, aut unicum aliud ab omnibus premium deponendum decretum fuerit, sed à singulis singula & vestes & lintea sindones; ita ut non solum præda, sed contumelia etiam intentata significetur. Vocastis nos ut spoliaretis. Non unū quempiam, sed Nos. nec enim equam nobis & vobis propositam conditionem excusare potestis, utpote cum anigma proposueritis insolubile, atque omnino inextricabile, nullo vestro prorsus vel ancipiti, sed aperto nostro incommodo: quod ne vobis ex animi sententia succedat, magno vestro efficiemus malo. tanta igitur pœna ab insolentibus iuuenibus prædicta metu primùm, deinde etiam popularibus suis blandiendi consilio suas mulier exercere atque persequi artes cœpit, nec nisi voti compos effecta desistit.

Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur, dicens: Odis me & non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit, Patri meo & matri nolui dicere, & tibi indicare potero?

FEMINEÆ persuasionis vel potius victoriæ præcipua & grauissima arma sunt affectionum indices cum gestus, tum voces & sermones. siue illa ex vero siue ficto petita animo, tamen in promptu semper sunt, & nunquam non officiant imprudentibus viris. Apud Samson. Sua in lingua ita, Et plorabat vxor Samson super illum. quo tropo instans perpetuò bellum illi amanti & nuptiarum tempore, ut sit, uxori blandienti & obsequenti
illatum

V v 3

illatum significatur. Nam ille modestiores, illa verò superbiores & grauior-
res agebat semper partes: ille obsequium risu, illa imperium querelu & ac-
cusationibus imitabatur, atque leniter cedentem graui asperitate angebat
urgens. Sic ille:

Iuuenal.
Sat. 6.

Tunc grauis illa viro, tunc orba tigride peior,
Cùm simulat gemitus occulti conscia facti,
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus semper lachrymis, semperque paratis
In statione sua, atque expectantibus illam
Quo iubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc eruca places, fletumque labellis

Exforbes. Lacrymis autem amantis viri animo irrigato ac
tincto, si sermonum instructa machina, atque instrumenta adhibeantur etiam,
vel repentinus ruina impetus, vel assiduitate ferendi & exedendi magna
plerumque disruptio ad expugnatis victoriam accidit. Hac itaque vehemen-
ter alternatis plagis à muliere adhibebantur: primus autem & importunif-
simus expugnationis aries fuit, Odis me, quem alter consecutus adiuuabat,
Et non diligis. Namque odij affirmatio amanti grauior multo quàm amo-
ris inficiatio est. Tu me tibi charam simulas, ego manifestum mei odiū planè
perspicio & accuso. Odisti, inquam, me, tantum abest ut me ames. hac ac-
cusationis & querela propositio argumentis corroboratur ex antecedentis
contrario siue opposito productis. Namque amantium ut eundem animum
esse constat, ita idem consilium, aut commune saltem esse debere consequitur.
atque illa non modo sese pari atque digno amore dilectam, sed etiam odio &
insuria affectam ex eo confirmat, quòd minori etiā loco apud illum sit, quàm
populares sui. namque, ut videtur, cùm à Samsone proponeretur anigma
sodalibus, illa non intererat: fingit autem sese nunc propositum anigma pri-
mum rescuuisse, cùm & primam scire & solutionem doceri oportuerit, si
verum esset ab ipso amari. Vsa autem fuit verbo ΗΙΓΑΔ, quod & indi-
care, & explicare significat. Aliis, inquit, si non explicuisti, proposuisti &
indicasti tamen, & ad elegantiam cogitandi & inueniendi praeuisti ma-
teriam: mihi verò nō tantum non explicare, sed nec indicare aut recitare sal-
tem voluisti, atque hoc pacto te illis familiarem & equum magis, mihi ve-
rò iniquum & alienum ostēdisti. ita vastra & fallax femina non tam de re
& facto, quàm de voluntate & affectu agere sese simulat, cuius prodicione
nullum magis graue inter amantes ex stare crimen potest, dum alter amat,
alter verò amoris specie ac simulatione, spernit & odit. quam grauis-
simam accusationem efficaci & probabili admodum responso à se depellere molitur
Samsone, & faceret, si vera ac simplex mulieris querela atque suspicio, &
non potius callidissima fraudis dissimulatio fuisset. Quòd non tibi indica-
uerim, inquit, non nego, sed non ideo rectè atque iuste odij crimen à te mihi
est conflatum: non enim ex illo hoc necessario consequitur, Non indicauit,
igitur

igitur non amat; Nō indicauit, odit igitur. Nam quod ex consilio agitur, mi-
nus violens eo est, quod ex necessitate debetur. Te ex consilio atque ex delibe-
ratione amo quidem, sed parentes mihi à natura datos, ex natura vi & ne-
cessitate, atque ex diuina legis autoritate non amare solum, sed venerari,
colere, amplificareq; deo. quòd si celatum tibi anigma odium interpretaris
tui; idem etiam in me, sed longè grauius odij scelus & natura debiti amoris
prodicionem censeas oportet, cùm nec parentibus ipsis meis verbum de ea-
dem, quam tu indicas, re fecerim. quam ob rem vel me huius maioris impie-
tatis accusato, qui populi tui filios gratia & consuetudine parentibus pro-
priis praeuulerim: vel accusati erga te odij & amoris proditi absoluto, cùm
te iniqua argumentatione intelligas se fuisse: nisi me & impium & prae-
posteris omnino moribus hominem statuere isto pacto studes, qui omnia &
minora amicitiae & maiora pietatis officia peruerterim & corruperim.

Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemque die
septimo, cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicauit
ciuibus suis.

FLEBAT ante eum. In exemplari, Flebat super eum, ut expone-
bamus antea: atque ita importunitate & pertinacia flendi, verborumq; ex-
cogitato & assiduo pondere, iis praesertim diebus qui latitia & hilaritati
debebantur, incautus amantis animus expugnatus, ipsum se prodidit inimi-
cis demum tradendum. Ciuibus suis.] Filiis populi sui, Hebraicè. qua ora-
tione mulieris infidele & iniquum indicatur ingenium, qua maiorem eo-
rum quibus, cùm educata fuerat, quàm viri, cui diuinis & humanis legibus
addicta erat, rationem sibi habendam duxit. Quamquam verò ex more &
ritu antiquo ac legitimo Israeliticae religionis & sacra lectione initiata
fuisse (neque enim aliàs Israelitica viro summo atque iudici nubere potuit)
tamen ad mores natura recurrit Damnatos, fixa & mutari nescia, vulga-
remq; hominum, ac mulierum praesertim, opinionem secuta, mariti proprij
& rem & honorem propter metum, & propter popularium suorum gra-
tiam, prodendum censuit. Durauit autem illa contentissima pertinacia to-
tos septem conuiuij dies, quod spatium temporis fuerat à Samsone ad solu-
tionem anigmatis prorogatum.

Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum.

DIVRNUM tempus antiqui ab occasu metiri incipiunt, illud secuti quod
scriptum est: Et factum est vespere & mane dies vnus, dies secundus, dies
tertius, &c. Callidè verò illi cùm antea quatuor aut etiam pluribus horis à
muliere edocti essent interpretationem ad extremum vsque tempus distule-
re, ut nec termino peracto victi iudicarentur, nec ante terminum festinan-
tes fallaciae suspicionem darent; magisq; viderentur ex studio & cura ma-
turum, quàm ex arte ac fraude festinum euestigio protulisse responsum.

Quid

Quid dulcius melle, & quid fortius leone?

PROPOSITI anigmatis materia duplex fuerat, bipartitamq; indica-
uerat rationem: namq; & communem naturam rerum consemplationem ge-
nericq; argumenti cognitionem pars altera, altera verò singularis historia
explicationem requirebat. Prius genus ad studiū, ingenium, & philosophia
compositum sensum pertinebat. Posterius verò vel enarratorem ac testem, vel
authorem ipsum, vel alium quempiam rei facta arbitrum, vel omnino diui-
natorem vatemq; exspectabat. neq; verò in hoc anigmatis solutio erat, quod
singulare, & ex priuato & obscuro, rarissimo, neminiq; certo exēplo profe-
ctum, nec ad scientiam, neque ad prudentiam humanam, sed omnino vel ad
authoris confessionem, vel ad oraculum & vaticinium referebatur: quod si
illi indicassent qui minimè prophetae habebantur, furtum & fraudem, quae
ad victoriam celata prorsus esse oportuerat, manifestè detegerent. Hanc ita-
que partem, ut minimè sibi necessariam, nec in anigmatis lege numeratam,
pratermittentes, nec scire nec curare simulantes, alteram illam sibi cogitan-
do, agitando, & conferendo tandem perceptam explicant, idq; certis atque
communem rerum naturam significantibus & ex philosophia petitis ver-
bis pronunciant, orationisq; constructione utuntur, quae diligentē, attentam,
& exactam rerum inter se comparationem, compositionem, & differētiam
declararet. Nam duo praecipua verba, quae huiusmodi industriam & soler-
tiam poscerēt in anigmate, erant, Fortis & Dulcedo: duo verò altera, quae
anigma quidem & consciebant & adornabant, nec tamen solutioni diffi-
cultatem, nec singularitatem rei cuiuspiam afferebant, Comedens & cibus.
Nam duo haec seorsum ad quodcūque animal referri possent, quod & cibo
pascitur, & ad cibū & escas petitur; ut ad hœdum, aprum, taurū, caprum,
turturem, columbam, pisciumq; innumeras formas. Illa verò praecipuam
rationem & definitionem suis certis naturis adscribendam exigebant; For-
titudo videlicet ac Dulcedo: quarum rationem ita sibi indagatam, inue-
stigatam, & compertā significare voluerunt, ut, cum audissent, fortitudi-
nem ad comedentem, dulcedinem ad cibum referri intellexerint; in come-
dentem, hoc est, animalium genere fortitudinem, dulcedinem verò in gene-
re ciborum sibi esse quarendam: tandem verò, animalium omnium naturis
ac viribus pensitatis, nullum leone fortius esse inuentum; ciborum verò
nulli parem atq; melli constare dulcedinē. Porro ut magis hac ex rerū stu-
dio & inquirendi labore praemium solutionis meruisse putarentur, explica-
tionis pondera potius, quam seriem & ordinem, sibi obseruata confingunt.
Atque ita vocabulum Dulce, quod posterius propositione fuerat, prius
ad solutionem arripiunt; cui alterum euestigio adiungunt, Quid fortius
leone? Porro cetera omnia tamquam illis, ut diximus, minimè curata,
minimūque ad rem facientia, relinquunt, atque sese & rerum peritia
magnos, & proposito praemio dignos predicant.

Qui

Qui dixit ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis
propositionem meam.

DISTICHO carmine repente composito, sese illis uxoris fallacia &
fraude proditum significauit. acerbiter autem animi sui & indignita-
tem actionis illorum pro loco atque tempore dissimulauit prudentissimè. ita
tamen & orationem temperauit & mentem, ut, si quid in posterum durio-
ris experirentur exempli atque iudicij, prauidicium sibi iam factum recor-
darentur. Est autem carmen Choriambicum, ex illius lingua modis & pedi-
bus concinnatum; simile ferè illis militaribus Latinorum versibus, quos
in historiis relatos interdum reperimus:

Cæsar Galliam subegit, Nicomedes Cæsarem.

Urbani seruate uxores, Mœchum caluum adducimus.

LVLE HHARASTEM BE'GHEGLATHI
LO MATSATEM HHIDATHI.

Ac praeter sententia & verborum elegantiam, structuram continet artifi-
ciosam: membris quoque constat paribus atque aequalibus ferè, iisdemq; pa-
riter cadentibus & pariter etiam desinentibus, quod genus Isocolon Ho-
maoptoton & Homoteleuton artifices vocant. Hispanè ita utcūque imitari
possemus, Si con mi nouilla non labraras,

Mi cosicosilla non fallaras.

Sententia autem aculeus in verbo HHARAS latet, quod meditari, excogi-
tare, vestigare, rimari atq; etiam arare Latinis verbis vix plenè exprimi-
tur. unde ingeniosissimi artifices & artium inuentores atq; amplificatores
HHORSIM dicuntur, cuiusmodi ingenij & studij opus & labor in simi-
libus anigmatibus enodandis poni solet, & ita à se positum coniectores isti
Samsoni venditare curabant, qui verbi HHARAS amplitudinem ad al-
teram allegoriam vsurpauit, arandi videlicet, & ex consequenti rimandi
& eruendi anigmatis sensum; ideoq; pro puella siue sponsa vitulam dixit:
nec verò vacca nomen nuncupauit, quod cum aetate minimè conueniret; de-
inde quod vitula ob imperitiam insolentioris atque proteruioris mentis
imaginem praefert, ut apud Hosseam vatem fusius disputabamus. quam ob
rem & pro toto armento apud Gentes maclabatur:

Tum vitula innumeros lustrabat cæsa iuencos.

Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque in Ascalo-
nem, & percussit ibi triginta viros: quorum ablatas vestes dedit
iis qui problema soluerant. Iratusque nimis adscendit in do-
mum patris sui.

ACCIDIT nonnumquam ut iudicium non ex veri ratione, quod ea
manifesta nō sit, sed ex euentu, quāquam aliunde profecto, exerccatur. Prae-
mium anigmatis solutoribus fuerat propositum, unde solutio petenda esset
nihil fuerat exceptum; quod si maximè exciperetur, tamē proditio in suspi-
cionem

XX

cionem

Tibul. i.
Eleg. i.

cionem venire potuit, non autem in iudicio conuinci: atque ita illis de solutionis premio publica & constans actio erat; illi verò de malo dolo nulla restabat exceptio, nisi coniecturalis quadam querela. Quam ob rem compendium visum fuit maius, & publicè illis iudicio satis facere, & non nisi generis suæ iam diu inimica incomodo & malo id agere, ansamq; ad opportunam ultionem integram sibi reseruare. Spiritus autem, hoc est, vis & fortitudo, ad illius iustæ iræ erga hostium genus ultionem illi à Domino addita affirmantur, quæ ipsa res gestæ signo & exemplo demonstrata sunt; quippe cum vnus solus & inermis triginta ex celeberrima urbis Ascalonis ciuibus viros ille ipse interfecerit, & vestibibus exspoliaret, quæ vel ipse pondere suo robustissimum quemque lassare possent: tamen & allata & distributa fuerunt iis qui anigma soluerant, hoc tantum nomine quòd anigma soluissent; cum aliàs illi nec iustè petere, nec accipere debuissent. Verùm in Hebraica lectioe tunicas tantum siue mutatorias redditas legimus, sindones autem non legimus. res autem ipsa indicare videtur, illos primis ante conuiuium septem peractis diebus & prorogationem temporis impetrasse, & de minori premio, hoc est, tunicis tantum conuenisse. Hinc verò iram Samsoni conceptam fuisse legimus, non solum in amulatores illos, verùm & in puellam ipsam uxorem sibi addictam, quam magis illorum gratiæ, quàm amoris sui indulgisse cognouerat; & aduersum se pariter, qui ita demum sese ab illa vinci fuisset perpeffus, & fictis fallacibus concessisset insolentioris puellæ muliebribus artibus. Quam ob rem conuiuium quidem celebrato, verùm thalamo nondum petito, secessit.

Vxor autem eius accepit maritum vnū de amicis eius & pronubis.

INIVRIAM vel temeritate & insolentia, vel mala mente maloque animo Samsoni cumulatam, maioris iræ causam fuisse, & ansam ad vltiores dedisse, ex hac lectioe notauimus; idq; omne ad prouidentia rationes remittimus. Nam satis superq; ab obsequio officioq; coniugali alienā se ostendat mulier, cum virum de anigmatis premio iniuste, quàm populares suos iuste damnatos euasisse mallet, nisi & hoc etiam indignissima proditiōnis crimen addidisset; ut irati viri secessionem nō solum nō doleret, pœnitentia corrigeret, & modestia atque deprecatione reconciliationem expectaret & expectaret, sed inuidiam intolerabilem factura viro, alium sibi maritum optaret, eumque non remotum quempiam, sed omnium Samsoni in nuptialibus conuiuiis, atque adeò in ipsa celebritate & ceremoniâ nuptiarum, familiarissimum, nempe pronubum ipsum, quem Gentium etiam iure coniugalis fidei assertorem & vindicem esse oportuit: & tamen ipse primus & presens proditor existit, non sine suspitione malè antea inita consuetudinis.

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

POST aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, venit Samson inuisere volens uxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque cubiculum eius solitò vellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens, Putaui quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior & pulchrior illa est: sit tibi pro ea vxor.

INIVRIARVM vlciscendarum opportunitatem diuino iudicio aduersus improbos afferri, multis & frequentibus constat exemplis, atque iis qui læsi aliquando contumeliam vel tolerauerunt, vel patientia dissimularunt, non diutiùs desiderari posse iudicata diuinitus causa sua diem, tota huius capituli narratione docemur. Videmus etiam fortissimorum magniq; animi virorū nō longas esse iras, aduersus ea præcipuè capita, quæ carissima aliàs habuerint. Nam Samson, quamquam sponsam iratus grauerq; offensus reliquisset, tamen amore victus, rursus inuisit, atque, conuiuiali munere vltro delatò, ad reconciliationem adducere studuit. Hœdum de capris, tenerimum, & pastus omnino expertem, herbaq; inscium, qui plus lactis quàm sanguinis haberet. Cumque cubiculum eius solitò vellet intrare. Sua in lingua non ruisse improuisus, sed vxoris aduendæ atq; salutæ de copiâ petiisse significatur, (sic ex verbo: Et dixit, Veniam ad vxorē meam in cubiculum) idq; cum illius patre egisse, quem domū ingressus primum offenderat; patrem verò id curasse, videlicet, ut contractam à muliere culpam ipse in se transferens, & causa dicta eleuaret, & meliore proposita conditione corrigeret. Putaui. Sua in lingua, Dixi quòd odio oderas. existimaui atq; adeò intellexi, mihiq; persuasi, illam à te ex grauissimo odio relictam, numquam esse deinceps repetendam: & ne desertam prorsus mœrere, atq; populi fabulam fieri viderē, marito honoris causa tradidi amico tuo: quòd & tibi resciscēti non ingratum fore credidi, & ipsi honestum puellæ; utpote quæ ei, cui propter te nota erat, duceretur, illa tibi ex ira, non ex inuito & occulto vitio relicta fuisse putaretur. id quod nec tu nimis succensere debeas, qui eo tempore deserueris, quo nemo nisi ex ingenti desertam odio interpretari posset, hoc est, ipsa nuptiarum suprema nocte. deinde quòd nihil de animo erga nos tuo cuiquam indicaueris, vnde te ad nos rediturū expectaremus. Quod si tibi vel domus necessitudoq; nostra probatur, vel puella ipsa propter formā atq; atate placuerit; adest tibi copia puellæ, duobus nominibus huic, quā amisisti, antepōndæ, hoc est, forma præstātoris, & atate iunioris, ceteris autē partibus nihil etiā huic prioris cedētis, utpote, Sororis illius, ex eadē familia, eiusdē educationis atq; disciplina, simillimisq; moribus.

Cui Samson respondit, Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala.

OCCASIONEM sibi aduersus gētem illam Israelitis infensissimam, quam

XX 2

quam

quam diu cupierat Samson: iam nunc nactus, tenere diligenter instituit; & ansam sibi ab illis datam arripuit, atq; res omnes aduersum se admissas, priuatarum in se inimicitiarum argumenta fuisse affirmavit, cum non solum se ab una uxore bis proditum, & à sociis suis dolo atq; fraude exspoliatum, sed à socero etiam desertum ac repulsum, atque adeò ab eo iniuria adulterij affectum, quem conjugij sui studiosum patronum & assertorem esse oportuerat. ex quibus rebus omni Palaëstinorum genti sese inuisum esse intellexisse ait, atque multarum in se iniuriarum vltiorem deinceps futurum profitetur & palàm predicat, vt nihil à se postea dissimulauerit aut per fraudem factum accusari possit, cum fortium & apertè inimicorum modo ac more sese declarauerit acturum.

Perrexitque, & cepit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: quas igne succedens, dimisit, vt huc illucque discurrent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematae sunt, in tantum vt vineas quoque & oliueta flamma consumeret.

INGENIOSISSIMO inuento fraudulentorum inimicorum dolos & maleficia vindicauit, nempe fraudulentissimarum bestiarum comparata copia, quorum operâ tamquam gregariorum & insolentium militum manu agros publicè atque hostiliter incendit: ita tamen, vt vno authore ipso videret se indicato, Israelita omnes culpa vacare censerentur, & tamen maius atque citius & minus etiam reparabile damnum inferretur, quàm si per plurimum hominum excursiones acta fuisset res. Facile verò fuit in tam fer-

tili regione, maxima ex parte nemoribus ac saltibus frequenti illa tempestate messis, tantam vulpium copiam ingenio atq; arte venatoria capere. Binâs verò colligatas fuisse, exemplaris lectio declarat, easq; nō simul coniunctas, sed vtriusq; cauda fortiter adnexo & longius etiã tracto funi medium

tionem alligasse ex materia qua conceptum ignem fouere & diutius posset conseruare; qualia pinea, cupressina, cedrina atque oleagina ligna sunt. ea vbi incensa essent, vulpiumq; fuga traherentur, cursu ventilari necesse erat; binis verò vulpibus alligatae lampades fortius trahi, minusq; obiectis stipulis, aut impedimentis retineri;

retineri; sicubi verò implicarentur, acuto animalculorum ac versuto ingenio facilius expedirentur. Porro euentus ipse consilium probauit, cum non modo sata lata, boiūque labores, verum vinea & oliueta incendio conflagrauerint.

Dixeruntque Philisthiim, Quis fecit rem hanc? Quibus dictum est, Samson gener Thamathæi, quia tulit uxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est.

PUBLICVM & commune damnum, publica animaduersione puniendum duxerunt Palaëstini: ideoq; de facinoris authore, & animi impulsu, & facti causa diligenter inquirunt. Philisthiim. quibus publica Palaëstinorum rei cura erat, vt magistratus & satrapæ. nam cum non priuatū fuisset damnum, nullo etiã accusante, publici magistratus intererat rem cognoscere & factum punire, atque ita in authores animaduertere. Quis fecit rem hanc? Consulto atque data opera factum verbum, GHASSAH significat; in quo etiam consilij causa cognoscenda fuit. queritur itaq; de authore, ac de consilio authoris. Author indicatur Samson. Animi verò impulsus, hoc est, consilij causa, non ex coniectura arguitur, sed ex manifesta offensione atq; iniuria accepta à socero. Cuius filia, cum Samsoni publicè nupsisset, tamen alteri ducta viro fuit, nempe amico & pronubo, idq; admissum indigno exemplo, & ab omni gentium iure, & à fide publica alieno. Et alteri tradidit. in exemplari, Et dedit eam socio illius.

Adscenderuntque Philisthiim, & combusserunt tam mulierem quàm patrem eius.

INQUISITIONEM factam, iudicium consequutum fuit, quamquam & importunum & nimis serum. quondam enim apud Gætes, præcipue verò apud Chananaeos & Palaëstinos, adulterij pœna ignis fuerat, vt ex Iuda aduersus Thamaram nurum iudicio obseruauimus. hoc igitur adulterium à Samsonis coniuge, ex patris consensu & auctoritate, vt apparebat, commissum, vt rari exempli, & tãta calamitatis occasionem, incendio vltiscendum & placandum duxere Palaëstini iidem, quibus de re & causa omni fuerat suscepta cognitio.

Quibus ait Samson: Licet hoc feceritis, tamen adhuc ex vobis petam vltionem, & tunc quiescam.

INTEMPESTIVVM, & sibi magis iniuriosum atq; odiosum, quàm opportunum, illorum fuisse iudicium, & sumptum de uxore supplicium, accusat Samson, & sibi vltiscendum denunciat. Nam si illis & crimen illud odio, & Samsonis offensio cura fuisset, nuptias illas puella secundas, ac publicè initas, prohibitas primùm oportuit, atq; antea impeditas, vel, vt primùm factas iam constitisset, iudicio constituto vindicatas, & digna punitas animaduersione. nulla huius rei cognitio, nulla ratio habita fuit, quoad is

qui singulariter offensus fuerat, certior factus iniurie, & ira commotus, ultorem sese ipse præbuit, incensis eorum agris, qui sceleris conscij, arbitri, & dissimulatores, atq; adiutores fuerant. Nunc verò quamquam illi uxoris & soceri incendium ex iudicio à se decretum probare Samsóni vellent, tamen ut intempestiuum & post damni accepti dies factum, ad sui ipsius offensam factum interpretatur Samsón: quippe quod iam superuacaneum esset, eo tempore quo ipse iam stomachum suum incensis sedauisset mœsibus; qui si uxoris & soceri incendio placandus esset, non illorum tarda & lenta expectasset iudicia, cum idem ipse potuisset conficere; pepercisse autem illorum corporibus, propter antiquum puella amorem, rebus verò damnum intulisse, propter ultionem, qua satis sibi illo pacto fuerat: nunc verò illam incensam, vehementer se dolere, & non posse non vindicare ait, atq; ita animum iterum à Palæstinis irritatum & commotum explere; maximè cum fortissimus quisque ignauum & ignominiosum putet, offensiones irasque suas alterius manu & iudicum opera vindicare. Licet hoc feceritis, quod facere vestri muneris fuisse dicetis; tamen cum non antè feceritis, quam ego rescirem & punirem, nihil à vobis mea causa factū intelligo, sed magis inuidia & odio mei, quia istam ultionem ego non appetuerā, propter amorem puellæ; nec, si appetissem, à vobis postulassetem, sed mihi ipse sumpsissem, atq; ita quiescens; more generosorum hominum, qui contumeliā suam non aliena, sed propria manu ulciscendo vel vindicando propulsant. Nunc verò istud vestrum factum intempestiuè in meum magis dolorem & cruciatum, quam in legitimum aduersus supplices iudicium, ipse rursus grauissimè commotus, ita grauiter atq; iniquo animo ferre cogor, ut non antè quiescam onusq; deponam, quam pœnas ipse de vobis sumpserim. Atque hæc præfatus, sese ad ultionem parat publicam. eam verò non alio quam belli atq; pugna pacto & more inicit: quod hæc ratio & fortè viro aduersus multitudinem & populum magis expedire videatur, & ad homicidij iudicium reuocari non possit; quippe cum apertè indicta sit offensa nomine, atque iure belli, neq; Nazarae professionis viro vitium aut impuritatem afferat. namque & Sacerdotibus & Nazaraeis mortui corporis contactu, & homicidio priuato, interdictum omnino erat; publico autem prælio, & cade hostium publicorum, aut reipublica causa perdendorum, non fuisse interdictum, Phineæ Sacerdotis à Deo probatum exemplum apertè declarauerat. Neque verò huiusmodi homicidia in Angeli præceptionibus ac prædictionibus fuerant excepta.

Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram fœmori imponerent. Et descendens habitauit in spelunca petrae Ethan.

PALÆSTINORVM turbam illam omnem tam iudicum & magistratum, quam ministrorum atq; satellitum, & aliorum ex vulgo, qui ad iudicium illud & supplicium uxoris & soceri Samsónis confluerant, pugna

pugna lacepsitos, turbatos, fusos, & grauiter casos repentino & unico impetu intelligimus: idq; nullo ipsius periculo, sed cum magna illorum clade expeditum fuisse, illa metonymica oratione indicauit historia: Ita ut stupentes suram fœmori imponerent. qua cum sua in lingua non adè impedita sit, interpretando impeditior atq; obscurior euasit. ex verbo autem sic: Et percussit eos suram super fœmur. Primum idiotismus ille, Suram super fœmur, idem in lingua sancta valet quod in Romana Pariter, vel Tam quàm. ut: Non capies matrem super pullos eadem die. id est, pullis è nido direptis non capies pariter & matrem. atq; ita idem nobis erit Suram super fœmur, quod Latine dici posset, Tam sura quàm fœmore, suram pariter ac fœmur. indicatq; lectio ex metonymie ratione, eorum qui à Samsone cæsi sunt, quosdam pedites, alios verò fuisse equites, omnesq; pariter à viro inuictissimo turbatos, confusos, in fugam versos, & casos. Namq; repperito casu, aut à primo quouis hostium abrepto gladio, tanta dexteritate atq; celeritate rem agebat ille, ut perturbatorum atq; in fugam versorum cum suras tum fœmora petens caderet. Suras quidem equitū, quas sublata manu percutiebat; fœmora verò peditum, quas conuersa afficiebat plaga. Hispanicè sic imitari idiotismum possemus: Daua en ellos quando arriba, quando abaxo, quando en pierna, quando en anca. in quo celeritas, dexteritas certum semper vulnus, atq; vulneratorum fugientium & procumbentium velut picta, immo viua exponitur imago; neminem enim in pectore vel ventre percussum intelligimus; atq; ita omnes in fugam versos describimus. pedites cruribus, equites verò fœmore currunt. Chaldaica paraphrasis habet: Et percussit eos equites cum peditibus. Libet verò & interpretis nostri sensum indicare, qui cum verteret, Ita ut stupentes suram fœmori imponerent, habitum & imaginem expressit eius, qui, dum fugiens & à tergo vulneratus in terram procumbit, ipso casu impetu crucplicare, & sura fœmur tangere cogitur. Et habitauit in spelunca. Cum posthac deinceps Palæstinos sibi infestos fore intelligeret, in locum sese recepit natura munitum, unde non nisi volentem extrahi se posse existimabat: atq; ita ab insidiis tutus, cetera securus agebat; quippe qui virtute diuina, ad rem palam in bello agendam, præditus erat. Noluit autem se in patria, vel alia in vrbe abdere, ne vllam hostibus suspicionem faceret communis consilij cum Israelitis inicit; sed sese unicum Palæstinis inimicum professus, snorum incolumitati prospiceret. Petrae Ethan. à firmitudine & inaccessibilitate nomen. locus ille sortitus fuerat.

Igitur adscendentes Philisthiim in terram Iuda, castrametati sunt in loco qui postea vocatus est Lechi; id est, maxilla: vbi eorum fufus est exercitus.

IGNOMINIOSVM atq; turpe admodum sibi fore ducentes, ut tam multi ab uno caderentur, nec id ad diuinam virtutis rationem reuocantes, sed

sed hominum more, invidia atq; odio cæci, de vltione serio agunt, vel vnius hominis supplicio, vel illato genti sua bello faciendâ. quamobrem communitato consilio, copiosoq; coactio exercitu, certum locum occupant, unde vel Samsonem ad supplicium postulatam & traditum referre, vel Iudæis negantibus, nocere possent: cui loco nomen postea ex euentu factum fuit Lehhi. Historie scriptor, non ex prolepsis siue anticipatione, sed ex nota iam ac celebris suo tempore fama indicauit, In loco qui nunc dicitur Lehhi, id est, maxilla. cuius nominis ratio mox explicabitur. Fusus est exercitus, in varia loca distensus ac diffusus, ut in obsidionibus diuidi atq; constitui solet: ut & populo in agros prodituro exitus, & Samsoni euasio praecluderetur.

Dixeruntq; ad eos de tribu Iuda: Cur ascendistis aduersum nos?

NOVÆ atq; indigna iniustaq; obsidionis & iniurie querelâ Iuda tribus per nuncios & curatores suos aduersus Palaestinos habere se significat; quod, cum ipsi oppressi satis atq; quieti sileant, tamen nunc allato bello infestentur, & obsidionibus vexentur, nulla sua culpa. Nam si quæ esset, vel antea obijci declarariq; debuerat, vel nunc demum vti declararetur, ius ratioq; postulabat. Nemo enim vquam fuit, nisi planè tyrannus & predator, qui huiusmodi expeditionum vel causam non indicet, vel saltem non prætextat. Antehac itaq; nihil nobis prædictum fuit, nihil nos vobis damni aut mali intulimus: quamobrem nec prodire vos oportuit, nec nobis, nunc ratione non indicata, nocere.

Qui responderunt: Vt ligemus Samsonem venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est.

NULLAM sibi aduersus Israelitas causam hætenus incidisse aiunt; posse tamen deinceps incidere non leuem, nisi id quod expetitur, contingat ipsis, vel intercedentibus, vel non adiuuantibus Israelitis: esse tamen manifestam adscensus causam & legitimam, hoc est, contumeliam publicè à Samsonem acceptam, quam publicè vindicare decretum fuerit; quippe quem vnicum pluribus Palaestinis, ac toti ferè genti illorū ignominiam attulisse constet: oporteat quoque eum qui multos vexauerit, à multis ignominiosè vexari, ac ludibrio supplicioq; exponi. nec vos bello petere, nec illum hic apud vos occidere, sed tantum ligare volumus, ut apud nos in eadem regione, in qua nobis illuserit, ludibrij pœnas ferat. Et reddamus ei quæ in nos operatus est, sua in lingua, Sicut fecit nobis, nihil excipiunt, nec locum, nec modum, nec genus vltionis. Deinde illo verbo, Ad ligandum, sese non pugnantem more aut animo adscendisse, sed legitimo iure Magistratus, & reipublica superioris atq; dominæ vti, atq; iudicij satellitium, non Ducum aut Imperatorum exercitum ducere. neminem autem in regione imperij sui impediri posse iure, nec prohiberi à captura scelerati, vel criminosi, vel aliàs iudicium effugientis viri, immo deberi eiusmodi iudicium & imperium subditorum

ditorum omnium ope, manu, & studio inuari: contra verò, si quid mali vel incommodi impediens vel obsistens illatum fuerit, ipsis culpa fraudiq; futurum. ideoq; actio iudicialis indicatur; captura, & ligatio, & iudicij causa declaratur: Sicut fecit nobis, vestri atque illius dominis ac supremis iudicibus, in capitali causa præcipuè.

Descenderunt ergo tria millia virorum Iuda ad specum filicis Ethan, dixeruntque ad Samson: Nescis quòd Philisthim imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

IUDICII nomen, munus, & officium prætextu cum audissent Iudæi, ne quicquid ea in causa excipere possent, præsertim tanta dominantium coacti manu; ipsi, ut sibi, reipublicaq; sua caueant, de Samsonem vinciendo & constringendo paciscuntur, quod sine strepitu, tumultu, atque vtriusque partis periculo conficiendum in se recipiunt: utq; magis etiam Palaestinis persuadeant, non pauci aliquot, sed tria millia id curæ suscipiunt, cuius manus effugere Samsonem, sine tanta multitudinis discrimine, non posset, utpote fideiussorum & spondentium pro omni Israelitarum reipublica. Deinde etiam quòd per magnam atq; frequentem manum capiuntur, qui vincendi petuntur, minori vtriusque partis labore atq; periculo. Hi igitur virum conuenientes, necessitatem primùm allegant; deinde culpam à se omnem remouent, & in ipsum, quem alloquuntur, deriuant. Nescis quòd Philisthim imperent nobis? & eorum imperio debemus obtemperare, in iis maximè causis & rebus, quæ ad ius magistratumq; pertinent, aliàs pœnas daturi interturbatorum aut impeditorum iudiciorum. illi causam aduersum te habere aiunt, nos iudicij sui adiutores & sequaces volunt & postulant, ad eam rem, quam acturi venimus: quod nec culpa, nec voluntati nostræ adscribi debet, sed tuæ potiùs, qui nos in hanc compulisti necessitatem, ut vel te tradamus, vel ipsi damnum malumq; feramus, atq; ut imperij & iudiciorum rei plectamur. Quare hoc facere voluisti? in propria ipsorum lingua, Et quid hoc fecisti nobis? Cum tu illis nocueris, nos in anceps discrimen contecisti, vel te tradendi, vel illorum vltionem ferendi, vltra offensionem perpetuam, quam illi, uti domini, aduersus nos, ex generis odio, semper persequentur. Incusationem ita Samson excepit, ut nullam gentis suæ ad inuidiam, atq; dānum, malumve, publicè ansam sibi quæ sitam aut datam fateatur: sed priuata & singulari, eademq; grauißima iniuria affectum, necessitate magis quàm voluntate, quam iure non acceperat vltionem, manu propria sibi ipsum quæsisse & fecisse ait. non, inquit, ista causa vlla ex parte vobis cum illis communis est, sed mihi cum illis intercessit singulariter. illi me vnum indignis modis præter ius & importuno tempore exceperant, primiq; laferant, idq; non semel tantum, sed iterum atq; iterum: ego, cum neminem opitulatorem inter homines haberem, nimirum vnicum ac singulare caput, multis, & publico

lico nomine, atq; adeò à iudicibus & vindicibus ipsis la sum, vicem meam, quibus potui modis, vltus fui; id quod ex natura & Gentium iure facere potui. Sicut fecerunt mihi, non vobis, sed mihi singulariter; ita feci etiam ego vnicus ac singularis non vobis, nec vestra, sed illis, mea causa. & illi primi contumeliã fecerunt: ego, qua ratione potui, propulsi, & mihi cõsului.

Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum.

CVM quæstio illa de facto non esset, quippe quod aperte constaret, nec alterutra ex partibus inficiaretur; definitiua atq; legitima ratio in his actionibus miscebantur, quæ non apud Israelitas tractanda erant, sed eo in loco & iudicio ubi facinus fuisset admissum, atq; à Palestinis ipsis, utpote imperantibus, & sua ipsorum causa supremis vindicibus. Quam quidem ob rem Israelite, ad opem ferendam, ut ministri, atq; imperio subiecti, appellati fuerant & demandati, non qui iudicium facerent, sed qui hominẽ apud se agentem, & iudicij reum, in iudicio sistendum, vincitum & constrictum, vitratum tumultu turbamq; traderent. Non sunt, inquiunt, ista nunc nostra partes, ut causæ tuæ nos cognitores præbeamus, sed ut te vincitum Palestinis tradamus, quorum iuri & foro vel te ex isto facto obligatum; vel nos, nisi tradiderimus, obligandos nouimus; quod vitare posse cupiissemus certè: id cum non sine nostro periculo possimus, minori saltem incommodo, hoc est, nihil præterea tibi nocentes, agi optamus. ideo venimus multi, ut publicã causam communi consilio in vitam cum videas, nõ ex priuata cuiusquã nostrum maleuolentia aut voluntate, sed ex Reipub. usu & incolumitate actum intelligas; atq; etiam ut multitudinis tantæ conspectu, de publica magis totius populi, quam de tua vnus salute cogites, & quod ex pietate subiturũ te credimus, id non inuitus subeas; quod etiam per vim recusare non adeò possis; cum necesse sit, si dimicare velis, vel te, vel nos, vel utrosq; la sum iri, nec tamen euadere tibi facile sit, tanto vallatum numero.

Quibus Samson, Iurate, ait, & spondete mihi quòd non occidatis me. Dixeruntque, Non te occidemus, sed vincitum trademus.

Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

NON minorem in Reipub. pietatem, imò maiorem quam iidem ipsi erga se ipsos curã, & erga illum clemẽtiam, se illis probaturum, Samson pollicetur, ut qui omnium aliorum periculum, nulli præterea communicandũ, vnice ac singulariter subire velit, dummodo ab iisdem gentilibus suis, quos valde obseruat, quamquam vincitus, tutus tamen ire possit. ceterum ipsos sua munere & demandato officio se facile passurũ, æquoq; animo laturum ait. Quòd non occidatis me. vos, quos ego minimè à me, aut mei causa offensus volo, & nihil præterea excipio præter mortem, quã non vestra, quos diligo & obseruo, manu mihi, ut non meritis sui, ita illatam volim, sed vitam

vitam tam diu conseruatam, quoad Deus produci voluerit. Me, qui vobis numquam nocui, inserui autẽ serio atq; sedulo, ut iudex ac minister publicus. Non occidatis. Cetera omnia, quamuis graua, in me si exercueritis, ut Palestinis dominis satis faciatis, non recuso; tantum illud prædicens caueo, ut non occidatis.

Et dixerunt, Non te occidemus, sed vincitum trademus.

FIDEM quam ab illis de vita securitate postulabat, ampliori etiam officio obstringunt, polliciti non modo se viuum seruaturus, verum nihil omnino laesos, vinculis ac traditione exceptis, quòd nec ipse illis quicquam commertus fuisset quamobrem vexandus esset; nec integrum illis esset eum non tradere, quem iudicij nomine, à se potentiores domini postulassent. neg; verò aiunt se illum in mortem tradituros, quamquam audissent, Et reddemus ei quæ in nos operatus est. tantum se illum reum postulatam potentioribus magistratibus tradituros declarant, nihil præterea omnino laesos. in prima lingua negatio hoc modo geminatur. Et dixerunt ei, dicentes. amplius etiam responderunt, quam rogati fuerant. Non, sed ligare ligabimus te, & dabimus te in manu eorum, & morte non mori faciemus te. prior negatio Non, cetera omnia excipit, etiam quæ ab illo non fuerant excepta, & plus etiam, quàm ille poposcerat, promittit; nec illius defensionem cauet. ubi iam ipsi suo officio defuncti fuerint, hoc est, vincendi atq; tradendi. nihil, inquiunt, nos tibi omnino timeas nocituros. nihil tu nec nobis nec illis noceas, quoad iam traditus fueris in manu eorum, quòd verò de morte caues & adiuras, nec nunc te nos occidemus, nec, ubi traditus fueris, illos aduersum te iuuabimus, aut tuam mortem villo modo pacto-ve curabimus, Tu vide quid, postquam traditus fueris, agendum tibi sit; à nobis verò nihil prorsus metuendum pollicemur. verum hoc tantum patiere, ut te quàm validissimè vinciamus, vincitumque tradamus; ne illi nos vel negligentia, vel rebellionis insimulare possint, ac ledendi causas ansasque inuenire.

Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

SATELLITVM munus diligenter atq; accuratè, atq; adeò satis superq; sibi abundè præstitum & auctum, Palestinis probare studuerunt. Iudei, qui non vno tantum fune, vel tauris vincendis ac trahendis idoneo, sed duobus, iisdemq; recentibus, atq; ideo fortissimis, postulatam sibi hominem ligantes, de loco etiam inaccesso & tutissimo deductum, atq; ita captũ, itaq; habitum, integris vinculis in manus tradidere eorum, à quibus id agere iussi fuerant. Quòd si vel ex pacto, vel aliàs non vincitum deduxissent, tamen ubi in postulantium potestatem, atque in medium illorum cæturam manu tantum captum redegressent, non malè officio suo functi fuisse dici possent, qui vnum hominem inermem, multis armatis & non imparatis commisissent.

Qui cum venisset ad locum maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt ac soluta.

SAMSONIS vim illam admirandam, non ex natura singulari aliqua parte, nec ex astrorum aut artis cuiuspiam efficientia insitam, neque ex Nazarei habitus virtute innatam, aut inhaerentem, sed ex diuina voluntate & affluentia pro loco ac tempore contigisse, aperte declarat illa identidem repetita animaduersione: Irruit Spiritus Domini. Qui nunc eò loci irruisse indicatur, in quo Israelitis, quid amplius ageretur, nihil reliquum erat, & Palestinis hominis ad ultionem expetiti facta erat copia, quam ipsi gratulatione magna, & letitia, atque adeo irrisu indice vociferatione exceperant. eiusmodi enim clamor compotes illos factos declarabat. Quod si quippiam contra molitus aut conatus fuisset Samson, ut quidem euenit; id nihil ad eos attinebat, per quos vincetus, deductus, ac traditus fuerat: ab his enim non ut occideretur, sed ut vinciretur, fuerat postulatum. Namque nec Palestini illum à gente propria, sed ab ipsis occisum, ignominiosè, atque crudeliter, petulanterq; habitum cupierant. Vt reddamus, inquit, ei quæ in nobis operatus est. Quamobrem ultionis huiusmodi sua manu atque ex libidine sumenda, iam sibi compotes visi, obuiam vinceto, deducto, ac tradito facti, gratulabundi atque alacres vociferantur. eodem verò loco ac tempore quid consilium, quid robur humanum possit, quid diuina virtus efficiat, suo magno periculo atque malo sentiunt. Ad locum maxillæ, qui postea id nominis obtinuit. Namque indicatio hac ex persona scribentis excipienda est, ut apud Poëtam: Altaque Pangæa, & Rhefi Mauortia tellus, quæ longè post Aristei pastoris atatem, Rhefi fuit. Spiritus Domini. Vis ac virtus præstantissima, ac planè diuina efficacissimaq; fortitudo, omnem naturæ mortalis aleam superans agilitate ac dexteritate maxima, qualis fulminis esse solet, cui fortissima quæque dissipantur celerrimè. Namque huc illa similitudo brachiorum & funium, igni atque lino comparata, spectat. in exemplari sic: Et fuerunt illi funes crassi, qui super brachia illius, sicut lina quæ exusta fuere igne; & dissecta sunt vincula illius desuper manibus illius. non enim brachiis tantum ligatus fuerat, sed reuinctus post terga manibus, plures fuerant atque difficillimi nodi coacti, quibus dissoluendis, aut gladio, aut ignea vi, qualis illi contigit, opus foret. O quam verè, quam aptè, quam expressè immortalem Christi virtutem & efficacitatem immortalibus atque reuiuuis membris, hac imagine expressam intuemur, si mysteria reuelare iam tempus esset! Adsit clavis David, & aperiat quod præterea nec aperire, nec claudere quisquam potest alius.

Inuen-

Inuentamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit mille viros.

Hi in curribus, hi in equis, nos autem in nomine Domini sperauimus, canebat Vates: cuius viuum admirandumq; exemplum Samson præbuit, qui solus & inermis, oblata tantum aselli mādibula, magnā & paratissimam atq; instructissimam armatorum hominum manum superauit, & fusam in fugamq; versam tamen bona ex parte cecidit, atq; incolumis ipse, ubi voluit, cadendi finem fecit, tanta dexteritate, ut breuissimo tempore, exiguoque spatio campi, mille hominum neci dederit; tanta etiam animi integritate atque presentia, ut iudicem magis, quam ultorem egisse visus fuerit; & victoria compos factus, ipse Deo virtutis suæ auctori carmen condiderit, monumentumq; statuerit, quod in huiusmodi magnis euentibus, quicumq; superiores euadunt, propter latissimam & arrogantiā rarissime prestare possunt. Vix enim recta eloqui solent in illo victoriae feruore, nedum carmina valeant condere. Inuentamque maxillam, id est, mandibulam asini. Ipsa rei oblatae imago viro prudenti atq; calitus afflato rei gerenda significationem modumq; præbuisse visa est, quæ Latinis verbis minùs exprimi possit, quam ipsa genuinæ linguæ simplicitate: Maxillam humetam hhamor. ita ex verbo utcumq;. Cum nihil illic ex omni aselli cadauere præter maxillam fuerit inuentum, eaq; non sicca, sed humescens, atque pelle carneq; exuta reperiretur, aliunde à cane, leone, vel ab alia fera allata, ibidemq; relicta, argui potuit; id verò Samson non ad casum, verum ad providentiā retulit: cuius cogitationis nobis id signū argumentumq; est, illud ipsum armorum genus, ut diuinitus oblatum, ad confecta usque rei finem non illi fuisse relictum, nec aliud vel firmitus vel commodius, vel ex hostiū cadentium manibus usurpatum. iam verò quod humidū os illud lectio describat, & ad vim durationemq; pertinet; quod eiusmodi ossa, ubi valde sicca sunt, ad frequentiorum plagarum ictus minùs, quam humentiora, reperiuntur idonea. Est autem TERIAH Latinis humidum, non quouis humore, sed lento atq; crasso, qualis ex vulneribus & ulceribus manat; unde Isaias Plagam TERIA dixit. intellexit ergo vir prudentissimus, mandibulam illam sibi ad plagarum letiferarum usum fuisse oblatam; nec tamen victoriā fore omnino persequendam, sed ultionem tantum parandam, qualem in magni populi crimine ac scelere parare leges ac principes consueuerunt, nimirum certis quibusdam capitibus cæsis, quorum exemplo cætera turba castigata reprimatur. id ut magis putaretur, animalis, cuius maxilla fuerat nomen, adiuuit. HHAMOR grauitatis ac ponderis, deinde etiam cumuli significationem obtinet, ex quo etymo nomen etiam ei iumento factum, quod Latini asinum dicunt. Grauitate igitur puniendos sibi intellexit, ita tamen ut ex HHAMOR significatione & ratione non excederet: quod ipsum diligenter & accuratè obseruatum, exitus indicauit, quippe cum ubi millenario cæso- rum perfecto numero & stragi modum posuit, & maxillam abiectam, instar

Yy 3

eius

eius qui tumultuantem populum nihil metuens, nihilq; ipse sibi cauens, oblata fuisse compefcit; quam ubi satis exercuisse visus fuerit, e manu abiicit. Atq; animi presentia, fortitudo, & integritas, vel ipsa numerãdi attentione perspicitur, cui ab uno ad mille usque quasi per lusum petiti & occisi sunt.

Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros.

RE RV M praeclarè gestarum euentus versibus, quos paenas Graeci vocant, celebrare consuevit antiquitas. Atq; hic Poëtarũ vnus inter praecipuos labor fuit: Post hos insignis Homerus

Hortat. Att.

Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. Et illud:

Theocr.
vid. 16.

Αἰεὶ τοῦτο Διὸς κοῦραι μέλει, αἰεὶν αἰδοῖς,
Υμνεῖν ἀθανάτοισ, ὑμνεῖν ἀγαθῶν ΚΛΕΑ ἀνδρῶν.

Huius generis breue quidẽ, sed elegans carmen trophæi sui gratulatorium auctori spiritusq; sui amplificatori Deo, ex tempore Samson edidit, cuius exemplum totius rei gestæ summam rationem complexum, historia scriptor ad perpetuum monumentum posuit. Et ait. verbum A M A R, animi sensum primũ, deinde elocutionem ipsam cum certa sententia significat, quam ob rem sapissimè à Latinis vertitur in dicere, atqui vocabulum hoc Oratoribus atq; Poëtis sua in arte virisque familiare & graue est. Nam illis idem significat dicere, quod disertè, ornatè, & aptè loqui, atque demum perorare: his verò idem quod rectè, sapienter, & concinnè canere. vt:

Dicite, quandoquidem in molli confedimus herba.

Et, Dicere res grandes nostro dat musa Poëta.

ita hoc loco verbum, Ait, siue dixit, idem valet quod aptè, commodè, & poëticè cantauit. In maxilla asini. Carmen dicolon idẽmque distichon est, in prima uia lingua eleganti tum numerorum atq; accentuum, tum etiam figurarum, schematum, ac troporum structura constat artificiosa, qua rei gestæ non solum sententiam breui oratione cohibet, sed modũ, etiam gestum, & habitum gerentis ipsa numerorum atq; modorũ æstimatione oculis quasi subiicit, atque auribus representat. Nec verò idem nos aut Græca aut Latina, aut alia, quam nouerimus, lingua totidem partibus atq; ornamentis reddere possumus: explicare vel indicare conabimur verborum sonum Latinis notis utcumque imitati: BILHHI HAHHAMOR HHAMORATHAIM, BILHHI HAHHAMOR HICHETHI ELEPHIS. Latinè sic ex verbo reddemus duobus vocabulis suo in sono relictis: In maxilla HHAMOR HHAMOR HHAMORATHAIM, in maxilla HHAMOR percussi mille virum. Prior versus tredecim, posterior duodecim constat syllabis, quos Græcorum & Latinorum elegi imparitate numerorũ amulari videntur. Iam verò sensum explicemus, cuius illud summum argumentum est, Samsonẽ videlicet animo presentis, viribus integris, nihil

nihil trepidantem, ac veluti in ludo & arena sese exercentem, non vt dimicantem, vnica asini mala mille strauisse viros, ex quibus bini acerui confici possent, qui quingentena continerent corpora. id verò animo primũ constituisse suo, monitum nimirum ipso percutiendi instrumento & nomine. Namq; HHAMOR in illa lingua idẽ significat, quod Asinus Latinè; aceruus etiam granum rerum eodẽ aut affinisimo vocabulo dicitur HHAMOR & HHOMER. id verò quod animo institutum fuerat, euentu ipso fuisse præstitum, videlicet, vnus HHAMOR vnica mala, duo HHAMORATHAIM, duos, inquã, acervos fuisse confectos mille viris numeratis & occisis à se vnico viro. Namq; nomẽ I S, pro quo Latinè reddimus VIR, & virũ & singularẽ significat, & hoc loco integram significationem obtinet, hoc sensu, Ego vnicus vir mille singillatim numeratos occidi viros vnica asini mala. Interpres noster partem illam carminis HHAMOR HHAMORATHAIM vertit, In mandibula pulli asinarum, quod etiam HHAMORATHAIM duas asinas significet, & duas etiam pistrinorum superiores molas, qua Græcè dvois dicuntur, id est, asini.

Cũ hæc verba canens compleffet, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramath-lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ.

CASTIGANDI vicemq; illam suam ulciscendi finem factum sibi illo habitu ac gestu significauit, atq; loco, in quo gesta sibi res fuerat, nomẽ dedit, quod æternum esse voluit diuina virtutis sibi collatæ monumentum. Ramath-lehhi. verbum RAMATH Chaldaicus sermo pro SALAH, Chananeo usurpat: significat verò Latinè mittere, iacere, abiicere, in altum iactare. id autem more eorum factum videtur, qui bello ac victoria defuncti, arma ex voto in templorum postibus vel in tholis suspendunt, Deoq; tutori ac propitio dedicant. proiecerat autem Samson maxillam in sublime; que deinde reuersa decidens, locum plaga in imo signauit solo, vt ferè ex pondroso aut graui durioris corporis casu fieri solet. Namque vel lapides ipsi huiusmodi plagis feriti signum accipiunt, vt ille aiebat:

Quoties timosa & curra fenestris

Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent

Et lædant silicem.

Quod interpretatur. Siue ab interprete explicationis causa, vt sit, hæc adiuncta fuerint, siue aliàs ex aliquo marginis scholio in contextum irrepserint, aptè quidem & percommode cecidit res.

Sitiensq; valde, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam atque victoriam; & en fiti morior, & incidam in manus incircumcisorum.

EX via qua vincit deductus fuerat labore, excursus agilitate, plagarum imponendarum frequentia, disci atq; solis aestu calorem; ex calore verò sitim

situm incendi necesse fuerat, qua nulla importunior humano corpori, nulla impotentior affectio est; adeo ut agrotantibus ex febre tolerabilior periculi metus, quam sitis videatur sensus. loco igitur arido, & siti & aqua inopia laboranti Samsoni fides praesto fuit, orationemque dictavit ad singularis providentia Dei exemplum efficacissimam, qua & firmo rationis argumento, & opportuno querimonia affectu non modo perorata est, sed quam celerimum impetrauit laboris subsidium, cum aeterno monumento divina virtutis atque voluntatis in eos, qui pro vera pietate in temporum vel locorum angustias quocumque modo inciderint. Tu dedisti. Rem omnem, qua a se gesta confecta fuerat, non sua, sed Dei virtuti acceptam referens, argumentum capit, quo se ab illo maximo sitis labore liberandum credit & sperat. Cum, inquit, tu me ab hostium impetu, invidia, & odio non modo eripueris, verum victorem maxima cum ultione statueris; qui fieri potest ut nunc siti peream, atque hoc pacto vel semivivus vel mortuus incircumcisorum potestati permittar, atque ita, qui tuum nomen numenque veneror, colo, atque adoro, eorum, qui a tua religione alieni sunt, ludibrio atque derisioni exponar, dicarque a te ereptus, illis tamen a siti, quam tu non mihi expleueris, fuisse proditus, atque ita tua maxima & in omnem partem efficacissima virtus in dubium reuocetur, & providentia in seruos cultoresque tuos apud homines laboret. Quare non tantum de me saluteque mea hoc in periculo, quam de nominis tui maiestate & autoritate agitur, quam ut tu apud hostes asseras, mihi voluntatis tuae, atque salutis huius ministro consulendum statues. idque cum credam & opto, & anxius etiam postulo; hanc fide plenam, & querela teneritate blandam precessionem felicissimus, & ad pietatis exemplum piorumque spem commodissimus, consequutus est eventus.

Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla asini, & egressae sunt ex eo aquae. Quibus haustis refocillavit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, usque in praesentem diem.

Cum huiusmodi exempla omnia quaecumque, quondam edita sunt, ad praesentium & posterorum hominum eruditionem, pietatem, fidem, atque spem promouendam constare Deus voluerit, iis modis rationibusque comparanda curauerat, qua manifestam veritatem indicare ac diutissime conseruata referre possent. Potuit ille aridam illam Samsoni sitim, vel temperata ventriculi, praecordiorum, atque membrorum caterorum refrigeratione & humectatione, vel humiditate immisso spiritu, vel aliis plurimis modis restinguere aut sedare; sed nulla ad providentia manifestum exemplum atque firmum augmentum res potior fuit, quam naturalis aquae suppeditata copia, cuius vis magna cum suauitate sitim leuare potuit, & perpetuas conseruati fontis, memoriam benefici in posterum propagauit. Verum quemadmodum miraculum hoc editum, qua materia, quo loco atque usu factum fuerit,

ex

ex lectione Latina simplici contextu declaratu difficilius fuerit, ni ex aliis etiam versionibus, atque adeo ex prima lingua observatione suppetant auxilia. Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla asini. Simplex Hebraica lectio ita habet: Et fidit ב ל ו ח י מ illud מ י ח ת ה א ש quod in ל ב ה ה י. Chaldaeus paraphrastes exponit: Rupit Deus rupem quae in maxilla. Graci vero interpretes sic, Et aperuit Deus τὸ τραύμα τῆς σιαγόνας, i. vulnus siue percussionem maxillae. itaque, omnis huius aperiendi loci cardo duobus illis verbis inuertitur, ΜΙΧΘΑΣ & ΛΕΗΗΙ. Nomen autem ΛΕΗΗΙ malam siue maxillam Latine dicere licet, & illud os partemque illam capitis significat, qua dentes continentur inferiores, alio Latino vocabulo mandibulam dictam ab iis qui de animalium partibus disputant. Sed in hoc ipso historia capite animaduertendum fuerit, locum, in quo Samson hostium stragi modum imposuerat, mandibula iactu percussum, nomen quoque Ramath-Lehhi, siue ΛΕΗΗΙ absolute, deinceps in posterum obtinuisse, & superius ita legi: Cumque venisset ad locum qui vocatus est Lehhi. Atque locum illum, in quem proiecta maxilla deciderat, rupem siue silicem fuisse intelligebamus, duri ossis plaga laesum & signatum, vti fieri solet, atque ut in huiusmodi exemplis visitur sepius. nam cum vehementi aliquo ictu vel lapide, vel murus, vel signum quodpiam, vel aliud corpus ex durioribus petitur, & plagam accipit, & plerumque vel partis alicuius elisione mordetur, damnumque fert, vel contusione abscedit, & conuexam vasculi formam, vel aliquam aliam excipit ac retinet notam. Atqui robustissima Samsonis vi proiecta in altum maxilla, auctis etiam vehementi descensu viribus, locum, ubi decidit, non modo notatum, sed altius etiam percussum ac laesum euasisse oportet. id signum, siue id cauum quod visendum manserat, ΜΙΧΘΑΣ dictitatum interpretamur. vocatur autem ΜΙΧΘΑΣ, quidquid in mortarii formam cauum vel subcauum spectatur, cuius descriptio Ψηλο Graece litera figura indicari potest, siue ea laxior, siue angustior sit, hoc modo U. Igitur ex eiusmodi loco, quem proiecta ac magno impetu decidentis mandibula signauerat plaga, Deo miraculis miracula addente, & rei memoriam atque voluntatem suam testante, difflata rupes aquam effudit copiosam & perennem. cum vero locum ΕΤΗΗΑΜΙΧΘΑΣ ΑΣΣΕΡ ΒΑΛΕΗΗΙ, scriptor appellauit, Latine utcumque, illum mortarium qui in ΛΕΗΗΙ (sic postea dicto loco) erat, fidit, & egressae sunt ex eo aquae, ex eodem loco percussio antea, nunc vero diuinitus tacto, qua ab imo terra sinu eruperunt magna copia. Et refocillavit spiritum. Ex propria lingua: Et rediit spiritus suus, qui praestitit & sitis vi atque ardore penes efflatus fuerat. ex qua descriptione sitis causa & effecta etiam cognoscuntur. Et vires recepit. recte explicatum est verbum ΛΕΗΗΙ, quod viuere, & sanari, valereque significat. Ideo appellatum est nomen eius. Nomen loco ex re atque efficientia autoritateque factum, monimenti perpetui vicem tenuit, atque id ipsum non ad maxillam os-

Z z

scam,

seam, sed ad illam rupem LEHHI vocitatum totius huius historia rationem referendam docuit. Fons inuocantis de maxilla. Sententia ac dictionis germana vis in primana lingua constat, quae in alias non pari numero equali-ve lance transfundi potest. GHAIN, oculum significat in illo sermone primum simpliciter, deinde etiam viui fontis scaturiginem non alio verbo vel frequentius vel aptius exprimi notauimus. Quam ob rem ab interprete nostro idem vocabulum interdum oculi, saepe etiam fontis nominibus redditur; ut Graecorum glossa interdum lingua, nonnumquam adnotatio & commentatio nobis dicitur: quod cum contingit, ad utriusque significationem veram & certam sensum tenere volentibus est respiciendum. hoc vocabulo per Samsonem usurpato, diuina providentia singulariter sibi declarata, & manifesto exemplo cognita, laudatur. Namque oculus in arcano sermone, tutela & providentia imaginem exhibet. ut, Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Idem itaque significat GHEN, quod oculus primario, & secundo fontem: quare idem valet, Fons inuocantis, quod fons inuocanti suppeditatus ex diuina providentia oculo atque singulari beneficio. De maxilla. de loco illo cui LEHHI nomen factum fuit. In germana lingua, Qui in LEHHI usque in diem hanc. Perennem ac perpetuum usque ad sua tempora fontem eo loci visum fuisse, historia scriptor narrat, eumque praeterentibus tantarum memoriam rerum conseruasse. Hunc locum Graeci interpretes ita verterunt: Ideo vocatum est nomen illius, Fons inuocanti, qui est in Maxilla usque ad diem hanc. Chaldaeus autem sic, Vocatum est nomen eius, Fons qui datus est in oratione Simson. ecce ipse constans in LEHHI usque ad diem hanc.

Iudicauitque Israel in diebus Philisthiim viginti annis.

QVAMQVAM antea propter virtutem in honore ac dignitate habitus, & rerum in republica agendarum arbiter nonnumquam datus aut status fuisset; ex hoc tamen tempore, propter tanta salutis atque diuina erga illum gratiae spectatum exemplum, Israeli omni praefectus fuit, eaque praefectura per totos viginti annos producta est, rebus tamen Israeliticis sub Palaestinarum potentia manentibus; ita ut hi viginti anni in maiori quadraginta annorum numero sint inscribendi, cum ille Palaestinarum iugum non fregerit, sed aliqua ex parte quassauerit. Hac illius exceptionis sententia est, In diebus Philisthiim.

CAPVT

Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Quod cum audissent Philisthiim, & percrebuisset inter eos intrasse urbem Samson, circumderunt eum, positus in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte cum silentio praestolantes, ut facto mane exeuntem occiderent.

ALIVD diuina ac singularis providentiae admirandum testimonium huius capituli narratur initio; quod manifestè indicat, nihil periculi ab hominibus metuendum ei, quem Dei sibi indicauerit tutela, siue populo omni, siue singulari cuiquam capiti; & contra humanam vim industriamque omnem vanam omnino euadere, quacumque, quocumque, tempore & modo, caelesti vi aduersari aut repugnare contenderit. Quam ob rem in illam urbem, quae inter Palaestinarum primas numerabatur, venerit Samson, cum scripta historia aperte non enarret, certam indicare non possumus: sed ex illius tamen studio ac mente conijcere, non prorsus ducimus alienum. Erat autem mens, quam superius iam historiae author patefecerat: Parentes autem eius nesciebant quod res à Domino fieret, & quaereret occasionem contra Philisthiim. Et vidit ibi mulierem meretricem. Quamquam Graecus interpres vocabulum ZONAH, in πόρνῳ plerumque transferat; tamen perpetua & constans Ghaldaica versionis consensio, cui doctorum antiquorum schola semper subscribit, ad munus magis quam ad vitium refert, idemque ipsa nominis etymologia adstruit. Namque ex ZANAH, quod victum quaerere significat, nomen ZONAH fit, commune iis quae operam domumque suam, & merces viliores omnium publico vsui prostituunt, cuius generis caupona, meritoria taberna, tonstrina, & iumentorum locatores, & plura alia sunt, in quibus etiam ea interim ponuntur, quae corpore suo questum faciunt. in Latino sermone etiam à verbo mereri, meritoria, & meretrix, & multa alia deducuntur: & meretricis honestius quam lupa, aut scorti, aut procacis vocabulum esse obseruauimus. certè Chaldaeus paraphrastes PVNDAKITHA semper vertit, id est, mulierem questum facientem ex PVNDAK. est autem PVNDAK domus omnis, quae vel ad diuertendum, vel ad mercatum constituta est. Italicus sermo nomen idem hodieque frequentat Fondaco. Si quis verò hanc atque illam alteram in Iosue historia Rahab celebrem, atque duas illas quae ad Salomonem iudicij causa venerunt, meretrices, hoc est, lupas fuisse contendat, idque ex Graeco vocabulo apud Iacobum πόρνῳ urgere studeat, remitteremus profecto contentionem vnica adnotatione tantum adhibita, videlicet, suspicionem huic nomini non ex persona semper, sed ex munere, & muneris periculo atque occasione nasci, ut in commentariis in Iosue insinuabamus. Hoc verò loco libenter illis adheremus, qui Samsonem virum optimum, Israelitarum iudicem integrum, Nazaraeum professione & electione

electione atq; p̄cepto, fortem, & strenuum, & multis aliis partibus mirabilem, hospitij potius, quàm libidinis causa ad mulierem illam diuertisse; quam etsi scortum esse nosset, non modo sine infamia, sed nec sine nefario aduersus Israelitarum sanctas leges crimine ac scelere adire posset. Quod verò dicitur, Et vidit ibi mulierem: simulatq; urbem ingressus est, mulierem tabernariam, sese ad hospitium inuitantem, vidit, & rectè petiit. Namq; huiusmodi hospitia meritoria prima urbem ingressis visuntur secundum mœnia, quo situ etiã illa Rahhaba apud Ierichūta erat. Et ingressus est ad eam. Sua in lingua simplici oratione, Et adiit eam. diuertit ad illius domum. oportet autem illius urbis vel unicam tantum fuisse publicam portam, vel nullam Samsoni ex sua regione venienti opportuniorē fuisse, nullam redituro posse commodiorē indicari, cui ad unicam tantum portam excubia atq; insidia sunt posita. Quod cum audisset Philisthiim, & percubisset inter eos. In exemplari lectio concisa ac breuis, secretum rumorem non solum indicat, sed imitatur & exprimit etiam hoc tropo, Gazathensibus dicendo, Venit Simlon huc. Vt in antecedentibus enarrationibus Palaestinarum nomine magistratum ipsum p̄cipue significari adnotabamus; ita hoc loco etiam non ad omnes Gaza ciues, sed ad populi primores & p̄fectos occultè ex eadē domo siue taberna fortasse delatū est Samsonem eò venisse: siquidem huiusmodi prodicionem illa singularis loci notatio subindicat, HENAH, Latinis Huc. id quod Gazathensibus auditu gratissimum fuit, & occasionem afferre visum ad perdendum inimicum publicum, in gratiam & gratulationem ciuitatum ceterarum, atq; ad eò totius regionis. verum quod ad rem conficiendam faceres, consultum visum est, nihil noctu aut in tenebris mouere, nihil tentare, cum vni ac singulari capiti, vel ad effugiendum, vel ad ladendū eos qui se aggredierentur, illud tempus nocturnum magis quàm ipsis ad illum perdendum iudicaretur idoneum. Igitur per insidias imparatum, nihilq; sibi prospicientem, interficiendū sibi esse statuerunt, silentio interim per totam noctem indicto & seruato, omnibus cōsciis vallare quidē domū & obseruare, verum quiescere atq; silere prorsus iussis, nequid sibi parari vel presentiret vel metueret Samson. Vt facto mane exeuntem occiderent. Exemplar ita habet: Dicentes, Usque ad lucem matutinam, & occidemus eum. Consilij atq; decreti summa fuit, nocte tota singulis suo insidiantibus loco, quietè agendum atque silendum prorsus: prima autem post aurorem luce, omnium stadium non in capiēdo, sed in occidendo communiter ponendum esse, cum certior de occiso atq; facilius minusq; periculosus videretur peti posse triumphus, quàm de capto; & illud aliud antè consilium de vinciendo viro, infeliciter Palaestinarum reipublica cessisset.

Dor.

Dormiuitq; Samson vsque ad medium noctis: & inde confurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & fera; impositasq; humeris suis, portauit ad verticem montis qui respicit Hebron.

SAMSONEM paratarum insidiarum vel suspicionem ex animi sapientia & prudentia sibi ipsi mouisse, vel iudicium ab ipso, quo agebatur, fortitudinis spiritu accepisse credimus, atq; ideo securum ad eam vsque horam cubuisse, qua obseruatores atq; custodes somno sopitos intelligeret: id quod facile incidit, cum illi omnino quietem & silentium sibi imperatum curauissent, atq; ab excubiis ad soporem traducti essent, existimantes numquam illum ad lucem vsq; proditurum, quem somno saturi valentiùs quàm

vigilia debilitati impetere atq; perdere possent. Media itaq; conticinio noctis euigilans, atq; domo prodiens, & proximam urbis portam petens, maxima pariter celeritate & fortitudine non solum patefecisse sibi ad exeundū, sed exspoliasse, atq; in hostium ignominiam, Dei verò salutaris gratulationem & laudem, utrasque fores ad montis vsq; editissimi cacumen humeris sublatas, & procul undique tam hostibus quàm Israelitis conspiciendas stantisse

Zz 3

tuisse

tuisse narratur. quo trophæo nullum post hominum memoriam singulari cuspiam viro admirabilis positum constat. Cum postibus suis. Ex Hebraicorum nominum significatione, & architectura ratione, geminum limen interpretamur, superius & inferius; non ea quidem quibus porta ipsa murorum neclitur, quæ supercilium & limen vocantur, ex eademq; materia in rectè constitutis aedificiis sunt, quo postes siue parastata. Hi verò quos interpres noster postes dicit, lignei, ut fores ipsa fuerunt, foraminibus excavati, quibus cardines volui possent, atq; à poste in postem pertinentes, atq; cuneis utrimque & paxillis obfirmati, ita ut haerent firmissimè, & cum fores reficere opus foret, possent citra murorum atq; porta rupturam fabricorum industria mutari. Verùm omnia hæc inter se coniuncta & coherentia, atq; transversis vectis & seræ firmitudine connexa, uno nixu conuelli nulla humana arte, nulla nisi Samsonis vi, hoc est, à diuino Spiritu communicata, conuelli simul potuere, ne dicam & in editum montem asportari: cum vel expeditissimo cuique & agilissimo vel unicus ascendendi motus & labor lassitudinem pareret. quemadmodum verò utrasque fores humeris impositas asportauerit, adiuncta nobis depicta imago representauit.

Post hæc amauit mulierem quæ habitabat in valle Sorech, & vocabatur Dalila. Veneruntque ad eam principes Philistinorum, atque dixerunt.

QUANTVM sapientia ac prudentia immoderata humani amoris vis turbare, quantum rerum perdere, quantum etiam feminarum ars, fallacia, & importunitas cõficere possit, hoc Samsonis ac Dalila exemplo docemur. Post hæc adamauit. in exemplari, Et fuit post hæc. Singularis historia exordium in sacris scriptis huiusmodi esse solet. ita enim & Iosua liber inchoatur, Et fuit post mortem Moysi. Ex amore Samsonis consuetudinem, ex consuetudine familiaritatem natam intelligimus; idq; demum Palestinorum principibus perpetuo viri odio laborantibus fuisse compertum; atq; iis modis tentatum, quibus peruinci posse sperabatur, nimirum amore, & femina ingenio muneribus corrumpendo.

Decipe eum, & disce ab illo in quo habeat fortitudinem, & quo modo eum superare valeamus, & vincitum affligere. quod si feceris, dabimus tibi singuli mille centum argenteos.

PUBLICAM ignominiam & inuidiam communi omnium principum consilio & publico impendio ulcisci oportere, decretum fuerat: cuius adoranda & efficienda rei cura, nullis legatis, nullis priuatis nunciis credita est, sed ipsis maximarum urbium satrapis pariter suscepta: id quod maius apud mulierem authoritatis, taciturnitatis, atq; fidei pondus ac momentum habere potuit. Quid enim illius moris & consuetudinis femina, quinque maximorum virorum, atq; sua gentis principum (qui sua lingua ZAR-

NIM,

NIM, id est, satrapa appellabantur) presenti amplitudini negaret? cum is sexus gratia & gloriola atque celebritatis quocumque pacto comparanda auidissimus esse, iam inde à principio humani generis notatus sit. S. S. E. Eritis sicut dy, scientes bonum & malum. Itaq; primum auctoritas rogantium, & gratiam pollicetur, & securitatem promittit, atq; omnem amoris excusationem præoccupat, omnem etiam proditorem atq; doli culpam obscurat: quippe cui priuata res publica utilitati ac dignitati posthabenda insinuabatur; minusq; esse indicabatur damni & incommodi, si valde noxiū & iniurium caput perderetur, quàm si tot millia quotidie magno cum dedecore perirent. Huiusmodi itaq; ratio personarum in hac actione fuerit habenda. Oratio verò ad persuadendum callida, & aptè composita, & suis partibus instructa refertur. Constat enim huiusmodi petitiones honestate primum vel manifesta, vel adumbrata & colorata cause ipsius de qua agitur, deinde facultate eius qui rogatur, tertio autem descriptione modi ad agenda rem; quarto verò depulsiōe obiectionum atq; hesitationum, siue exceptionum, ut iurisconsultorum vocabulo utamur; postremo præmij insignis promisso, quod pro eius, qui rogatur, ingenio deligendum fuerit. Honestas ipsa ex personarum notatione præponitur, videlicet satraparum presentia, quos non priuatum, sed publicum Palestinorum studium eo loci deduxerat omnes pariter ad mulierem rogandā, quosq; illa vel singulares obseruare ac reuereri debuisset aliās. Facultas verò, atq; cõficienda rei modus, illo verbo comprehenditur, Decipe. exemplare vocabulum est ΒΑΤΗΙ, pro quo Latina plura suffici possunt, blandire, allice, pellice, persuade, & quod interpres noster posuit, decipe. Est autem huiusmodi actio per figmenta, pretextus, simulationes, dissimulationes, atque importunas contentiones, mulieribus vel absque studio villo promptissima. S. S. E. Ut eruaris à muliere aliena, ab extranea, quæ mollit sermones suos. quibus modis, quibus artibus, quibusque verbis possis, id effice, quod nec tibi incommodum aut graue fuerit efficere, & omni Reipub. accidet utilissimum. Nec verò quicquam à te in illum, si amas, crudeliter factum volumus; sed tantum id curatum, ut serio perideas & cognoscas in quo habeat fortitudinem. sua in lingua, ΒΑΜΕΗ CΗΟΗΗΟ GΑDOL, in quo vis eius magna. Non enim de ea virtute agimus, quæ aliis etiam in hominibus inueniri possit, cordis inquam magnitudine, & membrorum robore. namq; nihil eiusmodi ita magnum est, ut ab aliis etiam hominibus non possit obseruari, & vel arte superari vel numero. Verùm illam istius inauditi exempli vim vel fato, vel natura, vel industria & solertia constare oportet: quidquid verò huiusmodi fuerit, nullis magis quàm eidem ipsi notum exstiterit. Nulla verò tam efficax, insuperabilis, atq; necessaria res in homine mortali esse potest, quæ modum nō habeat, atq; contrarium quippiam metuere possit; à quo si non perdi prorsus, minui tamen labefactariq; accidat. Quare utrumque à te inquisitum, obseruatum, atq; adeò exploratum cupimus: Et disce; sua in lingua, Et vide. Nec dicenti

dicenti aut falso credas temere, sed periculo facto ad sensum & ad tactum, omnino pernosce & virtutis originem atq; sedem, & illius domanda modum exemplumq; verissimum. Namque alterum sine altero cognoscere non sat erat ad illorum efficiendum propositum. Vt ne verò crudelitatis metu illa deterreretur, callidè ab ipsis docetur, non eam mentem esse ut pereat vir; sed ut arte atq; viribus perdomitus, seroctam illam, quam in ipsos hæcenus exercuit, deponat, siue id ex pacto & promisso, siue ex imperio conficiendum fuerit. hoc est quod adiungitur, Et quomodo cum superare valeamus, & vincitum affligere. in exemplari, Et in quo compotes erimus illius, & vinciemus eum ad humiliandum eum. Præter cicurationem illius, nostramq; omnium securitatem, nihil præterea aut cupimus, aut querimus. nec verò tua vnus operâ assequi, obtinereq; poterimus; nec tu verò illo priuaberis omnino; vipote quem non peremptum, verum domitum, ac nobis tibiq; magis vsui habilem, minusq; timendum cupimus: id quod tibi acceptum referemus; & non modò honestum, atq; è Reipub. vsu factum prædicabimus, verum utile tibi atq; gloriosum, & generi tuo decorum efficiemus, præmio ex singulis nostris præfecturis certo, singulari, atq; nobili collato, à nobisq; numerato, ex nostra publicaq; pecunia; quod perpetuum tui in Rempub. omnem Palaestinarum meriti testimonium atq; monumētum futurum sit. id quidem erit, Dabimus tibi, doni honorarij, præmij nomine nos ipsi, non ministrorum nostrorum, sed nostra manu ANAHNV, nos ipsi, singuli mille centum argenteos. quo munere cōmuniter te de quinque præfecturis nostris, atq; pariter aequè de omnibus benemerentem testabimur: ita ut à singulis ciuitatibus millenis; à nobis verò, qui præfecturarum capita ducesq; sumus, centenis argenti siclis donata, laudem publicam, gratulationemq; reportes. nemo verò se tibi non debuisse profiteri iure possit, cum & nos ipsi appensum pro populo assen denario à nobis numerato auctum velimus. Quanti verò quondam huiusmodi ex publica pecunia collata præmia atq; dona aestimarentur, qui in antiquitatum examinandis rationibus operam posuere, satis norunt. in hoc autem præmio millenarius numerus libra, siue assis integri; centenarius verò denarij siue assis minoris nomen vsurpabant. Quinquies verò multiplicatus argenteorum numerus (namque tot Palaestinarum satrapias fuisse obseruauimus) siclorū argenteorum sesquimillesimam conficiebat summam, unciarum verò argenti bis mille septingenta & quinquaginta; quæ per duodenarium distributa, libras argenti conficiunt ducentas viginti septem cum dimidia. satis utile munus mulieri nec adèò ingenue, nec aliàs diuiti, aut à cupiditate alienæ: quippe nescio quid non auderet his moribus femina, cui regales nummi ex nostris ad duo & viginti millia proponerentur, ultra donationis splendorem & authoritatem, atq; famam, & glorie opinionem; cum aliàs Romanas matronas non maritos modò ob auaritiā prodidisse, sed proprios etiam filios perdidisse legamus.

Ode:

Oderunt natos de pellice, nemo repugnet,
Nemo vget, iam iam priuignum occidere fas est.
Vos ego pupilli moneo, quibus amplior est res,
Custodite animas, & nulli credite mensæ.
Liuida materno feruent adipata veneno.
Mordeat antè aliquis, quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit, timidus prægustet pocula pappas. Et paulo post:
Nos utinam vani, sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita parauit,
Quæ deprehensa patent, facinus tamen ipsa peregi.
Tunc duos vna sæuissima vipera cena?
Tunc duos? septem, si septem fortè fuissent.

Quod ad amatores & viros attinet, subiungit:

— Spectant subeuntem fata mariti
Alcestim, & similis si permutatio detur,
Morte viri cupiant animam feruare catellæ.
Occurrent multæ tibi Belides atque Eriphylæ.
Mane Clytemnestram nullus non vicus habebit.

Ut non videatur mirandum, in illo sexu, in illa superstitionis impuritate, ignobili mulieri, à tantis viris, tali in causa, publicæ salutis colore, tali oratione & spe, tam utili atq; honorabili in speciem præmio, cum capitalis periculi exceptione fuisse persuasum.

Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit, quo ligatus erūpere nequeas.

MAGNI in se amoris, quem ille profitebatur, argumentum nullum aliud sibi fore præstantius, fidemq; facturum certissimam simulat, quàm magna illius, qua ipse pollebat, virtutis certam indicationem, sibi vni tamen credendam, neminiq; præterea communicandam. Oportere namq; eum, qui suum animum illius amore vinciri passus fuerat, & corporis etiam ligationem eidem fidere, cui cor traditum prædicaret. hoc pacto ipsam mutuo atq; pari prorsus amore obligaturum. Dic mihi. Ex verbo, Indica mihi. mihi vni, atq; tibi, ut existimo, vnicè cara, ideoq; à te nihil animo & beneuolentia abalienata: quippe coniunctissimorum ut idem animus, sic vnum idemque oportet esse consilium & arcanum: atque ita mihi amorem probaueris tuum.

Cui respondit Samson: Si septem neruiceis funibus necdum ficcis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero ut cæteri homines.

Cui respondit. Ut illa sibi vni credendum postulabat arcanum, ita etiam Samson ipsi vni sese aperire simulat; cautus nimirum prioris femina exemplo, cuius fuerat antea delusus indicio, nec tamen, uti videtur, quicquā mali suspicatus ex hac muliere, cum nihil illi in mentem veniret de deposti-

AA tione

tione aut contentione, qualis in illa historia inciderat. Hoc verò responsum ad humana philosophia rationes relatum est, cuius opinionibus aetates nationesq; illa imbuta fuere. iis enim quidquam ultra communem & publicum naturam usum, consuetumq; exemplum exstitisset, vel ad certas ac singulares rerum sympathias & antipathias, vel ad incantamentorum occultam vim & efficacitatem referebatur. in priori genere, cum materia, tum etiam forma atq; modus, habitus & situs, locorumque & positionum adspetuumq; notabantur & cōponebantur rationes: in posteriori, & eadem ipsamet, ac praeterea numerorum, maximè imparium, postremo verborum, pronuntiationum, vocum & accentuum, murmuris, susurri, & huiusmodi nugarum congeriebatur disciplina, non sine acuta impostorum persuasione. Viriusque generis partes Samson simulans, ad naturam primùm, deinde ad septenarium numerum retulit rem, quòd propter parum atque imparis complexū haberetur efficacissimus. Nam si funiculus triplex difficile rumpitur, septemplex impossibile fuerit perfringere, qui & geminam triplicitatem, & huius perfectum nodum, nempe quadruplicitatem, cohibet. Neruiceis funibus. Hoc priorem spectat partem, qua significabat, membra artusq; suos nulla alia quàm ex animalibus sumpta materia vinciri posse: materiam verò esse nervos vel taurinos, vel huiusmodi iumentorum quàm crassissimos; nam hoc indicat vocabulum IITHARIM: eos verò humentes adhuc, & ex humoris lentore tenaces, atq; minùs ruptura cedentes, atq; adeò natiui succi vi vincitorum membrorum robur emollientes. Ut ceteri homines, ex exemplari, Vt unus Adam. Peculiare ac singulare sibi aliquid esse aiebat, quo sublato vel impedito, quamquam fortis robustusq; maneret, nihil tamen ultra unius singularem hominis vicē retineret, quam vel unus alius quispiam aequè fortis, vel fortior, vel plures unà pervincere valerent unus Adam.

Attuleruntq; ad eam satrapæ Philistinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum.

OBSERVATIONIS atq; opinionis causa funes in hoc versu iisdem quibus in superiori verbis descripti & allati atq; traditi commemorantur; idq; per ipsos satrapas curatum & confectum fuit, quorum praecipuè agebatur & salus, & res: & silentium grauius & certius erat. Nec enim dubium est, illos ab illis Samsonis veluti praludis actionum atq; pugnarum, sibi, civitatibus ac praefecturis suis vehementer metuisse, & communi consilio atq; cura consuluisse, de hoc uno capite ad multorum salutem sufficendo: (Mysterium indicamus, qui legit intelligat) atqui Samsonem non somno correptum, nec inuitum, sed vigilantem, atq; uti censemus, subridentem, ab illa etiam ridente, & velut periculum iocosè ad amoris experimentum faciente, fuisse deinctum, dictantem etiam vincendi, & nexus atque nodos coniungendi formam.

Latent-

Latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finè rei expectantibus.

VNUM quempiam ex illis, uti arbitramur, satrapis intra cubiculum abditum atq; secretum latuisse, lectio indicat, singulari nomine singulariter etiam adnotato. H A O R E B, observatorem interpretari possumus, qui, quid & quemadmodum ageretur, attentè atq; studiosè observabat, & feminea diligentia arbiter certissimus erat, illumq; satis superq; vincitum & perplexum testari poterat. Verùm quid demum praestitum fuerit ubi ad rem esset deuentum, operae premium fuerit cognoscere.

Clamavitque ad eum: Philisthim super te Samson. Qui rupit vincula, quomodo si quis rumpat filum de stupa tortum sputamine, cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo eius.

CONSTITVTVM (uti res ipsa docet) inter eos fuerat, ut & ipsa perquam accuratissimè nervos inijceret, nodosq; neceret, & ipse etià, ubi ad experimentum deuentum esset, quantum posset quoque conaretur & contenderet, ut hoc pacto, nū ille verè indicasset, amoremq; probasset, pernosceretur. Et iocari ipse videar, nisi suspicer illam propria arte, hoc est, muliebris simulatione usam, verba ad eam rem idonea, siue carmina pronuciasse, qualia ab iis decantari solent, qui huiusmodi experimentis vel per serias & compositas actiones, vel per incantationes operam dant. cuius exemplum Romanus poëta expressit elegantissimum:

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circumdo: terque hæc altaria circum
Effigiem duco. numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli nodos, & Veneris dic vincula neco.

Virg. Eccl. 2.

Quare huiusmodi à Dalila inter vincendum decantatum, aut pronunciatum versum existimare licet.

Nodus ut hic artusque tuos septemplex nervo
Vincit, ita experiat quàm sis mihi vincit amore.

Et non est cognitum in quo esset fortitudo eius.

Ex verbo sic: Et non fuit cognita vis eius. significat verò adnotatio, tanta celeritate nervos illos fuisse dissipatos, ut nihil potuerit ab observatore notari, ad cognoscendam tantæ virtutis vel sedem, vel rationem, vel circumstantiam aliquam; quandoquidem nihil ille conari vel eniti visus fuerit. hoc enim significabat similitudo illa, Cum odore ignis acceperit. Namq; hoc plerumque accidit, ut stupa nondum admoto igne incensa, ardere conspicitur, ex odore videlicet, hoc est, ex ambientis aëris calefacto spiritu; atque ita virtus quidem ignis arguatur efficacissima, efficiencia autem non

AA 2

conspi-

conspiciatur eius qui obiectam materiam nondum contigerat. Atque ita efficacia quidem manifesta fuit; vis autem an eiusdem, an alterius cuiuspiam rei esset, minimè dignosci potuit ex presenti exemplo. Hoc est quod dicitur, Fortitudo eius; siue eius, siue alterius esset.

Dixitque ad eum Dalila: Ecce illulisti mihi, & falsum locutus es: saltem nunc indica mihi in quo ligari debeas.

DISSIMVLATO vultu ac gestu hac à muliere dicebantur, non tantum, ut videri cupiebat, de re ipsa, quantum de animo ac voluntate & diffidentia sibi laboratum fingente: quippe nihil aliud ab illo postularet, quam fidem & constantiam, atque eiusdem amoris parem communionem; cuius argumentum id vnum optauerat, singularis videlicet illius virtutis declarationem, taciturnitate perpetua sibi conseruandam. hoc verò frustra se expectasse & rogasse ait, cum res prater imò contra votum successerit. Namque hactenus ipsi amorem erga se suum profitenti assentiri utcumque illa poterat, si non certa fide, at opinione tamen aliqua de viro forti atque iudice apud suos, eoque qui non rogatus, sed rogans sese vltro amantis nomine petierit; cuius amoris cum illa vnum certissimum postularit argumentum ac pignus sibi fideliter seruandum, tamen nunc iam vanum experta omnino intelligere sibi omnibus modis, dictis, atque factis fuisse hactenus impositum. Ecce illulisti mihi. Presenti exemplo, quod nec inficiatione mutari, neque interpretatione colorari potest, comperi te mihi imposuisse, quando re, in qua nihil periculi erat, nemo conscius aut arbiter, inter me ac te solos ostendenda, tamen aperte mihi imponere voluisti. quod autem re ipsa docetur, verborum interpretatione atque exceptione minimè indiget. Ego rem vnam ex te optaueram, tuorum mihi dictorum indicem certissimam: hanc cum experta fuerim, fallacem prorsus, & te omnino mendacem aduersum me intellexi. quidquid enim de amore, de consuetudine, deque aliis animi erga me tui actionibus affectionibusque hactenus dixeras, mera mendacia, à te in me immeritò conficta, reapse comperio. Et falsum locutus es. ex verbo, Et loqui solles ad me mendacia. Hoc enim ex tuis arguo, quæ modo loquutus me parare atque expectare iubebas; quæ cum vana deprehenderim, te etiam leuem mihi esse aperte video, nisi aliquo pacto denuo emendare, & te mihi veracem probare cures, atque amoris desiderioque meo satisfacere, par partique referre studeas: quæ si te non tantum amarem, tui erga me amoris fidem non tam anxie expecterem, quam non totidem, ut antea, argumētis, sed vel unico mihi cognitam velim. Antea quidem & arcanorum tuorum me consciam esse posse sperabam, mentemque tuam mea comparem cognoscere auebam; quod quamquam valde familiare videretur, tamen amore meo non erat indignum: nunc verò vno tantum contenta ero signo, nimirum, ut indices mihi, cuius te amare vincitum profiteris, quo modo, quo iugo, quo paxillo, quibus rebus verè ligari possis, ita ut vincitum hereas. nam neruis te non posse ligari, nec

nec brachia tibi esse, quæ villo cobibeantur vinculo, iam peruidi. In quo. quare & qua corporis tui parte.

Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis.

CVM robur virtutemque viri ad singulares causas, & propriam quandam vim vel naturam membrorum illa referret, existimaretque opposita ac pugnantis virtutis rebus vinci vinciri que posse, quæ vel occulta, ut dici solet, efficacia hoc aut illud certis comparata modis conficerent; commodè eluditur dissimulatione circumstantia in precedenti indicatione pretermissa. Nouis funibus. Simulat se superius conditionis ac modi oblitum, alias rerum docuisse & indicasse. namque non modo neruis, verum funibus crassiusculis vinciri se posse ait, iis verò non qualibuscumque, sed nouis ac recetibus, & quorum primus usus in se vinciendo ponatur, atque adeo prima ac firma artificis mens in illis conficiendis ad vincula tantum intenta fuerit. Namque & hoc non nihil posse ac valere, & y credunt, qui huiusmodi superstitionibus operam dant; unde & certis quoque dies ac temporum discrimina obseruant. itaque hoc pacto ille feminam differendam, illudendam, ac demum lassandam putabat, nihil prorsus de proditione ac dolo suspicatus, sed meram curiositatem femineamque cupiditatem ratus.

Quibus rursus Dalila vinxit eum, & clamauit, Philisthim super te Samson; in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula, quasi fila telarum.

VINCULA hæc Samsonis brachiis eodem quo superiora modo iniecta fuere, nec maiori verò conatu rupta. Quasi fila telarum. In propria lingua singularem legimus numerum, quasi filum. vnicum ex filis, quod nulla virium aut conatus comparatione rumpitur.

Dixitque Dalila rursus ad eum: Usquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas.

MVLIEBRIA siue meretricia prorsus acumina, importunamque pertinaciam, quis in hac femina non intelligat? Fingit autem hic nihil iam de re, nihil de illius fortitudine laborare se, de fide tantum iam conqueri, quam nullam esse fuerit hactenus experta: quam ob rem se non hoc tantum nomine, sed omnibus aliis sermonibus secum habitis deceptam, irrisam, ac despectui habitam lamentatur, siue de amore, siue de quocumque alio argumento fuerit actum. Usquequo. Ex verbo GHAD HENAH, explicare licet hactenus. Et falsum loqueris? plurali numero, Mendacia, in exemplari legimus. Duplici etiam periculo ac manifesto exemplo comperi, te mihi omnibus in rebus hactenus fuisse mentitum; mihi, inquam; nemini fortassis præterea; quod grauissima ignominia loco duco, ducamque perpetuo, & nihil

usque tibi iam amplius credam, nisi hęc unam, qua postrema erit, rem mihi verè edisseras & probes: Quo vinciri debeas. Hoc unum responsum, quod tibi expeditu leue est, tu meo praeferas usque amori: ego nullū aliud praeerea volo tua in me voluntatis argumentum, praeer hoc, quod mihi credere recusas; ego verò, quo tibi credā, nihil reperire possum singulare, nisi hoc unum, quod in te singulare est.

Cui Respondit Samson: Si, inquit, septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terræ affixeris, infirmus ero.

SIBI unitantum creditum superiori versu postulabat Dalila, nihil prorsus alij cuiquam indicatura. Namque ita ex verbo rogauerat, Indica mihi in quo vinciaris: quasi affirmās iam se nihil illi credituram, nisi experimento vero atque euidente sibi uni sua manu curando & obseruando. Cuius importunitate penè victus Samson, rei partem prodit, partem verò turbat & confundit; ut quoquo modo feminam, quam amabat, interim retineat, ac demum ad aliud agendum diuertat: quippe in his actionibus & experimentis temporum intercapedines positas intelligimus. Iam verò quis respo ad assentiendū color, quis ve fucus fuerit factus, audire est operaprecium. Haecenus quidem sese toto corpore atq; corporis artubus inuincibilem in superabilemque, ostenderat Samson; nequidquam differre docuerat, quibus rebus quāve parte ligaretur; nec fidem iam faceret, si se cruribus, collo, aut medio corporis cinctorio, aut uno aut pluribus simul artubus, vinciri posse diceret: cum vis illa siue ex singulari natura efficientia, siue ultra naturam esset, omnibus corporis partibus videretur esse diffusa, ac sibi simul constare ad instar anima, quae, quibus sentire corpus potest, partibus omnibus inesse dicitur. Vnicus restabat capillus, qui nec inter corporis mēbra nec inter partes censetur; & cum sensus expers omnino sit, nec resistere nec agere quicquam nec pati existimatur: cum verò capiti innatus tenaciter hareat, impedire magis quàm inuare, retinere atque ligare magis quàm reluctari posse putatur; quam ob rem à nautis, à luctatoribus, ab omni exercitatorum siue athletarum grege, dānatur prorsus ac reicitur prolixioris capilli usus. Qui & propter flectēdi & innectēdi facilitatem, & propter summi loci quem occupat, hoc est, capitis extremum finem, totū corpus secum inclinatum adeò facile flectit, ut vel imbelli muliercula ab subiiciendum sibi robustiorem virū commoditatē ansamque, praebeat. sic enim ille de leuissima amica fatebatur:

Et si quid peccasse putat, ducorque capillis

Immeritò, proprias proripiorque vias.

Huiusmodi infirmitudinem sibi, uti cateris mortalibus, nativam simulabat Samson: ita tamen ad credendū adornabat, ut maiorem, quàm aliis, ad vincendum & vincendum vim adhiberi oportere doceret; non tam pro capilli ratione, qui sensu & motu, pulsu & impulsu, ut caterarum pili, careret: sed

propter

propter capitis, cui innatus erat, pondus & vim, quam certo modo certisq; nexibus impeditam, robusto ligno alligari opus esset. Si septem crines. Numerus ad impedimentum facit. Nam cum nitentis vis uno loco iuncta simul non firmatur, diuisa minus potest, quod resistentium singulorum minor sit virtus: quippe dum unum ex iis quae resistunt laxatur, aliud contrā tenditur; atque ita interturbata impugnantis efficientia, lassatur demum. Capitis autem rotundi partes non aequè simul reniti possunt, propter variam distantiam & habitudinem ortus criniū, quos occiput, & sinciput, & vertex, atq; gemina temporum confinia nutriunt. Itaq; hac ratione sese ligari posse aiebat, adiuncto etiam septenario numero, non nihil ad efficiētiam, ut Gen-

tium opinio ferebat, iuuante. Cum licio plexueris. Ex verbo: Si texueris septem tricas capitis mei cum liciatorio. Mirabilis & exquisita ligandi forma, quam nemo, nisi pertinacissimo animo & contento proposito conficiendi studio, tentaret: sed nihil à cupida mulieris audacia alienum vel remotum est. Et clauum circumligatum terræ affixeris. sic Latinus interpret. Graeci verò, κατ' ἐγκρούσης ἐν τῷ πασάλω εἰς τὸν τοῖχον: Et affixeris paxillo in parietem. Chaldaicus ita, Si texueris septem crines capitis mei cum iugo telæ. Oportet mulierem illam telæ ac texendi peritā fuisse, quod olim in usu & laude fuit etiam magni nominis ac diuitibus feminis, ut Penelopes, Helena, atq; Chryseidis exempla apud Homerum confirmāt. Quam ob rem illa tandem, sopito apud se Samsonē, non segniter hoc opus quoque

quoque fuit experta. Namque & licio crines implicitos contexit, & iugo aduoluit opus, ac iugum palo siue clauo, sextorum more, firmauit.

Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui confurgens è somno extraxit clauum cum crinibus & licio.

CONSVRGENS è somno. Simul atque excitatus expergefactusq; fuit, leui capitis momento & palum, quo iugum figebatur, euulsit, & iugum ipsum, cui crines alligati fuerant, è carceribus suis detraxit, mirabili pariter ac iocoso spectaculo. O qualis facies, & quali digna tabella! In hoc etiam experimento nihil illum nixum intelligimus.

Dixitque ad eum Dalila, Quomodo dicis quòd amas me, cum animus tuus non sit mecum? per tres vices mentitus es mihi, & noluit dicere in quo sit maxima fortitudo tua.

CONSTANTISSIMA perucacis femina de simulato & falso amore querela & contentio, numquam sua oblita artis, ad victoriam usque describitur. Neque enim se de aliare tantum agere, quàm de veritate amantis pratexit umquam, idcoq; rogat, Quomodo dicis quòd amas me? quasi nihil à se optatum, expetitur, & actum affirmet, prater veri amoris certum indicium & argumentum: quod cum triplici periculo iam fallax, imò vanum experta fuerit; tantum abest ut sui credat amantem, ut etiam inimicum & osorem planè intelligat, omninoq; à se existimet alienum. Cum animus tuus non sit mecum. Ex verbo, Et cor tuum non apud me. Manifestò deprehendi te à me abalienatum, omninoq; auersum, imò neque de me quicquam boni cogitare umquam: atque hanc tanti mei erga te amoris mercedem qui putare aut existimare possem umquam, nisi iam tribus apertis mendaciis docta atque certa euasisssem? Amantus enim cor alio corde abalienato falli indignissimum est, & vel opinione, nedum sensu miserimum & infelicissimum. Meum quidem cor apud te semper fuit; quòd nisi te tantum amarem, numquam vel hanc rem adeò anxie quassisssem, vel semel decepta repetisssem; nūquam tibi quicquam ipsa negasssem hoc meo animo, tui, uti iam planè ostendisti, dissimillimo. Non sumus ergo in amore pares. ut ego tibi virtute & membrorum firmitudine ista impar sum; ita tu mihi amore comparari non potes. quid comparari dicam? quod alienum omnino atque remotum est, comparisonem non admittit. Nam cōparatio eandem rem siue rationem atque naturam spectat: hinc diuersa ratio. Animus tuus non est mecum. meus tecum fuit; quem constantem in te examinando iam perspexisti.

Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhereret, spatium ad quietem non tribuens; defecit anima eius, & ad mortem usque lassata est.

IMPORTVNITATIS, insolentia, atque molestia artes omnes, quacumque

cumque prompta atq; volubili mulierum lingua adhiberi possunt, à Dalila, maxima cum pertinacia, continua iurgiorum serie adhibitas, duo Hebraica verba ostendunt, HEZZIKALO & THEALATSEHV. incipit autem versus à verbo VA IH I, Et fuit, Et factum est. cuius in memorandarum rerum initiis & consequentiis est usurpatio. Demum, inquit, euenit ut mulier verbis suis (namque ita in exemplari adnotatur) hoc est, inuentionum, argumentationum, elocutionis, querelarum, repulsarum, lamentorum, & maledictorum uberrima, assidua, atque perpetua copia & vi adeò virum aliàs amantē premeret & affligeret, idq; tam diu, noctibus, inquā, atq; lucibus omnibus urgeret, ut ad extremum vexatū, & in angustias redactum & compressum penè iam animā efflare cogeret. tanta in illo sexu aduersus deditos vocum, acclamationum, exclamationum efficacia & improbitas est, de quo in minori causa & studio illa adnotata sunt:

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet, nec caufidicus, nec præco loquatur,
Altera nec mulier, verborum tanta cadit vis.
Tot pariter pelues & tintinabula dicas
Pulsari. iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit succurrere lunæ.

Iunen^l
Sat. 6.

Defecit anima eius. In breue contracta fuit illius vita. in maximas angustias redactum, exemplaria verba significant, eoq; deductum importunitatis, ut vel mortem subire potius, quàm pugnam illam contentissimam perferre, optasse dicere possis. Tandem ex hoc iam ad vitæ finem properantem describere historia author videtur.

Tunc aperiens veritatem, dixit ad eam: Ferrum numquam transiit super caput meum, quia Nazareus, id est, consecratus Deo sum de vtero matris meæ: si ratum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines.

APERIENS veritatem. Ex exemplari: Et indicauit illi omne cor suum. Amorem integrum & maximum illi, totius cordis intimo arcano atq; consilio indicando, probauit. Namque illud ferre non potuit, quod ab improba femina obiectū sibi audierat: Cum animus tuus non sit mecum, siue, Et cor tuū non apud me. declarauitq; cum primis virtutem illam nec natura, nec arte, nec humana vlla sorte sibi constare, sed planè adherere ex singulari prouidentia Dei, cui ipse ad eam rem, antequam genitus esset, delectus, aptatus, ac insigniter dedicatus fuerat; idq; prolixo semper capillo in seruitutis perpetua professionem ostenderat. Narrationis autem expositio ac series cum rebus ipsis comparata & perpensa, veri iam explicati & arcani aperti mulieri fidem fecit. Namq; hætenus nihil de fundamento illius virtutis maxima dictum fuerat, & videri poterat illa facultas singulari aliquo & raro natura ac membrorum ingenio constare, atq; aliqua in parte

BB

corporis

corporis potissimum residere: nunc verò cum illud non naturalis efficiētia vi, sed diuini tantum doni virtute seruo ad eam rem comparato concessum, nomenq; Dei, quod iuramenti etiam religionem continebat, appellatum audiuit, & professionem seruitutis intellexit, atq; adeò modum edocta est, quo illa seruitus prodi posset, nimirum detractò signo atque deleta nota professionis, hoc est, capillo semel abrafo; rem ita habere persuasa, & aggredi & conficere minimè dubitauit. his antea dixerat ille, Et infirmus ero: nunc verò illud prædixit, Recedet à me fortitudo mea. Ita non innatam, sed inditam, atque, volente Deo, separabilem sibi virtutem ac fortitudinem adesse confessus est; quã quoad ex Dei voluntate retineret, inuictus vnde quaq; perseueraturus erat. Voluntatem autem Dei conditione pacta, & ab ipso obseruata, certam sibi esse ex illo declarauit: Quia Nazareus sum de vtero matris meæ. id est, consecratus siue addictus ministeriis diuinis, hoc fortitudinis genere exercendis. eam verò seruitutis additionem ubi contaminandam permiserò, Recedet à me fortitudo illa mea, mihi vnice diuinitus adiuncta: Eroque sicut cæteri homines. Atqui exceptio hæc, sua lingua diuersis pronunciata verbis, diuersam hoc loco significationē indicauit. Namq; duobus in antecedentibus periculis, quamquam varia Latina versio formulam expresserit, Chanaan eo tamen sermone iisdem verbis dixerat ille, VE HAIITHICHE EHHAD HA ADAM, quod magnã emphasim continet, duabus vocibus singularitatem indicantibus: Ero sicut vnus quidam certus homo. quæ quidem oratio, quamuis non plus illi videatur tribuere, quàm vni cuiquam singulari homini, tamen non obscure indicat singularitatem illam exemplo aut comparatione carere: tantumq; apud me, atq; ut arbitror, apud illius linguæ peritos omnes valere potest, atque illa, Et eto similis mei ipsius. nam singularitas illa, duabus vocibus pronunciata, EHHAD & HA, non tam vnus quæpiam, vel vnũ quemq; vel quẽlibet, quàm vnus quendam viribus insignem hominem, singulariq; fortitudine celebrem significat, qualis ipse erat, qualisq; nemo præterea reperiri aut indicari poterat. Quamquam enim dixisset, Et infirmus ero, tamen adiuncta expositione, quali infirmitudine futurus esset, indicabat. manifestum enim est, eum ligatum infirmiore esse quàm solutum: solutus enim quispiam, nihil conari, nihil agere cogitur, ut sui compos omnino sit; ligatus verò sese exsoluendi atq; expediendi causa non nihil agit, siue id magno ut plerisque, siue exiguo, ut fortissimo cuique, conatu fiat; tamen experiendum omnino est ad solutionem, antea quã quicquam aliud præterea agatur. saltem huic antea tantum agendum fuerat, quantum vel alij in telarum rumpendis filis, vel igni in stupeo funiculo incendendo; quæ cum nature modum sequantur, tamen in agendo, ut philosophi nostri loqui solent, pro ratione virium & resistentiæ patiuntur etiam. Nunc verò nihil Samson de sua vel exigua vel magna infirmitudine subindicauit, nihilq; de singulari virium suarum exemplo ambiguum pronunciauit, ut antea; sed plane prædixit, suam illam singularem

larem fortitudinem sibi detractum iri, seq; non sicut vnus quendam hominem, verum sicut omnem hominem euasurũ: appellatione autem omnis hominis, vel infirmisimus quisque continetur, tantumq; sese mutatum iri significauit, ut qui antea vni cuidam certo, hoc est, sui similis euasisset, detractò sacre seruitutis signo cuilibet homini sine vlla exceptione comparandus esset. ita prima responsa ambigüe, postremum hoc apertissimè datum mulier intellexit: quam ob rem nihil hæsitans, nihilq; cunctata, mentem suam explendam, remq; prorsus consciscendam suscepit.

Vidensque illa quòd confessus esset ei omnem animum suum, misit ad principes Philistinorum, ac mandauit, Adscendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum.

COR non amoris modò & affectuum curarumq; sed cogitationũ consiliorumq; omnium officinam & sedem esse, ex sacra doctrina intelleximus. ut, De corde exeunt cogitationes, furta, homicidia, blasphemia, &c. Et, Non quod intrat per os, coinquinat hominem; sed quod exit de corde, illud coinquinat, &c. de cuius membri ratione plura in sacro Apparatu dicebamus. Sua autem lingua, Cor omne suum sibi Samsonem patefecisse asseuerat mulier. Omne cor suum, qua oratione & amore erga se illius plane constare, & nihil veri aut certi de tã diu quæsito, expectato, atq; sollicitato responso relictum, quin omnia prorsus aperta, exposita, & explicata esse, affirmare minimè dubitauit; iamq; & rei sibi agenda & exitus certa, Palestinorum principes ad pactum exsoluendum audens confidensq; euocauit, misso nuncio atq; mandato composito, Quia nunc mihi aperuit omne cor suum. Ex illius lingua mandatum hoc tertia persona enunciatur. In contextu scriptum in Mazzoret prima enunciatur persona, quam interpres reddidit noster, utpote planiore: utraq; verò lectio simul & mandatus & mandati vires præstat. quod sibi suum omne cor esset manifestatum, idq; in coniugatione tertia dicitur, quæ non asseuerationem modò, sed etiam testimonium ex alterius opera continet, hac significatione, Iussit cor suum se ipsum mihi indicare. quod ut Latine & simpliciter noster interpres redderet, vsus est verbo, Aperuit. adhuc semel, HAPAGAM, nunc hac vice. certam & exploratam rationem ac rem formula hæc in sacro sermone indicat: & cum cætera experimenta non successissent, hoc iam nihil dubitationis habere defenditur. Hoc tropo primus omnium pater homo ille uxorem sibi adiun-

Etam apprimè vniceq; conuenire aiebat: ZOTH HAPAGAM, Hoc nũc os ex osibus meis, & caro de carne mea. Latinus verò sermo verba, Iam nunc, & Iam, in huiusmodi enunciando sensu vsurpat. ut,

— Iam nunc in balnea salua Frontelicet vadas.

Et, Iam secuta potes totis tussire diebus. Nil istinc quod agat tertia tussis habet.

& Cicero: Herma tui Pæteli cū capitibus aneis, de quibus ad me scripsisti,

BB 2

iam

Matth. 15.

Lib. osoph.
& lib. Ierem.

Gen. 22

Iuuenal. Sat.
Atticus.
Martialis.

iam nunc admodum me delectant. Iam nunc venite, inquit illa, nihil omnino cunctabundi, quando res mihi omnis comperta & integra constat.

Qui adscenderunt, assumpta pecunia quam promiserant.

HACTENVS non satrapas, sed obseruatorem ab illis instructum & missum & venisse & latuisse, & quot quibusq; modis illa elusa esset, adnotasse intelleximus: nunc verò, constituta iam atq; certa superatq; contentione, principes ipsos euocatos, & proditiōis ac doli mercedem delatā legimus. Pecunia quam promiserant. Ex verbo, Et adscendere fecerunt argentum in manibus suis. Ingens, constans, contentumq; studium, & commune consilium adnotat oratio hac. tanta enim illos cura, tanta auiditas conficienda rei urgebat, ut graue alias argentum, nimirum quingētas & quinquaginta uncias, singulos tollere, & asperiore via asportare non piguerit: quae res humanarum inimicitiarum cum omnium, tum earū praecipue quae inter principes exercentur, viuum nobis repraesentat exemplum.

At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput.

IMPRÆ feminae artes, hoc est, blanditias & fraudes, amoris nomine ac specie fucatas, hac nobis imago ante oculos ponit, potentiores illas quidem quam virorum robur & virtutem, quamq; magicarum artium incantamenta atque deuotiones, ut ille alter expertus aiebat:

Non facit hoc verbis, facie tenerisque lacertis

Deuouet & flaua nostra puella coma.

In proprio autem sinu hac vice hominem iacentem delinisse, & ad soporem usq; mulcendo ac blandiendo sefellisse dicitur, quod antea nusquam fecerat; ut nunc securiorem redderet, non cogitantem aut veritum ab illa quicquam posse ladi, utpote sedente atque interim harente, quoad ipse excitaretur; neque enim posset, tamen si vellet, ab illo sinus premente ac tenente, non excitato delabi, minusq; timebantur insidiae ab ea qua habitum gestumq; amaniis complexu ac sinu gremioq; exprimebat. Sinum eleganter vertit interpretes noster, qui idem ferè cum gremio est, & partem vestium significat laxiorem, ut illud, Nuda genu nodoque sinus collecta fluentes.

Atqui non in gremio tantum, verum super mulieris genua illum allectum collocatum, iacentem ac sopitum fuisse, ex natina lingua verbis accepimus: Et sopiuit eum super genua sua. Non solum locus & situs, verum etiam ars dissimulatioq; propositi, amorisq; tenerrimi simulatio ab improba hac Sirene comparata & adhibita fuisse intelliguntur. Namque demulcendo capiti, digitisq; scalpendo ac tractando, vocem cantumq; additum, & cetera, praeter vinum quae somnum adducere & conciliare solent. Sopiuit. Ex primo verbo, Dormire fecit. Genua antiquis amoris, gratiae, beneuolentiae, & beneficij significatione tractabantur aut tangebantur, ut in sacro Apparatu declarauimus: cuiusmodi ratio apud Homerum frequentissima est.

Voca-

Vocauitque tonsorem, & rasit septem crines eius, & cepit abigere eum, & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit.

CÆTERA omnia, quae haecenus narrata sunt, experientis mulieris manu tentata ac parata audiuimus, utpote non omnino amantis verbo credētis, verum ambigūe adhuc agentis: nūc verò omni sibi iam hominis aperto, uti exposuimus, corde, ipsa nihil agere omnino constituit, nihilq; ad rem conficiendam parare, praeter somni conciliationem, idq; apud se in propriis gubus, quo securior dormiret vir, existimans, detectum iam illi arcanum, femina amorem prorsus confirmasse, nihil aliud poscentis, quam illius magna virtutis rationem sibi credere, in signum veri, solidi, atque suo parisi amoris testimonium. Quamobrem nunc illa aliena iam opera usa dicitur, nimirum tonsoris periti, qui magna celeritate ac dexteritate, hoc est, septies tantum septem capitis regionibus ducta nouacula capillum diligenter ita abrasit, ut nihil omnino reliquerit, quod inhaerentis fortitudinis dubitationem faceret. In iis capitibus virorum ac feminarum, quibus prolixior crinis, atq; compositus magis crescit, septem areas siue regiones, à vertice ad ambitum discretas, obseruare est, quas tonsoriae artis experti ac docti facile indicare, & ubi opus est, percurrere tondendo possunt. hoc verò ministerium à tonsore exhibitum, feminae ipsi, ut auctori, historia adscribit. Et cepit abigere. Ipsa iam securior, tam certior, & ut verè erat, iam rei compos reddita, antequam quemquam extrinsecus adhiberet, sua manu periculum facere voluit, atque hominem iam abrasum an eadem, an minor, an nulla prorsus instrueret virtus, tentare, durius nimirum tractans, atq; à gubus demittens propriis. Ex propria scriptoris lingua sic verba reddi possunt: Et cepit humiliare illum. quod interpretes noster significatiore actione declarauit, Abigere, & à se repellere. id quod cum leuius ac facilius, quam antea, sibi factu experta esset, quod illius capitis pondus grauius, atque colli membrorumque vim languidam ac lentam, egrotantium instar, comperisset; intellexit profecto, atque apud se confirmatum accepit, Fortitudinem ab eo discessisse. Namque orationem hanc, siue versus posteriorem partem, prioris expositionem esse ducimus. Atque voluptatis, vitij, & cupidinis, diuina humanaq; omnia prodētis, qualis exitus, qualisq; sit merces, abunde satis huius viri siue herois verissimum, atq; omni tragædia maius, ostendit exemplum.

Dixitq;, Philisthiim super te Samson. Qui de somno confurgens, dixit in animo suo, Egrediar sicut antè feci, & me excutiam; nesciens quod recessisset ab eo Dominus.

VEL ille primùm expergefactus crines sibi deficere nondum animad-

BB 3

uerie-

uerterat, cum huiusmodi responsum apud se daret, vel quamuis capillo carere sese cognosceret, vim tamen illam diuinam, singularisque providentia efficacitatem presentem adhuc sibi adesse existimabat, utpote qui plane intelligens confessus fuerat mirabilem illam fortitudinem nullo pacto naturam sibi esse, sed gratia voluntateq; Dei constare; velle vero Deum ipsius manu Palaestinarum potentiam superbiamq; retundere, atq; ita in responso ac promisso fuisse declaratum: Et ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. quos cum sibi nunc imminere audiret, non secus nunc quam antea sese excipere valiturum putabat, presente ac propitio Deo; cum nihil adhuc, uti sibi videbatur, egisset, quam ob culpam alienatum a se numen existimaret. Nesciens quod recessisset ab eo Dominus. Exemplaris lingua verbo, Et ipse non nouerat quod Dominus recessit de super se. quo tropo singularis providentia ab alienatio significatur. Quamquam enim ipse nihil, uti videri sibi potuit, fecisset, aut commisisset, quod sanctitudinem illam suam contaminaret; aperte tamen contaminandam temerario & insano muliercule amoris prodiderat, & praeceptum illud matri praedictum contempserat: Cuius non tanget caput nouacula; erit enim Nazarus Dei. separatum, sanctum, unig; Dei ministerio & seruituti addictum perpetuo fore, ac tam diu in Palaestinos valiturum, declarauerat Angelus. Qui tamen hac tempestate amoris magis indulgere, quam sanctitudinis suae arcum celare, maluit; atque ita, quod commisisse negaret, tamen admisisse inficiari non poterat.

Quem cum apprehendissent Philistinum, statim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vincitum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt.

MAXIMORVM ac fortissimorum virorum animus nullo magis cruciatur supplicio, quam cum probro, dedecore, & ignominia ab inimicis afficitur: quam calamitatem, quod morte ipsa longè grauiorem ducerent, uti declinarent nonnulli, tam in nostris, quam in externis historiis, manus sibiipsis iniectisse dicuntur, ut Saul, Abimelech, & Cato, ac Thraseas. Atque ita hostes ipsi, quo sauiore efferatiorisque sunt, eo grauiora ac turpiora in viros illustres & honestos, a se captos, huiusmodi insultationum & dedecorum genera excogitant. Atq; hoc ipsum consilium Palaestini secuti, Samsone, a se comprehensum, iis modis afficere gaudent, quibus ignominiosissime tractari, atq; animo cruciari posse intelligebant, oculis primùm exemptis, quod securitatis ipsorum causa curatum est, atque etiam diuturnioris miseriae & erumnae comparanda studio, simul etiam stultitia probrum conijciendi, quod nimirum, quamuis ille fortissimum sese praebuisset, corporisq; robur ostendisset maximum, tamen stultissimum, animiq; consilium minimum declarasset, sese ipsum muliercula prodens atq; tradens; ita vero euenisse, ut ob mentis inopiam nullum alium exitum, quam corporis etiam imbecillitatem haberet: dignum

dignum verò supplicium illi oculis eruentis decerni, qui corde adeò cecus fuisset, ut sese aperiret. Cuius ergo dexteritas & solertia propter imprudentiam cordis minus timenda existiterat, iam nunc quoque corporis vires & robur, propter oculorum defectum, nihil esset cur timeretur, sed iste in perpetuam conseruaretur ignominia, cum aliquo vsu publico, quo ipse sibi victum pararet seruilem, ut neq; malum ullum, sed neq; damnum aut sumptum ipsis illis, quoad viueret, posset inferre, nimirum qui suo labore victurus erat, non lautius quam mancipium pistrino addictum. Et duxerunt Gazam vincitum catenis. Gaza, una ex Palaestinis urbibus celeberrimis fuit, atq; in medio regionis posita; quò quicumque ex ceteris locis conuenirent, communis inimici supplicium spectare & irridere, atq; aliis referre narrareq; possent. Videtur autem quondam in nonnullis locis moris fuisse, ut serui capti bello, & qui in publico vinciti essent carcere inferioris notae homines, molendo frumento operam dare imperarentur, atq; eius laboris mercede sese utique alerent; cuius etiam mercedis pars alij cuiuspiam vsui publico addici potuit, ut catenis & comedibus emendis ac reficiendis. Atque huiuscemodi morem attingere videntur lectiones illae: Morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, usq; ad primogenitum ancilla quae est in mola. de eodemq; dicitur, usq; ad primogenitum ancilla quae erat in carcere. & apud Isaiam: Tolle molam, & mole farina, denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, reuela crura. ad hoc verò consilium ac iudicium ignominiae quoque accessit ratio & causa, ut durissimo & vilissimo seruitutis genere illius vires dignae esse publicae dicerentur, quod non solum inferioris notae seruis, & quibus nulla melior opera imperanda videatur, verum ignobilioribus, ac minus ad cursum idoneis equis imponitur, ut ille aiebat: Segnipedes, dignique molam vertere nepotes. Hispanico proverbio huiusmodi ignobilium vires appellari solent, fuerças de gana pan.

Iamque capilli eius renasci coeperant.

UT in sententia rationem penetremus, totum carmen ex verbo considerandum est, Et coepit capillus capitis eius pullulare ut detonsus. Nazaraei, hoc est, serui Deo addicti, capillus detonsus fuerat, idq; ipsius detonsi hominis vitio ac temeritate, qui credita & commendata sibi sanctitudinis aperuerat mysterium, & contaminandum prodiderat. Nazaraei rursus capillus pullulare coepit. quo tropo interiectam penitentiam intelligimus, atq; cum amissi boni dolore studium mutatum, & diuinam clementiam imploratam, veniamq; postulatam, animo ac mente simplice, ac priorē culpā detestante. quamobrem rursus in Nazaraei ordinem & gratiam vir ille restitutus est, eaq; res confirmata & ostensa, capillo eodem pacto crescente, eademq; corporis habitudine & membrorum vi redeunte, quomodo ante abrasum capillum habere ille sese senserat. itaq; non dicitur modo, Et crescere coepit

cæpit capillus. Namq; id nec mirum, nec nouum esset, natura vi agente, qua sua sponte pilos citra vllum sensum corporis procreat; citius autem, densius, & prolixius in his qui vel macie contabescunt, vel animi marore laborant. sed dicitur, Vt detonsus. Iam, inquit, capillus Nazarai restitui cæperat, cum ea, qua subyicientur, euenere. Atq; ita viri pœnitudinem toto illo carcere tempore subsecutam intelligimus. Nec verò fortitudinis spiritum vnâ cum crinibus redditum, scripta indicant, sed mentem religionemq; eandem, & Nazarai vota illi in illa calamitate seruata, atque ita sibi renatum capillum, qualem ante tonsuram esse contigerat.

Et principes Palæstinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicū nostrū Samson in manus nostras.

METVS atque calamitatis praterita finem, & securitatis iam perpetuò sibi promissa initium patrio ac tutelari credito deo publica gratulatione & supplicatione celebrandum Palæstinorum principes ac proceres decreuerunt: neq; id hostiis modo mactandis, sed epulo etiam dando, agere, festo ad hanc rem dicto, & statuto die, ludisq; destinato, in laudē Dagon; quod præcipuum apud Palæstinos numen fuisse, multis ex locis obseruauimus, cuius celeberrimum fatum Gaza frequentabatur. erat autem ille ex marinorum numinum grege præcipuus quispiam, quales Neptunos, siue Possidones Tritonesq; suos Græci & Latini consecrauerunt. certe piscibus præpositum fuisse, nomen ipsum Dagon indicat, cum piscium genere omni commune vocabulum sit DAG. Qui principes nunc appellantur, quinque illi primi ac maximi fuere, quibus omnis Palæstinorū distributa regio parebat. hos & Græci, & versio nostra Satrapas dicere aliàs solet. exemplaris lectio perpetuò ZZARNIM, Chaldea versio TVRNAIA nominat: ex quo vocabulo TYRANNI nomen est deriuatum. Magnam autem fuisse oportet celebritatem illam, qua omnium principum atq; primorū populi conuentu ageretur: quamobrem hostias magnificas decretas noster interpres rectè vertit. Magna sacrificia, qualia Hecatombas fuisse legimus, nempe qua & regiâ magnificentiam sacrificantium, ac totius gentis, decerent, & tanto numini tutelari ac liberatori, tam magni, publici atq; communis in omnem regionem beneficij authori grata probarentur, & perpetuâ deinceps impetrarent populo atq; principibus securitatem. Tradidit Deus noster inimicum nostrum in manus nostras. quamobrem & nos illi deditos gratulari ac profiteri oportet. Ita stultissima gens, non sine numine beneficiū illud sibi contigisse persuaserat: atq; hoc quidem illi rectè cogitauerant; verum illud vanè atq; insipienter, videlicet Deo suo, qui nullus erat, acceptū referre, quod ab ipso Samsonis Deo fuerat permissum, propter violatâ sanctitudinis flagitium, & manifestam culpam, cum ille sic fuisset confessus: Nazareus sum Dei, ab utero matris meę. Verum illi caca opinione ducti, & nullum

sibi

sibi magis propitium numen, quàm Dagonem suum, & nullū communem quem timerent inimicum, præter Samsonem, exstare arbitrabantur. Tradidit deus noster inimicum nostrum Samsonem. Gratulationis & supplicationis à principibus decreta elogium & carmen huiusmodi fuit à Poëta aliquo ex illorum ordine conditum.

Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit plurimos.

Hoc genus carminis pœana antiqui Poëta vocabant, cuius frequens apud Homerum ac celebris mentio est. nihil autem aut certius aut frequentius in hominum moribus obseruamus, quàm vulgi ac populi animū ac rurorem ad ea, qua principibus probari videantur, secundissimum & obsequentiissimum, in iis præcipuè rebus, qua vel religionem vel superstitionem spectant, in quibus populus omnis & sibi placet, & maioribus mirificè applaudit. S. S. E. In malitia sua latificauerunt Regem, & in mendacijs suis principes. Omnes adulterâtes, quasi clibanus succensus à coquente: quieuit paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum. Dies Regis nostri, cæperunt principes furere à vino: extendit manum suam cum illis foribus. quem locum in Cōmentarijs nostris explicabamus, & quotidiana etiam nunc exempla patefaciunt, idq; nobis huius historiae Scriptor apertè indicat: Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat. Populus Samsonem, in vinculis molentem, principum iussu spectatum admissus, gratulationem quoque, pluribus nominibus adiunctis, prolixiorèque elogio referebat.

Hostem quem nuper cuncti durumque ferumque,
Vastantemque agros, & multa cæde madentem
Horruimus, Deus, ille Deus, cui læta dicamus
Festa hodie, manibus nostris en tradidit vnus.

Tribus maxima in bellica re laudis epithetis & nominibus viri virtus vltro ab hostibus celebrata fuit. Hostis communis, qui vnus ac singularis aduersus omnem regionis gentem, tam principes quàm populares, contentionem susceperat; idq; tanta dexteritate & felicitate egerat, vt & vastatoris, & homicide nomen sibi peperisset. Quæ nec Herculi suo Gentium antiquitas adscribere potuit, ea omnia vel ipsa inimicorum carmina vni ex Israelitarum gente viro canendo confessa tribuebat. Hectorem Homerus ἀνδρόφονον laudis causa vocare solet, quem imitatus Horatius homicidam dicit: sed nihil ad veram Samsonis fortitudinem, qui & viribus, & dexteritate armatos complures inermis strauit; & excogitato consilio, & inuento nouo, agrorum messes, vinea & oliueta depopulatus est. cuius domiti ac sibi traditi gratiam & laudem, vnico deo suo Palæstini mendosè arrogabant.

CC

Lætan.

Lætantesque per conuiuia, sumptis iam epulis, præceperunt ut vocaretur Samson, & ante eos luderet.

NON satis illis fuerat magna illa publica gratulationis lætitia, solenni epulo celebranda, nisi capti hostis insultatio atque irrisio accederet, ac miserabilis aliàs, ebriis tamen & saturis iucundus, spectaretur ludus; tanta nocendi & illudendi rabie ignobile vulgus insanire solet: cui ut gratificentur principes, varia ac plerumque humanitati dissentanea vel edunt ipsi, vel edenda permittunt spectacula. Hinc olim theatra cadibus ac sanguine plena; hinc nostro tempore, nostrisque moribus impura, & ab omni arte semota, scenarum & comædiarum licentia, & gladiatorum cade funestiora crudelioraque saurorum ac belluarum munera, qua vel reuentibus ac detestatis superiorum animis dicata consecrataque, visuntur. Atque omnia hæc tunc spectantur iucundissime, cum ventri atque gula abunde satis fuerit indultum.

Exod. 32. S. S. E. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Lætantesque per conuiuia. Ex germanis historici verbis: Et fuit, cum bonum cor illorum, & dixerunt: Vocate Simson, & ludet nobis. Cum bonum cor illorum. cum cibo ac vino pleni essent, curaque omni deposita, nihil nisi lætitiæ & risus cogitarent, nullos ludos gratiores sibi fore putauerunt, quam robustissimi antea viri, nunc verò miserandi atque oculis capti, viribusque destituti hominis, iners & incerta saltatio. Ita quem indigno labori addixerant, ludibrio nunc & despectus esse volunt. Et ante eos luderet. ex verbo, Et risum faciat nobis. Qui nobis aliquando curam doloremque peperit, nunc vice versa lætitiæ risumque turpiter saltando moueat. Manifesta vulgaris ingenij imago, quod, presentis tantum lætitiæ voluptate captum, consequentia nihil omnino cernit, ideoque timet minimum.

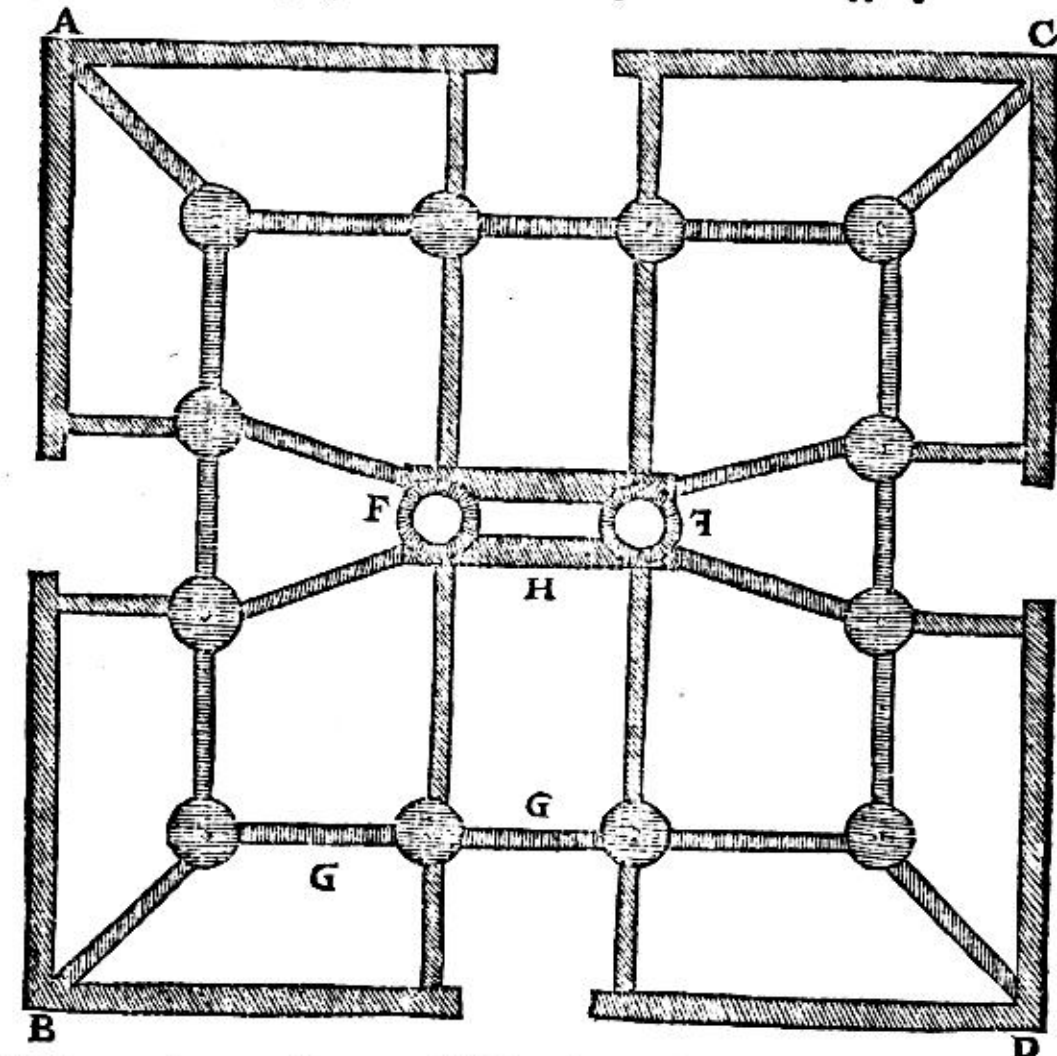
Qui adductus de carcere, ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas.

CALAMITATIS & iniuriæ indignitatem auget locorum & actionis opposita adnotatio, cum expressione nominis in ipso primo contextu appellati, sic: Et vocari fecerunt Simsonem ex domo vincitorum. Samson ille fortissimus, quem Palestina omnis nuper vel nominando pauebat, quem vel visum fugiebat, nunc euocatus adest, atque seruilibus modis tractatus obedit; nec aliunde euocatus, quam ex carcere; nec ad digniorem & honestiorem agendam rem, quam ad ridiculum atque turpe de se spectaculum saltando præbendum inimicis, principibus, ac populo. Huiusmodi euanidi salis exitum & usum esse, sapientia diuina dictauit. Qui legit, intelligat. Publicè saltantes, & huiusmodi spectaculorum personas, turpitudinis atque infamiae nota innotas, & ratio ipsa, & antiqua iura ferè omnia volunt, diuina verò lex minime admittenda censuit, in vulgaribus etiam ac vilibus capitibus, nedum in honestioris ordinis atque census viris. neque verò tantum ultra non quærenda & optanda, sed nec, si inuitis fuerint illata, ferenda esse censet.

censet. unde illa in Machabeorum historiis Gentium violenta potentia, ac quorundam Israelitarum facilis acerbè accusatur, qui inducta festa atque sacra aliena, quam mortem, pati maluerant. Censet qui de virtute vera, deque corruptis hominum moribus prudenter locuti sunt, huius generis actiones ingenuo homine indignissimas duxerunt. ut ille de Nerone:

— In scena numquam cantauit Orestes,
Hæc opera, atque hæc sunt generosi principis artes,
Gaudentis patrio peregrina ad pulpita saltu
Prostitui, Graicæque apium meruisse coronæ?

Inter duas columnas. In exemplari Hebraico, Chaldaicæque interpretatione, plurali numero Columnas hoc loco legimus: subiuncto verò versu, Columnas super quas stabilitur domus. versu autè vigesimo nono duarum columnarum singularis adnotatio est. ut verò res ipsa quemadmodum

effici potuerit, cognoscatur, adis illius forma breuiter perstringenda nobis censetur. Fuere olim adium siue templorum varia genera, inter quæ principem elegantiam illa obtinebant, quæ columnis ornabantur & construebantur. ex his duo summa capita ενδ'οςυλα και εξ'οςυλα, id est, quæ vel interioribus columnis fulciebantur, vel muniabantur exterioribus. utriusque verò

varia fuere forma. locus verò hic, in quo & epulum & spectaculum celebratum fuit, prioris generis fuisse obseruatur, cuius imaginem nos ex Ich-nographia tantum describemus. Igitur murus erat siue quadrus, siue quadratus, qui totum ambiebat spacium a, b, c, d. intra hunc certis locis ac modis distincta columna complures ex arte confecta, quarum loca, e, littera indicat. medium tenebant locum duae maiores columnae F. F. supra columnas epistylia posita, quae, g, nota indicantur. A columnis ad murum epistylia alta, siue ex lapide, siue melius ex aere, aut cedro, aut ligno quouis idoneo. in medijs duabus columnis abacus erat, H. à quo ad ambiètes columnas lignei vectes, vel ferrei potius, aut aenei, aut etiam marmorei, velut radij tendebantur. inter columnas & murum, tabulatum, siue contignatio asseribus instructa, ad adstantium & spectantium commoditatem & usum; ita ut tota templi area sacrificantibus, epulantibus, & ludentibus vacaret, ac principibus primariisque viris praberet subsellia. Huiusmodi verò forma adis animo comprehensa, lectionis huius integra constabit explicatio.

Fecerunt eum stare inter columnas. Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, ut tangam columnas quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam.

CVM ipse oculis captus, necludendi, nec intermittendi & quiescendi locum nosse posset, ut à puero comite ac duce in media columnarum area sisteretur opus fuit; ubi imperata saltatione, & iis qui ex superiore, & iis qui ex aequo spectabant loco, lusum risumque praberet; qui demum risus magnam cladem attulit. Nam cum insultationem non sibi modo, sed religioni sua, atque adeo contemptionem veri Dei, quem ille colebat, quemque Palaestini suo comparatum minorem iactabant, tantus vir perferre minimè iam posset; sacrilega atque detestanda iniuria ultionem, diuino iudicio probante sibi querendam, & iam nunc opportunissimè parandam, meditatibus animo, spe, atque fide concepit. spem verò exitus ipse demum firmavit: itaque deliberato ac certo consilio, saltationis comitem atque ductorem puerum respirandi simulatione monet, ut sese secundum medias geminas columnas, quibus omnis illa adis moles tamquam centro nitebatur, sistat.

Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Palaestinarum, ac de tecto & solario circiter tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Samsonem.

QUANTA esset hominum frequentia, quamuis cacum virum fallere non potuit, cui principum maiestatem cum omni aulica pompa, sacrificulorumque grege, interesse diei celebritas, ac festi indictio, declarauerat. his verò innumerabilem promiscui vulgi multitudinem accedere, nemo dubitare potuit, cum hoc nusquam non constet, rumorque ipse ac strepitus ridentium & conuivialium clamor arguebat. quam rem ita interpretatus fuit Samson,

ut

ut diem sibi iam paratum duceret, quo illa salus matri suae ab Angelo promissa inchoaretur, vno, ut ita dicam, praelio commisso, in quo ipse à magno hostium exercitu oppressus, vita iam deinceps futura sibi miserabilis, patriae salutem, religionis vera decus & sanctitudinem, Dei Israelis gloriam anteponeret; utque strenuus vir, cui tandem atrocior atque crudelior, & pro inimicorum odio longior fortassis ad necem parabatur cruciatus, in ipsos sese vallatium, & irrisione, probris, atque insultatione undique petentium, cuneos, quos alias pro animi sententia effugere non poterat, sese conciens, Dei suique vicem ulcisceretur, in eorum Imperatorum morem, qui aliquando sese ipsos etiam diis immortalibus, capite velato, certis verbis pro repub. deuouisse memorantur; quorum ut neque causa par, ita euentus longè minor, minusque efficax utilisque fuit. Namque hic non pro repub. solum, sed pro aris ac focus, uti dici solet, hoc est, pro sacrosancta religionis, Israeliticamque fidei autoritate. De spectantium autem numero & ordine sic ex germana lectione ac disputatione aestimamus, principes primoresque viros ac mulieres in illorum trium millium summa non esse ponendos, quorum sine villo graduum ordine multitudo superiorem occupabat & implebat locum, hoc est, contignationem ipsam, quam versio nostra tectum ac solarium, duobus nominibus explicat: sacra verò lingua unico verbo GAG, omnem superiorem locum significat, eumque praecipue, qui consensus, & sedendi, standi, & ingrediendi commoditatem prabet. Architecti veteres contignationes hoc genus vocant, quae ordine describere solent primas, secundas, tertias, quartas etiam. siue autem locus ille templum ipsum Dagonis, siue principum aula, siue publica iudiciorum domus basilica dicta fuerit, certè ades amplissima erat, & magni populi capax, quippe quae in superiori contignatione tria spectatorum millia contineret. Namque indicato numero eos tantum haberi, qui superiora occupabant, exemplaris lectio, & Chaldaica versio, Graecaque disputatio manifestè declarant. Exemplar sic: Et ades plena [nobilium] virorum ac [nobilium] mulierum, & ibidem omnes ZARNEI Palaestinarum. Haecenus hemistichium prius, cui posterius adiungitur sic: Et super ipsum GAG circiter tria millia vir & mulier spectantium Samsonem, dum ille luderet. Antiqui moris obseruatione receptum est, ut in huiusmodi spectaculis ac ludis inferior locus nobiliorum ordinibus tribuatur: Roma enim, quantum ex varia lectione didicimus, ad quartumdecimum usque gradum à primo, & scena siue aere proximo, maiorum subsellia constabant: his altiora spatia Quiritibus ac promiscuum vulgus, ut quisque primus praeuenisset, occupabant. itaque hanc Samsonis ridiculam saltationem frequentissimus optimatum cum seminarum, tum virorum confessus in primis ex inferiore; populi verò reliqui magnus concursus, nempe trium millium vtriusque sexus, superiore ex loco spectabat. Ut verò hanc & locorum & ordinum distinctionem agnoscamus, expressis notationibus ducimur. In priori hemistichio HAANASSIM & HANASSIM, id est, certorum ac nobilium virorum

CC 3

&

& certarum mulierum; in posteriore verò sine ulla adnotatione aut singularitate, Vir & mulier. Huius generis ichnographiam & orthographiam etiam prioris contignationis tenuis, exceptis columnis mediis, Romæ D. Laurentij in Damaso templum exhibet, quod hac legentibus, quàm primum in mentem venit; nisi quòd hic columnas internè ambientes habemus; illic verò columnarum vicem quadràgula pila prabent, quibus fornicum fulciuntur arcus. Græca lectio sic habet: καὶ ἐπὶ τοῦ δώματος ὡσεὶ τριχίλοι ἀνδρες καὶ γυναῖκες ἐμβλέποντες ἐμπαιζόμενον τὸν σαμψών.

At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus meus, memēto mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam, Deus meus; vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam.

VERSIONIS huius nostræ explicationem, atq; dubiorum quorūdam controuersiarumq; de vltionis propria, deq; sibi ipsi inferenda morte diremptionē, singula verba ab exemplari petita non leuiter, vt arbitror, adiunabūt. Et clamauit Simson ad Dominum, & dixit: Domine IEHOVIH, memento mei obsecro, & corrobora me etiam vice hac, ò ELOHIM; & vlciscar vltionem vnam de duobus oculis meis de Pelisthim. Licebat profectò, si otij & ingenij suppeteret copia, nervos eloquentiæ & industria omnes in orationis huius argumentis & ornamentis declarandis contendere: sed huiusmodi argumenta iis relinquentes, quos melius quàm Hannibalis deliberationes & Herculis labores tractare orando aut declamādo decuerit, summa nos tantum capita rerum, & rationum disputationumq; locos ipsos indicabimus. Verbum Inuocauit, siue clamauit, oppressi hominis, & iniuria affecti, vocem exprimit hoc loco: idq; apud iudicē integrū, & seuerum, atq; sanctissimum agi intelligimus, ex duorum nominum appellatione: alterius quidem illius arcani quatuor literis pronuntiati, quod ad singularem Dei notitiam, eiusdemq; providentiam, & humanæ salutis mysteria Israeli plerumq; appellari solere, iam sæpè sapius adnotauimus. Alterius vero ELOHIM, quod diuini in mundum totum, atq; adeò in gentes nationesq; omnes, imperij atq; iudicij momenta omnia continet. & quamquam id ad alios qui falso dii putantur, & ad caelestes animos ac spiritus, nec non ad populorum iudices viros significandos vsurpetur, tamen nulli adeò propriè, adeoq; rectè conuenit, quàm illi, cui vni, IEHVEH, vocabulum verè adscribitur. Est igitur Iudicialis causa, quam oratione sua Samson agit, in qua duplicem iniuriam persequitur: alteram publicam, sibiq; cum omni Israelitarum gente communem, de communi religionis odio & inuidia, contemptione atq; despectione, qua Palaestini Israelem prosequabantur: ideoq; & personarum cum accusantis, tum accusata expressa fit mentio, nempe Samsonis ipsius à Deo singulari providentia delecti atq; sacrati, ad cōmunem inclementem illam seruitutem, qua Israelitica gens premebatur, vlciscendam

cendam aliqua ex parte, eaq; nō leui: atq; etiam Palaestinarum, qui afflictum & oppressum Israelem durè nimium excipiebant, idq; se & rectè, & purè sancteq;, atq; dei sui iudicio & consilio, imò mandato ac iussu etiam facere iactabant & predicabant: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras. itaq; & iniuriarum & personarum actio contentioq; instituta est. altera pars Samsonem inimicum suum sibi traditum, pro arbitrio ac libidine cruciandum iactat: altera verò, hoc est, Samson, iniuriam contumeliamq; grauisimam sibi impositam queritur, ab inimico declaratissimo, inimicitiasq; verbis & factis identidem confesso. Viraq; pars causam iudicij suum ex euentu æstimandam & probandam suscipit. Nam Palaestini iudicio dei sui, quem ELOHEIV, id est, gubernatorem iudicemq; suum laudant, inimicum, sibi ex animi sententia torquendum, vexandum, ac demum crudeliter interficiendum, traditum affirmant. Contrà verò Samson suam causam meliorem & iustiorē esse clamat, qui multis modis ac sapius vnus homo iniuriis impetitus affectusq; fuerit, nec vnquam cuiquam nisi lacessitus nocuerit: id verò ex euentu quoque declaratum confirmatumq; esse contendit. Neque enim vnus tot res aduersus multos tam feliciter conficere potuisset, nisi dextro, propitio, præsenteq; numine, & spiritū, robur, atq; animos seruo suo sibi dicato suggerente: cui nec numē ipsum diuinum nisi iusta in causa adfuisse. Namq; id veri Dei ac iudicis nature ingenioq; minime conuentaneum est. Hac interpretatio est petitionis illius, Domine IEHOVIH. nomē verò, Domine, siue ADONAI, ius auctoritatemq; adscribit ei, qui appellatur ad cognoscendam diiudicandamq; causam. Appellatur autem Deus ipse nomine illo arcano, ad Israeliticā tutelam amplificationemq; pertinente. hunc enim Deum causa suæ cognitorem primum, deinde iudicem atq; vindicem sibi postulat Samson: Tu, inquit, qui sæpè alias mihi grauius illatas ab inimicis iniurias, me ministro, seuerus iudex punisti, hanc demum grauisimam contumeliam, crudelemq; iniuriam animo pariter atque corpori factam meo, eo quo consueuisti pacto vindex ac iudex in hos animaduertendas curato, viribus, inquam, non meis, verum à te, vt antea, suffectis, quibus meam vlciscar vicem. Et redde mihi nunc fortitudinem pristinam. In exemplari, Et corrobora me etiam vice hac. Vnde nō perpetuam atq; continentem, quasi innatam, sed pro ratione atq; vsu suffectam & auctam, stupendam illam roboris vim viro adfuisse intelligimus. Deus meus. Iudicis, gubernatoris, vltoris, ac providentis nomen, ELOHIM, hoc loco vsurpatum, iudicij diuini probationem ex euentu firmendam postulat; idq; fide duce ac magistra sit, cuius admirabilis ad conciliandum Deum virtus atq; experientia est. Vt vlciscar me de hostibus meis. Iudicialem vltionem implorari iam diximus, quam iusta querela & grauis mereretur causa. De hostibus meis, duplici nomine iniuriosis & infestissimis, hoc est, cum priuatarum inimicitiarum aduersum se, tum publicarum aduersus religionem & paternam disciplinam, Israeliticamq; dignitatem. Namque

in exemplari personae nomen utraque significatione notatum est: De Philistin. De Palaestinis, quos in contemptum nominis tui, meique contumeliam & calamitatem grauisissimam, utroque me lumine privasse doleo & conqueror. Pro amissione duorum luminum. Vnum oculum sibi erutum contumeliose ignominiae ac iniuriae crimine accusare poterat, nedum utroque se orbatum grauisissime doleat, iudicium dolendum ac miserandum exhibeat: atque adeo in sania sua morbum ab illis conquisitum, summoque studio excitatum, significanter indicat. Igitur duplex causa hic agitur: altera Palaestinatorum, Deo suo gratulantium, & ius proprium ex Samsonis calamitate laudantium; altera Samsonis, iniuriam sibi illatam clamantis ac lamentati, & iudicium fidemque Dei sui veri implorantis. utriusque causa ratione ex eventu declaranda fides iam postulat, & terrarum orbis hominumque animi expectant. nam eas partes valere constitit, quas exitus ostendet. Nam si quas vires ille sibi optat & poscit, Dei beneficio obtinuerit; votum quoque suum eiusdem Dei iudicio probatum declarabit.

Et apprehendens ambas columnas quibus innitebatur domus, alteramque earum dextra, alteram laeva tenens.

IN summis minimisque rebus agendis intellectum, delectum, & conatum tantummodo nostra in nobisque esse, humani ingenij indagatores definire, cetera vero omnia externa atque aliunde profecta confessi sunt: quae si ex animi sententia successerint, ei pariter, unde nata sunt, accepta referuntur. culpa itaque, atque huic opposita laus, ex illorum trium usu unicuique adscribitur. Nam si quis recte intelligat, recteque velit & conetur, ut profecto commendationem; sin vero perperam illa agat, vituperationem commeretur, quemcumque demum exitum res, de qua agitur, habuerit. Quam ob rem in communibus ac promiscuis rerum generibus non satis probe ex eventu vel vituperatione, vel laudem peti consentaneum est, meritoque illud imprecabatur quidam:

Careat successibus opto,

Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Verum in maximis & communia exempla superantibus ausis, quibus tam difficilis inciderit nodus, ut, nisi Deus intersit, vindicari & solui non possit, si inuocationem, implorationemque fidei certus consequatur euentus, causa cum primis honestas, & aperta Dei constare dicenda est voluntas. Sensum igitur voluntatemque Samsonis in causa aduersus Palaestinos instituta, superiores versus ostenderant; conatus vero hic iam spectatur, alteram atque alteram ex mediis iisdemque maximis columnis, dextra laeva tenente viro, atque post postulatam diuinum numen & robur impellente: siquidem conatum illum adhibitum impellentis, non trahentis habitu spectandum, exemplaris lectio docet aperte: Et innixus est super eas, alteram in dextera eius, alteram in sinistra sua. ita ut in illo ipso extremo rerum a se gestarum exemplo authorem superioremque agens, ruinam ipse fecisset & intulisset magis

magis quam passum fuisse diceretur, atque postea cum in tanta lapidum ac ruderum mole sepultura causa educendus esset, non recubans ac iacens, sed incumbens potius maximo cum spectantium stupore viseretur. Huic etiam cogitationi illud addendum, videlicet maiorem multo vim ad magna pondera impellenda, quam ad trahenda exigi; quod facile aestimabunt illi, qui mechanicarum disciplinarum expertes non fuerint. Atque haec simul coniuncta omnia dubitationem prorsus controuersiamque adimunt, de huius à Samsonis maximi facinoris suscepti & peracti iure atque honestate; cum exitu ipso ultra humanam omnem sortem obseruato, voluntatem auctoritatemque probent iudicis Dei, cui uno praelio, per unum bellorum suorum ministrum facto, tot impiorum hostium millia unico impulsu occidenda ac perdenda, unicaque maximi templi Deo illorum dicati ruina, impietatis vanitatisque redarguta ignominiosum monumentum aeternè statuendum decreuerit, atque eadem opera peccatum prodita antea sanctitatis in eundem cladis ministrum expiari puniri que voluerit: maximo tamen cum honore & praconio, tanta iniuria tam praeclare atque fortiter, imò tanto cum victoria miraculo vindicata. Iam vero & viri ultro pro patria religione, pro causa sua honestate sese deuouentis, atque votum apud superos probantis, extremam vocem audiamus.

Ait, Moriatur anima mea cum Philisthiim.

MORTALIS huius vita usuram tantum hostium perdendorum, atque religionis propriae exornandae & asserendae causa, extremo casui sibi exponi, cetera vero omnia integra, propria, perpetuaque mansura esse ait. Namque hic nomen NEPHES usurpatur, quod animam significat, ea ratione qua corporis vita ministram & opificem esse, Philosophi definiunt; qua, inquam, cibum potumque appetere, qua concoquere, qua vigiliam & somnum diuidere, qua nutrire & incrementum parare, denique qua aspirationi ac respirationi continenter operam dare, qua corporis membris motum ac sensum sufficere cognoscimus: qua vero intelligere, sapere, & iudicare deligereque homini datur, non NEPHES, verum RUAHH, id est, spiritus, illa princeps humanae naturae portio appellatur. Latinis vero antiquis ac doctis hic animus, anima illa dicitur, quae, qua parte vitam administrat animantibus omnibus, per similem & actionem & vocem sortitur.

Mundi

Principio indulsit communis conditor illis

Tantum animas, nobis animum quoque.

Superior illa pars, quam spiritum siue animum vocamus, nec interit, nec actione etiam post huius vitae decursionem vacat: inferior vero altera NEPHES, atque anima dictitata, exacto vitae spatio, nihil interim agit, quam diu à corpore seiuncta fuerit. S. S. E. V. eter escis, & esca ventri: huc & has destruet Deus. Namque haec eadem post resurrectionem alio modo su. corpori impendet vires & efficiencias, in iis praecipue, quibus immutatio illa continget,

DD

tinget,

Iuu. Sat. 15.

1 Cor. 6.

1. Cor. 15. *tinget, de qua scriptum est: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. His enim Christi uiuentis instar uiuendo agnosceretur, qui nec moritur, nec morti ultra obnoxius esse, nec doloribus ullis tangi potest.*

Philip. 3. *S. S. E. Qui reformabit corpus humilitatis nostra, configuratum corpori claritatis suae. Nam de iis, quibus hanc sortem sua vitia inuiderunt, alia differendi ratio fuerit. Igitur illam tantum anima portionem sibi deuoueri, Samson proficitur, quae humano corpori semel dissocianda necessario est, idque*

Genes. 3. *fuit olim stata diuini iudicij sententia fixum: Puluis es, & in puluerem reuertèris. Moriatur, inquit, anima mea cum Philisthiim. adnotanter dixit, Cum Philisthiim, non autem cum animabus Philisthiim: siquidem ipse animam tantum sibi morituram, ceterorum uero non animas solum, sed animos, eo modo quo impij pereunt, interituros, hoc est, à Dei superiorumque felicitate seiungendos, ut haedos ab agnis, credebat. Nam ut uita aeterna Deus est, ita à diuerso aeterna mors Deo carentes consequitur. Hoc aliisque compluribus locis, quid & quemadmodum antiqui Israelita de animarum immortalitate senserint, obseruatione diligenter adhibita, cognouisse expediet. Huc planè illud pertinet. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest corpus & animam mittere in gehennam ignis: Namque altera pars ad NEPHES, altera uero ad RUAHH, hoc est, ad spiritum referenda est: quamquam uocabula haec interdum non ita distinctè usurpentur. Quod uero adiunctum est, Cum Philisthiim, animaduersionem attentionemque legentium postulat, ad uariam piorum atque impiorum cognoscendum exitum. Quippe Samson tantum animam suam morituram, Palaestinos uero totos perituros aiebat, hoc est, corpore secum unà, animo autem in gehennam detrudendo, sine ulla redemptionis expectatione: utrumque autem ex iudicio Dei, qui potest & corpus & animam, ob malum pereuntium meritum, perdere.*

Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & caeteram multitudinem quae ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quam antè uiuus occiderat.

QVAMQVAM morte uenalem, tamen uictoriam hanc uerè appellandam, atque hoc nomine celebrandam, lectionis ratio & obseruatio indicat: namque Palaestinarum satrapas omnes cum omnibus ferè ipsorum aulicis comitibus, atque adeò feminis & pueris principibus, quorum plena tunc aedes erat, tantum praeterea reliqui populi ex omnibus satrapiis eodè coacti, unico uiri impetu, unica plaga peruisse, praeterea diuini tamen exemplum admirabile atque manifestum fuit, in quo altera pars aduersus alteram concurrerat. hi omnes, ut illi uni capto, atque crudelissimè excepto, immaniter ac turpiter insultarent, & necem postea pro libidine afferrent; ille uero, ut lesa & irrisa suae, hoc est, uerae religionis, atque illatae simul sibi iniuria uicem uicisceretur. In media igitur illorum de uictoria sua latitia, in ipso insulsa-

sultationis clamore atque cachinno suppeditatis diuinitus uiribus usus uir, uincendi illam consuetudinem, quam uiuus probauerat, uincendi, inquam, non armis, curribus, aut turmis equitum, cateruisue peditum, sed fortitudine caelesti planè, & quouis oblato ad plagas instrumento, uel inepto, ut asini maxilla, nunc demum morti deuotus ac iam moriturus longo intervallo superauit. Multoque plures interfecit moriens, quam antè uiuus occiderat. Ita qui promissus, datus, notusque ad hoc fuerat, ut Israelè de manu Palaestinarum liberare inciperet, quam gerendam commissam sibi crediderat, quoad uixit, strenuè ac fortiter praestitit, moriturus quoque fortissimè peregit, atque ita diuinum de se responsum reapse firmavit. Concussis fortiter columnis. In exemplari lingua aëtoris incumbentis, & è regione pugnantis habitus ac gestus exprimitur, deliberatioque certa, & efficax indicatur uoluntas, uerbis VAIET BE COAHH, incubuit in uirtute. diuina fretus ope, atque postulata & obtenta uirtute usus. non qui recumbens aut retrorsum conatus columnas traheret secum; sed qui incumbens potius impetumque, faciens impelleret. itaque in ipsa ruina ceteris temerè iacentibus, ut quemque casus occupauerat, ipse non resupinus nec obliquus, sed prorsus repertus fuit; ut superior etiam mortuus fuisse, uel inuitis hostibus agnosceretur.

Descendentes autem fratres eius, & uniuersa cognatio, tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa & Esthaol, in sepulchro patris sui Manuè.

SEPELIENDI cura apud Israelitas antiqua & constans obseruatur, pro locorum ac temporum personarumque ratione, diligenter inita. Namque sepulchrum ad uitae ac ueritatis testimonium ac monumentum refertur in primis: deinde in honoris uiuentibus debiti ius, mortuis funus ac sepultura decernitur. Potissimum uero atque maximum illud est, quam ob rem publice de corporum sepultura ageretur studiosissimè, quod uidelicet certa non modo de anima immortalitate, sed de corporum etiam resurrectione tenebatur, & colebatur spes, quae in illo ad Abrahamum diuinitus factò promisso fulta quondam stabilitaque fuerat: Ego protector tuus sum, ET MERCES TUA Genes. 15; MAGNA NIMIS. Ex hoc aliisque similibus Dei promissis & oraculis illa cognoscendarum familiarum, atque in morte etiam obseruandarum & colendarum disciplina orta, illaque historiarum frequens est profecta commemoratio: Et sepultus est in sepulchro patris sui. Et connumeratus est ad patres suos. Et sepeluit Saraa uxorem suam in sepulchro speluncae duplicis. & quae ad hoc genus referuntur complures aliae animaduersiones. Fuit igitur Samsonis fratribus & propinquis diligenter adhibita cura, uiri corpus ad sepulturam postulandi & impetrandi, atque honestissimo funere asportandi, & in maiorum suorum sepulchro condendi: in quo & cognatorum sedulitatem, & Palaestinarum humanitatem laudare est: illorum quidem, qui nihil

veriti vel hostium potentiam, vel conceptum aduersus Samsonem odium, frequenti turba ad cadaver postulandum prodierint: horum verò, qui corpus eius, à quo tantam in se suosq; factam stragem senserant, funeris tamen ac sepulchri honore non prohibuerint, sed facile permiserint magna cum hominum celebritate efferri, atque in magni ducis victorisq; morem triumphi instar habente funere cohonestari, cui permissioni rerum gestarum admirationem quoque, & futura fortasse calamitatis dubitationem ac metum, viam munisse arbitramur. Namq; vero simillimum est, eos, qui non viuentem modo, atque sentientē, nūquam sine suo magno malo laeserunt, sed etiam morientem sibi perniciosissimum experti fuerant, ne etiam si mortuū apud se retinere, vel quoquo modo sepultura iure arcere tentarent, ultorem etiam paterentur expauisse; cum praesertim illa omnia, quae euenerant, non iam ad humanas causas naturae exempla alia, sed planè ad diuinam efficientiam referri res ipsa cogeret; constaretq; publicè, illum curae esse Deo suo, utpote quem Nazarenum, hoc est, peculiari ritu ac modo seruum addictum fuisse, ipsius etiam confessione peruulgatum esset. Funeris porrò exsequias & fratrum & cognatorum frequēs turba prosecuta fuisse dicitur. Namq; horum huius rei praecipua cura ex more officioq; fuit. Fratres verò dicuntur, quicumque proximi gradibus coniuncti sunt: ceteri verò, qui ad aliquam ex nepotum Israelis familiis adnumerantur, BETH ABIHV, domus patris eius, siue cognatio nominantur. & fortassis post illius ortum alij quoque liberi parentibus procreati sunt, quorum, quia nihil ad historiam attingebat ampliùs, breuis haec mentio facta est. Sepulchralis verò loci adnotatio & indicatio ad veritatis monumentum facit, & ad familiarum tribuumq; dignoscendam rationem.

Iudicauitque Israel viginti annis.

ÆTATVM, seculorum, ac temporum rationem numeri huius nomen spectat, quam apud Israelitas à promissorum initio ad Christum vsque Regem quam diligentissimè subductam obseruatamq; esse oportuit. Omnes verò vinculorum Samsonis siue menses siue dies, hoc annorum continentur numero. Nam idem vita atque peracti magistratus finis viro fuit. sed bis huius numeri facta mentio, hic ad vitæ finem, superiùs verò ad honoris ac muneris durationem refertur.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Fuitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas.

TURBULENTVM, inconcinnum, atq; à vera virtutis ac ciuilitatis forma discrepantem reipub. statum esse, interim dum nec princeps nec magistratus teneat, cui paternarum legum obseruatio curae sit, hoc atq; huic subiunctis

iunctis capitibus docemur, tribus descriptis historiis immoderata libertatis, & superstitionum atq; praedationum licentia. Antè verò quàm explicationem inimus, certum vtriusque historiae tempus indicare ad institutum nobis officium pertinere arbitramur. Sunt enim qui hac ad Cusam Rishgathaim tyrannidis aetatem referant, idq; adstruant ex lectione libri qui Mudi series inscribitur: in quo Gathnielis filij Chenaz tempore facta haec dicuntur, propterea quòd scriptum sit: Māsīq; apud eos idolum Michæ omni tempore quo fuit domus Dei in Silo. Sed cur magis à Cusani tempore inchoada haec ratio sit, quàm à Iosua diebus, cum primū Dei domus in Silo constituta fuit; nulla alia vel ratio producitur, vel authoritas citatur, praeterquam illa: In diebus illis non erat Rex in Israel. Numquam autem consulem, vel iudicem, vel praefectum aliquem desideratum Israelitis legi, nisi Cusam Rishgathaim tyrannidem exercente. Namq; Regis nomine principem quēpiam Reipub. habenas tenentem significari his lectionibus, expositores fatentur omnes. Quod ubi conceditur, Gathnielis tempus ab hac ratione excludendum erit, in quo nihil publicè audere quisquam potuit, quod vel à tyranno antea, vel ab ipso Gathniele non compesceretur, praesertim nouādis bello rebus, quales inferiùs narrabuntur. Quamobrem hoc potissimum loco narrationes haec inducta sunt, quòd numquam magis Israeliticum populum vitiorum vindice caruisse existimamus, quàm Samsonis temporibus extremis, hoc est, dum ille primū Dalile amori vacaret; deinde verò, dum vincus apud Palestinos retineretur; ac interim etiam, quoad quispiam, qui Samsoni succederet, exstaret. Atq; ita rectissimè ab interprete nostro Latino explicationis causa additum est, Eo tempore. Ea, inquam, tempestate, qua Samson indignis modis distentus, Israeliticis rebus administrandis nullam operam dabat, id quod mox narrabitur nouarum rerum, tum in religione, tum in ciuilibus status turbatione euenit. Vir quidam. unicum nomen is, duabus vocibus singularitatem significantibus, aptè explicatur. Nam singularem virum appellare, appellatumq; indicare, historiae author voluit. De monte Ephraim, locus tribum indicat, tribus autem facti arguit indignitatem, & audacia crimen amplificat, utpote rebus extra ordinem confusis ac perturbatis.

Qui dixit matri suae: Mille centum argenteos, quos separaueras, & super quos, me audiente, iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt.

Ex colloquio facti series velut certo confessionis testimonio narratur; idq; breuius & significantius ab historiae scriptoribus aliquando usurpari solet, quàm si res aliàs didascalico exponeretur stylo. Atq; narrationis genus hoc etiam apud externos obseruatur, ut in prima Terentij comædia videre est, ubi Simo Sosia semel ad scenam inducto, totius rei, de qua agitur, argumentum rogando & respondendo enarrat, quod ad historiarum & poematum cognitionem adnotasse retulerit. Est autem historiae argumentum

DD 3

huius-

huiusmodi. Vidua quadam ex Ephraitarum gente mille ac centum siclos argenteos, certo in domus loco sepositos, condidit; ex quibus non nihil sibi atque suis ad religionis priuatum cultum comparare cogitauerat. eam pecuniam filius, Michas nomine, siue casu, siue ex obseruatione repertam, aufert. mater, damnnum sibi datum grauer ferens, raptori incerto quamuis dira & mala multa muliebri impatientia precatur: qua filius audiens, euenturâque metuens, matri tandē confessus rem, ut egisset, indicat. nec verò argentum clam referre, & opportuno ad reperiendum loco reponere, satis esse arbitratur, ut qui materna imprecationis diritatem & pondus efficacitatemq; horreat. Mille centum argenteos. Siclos intelligimus semuncia ponderis singulos, conficientes in summa vncias quingentas & quinquaginta. quod non citra augurij superstitionem à femina obseruatum arbitramur. Argenteus, siue CHEZZEPH, cum certo numero indicatur, siclum apud veteres significabat. Quos separaueras. quos furto amiseras. ita explicandam versionē, nos Hebraica oratio, Chaldaicâq; & Græca interpretatio docent. ASSER L V C A H H L A C H, τοὺς συλληφθέντας τοι. Et super quos, me audiente, iuraueras. dira detestatione egeras aduersus raptorem quemcūque: quam nisi ego audissem, non tam horruissem efficacem. Primum enim verbum E L I T H, hoc precationis genus indicat. atqui furtum ipsum peccatum ducebat filius hic. quod ad damnū matri datū attineret, id reposita ac restituta re præstari potuit: sed quod detestatio illa grauisima, nō nisi placato matris animo expiari posset, arbitratus homo, cōfessione facinus à se peractum detegendum curauit: Ecce ego habeo, atq; ita sospitem pecuniam assero, quod ad factum damnnum attinet: quod verò ad iram detestationemq; tuam, Apud me sunt. apud neminem alium fuere hætenus; ita ut utraque culpæ pars in me sit casura. sua in lingua V E A N I L A K A H H T I V. Et ego sustuleram illud. Quo sermone mater & reperti argenti gaudio, & filij religionis cura pariter affecta, utrumque ad viri expiationem & commodum conuertere studet.

Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.

U T detestatio antea certis verbis concepta & pronunciata fuerat, ita rursus, expiationis causa, bonis verbis & fausta precatione agitur. Quandoquidem te furti solum auctorem accusas & confiteris, curandum mihi est ut securus de hac re agas: neq; enim mihi in mentem venerat, potuisse te mihi nummos surripere: non enim ipsa natum dira detestatione prosequer, quem potius faustè ac feliciter beateq; viuere peropto, & nunc etiam curo, precor, atq; oro, ut ne quid tibi eueniat maii umquam, sed ut benedictus sis Domino; tantum abest ut maledictum & infelicem te velim.

Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei, Consecraui & voui hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

NARRATIONIS initium ex factō petitur. Non enim illa argētum filio

filio concedere voluit; sed orationem, siue veram, siue confictam reperit, qua religionem prætexens, sublatos furto nummos reciperet, exponēs nimirum, non profanam nec vulgarem esse pecuniā, sed iam pridem Deo dicatam, & sanctam, in usum simulachri ad cultum conficiendi, eamq; omnem rem filio curandā vouisse sese ait. Ne verò ille sese curaturum reciperet, acutè illa cauit illo sermone, Vt de manu mea suscipiat filius meus. Atq; ita omnem aliam curandi rationem exceptam voluit; quod & subiuncta etiam expositione muniuit: Et nunc trado illud tibi. In exemplari lingua futurū verbi tempus exprimitur, Tradam illud tibi. Tu modo mihi reponas tibi eueitigio mea manu reddendum. nam mea manu ac sponte mea tibi curaturo numerandum, cum pridem separarem, constitueram. Hac autem oratio illum ad necessariam solutionem adegit.

Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

QVÆ tulit ducentos. Interim dum illa argentum sibi restituendum curabat, totum sacrum ac dicatum aiebat: post verò, iam pecunia compos facta, partem tantum simulachro faciendo impendit, reliquum omne sibi retinuit. Neq; enim quicquam amplius ex lectionis filo & stylo, de illa pecunia factum intelligimus. Ex centum itaq; argenti vncias effigies lignea, ut apparet, primū facta & exsculpta fuit, eademq; deinde argenteis bracteis, artificis periti operâ, obducta, qua totum exterius opus argenteum, nitensq; præstaret. hoc enim nobis duo nomina PEZZEL & MAZZECHA H indicant. quod quidem operis genus antiquis in usu fuisse, & quæ nunc reperiuntur argento affabrè impacto, numismata arguunt, & illi apud Satyricum versus distinctè referunt.

Hæc ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus, qui Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.

An dubitet solitus totum conflare Tonantem?

Itaque Sculptile effigiem ipsam interpretamur, ex ligno aut alia materia qua modo dolari posset: Conflatile verò bracteas, quibus effigies obducta, totum opus velut argenteum venditabat, à verbo ἄργυρος. idq; totum ducentorum siclorum impensis confectum est. reliquum verò argentū omne mulieri retentum; qua, ut filium religione ad damnnum sarcindum adigeret, illud à se Deo dicatum aiebat. facile autem imponere postea potuit, cum non omne, sed argentum à se sacratum diceret. Nam ita illa pronunciauerat: Sanctificare sanctificaui argentum ipsum. Animaduertendum verò est, quàm facile sexus ille à vera pietatis candore ac simplicitate ad superstitionem delabatur, seseq; nunc in hanc, nunc in illam cogitationem vertat, semper addiscens, & numquam ad veritatis scientiam perueniens, ut diuus 2. Tim. 3. Paulus

Iud. Sac. 13.

2. Tim. 3.

Paulus

Paulus ait. unde proverbio apud Israelitas celebratū est *עצרה אירת עצרה כל הרעות מן נכבץ* Violatio violationem promit, à feminis mala omnia. Atq; in disputatione de votis apud antiquos instituta mulierum nota, nec vero nec sibi ipsis constare admonemur. Quod fuit in domo Michæ. Hoc matrem filio indulgendi studio voluisse egisseq; intelligere possumus, atq; hoc pacto exsecrationis metum adimere curasse, & restituta pecunia desiderium lenire; ei verò rei ipsam Micham opportunitatem commoditatemq; præbuisse, adicula nimirum intra propriam domum exstructa ad priuatum cultum, quæ tamen nondum vel sacra, vel alicui numini dicata fuerat: hæc enim huius atq; subiuncti versus connexio est.

Qui ædiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit ephod & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, impleuitque vnus filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.

Qui ædiculam. Expositio est rationis quamobrem in filij adibus simulachrum illud fuerit collocatum, quod videlicet ille iam pridem adiculam priuatam, siue sacellum domi suæ ponendum curauisset, Deorum colendorum causa, ubi tamen nullū nominatim Deum hæcenus collocauerat. Ex verbo versus hic ita sonabit: Et vir ille Michas ei [erat] ædes E L O H I M. adicula non Domini solo nomini ac numini, sed deorum, hoc est, sacra sepositaq; ædes, nondum tamen initiationibus consecrata. Nihil autem proclius in antiquis ac sacris lectionibus obseruauimus, quàm superstitionis morbum ex materni erroris contagio filiis inherere, cum consuetū & familiare spectaculum puerorum teneros animos facile corrumpat; qui, ubi semel illa in atate vitium fecerint, foueri magis & augeti, quàm corrigi nouerunt.

Iud. Sat. 14.

Sic natura iubet, velocius ac citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus. vnus & alter
Forfitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Tantum materna stultitia indulgere voluit Michas, ut quæ puer errorem suxerat, iam vir factus, ad insaniam usque foueret. ideoq; bis in hac narratione vir appellatur; initio capitis, Fuit vir de monte Ephraim; & quinto versu, Et vir ille Michas habuit ædem E L O H I M. Sed cum non satis insaniam hoc esset, ad furorē usq; progressus ipse, de sua pecunia Ephod & Theraphim faciendâ curauit: quorum alterum vocabulū sacerdotalem vestem, ut interpres noster explicat, significat; alterum verò imagines quasdam celi astrorumq; certa obseruatione confectas, & ritibus sacratas, ad auguriorū, diuinandiq; abusum, quales ex Labani domo Rachel filia discedens, quōdam abstulisse memoratur. Nec verò hoc scelere contentus Michas, materno,

suoq;

suoq; morbo indulgendum decreuit; sed vnum quoque ex liberis suis sacris initiandum, atq; flaminem sibi sacrificulūq; constituendum curauit, nulla nec diuina, nec humana, præterquam libidinis mentisque suæ autoritate ac facultate, ad eam rem adhibita: ita ut breui tempore, non numinis tantum veri maiestas vano & sacrilego signo lesa, sed omnis diuini cultus ratio, templo erigendo, vestibus & imaginibus auguralibus conficiendis, & sacerdote, nec legitima tribus homine, nec legitimis ritibus constituendo, contaminata ac perturbata euaserit. Impleuit manum. Initiationis, institutionis, atq; doctrinae instructionisq; significationem huiusmodi tropo exprimi obseruauimus, exemplis compluribus in Leuitico rituali adnotatis. Et factus est ei sacerdos. priuatus homo, atq; vnus ex tribu genteq; sua, sâmen publicum sacerdotale ministerium & officium, quod nulli, præterquam Aaronis filiis obtinere atq; exercere fas fuerat, omnibus exceptionibus contemptis & posthabitis, sibi non supersticiosè modo, verum & ambitiosè ad gloriam usurpauit. Siquidem ambitionis superba ac teterrima pestis, non humanas tantum, publicas & priuatas res, verum diuina etiam & caelestia tentat, sibiq; subycere molitur.

Atque vtinam nostri ritus, Christianaque tantum
His intacta malis agerentur sacra. sed vnus
Iam sibi quisque suas priuatas ducit in ædes
Quidquid communi veteres coluistis honore.

Sed præsentis mores corrigere odiosum nimis, nec nostri vel muneris, vel instituti est. Igitur breui tempore in vna familia multorum in religione scelerum à matre inchoatum, à filio auctum, promotum, & absolutū exemplum notauimus. Vnde hæc monstra tamen, vel quo de fonte requiris? Rogationi huic historiae author euestigio respondet:

In diebus illis non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

QVANTA sit strenui, fortis, ac legitimi gubernatoris in ciuitatibus, ac publicis rebus commoditas, quanta utilitas, aperto epiphonemate declaratum intelligimus. Nam principis & moderatoris diligentia quamquam aliquando requiri solet; corrigi tamen, & restitui potest, atq; adeo timeri conuenientia, ut aliquando expergefacta, labantes aut nutantes vindicet, ac reponat res. numquam autem tantum vel sceleratissimo cuique vnus atque incolumibus principibus licere potuit, atq; iis licere visum est, qui nullum, quem colant, quem obseruent, quem metuant, vel Regem, vel magistratum agnoscunt. Oderunt peccare boni virtutis amore. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. Hæc ubi non formidatur, vel ignauissimi & impotentis animo præditi, atq; infirmo, qualis muliercularum est, diuina humanaque omnia usurpare, miscere, & euertere non dubitant; nemoq; horum est, qui sibi rationem non inueniat, quam honestatis nomine ausis atq; facinoribus prætexere studeat. Vnusquisque quod sibi rectum videbatur. Quippe

EE

specie

specie recti nos decipi, antiqui omnes docti confessi sunt. atq; hoc pacto re-
ctum non ex propria recti honestiq; ratione, sed ex vnius cuiusque libidine
definitur. In exemplari legimus. Singuli rectum in oculis suis facient.
Quocumque & qualicumque modo singulorum oculi affecti erant, tali ra-
tione de recto atq; obliquo non tantum iudicabant, sed ad mentem usq; ex-
plendam agebant & curabant. Nec verò obseruatione caret, quod adnotan-
ter legimus, Rex in Israel. Nam Regis, siue MELECH nomen consulem,
gubernatorem, ac principem virum significat, qui modò consilio rempubli-
cam administrat; à verbo MALACH deductum, quod consulere apud La-
tinos dicitur. Samsonis autè apud Palaestinos capti temporibus, nemo prin-
ceps vir erat, qui in curando ac procurando publicarum rerum, ac precipue
religionis statu seueritatem & sanctitatem repræsenteret Israelis illius an-
tiqui, cui huiusmodi contaminationibus familiam gentemq; suam expian-
di, & unico Dei veri numini cultum exhibendi, cura fuerat efficacissima.

Gen. 35. S. S. E. Iacob verò, conuocata omni domo sua, ait: Abijcite deos alienos
qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. Sur-
gite, & adscendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit
me in die tribulationis mea, & socius fuit itineris mei. Huius viri exemplum
Israeliticis Reges & magistratus in religionis instauratione obseruare
oportuit. Cuius etiam rationem habere nostros Christianos principes maxi-
mè decuerit. Desiderati itaq; boni vindicis defectum magna licentia atque
temeritatis monstra prouum est consequi: quorum cum vnum iam exem-
plum notauerimus, alterum nunc deinceps diuerso argumento, sed perni-
tioso exitu audiemus.

Fuit quoque in tempore illo alter adolescens de Bethlehhem
Iuda ex cognatione eius, eratque ipse Leuites, & habitabat ibi.

EADEM tempestate qua Samsoni capto ac detento Israeliticis rebus
consulere non licebat, summa inter Israelitas licentia grassabatur, qua ni-
hil omnino nec publice nec priuatè pro hominum audacia confici vetabat.
Hac autem impunitas ad Eli usq; Sacerdotiũ & ministerium durasse vi-
detur toto ferè anno. nam qui diligentius temporum subducunt ratio-
nes, ducentos interregni dies à Samsonis morte, usque ad Eli præfecturam
numerant. Igitur non satis fuit Michæ simulachrum domi sacratum collo-
casse, adiculam dicasse, filio suo Ephraimæ auctoritatem sacerdotij & munus
officiumq; demandasse, nisi aliud etiam ex occasione admitteretur, quo con-
siliu suum de priuatæ religionis auctoritate stabilitum crederetur. De
Bethlehhem Iuda, ex cognatione eius. Pronomen eius ad Iuda refer-
tur, & urbem ipsam adnotat, non iuuenem. Fuere enim duo oppida hoc no-
mine dictata, ut in sacra Geographia didicimus: quò obrem distinctionis
causa huic urbi vel Iuda, vel Ephrata plerumque adiungitur. significat ve-
rò adnotatio iuuenem illum non fuisse ex loci indigenis, qui omnes ex Iuda

ORIVM

ortum ducebant, sed Leuitem omnino fuisse, eoque commigrasse aliquando
comparandi sibi victus causa, aut alio fortasse consilio. Nam quamquam
sua Leuitis vrbes ad habitationis usum adscriptæ fuissent, hunc atq; illum
ex illa tribu hominem alio atq; alio diuertere nihil prohibebat, modo profes-
sio & sensus ad suum vnumquemque genus referret. Nam quod nonnulli
existimant matre Bethlehemitide, & patre Leuita hunc fuisse ortum, nulla
ex lectiõis coniectura pendet, immo aperta exceptione veritas explicatur,
Ipse erat Leuites, notus & manifestus omnibus, atq; eodem cognomine ab
incolis appellatus; & habitabat ibi. in exemplari sic apertissime: Et is Le-
uites, & is peregrinus [siue aduena] ibi. non ciuis, nec in Iudeorũ censu
conscriptus, sed hospes & Leuites, ad Leuitarum munus officiumque per-
tinens. cumque nihil illo in loco haberet, cuius necessitudine detineretur,
alio commigrare constituit.

Egressusque de ciuitate Bethlehhem, peregrinari voluit vbi-
cumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem
Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domo Michæ,
interrogatus est ab eo vnde venisset.

INOPIA plerumque & commodioris artis defectus, nonnumquam ve-
rò ingenij inquietior natura, iuuenes ad locorum mutationem peregrinan-
diq; consuetudinem incitat. Namq; maturior atas, nisi aliàs vagandi li-
censia disfluat, plerumque certo fine, & conceptus animo causis, migrandi
laborem ac molestiam subit. Atqui iuuenem huc fuisse, & Bethlehemi pri-
mò hospitem egisse, inde verò nullum ad certum locum iter destinasse legi-
mus, sed vbi commodum reperisset. in exemplari: Ad esse hospitẽ vbi-
cumque inuenerit, nec locum, nec artem, nec munus aut officium, nec mi-
nisterium vllum sibi aut propositum, aut exceptum indicat locum; sed quo-
cumque in loco oblatam ac repertam commodam vitæ victusq; conditionem
accepturum declarat: consilio itaq; certo, incerti euentus iter arripuit. Opor-
tet verò Micham ditiozem fuisse hominem, atq; etiam hospitem, quod ea
antiquis laus grata esset, ex humanitatis nata studio, ut credere par est, vel
etiam ex ambitione nonnullis gloriosè petita. Namq; & Græcorum & Bar-
barorum historia & pœmata multis huius rei exemplis passim lectores in-
struunt. Nec verò tantam olim fuisse iter agentium, non dicam vagorũ ho-
minum copiam, atq; nunc existimamus, ut nec ignotorum hospitia timorem
& suspicionem, nec notorum sumptuosiora & grauiora conuiuia tedium
parerent. Nec meritoriarum tabernarum tam frequẽs usus fuerat, in mon-
tanis præsertim regionibus, quò rariores viam facere ac diuertere, & non
nisi certis ferè de causis, solerent. Atq; ita iuuenem illum ad Micham, non
commorandi, sed pernoctandi animo diuertisse, versio nostra rectè indicat
illa vocula parumper, quam ex primæuo verbo expressit, LAGHASSOTH-
DARCHO, ad faciendum iter suum; ut postridie inde ultra profectus,

EE 2

viam

Kamhius in
huc locum.

viam tenderet suam ad frequentiore locum; quippe cum in monte illo, raris habitato focus, nullam sibi conditionem opportunè repertum iri putaret. Verùm cum iam semel vidisset sibi parare quocumque loco, quocumque pacto constitisset, facile in conditione adduci potuit, sua spe & cogitatione longè utiliore honestioreq; visam. Interrogatus ab eo vnde venisset. Interrogationis formula in exemplari lingua ME AINTHABO diuisam responsionem postulat, ac si Latine diceretur, Vnde tu, & vnde iter hac agis? cui non dissimilis illa sciscitatio erat, Quare & refer vnde domo, quis? Cuius fortuna, quo sit patre, quòve patrono? Namque ex respondentis oratione, rogantis conyicitur mens.

Atque illa
Diomedis
ad Glaucum
apud Hom-
erum, τὴν
ἰσχυρὰν ἴσως
ἴδωμεν.

Qui respondit: Leuita sum, de Bethlehhem Iuda, & vado vt habitem vbi potuero, & vtile mihi esse prospexero.

Ex verbo autem: Leuita ego de Bethlehhem Iuda, & ego vadens ad peregrinandum in quo reperero. Generis ac gentis professione querenti verè satisfacit, ac sibi ipsi consulit honestiùs excipiendo, propter sacra ac Deo dicata tribus reuerentiam. id verò vt faciliùs crederetur & promptiùs, non patria, quam fortasse longiùs disitam multo antè reliquerat, sed proxima consuetudinis locum, testimonij causa appellandum cèssit, quod maiorem fidem faceret, ac si sese Iudaum ex Bethlehhem esse dixisset. Nam cum rogatus diligenter de notis apud Bethlehhem hominibus, & locis indicare omnia rectè posset, atque ita ibidem natus credi, maluit aperta ac distincta partitione ad interrogata respondere, & rem, vt sese haberet, exponere. Atq; ita in antiquis iuris regulis communi vsu ac statuto preceptum legimus, vt ei fides habeatur, qui sese primùm, suis obligatum verbis, mox exsoluerit. vt si proselytus ad locum, vbi notus antea non fuerit, accedens, quisnam & vnde sit rogatus, ex Gentibus antea se fuisse, deinde verò Israelitam factum declarauerit, maiorem habeat fidem, quam se vel Gentilem vel Israelitam tantùm professus. Respondit ergo, se Leuitè esse. Quòd si quenam Leuitæ partes fuerint interrogaretur, facile rationem redditurum præferbat: deinde verò Bethlehhem hospitem egisse ait; atq; hoc sermone & Bethlehhemitenibus notum, & illos sibi non ignotos indicat. peregrinationis verò sua apud Bethlehhemitas causam non aliam fuisse subindicat ab ea, quam obrem nunc viam faciat. Ad peregrinandum in quo reperero, siue, vt versio nostra habet, Vbi potuero, & mihi vtile esse prospexero. Namque interpret noster mentem simul respondentis, & orationem explicuit. Atqui genus atque ortum suum professus vir, quibusnam artibus operam dare posset, significanter indicabat, iis nimirum, quæ Leuitas viros decerent. hos autem ab agricultura studio alienos, Lex, Mose scriptore tradita, sanxerat. Igitur Michas, qui iam nimis anxie, nimiumq; studiosè in priuatam religionem, & familiarem cultum domi sue sacrandò incubuerat, nec tamen quieto satis animo erat propter legis ac preceptorum

diui-

diuinorum conscientiam; viri recursum ac responsum boni ominis rationibus auguratus, proponenda ministerij ac mercedis conditione experiri tendit, rem omnem ex hospitis voluntate vel felicem vel infelicè existimaturus.

Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos, daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.

QVAMQVAM humanum ingenium & consilium (quale ex primorum hominum temerario ausu ad posteros deriuatum est) diuinis institutionibus agendo, sibiq; consulendo, aduersari sua sponte solet; non tamen semper ex abrupto in maxima quæq; scelera prosilit, sed captū semel à vera via errorem paulatim sonet ac prosequitur, quoad in extremum insanie vitium delabatur, præsertim cum vindex, iudex, atq; princeps aliquis timetur, qui singulorum audaciam & licentiam legibus cohibeat, & moribus emendet; vel cum populi etiam censura priuatis nonnullorum inceptis obstat. Atq; ita verum plerumq; illud experimur, Nemo repente fuit turpissimus. Multa quidem in antiquorum historiis, & in nostrorum temporum exemplis absona, ac prorsus inconcinna notata sunt, quæ ex leui initio sumptis & auctis indies viribus eò progressa fuerè, vt corrigi & emendari vix possint, tolli omnino sine magno periculo minimè queat. de quo genere toto scriptum est: Et dixerunt serui patris familias, Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo, & vnde habet zizania? Respondit pater familias, Inimicus homo hoc fecit. Dixeruntq; serui ad illū: Vis imus & colligimus ea? & ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum, Sinite utraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam mes-soribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad cõburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sed hæc plerumque earum rerum forma sunt, quæ non absentibus nec desideratis principibus & magistratibus, imo presentibus aliquam initio vel pietatis, vel honestatis, vel publicæ utilitatis prætulere speciem, quibus tamen (dum dormirent homines) lolij infelicia semina adiecta fuerè. Nam quæ repente prodeunt vndequaq; temeraria, & nihil cum receptarum legum sanctitate communicantia, ea sua se sponte produunt, & infamia atque culpa obnoxia arguunt, & ipsum cum primis authorem malè habent, nec securum agere patiuntur, metuentem ruina in eo actionum genere, quæ nulla parte sui fundamentum in legibus legitimisq; iecerit. Non satis sibi fidebat Michas, & fortassis malè audiebat, quod breuissimo tempore sculptile sacrare, domiq; sua dicare, Theraphim Ephodq; cõparare, & ex liberis suis vnū quempiã sacerdotè instruere instituereq; ausus fuisset, quorū nihil prorsus iure, legitimè, aut ritè factum probare populo posset; maximè verò si consultis Theraphim nihil certi atque oportuni responsi retulisset, quod euentus ipse laudaret. Atq; hæc & similia

Matth. 13.

EE 3 latam

latam arbitratus, quocumque pacto atque modo tenendam, nullaq; ratione amittendam putauit, ut vel Leuitici nominis autoritate & sanctitudine propositum facinusq; suum totum duceret, ac pro pio, iusto, & sacro venditaret. Quare viro ministerij duplicem conditionem tulit, utramque in specie honestam, & ad hominem vagum, egenum, & leuiores, ut res ipsa arguit, ingenij pelliciendum satis idoneam: alteram quidem sacerdotis, alteram vero patris, hoc est, praefecti ac praepositi sibi totiq; familiae suae regendae, instruendae, & curandae. Nam quem rei rusticae praepositi nefas esse existimauerat, familiari cura praeficere, decorum atque utile fore sibi persuasit: nostris nunc quibus utimur verbis sacellanum siue capellanum & aconomum dicere possemus. Parens ac sacerdos, qui sacra facias, qui sortes mihi atque meis ducas, qui etiam consilio, cura ac doctrina mihi atque meis praesto sis: atque utriusque muneris mercedem quotannis feras, certam, repositam, & statutam apud me habeas, victus & cultus honesti, & argenti praeterea pro temporis & loci montani ratione satis idonei, decem siclorum, hoc est, argenti unciarum quinque, Vestem duplicem, laneam & lineam crassiorem ac tenuiorem, alteram hiemi, aestati alteram aptam, utramq; verò integram, ut lateri pedibusq; tuis bene commodeq; sit: Et quae ad victum sunt necessaria: ad victum tuum, Leuita sacerdote, & patre nostro dignum.

כחיתו sic explicamus hanc partem ex verbo מִיְהִי אֶתְּחָא, id est, victum tuum. in versione nostra, qua plerumque utimur, regia. conuentionis desideratur consensio in versu hoc, quam exemplaris & Chaldaica & Graecae lectiones habent, Et iuit ille Leuita. conditionem accepit & subiit nomine atque titulo Leuitae, iis, ad quae optatus fuerat, munitis operam daturus. sed eandem consensionem subiuncti versus initium praefert, verbo, Acquieuit.

Acquieuit & mansit apud hominem, fuitq; illi quasi vnus de filiis.

EXEMPLARIS lectionis expensa verba, singularem adnotationem postulant: Et coepit Leuita ille habitare apud virum, & fuit iuuenis illi vt vnus ex filiis suis. Leuita, nomine atque autoritate coepit habitare, atque munere suo fungi apud virum illum, alias diuitem, & honesti ordinis, praecipuumq; in locis illis incolam; cui, quod ad muneris ac personae obseruantiam, sacerdotis ac patris nomine colebatur, quamuis iunior esset: quod verò ad amorem, animum, & affectum, non secus habebatur & curabatur, quam vnus idemq; praecipuus ex liberis. hac subiuncta expositionis ratio ac sententia est.

Impleuitque Micha manum eius, & habuit puerum sacerdotem apud te, Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis sacerdotem.

HUIUSMODI, scilicet sapientiae humanae sibi ipsi blandientis ingeniosa loquacitas est, vt nihil sibi inuentum excogitatumq; optarit, quod non suis

suis argutis persequatur, ac fucata nomine Dei oratione dicendo coloret ac roboret. Aliena à legibus institutisq; diuinis, immo nefaria ea omnia erant, quae à Micha toto hoc in consilio & facto admissa fuerant: eadem nunc falsa specie sanctitatis, Deo cum primis grata & rata, & sibi hominibusq; commoda probare studet: non qui se errasse aut deceptum fuisse, sed nec dubitasse antea confiteatur; sed qui rectum consilium inisse ex eo ostendere velit, quod opportuno propositi sui ministro non quæsito, sed vltro adducto & oblato, fuerit à Deo donatus & auctus, nempe Leuita iuene in sacerdotem sibi instituendo, cum tamen nullum ex Leuitis, praeter unicam Aaronis familiam & posteritatem, sacerdotio idoneum Deus declarauerit. sed callida interpretatione speciei atque formae ad genus referenda sibi gratulatur, & felicem faustumq; ominatur sibi fore, quidquid in tanta re egerit.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

IN diebus illis non erat Rex in Israel, & tribus Dan querebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter caeteras tribus sortem non acceperat.

VT historia rationibus ac temporibus componendis omnis pugna & controuersiae adimatur ansa, versum hunc ex verbi ponderibus Latino si non sermone, sono tamen vocabulorum describere operapretium fuerit. In diebus illis ipsis non M E L E C H in Israel, & in diebus illis ipsis tribus Danitica quærens sibi possessionem ad sedendum: nam non ceciderat ei vsque ad diem illum ipsum in medio tribuum Israel in possessione. Inquietos ac temerarios hominum animos vbi legibus & legum vindice compefci ac regi non contingat, facile atque breui tempore publica & priuata omnia turbare, diuina & humana misere, variisq; motibus terras quassare, huius capituli initio repetitum epiphonema docet, principiumq; dat aliorum, quae mox exponentur, facinorum enarrationi. Nam praeter illud apud Ephraimitas procuratore Micha admissum, totq; partibus editum auctumq; nefarium peruersa superstitionis scelus, aliud licentiae & audaciae à Danitis proditum hoc in capite legimus, iniuria simul & superstitione permixtum. Epiphonematis rationem & sententiam superiore lectione exposuimus, reuerò gestae enarrationem breui sequemur, atque hoc pacto orationis, id est, versionis utriusque concinnitatem facile dignoscemus. Daniticae tribui Iosue tempore sortem suam concessam fuisse, aperte intelleximus, cuius authoramentum testimoniumq; ab illo vsque aeo exstabat, hoc scilicet: Tri-
bui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima: & fuit termi-
nus possessionis eius Saraa & Esthaol, & Hirsemes, id est, ciuitas sois: Se-
lebin & Aialon & Iethela, Elon & Themna & Acro, Eltheche, Gebbethon
& Balaath, & Lud & Bane & Barac & Gethremon; & Meaiarchon &
Arecon,

» *Arecon, cum termino qui respicit Ioppen, & ipso fine cōcluditur. Hac tamen sorte diuino ex iudicio sibi concessa, satisq; ampla, & bonis urbibus celebri, non contentus Daniticus populus, nouas praterea sedes vel insidiis usurpandas, vel virtute expugnandas, ea tempestate appetiuit, qua nullus, qui lege agens audaciam huiusmodi comprimeret, Israelitis rector aderat, absente videlicet Samfone, & apud Palestinos capto; qui Palestini in consiliis de Sāsonis supplicio capiēdis, in ludis illis & festis deo assertori suo celebrandis toti, uti legimus, abunde satis occupati erant, nec tamen quid de religione apud Israelitas ageretur, curabant, nec verò quicquam nouarum rerum ab illis patratum iri metuebant. Atque isti Danitarum audaci facinori illa pratexta causa fuit, quòd nimirum sua fors in reliquarum tribuum hereditate postremum teneret locum; utpote septima, atque ad Ioppensium fines porrecta, nullam ferè aliarum Israeliticarum sortium suis terminis confinem sociamq; sibi haberet: cupere autem & optare magnopere, si non omni ex latere, at quàm pluribus posset, finitimos agnoscere & colere fratres (hac ut commodius accipiantur, tabulam Israeliticarum tribuum in sacro Apparatu, vel in nostris Iosue Commentariis inspexisse retulerit) Igitur causa orationeq; huiusmodi ad colorem factò suo inducendum inuēta, rem ipsam callidè aggrediuntur. Iam verò satis apertam arbitramur huius primi versus interpretationem. Tribus Dan, quamquam hereditatem iam à principio fuerat sortita, tamen quætebat possessionem sibi: ipsa sibi suo consilio, nullis aliis consciis, possessionem quærebat ad habitandum; non ad tributum exigendum, non ad alium usum, sed ut habitaret in ea, atque ita duplici regione potiretur, altera sortitò, altera verò manu & bello obtenta. Usque ad diem enim illum inter cæteras tribus sortem non acceperat, siue, Nam non ceciderat ei vsque ad diem illum ipsum in medio tribuum Israel in possessione. Non causam quam probet, sed expositionem, siue, ut consulti loquuntur, exceptionē reddit oratio hac, tōgo post rem gestam interuallo scripta. Nam cum narrationem hanc contexeret Samuel, duas regiones Danita occupabant: alteram quam superius retulimus, septima sorte datam; alterā verò in ipsis Israelitici agri finibus, ad introitum Hamath, secundum Libani montis radices: quam ne quis concessam existimaret, non sorte, sed vi captam & possessam declarat author, consilij & facinoris occasionem, seriem atque euentū deinde ex ordine expositurus. itaq; exceptionis huius illa sententia est: Danitarum gens, inierim dum Israeliticæ res iudex, vel consul, vel aliàs prefectus quispiam moderabatur, intra suos sese fines continebat, eamq; incolebat sortem, quam numero & ordine septimam Iosue diuisore obtinuerat. & quamquam illo in capite historia Iosue Lesem siue Laisam à Danitis inuasam, & captam, atq; habitam legimus; id tamen ad id vsque tempus, cum nullus in Israel Rex princepsve fuit, neque actum neq; captum fuerat. Namq; ut nunc prateream qua postrema Israelitis ad occasum sita est regio, alterā quoq; ad septentrionē quam possideat*

possideat provinciam, aliis tribubus proximam ac confinem, ex eo, quod indicauimus, tempore habet. atque hoc sensu & modo accipiendum est id, quod in Iosue libro post concessa Danitis narrationem sortis subiunctum legimus. Ascenderuntq; filij Dan, & pugnaverunt cōtra Lesem, ceperuntq; eam, & percusserunt eam in ore gladij, & possederunt, & habitauerunt in ea, vocātes nomē eius Lesem-Dan, ex nomine Dan patris sui. Hac est possessio tribuum filiorum Dan, per cognationes suas, vrbes & viculi earum. Id quod illo in loco ab historia concinnatore atque chorographia descriptore in summa propositum, nunc, quo tempore, quibusq; modis actum confectumq; fuit, certa serie à principio repetitum, atque distincta oratione explicatur. Dan sortem ante hoc tempus habebat, sed non inter cæteras tribus: nunc habet duplicem possessionem; alteram quam prius sortitò obtinuerat, alteram verò aliis tribubus proximam atque confinem, quam ab illo tempore obtinet, cum non erat Rex in Israel; eam verò non ex Chananaorū antiqua regione captam, atque ex consequenti ad promissum Israelitis agrum non pertinētem; quod à legislatore Moysi nominatim exceptum cautumq; legimus: Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Gerarā vsque ad Gazam, nec ingrediari Sodomam & Gomorrhā, Adamā & Seboim vsq; Lasa. Ex quatuor mūdi regionibus, quatuor etiam noti termini Chananaei prescripti finitimorum locorum agros excludebant: in sorte etiam Zebulon Sidon diuisione atque occupatione excluditur Israelis vaticinio ac sortibus: Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens usque ad Sidonem.

Miserunt ergo filij Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntq; eis, Ite & considerate terram.

DANITARVM familias omnes vno nomine Husim appellatas legimus. ex his viri quinq; ingenio consilioq; prestantes, & virtute strenui, delecti, quòd is numerus cum antiquis familiis conueniret, & ad sententiam, ubi opus esset, dicendam legitimus idoneusq; esset. Nam diuisis aliquando placitis, maiori parti acquiescendum erat: quam ob rem impar numerus huiusmodi in consiliis actionibusq; probatur. Stirpis & familiæ suæ. Prima delectus ac delegationis conditio ad fidē, atque adeò ad taciturnitatē & diligentiam petita non ex aliis tribubus, sed ex propria; utpote cuius intererat rem strenuè, accuratè, ac prudēter agere, nec ex vna tantum cognatione, sed ex omnibus, qua quinq; fortasse fuerant, omnes Husim dicta. In exemplari lingua MISPAH HOTH multitudinis numero legimus, adiuncto numero quinque. viros, qui non segniter, aut timidè, aut temerè, sed studiosè diligenterq; agerent. Stirpis, idem nunc significat vocabulum hoc, atque Latinorum primarij, precipui, & capita siue proceres. MIKETSOTHAM, Hispanicè, De ius cabos. Persius primores populi hunc ordinem appellat. Sanyt. 1.

FF

NAM

Nam prater fidei ac diligentia opinionem, authoritatem quoque horum plurimum ad rem facere existimatum est. publico enim concilio, & comitio, ac populi totius consensu hac acta fuere, ita tamen ut ceteras tribus latere interrim possent, dum conficerentur. De Sara & Esthaol, primis ac precipuis regionis siue sortis sue urbibus, in quas capiendi consilij causa conuentum fuerat, quarumq; cinitatum de huiusmodi rebus decreta cetera sequerentur urbes. Fortissimos autem hos fuisse legimus, siue, ut exemplar describis, Viros filios virtutis, virtute ac fortitudine prestantes; qui non ex timore aut ex imperitia, sed ex rei bellica disciplina, atq; animi magnitudine, & agenda perspicerent, & cum opus esset, perspecta exsequerentur. Nam BENEH HAIL, idem significat ex verbo quod edificatos & instructos virtute, ut iam sapius de vocabulis BEN & BANAH disserere meminimus. Negotium verò his certa definitione datum est, nō agendi aliud praterquam explorandi & cognoscendi: qua prima in huiusmodi consiliis esse solet pars, ne temerè aut incertè quicquam captū, infelici atq; arumoso claudatur exitu. Ut explorarent terram, & diligenter inspicerent. Quoniam non testes modo, sed iudices etiam constituebantur, quorum deinde iudicio res in eunda erat, aut dimittenda, duo iubentur suscipere: alterum, regionē omnem peragrare, quod ad testimonium verum ac certum pertinebat, si non ex auditu aut relatu aliorum, aut coniecturis aliis, verum explorato & perspecto loco, de situ, deg; natura & fertilitate, atque de ceteris quae tum ad expugnationem, tum ad occupationem, conseruationem, atque habitationem culturamq; pertinent, rebus responderent. in quo responso de locis, aere, & aqua, de urbium & oppidorum solo ac munitione, de incolarum ingenis, exercitiis, & animis, atque habitudine omni, deg; vicinorum necessitudinibus respondere certissima & exploratissima oportuit. Itē & cōsiderate terram. Nihil prater ea vel agendum vel tentandum experiundumq; suscipiunt.

ת Terram ARETS, ut in sacro Apparatu dissebamus, nomen hoc terram ut hominum ceterorumq; animantium aptam sedem significat, & quidquid ad animale vitam facit, continet. Namq; ut ferendis fructibus idoneam alterum verbum representat ADAMAH.

Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieverunt ibi.

MICHÆ viri domum precipuam & frequentissimam, totius illius montis fuisse oportet, quam, qui iisdem locis peregrinabantur, hospitij causa peterent, & humanè ac liberaliter excepti ornarent nobilitarentq;. Nam plena sunt antiquorum cum poëtarum, tum historicorum scripta, huiusmodi officij & splendoris commemorationibus, prater illa in sacris lectionibus hospitalitatis laudata & commendata exempla. Requieverunt ibi. Pernoctarunt, namque maiorem facere moram negotij sui studia non permittebantur.

Et

Et agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, videntesque illius diuersorio, dixerunt ad eum, Quis te huc adduxit? quid hinc agis? quam ob causam huc venire voluisti?

VERSUS huius explicationem, quamquam claram ac perspicuam, clariorem reddet simplex exemplaris carminis versio, tamen si minus Latina atq; impeditior videatur. Ipsi cum domo Michæ, & ipsi cognouerunt vocem iuuenis Leuitæ illius, & secesserunt eò, & dixerunt illi, Quis adduxit te huc? & quid tu faciens in hoc? & quid tibi hinc? Ut iam ex ipsa Michæ cum iuvene conuentione obseruauimus, Leuita duplici munere in illa familia fungebatur, sacerdotis & prepositi domus, ita ut excipiendi atque tractandi hospites quoq; cura tangeretur; videturq; ex lectionis contextu accedentes ac proximos domui viros prior salutasse, atque ad hospitij inuitasse usum, iis verbis, atque humanitate, ac vocis lenitate, qua planè religiosum, atque sacris addictum, Leuitamq; iuuenem probarent. Namque huiusmodi signa & indicia cognitu per facilia sunt iis, qui vel linguas retè tenent, vel varios terrarum, urbium, ac religionum mores & habitus obseruarunt. Oportet Leuitam iuuenem, utpote inter studiosos religiososq; educatum ac diuersatum, aliis vocibus, aliisq; verbis assueuisse ab iis, quibus Ephraim, maximè verò motanorum asperiorumq; locorum incola, vterentur. Facile quis in Alpibus aut in Carpentanis montibus Romanum ciuem, vel Toletanum agnoscat, longè facilius monachum etiam diuerso cultu indutum inter noscat, quod nobis inter peregrinandum sæpè sapius usu venit. Agnoscentes illius vocē. HICHIRV. Hispanicè, Estañaron. Bonum verò omen dicentes, quod à iuvene Leuita, id est, dedicato diuinis rebus ac muniis, ad hospitij gratiam inuitarentur ultro, facile acquieuerunt; mirati verò nouitatem rei inquirere cognoscereq; auent & rogant. Primum igitur aduentus atque commorationis in illo loco authorem petunt; deinde munus & officium, cui vacare illa in domo contingat; postremo verò commodum & compendium, quo detineatur, cognoscere cupiunt.

Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

TRIPARTITAM rogationem totidem membris constanti responso absoluit: Hæc & hæc præstitit mihi Michas. Pars hac omnem profectio- nis sua ex Bethlehem, & hospitij apud Micham obtenti, & oblata conditio- nis officij summam complectitur rationem, quam recitare ac referre super- uacuum historie author duxit. Et me mercede conduxit. Tertia quasi parti, Quid tibi hinc? ait sibi mercedem pactam, Ut sim ei sacerdos. Secunda quaestionis pars hoc membro expletur. de æconomia nihil respondet, qua honorem magis & charitatem, quam mercedem, spectabat, & illam etiam filij familiaritatem consequebatur. Atque hanc vel silentio prater- misisse

FF 2

mississe

misisse videtur iuuenis, vel illo in primo responsi membro inuolutam existimare licet: Hæc & hæc præstitit mihi Michas.

Rogauerunt autem eum vt consulere Deum, & scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum.

QVÆSITI ac responsi huiusmodi verba singula si quis ex primo exemplari consulat, nihil dispendij ad sententia cognitionem fecerit. Et dixerunt ei: Pete quæso in **ELOHIM**, an prosperabitur via nostra, quam nos ambulantes super eam. Qui huiusmodi oracula quarunt, responsi ministro rem ipsam celare plerumque consuevere, atque hoc pacto diuinationis facere periculum. Nam si consilij & cæptis, quod animo ac mente voluunt, apertam explicationem retulerint, ex numine sibi sortem datam credunt, ac rem promptè confidenterq; conficere pergunt. Atque hoc etiam consilio principes aliquando somniorum suorum argumenta siue imagines & interpretationes etiam à coniectoribus exigebant. Nihil igitur de tota via sua causa Danita exploratores Leuita inueni explicant, sed viam tamen sibi initam & communi consilio ac studio institutam aiunt, cuius euentum ex illius sacerdotio & munere sibi indicatum cupiunt, hoc pacto etiam fidem & reuerentiam ministerio exhibenturi. Via nomine & imagine consilium cæptum atque institutum, negotiumq; omne significari, in sacro Apparatu docebamus. Cogitavi vias meas, & conuersti pedes meos in testimonia tua. Interpretes noster & verba simul reddidit, & sensum exposuit. Neque verò illi Deum eo nomine, quo Israelita singulariter appellatum colerent, consulendum rogauere, sed in **ELOHIM**, hoc est, communi nomine Dei vel Deorum, quod & Deo, & caelestibus aliis animis, atque etiam principibus iudicibusq; tribuitur, quippe qui non illum inuenem ex Leuitico munere, sed privato sacerdotij officio apud Micham exercendi, atque ad eum ex aliis diuinationi modis, vel siderum astrorumq; peritia petitis, respondere existimarent. Vulgus enim hominum, etiam eorum qui disciplinarum non prorsus rudes habentur, huiusmodi rationem ineunt, vt istis nugis fidem concilient. Deus, inquiunt, inferiora omnia per caelestes moderatur spiritus. hi verò astris præsent, quorum motibus & concursibus vel discursibus cetera voluuntur, mutantur, & exercentur. astra ab hominibus peritis cognoscuntur, qui tum scientia, tum etiam imaginum certis obseruationibus consecratarum interuentis intelligentias illas placant, sibiq; propitias reddunt, & ad rerum humanarum tam tractationem & mutationem, quam denunciationem, inducunt. Atque ad hanc rem Theraphim ficta, & Ephod usurpatum etiam adnotauimus. Isto quidem modo ac pacto Danita propiti sibi itineris exitum qualem expectare possint, Leuita inuenis sacrificuloperâ cognoscere auent, simulque diuinationum ac præfagiorum huiusmodi fidem experiri.

Qui

Qui respondit eis: Ite cum pace, Dominus respicit viam vestram, & iter quò pergitis.

CONSULTATIONIS implicita & obscura non incautius aut apertius responsum constitit, sacrificuli illius ingenio & arte excogitatum, qualia in huiusmodi oraculis saepe sapius reddita legimus, qualia hodieque ab Astrologis nostris præfagia eduntur verbis enunciata plumbeis & ambiguis, qua facile in omnem exitum flecti torqueriq; possent; id quod Lesbia regula factitare olim artifices quidam solebant. Illi unum tantum verbum singulariter sibi absolendum proposuerunt: An prospero itinere pergerent, siue, An prosperabitur via nostra. cetera occuluerunt omnia. Huic autem quæsito oraculum datum est, quod prudentioribus animus non planè instinctu diuino afflatuq; fusum, sed callido respondentis ingenio excogitatum ad exemplum eorum qua ancipiti sententia edi solent. Cræsus Halin superans, magnam peruertet opum vim. Qui respondit eis. Supercilio atque granitate oris ac vultus, & verborum concisione ac pondere, sacerdotis orationem ac gestum imitatus videtur. quippe in exemplari legitur, Et dixit eis ille minister; atque ita Græci interpretes reddidere, ἡγήσατο αὐτοῖς ὁ ἱερεὺς; vt sacerdotali gestu & habitu respondiisse existimetur. Ite cum pace, siue, Ite ad pacem. Orationis initium ex medio genere sumptum est. Non enim solum ad itineris felicitatem prædicendam, sed ad gratam & humanam dimissionem quoque referri potuit. Tritissima enim in illa, omnibusq; Asiaticorum linguis huiusmodi in venientium, abeuntium, & occurrentium salutationibus precatationis formula est; **PAX TECVM, PAX TIBI, & ABI IN PACE.** Et iam primum non magis polliceri quam precari rogareq; querereq; pacem & felicitatem, sanitatem, atq; bonam valetudinem, sermo ille videri potuit ac debuit. Sed credula mens hominum facile in suam sententiam huiusmodi ambigua concipit. Reliqua erat responsio ad petitum verbum de prosperitate, hoc est, de successu itineris quod ab illis pronunciatum fuit: **HATHATSLIAHH DARCHENV.** nam vocabulum, **TSALAHH,** felicitatem, prosperitatē, euentumq; bonum distinctè מַחְוֶה significat. Quòd si oraculū funderetur, verum omnino respondendo repeti debuit, vt in verisimis atq; certis responsis factum obseruauimus. vt: **Quis ASCENDET ante nos contra Chananaum, & erit dux belli? Dixitq; Dominus, Iudas ASCENDET.** Ecce tradidi terram in manu eius. Sup c. 1. Quo in loco & Dominum responsi authorem legimus, & verbum, **ASCENDET,** cum secundissimi euentus explicatione repetitum. Hic verò non Dominum, sed sacerdotem, siue ministrum, vel potius sacrificulum respondiisse accepimus, eumq; non legitimum, sed à Micha institutum: cui cum nulla diuina auctoritas esset, nec orationi alia maior fides habenda fuit. Iam verò verbum ipsum cum itineris nomine coniunctum indicare licet, Dominus respicit viam vestram. Si Latine quondam pronunciatum fuisset, tamen mihi certa aut explicata sententia habebat nihil flexuosum hoc & obscurum.

EF 3

rum

rum oraculum respicit verbo; cuius quamquam secunda & in bonam partem plerumque significatio est, tamen quin aliam interpretationē in loco admittat, nihil prohibet, ut: *Respice nunc alia & diuersa pericula noctis. Verum ipsum à respondente usurpatum verbum manifesta explanationis indigebat, non qualem euentus ipse afferret, cum dicentis mentē ambiguam prorsus argueret.* NOCHAHH ADONAI DARCHE CHEM ASSER THELCVBAH. illi rogauerant ex verbo, Num prosperabitur via nostra quam nos ambulantes super eam? duobus diuersis temporibus usurpata duo verba, totidem verbis ysdemq; tēporibus excipienda fuerāt, si certum, planeq; diuinum ac sibi cōstans oraculum cum petitione ipsa primū, deinde etiam cum euentu prorsus quadraret. Namque hac breuiter quasi sententia, hac mens fuerat querentium: Hanc quam modo insistimus viam, num secundo euentu excipiet & absoluet Deus? Adhac ille non verbis variis modo, sed temporibus etiam inuersis retulit: Obuiat Dominus viam vestram quam ibitis in ea. Sic ut potuimus, verborum flexum retulimus; sed sua in lingua verbum NOCHAHH valde ambiguam prabet interpretationem, quæ non minū in infestum, quàm in propitium occursum verti potest; cui persimilem Hispanicus sermo orationem imitatur: Encuentra el Señor vuestro camino. ita præsentis tempore occursum, viam verò futuro pronunciauit, quam ibitis in ea. igitur siue id quod nunc agitur, eueniat, rectè quadrare videbitur cum, Obuiat Dominus viam vestram quam ibitis. Quippe futurum in illa lingua ad omnem temporis partem extenditur, præteriti, præsentis, ac venturi. Præteritum ac præsens singulas tantum tuentur partes. Si verò hoc loco ac tempore non succedat, verbum obuiare nihil præstantius expressè promiserat aut exceperat; sin hac via spe frustrantur, continget fortassis aliàs negotium aliquod ex animi sententia peragere, quod ad illud tempus referri possit, Viam vestram quam ibitis in ea. ita illi ancipiti dicto confisi magis quàm excitati & animati, iter suum pergunt, minū fortasse quàm antea dubitantes, propter felix faustumq; Domini nomen in responso auditū, quod tamen ipsi non unice consulendum poposcerant, sed ELOHIM commune atque amplum vocabulum usurpauerant.

Euntes igitur quinque viri, venerunt Lais, videruntque populum habitantem in ea absque villo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo eis penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone, atque à cunctis hominibus separatum.

NARRATIONIS huius explicatio facilis admodum est, faciliorque euadet exemplarium verborum quorundam subsidio; interim verò quæ ad urbium & locorum munitionem consilio, prudentia, ac diligentia curandam faciunt, hoc exemplo indicare operæ pretium fuerit. Omnia igitur quæ
hoc

hoc in versu commemorata enumerataq; legimus, si quis co iudicio exceperit, quo vulgus hominum plerumque vitur, & agit, felicissimam depingere videri possint vel ciuitatem vel Rempub. Hoc est, amœnus cum primis ac saluber urbis situs, populus frequens, diues, & quietus, ysq; artibus tantum deditus, quæ iucundiores, cultiores, atq; elegantiores vitam efficere possunt, cuiusmodi mercatura est, non tenuis ac sordida, sed magna & copiosa, multa undique apportans, multisq; imparties; & cetera artes omnes, quæ mercatoribus materia mercium vel comparanda, vel apparanda, & instruenda adornandaq; seruiunt, atq; emendi & vendendi commoditatem & copiam suppeditant. Nam quæ hoc hominum genere & munere excoluntur & habitantur urbes, præterquam quod publicis priuatisq; domibus, adibus, templis, ceterisq; edificiis ornatissima conspiciuntur (ut quondam Tyrus & Sidon, & nostra patrumq; memoria Venetia, Florentia, & Mediolanum, atq; etiam has imitata Ferraria, Antuerpia, Lugdunum, & Hispanis) agros præterea quacunque fertiles natura sortita fuerint cultissimos & pulcherrimos ostentant, tum fundorum elegantia, tum etiam villarum, fontium, pontium, hortorum, lacuum & stagnorum, atq; nemorum & siluarum varietate & frequentia, ubi non pauci sunt, qui satiati questu, vel huius cura aliis commissa, sape ex alio in portum, & ex ipso portu in agros possessionesq; sese conferunt. His autem partibus si tres quoque adiungantur, pax videlicet, libertas, & securitas, nihil omnino ad beatam vitam possessionē & usum requiri posse, homines arbitrantur. Namq; de huiusmodi rerum publicarum ac ciuitatum laudibus multa, siue vera, siue falsa, scripta leguntur, quæ recensere nunc nobis non vacat, & humana opinio referre, superuacaneum putauerit. Atqui huiusmodi reipublicæ viuum exemplum, cui nihil prorsus addi vel demi posse dicas, exploratores illi Danita quinque eodem sensu, ac pari iudicio animaduersum spectasse commemorantur in Laia urbe, quæ aliàs Lesem appellata est, ad ipsum Libani montis portum sita, eleganti & feracissimo solo, populo refertam prædiuite, & mercaturæ studiis dedito, quem nec vlla earum, quæ ad vitæ delicias appetuntur, rerum inopia premeret, nullus caritatis annonæ turbaret metus, nulla etiam externarum deliciarum egestas affligeret. Hoc enim illa significat oratio Habitantem in ea absque villo timore. In primæua lingua verbū LABETH אבת אהה quietem, & securitatem, sufficientiamq; ut vel ex illo Psalmi versu obseruamus: In pace in idipsum dormiam & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. & quod ad animorum habitū atq; curam attinet, satis abunde fuit illorum verborum usus: Habitantem in ea absque villo timore, siue, Sedentem in medio illius ad securitatem & copiam. Quod verò ad studia refertur, iuxta consuetudinem Sidoniorum, quos ysdem fere legibus usos, ysdem etiam vixisse moribus cum Tyro antiquissima ciuitate, & totius orbis celeberrimo emporio, historici poët. q; omnes memoriæ prodiderunt, & ex ipsis sacris lectionibus accepimus:

mus: Tacete qui habitatis in insula [Tyro] negotiatio Sidonis. Verum gubernationis genus qualenam apud Laenses esset, Securū, inquit, & quietum. Hoc ad Reipub. faciem statumq̄ referendum est, quem summa ac longa pace eatenus usum, atq̄ iis legibus instructum, qua libertatem & quietem promitterent & fouerent, hoc est, ne quis quemquam interturbaret, publica & communia omnes, priuata singuli, certis modis ac rationibus curarent, nec tamen ullius cuiuspiā perpetuo parerent imperio: qui ciuitatum status aliquando felix iudicatus fuit, interdum etiam sua sponte vitiū fecit. Quod Latine legimus, Nullo eis penitus resistente; in exemplari ita sonat: VE AIN MA CLIM DABAR BAARETS IORES GHETSER. Ex verbo ferè: Et nemo exprobrans verbum in terra hæres interdicti. Cuius tropi sensus huiusmodi est: Liber omnino populus libera fruebatur vita, non tamen legibus atq̄ institutis experte, sed iisdem quibus Sidonij utebantur & normis, & moribus, & magistratibus; ita tamen ut nullum perpetuum paterentur ullius potestatis, censura, aut dominationis heredem, sed ipsi sibi popularibus consiliis & suffragiis singulis cōmunium rerum partibus curandis & administrandis optatos deligerent viros, quos generico vocabulo GHETSER, hoc est, vetitorem, siue censorem, siue vindicem, siue dominum appellabāt. Namque huiusmodi significationem verbum GHATSAR nobis prabet. Nullam autem huiusmodi potestatum partem ad quempiam virum hereditatis iure venire, sed suffragiorum autoritate ac successione mandari solere, indicat lectio. Qualem reipublicæ formam hodieq̄ apud Venetos conseruatam, & qui de illorum magistratibus volumina edidere docent, & nos, cum ter iam in illa ciuitate fuerimus, obseruauimus, certaq̄ adnotauimus curatorum & magistratuum collegia, quibus Domini titulus adiūcta curæ parte datur: I signori de la sanità, i signori de l'aque, & cetera in hunc modum plurima. Atqui Venetorum gentem & rempublicam à Tyro ac Sidone antiquissimis urbibus originem ducere, ex certis coniecturis & peregrina historia lectionibus in Prophetarū commentariis scribebamus. Et quidem qua ad internam quietem & libertatem facerent, hac, qua hætenus explicuimus, indicasse satis fuerit. Qua verò rerum & status mutationem, exteriori aliqua vel inuidia, vel contentione, & inuasionem allatam, spectare possent, mox deinde subiunguntur. Multa & magna fuisse, satisq̄ idonea ad securitatem ciuitati gentiq̄ illi promittendam, & perpetuò sperandam. Iam primū nullam ciuiliis belli causam interius esse, aut fomenta vlla timeri populo suis legibus uso, & magistratus, & fasces pro arbitrio concedenti, ac nullis hominibus armorum & militia imperium ac ius danti, vnde intestinorum malorum & bellorum excitari solent incendia: cum præcipuè nihil sibi vel metus, vel contentionis, vel inimicitiarum cum ullis mortalium intercederet, non cum finitimis gentibus ac populis, quos magis commerciorum usu & communicatione iuuabant, quàm iniuria aliqua prouocabant, non etiam cum Sidoniis, quorum vel colonia

lonia erant, vel omnino socij, saltem similes prorsus & rerum, & legum, & morum specie atq̄ forma. Nihil enim magis alium populum ab alio alienat, quàm religionis, cultus, atq̄ legum diuersitas. accedit etiam, quòd, ut ne sibi mutuo impedimento essent, ac pro loci & agri angustia commodorum usum turbarent, atq̄ ita in contentionem venirent, longa spatij interualla prohibebant, quæ nec finitimos terminos stringerent, nec agris compuscuis irritarent. Procul à Sidone, atque à cunctis hominibus separatam. Sua in lingua ita hæc scripta sunt, ut distinctam & planam reddant sententiam: Et remoti ipsi à Sidoniis, & verbum non illis cum homine. Si incommoditates magnarum urbium, quæ sibi proxima sunt, spectes; procul à Sidonis sua loca incolebant: si alias causas & offensiones, quibus gentes ad iram atq̄ ad bella incēdi solent, nullum omnino vel factum, vel verbū erat, quòd mortalium quempiam illis redderet suspectum, utpote qui sua curantes, nocebant nemini, & non vicinis modò, sed remotis etiam commerciorum & artium communicatione, proderant quàm plurimis. Cuiusmodi rerum statu ad nostra usque tempora Belgas vsos nouimus, gentem simplicem & humanam, maximeq̄ hospitalem, atq̄ in externos etiam officiosam, nocēdi prorsus rudem; quam tamen ab antiquo & perpetuo pacis & bonarum artium studio tempestatis huius inuidia & malitia deturbauit: quòd sine dolore commemorare non possumus grauisimo, adeò genus illud hominum diligimus. Hæc itaque Laensium terrarum, gentium, & morum, atque rerum omnium summa descriptio, & expressa imago tunc fuerat. qui nec mortalium quemquam læsum, nec fædere etiam sibi coniunctum habebant, utpote qui nihil metuerent sibi mutationis, vel aduersitatis in tanta securitate & quiete, ac rerum copia.

Reuersiq̄ ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus.

RECTE ac plenè obseruata omnia, singulaq̄ à viris illis exploratoribus adnotata, atq̄ communibus rationibus subducta, versus huius initium indicat: Reuersiq̄ ad fratres suos. Ex verbo, Et venerunt ad fratres suos, incolumes & salui; utpote qui nihil umquam incommodi accepissent, neq̄ in suspicionem venissent, dum ea considerarent, & contemplarentur quæ apud Laenses erant, gentem securam, quietam, nihil quicquam ab ullo mortalium timentem, in ciuitate libera, & ob mercatura communionem nulli non aperta & peruia, imò, ut ferè fit, suas ipsa res ostentante, & hospitibus explicante, & indicante, atq̄ status sui formam & rationem exponente, cum laudis & commendationis elogio. Ad fratres suos. Quorum cupiditati & voluntati magis indulgere, quàm Laensium saluti consulere, ac damnis abstinere studebant. Namq̄ hos fratres habuere, illos ut hostes cadendos ac diripiendos duxere. In Saraa & Esthaol, sua regionis metropoles & primarias urbes, in quibus ad communia & publica negotia con-

uentus fiebat, unde illi primùm amandati & profecti, ab iis, quorum consilio iter illud fecerant, expectabantur. Et quid egissent sciscitantibus. verborum exemplarium breuitatem Latina interpretatio ad sensum producit: Et dixerunt illis fratres eorum, Quid vos? Fratrum nomē repetitum, serio, & ex animo, ac secreto, uti expediebat, rem actā, & tractatam, & communicatam indicat: neq; enim inter fratres aliter agi decuit. Tantum verò quinque viris illis ab aliis fratribus, & ab omni gente tributum, ut sententia prius roganda, quàm alterius rei narratio expectanda duceretur. Namq; perspecta & explorata illorum virtus, & fraterni nominis fides, nihil aliud postulabat. Græca translatio verbum aliud addidit, τι ὑμῶν χάριν? Quid vos sedetis? exemplar verò ipsum ex lingua vsu, atq; adeò ex adiuncto responso, interrogationem expectatium magis quàm quinque virorum personis adscribit, in hanc sententiam: Quid vos de toto consilio hoc, atq; de itineris vestri euentu censes? opportuna ne vobis & tempora, & loca visa sunt ad id, de quo agimus, experiendum ac tētandum? an aliter sese rem habere arbitramini? quippe negotium hoc omne fidei, prudentiæ, atque dexteritati vestra commissum est.

Responderunt: Surgite, eamus ad eos. vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. Nullus erit labor: intrabimus ad securos, in regionem latissimam; tradetque nobis Deus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra.

CONCILIATA iam & parata sibi apud populum autoritate & fide, exordio nihil opus esse ducunt ad concionem orationemq; perorandam, in eo genere quod ad consultationes præcipuè petitur; in quo tria potissimùm tractantur loca, utilitatis, facultatis, & honestatis. has enim probatas partes persuasio euestigio consequitur, maximè verò si facultati modus etiam ratioq; conficienda rei adiuncta explicetur. Orationis autem caput ex rogata sententia factum est, quæ deliberationis vel consultationis propositio dici solet. Rogati fuerant quinque viri, Quid vos? respondent, Breuè vestram petitionem breui ac deliberata sententia excipimus, nempe, Quamprimùm nobis in hanc expeditionem eundum esse, nec ullam moram aliquo pacto faciendam: nihil enim magis consilio propositoq; nostro conducere, quàm festinatio ac celeritas; nihil magis obesse, quàm lenitudo vel tarditas. Atquè nos vsque adeò rem iam confectam vobis pollicemur, ut præter animi promptitudinem, & iter nobiscum pariter capeendum, nihil præterea impereamus, adeò ut ne ipsi quidē consistere aut respirare aliquantum velimus, sed vobis, qui nihil laesi, imò qui integri & valentes estis, surgentibus tantum, nos, qui adhuc stamus, pariter viam remitti summa animi alacritate cogitemus. Surgite vos, eamus ad eos. in exemplari. NAGHALEH GHALLEHEM, Adscendamus super eos. quæ tropo rem omnino confectam significant,

fiant, perinde ac si illi, contra quos bellum capesseretur, supini iacentes, & passim porrecti, atq; somno oppressi, à vigilantibus & strenuis repente inuasi atq; superati, pessumdari & proteri viderentur. Atq; ita quo habitu, quo spiritu, quo loco, & quàm ad direptionem & perniciem opportuno in statu essent, indicat oratio. Hactenus facultas breuiter tractata ad excitandos animos ad celeritatem & expeditionem. Namque voluntatis nulla dubitatio fuerat, quando idem omnibus appetebatur, dummodo obtinendi constaret ratio, & utilitatis certa fulgeret spes; quam iam deinceps oratores ac duces ille confirmant: Vidimus terram valde opulentam & vberem. Non ex aliorum narratione, neq; ex historia aliqua petitâ regionis laudem, sed ex suo ipsorum testimonio perspectam, & commendatione dignam, & sibi, ut nihil sudrà, expetendam optandamq; indicant. Vidimus. non audivimus, sed ipsi diligenter peragrata contemplati sumus, non ignari rationum atq; partium celi, atq; soli, & aquarum, quæ habitationis commoditatem prærare solent. Sua ex lingua, Vidimus terram, & ecce bona valde. Terram A R E T S, ad hominum vitam & cultum idoneam, ut iam aliàs adnotauimus. Vox, ecce, maturo ac certo iudicio rem examinatam significat. ut, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. ex verbo, Et ecce bona valde. Latinus interpres pro ТОВАН, opulentam & vberem reddidit, idq; rectissimè sapè etiam aliàs docet unicum sacra lingua verbū pluribus alterius idiomatis vocibus esse explicandum. atq; terra natura, quod ad aërem, & glebam, atq; aquam attinet, hoc unico bonitatis nomine satis commèdatur, ad animos, iam sua sponte cupidos, occupationis ac possessionis auiditate & spe incendendos: quod ut vehementius fiat & alacrius, propositio cum noua increpatione & exhortatione repetitur: Nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. in exemplari sic: Et vos cessantes, ne pigritemini ire ad possidendam terram. Commendatam terræ fertilitatem & commoditatem maximam exhortatione prosequuntur, nihil præter voluntatem & viam laborem exigentes ab iis quibus persuadere student, nulla belli aut periculi mentione facta, cum nemo sit qui magnam hereditatem, conditione tantum capeendi proposita, adire negligat, ubi nihil discriminis, litis, & contentionis futurum sibi intellexerit: ideo nihil petunt præter alacritatem ac diligentiam, breuisq; itineris operam; celeritatem verò cum primis necessariam postulans, qua omne aliorum hominum atq; incolarum præcipuè consilium præueniri facile sit: moram, cunctationem, tarditatemq; omnem nitiùm obesse posse, cum vel præsentiri ab hostibus, vel ab aliis gentibus ipsi præoccupari possint. ideo duo verba coniunguntur: Nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. Atque utilitatis ratione assueueranter declarata, facultatem simul & honestatem his adiunctam docent, quæ in omni deliberationis consilio plurimum valent: utilitas enim cupiditatem creat, facultas verò conatum excitat, quæ honestatis nomine confirmantur & impelluntur, maximè verò si eadem honestas

stas diuino consilio ac iudicio declarata existimetur. Nullus erit labor, intrabimus ad securos in regionem latissimam. In exemplari: Cùm veneritis, intrabitis ad securos in terram spatiosam manibus. Nihil in viis, nihil in expugnatione & occupatione laboris, vel difficultatis, molestie aut negotij futurum; quandoquidem incolæ, qui defendere ac propugnare deberent, nihil minùs cogitent, quàm de bello vlla ex parte sibi inferendo, nihil minùs quàm de armorum & propugnationis studiis agant, utpote diuitiis ac deliciis affluentes, perpetuamq; sibi felicitatē & requiem promittentes, nec verò cuiquam homini aut regioni negotium ipsi facebere velint, cùm nulla rerum ad vitam & voluptatem opportunarum penuria laborent, nec gentibus vllis aliqua ex parte inuideant. Itaq; imparatos, & ad defensionem sui prorsus ineptos opprimi facile fuerit ipsa primùm inuasionē. Nec si maximè defendendi sese, aut aditum præcludendi, vlla volūt as aut spes excitaret, tamen facultas inuare posset in tanta celeritate inuasionis, in latissima regione, ad quam complures essent aditus, & omnes ijs, qui explorauerant, noti, quos defendi ab incolis, & præoccupari posse impossibile esset: à vicinis verò & accolis, ac sociis nihil esset sperandum, quibus cum, ut suprà indicatum est, nullum nec amicitie singularis, nec inimicitie verbum, & ideo nullum commune esse periculum. Atq; hæc secunda ad persuasionem impulsio est, in qua manifesta ostenditur humani iudicij fallacia, & ignorantia vulgaris, quæ regionem & ciuitatum beatitatem ex opulentiâ, fertilitate, atq; ex incolarum deliciis, otio & securitate metitur ac definit, quando eadem ista omnia periculum magis & perniciem quàm felicitatem pariant. Fertilitas enim ac rerum copia inuidiam, cupiditatem, & insidias, vel in ipsis Reipub. visceribus, & intestina bella mouere, vel externos excitare, & longius prouocare & adducere, otium verò & securitas inopinantes, & nullis bellicis artibus instructos exercitatosq; incolas & ciues tamquam vincetos prodere ac tradere solent. Tertius honestatis locus ad persuasionis vim grauissimo atque augustissimo diuina tum voluntatis, tum potestatis & authoritatis argumento absoluitur, quo omnis dubitatio, omnisq; cunctatio abicitur. Tradetq; nobis Deus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra. In prima ualiqua præterito tempore verbum hoc pronuntiatur. Tradiditq; vobis E L O H I M locum. Quamquam non apertè, significanter tamen oraculum sibi de hac re consultum indicant, & ad Leuitæ responsum, dum hæc agerent, animum mentemq; conuertisse videntur. Non enim illud singulare Dei nomen appellant, quod à sacrificulo illo responsum referente fuerat usurpatum, sed commune illud aliud quod ipsi, dum oraculum sciscitarentur, vel augurium captarent, nominauerant. Quod verò de rerum affluentia & copia addunt, cùm ad utilitatis repetitionem facit, tum verò ad diuini beneficij confirmationem plurimum valet. Quippe tanta regionis pulchritudo, fertilitas, redundantia, & copia locum ipsum Dea charum, singulariq; cura

fotum

fotum & comparatum ipsis probabant; eundem verò locum nulla incolarum vel vi, vel arte, vel diligentia munitū atq; defensum: ob eam solūmodo rem oratores isti referunt ac depingunt, ut non illis concessum, sed colendi causa tantum indultum dignis demum possessoribus tradendum confirmet. In terra. Notificatiuus articulus singularem quandam terram indicat, atq; ipsam sibi cognitam Israelis regionem significat, ut omnino sua ipsorum similis terra ad se pertinere credatur. Huiusmodi etiam perorationis exemplum, & apud scriptores externos obseruare est.

Nos manet Oceanus circumuagus: arua beata
Petamus, arua, diuites & infulas:
Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret vsque vinea:
Germinat & numquam fallentis termes oliuæ,
Suamq; pulla ficus ornat arborem:
Mella caua manant ex ilice: montibus altis
Leuis crepante lympha defilit pede.
Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertq; tenta grex amicus vbera:
Nec vesperinus circumgemit vrsus ouile,
Nec intumescit alta viperis humus.
Pluraq; felices mirabimur, ut neque largis
Aquosus Eurus, arua radat imbribus,
Pinguia nec siccis vrantur semina glebis,
Vtrumque Rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Vlyssæi.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Iuppiter illa piæ secreuit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum.
Ære, dehinc ferro durauit sæcula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

Hæc pœta ille sigillatim tot carminibus elegantibus profectò persecutus, ex unico huius orationis & persuasionis versu grauissimo & efficacissimo deduxisse videri posset: Quia dedit E L O H I M in manus vestras locum, quo non ibi penuria vllius rei quæ in terra. Consultationis demū ac persuasionis huiusmodi quæta fuerit efficietia, adiuncta narratione claratur.

Profecti igitur sunt de cognatione Dan de Saraa & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis.

CVRIDIS aliàs & iam diu non as auentibus sedes, certusq; occasionem quamlibet oblatam arripere, efficaciter quinq; viri arma capeffere, & rem

GG 3

aggredi

Hora. Epod.

Vide Thucy-
didem in
uo lib. 1.

aggredi per suaserunt. eam verò rationem initam animadvertimus, ut non magno exercitu primùm, sed paucis delectis isdemq; probè instructis, hoc est, sexcentis viris strenuis, inuasio atque expeditio committeretur. Namq; ad imparatos ac nihil tale metuentes incolis repentino impetu inuadendos & opprimendos, is numerus satis superq; fore indicatus est, in quo nemo segnus, nemo non animo & manu promptus notaretur, atque ita nec magno strepitu, dum iter fieret per vicinos aut finitimos agros, præsentiretur, nec longius prospectus attendetium metuentes turbaret, ac sibi cauere cogeret. Ea autem lege atque exceptione illi instructi, atque ad rem gerendam fuere missi, ut quidquid ageretur, quidquid contingeret, quidquid denique quocumque modo captum occuparetur, nulli nouo nomini, nulli genti, ullo vel certo prætenso titulo, nisi Danitica familia adscriberetur. Quamquã enim eam quam ab initio sortem Danita obtinuerant, retinere ac tueri cogitabant, quidquid tamen aliàs expugnarent & occuparent, non alio quàm colonia iure possideretur, ac eodem appellaretur nomine, quo tribus illa, unde coloni fuerant deducti, hoc est, Danis familia. hanc nobis adnotatio illa sententiam repræsentat, De cognatione Dan. Vt verò non aliter interpretari rationem hanc omnem liceret, locorum præcipuorũ nomina appellata sunt. De Saraa & Esthaol. Quæ omnia breui nuncoratioe & quasi argumento expressa, fusiùs in acta publica relata fuisse intelligimus.

Adscendentesque manserunt in Cariath-iarim Iudæ: qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariath-iarim.

LOCORVM nomina, si rectè conseruata teneantur, magnam historiarum authoritati fidem, & antiquarum rerum cognitioni lucem admovent: unde à sacrarum rerum enarratoribus, hac nominum explicandorum forma & ratio diligenter tractatur. tractatur etiam à Græcis & Latinis scriptoribus, verùm ab illis mentiendi & audendi, ab his verò diuinandi nimia licentia. alteris enim ne quidquam ignorari existimetur, nihil non excogitatur vel historia vel fabula ad nominis & fama cuiuslibet rationem effingendam: alteris, utpote recentioribus, & Græcorum ferè discipulis, vel illorum imitatione, vel naturali facilitate facile persuadetur. Sed ad institutum nostrum redeamus. Magnis itineribus Danita breui tempore ad Lesmam peruenisse memorantur, utpote qui non multi essent, sed sexcenti tantum viri agiles ac strenui, & celeritatem sibi cum primis commodissimam arbitrati, nihil aliud quàm de conficienda re, nullis aliis mortalium consciis agitarent. Nam pro militaris gressus ratione & usu valde longum iter fuit primùm à Tsrghah & Esthaol ad Kiriath iegharim, intra Iuda agros positam urbem usque, cum & sua ipsorum Danitarum pertransenda esset regio, & pars etiam ex Iuda tribu pedite metienda. Primo autem loco, in quo pernoctatum est castrorum Dan, ex eodẽ quo diximus exceptio-

nis

nis ac monumenti iure adhæsit, ut in aliena etiam tribu conseruata communione generis ac familia utrisque Danitis comprobaret, iis, inquam, qui citra Iudam ad Occasum & Austrum, & iis qui ad Orientalem Boream postea habitantes viserentur: ita ut interrogantibus nominis causam in aliena tribu ipsi etiam Iudæi, quorum permissu nomen perduraret, certam exploratamq; redderent.

Inde transferunt ad montem Ephraim. Cumque venissent in domum Michæ.

VEL via necessariò per illum locum facienda erat, propter comoditatem & compendium, vel quinque viris illis, quibus ducendi authoritas demandata fuerat, consulto ita agendum esse visum fuit. Namque y cum responso per sacrificulum illum relato priorem negotij sui partem, hoc est, terra explorationem consonam fuisse opinarentur, cetera omnia secunda sibi fore persuasi sunt, si eodem auspice isdemq; auspiciis ac numinibus propitiis peragerentur: ita enim vel superstitione, vel curiositate, vel etiam populari & communi errore homines de mente atque consilio abducuntur, ut, quæ natura adscribi debeant effecta, miraculis ac singulari numinis efficiantur; quæ verò prorsus miranda, atq; rarissima, vel singularia nullam aliam minorem quàm Dei virtutem probent, ea vel casu, vel nature exemplis ac rationibus tribuant. Nemo enim prudenti animo, & ab huiusmodi vanis cogitationibus alieno est, qui Laisensium rerum statum non cuiuspiam vel exiguæ manus, modo probè instructæ, inuasioni, expugnationi, ac direptioni patentem peruiumq; esse cognoscens, in eodem occupado singularem aliquam diuina prouidentia demonstrationem non adeò exigendam esse duceret, sed rem omnem ad cæterorum bellorum ac populorum comparationem reuocandam: cum sepius eueniat, ut multi imbelles, imparati, inertes ac securi, à paucis consilio & armorum vi atque peritia instructis perdantur. Cæterum viri illi conceptam iam felicitatis spem cum augurij vel superstitionis opinione aliis, quos ipsi ducebant, inycere student.

Dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit Ephod, & Theraphim, & sculptile atque confatile? videte quid vobis placeat.

VERÆ doctrina vel obliuione, vel turbatione, Danitarum mentes corruptas, & superstitionum amore atq; cupiditate etiam erroribusq; perplexas, facile intelligere possumus ex notitia morum humani generis, & ex communis illius hominum hostis diaboli fallacia ac dolo; ex qua re quinque virorum consilium natum credimus, videlicet persuadendi sociis ad raptum Ephod, Theraphim, reliquiq; superstitionum illarũ apparatus, ac deducendi secum iuuenem illum, cuius responso sese adiutos antea crederant, ac deinceps quoque promoti iri sperabant. Eam verò rem duobus argumentis sua-

dere

dere studuerunt; altero ex usu atq; exēplo, altero verò ex comparatione. usus à commo & utili significatus est, comparatio ex dignitate petita. vero autem simile videtur nonnihil à quinque viris illis, cum sexcentis contribulibus in via communicatum fuisse de responso sibi per Leuitam iuuenē dato, cuius auctoritas hætenus firmata fuerit, nulla inter eundem, redeundum, atq; inter explorandum terram offensionis impedimento oblato. cum verò ad ipsum Ephraitarum montem, paucis domibus quidem, verum diuitibus feliciter habitatum, ventū esset, tum demum, quod illis iam in animo erat, quinque viris commune consilium ceteris fuisse explicatū, atq; quemadmodum expediri conueniret, indicatum. Dixeruntque quinque viri. idem hoc loco significat Dixerunt, quod verba fecerunt, siue concionem habuerūt breuem & militarem; quam facile probauerunt propter dicentium auctoritatem & gratiam apud auditores constantē. Nam oratores erant quinque viri, exploratorum antea, deinde verò ducum titulo ac potestate dignitateq; ornati; auditores verò fratres, quorum res agebatur publica, & communis, & priuata etiam. Exemplaris linguae oratio ita ex verbo: Et responderunt quinque viri illi [qui] euntes [fuerant] ad explorandam terram Lais, & dixerunt fratribus suis: Nostis ne quod est in domibus his ipsis Ephod & Theraphim & pezzel & mazzechah? & nunc intelligite quid facietis. Quantum conferat rebus actionibusq; humanis omnibus, cum priuatis tum publicis, numinis voluntatem ac mentem sibi propitiam habere, nemo sanus non intelligit. illud tamen non omnes rectē putant, videlicet quid verè pro numine haberi, & quemadmodum placari & conciliari oporteat: vnde tanta apud mortales deorum atque cultuum erupit immensitas & confusio. Danita & vtile cum primis, & pulchrum decorumq; sibi ducunt, diuinam prouidentiam atq; voluntatem expeditioni sua proficiendam querere: rationem autem qua id agatur & curetur, mendosam eligunt, eam tamen suis fratribus probare student, quod ipsi, vana opinione seducti, iam probatam habeant, nimirum auferendi secumq; asportandi nugas illas, quas ipsi sanctas sacrasq; res, & sibi maximè utiles atque felices fore existimabant. id autē quod animo agitabant, fratribus, vt perficiatur, suadent ostensione loci, pro natura atq; situ satis prosperi, cuius secundas res ex possessione & usu Theraphim, & ceterorum sacrorum natas & conseruatas arbitrabantur. Namq; Micha & illius matris domos, montanas quidem & rusticas, verum diuites ac locupletes, tunc visere erat; ceteras autem in eadem vicinia habitatas, his non dissimiles existimari par fuit. hoc exemplum ad utilitatem ac dignitatem ostendendam exploratores illi usurpāt: Nostis quod in domibus istis sit Ephod & Theraphim, &c. Quidquid boni, comodi, atq; splendoris domibus istis contigit, Ephod & Theraphim, & PEZZEL, & MAZZECHA H, virtute atque usu effectum est; qua felicitas vt ad nos transferatur, & nobis curandum, & vobis etiam satagendum est. Namq; longè prestat nos tot tantosq; viros, tam magnam

rem

rem aggressos, & magna atque felicitatis regionis competes ac possessores futuros, hanc felicitatem nobis comparandam curare: quocumq; iure, quacumq; vi id fieri possit, vel dolo, vel arte, vel armis, nihil refert, dummodo id, quod nobis expedit, obtineamus. Etenim numen ipsum consilium factumq; nostrum probabit, & studiū sui laudabit gratumq; habebit, utpote qui ex angustiore ac ignobiliore loco ad illustrem urbem frequentemq; populum, sua sacra transferenda constituerimus. Videte quid vobis placeat. Hoc sermone modus insinuat, quem ipsis agendo & obseruando tenere expediret, quemq; narranda deinceps actio declarat. Ex verbo: Et nunc intelligite quid facietis. Id verò quid nam fuerit, quod armatis fratribus agendum committeretur, facti naratione exponitur.

Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ, salutaueruntque eum verbis pacificis. Sexcenti autē viri, ita vt erāt armati, stabat ante ostium.

RE RVM atque sententiarum huius narrationis continuatio & series illa est: Quinque viri duces, constitutis ante urbis portā sexcentis fratribus, rectoq; instructis ordine, atque expectare sese iussis, ipsi tantum ad Michæ domum diuertunt, pretextu salutandi Leuitæ, cui se ob beneficium cum hospitij, tum etiam responsi felicitatis gratos & officiosos probare simulabant; & interim quo loco ea essent, qua auferre secum cogitauerant, explorare & perspicere studebant, vt breuius, minoriq; negotio, ac nullo tumultu deinde arriperent. Ita vt erant armati. Rectē instructi armis atq; pracincti, ne, si vicini repente dimicare vellent, imparati offenderentur. Interim enim dum iter ageretur, onusti magis armis, quam armati, viā carpebant, vt ferè militaribus itineribus fit. cum verò ad urbis pomeria ventum est, armari & expectare iussi ad portam constituerunt. In exemplari legimus, Qui ex filio Dan, non citra significationē: namq; alias, nisi noscerentur, qui nam & vnde essent, totam illam viciniam vehementer turbarent, atque ipsum Micham ad res carissimas celandas atq; tuendas, cum primis verò ad mysteria illa sua conseruanda excitarent. nunc verò cum & quinque viri illi, qui domum ingressi fuerant, iam noti & hospitum officio atq; nomine obligati essent, ceteriq; omnes quamquam armati viserentur, tamen ex filiis Dan omnes dicerentur esse, nihil metus aut suspicionis Ephraitis inferebant, quamquam quò expeditio illa tenderet incertis, tamen expectationem illam interpretatis fieri quinque illorum ducum, qui bona cum fide ad Micham diuerterant, operiundi causa.

At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis, sculptile & Ephod & Theraphim, & idola atque conflatile tollere nitentur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus.

RES ita connexa est: Sexcentis in statione sua ante portam attendere

HH

iussis,

in suis, quinque viri illi, Leuitam iuuenem salutaturi, Michæ domum ingrediuntur: salutant breuiter, & veluti festinantes, quam primum salutauissent, discedunt. Hos Leuitas ad portam vsque sequitur, armatorum nimirum & ordinem, & numerum, & speciem visurus: haret in porta, manentibus adhuc ibidem armatis: interea quinque viri, absente iuvene, domum redeunt, & spoliant.

Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos, Quid facitis?

ORATIO concisa iuuenis improviso atque indigno facinore turbati animum representat, qui, antequam vel clamare vel alias longiorem sermonem pronunciare possit, & terrore occupatur, & pariter promissis, & splendidioris conditionis spe, ad consentiendum obsequendumque pellicitur.

Qui responderunt, Tace, & pone digitum tuum super os tuum, venique nobiscum, vt habeamus te patrem & sacerdotem. quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnus viri, an in vna tribu & familia in Israel?

NULLVM ius, nullum tam prestans atque firmum officium est, quod cupiditate atque ambitione tentatum, non violetur & corrumpatur in ius, qui cæco sui amore impulsus, à simplici ac recto virtutis ac pietatis calle deductus fuerint. Leuita iuuenis iste, ventris & gloria gratia, sacerdotium immeritus, atque indignus, prorsusque ineptus oblatum sibi usurpauerat, magis adæm mercedis & questus, quam religionis aut pietatis rationem habiturus. quare nihil mirandum, si nunc pinguioris, vt dici solet, sacerdotij opinione & spe non modo eum, à quo beneficium acceperat, deserat, sed & spoliari ac diripi patiatur. In domo vnus viri. Quod cum singulare ac priuatum munus sit, minus commodi atque ornamenti parare tibi potest. Adde quod tu iuuenis, ille senior, aliisque propriis liberis auctus est; apud quos, cum ille vita functus fuerit, nihil præterea commodi vel gratia tibi constabit, nunc fortasse istum domi locum occupatum inuidentes. An in vna tribu & familia in Israel? Hac enim & frequens & diues ad te alendum & ornandum, & perpetua est & sibi constans, nec ullo pacto disfidens aut diuisa. Namque quamuis maxima & numerosissima sit, numquam tamen in diuersas diducta fuit familias, vt cetera tribus; sed vnicum familie nomen, ac titulum, & ius perpetuo conseruauit, videlicet Hussæorum. S. S. E. Filij Dan, Hussim. adeo vt si huius tribus populo locis ac regionibus distinguere ac diuidi contingat, retinendus tamen fuerit vnus familie census ac titulus, atque tibi illius totius sacerdotij honos vnicè deferendus.

Quod cum audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit Ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.

IMPRVDENTIORIS ætatis iuuenis, animo nandum, consilio, & ratione

tione firmatus, atque iam alieno cibo citra laborem, & otio assuetus, eadem vita ratione cum maiore utilitatis atque dignitatis opinione & spe facile in fraudem pellectus adductus est, & officium omne erga eos, qui de se bene meriti fuerant, deseruit, amicitiamque prodidit. sed huiusmodi amicitiarum, priuati vsus ratione initarum, similes huic exitus esse solent.

Qui cum pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne pretiosum, iamque à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in domibus Michæ, conclamantes secuti sunt.

INIVRIÆ immerentibus illata conscientia authores non satis securos viuere azeleg, sinit, sed vereri ac sibi prospicere cogit. Non adeo multi erant Michæ familiares ac vicini, vt sexcentis Danitis armatis metum incutere possent; dubitationem tamen & suspicionem potuere facere vel ultionis, vel dimicationis, aut saltem conatus: quam ob rem non segniter aut negligenter agenda visum fuit Danitis, verum ita ordinandum iter & instituendum, vt, si quid turba aut negotij ab Ephraimitis afferretur, citra puerorum ac iumentorum discrimen, citra sarcinarum tacturam sustineri posset. Omne pretiosum. Verbum HAKEBODAH, & graue ac ponderosum & pretiosum dignumque significat. quidquid graue erat, quod in dimicationis conflictu impedimentum afferret, ac præcipue id quod ipsis pretiosum ducebatur: quo nomine illa quæ sacra ipsis existimata fuerant, & ideo ex Michæ domo subducta fuerant, censentur. Qui habitabant in domibus Michæ. vicinia illius incola & accola omnes, quorum communis illa iniuria habebatur, utpote participum Theraphim & ceterorum sacrorum: quæliacumque illa essent, opinione tamen vsus & ornamenti non negligenda credebantur. his accedit, quod natura ita comparatum est, vt qui proximi sibi sunt vici, in huiusmodi periculis coniunctione etiam vicinitatis vehementer moueantur. Conclamantes. Re cognita, atque iniuria famæ celerrimè diulgata, sese mutuis vocibus & clamoribus ex agro, & ex ipsis domibus ad dimicationis opem incitarunt, vt ferè vsu venire solet, maximè apud rurcolas & paganos, qui, nullo seruato ordine, iis quæ præsto sunt armis instructi concurrunt.

Et post tergum clamare cœperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham, Quid tibi vis, cur clamas?

QUERIMONIA & compellatione experiri constituit Michas, quippe qui sese alias non satis idoneum atque instructum videret, si dimicare primum institueret: blandioribus igitur sermonibus iniuriam sibi illatam conqueritur; quamobrem, vt in exemplari legimus, Danitas suo vocabat nomine, à quibus etiam non manu aut armis, sed voce ac responso exceptus est: Quid tibi vis? Quidnam tibi incommodi est, quamobrem perinde atque oppressus atque aliena vexatus vi clamas? NIZGHAKTAH. oppressorum & iniuria affectorum clamorem verbum hoc plerumque significat.

HH 2

Qui

Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem,
& omnia quæ habeo; & dicitis, Quid tibi est?

QVOD iniuriarum agere ille quasi nihil omnino laesus reprehenderetur, rei ipsius explicatione refellit, nec re solūmodo atque rapina ipsa, verū ista quoque reprehensione sese grauer offendit confirmat: iniuria autem compluribus nominibus ac rationibus exaggeratur. primū quod illi, qui & cōmune generis, & vicinitate regionis, & hospitij iure prodesse & commodare sibi debuissent, vehementer contra obesse & nocere voluerint ablatione & rapina atq; abductione, & quasi captiuitate: rapina quidē non vilium rerum, sed optimarum & maximarum, sibiq; maximè cararum & cultarum, nempe deorum suorum, cū nihil homini diuinis rebus non anteponendum, sed nec comparandum quidem sit; & illi non diuina, sed dij ipsi fuerint sublatis, quo nihil dici maius potuit. nec verò qualescumq; dij, cōmunes videlicet, aut aliunde allati, ideoq; fortassis minus aequi, & efficaces, ac propitij; sed mei proprij penates atq; domestici lares, non à parentibus accepti, sed quos ipse de mea pecunia feceram, ideo & cariores mihi & obseruationiores atq; cultiores; namque operum studiorumq; priorū ac priuatorum amantior vnusquisque est, quàm alienorum; atq; adeo sibi ut maximè pio ac benemerenti benigniores & propiores crederentur; & non solum hoc sese fraudatum conqueri, sed etiam abducto sacerdote, quē à se institutum, ornatum, altum, & educatum constabat, ita ut, religione ac religionis cultu & ministerio priuatus, nihil præterea nisi summam infelicitatem expectaret. Nam præ his tantis sibi creditis magno studio & sumptu comparatis commodis, quid boni reliquum duceretur, nihil erat. Et omnia quæ habeo. Præter illa quæ explicata sunt sacra illis habita, nihil subductum omnino fuerat: sed quia hæc maxima existimabantur, sese omnino exspoliatum ac direptum conqueritur. In exemplari sic: Et quid mihi præterea? Huiusmodi enim studio & affectu hæc, quæ homines sacrosancta habent, prosequi consueuerunt. Cuius illud apud externos exemplum occurrit:

Nunc sociis iuga pauca boum, & grex paruus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello,
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,
Si quis in ædícula Deus vnicus: hæc etenim sunt
Pro summis; nam sunt hæc maxima.

Et dicitis, quid tibi est? Rogauerant illi quam re ipse sese laesum, aut quo facto permotū, ut se insecutus ita cōpellaret, nō quod nescirent ipsi quid fecissent, sed quod fortè dissimularēt sibi notū esse, Theraphim, & cætera quæ ablata erāt, ad Michā quicquā artinere, cū potius illa Leuita esse viderentur, qui spōte illis sese sociū addidisset. & traq; verò Michas sibi respōso vendicat, videlicet & sacra quæ ipse sibi fecerat, & Lenitā quē ex priuato & hospite sibi filiū adoptauerat, patrē optauerat, & sacerdotē præfecerat; quibus & personis & rebus nihil nō anteferendū, sed nec cōparandū ipse duceret.

Dixit

Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas.

VIOLENTORVM & iniuriosorum hominum ingenium, atque adeo latronum aliquando exemplum huiusmodi consilio exprimitur, qui, vbi ea, quæ sibi diripuerint & abstulerint, à spoliatis repetuntur, gratia ac beneficio apponi velint, si vitam animamq; seruent; cuius cū nullus ipsis fuerit usus, rationem habuisse tamen videri volunt, atq; ita violentiam suam clementia nomine commendare student, & repetentium importunitate sese expediunt. Atq; hoc iniuriarum genere militum collegia cum primis male audiunt, qui omnes consensu magno officiant, admissi aliquando facinoris reprehensi culpam, quam omnes sustinent, ad nonnullos, eosdemq; gregarios & insolentiores, minusq; militari disciplina parentes, nota iam & callida oratione transferunt, & nihilominus iniuriam cōmuniter factam, communiter etiam fouent, atq; delictū defendunt, tantum abest ut vertant. Caue ne vltra loquaris ad nos. In exemplari. Ne audiat vox tua nobiscum. Ne alius quicquam proclames aut proloquaris: quippe non desunt inter nos insolentiores quidam, quibus magna auiditas est pulsandi & concidendi eos, qui sibi quoquo modo molestiam vel verbo exhibeant. Ex quo eueniet, ut cū nihil tibi nunc boni superesse quereris, tua, tuorumq; anima, quæ nunc tamen supersunt, amittende sint. Huiusmodi insolentia ac violentia genus frequentissimum quondam in militia est, vbi quamquam prætorum auctoritas iudicij causa constituta visatur, tamen ab exteris, quamquam iniuria atque ignominia affectus, rarissimè sine maxima discrimine imploratur.

Commoda tractemus primū communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat, imo & si pulserit, dissimulet, nec
Audeat excussos prætori ostendere dentes,
Et nigram in facie tumidis liuoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.
Bardiacus iudex datur hæc punire volenti,
Calceus, & grandes magna ad subsellia suræ,
Legibus antiquis castrorum, & more camilli
Seruato: miles nec vallum litiget extra,
Et procul à signis, iustissima centurionum
Cognitio est igitur de milite, nec mihi decrit
Ultio, si iustæ defertur causa querela.
Tota cohors tamen est inimica, omnesque manipuli
Consensu magno officiant, curabitis, ut sit
Vindicta grauior quàm iniuria? dignum erit ergo
Declamatoris Mutinensis corde Vagelli,
Cū duo crura habeas offendere tot caligatos, Millia clauorum.

HH 3

Quam-

Quamobrem huiusmodi oppressorum conditio, cum nihil omnino, quo sese ulcisci possit, vel opis, vel virium nata fuerit, iis quibus nondum fuerit priuata commodis quietata ac tacita ut sese contineat, consultissimum fuerit. Libertas pauperis hæc est, Pulsatus rogat, & pugnis concitatus adorat, Ut liceat paucis cum dentibus inde reuerti. Hoc est quod versu narratur subiuncta.

Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quoddam fortiores se essent, reuersus est in domum suam. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & ea quæ supra diximus; veneruntque in Laïs ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij, urbemque incendio tradiderunt.

CUM Danitis ius omne iam in armis atque potentia esse videretur, nihil minus actum est, quam de incommodo Michæ corrigendo, resarciendoque damno: imò potius boni ominis interpretatione exceptum fuit, quod cognititas iam atque repetitas, & armata manu, aliterius res tamen nullo negotio retineri, & secum abducere contingere, res inquam, diuinas, atque sibi cum primis utiles existimatas, quod felix faustumque fore augurabantur, & secundi euentus in ea quæ præcipue agebatur ipsis res non obscurum signum, nimirum diis atque sacerdote Michæ secum in eandem expeditionem ire uolentibus, atque adco annuentibus. Et sic cœpto itinere perrexerunt. contempto Michæ, nulloque præterea in pretio habito, quibus tamen ille, uti impar, cedendum duxit: atque ita sua illa sibi ipsi facta & iactata felicitate priuatus & orbat, carissimorumque honorum desiderio mærens domum reuersus, illud verè usurpare potuit: Nullum numen abest si sit prudentia, sed te

Nos facimus Fortuna deam, cæloque locamus. Sensitque tandem miser homo nec illos, quos sibi ipsi parasset, deos verè fuisse, qui nec ipsi grati, nec sibi ipsis utiles esse valuerint. Quo profecto exemplo verissimam illam Poëta sententiam decantare, ac commendare possumus, in eosque iacere, qui huiusmodi vanis rebus, ac demum perituris, operam, sumptum, curamque impendunt: Mortalia facta peribunt. Tuleruntque sacerdotem, & quæ supra diximus. Hæc in exemplari recensentur, possessionis pronomine adiuncto, quod ad eam significationem, quam indicauimus, pertinet: Et ipsi acceperunt ea quæ fecit Michæ, & sacerdotem qui fuit illi. Non quæ ipsi fecerant, nec sacerdotem quem sibi consecrauerant, aut ex propria ipsorum patria deduxerant, atque ideo sibi commodo fore sperare possent; sed rapta omnia ac subducta ex aliena domo, ex alia tribu, & alienis impensis comparata, singulari ac priuata causa instituta ac dicata: ita ut, iuxta Gentium doctrinam, maiori etiam errore à Danitis peccatum hac in parte fuerit, cum aliàs familiares non populorum tantum, sed etiam singularum domorum diis præcipue ac maxime propitijs, & felices, ac salutare, & tutelares esse crederentur, à quibus primum consecrati, ac dicati, cultique fuissent. Ex qua opinione illa Poëtarum explicantur carmina:

O no-

O noctes cœnæque Deum, quibus ipse meique
Ante larem proprium vescor, vernasque procaces
Pascolibatis dapibus, prout cuique libido est.

Et Tibullus in Voto:

At mihi contingat patrios celebrare penates,
Ponereque antiquo menstrua thura Lari:
Nunc ad bella trahor, & iam quis forsitan hostis
Hæc fura in nostro tela gerit latere.
Sed patrij seruate Lares, aluistis & iidem,
Curfarem vestros cum tener ante pedes.
Neu pudeat prisco vos esse è stipite factos:
Sic veteres ædes incoluistis aui.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere culu
Stabat in antiqua ligneus æde deus.
Hic placatus erat, seu quis libauerat vnam,
Seu dederat sanctæ spicæ ferta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipsa ferebat,
Postque comes purum filia parua fauum.
At nobis ærata Lares depellite tela,
Hostiaque è plena rustica porcus hara,
Hunc pura cum veste sequar, myrtoque canistra
Vineta geram, myrto vinctus & ipse caput.

Ita sibi unusquisque suos cum fingere olim soleat deos, tamen Danita aliena sacra, eademque per dolum ac rapinam sublata, sibi usurpauere, & pro suo populo venditare & conseruare duplici mendacio studere; cuius fallaciæ in huius capitis fine notantur, cuiusque falsitatis quam plurima exempla & quondam fuisse, hodieque non rariora exstare, historias diligenter euoluentibus compertum est. Ad populum quiescentem atque securum. Calamitatem & perniciem ciuitati illi, non numinum illorum vanorum vi & authoritate, sed Danitarum insidijs ac dolo, atque ipsorum incolarum securitate atque otio allatâ, hac imagine intelligimus. Et percusserunt eos in ore gladij. Populares videlicet inermes, ac repentino impetu oppressos, armati aggressores magna celeritate iugularunt, eademque opera, & vno eodemque tempore, urbis domibus ac templis flammam adiuuere, & cædi operam dare ac satagere, ut turbatis utroque periculo ac malo ciuibus nulla vel consilij, vel defensionis, vel saltem fuga superesset copia. Namque incendia extinguere parantibus, hostilis gladius nocebat; arma verò sumere volentibus, ignis intra publicas ac priuatas adeis grassabundus obstabat. Atque ita breuiter utroque stragis genere & voto, & loco potiti Danitæ, occisorum corpora, & quidquid impurum erat, incendio absumperunt, ut fana, ut publicas adeis, cibosque lege vetitos, ac titulos etiam & ornamenta quacumque ciuitati illi religiosa haberentur, & minoribus regionis oppidis atque urbibus etiam metum incussere, in deditiorem venire coactis, eademque operâ vicinis atque finitimis auxilijs

Horat. lib. 2.
Sat. 6.

Tibull. lib. 1.
Eleg. 3. & 10.

Hor. Arte.

auxilij ferendi cogitationem ademerunt, utpote numquam postulati, nec antea societatis iure ac fœdere constituti, nec ultro iam deinceps, nisi nimum serò ac frustra præstandi. hoc est quod subiungitur:

Nullò penitus ferente præsidium, eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negotij. Erat autem ciuitas in regione Rohob, quam rursus exstruentes, habitauerunt in ea.

NULLVM quamuis ditissimum atq. frequentissimum populum ita tutum esse, & conseruari posse, ut non longè magis deceat atq. oporteat amicorum & sociorum fœdere atq. communionem ad casus dubios vti, hac annotatione docemur, ex quo consilio illa Romanis potentissima quondam omnium genti, sociorum sibi comparandorū, & omni officio retinendorum, cura non postrema nata est. Quippe quo magis felix ac beatus ciuitatum ac regnorum status videatur, eo magis aliorum hominū inuidia, cupiditati, & ambitioni, atq. insidiis obnoxius est, eòq. magis præsidio ac subsidio aliorum indiget, ubi singularis veri numinis tutela non adsit præfens. Namque huius qui compos fuerit, inimicos suos cornu ventilare, & in se surgentes spernere non dubitabit. Quam rursus exstruentes, in eum modum quem illis ex lege ac moribus, atq. ex consuetudine, & vsu vita, & studiorum suorum domos & oppida fabricare integrum erat. ita ut quamquam solum idem quod antea esset in regione siue planicie, cui nomen erat BETHREHOB, tamen ipsa edificiorum, tam priuatorum quàm publicorum, forma ac species, aliam prorsus urbis faciem exhiberet, alioq. deinceps appellaretur nomine, iuxta præscriptum & consultum atq. decretum publicum apud Saraam & Esthaolem, in illius expeditionis initio factum.

Vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur.

ANNOTATIO hac nihil humanum vel perpetuum, vel diuturnum valde esse posse docet, eòq. magis obnoxias mutationis periculo publicas & priuatas esse res, quo feliciores esse & securiores videri contingat; simulq. testatur, parum felicem esse eorum hominum sortem, qui suis non contenti, aliena appetunt & occupant, cum ea res ad superbiam, superbia verò ad insolentiam, insolentia ad omne nefas animos impellat. Satis enim amplam, satisq. ad habitationis & cultus commoditatem & usum opportunam regionem duodecim Israelitarum tribus, pro singularum ratione sortita fuerant; quam si cum religionis patriæ sanctitate tuerentur, nullo prorsus vitæ mortalis fructu indigerent. Verùm ex illis quidam, ubi præscriptos terrarum fines cupidè excedunt, alienis ad breue tempus potiti, nihil præstantis commodi sibi comparasse, imò magnum superstitionis malum adsciuisse demum senserunt. Vocato nomine ciuitatis Dan, non ex ducum, aut priuati

nati singularis, vel ex cuiusquam alterius principis, aut ministri, aut viri titulo & cognomine, sed iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel. Namque hoc præcipuè sibi vni tribus illa usurpauerat nomen, quod nunquam in familias diuidi passa est, eo modo quo alias diuisas nouimus: ita ut urbs hac Dan vocitata, colonia deducta ius ac nomen idem, quod ceteri Danita, retineret, & hoc amplius haberet prærogatiua, ut nulli certè aliarum totius tribus urbium id esset nominis ac tituli, sed cetera omnes tribus Dan dicerentur, illa verò tantum Dan vocabulum usurparet, atque extremum locum in Israelitarum finibus, imò caput ipsum, habere dicitur. Nam post hac deinceps, ubi de toto in vniuersum Israelitica regionis agro secundum cali latitudinè mentio fieret, à Dan vsq. ad Beersebagh citari solitum legimus. Quæ prius Lais dicebatur. Primum à foundationis initio nomen hoc urbi fuisse, vocabulum LARISONAH declarat: hoc autem à primis cultoribus iure impositum, postea per vim & insidias occupata & incensa, vnà cum prima facie amissum, à secundis possessoribus, siue usurpatoribus, in Dan mutatum est. Quòd etiam postea, Romanis Asia & Palestina potitis, obsoleuit, atq. in Casarea nomen abiit.

Posueruntque sibi sculptile, & Ionathã filium Gersam filij Moyfi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, vsque in diem captiuitatis suæ.

QVID QVID in illius urbis rationibus fuerit, nec proprium, nec legitimum, nec honestum contigisse animaduertimus; nec religionem, nec sacerdotium, atq. adeò nec possessionem, ac nomen aliud quàm temeritatis, cupiditatis, atq. insolentia, ambitionisq. humanae initium habuisse. Posueruntque sibi sculptile. Optimo verbo, atq. planè ad hanc rem à pœtis usurpato, rem interpretis noster expressit. ut illud: Posuitque immania templa. & Templum de marmore ponam. Exemplare vocabulum ΙΑΚΙΜΥ, statuere, instituere, ac dicare significat. Sibi, idq. mendosè. Namque quamquam sibi positum illi prædicent, nunquam tamen sibi factum docere potuerunt; quippe Micha fuerat ex sua pecunia factum. Nec hoc tantum ausi dicuntur, sed sacerdotem à Micha initiatum, sibi, suoq. nomini adscripsisse Leuitam, illum videlicet, cuius nomen antea celatum, iam nunc indicatur, Ionatham filium Gersam filij Manasse ex tribu Leui, cum ipsius posteritate: ita ut non modò urbem, sed cultum, & sacerdotium, & sacerdotij rationem priuato consilio & ausu usurpauerint Danita. Animaduertendum verò obiter fuerit librariorū vitium in nostris Latinis codicibus, ubi Moyfi, pro Menasse legimus, cum & exemplar ipsum MENASSE, suspensa litera מִיִשָׁא, non sine mysterio habeat, & Chaldaica atq. Græca versiones idem referant. Atq. nefas illud non modò in illa ciuitate constituisse, verum ad omnem Danitarum tribus communionis contage dimanasse accusatur, ut obliti Dei patrj Danita etiam ij, qui antè captã Laisam suum ius ac nomen

tenuerant, unius urbis per dolū usurpata accessione eò insolentia venerint, ut alienum ac vanum cultum proprio ac vero pratulerint. Vsq̄ ad diem captiuitatis suæ. Pronomen suæ, obscuriorem indicat relationem, quam exemplaris lectio, & Græcæ tiam versio illustrant. Ex exemplari sic: Vsq̄ ad diem migrationis terræ. πετοικεσίας τῆς γῆς. Nec aliud tempus adnotatio hac indicat, quàm id quo prima Israelitarum terra sacrarum ac publicarum mutatio rerum exstitit. ea autem fuit, cum ob incolarum culpam atq̄ noxam reipublicæ illius factes omnis inuersa fuit, Palestinis præstantibus, & Israelitarum partem occidentibus, partem verò unà cum fœderis arca, quod sacrosanctum illius gentis fuerat, sacrarium abducentibus. Nec aliam interpretandi planiorem rationem rerum ac temporum ratio & series capit, nec subiunctum etiam carmen cogitari permittit. Atq̄ nefarij sceleris istius commemoratione & exprobratione illud à vate decantatum

Psal 77. legimus: Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In tram conuocauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem eum prouocauerunt. Audiuit Deus, & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitauit in hominibus. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Et conclusit in gladio populum suum, & hereditatem suam spreuit. Hæc itaq̄ tempestas captiuitatis siue migrationis terræ, dies hoc loco dicitur, eadēque apertè subiuncto declaratur versu.

Manfitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.

FUIT autem in Silo usque ad miserabilem exitum Sacerdotis Heli, cui inter cetera negligentia crimina hoc etiā vitio datur, dissimulata apud Danitas superstitionis, & vani cultus non aboliti. Ab eiusdem enim morte Samuelis munus & officium, iuthoritas & cura vigere cœpit, cuius operâ & studio istud etiam scelus expiatum fuit. idem autem Samuel historie huius creditur scriptor, quæ inter Prophetarum monumenta, diuinâq̄ dictata, ut Iosua & Regum libri, connumeratur. Horum autem magnorum atq̄ pessimorum exemplorum occasionem non aliunde captatam, quàm ex legitimi atq̄ providentis rectoris defectu, ipse libri author declarauit.

In diebus illis non erat Rex in Israel.

QUI si adfuisset, huiusmodi inceptorum & facinorum audaciam damnans, atque impiam iudicans, comprimeret, iustēque in authores animaduerteteret.

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

FUIT quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem de Bethlehem Iuda.

OB feminarum imprudentiam, multarum & maximarum calamitatum cum priuatis tum publicis rebus allatam, compluribus exemplis cognouimus: ex quorum numero duo grauißima hoc in libro narrantur, ea tempestate edita, qua, qui publica facinora compesceret, apud Israelitas rector desiderabatur. Harum autem historiarum connexio propterea facta est, quòd utraque ex Bethlehem Iude ortum habuit, & ad montem Ephraim pertinuit, & ex mulierum vitio utraque ad publicam communemq̄, multorum perniciem dimanauit. Quantum enim mali ex Michæ matris superstitione cum Ephraim, tum Danis allatum fuerit, in iis quæ præcessere capitibus accepimus: nunc verò quantum Beniaminitis, atq̄ adeò Israeli omni ex unius mulieris temeritate ac leuitate accesserit, impræsentiarum docemur. Leuitis quamquam certæ quedam vrbes, habitationis causa, assignata erant; tamen non omnibus eodem semper loco fuit necessario harendum. Siquidem multa in vita accidere potuere vel commoda vel incommoda, vel aliàs opportuna negotia, quæ hunc atq̄ illum ex eadem gente in aliarum tribuum regiones & vrbes migrare cogent, inter quæ & colligendarum ex ceteris tribubus decimarum, quibus Leuitæ alebantur, cura esse potuit certis quibusdam contriubilibus communiter demandata. Huiusmodi quicquam acturus Leuites quidam nobilis & honestus aliàs vir, ut exemplaris lectiois verbum significat, hospitem in Ephraimici montis latere agebat, qui eodem tempore vxorem non legitimo ritu, sed PILEGES, hoc est, concubina consuetudine acceperat. de quo coniugij genere iam superius disseruimus, cum de Abimelechii rebus gestis commentaremur. Hæc, quia non erat legitimo sacrata atque dicata ritu, virum, quem fastidisse videtur, deserendum duxit, atq̄ eorum quæ euenire possent incommodorum, vel parum prudens, vel omnino secura atque negligens, voluntati suæ indulgere, quàm honori & officio consulere maluit.

Quæ reliquit eum, & reuerfa est in domū patris sui in Bethlehem, manfitque apud eum quatuor mensibus.

QUÆ reliquit eum. Verbum THIZNAH, hoc loco pronunciatum, argumento est, nomen ZONAH, non semper impudicam aut meretricem significare mulierem, sed interdum eas quæ nulli viri iugo colligata viuere agereq̄ gaudent. Nam si hæc adulterij causa à viro discessisset, renocari non poterat, legibus & moribus id vetatibus. Fuit itaq̄ discessus huiusmodi fastidio atq̄ temeritate mulieri gratus, quæ tamē nulla alia, quàm paterna, viri domum cōmutare instituit, ita ut magis iræ, quàm fraudis, sese notari pateretur. Quatuor mensibus. In exemplari est, Dies quatuor menses. ita ut dies annum non ineptè nonnulli interpretentur, cui quatuor

II 2 menses

mensēs additi, sedecim conficiant. Chaldaicus paraphrastes eam lectionem fouet, quam versio nostra refert, quatuor mensium dies, hoc est, tot dies, quot quatuor mensibus percurruntur, quamquam non ab initio ad finem usque mensium enumerati.

Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerū, & duos afinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui.

A dilectæ sibi mulieris desiderio impulsus vir, feminea ira atque leuitati parcendum, & amori suo indulgendum ducens, omnem ad reuocandum curam opportunamque operam impendit, vltro ipse eam profecutus, qua non coacta, sed sponte sua discesserat; satis ad explendam mentē interualli totis illis diebus intercessisse arbitratus, mollibusque verbis, atque miti officio, sui que presentia leniendam & sedandam, ac secum reducendam sperans. utque studium atque consilium suum melius probaret, a sellorum par, & iuuenē comitem deduxit, ut honestius & liberalius deduceret reconciliatam, quam iratam discessisse viderat. illa verò viro apparatusque conspecto, & pœnitentia, qua iam de feruescenti ira successerat, mota, & amore etiam impulsam, salutantem sese hominem blandè excepit, atque in paternas receptum adeis gratum venisse declarauit.

Quod cum vidisset focer eius, eumque vidisset, occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem, mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens & bibens familiariter.

GENERI auctoritate permotus, & officio etiam vltro factō allectus focer, omnes pietatis, & humanitatis, atque hospitalitatis partes prestare satēgit. non qui vel filiam retineret, quod nefas putabat; nec qui eodem loci habitare vtrumque oraret: sed qui, quam diu posset, ambos conuiuīs & lætitia exhilararet, curaretque, quantum posset, & ageret, ut, quod molestia puella viro discedendo dederat, ipse indulgendo compensaret: quamobrem hospitij tempus apud se, quam longissimè posset, producendum satagebat. Comedens & bibens, conuiuia modo & more, non hospitis tantum, epulo atque vino abundè ac lætè expletus. Quo tempore & soceri erga se animum cognouit beneuolum, & à via facta nuper satis quietis sibi & iumentis concessum duxit, & spatium sese ac sarcinulas suas preparandi uxori dedit, ac de reditu in propriam domum serio egit.

Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. quem tenuit focer, & ait ad eum: Gusta prius pusillū panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt.

REDITVS atque itineris certus, cum iam de mulieris voluntate nihil dubitaret, conuiuio atque hospitio satis superque indultum existimauerat.

Nam

Nam sunt talis quoque tædia vitæ Magna: voluptates commendat rarior usus, nec continuus quinque diebus epulationi atque genio vacare debet ac potest, quisquis aliquid negotij aut officij ac muneris habet; nec etiam qui viam instituit, solis ortum expectare antequam sua praparet, seseque accingat, cum maximum & impeditissimum proficisci volentibus primum iter esse soleat, iis præcipuè, quibus mulieres alio traducenda sunt, quarum grauius & importunius esse solet cum motu onus. Quamobrè vir ille profecturus summo mane consurrexisset dicitur: dumque iam socero valedicere vellet, interim fuisse retentus, dum quicquam pranderet, ne inani ventre viam tenderet, ac diem duraret; quod laborantibus molestum ducitur. Verum dum prædsum producit, & vini atque sermonū prolixitate tempus luditur, intempestiuor iam cupiente adhuc detinere socero visa hora est, ad primum iter certo, commodo, & opportuno loco absoluendum.

Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hinc maneat, pariterque lætemur. At ille cōsurgens cœpit velle proficisci, & nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere. Mane autem factō, parabat Leuites iter. Cui focer rursus, Obsecro, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increseat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum vxore sua & puero. Cui rursus locutus est focer, Cōsidera quod dies ad occasum decliuor sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris ut vadas in domum tuam.

NON adeo propriis affectionibus indulgendum est, ut amicorum commodis non consulatur in primis. Namque rerum omnium agendarum suarumque tempora, suarumque opportunitates sunt, qua negligere aut prætermittere calamitosum fuerit. Dies ipse hominibus ad agendum concessus, cuius rationibus & momentis vitæ munia metiri oportuerit. S. S. E. Posuisti te Psalm. 103. nebrus, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestia siluæ. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & querant à Deo escam sibi. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad noctem. Itineris ratio ita subducta fuerat Leuitæ, ut ex Bethlehem tempestiuè, hoc est, ad diluculum profecto, satis longa constaret dies, quoad Ephraim usque montium latera deueniretur. quamobrem illi cura semper erat summo mane surgendi, ac sese ad viam parandi: sed soceri officio & studio cōcedendi animus facile retineri patiebatur, ne rogati censeretur asperior. Nil moror officium quod me grauat, ait pœta. & Sedulitas autem stulcè quem diligit vrget. ita focer, dū genero sedulus esse contendit, impedimento est ad profecionem; adeoque imprudenter uterque agit, ut nec ille tempestiuè illū discedere sinat, nec hic opportunè re-

inentem demum audiat. Nam quinta die, cum itidem ad prandium retentus, diutius, quam oportuerat, accubisset, & inter vina temporis falleretur horis; mora demum perasus, repente consurgit, intempestive atque obstinate viam capessiturus, quam tamen socer, siue amicitia, siue prudentia, siue utroque commotus, quam studiosissime deprecatur, argumentis à necessitate & utilitate petitis. Altero, quod non satis superesset hora ad iter, quò intenderat, peragendum, essetque necessario in via alicubi pernoctandum. Altero vero, quod nullibi commotius & gratius duci nox illis posset, quam domi sua, ubi nihil prater hilaritatem & quietem curandum esset, prestareque uno integro itinere viam absolueret, atque proxima nocte securos intra proprias ades agere, & consueto requiescere lecto, quam, partitis itineribus, noctem unam integram interponere, atque ita laborem, & curam, molestiamque, ingratis augere, maxime cum vitare integrum esset. Considera quòd dies ad occasum decliuior sit. Eorum animalium omnium, quae interdum exercentur, & vires & spiritus à meridie remitti solent; cumque declinante sole paulatim lentescere, atque ita minus & via & operis à prandio ad occasum, quam ab ortu ad prandium conficitur, minus etiam animus ad agendum intenditur, id significare volens Leuita socer, dum & filiae amor indulget, & generi labori parcere studet, horam indicat importunam, verbo proprio usus, quod hanc, quam indicauimus, rationem ex consequenti arguit. Cui rursus locutus est socer. In exemplari utraque affinitas κατὰ τὸ πάθος exprimitur: Et dixit illi socer suus, pater puellae. ut cui utriusque commoda & incommoda cura non mediocri erant. Considera quòd, &c. Ecce quaeso remissus est dies ad occidendum. Iam dies impetus lentescit, & horarum opportunitas decreuit. Mane apud me etiam hodie. Necessario enim tibi alicubi hac nocte manendum est, nullibi autem quam apud me commotius, apud quem, praterquam vobis indulgendi, & gratiam requiem donandi, nulla superest cura. Et cras proficisceris, ut vadas in domum tuam. Id hoc modo dixit, quòd non longior à Bethlehem ad illius domum usque, quam unius itineris via constaret: commodissimum autem erat, soceri, hoc est, penè dicam propria domo profectum, eadem die proprium ad la-rem venire citra ullam interceptam noctis molestiam, id autem facile & aptè fieri posse, postridie summo mane proficiscenti, ideoque in exemplari legimus: Et consurgetis diluculo cras ad viam vestram, & ibis in tentorium tuum. Ita peragetis viam, ut in vestrum tentorium tempestiue deueniatis: id quod conficere hodie potestis minime.

Noluit gener acquiescere sermonibus eius, sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quae altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

LONGIORIS fortasse in loco hasionis radio affectus, ac propriae domus reuiscenda, puellaeque reducenda cupiditate, aut alio simili consilio impulsus,

sus, eadem illa nocte ibidem pernoctare recusauit, & quamquam deprecanti socero, tamen valedixit, viamque capessit. Acquiescere sermonibus eius, quibus proximam noctem apud se manere rogabatur, namque hac sermone summa fuit, quam verbum L A L V N aperte explicat. Contra Iebus, quae altero nomine. Tota regio illa Iebusaeorum fuerat, ex illorumque nomine Iebusaea dicta quondam, cuius prima ac regia urbs ob situm altitudinem Ierusalem cognominata, ab aliaque distincta, quae sine adiuncto aliquo Salem fuit appellata: de quibus in sacro Apparatu scripsimus. Eadem vero Ierusalem ab antiquo habitatore, qui nondum per Beniaminitas fuerat euectus, Iebus nomen tenebat. namque ager ille omnis Beniamini tribui sorte cesserat. In illum agrum, imò in illius urbis atque gentis proximum tractum ante solis occasum Leuita deuenit, adeo ut facile atque breui diuertere eodem posset. Ducens secum duos asinos. Ratio significatè exponitur tum tarditineris, tum etiam deliberationis proximo versu explicanda. Expeditis enim atque altius praecinctis longè maior viae pars pari tempore confici potuit, at vero iumenta agenti, eademque, sarcinulis onusta, ac puellam iuuenem atque teneriorem, non ancillam, sed charam sibi, id est, PILEGESSO, ducenti lentius incedendum necessario fuit, parcendumque huius infueto & asellorum nimio labori.

Iamque aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem, dixitque puer ad dominum suum: Veni obsecro, declinemus ad urbem Iebusaeorum, & maneamus in ea.

NOCTURNVM tempus cum labori operique omni, quod extra domum inicitur, importunum incommodumque, censetur, tum itineri faciendo incommodissimum, ac plerumque non tutum: usque, maxime, quibus & regio & via ignota est: quam obrem diei noctisque vicissitudo hominis operibus quiete leniendis ac temperandis diuinae prouidentiae munere constitit. S. S. E. Psalm. 103.
 fuisse tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiae siluae.
 Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quarant à Deo escam sibi. Ortus est
 sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad
 opus suum, & ad operationem suam usque ad vespem. Quam magnificata
 sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Prior autem iuuenis de
 diuertendo, deque petendo ad quietem proximo loco heri monuit, ut qui propter aetatem timidior, ac propter itineris & onerum regendorum, atque mulieris importunitatem uectionemque festior esse potuit: tum etiam quòd huiusmodi famulis, dum modò cibo ac victu prouisum fuerit, seriùs ac citius peragatur via, minus curari consuevit: imò quo breuius, eo gratius ducatur iter. religionis verò in rebus agendis ratio his minus exacta, quam viris ac dominis habeatur, praesertim initiatus ac sacris, qualis Leuitas hic erat; cui, quòd in seipsum honestius ac tutius videbatur, optanti, tamen propter malitiam hominum infeliciter successit. Iebus illa tempestate dicebatur Ierusalem,

lem, atque regio omnis illi urbi quondam vicina, quam Iuda & Beniamini tribus post Iosue mortem bello ceperant, vnicis Ierosolymis exceptis. S. S. E. Iudic. 1. Iebusaum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Beniamin: habitauitq; Iebusaus cū filiis Beniamin in Ierusalem vsque ad presentem diem. Ex quo apparet, regionem illam omnem & Ierusalem & Iebus fuisse appellatam. namq; intra ipsa Ierosolymorum mœnia nulli hoc tēpore Beniaminita confederant. Nec verò historia hac iis, qua antè recensita sunt, narrationibus temporum ordine ac serie contextitur, sed opportunè hoc loco post Michæ exemplam ponitur, quòd utrumque inter Iosue Ducis & Regum initia quasi interregno quodam exstiterit, utrumque Bethlehem in Ephraïtas per Leuitem apportatum fuerit, & magnam Israelitarū publicæ rei attulerit calamitatem. Antè ergo quàm de Regibus inchoaretur historia, quid nam publicè actum fuerit, dum Regibus aut vindicibus populus carebat, ad posteritatis exemplum literarum monumentis mandatum Spiritus voluit sanctus: ut quid nam & quantum incommodi rectoribus destituta respub. patiantur, quantum licentiæ, tum in religione & in moribus, ad perniciem vsque grassari soleat, notetur. Nam dum homo, homo tantum est, id est, dum Spiritu Dei non agitur, nisi iudiciorum, & legum, atque potentiorum auctoritate & metu cōpescatur, ad libertatem cogitationis primū declinans, paulatim ad impudentiam, ac demum ad intolerandam prorumpit licentiā. Pueri in Iebusaorū urbe proxima cēsebatur manendū, ubi profectò minus iniuria fuisset acceptum, utpote populo sub principū ac ducum potestate gubernata, & ideo legibus parente suis, atq; ex consequenti melius atque innocentiū agente, quàm y, quibus nullus esset rector. Nam nisi Iebusaus & pacis & belli disciplinam teneret, tam vicinus hosti consistere ac durare potuisset minimè.

Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel, sed transibo vsque in Gabaa.

IN communi hominum consuetudine nihil incommodius experiri est, quàm generalis & nulla exceptione temperata censura, siue ea in odium, siue in gratiam, siue in ministeriorum ratione, siue aliàs quacumque re statuatur: fereq; omnes antiquas ac nostri etiam seculi Resp. quas cumque labefactatas nouimus, ex eo detrimentum primum accepisse obseruauimus, quòd tum de ordinibus, tum etiam de conditionibus hominum, non ex delectu, sed ex genere ipso omni decretum fuerit: Omnes nobiles ad rerum administrationem aptos admittendosq; nullum ex ima plebe, nullum ex hospitibus, ex aduenis nullum, ex illo, vel illo ordine, ex illo sanguine, ex illa vel illa disciplina nullum, ex illis vel illis cunctos. Hæc ita existimare ineptum; ita verò statueri, atque instituto & more defendere, iniustum, ac tandem exitiale deprehensum. Mendaces filij hominum in stateris suis, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Quamobrem iuste, quod iustum est, persequeris, diuini Spi-

ni Spiritus & oraculi doctrina est. Atq; Leuites hic, vel gentium aliarum odio ad fastū vsque concepto, vel singulari nimis nominis ac sanguinis proprij professione, vel vnius noctis commodum hospitium apud Iebusæos vel horruit, vel certè recusauit, eiusmodi omnem illum existimans populū, apud quem diuersari minus tutum, aut pro sui ordinis dignitate minus decorum putaret: cum tamen nullus locus adeò inhumanis, adeò feris moribus infamis sit, in quo peregrinantium atque hospitem ratio non habeatur, maximè si ex urbium & frequentiorū oppidorum sit numero, qualis Ierusalē erat, ciuitas regia, & suis legibus atque institutis gubernata, cuius commoditas natura sua pagis, & vicis, & minoribus oppidulis potior vidēda fuit. Nam si vsquam insolentia, & inciuilitas, inhospitalitasq; viget, inter paganos & montanos maximè: inter urbanos verò ac ciuiles homines nunquā desuere aliqui, qui, tametsi non eandem religionem obseruent, humanitatē tamen colant & exerceant, exterisq; ut Paulus Lucasq; testati sunt, exhibeāt id, quod nos nostris in peregrinationibus mari ac terra obitis, sapiūs ad remotas etiam gentes, fuimus experti: atque in Hibernia portubus & frequentioribus urbibus præcipuè, quò ne appelleremus, nautæ & comites vehementer verebantur, obnixeq; contendebant. Gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel. Quamquam enim in Beniaminitarum & Iuda sortem incidissent Ierosolymi, nondū tamen illis in possessionem vsuq; cōcesserant. Omnes itaque aliena gentis homines, vel consuetudine breui vnius noctis hospitij indignos sibi duxit, vel omnes metuit: nullos verò Israelis filios, quocumq; loco & modo agentes, horruit, nullos non est dignatus: utraque verò sententia deceptum res ipsa exitusq; prodidit, & planè docuit, homines non ex generis aut sanguinis nomine, sed ex moribus censendos esse: simpliciū certè ac tutiū puer monuerat pro tēporis, loci, & sua ipsorum ratione. Nam cum iuvene, & venusta formæ muliere, ad frequentem urbem, quàm ad paruum oppidū diuertere, cōsultius multo fuisset. Vicit tamen heri sentētia.

Transibo vsque Gabaa: & cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in vrbe Rama.

DVO oppida erant in Iebusaorum terra à Beniaminitis occupata: alterum in accliu colle, cui ex situ Gibgha nomen fuit, Hispane Cuesta, siue Costera: alterum in montis cacumine ex loco Rama dictum, quod culmen Latinè dici possit. Hispanis in Bethica duo oppida sunt, Cumbres maiores, y Cumbres menores. Ita etiam plura loca apud Israelitas Rama & Gibgha vocitata. Itaq; vnum ex his Beniaminitarum oppidis petendum sibi decreuit, & comiti persuasit Leuites: utrum nam, incertum, sed ex lucis tempore & opportunitate statuendum.

Transferunt ergo Iebus, & certum carpebant iter: occubuitq; eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin.

OCCVBIT eis sol. Lucis ac diei hora, quæ secundum naturam dimensionem

KK

sionem

tionem sunt, suos certos singulis in locis cursus ac terminos habent: verum eadem ad hominum operas relata, varios sortiuntur exitus; breuiores illis, longiores his visa, pro operis celeritate vel tarditate, proque incepti ratione. Ideoque alia aliis videntur breuiora, aliis vero longiora itinera, vel operum pensa. Sol quidem suo tempore occasum petiit, pro ratione horarum anni, ac pro regionis modo: illis vero intempestiuus ulterius peruenire cupientibus, nempe iuxta Gabzha Benjamin. Hispanicè, Al paraje de la cuesta de Benjamin. ita ut ad Ramathan non nisi noctu peruenire possent; quod etiam consultus fuisset, utpote locum frequentiore, atque ideo cultiorem & ciuiliorum hominum consuetudinem experturis.

Diuerteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

IAM primum non inciuilem tantum, sed agrestem inhumanumque locum arguit communis illa & publica incolarum omnium negligentia ac durities animi, qui officij ac pietatis omnis immemores, honestum in speciem virum, & cultu atque habitu non sordidum, ac fortassis Leuiticis insignibus commendatum, cum uxore iuvene satisque ornata, & puero comite atque iametis, que omnia conditionis honestatem preserebant; tamen omni hospitij vel leuissima commoditate priuatum manere passi sunt, non solum cibo & potu vnius noctis, verum etiam tecto ad securitatem, atque noctis intemperiem vitandam negato; quod vnum vel à dapperimo quoque prestari potuerat, ubi nulli etiam ditiores essent, nulli qui aliquando peregrinati idem beneficij apud alios accepissent. turpe sane & infame peccatum, atque ab illa antiquorum patrum Abrahami, Isaaci, Israelis, & Lothi, atque adeo Raguelis Madianita comitate & humanitate prorsus alienum, quorum non in notos, vicinos, & cognatos, verum in ignotos hospitalitatis exempla celeberrima existerant, atque istis non ignorata oportuit. notanter vero indicatus est locus, In platea, publica nimirum ac frequenti, ubi nemo peregrinos sibi non visos excusare potuit, uti ad inferendam iniuriam nemo sibi visos dissimulauit postea. Nullus recipere eos voluit hospitio. Hospitij nomen Latinum maiora & minora hospitalitatis complectitur officia. Id vero quod in exemplari lingua legitur, minimam hospitalis commoditatis partem tantum denotat, tecti videlicet opportunitatem & copiam, ad noctis metum & incommoda vitanda: nam de cibo, de iumentorum pabulis, de alia omni re nihil vel his postulabatur, vel istis cogitabatur, etiam tectum, quod succederetur, non concedentibus. Quid inhumanius, quid rusticius notari posset, quamquam nulla præterea addita fuisset iniuria? Huiusmodi leuissimam & facillimam hospitij incommoditatem, tamquam inhumani animi indicem, Troiani hospites apud Reginam Carthaginensibus obiciebant:

Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur atque.

Aeneid. 3.

Nec

Nec illud apud Satyricum inhumanitatis erga probum ac doctum virum adnotatum exemplum dissimile est:

Ultimus autem

Ærumnae cumulus, quod nudum & frustra rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoque iuuabit.

Iuuenal. Sat.

Quippe ut hospitalitas quondam non solum bonis viris laudata, sed multis etiam nobilibus ac præcipuis urbibus & locis magno decori habita, & studiosè curata exercitaque, atque inter primas humanitatis pietatisque partem commendata fuit: ita rursus inhospitalis nomen & inuidiam, & opprobrium æternum cum ignominia certis peperit regionibus: unde inhospitalem Caucasum poeta dixit. Alterque etiam minus tutis maris tractibus & sinibus, huiusmodi epithetum attribuit, inhospita Syrtis. Hospitem itaque sui generis honestum ac minimè grauem futurum, & præ modestia nemini se ingerentem, sed incolarum benignitatis expectantem exempla, in medio foro harentem, nemo tamen vel tecto iuuisse dicitur: quare omnes vel hoc primum rusticitatis & crudelitatis flagitio notandi fuere.

Et ecce apparuit homo senex, reuertens de agro, & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Iemini.

MULTA hic obseruanda commemorat historia, ut, quantum homo homini præstet, legendo aestimetur. Conditio, ætas, munus, patria, tempus, quorum oppositam prorsus rationem & cogitationem loci incolis tributum iri consequitur. Homo, siue, ut exemplar significat, vir animo ac mente virtutis compos, idemque senex, ætatis prudentia, & rerum ac temporum usu valens, & humanitatis exemplis iam antea instructus, idemque non otio aut segnitie torpens, non luxu effluens, & effrenis, verum operi diurno assuetus, & labori intentus adeo, ut, quamquam senex, tamen serius domum rediret, vesperi, cum illa eadem hora iam loci incolæ in oppido essent, omnesque in platea hospitem & vidissent, & non modo neglectum reliquissent, sed mala mente, maloque animo adnotassent, concepto, quod postea peragere contenderunt, facinore. illud quoque obseruandum, Illos incolas omnes, atque ideo pluribus & maioribus tum domorum, tum rerum commoditatibus præditos, & minori incommodo hospitem excipere ac fouere valentes: hunc vero peregrinum & montanum hominem, qui non in oppidis educatus vixerat, sed in monte Ephraim, & huc ex patria migrauerat, ubi suo labore magis quam prædij proprij fructibus alebatur, verum meliore disciplina imbutus, moribusque assuetus & humanis & piis, idemque solus in oppido tali ingenio & animo præditus, cum ceteri omnes oppidani, quibus dissimilis prorsus fuerat mens, filij Iemini. quod ad genus attinet, Israelita omnes, ut senex hic, & hospes ille: quod vero ad studiū, & mores, consuetudinemque vita, ut vnius familie Ieminitarum posteris, ita nequitia, & vitio, & prauorum

KK 2 amore

amore consimiles, ac velut unico ex partu nati, ex quibus nemo illa rusticitatis nota exceptus fuit. Superius, Nullus eos recipere voluit hospitio. nullus ex eis, quorum proprium erat oppidum, qui omnes Beniaminita erant; quorum notā senex hic non modo nō deleuit, aut defendit officio faciēdo, sed magis etiā arguit, utpote senex, hospes, aliena ex tribu, nec, perinde atq; incolae, domo & re instructus; qui si neglexisset, forsitā, ut alij, minori obnoxium culpa apud homines sese ostendere posset: rursusq; meliore ac fortiore animo, qui non modo beneficium hospiti conferre studuit, sed inuidiā etiam improborū ciuium neglexit. nam vero simillimū est, istos istis moribus agrē laturos, hospite cura & mente rusticitatē contrario ipsis exēplo vel tacitē arguentē. Nam de facinore, quod postea editum est, hospes homo ne suspicari quidem debuit, qui quamuis nonnullorū ex incolis, quibus consueuerat, mores & ingenium fortasse minū probasset, omnes tamen communiter ac pariter improbos, cunctūq; populū, nemine exempto, flagitiosum existimare non posset, nisi ipsi se tales prodidissent. Mox strī enim persimile est, ac detestandi, prodigiosi, ac diuina eademq; grauissima ultione digni exempli, totum populum eodem inferendae aliis iniuria & contumelia faciendae studio delectari, adeo ut Deo ipsi, tamquam rarissimum & inauditum, huiusmodi publicam nequitiā diligenter ac singulari inquisitione examinandam suscipi sacra oracula narrent; ut in quinque illarum ciuitatum videmus historia, ubi Deus, non contentus querela publica, rem ipsam examinaturus descendisse, ac inquisitionis suae diligentiam cum Abrahamo communicasse scribitur. Dixitq; Deus: Clamor Sodomorum & Gomorrhaeorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videborūtrū clamorem, qui venerit ad me, opere compleuerint; an non est ita, ut sciam. ita ille sapienter adnotauit:

Gen. c. 18.

Nam scelus à Pyrrha, quamquam omnia firmata voluas,

Nullus apud tragicos populus facit.

Illud verò Sodomorum scelus, unā cum consecuto supplicio, omnibus etiam barbaris & à vera religione alienis nationibus notū ac formidatum oportuit, nedum istis Gibghae incolis, qui omnes Israelitae erant, & Beniaminitae omnes; ideoq; non solum ex huiusmodi flagitij imitatione, sed vel ex una inhospitalis animi rusticitate, & probrum & pœnam commeruisissent.

Eleuatisque oculis, vidit senex sedentem hominē cum farcinulis suis in platea ciuitatis: & dixit ad eū, Vnde venis? & quò vadis?

VEL ipsa singulorum verborum significatio mentem, pietatem, humanitatem viri legentibus probat. Nemo enim in publica & frequenti platea fuerat, qui hominem vel eò appellentem, vel appulsum, non conspexisset: verum omnes videre se dissimulabant, aut limis adspicientes, aut conspectum negligentes; nedum verbo vel salutantes, vel rogantes, aut alio pacto aduētes. At verò senex, quamquā aliud tunc ageret, hoc est, nō in platea hareret,

sed

sed rectā domum ab opere lassus tenderet; oculos tamen eleuasse, id est, attentē atque studiosē considerasse, & hominem viatorem obseruasse dicitur. Iam illa prima officij & pars, & laus fuit, eleuasse oculos; & huic proxima, Virum viatorem, ut Hebraica lectio, & Chaldaica & Graeca versiones habent, contemplatum ac miseratum fuisse: utpote & hunc senem, & propter atatis usum ceteris prudentiorem, ac propter peregrinationis experimentum quoque humanitatis magis cultorem, nihilq; humanum à se alienum putantem, & meliūs etiam, qualis sit peregrinorum in alieno loco animus, & lege, & periculo suo edoctum. Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduena enim ipsi fuistis in terra Aegypti. & rursus: Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. & ut illa etiam de se profitebatur:

Exod. 22.

ibid. 23.

23

Ancid. 1.

Me quoque per multos si milis fortuna labores

Iactatam, hac demum voluit consistere terra.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Quòd si in aduenas etiam, alienaq; gentis homines, tam mitē animum & humanos mores lex esse voluit; quid nam erga eiusdem generis & sanguinis hospites cogitandum agendumq; censerī oportuit? quamobrem senex ille & pius, & prudens, hominem, ut opportuno officio & hospitio, si opus fuerit, foueat, rogare cœpit: Vnde venis? & quò vadis? in exemplari interrogatio transposita est: Quò vadis? & vnde venis? Prius querit, ut sciat, an eò tantum, ubi erat, contendisset, an aliò inde eodem vesperi pergere cogitaret, quò per temporis breuitatem peruenire posset; aliàs hospitium ultrò illi oblaturus. Vnde venis? ut ex facta iam via spatium tempus etiam cognosceret ad pergendum ulterius opportunum, vel importunum; atq; ita re cognita, officij rationem commodiūs deliberaret. De conditione vero, munere, officioq; hominis, ne verbum quidē interrogando fecit: nam ea, quae rogauerat, ad humanitatis causam satis erant, quae sibi cum primis cura fuerat. Cetera verò omnia ad curiositatem pertinerent, cuius studio viri boni minimum delectantur, ac seniores praesertim, quibus atas & curiositatis, & admirationis laborem imminuit. Hanc verò interrogationem hominis habitus ac situs excitauit, qui in platea nondum conqueuerat, sed adhuc onustis iumentis, & muliere ac puero stantibus, harebat; ita ut vel quempiam vel quippiam exspectare & attendere videretur; & an manere, an aliò tendere pararet, huic, qui rogabat, fieret incertum.

Qui respondit ei, Profecti sumus de Bethlehem Iuda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Domini, nullusque sub tectum suum nos vult recipere, habentes paleas & fœnum in afinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillae tuae usus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio.

KK 3

Dvo

DVO tantum rogatus, Quò vadis, & unde venis? plura etiam respondendo reddit, quæ ad suspicionem de se omnem tollendam, & quæ ad auditorum animos à rusticitate ad humanitatem, ac potius pietatem, traducendos facere, & egestatis presentis nunc suæ facilitatem ostendere posse arbitrabatur. Principio se suosq; non incerta vagatione agi significat, certum indicans locum unde fuerit profectus. Profecti sumus ex Bethlehem Iuda. in exemplari lingua & phrasi: Transeuntes nos de Bethlehem Ichuda vsque ad latera môtis Ephraim, vnde ego. Non ex magno itinere se huc deuenisse, sed non longè hinc profectum illac viam facere ad vicina tribus oppida, nempe ad Ephraim montis latera, apud quam tribum ipse erat ortus, indeq; non ita pridem suarum rerum causa discesserat: ita ut simul ex patria & vicinia per onera conditionisq; suæ honestatem commendaret, & via faciende necessitatem, magis quam libidinem, aut vagationis amorem, causam fuisse indicaret. Vnde ieramus in Bethlehem. in exemplari se solum iuisse innuit, Et iui vsque ad Bethlehem Ichuda. Inde verò mulierem deductam uxorem sibi significare voluit. atq; ita se, illam, puerumq; suum, & vicinos esse, & facile cognosci posse, subindicabat. Causam verò quam obrem, cum aliâ iter facere potuisset, hâc potissimum faceret, postremam exposuit: cuius mentione se commendatorem fore, & pietatis ac religionis nomine libentius exceptum iri putauit. Et nunc vadimus ad domum Domini. Quæ cum illo tempore esset in Silo, viam illac institutam & breuiorem & commodiorem probabat. Hoc significauit interpres vocibus illis, Et nunc, quòd nunc huc diuerterim, inde est, quòd ex Bethlehem profectus, ea re, cuius causa eò veneram, iam peracta, decreuerim Domini domum visere, indeq; nostram latior deuenire, post supplicationem ad sacrum Dei puluinar factam. Hæc res & ratio non solum mouere, sed pietatis nomine singulos ad hospitij beneficium homini vltro exhibendum impellere debuit, ac potuit. Quippe omnium gentium moribus antiquum fuit, huiusmodi peregrinos, etiam ignotos, etiam vagos, qui religiosa ac sacra loca peti sibi profiterentur, humanitatis officiis, atq; hospitiorum, vel priuatorum, vel publicorum commoditate & copia iuuare: nedum hunc vicinum ac ferè notum & sanguinis necessitudine coniunctum, honestatem ipso habitu, gestu, comitatu, & vehiculis præferentem, mulieremq; secum uxorem deducentem, propriam domum repetentem, atq; beneficij memoriam confirmaturû, gratiam habiturum, & ubi occasio postulasset, redditurum, omni honore & commodo excipi, affici, exhilarari, & letum dimitti oportuit: quod vnius notis hospitio vel à pauperrimo quoque præstari potuisset, nò à diuitibus modo: omitti verò ac negligi, cum pauperibus, tum etiam ditioribus, inciuile, inhumanum, turpe, atq; oppido ipsi probrosum, maximè verò cum ipse præter recti, quò succederet, copiam, nihil egere se prædiceret, nihil posceret, atq; ita minimè grauem hospitem se profiteretur fore: quem vel ad confabulandi commoditatem & gratiâ quiuis domum suam ducere meritò expetiisset,

& contendiisset. Habentes paleas & fœnum. A minima & viliissima re incipiens, nulla re alia quam recto facili indigere ostendit: à paleis, inquam, quæ, quocumque habitato loco, facillimè reperiri & comparari, vel à rustico quouis præberi vltro solent. Tamen has sibi non deesse ait, utpote qui vel hanc curam nemini imponere decreuisset, nedum pabuli iumentis præbendi, vel cibi ac potus præstandi sibi ac suis. Fœnum MITSP0. omne pabulum iumentis opportunum significat, ut hordeum, auenam, speltâ: nam generale nomen est, quale apud Italos, La biada. Panem & vinum. Panis proprius, ac singularis, præcipuusq; hominis victus habetur. S. S. E. Panis Psalm. 103. cor hominis confirmat. vinum autem ad vitam non est necessarium. Nam, ut Sapiens ait, Initium, siue quod satis est vite hominis, panis, & aqua, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Melior est victus pauperis sub tegmine asserum, quàm epula splendide in peregre sine domicilio. Eccli. 19. rum ad iucunditatem, & molestia in via leuamen, atq; ad comites exhilarandos, vinum adhiberi solet iis, qui elegantius ac suauius iter agere voluit. Vinum enim, vel Psalte celebrante, cor hominis latificat: cum pane iunctum omnis alterius cibi inopiam & desiderium lenit. vnde proverbio locus apud Hispanos datus: Pan y vino anda el camino. Hoc autem nò sibi solum, sed uxori, sed famulo etiam abundè prouisum refert hospes, atq; urbano, & ciuili, modesto gratoq; auditori sermone exprimit in illa lingua inter honestos homines frequente atq; decente: In meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est. Ex verbo ita hæc explicantur, Est mihi & ancillæ tuæ, & puero, cum seruo tuo. Quo tropo non modo ciuilitatem probat, sed se & illos, cum iis quæ habet omnibus, illi impartiri velle, & in vsum atq; obsequium paratos, vltro pronunciat. Habeo, inquit, quod satis superq; sit nobis, & quod tibi ac tuis, vnâ cum meo & uxoris obsequio libenter offeram: ac præter hæc, quæ dixi, nec vestis stragula, nec opportunum aut commodum quod esse possit, quidquam deest. Nulla re indigemus. In exemplari, Non defectus rei omnis. Illud verò, Nisi hospitio ex re ipsa, & præcedenti oratione adiunctum est. Quis nam hominum talem virum, tam humanum, modestum, ciuilem, liberalem, & elegantem, vel multorum dierum, nedum noctis vnius, non optaret expeteretq; hospitem? quis nam reiceret? quis auersaretur? quis dissimulando declinaret? cum & antiquissimû ac laudatissimum fuerit, hospites etiam remota longèq; seposita regionis, & domum inducere, & diligentissimè fouere, nudos & inopes reficere, atque adeò secedentes non tantum viatico prosequi, sed magnis etiam ac pretiosis donis onustos dimittere: quam humanitatis partem frequenter Hamerus inter bonorum virorum præcipuas laudes plenè & eleganter commendat: sed & noui ac veteris Testamentorum huiusmodi officij plenæ omnino pagina leguntur. hoc verò in exemplo, non humanitas modo, sed pietas, sed æquitas, sed religio agebatur.

Cui

Cui respondit senex, Pax tecum sit: ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum quaeso ne in platea maneat.

BENIGNÆ postulationi, atque aqua iustæ, humanum, benignum, prudens, honestum, decorum, ac planè bono sene dignum responsum redditum, officioq; confirmatum est. Atqui hominum inhospitalium rusticitas & inhumanitas, illaq; obstinata vel cessatio, vel dissimulatio, non suspicionem tantum, verum etiam metum iniuriæ, aut improbitatis aliàs cuiuspiam, Leuita fecisse videbatur; quod vel querela illa, siue admiratio indicabat: Nullusq; sub tectum suum nos vult recipere. Huiusmodi verò suspicionem tollere, in securitatemq; mutare bonus vir senex primum studens, salutatione præmissa, hospitij officium omne ultro offert, & ratione etiã adiuncta, accipere beneficium persuadet. Pax tecum, verbum SALOM, quidquid boni, fausti, atq; secundi postulari potest, significat, ac plus etiam valet, quàm Latina illæ voces pariter coniunctæ, pulchrè, bene, rectè. Namq; & animum quoque securum esse iubet, & confidenter agere. quod saluationis & sermonis officium aliquo pacto violasse, extremè flagitiosum ducitur, id quod ex Psalmis accusatione & criminatione cognoscimus: Nam si
 Psal. 54. inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utiq;. Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui dulces mecum capiebas cibos: in domo
 Psal. 40. Dei ambulauimus cum consensu. Etenim homo pacis meæ, in quo speraui: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et illud:
 Psal. 14. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terra dolos cogitabant. Cuiusmodi exemplum, ut prodigiosum ac mōstrosum planè, humana ipsa detestatur fides. Igitur securum esse iubet hospitem senex illo exordio, Pax tecum. Quod de hominū vereri potes rusticitate, à me ut alienum ducas, pacem tibi ultro offero, quam pro viribus tecum prosequar, & tu certam experiere apud me, si manere volueris; ac præterea, ut ex re etiam animum cognoscas, nihil tibi de futuro polliceor: quamquam tu nihil tibi deesse dicas, tamen id non tuæ, sed meæ curæ esse volo, hoc est, prouidere & suppeditare quidquid opus tibi erit. Ego præbebo omnia quæ necessaria sunt. sua in lingua: Tantum omnis defectus tibi super me, tantum in platea non pernoctes. Summa ciuilitate & modestia officium extenuat suum, eademq; opera animum studiumq; commendat proprium. hac sententia: Quod tibi nihil deesse ad pabulum, ad cibum, & potum ais, eo libentiùs meo hospitio uti potes, quamquam modico aut paruo, iuxta familiaris rei tenuitatem: tamen si quid tibi deerit, id mihi curatum volo: nec plura nūc promitto, ea tantum pauca, quibus præterea quæ contingunt, opus fuerit. quod si nihil aliud mihi esset, quo uti posses & frui; tamen tecti ac domus opportunitas libenter oblata, libentiùs etiam tibi fuerit admittenda, cui vel istud unicum iam deest, ac tu tibi deesse sentis. hoc igitur à me libentiùs habebis; at tu gratè & humaniter accipies, quod exiguum quidem, verum præstantius ac potius existimabis, quàm in media platea noctem traducere. Neque

que enim ego, ut id feras, pati possum; nec tu hoc, animum cum primis probans inuitantis, spernere aut dedignari debes. Hispanicè simillimo tropo sic dici hæc possunt: Seais muy bien venido, y lo fereis en mi casa: Jonde yo me encargo de lo que os faltare, aun que no sea mas que no dexaros trasnochar en la plaça. Plateam verò propter multorum transitum, & publicū concursum, ac loci etiam amplitudinem, minus tutā quàm agrum, imò & quàm vias urbium & oppidorum esse, hoc loco prudens ille senex significabat. Est autem hoc loco Platea, capacissimus & frequentissimus oppidi locus, cui Latinū nomen esse solet Forum. Idq; significat nomen REH-HOB, amplitudinem, ex cuius imitatione platea nomen factum est apud Latinos, idq; rectè; sed postea vsus obtinuit, ut ipse in oppidis viæ plateæ dicerentur; Gallicè, les rues. Itaq; quamquam officium extenuat suū propter modestiam, tamen ex animi liberalitate, & ex securitate amplificat, maximè verò cum ultro cetera, quibus opus fuerit, polliceatur, demumq; plura sponte rebus præstet, quàm verbis receperat.

Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: & postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium.

QUAMQUAM aduena senior ac pauperior, tamen hospitium non modo hilaritate animi, sed officiis ornauit, qua lassus ex via commoda opportunè habentur. Inter quæ vnū antiquus pedum lotio fuit, valetudinè, munditiæ, atq; virium instaurationi conferens, ad balneiq; vicem proximè accedens, cuius apud veteres frequentissimus fuit vsus. Atqui & Abrahamum & Lothum, cum ceteris qui hospitalitatis laude commendantur, ex hoc beneficij genere, studij sui initium duxisse commemorantur. Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: ponamq; buccellam panis, & confortetur cor vestrum, & postea transibitis. Pabulum asinis præbuit. Pulchra rerum æconomia & series, ut iumentis primum pabula præberentur; deinde hominum curatio maturè iniretur: id quod non tantum curam & studium erga dominos ipsos auctiorem ostendit; ut vulgari prouerbio fertur, Quien bien quiere abeltran, bien quiere a su can; sed huiusmodi rationem bonis viris non postremam esse debere indicauit. Humanitatis enim est, animantibus iis prospicere, quæ in hominis usum & seruitium concessere, quæq; natura ad obedientiam magis præstantiam, quàm ad sui ipsorum curam effinxit. Atq; in Dei beneficiis hoc idem si numeretur, quemadmodum excipiendum sit, res ipsa, ratioque declarat. Atque his opposita exempla, immanitatis & crudelitatis nomine damnat. S. S. E. Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia. Recepit eos in conuiuium. Exemplaris verba duo, omni oportuni cibi & potus copia tam hospites, quàm eum qui exceperat, exhilaratos significant: Et comederunt, & biberunt. Familiaris lingua ille idiotis-

mus. Ita bonus senex & via lassitudinem minuere, & propria domus desiderium, atq; loci, in quo erant, tadium lenire, ac rusticitatis oppidanorum recordationem epulis ac vino fugare studebat. Sed quis nam inter improbos ac sceleratos, vel sibi, vel alij securitatem promittere, aut prestare possit?

Illis epulantibus, & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, id est, absque iugo; & circumdantes domum senis, fores pulsare coeperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum qui ingressus est in domum tuam, ut abutamur eo.

MAXIMUM, publicum, atque commune omni ciuitati illi nequitiae ac sceleris exemplum non modo impunitum, sed consuetudine iam inueteratum, & aliquo etiam honesto nomine defensum fuisse oportet, cuius huiusmodi ederentur fructus. tantam vero morum corruptelam parentum negligentiae atq; improbitati adscribendam, nomen illud indicat, Filij Belial, quod vel interpretis noster, vel interpretationis explicator, Absque iugo, reddidit. Quod vero filiorum nomen praepositum, ad culpam pertinet parentibus praefigendam, qui, cum & ipsi improbiissimi fuerint, non solum indulgentiam, sed licentiam omnem pueris & adolescentibus filiis, laxasq; in omnem nequitiam habenas permiserint: quibus ubi vires cum annis creuerint, nihil non mali flagitij ac sceleris ausi aggressisque peragunt, mirantibus quamuis parentibus, & fortassis sese numquam talia suasisse causantibus, ut ille aiebat:

Iuu. Sat. 14.

Nullus enim magni sceleris labor. hæc ego numquam
Mandau, dices, olim nectalia suasi.
Mentis causa malæ tamen est & origo penes te. & idem:
Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
Cum facias peiora senex, vacuumque cerebro,
Iam pridem caput hoc ventosa cueurbita quærat?

Ex pluribus vero iisdemq; affinis verbi huius significationibus unicam interpretem delegit, Ac absque iugo: utpote qui interpretem ageret, non commentatorem. Sunt vero tria verba in sacra lingua iisdem ferè notis varietate tamen concinnata, quorum singule significationes huiusmodi hominum figuram suis depingunt coloribus. IAGHAL, utilem esse, prodesse Latinus vertit: GHAVAL, facere, dolore afficere, illudere, inuolueri; unde GHOL, iugum dictum: GHAVAL, iniquè agere, pervertere. Omnia hæc pariter illi adscribuntur, cui nomen BELIAGHAL conuenit. Idem enim inutilis, idem temerarius, dolore afficiens, illusor, iugi ac disciplinae expers, urbanitate & modestia carens, omnino intemperans, nihil non permiscens & confundens censetur. Qui vero talis habetur pater, qualem sit natum producturus, horrere magis quam existimare oportet. Huiusmodi vero quosdam nota nequitia, atq; à parietibus acceptæ, eosque non paucos aut pueros diuersa

diuersa mentis, sed nequitia, & scelere, & prauorum amore, magnoq; consensu per similes, viros iam atq; ideo insolentiores, nihilq; diuina aut humana natura metuentes, in senis hospitis domum irruisse legimus. Nec verò paucos fuisse, vis ipsa, & contumelia, atq; iniuria domo & hominibus parata atq; facta arguit; nec obscuros etiam, nec innumerabiles, ut nomen ANASIM bis repetitum declarat, prius ad etatem, numerum, & ordinem; posteriorius ad vires & constantiam appellatum; hac significatione, viri quidam certi prouecta iam etatis, viri constantes, & paternam licentiam fortiter imitati filij parentum nequam, & ipsi nequissimi. Namq; fortitudinis & veritatis nomina ad prauos quosque, & flagitiosos animos per abusum aliquando traducuntur. Quod & Satyricus notabat:

Ecce iterum Crispinus, & est mihi sæpè vocandus

Iuu. Sat. 4.

Ad partes, monstrum nulla virtute redemptum

A vitis, æger, lolaque libidine fortis. & iterum:

Sat. 3.

Quid facias cum te furiosus cogat, & idem

Fortior? Et, Mobilis & varia est fermè natura malorum,

Sat. 13.

Cum scelus admittunt, superest constantia.

Huiusmodi libidine ac nequitia fortiorum & notorum virorum copiosa & instructa manu senis peregrini domum obsessam author narrat. Idemq; singulis verbis emphasim annunciationemq; propriam arrogauit. Illis epulantibus, &c. in exemplari, Illi recreabant cor suum. quod non solum cibo ac vino, sed colloquij comitate & familiaritate, exhilarationeq; mutua fiebat; ut honestis atque officiosis hospitibus agi moris semper fuit, aliquando etiam cantoribus adhibitis, vel pudicis, vel impudicis, pro conuiuarij & conuiuatoris ingenio. sed quod his ad letitiã gratamq; requiem sumebatur, ut in mærorem, pauorem, curam, & acerbitatẽ verteretur maximã, nequissimorum fraus, & astutia, atq; violentia effecit; qui nullum magis opportuum tempus ad facinoris audaciã duxerunt, eo, quo & hospes, & qui hospitio excepti erant, securiores, minusq; cauti esse poterant, dum præ exhilaratione nihil timerent, & præ sermonum ac ministracionis sonitu, obambulantium foris pedum crepitum, & hominum strepitum non antè sentirent, quam occupato obsessoque loco, ne quispiam effugeret, ab inuasorum parte fores pulsari cœpissent. Huiusmodi tempora ab improbis inhumanisq; hominibus ad nocendum obseruata in Machabeorum libris legimus, Sabbatho, qui dies quietissimus & latissimus ex religione, Iudeos bello inuadentibus. & apud exteros:

— Sed tempore festo

Iuu. Sat. 15.

Alterius populi capienda occasio cunctis

Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne

Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ

Sentirent, positis ad templa & compita mensis.

Itaque præter personarum notam, tempus etiam & occasio iniuriæ indignitatem auget, quam & loci, & alterius partis hominum irreuerentia adauget. Circumdantes domum senis. Quantum enim honoris tribui habe-

LL 2

riq;

rique senibus debeat, nationum quondam omnium institutis moribusq; declaratum fuit. Nempe apud Israelitas non religiosum modo, sed legitimum etiam huiusmodi censebatur officium, & authorem commendabat Deum, eundemq; vel negligentia, nedum contemptum vindicem allegabat. *Leuit. 19.* capite uno confurge, & honora personam senis, & time Dominum Deum tuum, Ego Dominus. Et apud exteros etiam, quo tempore humani mores, ac civilis disciplina viguit,

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non affurrexerat, & si
Barbato coicumque puer, licet ipse viderot
Plura domi farra, & maiores glandis àceruos.
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adedò sacra lanugo senectæ.

Hanc verò reuerentia partem non modo contemptam & neglectã ab istis, verum etiam irritã, & contumelia affectam fuisse, nomen ipsum venerandum senis in loco appositum significat, cum annotatione, Et clamantes ad dominum domus. in exemplari: Et dixerunt ad virum illum dominum domus, senem illum. Iniuria crimen singulis nominibus amplificatur. Virum illum, honestũ videlicet, domi sua aggressi, cõpellantes, & lenem vocantes. Nam senis nomen & vocandi, & accusandi forma, sua in lingua scriptum est ita. Singula criminationis membra capitalia censentur, legibus quoque antiquis, ultra id etiam quòd peregrino & aduena inferenda contumelia singulari iure atq; præcepto cauebatur eodem volumine & capite, quo de senum ornamentis actum est. Si habitaueris aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuitis enim aduena in terra Egypti. ego Dominus Deus vester. Cum verò aduenis & alienigenis hospitiibus siue incolis ita prospexerit Deus, quantum is qui ex eadem gente, hoc est, Israelitis, cum ad aliud oppidum migrare contigerit, defendendum sit, equitas ipsa, ratioq; declarat. Iam verò quàm importuna, quàm turpis, quàm nefaria ac flagitiosa compellatio petitiõq; fuerit, audire etiam sensus horret: Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Exemplaris sermo, qui huiusmodi turpia verba ferre non potest, ita habet: Et cognoscemus eum. Turpitudinis infandæ significationis verbũ cognoscendi, quod vix feminis honestè tribuitur, ad virum translatum est; cum duplici iniuriæ denunciatione, & professione alterius in ipsum aduherum, quem vel metu, vel monitu, ad criminis communionem inducere studebant. Educ. in exemplari, Exire fac, siue iussu, siue impulsu ac vi. ita fieret, vt & ipse iniuriæ factæ parte, quamquam contumeliam & violentiam allegans, notaretur, tametsi nulla alia adhibita diligentia vel defensione, id quod exigebatur, admitteret. Alterius iniuriæ expositio fuit aduersus hospitem: Et cognoscemus eum. id quod, quia summum, grauissimum,

num, & scelestissimum existimandum erat, instanter postulant, vt & hospitem & senem ad leuioris iniuriæ ferendæ conditione cogant. Neq; enim aliud illis appetitum arbitramur, quàm quod peractũ demum fuit, hoc est, puella hospitis copia viro vel inuito sibiq; metuente faciendã: qua non contenti forent nequissimi & improbi homines. si aliud quippiam fœdus animo proposuissent, nec virum tantum postulassent, sed vel puerum, vel utrumq; pariter. Oportet verò herum ipsum hospitem digna facie & decoro fuisse habitu, vt illi simulationis suæ colorem inducere possent. nam vt ille aiebat:

Nullus ephœbum
Deformem sæua castravit in atce tyrannus.
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum, atque vtero pariter gibboque tumentem.

Iuu. Sat. 10

Illum itaque petunt solum, vt petitione territum, & viturbatũ, ad uxorem tradendam adigant: cuius tamen vocem ac deliberationem honestus atque officiosus prauent senex, non sermone modo ac deprecatione, verum priuata ac sibi familiaris suæ offerendæ contumeliæ optione & tolerantia hospitis iniuriæ & vexatione redimere studens. Id quod forti animo agere cœpit, ipse vltro homines foris excipiens & allocutus, atque sese primum contumeliosorum proteruitati obiectans. Egressusque ad eos senex, ait. In exemplari conditiones ille repetuntur, Vir ille dominus domus. qui nihil sibi, domui suæ prius & antiquius reputauit, quàm boni ac p̃i fortisq; hospitis partes agere. Is cum viribus iniuriam propulsare non posset, vipote vir, id est, singularis aduersus multos & viros, ac nequissimos, magnoq; consensu fortes: tamen iis nominibus reprimendam curauit, quæ vt honestissima, & efficacissima, maximiq; momenti esse poterant apud eos, qui humanitatis quouis vel minimo sensu, vel pudoris ac ruboris gutta præditi essent. Nam primum partes omnes præstitit, quæ ad persuadendum opportunissime habentur, hoc est, personæ autoritate ac dignitate, & oratione ipsa. Constat enim laudatũ probatumq; oratorẽ definiri, virũ bonũ, dicendi peritũ, quem & pœta Latini carminibus eleganter descriptũ ac representatũ legimus:

Ac veluti magno in populo cum sæpè coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus.
Iamque faces & saxa volant: furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem
Conspexere, silent, intentisque auribus adstant.

Vir. Anci. 12

Hactenus priorem definitionis partem Pœta expressit, virumq; bonum descripsit, pietate grauem ac meritis. huiusmodi & animum, & grauitatem, & personam præbuisse narratur vir ille senex, non trivialis aut ignotus quispiam, sed Vir ille dominus domus; qui familiam honestè educatam apud istos haberet. Idemq; senex annis, & atate venerabilis, & nota & obseruandæ probitatis atque innocentie, & qui annis & canis prudentiam præferret, probandiq; consilij & moniti author merito existimari deberet.

LL 3

Alteram

Alteram verò definitionis partem, hoc est, qua orator non declamandi, sed in veris causis dicendi peritus depingitur, sic Poëta indicabat:

Virg. Aen. 1.

Ille regit diæis animos, & pectora mulcet.

Quam eandem ab hoc sene diligenter & grauius præstitam, historia indicat: nihil enim argumentorum est prætermisum, nihil opportuni ornamenti, actionisq; commode, ad sedandam hominum nequissimorum rabiem, si modo isti humani sensus partem retinissent. Egressus est ad eos. forti ac deliberato animo, quo se vel periculo directum istis reuerentiæ, vel conspectum pudori & obseruantie fore existimare potuit. personam verò non presentiam modo sua ac facie, verùm digna tali animo & tempore oratione sustinuit; & ait:

Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo in hospitium meum: & cessate ab hac stultitia.

BREVISSIMVS quidem sermo, quantum perditorum hominum impetus & festinatio admittere poterat; verùm duobus argumētis grauisimus, & peroratione vehementer amplificatus, exordij vicem omnem fratrum nomen plenè præstat. Nolite fratres. In exemplari. Ne fratres mei. Namque ita compellens, non suam tantum, aut hospitis, verùm ipsorum etiam rem, causam, & infamiam sibi curæ esse, & agit. Atq; illos blando necessitudinis & ciuitatis nomine lenire studuit. Non enim quispiam vel barbarissimus eiusmodi facinus fraterna & familiari domo peragendum susciperet. Negationis verò aut vetationis vocula Ne, siue Nolite, repetita, ingentem dicentis affectum indicat, & audientis animum pulsare contendit. similitum namq; geminationum talis esse solet vis. ut, Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et apud Poëtas:

Psal. 113.

Hor. Epod.

Iam iam efficaci do manus scientiæ.

Et,

Canidia parce vocibus tandem facris,

Citumque retrò solue, solue turbinem.

Itaque rei indignitatem amplificat, dicentisq; mentem sollicitam ostendit, & eius, qui cum agitur, contentionem & festinationem interpellare & compescere nititur, vel saltem auertere & retardare. Est autem sermo totius dissuasorius, generalem communemq; causam simul cum priuatis coniungens, partes agens omnium, eius videlicet qui dicit, & eius de quo dicit, atq; eorum quos alloquitur. Primum, facinus ipsum, à quocumq; susceptum fuerit, malum est, ideoq; vitandum, fugiendum, ac detestandum omnibus, nedum iis, quos fratres nominat suos, dissuadendū ac improbandum curet. Cuilibet enim immeritò atque innocenti quocumq; modo nocere, malum est: interq; malum inferre, & malum pati, hoc etiam interest, quòd qui malum patitur, à culpa alienus non rarò censetur; qui verò malum facit, nunquā culpa & vitio immunis est. Deinde verò, cum aliud fieri non possit ei cui malum infertur, patientiæ consilium adhiberi solet: ei autem qui infert,

infert, nihil aliud consuli debet, quàm cessatio, pœnitentia, & quocumq; pacto commendari ac persuaderi possit, abstinentia. Quòd si in quacumq; cuiusq; inferenda iniuria hoc cauere & agi ius ratioq; postulat: quid in ea qua viris bonis, & innocentibus, ac securis, atque adeo exteris & vindice carentibus inferri paratur? iam profectò hoc nomine causa grauitas, & facinoris immanitas crescit, atque presentis petitionis exempliq; turpitudine ac fœditas augetur maximè: ut que non solum à libidine, ac petulantia, & audacia, verùm etiam à probri ac dedecoris studio, deliberato consilio nata, & magno consensu subita arguatur.

Quia ingressus est homo in hospitium meum.

IN exemplari: Postquam quidem venit ille vir, hic ille ad domum meam. Ambarum personarum rationem remq; una periodo complexus est, unoq; verbo cõiunxit. Namq; iniuria grauisima censenda est, qua viro peregrino, innocenti, immeritoq; paratur, quocumq; modo ea fiat, siue damno dando, siue alio afferendo incommodo: longè autem grauior qua ei infertur, qui, cum nihil vlli nocuerit, tamen securitatis causa sese in locum aliquem hominibus habitatum contulerit, quamquam is aperto foro, mediæ platea maneret; namq; idcirco urbium usum à Caino inuentum legimus, qui cum sibi semper metueret, urbium & oppidorum tutelam opportunam fore iudicauit. At verò qui præterea domum aliquam subit, qua noctem traducat, etiam si vacuam & habitatore carètem petat; is primum nemini hominum officere se velle indicat, utpote non vagum, sed certo loco se inclusum præbens, ubi aut unde, quid nam rerum agat, animaduerti notariq; possit, & eadem sese tutum fore sperans, perinde atq; ceteri, quibus domus & ædes hunc usum præstant. Maximum verò flagitium aduersus gentium iura & mores admissum censebitur ei, qui huiusmodi communem totius populi tutelam contaminare & violare ausus fuerit. Iam verò hospitalitatis sanctitatem quouis vel minimo incommodo temerare, longè fuerit grauisimum, & multis vartisq; obnoxium criminibus, publicæ primùm dedecoris, ac deinde iniuriarum ei, qui quempiam volens & lubens hospitio acceperit, irrogatarum; utpote cuius qui domum subierit, fidem tutelamq; una petiisse iudicetur: cuiusmodi contumelia nemo est tam agrestis qui non moueatur; viri verò honesti hanc petiis malis omnibus odisse solent. Nec verò res hæc omnis vni tantum prudentiorum, & sapientius, viuentium hominum partim probabilis, sed omnibus gentibus, apud quas vel tenuis officij humani scintilla lucet, nota & obseruata est.

————— Mollissima corda

Humano generi dare se natura fatetur,
 Quæ lachrymas dedit, hæc nostri pars intima sensus.
 Plorare ergo iubet causam lagentis amici,
 Squaloremque rei, pupillum ad iura vocantem
 Circumscriptorem, cuius manantia fleu

Iuuenal.
Sat. 15.

Ora

Ora puellares faciunt incerta capilli.
 Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
 Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
 Et minor igne rogi. quis enim bonus aut face dignus
 Arcana, qualem Cereris vult esse sacerdos,
 VLLA ALIENA SIBI CREDAT MALA? separat hæc nos
 A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
 Sortiti ingenium, diuinorumque capaces,
 Atque exercendis capiendisque artibus apti,
 Sensum à cælesti demissum traximus arce,
 Cuius egent prona, & terram spectantia. mundi
 Principio indulsit communis conditor illis
 Tantùm animas, nobis animum quoque, mutuus vt nos
 Affectus petere auxilium, & præstare iuberet,
 Dispersos trahere in populum, & migrare vetusto
 De nemore, & proavis habitatas linquere siluas,
 Ædificare domos, laribus coniungere nostris
 Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
 Vt collata daret fiducia, protegere armis
 Lapsam, aut ingenti nutantem vulnere ciuem,
 Comuni dare signa tuba, defendier iisdem
 Turribus, atque vna portarum claue teneri.

Omnia hæc, quæ longo ac sapiente sermone, ex natura ac gentium iure atque usu, author hic persecutus est, paucis quidem pro improborum hominum festinatione verbis, verùm acerbis ac vehemētibus ad dissuadendū scelus, bonus hic senex opposuit; ultra propria iniuriæ & contumeliæ sibi atque suis priuatim inferendæ deprecationem. Quia ingressus est homo hospitium meum. Quamobrem suarum esse partium ait, virum illum modis omnibus tueri: illorum verò, nec viro hospiti, fidei suæ cōmendato, nocere; nec domui suæ quoque, utpote vicini & incola, iniuriam ignominiamque afferre, quam tamen ipse hospitis incolumitati posthabendā induceret: adeò enim sibi sanctum esse hospitij officium, adeò antiquum haberi, vt quouis etiam proprio damno, incomodo, ac dedecore redimendum putet: & si verbis & honesta oratione illorum libidinem sedare non possit, rebus etiam sibi familiaribus & charissimis satiare & explere potius decreuerit, quam tantū scelus, tam nefariumque facinus pati, quod Deo in primis inuisum, domui suæ contumeliosum, omnibusque gentibus detestabile, atque adeò oppido ipsi atque authoribus æterno infandæ turpitudinis opprobrio fore denunciabat. Et cessate ab hac stultitia. Si vera Academicorū sententia est, quæ peccatorum scelerumque omnium fontem caputque vnicum stultitiam esse asserit; nullum Latinum verbum aptius ad rem istam significandā usurpari potuit, quam stultitia, quod pro exemplaris linguæ vocabulo, NEBALAH, aptè redderetur. Significat autem, NEBALA, defectum & casum omnem homine indignum

Plato in
 Protagora.

dignum, & probrum, atque crimen omne minus, turpi tamen voce completitur: quidquid denique vel dicto vel facto admitti potest, quod à recto officio degeneret, huiusmodi verbo tamquam generico continetur; adeò vt quicumque huius vocis nota iniustus fuerit, indignus censeatur, cuius ratio inter viros honestos habenda sit vlla. Atque hac vel unica censura virum suum Abigail ab irati Davidis cogitatione & aestimatione excipiendum esse docebat. Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia in eo est. Artificiose autem & prudenter vocabulum hoc in loco usurpatum est, potius quam aliud quod aperte nefas, vel scelus, vel flagitium significaret, vel aliud quippiam crimini vel culpa obnoxium; ne videlicet insolentium animos exallearet verbis, quæ pœnā vel ultionē, vel diuinā vel humanam censuram ex consequenti minari viderentur: sed id vocabulū obiecit, cuius corripienti authoritas, & ratio, ac facultas ipsis, quibus cum agebatur, videretur tribuenda. Vnusquisque enim, vel perditus etiam, sua vita modum habere, ac temperare, & blandioribus verbis monitus & correptus, melius leniri posse præ se fert: duriori verò verborum criminatione magis irritatur, & accusantis siue corripientis inuidia & odio magis, quam sui corrigendi studio, factum ac dictum autumat. contra verò, cùm in ipso nocendi feruore minus grauis, tamen idem agentibus verbis monetur. Cessate ab hac stultitia. Ex verbo: Ne faciatis HANE BALA. qualem istā Gallici: Vne faute ainsi que cela ici. Hispanicè, La tal mengua como esta. Latinè idiotismū ita imitemur, Ne istiusmodi labem faciatis, vobis videlicet & genti omni indecoram. Atque ita tribus nominibus orationis vim absoluit, dissuasioni aptissimis: mali siue iniuriæ nō inferenda viro: hospitij sui iuris non inuertendi: ipsorum demum & fama non violanda. Ne verò suam priuatè rem magis, quam illorum voluntatem aestimare, sed officium potius ipsorum, atque hospitis incolumitatem curare diiudicaretur, è vestigio rebus ipsis agere rursus occipit. Nouo argumento improborum impetum retardare studet, proposito & oblato charissimo pignore, cuius iacturam ipse apud illos, quam hospitis iniuriam inferendā pati malle sese declarat. Atque hoc pacto vnumquemque ex illis ad mentem & innocentiam reuocare studet, tantam hominis bonitatem & fortitudinem admiraturū, illiusque comparatione & exemplo sibi temperaturū sperans. Nam qui, vt ipsis morem gereret, unicam natam potius quam hospitis violationem permittebat, alterius peccati atrocitatem declarabat, & vnumquemque illorum monebat, sibi temperare, libidinemque propriam magis ac magis detestari potius, quam in ea re pergere; cuius fœditatem vel maxima iniuria sibi accepta declinandam ac redimendam bonus censeret senex: qui etiam propter oblatam conditionem dignissimum sese præbebat, cui obtemperaretur: & qui propter illos domui ac filia familiarumque propriæ non parcebat, vt perditissimorum contumaciā vinceret, atque oblati obsequij pudore potius retunderet, quam acueret.

MM

Habeo

Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

INTERPRES noster significationem verbi NEBALAH, exprimere studuit Latinis verbis, iisdemq; grauibus: cum superius Græcam versionem imitatus, Stultitiam, vertisset, nunc, Scelus contra naturam, reddidit. nec verò hoc, tamquam potius esset, proposuisse censendus est, ut verbis, Tantum obsecro, indicari quis putare posset: sed ut minus nefarium flagitium, & contumelia genus non ita monstruosum, atq; alterum quod illi moliri videbantur, ferendum sibi magis declarabat. exemplaria verba ita verti possunt Latinis, non tamen Romano sermone: Ecce filiam meam illam virginem, & concubinam ipsius: producam nunc illas, & humiliate eas, & facite ipsis illud bonum in oculis vestris: & viro huic ne facitote verbum illius NEBALAH istius. Si deliberato certoq; animo ad iniuriam huic viro faciendam venistis, ne tota ille accipiat, partiri ego potius secum opto, atque ita minore ipsi efficere, vobis verò nihil de vestri propositi aestimatione detrabere: quippe cum & meam gnatam, eamq; virginem; quod iuuenili furori optabilius videri debeat; & illius concubinam, decoram facie ac vultu, producam, ut mentem expleatis vestram quocumque libeat pacto: hoc unum exceptum postulo, ut non solum factò, verum neg, opprobrio turpi virum hunc ledatis; quod aliquando dictum & commemoratum, maxima infamia authoribus esse possit. Vestram libidinem expleatis. non solum stupro offerendo; namq; hoc iam significauerat verbum, Humiliate eas: sed quidquid prater ea libuerit, si etiam in ancillas accipere, etiam illudere, vel vendere, vel occidere velitis, minus hoc recusandum aut defendendum ducam, quam vel turpi verbo virum hunc vexare. Nihil profecto potuit haberi ulterius, quo postulando procederetur, quòve improbißimorum hominum diuerteretur impetus. Bonum in oculis vestris. Nam nemo, uti Philosophi aiunt, vel maximum scelus admittit, quin aliquem boni calorem ipse sibi, quo sponte decipiatur, inducat. & ut ille ait:

Nam quod turpe bonis Titio Seioque, decebat Crispinum. Nonne hodieq; huiusmodi turpia & iniuriosa peccata à nequissimis admittunt, adulteria, homicidia, supra, & alia quæ ad hæc referuntur, facta hominum vocari, atque hoc nomine non solum leuari & excusari, verum defendi, & ne dicam laudari audimus? Virginis cognomen ab officioso sene consulto additum est: propterea quòd eiusmodi cogitationem in maximis delictis hominum libido numerare solet: ac prater ea ut indicaret, quanti sibi viri hospitis incolumitas fieret, atq; ut, quod dignitati mulieris deerat (quæ concubinam nominabat) puellæ sine virginis decore abunde compensaret.

Nolq;

Nolebant acquiescere sermonibus illius. quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

PRVDENTEM & cordatum virum Leuitam illum historia omnis describit, qui facile animaduertat, turbam illam, ac libidinosorum hominum procellam, non sibi, sed mulieri socia sua parari: eamq; cum effugere aut vitare non posset, ferendam leuius duxit, quam vlietius frustra addito labore arceri curadam, cum suo magno malo, atq; hospitis, quem plus satis ezisse, ac partes suas præstitisse incassum viderat. Nolebant acquiescere sermonibus illius: & noluerunt illi viri audire illum. Quod ad proposita filia conditionem attinet, siue id ex ætatis ac probitatis respectu pudore & reuerentia aliqua, siue ex perpetuæ querelæ & offensionis metu, cum existimarent viro seni iam vicino & conciuui, atque ibidem loci mansuro, accepta iniuria memoriam numquam iri exstinctum, & ulciscenda occasionem aliquando oblatam non fore pratermittendam, atque adeò etiam studiosè captandam. hoc est, quòd singulare pronomen in exemplari positum indicat, Noluerunt viri audire illi. quod ad illum pertinebat, ne audire quidem velle se declarauerunt. Quod cernens homo. intelligens nimirum suam rem tantum ut hospitis, & quam primum abituri, non autem alienam appeti, atq; stuprum non sibi, verum concubina sua parari, quippe cum nullum de puero verbum factum notauerat: ideoq; ipse foras prodiit, nihil omnino sibi cauens, mulierem autem amplius cauere non valens. Et eis tradidit illudendam. Non qui eo nomine, aut proposito, aut animo tradiderit; sed qui tantum produxerit illis foras, ancipiti fortasse mente, vel illos obsequio frangendi, & ab iniuria retinendi, exemplo filia senis, qua proposita quidem illis, non tamen fuerat accepta; vel, quòd proximum erat, maioris incommodi ac mali, nisi protulisset, vitandi. In exemplari ita legimus hemistichium hoc: Et apprehendit ille vir concubinam suam, & produxit illis foras: & cognouerunt eam. Quam primum productam vexare & stupro afficere ceperunt, ipso viro nondum in domum recepto: deinde verò turpissimè & flagitiosissimè vexare, & indignissimis modis opprimere perrexerunt, magno risu & contemptu, more eorum, qui nocentissimo ac fortissimo antea hosti aut inimico aliquando superato & vulnerato insultat, magno tumultu, & vocum, cachinnorum, sibilorumq; strepitu exprobrantes. huiusmodi significatio est verbi frequentatiui IITHGHALALV; quo etiam Saul moribundus vsua fertur, Ne veniant incircumcisi isti, & interficiant me, 1. Sam. 31. illudetes mihi. Vtrumq; verbum interpres Latinus pro, IITHGHALELV, simul reddidit. Impurissimorum verò hominum prateruia, & petulantia, atque immanitas non ex factò solum, verum ex contumacia ac temporis augeatur spatio. Cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. In exemplari: Omnem noctem vsque ad mane, & miserunt eam in adscensu auroræ. Nam qui malè agit, odit lucem. nec prius à vexatione &

MM 2

iniuria

iniuria desisterunt, quàm lucis aduentantis metu depulsi sunt: veris fortasse, ne publicè deprehensi ac palàm vel à marito notarentur ac describerentur, vel à suis concubibus aut reprehenderentur arguerenturve in luce singuli seorsum; quod, cum plures essent, ac tenebrarum praesidio fiderent, sese minus passuros verebantur. addit etiam ignominia atque iniuria acerbitatem verbum, Miserunt eam. Nec enim sicut omnes rapuerant pariter & abduxerant, ita omnes rursus, vel aliqui saltè ex illis, ad hospitij usque ostium reduxere: sed illam & afflictam exhibentes eo tempore miserunt, quò virum illius iam ad discessum vel parari, vel paratù esse arbitrabantur, nihil in illo comoraturum loco, nec vindicanda iniuria moras quaesiturum aut laturum, utpote frustra tentaturum iudicio experiri, cum nemo reperiri posset testis facinoris intempesta nocte per tumultum patrati; nemoq; sese proditurus ultro esset; nec, si se proderet, damnari tamen illorum legibus poterat, nisi duobus vel tribus oculatis testibus productis. miserunt itaque solam, afflictam animo vehementer nimirum, & membris ac toto corpore praevexationis contumacia, & improbitate, atque tumultu perditam, viribusq; destitutam adeò, ut vel domum usque viam peruenire accepti mali gravis non siverit.

At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit.

Nihil agrius miserumq; magis depingi possit, quàm mulieris illius animus tot modis afflictus, tanta contumelia per totam nocte vexata; quam relicta semel domini sui domus & perpetuò meminisse & poenituisse oportet, cogitantem suo ipsi merito malum illud allatum, quo carere poterat, nisi, leui acerbitate commota, domum ac dominum reliquisset antea, qua levitate curam & sollicitudinem viro primùm, deinde verò hanc sibi & illi insuriam peperisset. huiusmodi cogitationes reditus in hospitium domini, & ipsum domini sui nomen inter redeundum frequenter, ut par est, repetitum, atque in historia commemoratù significat. Nam quae antea discesserat, domini non domum modò & nomen spreuisse visa est: quae verò nunc domini hospitium repetebat, praeteriti erroris amarissimum dolorem & poenitudinem praese ferre censenda. Atque res ipsa indicat, illam ab impurissimis hominibus, insultatione & petulantia bacchatis, procul à domo senis tandem fuisse distractam, ac nunc in illu, nunc verò in alium locu, quò libidinis impetus agebat, abductam & impulsam, in singulis verò humiliatam; ut sacra lingua verba imitemur, quandoquidem illam aurora surgente missam domini hospitium repetisse, & agrè peruenisse legimus; adeò ut nec vocis compositum esse debilitas & aegritudo siverit, sed animi prius quàm corporis vigore destitutam, ad ipsum limum iacentem dominum offendisse narretur. In exemplari & redeundi mora, & seporis etiam quo post casum iacuit, significatur: Et venit mulier ad conuersionem matutinam, & cecidit ostio domus

domus viri illius, in qua dominus suus usque ad lucem. Mulieri inueni, ac molliùs educata, multa, & repentina, atq; cumulata rerum acerbitates breue exitium afferre potuerunt, animi primùm perturbatio ac metus, antè quàm producta esset; deinde accedens producta tremor, nuditas quoque, nocturna tempestas, labor, & impudentium insolentia, atque distractionis lassitudo, & omnibus his accedens aegritudo: demum huiusmodi tragædia nihil mirum huiusmodi finem fuisse factum.

Mane factò, surrexit homo, & aperuit ostium, ut coeptam exple-ret viam. Et ecce concubina eius iacebat ante ostium, sparsis in limine manibus.

Quam iniquo, acerbo, imò quàm amaro animo vir ille proximam lucem expectauerit, certus atq; appetens fugae ex iniuriosissimo loco, & deultionis modo atq; opportunitate cogitabundus, & rei ipsius natura arguit, & historia facile indicat; quippe quem describit primo mane ostium aperire, iter arrepturum, nihil de muliere vel expectanda, vel quarenda, aut eodem tempore repetenda sollicitum; atq; inopinatè feminam iacentem offendere, eò prolapsam habitu ac gestu, quo facile cognosci posset reuerse animus, nimirum fideliter & anxie dominum suum repetentis. Ecce, rem non speratam significat. Concubina eius. in exemplari, Mulier illa, concubina eius. affectum & commiseratione utrumque nomen postulat. Mulier illa, tenera atq; infirmior natura, ideoq; & misericordia digna, tametsi peregrina atq; ignota fuisset; ne dum cum esset concubina eius, quae uxoris loco ducebatur olim, ceremoniis legitimis exceptis. Sparsis in limine manibus, què habitum atq; gestum spectare solemus in iis, qui alterius vel fidem, vel misericordiam, vel auxilium implorant, vel familiarem caritatem repetunt. Namque huius etiam generis illud apud Terentium est: Tum illa (ut facile Terentius consuetum amorem cerneret) Reiecit se in eum, flens quàm familiariter. Cum miserrima maestissimaq; mulier dominum suum anxie & exanimata repeteret; manibus extensis, qualis quae opem imploraret, atque vim iniuriamque indicaret, reuertebatur. Huiusmodi illud apud Poëtam est de Eurydice: Iamque vale: feror ingenti circumdata nocte,
Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.

Et itaque habitu à morte occupata corruit, eodemque iacuit, cum pra debilitate immota mansisset.

Cui ille (putans eam quiescere) loquebatur: Surge, ut ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusque est in domum suam.

In versione Latina, quam explicare suscepimus, nonnulla verba commentationis causa interiecta legimus, videlicet (putans eam quiescere) intelligens quòd erat mortua. Namque exemplar ipsum, cui Chaldaica

& Græca translatio ferè ex verbo conueniunt, ita habet: Et dixit ad eam, Surge, & ibimus. Et non respondens, & accepit eam super asinum, & surrexit ille vir, & abiit in locum suum. Dixit ad eam. Verbum, dixit, humanè, ac benignè, blandèq; compellatam indicat: nam deliberati atq; certi sermonis præferre significationem solet. Nihil enim vir aduersus illam præter humanitatem misericordiamq; cogitabat: dolorem verò ex grauissima iniuria acceptum, eiusq; animo insidentem, pro tempore dissimulabat; ne & hæc ad mulieris ægritudinem accederet, & hospiti, satis sua sponte turbato, grauior esse videretur. cui tamen, præ mastitia, nec valedixisse fertur. Surge, ambulemus. Perinde locutus est, quasi factum minimè moratus esset, saltem nihil femina imputaret. Qua nihil respondente. Præuimum participium masculino genere positum est, Et non respondens. Proverbialis in illa lingua sermo est in re proclamata ac desperata. Ita in Regum libro

1. Reg. 18. usurpatum legimus: Inuocabant nomen Baghal de mane usq; ad meridiem, dicentes, Baghal exaudi nos. & non erat vox, nec qui responderet. Hispanicè huiusmodi in eandem significatione sermo est frequens, A es otra puerta. Igitur neq; mortuæ iam puella, quam amauerat, casus clamoribus aut querimonia, gemitu aliòve doloris indicio prosecutus est; ne quo pacto vel oppidanos magis irritaret, vel contra ad se placandum induceret: præterea etiam ne ardorem, quo flagrabat, ipse sibi aliqua parte restingeret aut minueret, sed integrum ad ultionis impetum retineret, & cogitando atq; inueniendo vindictæ modo auget: quamobrem nec puellam mortuam eodem loco sepelire, aut sepeliendam relinquere voluit; sed a seculo impositam, ad locum usque suum pertulit. quo tristi atq; miserando spectaculo magis ac magis in horas incensus, in cogitationem impulsus est, cuius explicatio nõ modo eorum, qui in tragædiis maxima facinora fortiter fecisse memorantur, animos, verum exempla ipsa tragica, cum exitu euentuq; suo, omnia vicit.

Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes adfrusta concidens, misit in omnes terminos Israel.

NEFARIAM flagitij atrocitatem non vnã tantum Israelitarum tribum, sed omnium communem ac publicam rem tangere arbitratus, omnes tribus incitandas ac mouendas duxit. id cum verbis ac sermonibus minus acriter effici posse intelligeret, nouo & stupendo rerum ipsarum spectaculo molitus effecit.

Segnius irritant animas demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
Ipte sibi tradit spectator.

Huiusmodi enim res ubi solummodo narrantur, dolorem quidem & misericordiam auditorum mouere possunt, iram tamen, odium, & indignationem, ultionisque cupiditatem non excitant: excitarent autem, si re vera eadem exempla in fabulas inferrentur.

Ne

Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exsita nefarius Atreus:
Aut in auem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Quamobrem tanti sceleris dignam ultionem cogitans Leuita ille, à crudelissimo & maximè horrendo spectaculo inchoandam censuit: quo populum postea odio incensum, & ad vindictam promptum, suaq; sponte ad pœnas repetendas persuasum, præsentè detestabilis narratione sceleris impelleret, nullis criminationibus, nullis grauib; verbis usus apud eos, quos reapse commotos & irritatos intelligeret. Accipiens gladium, affectum, ira incensum, ac misericordia immemorem, gestus hinc indicat, oppositum prorsus illi affectui à Poëta decantato:

Ter conatus erat notos effingere vultus,

Ter patriæ cecidere manus.

Cum ossibus suis in exemplari, Ad ossa eius, secundum rationem & connexionem præcipuorum membrorum. Namq; nomen G H E T S E M, in illa lingua & os & membrum significat primaria significatione; quemadmodum & in Cymbrico sermone, Been, cruri & ossi impositum est vocabulum. sic autem numerari possunt, caput unicum, manus dua, gemina brachia, pedes gemini, crura duo, totidè femora, reliquum corpus, hoc est pectus ac dorsum: ita ut, numeratis per vnumquemque agrorum finem singulis membris, integrum constaret corpus, remq; ipsam cunctis tribubus mali quippiam portendere indicaret. Nec verò in omnes tribus diuisas & missas partes legimus, sed in omnes terminos Israel, qua videlicet populi illi omnes vicina gentibus, aliis confinia tenebāt: ut hoc pacto non ipsis modo Israelitis, verum aliis quoque nationibus rei fama & rumor sparsus perferretur; atq; rei authore ignorato, maior unicuique de causis, atque prodigiis, deque euentis dubitatio, cura, sollicitudo, & metus accederet.

Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus. Ferte sententiam, & in commune decernite, quid facto opus sit.

H V I V S versus initium in exemplari sic habet: Et fuit omnis ille videns, & dixit. Qua sermonis formula, & multos prius, suspensas in agrorum terminis partes vidisse, & alios ad spectaculum incitasse intelligimus; nulli verò veritatem rei constitisse, quam author ipse nemini hæcenus indicauerat; omnium autem eandem vocem fuisse, nulla sensus aut coniecturæ diuersitate discrepantium, utpote quos exempli ac monstri potius atrocitatis & nouitas admiratione maxima tantum affecerat, quam huiusmodi casus habere perpetuo solent: ea verò, quam diu durat, suspensum incertumq; sensum tenet. Quidquid enim noui & inopinati accidit, nec ad communes &

notas

notas vel natura vel humani consilij causas quemadmodum referrī possit, indicat: eodem prorsus pacto doctos & indoctos, vulgares ac prudentes primum turbat, donec vel authore, vel causis, vel initiis, aut modis cognitis, datum de re ipsa decernatur. Numquam res talis facta est in Israel. in exemplari, Non fuit, nec visa est, ut hæc. Exemplum & natura sua novum, & hominum memoria inauditum, oratio hæc significat. Namque minor admiratio debetur summis monstris, quorum antea actis iam seculis vel historia, vel præiudicia existerint. Accidit autem aliquando nonnulla in orbe fieri, quæ nemini tamen conspecta fuisse dicantur: non raro etiam, ut quædam sint, quæ spectata alio atq; alio modo censeantur, pro spectatorum variis cum ingeniis, tum iudiciis aut affectibus; ita ut aliis ad miraculum, ad prodigium aliis, nonnullis ad natura causas & efficientias referantur; & si ex hominum factis aut actionibus exemplum existerit, his ad virtutem solidam, illis ad vitium, quibusdam ad insaniam & temeritatem, vel ad simulationem & fictionem, dolū & fraudem referantur; atq; ex consequenti, vel plausu vel explosione, vel laude aut vituperatione, vel premio & honore, vel supplicio & probro censeantur digna. Hoc autem exemplum nunquam antea editum, neq; visum, quamquæ atrocissimum, & ut apparebat, immanissimum, quale tamen reuera dici posset, omnibus pariter in ambiguo incertog; latebat. Quod autem prius facta, posterius verò visa negetur huiusmodi res, non ad poeticam figuram, quam inuersionem, siue ὑπαλλαγὴν dicunt; sed ad argumentationem reuocamus, ea formula, qua Latini, vocē Nedium interijcientes, uti solent: numquam huiusmodi exstitisse rem, nedum visam fuisse, ut vel ex eorum qui antea viderint iudicio, vel ex natura & causarum æstimatione definiatur. Furta, homicidia, rapinas, vim & fraudem, & huiusmodi mala vel raris, vel frequentibus exemplis & exstitisse, & visa fuisse, nec novum, nec mirandum censeari potuit fortassis: nisi enim huiusmodi esse possent malefacta, profecto latis ac sancitis legibus non fuissent vetita. Aliquando etiam accidit ut exempla ederentur noua, quæ, quod certo iure cauta non inuenirentur, ad præsens Dei responsum reuocanda censerentur. cuius generis illud fuit: Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quæ pepererat de viro Agyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cum viro Israelite. Cumq; blasphemasset nomen Domini, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen (vocabatur autem mater eius Salomi, filia Dabri, de tribu Dan) miseruntq; eum in carcerem, donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loquæris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatū suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. lapidibus opprimet eū omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Itaq; huiusmodi rara facinora, vel nefaria peccata, publicè aut priuatè admissa, quorum olim supererat memoria, præ-

sentis

sentis exempli similitudinem excluderent omnem. In Israel. Namque aliàs fortassis inter gentes similia his edita visaq; fuisse, non erat aut disputatione dignum, aut morandum, mirandumve cuiquam ex Israelitis. Quandoquidem nil iam turpe, tam immane, tam ferū, quod ab aliis aut aliis nationibus, vel in superstitiosa sacrorum suorum genera, vel in vltionis, aut iudiciorum, aut etiam barbarum belli gerendi morem, non fuerit relatum. S. S. E. Non polluemini in omnibus his quibus contaminata sunt vniuersa gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, ut enomat filios suos. & rursus: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suū aut filiam, ducens per ignem: aut qui hariolos sciscitetur, & obseruet somnia atq; anguria. nec sit maleficus, nec incantator, neq; qui pythones cōsulat, nec diuinos, & querat à mortuis veritatē. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Inter alias itaq; gentes huiusmodi monstra vel admitti, vel videri, nihil fortasse mirandū, aut talia quondam in illa ipsa regione exstitisse, ante Israelitarum primā inuasionem. Verūm Ex die adscensus filiorum Israel de terra Agypti, vsque ad diem hanc. ita exemplar habet. Numquam huiusmodi quippiam in Israel, aut ibidem editum, aut aliunde allatum, indicare quisquam possit. Incertum igitur rei & exemplum & genus, nullam humanorum facinorum partē, ad quam referatur, æstimandam prodit; siue ad alienorum deorum cultū, siue ad gentis nostræ crudelitatem infamandam, siue ad ludibrium & ignominiam nationis, siue ad bellum indicendum. Eam tamen & cōmunem causam esse, & singulos nostrū tangere, locorum atq; temporis docet ratio: quippe in omnibus regionis totius finibus numerata cadaueris huius partes duodecim comperta sunt; & integrū hominis constituant corpus: quamobrem commune esse ac publicum oportet malum, quod hoc spectaculo portenditur; à cuius cogitatione & metu, atq; etiā correctione neminem exceptū esse expedit. Ferte sententiam, & in cōmune decernite, quid facto opus sit. in exemplari: Ponite vobis super eam, consulite, & loquimini. Singulorum coniecturas, & deinde omnium collata, postremo declarata cōsilia oratio postulat. Gallicè huiusmodi sermonis familiaris formula est: Pensez sur cela, & parlez les vns avec les autres. Fuit autem prima hæc actionis ratio, quam coniecturalem artifices vocant. Quis nam alius facinoris author, quamobrem siue causam, quemadmodum & quando, quove loco, quibus opibus aut auxiliis, qua audacia, quave fiducia admissi: quibus iudiciis, quibus testibus doceri, aut aliàs cognosci verum posset. Namque ubi res ipsa planè constitisset, quemadmodum definiri atq; iudicari, corrigi vel vindicari deberet, proxima supererat deliberatio.

N N

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

EGRESSI itaque sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus, de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha.

REI nouitate percussi, & magnitudine atque grauitate impulsus Israelite omnes, ad commune publicum, & generale, vti dicitur, concilium vltro profecti sunt, illi per simile ad quod olim populus cunctus, Iosua rem publicam administrante, est adductus. Namque rerum & exemplorum nouitas, hominum animos ad exquirendas causas solet excitare; precipue vero vbi communis culpa vel periculi metus ad admirationem accessit. Dicebamus in commentariis Iosue, quemadmodum, quamque ob rem huiusmodi publici ac pleni conuentus legitimè fiant. Nunc satis fuerit indicare omnium in communi & nouo exemplo animos fuisse percussos, ac tam patritiorum quam plebis quasi conspirantibus ordinibus, comitium fuisse habitum; quod ad certam diem, vti legitimum erat, denunciatum siue edictum communiter fuit. Nam cuius rei causa omnes tangere, culpa & expiatio omnes pariter latere videbatur, inquirenda & cognoscenda cupiditas & studium omnes etiam agebat, precipue cum illius facinoris nullus vel sibi, vel alij cuiquam conscius esset; atque ideo, cur conuentum vitaret aut declinaret, non habebat; cur autem peteret, compluribus impellebatur causis: magnum enim illud putabatur malum omni gentis illius multitudini, siue ciuitati potius, vel interiùs natum, vel exteriùs allatum. in exemplari sic: Et egressi sunt omnes filij Israel, & congregatum est concilium vt vir vnus. magna omnium consensione & festinatione, vt ne alius alium prauertisse videretur. Non solum autem eos, qui cis Iordanem ad mare vsq; Palestinum habitabant, A Dan, Boreali termino, vsq; ad Beersebagh, ad Austrum in terra sine sitam, sed eos etiam, qui ultra amnem occupatas incolebant regiones. Terra Galaad. Locus vero comitij, vel concilij potius, indicatur, Ad Dominum in Maspha. quod res & causa ipsa religionem tangere, & vniuersum Israelem spectare censeretur, vbi quemadmodum cognoscenda esset; siue consultatione & coniecturis, siue oraculi sciscitatione vsq; expianda & corrigenda, siue sacris peragendis, siue pœnis repetendis commodius tractari statuique poterat. Namque Israelitarum omnium singularis, proprius, ac tutelaris Deus IEHVEH erat, cuius vnicum illo tempore fanum vel tentorium templi nomine frequens & celebre, altareque sanctum MITS PAH visebatur: vbi manifesta singularis erga Israelitas prouidentie signa & argumenta ab vsque Iosue tempore edita commemorabantur. Loci vero situs & spatium habendis comitiis commoditates praebebat multas: quibus ista quoque accedebat ratio, rem communem & publicam, eandemque grauisimam, atque omnibus pariter ignoratam, à comuni & publica deprecatione siue supplicatione esse inchoandam.

Am. hoc significat adnotatio, Ad Dominum orandum, obtestandū, placandum, & consulendū. Nec verò temeraria aut tumultuosa comitia illa fuisse, sed legitimo facta more, & suis ordinibus distincta, qualia quae apud Romanos iusta dicta habitaque legimus. id est, tributa curiata & centuriata. Superior versus concilij frequentiam & celebritatem indicauit: qui verò subiungitur, ordinem, seriem, legitimamque formam ostendit.

Omnes quoque anguli populorum, & cunctae tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerunt quadraginta millia peditum pugnatorum.

QVONIAM de legitimis gentis ordinibus agitur, verba ipsa ad primaeuam institutionem conuersa exhibebimus: Et adstiterunt anguli totius populi, omnium tribuum Israel in ecclesia populi quadraginta quatuor mille vir pedes educens gladium. Huiusmodi sermonis idiotismo rem illam serio & magno consilio consensuque initam intelligimus, utpote quae, quamquam incerta, ignota, & occulta, haecenus tamen populi totius publicam vel religionem, vel salutem, vel infamiam, vel denique curam tangere credebatur: & quemcumque exitum habitura esset, tamen eiusmodi paratum instructumque comitium vel ipsa sui nouitate ac magnitudine postulabat, videlicet, vt populi omnis, in suas tribus primum, deinde in familias, ac postea in centurias diuisi, turmae singula suum locum situmque tenerent, ac proprios tribunos mille viros, centuuiros, quinquagenarios ac decuriones adstantes agnoscerent, cuiusmodi conuentum, quoties opus fuisset, illa decora atque opportuna corona dispositioque erat, vt in maximi & capacissimi circuli figuram locus primum formaretur; eiusque circuli orbis, siue circumferentia, ductis à centro lineis, in duodecim aequas diuideretur partes. Inter binas quasque lineas, ad centrum vsque ductas, triangulare spacium siebat, siue pyramidale dicere malimus, cuius comus in centro, basis vero in postrema superficie lineae geminis terminata punctis, ita constructa, atque suis partibus distincta, figura duodecim latera, ac duodecim praestabat bases, ex singulorum vero laterum externis, & basis contacta puncto angulus constabat: atque ita figura omnis perfecte duodecupla ostendebatur, id est, duodecim latera, duodecim bases, duodecim angulos in basi aequales, hoc est, sphaeralis, ac totidem in centro continens, duodecimque aequalis superficiei complexu partes, & quamquam singulae bases re vera rectis lineis constarent. Omnis autem figura rotundum siue circularem, eumque pulcherrimum praebebat prospectum. Figura itaque concinnata, vt singularum tribuum primores ij, qui vel belli, vel domi ceteris ex antiqua iam & legitima serie instituti, antebant suis locis dispositi, basin vnā, & alterum trianguli sui latus tenerent, atque inter se proximum ex ordine latus, ceteros omnes contribules medio spacio conclusos, munirent, obeundisque muneribus, pro rerum ac temporum vsu alloqui, monere, & iubere, & exercere possent. Atque primores illi omnes sic dispositi & aptati, vt verè

angulum conficiebant, ita honesto ac venerando cognomento & omnes pariter, & singuli dicebantur anguli, eodem more, quo & omnes, qui apud Romanos privati non agerent, Magistratus vocatos accepimus, siue in bello, siue in pace honoribus fungerentur suis; & quo apud Bethicos Hispalensis, Cordubensis, & Granatensis Rerumpub. senatores ac perpetui curatores viginti-quatuor, apud Leodienses quendam ordinem triginta, alium verò viginti appellatum adnotauimus. Nostris militibus ac linguis Gallica, Hispanica, & Italica Chets, Cabos, Capi, huiusmodi vulgo vocitantur. Horum verò ordinum ea tempestate, quã historia nostra nunc describit, frequens collegium fuisse legitur, & contribulis viris adeo instructum, ut ex illis cateris, hoc est, priuatorum turmis, quadringenta millia virorum bello gerendo, & committendo praelio idoneorum in comitum & figuram fuerint coacta ac distributa, singulorumque idem animus, idem studium, atque promptitudo fuerit par; utpote gladio accinctorum, & manu ad rem agenda expeditorum. Verbum IITHIATSEBV, angularum nomini adiunctum, ordines illos ritè ac legitime dispositos, suis locis ac partibus obtentis constituisse, indicat. idem namque vocabulum à vate in secundo Psalmo usurpatum est: Adstiterunt Reges terra. Atqui ipsa, cuius causa conuentus fiebat, cateris tribus ignota hactenus videtur fuisse, praterquam Beniaminitis, quibus non tantum illa corporis humani membrorum laniationis & stupri nefarium scelus, quod in illorum urbe factum fuerat, vel ex illius noctis tumultu ac turba, vel ex improbiſſimorum authorum manifestatione, & ut fieri aliquando solet, impudènti iactatione, vel saltè coniectura, & suspitione, ac rumore non erat prorsus absconditum. Solent enim nequitia ac libidine impotèntiores homines, ea, quae turpiter admiserint, palam iactare, praeſertim verò qui nobilitatis, aut diuitiarum, & opum nomine, nihil non sibi licere volunt, & maxima facinora admisisse pulchrum ducunt, in quos illud decantatum audimus: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et apud exteros:

— Monstrum nulla virtute redemptum
A vitis, æger solaque libidine fortis,
Delicias viduae tantum aspènatur adulter.

Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filij Israel in Maspha.

BENIAMINITAS, cateris Israelitis ultro conscendentibus in publicum conuentum & comitium, pariter etiam ultro ascendere oportuit, quamquam à nemine ad eam rem vocatos; utpote quos nec latebat occasio comitum, nec ipsa etiam res fugiebat, ex qua occasio nata esset: verum hac posterior notitia partim conscientia & metu trepidantes, partim verò audacia & superbia auersos, à caterorum voluntate & consilio abalienauit, vel dissimulationis tegumentis tuto evadere posse, stulta opinio iussit.

Inter-

Interrogatusque Leuita maritus mulieris interfectae, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit, Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diuertit.

ACTIONVM illarum seriem huiusmodi fuisse, exemplaris lectio indicat. Prima omnium consultatio ad artem diuinationis reuocata est, quã diuinationem Opinabilem antiqui auctores agnominarunt; eamque ratione & coniectura notatis obseruatisque signis niti volentes, in publicis iudiciis consultationibusque primam petendam censuerunt. Praecipua causa pars sponte aperta ac manifesta ostenditur: hoc est, cum res ipsa siue factum constat, auctor autem & causa in dubio occultoque adhuc delitescit. Namque diuinationis genus alterum, quod concitatione quadam animi, aut soluto liberoque motu innititur, quodque arte carens dicitur, non omnibus conceditur, sed vatis tantum veridicis, aut aliis ex oraculorum diuinorum adytis petitur, idque non temerè, sed ubi omni humana mentis diligentia & industria adhibita, certi quicquam constare non potest: cuiusmodi illud exemplum fuit, quod in occulto Ghacami sacrilegio prudentissimus Iosue secutus narratur. & ut ille praecipiebat auctor:

Nec Deus interfit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Horat. de
Art. Poët.

Huius prima actionis forma in exemplari describitur: Et dixerunt filij Israel, Loquimini qualiter esse potuit malum hoc. Diuinationis initium ab eis factum est, qui summos filiorum Israel angulos clauderant: quorum intererat res, de quibus vel deliberandum, vel discernendum esset, totius gentis nomine proponere: quaestio verò ipsa non erat de facto, nec de facti natura & genere. Nam factum ipsum constabat, & natura sua genus prodebat: siquidem lex grauissimi, & perniciosi, atque publice horrendi metuendique exempli esse definit, hominis occisi cadaver in regionis cuiuspiam agris reperiunt, idque magna diligentia inquisitum procurari, atque vlcisci. quod si nullo pacto deprehendi posset auctor, tamen publica expiatione ac deprecatione de Dei ira & animaduersione auertenda satagere. Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, & ignorabitur cadis reus, egredientur maiores natu, & iudices tui, & metuentur à loco cadaveris singularum per circuitum spatia ciuitatum: & quam viciniorum cateris esse perspexerint, seniores ciuitatis illius tollent vitulam de armento, quae non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quae nunquam arata est, nec sementem recepit: & cadent in ea ceruices vitulae. Accedentque sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus, ut ministrèt ei, & benedicant in nomine eius, & ad verbum eorum omne negotium pendet: & quidquid mundum vel immundum est, iudicetur. Et venient maiores natu ciuitatis illius ad interfecitum, lauabuntque manus suas super vitulam quae in valle percussa est, & dicent: Manus nostra non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt.

NN 3 Propi-

propitius esto populo tuo Israel, quē redemisti Dñe, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel, & auferetur ab eis reatus sanguinis. Tu autē alienus eris ab innocētis cruore, cum feceris quod praecepit tibi Dominus. Cadaver in vnius urbis agro repertū, totius Israelis religione procurari, & expiari postulat: ideoq; maiores natu & iudices vicinarū ciuitatum, atq; etiam sacerdotes ad partes vocantur, & procuratio communis Israelis nomine suscipitur, ex quo noui huius exempli religio & cura totius Israelis rē tāgere iudicata, & conciliū cōegit, & causam à senioribus relatā, consultationemq; publicē omnibus iniunctā proposuit. Prius verbū, Et dixerunt, deliberatū, & certū cōstitutumq; inter seniores dictū indicat: huius namq; significationis esse obseruatur vocabulū **A M A R**. posterius autē, Loquimini, liberā unicuiq; sentētia suae proferēda copiā facit. In magno enim populo multorū effata audita, non raro profuisse visa, & holitorē valde opportuna locutū, antiqua prouerbia prodiderūt. Quod si omnes in eandē rem rectē atq; aptē cōueniant, nō suo tātū ingenio, sed caelesti instinētū locutū vidētur. Est itaq; proposita cōsultatio siue diuinitio nō de facto aut facti genere: nam pronome Hoc, factū ipsum indicat; & nomē Malū, siue, ut nostra versio habet, Tantū scelus, naturā qualitatemq; definit sua sponte malū, & nisi procuraretur, nobis omnibus vehementer perniciosum; id quod deprecationis formula cōsistit: Propitius esto populo tuo Israel, quē redemisti, Domine, & ne reputes sanguinē innocentē in medio populi tui Israel. Quae verò hactenus ignota ad quāstionē reuocantur, illa sunt, nimirū author, causa, & modus; libertate & copia singulis facta, vel indicādi rē scientibus; vel cōiectandi, si nulli nouisse cōtizerit; & sententiā dicēdi, vel antea conceptā, vel ex tēpore atq; circūstantiis nūc sese offerenti. Authoris rationē comitatur affectio, siue impulsio animi; causam dicimus, finis atque vsus intentionē. Quod in Cassianis veterū iudiciis maximi ad coniecturā momenti esse ducitur: videlicet cui bono fueris, postremo verò quemadmodum cōmissa ac facta fuerit res, qua de quaeritur, ad quā partē copia, opes, auxilia, & vires faculi atq; omnis, & agēdi forma: potest namq; idē facinus & grauius, vel lenius & mitius, vel crudelius peragi. omnia haec in quāstionē cōsultationemq; prima hac actione veniūt; ex quorū certa notitia definitionis status, atq; ex hoc legitimus petitur. Est itaq; quāstio, Quomodo. Latinum vocabulū angustius est illo primaeuo **ACH**, omnia in se continente, quae causam, qualitātē, & modū, siue magnitudinē rei spectant: videlicet, quis, cur, quando, & quemadmodū, qua facultate, quōve impulsu, Perpetratū esset. In exēplari, verbū substantiuū passiuā voce legitur: ut illa lingua ad omnē rerū & actianū certā significationem diues apprimēq; distincta est. Cuius verbi vim quoniā exprimere substantiuo Latinus non potest sermo, aliā opportunā vocem usurpare interpretē cogit: non enim Romanus audire potest, estur, aut eritur; vti audit, legitur, & legetur: ideoq; editio nostra verbum, Perpetratū est, usurpauit. Nobis affiniore causa significationis hoc loco sic

uertere

uertere cōcedatur: Quemadmodū exstitit malū hoc. Adeo namq; immane, adeo nouum, adeoq; ab omni humani facinoris exemplo alienū videbatur malū illud, ut magis diuinandū videretur, quo pacto exstitit, quā à quo, vel quemadmodū factū fuerit. exstitisse enim compertū erat: factum verò à quoquā fuisse, vix pro certo affirmari poterat; quod prodigiū vel prodigio maximē cōsebatur affine. Huiusmodi verò diuinādi, & ad comitium referendi, & loquendi libertas, cuiuslibet sine vlla exceptione facta, desideratā & quasitā opportunitatē Leuita dedit, ad suam querelam Beniaminitarūq; accusationē faciendam, attentione cū primis postulata, siue ea clamore ac verbis, siue manuū ac totius corporis habitu petita fuerit, & omnium consensu ac silentio concessa. Hoc allocutionis initium ab interprete nostro significatur, huiusmodi narrationē prae mittente: Interrogatusq; Leuita, respondit. Exēplaris lectio versum ab hoc verbo inchoat: Et respondit ille vir, vir illius vxoris interfectae. Verbū **IAGHAN**, pro quo Latinū, respondere, sapē redditur; cum alteri verbo **AMAR**, siue dixit, praepositur, conceptū, meditatū, atq; certo animo constitutū sermonem indicat, quamquam à nemine antea quasitū aut rogatū. ut, Et respondit Iob, & dixit, Pereat dies in qua natus sum. &, Respondens Iesus, dixit, Cōfiteor tibi Pater, &c. Non dissimilis apud Latinos orationis illius, Verba facere, significatio est. ut apud Satyricū: Quid tum? venere frequentes. Verba facit Ieno: quidquid mihi, quidquid & horum, &c. Talē habitu atq; situ animum indicās Leuita, eiusmodiq; sermonē sibi habendū significans, attentione captat. rei causaq; totius rationē nuda, ac simplici, liberāq; narratione exposuit, nullo alio proaemio vel exordio vsus; quod superuacaneum duxit in tanta auditorum & concilij totius veri cognoscendi cupiditate, siue auiditate, & anxietate potius. Vir Leuita. dicendi auctoritas indicata est, & causa pondus additum descriptione personae eius qui verba facere parabat, nempe viri singularis, atque maturae aetate, & seueritate, decoroq; virili obseruandi, praecipue verò Leuita habitu, veste, atq; gestu notabilis: qui cum primum allocuturus in mediū prodiit, vel rei ipsius consequente suspitione, vel aliorum, quibus notus fuerat, indicio, Maritus mulieris interfectae putatus existimatusq; fuit. nam mulieris cadaver esse, & capitis & membrorum singulorum signis compertum cōmuniter, proditumq; fuerat: cuius maritus facile creditus fuit is, qui sese ad dicendum parabat. Iam verò vel ex ipsis personarum circūstantiis & rationibus causa magnitudo apparere incipiebat, cum tot tamq; seuera leges in aliena vxoris raptiores, occisores, vel quocumque modo violatores edita fuissent; ita ut ex praecipuis capitibus, ad quod complures referuntur sanctiones, habeatur illud unum **E SETHAS**, id est, vxor viri, quod frequenter à Scribis iurisq; peritis disputando usurpatur. Hic itaque hac personae auctoritate instructus, & quadam quasi praerogatiua iusti comitij confusus, orationi suae initium sine proaemio, admodum verò firmum, & sine affectibus vllis, aut excogitatis agendi affectibus, in hunc modum fecit:

Veni

Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diuerti. *Facinoris scelerisque, immanitas, & causa totius magnitudo, simplici ac vera narratione ostenditur, singulorum verborum examinatis ponderibus. Principio, indicat ea, quae narraturus est, sibi ipsi, non cuiquam à se misso vel mandato, euenisse; quo maiorem obtineat fidem tantus vir, sua ipsius calamitatis & contumeliae spectator primum, ac tolerator, & nunc narrator. Ipse veni: non in hostium vel exterorum & ignotorum urbem, sed in Gabaa Benjamin, oppidum videlicet habitatum, & quod ciuilibus atque legitimis moribus ornatum esse oportuit. sanè sibi eo diuersuro tale existimatum & creditum fuisse subindicat, atque ad illud alludit, quod puero aliter monenti responderat: Non ingrediar oppidum gentis alienae, quae non est de filius Benjamin, sed transibo vsque Gabaa. Itaque se ipsum consultò illuc venisse ait, magna fiducia non amicitiae modo, sed affinitatis ac necessitudinis potius. Quis enim umquam propriis fratribus ex eodem sanguine, eodem religionis cultu, iisdem legibus vsis sese credere dubitaret? à quauis potius quam ab huiusmodi gente metuendum fuerat. itaque prudenter oppidi nomen tribus etiam appellationem adiunxit: Gabaa Benjamin. Si quae enim priuata iudicia summa existimationis penè etiam capitis esse debent, tria haec esse antiqui voluerunt: Fiducia, tutela, societatis. quae cum singula talia habeantur, omnia simul in unum reum coniuncta, grauitatis amplificationem superant omnem. Nam si quos inter societas est, aut fuit, aut futura est, eorum est habendus optimus beatissimusque comitatus, & in quocumque tempore vsus. Horum autem qui ad partes vocantur, cum ipso qui vocat, & causam agit, societas nec noua, nec leuis, nec temerè inita, sed natura vinculis necessarissimis conciliata, & à Deo immortalis constituta, & huiusmodi praesente declarata responsò. Apparuit autem iterum Deus Iacob, postquam reuersus est de Mesopotamia Syria, benedixitque ei, dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit eum Israel, dixitque ei: Ego Deus omnipotens: cresce & multiplicare: gentes, & populi, & nationes ex te erunt, Reges de lumbis tuis egredientur: terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Atque hanc à Deo constitutam, & formatam, sacratamque societatem unius ex ipsa vel singularissimi capitis offensione violatam lasamque interpretari, & communi totius Israelis nomine vltiscendam asserendamque censeri oportere, antiqui horum patres gentilesque duxerunt, grauissimis de una integra ciuitate repetitis praenisi ob unam sororculam puellam, principis audacia violatam. vindicta vero causa ratioque communicata, & inter ipsos deliberata pronuntiataque fuit, illa verborum formula: Ecce filij eius veniebant de agro: auditoque, quod acciderat, irati sunt valde, EO QUOD FOEDAM REM OPERATVS ESSET IN ISRAEL. Hoc verò praedudicio in alienam gentem facto, Beniaminitarum damnatio sua sponte parabatur etiam in leuiore crimine, communis necessitudinis violatae, nedum in grauissimo & nefario illo, quod*

narran-

narrando exponitur. itaque haecenus personarum rationes, necessitudines, & officiorum obligationes indicatae ac relatae sunt. Quippe quocumque nomine ille eò appulisset, dignus erat, qui propter communem hominum societatem humanè primum, deinde propter sanguinis coniunctionem amanter & officiosè, ac propter Leuitici ordinis reuerentiam pie etiam ac religiosè exciperetur: adeo ut, tametsi nocendi animo & consilio ad illos accessisset, non tamen hostiliter, verum modè & legitime retinendus, compescendus, ac dimittendus esset. verum ipse quae mente, quòve proposito venerit, apertè exponit, atque ex Apparatus descriptione declarat: Cum vxore mea. In exemplari: Ego & PILEGSI. & pillex siue concubina mea. Inter ISSA, & PILEGES, hoc interest, quòd, cum vtraque legitima sit, haec tamen absque rituum ceremoniarum celebratione ducitur, nec tanto apparatu atque splendore domi tractatur, aut foras deducitur. Quamobrem, quamquam haec Leuitica viro adiuncta fuisset, unico tamen puero comite satis honestè atque decenter domum reducebatur. Ipse autem personarum prospectus, securitatem omnem ciuibus promittebat: nempe viri unius Leuita, puellam coniugem vel uxorem, vel ut habitus praeferebat, concubinam deducens, cum puero pedissequo: quorum trium capitum facies inspectioque ipsa, non modo mali & incommodi quicquam, verum negotij aut occupationis oppido oppidanisve adferri negabat: sed id existimandum petebat, quod reapse erat; nimirum nocturna diuersionis & hospitalitatis egestatem, appulsionis aduentusque exstitisse causam. Illucque diuerti. In prima lingua, LALVN, ad noctem peragendam, siue (ut vno verbo, eoque Latino, unicum verbum reddamus) Noctabundus. nihil praeterea negotij, aut molestiae, aut cura, aut occupationis ciuibus allaturus; nihil vsus mihi ibidem petiturus, quam recti copiam in unius noctis tempus: nec cibum neque aliud quippiam exigens, quod officij leuissimi genus neque hosti cuiquam priuato, atque cum puella vxore eò appellenti, salua humanitate negari poterat: ideo namque domus & oppida instituta sunt, ut & dominis semper & peregrinis atque hospitibus, atque aliis eò sese recipientibus, opportunè pro tempore praebeant securitatis vsuram. Atque prima narrationis pars haec fuit, in qua per expositionem & comparationem personarum, & apparatus innocentiae, ac simplicitas eius, qui iniuria affectus fuit, ostenditur, auditorumque animi diuersè mouentur hinc ad misericordiam, illinc verò ad inuidiam, detestationem alterius partis; hoc est, eorum qui malum scelus ad miserint. Hinc itaque imago proposita est hominis py, simplicis, atque innocentis, nullo apparatu, nulla negotij, vel grauis etiam hospitij suspicione ad oppidum hominibus frequens diuertentis, causa tantum securitatis & quietis unius noctis. Atque de inciuilitate & rusticitate illa, quam primum expertus fuerat apud illos (à nemine videlicet exceptus aut rogatus) ne verbum quidem fecis: quippe cum ea res, quamquam ad officij communis desertionem referenda erat, ad iudicialem tamen definitionem non ita faciebat. exprobrari quidem ciuitati illi, dedecorique esse

○○

rustici-

rusticitas illa & inhospitalitas plus quam barbara; accusari vero, in capitali crimine deduci non ita poterat, praesertim cum leue istud videri debuit praemagnitudine, & gravitate, atque immanitate sceleris quod huic iam a se acta & exposita parti subiungit, & natura sua, & personarum atque rerum comparatione aestimandum censendumque, statuitur.

Etece homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

CVM actionis qualitas ex singularum rerum circumstantiarumque estimatione cognoscatur, verborum germana proprietates non ab re hoc nobis petetur exhibebiturque loco: Et surrexerunt super me domini Gibghah, & circumdederunt illam domum noctu, visi parere occidere me, & concubinam meam oppresserunt, & mortua est. Multiplex multisque partibus immane & flagitiosum narratur scelus, cuius confirmatio iisdem ipsis narrationis circumstantiis & facti exitu constituitur. Primum a deliberatione & facultate: Homines ciuitatis illius: non infimi aut obscuro, & ex postrema plebis fece, sed BAGHALE HAGIBGHAH, qui ceteris ciuibus potentia, viribus, & auctoritate praecedere videtur, BAGHALIM dicuntur, quorum videlicet ordinis officium fuerat, reliquum vulgus ducere, moderari, & copescere, vel propter dignitatem & auctoritatem, vel propter apes, Hispanicè, Ciertos varones dueños de la Gibghah. Ita ex maioris personae notatione criminis amplificatur magnitudo. Auget etiam indignitatem oppidi ipsius appellatio, in quo ipsi huiusmodi quicquam iniuriosum aut turpe aggredi, impudentissimum erat, in propria videlicet patria, quando in externis locis minor esse solet ad facinus verecundia. Insurrexerunt super me, deliberatum scelus ipsa consensio & magna manus indicat, atque etiam numerus exaggerat. Multi enim & conferti aduersus unicum & singularem, nihil huiusmodi merentem. Quod si vel ab unico tantum susciperetur, grauissimum duci oportuerat flagitium: ne dum a tot tantisque, admissum, tanto tumultu, tantaque violentia peractum, idque eo tempore, quod ipsis ad nefarium ausus opportunitatem commodissimum, mihi vero ad maioris metus perturbationem incertissimum & obscurissimum, atque ad fugam capeendam, latibulae peragenda, nulla ex parte idoneum, in loco ignoto, atque omni euadendi spe opinionem deestituito. Namque circumdederunt contra me domum nocte, ita ut nullum mihi tempus, nullus locus ad salutem superesset. Haec omnia cum verè narrata fuerint, plura simul inuoluebant crimina: nam locus singulari lege sanctus erat, neque enim homini in propatulo agenti vis illata fuit, sed in domum, qua omnium gentium moribus certum hominibus cunctis ac innocentibus & quietis praecipue praesidium habetur: in quantum vel impetus factus, quamquam res infecta euaderet, dignus vindice capitalisque erat, maxime vero cuius domus non hostis cuiuspiam, aut in alieno oppido

esset,

esset, sed in ipsa Gibghah, ubi illi domini ac primores erant, & ex consequenti tutores assertoresque, esse debuerant. At vero, Super me, siue, Aduersum me; quod ipse primum illius accipiendae iniuria caput erat, quod peteretur; vispote cuius res agebatur; cuiusque, vxor ad stuprum petita, si defensorem maritum, ut illi certe putabant, praemississet, occidendum esse constabat, neque alio pacto effugiturum, aut vxoris pudicitiae & incolumitati consulturum, quamobrem subiunxit, Volentes me occidere, siue, Visi parere occidere me. Hispani ex verbo, Hizieron semejas de matarme. Neque enim aliud ex illorum petulantia ac temeritate expectari poterat, cum praecipue cum maxima obstinatione, me ipsum ut sibi proderet, flagitarent. Non meminisse petitionis illorum ad senem factae, Ut cognoscamus eum, namque eam illis mentem fuisse, nec ipse crediderat, nec res ipsa arguerat; sed necem sibi, si propugnare libuisset, certam stupri vxori inferendi: quod denique, maxime omnium, quae umquam audita sunt, nefarium fecere. Incredibili furore libidinis vexarunt. Omnia haec ad unicum verbum, CHIN V, noster circumlocutus est interpres: adeo graue & inhumanum facinus significari intellexit. Significat autem verbum ignominiosam contumeliosamque oppressionem: adeo vero hanc nefariam fuisse, ut mihi supra exitus ipse declarauit. Denique mortua est. In exemplari coniunctio illatiua observatur, quae certam illius contumeliae efficientiam declarat, ac si diceretur, non modo contumeliosè, sed crudeliter, inhumanè, & insolenter in illam debacchatos fuisse ad necem usque. nulla enim alia re aut occasione, quam iniuria illius immanitate, mortem illi repentinam, & prorsus miserandam, nouo tormenti genere fuisse oblatam. Haecenus sceleris aliorum expositio narratioque, verissime producta fuit, quae ab illorum impetu ad puellam usque, obitum pertinuit: sed quoniam ultra haec aliud quippiam immane in causa & iudicio esse videbatur, hoc est, cadaueris membrorumque dilaniatio, id non illis, verum sibi ipsi ceptum atque expeditum confectumque, adscribit Leuites.

Quam arreptam in frustra concidi, misisque partes in omnes terminos possessionis vestrae: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel.

QVID ab illis admissum fuerat, ubi simpliciter (atque ut res erat) narravit, quid ipse, & quo animo atque consilio egerit, deinde subiungit: & causa summam omnem ad unum tantum caput sibi redactam persoluit. Est autem caput illud videlicet: Ante uxorem traditam se sibi uni, atque suis etiam fortasse cauisse & metuisse, pro periculi oblatis magnitudine: verum peracto iam ab illis facinore, nullam de salute sua, nullam de vltione propria vel postremam fuisse cogitationem, sed suam ipsius causam ad gentis omnis, hoc est, ad omnem Israelitarum remp. transtulisse, cuius grauissima maxime momenti res agebatur. Quod enim ad se attinebat, quamquam malefactores illi facinus non fecissent, sed tantum aggressi, vel contentionem

OO 2

ultro

ultra remississent, vel propulsationis vi coacti reliquissent; tamen tribus illis grauisimis criminibus sese inuoluerant, fidei, tutela, & societatis siue impietatis, quorum iudicium summa existimationis & capitale est. verum enimvero post tantam tamq̄ nefariam acceptam iniuriam, omnem sibi cogitationem ad publicam totius Israelis ignominiam, ad similes communisq̄ omnium periculum fuisse translata. ideoq̄ nullam de funere uxori parando & adornando susceptam curam; maximam verò de illis monendis, & ad suam ipsorum salutem pietatem, famam, ac dignitatem tutandam excitandis fuisse iniectā sollicitudinem, quod nullo nuntio, nullis litteris, epistolis, mandatis, aut pacto alio citius aut efficacius parari posse existimauit, quam miserimo & horrendo illo spectaculo exhibendo, cuius spectatores omnes pariter tribus fierent. Itaque post mortuam puellam quidquid actum erat, omne sibi ipsi imputat; & quo consilio peractū fuerit, exponitur. nam quamquam nouum exemplum esset, humanum corpus in frustra concisum diuidere, & certis in locis publice statuendas partes curare, idq̄ ab Israelita viro, Leuita, & religioni impensius adstricto, atque adeò marito, qui non nisi ingenti cum dolore animi illud iubere, vedum videre, atque adeò facere ipse potuerat; fuisse tamen sibi communem totius gentis sua rationem omni priuata cogitatione antiquiorem, atq̄ adeò vehementem, ut & animo ad consilium, & manibus facultatem non defuisse asfirmeret. Quam arreptam. Ex propria lingua verbo, Et apprehendi concubinam meam: & concidi eam. Se id consilij singulariter cepisse, nullo monitore adhibito; se nemine adiuuante concidisse ait; se demum quoque misisse In omnem terminum possessionis vestrae, siue, In omnem agrum hæreditatis Israel. Legitimi verbis in exemplari est usus, ut rem & causam illis ex lege comunem insinuaret. Nam quoscumq̄ illorum agrorum hæredes diuinum atque paternum constituerat ius, eosdem huius exempli opprobrium, infamia, & periculum attingebat. Quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Ex primæ lingue verbis illa duo adnotare operæ pretium videtur, Quia fecerūt ZIMAH & NEBELAH in Israel. Nomen NEBELAH quid significet, in superioribus ostensum est; ZIMAH verò nomen est legibus cautum, à verbo ZAMAM deductum, quod cogitare, animoq̄ voluere, ac deliberare, demumq̄ constituere significat: atque ita ZIMAH idem apud nos definietur, quod deliberatum, concertum, ac tandem certum decretumq̄, scelus aduersus aliquem admissum, cuius pudicitia, decori, atque incolumitati prospectum cōsultumq̄, oportuit.

Leuit. 18. ¹ Exemplis autem ex lege petitis res ipsa fiet clarior. Turpitudinem uxoris
² tuae, & filia eius, nō reuelabis. Filiam filia eius, & filiam filij illius non su-
³ mes, ut reueles ignominiam eius: quia caro illius sunt, & talis coitus ZI-
 MAH est. Hoc loco Latinus interpret noster, pro rei, de qua agebatur, exi-
 stimatione vertit, Incestus est. & apud Hoseam: Galaad ciuitas operan-
⁶ tium idolum, supplantata sanguine. Et quasi fauces virorum latronū, par-
 ticeps

biceps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia ZAMAH operati sunt. Ex vtriusque loci comparatione, certa verbi huius constituetur significatio. Est itaq̄, cogitatum & commissum maleficium libidinis, aut commodorum spe, cum magno eius, cui fit, malo ac dedecore. vtramq̄ enim personam respicit vocabulum accipientis, & inferentis iniuriam. Hispani huiusmodi facinus, hecho pensado, aleue, siue aleuofia vocant; Gallicè, grand mesfait. Atq̄, censura & nota ZIMAH, ad unā quampiam, vel plures etiam interdum potest: ut authori opprobrio, ei verò, cui fit, ignominia adscribatur. NEBELA verò publicum dedecus, & communis infamia omnium admittentium, tum ferentium, dissimulantium, vel tolerantium populo aut genti notam inurit: vtrumque verò simul in eodem facto coniunctum, definitioneq̄ constitutum, eos, qui causa præsumunt, ad iudicium maturandum impellit, maximè rem ad se attinere persuasos. Est autem oratio omnis, qua hætenus habita est, mixta ex coniecturali, vel quasi coniecturali, atq̄, definitiuo statu. coniecturalis vicem narratio ipsa abudè præstitit, unā cum rei spectaculo quo factum constitit. definitiuum personarum, loci, temporis, atq̄, facultatis, & impulsionis circumstantiæ firmarunt, & nomina, qualia imponi deberent, protulerunt. ZIMAH & NEBELAH. Quæ quamquam exemplo in se edito constarent, sibi tamen non tanti fieri aiebat, quanti publici tum periculi, tum dedecoris curam & sollicitudinem: quamobrem nec de adulterio, de vi, de cogitato ac deliberato homicidio, in definitione mentionem ullam fecit; quippe qui non suam ipsius, verum communem & publicam iniuriam sibi ad agendum ab initio susceptam profitebatur. de legitima verò causa constitutione nihil ad se ampliùs attinere, utpote non priuatam, sed publicam rem persequutum. hoc est quod in peroratione subiungit:

Adestis omnes filij Israel: decernite quid facere debeatis.

Ex verbo: Ecce vos omnes filij Israel: date vobis verbum, & consilium hinc. Prudente occupatione culpam omnem prauertens, in officij ac pietatis nomen transtulit. Namque in simulari fortasse à quoquam poterat crudelitatis in mortua femina exercite, quod ille merito potius sibi adscribendum indicauit, qui dolorem suum, ac propriam iniuriam in grauisima totius gentis re & causa sepelierit; neq̄, proprium ac priuatū, sed publicum malum curauerit, cuius mali sese non iudicem, verum indicem certissimum præbuerit, facti veritate narranda & exponenda, qua sceleris illius nefarium exemplum Israelitas omnes tangere declarabat, hætenusq̄, ipsum officio satisfecisse suo, neq̄, ultra quid agendum esset vel mouere debere, sed neq̄, cogitare quidē, cum ea, qua ad communem & publicam pertinet rem, auctoritatem ampliorem, quam priuata, & multorum consultationem possident. Atq̄, de auctoritate & opportunitate, occasione & facultate primū admonens, ait: Adestis omnes filij Israel. Operæ pretium fuerit, meminisse

notationis temporum illorum, quibus hac, & quae superius proximis capitibus facta fuisse accepimus; cum non esset Rex in Israel, qui in publica regni à se gubernandi commoda consuleret, curam sollicitudinemque, de magnis rebus omnem apud concilium ipsum gentis, atque populi comitum excubare, uti paulo post differemus. quamobrem cogitandi, deliberandi, & censendi, statuendi, & legitimam constitutionem inueniendi negotium ipsis, quorum intererat, agendum permittit. Decernite quid facere debeatis. siue, Date vobis verbum & consilium hinc. Temporis ac loci opportunitatem nullam posse meliorem, quam praesentem, apud sacrum sanctumque tentorium constitui, re adhuc recente & calente, de qua, quidquid placeat, inquirere sit facillimum, animis propter nouitatem & magnitudinem rei vehementer percussis, copiis ad quiduis consulendum, decernendum, statuendum, ac demum conficiendum coniunctis, sententiis multorum conferendis: ideoque dicit, Hic, HALOM. temporis, loci, comoditatumque omnium praesentem copiam significat vox. duo autem paranda commendat verbum, in quo animi agitatio & sententiae propriae prolatio est: Et consilium, ad quod sententiarum communicatio, deliberatio, atque decreti faciendi ratio refertur. Nullum autem sapientum decretum esse debet, nisi comprehensum, praeceptum, & cognitum: ideoque utrumque coniungit nomen DEBAR & GHETHSAH. Verbum & consilium. eaque certa persona adiunxit, Vobis. quorum videlicet res agitur, & periculum commune: neque, verò, ut iudicent, postulat; sed, ut sibi caueant, praedicat. Quoniam ut homines omnes bona natura appetunt; sic à malis natura declinant: quae declinatio, si cum ratione fit, cautio appellatur. ea intelligitur in solo esse sapientum consilio: cuiusmodi consilium Israel nomine appellato indicatur. Namque & ita cogitare, siue dare verbum, ita consulere ac prospicere sibi monet, ut filius Israelis dignè actum dici possit: non tumultuarium aut vulgare vel verbum, vel consilium, sed quale Israelem omnem oporteat atque deceat. Atque hoc monitu ad illius antiqui Israelitarum filii de ulciscenda domestica iniuria aduersum Sichimitas deliberationis exemplum tacite alludit. Atque ita suam, vel populi potius causam, Leuites vir in comitio publico perorauit.

Stansque omnis populus, & quasi unius hominis sermone, respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum.

DECRETUM, decernendi ratio, pariter una eademque communi omnium sententia continetur; cum significatione authoritatis eorum, qui decernerent. Ac primum habitus & gestus ipse notandus, qui deliberati animi index est. Ut enim in senatu olim, qui sententiam dicit, stare; & qui dicenti subscribit, pedibus ire solet: ita in comitiis, & populi conuentibus, placiti ac sententiae significatio corporis situ & habitu magis quam verbis fit: verborum enim à multitudine pronunciatorum sensus ipso sese clamore & strepitu

pitu confundit & obscurat, quem vel sessio, vel statio, vel discessio melius, certius, promptiusque declarat. Communem itaque causam iudicatam, communem sententiam probatam ac definitam, ysdemque verbis nulla variatione pronunciatam, notatio illa significat: Stansque omnis populus, & quasi unius hominis sermone respondit. in exemplari: Et stetit omnis populus ut singularis vir unicus ad dicendum. Habitus authoritatem, & certum indicat animam. Quasi unius hominis. singularitatem pariter & communionem significat. Primum namque, gentium omnium antiquus mos est, ut quam diu Respub. aliqua Rege caret, cuius consilio & imperio gubernetur, populi totius conuentus & consensus vel Regias partes, vel plus quam regias, interdum agat. Quippe Regem constituendi, populi authoritas est, cum nemo hominum Rex natura exstiterit; Rex vero populum sibi creare possit minimè. Quod si populi comune suffragium Regis institutio spectat, ea quoque quae in comune statuenda sunt, ubi nullus fuerit, qui praecipue imperet, communis consilij & authoritatis esse nihil vetat: idque cum primis locum & vim sortitur, ubi nullius neque publica, neque priuata persona consensus requiritur. Hoc autem cum in natione omni fuerit legitimum, tum vero in Israelitarum gente maxime, quae non unius tantum religionis ac Respub., sed unius etiam familiae & sanguinis, atque adeo unius paterni nominis communi coniuictissimi erant; & quidquid in concilij formam consentientes conspirantesque decernerent, sanctum, & plus quam regium statutum haberi poterat, cum in hoc, argumentoque omni alio, cuius certa non esset praescripta lex; tum vero praecipue in ea causa, quae ad publicam omnium salutem ac dignitatem attinere censeretur; qualis ista fuerat, in qua non consilij modo, verum & dictorum ac verborum tantus exstitit consensus, ut, quod populus omnis dixerit, velut unius singularis viri voce pronunciatum censeretur. Fuit autem unicum decretum gemino instructum edicto, quorum prius illud commemoratur:

Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum.

EDICTUM prius graui, & prudente, & seuera deliberatione, quamquam breui tempore, tamen publico & communi habita consilio & consensu exstitit. Nam tanta multorum ingeniorum constantia, consultationis vel longioris etiam vim pondusque praestitit: ad huius vero decreti maturationem, praesudicata iam rei notitia publica maximum attulit momentum, ut mox indicabimus. Principio igitur causa illa omnis, uti communis atque publica, recepta est, quae non tantum nota atque infamia apud alias gentes, posteriorumque temporum memoriae producenda. (quae inter ea, quae maxime vitanda sunt, numerare praecipue solet) quantum de omnium ipsorum ac singulorum capite ac salute curam suscipi oportere decretum est. Tanta enim esse solet sceleris cuiuspiam publice iniuri & admissi vis, ut, nisi matura iudicij seueritate com-

pesatur.

peccatur aut vindicetur, exemplo suo ad communis exitij periculū usq; procedat. Nam quod à privato quopiam singulari audacia vel temeritate factum fuerit flagitiū, & à pluribus damnatur, & pœnis etiam subijcitur primatis, tantumq; uni vel personæ, vel familiæ, hoc est, ei, aduersum quam admissum est, nocuisse, aut ei cōtrā, à qua fit, infamiæ ac dedecori fuisse censetur; cuius exemplum horrere magis ceteri, quàm sequi solent. Quæ verò iniuriæ à populo, vel populi primoribus cōmuniter in quempiam inferuntur, ipsa inferentium auctoritate licentiā aliis ad imitationem præbent. Nescio enim quo pacto, unde nam potissimum hæc publici exempli pessima contagies brevissimo tempore tam latè pateat, ut non solum insolentiores ac temerarios, verum etiā eos qui cordatiores existimari possint, contamineat; adeo ut nemo sibi certam securitatem promittere, neq; perpetuam puritatem profiteri audeat. Corruptunt enim bonos mores colloquia prava, nedum libidinosorum ac sceleratorum hominum publica, communis, & non inulta modo, verum etiā defensa consuetudo. Quamobrem sacerdotū ac principum peccata, etiā per errorem admissa, diuinis legibus, non cōmuni aliorum, verum singulari ac notabili sacrificio expiari debere constitutū est, ea præcipuè qua nomine A S S A M, id est, exemplaris delicti notanda sunt. Ita publica peccatorum impura lues, non vicina modo, sed remotiora quoque polluit loca, ubi alij aliis eadem imitando, si obsequi libeat, aut paria atq; maiora etiam consentiendo & vlciscendo faciunt. ad quod mali exempli genus dissuasio illa

apud vatem pertinet: Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda.

Nolite ingredi in Galgala, nec adscenderitis in Bethauen: neq; iuraueritis,

Viuit Dominus. Quoniam sicut vacca lasciuens declinauit Israel. Serpis autem illud insitum naturā malum consuetudine peccandi libera, sine ve audaciæ statuere sibi non possit; cui ipsis principijs cauendum obfistendumq;

esse, ratio docet, atq; diuina censet lex: Auferes malum de Israel, cunctusq;

populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Igitur vno eodemq; populi constanti responso, duo significata sunt pariter; quorum alterū indicatiuo, alterum verò imperandi verbo ac modo Latine sunt nobis explicanda: ita ut eodem sermone & concilij sententia, & sententiam consequens edictum contineatur: sententia quidem, qua multiplex immani sceleris periculum commune omnium esse definitum est; edictum verò, quo de vlciscendo flagitio, & auertendo exemplo, decretum pronūciatumq; fuit.

Hæc ita explicamus. Principio definitio facti, quam Leuita adhibuit, sine informatio verbi, publicè recepta ac probata fuit. appellauerat enim scelus il-

לודזימה, ut iam adnotauimus; quod deserti in illa lingua viri, G H A V O N P E L I L I, interpretantur, hoc est, immane, prodigiosum, stupendumq; scelus: idq; vel nomine ipso vltione atq; expiatione dignissimū censetur. Deinde verò huius exempli partes omnes notandæ, & singulis ipsorum, qui aderant, metuendæ & cauendæ statuuntur. Notationum verò genera illa sunt: hospitij officium, quod & alienis negare nefas fuit, ab omni-

bus illius urbis ciuibus publicè & communiter desertum, & ab vnico aduena susceptum. Ad hæc verò hospites ita affectos euadere, ut & ipsi grauissimam patiantur iniuriam; & is, à quo suscepti fuerint, damnum & contumeliam accipiat: ex quo sequitur, non modo diuerendi, ac sese in oppidum vel tectum aliquod recipiendi copiam deinceps nulli futuram, verum neq; vias ipsas vlli mortalium tutas aut liberas constituras. Porro autem hoc ipso facto Sodomiticum illud scelus instaurari, quod omnibus gentibus & seculis notum, nisi nunc scuerè puniatur & expictur, idem demum Israelitis omnibus exitium minetur, quod quinque illis urbibus quondā attulerat: illud autem præiudicium diuinum, quid in hac eadem causa agendum conficiendumq; vel, si negligatur, quid metuendū expectandumq; sit, ipsis apertè ostendisse. Quamobrem publico omnium incommodo & malo vitæ ex parte certo quàm primū prospiciendum, & quàm celerrimè occurrendum, & ne calamitas remorata longius serpat atq; progrediatur, præcauendum. Sensu itaque aperto, orationis formulas Latine statuimus huiusmodi: Nemini nostrū liberū in tabernacula sua iter iam deinceps cōstat, sed neque vlla intra proprias ades securitas cuiquam erit, quando hic vir huiusmodi periculum subierat, dum in foro maneret; ac demum tantam iniuriam passus est, quamuis in hospitium receptus, deprecatores ac defensores sortitus fuerit hospitem, virum fortem, qui hospitis incolumitati, propriæ familiæ decus & integritatem posthabuit. Atq; hoc pacto oratio illa, Non recedemus in tabernacula nostra, Indicatur verbi est, hoc sensu: Non expedit ergo cuiquam nostrū in propriam urbem vel hinc discedere, vel domi suæ tutos fore sperandum, quando huic in suum tabernaculum redeunti, & in boni viri ac tutoris ades recepto, securè pernoctare non licuit. Quamobrem huiusmodi ut malum, in quo iam penè sumus, nobis propulsetur, prouidendum protinus, curandum, & expediendum est; ita ut nec singuli ex nobis, neq; multi pariter, propriam patriam repetamus, aut domum subire antè cupiamus, quàm utrumque liberrimè agere, sine villo metu, vel suspitione vlla, possimus. Hispanicè: Desta hecha no yremos à nuestras tierras, ni entraremos en nuestras casas. vtriusque modi vim Hispanicè hæc oratio exprimit. Quemadmodum verò huiusmodi malum corrigi posset, idq; quàm maturimè, communi omnium consilio & consensu, atq; certo rerum ordine constitutum est:

Sed hæc contra Gabaa in commune faciemus.

COMMVNIS rei correctionē communiter suscipi decretum est: eamq; cum primis vnus tantum urbis castigatione tentari, eius unde prima labis illius origo exstiterat, nulli præterea vel oppido, vel capiti, labore aut periculo offerendo. immo communi etiam atq; publico sumptu, quantum ad conficiendam rem opus esset, uti placuit: & ne cuiquam grauioribus & iniquioribus imponerentur partes, atq; ratio omnis quàm æquissimè expediretur, ad sortis

religionem & munia, & onera, & ministeria renocata sunt. In prima lingua sic: Et nunc hoc verbum quod faciemus ipsi Gabaa, super eam in sorte. Cuius versus hemistichium, Super eam in sorte, Gracus interpretis ita explicuit: *עָוַרְתִּי עַל חֶלְבֵּי*: Ascendemus super eam in sorte. Chaldeus vero paraphrastes latius adiunxit verbū, NITHMANE GHALEHA BEGHADBA: Numeremus super eam in sorte. ut nec temeritate, nec furioso populi impetu, sed certo numero, eoque noto & explorato, atque per sortitionis catalogum prescripto, res ageretur, maturo consilio rerum, personarum, & munerum, ac magistratum digestis & conseruatis ordinibus, nempe in hunc modum.

Decem viri eligantur à centum ex omnibus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut portent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere quod meretur.

MEMINERIMVS comitium istud tributum, curiatum, & centuriatum fuisse; quod genus maxime iustum ac legitimum habebatur: ita ut singuli per suas tribus, curias, centuriasque diuisi, vel suffragia, vel sententias ferrent, vel munera ac ministraciones, aut alias partes susciperent. Igitur prima fors à centuriis cæpta fuit, ex quibus decimi quique ad cibaria reliquo populo paranda destinarentur, quam primam in omni expeditione esse oportet curam. hac ut aequè ac pariter ab omnibus & in omnes susciperetur ac perageretur, ne quisquam alteri vel plus detraheret, vel plus exigeret, vel amplius aut liberalius erogaret, par numerus, eodemque pacto ac modo exceptus, in singulis tribubus fuit constitutus. Ut cõportet exercitui cibaria, &c. ex verbo sic: Ad accipiendū cibaria populo, ad faciendum ad aduentum illorum [ipsi] Gibgha Biniamin, sicut omnem HANEHALAH, quam fecit in Israel. Complures autem missos oportuit cibariarum curatores, ut facilius, breuius, & expeditius res illa conficeretur: neque cuiquam ante comportatam annonam quicquam incipere vel tentare licuit. Atqui præter animaduersionem in sceleratos illos nefarij flagitij authores consequentem castigationem oppidi, nihil præterea inuito fuit aut cogitatum, aut decretum. in eam rem diligentia omnis excitabatur: Sicut omnem HANEHALAH, quam fecit in Israel. quod in Israel dedecus illatum fuerat per certos impuros Israelitas, id omne in Gabaa Benjamin transferendum, certis illis authoribus punitis: ita ut ex populo omni infamia propter seueram vindictam sublata, eos, quorum in patria malum commissum fuerat, & malefactorum supplicio, & rei actæ atque vindicata memoria notaret: ne quisquam dicere verè posset, Apud Israelitas huiusmodi existit exemplum: sed, apud Gabaenses tantum; ne id tamen impunè latum est.

Conue-

Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio.

DELICTVM & scelus quodcumque, quamquam probrosum nimis, quod tamen ab vno, vel paucis, vel temere, vel consultò suscipitur, nisi ceterorum vel negligentia, vel dissimulatione impunitum, vel aliàs defensum euaserit, nullo iure, nulloque pacto vel populum, vel urbem, vel gentem aliquam infamare potest: imò seueritatis potius atque iustitiæ nomine commendare debet, ubi iusta & cõtumelia vacante animaduersione fuerit matura pœna compressum. Quamobrem huiusmodi iudicij expediendi cura ita singulis inita est, ut, quamquam publica existisset, non minore cõtordia & constantia sustineretur, quàm si vnius ac singularis viri fuisset. Quasi homo vnus. Ex verbo: Ut vir singularis vnicus socij. Quorum verborum constructio, non in consilio modo, sed in opere, labore, atque cura neminem esse, qui non aliis se contumētissimum præbere vellet. Namque ita & flagitium singulare, & punitio publica censebatur.

Et miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est?

IUSTITIÆ primum munus esse dicitur, ut ne quis cui noceat, nisi læcessitus iniuria: sed hoc apud hostes etiam seruandum commendatur. cum verò iniuria ab eis sit, à quibus nemini timenda, nedum expectanda fuit; ab iisdem ipsis corrigi debet, antequam ad discordiam, ciuiliamque dissidia, & bella res deueniat: quo in loco & statu, communicatione iudiciorum & curæ potius, quàm vi aut priuato consilio decerni oportuerit. Atque hanc rationem tum Bëiaminitis inire ac tenere, ceteris Israelitarum tribubus, conuentui videlicet concilioque omni, placuit: ut scelus quod ipsis magnopere displicuerat, non tantum sua ipsorum, sed multo magis etiam Bëiaminitarum, apud quos editum fuerat, honoris ac dignitatis causa vindicandumque susciperetur: atque hoc pacto nullus causationi, querelæ, vel excusationi, vel reprehensionis, aut simulationi apud Bëiaminitas relinqueretur postea locus, quamcumque in partem demum res caderet. Nam si illi, ut vis ratioque exigebat, expurgare, ac suspicionem omnem à se dimouere studerent, antequam ad vim & arma descenderetur; & pulchrè sibi & utiliter consuluisse, & eodem quo ceteri pacto in commune prospexisse visi omnem infamiae notam effugere, imò laudem quoque meruisse, atque communem causam dignitatemque curasse viderentur: sin verò aliter constituisent, nihil ceteris tribubus quod quererentur præterea haberent, aut quod exciperent; imò si quid durius paterentur posthac proternitatis ac cõtumaciæ damnati, culpam omnem non alij, quàm sibi ipsis, tribuere poterant. Quamobrem quamquam illi in concilium venire noluisent (quod iam fraudi, vitio, atque crimini versum oportuit) admonentur tamen denuò, & ad communis, imò magis ipsorum propria causa, atque adeo ignominia curam aduocantur &

PP 2

excitan-

excitantur. Primum itaq; decretum fuit, iudicio atque moribus expediendum esse. Igitur qui missi sunt nūc, non leues, aut ex media plebe temere delegati, neque cursores aliqui aut pracones fuere, sed ANASIM, viri delecti, & quos seuerè, fortiter, atq; modestè acturos constabat: quibus tamen non est libera permissa legatio, sed certo mandato ex cocily auctoritate praescripto, quo & rem indicatam, & quid demum agendum esset, quid petendum, cum certi & constituti iudicij significatione contineret. Qui dicerent, non suis, verum totius ecclesiae verbis: Cur tantum nefas in vobis repertum est? Latine interrogationis nota ipsa sese indicat ad acclamationem admirationemq; properare, quam primaeva lingua sermo aperte ostendit: Quid illud malum hoc, quod fuit in vobis? Latine dici posset: Quidnam tantum istud malum apud vos existit? Substantiuum passiuè enunciat, ea, quam superius indicabamus, ratione. Hispanè, Que es esto tanto mal que ha aparecido en vosotros? ita ut iisdem ipsis malum illud detrimento, damno, dedecoriq; fuisse primum, deinde ad omnem Israel pertingere indicet mandatum. Cuius prior pars ad definitionem facti, cum detestatione coniuncta refertur. Posterior verò iudicium, praedictum, atque legem continet, & consensum etiam sententiae ab ipsis exigit.

Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel.

POSTULATIO omnis diuina lege facta, non solum legitima, verum religiosa habetur: fuerat verò scelus illud multiplex, multisq; statutis cautum, ac non vni tantum pæna suppliciove obnoxium, sed pluribus potius mortis generibus vindicandum, quamquam priuatum fuisse factum, & vnius tantum vel personæ, vel familiae incommodo & contumelia admissum, nedum hoc quod à pluribus in multorum, atque adeò in totius Israelis opprobriū fuerat peractū. Est autem hoc postulationis genus æquissimum, quippe quotantū postulatur, qui facinoris auctores habebantur: nec vno illo contenti fore existimari poterant, quibus quicumq; parceret innocentiae insidias & crudelitatem moliri credendus erat. Itaq; non parentes, nō amici, non cognati, aut si qui hactenus istorum fortè defensores tutoresve existerant, postulantur; sed eos quos vocuisse constat, quosq; ulterius etiam nocituros prudens & legitima suspicio esset. Homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt. Ex verbo: Et nunc date illos viros filios Beliaghah. Gallicè, Ces enfans de ville perdus. Italicè, Li figlioli guasti. Quos non solum telluris inutile pondus, verum pestes & luem terra habent duciq; legitimum est. Tradite, ut commune & postulantibus, & iis à quibus postulabatur, iudicium esset, simpliciter dicitur, Tradite, quod Latinus dicere solet, producite. Verbum de piratis, latronibus, & huiusmodi sceleratis usurpatum: qui cum iam damnati ex carcere ad supplicium rapiuntur, produci decuntur. Ita honesta appellatione Beniaminita, tamquam

custodes

custodes illorum malefactorum, adentur: qui si, ut postulabatur, paruissent, excusari poterant, quod non conuenissent in concilium; ut qui sese illorum flagitiosorum custodes praebuisse dici possent, & expectasse ceterarum tribuum sententiam, quam ipsi secuti iuarent. sic itaq; ut carceris praefecti compellantur, producite perditos istos, qui nobis & vobis facto exemploq; suo plurimū intulere incommodi & ignominiae; & si euaserint, plus etiam allaturi putantur. Ut moriantur. nō ut crudelius aliquid ferant, uti digni fuerant, sed ut moriantur ex iure & lege, sententiaq; iam lata, & praedictio aliorum, qui minoribus delictis damnati, ac producti, occisiq; sunt: isti verò morte tantum stuprum istud nefarium luant, & ignominiam commūneq; omnium nostrum probrum expient. Nec enim mirum apud alias nationes, vel apud posteros videbitur existisse huiusmodi flagitium aliquādo, dumodò nō impune latū, auctoribus tantum ipsis fraudi & opprobrio fuisse fama diuulget. Ut moriantur. communi nostro & vestro iudicio. nam vel eo ipso quod sunt filij Beliaghah, è medio tolli merentur, nedū cum tanti flagitij damnati sint, ij, uno tantum in oppido, quod vindicatum ceteris Israelitis nec fraudi, nec ignominiae fuerit; impunitum verò, omnibus probrosus exitialeq; euadet: cuius generis exemplum; legitima & praedicta animaduersione extinguendum, iura toties repetita sententia praecipit: Auferes malū de Israel. Et auferatur malū de Israel. Grauisima & scelestissima peccata, atq; perniciem publicè suo exemplo trahētia, huiusmodi verborum formula describuntur: Malum de Israel auferatur. In primaeva lingua verbū NIBAGHERAH, ab igne translātū, Latine verti solet in extinguere; atq; hoc loco usurpatum, magnum omni populo atq; Israelitarum reip. minatur incendium, nisi matura seueritate iudicij compescatur: nimirum scelus eiusmodi libidinosi vitij, ad quod pleriq; omnes iuuenes proclues habentur, tanta impudentia, ac demū impunitate à viris, iisdemq; primoribus populi vnius, admissum. Hæc fraterna legationis atq; postulationis publicæ summa ratio argumentatioq; fuit ad Beniaminitas omnes exposita.

Qui noluerunt fratrum suorum filiorū Israel audire mandatum.

IN exemplari. Et noluerunt Beniamin audire vocem fratrum suorum filiorum Israel. Quo iustior & æquior, atq; magis officiosa causa, quo temperantior actionis modus, eo maiori crimine contempta, & iram molita est maiorem eorum, qui spreti fuerunt, & dissidiorum atq; publicæ animaduersionis consilium & voluntatē vehementius incitarunt, & probatiorem quoq; reddiderunt. Meminerimus verò examinis verborum, quæ in huiusmodi actionibus apud sacros scriptores usurpantur: ut singulis propriam ac singularem significationem tribuentes, rerum ipsarum pondera ac momenta rectius exactiusq; subducamus. Est autem magna comparationum in vnoquoq; verbo vis & efficacia. Hinc summa auctoritas filiorum Israelis, de publico & communi incommodo opprobrioq; decernentiū: summa humani-

tas actionis; quippe quorum legatio non hostili, sed fraterno modo, sermone, & monitu, nomine atq; aequo iure fuerat peracta; idq; communi omnium consilio, iudicio, sensu, atq; mandato: ut cetera multa taceantur, qua de re ipsa, de personis, de aliis circumstantiis repeti poterant: tamen omnia illa non solum repulsa reiectaq; sunt, quod grauissimū crimen fuisset; sed adeo spre- ta & contempta, ut neq; audita quidem, imò neq; digna habita, quibus aures praberentur, nedum quibus obsequerentur auditores; quod in re tanta, vsq; adeo nefaria, portentosum, piaculoq; dignum, publica censura existimatum est. Noluerunt audire, vel audire etiam, nedū obsequi. & quoniam publi- ca ac communis causa erat, non negligenda iudicata fuit, verum maximè urgenda & ulciscenda; tum propter diuinam legem, qua in huiusmodi vo- luntariis & obstinatè defensis flagitiis minimè conueniendū esse sanxerat; tum etiam quòd illi de asserenda Israelitarū dignitate & fama non conspi- rauerant modò, verum voto iam sese adstrinxerant, in hanc formulā: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisq; intrabit domum. Itaq; magnum scelus & iudicio vindice dignum fuit, fratrum mādato au- res negasse: longè verò maximū, ad fontes defendendos, aduersus totius Is- raelis dignitatē & salutē arma capeffere, & huiusmodi immane scelus com- muni cōsensu atq; labore, sumptu, & modis omnibus propugnādū suscipere.

Sed ex cunctis urbibus, quæ fortis suæ erant, conuenerunt in Ga- baa, ut illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Is- rael dimicarent.

CAUSA ipsa atque deliberatio, nec non & consensio, propositiq; contu- macia, & opera etiam certo consilio adhibita, arguit populum istum aliis iam huiusmodi sceleribus inuolutum & obstinatè contaminatum, diuino iudi- cio ad ferendas pœnas sese comparasse, sicuti de Pharaone, deq; Sodomorum ciuibus populog; legimus. Namq; alias quæ tanta dementia, quæ impuden- tia, quæ demum impietas fuit, unicam tribum propter paucorum ex uno op- pido sceleribus magnis contaminatorum impunitatem, humana omnia di- uinaq; iura contemnere, fraternum fœdus rumpere, & intestinum ciuileq; bellum suscipere voluisse, paucos aduersus quàm plurimos, & causa, iure, atque viribus longè meliores, armis instructiores, & quod maximè fuerat formidandum, voti religione constrictos, atque legibus impulsos diuinis, proq; salute ac dignitate pugnaturis? Nempe dementissima sententia existi- manda est hominum ob proprias culpas in reprobum sensum deditorum, cuiusmodi exempla quoque in Chanaanorū urbibus & gentibus antea ex- stiterant. Illud verò maxima insolentia adscribendum fuit, quòd non so- lum ciuile, verum etiam hostile bellum sese suscipere velle declararunt isti, nimirum nomine iam diuiso à ceterarum tribuum communione, & priua- tum ac singularem titulum sibi professi, Contra vniuersum populum Israel dimicarent. In exemplari vtriusque partis nomen appellatur: Et coacti

coacti sunt filij Benjamin ex urbibus illis Gibgha, tam ad prodēdum in prælium cum filiis Israel. Ipsi sibi patrem proprium titulo & imagini- bus adscribunt, amulosq; sese predicant ceterorum omnium, quos filios Is- rael seorsum tamen à se appellatos volunt. Demum non omnes promiscuè bellum capeffunt; sed delectu virorum habito, numerum cōficiunt pugnato- rum pro urbibus illis magnum quidem, quamquam pro ceterorum Israeli- tarum ratione exiguum, quem tamē eorum, qui suas partes acluri precipuè delizebantur, dexteritate æquandum putarent.

Inuentiq; sunt vigintiquinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præhantes: & sic fundis lapides ad certum iacentes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

RECENSIONIS huius à Beniaminitis facta ratio illa fuit, vt præ- ter oppidanos ipsos urbis Gibgha, quorū numerus non exprimitur, viginti- quinque millia pugnatorum in illam expeditionem prodierint: ex his verò summa vna cum Gabaitarum accessione septingenti inuenti sunt; quibus quamquam impedita dextera esset, atque ideo ad gladium & hastā inepta, iaculationis ac funde assidua exercitatio admirabilem ad pugnam usum præbuerat, alligatis nimirum ad brachia fundis; nam ubi intenderis inge- nium studiumq; valet. Quod quidem exemplum ad superbia & insolentia cumulum illis accessit, sibi victoriam promittentibus, qui illum paruum nu- merum, hoc modo impeditum, tamen inter selectissimos quoque ponendum esse iactarent; ceteri omnes integris membris viuidoq; robore atque animo promptissimo haberentur: quòd Græcus interpres ἀνδρωρεπόδ' ἔξιοι, Lati- nusq; hunc secutus, ambidextri, vertit. Verbum primæuū ITAKIADIE- MINO, impeditum dextera sua, describit Chaldaica lingua; & interpreta- tio, GEMIR BIDEH DEMMINA, explicat; cuiusmodi Aod ille iudex fuerat, cuius in superioribus historiam legebamus. Et nequaquam in al- terutram partem ictus lapidis deferretur. Verbum antiquum HHATA, errare, fallere, ac peccare significat: Latinus in huiusmodi sermonibus, falle- re, usurpat eleganter. Hac itaque Beniaminitarum recensio, hæc eadem ia- ctatio & arrogantia fuit, quæ tamen cum oppugnatorum exercitu compa- rata, vel manifestam proderet insaniam; vel diuini iudicij sententiam, uti dicebamus, indicaret.

Virorum quoque Israeli absque filiis Benjamin inuenta sunt qua- dringenta millia educentium gladiū & paratorum ad pugnam.

QUIS enim Rex, iturus committere bellum aduersus alium Regem, non Lucæ 14. sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum vi- ginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens.

mittens rogat ea qua pacis sunt. Ha autem utriusque partis causa, hic animus, hic apparatus, hac fuerat promptitudo. Igitur bellum à Beniaminitis ex contemptione, proteruita, contumacia, & simultate; ab Israelitis vero, ex iraiam, & ex indignatione, & contemptionis impatientia decretum & susceptum, quemadmodum utrimque gestum fuerit. singularibus ac variis euentis narratur; cuius ratio ut summa percipiatur, ad odium iam potius, quam ad pietatis curam & studium referenda est. namq; haec hucusq; iudicio actum fuerat; nunc vero utrorumq; animi ad propria ira explenda & ulciscende cogitationem conuersi sunt. De Israelitis primum agitur.

Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Dominum, atque dixerunt, Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester.

EXPOSITIO, Hoc est, in Silo. consultò interposita est ab interprete nostro; ne videretur oraculum ex altero illo loco pettum, cui nomen à Iacobo factum fuerat Bethel. Nam quamquam oppidum illud antè LVZA vocitatum, non longè à Si.oh disitum esset; tamen in Beniaminitarum agro recensitum Iosue historia docet. sed cum Bethel domus Dei, siue domus valentis, significet tabernaculum quod in Silo erat, hoc nomine nuncupatur in loco: quoniam ex multis nominibus siue cognomentis Dei, id nunc opportunè appellabatur, quod ad fortitudinem refertur; quippe cum de bellis agebatur, solet verò ab antiquioribus Israelitarum scribis duplici nomine vetus illud sanum dici, MENVHHAH, & HAHALAH, id est, requies, & hereditas. Requies ea dicitur, in qua sacra longo tempore factitata sunt; eadem verò apud SILOH statuitur: Hereditas autem seculorum domus dicitur, id est, ea qua postea Ierosolymis erecta fuit, & tamen utraq; BETHELOHIM frequenter, & ex temporis atque rerum ratione BETHEL dicitur. Itaque consultò nomen BETHEL, Latine interpretatus expositione adiuncta declarauit: ne quis voce ipsa ductus, mutatum oraculi putaret locum. Atqui oraculum de duce tantum consultum interrogatumq; fuit, idq; simpliciter, nullaq; de victoria dubitatione; quippe cum magna illis esset armorum armatorumq; fiducia, nec non & causa censeretur honesta, cuius tamè minor iam ratio, quam propria ira, habebatur. De cōsultatione singulari responsum etiam redditum est singulare, quod sciscitantibus cognoscendum fuerat, antequam pugna susciperetur: Iudas sit dux vester. Namque hoc antea à pariete communi omnium predictum, aliis etiam fuerat confirmatum responsis, neque à Deo immutabili haec hucusq; mutatum. hoc itaq; relato responso, nec pra ira tumultu ac festinatione expenso & cognito, bellum geri ceptum est, idq; infelici euentu: quamquam nihil in civilibus bellis feliciter cadere potest, dum & victoris & victi nec minor luctus, nec impar spectatur calamitas; atq; nisi maxima res instet, & diuina voluntas constet, formidanda vitandaq; prorsus huiusmodi mala censeantur.

Statim-

Statimque filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa.

FESTINATIONEM & mora impatientiam significat hora notatio, Surgentes mane. contemptionem etiam locus, Iuxta Gabaah.

Et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare ceperunt.

IN prima lingua praliorum series indicatur, initio à prouocatione facto, hoc pacto: Primi Israelita iuxta urbem constiterunt, & filiorum Israel nomine atque vociferatione Beniaminitas ad pugnam lacefferunt. Illi vero non segnius conditione accipiunt, & animis, & viribus, atque dextertate confisi, & loci praestantia superiores sibi visi, ut qui ex superiore prodeuntes in eos, qui declius erant, impetum facerent. Siquidem Gibghah, editum oppidum, atque situs natura praestantem, significat. Hispanice, La Cuesta.

Egressique filij Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo milia virorum.

IAM hic alea iactus aduerso numine pralium initum significare potuit, tanta clade à paucis imparibusq; numero facta; animosq; ad causam vel culpam examinandam excitare debuit; nisi huiusmodi hominum ingenia & consilia sint, ut pra studio & contentione ibi minus sapiant, minimeq; sibi prospiciant, ubi maxime prospectum oportuit.

Rursum filij Israel & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certauerant, aciem direxerunt.

NE videri possent pulsi aliis cecidisse; quod genus inter eos, qui bellum gerunt, ad notam usurpatur; maiori iam animo, numero, atque impetu occupant, & sese defensuros ostentant. Fortitudine, & numero, quem hesternò maiorem multo prae miserunt.

Ita tamen ut prius adscenderent, & flerent coram Domino usque ad noctem, consulereque eum, & dicerent, Debemus ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres nostros, an non? Quibus ille respondit, Adscendite ad eos, & inite certamen.

FLETUS ille non tam à pœnitentia, nec à propria culpa conscientia & confessione, quam à cordolio manasse videri posset, utpote cum sibi à fratribus, causa & numero minoribus, iactura allata irrisione adscribenda putaretur; nec cedendi iam vlla videretur causa, praeterquam necessitudinis nomen, quod violatum Deo fortasse offensionem attulerat; qua de re iterum sciscitandum oraculum censuere: Debemus ultra procedere? Ex exemplari: An ne addam accedere in praelium cum filiis Benjamin fratris mei? Singularis vox communem omnibus rem significat, tamquam omnes

QQ

illa

illa undecim tribuum caterua unus viri nomine & capite censeretur. Adscendite ad eum. Id tantum responsi relatum est, quod fuerat ex oraculo questum: namque illi de victoria nihil rogauerant; sed an iterum accessuri essent, nec ne? hoc enim satis sibi fore reputabant, nempe accessus facultatem & copiam: qua concessa, cetera sibi comparatu facilia fore arbitrabantur; quippe cum maiori pugnatorum numero & instructiore deinceps visitauerant. Itaque, haec tenus vera & candida simplicitas requirebatur in istis, quorum partes fuerant, sese, remque omnem ex Dei responsa, quandoquidem contingebat, gubernandos tradere. partem itaque rogant, partem responsa referunt: huiusmodi namque fors eorum est, quibus cum diuina ac singularis tutela & cura praesto sit, minus tamen attentè poscitur, ac minus pie religiosèque obseruatur: sed partim ex Dei monitu, partim verò, vel etià plurimum, ex priuato humanoque consilio res administranda suscipitur; quod genus actionum à moribus, consuetudine, atque exemplo Gètium non nimis procul abest: id verò ne sic institueretur aut cogitaretur umquam, diuina lege cautum est, cum praedictione adiuncta, fore, ut, dum hoc pacto de diuinis humanisque rebus cum Deo agere pararent, iisdem modis exciperentur, quos ipsi sibi comparauissent. S. S. E. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra.

21 Vbi Latine legimus, Ex aduerso, & aduersus; in exemplari est, BEKARI, quod utcumque, quamuis barbarè, accidentaliter vel fortuito dicere liceat. Hispanicè purè dicimus, A poco mas o menos. quem locum ita ut breuiter indicauimus, ad veram multarum narrationum cognitionem, imò ad magnam partem humanarum rerum obseruare operapretium fuerit, atque

22 huc illud ex Psalmo referre: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.

23 Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superbiorum humiliabis. Sane ab huius belli initio utriusque superbè & contentiasè egerunt, post contemptos Israelitas, & illorum legatos reiectos: quare utriusque diuino iudicio depressi sunt, sed priores Israelitae, ut ipse numero plures, ne victoriam de aduersariis reportatam sibi arrogarent, quod in promptu erat. Rogant igitur, an accedere ad fratres fas sit: audiunt fas esse adscendere: nec quicquam ulterius vel petendum vel agendum sibi putans.

Cumque filij Israel altera die contra filios Benjamin ad praelium processissent, eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos caede bacchati sunt, ut decem & octo milia virorum educentium gladium prosternerent.

IN exemplari bis repetitur, Altera die, sive, In die secundo, non sine significatione admiranda, quod ex bellorum usu & exemplo longè melior Israelitarum conditio videretur, nouas multoque maiores pugnatorum cateruas educentium ad insurrendum praelium aduersus Beniaminitas paucio-

RAS

res numero, atque hesternae pugnae labore fatigatos, & tamen postera Beniaminita ex oppido prodeuntes, non segruius quam pridie egerant, rem confecerunt, decem & octo millibus caesis, non solum virorum, ut antea, sed armatorum, atque adeo gladiis educis contra pugnantium. Qua calamitas & clades Israelitis allata, Dei iudicium ultionemque manifestè declarauit & probauit. Queri autem solet ratio, quamobrem Israelitae, Deo iudice, huiusmodi pœnas bis dederint. Atque antiquiores scribae & interpretes causam hanc ad neglectam paulo antè & inultam superstitionem simulachri apud Micham dedicati & consecrati referunt: indignè videlicet ferente Deo, ad ultionem huius sceleris, quod ad homines, & ut ipsi loquuntur, ad carnem & sanguinem atinebat, tantum irarum, tanta concordia, tanto molimine fuisse conceptum; & illud alterum, quod pietatem, religionem, atque singularis Dei maiestatem tantopere violarat, fuisse publicè & cõmuniter pratermissum, ac patientia, vel magis consensione perlatum. Quam rationem satis apparentem, & suapte natura honestam ac iustam, nos ex illorum dictis allatam in medium ponimus; & quam ipsa lectio indicare atque docere videatur, euentusque obseruamus; nimirum rem omnem à deliberato iam in Beniaminitas decretoque bello nec purè nec sanctè institutam, nec ritè etiam procuratam. Oportuerat enim, etiam in ipso coacti concilij initio, supplicatione decerni, & culpa etiam ab una tribus parte, quamquam exigua, admissa veniam publicè postulare atque orare: quippe cum totius Israelis puritatem ac sanctitatem exemplo illo contaminatam interpretari par esset, & tamquam monstrum ac prodigium quoddam deprecatione ira diuina expiandum, atque de re omni, quemadmodum statuere, decernere, & agere conueniret, sciscitari, cum praesertim praesto esset, in tam graui, tantique momenti negotio, diuini responsi referendi copia & facultas apud famam illud, cuius singularem sanctitudinem & religionem singulari providentia & maiestate Deus perpetuò assererat, cumque opus esset, responsa reddebat ex sacrosancto illis temporibus adyto & solio, hoc est, ex arca illa arcana, magnis & admirandis usque modis tunc sacra, operam etiam legitimi ministri, quem Deo carum & gratum tum alia multa probauerant, tum rarissimi inter homines, ac potius unici exempli longæua senectus ad annos plusquam trecentos producta: quae omnia, quatenus & quemadmodum publica res & causa maxima, quanta hac ipsa erat, inchoanda, ineunda, & peragenda essent, satis sua sponte docebant, ultra praescriptam quoque rationem & legibus definitam, quae, quidquid maximi & noui instaret, ad Deum ipsum, sacerdote ministro & procurante, referendum esse praeceperat. Igitur Israelitae, qui ex affectu, studio, & consilio humano haec tenus magis, quam ex diuini iuris praescriptio, aut maiorum antiquorumque exemplo, totum illud bellum constituerant & gesserant; nunc aduerso numine se agere duplici animaduersione edocti, semetipsos res rationesque suas reprehendunt & corrigunt, atque uni Dei consilio & arbitrio dedunt; quidquid antea egerant damnantes, & ani-

QQ 2

mi

mi dolore, atque fletu, lamentisque detestati, sacrisque ritè peragendis procurantes & expiantes.

Quam ob rem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt.

I A M ex hoc tempore ac loco non tam iniuriã persequi, sed pœnitentiam agere, & ad Dei fidẽ confugere, seseq; omnes resq; suas cõparare velle ostendunt. Sedentes flebant. *Habitus ac situs mastorum, atq; deditorum, & nihil magnum moliri velle se indicantium est, ut in sacro Apparatu ostendebamus.* Ieiunaueruntq; die illo vsque ad vesperam. *ritu ac more eorum, qui, accepta aut instante calamitate, precationibus placare student diuinam iram.* Obtulerunt ei holocausta. *pro erroribus ac peccatis antea admissis.* Pacificas verò, ad reconciliationis fidem atq; spem obtestandam. *Iam hoc emendatè ac sapienter actum, quod ab initio agi cõsultissimum fuerat, praesertim cum præsto essent omnia, quæ ad hoc pacto agendum commoda opportunaq; cognoscebantur.*

Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus.

H V N C illum fuisse, qui Mosis tempore Dei in populũ inſtissimam animaduersionem, ob Moabitarum superstitosam imitationem placauerat (sublato de medio magni sceleris exemplo ac duce) in commentariis Prophetarum declarauimus; & vixisse eundem ultra trecentos annos, ex diuino promisso ostendimus. Hunc verò sanctum, sacrum, ac Deo dicatum, & gratum virum, huiusmodi rerum & actionum publicarum causas, errores, euenta, & expiationes probè callentem, ab initio aditum cõsultumq; oportuerat: id quod nunc, exulceratis iam rebus, remedij causa, quamquam seriùs, non tamen repetitur inutiliter.

Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt, Exire vltra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere?

S E S E iam non ex odio vel inuidia agere velle profitentur, sed tantum ex Dei consilio ac iudicio: quamobrem fratres suos Beniaminitas appellant; & num pugna, num alio pacto correctos diuina mens velit, sciscitantur: an potius rem omnem Dei aliàs peragenda vltioni permittere, ipsi verò cessare ac desistere debeant: quæ omnia legitimo peracta ritu, iudicis ac prouidentis Dei responso instruuntur. Quamquã verò bis à Beniaminitis casti, quamquam primo ac secundo responso videri sibi possent elusi, tamen suam culpam agnoscentes, nec à consulèdo desistunt, nec vltionis cogitationẽ persequuntur; sed Beniaminitas fratres appellant suos, & rationẽ causam, modumq; omnem de integro ad numinis voluntatem ac monitus referunt.

Quibus

Quibus ait Dominus: Adscendite; cras enim tradam eum in manus vestras.

R E S hætenus sic instituta fuerat: Israelita odio incensi, & numero fidentes, de duce tantum sciscitati, Iudam ducem perpetuum definitum referunt. Nam de primatu tantum ambigere videbatur: de reliquis verò illius maxima rei partibus nihil sibi consultandum esse arbitrati, bellum eo modo, quo gentes cetera, gerebant: atq; ideo humanis modis exercendi, à Deo relictis sunt; quos Beniaminita, non quia magis Deo grati, fuderunt & ceciderunt: verum sua etiam natura viribus, & animi impulsibus permisi, cum propter loci opportunitatem & præstantiam, tum propter deliberatum consilium oppetendi potius mortem quàm cedendi, atq; se ignominiosè tractari sinendi, rem satis strenuè gessere, ut altero etiam pralio suos Israelitas ceciderint. Namq; hi pro ira iam vltione, illi verò pro vita & honore pugnant. Vtrique suis artibus & partibus relictis, belli euentum, qualem ceteri homines experiri solent, habuerunt; videlicet, ut meliores partes Beniaminitis contingerent. Id quod diuini præscripti rationes turbantibus euentuum prædixerat lex, & vates etiam iustè euenire declararunt. *Va filij de-* Isaia 30.
sertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me; & ordire-
mini telam, & non per Spiritum meum; ut adderetis peccatum super pec-
catum. Atqui primi pralij exitus talis fuit. Secundi verò non dissimilis:
namq; Israelita adscendere iussi sunt, ut videlicet punirentur, ut qui pec-
catum super peccatũ addiderant. Nec enim secundo responso aliud retulere,
prater unicum verbum, Adscendite ad eum. expositio autem, ad eum, rei
exitum secundum Beniaminitas fore subindicabat; quam tamen Israelita,
pra pugnandi studio, non satis acutè exceperunt. Namq; in illa lingua dua
particulae sunt, EL & GHAL, quarum interpretationem Latinus misce-
re solet sermo: verum prior minùs aduersam, imò secundã magis rationem
adsignificat: posterior verò oppositionem & præstantiam, ut Latinorum
cõtra, super, supra, & in. ex his prior in secundo responso pronuntiata fuit:
Adscendite ELAV. ita verò adscenderunt, puniendi & castigandi vide-
licet: & exitus ipse declarauit id quod ab istis minùs diligenter fuerat ex-
pensum. Demum tertio planè ac sincerè interrogantes, apertum referunt
responsum: Adscendite; cras enim tradam eum in manus vestras. Quod
antea non erat factum, faciendum promittitur. Tradam eum. qui nondum
traditus fuerat. Eiusdem verò exempli historia hæc cum illa apud Ghaiam Iosue 7.
urbem commissa pugna esse videtur: utraq; autè violata religionis causam
indicat. Igitur primo pralio clade accepta, Israelitis peccatum sibi admissum
putatur. id è coniectura repentina magis, quàm ex persona & causa inter-
pretatis ex eo factum censebatur, quòd in fratres bellum fuisset motũ: idè-
que rogationi secunda, Debemus vltra procedere ad dimicandum con-
tra filios Israel fratres nostros: respondetur, posse adscendere. verum non-
dum illi satis puniti erant, ideoq; adscendere iubentur, & secundo plectun-
tur.

QQ 3

lur.

sur. Nunc verò iam tertium apertè adscendere iusti, cum promisso conficienda rei & certi, & securi adscendunt, atq; ex consequenti rem ex respòs sententia conficiunt: Tradam eum in manus vestras. non ad victoriam, qua de fratribus nec haberi, nec dici merebatur; sed ad pœnas iudicio diuino repetendas: ita vt non militum aut hostium, sed ministrorum ac satellitum Dei munere & nomine hoc loco Israelita censendi erant.

Posueruntq; filij Israel insidias per circuitum vrbs Gabaa: & tertia vice, sicut semel & bis, cõtra Benjamin exercitũ producerũt.

IN vtroque versu nomen oppidi citatur apud exemplarem linguã, quod & Chaldeus paraphrastes, & Græcus interpres retulerunt, magna significatione propositi Israelitarum, de expugnando tantum oppido illo, malefactorum patrio receptaculo: vtq; etiam indicaretur, bellum ob vrbs illius noxam Beniaminitis omnibus dimicare ac defendere paratis inferri. quod à Deo iam damnatis atq; sibi traditis quemadmodum afferendum esset exitium, ex antiquo apud Ghaian urbem exemplo consilium captum est, insidiis ad vrbs expugnationem collocandis, & hoste extra urbem ad pugna cupiditatem, & victoria spem prouocando & extrahendo, sicut semel & bis, eodem loco & ordine, non maiore numero aut impetu, nec alio laceßendi modo, vt superiorum exemplorum fiducia alleciti deluderentur. Quid verò deinceps actum fuerit, quorsumq; euaserit, in summa primũ, deinde verò rerum capitibus enumeratis ac descriptis exponitur.

Sed & filij Benjamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt: ita vt vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros.

TOTIS quinque versibus consilij atq; ordinis, nec non & euentus ab Israelitis excogitata ratio proponitur: quemadmodum verò eadem expedita sit, trigesimo quinto versu, ac deinceps explicatur. Fuit autem deliberatum & constitutum eodem tempore variè distractos Beniaminitas partim intra urbem, partim in campestri pralio cadere fundere, ac fugare, reliquos in fugam versos ad internecionem vsque persequi; atq; hoc pacto semel bello illi finem imponere, & diuino iudicio sceleris illius nefarij, atq; innocentis sanguinis, tum reorum, tum propugnatorum, nõ priuati iam odij ultores agere. res autem ita cœpta & producta fuit: Insidia primũ certis locis posita, non longè ab oppido, ita tamen vt nec videri, nec aliàs prænosci possent: deinde exercitus pars ad oppidum expugnandum per simulationem præmissa; quam Beniaminita contemnes, non adeò, vt par fuerat, ordinata instruetaq; acie prouenerunt, delusi, vt videntur, expectatione similis euentus ei, quem semel & bis fuerant sortiti. Israelita bipartitos illos distractendos consi-

constituerant, tum in descensu ex Gibgha in agrum; tum verò rursus in ascensu ex agro siue planicie, siue valle intermedia in Bethelan.

Putauerunt enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simulant, inierunt consiliũ vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supra dictas semitas perducerent. Omnes itaque filij Israel, surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco qui vocatur Baalthamar. Insidie quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt, & ab Occidentali vrbs parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel, habitatores vrbs ad certamina prouocabant. Ingrauatumque est bellum contra filios Benjamin, & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus.

EX lingua exemplaris idiotismo interpretatio Latini codicis, rursusq; ex interpretatione hac exemplaris idiotismus facillè explicabitur, quando vtriusque orationis collatio multum ad sensus constitutionem valere censetur. Et dixerunt filij Benjamin, Percussi isti ad facies nostras vt in prima. Et filij Israel dixerunt, Fugiemus, & euellemus eum ex vrbe ad strata illa. Huiusmodi vtriusque partis sententia fuerant, antè etiam quàm pugna vtriusque instaurari cœpisset: suas verò partes vt persequerentur Israelita, locum occuparunt idoneum. Et omnis vir Israel surrexerunt de loco suo, & constituerunt acies in Baghalthamar, & insidiator Israelis inuit de loco suo de plano Gilghah, & venerunt à Meridie Gilghah (qua parte prospectus apertior) decem mille vir electus ex omni Israel, & prælium graue fuit, & ipsi non nouerant quòd attingeret super eos malum. Quale autem malum hoc foret, euestigio declaratur instare, videlicet malè facti, maleq; asserti pœnas à Deo repetendas.

Baghalthamar, à palmetis ita dictus ager.

Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die vigintiquinque millia, & cætum viros, omnes bellatores, & educentes gladium.

IDEM significat, Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel. quod Latino diceretur sermone, Tradiditque eos Dominus Israelitis cadendos. Id autem effectum est ex animatione atq; metu, animiq; pauore, quem, deserente Dei communi & omnibus hominibus necessaria efficietia, euestigio consequi necesse est ad internecionem vsq;. S. S. E. Auertente te Psal. 103. faciem tuam, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient. Educen- res gladium. Iam nobis formula hac superius explicata est. Hactenus rei confecta summa, qua nunc deinceps suis temporibus atque articulis describitur.

Filij autem Benjamin, cum se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israel, dederunt eis ad fugiendum.

dum locum, ut ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta urbem posuerant.

H V I V S loci durior explicatio, vnius verbi certo habitu ab ipsa exemplari lingua petendo expeditur facile. Est verbum **NAGAPH**, quod in frangere, cadere, percutere, & fugare, Latinè verti potest. Hoc in passiuâ voce tertia pluralis numeri **NIGHEPHV** facit. verùm in coniugatione graui (qua Latinus caret sermo) facit **NIGAPHV**. atq; ita hoc loco & scriptum & lectum actiuam significationem habet. Cur verò passiuâ usurpauerit interpret noster, in causa fuit codex sine vocalibus descriptus; quo usus arguitur, non ex hoc tantùm exemplo, sed ex mille aliis, quæ linguam illam callentibus nec negotium vllum, nec admirationē efficiunt, nec quicquam de veteris interpretis fide subducunt: quam quidem ob rem longè minore labore linguam sacram discere consulerem, quàm de huiusmodi versionum varietate quotidie controuersias ad inuidiâ usq; & inimicitias persequi. Exemplaris igitur lectio in hunc modum habet: Et viderunt filij Biniamin quòd percusserūt, & dederunt vir Israel locum Biniamino, quia confiderunt in insidiis, quas posuerant super Gibghah. Israelita ubi Beniaminitas ab urbe prouocatos traxissent, cedere se simularunt, ut iis, qui fortiores audacioresq; sese praberent, protractis, opportunitas insidiatori crearetur; quem cum non sensissent, nec suspicati quidem fuissent, sese certium superatum ire sperabant, præcipuè cum hostem, cedere visum, fractum existimarent. Atque ita in ipsa non victoria, sed victoria opinione intercepti sunt inter Israelitas qui cedere videbantur, & eos qui in insidiis locati erant.

Qui cum repenti de latibulis surrexissent, & Beniamin terga cadentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij.

O C C A S I O N E M ab insidiatoribus cognitam & captam describit auctor. Urbem mediam primùm Beniaminita Israelitas insequentes reliquerant: insidiator magna celeritate inuasam & occupatam vastare cæperat, & habitatorum & propugnantium cedi operam dare.

Signum autem dederant iis quos in insidiis collocauerant, ut, postquam urbem cepissent, ignem accenderent: ut adscendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.

I N T E R P R E S Græcus verbum in exemplari lectum, **HEREB**, quasi pro nomine usurpatum vertit in **μαχαίρα**, id est, gladium, vocis affinitate maxima ductus. id quod ita explicari potest: constitutū videlicet fuisse insidiatori, ut, cum primùm urbem ingredi, & gladio rem agere contingeret, incendendi ignis, atq; occupatum locum fumo significandi cura quoque esset. verùm **HEREB** per **HE** scriptum, infinitiuus est à verbo **RAB**, significatq; abundè augere: ut sensus loci huius fuerit, iussos fuisse quàm copiosissimum

num fumum excitare, igne ex ea materia accenso, qua maximè ad eam rem apta reperiretur, qualis fœni & humidiorum ramusculorum esse solet. Hactenus namque Israelita extrahendis & auertendis ab urbe Beniaminitis cedere constituerant.

Quod cum cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Beniamin eos fugere, & instantiùs persequerentur, cælis de exercitu eorum triginta viros) & viderunt quasi columnam fumi de ciuitate conscendere. Beniamin quoque respiciens retrò, cum captam cerneret ciuitatem, & flammam in sublimem ferri: qui priùs simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cum vidissent filij Beniamin, in fugam versi sunt.

I M P E D I T I O R I S contextura forma, petito ex exemplari lectione subtegminis filo, faciliùs cognosci poterit. Et rediit vir Israel in prælio, & Biniamin cæpit ferire cæsos in viro Israelita quasi triginta viros. Nam dixerunt, Etià cædi cæsus est ille ad facies nostras, ut prælio illo primo. Et eleuatio cæpit adscendere ab urbe columna nubis, & adspexit Biniamin post se, & ecce adscendebat consumptio urbis in cælum. Facile nunc ratio hac omnis temporibus partibusq; suis cognoscendam se prabet. Beniaminitarum frequentioribus copiis urbe extractis, Israelita locum cedunt, & ad longiores tractus descensum permittunt, vel non pugnantes, vel metum ac fugam simulantes, maturè tamen, & conseruatis ordinibus; quod vnum inter utilissima in bello consilia laudari solet (Gallicè, s'en retirer bellement, & en ordre) ad multaq; valere iudicatur, cum aliàs, tum præcipuè ad redintegrandū, ubi opportunitas tulerit, bellū. Cum primùm itaq; fumus crescere, densariq; in aëre supra urbem cæpit (qua tessera iis, qui ad insidias missi sunt, data antea fuerat) rem omnem ex sententia iam succedere, atq; Biniaminitas in eadem sibi traditos interpretati Israelita ceteri pugnam studiosè & fortiter committere cæperunt: qua in pugna triginta illi, quorum antea metio summatim facta fuit, Beniaminitarum prima dimicatione ceciderunt; atq; ita sibi illis meliores partes promittentibus & arrogantibus, prælium non ordine, sed impetu sustineri cæptum est, quoad repentinum maximi ac densissimi fumi spectaculū urbem incensam & exustam non ostentauit modo, sed confirmauit etiam. Hoc enim nomen **CHELIL**, id est, consumptio significat, quòd opinionem fecerit consumpta incendio urbis. Idq; cum subitum ac repentinum accidisset, metum incussit maximū, & propter insidias à tergo positas, atq; maximam oppugnantium manum utrimque sese vallantem, desperata salute fugam passim & sparsim capeffere suaserit, nullo ordine, consilio nullo, nullaq; belli arte aut virtute confisis. hoc est quod subiungitur: Quod cum vidissent filij Beniamin. In exemplari huiusmodi narratio est: Et vir Israel rediit,

RR

(in

(in occursum & pugnam) & turbatus est vir Benjamin, nam vidit quod contingeret se malum. *Vir, in utroque exercitu & omnes, & singulos varie affectos fuisse significat: illic singulos animatos pugnam fortiter obisse; hinc vero singulos turbatos, pauoreq; correptos, promptum singulareq; sibi malū iam imminere intellexisse, ideoq; terga continuo vertisse.*

Et ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus. sed & hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis.

QUIBUS angustiis conclusi interceptiq; fuerint Beniaminita, declarat hic versus: dum fugientes & palantes illos non tantum ab Israelitarum exercitu & ordinibus fractos, casos, & perditos, verum etiam ab iis qui in urbibus manserant, nec in bellum hoc numerati, venireq; iussu fuerant, confectos narrat. Neque enim omnino vacuas, ac defensore, si opus foret, prorsus egentes urbes reliquerant Israelita; namque id rei bellica non permittit ratio. Ab istis igitur, qui ad instructionem custodiāque urbium excepti fuerant, non segniter quam ab exercitu per singulos vicinorum oppidorum agros Beniaminitarum cades facta narratur: atque hoc sensu explicandum est hemistichium illud: Sed & hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis. Nam totus versus in exemplari sic habet: Et diuerterunt ad facies viri Israel ad viam deserti, & prœlium consequutū est eum. [Beniaminitam] & qui de urbibus illis, iugulabant eum in medio sui. Græca vero versio in hunc modum Latine refertur: Et declinavit coram viro Israel in viam deserti: & bellum præuenit eum; & qui à ciuitatibus, interfecerunt eum in medio eorum. Chaldaica autem expositio huiusmodi reddit interpretationem: Et respexerunt ante hominem Israel ad viam deserti: & facientes bellum, apprehenderunt eos; & homines insidiarum surrexerunt ex urbibus suis, occidentes in illis hinc & hinc. Quam explicationem secutus videtur interpret noster, urbium tantum præmissa mentione. Iam vero huius cladis finē attendere licebit.

Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam urbis Gabaa.

SENTENTIAM & factum. Latinus interpret declarauit, habet namque exemplar in hunc modum: Vallarunt Benjaminum: insectati sunt eius quietem: conculcauerunt eum vsque è regione Gibghah, ad ortum solis. A diuersa enim regione illi ex urbe prodierant, qui fugere & circumcurrere coacti, demum in Orientali plaga confecti. quam descriptionem Chaldaica & Græca versio reddidere.

Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

Ho s in pralio propugnantes, & non segniter agentes, sed qui mortem
potius

potius appetere, quam pugnam deserere, aut fugam turpiter capessere optandum duxerant: quos quia Deus puniendos tradiderat, nec animi virtus, neque corporis ac membrorum vis, nec deliberata constantia seruare potuit. Omnes robustissimi pugnatores. in exemplari, Omnes hi viri virtutis, quorum exitus mors ineuitabilis fuit, nec verò eorum clementior existit fors, qui salutem sibi fuga consulere arbitrabantur.

Quod cum vidissent, qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinē: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in aduersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cum ultra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

MANIFESTAM diuini iudicij sententiam hac exacta eadē temporum & locorum descriptio indicat, ut nullo pacto vel pugna, vel fuga, vel quasitis latibulis cuiquam supersuerit salus, quin omnes funditus perierint, paucissimis ex tanto numero exceptis, quos in gētū postea seminarium Dei clementia reseruos voluit. Erant in solitudine inuia quadam & prærupta loca, quæ magno labore atq; nixu occupata, tutum latibulum præbere possent. his à rupium & saxorum densitate nomen factū fuerat, ZELAGH HARTIMON, Rupes mali granati; quod eam speciem procul adspicientibus præberet, acutis ac densis crebrisq; saxis. Huc dum animum fugamq; intenderet maior Beniaminitarum pars, propter instantium à tergo Israelitarum celeritatem peruenire non poterunt incolumes; quippe quorum occisi sunt in illa fuga viginti duo millia palantes, & in diuersa tendentes. Latinus interpret noster summum rei caput expressit, quod certis nominibus in exemplari descriptū est. Namq; fuga nō uno eodemq; modo ab omnibus inita fuit, sed, ut in prostratis ac desperatis rebus fit, alij hostium impetum diuertere ac declinare audentes, variis viarum stratis sese diuidere & abdere conati sunt: quos tamen ij, qui ex urbibus prodierant, oppressos, & male sui compotes cecidere ad quinque virorum millia. Alij vero ad Gidghon locum fuga contendentes, intercepti quoque periere: quorum maior summa hū mille fuit, neque enim minoris numeri in his rebus fit mentio. Reliqui, ad viginti duo millia numerandi, in ipsa fuga contentione interierunt. Habet autem lectio hac huiusmodi in exemplari narrationem: Et intenderunt, & fugerunt in desertum ad rupem Rimon: & inuoluerunt illum stratis quinque millia virorum. Et assecuti sunt post eum vsque Gidghon, & ceciderunt ex isto his mille virum. Ceteros autem, in rupem Rimon contendentes, necauerunt.

Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Benjamin in diuersis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Benia-

min, qui euadere potuerunt, & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

BENIAMINITARVM dum censeretur exercitus, numerum sex atque viginti millium integraverat, cui etiam septingenti ex Gibghah fuerant adiuncti. Tertio autem pralio decem & octo millia perierunt; post captam verò fugam, septem millia interfectorum: ex quibus, & sexcentus euasis, viginti quinque millia & sexcentum summa conficitur: reliqui sunt ex omni numero sexcenti, qui hoc in loco propterea non numerantur, quod in primo & secundo pralio desiderati sunt. Id namq; & rerum ratio manifestè arguit, & ipsa narrationis taciturnitas indicat; præcipuè cum y, qui in duabus illis pugnis ex Israelitis ceciderant, non otiosi neq; fugientes, sed ferro vsi, gladiuq; districtis occubuisse narrentur.

Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt: cunctasque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

CONTVMACIÆ ac perduellionis publico consensu admissa penas dedit Beniaminitarum tribus omnis iudicio Dei; qui de re, atque iure, & facultate consultus, illam postridie tradendam sibi esse declarauerat. Reliquias ciuitatis. Non Gibgha solummodo, sed cuiuslibet alius in Beniaminitarum censu numerata, cum ceteris oppidis, pagis, atque villis etiam. Hoc enim significat, **METHOM**, in exemplari positum; quod Græcus interpret vertebat ἐξῆς, id est, consecutiue. Hispanicè, à hecho. Chaldaicus paraphrastes ut compositum explicuit **GAMRINVM**. Consumperunt eos. Vorax flamma consumpsit. Poëtico stylo rem ipsam interpret expressit. Huiusmodi miserimus & calamitosissimus illius plusquam tragici sceleris & stupri fuit exitus, tanta hominum strage vindicati, atque vnica ferè integra tribus internecone & vastatione expiati, cum maximo etiam Israelitarum ceterorum detrimento & incommodo: ut merito Tusci illius poeta dictum vsurpari in exemplum possit. S' Africa pianse, Italia non nerise. Ad eò similitudinem asidiorum ac bellorum grauisima exempla, durissima studia, insolentissima pugna, exitialisq; utriusque parti victoria esse solet. qualia tempestate nostra cum magno animi dolore, atq; ingenti Christiana Reipub. pernicie apud Belgas, Britannos, Gallos, & Hispanos experti sumus; in quibus & victi, & victores nihil, præter suum magnum malum, iactare possint: certè & irati Dei iudicium horrere, atque solida pietatis procuratione & studio placandum suscipere debeant.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

IVRAVERVNT quoque filij Israel in Maspha, & dixerunt, Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis vxorem.

MAGNA semper ac perpetua Israelitis cura fuerat duodecim tribus, quibus omne ipsorum constabat genus, conseruandi, omniq; ex parte fouendi, atque affinitates eas tantummodo ineundi, qua gentem quidem sufficere possent, familias verò atque tribus turbare & confundere non possent. Id autem non virorum translatione ex vna in aliam tribum, sed filiarum concessione & permutatione celebrari solitum. Namq; filium vnus tribus in aliam tribum concedere, nefas ducebatur: ut illud antiquum duodecim liberorum ius, beneficio diuino Israeli patri donatum, nulla ex parte imminueretur; quod cōseruatum, magno commodo ac decori omnibus esse crederetur, cum ad multa alia qua hominibus maxima & amplissima habentur; tum verò ad promissa & privilegia quondam à Deo ipsis facta, atque patribus antiquis Abrahamo, Isaaco, & Iacobo explicata; ultra gloriam illam, qua ipsi præter alias terrarum orbis nationes omnes fruebantur, conseruati & amplificati tot seculis gentis suae decoris & nominis integri, ab vnico Abrahamo deducti, nec vquam inter alios populos dispersi aut extincti, sed continuatis per singulas tribus familiis domibusq; propagati: quod non sine singularis providentiae numine & munere factum quisquam diceret; cum alias nulla natio hoc verè tanto temporū interuallo iactare, & ostendere, docereq; posset. Huiusmodi gloriationi post illam Beniaminitarum cladem detrimentum maximum allatum intelligentes Israelitas victoria sua vndique calamitosa valde tandè pœnituit; diuinamq; punitionē ob mala vtriusque partis merita interpretatos, quemadmodum, si non resarcire, instaurare, aut restituere, saltem aliquo remedio corrigere oporteret, communis ac publica cura subiit, atque rei totius à principio & capite repetita cogitatio turbare, & ad consultationem impellere cœpit. Plura autem occurrebant incommoda & importuna, qua rei corrigenda voluntati ac diligentiae difficultatem summam afferre visa essent, duosq; cum primis: alterum fuerat, nullam ex Beniaminitarum strage & vastatione omnibus vrribus, oppidis, & pagis, vicinisq; facta feminam euasisse, superstitemve reperiri: atq; ita ex propriis & in sua gente natis mulieribus nulla tribui illi suffici soboles poterat: sed neque ex aliis etiam tribubus vllum desideratis contribulibus feminis supererat remedium. Quippe cum inter alia conuentus & comitionum illorum decreta aduersus Beniaminitas facta, vnum etiam grauisimum iuramento ac detestatione firmatum extiterat, neganda omnino affinitatis usura. Quod in religiosissimis deuotionum generibus apud illos habitum est, & à nobis in Euangeliorū elucidationibus ex parte declaratum, formula explicatibus illam, **MVNVS**, quodcumq; est ex me, tibi proderit: pleniùs etiam Deo propitio in magni operis corpore tradituris. Nūc verò satis fuerit

RR 3

fuerit

Matth. 15:

fuerit significare, iuramentum illud siue votum de usura neganda maxime populare esse, & inter grauissima & summe religiosa habitum. Huiusmodi voto sese adstrictos Israelita damnatosq; agnoscentes, quemadmodum perditis Beniaminitarum succurrere possent rebus, maxima cura a victoria redeuntes agere cœpere. Plura autem illo in concilio fuerant fortasse contra Beniaminitas, præcipue vero contra ciues Gibgha, consulta ac decreta, quæ non omnia historia author commemorat, sed ea tantum quæ pro re nata opportuna iudicauerit. Videntur autem contumeliam illam vnius aut duarum tribuum familiis ab Gibghitis factam, tamquam publicam communemq; omnibus interpretati Israelita omnes accepisse: nimirum Bethlehemitidem, atque ex Iudæ censu mulierem, Leuita uxorem siue concubinam, adeo crudeliter, probrose, & immaniter, turpiterq; habitam, tantum illorum aures animosq; offendisse (maximè vero post negatos à Beniaminitis nocentes, atque defensionem impudenter pugnamq; oblatam) ut, nemine intercedente, omnes se illius usura voto deuinxerint: Nullus nostrum dabit filius Benjamin de filiabus suis uxorem. Voti formula ex verbo sic erat: Vir ex nobis non dabit filiam suam Bēiamino in vxorē. Hac vna resarcienda illius iactura maxima difficultas fuerat, ex ipsorum ira & offensione primū orta: sed quæ decreto publico omnium singulorumq; sententiis producto primū (quod maximam vim obtinebat) deinde vero voti religione confirmato præualuerat, adeo ut rescindi summum putaretur nefas. hoc est, cur in formula pronuntiatum legimus: Vir Israel iuratus fuerat. Singuli conceptis verbis iureiurando sese obstrinxerāt. Hoc primæ difficultatis caput, veluti superioris narrationis finis, consequenter adiunctum est; initiumq; dedit ei, quæ mox describitur, historia. Notanter vero iuramenti sacer locus indicatur, ad maiorem voti religionem à concilio deliberatis & certis animis publicè & in publico sanctoq; loco susceptam.

Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo: & in conspectu eius sedentes usque ad vespem, leuauerunt vocem, & magno ululatu cœperunt flere, dicentes, Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie vna tribus auferretur ex nobis?

COMMONIS ac plenus totius populi conuentus, quæ ecclesia dicitur, & rem communem declarat, & ad deprecationem atq; supplicationem magni momenti esse ducitur: quædoquidem, quamquam non omnes pari animi affectu adsint, aliorum tamen communicata pietas alios adiuuare, & diuinam clementiam conciliare creditur. hoc enim & in Ninivitarum causa lo-
ION. 4. na Vati declaratum fuit: Tu doles super hederam, in qua non laborasti, nec fecisti ut cresceret, quæ sub vna nocte nata est, & sub vna nocte perit: & ego non parciam Ninive civitati magna, in qua sunt plusquam centum & viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam,

suam, & iumenta multa? Sedisse verò dicuntur Israelita; qui habitus ma-
Thren. 1.
Lib. Ierem.
 storum atq; lugentium est. vi. Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? & Sederunt senes in platea, & tacuerunt. De quo etiam plura in Apparatu sacro scribimus. Atq; illius magni & accelerati ciuilius belli euentum pœnitudo publica excepit, ex damni, incomodi, atq; mali publici sensu nata: quem sensum, quamquam Deo notum & apertum, tamen ipsi iidem fletu, lamentis, querimonia indicarunt. Est autem lamentationis grauis causa & sententiâ, argumētationemq; habet miserabilem, cum appellatione duplicis nominis Dei, vtriusq; etiam argumenti rationem opportunè pronuntiat: alterius videlicet I E H V E H, cuius arcana significatio misericordiam, clementiam, atq; adeo humane salutis voluntatem spectat, ut sapius alias interpretati sumus: alterum verò E L O H E I S R A E, singularem Dei prouidentiam atq; tutelam erga Iacobi domum, dignitatem, amplificationem, & felicitatem, quæ nomine Israel declarantur, significat. Quibus Dei nominibus & rationibus exempli presentis exitum discrepare queruntur: quippe quem magno detrimento, magno labori, maximo incommodo, atq; adeo imminutioni, & calamitati Israelitici nominis atque splendoris, imò etiam salutis, ac rerum omnium Israelitarum fuisse, periculo ipso constet. Argumentationis autem querimoniæq; initium ab interrogatione factum est, ex earum genere quæ causam usumq; sciscitantur: Quare, L A M A H. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Solet enim huiusmodi vocula usurpari in actionibus quæ vel secum pugnant, vel frustra ineuntur: cuius muneris apud Latinos vocem, quorsum, esse obseruauimus. ut,

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
 Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?

Psal. 2.

Horat. Ser.
Sat. 3.

Itaq; non de ratione, iure, atq; iudicio interrogatio est, sed de usu & causa: quamobrem numen iis appellatur nominibus, quæ ad voluntatem de Israelis felicitate declarandam adorari vocariq; solent. Quorsum, inquiunt, at-
 tinet, tantum Israelitis laborem, tantum damnum, tam graue incommodum & nocumentum fuisse allatum, te Deo misericorde, benigno, atq; Israeliticis rebus singulariter prospiciente? Namq; nulla ex parte Israelitis comoda, utilis, aut aliàs opportuna hac victoria, sed vndiq; laboriosa, grauis, calamitosaq; existit. quippe aliàs ita tu Israelitarum gentem fouere, deducere, seruareq; soles, ut sine vlllo sanguine aut discrimine, magnorum exercituum, ducum, Regum victorem, multarum urbium & regionum compotem, spoliatorem, possessoremq; statuas. Quod si aliquando externis bellis & præliis numero aliquo pugnantium imminui permiseris; tamen vel parte victorie usu reficere, vel ab hostibus externis accepta cladis vllione solari consueuisti. Nunc verò magnam stragem nobis, qui victores euasimus, acceptam dolemus & querimur: cuius tamen causa, atq; exitus, & usus nominis, imò longè grauioris detrimenti, & incomodi, atq; calamitatis dolorem sensumq; nobis attulit, nempe, Factum est hoc malum in populo tuo.

vno

vno atq; altero in pralio: scilicet tertio ac postremo quamquam victores, tamen nulla parte aucti, aut beati, sed longè etiam miseres & maiores, magnaq; iactura deteriores euaderemus. Vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. In exemplari: Vt requiratur ex Israel tribus vna. Verbum LEHIPAKKED, in graui coniugatione positum, graue & calamitosum vnius integra tribus desiderium indicat: estq; translatum à pastoribus & imperatoribus, illis gregum numerum è luporum insidiis, his vero exercitum ex pugna receptum recensentibus. Itaq; malo, incommodo, atque labore detrimentoq; multo nostro, & clade accepta, victor factus Israel, longè immunitior euasit ubi vicit, quàm fuerat dum caderetur: quippe id obtinuit, vt vna integra tribu minor quàm antea deinceps futurus sit. quàm diuersum verò hoc à proposito nomineq; tuo, aperte arguitur, cum tu Israelem amplificandum suscepis, idq; hæcenus præstitum viderimus, quod identidem fueras pollicitus. Rursus apparuit Deus Iacob, postquã reuersus est de Mesopotamia Syria, & venit in Bethel, benedixitq; ei, dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit illum Israel, dixitq; ei: Ego Dominus Deus omnipotens. cresce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt, Reges de lûbis tuis egredientur: terramq; quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Huius apud Bethel promissi Israeli facti quondam, & hæcenus præstiti, detrimentum nunc acceptum, in eodem Bethel Israelita queruntur. Namq; conuentum luctumq; hunc hoc loci factum legimus: idem enim nomen est in exemplari primo, atq; in Græcis Chaldaicisq; versionibus; pro quo Latinus interpres domum Dei ex propria significatione reddidit. Quod verò in querimonia vox, hodie, exprimitur, rei ipsius certitudinem veritatemq; significat: neq; enim aut futurum metuitur, aut præteritum narratur, sed præsens ostenditur: præteritum enim ac futuri vel interpretatio, vel exceptio esse potest, præsentis verò rei nec exceptio est, nec testimoniũ exigitur, simul etiã rei perditæ celeritatẽ indicat maximã. Nam nudius tertius & heri duodecim tribubus integer constabat Israel: hodie vna tribu iam viduatus est, vt nulla vestis, nulla bellica strages tantam ruinam tam breui tempore huic reip. afferre potuerit, atque ipsi nobis ipsis attulimus. Nec verò sexcenti illi Beniaminitæ, qui ex tanta clade ad rupes & montes sese fuga proripuerant, futura instauratiõis pignus aut spem facere videbantur; utpote quibus nulla reliqua erant, unde soboles sufficeretur, femina propria & contribules: ex aliis verò tribubus negata omnes, & voti sanctitate exceptæ: nec verò è nationibus vicinis aut peregrinis legitimè & piè peti poterant. Magnum enim id nefas fuerat, & sanctionis interdictione prohibitum, atq; publicè eatenus obseruatum, præterquam in bello captus, quas certo ritu iniatas accipere licebat: verum hoc rarioris exempli & vsus. itaque de tota Beniaminitarum tribu iam actum conclamatumq; putatur, nisi deprecatione ac procuratiõne opportuna primum; deinde deliberatiõne, atq; consilio magno, quemadmodum huic malo prospere etio

prospectio medicinaq; fiat (idq; legibus ac moribus saluis) ratio prudenter ac sapienter ineatur. Prima itaque de patrio atque tutelari numine placando & conciliando cura suscepta est.

Altera autem die diluculo confurgentes, exstruxerunt altare, obtuleruntq; ibi holocausta & pacificas victimas.

QVAM QVAM quotidiana, & anniuersaria, ac menstrua sacra, Israelitis cum priuata tum publica, præterquam in vno eodemq; loco, hoc est, in tentorijs atrio, atque altari ibidem olim exstructo, factitari nefas fuerat; pro temporum tamen opportunitate, ratione, & vsu, singularem aliquando aram construere, atque sacrificiis imbuere non fuerat interdictum: cuius rei exempla altis pro testimonio producemus, & vnu iam apud Gedeonem habuimus hoc ipso in volumine. Nunc verò vt nouum altare construeretur, effecit renouata siue instaurata Israelis patris persona, cuius partes populus hic omnis agebat. Atqui Iacobo, secundum illud quod modo referebamus promissum, huiusmodi etiam præceptum fuerat demandatum, atq; obsequio pietateq; omni euestigio præstitum: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facq; altare Deo qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrũ tuum. Iacob verò, conuocata omni domo sua, ait: Abijcite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. surgite, & ascendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & in aures quæ erant in auribus eorum. At ille infodit eas subter Terebinthum, quæ est post urbem Sichem. Cumq; profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates: & non sunt ausi persequi recedentes. Venit igitur Iacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel; ipse, & omnis populus cum eo. Edificauitq; ibi altare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum. Nunc eodem exemplo populus hic omnis, Iacobi patris personam partesq; agens, de purganda, concilianda, atque instauranda domo familiaq; omni cum Deo acturus, Bethel, id est, Dei fortis domũ petitam frequentat, & sacris tum supplicationibus, tum pacificis operam dat. Animaduertendũ verò, atq; mente recolendũ hoc loco discrimen illud inter Iacobi & Israelis nomina, status, & res, diuersa ratione æstimãda, vt germanus historia ac mysteriorũ teneatur sensus. Duo verò sacrorum genera facta legimus, holocausta, & pacificas victimas: holocausta, vt iam debita ob victoria gratulatione, & calamitati bellorum finẽ impositũ, atq; adeo ob iusta soluenda iis fratribus, ex utraque parte, qui in illo bello occubuerant: altera verò sacra, hoc est, pacificæ victimæ, populi expiatione, & publici mali deprecatione agebãt. Namque illi se in crimine fuisse, ideoq; illis laboribus, pœnis, & cladibus multatos intellexerant. Huiusmodi virorumq; sacrificiorum ratio legitima, ritusq; fuit; qualia quoque apud Gentes præter legem

legem etiam in similibus exēplis natura ipsa supplicantiū dicit. sic Nympha illa filium suū agere, & sibi rebusq; suis consulere apud Pōētā monebat.

Virg. Georg.
lib. 4.

Quattuor eximios præstanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycæi,
Delige, & intacta totidem ceruice iuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra deorum
Constitu, & sacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipsa boum frondoso desere luco.
Pōst, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei lethæa papauera mittes:
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuises:
Placatam Eurydicen, vitula venerabere cæsa.

Igitur procuratis & peractis sacris, spe iam reconciliationis concepta, de resarcienda Beniaminitarum fratrum iactura serio deliberari, agi, & in commune consuli ceptum est. Id enim Deū non vetare, ex eo cognouerant, quod sexcentos Beniaminitas illi stragi incolumes semper fuisse, certiores facti erant; quos numinis voluntate superstitēs, ad sufficiendam tribum relictos esse interpretabantur: huiusmodi namq; virtutis illius, quam fidē vocamus, accurata & prudens solertia est. Quamobrem cum de veritate rei non ambigeretur, de facultate & modo, ut saluis legibus, votorum sanctitate obseruata fieret, consilium inibat, quod pro tempore opportunum & commodum, quamquam aliis durè expediendum occurrit.

Et dixerunt, Quis non ascendit in exercitum Domini de vniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.

CONVENTVS illius primi, à populo non ad bellum, sed ad rei cognitionem examēq; in Mispha facti, quamquam communis, popularis, & publica fuisset voluntas, tamen auctoritas ex religionis maiestate petita fuerat; iis Israelitis aduersariorum, ac rebellionis, atque dissensionis nomine damnatis, quicumq; in Israelis comitia ad Dominum, cuius causa hoc indicetur concilium, non ventrent, lege pronuntata, & omne iuramentumq; constabilita capitalis pœne in deserentes aut negligentes: id verò iuramentum quod publicè conceptum & factum esset, violari infringiq; non posse existimabatur; maxime ubi nullus adesset princeps aut prefectus, qui vel dispensaret, vel interpretaretur, nec ullus aliis intercessor, qui mitiorem iniret, aut prestaret expedienda rei modum. Itaque quod populus decreuerat, atque filiorum Israelis nomine pronuntiaret, iuramentiq; religione sanxerat, ratum, firmum, immutabileq; ducitur, & inquisitionis diligentia agendum & conficiendum statuitur.

Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Benjamin, ceperunt dicere, Ablata est hodie tribus vna de Israel.

ANIMORVM impetum, quem scelus primum, deinde ira atque con-

lentia

gentio excitauerat, sedatum, pœnituda subsecuta est subducta & penè deperdita vnus ex duodecim Israelis tribubus. Namq; ultra dignitatis & gloria imminutionem, ultra id etiam quòd res illa ad irati auersiq; numinis cogitationem reuocabatur, nihil incommodum exitialeq; magis, nihil ex inuidorum atq; inimicorum votis importunius haberi posse existimabatur, quàm ut suis se ipsi odiis & contentionibus dissiparent, suisq; sese perderent armis. Atqui ita impeditam tribus illius instauracionem adeo difficilem arbitrabantur, ut singulari exquisitoq; consilio querendam ducerent. Quippe ex aliis gentibus vxores suffici, nec iura sinebant, nec fas ducebatur: ex propriis ipsorum filiabus concedi, communi interdicto, & iuramenti sanctitate vetitū erat. Quamobrem deliberatio huiusmodi inita narratur:

Vnde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus, non duros nos his filias nostras.

VT ex certa verborum formula interdicti vis & ratio cognoscatur, ita locus hic Latine utcumque reddi potest: Quid faciemus eis, reliquis in vxores & nos iurati sumus in I E H V E H, ut ad non dandum illis de filiabus nostris in vxores. Itaque sese vsura huius neganda iuramento adstrinxerant ob noxam populi vnus, qua mulier Israelitis vna contumeliosè, & nequiter, atque flagitiosè fuerat accepta.

Idcirco dixerunt, Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores labe Galaad in illo exercitu non fuisse.

CVM nemo Rex aut princeps esset, cuius auctoritate & potentia concilium cogi posset, iuramento religioni summam ad cogendum atque ad vindicandum vim & efficacitatem tribuendam populus censuit. Namque hoc tempore ecclesia & conuentus omnis Israeliticam domum representabat, in qua ipsum Israelis paternum nomen summa erat auctoritatis: precipue cum non populi tantum, sed magis Dei preatensa causa conuentus indiceretur: quam rem ipsa inquisitio singulariter pratexebat: Ad Dominum in Maspha. Itaque se uero iudicio puniendi censentur, quicumq; in illo concilio requisiti notarentur; siue illi plures, siue pauciores, siue singularis quispiam de tribu aliqua defuisset. id verò exempli statuendum iudicabatur, ne qua postmodum ciuitas, neve tribus aliqua deinceps conuentum vel recusaret, vel contemneret; vel communem causam desereret, vel etiam singulariter declinaret periculum, quod publicè & cōmuniter oporteret subiri. Iam verò duplex in his actionibus iuramentum cōceptum fuerat, vtrumq; grauissimum, sed prius omnino importunissimum pro temporis ratione, atque rerum usu, & Israelitici nominis amplitudine; id nimirum quod de negandis vxoribus factum erat: quo sanctè, & ritè, atque seuerè præstito, vnam tribum non exterminari solum, verum interire prorsus necesse erat;

SS 2

id

id quod extremae calamitatis loco habebatur: atque iuramenti religione ad has angustias, imò ad hanc maximam difficultatem redacta erat res, ut poenitentiae locus non esset relictus. Quamobrem in huiusmodi publicis causis, atque rerum feruoribus, quónam euasura sint ea quae statuuntur, prospicere & cauere cum primis fuerit consultissimum. Alterum verò iuramentum huic prorsus erat oppositum re atque euentu. Nam cum è reip. commodo auctoritateq; esse censeretur, ut ne quis communi conuentui deesset, eoque pacto Israelitica auctoritas integritatem amplitudinemq; suam seruare posse censeretur; id cum primis asserendum esse, ac poenis in desertores exercendis vindicandum, iudicatum est. Ex quo illud euenit, ut vtrig; iuramento fieret satis, & cura illorum de instauranda Beniaminitarum tribu opportunè prospiceretur. Atqui Iabesitarum, id est, Galaaditarum gentis, quae cis Iordanem Iabesam urbem incolebant, non operam tantum, sed voluntatem, sed praesentiam tum in priori conuentu, tum in hoc posteriore comitio requisitam esse accidit: id quod maximam illorum vel contempionem, vel defectionem, vel publicae & communis dignitatis, honestatis, ac salutis neglectiorem arguebat.

Eo quoque tempore (cum essent in Silo) nullus ex eis repertus est.

NON contenti censu apud Mispan habito, quo nullus Iabesita repertus fuerat, ne quis eosdem postea in bellum venisse allegare posset, ad summam iterum redacta est res, capitibus per tribus singulas enumeratis: quo etiam tempore nemo ex illis homo, qui Iabesiten sese profiteretur, exstitit: qua res illos iam ex iuramenti auctoritate damnatos euicit, & poenis addixit iudicij in Beniaminitas exercit similibus; utpote qui, ubi publicam illam causam cum ceteris pariter non essent persecuti, facinus quod editum fuerat grauissimum probare, saltem dissimulare, vel sese omnino peccato Israelitarum ceterorum exemptos profiteri vixissent, atque ideo à Beniaminitarum caede immunes & incolumes conseruatos iactare possent. Interpret nosster declarationis causa illud inter scripsit, Cum essent in Silo.

Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & praeeperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladij, tam vxores quam paruulos eorum. Et hoc erit quod obseruare debetis, Omne generis masculini, & inuheres quae cognouerunt viros, interficite, virgines autem reseruate.

IN primaue lingua exemplari, atque in Chaldaicis Graecisq; versionibus, emendatioribus Latinorum codicibus, duodecim armatorum millia missos legimus, id est, totidem Israelis tribu auctoritatis ac iudicij ministros, quibus perdenda ciuitatis illius potestas facta est; cum acculta tamen & causa exceptione, quae propter iuramenti religionem aperte fieri non poterat ex iuratorum sententia. neque enim illi clare virgines excipiendas aut seruand-

seruandas commendasse dicuntur: verum neq; Hebraica, Chaldaica, Graecaq; lectio exprimit, quod in quibusdam quoque Latinis exemplaribus manuscriptis omittitur. ij, qui rem expedituri mittebantur, id ipsum sibi agendum ex praedictione intellexerunt. Nam nihil quicquam de exceptione vlla in iuramento fuerat pronuntiatum, sed de caede & interfectione, ut paulo antea legebamus. Grandi enim iuramento se constringerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. Sua in lingua LEMORMOTH IVMATH, dicendo, mori morietur. Itaq; nihil de salute, aut exceptione, aut redemptione cuiusquam in illo voto, nihil etiam hic expressè de salute dictum; sed eorum, qui mittebantur, menti & fides commissum id fuit, quod postea euenit. Mandatum hoc ex verbo exemplaris linguae ita sonat: Ite, & ferietis habitatores Iabes Gilghad ad os gladij, & mulieres, & paruulum. & hoc verbum quod facietis, Omnem marem, & omnem mulierem cognoscentem cubile masculi, anathematizabitis. vti Graecus interpres exactè vertebat. Itaque & iusionem, & iusionis facessenda ratione accepta, qui missi fuerant, rei finem & causam cognoscentes, id tantum, quod iussi fuerant, confecere: hoc est, viros & feminas, non virgines, ferro omnes necauerunt.

Inuentaeque sunt de Iabes Galaad quadringentae virgines, quae nescierunt viri torum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.

PRVDENTISSIMI ex iis qui ad poenas de Iabesitis repetendas destinati fuerant, ex accepti mandati interpretatione earum quae reperiretur puellarum salutis & capitum rationem habendam duxerunt, idq; sedulo egerunt, quadringentis enumeratis, & praeda nomine in castra deductis, tamquam ancillis, vel mancipiis, bellog; captis, iis tamen ex Israelitarum gente, quamquam damnata & excisa. Neque verò huiusmodi exceptionem iuramento illo prohibitam interpretabatur; quamquam similem alias prorsus Beniaminitis mulierum Iabesitas subire oportere, ex iuramento censerì posset. Verum ipsa viriusque voti concipiendi & nuncupandi formula interpretationibus huiusmodi locum reliquisse iudicata sunt; si non ex iure summo, tamen ex equitate & clementia, atq; adeo ex misericordia, maxime verò ex totius Reipub. conseruanda studio ac lege, quasi non intestinis odiis & discordiis perdere, sed potius, religionis auctoritate salua, mutuis studiis & officiis iuuare & conseruare par esse censebatur. Quod verò singulariter additur, In terram Chanaan, adnotationem adiuvat loci, ex quo puella abducta, & tamquam captiua ab iis, qui eadem fecerant, deducta fuere, iisq; oblata, à quibus illi fuerant missi. Namque Iabes Galaad cis Iordanem sita erat, in regione non promissa patribus quondam; sed postea bello expugnata, & iis, qui ex Aegypto ascenderat, concessa. ita euenit, ut, quamquam virgines illae ex Israelitarum gente essent, non tamen essent ex ea regione,

regione, qua propriè ac præcipuè Israelitica dicebatur, nec essent ex eorum familiis, qui sese usura sacramento damnauerant, sed ex iis potius, qui ex Israelitarum numero seipfos quodammodo excipientes, eius defectionis pœnas dare iussi, pignoribus charis, hoc est, filiabus exspoliati sunt: quas quia iuramento minimè comprehendi definitum est, in reparandæ gentis usum, Beniaminitarum reliquiis ultro donari placuit. Neque enim iuramentum omnem prorsus coniugij facultatem illis adimendam exceperat, sed affinitates tantum eorum omnium qui in comitia cõuenissent. Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem. Nullus nostrum de filiabus suis, qua formula nec absentium, nec aliorum filia definiatur. Quamobrem alterius iuramenti obseruatione, alterius æquitati prospiciendum decernebatur; vxoribus donandis, qua nec cuiusquam ex ipsis filia essent, nec singularis personæ etiam ancillæ: namque illæ, quamquam ab iis, per quos res expedita est, exceptæ; non tamen ulli vel publico, vel priuato capiti fuerant mancipatæ, sed omni cõuentui traditæ: ita ut omnium iuris quidem in commune, nullius verò singularis essent, atq; ita hoc nomine & iure Beniaminitis donari ultro possent, salua & obseruata duorum verborum fide & religione, Nullus nostrum, filiam suam. hoc enim nihil cum illo pugnabat, omnes nos, aliorum filias.

Miseruntque nuncios ad filios Benjamin qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, vt eas susciperent in pace.

RESTITUTIONIS curâ victoribus magnâ, & satis piè susceptam, atq; bonis humanisq; viris omnibus imitationis causa propositâ, retulit hætenus historia auctor: nunc verò studiosè, maturè, ac prudèter adhibitam & positam narrat, ex ordineq; exponit. Principiò quidem puellas in castra deductas, honestè exceptas, ac depositas intelligimus; utpote Beniaminitis in tribus sufficiens spem & usum concedendas. Harum copiam reuocandum ex fuga & latibulis fratrum consilium, & studium, atq; officium secutum est, nuncius ab omni conuentu publica & communi voluntate auctoritateq; missus, qui pacis, & concordia, atque necessitudinis recolenda mandata perferrent ultro, atq; certis verbis denunciata sacramentis præconiisq; publicè obtestarentur: Vt eas susciperent in pace. Non puellas indicat pronomen, eas, verum Beniaminitarum personas & animos. In exemplaribus manuscriptis emendatioribus, eos, legimus. Itaq; totus versus hic de pace solemni ritu & formula quàm placidissimè cum victis & metuentibus conficienda agit. Sic ex verbo: Et miserunt omne concilium, & locuti sunt ad filios Benjamin, qui in ZELAGH RAMON, & clamauerunt illis pacem. Singula verba pondus ac significationem habent, ex pacis iure & formula petita. Nullus in toto concilio de offerenda ultro pace intercessor, nullus ex omni reliquo Beniaminitarum numero exceptus: quin potius omnes ipsa fuga & metu, ac latendi studio illarum partium

habiti;

habiti, ad summa pacis ac tranquillitatis conditionem, ad propria regionis possessionem securam reuocati; idq; non mandatis modo & interpretibus ultro missis, sed alta voce & clamore certis verbis, quibus res clare percipi posset, & ex superiori loco ab iis, qui in rupe illa agebant, exaudiri. Chaldaus Paraphrastes, Et clamauerunt illis adlocutiones pacis. nempe blandè amanterq; compellantes & salutantes, cateraq; adlocuti, qua metuentibus timorem adimerent, & amicitia necessitudinisq; instaurata fidem facerèt, pro loco ac tempore, proq; interrogationum atq; responsorum usu; in quibus verosimillimum est, causam eam expositam fuisse, quamobrem illud ab Israelitis concilium susciperetur, videlicet misericordiam, pietatem, atque de conseruanda tribu cogitationem grauem & seriam. qua fide freti, atque publici nominis auctoritate permoti,

Venerunt filij Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus labes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.

FORMULÆ in exemplari lingua expressæ sensum interpret noster circuitione reddere studuit, cuius vim ex duobus verbis mox explorabimus; illud prius adnotantes, quod in tempore illo venisse sine rediisse Beniaminita narrantur. sua in lingua, BEGHETH HAH I. In opportunitate & maturitate illa. Hispanicè, En aquella fazon. Singula namq; tempus habere dicuntur; & summa prudentia tribuitur, præsentem occasionem non prætermittere. Antehac neutris illorum de pace agendum putabatur; victis propter imbecillitatem & inuidiam, victoribus propter iram: iam verò sponte ab omni populo victore oblata fuit, nemine intercedente, pax; cuius conditiones Beniaminitis quàm primùm accipere cõsultissimum fuit, antequam vel offensioncula aliqua, vel ipsa cunctatione vulgus in contraria, vbi ferè sit, scinderetur studia. Et datæ sunt eis vxores. publica donatione; quæ & legitima, & magis honesta erat, atq; Israelis totius nomine ac iure celebrior, nulliusq; rursum priuati auctoritate & affinitate excipienda. quare atq; ratione vtriusque partis fidei ac saluti consultum fuit: sed cum non satis omnibus fieri posset, quippe quibus adhuc ducenta deessent, nouo consilio, vel potius inuento ac permissio opus fuit. Alias non repererunt, quas simili modo traderent. Qui Hebraicè callent, interpretis Latini diligentiam hoc loco valde probabunt. Duo in prima lingua sunt verba, quæ singularem hinc significationem habent: alterum MATSAH, alterum verò CHEN. Pro illo, Latinè plerumque, inuenire; pro hoc, sic, vel ita, vel rectè. Estq; propriè vox iudicialis, quæ in probata causa, vel ratione usurpari solet. Porro, inuenire, verbum, siue MATSAC, negatione adiuncta, defectum, vel penuriam, vel egestatem declarat: atq; ita frequenter in sacrificiorum materia usurpatur: Si non inuenerit manus eius agnam, vel vitulum, &c. offerat par turturum, aut duos pullos columbarum. Eiusdem autem signifi-

catio-

cationis hoc in loco est, Alias autem non repererunt, siue, ut ex verbo ver-
tamus, Et non repererunt illis CHEN. Diximus CHEN, & ad sufficien-
tiam, & ad ius & iustitiam referri, hac significatione: Et non sic satis illis
legitimè suffectum est. Nam nulla huic similis suppetebat puellarum copia,
quam, salua religionis ac deuotionis fide, facere possent ducentis iis, qui ex
Beniaminitarum numero integro reliqui erant. In illa tribuaria petitione,
quam filia Saphath apud Moysen instituerunt, consultus Deus, ac
de iure respondens, eadem hac voce usus obseruatur, CHEN BENO TH
TSALPHATH DABERV; Latino ita reddente, Rectè siue iustè filia
Saphath locuta sunt. hic verò vox CHEN, qua illo in responsò affirmata
est, eadem in hac negatur deliberatione publica; atq; ita maxima huius diffi-
cultatis ambiguitas nouum dolorem, nouamq; pœnitundinem attulit, nec non
& consilium de integro ineundum suasis: non quòd populus ipse omnis in-
iret, cuius in tam graui ac difficili argumento varias necesse erat expectari
sententias; verùm dolorem communem atq; dubitationem ad magistratus
concilium & consultationem communiter placuit referre: ut, quòd patrum
consilio, ac decreto, vel permissu fieret, id secutus populus, legitimum ducens,
à culpa omni immunis censeretur. ex antiquo Dei responsò, Illos audietis,
ac iuxta eorum dicta facietis.

Vniuersusq; Israel valde doluit, & egit pœnitentiam super inter-
fectione vnius tribus ex Israel.

ANCIPITEM questionem populo difficillimã habitam consilium præ-
pedisse intelligimus, & præter dolorem atque curam nihil præstisse certi.
Ex primæ lingue verbo hæc oratio sic enuntiari potest: Et populus ille
miseratus est Benjaminum, quòd fecerat Dominus interruptionem
in tribubus Israel. Hispanicè, Que abia hezo el Señor portillo en tri-
bus de Israel. Meminisse oportet illius figura dodecagona, in Israelitarum
conuentibus fieri & constitui solite; qua totidem lateribus constructa, cir-
culum quàm proximè imitata, integrum, firmum, & spectantibus apprimè
iucundū formabat, quam speciem vnius lateris detractioe contaminatum,
deformatum, atq; debilitatum iri consequens erat. Hunc itaq; defectum non
consideratum modò, sed spectatum etiam, vehementer commiseratus popu-
lus: eiusq; resarcienda partes magistratum ordini, quorum id præcipuè
ius iudiciumq; erat, permisisse narratur.

Dixeruntq; maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acce-
perunt vxores? omnes enim Benjamin feminæ conciderunt; &
magna nobis cura ingentiq; studio prouidendum est, ne vna
tribus deleatur de Israel.

OMNIVM magistratum primores ordines in sacrorum verborum
formulis, senes siue seniores Israel dicuntur: quam vocem Romani imitati,
senatus

senatum suum appellauere, ad quem de præcipuis Reipub. causis & rebus de-
ferri solitum est. Igitur Senatusconsultum populi totius voluntate & suf-
fragio Beniaminitarum causa factum; cuius deliberatio, cui utilitas publica,
& illius tribus restitutio finis unicus esset, partibus, siue argumentis, siue
membris tribus est consumpta. Quæstio verò fuit: Quid faciemus reli-
quis pro vxoribus? ita ex verbo reddita quæstio sonat. Quæstionis ratio
summa illa subiuncta est: Omnes enim Benjamin feminæ conciderunt.
sua ex lingua: Quia desiderata est vxor. Cuius rationis illa argumentatio
constituitur: Consilium est, Benjaminum totum restituere: Benjaminum ve-
rò restituendo vxore opus est: hac verò desiderata, Benjaminum restitutio-
nem fieri non posse consequitur. Nec verò, quantumuis paucis coniugio pri-
uari accidat, Benjamin restituitur, ne dum multis, hoc est, ducentis exceptis.
Namque totum Benjaminum vocamus eum integrum numerum virorum,
quem diuina clementia seruatum nouimus: non enim frustra hunc ita ex-
ceptum intelligimus, sed misericordia & prouidentia Dei volētis huic tri-
bui & hereditatem propriam, & nomen, iusq; suum manere, & per seue-
rare. Atq; hæc secunda deliberationis & consultationis pars, totius consilij
fundamentum substruxerat: nisi enim Deus hanc tribum posthac deinceps
constare voluisset, nullum ex ea virum fecisset reliquum, neminem saluum
euadere sinisset: atqui ille seruatos exceptosq; hos voluit; quare Magna no-
bis cura, &c. Hæc disputationis assumptio clara ac perspicua in primæ le-
ctione est, huiusmodi verbis: Et dixerunt, Hæreditas euasit Benjaminum.
quam Græcus interpretatus est: καὶ ἔπειτα, κληρονομία διασωσμένη τῷ Βε-
νιμίν. Chaldaicus Paraphrastes: Possessio euasionis iis, qui domus Benjamin.
Ex quibus planè communis consecuta sententia est, oportere omni studio, ac
potius pietate prospicere, rationemq; inire, quemadmodum iis omnibus, qui
superstitēs fuere, sufficiant vxores. Nam aliàs, nisi id ceteri fratres curēt,
non modò sibi ipsis, & generi nominig; suo Israelitico, sed Deo auctori cle-
menti ac prouidenti defuisse videbuntur. Hæc itaq; totius cōsultationis con-
clusio fuit: Et magna nobis cura, ingentiq; studio prouidendum, ne
vna tribus deleatur ex Israel. Neq; verò id satis abundèq; curatum dici
potuit quadringentis illis, quibus vxores contigerant: namq; nihilominus
consulendum erat reliqua totius numeri parti, cuius etiam salutis, Dei cle-
mentia prospexerat. tum etiam humanorum casuum habenda ratio fuit:
multi enim ex iis, qui iam vxores habebant, à Deo variè distineri poterāt;
ita ut absque liberis decederent: nuptiarum etiam pars aliqua sterilis euade-
re potuit: quamobrem, ut nulli in hac re, quoad id præstari posset, nō propria
duceretur vxor, prouidere verissimū consultißimumq; erat: id verò quem-
admodum citra religionis impedimentum fieret, nouo inuento fuit constitu-
tum. Nam religionem cum primis seruata, vel sapienter interpretatam,
obtinere maxima cura sollicitudoq; erat.

II

Filiis

Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

Matth. 15.
Marc. 7.

Huius deuotionis, siue interdicti, siue voti rationem iam paulo antè breuiter indicauimus, & longius etiam in elucidationibus Euangeliorum explicuimus illo loco: Qui dixerit patri suo, Munus quodcumq; est ex me, tibi proderit. Itaq; hoc interdicto uoluntariam filiarum locationem sibi ipsis communi & solemni iuramenti ritu ademerant, ex illorum uerborum formula: Qui dederit de filiabus suis. Verum enim uero, quòd ultro sese duros, negarant, rapi permissuros non abnuerant; minimeq; defendere, aut repetere, & vindicare, ex interpretatione uerbi se esse constrictos intellexerant.

Ceperuntque consilium, atque dixerunt: Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septemtrionem urbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona.

Feriarum mos antiquissimus, uti obseruauimus, est, iisq; præsertim solennis & celebris, qui vicina sacro tabernaculo vel templo incolebant loca; namq; horum puellis & uirginibus cantu laudes diuinæ dicere, & choreas agere, fas erat, eo tempore præcipue, quod totius anni latissimū; hoc est, uindemia, cum tabernaculorum festū octonis diebus colebatur. qua in aliis oppidis remotioribus degebant mulieres, non adstringebantur lege uisendi tabernaculi sacriter in anno. namq; illa lex uiros tantum appellabat, non item feminas: quas si aliquando cum uiris ad festum uenisse legimus, id sponte & ultro factitatum intelligimus, nō iure aliquo ac præcepto coactas: uerum Siloentes puellas, propter præsentis tentoriij opportunitatē, & domi, & pomæriis, ac suburbanis in agris luisse, & festas choreas duxisse, nihil prohibuit, imò, ut uidebatur, decuit. Hanc uerò occasionem Beniaminitis ad sufficiens uxores indicandam Israelitarum magistratus censuerunt: loci etiam opportunitate iuuante, quòd secundum illam longiorem & stratam uiam uinea cis sita essent, in quibus illi delitescere possent: Beniaminitis illis qui coniugiis egebant: hærentibus adhuc nimirum apud illas rupiū Rimon latebras, qua non procul, nec auersa adeò ab his locis distabant, quorum locorum nomina hic indicantur: Ad Septemtrionem urbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. Harum urbium regiones ac situs ex sacra Apparatu cognoscere est.

Lib. Caleb.

Præceperuntque filiis Benjamin, atq; dixerunt: Ite, & latitate in uineis. Cumque uideritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de uineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in terram Benjamin.

SINE tumultu, sine bello, aut ullo crudeli & inhumano insultu, rem illam

illam confici patres uoluerunt: idq; facillimum factu fuit, uirginibus ex inopinato occupatis, & quamprimum in illorum patriam abductis, interimq; persuasis ad legitima coniugia, & blanda oratione & reuerentia eorum qui authores fuerat, atq; promissione amplioris rei familiaris; quam in tot urbibus, domibus, & prædijs, atq; uillis, quòd uacua, cultoremq; desiderantia Beniaminitis constabant, necesse fuit esse non exiguam. Ita uerò res hac demandata & credita illis fuerat, ut ante ipsius expeditionis diem silentium præciperetur etiam: post rem uerò gestam, & consilium, & consilij authores indicari non est prohibitum; imò etiam permissum, quo minus graue facinus cognatis & propinquis duceretur, propter senatus auctoritatem summam; & res ipsa nullam de raptu actionem habere posset, ut pote non ex libidine & improbitate Beniaminitarum, sed ex patrum consensu, atque adeò ex Reipub. salute & usu cæpta & confecta: adeò, ut nemo ex propinquis causam illam cum alio quopiam, nisi cum magistratu, agendam sibi intellexerit.

Cumque uenerint patres earum, ac fratres, & aduersum uos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Misere mini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque uictorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & à uestra parte peccatum est.

Huius uersus ita Latinè scripti, nobis difficilis & impediata sententia est, quam aliquanto clariorem Græca uerba uidentur efficere: Καὶ ἔσαι ὅταν ἔλθωσιν οἱ πατέρες αὐτῶν; ἢ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν κρίνεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἔρουμέν πρὸς αὐτούς, ἐλεήσατε αὐτούς, ὅτι οὐκ ἔλαβεν ἀνὴρ ἑαυτῷ γυναῖκα ἐν τῷ πολέμῳ, ὅτι οὐχ' ὑμεῖς δέδωκατε αὐτοῖς κατὰ τὸν καιρὸν ὃν ἐπλημελήσατε. id est, Quando uenerint patres earum, uel fratres earum iudicari ad nos, & dicemus ad illos, Misere mini eos: nam non accepit uir sibi uxorem in bello: nam uos non dedistis illis secundum opportunitatem, quia piaculum admitteretis. Namque huiusmodi hoc in loco significatio obseruatur in uerbo πλημελήσω. Chaldaicus uerò interpres in huc sensum circumloquebatur: Quando uenerint earum patres, uel fratres earum ad iudicandum coram nobis, & dicemus eis, Compassi sumus illis: quia non sufficimus ad dandum eis uiro uxorem suam in bello: namq; non uos dantes eis iuxta tempus, ne fortè peccetis. Ex quarum uersionum collatione loci huius propria lux sine multo labore erui uix potest, nisi etiam prima uerba lingua interpretatione ex uerbo petita: Et erit, quando uenerint patres earum, uel fratres earum ad litigandum ad nos, & dicemus eis, Misereamur eos: nam non accepimus uir uxorem suam in prælio: nam non uos dedistis eis secundum tempus [quo] delinqueretis. Huius orationis (quam senatus omnis auctoritate, consilio, iudicio, ac nomine pronunciatã, illius facti defensionem uel excusationem habere credendum erat) sensus, & ex germanorum uerborum significatione, & ex re ipsa erudiendus est: ut nobis etiam satisfaciat, quemadmodum & iis ipsis qui pronunciarunt,

& illis etiam quibus persuaserunt, satisfecit. Principio illo in iuramento, siue interdicto, siue anathemate (namque his nominibus interpretamur **H H E R E M**) conceptum deieratumque erat, ne quisquam Beniaminitis uxores de filiabus daret suis. quod violare omnibus pariter fuit religio. Quam ob rem nec patres ipsi, vel Senatores, nec plebei, nec etiam ulli ex civibus Silo dare suam potuit filiam, tamen si rogarentur ac postularentur; quod nec factum quidem à Beniaminitis legimus; nec ignoratam quoque illis sacram interdictionem. Quidquid igitur actum est, ita compositum consultumque fuit, ut, salva religione, &ceptorum verborum formula ac fide incolumne, & Dei de Beniaminitarum reliquiis voluntati obsecundaretur, & Israelis nomini, tribubus, & ordinibus conseruandis atque instaurandis consuleretur: id quod cum satis praestari non potuisset, captis ex Galaad puellis raptu Siloitarum indicato satis praestitum fuit. Supererat parentum & fratrum querela & expositulatio, qua vel aduersus raptos instituenda erat, vel iustius etiam aduersus magistratus & senatum. Illa querela tribus partibus constare potuit; vel consensus & auctoritatis à patribus profecta; vel improbitatis, & audacia, atque insolentia raptorum; vel culpa eorum, qui filias aut sorores suas Beniaminitis, contra iuramentum & interdictum, permitterent. Trium huiusmodi argumentorum depulsionem, seniorum continet responsum. Primum se non odio, non iniuria facienda studio, sed commiseratione tantum inductos, illam sufficiendarum Beniaminitis uxorum iniisse rationem: quam miserationem & curam illis, qui postulabant, non alienam videri, aut esse debere, propter communem totius Israelis causam. Hoc est quod illo verbo graui, & ad sententia formulam pronunciatum, significatur: Misere mini eorum, siue, ut in prima uel lectione est, Miserati sumus eos. Id est, Quod senatus decreuit, non ex dolo malo, sed ex misericordia decreuit & constituit: idque adiuuare & obsequi, vestri est officij, qui nobiscum misereri etiam debetis. Secundum expositulationis argumentum erat, Beniaminitas iniuriarum teneri, qui alienas puellas uel rapuissent, ansamque ad bellum dedissent, si vel patres, vel fratres praesentes tunc adessent; vel, re cognita, ulcisci iniuriam vellent. Cuius argumenti inuidia non modo patrum responso mitigatur ac tollitur; sed ad misericordiae etiam & uenia rationem reuocatur acutè sanè atque prudenter. Immo eo ipso, inquit, & uenia, & condonatione digni, quod propter tribus propriae studium & utilitatem sese eiusmodi periculo obiecerunt, ut, quas ultro uxores obtinere non poterant, arte & vi sibi compararent. Non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum. Ex verbo proprio: Non enim accepimus vir uxorem suam in praelio. Mos omnium gentium est, uxores non bello aut vi rapere atque usurpare, sed affinitatibus contrahendis gratiam querere, & amicitia nomine connubia expetere. id uero quod aliis omnibus vsui est, in nobis ipsis statuimus exemplum: nam neque nos uxores nostras bello accepimus; neque istas,

istas, quas nobis auctoribus raptas dicitis, puellas nos ipsi nobis pugnando usurpauimus; nec quisquam usquam mortalium, nisi necessitate magna pressus & coactus, huiusmodi coniugiorum rationem & formam admisit; cui necessitati & illi dederunt operam, ut quam innocentissimè ac sine ulla cade parerent: & ideo à crimine procul abesse, quin potius ueniam à uobis mereri iudicandi sunt, qui id coacti fecerint, quod nullo pacto à uobis impetrare poterant: eaque re effectum est, ut & illis consultum, & uobis non inconsultum esset; quippe quibus nec uoluntas, nec mens quidem fuerit, religionis piaculum pati, uxorum illis uel facta, uel concessa, uel permissa uelrocopia, quas uobis etiam inuitis raptas, res ipsa ostendit, & querela incusatioque uestra proficitur, atque adeo ab omni criminis contra interdictum admissi suspitione positus immunitatem magni & communis illius uoti dat, quod hoc tempore uobis minimè uiolatum est. Ut acciperent non deditis: & uestra parte peccatum est. Quo Latina uersionis nostra sententia cum exemplari lectione, atque cum re ipsa cohaereat, negans uocula, Non, ad utramque orationis partem pertinere debet, ex D. Augustini dialectica regula. Non deditis eis rogantibus, non & à uestra parte peccatum est. Quod exemplar adnotat, In tempore, & Gracius interpret, κατά τὸν καιρὸν, id est, secundum opportunitatem, idem significat, ac si Latine dicatur, praesenti in exemplo, uel, ut Iurisconsulti loquuntur, in casu nullum crimen est uobis.

Feceruntque filij Benjamin, ut sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, uxores singulas: abieruntque in possessionem suam, aedificantes urbes, & habitantes in eis.

R A P U E R U N T sibi. In exemplari, Tulerunt, siue, duxerunt uxores ad numerum suum ex feria quas rapuerunt. ut raptus causa ad coniugij necessitatem referatur, aliàs nullius futuri. Aedificauerunt urbes. quas belli primum tumultu & insolentia, deinde cultoris egestate uacuas breui corruisse, & tantum non vastatas ac funditus dirutas esse, necesse fuit. Et habitauerunt in eis. antiquis retentis & conseruatis per singulas familias nominibus.

Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus & familias in tabernacula sua.

C O N C I L I I illius conuentusque, solutionem actiones duae praecesserunt: altera recensio siue census familiarum ad singulas tribus pertinentium; ita ut nominibus acceptis, & subducta summa, Israelis filiorum numerus integer suis cum familiis constare obseruaretur. Altera uero fuit dimissio ac

discessio cum bona, uti dicitur, gratia; facultas unicuique facta, sua loca, op-
pida, ac pradia repetendi. Vtraque res ipsis exemplaris disputationibus at-
que verbis indicatur: Et contulerunt se inde filij Israel opportunitate
illa vir ad tribum suam, & ad familiam suam: & exierunt inde vir ad
hæreditatem suam. Priore hemistichio recensio publica, posteriore concio-
nis discessio indicatur. Non inconcinne hoc loco antiquiores homeliastæ ad-
notant interdictionis illius exceptione tantum filias vetitas, non item ne-
ptes aut proneptes, vel ullas alias ex posteritate eorum qui interdixerant.
Nam cum interdicti unde vi, quæ ratio sit queratur: verba ipsa filiarum
tantum collocationem abnuebant: Vir ex nobis non dabit filiam suam
Beniamin in vxorem. Vir ex nobis, presentes tantum indicat, non item
absentes aut futuros. Namque & Galaaditarum, qui tunc aberant, filie per-
missæ interpretando declaratae sunt. Addunt etiam solertes illi sermonis at-
que notarum examinatores, non potuisse illos de illa re posteritatem suam
voto obligare, cum Dei promissum atque omen in Iacobo quondam pro-
nunciatum obstaret: Reges de lumbis tuis egredientur. id quod Beniamini
causa primò responsum interpretantur, ex cuius familia primus Rex crea-
tus fuit Saulus, qui nondum hac tempestate natus erat: ex altera verò Da-
uid: atque ex tertia Ierohoghamus, itaque multitudinis numero Reges
predicti sunt.

In diebus illis non erat Rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi
rectum videbatur, hoc faciebat.

Genes. 1. Vnde hæc propter Leuitas duos spectata apud Israelitas monstra, &
quo de fonte orta requisituris, historia huius author Spiritus sanctus cum
in narrationū ipsarum principio, tum in fine etiam declarauit: ex eo nimi-
rum, quòd, ubi legum vindices desunt, ingenium hominum ad licentiam ac
temeritatem pronum est: & ubi vitia semel incitata sunt, in procliuè la-
buntur, & sustineri vel nullo modo, vel difficillimè possunt, propter super-
bia illius & insolentia concepta semina: Eritis sicut dy, scientes bonum &
malum. Nec desunt tamen argumenta hominibus, quibus delicta sua colo-
rari videantur, ubi iam delictum defendere, quàm vertere, magis libeat: at-
que ita fit, ut qui factus ad veram libertatem fuerat homo, postquam licen-
tia libertatem mutauit, nisi potestatis auctoritate compefcatur, turpissimo-
rum vitiorum seruitutem subeat; idq; rectissimum ducat, quod non cum le-
gibus diuinis, sed cum anima libidine & sensu non communi, verum suo
ipsius corrupto conuenit. Vnusquisque quod sibi rectum videbatur.
Exemplaris lectio ita ex verbo habet: Vir [illud] rectum in oculis suis fa-
ciet. Itaque epiphonema hoc, quo historia finis imponitur, catholicam con-
tinet animaduersionem singularis insolentia, superbia, & contumacia ho-
minum: in quibus ubi qui præsit, consulat, atq; imperet, pro tempore deside-
ratur,

ratur, omnia priuatis singularibusq; iudiciis & studiis tractantur & agun-
tur; neque illius iniuria inferenda, neque vindicanda & vlciscenda modus
vllus tenetur; contra atque diuina lege cautum prohibitumque est: Non fa-
cies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quod præcipio tibi, hoc tantum
facito Deo tuo. Itaque huiusmodi documento diuinus Spiritus librum
hunc absolutum voluit, qui ad meliorem temporum, qua post hac enarra-
buntur, usum parasceuen facturus erat; hoc est, ad Samuelis ætatem, qui
& huius & sui voluminis fidelissimus minister scriptorq; fuit. Huiusmo-
di itaque exempla esse solent eorum qui à Dei præceptis & institutis alie-
nati, & monitore, vindice, animaduersorèque carentes ingenij sui, ex
ingenio modoque suo viuere constituunt.

Hispali, in villa suburbana, Idib. April. 1589.

Benedictus qui dat lasso virtutem.

BENEVOLO LECTORI S.

CVM in hoc Commentario passim mentio Ter-
ræ Chanaan fiat; operæpretium nobis visum
fuit, descriptionem eiusdem, ab ipso authore olim
delineatam, & nunc huius libri formæ accommo-
datam, adiicere: vt eo faciliùs, Lector, authoris men-
tem in locorum dispositionibus assequaris. Vale.

Bab' tarris
TERRA SENAR

Sinacna Reg.
ASSVR

Caracna rego

CHADEA REG.

ERTIA ARA

SYRIA
DA
MAS

AMORRENS.
Regna

PALESTINA

EGYPTI PARS.

1100
Hierogl
Rubrum
Arabum
Sunt

TABVLA TERRÆ CANAAN
ABRAHÆ TEMPORE ET ANTE
ADVENTVM FILIOR.
ISRAEL CVM VICINIS ET
FINITIMIS REGIONIB.
ex descriptione Benedicti Arice Montani.

INDEX RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM.

A.

A a Ieremiæ, ahah.	106	Animi passio acrior non erumpens.	646
Abimelech quid.	347	Annorum ratio.	162
Abusus ex leui intio sensim.	589	Annorum trecentorum ante Iephthæ summæ ratio.	472
Abusus rei primùm non malæ, eadẽ in scelus prolabitur.	322	Antiphrasis & ironiæ vis.	381
Academicis stultitia fons peccatorum.	640	Apes è leone vt & vitulo.	322
Accentuum vis.	25	Apologorum vsus.	310
Acclamatio in electione Regum.	347	Apostata.	369
Adhortationum formula.	263	Apparatus sacer, liber authoris.	85. 100
Aditus & exitus obseruatio in bello.	120	Apparere quomodo interpretatur.	183
Admisisse & commisisse quid.	566	Aqua edax, vigilia edax.	277
Adonai etiam ad homines relatum.	196	Aræ priuata.	208
Adorare, latria, Dei cultus.	62. 66.	Arborum & arborum genera.	369
251		Arborum natura varia.	360
Adulterium igni punitum.	533	Aracenenfis rupes.	164
Ædificij quod ruit per Samsonem, descriptio.	572. 573	Arcana Regia.	88
Ænigmata Latinè scrupis.	523	Arenariæ cryptæ Romæ.	164
A facie, id est, auctore & voluntate.	169	Argentæus quid, cuiusque ponderis.	582
Affines è diuersa tribu, Manasse & Isachar.	415. 445.	Argumentum à nominis etymo.	219
415. 445.		Argumenta ex euentu rerum.	489
Afflictio dat intellectum.	432	Argumentandi sacræ rationes.	189
Aliena appetere suo non contentos.	616	Argumentatio & dialectica ex natura vulgoque.	186. 187. 189
Alij res intenta, se negligit.	334	Argumentorum loci.	171
Allusio ad nomen oppidi.	290	Argumentum ab absurdo & pugnant.	219
Alma dea quid.	57	Arma antiquorum.	242
Amalec.	165. 224	Armorum oblatio.	13
Ambitio.	331	Arocitana ciuitas.	192
Ambitio peruertit officium.	610	Ars humana.	371
Ambulationis labor.	355	Artis in Cantico annotatio.	133. 134. 136
Amicitia vtilitate initæ.	611	Aselli Asiatici laus.	138. Albus color. ibid.
Amicorum res.	142	Afferitarum tribus turpissimam conditionem tulit, vt & nomina urbium victarum manere sineret, quæ Phœnicia, Panchaia, Sydon, Tyrus, Syria Palæstina.	25
Amonitæ è Lot Abrahæ nepote.	80	As integer & minor.	552
Amor exacerat, exocular, stultum reddit.	566	Asteroth, id est, beata.	57
Amor in peregrinam personam.	515	Astharth.	318. 422
Amore capti.	514. 550. 561	Astharthi dea.	58
Amoris & voluptatis exitus.	565	Astrologorum prædictiones generali nomine incertæ.	97
Angeli pios instruunt & iuuant.	201	Astrologiæ diuinationis obseruatio.	196
Angeli vultus.	503	Attentio auditorum re ipsa adducta.	655. 660
Angelum videre, vel Deum.	206	Auauitia.	361
Angelus, id est, nuncius, nomen muneris, non naturæ, datur & homini, & cacodemoni, nõ soli bono spiritui.	29	Audire pro obedire.	178
Angelus Propheta.	180	Augem quem vocent Astrologi.	162
Angulis quid indicatum olim.	652	Auguria maximè à mulieribus obseruata.	157
Animæ immortalitas.	579	Augustini dialectica regula.	701
Anima pro sensitua, animus & spiritus pro intellectua.	577	Aulicorum obseruantia.	88
Animæ quæ vel pars mortalis, quæ immortalis. 577. eadem aliter post Resurrectionem animabit idem corpus.	578	Aures admonitionis sedes, hinc in aures.	317
Animi constantiam vel debilitationem sequitur animalis seu corporis vis, vel debilitatio: vt metu potentia retentiuu alui.	255	Auspiciari à religione hominib. communc.	340
		Auspiciu Alexandri captatum.	250
		Auspiciu in omni re à Deo placando.	689
		Authoritas muneris & mandati non nomen.	

V. V. gra-

I N D E X.

gratiaque dicentis fidem postulat.	29	Bethlehem duæ, Iuda, & Ephrata.	586
Author est Deus omnis rei, vt naturæ, non culpæ aut vitij.	33	Boni & mali.	161
Author solus facinoris petendus in pœnam.	668	Boni viri lenis oratio.	276
Azymi nomen quonam tendit.	202	Bonum agenti, malus invidet, quasi exprobranti.	628

B.

Baalim, Baghal Hebraicè variè exponitur.	12.
57.219. 618. Baal.	421. 428
Bacillum & virga.	205
Balsama.	321
Balsamum.	81
Barak, fulgur.	109
Beare, beata, beatitudo.	57.421
Belgæ.	601
Bella & inimicitia magnas non modò studiorum & morum, sed religionis etiam similitudines retinent.	1
Bellica disciplina, & consilia, vt venationis.	294. 476. 477.
Bellicæ insidiæ vel stratagema.	678
Bellicum consilium.	240
Belli commeatu.	281
Belli communis & publica causa religio.	478
Belli consilia & curæ.	122
Belli extra pugnam occidere, vel caprum vel dedentem se, crudele est.	303. petu- losum quoque. 307
Belli iudicium, quo & Deus publicas iniurias iudicat.	475. 673 675. punit utrimque. 684.
Belli iure qua modestia vtendum.	280
Belli iure panis imperriri potest.	279. 289
Belli mala utrimque Deo puniente.	684
Belli ratio non fert vt vlla vrbs omnino vacua linquatur defensoribus.	682
Belli præsertim ciuilibus caducæ victoria.	673. 676 684. 685. 691
Bello captorum ratio diuersa habenda.	304
Bello carere quomodo poterant principes, vel debebant.	475. 684
Bellum ciuile semper utrimque malum, exitusque.	672. 674. 677. 684
Bellum initio iustè initum, ira geritur iniustè.	672. 674. 684
Bellum quicum gerendum.	97
Bellum denunciatio præcedere, paxque oblata deber.	451. 454
Bellum venationis instar.	112
Belijahal, Belial.	369. 634. 668
Blasphemi punitio.	648
Beneficia Dei.	174
Beneficentia Dei vt communis, ad commune nos commodum hortatur.	40
Beneficij obliuio turpis, magisque in præclaro vel nobili, quale verò mala pro bonis.	379
Benedicere quid significet.	513. 582
Bethania.	265
Bethel.	672. 688. 689

C.

Cæsarea.	617
Caleb quæ gessit, quare distinctè scripta.	10
Caleb tergeminos fratres vicit, vt Hercules Geryona tricorporum.	17
Campo pro castris.	253
Canticum Deborahæ.	129. 133
Canticum, Psalmus; canere, psallere, differant.	131
Capillitium, densius, prolixius quando crescunt.	568
Capilli prolixi, nociui.	558. 662
Capillitij septem aræ seu regiones.	565
Capita sola consulunt & agunt, & puniendæ.	299
Caput non tonderi, luctus signum.	503
Caput omnis rei & belli, vt iugulus petendum.	6
Carmine disticho choriambico respondet Samson.	529. 542
Carminum interpretatio.	128
Caro & spiritus.	226
Carthago non eadem iam quæ Romani nominis olim æmula.	22
Cassiana veterum iudicia.	654
Castellum.	408
Castigatio diuina. 168 per malos.	169
Castra Israel & Iacob.	252
Causis quibus adscribendi sint euentus.	49
Cautio & cauere prudentis est.	448
Cautio rei periculose agendæ.	87
Cautioem aut euasioneem non docendi mali sunt.	346
Cedrus.	373
Celeritas, & nocuit differre.	603
Celeritas iudices fallit.	410
Chananaei regio vnde nomen sumpserit.	4
Chananeus firmus antiquitate manserat.	74
Christi resurgentis typus. 540. dantis se cibum. 523. 528. vniuers ad multorum salutem.	554
Ciuilis sermo, & ancillæ, & seruo, &c.	631
Clamor quando vsurpatur frequenter.	170
Cœpitque habitare, explicatur.	24
Cognatio.	580
Color eloquentiæ, facus rei.	285
Comitia.	650. 651. 666
Commodum priuatum perniciet Regū.	290
Commodum priuatum neglectus publici.	40
Communia propriis & priuatis anteferenda.	661. communi ope, opere, opera sumptuose gerenda, ordineque non tumultuatio.
	661. 666

Com-

I N D E X.

Comparatio quid apud Rhetores.	470	Cor officina sedesque cogitationum, &c.	563
Comparatio beneficiorum exprobrat exaggeratque contumaciam & stultitiam.	30	Corpora non pura quo plus nutus, plus lædis.	168.
Comparisonum efficacia.	148. 152	Corripiendi modus & modestia verborū.	641
Complexio post inductionem.	140	Culpæ causa calamitates & iacturæ sequuntur.	13
Compositus sensus quid.	171. 187	Cultus Dei ad proprium sensum, neglectus est.	47
Concha genericum valis genus.	219	Culpa vel laus ex intellectu, delectu seu voluntate & conatu, non ex euentu semper in communibus & promiscuis rebus.	576
Concilium generale.	650. 651. 654	Cupiditas & ambitio peruertit omne officium.	610
Concubina vxor non legitimis ceremoniis.	619. 645. 657	Curare animi affectiones.	207
Confessio & penitentia integra.	428. 429	Curæ quidnam efficiant.	355
Confessio peccati cum pœna satisfact.	432	Curruum vsus ferreorum.	103
Constrictus solis & venti rationem habet.	398	Cymbrico sermone, Beem, crus & os.	647
Congregati ad patres, exponitur.	47	Cymblicorum lingua.	263
Coniecturalis status ac definitiuus.	174		
Coniecturalis actio prima.	649. 661		
Coniugium 60. liberorum per parentem.	497		
Coniugium anno toto differebatur post sponsalia.	522		
Coniugia vinculum consuetudinis.	75		
Coniugia ex mente vel consensu parentum.	515		
Coniurationis arcana.	91		
Coniux, vxor, metaphoricè.	107		
Connexa ordinata numero.	211		
Conscientiæ cura & pavor.	355. 611		
Conscientiæ vis ad metum aut constantiam.	237		
Conscientia malorum.	183		
Consensu vrbium & concordia res firmissima.	290		
Consilia & ingenia præ studio & contentione minus sapiunt.	673		
Consilia in principes.	86		
Consilij acuti matura expeditio.	399		
Consilij fidelis & candidi animi exemplum.	113. 114. 115		
Consilij priuati spiritus.	61		
Consistorum diuersitas.	351		
Consilium infelix vnde.	28		
Consilium per ironiam datum.	431		
Consilium status. 282. abusus eius.	283		
Consuetudinis vinculum religio.	75		
Consultationum bilanx & stateræ.	282		
Consultationum loca tria.	602. 654		
Contemni nullæ copiæ nec hostis debet.	402		
Contemptio præceptorum causa malorum.	34		
Contentio quid apud Rhetores.	470		
Contraria contrariis curantur.	177		
Contumacia humana contra promissa & beneficia Dei, ei sibi que defuit Israel.	28		
Conuentus sacri sunt coram Domino.	451		
Conuiuia quatruiduanus.	621		
Conuiuatio lasciuia licenter & improvida.	570		
Conuulatoris & conuiuæ munus.	202		
Conuiuia prisca.	199		
Copiæ vitium.	167		
Copia & fertilitas nocent.	604		
Cor cogitationum primum domicilium, deinde voluntatis regia sedes.	338		
Cor contritum & humiliatum ante sacrificia ritusque.	32. 39		

D.

Dan, & tribus Dan.	617
Danitica tribus vi capie & alteram regionem.	592
Danitis spatia per hostem arctata, per fratres Ioseph tribum defendendis.	271
David vt orat.	171. 176
Dea sacra in gratiam feminarum.	57
Debra nomen apis. 109. 135. munus duplex.	114
Decemviri, centumviri, & nunc apud nos similes.	299
Decens, pulchrum, pro vero.	376
Decipimur specie recti.	586. 591
Decretum sapientum non ante vel citra consilium.	662
Decretum, statutum, mos.	484. 485
De, Ex, A. quam vim habeant.	29
Dei beneficia ex misericordia, supplicia ex iustiss. iudicio.	68
Dei clementia.	168
Dei cognitio quatenus, & vnde habetur.	55
Dei cura & sedulitas.	173
Defatigatio quæ mala.	277
Dei est beare vel iuuare.	429
Dei honor & nomen assurgere facit Reges.	90
Dei honor & religio pluris esse debent, & vindicari potius quam alia minora.	675
Dei ira non citò fit, estque effectus, non affectus.	67
Dei nares ampliss. cum longanimis.	ibid.
Dei opera & dona sibi adscribit homo.	233
Dei pactum. 67. 68 ipse seruat, homo violat.	69. 70
Dei propositum constans.	61
Dei responsum vt oraculum an fallat.	672. 674. 677
Dei ratio habita & cura, quantis.	608
Dei Sanctorumque è templis Ecclesiasticorumque bonis militib. data stipendia, præsertim in sacro religionis bello, & saltem	

V V a sym-

Symboli sacri tesseraeque nomine.	342		
Dei viribus opeque non propriis puniendus			
Dei populus.	102. 103		
Dei vox neglecta.	25		
Delectus virorum in bello.	239		
Deorum contentio apud Homerum.	340		
Deorum inveniendorum origo.	53		
Depulsio.	470		
Deum in adversis invocare, in prosperis obli- visci rursus, detestanda ingratitude.	430		
Deum utraque pars allegat aequè, ex even- tuque rei iudicat de sua causa.	573. 575. 576.		
Deuovere se diis manibus.	573. 577		
Deus creat multo ante rei causas.	116		
Deus dimisit Gentes, explicatur.	71. 74		
Deus & Religio res preciosissima.	612		
Deus est vita aeterna: ita Deo carentes, in mor- te aeterna sint oportet.	578		
Deus foris, vel intus, vel utroque modo mo- net.	349		
Deus ubi iuvat, inuolida valent.	91		
Deus viciscatur se, explicatur.	219. 220. 221. 222. 223.		
Deus ut omnia suaviter disponit, ita eligit ad officia sua qui aptum quiddam habent.	190. 191. 678		
Dies ab Occasu coepit antiquis.	527		
Dij proprii.	614		
Dilemmatis vis.	184		
Diuinitas genere duplici.	658		
Diuina vis & tutela.	547		
Diuini iudicij decreta quomodo obsignata.	404		
Diuini iudicij exemplum.	306		
Diuinorum cognitio misceri non fert huma- nis opinionibus & sententiis.	508		
Diuitiae & opes spectantur in eligendo Gu- bernatore.	358		
Diuitiarum & egestatis vires.	361		
Diuitiarum & munerum collatio.	361		
Dodrans mensurae genus.	84		
Dominatio potestas regia, Dominus.	314		
Dominationem vel vnus aegrè fert nobilis.	331		
Dominator Dominus Deus.	315		
Domine siue Adonai, quid arcani dicat.	575		
Dominos plures & serui viles aegrè ferunt.	333. 336.		
Dominus tecum.	184		
Domus patris, seu cognatio.	180		
Domus. vide, Hospitium.			
Duc, pro induc.	111		
Duci non obtemperare, capitale.	301		
Ducis & militis partes.	278. 412		
Ducis optimi exemplum.	332		
Ducis partes tres.	317		
Ducis prudentia.	289		
Ducum partes, & culpaueuentus in alios.	42		
		E.	
Ecce pro exemplo.	126	secus.	244
Ecclesia, & simul orans.	686		
Ecclesiam quis numerus constituat.	212		
Ecclesiastica actio, supplicatio.	173		
Ego sum Dominus, explicatur.	286		
Electi à Deo Magistratus.	368		
Electio ad ministerium, & electi partes.	191		
Electio ex virtute, non ex suffragio.	435		
Electio publica.	311		
Electiois genus tertium.	364		
Electiois doctrinae summa.	374		
Eligi minus malum.	643		
Elocutio feminae.	521		
Elohim.	423. 574. 575. 596. 687		
Eloquentia sacra.	272. 338		
Ephod.	522. 596. 608		
Ephraim sine tributo videtur in amicitiae ius suscepisse Chananzum.	24		
Eripere.	474		
Erroris vitæ diuerticulum.	327		
Et ecce.	603. 645		
Et factum est.	561		
Et nunc.	375		
Et, pro, itaque, ergo.	414. 484		
Euancscere.	205		
Euangeliorum elucidatio.	272		
Euentus praedictioni, & poena culpa conue- nit.	56. 59		
Exaggerant rem antitheses.	627. circum- stantiae. 638. 639. 658. comparatio. 669		
Exaggeratio peccati Israelitarum, & poenae.	80		
Exaggerat rem nuncius, & magis delator.	409		
Excludere facilius quam expellere.	403		
Excusatio in Reip. duro tempore.	146		
Exemplare delictum.	664		
Exempli publici contagio pessima.	ibid.		
Exemplorum examen.	95. 154. 155		
Exemplum vicinum decoris vel dedecoris quanti sit.	26		
Experimentum periculosum.	73		
Expiatio.	582		
Exploratores, vigiles, custodes.	19		
Expugnatio maiorum oppidorum ut facilior.	472.		
Externis, generi, patriae, religioni, &c. in utrâ- que partem non nimis fidendum aut diffi- dendum.	625		
		F.	
Facere, sacrificando apparare.	507. 508. 510		
Facierum & formarum diuersitas ex paten- tibus.	306		
Facinorosi, pestis & lues terrae, non modo ut malâ inuulsa pondus, & reus qui fouet nec punit.	668		
Facta, non verba aestimanda.	401		
Fames & sitis in alio restinguenda, etiam (nisi in			

in bello) hoste, ex humanitate & lege.	279	Fortuna ex hominum imprudentia.	478
Familiaris rei augendae rationes.	363	Fortunae numen nullum, vnumquemque suae fortunae fabrum esse.	23
Famulus Dei, laus Veteris Testamenti, Filius Noui.	44	Fratres qui dicantur.	580
Fatum poeticeum.	117. 135	Fratres lingua sacra cognati omnes.	333
Felicissimi per se sapiunt, felices per alios, mi- seri neutro modo.	41	Fulgur impios mouet.	109. 110
Felicitas & miseria non simul.	187	Funus honestissimum.	379
Felicitas, fides, & obsequium.	23		
Femina.	584. 619. 621	G.	
Femina inconstantia.	56	Galgala qui locus.	29
Feminei sexus, id est, exterioris hominis, ap- petentia, & ad virum inducendum, ma- nans.	327	Garizim montis celebritas.	349
Femineum studium circa religionem veram aut falsam, est non parui momenti.	56	Gaudij mali extrema luctus occupat.	572
Femineus sexus blandiens & fallax.	524. 554	Gedeon credit Angelo Dei, sed signa petit ob alios.	230. 231
arma. 525. 550. 561. 564. gloriae & rei audus.	551. 552	Gedeonis pater Ioas.	182. 209. 212. 213. 214. 224.
Femininum genus Hebraeis pro neutro quo carent.	187	Gedeon per fidem vicit regna.	298
Festo Tabernaculorum non obstrictae femi- nae.	698	Geminationis vis & effectus.	638
Ficus arbor, avari dirisque figura.	359	Gemurus ad Deum ex metu poenaeque non re- ctus, tamen mouet ad misericordiam.	64. 77
Ficus arboris natura.	362	Generalis sine vlla exceptione lex & consue- tudo, iniusta saepe & noxia.	624
Fidei alacritas vix sentit laborem.	19	Generationis nomine qui comprehensi.	46
Fidei cum industria iuncta datur effectus.	266	Generis & praepitae ratio è patre tantum du- citur.	332
Fidei defectu sit timor.	237	Genimen vitis quid.	366
Fidei obseruantiaque Dei praemia.	17	Gentium religio & Israelitica diuersis cultib. & finib. constant.	70. 649
Fidei ni nitentur instructi & animati, alias nihil pari successu euenire poterat.	9. 10. 11	Genua quare antiquis tractabantur.	564
Fides adhibenda Deo, & efficax.	118. 119. 575	Geographia temporum quare errorem admit- tat.	22
Fides cui habenda, è regulis iuris.	588	Geographica ratio ad loca.	227
Fides diligentes, attentos, eruditos, discipulos suos reddit.	225	Gerendarum rerum impulsiones.	113
Fides ex denunciatione voluntatis Dei.	227. 248.	Glossa, lingua vel adnotatio.	546
Fides fratri data seruata donatur felici succes- su, securitatem cumulans.	12	Gomer mensura.	86
Fides Gentium.	112	Granatae nomen vnde.	22
Fides hosti seruanda magis aliis.	20	Gratitudo beneficii praemiumque cumulat.	21
Fides omnium fundamentum.	192	Gratulationes & supplicationes.	118
vis & effectus.	193. 265. 297. 501	Gubernationis genera.	311
Fides piera: quae signa impetrant pro aliis.	232		
Fides, virtutum dux.	212	H.	
Fide vicerunt regna.	478	Heluetiorum circuli.	post praef.
Fiducia summae aestimationis.	656	Herculi collatus Samson.	569
Filij virtutis, ut olei, mortis, &c.	594	Hiericho.	81
Firmamentum in Rhet.	473	Hippocrates.	478
Flumina ad bellum.	150	Historiae sacrae mos.	109
Foederatio & communicatio, per interiecta loca diuersa interturbatur.	2	Hodie, quid significet.	382. 688
Foederis sanctitas & Deus.	328. 329	Holocausta differunt à victimis.	689
Foedus & socij quarendi.	616	Homeri libros Alexander socium vocat.	321
Foedus quemadmodum vetitum.	330	Homeri laus.	259
Foedus securum esse nequit cum hoste diuersae religionis.	ibid.	Homicida consulto deliberatoque animo, lege Dei occidendus.	306
Formulae sacrae.	257	Hominis nequitia.	357
Fornicatio mystica vel spiritalis.	328	Hominum ingenia.	ibid.
Fortitudinem vastat amor feminae.	550. 561	Homo arbor, homo consilij capax.	351
Fortitudo officiosa.	284	Hordei grani obseruatio.	245. 247
		Hospes defendens hospitem, simul tribus ca- uet consulti que.	638
		Hospitalior tutorque vrbs maior, quam mi- nor.	VV 3

I N D E X.

nor, vt vel pagi.	625.626	Ingenium (& studium & mos) vbi intende- ris, valet.	671
Hospitalitas.	200.587.594. 626.630.637	Inimici nomen.	97
Hospitij domusque ius & violatio.	639.640. 658	Iniuriosorum exitus, qui virga Dei.	169
Hostem in suis adoriri, quam domi in pro- priis operiri praestat, & cur.	444	Inopes, vagi, semioaria latrociniorum.	342
Hostes & inimici populi diuersi.	97	In pedibus suis, vel, pedib. fugit, quid.	120
Hostiarum materia & ritus & virtus.	211	Inquisitio authoris in facinore.	214
Hostis diuisus minori negotio debellari po- test.	2	Insolentiae superbiae exemplum.	8
Hostium consilia explorare.	241	Insultatio & irrisio miseri.	570
Humanae miseriae ratio.	36	Intentio & mens artificis, vel agentis efficac. 557.	
Humanae vires sine Deo vanae.	72	Interpreti negotium quid faciat.	13
Humana & scribarum lex & expositio.	325	Inuidia nocua.	267
Humana malitia saepe grauissimaeget reme- diis.	104	Inuidia praeclearis imminer.	266.485
Humanarum rerum exemplum.	385	Ioannis Baptistae & Hieremiae natiuitas san- cta.	502
discrimina.	497	Iordanis fluius exundans.	225
Humana sapientia.	326	Iosue filius Nun, Iesus Filius Dei, quantum differant.	44
Humana vis & tutela ad diuinam.	547	Ira fortis animi magniq. non longa.	531
Humani & vulgaris iudicij error.	604	Iratus cur nunquam fuit Deus, quin miseri- cordiae recordaretur.	60
Humano ingenio Dei orbitam egresso nullus est modus opinandi mutandiq. curiosae.	423	Israel a Deo factus dictusque desciscit ab eo. 80.	
Humiliatus, id est, fractus.	100.127	Israel ruit in omnem licentiam.	76
Humilitas virtus aprius. ad omnem Dei ele- ctionem.	198	Israel, id est, potens cum Deo. 100.334.413. 425.688	
Hybernicae status.	137	Israel praeus artis bellicae expertus, ope Dei vicit, post didicit a Gentibus.	73
I.		Israel, vt adulterae, degenerat nimium a voca- tione & nomine.	61.649
Jacob vt ad populum orabat.	171.176	Israelis causa factus orbis.	325
Iactantia de donis Dei vitanda.	521	Israelis Deus.	111
Ias dissyll. pro Deo.	119.132.133	Israelis filiorum appellatio.	127.254.662
Idem in diuersas partes a diuersis intellectu arripitur.	408.409	Israelis in conuentu dodecagona figura.	696
Idoli vanitas.	614	Israelitae praeter ius fasque Chananos habi- tare passi sunt, crescereque.	23
Idololatria cultus rerum naturae.	54	Israelitae vario consilio a Dei iussu discessere. 28.	
Idololatria vt surrepat.	322	Israeliticarum historiarum summa.	172
Iehueh Israelitarum Deus.	650.687	Itinera domusque vt sint tuta.	665
Iephte iniuria exclusus a fratrib.	446	Iudaei huius temporis Romae, Venetiis.	23
Iephte virginem dicat Deo, &c.	481.484	Iudaeis nefas ducere uxorem e gentibus nisi captiuam, & raro.	688
Ierubaghal & Gedeon.	385	Iudex D. X.	672
Ierusalem Salem appellata.	623.624	Iudicare est, domi bellicae regere praesse.	78
Iezraghel vallis fructifera.	225	Iudices ex singulis tribubus praeter Simeoni- tidem ob libidinem.	101.415
Ignis duplex.	203	Iudices hic, id est, summae rerum gubernato- res, vt Chaldaice.	61.64
Ignis odore nondum admoti stupa ardet.	555	Iudicij Dei aduersus Chananos pronuntiatu satellitum se praebet Iudae tribus.	9
Ignis perpetuus (vt & Vestae) in sacris, diuinae efficientiae imago.	354	Iudicis partes.	211
Ignis tropo quid.	384	Iudicia violatae fiduciae, tutelae, societatis.	656
Ignominia grauior habita morte.	566	Iudicialis causa.	174
Ilex, quercus.	180	Iudicij Dei causa occulta.	675.676
Imagines astrorum ad auguria.	584	Iudicium causae ex euentu non nisi miraculo. 575.576	
Imperatores pro Repub. deuouere se diis.	573	Iudicium non ex veri ratione, non ex aequo & bono, sed e verbis expressis summo iure.	529
Imprecationis merus.	582	Iudi-	
Improuisa subita nocent, etsi laeta.	479		
Inaures.	317.319		
Incantationes antiquitas.	554		
Inclinare se, prosterni ad pedes, adorare.	66		
Indignitas ex conditione & ingenio.	369		
In felicitate successus origines.	13		
Ingenium vulgi.	268		

I N D E X.

Iudicium suum homini non praefendum voci Dei.	34	Lucretianae contra deos sententiae explica- tio.	223
Iudicium ratio & duratio, non vt Regum.	310	Luna Ismaelitarum insigne.	317
Iumenta vt beneficia Dei, non male tractan- da.	633	Luna quod non ceruicitur, bidui tantum res est, nunquam integri tridui. Simile ab ea. 317.318.	
Iuramenti dispensatio, interpretatio.	690. 694.697.702.	Luza a nucum copia elegantiaq. vocatur.	19
Iugo non subesse.	634	M.	
Iuramenti vis; quod homini fit, reddendum Deo.	449.450.693	M dian.	165.224
Iurisdictionis genera, ciuilibus causae vel crimi- nalis.	77	Madianitarum lingua.	267
Iuris Gentium de via transituque dando vio- lati poena.	461	Magistratus.	652.696
Iuristranslatio.	474	Magistratus iudex & custos.	416
Iustitiae, quod iustum est, persequeris, ex aequo & bono, non iure summo & generali.	614	Magistratus qualis sit, permagni interest.	65
Iustitiae munus.	667	Magistratus sine sacerdote nil magni nouitq. in Repub. decernit; ac ne Iosue quidem, etsi Moisis spiritu donatus, Vais etiam offi- cio fungeretur.	3
K.		Magnes, & simile ab eo.	206
Kambron Hispanicè vt Hebraicè & Chal- daicè transpositus elementis.	290	Mahometo primi decepti adhaerere Arabes, post Persae, ei manus insigne.	318
L.		Maior pars vincit meliorem in tumultu.	368
Lactis ad somnum efficientia.	124	Maius petitur vt magnum detur.	627
Lactis vsus quibus interdictus medicè.	125.	Maledictio & praedictio impleta.	414
153.		Malorum genera, confessum, simulatum.	49.50
Lampas a Lapidoth.	107	Malum honesti specie difficile sanatur, estq. malum in conspectu Domini.	51.52
Lapis pro ara, tropo, & ad contemptum.	344	Malum veritatis Deus in bonum.	445
Legati ante bella.	668	Manasses.	263
Legitimus status.	383	Manus pro virtute.	234
Leo a lais, vel lebi, & quid carulus.	520	Manus extensa.	645
Leodienses.	652	Manus, palma, vola.	287
Leuitae ab agriculturae studio alieni lege Mo- sis.	588	Maria virgo mater.	155
Libanus excellit fertilitate & pulchritud.	74	Mariae interrogatio non ex defectu fidei.	195
Lib. Misdras.	181	Mars Veneri cur addictus.	159
Liber de miraculis.	250	Maspha, Mitspah.	650
Liberi vel soboles.	496.498	Mater cur Debora.	135
Liberorum doctrina.	307	Mater inferens filio bonum aut malum.	584
Libertas mala seu licentia dum praefectus nul- lus est.	581.585.591.592	Matris affectiones & naturas imitatur in- fans.	501.502
Lingua sacra ad distincta certa q. diues.	654	Matris cura & consensus de nuru.	517
Lingua sancta.	140	Maturitas rei temporisq. ad opus.	99
Linguarum idiomatica, dialecti, mutatio vel vicia.	493.494	Medicari.	168
Linguarum omnium ars.	491	Medicina diuina & medicina naturalis.	208
Loca ad bellum.	150	Medicinae artis benignitas.	172
Loca alta ventosa.	295	Melchomen (id est, Mercurium) animarum ductorem Ammonitae colebant.	467
Loca munita sinium.	98	Menasse.	617
Loca synonyma.	22	Mendacium vitans ambiguitate respondit Sam- son primis duabus vicibus.	562
Loci deligendi, explorandi, occupandi, cura prima ad gerendum bellum.	257	Mensurarum nomina.	84
Loci temporisque commoditates ad res.	89	Meretrix.	415.438.445.446.547
Locorum nomina.	606	Metathesis.	232
Locorum variorum nomen, idem nec casu modo, sed & consilio e desiderioque.	22	Metonymia in quibus.	248
Locus sacrificij.	509.689	Militaris & violentorum mos.	613
Longa pueritia.	308	Militaris prouidentia.	264
Lotio pedum.	633	Milites plures ad spolia quam ad praelia pro- deunt.	320
		Militum & ducis partes.	278
		Miniae obiurgatioq. amantis medentisq.	431
		Mini-	

I N D E X.

Ministorum discrimen.	45	Occasio, tempus, hora.	347. 473. 695
Miracula p̄posterè habita quæ non sunt, & non habita quæ sunt.	607	Officia suscipi & ambiri fucata purgatione ambitionis & auaritiæ.	315
Miracula vt falsa turrepant.	322	Officio nimio vel intempestiuo nocere.	621
Miseriarum humanarum caput.	316	Officium omne corrumpit ambitio & amor sui.	610
Misericordiæ Dei constantia.	64	Oleum oliuarum.	352
Misericordiam faciemus, interpretatū.	20. 21	Oligarchia.	436
Moabitæ è Lot Abrahæ nepote.	80	Oliua.	352
Monitor diuinus.	173	Opinabilis diuinitio quænam.	653
Morbum & peccatum nosse fateri quæ, primus gradus ad sanitatem.	428	Oportunitas temporis & loci.	294. 662
Mores mysticè Israelitarum ad nostros comparati.	41	Oppidula, semiurbes.	419
Mortis modus generosus, stultis tyrannis.	412	Opportunitas iudicij diuini.	531
Mosis excusatio non defectu fidei.	195	Oracula generalia.	597. 598
Mulier iudex à Deo, ac Prophetis.	105. 106. 108	Orator.	637
Munus per gratos nec suspectos mitti.	83	Oratio & verba apta rei.	687
Muscæ è canibus, crabrones ex asinis.	522	Oratio in necessitate cum fide.	544
Munuscula varibus adferebantur.	198	Ordo rei gestæ alius quàm narrationis.	624
Mutationi obnoxia humana.	616	Orientis filij quinam dicti.	224. 225
Mysterium nominis Abigefer.	283	Orij pacis quæ bonus vsus & abusus.	79
		Otia par quæ ad vicia luxus quæ ducunt.	69. 70
		Orium malum & securitas.	604

N.

Naaman Syrus.	208
Nasus pro ira.	67. 397
Natio nulla vt Iudaica ab vno Abrahamo per 12. tribus impermixtas.	685
Nazaræi.	502. 534. 561. 562. 566. 568. 580
Necessaria dat primùm citius quæ Deus, alia post & paulatim.	1
Necessitatibus naturæ desperatis adest oportunè Deus.	501
Neruicci funes.	554
Nox apra quieti.	623. malè agentis. 644
Nox incutit metum.	254. 255
Noctis horæ.	260
Nomen quid.	508. 509. 510
Nomen simplex.	83
Nomina arcana Dei prouidentia.	574. 575
Nomina apra ad rem & spem.	110
Nomina locis victis mutanda erant.	26
Nomina virtutis traducta ad vitia.	635
Nominum omen.	221
Nominum priorum impositorum ratio & significatio, ex Dei prouidentia.	346
Numeri notatio.	380
Numerus impar & septenarius.	554. 559. 593.
Numerus innumerabilis.	242
Numinis ratio habita, quanti.	608
Nux arbor umbrosa.	372

O.

Obefitas corporis.	86
Obefitas cur minus sit sanguinis.	93
Obiectionum callidarum origo.	288
Obsequij exemplum.	112
Obsecro est cupientis doceri.	185. 188. 194

P.

Pacificæ victimæ.	689
Pacis & otij bonus vsus.	79
Pacti seruantissimus est Deus.	32
Pæan.	542. 569
Palæstini florentiss.	74
Palma.	81
Palmus.	84
Panis.	508
Panis tumultuarius.	245
Paruulorum sagittæ. Psalmo 63. potentis. Psalmo 126.	309
Passus eadem compari didicit.	629
Pater incertus (non mater) at in coniugio iure certus habendus.	337. 338
Peccati semper color extenuandi vel excusandi.	642
Peccatorum fons stultitia.	640. reus qui non punit. 670
Peccatum nullum impunitum.	94
Pendere totos à Deo oportet, non à casu.	674.
Peregrinandi, migrandi, vagandi causæ.	587
Peregrinationis vsus & abusus.	52
Peregrini & aduenæ.	629
Periculum amantis.	24.
Perseuerantia in ardua & omni re.	95
Perseuerantiæ, culpam agnoscentis & emendantis exemplum.	675
Petitio quibus partibus consistet.	552
Phiala.	155
Phinees trecentos annos vixit.	675.
Pietas quænam sit.	366
Pietas & fides impetrant signa pro aliis.	232
Piorum fides.	224
Piorum mos.	251
Platanus.	372
Platea & forū noctu minus tuta quàm æger.	63.
	Pœna

I N D E X.

Pœna & satisfactio.	432	Publica peccata mali exempli.	264
Pœna publica publicæ inobedientiæ.	692	Publica priuatis propriis quæ deferenda.	661
Pœnitentia.	567. 568	Publica res & communis.	350
Pœnitentia ritus quæ sacri non mutata vita.	38. 39.	Publica ruina vnde.	23
Pœnitentiæ argumenta, confessio & emendatio.	432. 433	Publicæ calamitatis vetus sensus paucos tan- gere solet.	288
Pœnitentiæ orationis genus & stylus.	128.	Publicarum actionū laus & culpa penes priores.	291
Pollices à pollendo dicti.	7	Pudori, timori, & inuidiæ faciendæ parcendum.	235
Pomponius Mela.	308.	Puer, ministerij, non ætatis nomen.	241
Ponere, offerre.	202.	Pugnatoris artes & occasio nil negligentis.	19
Ponere pro sacrare.	329	Pugnatur Marte dubio, dum Deus neutram partem perire vel inolescere vult.	59
Popularis licentia ex boni principis defectu.	163	Punire non turbam omnem, sed partem, in exemplum omnium.	541
Populi tumultus vt ventus.	27	Punit Deus seuerè scelera contumaciæ, iniustitiæ, adulterij, raptus.	684
Populo in vrbs punitione parcendum.	299	Punit Deus vt medicus, certis membris, modo quæ.	433
Populus non exercitus aut copiæ.	233. 236	Punitio iusta & apta.	384. 389
Populus sequitur mores principum.	569	Punitio res exempli, & contra rem mali exempli.	303
Populus tumultu iudicem agere non potest.	217	Punit Deus, nec refert per quos.	179
Potentia inuidiam, inuidia suspicionem parit.	76	Purpuræ laus olim.	160
Potestas omnis à Deo.	436	Pygmei.	85
Præsentia Regis aut Ducis.	113. 115. 398		
Prætextus & causa nūquam deest malis.	452		
Proces vota quæ iungenda fidei obsequio quæ.	28		
Princeps & senex.	302.		
Princeps electione, non successione hæredis.	496. 498		
Principem minimè decet fugere.	7		
Principes pingues terræ.	353		
Principum & sacerdotum peccata.	664		
Principum exploratores.	116		
Principum opptimentium consilia.	82		
Principum vxores non obligari pactis.	122		
Pro formali.	171. 187		
Promissi sententia seu sensus.	295		
Promissio Dei fides debetur, iussioni obsequium.	5		
Proclari.	246		
Promptitudo, celeritas, dextertitas, &c. in malis mala, bonis bona.	409		
Propheta pro elocutore, &c.	135		
Propheta Angelus.	180		
Prophetarum varia ministeria.	106		
Prophetica promissa complentur.	4		
Propria ob laborem vel sumptum chariora.	612		
Prouentus & redditus arborum.	363		
Prouerbiū Israeliticum, Violatio violati- nem promit, à feminis mala omnia.	584		
Prouidentia Dei ad diuersa relata.	179. 496. 501. 514. 519. 544. 547.		
Prouidentia in rebus Israeliticis.	54. 517. 518		
Prouidentia iustissimum quæ Dei iudicium.	8. 387		
Prouidentia singularis.	78. 81. 105. 168. 226. 685		
Prudentiâ priuat Deus quem punire vult.	670		
Prudentia virtutum moderatrix.	212		

Q.

Qua manu pereat fortis refert.	309
Quare, quorsum, quando vsurpentur.	687
Quercus, ilex.	180
Qui vtraque manu pro dextera utebatur, versio explicata.	83
Quid, Ex farinae satis tribus.	200
Quid mihi & tibi est?	452
Quintati quinam dicti.	242
Quomodo fiet istud, vt, obsecro, vel cur, Ge- deonis.	185. 188. 194. 195
Quietis ædet malitiam curiosam hominum.	499.

R.

Racemi & vindemia.	273
Rachelis idola.	584
Rahab quo iure potens & Iahel.	124
Rahab vt meretrix.	547. 548
Redemptor sanguinis.	306
Redundantiæ curatio.	168
Reges ab aratro, ab ouibus, &c.	365
Regia maiestas.	308
Regiarum ædium pars.	89
Regis loco Respub. à qua, & ob quam fit, non contra.	663
Regis aut superiorum peccata magis nocent exemplo.	664
Regis aut præfecti defectus vel absentia.	618
Regnandi miseria.	356
Regni administrandi vera ratio, Reipub. & regni	XX

I N D E X.

regni recusari exemplum.	312	Samson vt iure se occiderit, 573. 574. 577. 579	580
Regni cura & labor.	359	Samsonis historiae veritas.	580
Regnum quid postulet.	352	Samsonis vires vnde.	540
Regum tituli varij.	103	Sancti petunt signa ob alios incredulos.	232
Regum antiqua institucia.	353	239	
Reipub status.	600	Sapiens bonusque prae quo vocat.	129
Reipub. & communis boni interest, scelera in priuatos admitta puniri.	661. 662. 663. 665	Sapiens eligendus in gubernatorem.	358
Religio popularis politicaeque.	48	Sapientia Gentium, idem quod nunc Status consilium.	69
Religionis ratio.	177	Sapientia humana, &c.	224. 351. 352
Religionis mutatio turbas concitat.	212	Sapientiam vastat amor feminae.	550
Religionis praetextus.	340	Saræ risus non contra fidem.	195
Religionis praetextu ex ambitione patricidum 70. fratrum.	344	Sar & satis ex Sad.	148
Religionis pax & communio.	423	Sara tenera minus laedit vastatio.	165
Religionis diuersae uxorem Israelita non ducebat, nisi, &c.	527	Saulis victoria.	144
Reliquiae Sanctorum.	45	Scindere vestimenta, grauissimi doloris indicium.	479
Rerum copia umbræ.	186	Scipio.	412
Remotio argumentosa.	214	Scriptura non semper per capita distincta.	513
Rebus consulere, non potiri tantum.	374	Scripturarum vsus & scopus.	48
Repudij iusta causa sterilitas 10. annorum.	500	Seclarum origo.	413
Res magis quam verba mouent & docent.	556. 646.	Sedere pro habitare, &c.	180. 199. 687
Resipiscentia inconstans, inefficax, ac vulgaris, puerilis, poenarum causa.	37	Sedere, docentis & ius dicentis.	108
Respicere attentionem indicat.	191	Seminaria latrociniorum.	342
Respondit. 655 Non respondit.	646	Sensus multiplex.	271
Responsa Dei aperta, &c.	97	Sensum suum sequi verat homini Deus.	703
Respub. & vrbes, quas felices vulgus appellat.	599	Senecta veneranda.	616
Restitutionis Israeliticæ causa.	64	Senectutis autoritas pericæ, piæ.	42
Restitui furtiuum non satis est.	582	Sepulchrorum cura memoriaeque omnibus, vt immortalitatis.	44
Restitutionis exemplum.	694	Senes, Senatus, Magistratus.	696
Resurrectio corporum.	45. 579	Sepulchri locus adnotatus est.	579. 580
Rhamnorum genera.	290	Sepultura extra vrbes.	496
Rhamnus pro Rege adscitus.	360	Sermo hominis index: qualis vir, talis oratio.	333
Rhetoræ alpes.	164	Sermonum Iudicum ad Israel capita.	62
Rixa, iurgium.	217	Seruit Israel homini, quia non Deo.	77
Ros mysticè.	228. 231	Sicera quidnam denotet.	502
		Sichimitarum scelus duplex.	374
		Siclus cuius ponderis.	341. 582
		Signa dantur incredulis.	250. 251
		Silo, locus in quo oracula petebantur.	572
		Simulatio & dissimulatio. 401. hypocrisis. 50	
		Sincerus aliis Deoque, non sibi seruit.	114.
		115.	
		Singularia signa.	291
		Singularis pro plurali.	108. 109. 181. 248
		Sitis vnde, & quam molesta.	543
		Societas mali periculosa.	74. 75
		Sodomæ peccatum.	628. 665
		Sol celerior & tardior, pro re varia hominum non in se.	626
		Solis locus supremus.	162
		Somnia minitancia rum obscura.	245
		Species recti fallax, & vnum genus mali.	49
		Spiritus Domini vis vt fulminis.	540
		Spiritus Dei.	476. 520
		Spiritus & caro.	226
		Spiritus timoris Domini vnde discedit, eodẽ	
		Spiritus opinionis ac priuati consilij succedit.	46
		Spi-	

S.

I N D E X.

Spiritus vnus & idem sanctus domi bellique	78	Turbatio insolentiaque Sifaræ.	124
Sponsi filij non ieiunant dum cum ipsis est sponsus, &c.	522	Tutela summæ æstimationis.	656
Stimulus bouum.	101	Tyrannus.	370
Stratagemata.	123. 254. 678. 681	Tyranni exitus.	413
Stultitia fons peccatorum.	640. 641	Tyrus & Sidon.	143
Stultitia numquam à tyrannide sciungitur.	412. 413.	Tyrannis breuis & misera.	387
Stylus & radius.	143	Tyrannorum sententia, Odetint dum meruant.	407
Sughirath.	94	Tyrannum occidere quatenus liceat.	94. 95
Sumptus ad opus præcogitandi, præceptandi.	671.	Tyranni ac mali tandem puniuntur, &c.	373
		Tyrannorum consilia.	105

V.

Surdos facit lingua ignota.	523	Vagi seu vagabundi feminaria scelerum.	342
Surgere.	135. 140. 415	Vagi & profugi metus & cura.	355
Sympathia & antipathia rerum.	554	Vellus mysticè.	228. 231
Syria triplex.	422	Vendidit eos, interpretatum.	188. 425. 426

T.

Tabernaculum pro quiete.	240. 248	Venatio bello comparata.	112
Taciturnitas consilij in bello.	409	Venæ ventris raræ, in obesis tenuissimæ.	93
Talabera vnde dictum.	265	Veneti vnde originem ducant.	600
Talenti euangelici defossi officia.	313	Venustas duplex, membrorum, & motuum.	514
Talionis exemplum.	304	Verba minus quam res ipsæ mouent.	646
Tauri hostiæ significatio & virtus.	211	Verbum Dei, & Verbum Deus.	235
Telorum impetus.	258	Verbum hoc.	214. 269
Temporum & ædium genera.	571	Veritas Dei.	297
Templum S. Laurentij in Damaso Romæ.	574	Verus vnde.	128
Tempus rei gerendæ in quo sit magis impendendum.	333	Verum simplex semper.	376
Temporum & morum mutatio.	102	Veteris Testamenti benedictio & felicitas.	417. 482. 483
Tempus, commoda oportunitas.	106	Via, pro vitæ moribus. 66. pro instituto.	596
Tempus, hora, occasio captanda.	347. 635	Viarum præclusio in bello.	98
Tempus longum vitia affert omni rei.	63	Victarum gentium conditiones.	23
Temporis ratio habenda, & itineris.	621	Victima & lucus apud antiquos.	210
Temporis supputatio post Samsonem.	581.	Victoria vt vtendum, ne refugiat.	7
	586.	Victoria Samsonis morte venalis.	578
Tentare Deum quid sit.	34	Victoria cur ad tempus, etiam causa peiori.	675. 676
Terra mysticè.	231	Videte Deum vel Angelum.	511
Terribilis non semper in malam partem.	503	Vigilia nocturnæ.	260
Thabor mons editissimus.	111	Vindemia & racemi.	273
Theraphim quinam fuerint.	589. 596. 608	Vindices scelerum & speculatrices furia.	223
Ter, terra Latinorum.	157	Vini degustatio ante Cantica sacra.	367
Terminos modosque suarum partium ne quis excedat.	317	Vinum lætificat cor mæsti, & curis oppressi.	367.
Tessera bellica.	256	Vinum ac sicera.	502
Testamenti veteris imbecillitas imperfectio.	49	Vinum deorum nectar.	367
Testamenti noui excellentia.	43. 44. 45	Viri Israelitæ fortes, strenui.	245
Thesis orationis.	374	Vir, variis linguis mysticum quid significat.	219. 265. 266
Timor Dei.	64. 65. 178	Vir Dei, Propheta.	503
Timor Domini, hominum dux.	357	Virgines prædæ bellæ.	159
Timor & panis defectu. fidei vel conscientia bonæ.	237	Virgo per antonomasiam Mater Domini.	58
Timor ignauia & degeneris animi nota.	308	Viri vis per feminam deficit.	561
Tribus Iudæ & Simeonis amicitia.	5	Virtus omnes strenui viri partes complexa.	99
Tribuum 12. Israel conseruatio.	685	Virtus pressa vel exilio gloriofior emicat.	418
Trans Iordanem ad quam fluminis ripam referatur.	267	Virtutum fides dux, prudentia moderatrix.	228
Trophæum.	550		
Tumultuantis turbæ sententia, more: que.	213		
	368		

I N D E X.

Vitæ genera tria quæ plurimum inter se differunt.	144	Votum.	476.481.484.686
Vita in Deo, & ex eo.	208	Votum Nazaræi.	502
Vlyssipone Lusitanorum regio qualis.	103	Vrbes quæ nunc inter præcipuas.	599
Vmbra arborum quænam commendatur.	371	Vrbium conditores honore dignos esse.	21
Vnctio Regis.	347.371	Vrbium vsus & inuentio à Caino.	639
Vnguentaria theca.	321	Vfus historiarum.	94
Vociferationes in præliis diuersæ, à variis nationibus vsurpatæ.	267	Vulgi fauor & iudicium iniquum.	114
Vocum clamorum quæ ratio.	257	Vulgi numerus imbellis.	234. ingeniû. 38
Vocum ratio & vsus.	349	Vulgi leuitas & cæcitas.	331
Voluntas magis propria homini & in fide.	192	Vxor ex alia tribu.	415.438.445
Voluntas nostra conformanda diuinæ. &c.	481	Vxor qualis quærenda sit potissimum.	516
		Vxor non legitima.	619.645.657
		Zabulon conditione tributi cepit Chanaanæos.	25

F I N I S.

E R R A T A.

Pagina 82. linea 3. lege demittens 95. 14. copiarum 101. 34. familiarum 110. 3. fulgurum 129. 2. fumus 175. 20. vobis 182. 14. prouidentis 187. 3. interrogandi 202. 2. deligens 202. 5. deligere 237. 9. ibit 271. 16. confirmatio 276. 15. confirmatio 302. 21. videantur 330. 21. illis 584. 3. vota 641. 18. inuidia 689. 17. fratrem 703. 2. vllius.

A P P R O B A T I O.

In his doctissimis in librum Iudicum Commentariis, quod sanctæ Catholica Romana Ecclesia religioni, bonis moribus, vel Regiæ Maiestati contrarium est, nihil inueni: & propter dignitatem & utilitatem utiliter & imprimi, & ab omnibus legi posse iudico. Datum Antuerpia, Anno 1590. die 13. Ianuarij.

D. Henricus Sibertus Dunghæus, Sacræ Theologiæ Doctör, Cathedralis Ecclesiæ B. Mariæ Virg. Canonicus, lib. censor.

S V M M A P R I V I L E G I I.

REGIS priuilegio cautum est, ne quis citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpiensis, librum cui titulus est, *De varia Republica, siue Commentaria in librum Iudicum*, BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI *descriptore*; vlllo modo imprimat, aut alibi impressum in suas ditiones importet, venalemve habeat. Qui secus faxit, præter librorum omnium aliter quàm ex dicti Moreti voluntate impressorum confiscationem, poena viginti florenorum pro quolibet libro, quotiescumque id fecerit, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate dato Bruxellæ, xxx. Ianuarij, M. D. XCI.

Signat.

J. De Buschere.

ANTVERPIÆ,
IN OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOANNEM MORETVM.
ANNO M. D. XCII.

